[redacted]

Martin Palansky

Slovenské Pohľady.

ČASOPIS

zábavno-poučný.

Redaktor a vydavateľ:

Jozef Škultéty.

ROČNÍK XXIII.

TURČIANSKY SV. MARTIN.

ŤLAČOU KNIHTLAČIARSKEHO ÚČASTINÁRSKEHO SPOLKU

1903.

. . 212. .

OBSAH.

Básne.

Dramatické.

Rozpravy, články.

Strana

Slovenský jazyk, živá starina.

Beseda.

Literatúra a umenie.

Rok 1903. **Sošit 1.**

Slovenské Pohľady.

Hamlet,

k r á ľ o v i č d á n s k y.

Tragédia v 5-tich dejstvách

od

V. Shakespearea,

preložil

Hviezdoslav.

OSOBY:

Claudius, **kráľ dánsky.**
Hamlet, syn predošlého a synovec terajšieho kráľa.
Polonius, najvyšší komorník.
Horatio, priateľ Hamletov.
Laert, syn Poloniov.
Voltimand, **Cornelius**, **Rosenkrantz**, **Guildenstern**, **Osrik**, — dvorani.
Šľachtic.
Kňaz.
Marcel, **Bernardo**, — dôstojníci.
Francisko, vojak.
Reynald, **sluha** Poloniov.
Herci.
Dvaja hrobári.
Fortinbras, princ norvéžsky.
Kapitán.
Anglickí poslanci.
Gertruda, kráľovná dánska, matka Hamletova.
Ofelia, deéra Poloniova.
Duch otca Hamletovho.

Páni a panie, dôstojníci, vojaci, plavci, poslovia, sluhovia a iná družina.

Dejište: Elsinor.

Rok 1903. **Sošit 1.**

Slovenské Pohľady.

Hamlet,

kráľovič dánsky.

Tragédia v 5-tich dejstvách

od

V. Shakespearea,

preložil

Hviezdoslav.

OSOBY:

Claudius, kráľ dánsky.
Hamlet, syn predošlého a synovec terajšieho kráľa.
Polonius, najvyšší komorník.
Horatio, priateľ Hamletov.
Laert, syn Poloniov.
Voltimand, **Cornelius**, **Rosenkrantz**, **Guildenstern**, **Osrik**, — dvorani.
Šľachtic.
Kňaz.
Marcel, **Bernardo**, — dôstojníci.
Francisko, vojak.
Reynald, sluha Poloniov.
Herci.
Dvaja hrobári.
Fortinbras, princ norvéžsky.
Kapitán.
Anglickí poslanci.
Gertruda, kráľovná dánska, matka Hamletova.
Ofelia, dcéra Poloniova.
Duch otca Hamletovho.

Páni a panie, dôstojníci, vojaci, plavci, poslovia, sluhovia a iná družina.

Dejište: Elsinor.

Bernardo?
rn. On.
anc. Až príliš
na čas prichádzate.
rn. Práve
dvanásť. Iď spať, Francisko.
anc. Za poľahu tú moc ráz ďakujem
mer mrazí to, i je mi tak
kolo srdca.
rn. Akže, vartu
nú mal?
anc. Myš sa nepohla.
rn. Tak dobrá noc ti. — Ak Horatia
la kde stretneš, čo chcú byť
čníkmi tu na stráži, káž
a sponáhľali.
nc. Zdá sa mi, že
jem — Stoj! kto to?

Vystúpia **Horatio** a **Marcel.**

at. Priatelia
ny.
c. A dánski poddaní.
nc. Prajem vám dobrú noc.
c. Ó, s Bohom, hodný
! A kto ťa odmenil?
nc. Bernardo nastal moje na miesto.
rú noc vám. (Odíde.)
c. Hohou! Bernardo!
. No, čo? Je Horatio tu?
Tak z neho kus.
. I vítaj, Horatio; vítaj, dobrý Marcel.
. Jak? zjavilo sa tejto noci zas

by prebdel s nami chvile noci tej;
a jestli zjavenie to znova prijde,
nech našim očiam schváli náhľad ich,
i osloví to.
Hor. Óvi! Lenže to
sa neukáže.
Bern. No si sadni trochu;
i dovoľ, že ti opäť napadneme
sluch, ohradený toľme oproti
rozprávke našej, čo sme videli
už po dve noci.
Hor. Nedbám, poseďme,
a čujme Bernardovu zprávu o tom.
Bern. Nu, pominulej noci,
keď hen tá hviezda istá, na západ
od pólu súca, kruh už otočila,
by osvietila tú časť neba, kde
včuľ blkoce, tu Marcel a ja sám,
v tom zvon čo tlčie jednu —
Marc. Cit! prestaň; vidz, tam to zas prichodí!

Duch sa zjaví.

Bern. V tej podobe, jak nebožtík kráľ, na vlas.
Marc. Ty školák si, tak vrav s ním, Horatio.
Bern. Či nenie, sťaby kráľ? páč, Horatio.
Hor. Ba celkom: — krahnem divom-desom až.
Bern. Chce oslovené byť.
Marc. Ty, Horatio,
sa vypýtaj ho.
Hor. Čos' ty, nočný čas
čo zneužívaš spolu s postavou
tou spanilou a bojovnou, v nejž Dána
pochovaného veličenstvo bol
vše chodil? Nebom zaklínam ťa, hovor!
Marc. Patrne cnie si.
Bern. Aha! siaži preč!
Hor. Stoj! hovor! hovor! Zaklínam ťa, hovor!

(**Duch zmizne.**)

Marc. Odišlo, nechce odpovedať.
Bern. Nuž,
jak, Horatio? trasieš sa, si zbľadol —
Nie tedy dač viac to než výmysel?
čo hútaš o ňom?
Hor. Bôh mi svedkom, nikdy
bych neuveril, nech nie citeľný
a verný doklad mojich vlastných očí.
Marc. Nie podobné je kráľu?
Hor. Jak ty si

sám sebe. Ešte i ten výstroj, v aký
sa ubral kráľ, keď ctibažného šiel
pokoriť Norvéga; a tak sa mraštil,
keď, prúc sa s nimi spurne, zporážal
na ľade osanených Poľanov.

Marc. Tak predtým dva razy a zrovna v totú
hodinu mŕtvych týmže postupom
hrdinským prešiel popred našu stráž.

Hor. V čom väzí toho smysel, neviem; vôbec
a koncom koncov mienim však: kýs' pád
neobyčajný hrozí našej vlasti.

Marc. Veď sadnime. A nech mi povie, kto vie:
nač prísnym tým a stálym strežaním
noc po noc trápia poddanstvo? i k čomu
diel liatie z kovu denne, v cudzine
však skupovanie potrieb válečných;
čo silia-nútia lodiarov tak, práca
ich mozoľná že nedá oddeliť
im od týždňa ni nedele; čo sa to
as kutiť môž', že uznojený spech
noc robí spolunádenníčkou dňa:
kto v stave dať mi vývod?

Hor. Dám ti ho ja;
tak aspoň šepcú si. Náš posledný
kráľ, jehož obraz zjavil sa nám práve,
jak viete, Fortinbrasom z Norvéžska
pudeným k tomu pýchou žiarlivou,
bol na boj vyzvaný: v ňomž chrabrý Hamlet
náš (za takého, áno, ctil si ho
kruh známeho nám sveta) na hlavu
porazil Fortinbrasa. Tento v smysle
úmluvy pod pečaťou, stvrdenej
i zákonom a mravom rytierskym,
však so životom prepásol i všetky
krajiny, aké, vzaté v državnosť,
len pod sebou mal, k dobru víťaza;
oproti čomu náš kráľ založil sa
tiež rovným dielom, ktorý dedictvom
bol pripadol by Fortinbrasovi,
nech on tak zvíťazí: jak dľa zápisu
a mocou článku označeného
vsad jeho zdedil Hamlet. Teraz, pane,
syn, mladý Fortinbras, až horúci
a kypiaci neskrotným revnením,
po kútoch Norvégie sem a tam si
vám kŕdeľ sohnal drzých tulákov,
za žrádlo-bydlo súcich k podniku,
čo v tom zná zvoju chuť: — čo nič iného
je (jak to zrejmým našej vláde), než

zpät vydobyť si od nás silou-mocou
a primusením branným zeme tie
už vyššej spomínané, ktoré toť
bol jeho otec utratil. A to je,
tak chápem, našich príprav pohnútkou,
to zdrojom bdenia nášho, to i hlavnou
príčinou chvatu, hluku v krajine.
Bern. Tiež myslím, nič iného, iba to:
i dobre shodí sa, že zjav ten hrozný
stráž v zbroji obchádza: tak rovný kráľu,
čo bol i je tej vojny podnetom.
Hor. Je slnco-práškom, zmútiť ducha zrak.
Keď Rím stál práve na vrcholi slávy
a moci, krátko predtým, veliký
než sklesol Julius: tu hroby zívly
vraz na prázdno, a mŕtvi v rubášoch
poď! s kvikom-tlachom po uliciach kol: —
tiež hviezdy s chvosty ohnivými, a
krvavá rosa, škvrny zlovestné
prez slnca obličaj —; a vlhká hviezda
tá, jejž vliv udržuje Neptuna
ríš, ochorela od zátmenia, temer
by v súdny deň: a také predznaky,
hľa, udalostí vzteklých, — hlásatelia
jak predchádzajú zavše osudu,
či predslov blížiacej sa nehody, —
nebesá i zem vedno vykazujú
v tom pásme našom spolukrajanom.
No. tíško! ľaď, tam prichádza to zas!

Duch zas sa objaví.

Mu krížom zastúpim, bár zahrúzi ma.
Stoj, prelude! Ak máš kýs' hlas, cvik v reči,
daj odpoveď mi;
ak dobrého čo jest tu vykonať,
čo tebe lahodou je a mne spásou,
daj odpoveď mi;
ak vedomý ti vlasti osud, čomu,
ho vopred znajúc, šťastne vyhnúť ľza,
ó, odpovedz mi! Abo akbys' tak bol
za živa nasdieraných pokladov
kde nahromadil v lone zeme, k vôli
nímž, ako hovoria, vy duchovia
tu často tmolíte sa po smrti:

(Kohút zakikiríka)

vrav o ňom: — stoj a vrav! — Zdrž, Marcele, ho!
Marc. Mám halapartňou snáď ho udreť?
Hor. Udri,
keď nechce postáť.

Bern. Tuť je!
Hor. Ba tu! (Duch zmizne.)
Marc. Pošlo!
Ver' krivdíme mu, takto vznešenému,
zdanlive páchajúci násilie;
bo samo, sťa vzduch, nezraniteľné je,
i na vysmiatie úškľabné len sú
preň naše márne údery.
Bern. Už by
prereklo bolo, keď sa ozval kokoš.
Hor. A zápät zdupnelo aj, vinník jak
na predvolanie desné. Slýchal som,
vraj, kohút, táto surma rána, svojím
vhor vypätým a škreko-hlasím hrdlom
zobúdza boha dňa; i následkom
tej jeho výstrahy že vo vode
či v ohni, na zemi či v povetrí
sa zatúlavšie a blúdiace duchy
v svoj okres peľajú: v čom že tkvie pravda,
nám v zkúške zistil predmet terajší.
Marc. Hej, zmizlo, len čo kohút zkikiríkal.
Aj vravia, vždy keď doba blíži sa,
kde narodenie svätia Spasiteľa,
vták svitu ten, vraj, spieva celú noc —
A vtedy, vravia tobôž, žiaden duch
že nesmie potĺkať sa; noci zdravé
sú; nepôsobí žiadna z bludíc, tiež
z čeliadky Rarachovej ani jedno
v čar neopance, neurečú strigy:
tak posvätný a spasný je to čas.
Hor. Tak počul som tiež, zčiastky verím aj.
Lež, ľaľaď! ráno, purpurový plášť
na pleciach, tamto východne už chodí
po rose grúňa vysokého; stráž
prerušme tedy. Takže radím, sdeľme
mladému Hamletovi, v noci toť
čo zbadali sme; vsadím hlavu na to:
duch, nemý pre nás, k nemu prevraví.
Nuž súhlasíte, že mu dáme zprávu,
jak láska nutká, káže povinnosť?
Marc. Ba zrobme, prosím; aj viem, teraz ráno
kde najdeme ho najpríhodnejšie. (Odídu.)

Scéna 2.

Tamže. Trónna dvorana.

Vystúpia: **Kráľ, kráľovná, Hamlet, Polonius, Laert, Voltimand, Cornelius, páni a sprievod.**

Kráľ. Ač Hamletova — milého nám brata —
smrť posiaľ vždy je v sviežej pamäti;
aj svedčilo by sa nám do súžby
si srdce obliekať, a kráľovstvu kol
sa nášmu zmrákať v smútku obrvu:
preds' tak ďaleko rozvaha už pôtku
dobojovala s prírodou, že, kým
naň s obozretnou strasťou pomýšľame,
na seba pamätáme zároveň.
I preto sestru našu prv, dnes našou
už súcu kráľovnou, tú bojovného
tohoto štátu vdovu vladársku
sme, sťa však so zhyzdenou radosťou, —
toť s okom smavým, s druhým zaslzeným,
pri plese v pohrab, s kvilbou na svadbe,
tak rovno vážiac rozkoš tu, tam žiaľ, —
za manželku si vzali: ni v tom nechtiac
múdrosti vašej lepšej prekážať,
s ňouž behom tejto záležitosti
ste svobodne nám prišli v ústrety.
Za všetko naše vďaky. — Teraz ďalej:
Jak známo vám je, mladý Fortinbras,
snáď v domnení, že v hodnote sme padli,
či súdiac tak, od blahej pamäti
drahého brata nášho smrti že
država naša vykývla sa z väzby
a skydá na hŕbu, čajs' s takým snom
o svojej prevahe sa spolčivší, —
neopomenul ani posolstvom len
nás pounovať, vystíhajúcim
prinavrátenie krajín od nás, ktoré
dľa záväzností všetkých zákona
bol jeho otec ztratil v prospech nášho
bohatierskeho brata. Toľko o ňom. —
S tým o nás a o dnešnej porade.
Na veci toľko je: — Tu písali sme
list Norvégovi, Fortinbrasa to
mladého strýkovi tam, — ktorý, súc
už zošlý kmeť a polihavý, sotva
ak o zámeroch slýcha synovca, —
by ďalší postup zamedzil mu, najmä
keď najímanie mužstva, výpočet
i hotovosť sú beztak zavedené

len na vrub jeho poddaných. A tu
vás, vzácny Cornelie, Voltimande,
sme vypravili za doručiteľov
pozdravu tohto tomu starcovi:
viac osobnej vám nedávajúc moci
v pokonávaní s kráľom, nežli koľko
tu rozobraných článkov účel sám
obnáša. Šťastlive! a nech váš spech
je vašej snažby odporučením.

Corn.
Volt. } V tom jak i v inom dokážeme ju vždy.

Kráľ. Nič nepochybujeme; srdečné
buď ‚s Bohom' vám! —

(Cornelius a Voltimand odídu.)

A teraz, Laerte,
čo nového vy viete? Kúsi prosbu
ste spomli nám: i čo je za jedna,
Laerte? Aspoň dánskym pred kráľom
nemôžte rečniť rozumne a pritom
hlas mrhať svoj len: tedy, Laerte,
čo bys' tak prosil rád, bych nemóhol ti
ho poskytnúť prv, než oň zaprosils'?
Nie, hlava nenie srdcu príbuznejšou,
ni úslužnejšou ruka ústam, než
jak trón je tento tvojmu otcovi.
Nuž, čobys' chcel Laerte?

Laert. Jasný pane,
váš priepust len a priazeň, vrátiť sa
smieť do Francie, zkadiaľ, ovšem, vďačne
som prišiel domov, pri korunovaní
bych vašom svoju úctu osvedčil.
Včuľ avšak, složiv svoj hold, musím vyznať,
že moje myšlienky a túžby zas
sa nesú k Francii, i klonia sa
pred trónom o toť priepust v milosti
a odpustenie.

Kráľ. A či otec váš
vás prepustil? — Čo rečie Polonius?

Pol. On, pán môj, iba na mne vynútil
otálajúce k tomu svolenie
až neúmorným lúdením; i v pokon,
ačkolvek veru s ťažkým srdcom len,
som spečatil mu jeho úmysel.
Ja sám vás prosím, dovoľte mu odísť.

Kráľ. Nuž, lapaj pekné chvíle, Laerte;
čas tvoj je, i nech tvoja roztomilá
uspôsobilosť využíva ho
do vôle! — Teraz ale, bratovče
môj, Hamlete, a spolu i, môj synu —

Ham. (stranou). Dač viac než brat, a menej než jak brať sa patrí syna.

Kráľ. Jak, že doposiaľ
tie chmáry visia na vás?

Ham. Nie tak, pane
môj; som až primoc na úslní.

Kráľovná. Dobrý
Hamlete, odhoď ponočnú tú farbu
a oči tvoje, sťaby priateľ, nech
na Dánsko hľadia. Viečká sklopené,
večite neslieď jakby po šľachetnom
otcovi v prachu: veď ty vieš, to že
je obecné, — čo žije, smrť už hostí,
prírody cestou kráča do večnosti.

Ham. Hej, milosťpani, je to obecné.

Kráľov. Keď také, prečo zdá sa ti preds' zvláštnym?

Ham. *Zdá,* pani? nie, *je:* ‚zdá sa' nepoznám.
Nie to len môj plášť tmavý, drahá matko,
nie obvyklý kroj černe slávnostnej,
ni veterný šum vynútených vzdychov,
nie, ani v očiach potok vzprúdený,
ni ovisnutá hlava so všetkými
bárs akokoľvek okázalými
spôsoby, tvary, znakmi zármutku,
čo môž' ma verne znázorniť: tie veci
sa vskutku zdajú len, sú úkony,
čo človek zahrať stačí: ja však mám
dnu, na odiv čo vykrámiť sa nedá;
to tam je bôľu zdobou-šatou leda.

Kráľ. Ľúbezne, Hamlete, i odporúča
len mysel vašu, keď tú smútočnú
daň odvádzate svojmu otcovi.
No musíte aj vedeť, otec váš
tiež ztratil otca, tento ztratený
zas svojho, a tak nepretržne; a ten,
kto prežil, áno, samým výplyvom
záväzku detinského povinný je
i pokorovať za umrlým prez
tú dobu dajakú: už ale takto
až tvrdošijne strvať v trúchlení,
je počínaním priamo hlavatosti
bezbožnej. Ba je smútok nemužský;
to dokazuje možno najhoršie
smýšľanie v oči nebu, krehké srdce,
bez kotvy, ducha netrpelivého,
a blbý, nevzdelaný rozum. Bo
keď o čom známe, že byť musí, že
je všeobecným tak, jak ktorékoľvek

s prosíme, raz o zem predaromnou
u trampotou; i považujte nás
otca: svet nech v známosť vezme, vy
najbližší ste trónu nášmu, my však
nemenším lásky veľkodušim, než
k najlepší by otec rodný svojmu
novi, vám ho postúpime. Čo
predsavzatia vášho týče, do škôl
Wittenberga navrátiť sa, nuž
naskrz proti nášmu želaniu;
žiadame vás, ráčte zostať tu
m pod milovným zrakom, na útechu,
š prvý dvoran, bratovec i syn.
Kráľov. Nech matky tvojej prosby nie sú márne,
amlete; hej, ja prosím, pomeškaj
pri nás, nechoď do Wittenberga.
Ham. Rád vo všetkom vás, pani, poslúchnem.
Kráľ. Ej, aká milá, krásna odpoveď.
m my sme, buďte v Dánsku. — Pani, poďme.
n nežný, voľný súhlas Hamletov
úsmech lpie mi srdcom: vďaka čomu
pije Dán dnes s plesom zdravicu
z toho, aby delo ozrutné
ohlášalo oblakom ju; kráľov
l ať tak samo nebo opakuje,
m ozývajúc zemský. Poďme už.
(Odídu všetci krom Hamleta.)
Ham. O, keby toto pri-pritvrdé mäso
roztopilo, zredlo, rozišlo
rosu! Abo keby Vekovečný
j zákon nebol strmo nameril
oti samovražde! Bože! Bože!

ni toľko, ani dva; tak výtečný
kráľ, v porovnaní s týmto, Hyperion
jak popri satyrovi; a tak miloval
toť moju matku, že by nebeským
bol nedopustil vetrom obličaja
jej tknúť sa pridrsnate. Nebesá
a zem, vy! Musím na to pamätať?
hej, visela tak na ňom, jak by bol
vzrast chuti jej tou stravou práve dužel,
ňouž kŕmila sa: a preds', za mesiac, —
len nedumať môcť o tom — Krehkosť, meno
ti ‚žena'! — Jeden mesiac krátučký;
prv než by boly i len črievice
jej podraly sa, v ktorých sprevádzala
chudáka otca môjho mŕtvolu,
Niobou celá v slzách; — a hľa, ona,
doprosta ona — ó, môj Bože! to
hovädo, čo preds' nemá rozumu,
by poželelo dlhšie — vydá sa ti
za strýka, otca môjho brata; tento
bár nespodobal viac sa otcovi,
než Herkulovi ja sám. Za mesiac:
keď ešte ni soľ najneúprimnejších
slz nezmizla s jej očí červene,
do rany potretých: už vydala sa.
Ó, najpodlejšia chytrosť, s chvatom tým
sa krvosmilnej vrhať do postele!
To nenie dobre, ani nemôž' nič
dobrého z toho pôjsť; však pukni, srdce
ty: bo mi ústa mlčať musejú!

Vystúpia Horatio, Bernardo a Marcel.

Hor. Zdravstvujte, výsosť!
Ham. Teší ma, že vidím
vás pri zdraví: Horatio, — a či
som zabudol?
Hor. Ten istý, vaša milosť,
a ubohý váš povždy služobník.
Ham. Môj dobrý *priateľ*, pane; zameňme
si také mená. A čo dohnalo
vás z Wittenberga, Horatio? — Marcel?
Marc. Môj dobrý princ —
Ham. No veľmi teší ma,
keď vidím vás. — Tiež dobrý večer, pane. —
Však, opravdove, čo tu robíte,
opustiac Wittenberg?
Hor. Nu, náklonnosť
as záhalčivá, dobrý pane môj.

Ham. Od nepriateľa vášho nepočul bych
podobnej reči; tedy nerobte
mi sluchu násilia sám, abych vašej
toť mrcha zpráve o vás uveril.
Viem pridobre, že nie ste zahálač.
No čo za prácu máte v Elsinoru?
Ej, to vás tu piť ale základne
ver' naučíme, než preč odjacháte.
Hor. Ja, pane, prišiel som sa podívať
na pohrab vášho otca.
Ham. Prosím ťa,
môj spolužiaku, neposmievaj sa mi;
skôr bolo, myslím, že si uvideť
chcel matky mojej sňatok.
Hor. Vskutku, pane
môj, nasledoval skoro zatým.
Ham. Hja,
sporivosť, Horatio, sporivosť!
Od pohrabného karu pečienky
toť pre tabulu svadobnú aj zbudly
studenou prípravou. Ver' radšej bych
bol, Horatio! najzúrivejšieho
bár vraha svojho potkal v nebesách,
než spatril ten deň. — Otec môj, — mne zdá sa,
si vidím svojho otca.
Hor. Ó, kde, pane
môj?
Ham. V oku mojej duše, Horatio.
Hor. Raz som ho videl; bol on statný kráľ.
Ham. Bol človekom, nech ho tak v celku vezmeš,
viac neuvidím jemu rovného.
Hor. Môj kráľoviču, myslím, videl som
ho včera večer.
Ham. Videl? koho?
Hor. Nuž,
môj pane, kráľa, otca vášho.
Ham. Kráľa
že, môjho otca!?
Hor. Z chvíľu potlačte
svoj podiv sluchom pozorným, kým vám
pod svedectvom tých mužov poctivcov
ten zázrak prednesiem.
Ham. Pre milosť božskú!
vrav.
Hor. Po dve noci jedno za druhým
tým pánom hodným, Marcelovi toť
a Bernardovi, jak tak strážili
k polnoci práve v mŕtvej ohromnosti
tak povodilo sa. Kás' postava,

v podobe otca vášho, vo zbroji
do špete, na vlas od hlavy až k päte,
sa zjaví pred nima, i s dôstojom
si vykračujúc, prejde potichy,
nádherne povedľa. Tak do tretice
až popred zľaklé, hrôzou vyplašené
ich oči tiaľol, ani na vzdiaľku
nie svojej berly: medzitým čo oní,
na huspeninu temer zrazení
účinkom strachu, nemo stáli, ni len
necekli k nemu. Toto všetko mne
v tajnosti tesknej zaraz sdelili;
i na tretiu noc s nima dostavím sa
vám na stráž: kde aj, jak mi boli tí
vyrozprávali, o tom istom čase,
v tom z obrazení verne na slovo,
duch ukáže sa. Znal som vášho otca:
tie ruky nie sú podobnejšie si.
Ham. A kde to bolo?
Marc. Princ môj, kde
sme vartu mali, na terrasse.
Ham. A ste
neprehovorili k nemu?
Hor. Áno som,
môj pane; ale neodpovedalo.
Raz predsa zdalo sa mi, hlavu že
nadvihlo, i ten dávalo znať popud
u seba, jak že prehovoriť chce:
však v tomže k ránu kohút zškriekal hlasno,
i na ten zvuk v šmuž scvrklo naňáhle
a zmizlo s očí nám.
Ham. Ba velmi zvláštno.
Hor. Ako že žijem, pán môj, pravda je.
I mysleli sme, že to zapísané
za našu zrovna povinnosť, vám to
dať na vedomie.
Ham. Veru, veru, páni,
klin zabilo mi do hlavy to. — Či
vy strážite dnes večer?
Marc. a *Bern.* Kráľoviču
náš, áno, my.
Ham. Vo zbroji, vravíte,
že bolo?
Marc. a *Bern.* V zbroji, pane kráľoviču.
Ham. Od temena že do päty až?
Marc. a *Bern.* Tak,
náš kráľoviču, od hlavy až k nohám.
Ham. To ste mu ani nevideli tvári?

vás bojsa veľmi zhrozilo.

Ham. To môž' byť,
môž' byť — A dlho pomeškalo?

Hor. As,
čo človek mierne do sto načíta.

Marc. a *Bern.* Oj, dlhšie, dlhšie.

Hor. Ni

Ham. A bradu šedivú mal, — čo?

Hor. T
jak za živa som uňho videl ju,
síc čierna, no už striebrom pretkatá.

Ham. Tej noci pôjdem na stráž; azda
to prijde znova.

Hor. Za to ručím vám.

Ham. Ak na seba tak slávneho mi ot
zas tvárnosť vezme, oslovím ho, nech
by trebárs pěklo samo zívlo tlamou
a velelo mi mlčať. Prosím vás
tu všetkých, jestli o tom videní
ste posiaľ čušali, nuž podržte ho
tajomstvom ešte; i nech čokoľvek
sa tejto noci ďalej pridá, chápte
bár rozumom ho, len nie jazykom;
za lásku sa vám odslúžim. — I choďte
šťastlive. Medzi jedenástou a
dvanástou navštívim vás na terrasse.

Všetci. Stojíme k službám vašej výsos

Ham. Nie, vaša láska mne, jak moja
Nuž s Bohom.

(Odídu **Horatio, Marcel a Bernard**

Scéna 3.

Chyža v dome Poloniovom.

Vystúpia **Laert** a **Ofelia.**

Laert. Už batožinu na loď naložili
mi; zdravá buď — A, sestro, vetry keď
priaznivé zavejú, i nadarí sa
loď príležitá: nože nedriem, lež
daj o vás slýchať.
Ofel. Pochybuješ hádam?
Laert. Čo Hamleta a jeho ľúbostných
sa hračiek týče: to ich považuj
za dvorný mrav len, krve laškovanie;
za fialku as v mladi prviesne,
privčasnú, preto nestálu, i milú,
no netrvácu, s dychom voňavým,
s pôvabom-pôžitkom to okamihu;
nič viacej.
Ofel. Viac nič, iba toľko?
Laert. Nedrž
za nič viac. Lebo príroda, keď rastie,
sa vyvinuje nielen vo svaloch
a na hmotu; lež, jak ten chrám sa dvíha,
i služba ducha, mysle vnútri tiež
s ním rozmáha sa obsahom. — Môž' byť,
ťa teraz miluje; i ešte kal
a faloš asnáď nepoškvrnily
mu ctnotu úmyslov; no uvážiš-li
stav jeho vysoký, tu musí ťa
naplniť obavou vše: jeho vôľa
že nie je jeho vlastnou. Áno, on
je rodu svojho otrokom: on nesmie,
jak nepatrní robia ľudia, sám
pre seba vyberať; od jeho volby
preds' odvisí tak bezpečnosť jak i
dobrobyt štátu celého: i preto
tá jeho volba voľky-nevoľky
obmedziť musí sa dať súhlasom
a privolením toho celku, jemuž
on hlavou je. Keď tedy povedá
ti, že ťa ľúbi, tvojej rozumnosti
zas prislúši mu veriť natoľko,
jak pri tom zvláštnom svojom počine
a na mieste, čo zaujal, on v stave
je slová svoje vteliť vo skutok:
to jest nič dial než nakoľko i Dánska
rozhodujúci hlas to dopustí.
Nuž posúď, akú ujmu utrpeť

môž' tvoja česť, ak uchom pridôverným
tým jeho piesňam budeš naslúchať;
či ak tak ztratíš srdce, alebo
svoj poklad panny jeho neskroteným
dotieravostiam v korisť otvoríš.
Boj, Ofelia, toho sa, ó, boj,
rozmilá sestro; aj sa stále zdržuj
za náklonnosťou svojou v zálohe,
von z dostrelu i z nebezpečia chtíča.
I najcudnejšia dievka mrhá ešte,
keď mesiačku svoj pôvab odhalí:
ctnosť samú trafí zášľah pomluvy:
červ podjie neraz jara detvu prvej,
než puky svoje bola rozvila;
i zaránky a za zperlenej rosy
mladosti práve hrozí najväčšmi
snet nákazlivý. Opatrná tedy
buď; najlepšou je bezpekou strach: mladosť
i bez vraha má vlastných bojov na dosť.
Ofel. Zachovám dojem dobrých nauk tých
čo strážcu srdca môjho. Ale, braček
môj ľúby, nerob, ako robieva
ten ktorý nehodný kňaz, ukazujúc
mne tŕnistú a strmú do neba
púť: zakiaľ on sám, rúče otylý
a rozpustilý zhýralec, si ráči
po kvetnej stezke kráčať rozkoše,
i nevšíma si nič vlastnej kázne.
Laert. Ó, o mňa sa ty neboj! Pridlho
však meškám; — lež, toť, prichádza môj otec.

Vystúpi **Polonius**.

Vždy dvojnásobným šťastím požehnanie
je dvojnásobné; a, hľa, náhoda
sa usmieva mi k druhej rozluke.
Pol. Tu ešte, Laert? Na loď, na loď! hanb' sa!
Preds' vietor sedí tvojmu vetrilu
už na pleci: a ty tu ešte trčíš.
Na, — požehnanie moje ti!
(vkladajúc ruky na hlavu Laertovi.)
A týchto
pár pravidiel hlaď dobre zaštiepiť
si do pamäti. Nedaj jazyka
priam svojim myšlienkam, tým menej dákym
úmyslom nepomerným výkonu.
Buď uprimný, no nikdy popritom
až nízko obecný. Ak priateľa
máš, aj si jeho vyzkúsil už výber:

to príkvač si ho k duši klamrami
oceľovými; avšak svojej dlane
tiež neotláčaj takoj vítaním
každého novo-naďapivšieho sa,
holopyského kompana. Sa chráň
svár vyvolávať; jestli však si v ňom,
tak zavŕš ho, by sa ťa na budúce
varoval protivník tvoj. Každému
žič sluchu, hlasu málokomu však:
vypočuj mienku všetkých, ale podrž
svoj úsudok si. Skvostne sa šať, ak
ti stačí mešec, no nie po kriklavom
nápade; bohato, nie čačkave:
bo často oblek hlása človeka;
a Francúzi, tí najvyššieho rangu
a postavenia, najvyberanejší
i najštedrejší sú v tom napospol.
Na úver neber, ani nedávaj:
pôžička aspoň často dolu vodou
utenie spolu s priateľom, a úver
otupí domácnosti hrot i rez.
No nado všetko: sebe verný buď;
a z toho musí nasledovať, ako
noc za dňom, že ver' ani proti iným
nebudeš môcť byť lstivým. S Bohom choď;
nech požehnanie moje napomáha
to pri tebe.
Laert. Čo najpokornejšie
sa lúčim s vami, pane otče.
Pol. Zve
ťa čas; iď, sluzi tvoji čakajú.
Laert. Buď s Bohom, Ofelia; a si spomeň,
čo som ti povedal.
Ofel. Je v pamäti
mi uzavreté, a ty sťabys' sám
mal od toho kľúč.
Laert. Zostávajte zdraví. (Odíde.)
Pol. A čo je to, há, Ofelia, čo
on povedal ti?
Ofel. Ale prosím vás,
dač, čo sa týka pána Hamleta.
Pol. Ej, tisíc! dobre, že mi na um zišlo:
To dostalo sa do uší mi, on
že oňahdy ti príliš častúčko
svoj súkromný čas venoval; a ty, vraj,
zvlášť bolas' hotová i povoľná
ho vyslyšať: čo jestli by tak bolo
(jak zrovna mi to našepkávajú,
a čo viac, vystríhave), musím ti

či jak to voláš?
Ofel. Sama neviem, otče,
čo si mám myslieť.
Pol. Bodaj že ho! ja
ťa naučím priam: mysli si, žes' bábä;
bo akiste tú akús' nabídku
za berný peniaz vzalas', kdežto babky
niet platného v tom veru nábytku.
Vieš, slovnú tam si pomnúc na bitku,
za drahšiu drž sa jadrom smyslu; ináč, —
by výraz, chudák, dušou nepuknul,
keď štveme ho tak, — mne ak bláznivého
dopraješ nápitku.
Ofel. On, pane, lásku svoju obecal mi
počestným spôsobom.
Pol. Hm, *spôsobom*
to zovieš? Iďže, iď.
Ofel. A výpoveďam
tým svojim dodal váhy v nádavku
tak reknúc všetkých svätých sľubov nebies.
Pol. Hm, sluky lapať sluky. Ja už viem,
keď horí krv, jak márnotratne duša
dodáva sľuby jazyku. No plam
ten, dcéro, viac čo svetla dá než tepla, —
obidvoje hasne medzitým,
čo znejú sľuby, vatrou nakladané, —
ták' nepokladaj za oheň. Z tých čias,
nej, dcéro, buď dač skupšia s panenskou
ou prítomnosťou svojou; svojich zábav
dhádni cenu vyššie, než jak znie
ýs' rozkaz k pohovoru. Ohľadom
Iamleta, jemu ver len natoľko,

len navrhovatelia, dýchajúci
posvätných, zbožných sväzkov kadidlom:
tým ľahšie ošialiť môcť. Nado všetko
však toto ti: ja jednoducho nechcem,
od dneška počnúc, abys' čo i len
okamih prázdnych chvíľ tak znectila,
že slovíčko či hovor zameníš
si s pánom Hamletom. To zachovaj si,
ti nakladám; i hybaj svojou cestou.

Ofel. Poslúcham, otče. (Odídu.)

Scéna 4.

Terrassa.

Vystúpia **Hamlet, Horatio** a **Marcel.**

Ham. Vzduch ostro báda; vskutku zimno je.
Hor. Až pálčivý a štipľavý to vzduch.
Ham. Už koľko hodín?
Hor. Myslím, chybí ešte
kus do dvanástej.
Marc. Nie, už odbilo.
Hor. Naozaj? a ja nečul som. Tak tedy
sa blíži doba, v ktorej obchádza
duch obyčajne.

(Čuť zatrúbenie a delostrelbu za scénou.)

Čo to znamená,
môj princ?
Ham. Tej noci kráľ je hore, hody strojí,
obžerstvo, chlast, a chvastoš-špĺhavec
i skáče k tomu, potácajúc sa;
i jak vše glgy moku rýnskeho
na dúštek odvedie, tu kotly-bubny
a trúby hneď v svet zavrieskajú slávu
prípitku jeho.
Hor. Je to obyčaj?
Ham. Hm, čida že, a aká!
No podľa mňa, — bárs tu som doma, spôsob
ten nážitku mi vrodený, — to zvyk
je, aký čestnejším je narušiť
než dodržiavať. Tento ťažkej hlavy
buj na východ i západ priniesol
nás o dobrý chýr, v posmech obrátil
u iných národov: toť, do korheľov
nám nadávajú, zavše s prídavkom
i kadejakých sviňských prezývok
na očmáranie; i ver', vpravde, našim
počinom, v miere najsvrchovanejšej
bár vykonaným, to len ujíma

na tuku, jadre nášho značenia.
Tak neraz pridá sa i jednotlivcom,
že pre kús' planú špirku prirodzenú,
tú od národa jak by vsiaklu (čím
nie oni vinní sú, bo prirodzenosť
ich nemôže si vybrať pôvod svoj),
skrz prekypenie vlastnej letory,
čo často strhá varujúce šranky
i hradby rozumu; či následkom
návyku svojho, ktorý priďaleko
bol predbiehol tvar mravov príjemných; —
že títo istí ľudia, — nosiaci
na sebe, vravím, pečať jednej vady,
či už je prírody to úberom,
či súdbou hviezdy, — tie ich ináč ctnosti
(nech trebárs čisté sú sťa milosť, nech
i nekonečné, jak to od človeka
len môže vystať) v mienke verejnej,
hej, porušenie vezmú od toho
tam jediného flaku. Máčny máčok
by kaza takto celú podstatu
výtečnú zrobí povážlivou, k vlastnej
potupe.

Hor. Ľaľaď, pane, prichádza to!

Duch sa zjaví.

Ham. Anjelské chóry, milosrdenstva
sluhovia všetci, obhajujte nás! —
Buď duch si spásy, buď ďas zatratenia,
raj-vzduchom vaň či sitna dusoc čmudom,
nech podlý zámer tvoj či láskavý,
prichádzaš v podobe tak záhadnej mi,
že osloviť ťa musím. Vyzývam
ťa, Hamlete, ťa, kráľu, otče, Dáne
ty kniežací: ó, odpovedz mi! Nedaj
mi nevedomím puknúť! ale znať
daj, prečo tvoje kosti posvätené,
schované predsa v smrti, roztrhly
tie povijadlá svoje voštené?
Čo za príčina, hrobka, v ktorej sme ťa
videli tíško uloženého,
že rozďavila ťažké z mramoru
čeľuste, aby vyvrhla ťa opäť?
Čo znamenať má, že ty, telo mŕtve
i skrepnelé, zas cele v oceli,
mesačné znova navštevuješ lúče,
noc činiac otupnou? a pošetilci
my prírody sa strachom chvieme až
po základ bytu pri myšlienkach, ktoré

za obor ducha nášho siahajú?
Reč, nač to? prečo to? čo máme robiť?

(Duch kýva na Hamleta.)

Hor. Toť kýva vám, by ďalej šiel ste s ním:
jak keby žiadalo si sveriť dač
vám samému.

Marc. Hla, s akým dvorným hnutím
vás núka zajsť kams' v ústraň odľahlú;
však nechoďte s ním.

Hor. Nie, na žiaden pád.

Ham. Tu nechce hovoriť; tak idem za ním.

Hor. Nie, pane, nerobte.

Ham. Nuž? čo bych sa
mal báť? Môj život beztak nestojí
za konec ihličky; a čo sa duše
mi týka, čo môž' vykázať tej, keď
je nesmrteľnou tak, jak ono samo?
Už zase volá ma preč; — musím, hej,
ho nasledovať.

Hor. A čo, jestli by tak
vás, môj princ, niekam k toku zvábilo,
či na štít heno strašný úskalia,
čo prez podval svoj previsle sa chýli
do mora? a tam inú dajakú
prijalo hroznú podobu by, ktorá
o svrchovanosť môže pripraviť
vás na rozume, strhnúť v pomätenosť?
To povážte; už samo miesto tam,
i bez podnetov iných, vrtochy
zúfalstva vnáša v každý modzog, jak len
tak moc siah zvýše pozrel v príboj vln,
ryk dopočul ich zdola.

Ham. Ešte kýva
mi vždy: — len choď už, pôjdem za tebou.

Marc. Nesmiete, výsosť, ísť.

Ham. Ta s rukami!

Hor. Oj, prevýšte sa; nepustíme vás, nie.

Ham. Môj osud zavolal, i každú v tele
tom čo jak tenkú žilku stužuje
na tvŕdzu, ni čuv nemejského lva.

(Duch zakýva.)

Len zve ma stále; — pusťte, pánovia!
ináče, prisám, ducha zrobím z neho,
kto zdržuje ma!

(Vytrhne sa im z rúk.)

Na bok, povedám! —
Poď vopred, zápät stúpam za tebou. (Duch a Hamlet odídu.)
Hor. V ňom zúrivosť sa vzmáha s obraznosťou.
Marc. Var' nasledujme; aspoň poslúchať
ho v tomto páde nie je radno.
Hor. Hej,
mu za pätami. — Len čo z toho bude?
Marc. Je čosi zhnilým v dánskej dŕžave.
Hor. Bôh ráč to napraviť.
Marc. No, poďme za ním. (Odídu.)

Scéna 5.

Odľahlejšia časť terrassy.

Duch a za ním **Hamlet**.

Ham. Kam chceš ma zaviesť? vrav, ja nejdem ďalej!
Duch. Nu, pozor daj.
Ham. Dám.
Duch. Moja hodina
je takmer už tu, keď zas sirnatým
a mučivým sa plamom oddať musím —
Ham. Ach, duch ty ubohý!
Duch. Mňa neľutuj,
lež dožič slychu tomu vážneho,
čo mám ti zjaviť.
Ham. Hovor; a ja slúchať
som povinný.
Duch. Si, tiež i pomstiť sa,
keď vyslúchal si.
Ham. Čo!?
Duch. Som otca tvojho
duch; odsúdený na čas za noci
sa túlať, prez deň pod závorom pôst
so škvarom tráviť v ohni: pokiaľ hriechov,
mnou spáchaných v dňoch žitia, nestlie brud
i neslúpi sa očistou. Ba nebyť
zákazu, mojej väzby tajomstvá
vynášať na svetlo, ver' podal bych
ti vývod: ktorho najútlejšie slovko
by zubatou jak bránou zapárlo
do duše tvojej, zmrazilo ti krv
bujarú, obe tvoje zrelnice
podobne hviezdam vyrazilo zo sfär
ich, pouzlené a slúčené brčky
ti rozpustilo, každý jeden vlas
že vposled vystrel sa sťa bodliaky
na naježenom ježovcovi; avšak
tá ličba večnosti sa nehodí

pre uši z mäsa, z krve... Čuj, čuj, ó čuj!
Ak kedy otca svojho milovals' —
Ham. Môj Bože!
Duch. Pomsti jeho ohavné,
najneprirodzenejšie zavraždenie.
Ham. Zavraždenie!
Duch. Ba zavraždenie najošklivejšie,
jak ním je každé; toto však je preds'
to najvýš hnusné, neslýchané a
neprirodzené.
Ham. Chytro oznamuj,
bych na perutiach takých rýchlo-letkých
sťa modlitba či myšlienka jak lásky,
v stret letel svojej pomste.
Duch. Nachodím,
žes' spôsobný. Aj hlupším by si bol
nad tlstú burinu, čo sama sebe
na brehoch Lethe hnilie v pohodlí,
ak bys' sa nato nesrepetil. Tedy,
Hamlete, počúvaj: Tak rozchýrili,
že, ako spal som v svojej záhrade,
vraj, had ma uštipol; a historkou
tou vymyslenou mojej o smrti,
hla, znešvárili celé Dánska ucho
až k zapáchaniu: no vedz, šľachetný
ty mládenče, had, ktorý otcu tvojmu
bol v život zahryzol, ten nosí dnes
korunu jeho.
Ham. Ó, môj prorocký
duch! Strýc môj!
Duch. Áno, onen krvopŕznič,
ten cudzoložný zver: on čarovným
tým vtipom svojím, darmi zradnými
(och, bohaprázdny vtip i dary: s mocou
toľkého svodu!) k svojej hanobnej
pochuti chlipnej vôľu naklonil
na oko ozaj najcnostnejšej mojej
kráľovnej. Hamlete, ó, to bol len
za odpad tentam! odo mňa tu, láska
ktorého takej bola hodnosti,
že ruku v ruke rovno kráčala
so sľubom, daným mnou jej pri sobáši:
až kotrmelcom heno k jednomu
darebákovi, jehož vlohy, tie
s ním zrodené, sú biedou v porovnaní
s onými u mňa!
No ako ctnosťou nikdy nepohne,
bárs by jej vilník dvoril v tvare z nebies:
tak rozkoš, nech si s paprskujúcim

anjelom spojená, len skoro sa
nasýti loža božského, i sklesne
sa kochliť v hnoji.
Lež ticho! zdá sa, vetrím ranný vzduch;
i dovoľ zkrátka: — Keď som v záhrade
bol zdriemnul, jak to zavše robieval
som po poludní, v bezpečnú tú chvíľu
tvoj strýc ma kradmo prekvapil, hneď aj
so sebou v sklenke šťavy prinesúc
si z blenu zlorečeného: i vrátka
kde uší, nalial kapaliny mi
tej vredovatiacej, jejž účinok
tak s krvou ľudskou znepriatelený je,
že prudko, sťa rtuť, sbehá rozlivom
kol prirodzené brány, chodby tela
do jednej, i kous' silou náramnou
aj srazí priam a sekne, do mlieka
jak kvapkajúci kľag, krv tekavú i
naskrze čerstvú. Takto svarilo
i moju krv to; a v tom okamžení
prašivá lišaj celkom potiahla,
sťa u Lazára, zlou a hnusnou kôrou
mi telo hladké.
Tak sa spaní, hľa, rukou bratovou
bol o život som, trón i kráľovnú
vraz ozbíjaný; podkosený práve
za kvetu svojich vín, čo spoveďou
nepokajaný, nepoživší svätej
večere, vposled nepomazaný:
bez toho, bych bol účty uzavrel
prv, vypravený počet vydať, ťarchu
pokleskov všetkých sirej na hlave:
ó, hrozné to! ó, hrozné! najvýš hrozné!
Ak prirodzený cit máš, nestrp to;
nedopusť, kráľovská by v Dánsku posteľ
sa v ležovisko zvrhla bújania
i krvosmilstva prekliateho. Preds',
nech akokoľvek smyslíš stíhať výčin
ten, svojej mysle nepoškvrň si, ni
oproti matke vlastnej nepodujmi
ničoho; zruč ju prosto nebesám
a oným tŕňom, bytujúcim v ňádrach
jej, nech ju samy kolú, pichajú.
Tak s Bohom! tým viac, keďže svetluška,
hľa, ukazuje, že sa ráno blíži,
bo bľadnúť počína ten plamienok
jej neúčinný. Zdravý, zdravý buď!
Hamlete, pamätajže na mňa! (Zmizne.)

Ham. Ó, všetky sbory nebeské vy! Ó, zem!

Čo ešte? Mám i peklo prisvoriť? —
Och, fuj! — No, drž sa, srdce moje; a
vy, moje šľachy, nebuďte hneď staré,
lež vypnite ma strmo! — Pamätať
že na teba? Hej, duchu ubohý,
dokiaľ len pamät strvá hospodou
tu v potrhlej tej guli! Pamätať že
na teba? Áno, s table pamäti
tej smažem všetky sprosté, jalové
poznámky, výňatky z kníh, obrazy,
i vtlaky minulé, vek mladistvý čo
a názor tamže boly odtiskly;
i rozkaz tvoj len jedine nech žije
si v knihe môjho modzgu obsahom,
bez smiešky s látkou nižšou: tak je, prisám! —
Och, najzkazonosnejšia žena! —
Och, lotor, lotor, smavý, kliaty lotor! —
Sem zápisky, — to slušno zaznačiť,
že človek môž' sa smiať, sa smiať, a lotrom
byť; aspoň že tak v Dánsku, istý som. (Píše.)
No, strýčku, tu ste. Teraz k môjmu heslu;
znie: *Zdravý, zdrav' buď! pamätajže na mňa.*
Som prisahal naň.

Hor. (zvonku). Pane! pane môj, —
Marc. (zvonku). Princ Hamlet, —
Hor. (zvonku). Nebo, chráň ho!
Marc. (zvonku). Uslyš Bôh!
Hor. (zvonku). Hohou, hou, milosťpane!
Ham. Tu-la-la, chlapče! Sem sa, vtáčku, sem.

Vystúpia **Horatio** a **Marcel**.

Marc. I jakže, výsosť?
Hor. Čo nového, princ môj?
Ham. O, zázračné!
Hor. Môj dobrodinče, ráčte
nám vyrozprávať.
Ham. Nelza; iste by
ste vyjavili.
Hor. Ja nie, prisahám
to, pane môj.
Marc. Ni ja, môj kráľoviču.
Ham. Nuž tak vám rozpoviem: kto by si to
bol kedy pomyslel? — No ale že
budete mlčať? —
Hor. a *Marc.* Hej, prisámboh, pane.
Ham. Nestáva toho lotra v celom Dánsku —
by nebol arciničomníkom on.
Hor. Preto ver', pán môj, nepotrebuje
duch z hrobu vstávať, aby nám to riekol.

Hor. To sú
len čudné, pokrútené slová, pane.

Ham. Ľutujem, akže urazily vás,
zo srdca; veru, zo srdca.

Hor. Oj, niet
v tom urážky, môj princ.

Ham. Ba, na svätého
Patrika! preds' jest, Horatio, v tom,
i primoc urážky až. Poťahmo
tu na videnie to, — nuž ono vám je
statočný jeden duch, si dajte riecť;
no žiadosť zvedeť, čo je medzi nami,
tú uduste, jak môžte. Teraz však,
priatelia milí, ak ste priateľmi
mi, spolužiaci, spolubojovníci,
zrobte mi, prosím, malú úslužnosť.

Hor. I akú, pán môj? Mileradi.

Ham. Že
neprezradíte nikdy, čo ste noci
tej videli.

Hor. a *Marc.* Nie, pane, to už nie.

Ham. Nu, pekne; ale prisahajte na to.

Hor. Na môj' veru, môj pane, ja nie!

Marc. Ni
ja, princ môj, na môj' veru!

Ham. Na mojom
toť meči!

Marc. Ale, pane kráľoviču,
veď sme už prisahali.

Ham. Ozajstne,
tu na meči tom, ozajst.

ste uvideli, na meči tu mojom
mi prisahajte.
Duch (zpod zeme). Prisahajte!
Ham. Hic et ubique? Premeňme toť miesto. —
Sem poďte, pánovia;
i znova ruky na meč položte,
a: nehovoriť nikdy o tom, čo
ste dopočuli, na meči tu mojom
mi prisahajte.
Duch (zpod zeme). Prisahajte mu
na meči jeho.
Ham. Dobre povedal
si, starý krte! Tak sa bystro rýpať
znáš v zemi? Znamenitý zákopník! —
Raz ešte inam, priatelia.
Hor. Ó, deň
i noc, preds' je to úžasne až cudzie!
Ham. Tak pozdrav ho, jak načim cudzinca.
Hja, viacej vecí v nebi, na zemi
jest, Horatio, než jak o tom vášmu
sa sníva mudrctvu. Však pokročme; —
tak, ako predtým: nikdy že — a milosť
vám Božia buď tak na pomoci! —, nech
sa akokoľvek chovám čudácky
či prazvláštne, — bo, móž' byť, v budúcnosti
za primerané uznám predstierať
kús' zbrklosť v nálade, — že tedy vy,
mňa vidiac v také doby, nikdy preds',
na príklad ramien pokrčením *takto*,
či zavŕtením hlavou, alebo
pochybných dákych sloviec, narážok
roztrusovaním, jak sú: ‚dobre, dobre,
hm, my už vieme', a či ‚mohli by
sme, keby sme tak chceli', abo ‚hoj,
len by nás vravet vôľa nadišla',
či ‚sú ver' takí, nechty smeli'; čiže
akovýmkoľvek takým znamením,
čo dvojaký má smysol, nezjavíte,
že znáte čosi o mne: — toto že
neurobíte, na to, — ináč nech
tak dopomáha láska odveká
a dobrota vám v najkrajnejšej núdzi, —
mi prisahajte!
Duch (zpod zeme). Prisahajte!
Ham. No, stíš sa, utíš, pobúrený duchu! —
S tým, páni, celou svojou láskou sa
vám porúčam; a čo je neborák
človiečik, ako Hamlet, vyviesť v stave,
by naproti vám lásky svojej i

priateľstva podal dôkaz, bude-li
i Bôh chceť, on už neopominie.
Dovoľte odísť razom; no a prsty
na perách vašich vždy, vás prosím. Čas
je z kĺbov von: — ó, súdby nevraž, práve
sa zrodiť kedy toho ku náprave! —
Ech, poďte, iďme pospolu. (Odídu.)

Dom v stráni.

Povesť.

Napísal *Martin Kukučin.*

I.

Niet domu, kde sa nedymí v komíne.

V stráni p d Grabovikom, sťaby prilepen : o strmý bok, stoja domy bratov Bercov. Idúcky z dediny, vlastne mesta, prejdeš najprv popri dome Ivanovom, potom Franićovom a tretí dom je, v ktorom býva Mate. Ive je najstarší, Mate najmladší z nich. A tak i domy. Ivanov dom je najstarší a najmenší, Franićov je novší, pod ním pivnica s velikánskymi sudami, a Matov je už celkom nový, s akýmsi nádychom luxusu, pravda težackého, sedliackeho.

Franić dosť dávno vystavil svoj dom, ale ho nedohotovil. Vyzerá v ňom všetko akosi provisorne. Štyri steny zapáckané zhruba maltou, podlaha z dosiek, pod ktorou je spomenutá pivnica, ale povaly ešte niet. Iba čo sú hrady poprekladané a či vmurované. Tak, že hneď z izby môžeš cele pohodlne prehliadnuť celú konštrukciu težackého dachu, to jest najsolídnejšiu čiastku domu. Na rohoch sú pribité laty a na nich naukladané tlapky kamenia, pekne jedna na druhej sťa šindeľ, alebo šupiny na rybe, tak že voda môže stekať bez prekážky. Aby bura nevnikla špárami a nepodvihla celú konštrukciu — lebo bura by ľahko mohla rozhádzať i takýto dach — dach je zalepený zvonku maltou a poliaty pekne vápnom. Po trámoch sú rozvešané mužské a ženské košele a ostatné šatstvo a bielizeň, ba i kožené mechy, v ktorých náš sedliak prenáša mušt a víno, olej a vôbec všetko, čo je tekuté, dľa potreby i vodu z obecnej nádržky alebo more z neďalekého zálivu. Dom záleží tedy vlastne z jednej jedinej izby, bez pitvora, kuchyne, alebo druhých miestností. Troma oblokmi zíva na mestečko, ak sú nie okenice drevené práve pričapené, jedným oknom a dverami hľadí rovno do stráne Grabovika, porastenej česminami, myrtovím a borovčím, zpomedzi ktorého chrastia vyčnieva kde-tu bor svojou mohutnou korunou, alebo dumá stará šedivá oliva. V oboch štítoch pôjda, ktorého, ako sme videli, ešte nieto, tiež sa nachodí po jednom okne. Predbežne len vrabci čo si na nich dvoria, keď sa strhne neočakávane lejak.

Nuž nemožno sa v takomto dome cítiť domácky. No vzdor tomu i takéto prístrešie vyhovuje sedliakovi v tomto podnebí, kde konečne naozajstnej zimy ani nieto.

Zato však nech sa nikto nenazdáva, že je Franić človek zanedbaný. Naopak, on je sedliak, alebo ako sa tu hovorí, težak prícinlivý. Bude mať čosi i v truhlici, tak že by dom ľahko vyriadil. Ale načo vyhadzovať groše, keď nemá ešte detí odrastených. Keď chlapci odrastú a budú sa mať ženiť, ľahko prehradí každému koterec, pokryje i povalu a narobí izieb, koľko len bude treba, tak že každý pár bude ani v škatuli. Dosiek na sklade má vždy nadostač paron Mikula, ktorý svojím trabakulom dováža víno na Rjeku a na zpiatočnú cestu naloží sa tu i tu doskami a trámami z rozsiahlych lesov okolo Delnice a Ogulina.

Najstarší brat Ivan ostal sám v dome starom; z neho sa vyrojila celá rodina Bercovská, alebo, ako ich tu prezývajú, Pretúrovská. Pretúr znamená sudca, alebo asi to, čo bol kedysi u nás slúžnodvorský. Ktorýsi predok terajších Bercov bol akiste človek vynikajúci, že mu prilepili takú prezývku. Domec je nevelký, o malých okienkach, tiež len s okenicami drevenými. Povaly v ňom vôbec niet, lebo by izba bola prinízka, zato je dach vyfutrovaný zdnuka doskami, ako to býva v podkrovných izbách.

Nuž v tých časiech stavaly sa napospol také domce. Žilo sa jednoducho, utiahnute, ale o biede tiež nebolo chyrovať. Káva sa vtedy nepila — pilo sa víno a v zime rakija terkelica, ktorú mohol páliť každý sám na svojom kotlíku. Voda sa vôbec nepila, ako ani teraz — padá na žalúdok ako olovo. Spomínajú tiež, že sa ani nekúrilo. Jediný starý šor Nade, veterán gardy Napoleonovej, officier k tomu, pýcha nášho mesta, ktorý videl pekný kus sveta, i starú „Moskoviju“, odkiaľ sa bol vrátil s celou kožou, iba čo mu na ušiach a nose bola oškvrknutá od ruského mrazu — tento pán Nade kúril z ohromného čibuka, dohliadajúc v poli na svojich težakov. Zato šnupal každý, ako hovorí stará chronika; šnupala i stará šora Reparata; tá istá, čo to darovala tú ťažkú zlatú reťaz patronke nášho mesta, bl. Matke božej od Carmena, ktorej socha so skvelou zlatou korunou ozdobuje náš hlavný oltár.

Zo starého domu vytiahol najprv Franić a o niekoľko rokov i Mate. Mate sa ženil dosť pozde, vyše tridsaťročný. Celé detstvo a mladosť strávil na mori, vždy pod kommandom starého kapetana Dubčića. Vtedy čeliadka tak ľahko nemenila svojich pánov, a zvlášte takých, ako bol slávny kapetan Luka Dubčić, známy vo všetkých prístavoch Adrie.

No konečne zunoval sa mu i život námornícky, jeho radosti i trampoty. Prišiel mu na um domec pod Grabovikom, v tôni česmín, prišly mu na um rozsiahle stráne zarastené chrasťou a ktoré Boh na to stvoril, aby ich vykolčovala ruka ľudská, prekopala, vysadila révou a ťažila z nich divotvorný mok, ktorý obveseľuje dušu človeka. A možno najväčšmi prišly mu na um čierne oči, ktoré ho priťahovaly, kým ho neprivábily nazad do rodného mesta. Čo bol shonobil, z toho vystavil dom, omnoho elegantnejší, než Franićov.

On videl kus sveta, mal väčšie nároky, než brat domár, odrastený v primitívnych pomeroch. Čosi zeme dostal i od bratov a ostatok zeme vzal od kapetana Luku na kontrakt, ktorý práve vtedy bol kúpil celé panstvo v mestečku. Tak Mate Berac nepremenil gazdu: stal sa jednoducho z mornára težakom toho istého kapetana Luku.

Sotva prišiel dom pod krov, náš Mate sa oženil. Jera bola dievčina čiernooká, driečna, svižná ani ryba. Do roboty ako osa, sama svojima rukama pomáhala mužovi kolčovať, prekopávať, sadiť a zakladať vinice; zvlášte kým nebolo detí. Keď boly vinice založené a počaly donášať dôchodok, obmedzovala sa i ona na obyčajnú robotu težačky. Pod jej príčinlivou rukou nič sa neztratilo, ale skôr rástlo a veladilo všetko. Mate predbehol v blahobyte i oboch starších bratov, predbehol mnohých druhých težakov, ktorí mali plné sudy, keď sa on ešte pri kolčovaní a vysádzaní potil. Jeho dom utvrdil sa v základoch, zabezpečil si budúcnosť, kým druhé domy írečité, solídne, zviklaly sa vo fundamentoch pod tlakom ťažkých nových časov.

Mate i ináč preslávil rod pretúrovský. Keď príde medzi pánov, i medzi nimi má poctivosť. Je členom „crkovinarstva“ — cirkevného výboru — ako taký dozerá na robotu na cirkevných viniciach, delí voskovice o výročných slávnostiach v kostole a pri processiach, drží kľúče od velikej škrine, ktorá je v sakristii a kde sú dlhočizné voskové sviece.

V živote domácom tiež ho sprevádzalo šťastie. Odchoval syna Ivana a dve dcéry, Matiju a Katicu.

Premena v tom živote nastala iba vtedy, keď sa Ivan oženil. Dnes už má dvoch chlapcov, ktorí rozveseľujú celý dom. Mať musí byť ustavične pri nich, lebo sa bojí o nich, ako vôbec matere v dnešných časoch. Zdá sa jej, že by zaraz zlomili nohu, alebo, uchovaj Bože, vylomili šiju, keby im nebola za pätami. Veď ono je i pravda, že sa ustavične liepajú po múroch a prístavách, ktorými je ohradený dvor, sťa nejaká pevnosť. Nie div, že Barica ani nestačí na druhé, ako behať ustavične za nimi. Ale Jera jej to nechce uznať. Šomre na jej daromnosť; žaluje sa, že s nevestou nevtiahlo vraj do domu poľahčenie, ako očakávala, ale skôr nepokoj a nová starosť. Barica, zprvu krotká, ústupčivá, začína svokri odvrávať. Tak sa neraz strhne medzi nima ozajstná svada. Stará neustúpi: ona shonobila, nadobudla všetko svojimi krvavými mozoľami; ona neprišla do hotového, ale hrdlačila celý život od svitu do mraku. Mladá neustúpi: dala na svet nádej a chlúbu preturovskej familie, záruku budúcnosti — malého Matu a Ivana. Ona má v dome stále a vynikajúce miesto . . .

Takéto srážky vybavovaly sa z počiatku potajomne. Tam niekde v kuchyni, alebo v kúte, len tak letky, ako mimochodom. Nebolo by dobre, aby sa dozvedel o nich gazda. Prísny je, neúprosný — nuž pravý pretúr. No konečne hriech vybúšil prudko a bezohľadne, tak že ho už nemožno zatušovať.

„Naničhodnica!“ šepla Jera neveste v kuchyni pre akúsi pletku.

„Stará striga!“ odpovie jej Barica.

Jera ju zato štuchla lakťom a Barica začala už nahlas.

„A čo máte zas so mnou, máme moja!“ zvolala dobre hlasno, aby počul starý Mate, ktorý je kdesi vo dvore. Preto jej dala i „máme“, lebo starú strigu by jej svokor sotva odpustil. „Keby ste sa aspoň sveta hanbili, keď sa už Boha nebojíte! Ale ja už nemôžem prejsť popri vás, aby ste ma neštuchli?“

„A čo je to zas?“ ozval sa Mate a pozrel na ženu prísnym okom, keď vyšla na dvor. „Vy sa nazdávate, že ja neviem, čo vy stvárate, od dávna, keď ste samy? Viem dobre, ale sa mi bridilo zamiešať sa medzi vás. Ale už viac nebudem zatvárať oko i jedno i druhé a zapchávať uši: lebo by ste sa pomaly počaly vláčiť za vlasy, nehanblivice! V mojom dome bude pokoj a poriadok — zachovajte si. Ja som gazda, mňa bude každý slúchať...“

Umlkly obe, neopovážily sa ani dýchnuť. Málokedy počuly takto starého; jeho hlas nebol nikdy tak tvrdý a pohľad tak prísny. Pod ním sa utíšila odrazu domáca búrka a nastal pokoj a poriadok.

Jera sa prvá zotavila po okríknutí a začala sa obšmietať okolo muža, ako by mu chcela pomôcť ukladať drva do stósu. „Ani nevieš, môj Mate, aká je to rana, táto naša nevesta hlavná“ — začala plačlivým hlasom. „Ja už neviem, kde sa mám podieť od trápenia... Tmolí sa ti po dome, ako mucha bez hlavy. Čo chytí do ruky, všetko jej ide naopak. Ako máš pozerať na takú ničomnosť? Len čo mi riadu narozbíjala po dome. Všetko vychodí na vnivoč, a povedz slovo — nos hneď do zeme, mrcha reči, hriech a krik...“

„Ustúp, ty si staršia, máš mať rozum. Múdry ustúpi. Pretrp — Boh trpí i teba. Keď nebudeš do nej zadierať, sama sa popraví: takto ju iba pokazíš ešte horšie. V robote ju nepreháňaj: vidíš, deti má drobné. Kým boly tvoje malé, tiež nebolo v dome všeličo v poriadku... No, no, netreba sa hneď zato nadúvať, viem ja, že si bola pravá gazdina. Nebolo v poriadku, lebo nemohlo byť, nestačilo sa — a prenieslo sa. Ty máš predchodiť dobrým príkladom každého, ty si gazdina. Ale takýmto činom dávaš zlý príklad, a ja to nebudem trpeť, to je darmo!“

Jere ostal v srdci tŕň. „Ani on mi neuzná — ani on ma nezastane. — Ja už nemám miesta v tomto dome. Ja som ho pomáhala vystaviť a druhá sa bude v ňom rozhadzovať“ ... Len ako môže karhať ju, svoju ženu, a zastávať druhú? Či je to spravedlivé a slušné? — Muž, ktorý má zotrvať pri svojej žene i v radosti i žalosti!

Mate spozoroval dobre, čo ju trápi a hryzie. Drva poukladal do stósa popri múre ohrady, a keď mu doniesla vína a chleba a položila ho na stôl, ktorý vykresaný z bieleho kameňa stojí na preddomí, riekol jej vľúdne, tónom priateľským: „Vieš ty, čerce, ja som gazda a chcem mať v dome pokoj a poriadok. Nechže bude pokoj pod mojou strechou. Tebe hovorím, teba i hreším, lebo si mi žena. Tú tam keby pokarhal ja, to by už bola druhá vec. Tú nech karhá druhý, komu je žena.“

„Veď si uhádol, akurát!“ chcela už zvolať Jera, ale zatíchla. On nadvihol prst ako na výstrahu a pozrel na ňu prísnym okom.

„Viem, čo chceš povedať“ — preriekol s nádychom žiaľu — „viem, netreba to roztriasať. Preto ja ustavične opakujem, že gazda má byť muž, on má rozkazovať a vládnuť. Tým horšie, keď je naopak. Taký dom nemôže vzrastať a veľadiť sa, kde nieto gazdu . . .“

Ona odišla trochu utíšená, uspokojená, lebo v týchto rečiach vidí, že muž dáva predsa len jej za pravdu. Naoko ju odsudzuje, karhá, ale v srdci drží predsa len zase s ňou. A to je pre ňu predsa len zadosťučinenie.

Zato Mati sa už nevyjasnilo čelo. Pred očima mu stojí celá neresť, ktorá sa mu rozrástla v dome, a teraz už sa strojí zaujať i samé základy a rozvrátiť ho. Nemôže nevideť, že s nevestou vtiahla do domu. Predtým bol sklad a pokoj, bez tresku a zmätku poťahoval každý k spoločnému cieľu. Držali tuho, sťa na reťazi ohnivá. A teraz?

On hneď za horúca pobadal a snažil sa vyhodiť, čo sa mu zdalo, že nepristane k celku. Poslal do služby najprv jednu dievku a potom druhú. „Nech sa učia, ako svet beží“ — vysvetľoval žene. „Nech privyknú na cudzotu a nadovšetko: nech sa naučia slúchať cudzích ľudí. To im bude na osoh . . .“ A Jera pristala i na to, ako na všetko, čo on uznal za dobré.

Myslel, že keď bude menej ženských, bude i nepokoja menej. Ostala len svokra a nevesta, a hľa — ešte im je tesno!

A čo, keď rozopra vybúši na povrch, prelomí tú krehkú kôru ohľadov? Keď sa zamiešajú druhí a chytia sa jednej alebo druhej strany? Darmo tajiť — syn je už nie, čo býval. Stará úprimnosť zmizla, vyhýba sa otcovi, materi; čosi varí v sebe. Pri robote sa neraz zamyslí, odpovedá roztržite. Vidno, prechováva myšlienky, ktoré drží výlučne pre seba. Či ostane dlho na tomto váhaní? Či nepodľahne konečne tomu, čo mu šepoce žena, ktorú ľúbi, mater jeho dietok?

I pri obede bol zamyslený, ako i ostatní. Každý sa uzavrel sám do seba a oddal sa svojim myšlienkam.

Po obede Mate sadol na múrik pred domom, do chládku, a oči mu blúdia po okolí. Popod jeho dvor belie sa chodník, ktorý sa spúšťa svahom do údolia. Odtiaľ zas dvíha sa hadovite hore kopcom do mesta, kde sa náhle tratí v tôni, ktorú na ostrom letnom slnci hádžu prvé domy, akoby prilepené k protejšej stráni. Stráň leží pred ním rozostretá, ako na dlani. Podstavy a kamenné ohrady, ktorými je rozdelená na záhony a hriadky, belejú sa tuho v oslepujúcej žiari. V týchto štvorcoch záhonkov, pravidelných a nepravidelných, temnie sa zelenina pouvädlá, alebo postrhávaná. Iba listy kapusty vzdorujú víťazoslávne svojou šťavnatou zeleňou letnej suchote. Cibuľa počína vädnúť od vrchovca, len kde-tu čo sa ešte dvíha kdektorá rúra so šedou kystkou. Nad nejedným múrikom kloní sa fík so svojimi skrivenými konármi. Inde zas utkvela osamelá oliva a dumá smutne nad týmto letným suchoparom. Tišina naokolo, ani lístok sa nehýbe na konári. Meštral poťahuje síce od mora, ako každé poludnie, lenže tento kút mu je s cesty. Šumí tam hore na Grabovíku v korunách česmín a večne hučiacich borov.

Iba cvrčky čo vyhúdajú večnú svoju pieseň, keď jeden zunuje, druhí dva ju pochytia novou silou. Zapiští stehlík, alebo hvizdne drozd stúlený kdesi hlboko v kroví — no zamĺkne zaraz, sťa by sa bál rušiť prírodu v poludňajších driemotách. Z pitvora sa ozývajú šuchotné kroky starej Jery, ktorá ani po obede nemá sna, lež sa večne tmolí a čosi šuká po dome; zo synovej izby dolieha otvoreným oblokom hlboké odmerané chrápanie . . .

„A zmestiť sa musíme, druhej pomoci nieto“ — dumá Mate, púšťajúc modré dymy zo svojej krátkej fajočky. „A koľko jesto, Bože môj, miesta na tomto svete! Kto by ho premeral a obsiahol svojím okom!“ A inštinktom bývalého mornára spúšťa pohľad dolu dolinou, tadolu, kde medzi dvoma bralami modrie sa kus mora v tichej zátoke. „Nemá konca ani kraja — len koľko je mora, čo je medzi naším krajom a Italiou. A predsa sa nemôžeme pomestiť. Ako je to — ako?“

Po večeri zas vysadol na múrik a dumá. Ivan ešte sedí za stolom a pozerá na zem. Tvár je nespokojná, ako u človeka, ktorý je v nesnádzi a nevie z nej nájsť východa. Nerád by naraziť ani sem, ani tam . . . Nuž nenie on z toho tvrdého dreva, ako otec: nie je stvorený vynájsť a prevádzať smelé podniky. Človek je on všedný, ktorý sa bude večne motať v obvyklom kruhu, po vychodených koľajach, bez veľkého lámania hlavy, ktorú mu druhí beztak ustavične kálajú . . .

Žena, upratujúc misy so stola, pozrela naň významne niekoľko ráz. Chcela tým povedať čajsi: „No, čo kváčiš, človeče, pohni sa už raz . . .“ On cíti silu toho pohľadu, trnie mu celá bytosť pod ním — no nemožno sa vzchopiť. Ako by na ňom ťažilo hrozné bremä. Jera badá, že sa čosi varí medzi mladými, naschvál sa kutí okolo stola, aby sa nemohli dohovoriť. Možno, ani netuší, ako jej je syn povďačný za toto prekážanie.

„Ach, Bože pomozi!“ vzdychla konečne Barica, držiac malého Ivicu na lone. Hlávku oprel o ňádra materine a okolo ústok poletuje mu anjelský úsmev. „Pomozi a neopúšťaj nás, biedne siroty. . .“

Jera sa uškrnula zlobne, pletúc punčochu, aké pletávajú tu ženy z domácej vlny: robota, ktorou ona opovrhuje ináč, lebo uberá mnoho času a nevypláca sa.

Ivan sa konečne vzchopil, vyťahujúc sa, založiac ruky do tyla a ohnúc sa v kríži. Medzitým hľadí nežným okom nadol, kde sedí mladá žena s deckom na lone. Hľa, jeho svet, jeho poklad, jeho všetko! No v tom sa stretol s pohľadom ženy, v ktorom nieto nežnosti, ale tvrdá výčitka. Vzdychol tajne, odvrátil sa a pobral sa k múriku, na ktorom sedí otec.

Mate je pohrúžený v dumách, hľadiac do kraja, obliateho svetlom mesiaca, aký sa môže zaskvieť iba na dalmatínskom nebi. Hviezdy veselo trblietajú a mliečna cesta tiahne sa mohutným pásom sťa šedá stuha po tmavom úzadí. Zem oddychuje, akoby ustatá pod žihavými lúčami slnca. Krovy domov belejú sa skvele, akoby pripadnuté čerstvým sňahom. Z mesta od kríža dolieha spev mládeže, štvorhlasný, padajúc akosi ťažko na dušu svojími tiahlymi tónami,

ktoré sa prelievajú v povetrí a padajú tupou ozvenou ta kdesi do údolia. Spevu na odvetu zavznela pieseň odkiaľsi z poľa, tiež tak tiahla, smutná, ako všetky piesne tohto ľudu. Tu i tu sa ozve ostrý rehot mulíc, alebo brutálno trúbenie osla, priviazaného dakde ku hrbe prúťa o kolík.

Ivan sa spustil na múrik k otcovi, ktorému sa rozlieva po tvári plné svetlo mesiaca, dávajúc jej výrazu povzneseného, vyrážajúc ešte ostrejšie na nej každú črtu. Ohnutý nos Matin, charakteristický nos rodu Bercovského, dodáva jeho tvári niečo energického, mocného.

Otec sa pohol a jeho oko uprelo sa na syna. Pobadalo zaraz nepokoj, rozochvenosť pri ňom. „I on sa trápi" — usúdil Mate — „má mi čosi povedať; iste čosi neveselého. . ." S očakávaním hľadí na syna, ako by chcel povedať: „No, nechže bude, čo má byť . . ."

Čaće, ja som všakovak rozmýšľal v svojej hlave . . . Viete, že Bepo Lukrin zase poslal desať lír z Ameriky. Od troch rokov vyše dvesto. A píše, že mu ich ešte ostalo."

„A - Bepo!" zvolal Mate s akýmsi obľahčením. Vydýchol si, lebo vidí, že sa ide viesť rozhovor o veciach každodenných. „Teší ma. Konečne by doma zahálal a nevymotal by sa z dlhov. Takto, ako vidím, ide sa vysekať, a o rok o dva budeme mať o súceho človeka viac."

„Veru, ťažko sa pohnúť u nás," pokračuje Ivan s akousi schválnosťou. „Zem nedáva, — čo sa urodí — to zas ide na vnivoč. Len na vinice aké choroby padly neslýchané! I polievaj, i maž i posýpaj, i čisti, a úroda čím ďalej, tým menšia. Horšie s roka na rok."

„To ti je tak" — odpovedá otec: „čím je ktorá rastlina užitočnejšia, tým viac chorôb na ňu letí. I na ľudí prišly nové choroby, o ktorých nebolo prvej chyrovať. Prečo? Lebo i ľudia sú čím diaľ jemnejší. No zato sa nemôžeme my žalovať. Urodí sa menej, to je pravda, ale sa zato nenakazia celé pivnice, ako za starodávna. I s cenami sa dá ešte výnsť, ako tak, hoci sú i menšie. Nuž ani v dnešných časoch neumre súci človek od hladu."

Mate ani netuší, aké to posekal konáre pod synovou nohou. Na strome svojho predsavzatia ostal takrečeno v povetrí, bez opory. Začal sa klátiť, otálať — no pohľad mu padol na Baricu, prišly mu na um jej výčitky, badurkanie, plač a vzdychy. Vzmužil sa znovu.

„A ja by, čaće, chcel tiež ísť — pozreť, čo je to tam, v tej Amerike."

Vydýchol — odvalila sa mu veliká ťarcha so srdca. Sám sa teraz diví, kde sa vzalo v ňom toľko odvahy.

„Ty!" zvolal Mate, vytiahnuc fajočku z úst a vytriešťajúc oči naň. „Odkiaľ si to sobral, môj synko?" A pokrútil hlavou od divu. Pozre naň ukradomky tu i tu, akoby v neistote, či je to ozaj ten jeho Ivan, o ktorom často myslieval, že Pretúrska krv v ňom zvodnatela. Videl ho od detstva vždy takého nepatrného, malého, až sa tratil svojou prostrednosťou medzi druhými mládencami. Vie, že by sa nebol hádam ani oženil, keby ho nebola zaputnala Barica. No ona, ctižiadostivá, podnikavá, hodila oko na nepatrného Ivana, lebo

bol z domu Pretúrovského, kde je všetkého na dostač. „Čo mi hovoríš! Svojej smrti by sa bol skôr nazdal, ako tomu!“

„A vidíte, ćaće, idú i druhí, čo tiež nikda nepomysleli. Každý hľadí, kde mu bude ľahšie. Prečo by reku nie i ja . . .“

„Ale to je rozdiel: ty a druhí!“ zvolal Mate. „Nemajú čo jesť, nemajú na čom robiť, alebo ich jesto v dome vyše práva: tí nech idú, nech oprobujú. No ty, jedinák — dnes-zajtra gazda! Ako zanecháš tu svoje mozole, mozole svojho otca? Na verímboha, nič po nič, do vetra... Nie, synko, tvoja Amerika je tu, musí byť tu...“

Ivan už nemá čo nadhodiť. Čo vedel, vyriekol, a teraz ho zaujal hnev nad vlastnou malomocou, slabosťou. Cíti, že je pod vyššou mocou, darmo sa mu hádzať, trhať: vyššia moc drží ho tuho, neúprosne.

„A vy ste za mlady tiež boli po svete. Tiež ste chceli probovať,“ riekol akosi na silu a hneď strnul od strachu, čo sa to opovážil povedať otcovi.

Starý sa len usmial opovržlive, hnev synov ho neurazil, ani sa ho nedotkol.

„So mnou — to bola druhá vec,“ — odpovedá hlasom pokojným. „Ja som musel, lebo otec nevystavil dom a nenasadil viníc, koľko by bolo nám trom bratom na dostač. A potom, keď som šiel z domu, na to tiež nezabúdaj — nemal som ani ženy ani detí. Ja som bol svobodný, ako vták: ale i v tej svobode mi vždy stálo pred očima, vidíš, toto údolie, ten chatrný domec: ustavične žila vo mne nádej, že po bludárení zasadnem ja tu, zapustím korene, zabezpečím seba a moje deti, aby neboly prinútené blúdiť po cud om svete, ako som bol prinútený ja. Ten cieľ som azda len dosiahol — od teba závisí, či budeš môcť udržať a zveľadiť svoje dedictvo a rozmnožiť ho pre svoje potomstvo. To je tvoja Amerika. Držať sa motyky, vychovávať deti za dobrých, statočných težakov. Lebo kto ich bude viesť a naúčať, keď im otec bude za horami? Kto ti bude spravovať ženu, ktorú i ty sám ledvým činom môžeš udržať na vodzke? Nie, ani hovoriť o tom“ — pretrhol sa Mate v svojom horlení. Videl syna premoženého, uhneteného pomerami, pritisnutého dôvodami otca, a prebudila sa v ňom sústrasť. „Ja sa neprotivím nikdy veci rozumnej“ — doložil, ako na vysvetlenie svojho rozhorlenia. „No táto ti, synko, nemá ani hlavy ani päty. Najlepšie ju zahrabať na večné veky. Miesto do Ameriky pôjdeme my zajtra pozreť pod Kopičiu hlavu, čo robí peronospora“ — doložil už s úsmevom.

Ivan nahliadol, že podľahol. Kde by on úbohý, s otcom — s tým človekom, ktorého sa najväčšmi bál od malička! Sklonil hlavu, obťaženú starosťami a menovite hlavnou starosťou: ako vydá počet z dnešnej srážky pred Baricou? Ako sa jej predstaví; jej, ktorá mu jednostaj letí k hlave, že je sluha, horší od sluhu v tomto dome.

Otec vidí dobre jeho trapy; tuší, čo sa to deje i čia je nauką. Umienil si, že pristúpi k veci. „Keď sme raz v takom tanci“ — myslí si — „dotancujme ho do konca.“

„Teraz mi povedz, Ivan, ako si ty prišiel na takú myšlienku,“

ozval sa po chvíli. „Také myšlienky sa nerodia v tvojej hlave. Ty sám pochopuješ, že sa nemáme čo báť ani hladu ani biedy. I najeme sa, i napijeme, i zvýši nám na predaj. Odkiaľ tedy pochodí ten tvoj úmysel?“

Syn nemôže slova prehovoriť. Pod otcovým pohľadom cíti, ako by bol vystavený na pranier. Zdá sa mu, že to živé, prenikavé oko vidí do hlboka, do záhybov srdca, a číta v nich všetku tú biedu, pod ktorou sa zmieta od toľkých čias; že meria celú malomoc, podajnosť, slabosť, pre ktorú sa stal hračkou ctižiadostivej ženy.

Starý cíti, v čom je jeho syn, chápe úplne jeho stav a hľadí naň opovržlive.

„Ty mlčíš a máš pravdu. Načo hovoriť? Viem i tak všetko — možno viac, než sa ty nazdávaš. Teba vyháňa z domu nezmestnosť ženská. Viem ja to. Neprajnosť, nežičlivosť, čo nežičí sebe ani druhým; čo ráta každú lyžicu, čo nosíš k ústam. Hriech, ktorého u nás dosiaľ nebývalo, ktorý sa vkradol do domu a chcel by v ňom rozrastať. Ona ťa prehovára, hudie, napráva — viem ja dobre, tvoja žena!“

Ivan sklonil ešte hlbšie hlavu. Prísne reči otcove dopadajú na ňu sťa kladivo. Hučí mu v nej a šumí sťa pod vodopádom — cíti slabosť a cíti faloš, ktorá otrávila úprimný pomer k otcovi. Na čelo mu vystúpily krupaje potu a tvár mu horí od hanby.

„Čo klopíš oči a ovesuješ hlavu?“ horlí otec už v hneve nad takýmto výjavom, nad ktorým sa sám počína hanbiť. „Ja sám sa hanbím, keď ťa vidím takto! Hore hlavu! Pozeraj každému smelo do očí. Bojuj odhodlane proti hriechu a — a“ — — Ivan podvihol hlavu, pozerá naľakane, čo to ešte výnde. „Vytiahni sa zpod cudzieho jarma a buď sám sebe pánom,“ doložil otec s dôrazom. „Ženy nesvobodno slúchať vo všetkom. A menovite keď ich zaujme nenávisť...“

„Ja, ćaće, neslúcham ženy!“ ozval sa Ivan urazený a spolu šťastný, že sa mal nad čím uraziť. „Mne žena neradila a neradí. Ale viete sami: mať ju prenasleduje.“

„To je pravda,“ prisvedčil Mate. „Zato som ju i pokarhal.“

Ivana to posmelilo. „Ja som už zunoval toto večné hryzovisko!“ vykríkol odrazu a pocítil, že mu padá ťarcha so srdca, ktorá ho dusila od toľkých čias. „Čo ti osoží, že sa môžeš najesť a napiť do sýtosti, keď ti duch neodpočinie? A ako ti odpočinie, keď vidíš, počúvaš, čo sa robí medzi nima? A keď by si sa chcel potešiť, príde jedna, príde druhá, rozbíjajú ti hlavu ustavične žalobami a ponosami. Ako by sa nezunovalo? Ako by sa ti nezažiadalo pokoja, hoc i ďaleko od svojich?“

„A“ — zvolal otec spokojne, s istou útechou, že čuje už raz predsa úprimné slovo a rozumné — „na dobrej sme ceste, neboj sa! Vidím i ja, že nejdeme dobre. Tu treba, synko, naprávať. Zlo vytrhnúť i s koreňom — bez milosti! Ale náprava nám nemôže prísť z Ameriky! Nie — ani zatvárať oči, ani vyhýbať srážkam, ako sme vyhýbali dosiaľ. Zlo treba chytiť za rohy, srdnate, junácky. Ženu treba vodiť, naúčať, a ak treba, zavracať. Poblúdi ona ľahko, keď ju zaslepí nenávisť. Tedy do roboty, synko! Ty na jednej

strane sa pričiň, ja na druhej: dobrotky, čo sa dá dobrotky, zlotky tiež, ak bude treba. Ak si ty hotový, tu som i ja. Ak ty nechceš, alebo si netrúfaš — nuž zase som tu len ja: probujem si poradiť sám. Viem, čo mám robiť — ja som gazda, ja som otec . . ."

Znelo to už trochu ako hrozba.

Úbohý Ivan sa cíti ako medzi dvoma kameňmi. Tu otec a jeho krásne nauky — tam žena, ktorá sa pritiera, prehovára, mámi a naostatok plače . . . Stať na kraj — stať na kraj — to je pekná vec: ale kde je spôsob, kde je možnosť! On teraz vidí jasno, čo sa snuje. Barica by chcela prevziať opraty a mať si ich nechce dať. Ale čo mu to pomôže, že teraz vidí tak jasno, keď sa mu pri Barici všetko pomieša, pomúti, a on zase nebude vidieť ničoho, iba motaninu, hmlu, nesklad a nad všetkým tým jej pohľad, ktorý ho podmaňuje, ochromuje . . . Stať na kraj! Ale ako? prevracia v svojej hlave a nemohúc v nej vyvariť nič poriadneho, pozerá malodušne na otca.

„Vidíme, synko, že nie každý je súci na ženenie", vraví otec s nádychom výsmechu. „Ženu treba vodiť — a nejeden miesto viesť ju, dáva sa sám vodiť . . . Konečne ani to by nebolo nešťastie — keby len vodila po cestách pravých! Nuž ale žena! Slepí vodí slepého, vraví Písmo. Tak i ty, synko. Uznajme si, čo je pravda — svoji sme . . ."

Ivanovi už nepríde na um, aby sa urazil, alebo odporoval. Slová otcove sú pripravdivé, nemôže sám odškriepiť.

Otec prikryl synovu porážku plášťom súcitu a veľkodušne si jej nevšíma. Doložil už celkom veselo, dobrodušne: „Tedy sme ostali na tom, že do Ameriky nepôjdeme. Čo ty na to?"

„Ja pristanem."

„No tak. To sme odbavili a to je hlavná vec. Ešte sa my nebojíme" — a okolo úst preletel mu úsmev — „ani len tých tam v kytli. No, čo ty na to?"

Ivan zas stojí v rozpakoch. Otec doložil: „Azda si i ja sám poradím s nimi. Či pristávaš, aby ja sám začal, ako gazda, ako otec?"

Ivanovi odľahlo: prisvedčil otcovi ochotne. Seba vytiahol z potyčky, stojí na zdravej strane. Čo na tom, že sa priznal k svojej malomoci? Priznal sa k nej konečne len pred otcom. Či by to bola hanba, pred mužom, ktorému v každom mihu, v každom pohybe vyráža sa odhodlanosť, rozhodnosť. On to sám uriadi najlepšie. Veď je otec, gazda je . . . No pochytilo ho trnutie, keď sa otec zodvihol s múrika a pokročil voľným krokom ku dverám. Zatajil sa v ňom dych, keď ho videl zastať pred Baricou, ktorá sedí pri mesiačku a pradie. Čakala tu na výsledok porady medzi mužom i svokrom. Strhla sa i ona, keď ho tak znezrady videla pred sebou.

„A kde je mať?" pýta sa Mate nevesty.

„Dnuká budú — možno ľahli . . ."

„Choď, Barica, pozri: ak neľahla, nech príde medzi nás . . ."

„Mohol by i Ivan", ozvala sa Barica, pozrúc na Matu okom tak pokorným, akého Ivan pri nej ešte nikdy nevidel.

„Keby mohol Ivan, bol by zaraz poslal Ivana“, odpovedá Mate pokojne. „Ale mne záleží na tom, aby si šla práve ty...“

Nevesta sklonila hlavu a nehýbe sa.

„Tedy nechceš, povedz doprosta, po hrvatsky, a bude konec veci.“

„Oni nehovoria so mnou...“

„Povedz, že ju ja volám — iba toľko.“

No Barica sa ešte vždy nehýbe. Ivanovi potrháva v kolenách, skočil by, letel by ako víchor, poslúchol by, len aby sa skončil už raz tento výjav, ktorý ho trápi a naháňa naň triašku. A medzitým ona tam sedí nehybne, so stisnutými perami od vzdoru a rozhorčenia.

„Barica — ja by sa ťa čosi spýtal!“ začal Mate vždy spokojne ešte. Ivan je vo vytržení, že otec sa takto mierni. I Barica pozrela naň, prekvapená takýmto tichým tónom. Ona očakávala, že vypukne búrka. „Spýtal by sa ťa, koho ty chceš. vlastne slúchať?“ Nedostanúc odpovede, pokračoval zase celkom ticho. „Lebo v Pretúrovskej rodine bola starodávna obyčaj, že každý musel niekoho slúchať. A staré dobré obyčaje ani my nezahodíme. Ja ako gazda a otec slúcham svoje povinnosti. Ivan a jeho mať slúchajú mňa, a ty? A či sa azda nazdávaš, že nemáš nikoho nad sebou?“ Tu sa mu už hlas zatriasol, a obočia sa hrozive stiahly. „V tom páde si sa ty veľmi pomýlila. Dom je môj a všetko je moje: poriadok je u nás raz taký, kto je v mojom dome, bude slúchať mňa. Pôjdeš zaraz po mater!“

Jeden pohľad, a Barica vyrozumela, že sa dejú veci osudné. Ak neslúchne, kto môže predvídať, čo sa s ňou stane? Narážka, že dom je jeho, je aspoň jasná. Prišlo jej na um, len tak letkom, tých dvoje červíkov. Ak ona musí odísť z domu, odídu i oni, a čo bude z nich potom? A ak ostanú tu, musí sa s nimi lúčiť. — — Ani nemala odvahy domysleť. Zodvihla sa a otvorila dvere na svokrinej izbe. O chvíľu vošly obe do pitvora. „Mater dobre počuli, že ich voláte, a čakali“, preriekla Barica a hlas sa jej triasol rozhorčením.

„Ah — čakala, či sa jej prihovoríš?“ preriekol Mate hlasom láskavým. „Či je tak, stará? A teraz je všetko v poriadku. Nepôjdeme na odpoč nok s hnevom v srdci. Poshovárame sa, svorne a snášanlive a zaspíme spokojnejšie. Či je tak, stará?“

„Ja som sa nikdy neprotivila. Vieš najlepšie, aká som bývala; či bolo kedy čo medzi nami...“

„Ja ani nehovorím, že bolo kedy čo medzi nami“, odpovedá Mate veselo a priateľsky. „Ak čo bolo, to nepatrí sem, to sme vybavili už dávno... Ale ja o tom chcem raz prehovoriť, čo je medzi vami dvoma. Takto už ďalej byť nemôže, ani nesmie. Ja že vy to samy medzi sebou odbavíte: preto som mlčal, čakal, úfal sa. Ale vidím, že vám to akosi nejde. Čo robiť? Musím sa ja zamiešať medzi ženské, a vidí Boh i svet, že nie vďačne — ale z prinútenosti. Nuž ale s pomocou Božou vybavíme i to v láske a svornosti.“

Pozrel na ženu a na nevestu. Stoja pred ním ako obžalované, odvrátená jedna od druhej. V Barici vrie, rumeň jej horí na líci, že sa musela prvá ponížiť . Horí jej v oku čudný plameň od-

hodlanosti, že sa viac ponižovať nedá. Mate hľadí na ne a úsmev mu pohráva okolo úst, keď si pomyslí, že medzi týmito má zavládnuť láska a svornosť. I akoby bola v ňom pochybnosť, ako sa skončí tento výstup.

„Vy ste odkázané jedna na druhú, celý deň ste spolu v dome, vo vašich je rukách všetko, čo sa shonobilo a zagazdovalo. Rozvážte si dobre, aké to bude šafárenie, keď sa vy budete hrýzť medzi sebou. Ako bude dom rásť a prekvitať, ak vy, čo ho spravujete, nebudete nažívať v svornosti a láske? Tak veru musí všetko navnivoč sa obrátiť, čo sme my v poli našimi mozoľmi nadobudli. Lenže ani Ivan, ani ja nedáme si rozptyľovať, čo sme shromaždili horko-ťažko. To už nie! Radšej by sme sverili dom druhým rukám, ako vidieť takéto gazdovstvo. A či sa nazdávate, že by sme to nemohli?“ A Mate pozerá prísne na Jeru, ktorá už-už strojila sa mu skočiť do reči a teraz pod touto hrozbou stojí zarazená. „Nevyzeralo by to pekne, keby musela prísť cudzia ženská za gazdinú, kde sú dve gazdiné: ale radšej nech sa svet smeje, ako aby sme mali hľadeť na zkazu nášho domu. Či ste si len pomyslely kedy vy, svokra a nevesta: akým príkladom predchodíte nevinné deti? Ony v útlom veku hľadia na vás, všetko si zachovajú, čo vy robíte, čo vy hovoríte: aké to nauky budú čerpať od vás? Čo to bude s nimi, keď odrastú, keď sa budú mať v dome pomestiť, jeden druhému ustupovať: keď budú mať otrávenú dušu vašou nenávisťou, svadou a nezmestnosťou. Či neustrniete aspoň nad nimi, keď už druhé nič sa vás netýka?“

Jera začala vzdychať. Narážka na deti dotkla sa jej srdca. I nevesta sklonila hlavu a hruď sa jej mocne vlní. A keď pozrela na starého, v očiach jej zaihrala slza povďačnosti. Vycítila z jeho reči, z výrazu jeho tváre všetku lásku, čo prechováva k jej deťom; on, o ktorom vždy myslela, že na jej deti nikdy nemyslí.

Sám Mate, keď skončil, bol dojatý; miesto toho, aby bol hromžil, odmäkla mu odvaha a v srdci zavládly city nežnejšie.

„Podajte si ruku a pomerte sa“, dokončil ticho, hlasom, v ktorom zachvievalo rozochvenie. „Zabudnite, čo bolo a počnite už raz život nový. Pokoj Boží nech zavládne v tomto dome: pokoj i veselosť a úprimnosť. Podajte si ruku, ak chcete, aby sme boli všetci šťastní a spokojní...“

Ivan hľadí na svoju ženu a diví sa, ako jej tvár prijala výraz miloty a nežnosti. Srdce sa mu pohlo nad týmto novým obrazom, zdalo sa mu, že Barica nebola nikdy taká pekná. Mate tiež s úľubou pozerá na ňu a myslí si: „Dobrá je, srdca dobrého. Prístupná lepším hnutiam. Keby ju mal kto viesť...“ No tu preletel mu tieň po čele — pri ňom stojí jeho Ivan v celej svojej malomoci, nemý svedok tohto výstupu. „Ba či sa kedy vzchopí, strasie tejto slabosti...“

No nemal kedy zaoberať sa synom, lebo s nevesty pohľad sa mu sviezol na Jeru. Ani ona nemohla sa ubrániť dojatosti, to je pravda, ale nebadať na nej hotovosti k smiereniu. Mate hľadí na ňu prísne, a pod váhou toho pohľadu ona klopí oči a stíska pery.

Barici neušlo, že Mate je na jej strane. Zmocnilo sa jej radostné rozochvenie, lebo i muž ožíva pod jej smierlivou náladou. Už sa obrátila k starej, že jej podá ruku, keď ju Mate chytil za ňu a zadržal ju.

„Vidím tvoju ochotu, Barica — ďakujem ti", prehovoril starý láskave. „Ty si sa prvej prihovorila materi — teraz je na nej rad, nech i ona popustí."

Z čiernych očí Barice poliala ho celá žiara povďačnosti. Jera sa zlakla, že ide prehrať a na nej zhrmí hnev mužov.

„Prečo by sa nepomerila", prehovorila cez zuby. „Ani som sa nehnevala. Ja som len chcela, aby bolo všetko, ako Boh prikázal, a nech sa plní jeho vôľa."

A podaly si ruku nevesta a svokra. Mate schválne prehliadol, že stará podľahla len krajnej nutnosti, smierenie je tedy len naoko. „I to je čosi", uspokojuje sa, „teraz z prisilenosti, druhý raz bude z ochoty..."

„No tak — koľko bolo treba rečí!" zvolal veselo. „Nebozkaly ste sa — no ale dnes dajme pokoj."

„Ešte to by chybelo!" durdí sa Jera.

„Teraz je hneď inakšie v dome!" zvolal Mate. „Hneď sa to veselšie bude spať. Len si ho teraz už hľaďte, toho svätého pokoja. Vidíte, ako sa ťažko nadobúda." Zrazu, ako by mu čosi prišlo na um, zvolal: „A či viete, že je na dnes týždeň fiera?"

„Veru", zvolala Jera, „prišla chytro. Ale nebude veselá. Indy koľko sveta bývalo!"

„Nám musí byť veselá", zvolal Mate. „Mohlo by sa dievkam písať, nech prídu..."

Jere zajasaly oči; muž uhádol, čo jej chybí. Vidí zas Matiju i Katicu, hoc len na dva-tri dni, kým minie hostina. Pozrela naň vo vytržení."

„Nech píše Barica!" zvolala Jera v zabudnutí, a na tvári jej rozlial sa rumenec od hanby, že nevestu pomenovala po mene.

„Vďačne, mame moja!" odpovedá Barica.

„Tak dobre — na tom sme ostali", pristal Mate. „A teraz dobrú noc — pozde je."

On odišiel popredku, a keď sa za ním poberala Jera, pocítila odrazu, že ju držia okolo hrdla a na tvár jej padá bozk veselý a čujný. Okriala pod ním aspoň na okamih; čo bolo okolo srdca trpkého, chladného, rozplynulo sa.

„To ja na dôvažok, mame moja, a na dobrú noc."

„Nech ti Boh odplatí, dievka moja", zvolala stará a na oku zaskvela sa slza. Vrátiac jej bozk na ústa, doložila: „Dobrá noc i tebe, a Boh na pomoc!"

(Pokračovanie.)

Niektoré záhady v národnej piesni slovenskej.

Napísal *Milan Lichard.*

Kedykoľvek naskytne sa mi príležitosť počuť od ľudu spievať piesne naše, nezameškám nikda porovnať počutý nápev s dotyčným nápevom, ako podaný je v našich „Slovenských Spevoch". Pripomenúť musím tu hneď, že som až do nedávna, životným povolaním hatený, nemal akosi príležitosti na vlastné uši počuť tieto piesne a tak hľadal som prameň vždy len v spomenutej sbierke, predpokladajúc ovšem, že prameň tento je čistý, alebo iným slovom, že piesne v ňom obsažené sú správne a verne podané.

Avšak dojmy vlastných uší vzbudily vo mne isté pochyby, našiel som medzi papierom a skutočnosťou také differencie, ktoré zaslúžia pozoru, a ktoré ťažko mi uznať za differencie povstalé *variantmi.*

O ťažkostiach správneho podania piesne našej popísalo sa už veľa — boly už aj preto viac-menej ostré polemie — a poukazovalo sa menovite na to, že ľud náš spieva piesne svoje ľubovoľne, bez určitého taktu, čo sa potom v nótopise primerane zaznačiť nedá. Nám Slovákom to ovšem nerobí ťažkostí, chyba ale ukáže sa hneď, keď takáto pieseň dostane sa do rúk cudzieho hudobníka alebo speváka, tu vyskytne sa hneď rozdiel medzi skutočnosťou a prednáškou dľa nôt.

Toto je však len differencia rytmická, ktorá na podstate samého nápevu nič nemení a dalo by sa jej odpomôcť prísnym metronomisovaním, najlepšie ale *fonografom.* Už i z tejto príčiny nemožno dosť odporúčať sbieranie piesní našich týmto nástrojom. Z vlastnej zkúsenosti hovorím, že o veľa väčšiu ťažkosť robí správne zaznačenie intervallov, menovite pri piesňach starších, složených v staro-cirkevných stupniciach; tu sberateľ nie dôkladne obznámený s týmito stupnicami veľa ráz podľahne svojej impressii, t. j. jeho hudobný cit, vyvinutý na základe terajšej k polyfonii sa kloniacej teorie a moderných stupníc, zvíťazí nad nejasným intervallom a pieseň príde — hoc aj nevedomky — narušená na papier.

Nie malou prekážkou býva aj to, že nevieme, či naše medium, t. j. spevák, dľa ktorého chceme piesne nótopisom zaznačiť, spieva dobre a správne? Pobadalo sa to všeobecne, a vyzdvihnul to menovite český hudobník Vítězslav Novák [1]), že mu spevák pri druhom verši spieval inakšie. On to pripisuje „bohatej fantásii," vskutku ale nebude to nič inšie, ako skomolenina nápevu, znak toho, že spevák nepozná dobre pieseň a pomáha si tak, ako vie. Takéto veci zaznačiť tým cieľom, aké majú naše „Slovenské Spevy", nie je hodno.

I v tom treba mať istotu, či spevák náš nie je nakazený *cigánskou hudbou?* Táto už vnikla i do odľahlejších kútov Slovenska, keď aj nie priamo, a vplyv jej na našu pieseň je osudný. Ešte aj muzikálny Berner vo Vajanského „Kotlíne" napomína, že „národnú

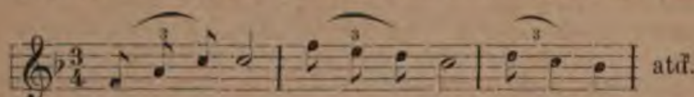
---

[1]) Dostal na sbieranie slovenských národných piesní od Českej Akademie štipendium.

pieseň neslobodno meniť,“ lo sa „bojí o nákazu, akú zanáša do našej hudby cigáň,“ — a mal úplnú pravdu!

Cigáňska hudba, čo jak oblúbená u nás, je len mechanické reprodukovanie tónov, vo svojich prostriedkoch nie výberčivé, a keď z jej neznámych harmonických postupov vybŕdnuť nemôže — a takýchto je v našich piesňach až privela — tak zmení sám nápev a menuje to „vyhladením piesne.“ Tohoto dopustil sa aj sám starý Piťo, ako nám to Ján Lehotský vo veľmi pútavom životopise Piťovom autenticky prezradil. (Slov. Pohľady XX a XXI, v komentáre piesní „Zo starých časov.“) Poneváč my, bohužiaľ, inakšej hudby ako cigáňskej ešte nemáme: pri veľkej vnímavosti ľudu nášho všetky jej chyby a zvláštnosti prejdú aj do jeho spevu. Musíme byť tedy veľmi opatrní, aby sme tento cudzí živel nebrali hneď ako hotový groš.

Javí sa on nielen v rytme, ale aj v narušených intervalloch, povstalých tým spomenutým „vyhladením“. Že ľud náš piesne svoje nikda tak nepreťahuje ako cigáň, to je známe každému, a že je nič tak neprimerané jeho prostej, zato ale jadrnej piesni, ako cigáňske cifry a nimi povstalé pretrhnutie nápevu, to už tiež zbadal mnohý. Pieseň naša pod sláčikom cigáňskym premení sa na maďarský „andalgó, lassú a friss“ a keď cudzinec dľa cigáňskej hudby položí takúto pieseň na papier, výnde z toho také absurdum, ktoré Slovák nikda neuzná za svoju pieseň. Tak na pr. v istej sbierke, vyšlej v Prahe, zaznačená je pieseň „Takú som si frajerečku“ nasledovne:

Tu cigáňske tempo vyzerá z každej nóty — *slovenská* pieseň to ale není!

O veľa ťažšie je kontrolovať tie „vyhladením“ povstalé skomoleniny, a viedlo by ma to asnáď až priďaleko, kebych na tomto mieste chcel podať cele určitý návod, ako ich treba hľadať. Poukážem len na to, že cigáňska hudba popri základných harmoniach (I, IV, V) vie — ako každý nedouk — narábať iba so zmenšeným septimovým akkordom, s ktorým pre jeho dvanásťtoraký význam zamodulovať môže kamkoľvek,[1]) a láka ho k užívaniu tohoto akkordu aj tak nazvaná „maďarská stupnica“, ktorá nie je nič inšie, ako harmonická moll stupnica s lydickou (zväčšenou) kvartou, povstalou tým, že si spodný tetrachord usporiadal polohu tónov v tom istom poriadku, ako tetrachord horný. Intervally tejto stupnice ležia mu — takrečeno — v prstoch, prenáša ich potom na naše piesne v modernom moll, ale i na piesne dorické, hlavne ale äolické.

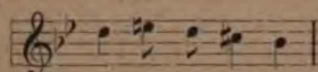
Tu som tedy pri prvej záhade a vyndúc z toho stanoviska, že cieľom našej sbierky je zachovať piesne ľudu v ich neporušenej forme, postavil bych otázku takto:

[1]) Pre túto jeho vlastnosť teoria vystríha pred akkordom týmto a považuje ho ako »nutné zlo«, bár sa v podstate bez neho obísť nemôže.

Či ľud spieva, a kde spieva v äolickej, alebo v moll stupnici lydickú kvartu a veľkú septimu?

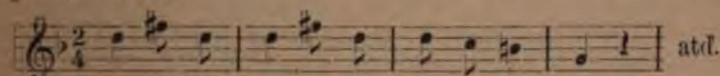
Že je toto otázka oprávnená, poukážem len na ten nápadný fakt, že intervally tieto počulo iba niekoľko sberateľov. Ja sám počul som ich len od spevákov takých, u ktorých bolo zrejmé, že im ich cigáň suggeroval, — ako ich pravdepodobne suggeroval aj spomenutým sberateľom; ba i na to mám príklady, že našskí hudobníci, pracujúci dľa našej sbierky, tam podaný správny intervall „opravili" v horeudanom smysle.

Ako drastický, zato veľmi poučný príklad uvediem tu všeobecne známu pieseň „Nebanovala bych", a síce jej druhý takt, ktorý podaný je v „Slov. Sp." nasledovne:

V äolickej piesni tejto ľud pravdepodobne nespieval ani to *e*, ani to *cis*, ale *es* a *e*. Cigáň ale udre na tento takt harmoniu B dur, a k vôli tomu zmenšenému septimovému akkordu zmení to *es* na *e*, a *e* na *cis*. Je to potom zmenšený septimový akkord, patriaci ku III. stupňu B dur stupnice: *cis*, *e*, *g*, *b*, pričom sa zmenšená septima: *b* drží v basse cez celý takt. (Že je tomu tak, o tom sa pri najbližšej príležitosti presvedčiť môže každý.) Z tohoto je zrejmé, ako kazí cigáňske umelkovanie naše piesne, a že tieto cintervally ľud už aj spieva, vysvetliť sa dá tým, že starý Piťo a za ním skoro každý cigáň počínal a počína touto piesňou hrať naše piesne.

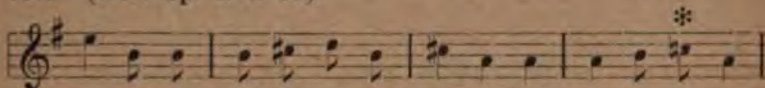
Pôvodom od tohto odchýlne, ale zato nie menej interessantné je skomolenie piesne „Anička maličká" (Sl. Sp. I. č. 66). Podaná je ona takto:

atď.

Je to pieseň dorická, to *fis* ale povstalo jednoducho cigáňskou cifrou. Mal zamodulovať do *G dur* a začal hneď z *D dur* harmoniou, a aby sedem ráz jeden za druhým základný tón harmonie tejto v melodii nebral, k vôli okrase zaskočil si dva razy na *fis*, čím dorickú stupnicu túto náležite zhumpľoval. Že mám pravdu, toho svedectvom je pieseň „Vychodí slniečko" (Slov. Sp. I. č. 34). Táto frygická pieseň srovnáva sa v prvých 8 taktoch navlas so spomenutou piesňou, ale v nej tej okrasy niet, prečo? jednoducho preto, že si cigáň ďalšie takty „vyhladiť" nevedel a tak jej dal pokoj — ako každej frygickej piesni — nehráva ju, čím pieseň táto (ako vôbec všetky frygické) zachovala sa v pôvodnej čistote až na jeden jediný intervall, a síce na arsis 3. taktu padajúce *a*. Prečo sa to pôvodné *as* behom času na *a* zmenilo, vysvetľovať tu nebudem, — písal som o tom obšírnejšie v „Slovensku" — poviem ale len toľko, že ono zmeniť sa mohlo iba vlivom v 5—8 takte sa nachádzajúcej immitácie prvého motívu.

Toto by bola druhá záhada a postavil bych otázku takto: *Akým zmenám sú podrobené v ústach ľudu intervally starocirkevných stupníc?*

Na podobné zmeny sťažuje sa aj vehlasný nemecký teoretik E. F. Richter a pripisuje ich zčiastky pohodlnosti spevákov (Bequemlichkeit der Sänger). A vskutku zdá sa tak byť, ako by sa spevákom ťažilo výnsť hore až po správny intervall — vezmú ho o pol tón *nižšie*. (Kto je spevák, ten iste pobadal, že sa postup tónov *nahor* ťažšie spieva, ako postup *nadol*). Inakšie vysvetlenie nemožno aspoň dať zmene nápevu, ako je na pr. v piesni „Anička mlynárova" (S'ov. Sp. I. č. 35).

Na miesto toho ✻ poznačeného *c* mala by stáť dorickej stupnici zodpovedajúca veľká sexta *cis*, ktorá sa už dva razy predtým v nápeve nachádza, a zdá sa to tak, ako by spevákovi už bola „para vyšla" vytiahnuť hlas svoj na tomto treťom mieste až po ten správny intervall. Ohľadom tohoto intervallu treba mi ale pripomenúť, že ľud to *cis* niekde vskutku spieva; ja počul som ho v Turci nie raz s takou určitosťou, že sa divím, prečo akceptoval Kadavý na tomto mieste *c*.

Takýchto ničím neodôvodnených intervallov nájdeme v našej sbierke veľa [1]) a to vždy, ako rečeno, vo smere *nahor*. Každý tedy takýto intervall je a priori podozrivý a neslobodno ho hneď na prvé počutie akceptovať za správny.

Je pravda, že pri pátraní po takýchto skomoleninách — ktoré zavdaly u nás príčinu k mienke o „složitej stupnici" — potrebný je jasný rozhlad po starocirkevných stupniciach, ako aj znalosť harmonie, aby sme rozoznať mohli, ktoré skomoleniny treba pripísať na vrub nie malému vlivu tejže na nápevy samé. Sú to zväčša malé septimy äolickej, dorickej a myxolydickej stupnice, niekedy aj malá tercia, hlavne ale veľká sexta dorickej stupnice, ktoré najčastejšie vlivu harmonie podliehajú.

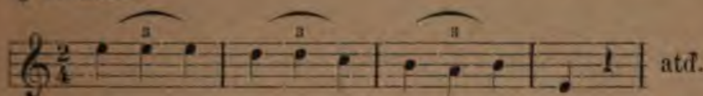
S týmito intervallmi stojíme dnes tak, že ich ľud niekde *ešte* správne spieva, ale niekde *už* nie, a pre nás má byť smerodajný ten správny spev.

Tretia záhada je rytmická a znela by otázka takto: *Čo môže byť príčina toho, že ľud niekde spieva trioly?*

Vitězslav Novák vytýkal „Slov. Spevom", že ignorujú cele trioly, ktoré on bol počul od jedného speváka v Trenčianskej stolici. V posledných sošitoch „Slov. Sp." nájdeme už triol dosť, a aj ja sám som ich počul cele určite viac ráz. Vec je tedy nie bez základu, otázka je len tá, či tieto trioly majú skutočne svoj pôvod v ľudovej piesni, a či to nie sú len také nahodilé, ľubovoľnou „pohodlnosťou" speváka utvorené formy rytmu?

[1]) Na pr. I. 53, I. 81, I. 85, I. 90, I. 107 atd. Už z tohoto vidno, koľko by sa takýchto differencií našlo.

Abych vysvetlil, o čo vlastne ide, podám tu detviansky variant už spomenutej piesne „Vychodí slniečko“, ako som ho ja počul a aj zaznačil:

Takto spievala mi v Detve túto pieseň istá staršia žena, quasi „gardedáma“ troch mladých dievčeniec, ktoré tú pieseň spievaly cele artikulovano, so šetrením diakritických znakov takto:

a v tomto rytme zachytil ju aj p. K. Medvecký od cele iného speváka tamže fonografom, a je — nehľadiac na variant — v tom istom rytme podaná aj v „Slov. Sp.“, kde zase máme na pr. pieseň: Zajtrá sa vydávať mám“ (II. č. 438.) zaznačenú najprv v $^3/_8$ takte (čo výnde na jedno, ako keby bola zaznačená v $^2/_4$ takte a v trioláeh), redakcia ale podáva pod tým istým číslom „tú samú lepšie v $^2/_4$ takte“, nepovie však *prečo*, a toto je práve veľadôležité, aby sme to vedeli. Dodám ešte len to, že Novák počul tie trioly od „šohaje“ tuším pasáka, tedy tiež nie od nejakej auktority ľudového spevu.

Okolnosti tieto pri ochotnej pomoci iných pozorovateľov mohly by viesť ku objasneniu tejto záhady; ale do tých čias, kým sa toto nestane, pokladám trioly za skomoleniny, za výsledok — tak bych povedal — že lajdáckeho spevu, ktoré v piesni našej nemajú nijakého základu a tak ani do našej sbierky nepatria. Je to s nimi práve protiva toho, čo s tým známym „preťahovaním“; tu nevie spevák tón dokončiť, tam ich zase tak kopí jeden na druhý, že z nich pravý rytmus ani vyvinúť sa nemôže, bo jednotlivé tóny letia mu z úst, ako keby „hrach sypal.“

Záhady tieto budú pokladané od mnohých za malicherné, bezvýznamné, veď pri nich ide len o jednotlivé poltóny. Ale práve tieto poltóny sú v stave sotreť s našich piesní ten vzácny pel, ktorý dodáva im toľkej, i v cudzozemsku vďačne uznanej hudobnej ceny, nehľadiac ani na pretium affectionis. V riadkoch týchto poukázal som len vo všeobecnosti na to nebezpečie, aké našim piesňam v tomto smere hrozí; a v uvedených príkladoch som dokázal, že nebezpečie toto už skutočné škody narobilo a robiť bude nepozorovane aj na ďalej.

Komu tedy záleží na zachovaní našej piesne v jej ešte niekde jestvujúcej, neskomolenej forme, nájde v riadkoch týchto predsa akútakú úpravu ku poznaniu aspoň novších a hrubších skomolenín a položí pieseň na papier v jej čistej forme. V ústach ľudu samého nákaza táto nedá sa zamedziť.

Zmeškaná povinnosť.

Epištola k Slovákom a Maďarom.

Verše bez harmonisácie, od *Jozefa Podhradského.*

Hriech je človeka zavraždiť,
Hriech je vrabca zastreliť,
Čvirikom keď svojim slávi Hospodára.
Hriech je svoju si opľuvať mamičku,
Hriech je nádeju zapáliť dievčatku
A potom v oltári podať ruku druhej!
No —
Zmeškaná povinnosť najväčší je hriech.
 Najväčší zločin!
Prepásti hodiny života krásne,
V ktorých ti kynuly povinnosti jasné.
Zameškané darmo voláš zpiatky,
Lepšie nerodiť sa, než isť do Večnosti,
Jako do stodoly prázdny snop.
 Minulosť je hora hluchá,
 Ni hájiček, háj zelený,
 Nedá šedinám ozveny.
Keď ti už hruda na truhlu búcha
S hrobárovej lopaty, —
Za jednu zmeškanú povinnosť,
Čo už uletela vo večný nepovrat,
Tam — v zakliaty húštik, —
Ak by sa ti navrátila,
Dal bys' za ňu tri hviezdičky,
Aj mesiačka kúštik.
 Bo jesto cárstvo za hrobom
Osôb duchov samostatných,
V duchovných kmentoch,
Do ktorého sa tu v chaosi strasti
Národy bijú ... Hľaď ten boj života.
 Postoj!
Od večnosti bol *život,*
A ten život bol u Boha,
A ten život bol Boh,
Učí i Tolstoj.
V tom počiatku i my boli,
Zo *Slova* sme vyleteli,
Myšlienky sme, sperma z Boha,
Pustené do chaos hmoty,
Do samičky materie jak slávičkov zárod.
Čo Boh myšlienkou porosí,
Tam liahnu sa svety, živé i veselé,
Liahnu sa národy, živé i veselé.
 Čuj!

Jak to v kotle historie, v ohni žitia
Duch rôznych národov vrie, frfle, kypí,
Šuminy hádže, vyskakuje, prská.
Skromnosti nieto. I malomocný,
Všetko sa tam sem-tam moce,
Ponúka sa, nadmetá sa medzi vybranými
Jak na stole šošovica na Vianoce.
Kým chemia ducha nestvorí život,
Hodný elementov vyššieho poletu,
A nový zvon zvoní svetu,
Národy, národky závodia strastno,
Sa vadia, hryzú, rozpadajú.
Je rozklad k rozvoju,
Je rozpad k pohrabu.
Duše, čo nečuly svojho roda bôle,
Keď bitka stála, bojom nedotknuté,
Odchodia na Večnosť nahaté, holé, —
Prepásly minúty.
Jaká tu borba! Nadmetanie pýchy!
V zúfalom boji komu Golgota nesvieti,
Zhasne aj kahanček rozumu,
Pýcha s Golgotou rozpadlá zúfa.
Ak v Bystrici pani v lepšej sukni
Od kofy špenátu po slovensky kúpi,
Už sa reťaze peštianskeho mostu lámu.
Jak možno budúcnosť hľadať
V takých pletkách! A bláhať si v tom,
Keď čujú na trhu: Ideš, kmotrička moja!
Naďon fáj az eňim fejedet . . .
To pokazí triezvemu žalúdok,
Šovinistu vytrhne do tretieho neba.
Brat z Atelkuzu uteká za more,
Keď mu vlasť v arendu húseniciam dali.
Nedbá, jako kofy predávajú špenát,
Človek sa v ňom hýbe, —
Kým šovinista sýty, z obyčaje, z módy,
Plynom nenávisti proti všem Nevengrom,
Zlosti pýchou naduje si balon
A o zlomkrky letí do výšiny
Hviezdy dolu ráňať; myslí, že to jabloň.
K mliečnej ceste hľadí, nevidí svoj Dunaj,
Nevidí svoje sady, pusty krásne,
Všetko premárnil kobylkám hladným;
Až dostane závrat, na zem cupne. —
Prepásol v historii minúty večné.
Večne sa žení; sobáš aj s kocúrom, —
A svoje Esterky krásne, milé, jaré,
Života plné, piesňou požehnané,
Dopustí aj šachtovať.

Všetko chce, len svojich život nie, —
Do duchov cárstva pôjde nahý, holý.
Srdca nemá ni k svojeti,
Uteká mu v cudzie svety,
A nik nežiali za nimi,
Nevyroní slzy, jak by boli cudzí.
Milejší je „*čordem*"-háveď.
Maďarisácia je jak ten pes v potoku,
Svojich vypustí, lakomý na tôňu,
A utratí oboch; —
Ustiela im v hroboch. —

Hodžovi srdce nad Slovenskom puklo,
Odstránenému,
Do zverínca sveta z Večna
Privčasne sletlému.
Svet mrzí zjav cherubína
V smrteľných podobe;
Nech sám Boh zjaví sa
V kmente zemského života, —
Čaká ho tu Golgota . . .
    Nenie tajno:
Šklbú, netrpia divoké vrany
Spitomenú v ľudskom byte sestru,
Ak priletí v jejich hajno.
Láskou by sa aj národy slávnymi stať mohly
Nie len zbojstvom a národnou vraždou.
Tichí? Pevne krok za krokom
Bežia o závod ku sláve palmy,
K méte rovnoprávnej vlasti.
Neobzerajú sa v dostižnom lete.
Ztratená sekunda, ztratený cieľ!
Mrtví? brzo jazdia,
Cvalom v penách ženú k méte,
    Mnohým v dostihoch na život, na smrť,
V zúfalom cvale putonohé koničky
Blízko samej méty polomia nožičky.

*

    V mladosti zakríkneš do hory,
Pekne shovára sa s tebou.
Povinnosť plnená rodí ti svety,
Dievčatko dá odziv, tvorí ti rodinku,
V šediňách už nik nechce tvej služby,
Ni dievčatko, ni povinnosť.
Ni magnétom túžby
Povinnosť zmeškanú viacej nedomámiš,
Potôčik zo sĺz ti ju nedovlečie,
Vzdychy ju vichrom viacej nedovejú. —

Ej, prekliata pásť, čo povinnosť hati!
Nejednu šumnú vytisly nám z hrsti
Prekliatej pýchy zhovädilé strasti.
Hľaď, obraz národa zanedbaného!
Pri vesničke pri potoku
Cigáň zdochlé kone dere,
Naokolo biele rebrá,
Koňské hlavy, hnáty ležia.
V blízku nízka, začadená chajda.
Starý cigáň, nečesaný, mechy poduchuje,
Kropáčom uhliky vodičkou kropí,
Klince kuje, nič nemysli.
Vedľa idú cestou deti domov,
Skelety živé, kvietočky bez vône,
Mrtvé duchom, jako paragrafy.
Pochybené lavičky k imperii snivej.
Idú z vyšších óvod hlbšie do dediny,
Do hája mrtvého, hája obraného
Z národnosti lístia.
Idú hlbšie uličkami,
To, čo sa tam naučily,
Na čom ich tam namučili,
Doma zapomínať.
Nič nemyslia, jak cigáň s kladivkom,
Keď klincom hlavičky do formy kuje.
Ej, deťušky! deťušky!
Hranočky z hôr našich.
Dedom zameškaných povinností žrtvy.
Vás opilá pýchou vysoká luza
Oholila z kôr, aj z lístia,
Z vás poriská strúhajú sa.
Najmocnejší nepriateľ hory je *sekera*,
No sekera horu darmo zničiť hľadá,
Ak jej hora sama toporiska nedá.
Idú do dedinky, tam niet školy,
Nieto chrámu vedy — zmenili v árešt
Veliki páni.
Nieto universít, vežičky ani,
Len po ceste koňské biele hlavy ležia, —
Anjeli života preč ztadiaľ bežia.
Tu robotuje oná pýchy snaha,
Ktorá všade dobre činí
A predsa zlé napomáha.
Siroty krmí, stavia školy,
A ducha potvorí — ó, jak bolí!
Smrť bez viny.
V zverinci Germánstva mnoho pohynulo,
A od života Tatry
Visí suďba Krkonošov,
I sudbina Driny.

Na ceste sa kniše korheľ,
Vytackal sa z pálenice.
Deti pozdravujú. On nečuje, nerozumie!
Na biele koňské potkýna sa hlavy,
Hreši, kľaje a spieva si:
»Človeče mizerný, strela ti v materi,
Načo si na svete, kuťa teremtette!
Otčina, otčina, čomu s' mňa učila,
Pálené, víno piť — bozaj ma za to . . .!«

A dokiaľ takto hniť?
To nebo je horšie nežli Čina.
V Číne 1000 rokov, jako náš rok jeden;
A 100 rokov, jako náš jeden deň.
Hotovo nemá minút, ani hodín,
Len jakúsi nekonečnosť kľatú.
A tá Večnosť nemá ni kohúta,
Že by zatrepotal krýdelkami dvoma,
Zažmúril oči a zanôtil *tretiu*.

Ak si freimaurer, nadutý, pyšný,
Chvastáš sa, že ľúbiš *celý* svet, —
Vskutku neľúbiš ni svojej dedinky,
Neľúbiš nikoho,
Ani obor duchov, ani malé mravy . . .
Hegel vraví:
»Wer Alles denkt, denkt Nichts.
Wer Nichts denkt, denkt Alles.«
Miluj blízkych a krv svoju, —
Tých ostatných nechaj Bohu.
Najťažšie je ľúbiť nezištne seba.
Bez šľachetnosti niet velikosti,
Všetky národy bežia o závod.
I jarí, i šmatlaví, i chromí,
I o barlách, i na koňoch, —
K palme slávy, k palme žitia.
Vše cíti sa plnoletým, svojím.
V dostihoch jeden jazdí paripu,
Druhého vedie koník putonohý.
Iní na capovi, na sudoch, v kočoch,
Lenivci na paragrafoch, liškach, osloch,
Na orloch, veľrybách, opici, voloch,
Jední s muzikou, druhí s bubnom . . .
Chcú dosiahnuť métu slávy národnej.
My? na tátoši myšlienky plodnej
Nesnujeme vlasti nové,
I z Večnosti kynú dňové.
Nás ženú len želné slasti
K méte rovnoprávnej vlasti.

Hurrah! o verseny s bratom z Atelkuzy,
I my chceme vlastný jazyk, naše Múzy,
I my vpísaní v matrike večnosti.
My nie voly, sfušované tvory.
Vola Boh nestvoril, homines fecerunt.
Vzali mu národnosť, aby ťahal pluhy.
On nehľadá slávy, nie v hrante štrudle,
On len trávu. Zbaven národnosti,
Nehľadí do neba.
No bujaček jarý, národnosti vedomý,
On si v poli postrečkuje,
Vyskáče sa, zatancuje,
Jako v čárde pri cymbalí.
Do jarma ho nedostaneš, ani neradím.
Škoda, keď je jugi impatiens,
Že je libertatis impos!
Keď jarma netrpí, že strečkuje v slobode.
Ináče milý Boží stvor . . .
Vypožičaná národnosť zakrpatí ducha,
Do fabrík a brucha. Jako v Amerike.
Duch s nesvojím jazykom
Netrúfa si do vysoka;
Petrovič bez Turca netúžil vyšších sfér,
Maďar je mocný silou národnosti,
Slabý v stade volov národnosti zbavených.
Cudzím krýdlom neletíš do výšky.
Odrod z našej krvi, z nášho mlieka,
Prepásol dlžnosť človeka,
Nás, rodinku svoju, vrhol do Termopyl,
Kde borci sa rodia, z temnic nevychodia.
Nesmejú zmeškať minúty,
Sami si píšu zákony ostré;
Ak pustia minútu, prepásli storočie.
Čo po 1000 rokoch! *Minúta* je pán!
V áreštoch borci idey kujú,
Vulkán pod zemou bohom zbraň.
V žalároch borci národní hútajú,
Jako by vlasť túto zo svinstva oprali,
Hútajú spás, — jak Božič v maštali.
A nie darmo pasuje sa mrav!
Neosvojili zakliate zámky,
No vôľu veselú zachránili v rode —
Nik nezúfa! . . .
Rozletené húsky po Tatrách zelených
Strážia Capitol.
A ten triumf sirôt!! Už nevidíš vo vagonoch
Ušipaných numery a známky.
Statočný — verseny!
Len chceť a smieť, Tatier deti,

Múdry kommandant kommanduje svet,
V diela ľudské v svoj čas z jasna pukne hrom
Nečakaná vyskočí zkadiaľsi iskra
A skrčí všetko, čo naduté bolo,
Nafúknutú jak puchorinu
Tenkej ihličky pich.
A ty netlač! Bolí.
Len Mataj zo živých ľudí
Paláce si s'avia.
Z modlitby národ na klnutie prejde.
Kliatba je strašná modlitba ľudu.
Zo spravedlivej
Frkne iskra Bohu do zrenice.
Boh bojoval s Boermi A bolo složiť zbraň.
Veliký triumf! Nadvládali Boha aj.
Korunácia buď *hrozitánsky parádna!*
Devätnásť tisíc cigáňov z Egypta
Na parolodiach doviezli s cymbalmi,
S husľami i s basou, i s klarinetmi, s bubnom,
Pyšného mora že by sa v talasy
Miešaly cigánskych inštrumentov hlasy.
Za tri milliony nakúpili virštlí,
Za dva milliony schystali klbások,
Za 2 ½ milliona na pečienku sviň;
Za 1 million z Indie cibuľky,
Aby nebolo mäso bez omáčky,
Za štyr' milliony moriakov, husí, zajačkov,
Z Ameriky celler, krumple, vajcia, špenát,
Za šesť millionov francúzskeho vína,
Za sto millionov z Germánie piva,
Za 50 zlatých zo Slovenska cmaru,
Od Makovických tri vagony bryndze . . .

I millionový sfúkol triumfu lesk.
Čierna zástava zavisla nad svetom
S nápisom: Ja som Alfa i Omega!
Londýn nezničil, dal čas ku pokániu,
Len sronil rohy. By tak neškodily.

Boh má i svoju žandarmeriu:
V Egypte zachránili pred vrahom Herodom
I matku i syna — krokodyli. —

U ráj! k méte rovnoprávnej vlasti!
Na tátoši zákona — k Dostihom!

Neutop sa nikdy v časnej slasti vlnách,
Neprepas minúty k vyššiemu poletu!

Bolo v Bratislave. Šli sme na prechádzku,
Študenti — *ja* a *on*.

V *otvorenom* poli, pri živej hradskej,
Stretli sme dve pekné mladé Moravky.
Na pleciach motyky, — spievaly si.
Jeden z nás dvoch, no nepoviem ktorý,
— Nevyzradím za svet, že som to bol ja —
Povedal im čosi šelmovského (po nemecky).

Na to jedna (hochdeutsch, s čistým *e*):
Glauben sie, wir sind solichene?
. . . .
. . . .

Skočili sme do dôvernej slovenčiny.
Zaprosiac, by v tejto nám už cudzine
Zaspievaly svoju sionskú pieseň.
Odspievaly hladkým, milým hlasom:
»U proudů valných Dunaje šírého...«
Po speve jedna vyronila slzu.
Zapýtam ju, čo ju pohlo?

Ona (spieva): Obzerám sa na Velehrad,
Na súsedových vinohrad:
Už tam ženci zežinajú,
A nás smutné spomínajú.

Rozpomněla sem se na mého tatínka,
Když nám rozprával zhaslú slávu Moravy.
Kdyby nám radši nebyl sdělil,
Dítě žebráka tanistra netiskne,
Princezna chudobná neľúbi motyku.
Mám troch bratrů, — jsú vojáci,
Já jedinká, bez záštity.

Otec byl učitel, hrál varhany umně,
Mně v testamentě zanechal dědictví:
Do kostela chodniček a túto motyku.
Každého leta opustím Velehrad
a prichazim do Prešpurka,
Kopat Švábom vinohrad.

A jakože vy tam v Morave?
Máte v školách slobodu jazyka!

Ona: Němci nám pchajú jazyk svůj.
Nebohý tatínek nás učil:
Cizí jazyk je rímská lampa v hrobě,
Která svítí mrtvému jen a sobě.

(Rozlúčili sme sa.)

Ťažko naladení, tragične pohnutí
Neprepásli sme nadšenia minúty,
Stvorili sme túto pieseň:

»My, potôčik, čo si spieva
Zašlej slávy zhaslú dobu;
Poľom myšlienky rozlieva,
Hajná sokolov ich zobú.
Tvor Slovanstvu *vozvoj* leto,
Slovanského ešte nieto.
Zo živých skál vykreš ducha,
Kto si orlom. Nebuď mucha.

Zachovaly sa mi z tej študentskej piesne len drobky:

»Rvú sa o svých kráľov sidla,
Kde už psota chlievy dvihla.
Nikde v svete nie sú doma,
a do srdca sa zahryznú,
Zhaslým leskom chvastajú sa,
A minúty zlaté miznú.«

Tak oneskoril Košút osudné segedínske minúty a s nimi slobodu vlasti. Ináče my by sme dnes spievali veselo:

Vivat regnum Hungaricum,
Multilingue et unicum.

* * *

Syn Turca k Memoirom svojím
— Tak čítali sme to v Lloyde —
K prekladu frankskému o Austrii píše:
»Und jenes Grab, welches das heilige
römische Reich verschlang, fordert auch
diesen Vampyr, der sich an den Leib

der verstümmelten Nationen fest gekrallt hat.« =
»A ten hrob, ktorý pohltil svätú rímsku imperiu, žiada i tohoto vampyra, ktorý sa pevne zachytil pazúrami do tela rozkusovaných národov.«
Nech je tento muž pravý genius,
Nebol by učinil *on* doma — *to isté.*

Prepásol vlasti segedínske minúty!
»Most vagy soha!« (jeho reči).

Našiel som ja cigánku,
Starú jako jabloň;
Nad Váhom sedela, na vlny hľadela,
Fajčila si. Z Egypta prišla
Vyhľadať bratov v Uhorsku,
Okolo Nila osnovať
Imperiu zingarskú.

Ja:

Majmištoro phuri romni!
(= Najlepšie ti (želám) stará žena!)

Ona:

Nais tuke terni raje!
(Vďaka ti, mladý pán!)

Ponúkol som ju štitníckym dohánom.
Jako sa voláš?
Kasandra.
Čo zvíťazí: pravda či lož?
Tatra má už na hrdle nôž
Čítaj mi z dlane.

Ona:

»Z brázdy oráča vyletí škovránok,
Pesničkou omluní húževnatý rod,
Tatru nezachová ni ujec, ni brat,
Ni pero, ni kniha, ani osud hravý,
Ľudohojnú Tatru zachránia si *mravy,*
Nepremožiteľné pluky Loktibrady.«
Vyhoď karty,
Jaký recept poistí Maďarom
Nových tisíc rokov . . .?

Karty vyhodila ufúľané k nepoznaniu,
»Bez krýdel kríža k méte nedoletia,
Kľúč maďarskej budúcnosti

Vyššieho poletu plameň.
Tretí hrob dá im nebeskú rozvahu.
A hotov nový svet!
To im zabezpečí nových tisíc liet.
No, nech oberú ľud z húsenic.
Ti *biboldi* vlasť zožerú,
Khančeskire bibachtale!«

Ja:

Robota ťažká!

Ona:

Robota ľahká!
Od svätenej vodičky vydochnú všetky.

Ja:

Nais tuke phuri romni!

Za tento recept chcem honorár skromný,
Nech mi tiež lengá karas na udici:
»Len pri budove krajinského domu,
Čo pokradli hazafici,«
S tými milliony môž' obnoviť moja ruka
Imperiu Svätopluka, —
Ak rada Kasandry zavrhnutá bude.

Ha, mint Kasandra szavára,
Okos szóra megvetés vár,
Magyarok síroszlopára
Ezt irják nem soká:
A magyar *nyelv* megvan,
Magyar *volt* — de nincs már.

Nad hrobom Romualda Zaymusa.

Ach, spíš, spočívaš v temnej mohyle,
opustils', otče, dietky rozmilé!
Nechals' ich v trudnej púšti života,
kde hajno trampôt, bieda kolotá.

Ubrnkols', dobrý, nežný starčeku,
nechav sirôtky v súžbe, náreku;
zalietols' vozvýš v nadblankytný stán,
by krásy zásluh odmenil ti Pán

Bo príkladnýs' bol, vážny Krista muž,
maják oltárov posvätnú pre druž;
chrabrý ochranca cirkve budovy,
za večné pravdy žiť, mreť hotový.

Šľachetný bol si, pastier vznešený,
znavši ovečky nesmiernej ceny;
pretos' ich vrúcne, s láskou, pečlive
pásol po lúke spásy, po nive.

Horlil si, statný, múdry hospodár,
pozdvihnúť gazdov záhrady, chotár;
viedol si núdznu roľnič, úbohú
radou k zveľadku, k výhre, osohu.

Strážil si, hájil ľud chvelý, tichý
pred nápadom bez bázne, ostychy;
padúch ak liezol mrzkých z úkrytov,
ty bol hrdinskou duši záštitou.

Zastávals' práva rýdzeho rodu,
nezvratný héros bránil slobodu;
brojil za česť, za triumf, slávy blesk,
Mús, vied, umenia hradieb luzný lesk.

Ľúbil si, ľúbil skvostnú reč svoju,
sladkú, materskú, súcu k rozvoju.
I pestoval ju slovom i brkom,
ličil jej krásy proti ústrkom.

Vzbúdzals', pobádal ráznu, schopnú mlaď
cibriť si ducha, ku činom sa brať;
poistiť dráhu, slúžiť vidinám,
cit, myseľ povzniesť grúňom, dolinám.

Tak účinkoval, dôstojný ty kmeť...
Lež práce shliadly zášti mlyny mleť.

Ty musel trpeť, ach, mnoho, mnoho,
však nie malátnosť, silu mal z toho.

Útržky, závrh, krivdy, stíhanie,
pohon, porota tíkly smýšľanie.
Znevážený s' bol vlastnými braty,
škripec ti kuly prepiatcov čaty.

Ty však, nezlomný, neohrožený,
na rumoch zlosti stál bez premeny;
— na slychách vavrín, hodnosti venec, —
kňaz, Uhor, Slovák, verný vlastenec.

No stichly víchre, konec už bojom.
Umĺkly sočby rove na tvojom.
Horkosti kalich ustúpil blahu,
pokoj požívaš, slasť neba drahú.

Nuž, odpočívaj, vzorný, skvelý zjav!
Pamiatku tvoju nezapomne dav,
zakiaľ príťažnou chlúbou velikáš,
v srdciach i modzgoch navždy vynikáš.

Dlhomír Poľský.

Z básní Kýčerského.

2.

Bože môj, Bože, kto mi spomôže?
Milý vravel, že ma viacej ľúbiť nemôže.

Choďte pre lieky vo svet ďaleký,
by zabudlo na šuhajka srdce na veky.

Doneste zelín z ďalekých krajín,
azda si ja myseľ moju nimi uzdravím.

Darmo varila, zelinky pila:
i to srdce, i tú myseľ skryla mohyla.

A u mohyly neverný milý —
tam ho jeho kamaráti, tam ho zabili.

3.

Do pamätníka.

Tie očká Vaše, jako sa tie smejú.
V nich vidím lásky celú epopeju.
Len starosť mi toť tupý rozum tlačí,
nakoľko srdce očkám smiať sa stačí.
Či slzí, kým zmok lásky v očkách hrá si?!
Ó,. slzy srdca, jak ste horké asi?

4.

Dnešok keď na časov peruti
do ďalekých končín uletí,
zachovaj ma, milá, zachovaj
v srdienku svojom i v pamäti.
Budem ťa, milý môj, spomínať
na tej lavičke u našich vrát,
aj po tom chodníčku na medzi,
do čbánka keď pôjdem vodu brať.
Čbánok sa do vody zamočí,
milý, ty staneš mi pred oči
a ja si zásterkou slzy strem,
čo sa mi zablysnú v obočí.

Že sa dnes...

Že sa dnes nedejú divy?
Z mračien bije Paromov šíp ohnivý,
— A do mňa horúca strela,

Teba, deva modrooká.

Hájon

Literatúra a umenie.

?rvé osudy Šafárikovho diela Geschichte d ien Sprache und Literatur. Kniha tlačená je v typami z Trnavy prenesenej university — to je znár abent sua fata libelli. A nebyť v Budíne horlivého ljaka (v listoch Kollárovi písavaných Šafárik zovie ho ", „přítel draze vážený", a Hollý začína venovanie o-Metodiady: „Martine, prezdárný ľudohojnej Slavie sy ca knihy bol by mal ešte viac trápenia.

Iž 27. februára 1825 Šafárik prosil Hamuljaka, aby vzal voju ochranu a predložil ho censúre. „Po prvej príle od Vás dovolenie, rukopis odošlem buď rovno k Vá koho v Pešti, kde Vy vykážete miesto, na pr. u Hart a Vám odovzdať rozkážem. Vyjde-li rukopis z censú kám sám prisť do Pešti, abych strany tlače a korrektúry ný poriadok." [1]) Z censúry rukopis vyšiel dosť skoro, p li bol v Pešti, ale po návrate do Nového Sadu žalo ovi: „To vydanie môjho diela spojené je s toľkými že by človek pri tom zúfať mohol . . . Oznámte mi, í, čo myslí tlačiareň strany môjho rukopisu . . . M ešský na konci mája príde do Pešti a 2 alebo 300 platí . . . Na p. Hamuljaka a Vaše zaručenie predsa ať tlačiť . . . Vyveďte ma z pochybnosti."

adili mu vykonať si podporu na tlač u srbského arci irovića, Šafárik i stavil sa u neho ešte na ceste z přislíbil," písal pôvodca Kollárovi 12. mája. „Na

Šafárik už 25. mája oznamoval Kollárovi, že 13. mája poslal Hamuljakovi 300 zlatých, ale tlačiareň bola veľmi spozdilá. V jaseni, 10. oktobra, žaloval sa Kollárovi: „Posavad jen 16 archóv hotovo... Skládače často k jiným prácem užívají — tisk mého díla prázdnuje tytýž celé týdne. P. Hamuljak si dosti ztěžoval — dost se naběhal k factorovi..."

Hamuljak mal na starosti i korrektúru, ako možno súdiť z listu, ktorý Šafárik 20. febr. 1826 začínal mu takto: „V slove Suvorov, ktoré ste v poslednom liste ráčili poznačiť, není chyby, lebo Rusi to meno tak píšu; Suv*a*rov je spotvorené od cudzincov." Dňa 7. marca 1826 Šafárik písal Hamuljakovi:

„Dnes ráno odchádzajúcemu p. Kostićovi, kupcovi novosadskému, odovzdal som 200 zl. š. Brat môj Kollárovi složiť má 150 zl. š. Budete mať pohotove 250, k tomu 513 od M—ho a 110 od Vuka; myslím, že to k vyplateniu všetkého postačí. Ale tu ovšem najväčší — a najdiabolskejší — klin to, či už M—y peniaze poslal? Obávam sa veľmi, aby ma tento, vo vypláčaní veľmi neporiadny pán, do zmätku nepriviedol. Písal som mu dva razy a dosť po slovensky, totižto, že bez peňazí nedostane — nič; pritom som mu poručil, aby peniaze rovno Vám odoslal. Kebych len bol bohatší, alebo niekde mohol shrabať 500 zl., však by ja týmto spozdilým pánom zahúdol — ale takto nemôžem iné, iba zlobiť a zožierať sa. Jestli M—y nepošle peňazí na termín, už pochybujem, že tohto trhu [1]) budeme môcť vymeniť výtisky. Keby Vám aspoň niekoľko vydali." O dva týždne (20. marca) Šafárik písal: „Aby ste aspoň vedeli, čo čakať z Horvatska, posielam Vám pre krátkosť času list samého M—ho od 22. febr., v ktorom len starú nótu hudie. Peniaze teda pridu o krátky čas. Dotiaľ čo sa bude diať s výtiskami, neviem. Tlačiareň, tuším, nevydá nám nič."

Koľko peňazí podarilo sa sobrať Šafárikovi, z tejto korrešpondencie nevysvitá. Hamuljak písal mu 21. marca, teda keď ešte nemal Šafárikovho posledného listu:

„V tomto okamihu ešte tlačí sa posledný polhárok Vášho diela; poneváč ale väčšina i tohto je už vytlačená, dal som zhotoviť pre Vás 100 výt. na obyčajnom papieri, ktoré dnes ešte p. Kostićovi odovzdať mienim. *Dielo som v tlačiarni úplne vymenil.* Poneváč bez úplného vyplatenia nič nechceli vydať, z príčiny tej prinútený som bol vypožičať na pár dní 200 zl. š. Na budúce sviatky budem Vám obšírnejšie písať strany nákladkov. Určite mi ráčte opísať, kde? a cenu, po ktorej sa vzácne toto dielo bude predávať? Pre Váš rozhľad vôbec oznamujem, že *v tlačiarni všetky nákladky vynášajú*, spolu s ohlásením predplatenia, *1547 zl. 40 kr. šajn.*"

---

[1]) Takzvaný Jozefovský trh (jarmok) peštiansky, od 19—25. marca. Po kupcoch, poprichodivších na veľké trhy peštianske so všetkých strán, lacnejšie bolo rozposielavať knihy. Ako Stojan Novaković rozpráva (**Српска књига, Београд, 1900**), pre tieto trhy Pešť stala sa už v XVIII. století strediskom, z ktorého rozširovalo sa srbské písomníctvo.

Toto radostné náveštie niekde zaviazlo, lebo Hamuljakovi od Šafárika prišiel takýto list, datovaný 30. marca:

„Až mi je smiešno, že, keď výtisky mojej Historie, ako Vy píšete, sú už temer po celom svete rozoslané, ja nemám ešte ani výtisku, ani som nevedel o šťastnom dokončení tlače a vymenení knihy . . ." A k starostiam týmto prišla ešte druhá: ochorela mu žena i dcérka Milena. Žena ozdravela, ale Milena 3. apríla umrela.

Šk.

Z prevrátenosti našej doby. Z kritiky rajhradskej *Hlídky* prejímame:

„Byl také jedním z těch — totiž „básnik", na ktorého mene nám nezáleží — mladých, nadšených snílků, kteří ‚se vzdorem v srdcích, s pěstí sevřenou' vyšli bořit staré, spuchřelé stavby věků minulých, aby na jejich troskách zbudovali lidstvu nová města, nové ráje. Ale sprcha času, jak sám doznává, schladila jeho vzdor a jeho touhu, meč zrezovatěl v pochvě — a básník opouští mladé dobyvatele a hledá nové druhy: ‚Brutalní, zpěvnou, lehkovážnou chasu v svém srdci jsem si zamiloval teď.' A celá jeho moudrost životní je teď:

Milovat hlučnou vřavu boje,
za nocí vnikat do snů žen
a trochu býti zadlužen,
pískat si, jak mi zobák narost,
vínem si plašit s čela starost,
svůj život rychle utratit,
nic nezískat, nic neztratit.

Rozmnožené slovenské noviny. Roku 1902 v Novom Meste n. V. začaly vychodiť *Považské Noviny*, v Ružomberku *Liptovsko-Oravské Noviny*, v Novom Sade *Dolnozemský Slovák*. V Skalici od nového roku vychodí *Pokrok*; *Ľudové Noviny*, ktoré dosiaľ boly týždenníkom, od 15. januára majú týždenne tri razy vychodiť a premenily pritom i — formát.

V programme týchto premenených Ľudových Novín čítame: „Pri nezlomnej vernosti k našej vlasti všemožne sa zasadíme o obranu našej slovenskej národnosti. (Aby bily do očú, slová „nezlomnej vernosti" sú sádzané tučným písmom!) Ako by obrana slovenskej národnosti vytvárala vernosť k vlasti. To znamená len mýliť Slovákov biedami bitých. V *Slávy Dcére* Kollár napísal:

Vzácný ovšem citu nevinnému
jest i háj ten, řeka, chalupa,
kterou praděd nechal vnuku svému;
ale meze vlasti nerozborné,
jichž se bojí tknouti potupa,
jsou jen mravy, *řeč* a mysli svorné!

Túto znelku Kollárovu (spolu s Humboldtovou výpoveďou: „Die wahre Heimath ist eigentlich die Sprache") Michal Hodža postavil ako motto svojho spisu *Větín o slovenčině*. Tak smýšľali všetci Slováci, ktorí chceli poučovať svoj národ. Tak bolo už u starých

Grékov a Rimanov. „Kde ste vy, tam sú Atény!“ hovorili Aténčanom ich vodcovia. I maďarský Alexander Kisfaludy napísal: „Národ, ktorý nemá jazyka, nemá ani vlasti, len hospodu“ (A mely nemzetnek nyelve nincs, annak nincs hazája, csak szállása.[1]) Iný maďarský spisovateľ, od tých čias, povedal: „Naši predkovia i pri Done a Kaspickom mori nosili vlasť so sebou a priniesli ju sem.“ Najnovšie toľko kriku s menom „vlasť“ nerobí sa nikde, ako v Uhorsku. Ale je i podozrivý každý z tých vykrikujúcich. Vlasť tak spomínať, ako to programm Ľudových Novín robí, ešte ujde vo Vörösmartyho *Szózate*, lebo tam je samá dešperácia, tam je reč o smrti, o pochovávaní celej krajiny.[2])

„Nezlomná vernosť k našej vlasti!“ Kedy, ktorý z národovcov slovenských dopustil sa nejakej nevernosti k vlasti? Vôbec v našich okolnostiach a za našej doby možný je temer len jeden spôsob nevernosti k vlasti (k otčine): utekanie do Ameriky, utekanie v celých massách. A i to kto má na svedomí? Čia vina, že je tu slovenskému ľudu život taký ťažký? Naša, ktorí usilujeme sa budiť v ňom národné povedomie, iste nie! Prečo teda tak šermovať menom vlasti nad hlavou slovenských čitateľov, ktorí sú až príkladní v plnení občianskych povinností?!

Ako podotknuto, taká reč v tejto krajine vôbec je už dávno podozrivá. Tým obyčajne chce sa zakrývať niečo, odvracať pozornosť.

A ďalej v tom programme Ľudových Novín píše sa: „Na zákonnej (!!) pôde stojac, všetko podujmeme, aby sme do sŕdc a duší našich bratov vštepovali potrebu vzdelania v reči materinskej, občiansku hrdosť (!) a sebavedomie, úctu k zákonom vyšším (!) ako i ku krajinským... Smer náš bude nás viesť láskou k našim spoluobčanom uhorským.“ Všetko samá gebuzina! Jedno slovo: „občianska hrdosť, povedomie,“ a smysel druhých, hneď vedľa postavených je: otroctvo! Čímže dokazujú Slováci nelásku k svojim spoluobčanom uhorským? Úžas, čo sa robí menovite v poslednom čase proti Slovákom. Na maďarskej strane bezhraničný šovinismus (už Mommsen, ktorý je veru nie sentimentálny, nedávno upozorňoval jedného Maďara, že „Chauvinismus trennt die Völker und zerstört im eigen Land die Kultur“); všade a vo všetkom terrorismus; peštianske noviny považujú za svoje povolanie fanatisovať proti nám maďarskú spoločnosť (už bez hanby narádzaly odoberať Slovákom zeme a dávať ich maďarskému ľudu); keď nebolo možnosti zrušiť volbu dvoch slovenských vyslancov z Nitrianskej stolice, nuž teraz zo lživých príčin žalujú ich samých, vyslancov, a chcú ich priviesť do žalára; potomok privandrovaných českých Joštov rozdrapuje sa v županskom stolci (v krajine, chudobnej na priemysel!), že on nedovolí otvoriť

[1]) V predmluve k 2. vydaniu *Himfyho*, roku 1807.

[2]) Vagy jönni fog, ha jőni kell,
a nagyszerű halál,
hol a temetkezés fölött
egy ország vérben áll.
S a sírt, hol nemzet sülyed el
atď.

veľký priemyselný závod, stavaný v Turci, — nedovolí preto, že podnik má český kapitál a úradníkov Čechov. A tu ozýva sa v slovenských novinách programm: „Budeme vás učiť, Slováci, aby ste mali lásku k svojim spoluobčanom krajinským!“ Na zemi prestretý a bitý (bitý nie preto, že by zaslúžil, ale preto, že je slabší) má sľubovať lásku! Prečože nezačnú hlásať lásku oni, ktorí majú moc, ktorých sú skutky?! V službe takej krásnej, čistej veci, ako je slovenská, nie takto sa hovorieva. Štúr, Lichard, Radlinský, Záborský, Ferienčík, Pauliny nepoznali by, že to môže byť programm slovenských novín. *Šk.*

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti. Ročník VII., sväzok 2. Turčiansky Sv. Martin, 1902.

Obsah: Miestne báje a skazky. Podáva Ľud. A. Reuss. (Dokončenie.) — O štyroch záhadných číslach Pythagorových. Ľ. A. R. — Veľšice, Mankovce a Ziatnô. Miestopisné črty. K. A. Medvecký. — Ľudová liečba a rozličné rady i čary. (Dľa starých zápiskov.) Podáva A. Halaša. — Zvyky a obyčaje v Košťanoch. (Turec.) Opisuje Ján Párička. (Dokončenie.) — Príslovia, porekadlá a úslovia. Sdéľuje A. Halaša. — Kronika baňsko-štiavnická. — Ďalšie výskumy z obvodu Sitna. Podáva Andrej Kmeť. — Katalog numismatickej sbierky Museálnej slovenskej spoločnosti. (III. doplnok.) Sostavil dr. Ján Petrikovich.

Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti. Ročník V., číslo 6. Má viac zaujímavých drobností, a síce povesť o zmaku v Jamníku, ukážku zo slovenčiny v Ústí (v Orave), príslovia a porekadlá z Turca a Liptova, posmešky na mená z Kochanoviec, rozprávku v ťarchovskom nárečí a hádky z Trenčianskej stolice, ktoré zaznačil Milan Hlaváč. Tu dozvedáme sa, že v Kochanovciach (v Dolnej Trenčianskej) hovoria nie ovocie, ale *ovotie*, gen. *ovotieho*. To je stará pamiatka, ešte pozostatok z praslovančiny. Z formy *ovotie* pošlo i cirkevno-staroslovanské ovošťь, i terajší tvar tohto slova vo všetkých jazykoch slovanských. Ale genitív toho kochanovského slova je už novší.

Príchod Spasiteľa. Vianočná hra so spevami pre dospelú mládež vo štyroch dejoch. Napísal dr. *Ľudevít Okánik*, dekan a farár skalický. V Skalici, tlačou Jozefa Teslíka, 1902. Str. 71, 16°.

J. Arbes, **Ukřižovaná.** Romanetto. Se 14. illustracemi Viktora Olivy. Čtvrté vydání. Praha, F. Šimáček, 1903. Str. 121, 4°. Cena k. 3·20.

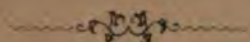
Zvon. Ročník III., č. 13—16. Praha.

В. А. **Францевъ, АПОЛОГІЯ** св. Вячеслава. „Д-r Josef Kalousek. Obrana knížete Václava svatého proti smyšlenkám a křivým úsudkům o jeho povaze.“ (V Praze, 1901.) **Санктпетербургъ, 1902.**

Oprava. Na 748. str. 12. sošitu 1902, v básni *Slová bludu* v 4. riadku 4. strofy miesto »radiť« má stáť: *hádať*.

Rok 1903. Sošit 2.

Slovenské Pohľady.

Po bále.

Kresba *Ľudmily Podjavorinskej.*

Salónik malý, ani pre kanárka,
v ňom všetko vkusné v slohu rokoko;
žiar slnka lúčov oknom padá jarká
v koberca kvety, ktorý široko
podlahu zastrel takmer celú, pestrý,
a kvety jeho — ani živých sestry.
Nábytku farba v ružovo sa láme,
keď laškovne sa slnka lúč ho tkne,
zrkadlo v kúte, v pozlatistom ráme,
sa v druhom zase shliada koketne.
Pohovka iba, miesto sladkej lieni,
je v rohu, mäkká, v šere polotieni
a pri nej pritiahnutý taburet,
jak nedávno len na ňom sedel ktosi...
Na stole ruží povädnutý kvet,
naň pohodený, občerstvenie prosí;
hruď panej zdobil, svieži z večera,
a teraz povrhnutý umiera...
je kvet to len — však život pokazený,
a pre márnivosť záľubčivej ženy!
Tu hodila ho, jako prišla z rána,
v sprievode mladuškého doktora
i znavená, i mlado-rozihraná.
Bol v meste ples — a že už pokora
za mužom prešla, šumná pani domu
šla, prišla ráno, privedúc si k tomu
jedného z tlupy svojich gavalierov
(bratranca svojho — nik nech nezabudne!),
sú v rodine, i zná sa s Elou, dcérou,
a preto nič v tom nebude as' čudné:
on doktor už — a v dome deva mladá,
nu, každá matka šťastie dcéry hľadá!
Ač v pravde oba na tú žabku včera
málo — či nemyslelí docela:
nestihli v plese — a z ranného šera

vstal, umyl sa a masťu pripína.
By škoda bolo prespať chvíle ranné,
rozkošné, krásne, šťastím zmaľované,
keď zaľúbený, ľúbený si snáď . . .
oj, škoda by ich prespať nastokrát!

I hvízdajúc, si mäkké češe vlasy,
vykrúca fúzky, oblieka si frak
(ač smiešno — z rána!), pritom spomína si
na večer v plese — — pocit sladký tak
ho teraz ešte v ústa šteklí, sladí . . .
Nuž: vie, že šumný je náš doktor mladý
a ona — ona predsa je len žena
a v plnom kvete, ač už dávno mať,
prístupná dojmu, láskou roztúžená
a pritom vábna, vábna nastokrát!
Či div, že razom vhupol v lásky kráž?!
Tá vôňa pačuly — tá dekoltáž . . .

I spomínajúc dumá, usmievave,
či vstala už a či aj ozaj spala?
a (na hodinky hľadiac nedočkave)
čo riecť má on a čo by ona mala?
Dnes príjemne deň celý stráviť musí!
V zrkadle úsmev ešte vábny zkúsi
a poberá sa hľadať domu dámy,
či aspoň jednu z nich. No nikde nik!
len dudravý hlas babky za dverami
a z chodby ohláša sa kanárik.
Von na dvor vyšiel, do záhrady ztadiaľ,
však darmo chodil . . . Nenajdúc, čo hľadal,
šiel do domu a do salónku vskore —
i našiel ho, jak opísané hore.

ba rozpustilý po salónku trieli,
a len jej očí žiara chybí vera,
by zaľúbený bol tak ako včera,
či na úsvite... Na pohovku sadá,
kde ona, znavená i veselá
(„tetuška" — jako menuje sa rada),
tak nenútene pred ním sedela
a na podušku strojnú kladúc hlavu,
v ňom tieseň budila i nádej žhavú
tým vlhkým svitom smelých svojich očí...
Tu na kresle zas biely pláštik zočí,
čo na ramenách cestou mala ona,
keď samotná sa viezla nocou s ním,
a pačuly, tá jemno-drzá vôňa,
sa divne mieša s dychom ružovým.
Ach, ruže! ruže na jej zvädly hrudi!
to živú predstavu v ňom zase budí
a, rozcítený, doktor s kresla vstáva,
i berie ruže a ich pobozkáva...

No, nesmejte sa, prosím, moji milí,
vy neboli ste lepší ani mak!
Len ak ste v jeho veku neľúbili,
nech na smiech vám je doktor neborák,
vy v prvej láske tiež ste takí boli,
tak citní, vrelí, pošetilí z poly —
a že vám je to teraz iba k smiechu,
nie k rozumu že zvrtla sa vám os,
lež ináče, sa vraví (pre útechu!),
že hvízda mladý, ináč starý kos!

Môj hrdina ver v láske kos je mladý;
snáď neuverí mi to nikto z vás,
ač rokov tiež už prežil pekné rady,
je zaľúbený teraz prvý raz.
Nevravím: vôbec nebol zaľúbený,
však zajatý tak vnadou krásnej ženy,
jak dnes a včera... Len keď v plnom právu,
keď pre cit srdca potratíš i hlavu,
tak láska láskou — taká má byť pravá!
A doteraz — čo vedel povedať?
Žil jako v lesa zátiší, bo práva
ho zaujaly cele; študovať
on musel parou, lebo vdova-matka
ho vydržiavať mohla skromne, — zkrátka:
jak opravdový večný knihomoľ,
sa mimo prúdu mesta pretĺkol.
Je pravda, zavše mal i román malý,
tu „domáca", tu žabka z ústavu

si srdce jeho radom podávaly —
i vzdychal, v rýmoch hľadal úľavu;
však rýchle potom zacelela rana —
nuž: obyčajná láska septimána...

Však práve tieto drobné srdca básne,
ač padelaný bol to zavše skvost,
cit zachovaly srdcu jeho krásne
a duši jeho sviežu mladistvosť:
on nebol znudený, či rozmrzelý,
ni dušou suchopárny, ošumelý,
jak hrdinovia smiešni našej doby:
on k životu sa vážne hotovil,
však znal i ples, nezhŕdal žitia zdoby
a rúčky stisk ho voždy oblažil.
Romantik nebol, ale v srdca kútku
si ideálnosť tajne chránil vskutku...

Tak prišiel domov. A diplomu vďaka,
hneď v spoločnosti slávne vývodil...
A teraz šťastný tu si na ňu čaká,
viac rozochvelý, než by pochopil,
sám seba keby triezve mohol súdiť...
A skoro by mu prišlo tu sa nudiť,
či mrzeť na tú ľahostajnosť „tetky" —
(jak smiešno!): on ju ledva vyčkáva
a ona (iste toaletné pletky!)
ho toľké časy čakať necháva...
Je ešte dosť náš doktor nezkúsený,
by mohol mysleť, že len hračkou ženy
byť môže prejav príchylnosti, citu
chvíľkový nápad z nudy, rozmar snáď
(záhadný predmet vždycky dušezpytu) —
on vie len, že ju ozaj, ozaj rád
a len jej očí žiara chybí vera,
by šialil sa tak práve jako včera...
Keď ale bola taká roztomilá
a krásna! krásna, plesu kráľovná!
Jak usmiala sa! Jak ho oslovila!
Jak blahosklonne pútavou byť zná!
Takt obájil ho pri nej pravej dámy:
už v prvej chvíli boli jako známi,
a keď jej rúčku stisol pri štvorilke,
ho rovnež odvet nežný oblažil...
nuž potom v prestávky on milé chvíľke
jej celé svoje srdce otvoril.
Že — zhrozila sa — nebol zaľúbený
Snáď tolstojista — nenávistník ženy?
Ach, za pokutu on tu ešte dnes

sa musí zaľúbiť, než skončí ples!
Či asnáď v svete miesto ženy hľadá
anjela, kýsi nedostihlý vzor?
Ach, videla by ideál ten rada,
tak laškovný s ním viedla rozhovor.
On bez rozmyslu: „Hľaďte do zrkadla!“
Ach, jak sa zmiatla! Jako naňho vzhliadla!
A oba v rozpakoch a zružovelí
i bez slov si už potom rozumeli.
. . . .

Tak, neznajúc ni, jak sa sem až dostal,
ju odprevadil — pravý gavalier —
a potom pekne na návšteve zostal.
Ó, verte, v rozpakoch že bola ver,
keď zvala ho, i nezvala... veď znala,
že proti Kniggemu to chybka malá:
však pohodila hlávkou napokon:
„Som *tetkou* preds', nuž azda žiadna vada,
nás neodsúdi preto dobrý tón — —
a Ela spomína vás — bude rada...“

A Ela, starostlivej matky dcéra,
sen anjelský si iste snívala:
deň celý veľmi smutná bola včera,
a práve len čo v slzách zaspala.
I ona bola by šla na ples rada,
však mama, že je ešte trochu mladá,
že doma sedeť ešte musí v kútku
(ač sedemnásť už minulo jej vskutku!)
bo skoro starou dievkou by ju zvali —
a také výhovorky večite!
A keď ju znovu poprosila v žiali,
tu mama odbila ju srdite...
Hľa, nehnevá sa, keď jej niekto dvorí,
i sama hostí zve — si pohovorí
a na ples nie a nie! Však vidiac mamu
v úbore plesovom sťa krásnu dámu,
záhadu vtipná rozlúštila tú si:
že prečo *ešte* doma sedeť musí.

A tak by rada bola šla i ona —
tak rada! Veď tam budú doista,
i Marína a Viera — — dopokona
snáď i ten modrooký jurista,
čo vše ju odprevadil do hodiny
a horlive sa dával do rodiny,
ba potykať si chcel s ňou bezmála
(a mama, tá ho ani neznala!)...

či spravedlivý je tvoj detský súd?
nímž — právom-neprávom — si odsúdila?...
Ach, bár by v sladký premenil sa blud!
V blud? Veď i sladký blud je predsa bludom!
Spi radšej, dieťa, spi a v sníčku tvrdom
nech anjelskej ti neviny kráž milý
tá starostlivosť matky nepomýli...

*

Noc letná k ránu chýlila sa; vonku
už javily sa znaky ranných zôr,
keď uviedla ho sama do salónku
i zapriadala zručne rozhovor:

„Aj, doktore, to veru odvážlivo
ísť na dedinu vdovy v príbytok,
kde obyčajne nudno je a clivo
a na smrť nudí dlhej chvíle tok —
Že pre vás rozkoš? Iste nepoznáte
dediny samotu — — (či neželáte
si oddýchnuť, kým Katra svetlo schystá?)
alebo romantik ste dozaista.
Je veľa prósy v dedinskej tej kráse,
ba večná práca, starosť večite — —
aj, doktore, vy sa ma bojíte?!
Sem sadnite — no, nie tak blízko zase“ — —
a zasmiala sa zvonno, mladistve.
„Vy šťastní, nepoznáte zaiste,
jak nudno, duchamorne život plyne,
zvlášť život vdovy! takto na dedine!
Tá jednotvárnosť kruší ducha veru —
však čože robiť?! Hľa, mám dieťa, dcéru —

Hľa, doktor, jaká som vám ja už stará“!!
A šumná vdova smutne hlávku chýlí,
i vzdychla tíško — zosobnelá péč!
však očí žiara, úsmev roztomilý,
jak zrejme zo lži viní tú jej reč!
A jako jej ten smútok krásne svedčí!
Náš doktor horlive jej protirečí:
veď skrivodlive sama seba haní:
veď mladá je a krásna milosťpani
a v plese všetky, všetky zatienila!
Keď nechcela mu nijak uveriť,
keď zapierala stále, roztomilá,
chcel prísahou to slávne potvrdiť —
však ona, zas už detsky veselá,
mu rýchle ústa rukou zastrela...
Oj, jako schvátil tú jej malú rúčku,
jak zbozkával ju vrúcne!! Poľahúčku
brániac i nebrániac ju, zardelá,
tak zblízka do očí mu hľadela
a štebotala čosi, štebotala...

Svit rannej zory na okne hral zvonku —
však zvnútra lampa svit ten premárala,
príjemné svetlo šíriac po salónku.
A v svetle tom, sťa v dákom čarnom kráži
si ona, rozmarná a veselá,
odhodiac plášť i ruže, v dekoltáži,
tak blízko, blízko pri ňom sedela
a štebotajúc, prikláňajúc hlavu,
v ňom túžbu budila i nádej žhavú
tým vlhkým svitom čiernych svojich očí —
a srdce zvoní mu, div nevyskočí...
Sám nevie veru, jako sa vec stala,
len pobozkal ju zrazu na ústa —
a bárs sa bránila, ho odtískala,
bol by ju znovu bozkal doista,
však za dverami Katra zakašľala.
— — — — — — — —
„Som tetkou preds'“! mu šepla na rozluku
a zdvorile si riekli „Dobrú noc“!
a klopiac oči podala mu ruku.
— — — — — — —
Čert vše si babu prizve na pomoc!

*

Nuž div to nenie, že náš doktor mladý
netrpezlive sliedi sem i tam
a s nedočkavou vrelou túžbou hľadí —
či ona ešte nejde — ku dverám.

No ona nejde! Zaľúbený hosť
pomaly cíti nudu, mrzutosť.
Prezrel už alba, dopisnice všetky
a so záujmom báda v knižnici,
kde svorne súsedia dva zdarné kvietky:
Renan a Mantegazza v polici.
Nu, vkus tiež od morálky neodvislý,
tak s úsmevom si o lekture myslí
a tiežtak bez posudku na piane
pozerá zradný pudru poprášok,
nímž ona líce slnkom zmaľované
zbielila, idúc na ples. Mysle tok
znov zanesie ho k plesu, v tancu let,
v šer salóníka zase k tète à tète...

A zadumený k pianu si sadol
i hľadá nóty; miesto piesní však
len žurnál starý do ruky mu padol
a z neho lístok malý nevdojak
sa skĺzol k zemi, lístok ružový.
Náš doktor, v tvári zbľadlý, nachový,
ač nediskrétnosť, lístok s chvatom chytá
a vybľadnutý nedočkave číta.
Je pripísaný jeho srdca dáme
a písmo, písmo je mu polo známe,
však dátum, Bohu vďaka! staré, dávne
(a jak sa zľakol — bez príčiny, zjavne!)
Však ako číta, divný jal ho cit
a podpis znovu krv mu vženie v líce
a jeho vlastných citov do smesice
strasť cudzia, dávna divný vrhá svit —
Sťa jemu znel by, dojatý sa chveje...

Tu obsah listu verný, ako zneje:
„Tak konec nášho priateľstva už istý,
som poslal Vaše dary, Vaše listy,
pamiatky všetky zpät ste dostali.
Nuž stalo sa, jak ste si žiadali,
a jak ste chceli... prečo? neviem sám,
však vôli Vašej ja sa poddávam.
Veď dávno som to vedel, tušil v cite,
že naposledy takto urobíte,
jak cit, či rozmar len Vám napovedá.
I načože Vám ešte píšem teda?
čo ešte chcem, čo ešte od Vás žiadam?
Vám drzosťou sa toto bude zdať,
či smiešnym kúskom pošetilca hádam
a, odsúdiac ma, budete sa smiať.
A zaslúžim Váš posmech bez pochyby,

veď dopúšťam sa pošetilej chyby,
že vždy sa ešte mysľou ku Vám viažem
a srdcu inak cítiť nerozkážem,
vše ešte veriac, veriac bezumne...
A mohol som to vedieť od počiatku,
že šťastie moje trvácnosť má krátku,
a prijať zakončenie rozumne,
bez výčitiek ho uznať, bez boja...
Vy, žitím ešte nedotknutý kvet,
vy nemohli ste cítiť to, čo ja:
vám v dúhových sa farbách kreslí svet,
ste zrodená ku šťastiu, v blahobyt
a šťastná budete... A ja — ach, čože
dnes ešte ja vám môžem prisľúbiť?!
znám iba cítiť (*ako* cítiť, Bože!),
a pred vami sa v cite pokoriť...
Ak v chvíľkach šťastia zrazu divný cit,
kás' úzkosť dušou vašou preletela —
to moja duša pri vašej sa chvela,
keď bála sa, že môž' vás utratiť.
A v chvíľach tichých, peknoduchých snení
ak cítili ste zrazu, v zamyslení
predtuchu, budúceho šťastia žas —
to láska moja oblietala Vás!
No načo tento prejav citu smiešny,
nač výlevy a duše bôľny kvíl,
keď skončilo sa všetko — sladosť chvíľ
keď v horčič prešla; a chlad bezútešný
vás v duši ztratou ani nezabolí?!
Vy so mnou iba hrali ste sa v zvoli!
Vy zkúšali ste iba britkú zbraň.
A ja — jak ja to v duši chápal, Bože!
v tom cite šťastie vidiac jedine,
ja otvoril vám srdce do korán,
vás chránil v ideálov svätyne...
A nasnívané šťastie, blaho tože,
už nikdy, nikdy nemá ožiť znova!
Nikdy! či znáte dosah toho slova
a smysel jeho boľavý? Ach, čoby!
ste decko iba, čo sa šťastím zdobí,
len radosť zná a nezatúži ani,
jak zmučiť môže, jako slovom zraní!
Ste dieťa, čo sa so životom hrá...

Však načo tedy mrzká vaša hra,
ňouž priateľstvo ste nasnuvali naše,
ňouž duša vaša moju pritiahla —
by odsotila ju zas, z samopaše — —?!
Že svobodu mi, pokoj chcete vrátiť?

Veď boli ste mi ani sestra rodná,
ba viac jak sestra: vy mňa ľúbili ste!
vy ste ma ľúbili! Ja tušil, videl iste,
ten krásny duší vzťah, ten súlad obapolný,
tú rozkoš z videnia — jej prejav mimovoľný
— vy ste ma ľúbili! A chvíľ tých pre pamiatku
ó, nechajte mi vieru moju sladkú!

No bôľne cítim: bol to krátky plam
a ďalšie šťastie nasníval som sám,
vy predsa ste sa so mnou iba hrali,
v sieť zapletúc ma chytrej jastreny —
vás ctižiadosť len viedla fifleny,
márnivosť mrzká! A ja s citom lásky
som k vám sa blížil — aké protivy
a jaká plytkosť, mrzkosť bez otázky,
až bridí sa u z duše protiví!
Nie želeť príde nad mojím mi bludom,
lež smiať sa vašej hre, bezcitným srdom
sa stydiac, za vás červenám sa studom!

Však čo to táram?! Odpustite, drahá!
Veď náročky vás potupujem, haním,
bych ubral ostrie tejto ztrate; raním
sám seba len, keď na vás hana čiaha...
Ach, neznáte, jak celý život môj
sa s vaším svetlým v jedno slúčil zjavom,
jak zjasňoval mi strasti, sladil boj,
jak budúcnosť som kreslil, lásky právom —
a naraz všetko tratím! Veď vy cenu
mladosti mojej týmto ubierate,
môj život tratí smysel v tejto ztrate,

váš anjelský si v duši schránim zjav
v pamiatku zašlých, v techu smutných liet — —
vy, duše mojej ľaliový kvet"!

Dva razy čítal doktor tieto riadky,
i znovu ešte jednotlivé vety,
a v mysli jeho za okamih krátky
sa mihly rokov zapadnuté svety:
rodinu v duchu predstavil si milú,
v jejž kruhu mnohú, peknú zažil chvíľu,
v nejž pisateľ si týchto smutných viet
založil svojho šťastia drahý svet
tak skromný a tak prebohatý láskou!
Ku nemu doktor, pripútaný páskou
úcty i vďaky, jako k vzoru hľadí:
on mentor jeho, priateľ otcovský,
ba, rieknuc: strážca duše jeho z mlady!
On tedy ľúbil túto krásnu ženu!

I dojatý tou jeho dávnou strasťou,
pred zabudnutou dávnou pred boľasťou
sťa hriešnik zrazu doktor náš sa cíti:
Hľa, aká nežnosť v lístka milom znení,
čistota jaká v náružívom cite,
dôstojnosť zvučí v tóne sudcovsky — —
A doktor lístok skladá rozpačite
a ochladený, jaksi zahanbený,
spomína svoju s ňou prežitú scénu:
jak milá bola, jako laškovala,
jak úsmevami, jak sa s citom hrala
a jako ľúbal túto krásnu ženu — — —

A hľa, tu ona! Šumná jako včera,
však, oči klopiac, vošla nesmele
(a pristane jej rozpačitosť vera!)
a zase, usmejúc sa, vesele
spytuje sa ho, dôverne a milo,
jako sa vyspal a čo sa mu snilo?
Však zmätený jej očú čudným svitom
náš gavalier len červená sa pritom
a k rozhovoru nemôže najsť slova —
tak ďaleká mu zrazu, cudzia, nová . . .
I hostiteľka iste zmenu badá,
bo sama rozpačite slová hľadá
(snáď nevediac sa vyznať v situáci):
či čas mu nebol dlhý? Ranná doba
má pre ňu riadne mnohú povinnosť
(i dcéra Ela do poľa šla k práci) —
a po tomto i ona i jej hosť
sa rozpačite zamlčali oba — —

V tom lístok v jeho ruke zazrela
i zasmiala sa zvonno, veselá
(príhodný, ajhľa predmet k rozhovoru,
či príčina ku laškovnému sporu,
ak s taktikou sa k nemu zabočí!),
i pozrela mu nežne do očí
a s úsmevom mu vraví: „Ľubolisty
kto dovolil vám čítať, doktore?
ja process zavediem vám naskore!
Veď úžasné to tajnosti sú tam,
tajnosti lásky vrúcej — pravej lásky,
a tie kto zruší, prehrá bez otázky.“
A sama žartu vesele sa smiala.
„To bola láska — veru, ani trám,
tak mocná a tak (nesmejte sa) stála:
tri roky ňou mi hrkútal a vzdychal,
sťa bohyňu ma v svojom srdci choval
a jak to v knihách čítal lebo slýchal,
sťa ideál ma v básňach zveleboval,
a krásny keď sa veterný hrad sboril,
dobre sa, chudiak, žiaľom neumoril.
No, cit je cit a žiadna maličkosť
a láska bez rozumu: trápny hosť!
Sám zaplietol ma reči do kráža,
a čítali ste, jak ma uráža!
jak vyčíta mi všetko možné v svete,
nuž: sedliak sedliakom i na parkete,
príslovie, verte, dokáže sa neraz!
On, počujem, ním ešte je i teraz:
ač farárom je, priam tak hrdluje
sa, jako sedliak — za blaho vraj ľudu!
zakladá spolky, stavia, kupuje,
i v poľnú prácu ide bezo studu
(vraj v príklad!), každý babský súdi spor:
nu slovom: národ drúkom dvíha hor,
k osvete, vzdelanosti — dobrobytu,
a všetko to vraj z rodoľubstva, z citu!
Boložе by mi: pani farárka!
v kuchyni čez deň, večne kľúčmi zvoniť,
po krpcoch miest a halenám sa klonit,
večitá slúžka, práčka, kuchárka!!
Ač mladá, rozhľad dobrý som už mala,
pošetilosti srdca neslúchala.
Belinský, statkár, tiež mi vtedy dvoril,
nuž o mesiac už bol z nás jeden pár.
To iné šťastie bolo, bez otázky.
On pozornosťou div ma neumoril,
ba otrokom bol vlastnej svojej ženy — —
Je pravda: s týmto šla som pred oltár

bez náklonnosti, bez radosti, lásky
a mnohé, mnohé potom padlo z ceny.
Sen šťastia predsa sa mi nevyplnil:
uniknul navždy — navždy zamárnený!

Hruď peknej panej smutný povzdych zvlnil.
Tón dobrý velí smutnú tešiť vdovu,
však doktor nijak nemôže prijsť k slovu,
ač ona čosi čaká... V duchu on
spomínaného muža jasne vidí:
veď každý ctí ho, pravý kňaza vzor!
I bodá ho jej ľahký rozhovor,
jej úsudky — a za posmešný tón
sám jaksi v duši mrzí sa a stydí,
len jedno chápe: nešetrne sama
kus vlastnej duše pred ním odstrela —
jak v jednoduchú zmenila sa ženu!
trest pochabosti jeho za odmenu —
ach, rád by sa bol videl za horama!

I pekná pani iste badá zmenu;
slzičku rýchle z oka sotrela
(iste ho svojím žiaľom zarmútila!)
i prehovára zase z vesela:
„Jak spomienka ma dávna rozsmútila!
A pomyslite: prvý ideál,
čo toľko vzdychal, toľko stváral šumu,
čo večnosť prisahal a sľuboval —
tiež veru skoro vypustil ma z umu.
Jak dostal faru, oženil sa vskutku,
— a bolo po láske i po zármutku...“

A šumná pani veselo sa smiala
a dôverne sa hlávkou k jeho kloní:
„I vaša láska taká bude stála,
tiež taká večná — jako sniažik vloni?“
Tak pýtala sa dôverne a milo;
i ďalej ešte vtipne žartovala,
a pekná bola, svodná bola pritom,
že nechtiac by sa srdce okúzlilo...
Náš doktor ale, jakby zamrel citom,
jak v pobálovej nálade sa cíti,
len usmieva sa pritom rozpačitý
a myseľ jeho tiež ver prósa samá:
Ach, keby už bol dakde za horama!
. . . .

A sotva prvá vhodná bola chvíľka,
vzal klobúk a sa odporúča pekne

...čímsi sa zvučne rozosmiala.

Dom v stráni.

Povesť.

Napísal *Martin Kukučin.*

II.

Fiera.

Deň pred hostinou začaly sa na našom námestí diať v...
len pred hostinou dejú. Múli a mulice, koľko ich
našom meste, sú v ťahu na ceste, ktorá vedie z Dolčín
...ta. Donášajú truhly s tovarom, tuho okované železom,
...h pántoch a zámkach. Donášajú všelijaké laty, žŕďky
...liny a plachty — vôbec všetko, čo sa vyžaduje k v...
...adnych šiatrov. Za týmto stavebným materiálom pr...
...i. Zámožnejší poklusávajú na múloch, chudobnejší id...
...dnej ruke klobúk, v druhej ohromná červená šatka na
... Najdeš medzi nimi medovnikárov, pernikárov, čižmá...
...ov, krpčiarov, kotlárov a podobný kočovný národ. Na...
...ystavilo celé mesto šiatrov, fantastickej podoby, upo...
...asy, keď i naši otcovia tiahli takto za svojimi stádam...
... dolčínckom sišiel sa celý roj bracér a trabakulov i
..., na ktorých títo sťahovavci presadili kanál. Došt...
...moria s včasnými figami, Bosniaci s rannými hruška...
... s pozdnými čerešňami. Ba prevesloval až hen s druh...
... podnikavý Pulíz, nesmierne zafúľaný — neumýva
..., len vo výročité slávnosti, i to iba profil — doniesol
...nú pulízsku cibuľu, cesnak a k tomu hŕby hlinen...

Večerom, keď popustila horúčava ako-tak a slnce nebáda tak bezohľadne do očí, vybrala sa i elita mesta pod šiatre. Páni sa držia okolo hlavy mesta, načelnika. Medzi nimi vyniká obrovská postava obecného doktora — kráča krokom knísavým, ako by sa nohy na automatickom stroji mykaly — prezerá potravné články a nadovšetko ovocie: skúma ho, či je zdravé a zrelé. Dámy zas sa utiekly pod ochranné krýdla šory Andrijany, ktorá, nemajúc svojich detí, protežuje všetky naše slečinky, ktoré sú na vydaj a ktoré, to sa už vie, stoja o takú protekciu.

Už táto predbežná prehliadka musela vypadnúť mnohosľubne. Načelnik aspoň rozsúdil: „Fiera bude in ordine. Prihotujte si, doktore, ihly a cverny a i flajster."

„Nech príde, čo má prísť," odpovedá doktor, — „nebudeme nepripravení"... A popravil svoje lesklé okuliare, ako to už má obyčaj, keď ho čaká dáka tuhá robota.

„A čo je s tou muzikou?" pýta sa zas hlava mesta starostlive. „Že ešte nechodí!"

„Nemôže prísť tak skoro," odpovedá šor Baldo, tretí ašešúr obecný, predseda okrašľujúcej komisie, vôbec náš magister elegantiarum, hladiac sa rukou po bielej veste a pohodiac kabátik, prehodený v tej horúčave len tak po pleciach. „Zo Sv. Ippolita treba dobré dve hodiny s meštrálom, a dnes neduje meštrál: musejú nahrádzať veslami. A naostatok i dobre, že sa opozdili. Nebolo by koho poslať proti nim. Všetek statok ľaľa má s kupcami dosť roboty."

„Ben!" pristáva načelnik. „Len ich treba privítať slušne."

„Akože!" prisviedča šor Baldo. „Víno je hotové a Duje upečie dvoch barancov."

„Veď tak," pokyvuje načelnik hlavou, — „nech nás neohovárajú po Sv. Ippolite. Vieme, akí sú nezásytní takí ľudia! Ale čo robiť? Bez muziky fiera je otupná a ani nie fiera. Úbohý národ hrdluje deň po deň: nech sa zabaví aspoň v tú fieru"...

U šor Kuzmu v pivnici, vyprázdnenej ešte z jari, zariadili si naši reservisti a vyslúžilci kasáreň a či strážnicu. Po kútoch sú rozostavené pušky najrozdielnejších systémov a pred pivnicou postávajú alebo sa tmolia sem a tam naši vojaci v uniforme námorníckej. Velitelom sboru je šor Dinko, poručík v reserve, od pechoty síce, no vzdor tomu podriaďujú sa mu mornári, hrdí na svoju branžu. Officier je officier a čo aj od pechoty.

Vojaci, zazrúc pánov mestských a vôbec všetko, čo je súcejšieho v meste, postavili sa do haptáku a zasalutovali.

No načelnik so sprievodom nešiel k nim, ale k šori Dori. Ona prepustila svoju „dvoranu" mládeži na zajtrajší ples. Dvorana Čitaonice je síce i väčšia i slávnostnejšia — no tá sa nesmie v taký deň upotrebiť na tanec, keď je prepotrebná na repräsentáciu. Mladí páni Niko, Ďovanni, Ante a druhí sú práve v najlepšej práci. S vyhrnutými rukávy v bielych plátenkách, ako ich nosí mládež v kanikuli, pribíjajú draperie vo farbách národných, horvatských totiž, i vence upletené z boroviny a myrtovia. Vešajú lustre a zrkadlá —

vôbec ozdobujú dvoranu. Na štíte svetlice skveje sa podobizeň Antu Starčevića, pustovníka, ktorý sotva kedy bol na plese osobne, nuž ale vzdor tomu ho sem postavili, snáď preto, že bol mládenec. Tri ženičky čakajú so šaffom čerstve vareného lúhu, aby bola i vydrhnutá podlaha, keď už všetko bude hotové.

„Pekne-krásne, utešene!" pochvaľuje šor Baldo. „Dekorácie nie najhoršie. „Len či sa tu dá tancovať! Čo myslíte, doktore?"

„Ah, čo," — vraví ktosi z pánov, — mládež sa vykrúti i na vrch ihly"...

„Viem ja, viem predobre, chvalabohu! I ja som bol mladý!" odpovedá šor Baldo s úsmevom: „ale bezpečnosť! A za bezpečnosť zodpovední sme my!"

Doktor nadul ústa, obzerá sa sem a tam — no nenachodí nič závadného. Potom zadupkal a podlaha, ako každá podlaha, rozhojdala sa. Z pivnice, kde je improvisovaná krčma k zajtrajšej hostine, ozval sa výkrik:

„Ký čert sa to tam hádže? Ale chceš so všetkým činom sleteť do pivnice?"

„Toto ostatne nenie môj referát," vyhovára sa doktor, naprávajúc okuliare. „Ja som nie staviteľ."

Šor Mene, ašešúr štvrtý a posledný, bývalý podujímateľ stavieb, poškrabal sa za uchom a zase zadupkal. Podlaha sa zas len zahojdala. Šor Mene sa rozkročil, poškrabal za uchom a rozmýšľa, ako to len on vie. On vie totiž veľmi významne mlčať. Ale keď prerečie slovo, to už zaváži všade; všade, okrem v jeho vlastnom dome. Teraz mlčí, rozmýšľa tým väčšmi, lebo jeho slovo má rozhodnúť nad tancom: či totiž má byť tanec, alebo nie...

Mladí ľudia žmurkajú jeden na druhého a usmievajú sa.

„A boga ti, gospodaru," — ozval sa odo dverí Medo, paholok šory Dory, čo bol navláčil toľko tej chvojiny, — „čo sa trápiš a lámeš hlavičku, keď je všetko v poriadku. Môžeš ľaľa robiť čo len chceš. S tým ukľakol zase a vyskočil vozvysok, ani čo by tancoval odzemok. Povala sa zas rozhojdala poriadne. „Nepadneš, neboj sa. A povala tiež musí urobiť svoje — to je raz darmo."

„Nehovorí hlúpo," ozval sa doktor.

„Statočne hovorí, ako pravý človek!" zvolal šor Baldo.

„A potom," — doložil šor Mene dobroprajne, — „ak by sa kto obával, mohla by sa hrada tam v pivnici podopreť stĺpom. „To sa často tak robieva."

„A to už nie, pre Boha, gospodaru!" zvolal zas Medo. „Takto sa ti hojdá celá dľa svojej prirodzenosti, lebo nemôže inakšie. Ale keď ty raz podstavíš stĺp: tento konec ti bude frungať dohora a tamto ten nadol. Môžeš sa prestreť ako nič a rozbiť nos, alebo ti hrada vytrhne kus múra"...

„A zase nehovorí tak celkom hlúpo," usmial sa doktor.

I načelnik prikyvuje hlavou. Šor Mene sa zamyslel hlboko nad hlbokými záhadami fysiky a mlčí.

„Pravý človek!“ pochvaľuje Medu šor Baldo, tľapkajúc ho po pleci.

„Videl som ja takých vecí dosť, gospodaru!“ chvastá sa Medo, posmelený pochvalou toľkých pánov. „Ale čo osoží spomínať!“ A pomknul červenú čiapočku, ako ryndzik, do tyla.

„To je pravda,“ zasmial sa načelnik, — „u vás vo Vlaškej máte na výber dvorán, korridorov a podláh a pivníc“. . .

„A predsa žijeme a sme, chvalabohu i svätému Roku, zdraví. Ľaľa!“ Buchol dva-tri razy do prsú, až zdudnely. „No, rec ty, gospodaru — čo si od toho remesla“ — obrátil sa k doktorovi — „či tak zvoní kadejaká hrachovina!“

„Chlap si, Medo, ani dub!“ pochválil ho doktor.

„Bože daj i tebe zdravia i blahoslavená Panna!“

Kedysi pred samým večerom pritiahli konečne i muzikanti, a to veselo a hlučne, s muzikou. Trúby a bubny ozývajú sa mestom. S nimi a za nimi bosí šarvanci i mešťania starí i mladí. Čo má nohy, všetko sa poberá na námestie. Dopočul i starý, slepý Mikula, že kdesi čosi hrmí a, sediac pred domom, vytŕča ruku, či nezačalo pršať. „Nie — búrka je nie: ale je čosi. A možno zemetrasenie. Čoho nedožiješ ešte na tomto svete, hriešny človeče! A všetko uteká ta kdesi“. . .

Muzikantov privítal sám šor Baldo vzletnou rečou, ktorú bol síce naštudoval, ale naostatok predsa len musel ju z čapice vyčítať.

Došlo i hostí mnoho, z okolitých i ďalších miest a dedín. Najviac takí, čo majú tu rodinu, alebo zas tí, čo pochodia z mesta a usadení sú kde-inde. Každý hľadí aspoň len raz do roka nakuknúť do rodného mesta: a kedy by bolo zručnejšie, ak nie práve v hostinu, keď sa baranec krúti na ražni? . . . Po uliciach a na námestí všade cudzie tváre, alebo aspoň odcudzené, zriedkavé — všetko sa to víta, stíska si ruky, objíma a bozkáva . . .

Nuž nálada, ako v hostinu!

U Bercov pod Grabovikom sedia práve pri večeri. Jera sa točí svižno okolo stola, vysluhujúc vysmiata, pasúc oči na svojich dievkach. Sú utrmácané, nebožiatka: vyše dvoch hodín ich sepkalo na muloch. V Dolčinách dnes nebolo parníka, musely vystúpiť v druhom prístave, ktorý je dve hodiny od nášho mesta. Sám Ivan šiel proti nim a dohnal ich bez všetkej nehody, čo znamená niečo pri našich krkolomných cestách. A Barica aká je vysmiata! Vynukuje a častuje švagriné, ani čo by ona bola gazdiná. Jere nepríde na um, aby jej teraz popierala právo gazdinej: veď ho užíva k tomu, aby čím milšie privítala jej dievky. A aké sú krásne, aké milé! Materino oko nemôže sa dosť napozerať, nakochať na nich. Obe počerné, s krásnymi lesklými vlasmi. I oči majú po materi — veliké, čierne, ktoré čajsi tiež vedia zasršať plameňom . . . Matija je vážna, i v držaní i pohlade. Celá bytnosť dýše uspokojením, všetko sa nachodí v úplnej rovnováhe. Ona si je vedomá, čo je jej cieľ, ktorá cesta vedie k nemu — cesta rovná, hladká, vychodená: ona už má na koho myslieť, ku komu pripínať všetky nádeje, všetky očakávania . . .

Mladšia Katica pozerá na svet ešte zjašeno, jej bytnosť je ne-

ustálená, v pohľadoch i pohyboch nepokoj a čudné vlnenie, ktoré sa nedá napred uhádnuť ani vystihnúť, ktoré pozorovateľa prekvapuje pod chvíľou a tým samým púta. V jej duši ešte nič nenie dokončené, iba čo v nej panuje napnutosť, očakávanie čohosi neznámeho, velikého a divného . . .

Jera sa im prihovára, zahrnuje svojou láskou. Oči jej svieťa i radosťou, i hrdosťou a uspokojením. Hlas je tiež nežný, ani netušiť v ňom drsnosti, ktorá sa ho často zmocňuje, keď mala čo povedať Barici. Matija si berie na tanier domáceho zelia, chutno pripraveného na oleji, čistom ani zlato. Ujedá si chutne a nenútene — vidno, že jej v cudzom svete od dávna chybovalo toto domáce, každodenné jedlo, na ktorom takrečeno odrástla. Len čo sa složila, hneď sa ona vybrala do záhrad a poprezerala, či sú hriadky v poriadku, ako bývaly, kým bola ona doma a riadila a plela. Katica nie. Ona si berie na tanier málo, jie maznavo a váhavo akosi, ako by sa bála, že čo robí, že sa to nesvedčí. Krúti nosom i nad starosvetským riadom, vyzdobeným kvetami a palmami.

„Takýchto tanierov už nikde vo svete nevídať,“ poznamenala konečne. „My máme ich celkom biele, iba čo je zlatý pásik okolo venca.“

„Ach, dievka moja!“ zvolala Jere, „my sme chudobní, kde by my!“ A potajomne sa jej vzdychlo. Možno, i zahanbila sa, že dievky musí častovať z takého riadu.

„Nepozeraj ty nikdy, aký je tanier,“ zamiešal sa otec. „Hlavná vec je nie, aký je, ale čo je na ňom. Videl som ja i hladnú pýchu. Na večeru jedna sardela: ale tanier porcellánový! Pekná objedza!“

Katica stisla pery a nepatrne pohodila hlavou, sťa by od vzdoru. Rozšírila záhyby svojej žltej zásterky s velikými kvetami a vyhládza ich. Treba uznať, pristane jej táto zásterka, Jera ide oči nechať na nej. Aké to zas náhľady starosvetské, aké naúčania nudné! Má že sa ich zas napočúvať od otca, kým bude tu, pod Grabovikom, kde nevidíš ani vtáčka, ani letáčka! Kto to len vydrží? Ona veru nie, ktorá chodí každý večer na nábrežie, kde sa hemží celé mesto, počúva muziku, hádže pohľady, často významné a vyzývavé, omamuje sa, zabáva, nepripúšťa si starosti o dnešok ani zajtrajšok, vynasnažuje sa využiť, čo poskytuje práve okamih. A tu — Pánu Bohu za chrbtom, ako to tu všetko triezve, každodenné, ošuchané a ťažké. Ťažké ani tá sedliacka motyka, ani tá krvopotná robota o hlade a smäde na slnečnom úpeku . . .

Mate pozerá na svoje najmladšie dieťa s väčšou nežnosťou, ako na druhú, na solídnu Matiju. Jej náhľady, nezrelé, nevyvarené, prijíma s úsmevom shovievavým. O prísnosti v hlase i pohľade ani chýru, keď sa k nej obráti. Iba na parády, zásterky, kučery okolo čela hľadí nedôverčive a s opovržením sedliaka.

Po večeri ostali všetci za stolom. Barica upratuje s chvatom, len aby mohla čím skôr zasadnúť do toho kruhu, kde starý vývodí. On zapálil svoju krátku lulu, oprel sa pohodlne v kresle o troch nohách s oblukovitým operadlom, ktoré kreslo len pri slávnostných príležitostiach prichádza do úžitku.

„No a teraz rozprávajte, deti!“ preriekol veselo, „čo a ako sa to vy tam máte“...

„Ja veľmi dobre, ćaće,“ odpovedá Katica. „Roboty málo, a od pol druha roka nadobudla som si dvoje šiat. Jedny uvidíte zajtra. Prvý raz som ich mala na Turíce. Budú akiste ukrčené; bude ich treba prejsť železom. Okolo hrdla sú biele čipky: mne veľmi pristanú. A tento krížik mi darovala pani, týchto Vianoc“... Za čiernu šnúročku vytiahla zlatý a možno že len pozlátený krížik. S krížikom spolu zabelelo sa jej mladistvé hrdlo, krásne, okrúhle, na ktorom prebíja nežná modrastá pleteň žíl. Stará Jera zazrela čipky, ktorými je košeľa okolo hrdla obrúbená. Zahíkala, oči jej svieťa, a medzi tvrdými, nemotornými prstami rozťahuje a prezerá jemné tkanivo.

„Za mojich čias sa to nenosilo,“ prehovorila konečne s úľubou. „Pekne si zaodetá“...

„Takéto mám ešte dve košele a dva reklíky,“ chváli sa dcéra zapýrená od hrdosti. „A tuto prsteň ešte,“ ukazuje materi prst, obracajúc ho pred svetlom, až kameň na prsteni zaihral dúhovými farbami.

„To je diamantín!“ zvolala mater vo vytržení.

„Behal okolo diamantína,“ nadhodila Matija s výsmechom na tvári. Zunovalo sa jej už to chvastanie sestrino. Voľky-nevoľky cíti sa ponížená pred ňou — pred tým smelým nábehom do panského života.

„Čo na tom!“ zvolala Katica. „Len nech bude pekný. No a aký je, máme?“ A proti svetlu ho poobracala, tak že zahral zas farbami pred očima starej.

„Ligoce sa ani ten, čo má šor kurat, keď slúži o slávnostiach omšu. Pekný je, radosť ho je vidieť.“

„To sú skoro všetko dary,“ dodala Katica hrdo, pohodiac hlavou. „Chodí do nás veľa hostí, nuž každý obdaruje, keď odchodí.“

„A Matija čo?“ obrátila sa mať k staršej.

„Ja nevyhadzujem peniažky na parádu,“ odpovedá ona sebavedome, nie bez narážky. „Mám čosi šiat, a sklíčka nejdem vešať na seba. Groše mi uložil hospodár do banky. Zídu sa nám“...

„To je už rozumná reč — hej veru!“ prisviedča starý s oduševnením. „Tak som i ja kedysi. Gazdovlivosť je prvá ctnosť gazdinej. Nuž i obliekať sa treba — ja nehaním, božechráň. Ale sklíčka, zrkadlá, handričky: to je márnosť. Hlúpy uverí, to pravda, ale aký ti z toho úžitok? A múdry ťa vysmeje“...

Tvár Katice sa zachmúrila, na oči sa jej tisnú slzy. „Nemôže ma vystáť,“ zhrýza sa sama v sebe; „vidím ja, o mňa nestojí, ani mak“...

„I ja tak myslím!“ zvolala Matija živo a oči jej zasvietily vnútorným uspokojením. „Paráda sa ľahko ošuchá, oderie a truhla ostane naostatok prázdna.“ Potom doložila hlasom tichším, akosi tajomným: „A načo mi je paráda? Ja jej nepotrebujem. Ja už mám mladého!“

„Ba čo ešte!“ zvolala mať ustrnutá. „Mladého! A ako to, dievka moja, keď my nevieme ničoho!“

„Nespomenul ničoho do včerajška, hádam sa okúňal,“ odpovedá ona s iskriacimi očima. „Ale dával mi znať takto, i nadhadzoval... Iba keď som povedala, že idem domov na fieru, to ho pohlo. Možno, i zľakol sa, že sa mi doma trafí druhé šťastie. Tak mi dal slovo“...

„Čo mi nevravíš!“ diví sa mater, skoro preľaknutá. „A čo je on za — či je súci takto?“

„Nuž človek takto rúči, nič sa o ňom nevie. I panej sa pozdáva. I robotník je vraj súci“...

„Murár — hahaha!“ vybúšila Katica v smiech, že sa od toho výbuchu až musela opreť o stenu. „Murár je, máme moja. Fúzy má ako oheň a pehavý“...

Neušlo nikomu, že v tom smiechu ozýva sa nielen veselosť a roztopaš, ale možno i trochu závisti. Neušlo to menovite otcovi.

„Za to môže byť ešte človek poriadny i hodný,“ preriekol vážne a šibol ju prísnym okom, že jej smiech razom primrznul na ústach. Začervenala sa i pre toto pokarhanie a vari ešte väčšmi preto, že sa nikto na jej poznámke neusmial.

„A mne sa páči!“ riekla Matija hrdo. „Preto nič, že bol murárom. Teraz je už palier a má v meste záhradu i domec.“

„To by už bolo niečo,“ poznamenal otec tichým, pokojným hlasom. „Ale to je ešte nie všetko. Treba ho najprv spoznať. Lebo známosti prenáhlené nebývajú dobré. Nuž rozváž si najprv dobre, Matija moja. Také šťastie môže sa ti trafiť i tu — a dom je dom, dievka moja. Známe ľudí od malička, môžeme skôr vynajsť, čo je v kom... Druhému sa ty nedaj miešať do svojich vecí, ani panej — lebo ty budeš s ním žiť a nie ona, ak sa zaň vydáš.“

Matija ovesila hlavu, pod dojmom rečí otcových. Rozvažuje skutočne o tom svojom šťastí. Nuž, darmo je — pekný je on nie, ani zďaleka! Ale pohľad mu je milý a oči také úprimné! Nie, nemožno — falše v ňom nieto. O každej veci hovorí tak rozvážne, múdre; k nej cíti opravdovú náklonnosť. Každé slovo, každý pohľad — všetko, čo on robí, prezradzuje hlbokú, úprimnú lásku. Prečo by ho mala zohrdiť, keď by ju i tak srdce bolelo a nenašla by viac nikde pokoja? A potom — veď vyrástla tu doma, rozkvitla pred ich očima: a či sa našiel jeden jediný, ktorý by bol pozrel na ňu tak od srdca, preriekol jej kedy slovíčko, pri ktorom by jej srdce bolo zabúchalo? Nie, prechodili popri nej, ani jeden si jej nevšímol. A že nenie bohatý! I paní vraví, že má svoje remeslo, a to je hodno vždy toľko, ako majetok. Len nech nebude márnotratník — a on je veru šanovlivý. A potom je on človek vážny, ktorý čo prehovorí, to hovorí z presvedčenia, a nie len tak do vetra...

Mate šípi, v čí prospech vychodia všetky úvahy dievkine. Ovesil hlavu, preletela mu ňou myšlienka, že zas jedna vetva sa ide odčesnúť od rodinného stromu. „Opúšťajú hniezdo, jedno za druhým, opúšťajú. Naostatok ostaneme sami, sťa strom fíkový v poli, s obkliesnenými konármi“... Na srdce sa zavalila ťažká predtucha osamotnenia, ktoré každému padne za podiel v ostatnú hodinu, i keď ho okružuje venec rodinný. Veď každého čaká na samý ostatok lúčenie, úplné osamotnenie, kde všetky, i najtuhšie sväzky sa spo-

pretrhávajú. Každý má svoju dráhu vymeranú pre seba, ktorú musí sám prebehnúť . . .

No Baricu potešila zvesť Matijina. V dome bude zas o jednu menej . . . Zdá sa jej i krajšia i milšia, než bola pred chvíľou. Prvej sa musela nútiť do veselosti, teraz je jej radosť úprimná. A keď jej Matija chcela pomócť pri upratovaní, riekla jej srdečne: „Ah, ďakujem, ďakujem — neustávaj sa, bez toho si ustatá."

„Čo ako," dokončil otec, — „treba si ako svedčí rozmysleť. I ja by ho chcel prvej videť."

„Bez toho by sa i tak neobišlo," podotkla Matija. „On by tiež rád prisť sem, aby ste ho poznali."

„A poznať ho je dosť ľahko," zamiešala sa Katica. „Vlasy mu horia — vidíš ho na strelenie."

„Nuž počuli sme už raz, aké má vlasy," riekol otec, „nebolo treba opakovať. Potom si ešte zachovaj, že krása je kvet, ktorý najľahšie vädne. Ale to sú veci, ktoré ty nerada vštepuješ si do hlavy. Miesto toho, ako vidím, zaujala ťa márnosť: parády, chvast, oslepovanie druhých. Čo ako, tvoji páni sa mi nevidia, lebo ťa nenaúčajú. Alebo je hlava prázdna a nič sa nechce vmestiť do nej: dosť na tom, nevypínaj sa, dievča! I tekvica pláva na mori, lebo je zdnuky prázdna. To si zachovaj!"

Slová boly ostré, a hlas otcov prísny, karhavý. Katici sa tisnú slzy do očí a v hrdle ako by ju dusilo. Zabolelo ju najväčšmi, že lekciu počúvali i druhí a nebodaj sa jej zaradovali, menovite Matija. Nebola by za celý svet pozdvihla pohľad dohora; zdá sa jej, že by sa prepadla od hanby.

Jeru ešte väčšmi urazila bezohľadnosť mužova. Prebudil sa v nej vzdor — bola by skočila brániť svoje dieťa, ktorému sa robí taká krivda. No nemožno tu vzdorovať — načím prihnúť šiju. No nemôže sa predsa zdržať, aby nepristúpila k dcére a nepohladila ju po hlave, po tých havranných vlasoch, z ktorých ako by sršaly iskry proti svetlu.

„Keď otec karhá a hreší, mať nesmie hladiť!" riekol Mate prísne. „Dolu tú ruku!"

Mať odtrhla ruku a utiahla sa skromne, pozrúc na stranu placho, či sa nenahneval muž. Ale na ňom nepozorovať ani najmenšieho znaku hnevu. Skôr pozerá dobroprajne a vľúdne na svoju rozdráždenú dcéru. No i jej do srdca poznenáhla vkráda sa akýsi pocit bezpečnosti, čo hneď i nevľúdnej, tvrdej a prísnej. Bezpečnosť, že je pod vyššou mocou, ktorá vládne, rozkazuje, vedie, a to neúprosne, ale zas i štíti a chráni. Vtiahla zas do duše pokora pred touto mocou, oddanosť a bezpodmienečná dôvera: cíti sa, ako za predošlých čias, kým bola ešte deckom. Staré svázky sa nadviazaly a upevnily a jej je jasno, že je toto jej jediný svet. Priestranné svetlice v meste, v ktorých vládne jej mladá paní, viac dôvernica, než paní; elegantné náradie, ten celý svet, preplnený vôňou vyšších túh a vzletov, zapadol do úzadia, ako by ho ani nebolo: zdá sa jej, že to bolo všetko bájka, čarobný sen . . .

Áno, tu je všetko inakšie, triezve, surové — no napriek tomu je tu bezpečná, pevná pôda pod nohami. Nemožno zaviaznuť, po-

[illegible] všetko je tak jednoduché a jasné, hoc i trochu jednotvárne. Tu [illegible] mocný a pevný, ani čo by bol vykresaný z kameňa, s [illegible] tvárou, ktorej mohutný nos dodáva [illegible] a neúprosnosti. Ale zato predsa je tu tak teplo, milo, [illegible], ona mimovoľne cíti zas, že nenie sama, opustená, blúdiaca [illegible], ale dieťa, nad ktorým bdie pečlivé oko otca, ktoré [illegible] mocná ruka.

„No, deti, poďme spať!“ prerekol konečne Maťe, odkladajúc lulu.

Matka [illegible] svojím krotkým úsmevom všetkých vospolok a [illegible] v dome. Jej odľahčilo, odkedy je tu; zdá sa jej, že odkedy odišla z domu, nikdy nebola takto spokojná. Katica sa poberá za ním, ešte vždy zahanbená, pokorená váhou otcovej osobnosti. Tu keď prechádzala popri ňom, pocítila na svojej hlave jeho tvrdú, ťažkú ruku. Druhá ruka, tiež taká tvrdá a široká, pohladila ju po mäkkom líci a pritisla ju [illegible] prsiam. Katica sa hodila na tie prsia náruživo, niečo v nej sa rozviazalo, padly akési hrádze a duša pláva v blaženosti. Slzy naskočily na oči a ona zaplakala šťastím na prsiach otcových.

„Dobrú ti noc, moja!“ riekol s vrúcim prízvukom, z ktorého vyrozumela, že je ona ešte vždy jeho najmladšie mazniatko, ako bývala vždy. Pozrela mu do očí oddane, rozohriata citom detinskej lásky a vtisla mu na líce, zarastené ostrým strniskom, bozk vrúci, veselý.

A keď vstúpila na odpočinok, pocítila i ona jasne a určite, že takto sa líha len pod strechou rodičovskou; všetko ostatné že je dym a klam . . .

Na námestí už pred ôsmou ráno mrví sa hŕba sveta. Kupci povykladali svoje krámy a tovar, svet si ho obzerá a i kupuje. [illegible] deti ťahajú s trúbelkami, hrkalkami a harmonikami. Zastavujú sa len okolo košov s ovocinou — ak nič iného, aspoň sa dívajú na voňavé hrušky a veliké figy a prežierajú slinku. Chlapi, či ženáči a či mládenci, podperení sú bez výminky, najviac klincami. Jedni ho majú nastoknutý za uchom, po starej obyčaji, — druhí, čo videli kus sveta a slúžili na vojne, vsadili si ho do gombíkovej dierky.

Zazvonilo na malú omšu a zápät prešiel i kurat, náš dobrý don Koko, po námestí. Je v reverende, na prste skvie sa mu odznak plebána — diamantový prsteň. Svet ho pozdravuje so všetkých strán, tak že nestačí snímať svoj lesklý, štvorhranný klobúk. V tvári mu vyčítať slávnostné naladenie i úprimnú radosť, ani čo by ho bolo potkalo dáko šťastie.

Za kuratom hrnie sa svet ku kostolu, tak že námestie ostalo temer prázdne. Na malú chodieva najviac elita mesta, takzvaní páni — ľud ide na velikú: no dnes, pri takej slávnosti, panstvo pôjde na velikú. Darmo je, treba sa i repräsentovať pred cudzím svetom, hoc to i stojí obete. Nenie veru pôžitok stáť temer dve hodiny v preplnenom chráme a to najviac na nohách alebo skôr kľačať; než ale, ako sme spomenuli, dakedy treba i obete prinášať, tým viac, že je to len málo ráz do roka . . .

Keď sa malá omša odslúžila, na námestí je už dosť horúce.

Tône sa značne pokrátily, slnce vystúpilo vysoko nad hlavy. Nuž letný deň v Dalmácii: a to už znamená čosi! Nikde ani obláčka, tišina v prírode úplná, až mrtvá. V iné dni o tejto hodine každý sa usiluje utiahnuť do domu, okenice od slnečnej strany sa zatvárajú, šalogatre spúšťajú. Statočný človek svlieka kabát, odhadzuje golier a kravattu a hovie si v chládku. Iba čo Dunčo šor Tonov sa ešte tmolieva po vyhriatej ceste s vyplazeným jazykom, ako by sa vysmieval horúcemu slncu, a mestský lekár, ak nezačal visity hneď o piatej ráno, čo galoppuje ešte dakde na hornom konci mesta, alebo sa trmáca po vŕškoch. Dámy, už či šory alebo siňoriny, v taký deň ani nevychádzajú z negližé, iba ak by čakaly alebo chcely vykonať dáku nevyhnutnú návštevu.

No dnes je to ináč! Načelnik s ašešúrmi čaká pod občinským domom, na fronte ktorého je pristavený nízky múrik, ktorý slúži ako lavica. Príjemne sa na ňom sedí — do jedenástej ostáva v tôni. Tu sedia mestskí páni v paráde, krútia a fajčia svoje cigaretty jednu za druhou, ani najatí. Na občinskom dome veje trikolora, druhá taká na Čitaonici. Zástavy vejú i na privátnych domoch, na daktorej i patriotický nápis: „Živila Hrvatska!“ Krem toho z oblokov a balkonov visia draperie vo farbách národných. Ba i na kurtavej veži, na samom hromosvode visí trikolora, prôčelie chrámu vyzdobené je kvietím v črepoch a plechových nádobách. Pred samým kostolom je vysoký sťažeň, na ktorý vytiahli kostolnú zástavu s obrazom Matky Božej, patronky mesta. Vo všedné dni slúži tento sťažeň našej mládeži k olympickým závodom. Čo súcejší vyškriabu sa naň až do vrchu a ztadiaľ vypľazujú jazyk na nášho čauša, čili policajta, ktorý si teraz tak sebavedome vykračuje v parádnej uniforme so striebornými šnúrami a na šabli „portupé“ vo farbách národných.

Glavar, čili rychtár mesta, rondári, či hajtmani so svojím harambašom v čele, horári a hájnici so svojimi odznakmi — všetko to vytiahlo a prezerá pečlive, či sú ulice ako svedčí vymetené, bielym pieskom vysypané, či sú dvory očistené, menovite tie, kade má prejsť veliká processia . . .

Na námestí zas celá elita nášho mesta i s početnými hosťami. Premáva sa to, prechádza popred šiatre v kundoli prachu. Vyšly salón-kabáty z truhiel, kde odpočívaly posypané práškom „buhača“ proti nápadom molí, vyšly i staré a nové cylindre i tvrdé klobúky, ktoré ináč nikto nenosí. Načelnikov cylinder je cele nový, moderný, a z ašešúrov má ho jediný šor Baldo, pravda trochu v stave ošuchanom.

Vytiahla zo svojho švárneho domu o bielych šalogatroch i naša šora Andrijana. Ide krokom hopkavým, naddvihujúc sukňu, zpod ktorej vykukujú čierne arabesky na červenej, vyzývavej spodničke. Ide ani čo by tancovala daktorú figúru kadrilly. Okolo nej sa roja naše slečinky, sťa kuriatka okolo kvočky. Napodobňujú ju vo všetkom: v hopkavej chôdzi, strihu šatstva a nadovšetko v parlovaní šušlavého veneciánskeho dialektu. Tu i tu sa zastaví kŕdeľ pred daktorým šiatrom. No najdlhšie pred tým, čo je našpikovaný ženskými plet-

kami. Sú tu i toaletné mysteria vo všakových škatuliach a teglikoch, i vejáre rozličného druhu. Nad všetkým dominuje ohromný vejár, rozšírený pod klenbou šiatra. Na ňom je gondola s kráľovským palácom vo Venecii a v modrine mora pod samou gondolou podobizeň Umberta s ohromnými fúzami a pri ňom krásna tvár kráľovny Margherity.

„Ktorej sa ozaj dostane — keby sa vedelo!" láme sa hlavička nejednej z týchto pozorovateliek a srdce hlasnejšie búcha sladkými predtuchami.

Keď sa karavána dostatočne priblížila obćinskému domu, hodnostári sa podvihli a idú gratulovať šore Andrijane obligátnym: „Na mnogo liet!" alebo i: „Per molti anni!" Zkúsenosť učí, že každé také hniezdo, ako je naše mesto, musí mať svoju modlu, ktorej dvíha oltáre, ktorej sa klania a podkiadza. Taká modla je u nás šora Andrijana: pre aké zásluhy a pre aké vlastnosti, to vie sám Pán Boh. Dosť na tom, že je všeobecne uznaná ako taká. Iba šor Mene, filosof, neuznáva ju. I teraz sa pretvaruje, ako by ju nepozoroval. „Pôjdem ti akurat, nafúkaná páva!" dudre pod nosom, ostanúc sám na múriku. „A jej otec predával cibuľu". . .

Treba vedieť, že mal s ňou process pre jeden vínohrad, do ktorého mu vdovica narazila vodu a ktorý process i šťastne prehral.

Na treťom zvonení hrnie sa všetko jedným húfom pred kostol. Iba intelligencia ešte stojí na námestí a hodnostári sa vyťahujú pred obćinským domom. Šora Andrijana i so svojím komonstvom zmizla bola medzitým vo vnútornostiach chrámu.

„A kde je doktor?" pýta sa načelnik. „Skoč k nemu — nech ide!" rozkazuje čaušovi. A v duchu si myslí: „Praž sa i ty, keď sa ja mám pražiť". . .

Doktor bol medzitým vyzrel dakoľko ráz oblokom a vždy v nádeji, že azda zazre dakde pod jahodou mula s pestrou pokrývkou na samári. To je už obyčaj, že sedliak z dedín najradšej dochodí po doktora v nedeľu, alebo vo veliký dáky sviatok. No dnes nevidno nikde nič takého. Vidno iba farárskych mulov odsedlaných popásať sa a váľať v plebánovej rozsiahlej ohrade. „A my poďme, keď je raz už tak!" myslí si s resignáciou, šuchajúc hodvabnou šatočkou svoj klak, v ktorom sa bol sobášil a s ktorým ho, pravdepodobne, i pochovajú.

„Divím sa, že vás nevypoďkali dakde do dedín!" prihovára sa mu načelnik s úskočným úsmevom.

„Skutočne," prisviedča doktor. „I ja som sa skoro obával." A usmiali sa oba v dobrom porozumení jeden na druhého.

„Liberi penšatori!" nadáva im v duchu šor Mene, ktorému, ako dobrému psychologovi, neušly ich úsmevy. „Áno, liberálci, ak nie práve framasúni (slobodní murári). Nevideli by vás ani na malú a tým menej na veľkú, keby ste neboli v karike" (hodnosti).

Zas prechodí kurát námestím do kostola. Nenie už sám, ale celý húf bližších a ďalších pánov bratov s ním. Jeden z nich, ten vysoký, mocný, prišiel s omšou: jeho hlas je mocný a vôbec známy

je ako chýrečný liturg. On má dnes celebrovať pri assistencii druhých dvoch, tiež hostí.

„Čiže sa nejedia!“ šepce šor Mene šor Baldovi.

„Hostina je, drahý kume! Kedy sa naješ, ak nie aspoň v tú hostinu“. . .

A skutočne, v plebánovej kuchyni je čulý život. Dľa príprav súdiac, bude to obed ozaj ako na fieru. Nebude chybovať ani povestné kozliatko, o ktorom sa už Ovid bol zmienil — ktoré, upečené na ražni, je naozaj jedlo hodné plebánovho stola.

Z veže sa ozval „dozvon“, pod ktorým sa starší svet hrnie do kostola. Hodnostári sa pobrali, keď čuli zvonec kostolníkov od sakristie. Pospolitosť sa ani nevmestila všetka do lavíc: daktorí ostali naschvál neďaleko vchodu, aby zblízka mohli videť vtiahnutie hodnostárov do chrámu. Ešte pred vchodom ich pozdravujú, ba podajedni, čo smelší, i gratulujú mestským pánom k hostine.

Doktor, ako najmladší v rokoch i hodnosti, predišiel ostatných pánov až k vode. Tam omočil prsty v mise a nadložil ich načelnikovi a pánom ašešúrom rad-radom. Tí sa ich dotkli svojimi prstami a prežehnali sa nedbale. Staré ženičky pozerajú skrúšene, ako sa to „veľa gospoda“ bečelujú a roztápajú vo zdvorilostiach. Starý Hihalo, ináč žobrák, stojaci pri dverách, hundre do šedivých fúzov:

„Pánovi poľahoda všade a na všetkých stranách . . . Nepotrebuje ani v kostole zmočiť rukavice. A keď upadne do purgatoria, chudoba ho vymodlí za kukuricu. Sám by z neho bez toho nikdy nevybŕdol. Ach, Bože predrahý i svätý môj Roče!“

Matija a Katica stoja tiež pred kostolom. Sám načelnik si ich všimol, prechodiac popri nich, a šepol doktorovi: „Driečne sú tieto Bercuše — čo? Darmo tajiť: krv a mlieko!“

Doktor fúkol iba nosom a nadul ústa, tak že to vyhuklo z nich ako by bol riekol: „Hum!“ Známy to výrok doktorov, keď sa mu čo neobyčajne zapáči: na príklad, keď vidí na stole dáku dobrú rybu.

Šor Zandome, mladý ženáč, tiež sa priblížil k ich skupine i s druhými mladými pánmi. Držia prehliadku nad težackými dievkami a ženami: obyčaj, ktorej sa nemôže zriecť ani teraz, keď už šťastne vplával do prístavu manželského.

„Ľaľa — Preturuše!“ zvolal odrazu príjemne prekvapený. „A odkedy vy tu?“

„Od včerajška,“ odpovedá Matija.

„Čiže ste opeknely!“ doložil s úľubou.

Matija sa zapálila, najskôr od radosti nad takou pochvalou. V rozpakoch ledva mohla vybľabotať obvyklú formulu ku gratulácii zdvorilému pánovi. Katica len stisla pery do gombičky, pohodila vzdorovite hlavou a napoly sa odvrátila. No i jej oči horia uspokojením a radosťou, že ju páni spozorovali . . .

V ľavo od oltára je stolica hodnostárska, pokrytá na dnešnú slávnosť pestrým kobercom. V nej sa usadil náčelník s pánmi ašešúrmi. Sem bližšie ku dverám s jednej i druhej strany sú stolice spevákov a či kantadúrov. V chrámoch tunajších nie všade najdeš

[illegible] Ich capo-hlava je [illegible] vývodí nad všetkými [illegible] ho pri takejto prí- [illegible]

[illegible] Natislo sa do nich dosť i [illegible] takto švec, ale človek [illegible] okom na každého, kto [illegible] hlas nemiestne. Chrám [illegible] ženským obecenstvom. I [illegible] kľačia skrúšené ženičky [illegible] i na schodoch, ktoré vedú [illegible] povrazy do kostola visia. [illegible] asistenciou pred hlavným oltárom, [illegible] chrámu, omaľovaná a na dnešnú [illegible] a skvostami, darmi to napospol [illegible] hlave, z čistého zlata, ako i na hlave [illegible] svetle slnečnom, ktoré padá na ňu [illegible] skvelú podobu upiera sa stá a stá [illegible] a vrúcnosťou, s dôverou a nádejou, [illegible] ...

[illegible] nakoľko len mohol svojím zvučným [illegible] — elejson!“ A jeho zvonný hlas ťahá za [illegible] mužských a ženských, ktoré tuho preráža [illegible] a dievčat.

(Pokračovanie.)

Z básní Alexandra Petőfiho.

V domovine.

[illegible] v skvost zlato-klasný ubraná,
[illegible] letká fata morgana
[illegible] strojí, tance, zápasy:
[illegible] ešte ma? Ó, poznaj syna si!

[illegible] dávno bolo, topoľov tých stin
[illegible] posledne ma zajal v odpočin,
[illegible] prez jasenný vzduch mi nad hlavou
[illegible] — znamä — tiahlo tvojich žerávov;

keď na rodného domu prahu tom
[illegible] kusé hlasy koktal som;
a matkin doslov žehnajúci tiež
už dávno vetrov roznosila spráž.

Z tých čias sa dlhý rokov zrodil rad,
a dlhý rad ich odžil rád-nerád,

i na povoze vrátkom Šťasteny
som široký svet sbrúsil v učení.

Hej, šíry svet ten školou žitia je;
tam potekly mi potu ručaje,
bo neschodnou púť od skál, pre hrudy,
na nejednu púšť človek zablúdi

To ja viem — ako žiaden zeme hosť —,
ja, ktorho z tmavej čaše zkúsenosť
už bolehlavom neraz núkala,
že radšej smrť bych bol pil bezmála!

No dnes ten žiaľ, tie dlhé útrapy,
čo sápaly mi hruď vše na zdrapy,
i súžob stopy všetkých najblahšia
radosti svätej slza unáša;

bo v kolísky kde mäkkom lone raz
prs materských som požival med; zas
tvoj jasný deň sa decku tvojmu, hoj!
mne usmial, milý krásny domov môj!

Z diaľky.

Malý dom tam pri Dunaji veľkom;
ó, jak drahý mi ten domček! Celkom
slzami mi zajde zrak, sa zatmi,
koľko ráz len zide na pamäť mi.

Bárbych bol v ňom zostal do posledu!
No človeka jeho túžby vedú;
mojim vzrástol sokolí brk v krátku:
opustil som rodný dom i matku.

Muky vzblkly v ňádrach rodičkiných,
keď som v rozchod tknul sa úst jej siných;
a ni ľadovými pod perlami
slz jej nepotuchly múk tých plamy.

Jak zobjala chvejným ramenom ma!
jak zdŕžala vrúcim slovom doma!
Och, nech vtedy svet tak znám v tvár z tvári:
bezúspešne nezdŕža ma vari.

Nádeji čo zornička nám bronie,
budúcnosť — to čarovný záhon je;
len keď sme už v labyrintu tlame,
žalostný svoj omyl pobadáme.

I mňa že len nádej ligotavá
huckala, nač o tom komu zpráva?
že čo mocem svetom sa, sťa ši'lo
sto tŕňov mi do nôh zavätilo . . .

. . . Do rodiska známi idú nazad;
dobrej matke od nich čože vzkázať?
Ohláste sa, zemkovia, ak vedľa
domku nášho cesta by vás viedla.

Recte jej, nech slzy staví časté,
bo jej syna až zahŕňa šťastie — —
Keby znala, ach, jak biedim-strádam,
neborkej by srdce puklo hádam!

Veštba.

»Vravelas', mati: božská ruka
že kreslí v noci naše sny;
sen oknom je, nímž zrak náš kuká
— zrak duše to — v kraj budúcny.

Mamičko, ja tiež mal sen: či mi
ho rozlúštiš? ó, urob hneď!
Mne krýdla vzrástly, vzduch som nimi,
ba nekonečný slietal svet —«

‚Synáčku, duše mojej svite,
lúč môjho slnka! zajasaj;
na dlho Bôh ti zmeril žitie,
to snička tvojho blahý taj.' —

A rástlo decko, z teplých prsí
mu mladosť šľahla plameňom,
a spev je nebeský liek srdci,
keď krv sa búri, kypí v ňom.

Varito mocne junoš vzchytí,
veň vtočil citov prúdenie:
i na peruťach piesne city
kol vtačou brnkly plamenné.

Po nebo vzletel čaroslový
spev, sniesol hviezdu oslavy,
i z pableskov jej básnikovi
korunu splietol kol hlavy.

Však jedom je med piesní všetok;
čím poet kojí varita
chuť: mysle jeho každý kvietok
dňom, ujatým mu zo žitia.

Sa peklom stal plam citov, tomu
však on sám prepadol priam v plen;
už na zemi ho žitia stromu
snietočka zadržuje len.

Tam na smrtnom, hľa, loži leží
tvor, utýraný do cela;
i občul, prez múk nával svieži
jak matka s vzlykom zúpela:

‚Smrť, neber mi ho z ramien, hrude
za korisť tak včas neberže;
mám neba sľub: vraj, dlho bude
žiť ... A či sen náš tiež len lže? ...‘

»Sny, matko, nelžú; usúdeno
bár v rakev sa mi uložiť:
básnika syna tvojho meno
na dlho, večne bude žiť.«

Ostatná almužna.

Poet a mrcha súdby hnev
sa z jednej matky zrodili;
blizňaty boli, jedna krev,
vedno sa žitím tmolili.

Jak dnes, i vtedy bujnel strom,
pod ním si mnohý oddýchol;
aj básnik získal: konárom
ho daril na žobrácku hôl.

A toť mu spoločníci: ten
kyj žobrácky a súdby hnev;
tých dvoje čo mu verným len,
ostatné prchlo letkom pliev.

A varito! kde varito
mu? Básnik varito má preds'...
Hejveru mal on, mal i to,
čo zunelo až milá vec.

Do jeho strún bol pozašiel
za búrnej noci prsty raz,

šiel medzi zástup človečí.
Znal: srdce ľudské kremeň je;
no myslel: hudba obmäkčí.

A ktorá vichor uspala,
i vyjasnila nebesá:
tá pieseň, vonný zápal a
slasť, zas mu zo strún ozve sa.

Lež smysel piesne zhádol bár
i živel: nie tak ľudský um . . .
Tu nástroj stud jal, bôľu spár
mu rozčesol hruď, sboril v rum.

To príbeh varita. — Nuž a
s básnikom čo? On — ťažký zved,
kde, v ktorom kúte okružia? —
boľastil dlho v tiesni bied.

Pred pokolením mladším znov
po rokoch zkrsol vyhublý.
Nezbelel vlas mu starobou:
strasť a žiaľ mu ho vyskúbly.

»Groš lebo dva! groš lebo dva!«
tak tichým hlasom žebronil:
a utrčená zachvieva
sa dlaň, sťa vetrom suchá byľ.

Tu súcit sa ho spýtal: ‚kto
si, synu núdze, jemuž pôst

Tvoj vehlas plá sťa nebo, ním
keď k polnoci hviezd zblýska rôj;
čo prv znel v púšti volaním,
toť obdivujú nástroj tvoj.

Poď tedy! poď, vem za strapy
tie žobráka šat parádny,
čelo ti brečťan oblap, i
sám k hodo-stolu zasadni!‘

»Ó, krásna reč . . . ó, vďaka! No
ja nie som hladný; za hodváb
bár, tobôž nenie potrebno
začarať handry mojich háb.

A brečťan . . . ó, kým skvostom on
v skráň mladoňa! jak svedčí mu;
však prútky — škoda vrúbiť doň —
sa na suchom pni neprijmu.

Lež ak dáš groš-dva, všeliká
ti z pŕs tých vďaka s dávkom chvál;
o plácu stolár modliká,
hej . . . rakev som si zrobiť dal.«

V dym pošlý plán.

Celou cestou — do domova —
hútal som sem i tam:
po rozchode dávnom znova
jak sa s matkou zvítam?

Čo jej rečiem prv, by čula
milé i rozumné,
keď, kam ma vše privinula,
náruč vystre ku mne?

A na mysli sa to rôji,
jakby iskry shŕňal:
kým čas zdal sa mi, že stojí,
trebárs vozík fŕňal.

A prehupnem prah . . . Brnkne mi
v stret mať, sťa lúč v tôni . . .
a ja rty jej zvisnul . . . nemý . . .
jabkom na jabloni.

Dvaja bratia.

Mám kamaráta, prítulného zvlášť,
je hodný, statný chlapík do päty;
len vietor smútku začne dúchať ti,
priam veselosti prihodí mi plášť.

Keď na osud si rodu pomyslím,
a srdce stiskne dusná predtucha:
môj milý druh tuliti! do ucha
mi zhudie, preč, vraj, s nárkom nemužským;

povedá, bych len strpel trocha . . . hnúť
len času kolom: všetko zvrtne sa,
na milosť prijmu opäť nebesá
i napomôžu nás, svoj sirý ľud.

Ak žiaľom nyjem ľúbosti, a v tom
zrieknutia osteň už-už vrazený,
môj vzácny brach ni v ten čas nelení,
pribehne, vrkne: nebuď deťaťom!

Povedá, abych nebol otrokom;
bárs aj som tej dnes celkom v dolinu,
čo mojej lásky zdvihla istinu:
vraj, vráti sa mi kedys' s úrokom.

A keď tak mysli druživosťou tie
moj' financie — strach! — mi zježia vlas:
tu kompan teši: neboj, šťastie raz
i tebe otvorí ver' priehrštie;

povedá, prijde ešte doba tá,
kde v nekúrenej izbe nebývam,
keď na tabliciach okna k dvorku tam
mráz kytky viaže z zimo-kvieťaťa . . .

Tak spoločník môj drahý hovorí
vše vľúdne, až to ťažko vysloviť:
a v duši zhrá mi dobrej vôle svit,
bied, krivd však ujdú nočné potvory.

Ten dobrý šuhaj brata staršieho
má; chmuráň to chlap, k tomu grobian:
zvlášť ku ňmu, k mladšiemu. Tak zhromží naň
vše, u mňa bár, i zfliaska špatne ho.

Ba odo mňa aj krute odženie.
Zronený tiahne, chuďas, odkluše;
no prikvitne zas, keď môž', do duše
mi vraví, objíma ma milene.

Snáď viete a tak výklad zbytočný:
tým dobrým priateľom mi kto že je? . . .
Nuž, zajtrajšok on s chvojkou nádeje,
a mrcha brat ten — dnešok skutočný.

Ja som to . . .

Ja som to, moja rozkoš skonalá!
ja, verný pútnik hrobu tvojho; som
sa prišiel spýtať, o čom snívala
si v prvú noc pod zeme príkrovom?

Och, mne sa snilo hrozné, ešte chviem
sa vždy: — Zem slnce hnalo, durilo;
zúfalým cvalom utekala zem
do hlbín, nad hviezd sídla; zbesilo

jak, neunavné slnce za ňou priam . . .
Tak vesmír sbehaly, až naposled
schlpený v neriad, umknúc koľajam,
sa počal valiť v chaos celý svet.

A v zmätku tom len štvalo, rudých líc,
zem slnce: až, že márne, z hlboka
vyblíklo hnevom, schvatlo z vlasatíc
najväčšiu a tú šmarí do boka

jej . . . na srdce ma rafla akurát.
Ver' zbolelo ma; a preds' netakšia
to boľasť rany, již mi zadal pád
tvoj smrtný, moja radosť najkrajšia!

Či modrajú sa ešte . . . ?

Či modrajú sa ešte ďalekých hôr
stromovím zkvitlým lístky zelené?
A Dunaj peni-li sa, nezbedný or
jak, odvážnym keď bojcom švihne víchor
sa krepko naň a v cval ho zaženie?

Či pýri choť sa krásna ešte, zora,
keď slnce čaká, svojho ženícha?
a vdova, noc, keď zajde v nebies dvor a
rôj spatrí sirôt, hviezd: či žiaľom chorá
zaslzí rosou, vánkom zavzdychá?

Ako srdce prvej lásky taj, tak skrýva
ramä bŕd chalúpku na podolku tichom;
nepoškodí streche jej slamenej, divá
keď víchrica vzteklým sem zafúkne dychom

Slamenú jej strechu, z rána v lesku rosy,
tôni šumných hájov chvoj, na ktorej, v tíšu
lesnú vyhvizdujúc veselo, druh kosí
a hôr holub, smutno vrkajúc, sa kníšu.

Sťa splašené sŕňa, bystrým beží tokom
jarok kams' v údolia hĺbku z kutín brala;
s oboch strán kvetiny, dievčiny jak okom
milkovným, kukajú lún mu do zrkala.

Ku kveto-dievčinám hrnú po včiel slede
ctitelia, rôj čmelov, na ľúbosti hody,
vášňou hárajúc. Hej, nejeden zle prejde!
opojac sa slasťou, padne vo prúd vody.

Slnko však a vetrík, keď už núdza pravá,
sľutujú sa nad ním: ten mu shodí hnedky
lístok, a keď spasnej na pĺtke už pláva
nadol, slniečko zas usuší mu letky.

Grúňom pred dvojičkou v ihre neúmorných
kozliat lozí koza, škurát nabehnutý.
Ešte vždy vystalo od nej a včiel hôrnych,
v chatrči čo skrovnej dostatkúva chuti.

A vrkavý holub divý, prehvizdavý
drozd nemajú strachu, že ich na len chuti

A Pánboh je dobrý, skoro pominie ho
hnev; hrtany chmáram karhajúcim ztuha
primknúc, usmeje sa znov . . . Hej, smiereného
Boha to vše úsmev: ligotavá dúha.

Na dedine.

Som kráľom včuľ vždy slnka na sklone.
Lúč, nímž ma skrápa, sťaby ruže brat;
tie jeho ružné lúče pokonné
na purpur farbia povšedný môj šat.

S rozkošou schodím v ten čas okolie,
vykročiac z domku; šírym pod nebom
sa vracia statok v prachu kúdole
na nocľah, cengajúc i klepúc v tom.

Do rozkochania načúvam tej hre,
i rozkochaný hľadím kol seba;
nesmierna roveň, kam len oko zre,
ma otáča, lem máčuc do neba.

Na roviny tej mori bez končín
strom tu tam čnie, sťa sihoť z tichých vôd,
a v modlitbe kam túži moslemín,
ta dlhú hádže tôňu: na východ.

Jak v bitve vojak z rán, i slnce tak
tiež vykrváca, sklesne naposled;
i jak smrť chrabrú sláva: luny vďak
a jas hviezd slnko nasledujú hneď.

Kol mňa je noc, noc svetlá; v hviezdnatej
tej noci snivá tíš však, že sa zdá,
jak čul bych, čo hrá v lune vysmiatej
Dávida kráľa harfa zlatistá.

Z blízkeho plesa húsok divokých
zriem kŕdeľ tiahnuť v diaľky priehlbeň;
z pŕs tak mi vzlieta, ulieta — ni dych —
ctižiadze, chýru mnohý divý sen.

Zabúdam na Pešť, jej hluk, všeliké
na predsavzatia pyšné v budúcnu;
lepšie by . . . hútam si, tu žiť mi, kde
i na mňa skoro iní zabudnú.

Čo zvelebenom je ma po mene?
s tým pokoj mi! — Mňa tých je do potrieb:

bych vinohrad mal, záhon: červené
čo vinko rodia, hej! a biely chlieb.

A z vinice keď, s role odvolá
ma domov večer: večeru vše, sic
z tých plodín len, nech rúčky nastolia
mi biele nevesty, sťa zore, líc.

A smrti pozdnej prst jak manželu
i žene zatlačil zrak: starčekom
nech obom v jednom hrobe ustelú
s nepretvárivým vnuci nárekom.

Dobrý starý krčmár.

Tu, zkaď moc míľ treba ujsť, strmiací v nebo
vrch kým zočiš, tu na peknej Dolnej zemi,
tu si žijem teraz v spokojnosti, lebo
dni radostne trávim, že až blaze je mi.
V krčme dedinskej mám byt; sťa inde v dome,
ticho v nej, len niekdy v noci zhučí-zjačí.
Dobrý starý človek totu krčmárom je . . .
nech ho Pánboh z plna rúk požehnať ráči!

Hospodu mám, stravu zdarma; málokedy
opatery lepšej dožičia i chorým.
Nikoho mi netra čakať na obed, i
mňa čakajú všetci, keď sa oneskorím.
Ľúto mi len: starý krčmár poharká sa
časom s dobrou ženou, tonúcou až v plači;
no jak poharkal sa, sa aj smieri zasa . . .
Nech ho Pánboh z plna rúk požehnať ráči!

Spomenieme vše i zašlých čias tak letko.
Hoj, netakšie pre ňho, šťastné boly ony!
Dom mal, ohrad, role, peniaze, mal všetko,
sotva vedel počtu volov si i koni.
Groše zabrali mu ľudia zlí, šalbiari,
dom dunajské prúdy zas, podobní žráči;
tak schudobnel, tak, hľa, dobrý krčmár starý . . .
Nech ho Pánboh z plna rúk požehnať ráči!

K sklonku sa už chýli slnko jeho žitia,
a v ten čas mre človek iba za pokojom;
jeho, chudáka, však kára rozmanitá
práve včuľ obsypla starostí, bied rojom.
Prez deň pachtí sa, ni nedele mu tuto,
pozde liha, vstáva: ledа zosnúť stačí;
dobrý starý krčmár — jak mi ho je ľúto . . .
Nech ho Pánboh z plna rúk požehnať ráči!

Těšim ho: sa všetko napraví, len shovieť —
On pokrúti hlavou, pochybujúc o tom;
»hej, napraví . . .« neskôr tupo rečie, »bo veď
toť na kraji hrobu stojím: krok len, potom . . .«
V slzách padnem mu kol krku, bôľu hrotec
v srdci, obličaj mu zrosím ešte bľadší:
bo ten dobrý starý krčmár môj je otec . .
nech ho Pánboh z plna rúk požehnať ráči!

Noc je . . .

Noc je: pokoj, tíš až do vysoka —
nebom mesiac a hviezd zlatý jas;
zlatovlásko, krásko modrooká,
skvoste môj, čo robíš v tento čas?

Mňa sny sladké obkľučujú cele,
nespím však, bdiac snívam v kruhu snov.
Každý môj sen kráľovstvo je skvelé
a ty, anjel, tys' mu korunou.

Jak rád bych znal teraz kradnúť, hoci
na duši to fľak žeravý dosť;
snov pokladňu vykradol bych v noci:
obohatiť biednu skutočnosť.

Hviezdoslav.

Príspevok k agrárnej štatistike Slovenska.[1])

Napísal dr. *Emil Stodola.*

Na základe VIII. zák. čl. z r. 1895 vykonal sa v zemiach koruny sväto-štefanskej toho samého roku zovrubný štatistický popis, rozprestierajúci sa na početné momenty poľného hospodárstva.

V nasledujúcich riadkoch chcem obznámiť ct. obecenstvo naše s hlavnými výsledkami toho popisu, menovite nakoľko dáta tie týkajú sa i nás.

Dľa popisu z r. 1895 obnášala celá plocha Uhorska — pod týmto rozumieme vždy Uhorsko spolu s bývalým Sedmohradskom, Horvatskom, Slavoniou a Rjekou (Fiume) — 56,186.327 katastrálnych jutier, t. j. na 1 □ mílu 10.000 jutier berúc — 5618 □ míľ, alebo 323,315 □ km. Z tohoto pripadá na plodnú pôdu 53,509.617 kat. jut., t. j. 95.3%, a na neplodnú 2,696.710 kat. jut., t. j. 4·7%.

---

[1]) Dáta tu obsažené braté sú z XV., XVIII., XXIV. a XXVII. sv. nového behu štatistických vydaní uh. kráľ. štatistického úradu. Tam nachádzajú sa dáta menovite z rokov 1895 a 1896.

Z plodnej zase:

Na oráciu pôdu	23,276.347	jut., t. j.	43·5%;
na záhrady	748.845	" " "	1·4%;
na lúky	5,751.625	" " "	10·7%;
na vinice	576.493	" " "	1·1%;
na pašienky	7,392.869	" " "	13·8%;
na lesy	15,617.380	" " "	29·2%;
na šašinu (trstinu) . .	146.058	" " "	0·3%;
	53,509.617	jut., t. j.	100%.[1])

Vidzme, ako stoja v tomto ohľade stolice slovenské v porovnaní s najviac nás zaujímajúcimi stolicami maďarskými a rumunskými, pri čom sa podotýka, že pod slovenskými rozumieme tie stolice, v ktorých je dľa posledného popisu 50, alebo aspoň blízko 50% slovenského obyvateľstva. Z maďarských braté sú tie, ktoré vykazujú aspoň 70% Maďarov, z rumunských väčšinu Rumunov majúce. Zretedlne podotýkame, že sme všade vynechali mestá s municipálnym právom. Dôvody toho udali sme už v našej práci: „Príspevok ku štatistike Slovenska“, uverejnenej v 9. čísle lanského ročníku tohto časopisu (str. 533), a chceme si i tu ostať dôslednými.

[1]) V Rusku je 26% oracej pôdy, 15% lúk a úhoru, 38% lesnej, 19% neplodnej. Je tam teda o mnoho viac hôrnej, hodne menej ornej pôdy, a moc viac neplodnej. (Naša doba r. IV, č. 10.)

Stolice slovenské.

Názov stolice	Orácej pôdy kat. jut.	V %	Lúk a pašienok kat. jut.	V %	Lesnej pôdy kat. jut.	V %	Celá plocha stolice bez mestských municipií kat. jut.
Oravská	141973	40·7	34200				
			45774				
			79974	22·9	113687	32·6	348700
Tekovská . . .	206964	43·4	42403				
			29676				
			72079	15·3	166149	35·2	471893
Hontianska bez Štiavnice . . .	181850	41·3	40124				
			47498				
			87622	19·9	138743	31·5	440739
Liptovská . . .	63168	16·4	40602				
			69027				
			109629	28·4	194121	50·3	385622
Nitrianska . . .	533030	56·0	62894				
			76291				
			139185	14·6	214358	22·5	953164
Prešporská bez Prešporka . .	429000	58·0	52483				
			49725				
			102208	13·7	151017	20·4	741201
Trenčianska . .	267710	34·0	35015				
			153751				
			188766	24·4	267151	34·5	773754
Turčianska . .	53786	28·0	16849				
			23942				
			40791	21·0	92630	47·5	194857
Zvolenská . . .	77902	17·0	69739				
			42470				
			112209	24·2	258550	55·7	463947
Gemerská . . .	190834	26·0	86494				
			69802				
			156296	21·0	367193	49·3	744779
Šarišská	256590	41·0	32026				
			81464				
			113490	17·9	219877	34·9	630948
Spišská	209001	33·0	64533				
			53841				
			118374	18·7	267044	42·2	632805
Spolu:	2611808	38·5	1320623	19·5	2450520	36·1	6782409

Stolice maďarské.

Názov stolice	Orácej pôdy kat. jut.	V %	Lúk a pašienok kat. jut.	V %	Lesnej pôdy kat. jut.	V %	Celá plocha stolice bez mestských municipií kat. jut.
Čongrádska bez H.-M.-Vášárhelyu a Segedína	199476	58·7	37848 70335 108183	31·8	5058	1·5	339901
Čanádska . . .	247878	83·3	6683 19796 26479	9·0	3793	1·3	297559
Hevešská . . .	331241	51·0	58116 100946 159062	24·5	118668	18·3	649946
Pešť P. Š. M. K. bez Budapešti a Kečkemétu .	1096240	52·1	216505 376901 593416	28·2	191787	9.1	2103758
Hajdúska bez Debrecína . .	234179	56·7	36095 102946 139041	33·6	13044	3·2	412996

Stolice maďarské.

Názov stolice	Orácej pôdy kat. jut.	V %	Lúk a pašienok kat. jut.	V %	Lesnej pôdy kat. jut.	V %	Celá plocha stolice bez mestských municípií kat. jut.
Vesprímska . .	341921	49·9	41105				
			80777				
			121882	17·8	162158	23·7	685413
Jás-Veľko-Kumánsko-Soľnocká	592940	65·7	72711				
			163827				
			236538	26·2	5053	0·6	902421
Békešská . . .	451978	71·2	40489				
			87693				
			128182	20·2	10321	1·6	635312
Číkska . . . ,	121051	14·6	186347				
			174341				
			360688	43·4	326373	39·2	831682
Háromsékska .	153161	22·8	64943				
			28771				
			93714	14·0	398567	59·2	673244
Udvarheľská . .	125295	24·9	91727				
			69767				
			161494	32·1	194092	38·6	503277
Novohradská .	304226	42·6	64551				
			99037				
			163588	22·9	199742	28·0	713517
Abauj-Tornianska bez Košíc	238384	42.7	40703				
			52550				
			93253	16·7	195937	35·0	558679
Boršodská . . .	284073	45·2	54706				
			83660				
			138366	22·0	191947	25·8	628522
Spolu:	6797274	50·3	3202434	23·7	2477635	18·3	13517432

Stolice rumunské.

Názov stolice	Orácej pôdy kat. jut.	V %	Lúk a pašienok kat. jut.	V %	Lesnej pôdy kat. jut.	V %	Celá plocha stolice bez mestských municipií kat. jut.
Siláďska	271493	40·1	75631				
			78332				
			153963	23·4	184569	28·0	660412
Aradská bez Aradu	428555	41·5	49030				
			168767				
			217797	21·0	319575	30·9	1033254
Krašovsko - Severínska	354116	18·5	156531				
			276503				
			433034	22·6	984696	51·3	1919345
Dolno-Belohradská	228667	36·9	105511				
			80548				
			186059	30·0	159847	25·8	620409
Bystricko-Nasódska	130147	18·0	101496				
			142792				
			244288	33·8	320345	44·3	722804
Fogarašská	104280	24·8	74591				
			61578				
			136169	32·3	158611	37.6	421813
Huňadská	280365	20·8	163404				
			206072				
			369476	27·4	616188	45·7	1350234
Malo-Kokeľovská .	134714	45·4	47901				
			35870				
			83771	28·2	51081	17·2	296992
Kološská bez Kluže	273251	33·0	134807				
			125064				
			259871	30·9	261519	31·1	840157
Sibinská	124246	19·9	85181				
			102636				
			187817	30·0	278915	44·6	625125
Soľnocko-Dobocká	318379	38·6	111079				
			96103				
			207182	25·2	249245	30·2	824464
Torda-Araňošská .	198563	32·4	107393				
			95717				
			203310	33·1	169396	27·7	612632
Spolu:	2846776	28·8	2682737	27·0	3753987	37·8	9927641

Porovnajúc kraj Slovákmi obývaný, nachodíme, že tento, čo do množstva orácej pôdy, je ďaleko za krajmi maďarskými — s výnimkou krajov sikulských, kde je procento orácej pôdy ešte moc menšie. Vidíme totiž, že u nás 38·5%, v krajoch maďarských 50·3% orácej pôdy. Avšak v stoliciach: Čík, Háromsék, Udvarheľ, Novohrad, Abauj-Torna, Boršod jest iba 31·3% orácej pôdy,[1] naproti tomu v ostatných vykázaných stoliciach maďarských 57·9%.[2] V rumunských stoliciach jest iba 28·8% ornej pôdy, teda o 1/4 menej než u nás.

Lesov je u Maďarov 18·3%, avšak i tu treba rozdiel robiť: v gruppe stolíc Čík, Háromsék, Udvarheľ, Novohrad, Abauj-Torna, Boršod je ich 38·5%, v ostatných štrnástich vykázaných, hlavne dolnozemských stoliciach iba 10·1%.

V rumunských stoliciach je 37·8% lesnej pôdy, tela voľačo viac, ako u nás.

Čo týče sa lúk a pašienok, poznamenať sluší, že tých u nás je 19·5%, u Maďarov 23·7%, s tým však rozdielom, že u gruppe hornatých stolíc maďarských jest moc viac lúk a pašienok, totiž 31·4%, v dolnozemských stoliciach ale menej, totiž 22.8%. V rumunských stoliciach je lúk a pašienok 27%.

Keď si pripomenieme, čo sme spomenuli pri uvažovaní zaostalosti našej a rumunskej ľudnatosti, totiž v prvom rade nevýhodnejšie hmotné okolnosti, najdeme tu hneď na prvom kroku na poli národohospodárskej štatistiky potvrdené: kde mnoho poľa, málo lesov, tam hojný prírast, a naopak. To vidíme ekklatantne i na Maďaroch samých: gruppa slabšie pribúdajúcich maďarských stolíc je i najvrchovatejšia, a naopak. Lež vidíme to i na Nemaďaroch: v plodnej Báčke je 73·8% orácej zeme, 12·9% lúk a pašienok a len 4·8% lesov.

Čo týče sa zvlášte krajov slovenských, z tabelly vysvitá, že z 12 slovenských stolíc, zaujímajúcich plochu 6,808.997 kat. jut.[3] (= 680 □ míľ = 39800 □ km.), padá 6,508.843 kat. jut., t. j. 95·6% na plodnú, a 300.154 kat. jut., t. j. 4·4%, na neplodnú pôdu.

---

[1] Je tam 1,226.190 kat. jut. (31·3%) orácej pôdy,
1,011·103 » » (31·4%) lúk a pašienok,
1,506.658 » » (38·5%) lesnej pôdy.
Spolu: 3,908·921 kat. jut. (100%).

[2] Je tam 5,571.084 kat jut. (57·9%) orácej pôdy,
2,191.331 » „ (22·8%) lúk a pašienok,
970.977 » » (10·1%) lesnej pôdy.
Spolu: 9,608.511 kat. jut. (100%).

V Báčbodrogskej stolici je 73·8% orácej zeme, 12·9 lúk a pašienok a len 4·8% lesov.

[3] Bez územia mesta Prešporku a Štiavnice 6,782.409 kat. jut. Bez týchto miest je na Slovensku oráckej pôdy 2,611.808 (= 38·5%), lúk a pašienok 1,320.623 (= 19·5%), lesov 2,450.520 (= 36·1%).

Z tejto je zase:

Orácej pôdy . . 2,614.692 = 40%.
Lúk a pašienok . 1,326.016 = 20·4%.
Lesov . . . . 2,462.333 = 37·9%.

Najviac lesov je vo Zvolene (55·7%), v Liptove (50·3%), v Turci (47·5% a v Gemeri (49·3%, teda okolo polovice celej plodnej pôdy [1]) a tam je i najmenej orácej pôdy, a síce v Liptove 16·4%, v Zvolene 17%, v Gemeri 26%, v Turci 28%.

Nie všetka orácа pôda je spolu i obrobená, zasiata. Veľkosť zasiatej pôdy u nás a v stoliciach maďarských a rumunských r. 1895 ukazuje nasledujúca tabella: [2])

	Názov stolice	Orácа pôda v hektároch 1895	Zasiata pôda v hektároch 1895	Zasiata plocha v % orácej pôdy 1895
Slovenské stolice	Orava	82246	59021	72
	Tekov	117884	102624	87
	Hont i so Štiavnicou	105547	83256	79
	Liptov	36707	32785	89
	Nitra	302704	266838	88
	Prešporok i s mestom Prešporkom . . .	25624	229506	92
	Trenčín	152032	131352	86
	Turec	30782	26694	87
	Zvolen	44599	38824	87
	Gemer	107753	83610	78
	Šariš	146231	120665	83
	Spiš	119397	102107	86
		1496506	1277282	85%
Rumunské stolice	Siláďska	156039	115280	74
	Aradská	251504	241685	96
	Krašovsko-Severínska	201759	183213	91
	Dolno-Belehradská . .	129324	96912	75
	Bystricko-Nasódska .	74567	54971	74
	Fogarašská	60792	46454	76
	Huňadská	163676	140027	86
	Malo-Kokeľovská . .	77315	62901	81
	Koložská	165530	123674	75
	Sibinská	72082	60313	84
	Soľnocko-Dobocká .	183564	133343	73
	Torda-Araňošská . .	114749	84861	74
		1650901	1343634	81%

[1]) Na území stolice Oravskej, Tekovskej, Liptovskej, Trenčianskej a Zvolenskej jest 1,092.287 kat. jut. lesnej pôdy, a nie 484.921, ako stálo v 19. čísle Národných Novín r. 1902, v prospekte martinskej Cellulosy.

[2]) Tu sú v stoliciach i mestá s municipálnym právom obsažené.

	Názov stolice	Orácа pôda v hektároch 1895	Zasiata pôda v hektároch 1895	Zasiata plocha v % orácej pôdy 1895
Maďarské stolice	1. Čongrádska	211931	210271	99
	2. Čanádska	140409	139658	99
	3. Hevešská	189691	164175	87
	4. Pešť-P.-Š.-M.-K.	658906	581070	88
	5. Hajdúska	175237	167179	95
	6. Sabolčská	291809	238381	82
	7. Ostrihomská	61145	54074	88
	8. Belehradská	260951	226500	87
	9. Rábska	89504	85194	95
	10. Komárňanská	162450	143399	88
	11. Šomoďská	333094	296602	89
	12. Vesprímska	196213	180931	92
	13. Jás-Veľko-K.-Soľnocká	339881	326902	96
	14. Békešská	260063	253488	97
	15. Číkska	68901	38276	56
	16. Háromsékska	89038	67744	76
	17. Udvarheľská	72484	52238	72
	18. Novohradská	174104	138116	79
	19. Abauj-Tornianska	138805	117684	85
	20. Boršodská	162727	134578	83
	Spolu:	4077343	3616460	89%

Vidíme, že, porovnajúc Maďarov, Slovákov a Rumunov, najviac zasiatej pôdy jest v stoliciach maďarských (89%), menej v slovenských (85%), najmenej v rumunských (81% orácej pôdy). Ale i pri maďarských treba rozdiel robiť: z nich v šiestich vrchovatejších obnáša zasiata pôda iba 78%, ba v niektorých ešte menej, tak v Číkskej iba 56% orácej pôdy.

Orácа pôda zväčšila sa v Uhorsku (bez Horvatsko-Slavonska) v r. 1870—1895 o 19·1%, zasiata plocha o 34·6%, poľa úhorom ležiaceho umenšilo sa v tom samom čase o 24·9% a činilo tože r. 1895: 12·5%, zasiata pôda 87·5 ornej pôdy.[1])

Väčšenie sa orácej pôdy a zasiatej plochy súvisí u nás v Uhorsku so snahou produkovať čím viac obilia, — smer to, zavládnuvší u nás v rokoch 70-tych, keď ceny obilia rapídne do výšky stúpaly, a ktorému menovite mnohé pašienky padly v obeť. Len v novšom čase, ako dolu nižšie uvidíme, upúšťa sa od jednostranného pestovania obilia, od prílišného vyžitia pôdy. Prechádza sa k pestovaniu dobytka.

(Pokračovanie.)

[1]) V r. 1880—1895 prirástlo u nás zasiateho poľa o 11%.

Dejepisné záhady.

Rozlušťuje *Fr. V. Sasinek.*

V.

Aký bol jazyk Bulharov a Kozarov?

A) *Jazyk Bulharov.*

K tým, ktorí vyhlásili Bulharov za národ neslovanský, pripojil sa — bohužiaľ — i náš Šafárik [1]), kladúc ich medzi akýchsi Čudov čili Skytov. Touto mienkou predpojatý prestal študovať dejepis Bulharov, za to majúc, že k úlohe jeho náleží len stopovanie dejepisu Slovanov, nie ale i stopovanie dejepisu neslovanských Bulharov. Majúc pred očima tú skutočnosť, že Bulhari balkánski sú ovšem jazyka slovanského, prijal tú hypotésu, že sa Bulhari až medzi Slovanmi balkánskymi poslovančili.

Pri všetkej úcte, ktorú mám k nemu, musím predbežne poznamenať, že vetché sú tie základy, na ktoré stavia svoju mienku a hypotésu; a síce:

a) U starých, najmä byzantínskych spisovateľov, názov Scytha a barbarus bol tak neurčitý, že ho dávali národom cudzím vôbec; dávali ho i Slovanom [2]): teda i Bulharom i Slovanom.

b) Kto — vraví Šafárik — má Bulharov za Slovanov, tomu náleží i Hunov, Avarov, Kozarov, Uhrov či Maďarov za Slovanov vyhlásiť a pôvodište Slovanov do Uralu preložiť. Nuž na toto poznamenávam: α) Ako Hunov, Avarov a Kozarov, tak ani Bulharov nekladú dejepisné pramene do zavolganského Uralu, ale na územie predvolganské: teda nekladú ani pôvodište Slovanov do Uralu. β) Šafárik, prijav bludy Anonyma B. r. n. a domáce kroniky za žriedlo dejepisu, zaplietol sa do veľkého omylu; lebo Arpád uviedol do Uhorska predvolganských Bulharov a Kozarov, nie ale zavolganských čili uralských Maďarov (Pečencov a Polovcov), ako som to v predošlých článkoch dokázal. γ) Že dejepisci mali Bulharov za Hunov [3]), a týchto za Slovanov, o tom niet pochybnosti [4]): teda ani o tom nemôže byť pochybnosti, že Bulhari pôvodne boli Slovanmi. δ) Avarov nazývajú dejepisci tiež Hunami a odštiepencami Bulharov [5]) čili Bulharmi, áno i Slovanmi [6]): teda aj Bulhari, čo súkme-

---

[1]) Slovanské starožitnosti. V Praze, 1863. II, 175—181.

[2]) Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 848.

[3]) Cum Hunnis, quos Bulgaros vocant. Theoph. cont. Corpus hist. byzant. SS. 33. 31 Národnie Noviny 1899. č. 24—26.

[4]) Eodem anno (551) Hunni, qui et Sclavini dicuntur. Cedrenus.

[5]) Menander. Const. Porph. ap. Migne t. 113. pag. 903.

[6]) Invenerunt Sclavinos, qui et Abari nuncupati. Const. Porph. ib. pag. 247.

novci Abarov, boli Slovanmi. ε) Kozari boli len nárečím odchodní od Turkov čili Bulharov Arpádových [7]: teda boli Slovanmi [8]).

c) Šafárik odvoláva sa na životopisca sv. Demetra, ktorý národ a jazyk slovanský delí od bulharského [9]). Inu, docela správne delí nárečie Bulharov od nárečia Slovanov. Veď sa i teraz nárečie Bulharov delí od nárečia Srbov a Horvatov. Jornandes (552) delí Winidov, Venetov, Antov od Sclavinov [10]); a tamtí s týmito boli predsa jedného jazyka.

d) Šafárik tvrdí, že Bľgaria nemohlo povstať od Volgy; od tejto mohlo povstať len Volžania. Toto tvrdí navzdor tomu, že už Niceforus Gregoras pokladal názov Bulgari za pošlý od Volgy. No zabudol, že Volga u Grékov písala sa Βούλγα: teda pri nej bývajúci nazvaní boli Βουλγαροι, Bulgari.

e) Šafárik hovorí, že osobné mená bulharské a iné názvy nemajú na sebe rázu slovanského; a obyčaje Bulharov nesrovnávajú sa s obyčajmi Slovanov. Nie som bulharský linguista, predsa však snadno bych našiel slovanský koreň v niektorých osobných menách: Bathaias (baťo), Terbelis (Trebelis, treba), Tzerigus (ceriť), Kaukanus (kavka) atď. Poznamenať sluší, že niektoré mená buď boly chybne značené od dejepiscov (Paganus = Bajan, Bojan), buď boly prevziate z mohamedánstva (Boritakan, Borita-khan), alebo povstaly náhodou, ako mnohé osobné mená u iných národov. Niektoré hodnostárske názvy buď boly vymyslené od Grékov (Bulias Tarchan, vlastne u Menandra tarchas, u cis. Konstantina Porph. karchas čili stolník), alebo sú pôvodu slovanského. (Boliades, boljari, rus. bolšoj, veľký, veľmož). Že boly u Bulharov saracenské knihy, turbany, množstvo žien a koňský chvost ako zástava, že modlitebníciam dávali názov ropat (arab. robat), to prevzali z mohamedánstva. Ostatne Procopius Caesariensis, ktorý, ako to uznáva i Šafárik, Bulharov menuje Hunami, svedčí, že Huni (Bulhari) majú so Slovanmi rovnaké obyčaje [11]).

Uvážime-li teda vec nepredpojate, prichádzame k tomu sznaniu, že z toho, čo Šafárik podal proti slovanskosti Bulharov, nasleduje opak toho, čo bol tvrdil.

Po tejto odchýlke prikročím k positivnym dôkazom o slovanskosti Bulharov medzi Volgou a Donom.

---

[7]) Cabari . . . Chazarorum linguam ipsos Turcas (Bulharov) docuerunt; habentque etiam hodie eamdem *dialectum*, aliaque item Turcarum lingua utuntur. Id. pag. 322. Srov. predošlý článok IV.

[8]) Srovn. pozn. 3. a 4.

[9]) Qui linguam nostram et Romanorum, Sclavorum et Bulgarorum calleret. Vita s. Dem. in Actis SS. Octob. IV, 181. lib. II. segm. 197.

[10]) Ab una stirpe (Winidarum) exorti tria nunc nomina edidere, id est: Veneti, Antes et Sclavi. Jornandes.

[11]) Sclaveni et Antae mores hunnicos in multis retinent. Nuž a meno Boriti a Boriš čo? Veď meno Boriš bolo i u slovanských Rusov. Srov. Parlamentär. Wien, 1889. Nr. 18. S. 7 u, s. w.

Bonfin počíta Bulharov k Slovanom [12]). Písal síce až pod kráľom Matejom Korvínom († 1490.), avšak ako znalec drievneho dejepisu; a jeho výpoveď potvrdzujú mnohé doklady:

a) Za isté mám, že pomenovaní boli Bulharmi (Βούλγαροι) čili Volgari od rieky Volgy (Βούλγα) od iných preto, že bývali pri Volge [13]). Keby ani tak nebolo, za ich slovanskosť hovorí už i samé meno Volga (Vlha, die Feuchte, Nässe), ako ju boli pomenovali slovanskí obyvatelia; kdežto neslovanskí prišelci pomenovali ju Atel [14]).

b) Jornandes (552) píše, že Bulgari, Antes a Sclavini robili každodenné vpády cez Dunaj do dŕžavy gréckej [15]); Procopius Caesariensis, jemu súčasný, však píše, že (527) Huni, Sclabeni a Antae robili tie vpády cez Dunaj do dŕžavy gréckej [16]). Cedrenus tých Hunov, ktorí (r. 551) vrútili sa do Tracie, nazýva Slovanmi [17]): teda Huni čili Bulgari nielen boli výbojnými spoločníkmi Slovanov, ale týmto i rovnými Slovanmi.

c) Ibn-Foslan, ktorý r. 921 bol s vyslancami, z Bagdadu ku kráľovi Bulharov vypravenými, konal cestu a opísal i obyčaje Bulharov, nazýva týchto Slovanmi, áno jemu sú Bulhari a Slovania jedným a týmže národom [18]).

Bulhari, nielen na území medzi Volgou a Donom, ale i tam, kde pri výbojoch svojich osadili sa v Europe, zjavujú sa ako Slovania.

Teofanes a Niceforus píšu, že Kubrat, kráľ Bulharov, umierajúc († 668), prikázal synom svojim, aby sa nerozptýlili, ale zachovali jednotu národa. Synovia však po jeho smrti roztrhali tú jednotu: prvý zostal v pôvodnom Bulharsku medzi Volgou a Donom, druhý osadil sa medzi Donom a Dniestrom, tretí v Onklu nad Dunajom, štvrtý v Pannonii, piaty v Pentapoli.

Že v pôvodnom Bulharsku, kde zostal prvý syn, zostal i naďalej slovanský jazyk, to nám dosvedčil Ibn-Foslan.

Že Bulhari medzi Donom a Dniestrom podržali svoj slovanský jazyk, toho svedkom je životopis sv. Cyrilla. Bol on od kráľa Kozarov vyžiadaný, aby, prijdúc do Kozarska, apoštolským slovom zastal kresťanstvo proti Židom a mohamedánom. Po Čiernom mori

12) Bulgari Sclauorum genera nati. Dec. I. lib. X. p. 153. ed. Nanoviae, 1606.

13) Volgari a Volga. Presb. Diocl. ap. Schwandtner: SS. RR. Hung. III, 478. Phil. Ferrarii Lex. geogr. Mediolani 1627. pag. 131. Siles. RR. SS. ap. Sommersb. II, 469. Pray: Ann. vet. p. 253.

14) Const. Porph. ap. Migne c. 113 pag. 312. not. 74.

15) Hae sunt causae Romanae reip. praeter instantiam quotidianam Bulgarorum, Antarum et Sclavinorum.

16) Hunni, Antae et Sclaveni, trajecto fluvio (Istro), Romanos pessime... vexaverant.

17) Hunni, qui et Sclavini. Stritter I. 42. Srov. Rozpravy Jana Kollára. V Budíne, 1830 str. 234 atď.

18) St. Petersburg 1832. Wolgabulgarn.

(o. r. 855) dostal sa na breh, kde našiel človeka, majúceho slovanský preklad evanjeliuma a žaltára a hovoriaceho slovansky [19]; ukrotil nekresťanského vojevodcu, obliehajúceho akési kresťanské mesto; k tam bývajúcim Uhrom, vlastne Bulharom [20]), mal poučnú reč a skrotil ich. Akou mluvou to učinil, ak nie svojou bulharsko-slovanskou? Tí Uhri, v Lebedii bývajúci, boli Bulhari [21]), majúci svojich slovanských vojevodov (Βοεβοδοι) a dľa zákona (ζακανον) Kozarov dvíhajúci Arpáda na štíte jako svojho kniežaťa [22]).

Ten tretí syn Kubratov, Asparuch, bol kniežaťom v Onkle čili Ongle (Ugle), obývajúcim Ugol čili kút zeme nad ústim Dunaja. Pripomína sa tamže i neprístupný hrad Oglon a malá Volga [23]). Dankovský je tej mienky, že Bulhari až od tejto rieky pomenovaní boli Bulharmi [24]); ale, poneváč Nicephorus Gregoras menuje ju Μικρος Βουλγα, musela byť i veľká Volga, Μεγαλος Βουλγα. O sv. Metodovi píše sa, že, keď (884) dal sa na cestu do Carihradu, sišiel sa s Arpádom a besedoval s ním [25]): v akej mluve? Len v mluve bulharsko-slovanskej.

Štvrtý syn Kubratov bol v Pannonii. Tam už pred r. 569 bývali Bulhari; lebo, keď Logobardi tiahli z Pannonie do Itálie, vzali so sebou i Bulharov [26]). Títo boli pravdepodobne ostatky Hunov čili Bulharov Attilových († 454). Keď Longobardi popustili panovanie nad Pannoniou Abarom, Bulhari boli týmto podriadení [27]); mali

---

[19]) Palacký: Prameny dějín českých. V Praze, 1873. str. 12. s pozn. Papež Jan r. 967. privolujúc, aby v Prahe založené bolo biskupstvo, praví: Verumtamen non secundum ritus aut sectam Bulgariae gentis, vel Ruziae aut Slavonicae linguae. Cosmas. Prameny dějín českých II, 36. Obrad bulharský čili kyrillský, obrad ruský a slovenský čili glagolský.

[20]) Prameny dějín českých I, 13. Bulharov, ktorých bol Arpád uviedol na Potisí čili do čierneho Uhorska, nazýva anticipando Uhrami.

[21]) Tí Uhri legendy pannonskej boli Bulhari v Lebedii. In praedicta Lebedia fluit amnis Chidmas, qui etiam Chingylus (Ingulec) cognominatur. Const. Porph. c. 38.

[22]) Erant inter ipsos voevodi (Βοεβοδοι)... Chazarorum more et consuetudine (ζακανον) in scuto erectum principem fecerunt. Const. Porph. c. 38.

[23]) Ογγλος, tatarsky budžak, Ογλον, Slovencom Vogel (Uhol, Winkel). Na jednom zo zemevidov pruskou vládou nedávno vydaných, prastarých, stojí medzi Pannoniou a Italiou mesto Angulus. Učenci neznali to vysvetliť. No Angulus je Voglej Slovencom. Eosdorfer Weltkarte von dr. Sommerbrodt. — Slov. Letopis V. 106.

[24]) Hungariae constitutionis origines. Posonii, 1826. p. 67.

[25]) Prameny dejín českých. I, 51. I tu spomína (Arpáda) kráľa uhorského legenda anticipando. Srov. pozn. 20.

[26]) Alboin... multos secum... ad duxisse; unde usque hodie eorum, in quibus habitant vicos, Gepidos, Bulgares, Sarmatas, Pannonios, Suavos, Noricos... apellamus. Warnefrid.

[27]) Ille quidem in Pannoniam Abaricam, chagano Abarum principi, postmodum subdendus. Theophanes.

Slovanov v troch osadách Neapolskej provincie Molise [35], a síce: Aqua viva colle croce, St. Felice slavo a Monte Mitro [36]. Nuž, kdeže sa ten Rodoald naučil slovančine? Kdeže Alzeco a jeho bulharský ľud naučil sa slovančine? Snáď v Itálii? Nie, ale tú mluvu bulharo-slovanskú priniesli so sebou do Itálie.

Z uvedených dôkazov vysvitá, že pôvodný jazyk Bulharov bol slovanský; bol on pôvodným jazykom slovanským i tých Bulharov, ktorí sa boli osadili na polostrove Balkánskom. Darmo si dejezpytci zaslepili oči hypotesou, že Bulhari balkánski boli akéhosi jazyka čudského, neslovanského, a potom až na polostrove Balkánskom sa poslovančili. Kdeže je o tom poslovančení Bulharov positívne svedectvo historické? Okrem toho Bulhari balkánski, keby sa boli poslovančili až na polostrove Balkánskom, boli by sa museli posrbčiť, kdežto i politicky i etnograficky sú samostatným národom. Pokresťančili sa ovšem ako mahomedáni [37] r. 861, nie ale poslovančili. Do cela oprávnený bol Kyriak Cankov, keď v predmluve k svojej mluvnici, r. 1852 vo Viedni vydanej, povedal: „Es wird nämlich jeden kundigen Leser, namentlich aber jenen, die mit einer oder der andern slavischen Sprache vertraut sind, auf den ersten Blick in die Augen springen, dass die bulgarische Sprache ein Zweig jenes grossen und mächtigen Sprachstammes sei, den man mit dem Namen des Slavischen bezeichnet... Hoffentlich wird man nicht länger mehr Meinungen und Behauptungen hören müssen, welche die bulgarische Sprache für ein skythisches, tatarisches und Gott weiss, wass noch für ein anderes Idiom ausgeben." A tak smýšľal i pôvodca legendy bulharskej, keď napísal: „národ Slovanský čili Bulharský"; že sv. Metod preložil sv. Písmo z gréckeho jazyka na „jazyk bulharský" [38], pod ktorým rozumeť mohol len jazyk slovanský.

Nemôžem sa pustiť do dejepisu Bulharov balkánskych; lebo mojou úlohou je dokázať slovanskosť tých Bulharov, ktorých Arpád uviedol do Čierneho Uhorska čili na Potisie. Ačkoľvek to, čo som bol povedal vôbec o slovanskosti Bulharov po Europe rozptýlených, platí i o Bulharoch Arpádových, predsa pridám k tomu ešte niektoré dôvody.

a) Viac ráz spomínaná Kniga Stepennaja svedčí o Arpádových Bulharoch, že boli Slovania [39].

---

habitantes, quamquam et latine (italice) loquantur, linguae tamen propriae (bulgaricae) usum minime amiserunt. Ib. lib. 5. c. 29.

[35]) Joan. Tomka Szászky Introductio in Geographiam. Posonii et Cassoviae, 1777. I, 214.

[36]) Jagić: Archiv f. slav. Philologie, Berlin, 1887. S. 362. Parlamentär. Wien, 1888. Nr. 39 S. 6.

[37]) Šafárik: Slovanské starožitnosti. II, 194.

[38]) Prameny dějín českých. I, 77, 78, 81.

[39]) Eo tempore tributarii (Russis fuerunt. . Kosari, Bulgari ad Danubium, Ungari albi, Czechi, Poloni... hi omnes olim Slavoni dicebantur, at a Rurici tempore (o. r. 864) Russi dici ceperunt.

bol vojevodom Aio; poneváč ale bol pomätenej mysle, jeho poručníkmi (tútormi) boli dvaja bratia, Rodoaldus a Grimoaldus [32]). V tej dobe Slovania (asi Vandali španielski) s veľkou námornou silou preplavili sa k brehu Adrie a uderili na Sepontum. Okolo svojho tábora vykopali potajomné jamy. Proti nim, bez vedomia Rodoalda a Grimoalda, tiahol Aio; ale jeho kôň padol do jednej z tých jám, a tak Aio podľahol Slovanom. O tom dovedev sa Rodoald, postavil sa na čelo vojska; nedal sa hneď do bitky, ale rečnil slovansky k tým Slovanom, tak že tito stali sa váhavými k bojovaniu. Rodoald potom nenazdajky uderil na nich, porazil ich a prinútil ostatných k úteku [33]).

Po smrti Rodoalda stal sa vojevodom beneventským jeho brat Grimoald. Za jeho doby Alzeco (Alticeus, Aliceus), niekdajší vojevoda Bulharov v Pannonii, opustiv alpských Slovencov, prišiel s bulharským ľudom svojím ku Grimoaldovi, ktorý ho, jako súkmenovca svojho, prijal s radosťou a poslal k Romoaldovi, synovi svojmu, do Beneventu s tým rozkazom, aby Alzekovi a jeho ľudu vyznačil zeme k obývaniu. Romoald prijal Alzeka podobne s radosťou a za bydlište vyznačil mu a jeho ľudu mestá: Sepianum, Bovianum, Jazernu a iné; okrem toho jeho názov „vojevodu" premenil mu na „gastalda". Tam bývali ešte za doby Pavla Warnefrida († o. r. 799) a, ačkoľvek priučili sa italčine, podržali i svoj jazyk bulharský [34]). Áno, sú tam dosavaď ešte pozostatky tých bulharských

---

[32]) Erat autem iam, exquo Longobardi in Italiam venerant annus septuagesimus septimus (569 + 77 = 646), sicut idem rex (Rothari) in sui Edicti testatus est prologo. Ad hunc regem Arichis, dux Beneventi, filium suum Ainom direxit. Qui cum Ravennam venisset... ibi ei Romanorum malitia talis potio data est, quae eum mente excedere faceret... Defuncto ergo Arichis... Aio eius filius, Samnitum ductor effectus est; cui tamen Rodoaldus et Grimoaldus... per omnia paruerunt. Paulus Warnefridus: De gestis Longobardorum lib. 4. c. 44.

[33]) Aio cum anno et mensibus quinque Beneventanum ducatum regeret, venientes Sclavi cum multitudine navium longe a civitate Seponto castra posuerunt. Qui occultas foveas circa sua castra facientes, cum Aio supereas... venisset... equus eius in unam de eisdem foveis cecidit, atque irruentibus super eum Sclavis... extinctus est. Quod cum Radoaldo nuntiatum fuisset, cito veniens, eisdem Sclavis *propria illorum lingua* locutus est. Cumque propter hoc segniores ad bellum reddidisset, mox super eos irruens, magnaque strage eos prosternens... et de illis finibus eos, qui remanserant, hostes fugam petere coegit. Ib. c. 46.

[34]) Bulgarorum dux Alzeco... in Italiam pacifice introiens, cum omni sui ducatus exercitu ad regem Grimoaldum venit, ei se serviturum atque in eius patria habitaturum promittens. Quem ille ad Romoaldum, filium suum, Beneventum dirigens, ut ei, cum suo populo, loca ad habitandum concedere deberet, praecepit. Quos Romoaldus gratanter excipiens, eisdem... contribuit Sepianum, Bovianum et Iserniam (Jazernu?) et alias... civitates; ipsumque Alzeconem, mutato dignitatis nomine, de Duce Gastaldum vocitare praecepit. Qui usque hodie in hiis... locis

Slovanov v troch osadách Neapolskej provincie Molise[35], a síce: Aqua viva colle croce, St. Felice slavo a Monte Mitro[36]. Nuž, kdeže sa ten Rodoald naučil slovančine? Kdeže Alzeco a jeho bulharský ľud naučil sa slovančine? Snáď v Itálii? Nie, ale tú mluvu bulharo-slovanskú priniesli so sebou do Itálie.

Z uvedených dôkazov vysvitá, že pôvodný jazyk Bulharov bol slovanský; bol on pôvodným jazykom slovanským i tých Bulharov, ktorí sa boli osadili na polostrove Balkánskom. Darmo si dejezpytci zaslepili oči hypotesou, že Bulhari balkánski boli akéhosi jazyka čudského, neslovanského, a potom až na polostrove Balkánskom sa poslovančili. Kdeže je o tom poslovančení Bulharov positívne svedectvo historické? Okrem toho Bulhari balkánski, keby sa boli poslovančili až na polostrove Balkánskom, boli by sa museli posrbčiť, kdežto i politicky i etnograficky sú samostatným národom. Pokresťančili sa ovšem ako mahomedáni[37] r. 861, nie ale poslovančili. Do cela oprávnený bol Kyriak Cankov, keď v predmluve k svojej mluvnici, r. 1852 vo Viedni vydanej, povedal: „Es wird nämlich jeden kundigen Leser, namentlich aber jenen, die mit einer oder der andern slavischen Sprache vertraut sind, auf den ersten Blick in die Augen springen, dass die bulgarische Sprache ein Zweig jenes grossen und mächtigen Sprachstammes sei, den man mit dem Namen des Slavischen bezeichnet... Hoffentlich wird man nicht länger mehr Meinungen und Behauptungen hören müssen, welche die bulgarische Sprache für ein skythisches, tatarisches und Gott weiss, wass noch für ein anderes Idiom ausgeben." A tak smýšľal i pôvodca legendy bulharskej, keď napísal: „národ Slovanský čili Bulharský"; že sv. Metod preložil sv. Písmo z gréckeho jazyka na „jazyk bulharský"[38], pod ktorým rozumeť mohol len jazyk slovanský.

Nemôžem sa pustiť do dejepisu Bulharov balkánskych; lebo mojou úlohou je dokázať slovanskosť tých Bulharov, ktorých Arpád uviedol do Čierneho Uhorska čili na Potisie. Ačkoľvek to, čo som bol povedal vôbec o slovanskosti Bulharov po Europe rozptýlených, platí i o Bulharoch Arpádových, predsa pridám k tomu ešte niektoré dôvody.

a) Viac ráz spomínaná Kniga Stepennaja svedčí o Arpádových Bulharoch, že boli Slovania[39].

---

habitantes, quamquam et latine (italice) loquantur, linguae tamen propriae (bulgaricae) usum minime amiserunt. Ib. lib. 5. c. 29.

[35]) Joan. Tomka Szászky Introductio in Geographiam. Posonii et Cassoviae, 1777. I, 214.

[36]) Jagić: Archiv f. slav. Philologie, Berlin, 1887. S. 362. Parlamentär. Wien, 1888. Nr. 39 S. 6.

[37]) Šafárik: Slovanské starožitnosti. II, 194.

[38]) Prameny dějín českých. I, 77, 78, 81.

[39]) Eo tempore tributarii (Russis fuerunt. . Kosari, Bulgari ad Danubium, Ungari albi, Czechi, Poloni... hi omnes olim Slavoni dicebantur, at a Rurici tempore (o. r. 864) Russi dici ceperunt.

b) Cisár Lev († 911) svedčí, že Turci (potiskí Bulhari) delia sa od poddunajských Bulharov len náboženstvom; lebo tamtí boli mahomedánmi, títo ale kresťanmi[40]). Nuž, i tí, ktorí bludne pokladajú Bulharov balkánskych za pôvodne neslovanský národ, uznávajú iste, že Bulhari balkánski už boli Slovanmi, keď Arpád (o. r. 890) uviedol Bulharov na Potisie. Z toho porovnania Bulharov potiských s Bulharmi balkánskymi nasledujú dve pravdy historické: α) Potiskí Bulhari boli jednej národnosti s poddunajskými Bulharmi: teda Slovanmi. β) Poddunajskí Bulhari boli jedného jazyka s potiskými, od pôvodu svojho slovanskými Bulharmi: teda poddunajskí Bulhari boli tiež od pôvodu svojho slovanskými, nie ale na polostrove Balkánskom poslovančenými Bulharmi.

c) Arabský cestovateľ Ibrahim ibn Jakub (o. r. 960) píše: „Oba brehy zálivu Benátskeho od Slovanov sú obývané, a síce breh na východe od Bulharov, breh na západe od *iných* kmenov slovanských“: teda má Bulharov poddunajských za Slovanov. Vraví o nich i to: „Rozumejú aj iným rečiam a prekladajú evanjelium na slovanský jazyk“: teda ich jazyk bulharský bol slovanský.[41])

B) *Jazyk Kozarov.*

Šafárik počítal i Kozarov k Čudom (Skythom) a, tou mienkou pomýlený, že teda nenáležali k Slovanom, ani nepísal o jazyku Kozarov[1]), ačkoľvek Dobner, výtečný svojho času kritik, už dávno pred ním mal Kozarov za Slovanov[2]). Proti tomu vystúpil Pray, tvrdiac, že dľa byzantínskych dejepiscov Kozari boli Hunnami a Turkami: teda nie Slovanmi[3]). Že je to planý základ, to vieme už z toho, že pod Turkami a Hunnami rozumeli Byzantínci i slovanských Bulharov[4]): teda aj slovanských Kozarov, ktorí sa delili od

---

[40]) Hi sunt Turcorum mores, qui a Bulgarorum (subdanubianorum moribus) eatenus solum differunt, quod hi, Christianorum fidem amplexi et in Romanum (Graecum) vitae cultum traducti, et asperitatem morum et vagum atque instabile vivendi genus unacum idolis (?) suis abiecere. Ad. Fr. Kollár: Amoenitates V. 1. p. 4. 43. Krajner Staatsverfassung Ungarns, Wien. 187. 28. 657. Srov. môj spis: Arpád a Uhorsko. T. Sv. Martin, 1885. str. 21 atď. Ktorých cis. Mauritius menuje Avarmi a Turkami, tých cis. Leo menuje Bulharmi. Salamon: A magyar hadi történetéhez. Budapest. 1877. pag. 6. Cis. Const. Porph c. 29. Avarov menuje Slovanami. Dľa toho:

Slovania = Avari,
Avari = Bulhari
Ergo: Slovania = Bulhari.

[41]) Slovenský Letopis. V Skalici. 1881. str. 105 a 106.

[1]) Slovanské Starožitnosti. V Praze, 1863, II, 68.

[2]) Wenceslai Hagek Annales Bohemorum. Pragae, 1761, II, ad Lectorem. III. Pragae, 1765, pag. 32

[3]) Pray: Annales veteres pag. 308.

[4]) Srov. predošlú IV. záhadu.

Arpádových Turkov čili Bulharov len nárečím [5]). Krem toho meno Turkov neznačí národnosť, ale náboženstvo mohamedánske [6]), ku ktorému náležali zčiastky i Kozari [7]).

Ačkolvek Dobner nebol na čistom dotyčne Turkov a Hunnov, jakými menúvaní boli Kozari, predsa mal týchto za Slovanov. Pohli ho k tomu soznaniu nasledujúce dôvody:

a) Angličan Brerevedus, skúmateľ starožitností na slovo vzatý a spisovateľ XVI. stoletia, počíta Kozarov k Slovanom [8]).

b) V životopise sv. Cyrilla a Metoda stojí: že k cisárovi Michalovi prišli do Carihradu vyslanci kozarskí, prosiaci, aby im poslal spôsobného učiteľa, ktorý by ich poučil o pravej viere kresťanskej; lebo židia a mohamedáni svádzajú ich k svojmu náboženstvu. Cisár poslal ta sv. Cyrilla, ako spôsobného k tomu učiteľa. V čom záležala táto spôsobnosť? Nielen v jeho vysokej učenosti, ale i v znalosti mluvy bulharo-slovanskej. Práve to, že sv. Cyrill prostriedkom mluvy slovanskej docielil medzi Kozarmi úspechu, pohlo Rastislava, kráľa moravského, k tomu, že potom tiež žiadal cisára Michala, aby mu poslal slovanských učiteľov, ktorí by aj medzi slovanskými Moravanmi to vykonali, čo boli vykonali medzi Kozarami [9]).

Tieto Dobnerove dôvody sú síce dosť závažné, ale predsa nedostačujú k presvedčeniu protivníkov o slovanskosti Kozarov. No, sú aj iné dôvody, ktoré to tvrdenie jeho upevňujú; a síce:

α] Cisárovi Konstantínovi (949) temer súčasná (967), už viackrát spomínaná Kniga Stepennaja počíta Bulharov a Kozarov na Potisí k Slovanom [10]).

β] Ibrahim ibn Jakub vo svojom, cisárovi Konstantínovi tiež temer súčasnom cestopise (o. r. 960) píše: „Väčšina kmenov severu (ktorí sa medzi Slovanmi osadili), následkom svojho smiešania sa s nimi, hovorí slovansky. Prední z nich sú Trsjkiu (?), Ougliiu (Bulhari v Oglu), Pečenezi, Rusi a Chazari [11]).

γ) Turci v Lebedii čili Bulhari delili sa len nárečím od Chazarov; a cisár Konstantín, ktorý pri Slovanoch užíva slov slovanských [12]), píše, že Arpád ako knieža zdvihnutý bol na štíte dľa zákona (ζάκανον) Kozarov [13]).

---

[5]) Chazarorum linguam (Cabari) ipsos Turcas docuerunt, habentque etiam hodie eamdem *dialectum*. Const. Porph. c. 39.

[6]) Turcare, quempiam ad manum superstitionem traducere, Turcum facere. Lex. man. ap. Migne ap. 2239.

[7]) Prameny dějin českých I, 11.

[8]) Annales Hagek II, ad Lectorem.

[9]) Idem III, 33.

[10]) Eo tempore (948) tributarii (Russis) fuerunt . . . Kosari, Bulgari ad Danubium, Ungari albi, Czechi, Poloni . . . hi omnes olim uno nomine Slauoni dicebantur.

[11]) Slovenský Letopis V, 106.

[12]) Skalosantes, vyliezajúci na skalu; parakladion, prekladište; baltedes (blatedes), blativý, palustris Const. Porph. ap. Migne t. 113 pag. 173 n. 11; 176 n. 28; 244 n. 94.

[13]) Erant inter ipsos (Turcas) boebodi (βοεβόδοι) . . . solenni Chaza-

č] Na Potisí bývajúci i Bulhari i Kozari menujú sa u Byzantincov Turkami: teda jako Bulhari, tak i Kozari delili sa od poddunajských slovanských Bulharov len mahomedánskym (tureckým) náboženstvom [14], nie ale mluvou slovanskou. Pravdepodobné je, že hlavne Kozari mahomedánskeho náboženstva (Kabari) odtrhli sa od ostatných Kozarov a pripojili sa k Turko-Bulharom [15].

Hebrejský list Rabbi Chasdaja ku kráľovi Kozarov, ktorý (o. r. 992) poslovia, od Židov španielskych vyslaní, niesli čez Germaniu a územie uhorských Slovanov (Gebalim al Sklab), a potom oddali ho Židom v zemi Agarenov (Hangryn, Turkov na Potisí), aby ho títo poslali do državy byzantínskej (Rum, rímskej gréckej), tak že by sa ten list čez Bulharsko dostal do rúk kráľa Kozarov (nad Azovským morom) bývajúcich, nepoukazuje ani na to, že kráľ Kozarov azovských bol Židom, ani na to, že Kozari boli národom židovským. Hebrejčina nebola národná, ale len rabbinská a liturgická mluva tých Kozarov, ktorí boli prijali židovské náboženstvo [16]; národná mluva Kozarov bola slovanská, a síce:

a) Murphi v diele o panovaní Mahomedánov vo Španii pripomína list kráľa Slovanov ku kalifovi v Kordove [17]: teda naopak list Chasdaja z Kordovy bol poslaný do Kozarska ku kráľovi Slovanov.

Nebola-li pôvodne Španía slovanskou [18], bola ona potom v moci slovanských Mahomedánov a Židov. Jako sa ta dostali, nenie dostatočne objasneno, to však isté je, že Slovania za dlhý čas hrali svoj zástoj vo Španii. Na archäologickom kongresse r. 1884 zisteno bolo, že slovanská liturgia udržala sa v Kordove až do XV., áno až do XVIII. stoletia. Bola to liturgia gothica, vlastne getica čili slavica (glagolská). Jej sa pridŕžali glagolskí mnísi (Monachi nigri), ktorí práve vo Španii počiatok vzali. Vojsko kalifa v Kordove záležalo zo Slovanov. Krem toho boli vo Španii Židia, ktorí sa nazývali Zámorskými Židmi (Judaei Zamorenses), poneváč bývali Palestíne na západ, za morom. Tí Slovania vo Španii boli bez pochyby Vandali; lebo rieka Vandalus = Viscla, a tak Vandali = Visclavini čili Sclavini [19].

---

rorum more et consuetudine (ζακανον). Const. Porph. c. 38. Tamto náleží k nárečiu Turko-Bulharov, toto ale k nárečiu Kozarov.

[14]) Turcorum mores, qui a Bulgarorum (subdanubionorum moribus) eatenus *solum* differunt, quod hi, Christianorum fidem amplexi et in romanum (byzantinum) vitae cultum traducti, et asperitatem morum et vagum atque instabile vivendi genus unaçum idolis (?) suis abiecere. Leo sapiens († 911).

[15]) Cabari a Chazarorum gente descendunt . . . fugientes ad Turcas. Const. Porph. c. 39.

[16]) Bielowski: Mon. Pol. Hist. I. 56. Srov. Prameny dějin českých I. 11.

[17]) Other Ambassies arrived . . . one from the king of the Slavonians, called Ducu. History of the mahometan empire in Spain. pag. 101.

[18]) Parlamentär. Wien, 1887. Nr. 27. S. 5.

[19]) Srov. moje články v Parlamentär. Wien, 1887. Nr. 29. S. 7;

c) V časti A) Jazyk Bulharov" sme čítali, že Slovania učinili válečný útok na slovanských Bulharov vo vojvodstve beneventskom. Jakí to boli Slovania? Slovanskí Vandali, prešlí ta z Afriky, ktorí viackrát činili podobné útoky na to vojvodstvo [20]).

Nevďak.

Bože môj, Pane môj, ako to bolí,
pracovať, moriť sa v národa poli
bezo mzdy, reptania,
a nemať uznania —
hoj, jak to bolí!

Bože môj, Pane môj, ako to páli,
keď svet ten zmeníme za úhor malý:
pšenicu sejeme,
a kúkoľ požneme —
hoj, jak to páli!

Bože môj, Pane môj, ako to raní,
keď svojmu život dáš, a on ťa haní.
Svoj svojmu neverí,
odsotí, uderí —
hoj, jak to raní!

Fr. Urbanek.

Pieseň.

Nedychtím za ligotom zlata, nepachtím za cvengotom striebra . . .
A čo blýskalo by mi rýdzeho zlata množstvo, ako hviezd na nebi širokom,

---

1889. Nr. 39. S. 7; 1890. Nr. 32. S. 7. Slovník naučný X, 97. Migne Patrol. lat. t. 31 pag. 1165—1167. Moje Záhady dejepisné. V Praze, 1888, str. 23. Hamburgum destruebatur a Wandalis id est Slavis. Chronica Bremensis. Henr. Meibomii Helmestadii, 1688, t. II. Fluvium, qui nunc Wisla vocatus, Wandam vocitarunt. Sicque dictum regnum Wandalia et populus Wandali. Chron. comitum Oldenburgensium. Ib. Táto kronika obšírne píše o Vandaloch v Spanii. Lexicon Ferrarii, pag. 819. Jána Kollára: Rozpravy, str. 272. Šafárik (Starožitnosti. V Praze, 1862, II, 457) proti slovanským dejepiscom nechce mať Vandalov za Slovanov pre ich ukrutnosť (?); ale Jagić dobre poznamenal, že toto nerozhoduje o ich národnosti.

[20]) Paulus Warnefridus de gestis Longobardorum lib. 4. c. 46. Capua vero erat urbs ingens, captaque est a Vandalis sive Afris, et vastata. Const. Porph. t. 113, pag. 238.

Či by sa rozplamenil duch môj? A či by roztrhalo smútku
Hustú hmlu mi cvendžanie striebra, čo by som vládnul nad tolikým,
Že by zun jeho mohol tuhý závod viesť s fučaním vichrice?
Človeče! nezplápolá ti zápal blaha utešený ani vtedy,
Na niváčh širošírych keď ti zbroneje žitných stebiel viacej,
Ako v úbočinách Tatier kypriny koliké hajno hlavu zpína.
Ba ak len starosť chladná bude oblietať temä tvoje, aby
Posvážal si šťastne do stodoly prebohaté rolí plodiny —
Z večera nepoložíš hlavy pokojne na perinku mäkkú,
Na úsvite neotvoríš očí s občerstvenou mysľou,
Lebo sen preťažký ťa trápil: nebesá vzbúrily sa hnevom,
Mračná sadly im na obličaj; ohnivým blýskaním svietily im oči;
Pri strašnom rachotení hromu v podobe kamencu prívalu
Metaly svoj ukrutný jed a srd na úrodu tvoju a
Čarovne chvejúce sa lesy obilia obrátily na púšť.
Vezmeš za pravdu sna svojho predzvesť — a tak starosti vták čierny
Stále si najde hniezdo v hrudi tvojej a pazúrami driapať
Neprestane ťa . . . A čo si počneš vtedy, sen tvoj splnenia keď dôjde?
Radosti žiarivý lúč potok prudký keď poláme slz horkých?
Jestli u Hospodina a v láske ľudí nenajdeš si pavezy,
Podobný budeš červu, ktorý pásol sa na koreni kvietka,
Ale vytrhli kvet a s ním z podzemnej tmy vyšklbli
Na zeme površie aj červa, aby tam záhubu vzal biednu.
Na hrudách kto rozkoš hľadá — keď mu ju raz zhltala povodeň,
Nevráťa mu ju slzy, čo by narástol z nich val Váhu hojný.
— Ale ak len smidočku máš chleba, a tú milosrdenstva slzičkou zmáčanú
Núdznemu s vďakou podáš — blaha more ti slzička tá splodí.
Človeče! ale ak si aj preplnil obťažným klasom humná priestranné,
Alebo do sypárni nabrals' čistého zrna viacej, ako
Piesku koľko nanosila Belá na obidva brehy. —
Do srdca neskryl si si blaha drobinky, ako zrnko piesku,
Lebo nedrieme neprajníkovo oko: neprestala sieť pliesť ruka jeho:
Nad žernov ťažšia starosť skydne na tvoje nevládne sa plecia:
Požiaru do hltavého pažeráka že si stravy nasvláčal, zlodejom že si hody pristrojil.
Otrokom väčším budeš, ako orol, keď v úzkej klietke úpie
Žiaľom utrýznený. Lebo keď sa zora usmeje
Z večera, lebo z rána, — s túžbou ohnivou na skalinu myslí,
Kde ho ako panovníka Tatier slobodného uspávalo ticho večerné
A zas svit rána budil očkom vysmiatym; — pri vetre jak vatra
Rozpáli sa srdce jeho nádejou, že ešte zatrepoce krýdlom na svobode milej.
— Chceš-li najsť útočište duši, srdečne zapáľ obeť ľúbu!
Lež nie ako praotcovia naši, ktorí pálevali jahniatka a klasy —
Ktorých zrak bohumilú obeť uzieral v rovnom letku dymu, —
Ale udeľ ubiedeným z požehnania, nimž ťa obsypal Hospodin,

Rozožni v srdciach týchto ohník vďačnosti, — bohumilú zažneš
Žertvu a lnút bude k tebe blaho, ako k letu teplo.
Človeče! odháňaš si pravé bohatstvo, dychtivo keď sháňaš
Veľký počet oviec do preohromnej už čriedy svojej.
Ďaleko padá krásne slnko od zeme — padne ďalej poklad
Duši najcennejší od teba, keď myseľ tvoju len tá chladná
Myšlienka rozohrievať bude, aby si počet stáda svojho
Vyrknúť nevedel Bo videl si, že v pravej polovici zimy,
Sňahu keď navalilo kopy, všetko keď do tuha zamrzlo —
Jediná noc! — teplý zavial vietor, prišiel dážď a
V blkoť sňah premenil; ľad voda prejedla: i hneď, akokoľvek
V jaseni, ostaly lica zeme pusté.
Na tvoje stáda, čriedy tiež tak nákaza nečakane sleti:
Zhynú ovce tvoje, a čo bys' ich viac mal, ako jamnická chrasť
chopkov.
— Nie, nie, ja potešenia v stádach, v stodolách preplnených hľadať
Nikdy nebudem: odvrátil som si srdce od márnosti, od rozkoši
sveta mizlých.
Nie, nie, ja za ligotom zlata, za striebra cvengotom sa nedrem,
Za jasotom lásky čistej, za ľúbym ja hlasom lásky bažím!
Rozpáli plameň lásky aj hrob; usuši biednym oči slzné;
Rozohreje kmeťov, ktorým temená srieň biely zapadol.
Lásky hlas preľúbezný, ako milený slávikov žalm hájik,
Obveseli srdce zahalené čiernou zarmútenia mrákavou;
Lásky hlas preúprimný družku života prezradí mi vernú,
Ktorá osládzať mi bude horkosť života dni!
Nevedie láska ešte tuná na zemi do rozkoší neba? . . .
— Rode môj! ty od počiatku sveta oheň lásky nietiš v srdci svojom,
S ochotou nieť ho stále aj dnes, oddane opatruj ho, aby
Sberba nepriateľov nerozchytala ho, ako vlci stádo. —
Lebo svet nenávidí svetlo tvoje tak, ako sovy úsvit,
Ako noci tma, — dňa vidno; — premilé je ale Bohu, ktorý vyvolil
ťa za svoj národ.
Državu nevyrval si preto, lebo preč zavrhuje láska
Panovnícke žezlo, také, aké je dnes, — za čo Hospodinu milý si;
Začo on, spravedlivý, cestou tisíc a tisíc rokov dlhou
Povedie ťa a dá uzreť budúcnosť ti skvelú.
Slniečko každodenne keby neplálo na vysokom nebi,
Život žiaden nenachádzal by sa na lone zeme.
V národoch ľudskosti cit umrel by a ver' by konečne aj vymrel,
Keby teba nebolo, môj rode! ó, ty slnce sveta!
Pristojný láske tvojej hlahol sladkej je slovenčiny — ktorá
Preniká nie srdcia len, lež bezcitné aj kosti.
Splesaj mi, národe môj, splesaj, pokladmi drahými že vládneš!
— Ja dňom, nocou plesám, chválim Boha, že som synom Slovenky.
Splesaj mi, národe môj! svetlo sveta ty! lebo láska tvoja
V jedno spojí celý svet,
Ktorý pod vedením tvojim slávit bude Pána všehomíra.
Plesaj, národe môj!

Hájomil.

Na Čiernej Hore.[1]

Prišli sme za mojím priateľom. Celá rodina sedela pred domom okolo Michajla. Bolo ich asi 15—20 osôb, lebo našli sme tam i dvoch strýkov Michajlových s dietkami. Černohorský rodinný život je patriarchálny. Rodinu, bývajúcu v jednom dome, spravuje otec. Ak má bratov, oni obyčajne bývajú v tom istom dome, len ho predelia stenou na dvoje, alebo v blízkosti jeho postavia nový. Teda vlastní bratia bývajú všetci spolu. Ináče sú obyvatelia jednej dediny obyčajne všetci „bratia", to jest bratníci; jedna dedina zväčša pochodí od jedného praotca, sú teda všetci v rodine, a menujú sa „bratstvom". Tak na pr. Michajlovo bratstvo: Vukčevići, sú šieste pokolenie jedného praotca, a dnes ich je vraj „tristo pušiek" (300 vojakov). Celá Draževina sú samí Vukčevići; každý má svoje krstné meno, okrem toho, aby ho rozoznali od drusov, nosí aj meno otcovo; na pr. otec je Mitar, syn Radoje, vtedy tohoto menujú Radoje Mitrov, Petar Đurov atď., že Vukčević, to sa už rozumie. Niekoľko takýchto bratství, teda niekoľko dedín, tvoria plemeno, a obyčajne i nahiju. Také je plemä Lešňanské (Lešanska nahija), ďalej sú väčšie plemená: Kuči, Piperi, Vasojevići, Bjelopavlići, Cuci, Martinići, Ozrinići, Vukotići atď. Ja som bol v Lešanskej nahiji, ležiacej za Cetiním, blízo Podgorice, a bol som v dedine Draževina.

Sedeli pred domom, na kameňoch, len Michajlo na trojnohej, nízkej stolici; ja som povedal za kommandírom „dobro veče", oni mi odpovedali: „dobra ti sreća" a povstávali. Tu mi kommandír začal predstavovať radom celú rodinu: „Toto je Michajlov otec, toto mať, toto strýc, toto sestra," a tak všetkých radom. Ja som sa s menovaným objal a bozkal, on mi povedal: „Dobro došao, kako si", a ja som: „Bolje te našao; dobro chvala Bogu". Keď som prešiel čez všetky ruky a vybozkával sa so všetkými (chlapmi, ženami, s dievčenci, babami, prestreli i mne koberec na takú nízku stoličku a posadili ma na ňu k Michajlovi. Kommandír sa odobral, ja som sa mu poďakoval; šiel, prísne nám nakladajúc, aby sme zajtra prišli na pohrab.

Videli ste rodinný výjav, keď žiak vráti sa zo školy do svojho hniezda, ako ho obľubujú, hľadia mu po vôli robiť všetko. Tým viac toho muselo byť tu, keď Michajlo po šiestich rokoch prvý raz vrátil sa do svojho rodinného kruhu. Uradostená rodina nevedela, čo si má počať s ním, a mňa tiež hneď oblúbili všetci, že im vraj budem nahradzovať toho druhého, nebohého syna.

Zo začiatku sa ostýchali a báli, že ma nebudú môcť prijať a uhostiť, ako treba; ale som im potom vysvetlil, že je mne milé práve takto, hľadám takúto prostotu, chcem žiť celkom tak, ako oni, že som sa tej „panštiny" už zasýtil (keby poznali moje pohodlie, nežiadalo by sa im z neho!) Uspokojili sa, a pozdejšie ma pre moju veselosť, voľnosť radi mali, ako vlastného syna. Hovorili, že ma Pán Boh poslal im na útechu v žalosti. Celá dedina ma

[1] Slovenské Pohľady 1902, str. 651 a sl.

obľúbila, a všetci tvrdili, že im bude ľúto za mnou, ako za svojím bratom. A obzvlášte získal som si priazeň u dievčeniec. U nich s dievčatmi málo sa zaoberajú, do rozhovoru mužov dievčatá miešať sa nesmú, musia iba robiť a posluhovať každému. Prešlo to k Černohorcom od Turkov, s ktorými mali mnoho stykov, a až podnes bývajú na Čiernej Hore aj Turci. Keď Černohorcovi dievča sa narodí, hovorí sa o ňom, ako o kozliatku, alebo inom zvieratku; ani nepovedia, že sa narodilo, ale sa „bačilo“ (vyhodilo). A ja som o dievčencoch inak smýšľal, venoval som im toľko pozornosti, ako i mužským. Nenavyknuté na to Černohorky boly mi vďačné, že som sa s nimi shováral a žartoval, sympatisovaly so mnou a vždy hľadaly príležitosť, aby mi tú sympatiu dokázaly všelijakými maličkosťami, donášaly mi ovocia, atď.

Už sa zotmilo, a naši starší pripomenuli, že bude dobre zavečerať si. Preto príbuzní odobrali sa domov, a my sme vošli do domu. Opíšem vám, ctení čitatelia, tento dom; ostatné domy všetky sú také isté. Je vystavený z kamenia, ktoré je nie omazané ani zvonku, ani zvnútra, ale sú len také chrapľavé, nehladké steny, ako sa utvorily od naskladaného kamenia. Vchodí sa otvorom, ktorý vyzerá ako naše dvere, len že dvere samé chybujú, len v zime ich osadia nejaké z dosiek sklepané. V múre sú nechané dve-tri diery miesto oblokov, ale skla tam nieto; tu ešte nechodili naši sklári. Podlaha je čierna zem, a povaly nemajú. Tú nahradzujú len holé hriadky, a nad nimi sa dvíha črepový krov. V jednom kúte je ohnisko, obložené niekoľkými kameňmi, a nad ním visí na reťazi o hriadku pripevnený kotlík, ktorý sa môže podľa potreby spustiť alebo zdvihnúť. Komína nemajú; to trochu dymu vychodí oblokmi, to jest dierami. Náradie pozostáva zo starej škrine, z rámu na misky, zo troch-štyroch trojnohých úzkych stoličiek a dvoch postieľ (kde je rodina menšia, uspokoja sa i s jednou). Posteľ je čo najprimitívnejšia: na štyroch nôžkach dosky, na nich trochu slamy, na tej dva-tri staré koberce, ktoré sami tkajú z vlny, — to je všetko. Posteľ je dosť široká a spávajú na nej štyria-piati, i celá rodina.

Ďalej stojí hore na hriadkach veľký, hlboký kôš, oblepený blatom, v ktorom držia obilie. Vždy žartovali, keď som sa pýtal, načo je, že vraj v ňom nosia turecké hlavy, keď postínajú. Nad posteľou na hriadke visí dĺžavná flinta, alebo aj 2—3, dľa toho, koľko vojakov jesto v dome. A poneváč sú vojaci u nich od 16. rokov do 60., môže sa prihodiť, že je v jednom dome vojak starý otec, syn a vnuk naraz. Flinty, ktoré dostali z Ruska, menujú „moskovkami“.

Pri tom jest ešte okrúhly, nízky stolík, „tavulin“, ktorý hneď predložili pred nás, čím sme vstúpili. Navečerali sme sa kozieho mlieka, ktoré oni menujú *varevinou*, a syra. To sú ich najobyčajnejšie jedlá; za tým jedávajú najviac mäsa (kozieho, ovčieho), smetany, vajec, a to sú všetky ich pokrmy. Mrkvu niektorí poznajú dľa mena, ale o petržlene, paprike, kapuste atď. neslýchali. Preto ani nevarievajú skoro ničoho. Chlieb jedávajú všade kukuričný, len zriedka pšeničný.

Po večeri nás uložili spať na jednu takú postel, a síce nás dvoch, s Michajlovým mladším bratom, a pozdejšie] ahol k nám i otec.

Pridružil sa nám i učiteľ draževinský, ale že sme my prišli, on už nemal miesta na posteli a ľahol si len tak na zem. O tomto učiteľovi hodno povedať jedno-druhé. Je 23-ročný mladík z plemena Kučov, skončil šesť gymnasiálnych tried a tri roky bohoslovia v Belehrade; človek vzdelaný a príjemný. Za farára ešte nechce ísť, že je mladý a plat má istý i takto (300 zl. ročne). Tak dostal sa za učiteľa do Draževiny, a veľmi lacno tu žije. Stravy nemá nikde, to jest všade. Obľúbili si ho, a tak ho opatrujú všetci; kde ho zastihne poludnie, tam aj obeduje, kde večer, tam prenocuje. V tento večer ostal práve u nás.

Už som mal výhľad na dobrý oddych do rána, ale horký môj oddych! Čím sme ľahli, prišli súsedia a priatelia navštíviť nás, a tie návštevy trvaly asi do polnoci. Zase sa s každým rukuj, objímaj, odpovedaj na tie isté otázky.

Ráno sme nič nehovorili o tom, ako sme spali, len sme si s Michajlom v ten večer nakosili sviežej trávy, urobili sme si postielku pred domom a potom sme už tam spávali, aby sme — reku — užili jasnej letnej hviezdnatej noci.

Jozef Holúbok.

(Dokončenie.)

Slovenský jazyk, živá starina.

Ľudové obyčaje z D. Hričova.

(Trenčianska stolica.)

Podáva: *J. Krasňánsky.*

Stavanie májov. Jako som spomínal v Slov. Pohľadoch 1902, str. 631, obyčaj táto zanikla celkom. Pamiatka jej žije len v nasledujúcej piesni:

Háj, Kačenko, háj,
Trháme ci máj,
U spodku je rúbaný,
U vrchu je trhaný.
Háj, Kačenko, háj,
Trháme ci máj.

Pri trhaní májov muzika i tanec nevystaly.

Keď spomíname tanec, zaznačím dva zvláštnejšie tance, ktoré sprevádzajú aj spevom. Jeden sa menuje *kožuchový tanec*, pri ktorom spievajú:

Povedz mi, má milá, [: povedz, :]
Po čem je v Krakove [: oves. :]

... do zelín, do zelín, do zelín,
Natrhala lupenín, lupenín, lupenín;
Prišiel ku nićj pipíček, pipíček, pipíček,
A vzal on jej košíček, košíček, košíček.
Ti, ti, ti, ti, ti,
To musiš placici, placici, placici.

Medzi obyčaje môžeme rátať i to patriarchálné hlásan...
...o roku 1874 ešte aj spieval hlásnik nasledovne:

Uderila deviata hodina,
Chvál každý duch Hospodina,
Opatruj nás Panenka Maria!
Opatrujte svetlo, oheň, aby nebôl
ľudom škoden.
Ježiš Kristus buď pochválen
Až na veky vekov amen.

BESEDA.

Z národných piesní. [1])

Z rukopisu *Antona Bullu.*

Boly časy, boly, ale sa minuly,
po nedlhom čase minieme sa i my.
Janíčkova nôta chodí po dedine,
keď sa Janko minie, tá nôta zahynie.

Nebudem ja pasla za odrobku masla,
ani za kus sýrka, bo ja nie pastýrka.

keby nie ten vršok i tá priehybina,
videl bych Marišku, jako trávu sžína.

Za vodou, za vodou, ale nie za takou,
pasiem si koníčky, nekúpim trávičky.

Zhynuly bačkory otcovi z komory,
a materi čižmy — nemali ich nikdy.

Široko, ďaleko to vtáča letelo,
čo mi včera večer v obločku sedelo.
Bolo to vtáčatko, bola to Mariška,
čo má čierne oči a červené líčka.

Kováči, kováči, veď sme všetci žráči,
prepili sme mechy ľuďom na posmechy.
Kováči, kováči, čierna zem pod nami,
nie jedno dievčatko žmurkáva za nami.
Ani to nebolo, ani to nemôž' byť,
že by sme kováči nemali za čo piť.
Peniažky, toliare kdeže by sa braly,
keby naše ruky na ne ne(robily).

Hopsa, kôň môj, hopsa, dám ti potom ovsa;
hopsa, hop, do skoku, podám ti obroku.
Poďmeže už, poďme, už nám čas prichodí,
večerná zornička za horu zachodí.
Za horu zelenú, za háj kalinový,
drobná rosa padá na lístok lipový.

Literatúra a umenie.

Národopisná mappa Slovákov. Prof. Ľubor Niederle pracuje na veľkej národopisnej mappe uhorských Slovákov. V Národných Novinách (číslo 6) prosil priateľov tejto veci, aby mu oznamovali omyly a nedostatky posledného popisu (z roku 1900), menovite z pohraničného obvodu slovenského. Mappa bude veľmi podrobná, bude sa skladať asi z 12 listov, na každom po dve stolice, a v každej stolici budú na mappe vpísané slovenské mená obcí, majúcich viac než 10% Slovákov; pri obciach budú znaky, ukazujúce percent slovenského obyvateľstva.

Mappa bude prílohou k štatistickému spisu o Slovákoch.

Prof. Lubor Niederle je vážny, prvotriedny učenec, z jeho ruky vyjde len výtečné dielo. Ale pri tom v nejednej veci potrebuje pomoc od nás, ktorí sme doma; preto prosíme každého, ku komu dr. Niederle

obrátil by sa o nejaké vysvetlenie alebo dáta, aby mu pomohol ochotne a akurátne — ako vo veci, ktorá je naša a najviac pre nás robená. Bude mu iste len vítaná i pomoc nežiadaná. Býva: Praha, Žižkov, Husinecká 11.

Preklady zo slovenčiny. V poslednom čase pilne prekladá zo slovenského jazyka Jovan Vučerić, srbský duchovný v Kysáči. V *Brankovom Kole*, vydávanom v Karlovciach, v novembri dokončil *Letiace tiene* Svetozára Hurbana. V novom ročníku toho istého časopisu našli sme v jeho preklade článok Daniela Lačného *Príspevok k životopisu Ľudovíta Štúra* (Slovenské Pohľady 1899), pri ktorom redaktor poznamenal: „Príspevok k životopisu tohoto veľkého Slovana bude zaujímať i Srbov. Známe je jeho dielo o slovanských národných piesňach v preklade † Jov. Boškovića." Hneď v nasledujúcom (4.) čísle Brankovho Kola začína sa povesť Martina Kukučina, *Máje*, iste tiež v preklade pána Vučerića, a v novo-sadskom *Braniku* po tieto dni (v číslach 12—14) vyšla *Papuča* dr. Jána Jesenského. Tiež vo feuilletone Branika len nedávno mihlo sa nám pred očima i meno Somolického. — V ľublianskom *Slovenci* teraz tlačí sa *Dorosť*, novella Svetozára Hurbana. V ungvárskom Listku (**Листокъ**) pod záhlavím O slavianskych jazykoch a literatúrach (**О славянскихъ языкахъ и литературахъ**) už tretí rok vychodí: *Jazyk a literatúra Slovákov* (**Языкъ и литература словаковъ**) — podľa knihy Jaroslava Vlčka, Dejiny literatúry slovenskej.

Robinson Crusoe. Dľa G. A. Gräbnera spracoval *Andrej Sokolík*. Druhé vydanie. S 21 obrazmi. Turčiansky Sv. Martin. Tlačou a nákladom Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku. 1902. Str. 211, 16°.

»Věřím těla z mrtvých vzkříšení!« Výber pohrebných rečí, ktoré pri rozličných príležitostiach povedal *Ján Šimkovic*, ev. farár hybský a senior liptovský. Nákladom vlastným. Cena 1 k. 50 halierov. V Békéščabe. Tlačou kníhtlačiarne „Corviny". 1902.

Přisłowa a přisłowne hróněka a wusłowa Hornjołužiskich Serbow. Zbéral a zhromadźił *Jan Radyserb Wjela*. Dorjadował a wudał Dr. *Ernst Muka*. Budyšin. Z nakładom dr. E. Muki. 1902. Str. 314, 16°.

A magyarországi vend (szlovén) nyelvű irodalom bibliografiája. (Bibliografia uhorsko-slovinskej literatúry.) Irta *Melich János* dr. Különlenyomat a „Magyar Könyvszemle" 1902. évfolyamából. Budapest, 1903. Str. 26. 8°.

František Herites: **Maloměstské humoresky.** II. V Praze, 1902. Libuše ročník XXXII, číslo 6. Dr. J. L. Hrdina: **Vlastní silou.** Román. Libuše ročník XXXIII, č. 1. Nakl. F. Šimáček.

Potměchuť. Povídky a kresby z Pohoří. Napsal Karel A. Rais. Druhé vydání. Nakl. F. Šimáček. Cena 2 kor. Str. 192.

Pravěk. Ústřední list pro praehistorii a anthropologii zemí Českých. Vydavatel a redaktor I. L. Červinka v Uh. Hradišti. 1903. Číslo 1.

Listáreň.

Hájomil. Príde rad na všetko. — *A. M.* v *P.* V lete v niektorom čísle.

Slovenské Pohľady.

Dom v stráni.

Povesť.

Napísal *Martin Kukučin.*

III.

Ešte tá fiera a čo na nej bolo.

Horúčosť afrikánska rozliala sa po obede nad naším rozveseleným mestom. Temer nikde tôničky, ani pod samými domami. Všade slnce, žhavé, nemilosrdné, ako by chcelo vypiť i ostatnú kvapku vlahy z vycivenej, vysušenej matky zeme.

A predsa nepríde nikomu na um, aby sa „hodil" na hodinku, ako to vyžaduje prirodzenosť ľudská v takejto horúčave, zvlášte po obede, ako bol dnešný. Údy ti oťažejú ani olovo, víčka padajú, obletuje ťa sladký sen, hoc sa i trápiš a napínaš všetky sily, aby si držal oči otvorené. Pozerajú meravo, vytrešteno kamsi a obkľučuje ich hmla, v ktorej sa všetky predmety pomiešajú. Naostatok ti nepozostáva, ako podľahnúť a s ťažkým vzdychom zavaliť sa do náručia tak sladkých driemot . . .

No kto by dnes spal! Sotva sa vstalo od stola a pochlípala šálka čiernej kávy, jedenkaždý strasie so seba driemoty a hybaj na námestie. Celé mesto sa tu hemží a tmolí medzi šiatrami, dary sa kupujú, vydierajú bez ostychu a bez všetkých bočných ohľadov. Nieto tu driemot ani únavy! Všetko je veselé, bodré a živé.

Okolo štvrtej rozhlaholily sa zvony a urobily konec tejto trmevrme. Námestie sa odrazu vyprázdnilo, akoby ho bol vymietol; šiatre sa zatvorily a svet vtiahol do kostola, a čo nenašli miesta dnu, obstúpili ho v nekonečnom húfe. Po večierni, ktorá netrvala dlho, začína sa rozvinovať processia. Svet sa hrnie z chrámu, vlní sa, mätie sem a tam, až konečne začína sa stavať do radu. Najtiaž sa pohnúť. Najprv školské deti pod zástavou, za nimi chlapi v nekonečnom rade po dva a dva, každý s voskovicou v ruke, ktorá sliepňa svojím mdlým žltým svetlom pod oslepujúcimi papršlekami slnca. Za nimi kráčajú mládenci s obrovskými voskovicami a pochodňami v pestrých lampášoch, zase cirkevné zástavy vznášajú sa vo vzduchu mdlo ovisnuté do dola, keď nefúkne na ne ani najmenší vetrík v tejto rozhorúčenej tišine. Tak prídu kantadúri cirkevní s meštrom Ivom v čele, vyspevujúc tiahlym, mocným hlasom mono-

Hneď za kňazmi, ktorých je celý húf a medzi ktorý
š don Roko v slávnostnom pluviále, — za kňazmi kr
n šor Ilija Zorković v čiernych šatách s tvrdým klobú
ej ruke a v druhej čierna palica so striebornou massív
ou. Vykračuje si pomaly, vážne, neobzerajúc sa ani v
ľavo, v povedomí svojej vážnosti a vyvýšenosti nad
atnými ľuďmi. On je predsedník cirkevného výboru,
gazda cirkevných majetkov. Na ňom je všetka ťarcha
lnosť, čo sa robí i nerobí v poli a cirkevných viniciach
nipuluje víno v cirkevnej pivnici, kým sa nepredá d
pcovi. Jemu je na hlave všetko, čo sa nachodí v kostol
atok pod jeho rukou sú i voskovice, ktorých hľa toľk
otrebuje do roka. On je gazda i samej patrónky nášho
mu sú sverené všetky šperky, skvosty, zaušnice a reťaze
e a prstene, ktorými je dnes obsypaná jej socha a kto
Ilija Zorković drží v mocnej škrini, okovanej železom,
stnom dome. Veľká zodpovednosť na ňom, mnoho práce
ia, ale zato i odplata je skvelá. Pri každej processii m
ikajúce miesto, sám, jediný, bezprostredne za baldachýn
na celého sveta, priateľov a nepriateľov, priaznivcov
ov. Ako by sa mu nenadúvaly prsia sebavedomím a
by nevykračoval vážne a dôstojne?
Za „prešidom", šor Ilijom Zorkovićom, prichodí nač
čený všetkými ašešúrmi. I on si vykračuje vážne, ale
eka nie tak, ako sám prešid. Za zástupcami občiny
preseknutá, lebo ženské nasledujú v oddelenom rade
ch, nechajúc päť-šesť krokov prázdneho priestoru.
vod s puškami na pleciach kráča, sekajúc ostro „ser
-slama" s oboch strán popri soche a popri kňazoch.
Veľkolepá je taká processia! A k tomu zvonenie ne
havé na všetkých zvonoch: cifrované, drobné, tras
ané tak, že zvonár drží srdce v pästi a trasúc

obeť prosil a obdržal zdravie, alebo dáku druhú milosť pre seba alebo svojich domácich . . . Nie div, že dľa processie, jej veľkosti, nádhery a dľa množstva účastníkov sa posudzuje, či fiera vypadla dobre, alebo menej dobre: čo je vec nie ľahostajná. Každý mešťan sa tým vynáša nad druhými mestami, keď je v jeho meste fiera rozchýrená na široko a ďaleko . . .

Processia sa poberá s nohy na nohu námestím a krátkou ulicou za mesto, kde na rovinke je zasadený kríž na murovanom podstavci. Odtiaľ naokolo promenádou vracia sa zase k mestu, kde sa vnorí do tesných uličiek, ohradených alebo otupnými múrami alebo prízemnými, nevysokými domcami. Ulice tieto sú nielen vymetené rúče, ale i posypané bielym pieskom. Na výstavnejších domoch balkóny sú premenené v hájiky voňavého kvieťa, z oblokov a zábradlí visia draperie alebo pestré pokrovce. I težacké chalupy sa ozdobily k dnešnej slávnosti. Nízky krov nejednej pokrytý je kvietnikami s resedou a klinčekami; inde, kde je dievka na vydaj, rozprestrela na krov alebo i na múrik celú svoju výbavu. Školské deti už dávno vstúpily do tesných uličiek, keď skupina šory Andrijany sa ešte len pohla zpred kostola. Elegantné slečinky ostaly na konci, ako vždy. Snáď preto, že sú tak ďaleko od Marie Panny, i pozabudly, čo hľadajú vlastne na týchto miestach. Kým tam okolo sochy rozlieha sa tiahly spev kantadúrov a nad zástupom pospolitosti šumí tichá modlitba, odriekaná dľa očiek ruženca: do tých čias medzi slečinkami tečie konversácia, pravda pošepky, chichot a hádzanie pohľadov na balkón Čitaonice, kde stojí dakoľko mladých pánov, pozerajúcich na toto veľkolepé defilé. No treba vyzdvihnúť, že len máloktorá má klobúk — najviac sú s čiernym závojom na hlave, ktorého konce splývajú malebne dolu prsami. Proti slncu nemajú slnečníka, ale držia vejár, zpoza ktorého je tak zručne šibnúť okom sem-tam na stranu, alebo dohora, do oblokov . . . Kupci zostali pri svojich šiatroch, no keď sa priblížila k nim processia, hodili sa na kolená a pred sochou sa bijú skrúšene v prsia.

Zvony šveholia a cvendžia, prach sa dvíha dohora, menovite za oddelením ženským, mažiare zpoza mesta durkajú v celých salvách a šor Ilija Zorković za každým výstrelom zaviaže hrčku na šnúrke, ktorú nosí v rukách. K vôli kontrole, aby šuhajci nepokradli prach a nešli s ním zajtra na zajace a jarabice.

A na toto všetko pozerá Matka Božia milostive s výšavy svojho trónu a Syn ako v udivení rozhodil buclaté rúčky s úsmevom na ústach. Slnce praží tam odhora, zponad samých hláv temer a tmavomodrá obloha prestiera sa akoby zamyslená nad týmto pestrým svetom . . .

Po funkcii shrnuly sa dievčatá pred kostolom. Matija a Katica sú medzi nimi, červené, vyhriate po dlhej prechádzke po úpeku.

„A čo si ho nedoviedla?“ vytýka Lode Matiji. „Nech by sme ho videly, čo je za . . . A či si sa bála, že ti ho predchytíme?“

Katica našpúlila ústa a myslí si: „Vyplatilo by sa — akurát!“ No pritom všetkom mlčí, aby nezahanbila sestru pred kŕdľom „dedinčaniek“. . .

„Nemá sa vždy kedy a ešte takto v lete," vyhovára sa Matija. „Viete, že sa teraz najviac stavia . . ."

„Hm, to je divný akýsi chlieb," šomre Dore.

„Len keď je biely!" zvolala druhá.

„Ozaj, dievčatá," ohlásila sa Ane, „či pôjdeme na tanec?"

„Treba sa spytovať!"

„Poďme sa preobliecť!" zvolala Lode, a obrátiac sa k Bercušiam, doložila: „Prídete i vy — to sa vie."

„Katica, tá môže," odpovedé Matija. „Mne neprislúcha, keď jeho tu niet."

„Veru! A kto mu pôjde povedať, že si bola? A či si nie doma, naostatok?

„Ach, predsa — neprichodí akosi". . .

„Vidím ja, že bez mladého zle," zvolala Ane. „Ale s mladým ešte horšie!"

„A ešte s takým, čo je vždy na roštovaní," posmieva sa Dore. „A hádam nevie ani tancovať!"

„A kde je tanec?" pýta sa Katica.

„U Bobice, dušo! Vari si zabudla — nebožiatko!"

Katica pohla prudko plecom a odvrátila sa. Tvár jej horí, ani čo by bola v pahrebi . . . No neodpovedá nič — narážka, ako padla, tak prešumela: máloktorá si jej všimla.

Matija a Katica išly sa tiež preobliecť, že už len pôjdu. Matija má šaty, aké nosievala, kým nešla do služby. Katica má všetko po móde. Rukávy má dokonale našuchorené v pleciach, okolo hrdla a na ňádrach tulový obláček. K modravému živôtku dobre pristane hladká sukňa plavej farby. Za pásťou sa ligocú náramky a v ušiach zaušnice.

„Utešene!" pochvaľuje stará Jera uveličená, obracajúc ju na všetky strany „I ventula — a na reťazi!" diví sa mater, vezmúc do ruky vejár, visiaci okolo pása. Barica tiež pozerá na dievčinu, a vzdychlo sa jej. Zišly hádam na um časy, keď i ona vyberala sa na tanec takto plná nádejí, ružových výhľadov a očakávania. I Mate utkvel okom na svojej najmladšej. Aké to pestré vtáča vyletelo z Pretúrovského hniezda! Čelo sa mu zachmúrilo, v hlave mu hudie otázka: čo, ako to bude? A najhoršia vec: čím si väčšmi hlavu láme, tým ťažšie mu je najsť rámec, do ktorého by sa dal zasadiť tento šumný obrázok . . . Matija — ah, to je niečo iného! Nenie taká svodná, to je pravda: no zato nieto v nej nič záhadného . . .

„Len pozri, Mate, pozri!" zvolala Jera s oduševnením na muža; „pozri — čo povieš na to?"

„Ja sa nerozumiem . . . Ale zas keby záviselo odo mňa, ja by už len radšej po naššky." A keď zbadal, že sa nad jeho rečou zarazily a pozastavily, on pokyvuje hlavou a tiež sa hnevá. „Všetko to ti je oblak, dym — fúkneš, odletí. Nemá to smyslu ani podstaty. A toto tu," chytil opatrne rukáv medzi dva prsty, „tuto široký vyše práva a dolu tesný, až ide puknúť: to ti je nie rukáv, ale skôr šunka."

Katica neodpovedá. Čosi ju nadchodí, aby pohodila plecom a

odvrkla: „Nech — čo koho do toho!“ — no premáha sa, dusí v sebe hnev a rozhorčenie. No vzdor tomu nemôže zabrániť, aby jej nešľahol z oka blesk nad urážkou a aby sa netisly slzy do očí.

„Nuž oblek je to pekný, veľmi pekný,“ doložil Mate, „ale do mesta a na panej dákej. Dievku, čo musí chodiť do hory, neciti ani najmenej. A už je raz tak, vie Boh i svet, že náš podiel je v hore a poli a nie v meste“. . .

Mať vyprevadila dievčatá na chodník pred dvorom. Tu pošepla Katici, zobzerajúc sa, či ju dakto nepočúva: „A ty si necnej zato, dieťa moje! Otec — ten ti je už taký, toho nepremeníš. Len sa ty zabav, kuriatko moje!“ Pohladila ju po mäkkom líci a vyzerá z brány, ako jej dievčence, obe krásne a milé, sťa kvet, spechajú najprv do údolia a potom protejšou stráňou rovno do mesta.

Zamierily rovno k domu Bobicovmu.

Už zvonku počuť: „tra-ta-ta, tra-ta-ta“ harmoniky Cujićovej a dubas dľa taktu a škrípanie dosiek a briad na podlahe. Bobicova izba je nabitá. Popri stenách stoja diváci, ženské a mužskí, hlava na hlave a v prostred izby, na priestore, ktorý by mohly snadno pokryť dve-tri dobré posteľné plachty, vrtí sa asi tucet párov. „Nezametajú“, na to niet priestoru, vrtia sa na jednom mieste, sočajúc jeden druhého. A s akým pôžitkom! Mate Mikulin drží Maru tuho a s oduševnením hľadí do povaly, na ktorej sú rozsiahle žlté fľaky. Akiste premoká čez ňu, keď padnú veliké dažde. Andre Perin zas pozre tu i tu na Anu, jej ohnivé vlasy a jemnú bielu tvár, posiatu pehami, a kríkne na muzikanta. „Zore — tvrdo! Zore — upri! Vesela ti majka!“ A keď mu zašimrajú okolo líca jej ohnivé vlasy a ona pozre mu do očí tak oddane, ako to len ona vie: tu sa Andre oduševní a rečie: „Keby ja bol kráľ od Východu — ja ti vravím, ty bys' bola kralica!“

Odrazu sa medzi tanečníkov zamiešal sám starý Bobica. Vyzul ťažké topánky, v ktorých mu je i tak nepohodlne, a len tak v čiernych kopiciach pustil sa do besného tanca. Búcha sa do párov, socia ich na všetky strany, tak že rozjarení ustupujú mu so smiechom a pokrikami. Človek v rokoch, otec troch oženených synov a dvoch neoženených, o malú chvíľku je, ako by ho polial. Ale on sa nedá, skáče a kričí: „Takto treba — takto, babráci!“ trhajúc sem a tam tučnú Katu Mamuňu, až sa jej vytriasly všetky ihlice z chochla a krátke vrkoče skáču jej po chrbte. „Pusťte ma, strýko Jose!“ bráni sa Kate, „pusťte, pre Boha!“ No starý Jose Bobica nepúšťa, jej ale sa nadhadzuje ešte väčšmi okolo nej, sťa medveď okolo pece.

Tu sa zjavila vo dverách stará Mande, žena Bobicova: „Jaj, pozrite čerta, čo vystrája! Ale ideš natočiť!“ Nuž či sa ja mám pretrhnúť v desatorakej robote?“ To pôsobilo. Vystúpil z kola, smejúc sa a utierajúc uznojenú tvár.

Katicu tieto výjavy nepozdvihly. Ovialy ju skôr čímsi nízkym, všedným a biednym... A k tomu tá všeobecná radosť a spokojnosť! Takto vyzerajú ich zábavy — toto má byť sviatočná nálada, kde má duša okriať, odpočinúť, kde má zabudnúť na každodenné strasti

a trampoty! Stojí v tých dverách bľadá, zničená, s odpornosťou v duši, s hnusením a strachom... V týchto kruhoch má ona žiť, pohybovať sa, dobre sa cítiť, stráviť celý svoj život! Drží sa kŕčovite dverí, aby sa nepotočila a nepadla dolu tesnými schodmi do pivnice. Z izby ju udrela do tváre horúčava, nasýtená výparmi týchto vyhriatych, rozjarených ľudí. Vzduch ako olovo visí nad shromaždením, nemôže sa pohnúť a vytratiť, bárs sú obloky otvorené do korán. Matija len čo zastala vo dverách, umienila si, že tu nebude tancovať.

„Ako môžu takto — ako len môžu!" trápi sa Katica nad ich malými nárokami. Vidí sa jej, že predtým takto nebývalo. Vidno, ľudia upadli, zosuroveli, zdiveli, odkedy nebola doma.

Z kola sa vylúčil v túto chvíľu Paško Bobica.

Ako jej kedysi zabúchalo srdce, keď ho na príklad dakde videla, alebo práve ak sa jej prihovoril! Tak divne hľadieval na ňu, tvár sa mu akoby vymenila, oko zaiskrilo. Neraz i v samom chráme pristihla jeho pohľad, ako visí na nej, plný túžby a prosby... A tu sa rozlievalo i jej bytnosťou čosi tak milého, sladkého a srdce od radosti zabúchalo a prsia sa hrdosťou dvíhaly... A keď ju podvečer stretol samotnú na chodníku, ktorým sa ide na vodu — akiste striehol na ňu v blízkej húštine — keď jej tak počal hovoriť hlasom milým, pohnutým, sama nevie ani teraz, čo všetko pohovoril: jeho hlas naplnil dušu sladkou harmoniou, rumenec polial líce a pred očima naskočila ružová hmla. Raz jej bol nadhodil, že by si ju on vzal — ona nezdolela mu ani odpovedať. Počúvala ho pretrnutá až do kosti, stála pred ním nepatrná, zničená so strachom v srdci. Načúvala chtive jeho milým slovám, kochala sa v sladkej hudbe jeho hlasu a zas by si bola žiadala, aby bola na sto míl ďaleko, aby sa mohla schovať pred ním, uniknúť... Kolená sa jej zatriasly, v ušiach zahučalo: bola by klesla k zemi, nech ju nechytia mocné ramená okolo pása, nedržia tuho. Z toho strnutia prebudily ju jeho pery, ktoré pocítila na svojich ústach, práve keď chcela vykríknuť...

Zasiahol on mocne do jej života, spoprevracal všetko v duši čím hore tým dolu. Naplnil ju netušenými myslami, rozbúril v srdci nové, neznáme city. Jeho milý obraz sprevádzal ju na všetkých cestách, s ním líhala i vstávala. Hudba jeho hlasu znela jej ustavične v ušiach, omamovala, opájala ju. Na ústach cítila sladkosť jeho prvého bozku. Bola jeho, výlučne jeho, celým srdcom i celou dušou, jeho — ktorý zaplnil dušu i srdce, tak že pre iného tam neostalo miesta...

A keď musela odísť do služby, bolo jej nesmierne ťažko, ako by sa srdce malo vytrhnúť z pŕs i s koreňmi. Zdalo sa jej, že tu pod Grabovikom zapadlo jej slnce a nikdy ju už viac neosvieti. Bolo jej, ako by sa bola zatvorila brána jej raja a ona bola sotená na púšť, medzi trnie a bodľačie. No i na tejto ťažkej púti jej ostal aspoň papršlek útechy. Sišiel i on do Dolčín, keď mala vystúpiť na parník: sľúbil jej, že bude na ňu ustavične myslieť, že ju nezabudne. Nech sa len strpí, kým odbaví službu, rok nenie bohvie čo, minie sa

ako nič: potom si ju on povedie do svojho domu... Pozerali jeden na druhého, keď už ona bola na lodi a on na nábreží, pohľadom hlbokým, nekonečným, v ktorom sa vyrážalo všetko, čo srdce cíti... A keď loď mala zajsť za predhorie Sv. Jušta, máchali ešte vždy šatkou jeden na druhého, kým jej dolu tvárou padaly ťažké slzy...

Ale darmo tajiť, že na svete nič nemá stálosti! Prišla do mesta, nový život, šumný a veselý; nové dojmy, mocné a prudké; nové záujmy, vyššie a ctižiadostivé; nové túžby, neznáme predtým a nezásytné; lichotenie mestských panákov, ktoré tak lahodí ušiam nezkúseným: to všetko bolo na príčine, že obraz Paškov pobľadol a dosť skoro pokryl sa prachom zabudnutia... Iba keď vstúpila pod Grabovik zase, keď videla biely krov otcovského domu, ovialy ju staré rozpomienky, ako keď nám zíde na um dávny sen.

No dnes ráno i rozpomienky zanikly i sen utiekol a ostalo trpké sklamanie, smútok v srdci. Keď stála pred chrámom, videla ho, v topánkach neokrôchaných, šatách zle skrojených, v slamenom klobúku bez fasony, len tak s previazanou modrou stužkou. „A či je to ten Paško?“ musela sa pýtať sama seba a nič v srdci sa neozýva, nič sa nehýbe, nič sa mu nepriznáva... Tedy sen, nič iného ako sen! Skutočnosť triezva, nahá, ukrutná, bez vzletu a krásy, bez útechy. A keď on hľadel na ňu, najprv sladko unesený a pozdejšie skúmavo, ako by jej vyčitoval: „Či sa nepamätáš?“ ona mu odpovedala pohľadom vyhýbavým, plným rozpakov a nesnádze... A o chvíľu už ju zaujaly obrazy druhé, krajšie, bližšie jej duši — obrazy, ktorými sa napojily duša a srdce v meste...

A zase tedy stojí on pred ňou! Ale nie s pohľadom skúmavým, plným očakávania a nehy. Je veselý, rozjarený, červený v tvári, omámený pôžitkom tanca. Predstupuje odvážne, vyzývavým okom pasie sa na jej tvári, plnej rozpakov a nechuti. Keď ju chcel pritiahnuť do tanca, ona sa odtiahla: „Ja nejdem, nemôžem — ťažko mi je...“

„Princezna!“ skríkol Paško a na čele mu naskočila žila. „Nechutia ti naše zábavy — čo! Težaci sme ti sprostí! Čvarga, háveď — či je tak?“

Pohľadla, že tak razom uhádol jej myšlienku. On hľadí na ňu srdito a pristúpiac k nej, vraví tlmeným hlasom, ktorý sa trasie od hnevu. „Naše zábavy sú vám sprosté — či je tak, šiňorina? Vidím ja dobre, čo si myslí vyparádená trasoritka! Pomaly — pomaly: doskáčeš!“ A hľadiac ostro na ňu, zlobne pokyvuje hlavou.

Katici je, ako by ju bol vyšľahal žihľavou po tvári. Do očí sa tisnú slzy nad urážkami, v duši je bôľno, otupno a zas sa jej tu všetko hnusí, všetko ju uráža. I z jeho úst oviala ju tuhá vôňa vína a cesnaku. Bolo jej ťažko, zdá sa jej, že tvár mu blčí nie od jedu, ale od vína.

„No hýbaj ty, Matija!“ rozhodol sa odrazu, pohodiac na Katicu rukou s opovržením.

„Nie — ja nemôžem, Paško. Odpusť!“ prosí ho ona úsilne, hľadiac sa mu vymknúť z ruky. „Ja som prišla iba pozreť. Tancovať ja nemôžem.“

„Ale poď, Matija!“ zovie ju zpoza Pašku Lode. „Aspoň tanec! On je vina, prečo neprišiel?“

„Nie — nemôžem nijako!“ stojí Matija na svojom.

„Tak dobre — ako chce! Mazny!“ skríkol Paško a odvrátil sa od nich. „Mohly ste ani nechodiť. Bez vás sa obídeme.. “ A už drží Lodu a krúti sa s ňou v tom klbku.

Sestry teraz už hľadia sa čím skôr ztratiť, a to, ak by sa dalo, nepozorovane. V tom hurhaji si ich už nikto nevšíma — všetko zaujala náruživosť, opojenie tanca. Dolu schodmi sišly do pivnice, kde je zariadený buffet tejto zábavy. Bobicove nevesty žmíkajú citrony do šafľa vody, aby bola pre tanečnice na porúdzi čerstvá limonáda, keď sa skončí tanec a vysmädnú. V druhom šafli je víno — chlapi a ženy napájajú sa krčahmi i drevenými črpákmi, ani čo by to bola voda. Pravda, krstené je dokonále; veď čo by i bolo, keby sa pilo neriedené v tejto horúčave a to hneď na krčahy! Vo dvore sa vrtí na žeravom uhlí celý škopec na drevenom ražni. Pečienka, keď vyhladnú tanečníci. Okolo vatry postávajú a hmyria sa deti — medzi nimi celý kŕdeľ Bobicovských. Škrek a výskot panuje i medzi touto mladou chasou, ktorá neverí dočkať, kým sa počne trančirovať škopec...

Vydýchly od úľavy, keď sa octly na námestí.

„Lepšie bolo nejsť — mohlo nás minúť toto“, vraví Matija.

Katica ani neodpovedá, je ako dolámaná, zmorená, strápená. Keď sa trochu utíšila, naskočil jej rumenec hnevu a rozhorčenia. „Ja tam tancovať — v takej stajni!“ myslí sama v sebe. „Radšej neslýchať o ničom, nikdy tanca nevideť...“

A skutočne, čo robiť? Svet sa utiahol po plesoch a tancoch, na námestí málokoho vídať. Padá mrak na mesto, najkrajšia, najpríhodnejšia chvíľka prejsť sa, poshovárať sa v chlade: ale kde, keď nieto nikde nikoho. Nezbýva, ako vrátiť sa pod Grabovik a ísť s kurami spať. Pekný konec hostiny!

Katica by bola zaplakala od jedu i ľútosti.

Chvíľku ešte postály na námestí, rozhliadajú sa, či sa nenaskytne kde dačo, na čom by sa oko mohlo zastaviť. A hľa! doliehajú k nim podskočné zvuky sväto-jurskej bandy. Večerný vánok ich čajsi sem k nim nosí. Mimovoľne pohly sa v tú stranu, odkiaľ doliehajú, až došly pred dom šory Dory. Obloky na cestu otvorené sú tiež do korán, v nich mihajú preletom hlavy párov, nosené zvukami hudby. Neveliký dvor je plný sveta; parobci štverajú sa schodmi a múrikom, len aby sa dostali na altánku.

„Matija, poďme dnu.“

„Veru to!“ zhrozila sa táto.

„A prečo nie? Veď len nakuknúť. Aspoň len z pitvora. A potom už domov: aspoň nebudeme museť riecť, že sme nevideli vonkoncom ničoho. A načo sme i prišli domov, ak už nemáme videť ani len tú muziku.“

„Ale toto je panská.“

„A čo preto? Pozreť na ňu slobodno. Veď i páni chodia na naše muziky. Len chvíľku: aspoň nech vidíme, kto je tam...“

Matija podľahla na vela. Uľútilo sa jej sestry — ťažko jej padá odopreť i túto nepatrnú žiadosť. Cíti ona dobre, že Katica je do základov otrasená výjavmi u Bobicov. Nech sa aspoň zpamätá, nech zhladí nepríjemné dojmy... A potom ju tiež láka prizreť sa trochu panskej kratochvíli. Tu je inakšie, všetko v paráde, účesy dám umelé, tváre usmievavé, aspoň nakoľko sa dá videť letkom cez oblok.

No schody i altánka plné sú sveta. Kto sa bude prebíjať pomedzi kadejaký svet a to teraz, po súmraku? Ľudia sú podtrundžení, nehodno sa im ani priblížiť, menovite ak si dievča. Stoja pod schodami, stoja — nevedia si rady.

Katica by bola vypukla v plač. Nezbýva, ako ísť predsa pod ten Grabovik a ísť spať s kurami. No kto zaspí v takýto deň, s rozbúrenými citami, s neukojenou túžbou?

Matija už chcela volať sestru domov, nech sa konečne zrečie márnych vrtochov, nech ide na odpočinok... No bojí sa jej i nadštrknúť: vidí, že v Katici je všetko v napnutí. Struna ľahko pukne a zazúri búrka. Pozná ona dobre sestrinu povahu — dobrú takto, ale dráždivú a prudkú.

V tom popri nich mihla postava človeka v čiernom. So schodov sa obzre zbežne po húfe, natisnutom v dvoriku — no postava sa zrazu obráti a skočí dolu na dvor a ide rovno k sestrám, prezerajúc si ich zblízka.

„A — Bercuše!“ zvolal zvučným hlasom a ako by z neho vyznievala radosť, že sú to ony. „Hneď som šípil, že to budete vy.“

„Šor Niko!“ ohlásila sa Katica a hneď sa zmiatla. Poznala šor Niku Dubčića, mladého statkára, ktorého zeme i jej otec obrába; zmiatla sa, lebo i pred omšou pozeral na ňu akosi vnímavo, keď bol držal prehliadku nad težackými dievkami. Ten divný pohľad padol jej i teraz na um.

„Poďte dnu — nebojte sa: ja vás prevediem...“

Chytil Katicu za ruku bez okolkov a už ju ťahá za sebou, hore schodmi. Svet sa rozstúpil pred ním ochotne: kde bolo prvej ako nabité, tade prechodí on a za ním obe sestry cele pohodlne. Katica je ako vo snách. Cíti iba, ako je jeho ruka teplá a mocná, ktorou ju drží.

O chvíľu ju obliala jasná svetlosť rozožatých lustrov a sviec. Musela prižmúriť oči pred úderom svetla, privyknutá na vonkajšie šero. Nevidí nič okolo seba takto oslepená — iba čo určite cíti, že sa k nej obracia hŕba očí zvedavých i zarazených. No skoro sa spamätala, oči privykly svetlu — môže sa rozhľadeť. Všetko panstvo nášho mesta tu! Vo dverách stojí čauš a odháňa nepovolaných a dotieravých. Okolo stien sedia panie a slečinky — áno, tak je, i slečinky podajedny sedia. Druhé sa prechádzajú so svojimi tanečníkmi a či už čím, po dvorane — iné zas i bez kavalierov sa prechádzajú v živom rozhovore.

„Sadnite si tu!“ núka ich Dubčić, ukazujúc prázdne miesto. Katica, ešte niečo omámená, sadla. Matija sa sotva opovážila pohnúť so svojho miesta odo dverí.

Dubčić sa vzdialil a už sa pripojil ktorejsi štebotavej skupine

vani. Ale on zaobchodí so všetkými jednako, jednako
vyznačujúc ani jednej. Hlava mu sedí hrdo na mocnýc
oči sa usmievajú vľúdne a akosi úprimne.

„Predsa to len nejde“, vraví šora Andrijana svojej
e Kekke, „nijakovsky nejde, aby tu mal prístup každ
ť ples težacký, neboly by sme šikovaly naše.“

„Ah — darmo hovoriť, povera šora!“ kýva šora K
žne hlavou. „Viete, aký je Niko. Bez výberu. Všet
bré.“

„Veď už! Ale načo pozýva lepšie famílie? Keď ho
íma, nech zariadi ples svojim priateľkám. Myslím, v
i na pva plesy. .“

„Ah, povera šora — čo si počať! Dnešný svet — id
k!“ vzdychá šora Kekka.

„Vám lahko hovoriť!“ rozhorčuje sa šora Andrijana. „
vednosť! Prísť nič po nič, bez gardedamy — čo nám re
n človek naozaj nemá ani taktu, ani rozvahy. Nuž al
hoch, v ktorých sa on pohybuje! Najfajnejši človek by
čo ešte, ak ich dakto trafí pojať!“

„Ah, čo sa nedožiješ na tomto svete — čo sa nedoži
ntuje úbohá šora Kekka s očima ku povale.

Katica sa dosť skoro utíšila. Ani jej už nebúcha v
pred očima neskáču jej iskry. Rozhliada sa dvoranou
dpojate, prezerá, uvažuje a kritisuje. Nieto tu konečne
haného, ani neprirodzeného. Dvorana je síce ozdoben
ňou, vencami a draperiami. Bolo treba i prikryť dak
y po stenách a fľaky, kde poodpadúvala malta. Jesú tu
dé druhej fasony), ktoré dodávajú dvorane prívetivosti
: sú jej ako by očima, v ktorých odbleskuje živý ru
poprsia Šenou a Preradovića, ba i veliký obraz St
zato v dvorane jej je všetko dobre známe.

Jesto tu dosť dievčat, ktoré sú z prvých domov, kt

pozerá na ňu s úľubou. „Tedy Preturuše! Veľmi pekne! A ty, Matija, čo sa skrývaš?"

„A veru škoda sa im skrývať", ozval sa doktor, ktorý sa tiež bol priknísal k Zandomi, naprávajúc okuliare.

Zandome pozrel na doktora, žmurkol a doktor zas vydal svoj obľúbený zvuk: „Hum!"

„No zabávajte sa, deti, zabávajte!" posmeľuje ich Zandome a chytá doktora pod ruku.

„Šumné dievčence!" pokyvuje doktor hlavou. „Pekné, Zandome — čo?"

„To je vec všeobecne známa", prisviedča Zandome. „Škoda, že sa neslobodno pri nich pristaviť..."

„Neslobodno! A kto bráni?" ozval sa doktor.

„Pozrite šoru Andrijanu! Ozelenela ako tráva. Item — závisť, či čo, vie beťah. No ani Zandome sa nesmie odvážiť na viac, než čo urobil dnes večer. Zajtra ráno šora Caretta už bude vedieť dopodrobna, čo jej mužík vyparatil na plese."

„Tedy žiarlivosť — hm, nepohodlné a v istom ohľade hlúpe", prehovoril doktor, sám so sebou spokojný, že zaokrúhlil takú reč. „Moja tej choroby nemá, chvalabohu!"

„Ja vám závidím."

„Nezavdávajte príčiny", poznamenal doktor, pomknúc okuliare, „hm, k žiarlivosti..." A pozrel na Zandomu výrazne, ba až šelmovsky.

„Človek je krehká nádoba. Dobrých predsavzatí hŕba; ale čo — pokušenie veliké..."

Doktor pohol plecom, nepochopujúc takú slabosť. Zato jeho pani Ritta nenie prístupná žiarlivosti. Možno bolo by jej i smiešno, aby sa ju ktorá druhá odvážila i probovať vyhodiť zo sedla. Ona je príliš povznesená nad všetky krásavice i nad miestne pletky. A keď by jej kto zajtra žaloval, že sa jej muž zabával s težačkami, odpovedala by jednoducho: „Také je raz jeho povolanie..."

„Štvorylka!" zvolal šor Dinko, poručík v reserve. Ten istý, ktorý komandoval naše truppy pod processiou. On bude kommandovať i štvorylku. Nie darmo obliekol sa do fraku a nosí pod pazuchou pripučený klak. Človek od hlavy do päty ako má byť.

„Štvorylka!" ozýva sa na všetky strany.

„Zase!" namŕštila švarnú tváričku slečna Karmela, ktorá dnes slávi svoje meniny, držiac sa pri boku nášho šor Dinka. „Čiže je to nudné, Bože môj! Keby ju aspoň vedeli!"

„A keď sa musí, zlato moje!" vyhovára sa šor Dinko, jej snúbenec tak trochu. Aspoň teraz sa tak povráva, kým šor Dinko nezačne bočiť i od nej. „Máme pensistov toľkých, čo netancujú iba štvorylku. A dievčat — pozri, koľko ich strúha petržlen."

„Prirodzené, že sedia, keď sa nahrnulo kadejakého sveta." A zlobne flochla v tú stranu, kde sedia Preturuše. „Najprv remeselnícke — hajde — nechže si majú. Ale tu už i težacké!"

„To je trochu pravda, duša, ale..."

„Ale — ale!" zvolala nervósne. „Na takto rok bude mi naša

Cvita vis-à-vis. Veď i ona je slúžka. Potom už neviem, ktorá vzdelaná sa opováži sem..."

„Nepríjemné — to sa vie: ale vidíš, čo je..." Viac sa neopováži ani on doložiť, lebo ich uviedol do dvorany Niko Dubčić, i teraz stojí pri nich.

„A čo — istým pánom je už všetko dovolené!" rozhorčuje sa slečna Karmela. „Ak majú svoj vkus — to je ich vec: ale druhého nech nemiešajú medzi slúžky!"

Zavznela predihra k štvorylke. Niko Dubčić vyviedol Katicu a postavil sa s ňou do radu. Nikto, ani sám šor Dinko, nič nemal proti tomu. Vis-à-vis mu bol sám doktor.

Dámy zanemely ustrnutím. Nevedia, koho obdivovať väčšmi: či Nikovu bezohľadnosť, s ktorou sa má okolo Katice, ani čo by bola roveň našim slečinkám, a či chabosť ostatných mladých ľudí, čo sa neopovážia ani slova nadhodiť. Šora Andrijana v ostatný okamih odoprela Zandomi štvorylku. „Odpusťte, ale s težačkami ja tancovať nebudem." Zandome sa poklonil zdvorile a vyviedol slečnu Franku, ktorej prítomnosť težačiek neprekážala v tanci.

„No, čo vy myslíte, šora Kekka moja?" pýta sa šora Andrijana svojej súsedy. Snažila sa usmiať, ale ústa sa jej kŕčovite utiahly a perny trasú sa od jedu nad takou neslýchanou urážkou.

„Ah — darmo hovoriť, povera šora!" krúti šora Kekka hlavou, povznesúc oči pobožne k nebesám. „Ako by nebolo dosť našich dietok... Ale zas tak sú naučení, lebo s nimi sú slobodnejší. Čo ako, šora moja, lepšie je, keď takí panáci stoja od našich ďaleko. Nám materiam menej strachu."

„To máte pravdu — v tomto ohľade. Ale prečo nejde k Bobicovi hľadať svoju kratochvíľu! Prečo taký mrzký príklad pred očima našich dievčat?" mudruje šora Andrijana. „A na ostatok, i težackých škoda. Aké sú, také sú, ale škoda ich vrhať do záhuby a briech. Mohlo by sa to statočne vydať za svoju roveň a takto..."

„Akože. A otec im je statočný človek", potvrdila šora Kekka, pokyvujúc hlavou.

Šora Andrijana umĺkla — ako by stopovala tanec. No druhé jej vrtí v hlave a nie štvorylka. „Áno, človek je statočný a poriadny. Sotva on vie, kde sú mu dievky... A usmiala sa, keď videla vo dverách navráskavenú, žltkavú tvár starej Danduly. Vstala a utiahla sa do bočnej, ktorá je neďaleko dverí. Dnes slúži dámam za garderobu. Poneváč všetko tancuje, v bočnej nieto nikoho.

Zakyvkala na Dandulu, ktorá hneď vstúpila.

„Vieš, ty, moja, prejdi pod Grabovik k Pretúrovi. Ale nie že ťa ja posielam, ale ako by zo svojej nauky."

„Rozumiem, sladká moja hospodarica, rozumiem..."

„Nerozumieš ty nič — počúvaj!" zahriakla ju šora Andrijana a Dandula iba prisviedča hlavou, žmurkajúc živo šedivýma očima. „Prejdi ty a nadštrkni, kde mu tancuje dievka... Mate je človek poriadny, on vie, čo má robiť. Ale o mne ani slova!"

„Bože môj — vari nerozumiem! Ale neviete, sladká hospoda-

rica, že ja za vás „i u vatru i u vodu“ kedykoľvek rozkážete. Nebojte sa, ja to už zariadim . . .“

„A zajtra dones hrnček, dám ti trochu oleja . . . Pred fierou si neprišla, neviem prečo!“ vytýka jej dobročinná pani.

„Odpusťte, sladká hospodarica. Bola som v Dolčinách. Kuzmi som stavila pijavice — nebolo kedy. Všetky podochly — do jednej! A ryhaly krv čiernu - ani decheť . . .“

„Nespomínaj mi, prosím ťa. Na krv ja ani pozreť, ani keď sa baranec zaraže: nie to čierna krv, ako . . .“ zhrozila sa pani.

„Ako decheť, sladká hospodarica moja! Šťastie, že som mu ich stavila, bola by mu tá hustá krv sadla na srdce. Ah, keby ste videli, ako sa nadojily! Ako cecky! Ale boly i pijavice, ani žialo — hneď a hneď sa prichytily . . .“

Pani sa striasla od hnusenia. „Prosím ťa, nespomínaj! Pijavice — huj! Len ty choď, moja, a zajtra dones ten hrnček.“

„Idem, sladká hospodarica moja, idem. Nebojte sa! Kde je Dandula — tam je všetko v poriadku — uvidíte“, pokyvuje sebavedome hlavou. „Ja za vás „i u vatru i u vodu“ — zachovajte si. A nebojte sa!“

Dandula odkuľhala k dverám a šora Andrijana odišla na svoje miesto s uspokojením v srdci a hrdosťou v tvári.

Matija sa len díva, čo to vystrája jej sestra. Ako si vedie — s akou istotou, bezpečnosťou sa pohybuje!

Keď ju Dubčić vyzval do tanca, i Katica sa prestrašila. „Prosím vás — nechajte ma: ja ten tanec neviem.“

„A ktorá ho vie?“ zasmial sa Niko. „Ani sa netancuje pre iné, iba aby bol zmätok. Čo budú robiť druhé, budeš robiť i ty. Sama sa zadivíš, ako ti pôjde.“

I Matija ju odhovárala. Katica ju, ako sa zdalo, počúvala, počúvala — keď tu razom zišlo jej čosi na um. Pohodila hrdo hlavičkou a už sa zavesila na rameno Dubčićovo. Vykračovala si popri ňom tak prirodzene, ako by bola od malička na takých zábavách. A teraz v tom klbku párov, v tom zmätku, drží sa nenútene, tak že ničím nepadá pozorovateľovi do očí, na ničom by sa nemohol pri nej pozastaviť, iba na jej sviežej, zdravej kráse.

„Ja by umrela od strachu!“ diví sa Matija, „prepadla by sa od rozpakov, a ona ani šiňorina!“ A s istou úctou musí pozerať na sestru, ktorá ju prevýšila, vysoko, vysoko.

Aká je krásna, plná pôvabu a príťažlivosti! Oči sa jej zažaly čistým ohňom pôžitku. Vidno, že je šťastná a v svojom šťastí zabudla na celý svet. Štvorylka sa skončila všeobecnou „konfusiou“, ako obyčajne, tak že zavznela za ňou skočná polka, aby sa vec dákosi vyrovnala. Pensisti odviedli svoje tanečnice k sedadlám, zanechajúc kolo rozjarenej mládeži. Katica sa vznáša ani pierko; jej pekná hlava, oči plné ohňa a oduševnenia priťahujú všeobecnú pozornosť. Sám rešpicient pozastavil sa na jej zvláštnom zjave a pristúpiac k šori Andrijane, pýta sa:

„Čo to za, tamtá barnuša, čo tancuje s Dubčićom?“

„Jedna težačka. Slúžka. Vy ju beztoho nepoznáte: neslúži tu.“

sú v kole!“ ospravedlňuje sa rešpicient, ktorý pobad
lil poriadneho capa.

„To sa rozumie“, odpovedá šora Andrijana, prítomní v
imku!“ Pozrela mu pritom zlobne do očí a pomyslela s
áčisko ostane vždy zupák.“ Rešpicient vyslúžil celú k
strážamešter. „A vlašský pokrovec ostane vždy len p
o rešpicient sa narodil skutočne v Zagori a ako taký
ý bol za Vlacha.

Rešpicient premína sa v rozpakoch na krátkych nohá
je: „Čert mi posvietil zadierať do prekliatej bosorky! R
medzi nechtami. Ale tak ti je, keď piješ od rána d
ké vína a prošeky! Jazyk uteká dve míle pred rozumom
nech ju čert vezme! Poďme my, Lovre, na pivo. To j
ťa nerozčulí veru . . “ A na krátkych nohách vyt
vorany.

V jasnom pruhu svetla, v samých dverách, zjavila sa
azná tvár Matina. Je cele spokojná, ako vždy, iba čo o
hu stiahnuté. Jeho oči slieďa nepokojne za tancujúcimi
dlho zastavily sa na Katici a Dubčićovi. Z očí ako by b
k — šori Andrijani to neušlo a usmiala sa s uspokoje
pomaly sa vyrovnaly obrvy a oko Matino, vzdor všetk
aniu, nemôže nevyzradiť záľubu, údiv. Čo sa jej ako br
juje ho myšlienka, ktorá ho ustavične obletuje sťa d
„Darmo je — uznaj, svedčí im, svedčí . . . Najkrajší
nedzi všetkých najkrajší . . .“ I hrdosť mu dvíha mocn
mu zalichotí myšlienka: „Pozri len, kochaj sa — ak
al!“ No i hrdosť i záľuba trvaly len chvíľku. Oko mu z
érinej tvári celú tú záplavu šťastia. Jej oči otvorené d
úžené sú v sladkom snení. Pasú sa na obrazoch nové
vybájeného sveta . . . Dušu mu zaujala úzkosť, ťažká
vidí v budúcnosti svojho dieťaťa cele iné obrazy, než
nivy: starosť mu zaplavila dušu a odniesla otcovsk

vzniesla, sostúpiť do nížin a vmiešať sa do húfu ľudí malých, nízkych.

Netrápi sa už, čo povie otec, jej je to ľahostajné. „Nech hovorí, čo len chce — všetko jedno!“ Konečne čo jej môže ešte odňať, keď nemá ničoho, keď je biedna, vyhnaná z raja? A jeho reči? Tie prešumia ponad ňu, zmučenú, zbitú. Sama sa poklonila chladno svojmu tanečníkovi, so vzdorom v srdci, ktorý sa díva v nedorozumení za ňou, čo sa jej tak odrazu stalo. S povznesenou hlavou išla k sestre.

„Teraz už poďme. Otec čaká“, riekla jej hlasom suchým.

„Vidíš, ja som nechcela...“ vytýka jej Matija. „Čo nám povie — bude nás hrešiť...“

Katica sa usmiala s opovržením. Habajúc šatku so sedadla, odpovedá: „Čo má povedať! Nič nepovie — neboj sa. A ak sa toľme bojíš, sváľ všetku vinu na mňa. Ja nedbám...“

Matija hľadí na ňu v udivení. Jej smelosť, odhodlanosť ju uspokojuje. Cíti zas mimovoľne prevahu sestrinu — zas jej je jasné, že zaostala za ňou ďaleko, ďaleko...

I tak odišly obe sestry, znezrady došly, znezrady odišly — šora Andrijana triumfuje, ale nemôže vyhladiť dojem, ktorý tu zanechaly. Ples pokračuje svojím prirodzeným korytom, no neozdobuje ho už nádherný zjav černookej devy, ktorá zapadla doň sťa meteor a zápäť odletela... Niko Dubčić pozerá k dverám, ako by tam bolo uniklo jeho slnce. Prvý raz v živote padla mu na dušu duma a zakryla svojím temným krýdlom jasné horizonty, ktoré sa mu pred chvíľou, plné kvieťa usmievaly... Nie, život nenie taký jednoduchý, široké, priestranné pole — nie, život nehádže pred nohy len kvieťa, aby sa trhalo, depčilo — život je krajina záhadná, plná jám, priepadlísk i závozov. Jesto v nej i bahna, áno: bahna dosť i trasovísk, nad ktorými krúži kŕdeľ vrán; i vrchov, okolo ktorých sťahujú sa mračná a v ktorých tu i tu blysne a podudnieva... Hľadí okolo seba prekvapený, šupiny padly s očí a on jasne vidí — prvý raz v živote — že tento svet nebol stvorený len k vôli nemu, aby mu vyplnil každú vôličku, každý vrtoch, naopak, že on je len malé zrnko, omrvina, ktorá sa v ňom mätie a poneviera, kým navŕši vymeranú púť...

Keď vystúpili z dvora, Katica popostála, čakajúc otca a sestru. Vzdor teplej noci, do ktorej mihotajú milliony hviezd z temného neba, pery sa jej trasú, na kožu jej naskakujú zimomriavky.

„Teraz už nech kričí, hreší!“ myslí si Katica vzdorovite. „Nech i bije, ak mu je ďaka.“ Jej sa vidí naozaj, že by jej uľavilo nesmierne, keby ju bil. Fysický bôľ ohlušil by aspoň na chvíľu bôľ druhý, ktorý sedí hlboko a pára dušu.

No otec i keď ich dohonil, neprehovoril slova. Ticho kráča tmavou ulicou a tak sa zdá, ani hnevu nepozorovať pri ňom.

Dostaly sa na námestie, ktoré je dnes večer nádherne osvetlené. Nielen že sú mestské lampy v činnosti, ale i zo šiatrov sa ešte svieti. Ešte vždy stoja ľudia pred nimi a vyberajú, kupujú, druhí zas prechádzajú sa vo väčších-menších skupinách. Noc tichá,

teplá, nebo posiate hviezdami, chlad, ktorý lahodí a mysel povznesená práve prežitým sviatkom: to všetko vábi svet, vzdor pozdnej hodine, na námestie. Pred občinský dom rozostavil kaviarnik stoly a stolice. Za najdlhším stolom sedia naši hodnostári. Sem dobehujú ukradomky i v skupinách i mladí páni z plesu „nadýchať sa trochu vzduchu“ a jednou cestou občerstviť sa pohárom piva. Starší, tí už tu vonkoncom zaviazli a zapustili korene. Tu je i doktor, ktorého okuliare chvíľami zasvieta od lampy sťa dáke ohnivé gule. Tu je i náš rešpicient, hosť náčelníkov, ktorý sa ešte ráno doštveral z Dolčín. Tu sú i skoro všetci ašesúri, najviac s prehodenými kabátmi na pleci a rozopätou vestou, ako ľudia, ktorí sa kochajú vo večernom chlade po dni plnom námah a horúčavy. Kaviarnik, tiež holoruký, roznáša fľašové pivo sarajevské, a to rovno od ľadu — udalosť, ktorá sa prihadzuje len na fieru. Ľad treba doredikať z vysokého vrchu prímorskej planiny, kde sa ho najde v hlbokých rokliach i cez leto. Pivo sa pije viac len z bravúry — nikto nenachodí v ňom zvláštneho pôžitku, okrem snáď rešpicienta a doktora: skôr im pripadá ako odvarok blenu, chladený na ľade.

Mate prešiel popri stole hodnostárov. Hľadel prešmyknúť nepozorovane, no tí od stola predsa ho zbadali.

„O, Mate, čo tak hrnieš?“ zvolal načelník. „Poď, človeče, napi sa!“

Vyznačenie veru nemalé, keď načelník ponúkne težaka zo svojho pohára! No Mate je privyknutý na také zdvorilosti. Jeho si váži každý, ako súceho težaka, v ktorého rukách zem poskočí zaraz v cene, lebo zná s ňou ako svedčí narábať. I zaliečajú sa mu statkári, aby prijal od nich zeme pod svoju motyku; i druhým težakom stavajú jeho za príklad. No tí pohnú plecom a iba odpovedia: „Eh čo — Mati lahko!“ No nikdy nevysvetlia, prečo mu tak ľahko.

„Ďakujem za vašu ochotu“, odťahuje sa Mate. Jemu cele druhé veci roja sa hlavou, než dať sa častovať, čo hneď od hlavy občiny. Nechce sa mu teraz s nikým shovárať a najmenej s pánmi, kde treba predsa dávať na každé slovo pozor. „Vidíte, idem domov.“

„Ah, čo, domov! Nesmysel!“ okríkol ho načelník, dnes dobrej vôle, ochotný nadobúdať si populárnosť. „Sadni, chlape, napi sa. Raz do roka hostina.“

„A to sú jeho, tieto dve!“ zvolal rešpicient, živo zvrtnúc sa na svojej stoličke. Pre tú jednu len toľko, že som sa nezvadil so Šorou Andrijanou. A nebanujem, viere mi! Nevyrovná sa jej ani jedna.“

„Ach, môj pane!“ odpovedá Mate, vzdor toľkej chvále dosť zronený, „čo robiť! Musíš znášať všetko na tomto svete.“

„No, mať také dievčatá nemôže byť predsa žiadne nešťastie“, urazil sa rešpicient.

„A kto vie, čo je, môj pane: šťastie, či nešťastie? To je v rukách Božích.“

„Tu máš! Hovorí ani pop! Radšej sa napi, človeče: to ti zaženie škrupule. Dačo takého si nepil ešte. Ja ti ručím.“

Mate sa napil a hrozne stiahol tvár.

„No?“ pozerá naň rešpicient v očakávaní. „Čo povieš na to? Páči sa ti?“

„Hm — nieto nápoja nad ten, čo dáva Boh. Ruka ľudská ho neprevýši.“

„Vidíš zas! Hovorí ani Šalamún!“ posmieva sa rešpicient. „A nevieš ty, môj sokole, že pri ničom nieto ľudských kunštov toľko, ako pri víne? Na ostatok ti ho i krstia, pravda, bez popa.“ A oprúc hlavu na dlaň, pozrel mu živo do očí. „Brate, ja viem, žes' ho i ty krstil; ak nie víno, tedy aspoň mušt. No, no, no! Len sa neurážajme zaraz! Všetci sme ľudia hriešni — a težakova duša, tá môže nosiť hodný batoh takých hriechov...“

„O, prosím!“ zvolal načelnik. Žarty rešpicienta nechutily ani jemu: šibaly i naň, veď konečne i on má pivnicu. „To sú predsudky ľudí nezkúsených. Poriadny statkár bdie žiarlive nad dobrým menom svojej pivnice: to je jeho povinnosť. Práve ako poriadny muž bdie nad cťou svojej ženy...“

Rešpicient sa vrtí netrpelive na svojej stoličke. Cíti i sám, že sa opovážil ďaleko a urazil Matu. Aspoň pobadal na jeho tvári, že sa mu reči jeho nepáčily. Chcel by napraviť, zahladiť nepríjemný dojem, keď tu doktor zvolal:

„Mnoho ráz nemáme vody, tak že sa niet v čom umyť. A ešte to málo mali by sme vyliať do muštu!“

„To je dobré!“ rozosmial sa rešpicient. „Na to som i zabudol, vidíte.“

Trápne intermezzo poznámkou doktorovou vzalo žartovný konec. Ale Mati je tu akosi trápne, ledva čaká, aby sa mohol vzdialiť. Tak onedlho sa i podvihol.

„No, dobrá vám noc, páni!“ pozdravuje ich, dotknúc sa svojej červenej čiapočky. „Dobrá vám zábava!“

A poberá sa pomaly za dievkami, ktoré už budú nebodaj dávno doma.

Keď sestry dobehly pod Grabovik, Jeru našly ešte na nohách. Očakávala ich. Katici na chladnom nočnom vzduchu vyfučalo z hlavy, aspoň z väčšej čiastky, zúfanie a bôľ. Prišla k prevahe mladosť, ktorá sa rada prešvihne ponad také úvahy; opanovala ju nádej, výhľady a ružové sny. Potešilo ju, že je mater sama a ako bola oživená, rozjarená, vyrozprávala jej s chvatom, čo všetko dnes večer zažila. Jera složila ruky na lone a hladká si lakte, ako vždy, keď je mimoriadne spokojná. Keď sa dozvedela, že dievka tancovala s Dubčićom, vykríkla vo vytržení:

„Šor Niko — náš šor Niko! Kto by sa bol nazdal!“ A pokyvuje hlavou, v ktorej patrne vznikajú nové myšlienky, snujú sa ďalekosiahle plány. „Veliký dom, dievka moja — jeho načim si ctiť a vážiť. A kto sa mu vyrovná — kto?“

Katici zasvietily oči. Oduševnenie Jerino ešte jej väčšmi otvorilo oči, aké ju potkalo dnes večer šťastie. Hoc len na chvíľku — no už niet pochybnosti, ona vývodila v dvorane; ona prikovala všeobecnú pozornosť k sebe a možno, možno prikovala k sebe i pozornosť jeho, ktorý je najprednejší, najkrajší zo všetkých...

Zahľadela sa do tmavej noci a v hlave sa snujú napred ružové sny, bájne predstavy.

Tu vstúpil otec do dvora a na jeho vážnej tvári sedí starosť, zamyslenosť. Ružové obláčky sa spopretrhávaly a surová skutočnosť zas ju uchvátila za srdce, ukrutne, bezohľadne... Nie, jej nenie súdené dosiahnuť, za čím duša vzdychá. Vysúdená je, vytvorená — púšť, tŕnie a bodľačie ju čaká. Ako sa srdce húževnate bráni — ako ťažko mu poddať sa sile nahodilej, sile okolností. Zišly jej na um výjavy z domu Bobicovského. Ta by ju chcel sotiť otec, len nech bude zaopatrená — akokoľvek! On má svoje výpočty, svoje plány — čo na tom, že ona tam bude vädnúť, kým neuvädne?

Pozrela naň iskriacim okom, ako by ho vyzývala. „Nech hreší — nech bije — ako chce, nech — nech!“ hotuje sa ona. Čo jej ešte môže urobiť? Čo jej môže ešte odobrať? Nech len zúri, nech ju zdepčí, ako červíka...

A otec musí šípiť, čo sa to asi deje v duši jeho najmladšej. Nie hnev — ľútosť, žiaľ ho zaujal. A starosť nado všetko — ťažká starosť: čo to bude, ako to bude! Zdá sa mu, že je toto počiatok nového života, akýsi obrat a či prevrat. Ale kam to povedie — a nadovšetko: aký to vezme konec!

Nie — nemožno sa hnevať. Cíti potrebu sblížiť sa zas tejto duši, ktorá bočí od neho a hľa, ako vidno, strojí sa mu odcudziť vonkoncom...

Pristúpil k nej a pritiahol ju k sebe, ako za starých, dobrých časov. Cíti pod rukou, ako sa potrhuje — chcela by sa hádam vyprostiť, utiecť do samoty a v slzách uľahčiť svojmu srdcu. No on ju drží pevne rukou a druhou hladí ju po hlave.

„No — čo to ty, dieťa moje“, prehovoril konečne hlasom mäkkým. „Čo sa uťahuješ — prečo bočíš odo mňa? A či vari už si nie moja?“

Jeho otcovské slová, ich srdečný zvuk, v ktorom sa trasie útrpnosť, našly si cestu k jej srdcu. Poddala sa, sklonila tvár na jeho plece a zaplakala, tak usedave, tak bôľno! Ako tie slzy lahodia, aká je v nich útecha — aký balsam! Jera sa díva, vytriešťa oči — čo je toto zas. Pred chvíľou veselá, bodrá — a hľa, tu zase plač. Ba čo už len má s ňou ten starý! A či si umienil, že utrápi na smrť jej drahú, milú... Eh, ona je mater, i ona má slovo. Čo moc, to moc! I jej ústupčivosť má hranice...

Chcela pristúpiť k dcére — no Mate položil prst na ústa, pozrel na ňu zponad hlavy Katice výrazne a ukázal jej dvere do domu. Nemožno sa mu postaviť; bojovná nálada ochladla a ubohá Jera, krútiac hlavou, vstúpila do domu. No nejde spať — nie, bude čakať, chce byť na porúdzi: a ak čo zbadá, najmenšiu vec, nie, nedá jej už skriviť ani vlas na hlave. Dosť bolo kázne i harušenia, dosť, vyše práva — ešte ochorie, ubohé dieťa, ochváti sa v zármutku.

Mate drží Katicu a čaká, kým sa vyplače. Nech sa vyplače, nech si uľaví, nech sa utíši rozbúrená mysel. A keď sa utíšila, začal jej on tichým, srdečným hlasom rozprávať: koľko si on v nej zakladá, aká mu je ona pýcha a hrdosť, aký mu je ona poklad, aké on má povinnosti, ako ju on má viesť a na pravú cestu pri-

vádzať. Hovoril jej dlho a mnoho, sám nevie koľko a čo — všetko všetko, čo mu vnukla rodičovská starostlivosť a láska. Neraz i jeho hlas zatriasol sa dojatím. A Katica načúva, zaslzenú tvár na jeho pleci, vpíja ten sladký zvuk, v ktorom sa trasie rodičovská láska. Nie prenasledovať, ale vystríhať, to bol jeho úmysel. Nie kaziť dobrú vôľu, nevinnú zábavu — ale prekaziť, aby jeho dcéry neprišly svetu na jazyk. Nie depčiť snahu po lepšom, vyššom, ale vytrhnúť z koreňa pýchu, nádherymilovnosť. Nie odsúdiť ku večnej tme, k blúdeniu po púšti a bodľačí — nie, ale prekaziť, aby sa vymkla zo svojej dráhy a stala bludičkou bez prístrešia, bez útočišťa...

Tak hovoril na dlho a široko svojej dcére, tichúčko, skoro do ucha. Ona počúva, neodpovedá, iba lecikedy trhne sa pod vzdychom, ktoré sa jej, po predošlom plači a rozčulení, jeden za druhým ráňajú od srdca. Počúva jeho sladké reči, mier a pokoj sa rozširuje v duši. Ale i tichý bôľ žerie tam na dne srdca, kde je najtajnejší jeho záhyb — bôľ tichý a neprestajný: lebo otec žiada, aby zostala na svojej dráhe, aby sa z nej nevyšinula. Druhým slovom značí to predsa len to, čo ju sužovalo — odriekanie, nízkosť, vytvorenie z vyšších sfér, vysotenie na púšť všednosti...

Nie — ona sa nemôže na to podobrať. Nieto sily, nieto ani vôle. V nej bude tlieť vždy iskra, ktorá túži za niečím krajším, vyšším, než čo sa dá najsť v dome Bobicovom.

No hoc sú i nie rozptýlené obavy a starosti, predsa sa rozhostil mier v duši a spokojnosť. V týchto dakoľko krátkych okamihoch poznala otcovské srdce, okriala pri čistej žiari jeho lásky. A nadovšetko presvedčila sa, že to nenie tyranstvo, pred ktorým má ohnúť šiju a prinášať obete, ale nežná rodičovská láska.

Nenazdala sa veru, že takto utíšená odíde od otca.

Mate zase cíti, že nedosiahol všetko, všetko. Ostaly v srdci jeho dcéry hradby, ktorých nedobyl, ani už nedobyje. No dosiahol hlavnú vec: pripútal tesnejšie k sebe svoju najmladšiu a, možno, prekazil prenáhlené rozhodnutia. Slovom: pripútal ju k sebe novými sväzkami — prekazil úplné odcudzenie.

„A toľko je dosť nateraz“, rozumuje Mate. „Urobil som svoju povinnosť a ostatok nech Boh spravuje a riadi.“

S tým povedomím i on veselšie odišiel na odpočinok. So srdca svalila sa mu veliká ťarcha.

Medzitým Matija s materou čakaly v dome, čo sa stane medzi otcom a Katicou. Matija trnula, že sa strhne búrka — že počuje otcov hrozný hlas, rozpálený jedom. Čakala nadarmo. Naopak, keď sestra vošla k nej do komôrky, bola cele spokojná, ba temer veselá. Naostatok, ako bola roznežnená, pristúpila k nej, objala ju a vtisla jej na tvár horúci bozk. Od rokov ju nevidela takto prítulnú...

„Muselo sa jej dobre vodiť“, rozsúdila rozvažitá Matija. „Kto by sa bol nazdal! Hm — dakedy sa vyplatí trochu i zastrečkovať, ak chceš, aby ťa v dome mali za dačo...“

(Pokračovanie.)

Hamlet,

kráľovič dánsky.

Tragédia v 5-tich dejstvách

od

V. Shakespearea,

preložil

Hviezdoslav.

(Pokračovanie.)

Druhé dejstvo.

Scéna 1.

Chyža v dome Poloniovom.

Vystúpia **Polonius** a **Reynald.**

Pol. Tie peniaze i písma odovzdaj
mu, Reynalde
Reyn. Hej, oddám, vaša milosť.
Pol. A do podivu spravíš rozumne,
môj zlatý Reynaldku, než navštíviš ho,
keď prvej vykonáš ta'; prezvedy
o jeho chovaní sa.
Reyn. Práve to
som, vaša milosť, zamýšľal i sám.
Pol. Ej! dobre riekols'; veru dobre riekols'.
Nuž, dívaj, panáčku, len: ponajprv
mi vyšetríš, čo za Dančíci sú
tam v Paríži; i ako a kto, aký
na spôsob a kde udržujú sa,
s kým obcujú tak, koľko trovia? najdúc
však touto oklukou a pohonom
otázok, našinci tí môjho syna
že poznajú, viac bližšie pokroč, než
kam dosiaľ tvoje vystíhačky rôzne
sa zdaly zasiahnuť chceť. Stavaj sa,
ako že máš kús' známosť o ňom zďalša;
čajs' takto prehodiac: ‚znám otca jeho
i jeho príbuzných, a trošíčka
aj samého —‘ Či chápeš, Reynalde,
há?
Reyn. Ojoj, veľmi dobre, milosťpane.
Pol. ‚A trošíčka i jeho samého; —
no ale‘, doriecť môžeš, ‚nevela:
však ak je to on, ktorho mienim, ten je
vám vskutku roztopašník; náchylný —‘
tak a tak. Tu už potom zpotváraš ho,

čo vymysleť len na ňho zaráčiš;
nu, predsa nič tak planého, čo by
ho znectiť mohlo, na to bedli vše:
lež také, synku, rozpustilé, bujné
a bežné pestvá len, jak mladi čo
a svobode sú druhmi povestnými
i zvlášte známymi.
Reyn. Var' ako je
hra, milosti.
Pol. To, abo pijatika
hen, pôtky, zloreč, bádky, zálety: —
až potiaľ môž'š sa pustiť.
Reyn. A veď to
ho, pane, zneuctí.
Pol. Ba, ani za mak;
len v nadsádzke to zlahoď na pôvab.
No ani nesmieš navdať porokom
ho na vyše, jak nezdržanlivosti
že stál by do korán; to nebolo
mi na ume: lež totie vady na ňom
tak nežne vyrážaj, by predišly
sťa svobodienky fliačky, vzplanutím
i výbuchom kejs' mysle ohnivej;
neupravenej krve klokočom: —
čo nápad všeobecný.
Reyn. Ale, pane
môj milostivý —
Pol. Nač tak zrobiť máš,
šak?
Reyn. Áno, pán môj, to bych zvedel rád.
Pol. Hja, pánko, tam, hľa, trčí ti môj zámer.
I dúfam, fortiel zaručený je:
Keď naložíš tak z oných drobných škvŕn
na syna môjho, dielo akože
sa zapíska vše trochu počas práce,
tu — pozor daj — ten, s nímž sa shováraš,
jehožto vyspýtať chceš, jestli kedy
zurvalca zočil v ktorom uviaznuť
z výstupkov nadrečených, za vinu
mu pokladaných tebou, istý buď,
on pridá sa ti v nasledovnom: ‚vzácny
môj pán', či tak dák; abo ‚priateľko',
či ‚šľachetníče —': primerane vždy
spôsobu mluvy a či osloveniu
dľa človeka i kraja.
Reyn. Dobre, dobre
už, milosti.
Pol. A potom, bratišku,
ti započne tak — počne — Hm, čo som

to povedať mal práve? Na moj' dušu!
som čosi chcel riecť — Kde som zastal, no?
Reyn. Pri ‚pridá sa ti v nasledovnom'.
Že ‚priateľko, či jak, a šľachetníče'.
Pol. Pri ‚pridá sa ti nasledovne —' aha!
hej. Tedy onen prisvedčí ti tak:
‚Oj, poznám toho šľachetína; včera
som videl ho, a či tu ktorýs' deň,
ak vtedy lebo vtedy; s tým či s tým;
a tu, jak hovoríte, hral sa vám
o dušu; bol vám hodne prevážený;
pre loptu sa vám ako ruval'; či
snáď ‚dozrel som ho myknúť do takej
budovy predajnej vám —', videlicet,
že do bordela, — a tak však ďalej —
Nuž báčiš teraz:
lže vnadidlo ti chytí kapra pravdy.
V ten spôsob mudráci a chytráci
my zákrutami, bočkom-záskokom
z neschodných manín najdeme si chodník;
i precibrený, toť, tou prednáškou
a návodom, hľadz taktiež zaobísť
so synom mojím. Rozumieš mi, nie mi?
Reyn. Ba ovšem, pane.
Pol. Tak Boh s tebou; maj
sa dobre.
Reyn. Milý pán môj!
Pol. Na sebe jeho chúťky postrehuj.
Reyn. Urobím, vaša milosť.
Pol. Aj mu rec,
nech v hudbe cvičí sa mi.
Reyn. Dobre, pane. (Odíde.)
Pol. Zdrav' choď. —

Vojde **Ofelia.**

Nuž, Ofelia! čo sa stalo?
Ofel. Joj, otče, kolme som sa uľakla!
Pol. I čoho, pre Boha!?
Ofel. Môj otecko,
ako tak v izbe práve šijem si,
pán Hamlet, — majúc celkom rozopätý
kabátec, s holou hlavou, pletenky
samučká špina, nepodviazané,
po členky svislé jakby okovy;
sťa košeľa tá na ňom, zblednutý;
až kolenama tlčúc, podlamujúc
sa v chôdzi; i s tak trudným pohľadom
čo do zámyslu, ako keby z pekla

bol prepustený býval rozprávať
o hrôzach, — zrazu kročí predo mňa.
Pol. Zošalel z lásky k tebe!
Ofel. Neviem, otče;
no skutočne sa toho obávam.
Pol. A hovoril čo?
Ofel. Lapil za ruku
ma poza pästʼ a tak ma držal tuho.
S tým poodstúpil nazad zdiali as
ramena svojho; a si druhou rukou
ni strieškou cloniac ponad obočím,
tvár natoľko mi skúmať započal,
jak by ju bol chcel odkresliť. V tej miere
dlel dlho; v pokon, — zľahka otrasúc
mi ramenom, i do tretice takto
poklátiac hor'-dol' hlavou, — žalostným
a hlbokým tak vzdychom osťkol,
že pozdalo sa, všetek tela útvar
mu rozhodí i konec položí
životu jeho. Vyvedúc to, zápät
ma upustil: a ponad plecia svoje
obličaj obrátiac, sa činil mi,
jak bez očí že cestu nalezá;
bo dvermi trafil bez ich pomoci,
i do ostatka svit ich skláňal na mňa.
Pol. Poď, zajdi so mnou; kráľa pohľadám.
To istučičkým vytržením je
ľúbosti, ktorej prudká povaha
sa sama umára, i vôľu svádza
nemenej k predsavzatiam zúfalým,
než hociktorá vášeň pod nebom,
čo porušuje našu bytnosť. Som
ustarostený, — ozaj, onehdy
dák príkrych slov si k nemu použila?
Ofel. Nie, drahý pane otče; iba čo,
jak rozkázali ste, som jeho listov
mu neprijala, i mu zbránila
som prístup ku sebe.
Pol. Tým potrhli
sme, i máš: potrhlý! Ver' mrzí ma,
že s pečlivosťou lepšou, povážením
som nevšímol si ho. Veď stráchal som sa,
že si len zahráva, i zamýšľa
ťa zahubiť; a preds', hľa, nedôvera
tá moja zlokotná! Už zdá sa, raz
je jaksi vlastným veku nášmu, že
poza nás samých zabiehame v svojich
domienkach, ako zas je spoločným
u vrstvy mladšej, že jej nestatkuje

opatrnosti. Hybaj, tajdime
ku kráľu. To sa musí oznámiť:
čo, dosiaľ taj, by mohlo spôsobiť
viac galiby, keď ukrývať sa hľadí,
než hnevu, keď ho vyjavíme radi. (Odídu.)

Scéna 2.

Sieň na zámku.

Tuš. Vystúpia: **Kráľ, kráľovná, Rosenkrantz, Guildenstern a sprievod.**

Kráľ. No, vítajte nám, milý Rosenkrantzu
a Guildensterne! — Nielen že sme si
až veľmi priali videť vás, lež aj
potreba, vás tu k službám na porúdzi
mať, vyvolala, by sme poslali
narýchlo pre vás. Dač už čuli ste
o Hamletovej zmene; tak to zvem,
bo vskutku ani zovnútorný ani
vnútorný človek neponáša sa
na toho, ktorým bol. Čo to má byť
viac než smrť jeho otca, čo ho takto
a na toľkoto odvrátilo od
porozumenia sebe samému,
mi nenapadá ani v sne. I prosím
vás obidvoch, keďže ste od mala
s ním vychovávaní a poneváč
i súsední mu mladosťou a mysľou,
by sa vám páčilo tu pohovieť
na dvore našom za krátky čas: v tom
však tovarišstvom svojím k zábavám
ho priťahovať; medzitým aj sobrať
natoľko, jak len od príležitostí
vám naskytnú sa k zdvihu, podatkov,
či ozaj niečo, neznámo nám, ho
tak pomútilo, čomu, zrejmým nech je,
by v našej moci stálo odpomôcť.

Kráľov. Hej, výteční vy páni, on tak často
vás spomínal; i som v tom bezpečná,
dvoch ľudí niet tu druhých na žive,
k nimž lnul by toľme. Akže budete
tak láskaví, nám toľko zdvorilosti
a dobrej vôle preukázať, s nami
že času svojho chviľku strávite:
váš pobyt takej doberie sa vďaky,
jak prístojnou je pamätlivosti
len kráľa jedného.

Ros. Ba obe vaše
nech veličenstvá ráča, základom

vrchmoci ponad nami, vznešené
žiadosti svoje umiestiť skôr v rozkaz
než do prosieb.
Guil. Však poslušní sme oba;
i obeciame sa tu, v úplnej
toť oddanosti, službu svoju k vašim
uložiť nohám hotovo, jak len
poveleť ráčite.
Kráľ. Vďak, Rosenkrantzu
i ctený Guildenstern.
Kráľov. Vďak, Guildensterne
i ctený Rosenkrantz. Nuž úpenlive
sa utiekam k vám, ponavštívte hneď
premeneného tak veľmi mi syna —
Iď, dakto z vás, i zaveď gavalierov
tých ta, kde Hamlet mešká.
Guil. Nebesá
ať utvária náš prístup, snahy naše
mu príjemnými, k prospechu!
Kráľov. Ach, ameň!

(Odídu Rosenkrantz, Guildenstern a pojedni z družiny.)

Vystúpi Polonius.

Pol. Poslanci do Norvéžska, jasný pane,
sa navrátili natešení.
Kráľ. Ty bol si mi vždy otcom dobrých zpráv.
Pol. Šak veru, pane môj? Aj uisťujem
vás, zemský pane, že mi záleží
na povinnosti svojej rovno jak
na svojej duši, v oči Bohu môjmu
tak ako v oči môjmu kráľovi
milostivému. Aj si trôfam (iba
ak modzog môj už viacej neňuchá
tak isto kľučky chytráctva, jak mal
raz praktiku), som našiel pravý pôvod
námesačníctva Hamletovho ver'.
Kráľ. Ó, hovor o ňom; dychtím počuť to!
Pol. Dovoľtež prvej predstup poslancom;
tie moje zvesti ale pri onej
hostine veľkej nech sú ovocinkou.
Kráľ. Ty sám ich pocti, a ich priveď sem.

(Polonius odíde.)

On vraví, roztomilá kráľovno,
mi, že vraj našiel príčinu i zdroj
celého neduhu toť syna vášho.
Kráľov. Ja pochybujem aspoň, že by dač
iného bolo mimo toho vôbec:

smrť to jest otca jeho, a tá naša
prináhla svadba.
Kráľ. Nono, veď ho my
už vypátrame.

Vráti sa **Polonius**, spolu s **Voltimandom** a **Corneliusom**.

Vitajte tu, moji
priatelia drahí! Recte, Voltimande,
čo vzkazuje nám brat náš Norvéžan?
Volt. Čo najvýš pekné vracia pozdravy
i blahoželania. Už na prvší
náš predklad on hneď zákaz vypustil
ku synovcovi strany najímania
ním vojakov: čo sa mu videlo, vraj,
že príprava to proti Poľanom;
až keď sa lepšie pripáčil mu, zbadal
narafičeným vlastne oproti
výsosti vašej. Nad tým rozmrzený, —
že nemoc jeho, slabosť, staroba
tak lstive bola do hry vtiahnutá, —
na Fortinbrasa vydal zatykače.
No čosikamsi: a on v zodpoveď
sám dostaví sa; vezme od Norvéga
si pokarhania odbyt; na pokon
aj slávne sľúbi pred strýcom, že nikdy
viac nepokúsi o útok sa zbranný
na vaše veličenstvo. Načo kráľ
ten starký, ovládaný radosťou,
tri tisíce mu korún ustálil
ročitým platom; ba aj plnomoc mu
dal, vojsko oné, nasbierané ním
prv, zaneprázdniť proti Poľanom:
i s požiadaním spolu, zovrubnejšie
(podávajúc listinu)
v tom čitateľným, by ste ráčili
dovoliť totiž priechod pokojný
cez vaše vlaste k tomuž podujatiu:
pri takých zreteľoch to na bezpeč
a na náhradu, ako tamže je
tiež spísané.
Kráľ. To sa nám ľúbi veľmi;
i vo zvyšnejšom čase k úvahám
si prečítame písmo, odpovieme
naň, vôbec podumáme o veci.
Medzitým za tak dobre obrátenú
námahu vašu ďakujeme vám;
choďte si vypočinúť; na večer
pohodujeme spolu: vítaní mi
tak veľmi doma!

(Voltimand a Cornelius odídu.)

Pol. Záležitosť tá
sa dobre skončila. — Môj vladáru, —
a vladárko — sa o tom škriepiť, čím
má veličenstvo byť, čím povinnosť je,
deň prečo je dňom, nocou noc, čas časom,
by zmrhať prišlo len noc, deň a čas.
Z tej tedy príčiny, že dušou vtipu
je krátkosť, zdĺhavosť však údami
a zvonku cifričky: chcem krátkym byť: —
váš šľachetný syn stal sa streštenым;
streštením menujem to, lebo, správne
bych určil streštenosť, čo je to, než
sluť ničím iným leda streštencom?
Však nechajme to tak.
Kráľov. Viac obsahu,
a menej umenia.
Pol. Ba prisahám vám,
kráľovno, vôbec neumelkárim.
Že streštil sa, je pravda: pravda, že
to škoda je; i škoda, že je pravda: —
šašo to figúra; aj prac sa preč,
bo nechcem upotrebiť umenia.
Nuž dopusťte nám, že je streštený;
a teraz zbúda len, by vykutali
sme príčinu tej v ume pochyby, —
či radšej, dohútali po chyby
tej dno sa, čiže po príčinu, lebo
tá chyba pochybná sa pričíňa
prýštením z príčiny: to tedy zbúda,
a to je zbudok tedy. Rozvážte!
Mám jednu dcéru; — mám, keďže je mojou; —
ktorážto z povinnosti vlastnučkej
i v poslušnosti, pozorujte len,
mi toto podala: — a teraz už
sa posošte, i čoho dovtípte. (Číta:)
— „Nebeskej, a mojej duše to modle, tej najpriokrášlenejšej
[Ofelii", —
to podlý výraz, lichý jeden výraz, —
‚priokrášlená', vraj: no, mrcha výraz;
lež počúvajte ďalej: — takto, ľaď:
„Na tie jej beloskvúce ňádra, tieto", atď.
Kráľov. To od Hamleta došlo jej?
Pol. Len ráčte strpeť, milostivá pani,
za chviľku; naskrz budem úprimný. (Číta:)
„Pochybuj, že hviezdy sú žiare,
tiež, že slnko sebou hne;
pochybuj, že pravda lhár je,
len že ľúbim, nikdy nie.

Ó, drahá Ofelia, neohrabaný som v totých rytmovačkách; nerozumiem umelectvu, spočítať svoje vzdychy; ale že ťa milujem čo najvrelšie, ó, nanajvrelšie! to uver. S Bohom.

Povždy tvoj, najmilejšia panno, pokiaľkoľvek telesný tento stroj patrí jemu,

Hamlet."

I v poslušnosti to, hľa, predložila
mi dcéra moja; ba mi krom toho
i jeho námluvy, jak dialy sa
dľa času, spôsobov i miesta, všetko
do uší doniesla.

Kráľ. Nuž a tá jak
prijala jeho zaliečanie?

Pol. Čo si
myslíte o mne?

Kráľ. Jak že poctivý
a statočný ste muž.

Pol. Tým bych sa rád
vykázal. Lebo čo by ste si boli
tak pomysleli, akže uvidel
som horúcu tú lásku pernatieť
(jak som to zbadal aj, vám vyznať musím,
prv než mi dcéra rekla), čo by ste,
môj panovníče, abo milostné
tu veličenstvo vaše, kráľovno,
si boli mysleli, nech ja hrám pri tom
tak priečin na lístky či tobolku;
alebo srdcu svojmu pohrozím:
mlč a čuš; či nech na ľúbostný pomer
ten pozorom tak hľadím ospalým?
Čo pomysleli by ste? Nie, ja som sa
do práce oddal na prosto, i dal
som mladej slečinke tak rozumeť:
„Pán Hamlet je princ, ponad tvoju hviezdu;
to nesmie byť —" Tu som ju vyučil,
by uzamkla sa schôdzkam s ním, by poslov
nepripúšťala, ani pamätných
neprijímala znakov. To som zrobil ja,
hľa; ona ale rúče sobrala si
úpravy mojej úrodu. A on,
tak oslyšaný (abych v krátkosti
odbavil rozprávku), on upadol vám
v zármutok istý; potom v kýsi pôst;
ztaď v bezsennosti stav kýs'; z toho v onen
kejs' ochablosti; odtiaľ v akúsi
ľahkomyseľnosť; a tak, klesaním
tým postupným, až do pošetilosti,
kde teraz blúzni: nad čím prichodí
nám všetkým žalostiť.

Kráľ. Vy myslite,
že to je?
Kráľov. Môž' byť, pravdepodobne.
Pol. Nuž a či kedy stalo sa, to vedel
bych rád, že bol bych tvrdil s istotou:
To už je raz tak, keď preds' ináče
sa veci maly?
Kráľ. Ako ja viem, nie.
Pol. (poukazujúc si na hlavu i plecia). To snímte ztadiaľ,
(akže ináč je.
Nech okolnosti vedú ma, tu už
ja vykutrím, kde drepí pravda, hár by
sa skrývala hen v samom prostriedku
strediska.
Kráľ. Jak by navliekli sme ďalej
vec?
Pol. Viete, časom prechádza sa vše
i štyri hodiny tu v stĺpovej
tej chodbe.
Kráľov. Vskutku, robieva to tam.
Pol. V tú dobu pustím svoju dcéru k nemu:
čo medzitým vy a ja budeme
kde za čalúnmi schovaní. Ztaď potom
pozorujete priebeh stretnutia:
i jestli nestojí, že ľúbi ju,
a nie-li na tom prevrhol sa rozum
mu jeho: ďalej ani okamih
nech nie som radcom štátu jedného,
lež sedliakom nech, vozárom kýms' —
Kráľ. Tedy
oprobujeme to.
Kráľov. Len pozrite,
jak, chudáčisko, smutný dochodí
hen, čítajúc.
Pol. Preč! Snažne prosím vás,
preč obidvaja; takoj vezmem ho
do výrobku — O, dovoľteže predsa! —
(Odídu Kráľ, kráľovná a sprievod.)

Ako sa máte, môj drahý princ Hamlet?
Ham. Dobre, ďakovať Bohu.
Pol. Či ma poznáte, pane?
Ham. Znamenite, veľmi znamenite; ste kramár s rybami.
Pol. Ja nie, môj pane.
Ham. Tedy rád by som, keby ste boli taký dáky počestný človek.
Pol. Počestný, princ môj?

Ham. Áno, pane; byť počestným, ako tento svet beží, znamená byť mužom: vyvoleným z desiatich tisícov.

Pol. To pravdivá pravda, môj princ.

Ham. (čita:) ‚Lebo jestli slnce vyľažie červiakov vo zdochnutej psine, ono, čo je bohom a bozkáva mrcinu — —‘ Či máte dcéru?

Pol. Mám, pane.

Ham. Nedovoľte jej chodiť po slnci: počatie je požehnaním; ale nie, ako by ho dcéra vaša počuť mohla — Priateľko, dohliadajte k tomu.

Pol. Čo chcete tým povedať? (Stranou.) Ešte vždy naráža na moju dcéru: — a predsa nepoznal ma z počiatku; povedal, som, vraj, kramár s rybami. Ďaleko to s ním došlo, ďaleko došlo — Naozajst, v mladosti i ja vytrpel som mnoho nerestí od lásky; užtoveru, takmer toľko. No idem ho zas osloviť. — Čo to čítate, princ?

Ham. Slová, slová, slová!

Pol. Čo za obsah, môj princ?

Ham. Kto čo obsiahol?

Pol. Myslím, milostivý pane, obsah toho, čo čítate.

Ham. Útržky, pane: lebo ten satirický šibal, hľa, udáva tu, že starí mužskí majú šedivé brady; že tváre ich sú pohúžvané; ich oči očisťajú sa hustou ambrou a pryskyricou slivoňovou; i že nadbytočným nedostatkom oplývajú čo do dôvtipu, popritom vládajúc stehnami čo najmľandravejšími. O tom všetkom, pane, síce som strašne tuho a mohutne presvedčený, ale predsa nedržím za poctivé takto to sveriť papieru; veď vy sami, pane, narástli by ste tak starým, ako som ja, nech v moci vám je zpätkovať, ako to robieva rak.

Pol. (stranou). Ačpráve je to bláznovstvo, predsa je v tom návod. — Neboli by ste náklonní ujsť z prieduchu, milosťpane?

Ham. Do môjho hrobu?

Pol. Skutočne, to je už mimo prieduchu. — (Stranou.) Jak jadrné sú niekedy jeho odpovede! šťastie, s akým často potká sa pomätenosť, kdežto rozum a zdravý smysel nie tak snadno sa tejže pozbavujú. Musím ho zanechať, abych hneď za horúca porobil poriadky ohľadne schôdzky medzi ním a mojou dcérou. — Najvzácnejší môj pane, čím najponíženejšie beriem svoj priepust od vás.

Ham. Nemôžte, pane, nič takého mi vziať, čoho ochotnejšie zriekol bych sa sám zároveň, — vyjma moje živobytie, vyjma moje živobytie, vyjma moje živobytie.

Pol. Buďte zdraví, môj princ.

Ham. Títo zdĺhaví starí trúpi!

Vystúpia **Rosenkrantz** a **Guildenstern**.

Pol. Vy zabrali ste sa vyhľadať pána Hamleta; tu je.

Ros. (k Poloniovi). Boh vás zdržuj, pane! (Polonius odíde.)

Guil. Vznešený pane kráľoviču!

Ros. Môj najláskavejší princ!

Ham. Moji obzvlášte znamenití priatelia! Čo tu robíš, Guildensterne! Ľaľa, Rosenkrantz! Dobrí šuhajci, ako sa vám obom vodí?

Ros. Jak takým priemerným synkom matky zeme.

Guil. Šťastliví sme v tom, že nie sme prišťastliví; na čapici Šťasteny nie sme ver' gombíkom.

Ham. A ani podošvama jej črievic?

Ros. Ani, môj princ.

Ham. Tehdy prebývate okolo jej drieku, alebožto prostred jej priazne?

Guil. Iste, tej jej súkromnej.

Ham. V tajnej priehradke Šťasteny? Och, veľmi trefne; je ona frajerka. Čo nového?

Ros. Nič, výsosť, lenže sa stal svet poctivým.

Ham. Tak je súdny deň na blízku: lenže tvoje noviny nemajú základu. Dovoľte mi otázku viac do podrobností: Čím ste si, moji drahí priatelia, zaslúžili od Šťasteny, že vás sem poslala do žalára?

Guil. Žalár, milosťpane?

Ham. Dánia je jeden žalár.

Ros. Vtedy je ten svet ním.

Ham. A akým pohodlným; kde nachodí sa nejeden skliepok, priklop a koterec: no a Dánsko je jeden z najmizernejších.

Ros. My tak, výsosť, nesmýšľame.

Ham. Prečo tedy nie je pre vás ním; leboveď totu nič nieto či dobrého či zlého, ale myšlienka ho tým robí. Pre mňa je žalárom.

Ros. Prečo tedy vaša ctižiadosť ho robí tým; je pritesný pre vášho ducha.

Ham. O, Bože! Volil bych zatvoriť sa do orechovej škrupiny, a pokladal bych sa za panovníka nesmierneho priestranstva, len keby toho nebolo, že mávam mrcha sny.

Guil. Ktoré sny potom, vskutku, ctižiadosťou sú; lebo opravdivá podstata ctižiadostivých je pustým tieňom jedného sna.

Ham. Sen sám v sebe je iba tôňa.

Ros. Pravdaže, no a ja ctižiadosť považujem za tak vzdušnú a ľahučkú na akovosť, že ona je iba snom snov.

Ham. Podľa toho sú naši žobráci trupeľmi, a naši mocnári a vypätí bohatieri stínami žobrákov. Nemali by sme ku dvoru? lebo, na moj' pravdu, ja neviem mudrovať.

Ros. a *Guil.* Strežieme vášho pokynu.

Ham. Ja nieže z takého tónu: ja vás nechcem potarsovať s ostatnými mojimi služobnými; lebo, abych s vami hovoril, ako sa na poriadneho muža svedčí, som v ohľade tom strašne opatrený. Nuž tedy na vyšliapanej ceste priateľstva si pozastanúc: čože tak porábate tu v Elsinore?

Ros. Vás sme prišli navštíviť, môj princ; áno, žiadna iná pohnútka.

Ham. Žobrák, aký som, ešte i na povďačnosť som chudobný. Ale ďakujem vám: a isté, milí priatelia, že moja vďaka je pridrahá i za pol haliera. Či ozaj neposlali po vás? Je to vaša vlastná náchylnosť? Dobrovoľná návšteva to má byť? Poďte, povedzte mi statočne; poďte, poďte — No, veď hovorte.

Guil. Čo máme povedať, pane kráľoviču?

Ham. Nu, niečo tak — len primerané. Pre vás poslali; a, hľa, vo vašich očiach kmitá istý druh vyznania, ktoré vaša skromnosť nemá na dosť sily utlumiť. Ja už viem: ten dobrý kráľ a kráľovná poslali pre vás.

Ros. Akým cieľom by, môj pane?

Ham. O tom vy ma musíte poučiť. Ale zaklínam vás pri právach nášho kamarátstva, pri súzvuku mladosti našej, pri záväznosti našej povždy zachovanej lásky a pri všetkom, čo by odo mňa vrúcnejší a lepší prednášateľ vám na srdce položiť vedel: buďte otvorení a priami naproti mne: — nuž poslali po vás a či nie?

Ros. (ku Guildensternovi). Čo poviete vy?

Ham. (stranou). Aha, tak už viem, koľko bilo. — Akže ma máte radi, nezadržujte u seba —

Guil. Tak je, výsosť, poslali po nás.

Ham. A ja vám rozložím, prečo. Tak moja predvedomosť predstihne vaše objavenie, a vaša mlčanlivosť, povinovatá kráľovi a kráľovnej, nepotrebuje sa pieriť. Nedávno (ale skrzeva čoho, neznám) prišiel som vám o všetku svoju veselomyseľnosť, ponechal všetky obvyklé cvičenia: i, vskutku, tak ťažko to ide s mojím rozpoložením, že táto dôkladná budova, zem totiž, vidí sa mi byť leda kýmsi neužitočným predhorím; tento prevelebný baldachýn, povetrie, či vidíte, — táto výborne preklenutá tvŕdz nebeská — tento veličavný krov, vykladaný zlatým ohňom, — posúďte si, to predchodí mi ničím iným než zhnilou a morovitou hromadou výparov. Čo za majstrovské dielo je človek! jak šľachetný umom! jak nekonečný na schopnosti! na postavu a pohyby jak význačný a obdivuhodný! činnosťou jak podobný anjelu! chápaním jak podobný jednému božstvu! okrasa sveta! vzor živočíchov! A predsa pre mňa čím je tento najjemnejší výťažok prachu? Muž ma neteší; nie, ani žena nie, a to vzdor úškrnu vášmu, nímž zdáte sa mi protirečiť.

Ros. Nie, vaša milosť, ja nemal takého dač ani v pomyšlení.

Ham. A prečo si sa zasmial práve vtedy, keď vyriekol som: ‚muž ma neteší‘?

Ros. Zišlo mi na um, princ, keďže tak obľuby nenachodíte v mužskom, na akú pôstnu hostinu to dostanú sa k vám, toť, herci. V ceste sme prefrkli povedľa nich; a zaberajú sem, aby vám nabídli svoje služby.

Ham. Ten, čo predstavuje kráľa, bude mi vítaný, — jeho veličenstvo nech si prijme odo mňa poplatok; dobrodružný rytier nech upotrebí svojej fringie a paväzy; milovník nebude darmo vzdychať; veselý čeľadín zakončí svoju úlohu v pokoji; šašo nech rozosmeje tých, ichž pľúca zošteklively od suchotín; a panička nech vysloví bez obalu, čo má na mysli, trebárs ten nerýmovaný verš i ochromie od toho. — Čo sú to za herci?

Ros. Tíistí, ktorí vás tak zabávavali: trúchloherci z mesta.

Ham. Jak sa to prihodilo tedy, že kočujú? Ich stále sídlo bolo predsa obapolne výhodnejšie: tak pre slávu ako i pre mešec.

Ros. Myslím, ich rozptýlenie má pôvod v onehdajšej obnove krajinskej.

Ham. Stoja ešte v tej samej vážnosti, ako vtedy, keď som bol v meste? Tak sa im hrne obecenstvo?

Ros. Nie, skutočne, o tom návale už neslýchajú.

Ham. Ako to prijde? vari počali hrdzavieť?

Ros. Nie, ich námaha zadržiava obyčajný postup: ale zkrslo vám tu, môj princ, za hniezdo detvákov, drobných to pískľat, čo prepištia sám vrchol úlohy, i za to potom čo najnehoráznejšie sa im tlieska. Tí, hľa, sú teraz v móde; a tak ofrfrávajú obecné divadlá (ako ich sami volajú), že mnohí, bársi s boku vždy kordoši, naľakali sa husacích bŕk, i zriedka kedy osmelia sa zajsť ta.

Ham. Ale, že deti? A kto ich udržuje? akú majú plácu? Nemyslia svoj obchod prevadiť dlhšie, než pokiaľ im postačí piskor? A či nepovedia neskôr, až i sami odrastú na obecných hercov (ako je to najvýš pravdepodobné, ak nemajú lepších prostriedkov): ich spisovatelia že im robia krivdu, dajúc im horliť oproti vlastnému nápadníctvu?

Ros. Veru, mnoho to tam klopoty zavdalo na oboch stranách; a ľud nepokladá si za hriech drážditʼ ich ešte ku rozoprám. Bola tam doba, že groša nedali utŕžiť za kus, ak len básnik a herec neprišli nakustrení do pračky v úlohe.

Ham. Je to možné?

Guil. Och, a čo si tam hláv preto naprebíjali!

Ham. Nuž a tí chlapci obdržiavajú vrch?

Ros. Áno, výsosť, tí ho obdržiavajú; i Herkula s jeho bremenom k tomu.

Ham. Žiaden div; lebo veď môj strýc je kráľom Dánska, a práve tí, čo sa mu úst navykrivovali za života môjho otca, dávajú teraz dvadsať, štyridsať, päťdesiat, ba i sto dukátov za znáčok, jeho vyobrazujúci v malom. Sto hrmených! je v tom čosi viac než dačo prirodzeného, keby ho len filosofia vylúštiť vedela.

(Zatrúbenie zvonku.)

Guil. To sú tu herci.

Ham. Páni moji, vítam vás v Elsinore. Vaše pravice mi. Poďte; patričnosťou vítanky sú predsa zdvorilosť a sviatočnosť: i nechže sa shodnem s vami vo mrave, aby moja rozsiahlosť naproti hercom, ktorá — dopúšťam — roztomilou musí sa dokázať na vonok, bojsa nepredstavila sa podobnejšou pohostinstvu, než v oči vám. Ste mi vítaní: ale môj strýc-otec a moja stryná-matka sa zmýlili.

Guil. V čom, milostivý pane?

Ham. Som pomätený na rozume iba pri severno-severo-západnom vetre; keď južný duje, rozoznám ešte ta jastraba od volavky.

Vystúpi **Polonius.**

Pol. Všetko dobré vám prajem, vzácni pánovia!

Ham. Čuj len, Guildensterne, — a ty tobôž; — na každom

uchu jeden poslucháč! To veľké bábä, čo tam vidíte, ešte vždy nevyrástlo zo svojich povijadiel-plienok.

Ros. Nebodaj po druhý raz zalezlo do nich; preto hovorievajú: starý človek je druhým deckom.

Ham. Predpovedám vám, prichádza upovedomiť ma o hercoch; pozorujte len. — Pravdu máte, môj pán: bolo to tak za pondelka rána, naozajst.

Pol. Vaša milosť, mám vám rozprávať novinu.

Ham. Vaša milosť, mám vám rozprávať novinu. ‚Keď Roscius bol hercom v Ríme —'

Pol. Herci prišli sem, vaša milosť.

Ham. Tresky-plesky!

Pol. Na moju česť —

Ham. ‚Tu každý herec prijachal na oslovi —'

Pol. Najlepší herci na svete, nechsi je to pre tragédiu, komédiu, historiu, pastorálu, pastorálnu komédiu, historickú pastorálu, tragickú historiu, tragicko-komicko-historickú pastorálu, scénu nedeliteľnú, či pre neohraničenú báseň. Im nemôže byť Seneca priťažký, ani Plautus priľahký. Pre upravené na písme i samovoľný vynález sú to jediní svojho druhu ľudia.

Ham. Ó, Jefta, sudco v Izraeli, — čo si to ty mal za poklad!

Pol. Čo za poklad mal on, milosťpane?

Ham. Nuž toť: —

‚Krásnu dcéru, a nič viac,
ktorú mal mimoriadne rád.'

Pol. (stranou). Vždy o mojej dcére.

Ham. Či nemám pravdu, starý Jefto?

Pol. Keď vy ma Jeftom nazývate, vaša milosť: tak ja mám vám, áno, dcéru, ktorú mimoriadne mám rád.

Ham. Nie, nie to nasleduje.

Pol. Čo nasleduje tedy, môj kráľoviču?

Ham. Ejno: —

‚Osud smel, jak Boh chcel',

a potom, veď viete:

‚to sa stalo, čo sa malo.'

Prvý riadok tej nábožnej piesne povie vám viacej; lebo vidzte len, tamto prichádza moja kratochvíľa.

Vnijdu štyria alebo piati herci.

Vítajte, panáci; všetci, mi vítajte! — Teší ma, že ťa vidím zdravého. — Vítajte, milí priatelia. — Oj, môj starý brachu! toť, tvár ti omachnatela od tých čias, čo som ťa posledne videl; var' prichodíš porúhať sa mne, holobriadku, do Dánska? — Ľaď! moja mladá slečinka a panička! Prisám blahoslavenej Panenke, vaše paninstvo je bližej nebu, ako keď som vás videl ostatný raz: o opätok zvýše bližšie. Proste Boha, aby hlások váš podobne nebežnej minci zlatej nerozštiepil sa vnútri obruby. — Majstri-umelci, áno, všetci ste mi vítaní. No ale aj uždi do roboty: ako francúzski sokolníci, zapusťme, len si zazreme niečo: inu, zarazúčičko spusťme dáku rečňovanku.

Rušajte, sem nám na ochutnanie vašej prípravy; pohnite: nejakovskú tú reč náruživú!

Prvý her. Akú reč, výsosť?

Ham. Počul som si ťa prednášať raz jednu, — lenže kus ten nebol nikdy hraný; alebo, jestliže bol, nič viac ako raz; lebo, ako sa pamätám, nepáčil sa množstvu; pre široké obecenstvo bol to kaviár: — ale (aký dojem na mňa bola urobila, taktiež i na druhých, ichž úsudok v takých veciach ďaleko vyznieva za pomedzie môjho) bola to hra predsa len výtečná, šikovne rozčlenená pre javište, i práve s toľkou skromnosťou složená, s kolikým umením. Rozpomínam sa, ktosi tam bol riekol: vraj, niet korenia vo veršoch, aby obsah spôsobilo pochutným, ani vo výrazoch dač takého, že by pôvodcu bolo možno obviniť zo strojenosti; ale, hovorí, statočná to práca, tak zdravá ako príjemná, a opravdive o moc viac krajšia než ozdobná. Jedna reč sa mi tam zvlášte zapáčila: bola to Äneasova rozprava k Didone; a to tá jej čiastka menovite, kde vypráva o zavraždení Priamovom. Akže to v pamäti prechovávaš, začni od toho riadka — dočkajže, počkaj len —

„Surový Pyrrhus, sťaby Hyrkanie ľutý zver,“

nie je to tak; — začína sa s Pyrrhusom: —

„Surový Pyrrhus, — on to, jehož výstroj
pošmurný, čierny ani úmysel
v ňom, podobal sa noci tej, keď skrytý
dnu v osudnom tom ležal koňovi, —
on toten desný, mračný výzor svoj
ponatrel teraz ešte na hroznejší
znak; od hlavy až k päte na rudo
sa začervenil celý, okydal
až na strach krvou otcov, matiek, dcér
a synov, ktorá na ňom prilipla
i pripekla sa škvarným ulíc pálom,
čo svetlom krutým-kliatym slúžil tam
obeti oných vrahom k mrcha práci.
Tak upražený vztekom, požiarom
i namazaný krvou priškretou,
vysadlé oči sťa dva karbunkule:
on, Pyrrhus pekelný, hnal vyhľadať
starého deďka Priama.“

A teraz pokračuj ty.

Pol. Prisámboh, milosťpane, dobre prednesené; s náležitým dôrazom i s náležitou rozvažitosťou.

Prvý her. „A ho
aj najde v tom, jak nedostačujúcim
na Grékov práve udrel zárazom;
meč jeho starý, jeho ramenu
sa sprotiviviší, ulíha, kam padne,
na prickor povelu. V síl prevahe
tak nepomernej, Pyrrhus oborí sa
priam na Priama; na ňho zúrive

sa z šíra zaženie: však od švihu
a švistotu už jeho ukrutného
mečiska klesne vysilený kmeť.
Tu pozdalo sa, jakby necitelné
Ilium samo bolo osŕklo
od toho zámachu: bo horiace
mu ku podnožiu rúcajú sa štíty,
i hrozným treskom-praskom zaujmú
sluch Pyrrhovi, až natoľko: že, hľa,
ten jeho meč, ač už-už spadajúci
na mlieko-bielu hlavu starčeka,
Priama ctihodného, zdal sa včuľ
jaks' utkvieť v povetrí. Tak, rozvzteklenec
namaľovaný jakby, Pyrrhus stál
si tam; i sťaby kýsi obojetný
tak k vôli svojej ako k dielu dlel
nečinne.
No ako často pozorúvame
pred dákou búrkou: ticho oblohou,
ni nepohnú sa chmáry, drzé vetry
sú bez slova, a zemský okršlek
tu dolu mlčí ani smrť: až zrazu
hrom hrúzyplný rozdrapí vzduch; tak
po totej prestávke, čo hlivel Pyrrhus,
vraz vybĺknutá strhla nenávisť
i jeho k činu zas. I nikdy mlaty
Kyklopov na zbroj nedopadaly
Martovu krutejšie, bárs kovanú
pre večné trvanie: jak v chvili tej
dopadá Pyrrhov zakrvavený
meč na Priama. —
Preč, ridaj, švandra, Šťasteno ty! Všetci
vy, bozi, v radej valnej, plnomoc
jej odoberte takoj; zlámte spice
i bahry kola jej, a okrúhlu
hlavicu s vrchu nebies zakotúľte
vdol do priepasti Tartaru!"

Pol. To je pridlhé.

Ham. I ta s ním k holičovi, spolu s vaším bradiskom. — Prosím ťa, hovor ďalej: — on ti je leda pre pouličnú tralakačku-kopŕcačku alebo nejakú tú historku oplzlú, ináč zaspí — Povedaj ďalej; prejdi na Hekubu.

Prvý her. „No kto, ó, kto ja videl, kráľovnú
zababúlenú —"

Ham. *Zababúlenú kráľovnú?*

Pol. To je dobre: *zababúlená kráľovná* je dobre.

Prvý her. „— hor'-dol' boso behať,
hroziacu záplavou slz plameňom;
kús' šmatu kol hlavy, kde prvej vinul

sa diadém; a miesto rúcha rias
kol vychudlých i mnohou ťahobou
až vyžmíkaných bedier plachtu kúsi,
už za poplachu žasu v náhlosti
kdes' bola schytila; — kto videl to:
do jedu zamočeným jazykom
bol vyhlásil by zradu proti panstvu
vrtkavej Šťasteny. Ba nech ju tak
bohovia sami v ten čas uvidia,
keď prišlo spatriť jej, jak Pyrrhus páše
tam zlostnú hračku, mečom sekajúc
na kusy údy manželove: výkrik
jej prenikavý, v aký prepukla
v tom (akže vôbec veci smrteľné
sú v stave dojať ich) bol zrobil by
blčiace zraky nebies tekúcimi,
a v bohoch vzbudil sústrasť."

Pol. Pozrite, či nepremenil cele farbu svoju, a tie slzy v jeho očiach! — Prosím ťa, nič viacej.

Ham. Dobre tedy; ostatok dám si od teba dopovedať najbližším razom. - Milý môj pane, či by ste nedohliadli, aby, toť, herci rúče boli zaopatrení? Počujte, ale nech sa mi poriadne nakladá s nimi; lebo oni sú výťahy a stručné kroniky času: lepšie by bolo pre vás po smrti mať zlý náhrobný nápis, ako ich mrcha oklepkávanie, kým žijete.

Pol. Milosťpane, chcem naložiť s nimi dľa ich zásluhy.

Ham. Do paroma, chlape, o veľa lepšie! naložíte-li s každým človekom dľa jeho zásluhy: kto je, aby vyhnúť mohol virgáču? Zachoďte s nimi primerane svojej vlastnej cti a hodnosti: čím menej oni zaslúžia, tým viac hodnoty pribudne na vašom dobrodení. Zajmite ich so sebou.

Pol. Hybajte, pánovia.

Ham. Iďte za ním, priatelia; zajtra počujeme si dajakú hru. (Polonius odíde so všetkými herci okrem *prvého*. — (Stranou k hercovi.) Počujže, starý priateľu: či ste v stave zahrať *Zavraždenie Gonzagu?*

Prvý her. Áno, výsosť.

Ham. (stranou k hercovi). Zajtra večer žiadame si ho počuť. Ako, v páde potreby vedel by si sa naučiť rečičku o jedno dvanástich alebo šestnástich riadkoch, ktorú rád bych ešte len složil a vsúvnul medzi to, vedel by si?

Prvý her. Áno, výsosť.

Ham. (stranou k hercovi). Veľmi dobre. — Nasleduj tamtoho pána; aj daj pozor, aby ste nerobili z neho posmechy. (Herec odíde.) — (K Ros. a Guil.) Vzácni moji priatelia, opustím vás na čas do večera. Ste vítaní v Elsinore.

Ros. Ako vám ľúbo, pane kráľoviču.

Ham. Hej, tak; Boh s vami! — (Odídu Rosenkrantz a Guildenstern.)
Teraz už som sám.
Och, čo som to len za galgana ja
a otrok zbabelý! Či ustrnúť

neprijde nad tým, že ten herec totu,
len k vôli jednej básni, jednému
snu strázne v stave bol tak prispôsobiť
si dušu vlastnú k vlastnej predstave:
že z účinku mu cele zbľadla tvár,
do očí slzy vystúpily, zrak
má strhaný, hlas zlomený, i všetek
ten jeho výkon s nápodobením
tak harmonicky tesne prilíha
k myšlienke jeho? A to všetko pre nič!
Pre Hekubu!
Čo Hekuba mu, či on Hekube,
že môže plakať pre ňu? Čo by robil,
nech pohnútku tak má i pokyn ten
ku vášnivosti, jak ich mám ja? Ver'
to javište by v slzách potopil,
a rečou úžasnou sluch rozkálal
kol obecenstvu; smyslom pominulým
by zrobil vinného, a nevinného
od ľaku osinutým, pomiatol
nevedomého desom; vôbec všetky
schopnosti očí, uší omráčil
by naskutku. No ja, ja mamľasský
a hlin.ného srdu padúch, plazím
sa, v povesti jak onen sedmispáč,
neoplodnený svojím podnetom,
a neviem vrknúť slovíčka; nie, ani
za kráľa, na ktorého vlastníctve,
ba na jehožto žití najdrahšom
prekliata zhuba bola spáchaná.
Či dákym zbabelcom som? Kto ma to
prezýva, že som chumaj? prebíja
skrz na skrz kotrbu mi? bradu trhá
a chlpy z nej mi mece do tváre?
v nos štípe ma? dych lživý zavracia
mi do hrdla, tak hlboko jak pľúca?
Kto mi to robí? Hach!
Síc raní, no ja strpím pokojne: —
už tak to môž' byť len, že holubieho
som srdca, i žlč ešte postrádam,
by zhorčila mi útisk; ináč dávno
by som bol všetkých supov okolia
nakŕmil raba toho zdochlinou.
Tá krvožižnivá a smilná šelma!
bezcitná, zradná, chlipná, zvrhlá šelma!
O, pomsta!
Veď čo som to ja za osol! Je ver'
to za hrdinstvo, že ja, milého tak
jedného otca zavraždeného
syn, k umyslenej káre nadchnutý

tak nebom jak i peklom: sťaby len
nejaká kľampa môžem uľahčovať
si srdcu slovami, i do kliatia
vše upadám, jak opravdová fľandra,
kás dievka kravská!
Fuj, hanba! fuj! — Von poď, môj dômysle!
Čul predsa som, jak stvory zločinné,
sediace v divadle, tým na javišti
pravdivým umením tak trafené,
vraj, boly do duše, že vyvolaly
hneď svoje zločiny; bo vražda, bárs aj
jazyka nemá, vie preds' vravet tým
najzázračnejším ústrojom. Nuž, herci
mi zahrať musejú čos' ponáškou
na zavraždenie otca môjho, hej,
pred mojím strýčikom. Ja pozorovať
mu budem oči; vyskúmam ho až
k dnu života: i ak len sebou trhne,
znám postup svoj. Duch, ktorho videl som,
môž' diablom byť; a diabol v moci má
si dľa ľúbosti pribrať tvárnosť; áno,
a obzvlášte pri mojej slabosti
i ťažkomyseľnosti (akové
on mysle veľmi opanúva) môhol
by zneužiť a zatratiť ma. Žiadam
si základ, čo je veľa istejší,
než onen — Hra: toť, pasca hotovo,
kde svedomie chcem chytiť kráľovo. (Odíde.)

Strašná noc.

Od *A. P. Čechova.*

Ivan Petrovič Panichidin zbľadol, pritiahol lampu a začal rozčuleným hlasom.

— Tmavá, nepriehľadná hmla visela nad zemou, keď som sa, v noci pred Vianocmi 1883. roku, vracal domov od nebohého priateľa, u ktorého sme sa všetci zasedeli na špiritistickej seanci. Uličky, po ktorých som prechodil, pre čosi neboly osvetlené a bol som prinútený poberať sa skoro nazpamäť. Býval som v Moskve, pri Vstúpení na Mohylciach, v dome úradníka Trupova, teda v najpustejších miestnostiach Arbata. Myšlienky moje, kým som išiel, boly ťažké, trápne...

„Život tvoj blíži sa ku koncu... Kajaj sa..."

Taká bola frása, ktorú povedal mi Spinoza, ktorého ducha podarilo sa nám vyzvať. Požiadal som ho zopakovať, a mištička nielen že zopakovala, ale ešte i doložila: „Dnes v noci." Neverím špiritismu, ale myšlienka o smrti, ba len narážka na ňu, robí ma malomyseľným. Smrť, pánovia, je nevyhnutná, každodenná, ale zato

neprijde nad tým, že ten herec totu,
len k vôli jednej básni, jednému
snu strázne v stave bol tak prispôsobiť
si dušu vlastnú k vlastnej predstave:
že z účinku mu cele zbladla tvár,
do očí slzy vystúpily, zrak
má strhaný, hlas zlomený, i všetok
ten jeho výkon s nápodobením
tak harmonicky tesne prilíha
k myšlienke jeho? A to všetko pre nič!
Pre Hekubu!
Čo Hekuba mu, či on Hekube,
že môže plakať pre ňu? Čo by robil,
nech pohnútku tak má i pokyn ten
ku vášnivosti, jak ich mám ja? Ver'
to javište by v slzách potopil,
a rečou úžasnou sluch rozkálal
kol obecenstvu; smyslom pominulým
by zrobil vinného, a nevinného
od ľaku osinutým, pomiatol
nevedomého desom; vôbec všetky
schopnosti očí, uší omráčil
by naskutku. No ja, ja mamľasský
a hlin:ného srdu padúch, plazím
sa, v povesti jak onen sedmispáč,
neoplodnený svojím podnetom,
a neviem vrknúť slovíčka; nie, ani
za kráľa, na ktorého vlastníctve,
ba na jehožto žití najdrahšom
prekliata zhuba bola spáchaná.
Či dákym zbabelcom som? Kto ma to
prezýva, že som chumaj? prebíja
skrz na skrz kotrbu mi? bradu trhá
a chlpy z nej mi mece do tváre?
v nos štípe ma? dych lživý zavracia
mi do hrdla, tak hlboko jak pľúca?
Kto mi to robí? Hach!
Síc raní, no ja strpím pokojne: —
už tak to môž' byť len, že holubieho
som srdca, i žlč ešte postrádam,
by zhorčila mi útisk;ináč dávno
by som bol všetkých supov okolia
nakŕmil raba toho zdochlinou.
Tá krvožižnivá a smilná šelma!
bezcitná, zradná, chlípná, zvrhlá šelma!
Ó, pomsta!
Veď čo som to ja za osol! Je ver'
to za hrdinstvo, že ja, milého tak
jedného otca zavraždeného
syn, k umyslenej káre nadchnutý

tak nebom jak i peklom: sťaby len
nejaká kľampa môžem uľahčovať
si srdcu slovami, i do kliatia
vše upadám, jak opravdová fľandra,
kás dievka kravská!
Fuj, hanba! fuj! — Von poď, môj dômysle!
Čul predsa som, jak stvory zločinné,
sediace v divadle, tým na javišti
pravdivým umením tak trafené,
vraj, boly do duše, že vyvolaly
hneď svoje zločiny; bo vražda, bárs aj
jazyka nemá, vie preds' vravet tým
najzázračnejším ústrojom. Nuž, herci
mi zahrať musejú čos' ponáškou
na zavraždenie otca môjho, hej,
pred mojím strýčikom. Ja pozorovať
mu budem oči; vyskúmam ho až
k dnu života: i ak len sebou trhne,
znám postup svoj. Duch, ktorho videl som,
môž' diablom byť; a diabol v moci má
si dľa ľúbosti pribrať tvárnosť; áno,
a obzvlášte pri mojej slabosti
i ťažkomyseľnosti (akové
on mysle veľmi opanúva) môhol
by zneužiť a zatratiť ma. Žiadam
si základ, čo je veľa istejší,
než onen — Hra: toť, pasca hotovo,
kde svedomie chcem chytiť kráľovo. (Odíde.)

Strašná noc.

Od *A. P. Čechova.*

Ivan Petrovič Panichidin zbľadol, pritiahol lampu a začal rozčuleným hlasom.

— Tmavá, nepriehľadná hmla visela nad zemou, keď som sa, v noci pred Vianocmi 1883. roku, vracal domov od nebohého priateľa, u ktorého sme sa všetci zasedeli na špiritistickej seanci. Uličky, po ktorých som prechodil, pre čosi neboly osvetlené a bol som prinútený poberať sa skoro nazpamäť. Býval som v Moskve, pri Vstúpení na Mohylciach, v dome úradníka Trupova, teda v najpustejších miestnostiach Arbata. Myšlienky moje, kým som išiel, boly ťažké, trápne...

„Život tvoj blíži sa ku koncu... Kajaj sa...“

Taká bola frása, ktorú povedal mi Spinoza, ktorého ducha podarilo sa nám vyzvať. Požiadal som ho zopakovať, a mištička nielen že zopakovala, ale ešte i doložila: „Dnes v noci.“ Neverím špiritismu, ale myšlienka o smrti, ba len narážka na ňu, robí ma malomyseľným. Smrť, pánovia, je nevyhnutná, každodenná, ale zato

myšlienka o nej je protivná ľudskej prírode . . . A teraz, keď zahaľovala ma nepriezračná, chladná tma a pred očima zúrive krútily sa mi dažďové kvapky, a nad hlavou stenal mi žalobne vietor, keď okolo seba nevidel som ani jedinkej živej duše, nepočul ľudského hlasu, dušu moju zaberal neurčitý a nevysvetliteľný strach. Ja, človek svobodný od predsudkov, ponáhľal som sa, bojac sa obzreť, obrátiť sa na bok. Tak sa mi videlo, že jestli sa obzrem, istotne uvidím smrť, ako prízrak.

Panichidin hlboko si vzdychol, zapil si vody a pokračoval:

— Tento neurčitý, ale pochopiteľný vám strach neponechal ma ani vtedy, keď vyškriabal som sa na štvrté poschodie u Trupova, odomkol som dvere a vošiel do svojej izby. V mojom skromnom byte bolo tma. V peci nariekal vietor, a ako by sa prosil do tepla, poklopával dvierkami.

„Jestli možno veriť Spinozovi, — usmial som sa: — tak pri tomto plači tej noci príde mi umreť. Ale trápne je to predsa!“

Zažal som zápalku . . . Zúrivý poryv vetra prebehol po streche. Tichý plač premenil sa na zlostný rev. Kdesi dolu zabúchala vytrhnutá okenica, a dvierka na mojej peci žalostne zapišťaly o pomoc . . .

„Zle je v takúto noc ľuďom bez prístrešia“, pomyslel som si. Ale nebol čas oddávať sa podobným myšlienkam. Keď na mojej zápalke svetlým plamienkom rozhorela sa sirka a ja obzrel som sa po izbe, predstavil sa mi výjav neočakávaný a úžasný . . . Aká škoda, že vietor nezasiahol moju zápalku! Tak, mož' byť, nebol by som nič videl a vlasy neboly by mi staly dupkom. Skríkol som, pokročil ku dverám a užasnutý, zúfalý, zhrozený zatvoril som oči . . .

Naprostred izby stála umrlčia truhla.

Svetlý plamienok horel nedlho, ale stihol som rozoznať kontúry truhly. Videl som ružový, jagavý brokát, videl zlatý, pozamentový kríž na vrchnáku. Sú veci, pánovia, ktoré zaryjú sa vám do pamäti, hoc videli ste ich len za chvíľku. Tak i táto rakev. Videl som ju len za sekundu, ale pamätám sa na ňu do najmenších podrobností. Bola to rakev pre človeka stredného vzrastu a, súdiac dľa ružovej farby, pre mladé dievča. Drahý brokát, nôžky, bronzové rukoväte — všetko svedčilo, že mŕtvy bol bohatý.

O zlomkrky vybehol som z izby a, nerozvažujúc, nemysliac, len s pocitom nevýslovného strachu, letel som dolu schodmi. V korridore a na schodoch bolo tma, nohy zapletaly sa mi do šuby, a jako som ja nesletel a nevytruštil si krk, je nepochopiteľná vec. Keď našiel som sa na ulici, oprel som sa o mokrý lampášový stĺp a začal som seba samého uspokojovať. Srdce mi strašne bilo, dych mi zastavilo . . .

Jedna z poslucháček vytiahla knôt v lampe, aby lepšie svietila pritiahla sa bližšie k rozprávajúcemu, a on pokračoval:

— Nebol by som sa začudoval, keby som v svojej izbe bol našiel oheň, zlodeja, besného psa . . . Nepočudoval by som sa, keby bola spadla povala, podlaha sa prepadla, porúcaly sa steny . . . Všetko toto je prirodzené a pochopiteľné. Ale ako mohla sa dostať

rakev do mojej izby? Kde sa vzala? Drahá, ženská, urobená iste pre mladú aristokratku, — ako mohla sa dostať do biednej izby nízkeho úradníka? Či je prázdna, alebo je v nej mŕtvola? Ktože je *ona*, táto predčasne život opustivšia boháčka, ktorá navštívila ma tak čudne a strašne? Mučiteľná tajnosť!

„Jestli je toto nie zázrak, tak je to zločin", blyslo mi hlavou.

Domýšlal som sa všeličoho. Dvere v mojej neprítomnosti boly zamknuté, a miesto, kde býval kľúč, bolo známe len mojim najbližším priateľom. Veď predsa nie priatelia postavili mi tam rakev! Dalo sa predpokladať, že rakev priniesli stolári ko mne z omylu. Oni mohli nerozoznať, pomýliť poschodie alebo dvere a vniesť rakev nie ta, kam patrí. Ale ktože by nevedel, že naši stolári nevyjdú z izby, pokým nedostanú pláce za robotu, alebo aspoň na čaj?

„Duchovia predpovedali mi smrť, — myslel som si. — Či nie oni postarali sa opatriť ma i rakvou?"

Ja, pánovia, neverím, ani som neveril špiritismu, ale keď sa to takto trafí, veru môže priviesť do mystickej nálady ešte i filosofa.

„Všetko toto sú hlúposti a ja som chabý, ako žiak, — rozhodol som. — To bol optický klam — a nič viac! Domov idúc, bol som v takej mračnej nálade, že nečudo, keď moje choré nervy videly rakev... Pravdaže, optický klam! Čože inšieho?"

Dážď šibal ma po tvári, a vietor srdito trepal mi poly na šube, čiapku.. Preziabol som a strašne premokol. Treba bolo ísť, ale... kam? Vrátiť sa domov — znamenalo podvrhnúť sa risiku ešte raz videť rakev, a tento výhľad prevyšoval moje sily. Ja, ktorý nevidel som vôkol seba ani jedinej živej duše, nepočul okolo seba ani jedinkého ľudského hlasu, zostanúc sám, osamote s rakvou, v ktorej, možno, ležala mŕtvola, mohol by som prísť o rozum. A zostať na ulici v daždi a zime bolo nemožno.

Rozhodol som sa ísť nocovať k môjmu priateľovi Upokojovu, ktorý, ako vám je známo, pozdejšie zastrelil sa. Býval v zariadených izbách u kupca Črepova, v Mŕtvej uličke.

Panichidin sotrel si chladný pot, ktorý vystúpil na jeho tvári a, ťažko vzdychnúc, pokračoval:

— Svojho priateľa nenašiel som doma. Poklopav na dvere, presvedčil som sa, že niet ho doma, nahmatal som kľúč, odomkol dvere a vošiel som. Shodil som mokrú šubu na zem a, nahmatajúc potme diván, sadol som si oddýchnuť. Bolo tma... V obločnej ventilácii túžobne skučal vietor. V peci monotónne húdol svoj jednotvárny nápev svrček. V Kremli zazvonili na vianočnú utiereň. Spontánne som sa zažať zápalku. Ale svetlo nezbavilo ma mračnej nálady, ba naopak. Strašný, nevýslovný úžas zaujal ma poznove... Skríkol som, potočil som sa, a bez seba vybehol som z izby...

V izbe svojho priateľa videl som to isté, čo aj u seba — rakev!

Rakev priateľova bola dva razy väčšia, ako moja, a škoricová farba dodávala jej akéhosi zvláštneho mračného koloritu. Ako dostala sa sem? Že to bol optický klam, pochybovať už nebolo možno... Veď nemohla byť rakev v každej izbe! Zjavne, bola to choroba

mojich nervov, bola to hallucinácia! Kamkoľvek by som išiel teraz, všade videl by som pred sebou strašné obydlie smrti. Teda prichodil som o rozum, chorel som čímsi na spôsob „rakvomanie", a príčinu pomätenosti nebolo treba dlho sháňať: bolo treba rozpomenúť sa len na špiritistickú seanceu a slová Spinozu . . .

„Blazniem! — pomyslel som si v úžase a chytal som sa za hlavu. — Čože mám robiť?"

Hlava mi trešťala, nohy sa mi podlamovaly . . . Dážď sa lial, ako z kavieň, vietor previeval ma do kostí, a ja nemal som ani šuby, ani čiapky . . . Vrátiť sa po ne do izby bolo nemožno, nad moje sily . . . Strach tuho držal ma v svojom objatí. Vlasy vstávaly mi dupkom, s tvári lial sa mi chladný pot, hoc veril som, že to bola hallucinácia.

— Čože som mal robiť? — pokračoval Panichidin. — Blaznel som a riskoval som hrozne prechladiť sa. Na šťastie, prišlo mi na um, že neďaleko Mŕtvej uličky býva môj dobrý priateľ, lekár Pogostov, ktorý len nedávno osadil sa tu, a bol v noci so mnou na špiritistickej seanci. Vtedy ešte nemal bohatej kupeckej dcéry za ženu a býval v piatom poschodí, v dome štátneho radcu Kladbiščenského.

U Pogostova mojim nervom súdené bolo pretrpeť ešte nové muky. Vychodiac do piateho poschodia, počul som strašný hurt. Navrchu ktosi bežal, búchajúc nohami a trepúc dvermi.

— Ko mne! — počul som dušu trhajúci krik. — Sem sa! Dvorník!

A o chvíľku oproti mne dolu schodmi letela temná postava v šube a pokrkvanom cylindri . . .

— Pogostov! — zvolal som, poznajúc svojho priateľa. — Ste to vy? Čo vám je?

Keď došiel ko mne, zastal a zimnične schytil ma za ruku. Bol bľadý, ťažko dýchal, triasol sa. Oči mu neporiadne blúdily, prsia sa mu dmuly . . .

— Ste to vy, Panichidin? — pýtal sa hluchým hlasom. — Ale ozaj ste to vy? Ste bľadí, ako z hrobu... Ba vskutku, či ste vy nie hallucinácia?... Bože môj . . . ste strašní . . .

— Ale čo vám je? Ste premenení!

— Och, dajte mi, braček, vydýchnuť si . . . Som rád, že vás vidím, jestli ste to vskutku vy a nie optický klam. Prekliata špiritistická seancea . . . Tak mi rozrušila nervy, že, predstavte si, teraz, keď vrátil som sa domov, videl som v svojej izbe... rakev!

Neveril som vlastným ušiam a poprosil som ho, aby mi zopakoval.

— Rakev, skutočnú rakev! — povedal doktor, sadajúc si od nevlády na schod. — Nie som bojazlivý, ale i sám čert sa naľaká, ak po špiritistickom zasadnutí v súmraku potkne sa na rakev!

Zmäteno a zajakavo vyrozprával som doktorovi o rakvách, ktoré som ja videl . . .

Chvíľku dívali sme sa jeden na druhého, s vyvalenýma očima a otvorenýma ústy. Potom, aby sme sa presvedčili, že nehallucinujeme, začali sme štípať jeden druhého.

— Obidvoch nás bolí, — povedal doktor, — nasledovne teraz

nespíme a vidíme jeden druhého nie vo sne. Teda, rakve, moja a obidve vaše, — nie sú optický klam, ale niečo jestvujúceho. Čože teraz, braček, robiť?

Keď prestáli sme celú hodinu na chladných schodoch, pohrúžení v domnienkach a predpokladaniach, strašne sme preziabli a odhodlali sme sa odhodiť malodušný strach, zobudiť sluhu a ísť s ním do izby doktorovej. Tak sme i urobili. Vojdúc do izby, zažali sme sviecu, a vskutku, videli sme rakev, obitú bielym brokátom, so zlatými strapci a kyckami. Sluha nábožne prežehnal sa.

— Teraz môžeme sa presvedčiť, povedal bľadý doktor, trasúc sa na celom tele: — či je tá rakev prázdna, alebo . . . je obývaná?

Po dlhej, pochopiteľnej nerozhodnosti doktor zohol sa a, stisnúc od strachu a očakávania zuby, strhol s rakve vrchnák. Pozreli sme do rakve a . . .

Rakev bola prázdna . . .

Mŕtvoly v nej nebolo, ale zato našli sme v nej list takéhoto obsahu:

„Milý Pogostov! Vieš, že veci môjho tesťa prišly do veľkého úpadku. Trčí v dlhoch až po uši. Zajtra alebo pozajtre prídu mu popisovať majetok, a to celkom zahubí jeho rodinu, i moju, zahubí našu česť, čo je pre mňa najdrahšie. Vo včerajšej rodinnej porade dohodli sme sa popratať všetko, čo je cenné a drahé. A poneváč celý majetok môjho tesťa leží v rakvách (ako vieš, je stolárom, najlepším v celom meste), tak sme sa rozhodli popratať najkrajšie rakve. Obraciam sa k tebe, ako ku priateľovi, pomôž mi, zachráň náš majetok a našu česť! V nádeji, že pomôžeš mi zachrániť imanie, posielam ti jednu rakev, ktorú prosím ťa schovať a opatriť, kým nebudem ju pýtať. Bez pomoci známych a priateľov zahynieme. Úfam sa, že mi neodoprieš, tým viac, že rakev nezostane dlhšie u teba, ako týždeň. Všetkým, koho považujem za našich priateľov, poslal som po rakvi a spolieham sa na ich veľkodušnosť a šľachetnosť. Ľúbiaci ťa Ivan Čeľustin."

Za týmto tri mesiace liečil som sa proti rozrušeným nervom, ale náš priateľ, zať stolára, zachránil si i česť, i majetok, ba už má i bureau pohrabných processií, a kupčí s pomníkmi i náhrobnými platňami. Nejde mu veľmi dobre, a každý večer teraz, keď vchádzam domov, ja sa bojím, že zazrem pri svojej posteli biely mramorový pomník alebo katafalk.

Prelož. *B. Š.*

Dejepisné záhady.

Rozlušťuje *Fr. V. Sasinek.*

VI.

Turcia.

Styky Arabov s Bulharmi maly ten výsledok, že Bulhari dosť skoro, už za doby Mahomeda († 631) prijali mahomedánstvo. Cisár

Heraklius už r. 629 bojoval s Bulharmi jako mahomedánmi [1]). Pre tú príčinu Byzantínci menovali ich Turkami [2]), aby ich rozoznali od poddunajských Bulharov [3]). Tak menovali aj tých Bulharov a ich spoločníkov, kozarských Kabarov, ktorých Arpád priviedol do Uhorska; a zeme, kde sa boli osadili, pomenovali Turciou. Do tejto Turcie nebolo zahrnuté naše Slovensko. Toto dokázať je úlohou tejto rozpravy proti tým, ktorí, pomýlení bludnými domácimi kronikami, tvrdia, že Arpád opanoval celé terajšie Uhorsko.

Na korune Uhorska, ktorou dosaváď korunovaní bývali králi uhorskí, stojí tento grécky nápis: ΓΕCΟΒΙΤΖΑC ΠΙCΤΟC ΚΡΑΛΕC ΤΟΥΡΚΙΑC, Gesovič pravoslávny kráľ Turcie. Pôvod tej koruny i ja bol som položil do r. 1072, s tým tvrdením, že ju kráľ Jesa [4]) bol obdržal ako nadvojvoda Bielo-Uhorska čili Slovenska; Ipolyi (Stummer) však dokázal, že ju obdržal až r. 1075, keď zo slovenského nadvojvodu stal sa kráľom Turcie; poneváč na tejže korune je i obraz Konstantína, synáčka cisára Michala, a ten sa až r. 1074 narodil [5]). Cisár Michal teda mal na mysli len tie zeme, kde dľa byzantínskych dejepiscov bol sa osadil Arpád so svojimi Turkami čili s Bulharmi a Kozarmi, nie ale naše Slovensko; a síce:

a) Cisár Konstantín Porf. píše, že sa tí Turci osadili na Potisí [6]), odkiaľ boli vytisli Vlachov, a panovali i nad Slovenmi medzi Tisou a Dunajom, ktorých si boli podrobili [7]). Okrem toho opanovali i Sriemsko medzi Dunajom a Sávou [8]), ako i Pannoniu [9]).

---

[1]) Fredegarii scholastici chronicon ap. Migne: Patrol. t 71. pag. 647.

[2]) Turcare, quempiam ad mahumetanam superstitionem traducere. Turcum facere. Lexicon ap. Migne p. 2239.

[3]) Turcorum mores, qui a Bulgarorum (subdanubiarum moribus) eatenus *solum* differunt, quod hi, Christianorum fidem amplexi et in romanum (byzantinum) vitae cultum traducti, et asperitatem morum et vagum atque instabile vivendi genus... abiecere. A. Kollár: Amoenitates, V. 1. p. 4, 43.

[4]) Gesa. Gesaslav, Jesse, Jesa, Jezaslav. Na korune stojí Geso bitzas, poneváč Gréci to bitzas (vitzas, vič) radi, ale zbytočne, priliepali na mená slovanské. Slovenský Letopis I, 7—9.

[5]) Pauler Gyula: A magyar nemzet története. Budapest, 1893. I, 563. n. 268.

[6]) Ulteriora (Danubii), quae omnia Turcis habitantur, cognomina nunc (949) habent a fluminibus transcurrentibus ... Timeses ... Tutes ... Moreses ... Crisus ... Titza. Const. Porph. c. 40.

[7]) Ugri (čierni), vyhnavší Vlachov (zo Zátisia) a zahrnuvší tú zem, sedeli so Slovanami (medzi Dunajom a Tisou) podrobivšie si ich. Nestor ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 558, 568. — Slováci v Uhorsku, str. 30. n. 12.

[8]) Et habitant quidem trans Danubium flumen Turcae in terra Moravia, atque etiam ulterius inter Danubium et Savam fluvios. Const. Porph. c. 42.

[9]) Ad cursum fluminis exstat Sirmium, quod Belegrada abest duorum dierum itinere; inde magna (pannonica) Moravia. Const. Porph. c. 40.

Turciou teda bolo Potisie, Sriemsko preddunajské i zadunajské a Pannonia, nie ale država moravská nad Tisou.

b) Arpádovci až pozdejšie opanovali celé Čierne Uhorsko, nie však Biele Uhorsko čili naše Slovensko; lebo Kniga Stepennaja rozoznáva bielych Uhrov čili Slovákov od arpádovských Bulharov a Kozarov, v Čiernom Uhorsku čili v Potisí bývajúcich [10].

Dosavádni skúmatelia dejepisu Uhorska buď si tej Knigy nevšímali, ba ju i odmršťovali [11], poneváč boli predpojatí tou bludnou, z domácich kroník čerpanou mienkou, že Arpád priviedol Maďarov do Uhorska; kdežto sme z dosavádneho rozlúšťovania záhad dejepisných presvedčili sa o jej správnosti. Keby jej nebolo, z prázdnych našich domácich kroník nevyplnili by sme medzery dejepisu Uhorska v 10. století.

Kniga Stepennaja (r. 967) hovorí, že Kozari a Bulhari na Potisí boli poplatní Rusom. Nuž, či je jej svedectvo i v tomto ohľade správné a hodnoverné?

Cisár Konstantín Porf., ačkoľvek zná Turkov (Bulharov a Kozarov) Arpádových na Potisí, hovorí, že Turci r. 949 majú svoje hlavné sídlo v Pannonii [12]: teda nie v Potisí. Tak bolo to skutočne. Potiskí Turci (Bulhari a Kozari) boli pod mocou ruskou, ako o tom svedčí Kniga Stepennaja a s ňou aj iné dejepisné pramene. Dľa tých svedectví Svätoslav (964—972) dostával z Čiech a Uhorska striebro a kone. Bojochtivý Svätoslav, umieniv si podrobiť sebe i poddunajské Bulharsko, kde bol Peter kráľom, rád to videl, že potiskí Uhri (Bulhari, Kozari a Sloveni) páchali lúpežné vpády do poddunajského Bulharska, tak že Peter uzavrel s nimi smluvu, dľa ktorej povolil im svobodný priechod čez poddunajské Bulharsko proti Grékom. Nad tým rozhnevaný cisár Nicefor vyzval Svätoslava k válke proti Petrovi. Svätoslav opanoval poddunajské Bulharsko a preniesol ta i hlavné sídlo svoje; keď však tento vnikol až k Adrianopolu, Gréci, tušiaci v tom zradu, vytiahli meč proti nemu. Svätoslav vyslal teda vojsko, záležajúce z potiských a poddunajských Bulharov proti nim [13], aby s hanbou nemusel sa poddať Grékom [14]. Válka zle mu vypadla; prinútený bol učiniť mier s Grékmi, opustiť poddunajské Bulharsko a dať sa na zpiatočnú cestu do Ruska; ale u Dnepru r. 972 prepadli ho Pečenci, tak že

---

[10]) Eo tempore (967) tributarii (Russis) fuerunt... Kosari, Bulgari ad Danubium, Ungari albi, Czechi, Poloni.

[11]) Pray: Annales veteres pag. 319.

[12]) Tunc autem temporis Longobardi Pannoniam incolebant, quae nunc (949) Turcarum sedes est. Const. Porph. c. 27. ap. Migne t. 113 pag. 238. Arpádovci robili útoky na západ z Pannonie, nie z Potisia.

[13]) Russi, quum de eorum (Graecorum) transitu audissent, partem exercitus, cui Hunnorum (tibiscanorum) Bulgarorumque (subdanubiorum) multitudinem adjunxerant, in Romanos (Graecos) praemittunt. Leo Diac. ap. Migne t. 117. pag. 818.

[14]) Periit, inquit (Svatoslav), gloria, arma Russica sequens, quae modo *populos finitimos* nullo negotio subegerunt, modo citra sanguinem integras tenuerunt regiones, si nunc turpiter cedimu s Romanis. Ib. p. 875.

len malá časť pozostalého vojska zaniesla do Ruska žalostnú zprávu o smrti Svätoslava [15].

c) Po smrti Svätoslava nastaly roztržky medzi jeho dedičmi, pre ktoré moc Ruska klesať počala. I grécky cisár, ustavičnými vojnami skrotený, myslel viac na pokoj, než na vojny. Poliaci, Česi a potiskí Čierni Uhri, z moci ruskej vysvobodení, prišli k samostatnosti. Okoličnosti tieto použil západný cisár Otto I. a r. 973 svolal kongress do Quedlinburgu. Dostavili sa ta: Mečislav polský, Boleslav II. český [16], ako i vyslanci grécki, beneventskí [17], uhorskí [18], bulharskí, dánski, germano-slovanskí a ruskí [19]. Tam ustálené boly i hranice Čiech a latinského biskupstva v Prahe, siahajúce až po hranice potiských Uhrov. Dla toho Slovensko zahrnuté bolo do Čiech [20], a hranice jeho od ústia Hrona siahaly k Tatrám [21]. Tak to bolo až do r. 999, keď polský Boleslav Chrabrý odňal Slovensko Čechom.

Po smrti Boleslava Chrabrého († 1025) opanované bolo skrze sv. Štefana, kráľa uhorského, ale, jako zvláštna, obyčajne uhorským kráľevičom za údelné kniežatstvo dávaná vojvodina (ducatus), zostalo zvláštnou provinciou Uhorska [22]. Tak sa ono predstavuje nielen na korune uhorskej z r. 1075, ale i na odznaku (címeri) krajinskom.

Z akejkoľvek doby pochádza ten krajinský odznak (címer),

---

[15]) Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 607—616. Šafárik: Starožitnosti II, 90—93. Moje Dejiny počiatkov terajšieho Uhorska (mutatis mutandis) str. 84—86.

[16]) Srov. moje Dejiny počiatkov terajšieho Uhorska, str. 14.

[17]) Srov. predošlé V. záhlavie o Slovanoch vojevodstva beneventského v dolnej Itálii.

[18]) Bez pochyby rozumeť treba čiernych Uhrov (Bulharov, Kozarov za Tisou a Slovanov medzi Tisou a Dunajom), nie ale v Pannonii. Srov. pozn. 12. Slováci v Uhorsku, str. 30, n. 12. Dejiny počiatkov terajšieho Uhorska, str. 98, n. 6.

[19]) Huc (ad Quidilingeburg) confluebant imperatoris (Ottonis I.) edictu Miseco atque Bolizlavo, duces, et legati Graecorum, Beneventornm, Ungariorum, Bulgariorum, Danorum et Sclavorum. Ditmar ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I. 249. Kronika Lamb. Schafnaburgensis a Hildesheimensis ad an. 973 dodávajú: „atque Russorum".

[20]) Provinciaque, cui Vag nomen est. Bielowski ib. pag. 148. Vagibarea. Const. Porph. c. 30. Slovenský Letopis V, 103.

[21]) Termini Polonorum ad litus Danubii ad civitatem Strigoniensem terminabantur, dein in Agriensem civitatem ibant, demum in fluvium, qui Tizia nominatur, cedentes, regyrabunt iuxta fluvium, qui Cepla nuncupatur, usque ad castrum Galis (Salis), ibique inter Ungaros, Ruthenos et Polonos finem dabant. Bielowski ib. p. 505 cum n. 31. Slovenský Letopis V, 273.

[22]) Quum Petrum . . . nulla ratione *provinciales* recipere conseutinent, alium quemdam (Belam I.), quem petebant, *ducem* eis constituit (Henricus). Srov. Dejiny kráľovstva uhorského I, 30, n. 6.

predstavuje sa na ňom heraldicky správne obraz slovenskej vojvodiny; a síce: a) hory vyobrazujú hornaté Slovensko, b) na temeni hory kniežatská koruna označuje údelné kniežatstvo (ducatus) kráľovičov uhorských, c) dvojramenný kríž, z kniežatskej koruny vyčnievajúci, upomína na východné cyrillo-metodejské kresťanstvo.

d) Je pravda, že názov „Uhorsko" časom označovalo nielen Pannoniu, ale i naše Slovensko, predsa však ono nielen nosievalo názov Slovenska (Slavonia, ducatus nitriensis), ale rozoznávalo sa i od potiského i od pannonského Uhorska[23]). Ešte i potom, keď nastalo bludné stotožňovanie Uhrov a Maďarov, obyvatelia Slovenska neprestali sa menovať od Maďarov Tótami, a maďarský ľud práve tak menuje naše Slovensko Tótországom, ako menuje zadunajskú Slavoniu.

Z toho všetkého zrejme vysvitá, že Byzantínci pod Turciou nerozumeli Slovensko, ani pod Turkami Slovákov.

Na Čiernej Hore.

(Pokračovanie.)

Keď sme vstali, jedna sestra Michajlova nám nalievala a my umyli sme sa, najedli sa a šli sme s učiteľom na pohrab. Ešte zďaleka ozýval sa strašný nárek. Černohorci majú tú obyčaj, že za mŕtvym kukajú a lelekajú, to jest kričia, koľko im hrdlo stačí: „Kuku, lele!" a bijú sa celou silou do pŕs, čo u nich označuje najväčší žiaľ. Po tom sa i dozvie dedina, že niekto umrel, keď počuje lelekať. Čuvši nárek, súsedia sa sijdú, poradia sa, kde to môže byť, a ak umrel nejaký starý junák, idú hneď všetci k nemu. Keď sa ich tak niekoľko sijde, a na ceste sa k nim ešte niekoľkí pripoja, začnú sa shovárať o nebohom a pospomínajú všetky drobnosti z jeho života. Keď už priblížia sa k domu, v ktorom je mrtvola, zakukajú tak hlasne, aby ich všetci v tom dome počuli. Ľudia, ktorí sú pri mŕtvom, na to odpovedia ešte silnejším krikom a vyjdú proti prichádzajúcim. Prichádzajúci pozdravia domácich, to jest najbližších nebohého s obyčajným: „Zdravo ti glava!" potom počuť nasledovné rozhovory, ktoré nikdy nevystanú: „Teda X. presťahoval sa z tohoto sveta, chvala Bohu?" — „„A už je on tam, nech bude Bohu chvála!"" — „Len nech Pán Boh dá vám zdravia, veď ste nie tak opustení, máte tu už dospelých synov" atď. Domáci na to odpovedajú: „Dobre je, chvala Bohu!"

[23]) Henricus (Emericus) nobilis dux Sclavoniae. Bielowski ib. p. 508. Repromittimus sibi (Belae IV.), Theotonicos, Sclavos ad ducatum *Sclavoniae* pertinentes, et Bohemos, quos in praesentiarum habet vel habuerit in futurum. Fejér: Cod. dipl. IV, 3, 72. Srov. Slováci v Uhorsku str. 36. n. 81 a 82. Podhradczky: Chron. Bud. pag. 152. n. 2. Slovenské Pohľady 1902 str. 25.

Zvláštne je i to, že za mŕtvym plače, kuká celá dedina, ale najbližšia rodina nesmie. Žena nikdy nesmie oplakávať muža, sestra brata, mať syna; to by bola najväčšia hanba.

Prišli sme pred umrlčí dom; mrtvé telo bolo v dome, ale pred domom sedel zástup chlapov, za ním menší žien a detí. Sedeli na kameňoch v jednom rade, ktorý tvoril pravidelnú elipsu. Na čele elipsy sedel starý pop a kommandír, môj známy. Privítal ma a dal mi miesto hneď pri sebe; predstavil ma všetkým svojím spôsobom, to jest hovoril im, kto som a zkadiaľ. Niekoľko skleníc s morušovou pálenkou chodilo do kola, a pri tom niektorí zahrýzali si zelenej uhorky, surovej, neobielenej, bez soli. Mne, pravda, hneď vtisli do jednej ruky uhorku a do druhej sklenicu; prirodzená vec, prijal som obidvoje, napil som sa a zahrýzal som si uhorky. Hovor bol zo začiatku tichý, pritlumený, kto mal v ruke sklenicu, obrátiac sa k súsedovi, povedal pološeptom: „Za zdravlje"; ale pozdejšie hovor oživel a bolo počuť celkom jasne: „Boh ti daj dobrého zdravia i junácky obraz!" Každý mal čo rozprávať súsedovi, a okolo mňa tiež sišli sa so šiesti a poslúchali ma. V tom kommandír volal: „Nože, nech prijde jedna žena, nech naricka, aby tento náš hosť videl naše obyčaje!"

Tu žena sadla na kameň k nám, oblizla ponuknutú jej sklienku a začala nariekať. Černohorské nariekanie je vlastne pieseň, ktorá má veľmi jednoduchú, smutnú melodiu. V nej spomínajú sa všetky dobré diela nebohého, ako bude ťažko bez neho žiť pozostalým, ako jemu bude dobre v nebi, ako ho tam dočkajú všetci predkovia jeho a dajú mu pekné miesto medzi sebou; pravda, tu spomenie, kto sú tí predkovia, od prvého do posledného. Tá pieseň sa menuje „tužbalicou", taká je na pr. nasledovná.

Pôvodná:	*Preklad:*
Što si narod okupio — oćni vidu!	Prečo si ten národ svolal — očný vidu!
Oko zorne glave tvoje — bratska glavo!	kolo vzornej hlavy tvojej — bratská hlavo!
Svadba nije, slava nije — žalost mi je!	Svadba nie je, sviatok nie je — žalosť mi je!
A ja stala, te ne kukam — ja kukala!	A ja stojím, nenariekam — ja nešťastná!
Evo imam kukat koga — kuku brate!	A nariekať jesto za kým — kuku, brate!
Za prezgodnom glavom tvojom — zgodna glavo!	Za predobrou hlavou tvojou — dobrá hlavo!
I za krutom snagom tvojom — bratska snago!	I za krutou tvojou silou — bratská silo!
Moj iz roda kotomane - brate rode!	Oj, junáče z môjho rodu — brate rode!
A što slomi bratsko krilo — krilat orle!	Čo si zlomil bratské krýdlo — smelý orle!
Što ostavi dom i kuću — kuku braći!	I zanechal dom i bratov — kuku bratom!
I četvoro djece tvoje — siročadi!	Štyri drobné dietky tvoje — sirôtočky!
Na nejake ženske ruke — zašto čoče!	Na bezvládne ženské ruky — prečo, riekni!
Svijet si im zatvorio — bez otvora!	Zatvoril si tento svet im — bez otvora!
Ko će djecu podizati — teško njima!	Deti drobné kto odchová — beda pre nich!
I djevojke udavati — njima prazno!	A dievčence povydáva — nešťastnice!
Što ocrni sestre tvoje — bezbratnice!	Čos' rozžialil sestry svoje — bezbratnice!

Koja u rod brata nema — teško bona!	Ktorá v rode brata nemá — nevoľnica!
Ona jadna stime nema — bratska stimo!	Ona biedna úcty nemá — bratská úcto!
Teško bit je bezbratnici — ne daj brate!	Ťažko je byť bezbratnicou — nedaj, brate!
Oj u kući sovradžijo — ljudska slavo!	Oj, ty v dome starateľu — ľudská slávo!
A u društvo govordžijo — telbiz čoče!	Medzi ľuďmi hovorníče — zlatoústy!
A uz pušku nišandžijo — bistro oko!	A pri puške dobrý strelče — bystré oko!
A na sablju kididžijo -- oštra ćordo!	A so šabľou napadaču — ostrý korde!
Dje se vika ko je vitez — ti si vitez!	Kde hovoria, kto je víťaz — ty si víťaz!
Dje se mladi momci grabe — sokolovi!	Kde sa mladí chlapci boria — tí sokoli!
Oko, glava i oružja — dobra glavo!	Za turecké hlavy, zbroje — dobra hlavo!
Tis' u prve vazda bio — siv sokole!	Ty s prvými bol si všade — siv' sokole!
Ko će šanac preskočiti — mjesto tebe!	Kto preskočí teraz šanec — miesto teba?
Al' na pušku pričekati — uzdanice!	Nepriateľa s puškou dočká — pevný štítu!
Al' unijet' ranjenika — bratske rane!	A kto vnesie raneného — bratské rany!
Ispred oštre turske sablje — Bog je kleo!	Zpred tureckej ostrej šable — Boh ju skáral!
Ali ću te dobro molit — da mi kažeš!	Ale ťa chcem ešte prosiť — bys' mi riekol,
U što si se zaljubio — brate mio!	Do čoho si zaľúbil sa — brate milý?
Na čem si se slakomio — mudra glavo!	Na čo si sa ulakomil — múdra hlavo?
Na tri lakto crne zemlje — nama crno!	Na tri lakte čiernej zeme — nám je čierno!
I toliko bjela platna — zlog ostatka!	I bieleho plátna toľko — nešťastného!
Zar tun misliš vjekovati — vjeran čoče!	Či tu myslíš snáď prebývať — verný chlape?
I još bih te ja molila — vrat slomila!	A ďalej by ťa prosila — krk zlomila (preklínala),
Kad uljetiš veljem jatu — jaoh nama!	Keď prídeš k' kŕdľu veľkému — muka s nami!
Baš u jato čudnovato — čudan rode!	K tomu kŕdľu predivnému — divný chlape!
Sve banova ka lavova — ljudski lave!	Všetko chlapov sťa besných ľvov — ľudský ty ľve!
Naše zgodne braće krute — rane ljute!	Našich hodných bratov krutých — oh, rán ľútych!
Bratski te te dočekati — bratsko krilo!	Bratsky ťa tam oni prijmú — bratské krýdlo!
Divno mjesto napraviti — i za njem si!	Krásne ti tam miesto dajú — hodný si ho!
Ali te se začuditi — kad te vide!	Ale sa ti zadivia tam — keď ťa vidia
I još tako teško bona — zlo me boli!	A ešte tak boľavého — zlo ma bolí!
Bratski te te zapitati — bratska diko!	Bratsky sa ťa zapýtajú — bratská slávo!
Što ti se je dogodilo — kuku lele!	Čo sa s tebou prihodilo — kuku lele!
Jesil' u boj poginuo — ubojniče!	Či si v boji život ztratil — bojovníče!
Djes' na glave momci grabe — jagmadžijo!	Kde junáci hlavy berú — môj junáče!
Jal nosio ranjenika — zlo uranka!	Či si niesol raneného — nešťastného!
Ma je tamo lijek svašta — lele nama!	Však je u nich liekom všetko — beda s nami!
I tebe te izvidati — bratska vilo!	A teba tiež vyliečia tam — bratská vílo!
Svak će pitat za svojega — svojni! brate!	Za svojich sa pýtať budú — svojný brate!
Nemoj im se požaliti — željo braćo!	Ale ty sa im nežaluj — žalosť naša!
Nit' im kolo razuriti — kuku rode!	Ani kolo im netrhaj — kuku, rode!
Djes igraju mladi momci — svake igre!	Kde tancujú mladí chlapci — všetky tance!

No u kolo njima podji — kolovodjo!
Pa kad bi se odmorio — zlo ne mori!
I od bola prebolio — zor delijo!
Nemoj mnogo dangubiti — medju braćom!
Ni na igru zatrajati — molim ti se!

U njih nadji sina tvoga — mladu glavu!
E diejete prenejako — luda glavo!
Djeca te ga cvijeljati — teško majci!
Divno ćeš ga prisvogiti — svojni brate!
A još ljepše prigrliti — da ne vene!
Dok podigneš sina tvoga — valjaće ti!

E na misá teškoj majci — teško njojzi!
Na misá je mnogijema — za vas tamo!

E je dosta poginulo — mlada momka!

Kad se velja bitka diže — kuku, ljudi!
Ratova se tri godine — triš kukala!
Pogine ni velja kita — po izboru!
Biranijeh sokolova — iz mog roda!

No do kola chyť sa s nimi — kolovodič!
A keď sa už tak odmoríš — zlo nás morí!
A zotavíš od boľasti — vzor junáče!
Nezostávaj dlho potom — medzi bratmi!
Ani na hrách neostávaj — prosím ťa ja!

Najdi pri nich syna tvojho — mladú hlavu!
Lebo dieťa prislabé je — slabá hlavo!

Pokúšať ho budú deti — ťažko matke!
Krásne si ho prisvojíš ty — svojný brate!
Objímeš ho ešte krajšie — by nezvädol!
Keď pozdvihneš syna svojho — pomôže ti!
Starosť robí smutnej matke — tej chudinke!
Zadávate mnohým starosť — vy, čo ste tam!
Lebo už dosť pohynulo — mladých chlapcov!
Keď sa veľká bitka strhla — kuku, ľudia!
Vojna bola za tri roky — oh, nešťastia!
Zahynula krásna kytka — vyberaná!
Najhodnejších to sokolov — z môjho rodu!
oj . . . oj . . . oj . . .

(Dokončenie.)

Jozef Holúbok.

Slovenský jazyk, živá starina.

Slovenská pesnička z roku 1848.

Mám ja pierce z havrana,
Bôh nech živí Hurbana!

V Hurbanovej hore
Červená zástava,
Bude na nej viseť
Košútova hlava.

Košúte, Košúte,
Čo nás tak verbuješ,
Malú krajinu máš,
Či nás prezimuješ?

(Z Turca.)

Ľudové obyčaje z D. Hričova.

(Trenčianska stolica.)

Podáva: *J. Krasňánsky.*

Medzi obyčaje môžeme rátať i to patriarchálné hlásanie v noci. Do roku 1874 ešte aj spieval hlásnik nasledovne:

Uderila deviata hodina,
Chváľ každý duch Hospodina,
Opatruj nás Panenka Mária!
Opatrujte svetlo, oheň, aby nebôl
ľudom škoden.
Ježiš Kristus buď pochválen
Až na veky vekov amen.

Nejaká pamiatka hlásania so spevom zostala v tom, že na Vianoce pred polnočnou sv. omšou (utiereň) v kostole odbije na zvončeku 12, potom vytrúbi 12, a rechtor spieva:

Chváľ každý duch Hospodina
i Ježiša jeho Syna,
uderila dvanásta hodina.
Oznámi sa vám novina,
Porodila Panna čistá
v Betleheme Jezu Krista.
Raduvali sa anjeli,
Spolu s nima aj pastieri,
Radujme sa aj my z toho,
že nám Boh dal dožiť toho
Narodenia Krista Pána —
chváľ každý duch Hospodina.
Ježiš Kristus buď pochválen
až na veky vekov Amen.

Povery a čary na Štedrý večer. (24. decembra.) Malým deťom kážu postiť sa, že uvidia zlaté prasiatko. Gazdiné osýpajú poval hrachom a hovoria:

Doma, kurky, sedávajce,
doma vajcá nosievajce;
doma vajéc ako hrachu,
u susedôv ani maku.

Gazda alebo gazdiná príde do izby s putňou vody [1]) a hovorí:

Pochválen Pán Ježiš Kristus — vinšujem vám šcastlivé sviatky; aby vám dal Pán Boh šcastia, na dietočkách potešenia, na statečku rozmnoženia a všetkého v hojnosti.

Po polnočnej sv. omši uväzujú slamou stromy, aby dobre rodily. Gazdiná pomaže medom uhel domu, aby do nich ľudia chodili.

---

[1]) Putňa s vodou hrá úlohu aj v iných čaroch, tak niekde mladucha, keď ju pred sobášom zapletajú, sedí na putni vodou naplnenej, za sedadlo slúži jej piest. — Inde predísť niekoho s prázdnou putňou znamená nešťastie

Z národných piesní.

1.

Ide šuhaj poľom
pod zeleným perom,
perko sa mu trase,
dievča za ním plače.

Plače dievča, plače,
má ono čo plakať,
kázal sa mu šuhaj
sedem ročkov čakať.

Keby to len sedem,
to by bolo málo,
ale od malučka,
to je veľmi dávno.

2.

Príďže ty, šuhajko,
dneská večer do nás,
veru ti vyrežem
nade dvere rováš.

Nade dvere rováš,
nad okno kolečko —
príďže ty, šuhajko,
moje srdenečko.

3.

Gdovec, milý gdovec,
pravdu že mi povedz,
keľo si detích mal, —
či ma neoklameš?

Pred pecom je štvero,
na peci pätero —
to je, moja milá,
len priam devätero.

4.

Literatúra a umenie.

Proti slovenčine. V Ružomberku vychodiace *Ľudové Noviny*, ktoré vstúpily do služby elementov z Moravy a Čiech intrigujúcich proti slovenčine, píšu mnoho o maďarskej brošúre dr. S. Czambela: *A cseh-tót nemzetegység multja, jelene és jövője* (Minulosť, prítomnosť a budúcnosť česko-slovenskej národnej jednoty). Brošúra prišla im vhod i preto, že my, v martinských vydaniach, mlčali sme o nej. Zprvu pri tých článkoch Ľudových Novín nám bolo temer len smiešno. (Pisateľ z neopatrnosti dostal sa do smiešneho položenia: on *počul hlas* (čítal totiž brošúru), *ale nevedel, či to hlas.* S 22. číslom tých novín vec jednako prestala nám byť smiešnou. Tam čítame toto:

„V bernoláčtine javila sa snaha katolíckeho kňazstva pristúpiť ľudu. Katolíci cítili potrebu toho, aby vo svojich bojoch protireformačných hovorili s ľudom tak, ako tomu ten ľud najsnadnejšie porozumie: jeho domácou, jeho kuchyňskou rečou, jeho miestnym nárečím. Podkladať Bernolákovi snahy literárne-kulturné — to je mierne rečeno historický omyl. Literáti pozdejšej doby stáli už pred tým fait accompli, že na Slovensku vznikla nová (!) reč a že ona z agitačných spisov náboženských prechodí do verejného života. Toto fait accompli s jednej a politické ohľady, demokratický ťah každého ľudového hnutia (aké v štyridsiatych rokoch i u nás bolo) s druhej strany primaly tvorcov (!) slovenčiny k tomu, aby reč ľudu, a síce reč tej čiastky slovenského ľudu, s ktorou sa práve oni stýkali, povzniesli na úroveň kniževnú. Oni jednali [1]) z nutnosti okamženia . . . Ako znateľ slovenskej literatúry musíte znať i to, že tvorcovia slovenčiny v ustanovení vedeckých základov samostatnej slovenčiny dospeli len k úctyhodným pokusom a že samostatná slovenčina bola principom len do tých čias, kým práve vedecké spracovanie (Hattalovo) neukázalo, že sa medzi slovenčinou a medzi češtinou ani grammatikálné ani syntaktické ani fraseologické, ba ani len slovné steny stavať nedajú. Od tohoto okamženia slovenčina ako provisórny princip padla.“ Ani vraj J. M. Hurban nedospel ku principu samostatnej slovenčiny.

Veľmi opovážlivé namierenie; zmierňuje ho len konfúsnosť spôsobu. Takto postaviť sa zlí ľudia opovážia sa len proti svojmu. (Proti nesvojmu totiž nešlo by to beztrestne.) *Podkladať* vraj Bernolákovi snahy literárne-kultúrné je, najmenej rečeno, historický omyl. Ako by literatúra protireformačných bojov bola vyšla z Bernoláka. (Zakuklený pisateľ Ľudových Novín, tak sa zdá, mal informátora, ale takého, ktorému nejde o pravdu.) Veď Bernolák, ako každý vie, predstavuje potvrdenie, sankciu, kodifikáciu toho, čo pred ním už vyše sto rokov bolo. A potom: v šľapajach Bernolákových zjavil sa Hollý so svojimi selankami, *Svätoplukom, Cyrillo-Metodiadou, Slávom* — pomýlený a svedený Slováčik z Ľudových Novín ani v tom čine neuzná ani len snahy literárno-kultúrnej?! Alebo že bernolákovská slovenčina za Štúra „z agitačných spisov náboženských prechodila do verejného života.“ Ako by Štúra delilo od Pázmányovej a celej protireformačnej doby len nejakých 10—20 rokov! No vrcholom tejto mrzkej nepravdy je, že Štúrovci „povzniesli na úroveň

[1]) Slovák *jedná* voly a koňa — keď ich kupuje.

kniževnú reč tej čiastky slovenského ľudu, s ktorou sa práve oni stýkali." Teda stredná slovenčina v literatúre, táto radosť našej duše, je dielom len náhody. Aké nesvedomité blúznenie! Uvedenie strednej slovenčiny do literatúry spojuje sa s menom Štúra, Hurbana, Hodžu, a tí „stýkali sa" s touto rečou? Z nich prvý bol trenčiansky rodák, druhý žil na severnom, teda k Morave blízkom kraji Nitrianskej stolice, na Brezovej a v Hlbokom — len Hodža bol narodený i žil na území strednej slovenčiny. Ale ako Štúrovci mohli neprísť na strednú slovenčinu? Predsa už Matej Bél (1746) ukazoval, že pravá slovenčina je v úžitku v krajoch od Čechov, Moravanov, Poliakov a Maďarov oddialených, a Šafárik, rodák z krajného Gemera, keď roku 1823 radil sa s Kollárom, *ako* by bolo písať pre Slovákov, tiež prišiel na to, že „by se ohled zvlášť na ty Slováky bráti měl, kteří i Čechů a Moravanů, i Poláků u Rusňáků jednako vzdáleni jsou." Stredná slovenčina u nás nie náhodou, ale preto bola uvedená do literatúry, že ona má plnosť známok, charakterisujúcich slovenský jazyk.

Na čom my stojíme, čo nás udržuje, spojuje, Ľudové Noviny to chcú cele pochovať, keď píšu, že „samostatná slovenčina bola principom len do tých čias, kým práve vedecké spracovanie (Hattalovo) neukázalo, že sa medzi slovenčinou a češtinou ani grammatikálné, ani syntaktické, ani fraseologické, ba ani len slovné steny stavať nedajú. Od tohoto okamženia slovenčina ako provisórny princip padla." Slovenské snahy a s nimi slovenčina boly už neraz oklebetené, zlými ľuďmi napadnuté, ale takýmto mrzkým spôsobom ešte ani raz. Slovenčina, žijúca na dôležitom punkte slovanského sveta, pre neprajné okolnosti stala sa predsa pastorčaťom medzi slovanskými jazykmi, je podnes cele nepreštudovaná, tak že ani nevie sa, čo všetko skrýva v sebe: no svedený Slováčik (P. Kompiš, ktorému ona dáva chleba!) má hotovú mienku o nej a opovážlive povie, že už Hattalovou mluvnicou dokázalo sa, že nemá oprávnenia, aby písomne bola užívaná. Jeho reči o tých grammatických a iných stenách ani nepatria k veci. V Slov. Pohľ. i nedávno bol citovaný súd prof. Jagića, že „nicht die Sprachverwandtschaftsgrade fallen bei der Gründung einer selbständig sein wollenden Literatur in erster Linie in die Wagschale, sondern die Machtverhältnisse, politische und religiöse Beziehungen und die gegenseitige Anziehung oder Abneigung." [1]) Ešte i Havlíček, práve v našej otázke, bol napísal: „V takových záležitostech rozhodují více cit, pak *osudy samé* . . ." [2]) Ale aj ináče, i bez Machtverhältnisse, bez politických pomerov a osudov našich, sú to liché reči o tom nejestvovaní grammatických stien. Pisateľ v Ľud. Nov. potreboval len otvoriť Gebauerovu Mluvnicu Českú (I, 1895), bol by mohol videť bezmála na každej strane, že je podvedený, že česká grammatika nie je taká totožná s grammatikou slovenskou. (Ani len české pravidlo o pohybnom *e* nemá plnej platnosti pre slovenčinu.)

Kto je nie slepý, vidí, v čom sme my Slováci. Pochopí, že bez slovenčiny boli by sme ako rozviazaný snop. A v Čechách i na Morave v takéto časy (pod titulom, že idú nám pomáhať) nemajú nič pilnejšieho,

---

[1]) Archiv für slav. Philologie XIX, str. 277.
[2]) Slovan 1850, máj—červenec, str. 679.

ako hýbať otázku slovenského spisovného jazyka a podkopávať slovenčinu. Za slovenský jazyk a slovenskú národnosť my vydávame svedectvo pred maďarskými súdmi a po žalároch: a proti nám, takýmto otvoreným, pod zámienkou česko-slovenskej vzájomnosti v Olomúci za 1 ½ roka vydávali noviny so pseudonymným redaktorom. V celej českej publicistike nenašiel sa človek, ktorý by sa bol ozval aspoň proti tomuto nepeknému spôsobu. Teraz ten pseudonym brojí proti nám v novom orgáne („Československá Vzájemnost") a rozpráva (február 1903, číslo 1, str. 3), že v poslednom čase oni usilovali sa „získati některé ze stávajících časopisů slovenských." Ale „čeští mecenáši na to nechtěli nic dáti. I sbírku jsme podnikli, ale bez úspěchů ... A hle, mimo nadání naše přání mohou býti dnes ne-li cele, aspoň v částce splněna. Dnešního dne je taková konštelace poměrů na Slovensku, že jen trochu štěstí míti a učiníme mohutný krok ku předu, k dosažení národní jednoty; při nejmenším **nakloniti** *si můžeme pro svůj směr jedny z nejlepších novin slovenských.* Kéž by se nám jen podařilo Čechy pro věc nadchnouti, kéž by jen, jak se říká, naši lidé vzali rozum do hrsti a **kapsu otevřeli.**"

Viac vari netreba vysvietiť. Tak zväčšily sa Ľudové Noviny na troje čísel týždenne, tak začaly písať proti slovenčine ... Veď stránky dávajú peniaze na svoje orgány, vydržiavajú si noviny, ako na pr. otec vydržiava svojho syna; v boji postavení prijímajú pomoc od svojich, ktorí sú s nimi jedného ducha, jedného smeru: ale kde vyžaduje sa pri tom premena presvedčenia, to je na jednej strane podkúpenie, na druhej zapredanie, zrada.

Naše poctivé, úprimné reči nachodia u bratov Čechov samé hluché uši. V Slov. Pohľadoch (1902, str. 125) a v Národných Novinách len nedávno vysvetľovali sme, čo značia pre nás v tejto veci Jagićom ukázané politické pomery, politická hranica, naše prináležanie k druhému štátu a vôbec pomery moci (Machtverhältnisse); hovorili sme, že české školy u nás sú nemožné a tak my česky písať nemôžeme vedieť; odvolávali sme sa i na poučný príklad, na Halič, kde čistý ruský jazyk v literatúre, aký majú ho v Rusku, je nemožný, hoc aká veľká je sláva ruskej literatúry, hoc aká veľká spojujúca sila ich spoločného písma, cyrillice, hoc aké veľké závažie Ruska ako štátu. A výsledok, prijatie nášho výkladu v Čechách? Kálal napísal v *Osvětě* (1903, č. 3, str. 201): „My si se Slováky dobře rozumíme, staletí žili jsme jako jeden národ, žijeme vedle sebe, **v jednom státě**"... bol by vraj posmech pustiť „mezi nás úhlavního nepřítele". *Žijeme v jednom státě!* tak tára sa do sveta vtedy, keď českým novinám odoberá sa právo poštového dovážania do Uhorska, keď tu vláda zdráha sa dať povolenie veľkému, potrebnému priemyselnému závodu *preto*, že je založený s pomocou českého kapitálu. — —

Na Czambela naši Launerovci v Ľud. Novinách vrhli sa preto, aby dokázali svojim patronom, že vedia, načo sú najatí. My nevideli sme nijakej príčiny písať proti tej maďarskej brošúre.[1]) Mali sme písať

[1]) V *Osvětě* Kálal napísal, že časť brošúry o osamostatnení slovenčiny po slovensky uverejnily i Slovenské Pohľady. To je taká pravda, ako všetko ostatné, čo tento »znalec slovenských věcí« popíše o nás. Brošúra pôvodne vyšla v novinách »Felvidéki Hiradó« v druhej polovici roku 1902, a v Slov.

proti jej pôvodcovi preto, že chce mať čistý, rýdzi slovenský jazyk? Alebo že by mu chcel vykonať podporu tam, kde jej nemá? Že tu „v politike“ ide priďaleko, to je jeho vec, dr. Czambel stál vždy tak osobitne, že my nemáme práva starať sa do neho.[1] Keby bola bývala potreba vystúpiť proti nemu s našej strany, uisťujeme každého, že by sa to bolo stalo. Z nepoctivosti, ani z chabosti u nás povinnosť ešte nebola zanedbaná. Slovenské záujmy veru nie tí budú brániť, ktorí zapredávajú slovenský jazyk. Už z minulosti máme dôkazy, že v ťažkých chvíľach z odpornikov slovenčiny nebolo nikoho medzi obrancami národnej veci. „Všickni ti — možno čítať o roku 1848—49 v Havlíčkovom *Slovane* — kteří v čas hádek o slovenčinu nejzlostnější huby na Slovensku otvírali, kteří proti Štúrovi a jiným nejukrutněji vystupovali, na ty, jenž se k slovenčině přiznali, nejhnusnější hany a potupy kydali, kteří těchto za odrodilce, za zrádce národa vyhlásili, že ti, pravím: když přišlo k lámaní chleba, sami všech těchto těžkých hříchů se dopustili, zradivše národ a dajíce se do klientely Košutovy slovem i skutkem.“ (1850, máj—červenec, str. 675.)

Na nás, ktorí ideme v šľapajach Hollého a Štúrovcov, v Slovanstve nikto nebude mať príčiny žalovať sa; my nezradíme nič z toho, čo je drahé Slovanstvu. Len bratia Česi keby chceli lepšie rozumeť naše položenie. U nich keby vážnejší, rozhľadenejší, taktičnejší ľudia miešali sa do slovenskej otázky. Veď my už bojíme sa otvoriť české noviny a časopis — také veci písavajú sa v nich o Slovákoch. Keby lepšie rozumeli naše položenie, veru neusilovali by sa robiť zradcov slovenčiny.

J. Šk.

Časopis Musea království Českého. 1903. Svazek prvný a druhý. V Praze.

Z bohatého obsahu vypisujeme:

Vocel básnik. Napsal Jaroslav Vrchlický. — Jaroslav Vrchlický. Napsal Albert Pražák. — Legenda Kristiánova. František Vacek. — K padesátému výročí prvého vydání Erbenovy „Kytice“. Napsal dr. Jaroslav Sutnar. — Valtazar Bogišić. Napsal dr. Karel Kadlec. — Nový text hlaholský církevněslovanské legendy o sv. Václavu. Podává dr. Václav Vondrák. — Z ruského písemnictví. (K jubileu A. N. Pypina. — O ruské literární historii.) Sděluje Josef Mikš. — Korrespondence a listiny Mikuláše Drábíka z let 1627—1671. Podává Adolf Patera. — O rodině Fortunata Durycha. Napsal dr. J. V. Šimák.

Pohľadoch z pera dr. S. Czambela nebolo ani litery od roku 1901. (Zo slov »znalca« Plzeňské Listy spravily si toto: »Některé listy (slovenské) s jakýmsi gustem i úryvky z protičeských jeho (Czambelových) výkladů citují, mezi nimi i . . . Slovenské Pohľady!!«)

[1] V pražskom *Zvone* (1903, č. 19) ozval sa čitateľ, stopujúci »dosti dlouho literaturu slovenskou,« ale vo veci tej nenašiel pre nás ničoho nebezpečného ani ten. Zostane vraj všetko pri starom, t. j. pri českom vlive v slovenskej vzdelanosti. »Leda že by dr. Czambel a jeho protektoři Slovákům vymohli samostatné slovenské školy od nejnižších po nejvyšší, úřady, samosprávu, zkrátka volný, samostatný život kulturní — pak by se jejich záměr snad podařil a pak bychom společenství se Slováky snadněji oželeli, poněvadž by byli zachráněni *aspoň sobě a tím i Slovanstvu.* Ale jak peštské pány známe — takových záměrů oni nemají. Zůstane tedy asi . . . při starém . . .«

Rok 1903. Sošit 4.

Slovenské Pohľady.

Dom v stráni.

Povesť.

Napísal *Martin Kukučin.*

IV.

Jaro v kanikuli.

V nasledujúci deň porozkladali šiatre; truhly, koše a noše doredikali zase do Dolčín, naložili na lode a odplávali, každý svojou stranou.

Pred večerom naše mesto malo už zas svoj obyčajný, melancholický výzor.

Hostia sa tiež držali porekadla: ryba a hosť na tretí deň smrdí. Omnoho väčšie než kupci, podajedni ešte v noci, odjachali pri mesiaci a chládku do svojich dedín. Napokon v horúčave je všade dobre, ale doma najlepšie; nemusíš byť aspoň vyšnurovaný, ako by si musel byť, keby si ostal v cudzom dome.

Matija a Katica majú ešte deň prázdnin: zajtra večer musejú byť zase v meste. Preto zajtra ráno aby sa vybraly do Konice, kde má prísť parník. Mate a Ivan hneď do dňa odišli do hory, hotoviť drva k zime a na pálenie rakije. Ženy ostaly samy doma.

„Odpočiňte si, cipky moje,“ prihovára sa im mater. „Nemajte starosti a behania aspoň keď ste doma. Alebo si výndite dakde, nech sa vám chvíľa minie. A ty, sirota moja,“ obrátila sa ku Katici, ktorá je akosi zamyslená, „ty si necnej, čo ti navravel. Pohovorí sa všeličo, škoda by si bolo pripúšťať každú pletku k srdcu. Chlapi sú čudní — i ja musím neraz jedným uchom dnu a druhým von... A robiť hneď toľké divy, že sme težaci! Ako by bol težak už najpodlejšie stvorenie na svete. A neraz má viac v truhle, ako podajeden tenký pán. A majster, remeselník — čo je ten? Ak nemá roboty, hotový žobrák: čo na nôž, to za groš...“

Katica pohodila vzdorovite hlavou a oko jej zaiskrilo. Ako by to ona nevedela lepšie od matere! Ako by nevedela, že Preturuša sa nezľakne tak ľahko ani jednej v meste. Daj si mi Bože! Dve-tri sú panského rodu, to uznáva i ona — a ostatné?

„A čo je svetská sláva, dievka moja?“ rozumuje stará Jera, natešená, že ju nemá kto zahrakovať a podrážať jej nohy. „Na poli tráva. Zaduje vetrík a roznesie ju a oheň spáli. Tak i sláva rastie

ktorému by sa mohla od
hocktorá slečinka z mesta.

„A pred Bohom sme všetci jednakí, i nízki i vysokí“
čila svoje rozjímanie. „My môžme robiť rozdiele, môžem
vyšovať a Boh môže všetko vyrovnať. Prach sme a v
obrátime, vraví i Písmo.“

Jere lahodí toto mudrovanie, lebo ženie vodu na
Katica ho vpíja do duše a do srdca, ako vysušená zem
beskú. Pod ňou sa zas zotavilo kvieťa nádejí, pekných
ktoré Mate dýchol mrazivými svojimi názorami. „Áno —
nie — stáva sa všeličo,“ šepká Katici kýsi hlas. „Kto
k plazeniu po zemi, nech sa plazí. Ja chcem podleteť
slnce, kde sú šíre polia a háje . . .“

Po obede sa vybrala sama-samučičká do Dolčín. „N
sesternicu Anticu,“ vyhovára sa materi, „aspoň mi svitne

„Choď, dievka moja, choď, a zabav sa dobre . . .“

„Pekná zábava!“ pohodila Katica vzdorovite hlavou.
en tak, sama nevie, čo ju tadolu ťahá. Vie iba to, že na
nieste byť jej nemožno; že potrebuje pohyb, vyrazenie, zab

Slnce pečie tuho, báda do očí — povetrie sa trasie na
ycivenым poľom, nad olivami, ktoré skláňajú dumno svoj
onáre. Clivo jej je, smutno akosi; cíti sa akoby ztratená
ustatine, kde nevidíš ani vtáčka, ani letáčka. Iba čo cvr
údajú svoju večnú pieseň, neunavne a vytrvale, narážajú
uhému. Zato keď vystúpila na návršie, vydýchla uľahčením
u sa otvára výhľad na more, ktorého modrá hladina sa
d sviežim odpoludňajším meštrálom. Súsedný ostrov z prava
ani smaragd, a kde-tu zpomedzi zelene vykukujú biele b
ihotene, tam zas vo väčších-menších skupinách: biele d
díny našich súsedov-ostrovanov. Prímorská planina opro
hodlane do modrého vzduchu, jej nekonečné šedé boky vy
na slnci, ktoré sa odráža, ako urazené, od brál a skalí
môže na nich

i do samých chalúp; vyčnieva dach nad dachom, ako by hľadel jeden druhého prevýšiť.

Keď sa spustila do dediny naša Katica, našla tento náš malý Hamburg pohrúžený v odpoludňajšom spánku. Na bielych domoch i na chalupách okenice sú pritvorené, šalogatre spustené. V prístave sa hojdá asi tucet domácich trabakulov a bárok, tiež ako by sa im nechcelo ta von, ako by sa im žiadalo vydýchnuť v bezpečnom prístave. Nábrežie a dlhý most, vymurovaný zo solídnych kvadrov, sú pusté. Iba tam od predhoria sv. Roka ozýva sa vresk a výskot detí, ktoré sa kúpajú i teraz, alebo sa váľajú po horúcom drobnom piesku na brehu. Trabakuly sú pokryté plachtami a zpod týchto šiatrov ozýva sa napospol chrápanie ustatých mornárov a pánov.

Poberá sa po nábreží svojím chytrým, trhavým krokom, prižmurujúc oči pod bielou šatkou, ktorú si uviazala okolo hlavy. Na druhom konci nábrežia je dom Nika Rogača, Anticinho muža. I tam sú spustené biele šalogatre, ako na všetkých domoch tu na nábreží. Temer banuje, že sa vybrala sem. Konečne čo tu najde? Pán Niko jej je skoro celkom cudzí a Antica, tá veru má dosť druhého trápenia. Okúňa sa i vojsť do domu, kde vie, že nebude vítaná... No a zase sa vrátiť nič po nič, tiež by sa nesvedčilo. Antica by sa dozvedela, že bola tu a nevstúpila do domu — bol by hotový škandál a paša zlomyseľným súsedám.

Z myšlienok ju vytrhlo čosi, čo sa hýbe hladinou morskou rovno proti nej. Žltá barka s čiernym nápisom na provi: „Leptir“, na sťažni plieska a ovieva sa biela trojhranná plachta, pod ktorou Leptir letí sťa ozajstný motýľ po modrej hladine. Na kormidle sedí človek v bielych šatách, pod širokým slameným klobúkom, zpod ktorého sa iskria ohnivé, čierne oči, pozerajúc na ňu.

Bola by vykríkla od divu, keby sa jej nebol zatajil dych. Takto zastala i ona chvíľku, hľadí na barku a človeka na kormidle s údivom a v nedorozumení, nevediac si vysvetliť, kde je to vlastne, čo sa to s ňou deje. A na tvár, oživenú chôdzou, naskočila rumeň, ktorá hreje, páli... Zdá sa jej, že je toto vlastne sen, ktorý jej zaujal smysly, horúčavou rozbúrené.

„Katica, zdravo!“ pozdravil ju človek z barky. „Čo ty tu robíš, pre Boha?“

„Po práci, šor Niko. Idem k Antici.“

„Aha — sesternica, či čo ti je pani Antica,“ zvolal on. „A večerom po chládku zas domov, to sa rozumie.“

„Hm — neviem sama,“ odpovedá ona a v oku, iskriacom od radosti, ukázal sa výraz skúmavý. „Čo chce?“ pýta sa sama seba, i zaraz sa jej rozliala radosť, uveličenie po tvári. Vidno, že ona tuší veľmi dobre, čo vlastne chce ten pán z barky. Môže to vidieť i slepý, kto mu pozre do tváre, rozjarenej a usmievavej, kto vidí jeho pohľad, ktorý zabudol na nej.

„A čo vy tu robíte, šor Niko? A po plesi! Čo nespíte?“ diví sa ona.

„Ja? Ja som netancoval, keď si ty odišla. Raz sa dozvieš,

prečo: ak budeš chceť totiž so mnou hovoriť," dodal tichšie a pozrel na ňu, že sa zapálila a sklopila oči. „A vieš, nad čím som si lámal hlavu, práve keď som ťa zočil?"

Ona pohla plecom v rozpakoch. „A čo ja môžem vedieť?"

„Nad tým, ako by sa mohol s tebou sísť. Mám ti čosi povedať: niečo — no veď uvidíš."

„Mne!" zadivila sa. „A čo takého? Mohli by ste i teraz, ak tak chcete."

„Nemožno, Katica — to sa nedá tak naponáhle. Ale vieš ty čo — ja ťa budem čakať, hore, nad dedinou, keď sa budeš vracať."

„Kto vie, či ja i nezaviaznem v Dolčinách," usmieva sa ona, ale hruď sa jej búrlive dvíha v sladkom tušení. Čosi jej ustavične šepká, že sa ide stať niečo zvláštneho, neslýchaného.

„To ty neurobíš, nie. Ak by bolo tak, ja by čakal tu i do zajtra rána. Sísť sa musíme, na každý pád, prvej, než ideš do mesta. To si zachovaj."

Ona by chcela čosi nadhodiť, ale jej hlas zaviazol v hrdle. Prudkým krokom poberá sa k domu Rogačovmu. Niko Dubčić napäl plachtu, tak že sa nadula od meštrála, zvrtol kormidlo a barka v peknom obluku šinie sa pred dom Rogačovský. Katica i barka temer súčasne prišli pred dom; Niko Dubčić zvolal ešte raz: „Teda do videnia — ale iste!" a hľadí za ňou, ako ona spechá schodmi na altánku. Prv, než položila ruku na kľuku, pozrela tadolu a vidí jeho, ako hľadí za ňou. Usmiala sa, a na tom úsmeve zúčastnila sa celá jej bytnosť, rozbúrená zvláštnymi citami, od ktorých srdce búcha, ako nikdy dosiaľ. Niečo nevýslovne milého, sladkého rozlieva sa jej bytnosťou, až sa hlava krúti. Vošla do domu, sama nevie, ako.

Tvár jej horí plameňom, oči svieťa, srdce nespokojne búcha. Šťastie, že Antica nespozorovala ničoho. I ona si hovela na posteli. Keď buchly dvere domové, skočila splašená, pretiera oči a čaká, čo to za hosť v túto zvláštnu hodinu.

Katica sa tiež obzerá v rozpakoch priestrannou izbou, kam vstúpila. Manželská posteľ, ohromných rozmerov, kde i pani Antica prvej ležala, naplnená je drobizgom. Zpod posteľnej plachty — lebo v lete ledva možno i plachtu strpeť na sebe — vykukujú kučeravé hlavy detvákov, prevládaných snom a horúčavou, s tvárami červenými, spotenými. V kolíske leží najmladšie, pokryté tulovým závojom pre muchy. Ináč v izbe dosť neporiadku — nuž ako, kde je mnoho detí.

Antica sa rozkrákorila, rozoženúc driemoty. Sotva sa jej povypytovala, čo a ako sa majú tam doma, zabŕdla hneď do predmetu, ktorý je nevyčerpateľný: o deťoch totiž. Taká novopečená matka si míva, že čo vypĺňuje jej dušu, to že musí každého zanímať. V dakoľko minútach sa už Katica dozvedela, koľko urobil zubov malý Zorzetto, v ktorom mesiaci sa pustil na noby malý Nikoletto, kedy počne odúčať Anettu.

Aký to bol rozruch v Dolčinách, keď sa vydávala Antica, chudobná dievčina, za pána Niku Rogača! Ani on nebol boháčom ešte

vtedy, no predvídal jedenkaždý, že musí taký človek zbohatnúť. Za pár rokov sa zmôhol a založil kvetúci obchod, sám sa neunavne túlajúc po Dalmácii. A skutočne dnes je on majiteľom domu, viníc, rozsiahleho obchodu, má k tomu tri trabakule a, ako sa povráva, i pekný kapitál. Ako závidely Antici slečinky v Dolčinách i okolitých mestečkách! Katica, keď ju navštívila po vydaji prvý raz, nevedela sa nadívať na politírované náradie, objednané rovno v Trieste: veľký šifoner, umývadlo so zrkadlom, uteráky s nápisom: „Dobro jutro!“ i posteľ veľkých rozmerov. Nemohla sa dosť nadiviť hodinám, kde bili kováči kladivom hodiny. Vôbec zo všetkého jej kynulo čosi nového, vznešeného, a zakaždým, keď si čo mala žiadať, žiadala si, aby ju potkalo šťastie, ako sesternicu...

A dnes? Vyzerá jej to tu dosť všedne, čas odfúkol kúzlo novoty z tohoto hniezda. I neporiadok v izbe ju tlačí. Odľablo jej, keď ju sesternica uviedla do izby „od pohoda“ — salonu totiž. No i tu vidno, že detváky maly prístup. Stolice sú v jednom kúte a kreslo o kolieskach na samom prostriedku salona. Záclony sú vyzdvihnuté na oblok, aby ich deti neroztrhaly. „Nie, nechcela by ja takto,“ myslí sama v sebe, „nie, len ako môže Antica, neborka! Ako sa zakopala!“ Blahobyt, bohatstvo ju nevábi, veď hľa, nevidno mu nikde stopy, ani na osobe Antice, ani na jej dome. „A čo je z bohatstva, keď sa ho nikde nevidí? Hľa, nemala sa, neborka, ani kedy učesať...“

Pre seba si ona predstavuje druhý osud, druhú budúcnosť. Tam musí byť všetko jasné, skvelé, oslepujúce. Na ničom nesmie byť náter všednosti, prostoty. Pristúpila k obloku a vyzerá špárou cez šalogatre do prístavu. Leptir sa ešte vždy vznáša na hladine mora, nahnutý trochu od meštrála na stranu. V ňom sedí na kormidle Niko Dubčić so sklonenou hlavou. Vidno, že nad čímsi rozmýšľa. Nad čím dumá? Čo znamenaly jeho slová, jeho divné pohľady? Čo jej má povedať toľme dôležitého, že by chcel k vôli tomu čakať hoc i do zajtra rána? Zo stiesnenej hrudi vykradol sa ťažký vzdych a celú bytnosť ako by okovala do svojich okoví ťažká starosť...

A keď odstúpila od obloka a vidí pred sebou Anticu, ako napochytre habe šatstvo so stola a kanapa, ako rozostavuje stolice a kreslá: zdá sa jej tu všetko cudzím, záhadným, tak že sa pýta sama seba: „Čo ja tu vlastne hľadám?...“ I osoba, celá bytnosť sesternice jej je dnes cudzia, divná. Nemá s ňou už ani o čom hovoriť. Líca pobľadly, ruže na nich opadaly, okolo očí začínajú naskakovať vrásky. I oko, to ohnivé oko Antice, ztratilo svoj dávny lesk. Vlasy, ktoré jej boly pýchou, dnes sú viac len na prekážku, visiac v jednom chochli do tyla...

„Dívaš sa, aká som!“ zvolala Antica so smiechom, dvíhajúc chochol. „Dívaj sa, dívaj, moja. Taká budeš i ty, keď ťa obsypú deti.“

Katica sa usmiala, ale smiechom sileným. Zjav ženy zanedbanej, ktorá za dievoctva vývodila, odpudzuje ju svojou všednosťou. „Ako môže byť taká, ako, večný Bože! Ako ju nebije strach, že ju muž odbehne, takúto...“

„Nuž každá z nich má svoje mysle, svoje záujmy — mysle, ktoré sa neshodujú, ale práve rozchádzajú. Zo starého kamarátstva tu už neostalo ani zdrapov: čas a premeny života roztrhaly priateľstvo, nenechaly medzi sesternicami nič spoločného. Či div, že rozhovor viazne? Nemajú si čo povedať a premínajú sa v rozpakoch na stoliciach, čakajúc túžobne, kedy sa už skončí tento trápny výstup. Predtým trkotaly celé dni a zásoba sa nevyčerpala, dnes berú predmet za predmetom, habkajúc sem a tam v rozpakoch.

Katica nechcela ani užiť šialku čiernej kávy. Nasilu zmočila bisquit v sladkom prošeku, ktorého nadobudol pán Niko celú zásobu, aby bolo, keď deti prikváči choroba.

Keď sišla znovu na nábrežie, tône sa značne predĺžily. Daktoré okenice, zvlášte čo sú v tôni, sa otvárajú, aby chladivý vetrík prefúkal domy. Ľudia s napuchnutými očima vychádzajú z domov a zpod plachiet na palubách lodíc. Iní sedia na kameňoch a schodoch, odfukujúc dym z krátkych lul a pretriasajúc miestne záležitosti. Katica zaberá krokom trhaným, chytrým, ako by ju hnal. Všimla si pritom žltého Leptira, ako sa kníše medzi druhými barkami, priviazaný o nábrežie. Pri tom pohľade čuje tlkot vlastného srdca.

Vystúpila na návršie, na ktorom sú rozosiate ostatné domce a záhrady, a našla sa medzi ohradami s hájmi olivovými. Zpomedzi kríkov myrty hudú cvrčkovia, ani čo by ich bol najal, kde-tu vyletí z kríka vtáča a ako by sa neznalo vyznať v ťažkom večernom vzduchu, zapadne zas pod najbližšie krovie. More v kanáli, ani čo by poliate zlatom, planie vo večernom slnci a prelieva sa, čechrí pod hladkaním meštrála, dobíjajúc o breh, od ktorého dolieha vreskot kúpajúcich sa detí.

No ona hrnie napred, ako by cítila, že ju za pätami sliedi strašidlo. Neobzrela by sa ani na stranu za celý svet, aby tým pohľadom nezobudila to, čoho sa tak bojí. A vzdor tomu vidí celkom určite, ako sa na jednom múre podvihla biela postava pod širokým klobúkom a mocným pohybom octla sa pred ňou na ceste. Nezľakla sa toho skoku, čakala pod chvíľou, že sa zdakadiaľ vynorí on, ktorý ju prenasleduje v myšlienkach dňom i nocou. A predsa sa vzbúrila celá, ako by sa v nej všetko spremiešalo, keď ju šľahol jeho pohľad, tak divný a predsa srozumiteľný.

Prídúc k nemu, podvihla naň svoje hlboké čierne oči. Jediný jej pohľad otriasol jeho istotou, bezpečnosťou. Stojí pred ňou nehybne, pohrúžený v pozorovaní: z nej sála akási sila, ktorá mu padá na údy ako olovo; nemôže sa hnúť, nemôže odtrhnúť očí s jej očí, ktoré hľadia naň skúmavo, nedôverčive zpod dlhých čiernych rias. Cíti iba to, že mu pôda uniká, odvaha, podnikavosť sa scvrkáva pred veličím jej krásy, pred pôvabom jej zjavu.

„Tedy si prišla!“ zvolal konečne, socajúc ako nasilu slová zo stiesnenej hrudi. Pozerá na ňu s povďakom, ba v pohľade je i poníženosť. Kde je včerajší Niko Dubčič, ktorý vývodil na plesi sťa dáky kráľ, ktorý si nevšímal túžobných pohľadov, s ktorými ho

obliehaly dievčatá? Nie, nenie to mocný šor Niko — je to úbohý človiečik, ktorý prosí a čaká milosť...

A ako sa on scvrkol pred ňou, tak ona narástla. Podsadla ju tajomná sila — cíti sa bezpečnou, vladárkou nad sebou i nad ním; nebojí sa, triaška popustila a celou bytnosťou rozlieva sa povedomie sily, povedomie, že môže oblažiť i odpúdiť, pozdvihnúť i zavrhnúť. Hrdý úsmev preletel jej ústami, oko zasvietilo víťazne.

„A ako som mohla neprísť?“ odpovedá pokojne, bez záchvevu. „Domov som ísť naostatok musela — a druhej cesty, ako tejto tu, nebolo...“ A pozrela naň s výsmechom v oku.

Jemu sa pretiahol po tvári tieň. Pokýval len zamyslene hlavou. „Viem, viem, že si neprišla k vôli mne... Nenamýšľam si ja, neboj sa. Nebolo treba, aby si mi to spomenula s toľkým dôrazom. Ja som to bez toho vedel.“

„A predsa ma čakal!“ smeje sa ona sama v sebe, a zas doložila s tým istým úsmevom: „Vedeli ste tedy — a od koho?“ a pozerá naň s výsmechom.

„Nuž od teba,“ odpovedá on s tým istým nádychom výčitky. „Naučená si ty už zaobchodiť s ľuďmi tak, aby si nikto nič nenamýšľal. I včera večer si umkla zo zábavy, nik nespozoroval, kedy...“

„Nespozoroval, komu nezáležalo na tom,“ pohodila ona plecom. „Odišla som, ako každá odchodí; mohol videť každý, kto chcel.“

„A ja som sa chystal, že vás odprevadím domov...“

„Bolo by hádam privela,“ odpovedá ona trpko. „Takú poctu mohla by čakať daktorá, čo vám je roveň. My obyčajné, nízke... a potom bol s nami otec.“

„Ty neveríš, Katica — ty myslíš, že si ja zahrávam...“ A hlas sa mu zatriasol rozochvením.

„Ja som to nepovedala. Vy ste povedali sami...“

„Ale ty nevidíš, necítiš — nie, neutekaj!“ zvolal prudko, pozorujúc, že sa ona pohla. „Čosi ti mám povedať, a to ti musím rozpovedať dnes, zaraz, na tomto mieste... Darmo ti je teraz, nenazdávaj sa.“ A doložil s hrozbou: „Ak mi utečieš, rovnou cestou pôjdem pod Grabovík, a poviem ti, čo mám na srdci pred otcommaterou. Nech ťa tu dnes nestretnem, bol by to bez toho urobil. To bol môj pevný úmysel.“

Katici sa vohnala horúčava do tvári a pred očima jej skáču iskry. Bezpečnosť, istota ju zanechaly.

„A ja volím, že sme sa tu sňali, kde sme sami, kde nás nikto nevidí, nečuje, iba Boh, pod týmto modrým nebom. Ja ťa ľúbim!“

Katica sa zasmiala, ale smiech bol silený, až konečne zadrhol kdesi v hrdle a skončil zastenaním.

„A ty sa smeješ!“ zvolal on s bôľnou výčitkou.

Pozrela naň a na oči jej navrely slzy. Čez ne kmitá jej pred očima jeho biela, mohutná postava, jeho rozčulená tvár so strhanými črtami, ako by to všetko bolo poliate dákousi bájnou žiarou. Všetko v nej popustilo, odmäklo akosi, zaplakala usedave, pokryjúc tvár rukami.

Vzdor tomu rozčuleniu cíti, ako jej zaľahla teplá dlaň na pleci a čuje, ako jej šepce rozochvený hlas: „Čo plačeš, moja?"

Ona pokrútila smutne hlavou, vymkla sa zpod tej teplej ruky a poodstúpila stranou.

„Čo ti je, Katica?" pýta sa on v nedorozumení.

Ona utrela slzy a upiera naň pohľad hlboký, záhadný. Konečne preriekla: „A koľké to od vás počuly? Vy sa tak radi zahrávate s nami, težačkami..."

„Nie, Katica — toto nenie zahrávanie. Toto je láska, opravdová, úprimná. Pozri len, či si zahrávam! Či nečuješ, ako mi bije srdce úprimnou láskou?"

„Možno — nie, nepochybujem ja teraz — ja verím... Ale dokedy? Vy viete, že som vám nie roveň. A ako druhé težačky, byť hračkou, k vôli kratochvíli: ja tak nechcem. Ja som Preturuša — na to pridobrá," pohodila hrdo hlavou a oko sa jej zaskvelo šľachetným hnevom.

„A kde to cieliš, pre Boha, dievča!" zvolal s rozhorčením. „Aby ja také niečo zamýšľal! Áno, pohrávali sme sa, neraz i nehodne, ja uznávam: ale toto je niečo cele iného. Ja ťa ľúbim úprimne, z celého srdca; preto ja nechcem, čo ty spomínaš. Nie, ani vo sne; ja chcem ísť rovnou cestou, statočne, pred očima celého sveta, bez bázne a ohľadov. Ak ty dovolíš, ja som hotový predstúpiť pred tvojho otca; ak chceš zaraz, verejne a otvorene. Dávam ti slovo, môžeš sa naň spoľahnúť."

Díva sa naň, díva, uvažuje a váha. Áno, nepochybuje o úprimnosti jeho citov; vidno mu na tvári pevnosť rozhodnutia. Ale kde je záruka stálosti! Či vytrvá, či sa neutiahne na pol ceste: či ju nezavrhne, nesotí do záhuby?

Ale zas s druhej strany podáva všetky možné garancie. Prečo by mal uskočiť? Či nenie pravde podobnejšie, že čím diaľ, tým tesnejšie k nej prilne? Veď doteraz žiadnej neponúkol toho, čo núka jej — ruku svoju. Zahrával sa, lebo sa ony s ním pustily do zahrávania. No ona — ona sa ohradila, ona má jeho sľub... A načo konečne váhať? Tu je naostatok príležitosť, a to aká! uskutočniť sny, dosiahnuť všetky túžby. Kedy sa naskytne druhá, skvelejšia a priaznivejšia? A ak sa chce vyšvihnúť, nemožno bez risika; musí sa odvážiť, čo by sa druhá neodvážila: veď len tak sa dá dosiahnuť, za čím duša túži...

Tak hla dôvodami rozumu otriasla pochybami, rozohnala nedôveru a oddáva sa novému, netušenému šťastiu.

„A vaša mama!" pýta sa hlasom, z ktorého vyznieva podľahnutie.

„Moja mama pristane," zvolal on s pevným presvedčením. „Ešte bude rada, že sa konečne ožením. Možno by volila ktorú druhú, to dopúšťam," a tu vzdor oduševneniu okamihu nemôže nevideť istý tmavý bod, — „možno, jej bude i ťažko, ale som istý, že by pristala. A keď ťa lepšie spozná, takto pekne zblízka, ako ja, oblúbi si ťa — ja ti ručím — lebo ona je dobrá, a potom už pristane s radosťou... Bola by jediná prekážka..."

Ona pozrela naň s otázkou v oku.

„Že si slúžka totiž. Prvá podmienka, že by si musela nechať službu. Ja ťa ľúbim vrúcne — a predsa, vyznám ti úprimne, i mne by ťažko padlo chodiť za slúžkou. Kdežto keď budeš doma, tvoj život potečie ako čistá rieka pred očima ľudí i mojej matere: a keď sa moja mama presvedčí o bezúhonnosti, čistote tvojho obcovania, pristane od srdca. To by bola tedy moja podmienka, prvá i ostatná . . .“

Katica sa zachvela pred úprimnosťou jeho reči, pred istotou, ako on všetko rozvážil a premyslel. Skutočne, nieto tu úskokov, ani falše — všetko tak prosté, jednoduché . . . Ani ozajstných prekážok nieto! Hádanka rozlúštená, ľahko a hravo. Bolo by hriech prechovávať ešte obavy, pochyby, urážkou by bolo nedôverovať. Nie, nesmie ho toľme ponížiť, zaznávať: jeho chovanie oproti nej bolo čestné, bezúhonné.

„Daj ty mne istotu,“ šepoce on, stojac tesne pri jej boku — „istotu, že ma ozaj ľúbiš a zotrváš v láske: ostatné je moja starosť. Ja ti už dokážem, že ťa uvediem do Dubčićovho dvora . . . A naostatok: čo by bolo na tom tak hrozného? Veď i môj otec nosil za detinstva opánky: ja by sa tedy vrátil ku koreňu, z ktorého som vyrástol.“

Tak jej jednostaj hovorí, vysvetľuje: či div, že prijíma s oduševnením jeho slová? Veď dýchajú presvedčením a pravdivosťou. Otvára sa pred ňou nový svet — ten s divotvornými sadmi — ten, o ktorom toľko snívala, v ktorom je všetko jasné, nádherné, bez tône, úskalia. Vpíja jeho slová do duše, ako suchá zem vpíja rosu neba . . . A cítiac tú istú, horúcu ruku na svojom pleci, horúci dych, ktorý na ňu sála, už sa neodťahuje. Hlavu kloní na jeho prsia a okom stopuje jeho líce, či nezbadá na ňom zásvit triumfu. No na jeho tvári nevidí nič iného, iba horúcu žiaru lásky, ktorá i jej vniká do hrudi.

„Nemožno opísať, duša, koľme ťa ľúbim, i ľúbiť budem . . .“ A obsypal jej ústa i zažiarenú tvár bozkami.

„Ach, šor Niko, pre Boha!“ zvolala, keď sa trochu spamätala. „To predsa nenie tak ľahké! Naši rodičia . . . My nebudeme nikdy svoji — nikdy!

„Neboj sa!“ chácholí ju bozkami.

Hodila sa mu na prsia v divokej radosti. Celá duša pláva vo víťazosláve. Zvíťazila, vyšvihla sa nad všednosť, nad biedu, nerest, nudu. Dosiahla, za čím duša túžila, o čom snívala . . .

„Ja vám verím, verím. Verím, ako otcovi; väčšmi, ako otcovi!“

„Neobanuješ, moja — ja ti sľubujem.“

Slnce sa nachýlilo tuho nad hory. Prímorská planina zahorela červenou žiarou, ako by stála v plameni, keď došli pod mesto. Od mora poťahuje meštrál, so stráne odkiaľsi ozýva sa pieseň pastierky.

Tu sa rozišli. Ona sa pustila údolím pod Grabovik, on cestou rovno do mesta. Sotva vstúpila do domu, zas vyšla — nemá v ňom miesta. Zahľadela sa do kraja, na ktorý sa počínajú spúšťať prvé tône večera. Od obecnej lokvy tiahnu ženy v rade pod putňami a

žbarami a kdesi s poľa dolieha národná pieseň v chóre, rozlievajúc tiahle zvuky po širom kraji.

Po večeri vytratila sa do stráne nad domom, medzi česmíny. Čez tmu pozerá v tú stranu, kde sa belie jeho veliký dom v neurčitých obrysoch, dominujúc nad celým húfom domov a chalúp, ani pán a vojvoda. Z jeho otvorených do korán oblokov ziera tajomná tma do nočného kraja. Terrassa domu vyčnieva nad celým mestom sťa veľkolepá bašta. „Tam je on — on, môj Niko!“ a zdá sa jej, že vidí sa kmitať svetlo lampy na terrasse. „Čo ozaj myslí? Či myslí na mňa...“ A mimovoľne derie sa jej z hrudi vzdych ťažký, letí ta, kde sa kmitá to svetielko, kde možno sedí on, možno tiež zamyslený, hlavu v dlani... „Tam budem i ja sedávať, áno, vývodiť — ja prvá, nad všetkými...“

„No a ty, kde si sa ty utiahla?“ prihovoril sa jej otec, keď vošla do dvora. „Čo si robila?“ A z jeho hlasu vyciťuje zas otcovskú nežnosť a lásku.

„Ach, ćaće, čiže je tu krásne, milo u vás!“ zvolala s takým teplým prízvukom, že sa pohlo i otcovo srdce. „Ako by bolo pekne tu ostať — vždy s vami...“ A oprela sa rukou o otcovo plece. Srdcom jej ženie prúd vrelej nežnosti proti otcovi, ako ešte nikdy nepocítila. „Počkaj, starý, počkaj“ — zastrája sa ona v tom roznežnení: „i ty budeš hrdý na svoju dcéru — počkaj len! I ty budeš ukazovať na Dubčičov dom: tam je paňou ona, moja dievka...“ A pod mocným dojmom tej myšlienky primkla sa bližšie k otcovi a priložila horúce líce k jeho tvári.

„Nuž, to je najľahšie: ak chceš, povedz a zostaneš doma. Nie si nikomu na závade; nikto ťa nevyháňa. Ako by nám bolo krásne!“ rozohňuje sa Mate, ako vždy, keď má príležitosť hovoriť o domácom šťastí. „Bieda nás netlačí, chvalabohu. A lepšie doma v skromnosti, než v cudzine v nádhere... Oj, i náš život, ťažký a lopotný, má svoje krásy a radosti: len ich vedieť užívať. My, težaci, prví sme stav na svete — nezávisíme od nikoho, iba od Boha, ktorý dáva slnce a rosu na naše zeme a vyvádza z nich ovocie. Zostaň s nami a uvidíš — mier sa ti rozhostí v duši, vyvetrejú márne myšlienky a prázdne sny...“

„Aha!“ strhla sa ona, „zase ťa bije — vždy na jednu stranu. Keby si vedel, keby si tušil...“ A v duši sa kochá povedomím, že ho prevýšila, vyvrátila všetky obavy, rozohnala výčitky. Jeho reči jej znejú naivne, sťa blabolenie decka. Kde je ona, ako hlboko pod ňou je otcova múdrosť a všetky nauky! On, ktorý si míva, že prišiel všetkému na koreň! Aké to, Bože môj, náhľady, aké nauky úzkoprsé, tesné. Všetko vpratané do rámca, ktorý vytvorily ľudské predsudky... Múdrosť, ktorá nevidí na piaď od nosa a bojí sa najmenších prekážok!

Pozrela naň s úsmevom dobrotivým a privinula náružive svoje horúce líce k jeho oholenej tvári.

Na druhý deň vysadly obe sestry a odišly na parník do Konice. Ivan sám ich odprevádza, pekne, pešky. Odobraly sa od domácich citlivo, i od samej Barice. I ona ľutuje, že odchodia. Do domu

vniesly pokoj a veselosť. „Teraz budeme zas každý v druhom kúte trčať," ľutuje ona, keď sa ztratily medzi prvými domami.

Matija sa vyberala z domu veselo. Vie, čo ju čaká v meste... Katica ide z povinnosti — treba predsa vystúpiť zo služby na slušný spôsob a vrátiť sa môže, kedykoľvek sa jej zažiada. Otec by pristal hoc i zaraz. No nie, musí ísť, lebo treba vyzkúsiť, či to, čo bolo včera, bolo naozaj, či Dubčić bude stáť ozaj na svojom... Či hovoril opravdove, a či sa len zahrával. Toto je najlepšia próba. On sám by ju mal zdržať, nepustiť...

A prechodiac mestom, zpoza každého uhla čaká, že sa ukáže jeho strojná postava, že predstúpi, chytí mula za ohlavu a sníme ju zo samára. Alebo aspoň že predstúpi, podá jej ruku a pozre jej do očí pohľadom, ktorému nik druhý nemôže rozumeť, iba ona...

Ticho zaplakala, keď rodné mesto ostalo za ňou. Nikde sa neukázal! Obzrela sa na mesto s návršia. Veliký biely dom vyčnieva nad ostatnými, vychodiace slnce horí na oblokoch, pozatváraných ešte. Tedy spia ešte; i on spí, bárs by mal vedieť, že ona v túto chvíľu opúšťa rodné mesto... Aké to trpké sklamanie — tým trpkejšie po včerajšej víťazosláve! Vidno, že sa darmo ufala, darmo verila jeho sladkým slovám.

Prišli do Konice, spustili sa hneď na nábrežie pred agenciu, kde vymenili karty. Katica zádumčivo hľadí na šíre more a pod chvíľou odroní sa ťažký vzdych od srdca. Len aby došiel parník čím skorej, čím skôr opustiť kraj, kde ju potkalo také sklamanie, a nikdy, nikdy sa viac nevrátiť. Hľa, končiar sťažňa vykukol zpoza predhoria, onedlho vplával parník majestátnym oblúkom do prístavu a primknul sa k samému brehu. Pobrala sa k mostu, že vystúpi na palubu, keď za ňou zavznely prudké kroky.

Pred ňou stojí Niko v sviatočných šatách, zaprášený, spotený. V oku jej zaplápolal oheň šťastia, s líca zmizly chmáry a zádumčivosť.

„Vy prišli!" zadivila sa.

„A čo na tom zvláštneho?" pohodil plecom Dubčić, nazrúc jej hlboko do čierneho oka. Pohľad, ktorému naozaj iba ona rozumie. Ivan a Matija stoja stranou, cele ľahostajne, nepozorujúc a netušiac ničoho, čo sa to s Katicou robí. „I ja cestujem do mesta. Vrátim sa hneď pozajtre. Len toľko, že som neodospal parník. No Rumenko nezabudne tak ľahko na dnešnú prechádzku."

Katica vidí, ako jeden zo šuhajov vodí spoteného Rumenka Nikovho za uzdu. Dosiaľ ešte odfukuje, dvíhajúc spotené boky dohora.

Jej sa zas otvára ten jej svet, skvelý a nevídaný, o ktorom už-už začala pochybovať. Vodcom v tom svete je jeho láska, ktorá na ňu tak presvedčivo pozerá z jeho čiernych očí. Vztýčila hlavu, prechádzajúc sa s ním po nábreží, kým zatrúbi parník. Ľudia v udivení pozerajú na tento zvláštny pár. Vystúpili i na parník. Dubčić stojí pri sestrách na palube, nevšímajúc si nikoho, ani svojich známych — spoločne so sestrami pozdravuje Ivana, keď sa parník začal hýbať.

Ivan sa vrátil spokojný domov. Dopratal sestry šťastlive na parník, kde ich nenechal samotné, ale pod záštitou mocného pána Dubčića . . .

(Pokračovanie.)

Príspevok k agrárnej štatistike Slovenska.

Napísal dr. *Emil Stodola.*

(Dokončenie.)

Majitelia pôdy.

Štatistický popis z r. 1895 rozoznáva, čo do právnej stránky, dvojakú pôdu, a síce:

1. pôdu, nachodiacu sa v držaní jednotlivých poľných hospodárov. Takýchto je v Uhorsku 2,795.885 a pôda v ich držaní sa nachodiaca činí 41,520.278 katastrálnych jutier;

2. pôdu viazaného rázu, nachodiacu sa v držaní štátu, obcí, cirkví, kompossessorátov, fideikomissov a spolumajiteľství bývalých urbarialistov. Plocha tejto pôdy obnáša 19,373.951 kat. jut. [1])

Vráťme sa najprv k pôde v držaní jednotlivých poľno-hospodárov sa nachodiacej. Štatistický popis z r. 1895 skúmal, nielen koľko je majiteľov, ale í to, akí sú tí majitelia, slovom, na jaké čiastky rozdelená je pôda, berúc pritom hospodárstva, niže 5 kat. jut. počitujúce za drobné („törpe“), 5—100-jutrové za veľké. Ďalej bral do ohľadu i to, ako je rozdelená pôda orná, lesná, lúky, pašienky atď. medzi tieto hospodárstva.

Počet hospodárství v zemiach koruny sv.-štefanskej a nimi zaujatú plochu vykazuje nasledujúca tabella:

Hospodárství	Počet	V %-och	Plocha v kat. jut.	V %-och
Drobných . . .	1,459.893	52·23	2,550.172	6·15
Malých	1,311.218	46.89	20,113.953	48·44
Stredných . . .	20.797	0·74	5,907.233	14·22
Veľkých	3.977	0.14	12,948.920	31·19
Spolu . .	2,795.885	100·00	41,520.278	100·00

V zemiach koruny sv.-štefanskej je 2,795.885 hospodárství, zaujímajúcich plochu 41,520.278 kat. jut. Čo do počtu, je najviac

[1]) Plocha pôdy pod bodom 1. a 2. obsaženej obnášala by 60,894.229 kat. jut.; ale poneváč plocha celého Uhorska obnáša len 56,186.327 kat. jut., musí byť čiastka pôdy viazaného rázu zahrnutá i pod bod 1. Tak som aspoň pochopil i vysvetlenie, ktoré mi v tejto veci na požiadanie dal peštiansky kr. štatistický úrad.

drobných, t. j. polovica, avšak plocha nimi zaujatá činí iba $^1/_{16}$ časť celej plochy hospodárství; malých je polovica, toľká je aj plocha nimi zaujatá, stredných ani $^1/_{100}$ časť, naproti tomu nimi zaujatá plocha asi $^1/_7$ časť celej plochy hospodárství. Čo týče sa konečne veľkých, vidíme, že v Uhorsku 3977 majiteľov drží 12,948.920 kat. jut., t. j. temer $^1/_3$ časť celej plochy hospodárství (poťažne temer $^1/_4$ časť celej pôdy Uhorska!). Túto krikľavú proporciu čiastočne, ale len čiastočne, to mierni, že spoločné a obecné majetky bývalých urbarialistov nie sú tu obsažené, poneváč sú tie vykázané vo „viazanom majetku" (korlátolt forgalmú birtok), o čom dolu nižšie.

K vôli lepšiemu porozumeniu podávame tu srovnávaciu tabellu rozdelenia majetku u nás a v Nemecku.

	Uhorsko	Nemecko
Drobné zaujímajú pôdy	6·15%	8·82%
Malé „ „	48·44%	57·15%
Stredné „ „	74·22%	23·72%
Veľké „ „	31·19%	10·31%
Spolu . .	100·00%	100·00%

Porovnanie toto svedčí o tom, že sú tam zdravšie pomery majetkové než u nás, majetok je rovnomernejšie rozdelený.

Prejdúc na naše krajinské pomery, pozrime, ako má sa vec v stoliciach slovenských, rumunských, maďarských.

Stolice

Stolica	Drobných				Malých			
	počet	v %	plocha v kat. jut.	v %	počet	v %	plocha v kat. jut.	v %
Orava	3.761		10.174		12.862		190.367	
Tekov	14.579		25.233		11.029		153.230	
Hont bez Štiavnice .	11.278		17.640		9.195		152.962	
Liptov	5.996		14.114		6.511		84.756	
Nitra	33.383		58.743		22.483		336.493	
Prešporok bez Prešporka .	25.279		40.810		16.925		284.576	
Trenčín . . .	19.235		43.465		21.716		299.998	
Turec	2.997		6.048		3.876		61.180	
Zvolen	11.984		22.290		7.883		108.726	
Gemer	14.588		25.405		13.317		202.848	
Šariš	8.718		19.386		15.816		215.447	
Spiš	12.344		23.657		14.934		214.935	
Spolu . .	164.142	50·62	306.965	5·9	156.547	48·47	2,305.518	45·4

Stolice

Stolica	Drobných				Malých			
	počet	v %	plocha v kat. jut.	v %	počet	v %	plocha v kat. jut.	v %
Siláďska . .	20.001		38.458		17.178		251.969	
Aradská bez Aradu . . .	36.170		61.839		20.293		278.282	
Krašovsko-Severínska	33.197		66.414		40.175		464.383	
Dolno-Belohradská . .	19.743		37.070		18.712		270.495	
Bystricko-Nasódska .	8.664		16.499		14.186		252.866	
Fogarašská .	5.790		13.526		13.178		176.387	
Huňadská . .	23.772		50.655		33.007		490.578	
Malo-Kokeľovská . . .	10.917		21.130		10.440		137.613	
Kološská bez Kľuže . . .	16.484		32.572		19.719		312.547	
Sibinská . . .	19.887		38.219		13.593		179.051	
Soľnocko-Dobocká .	22.057		40.861		23.791		385.651	
Torda Araňošská . .	11.393		20.441		14.979		250.739	
Spolu . .	228.075	48·5	437.684	7·2	239.251	50·8	3,450.561	56·5

slovenské.

Stredných				Veľkých				Celkový počet hospodárství	Plocha všetkých hospodárství v kat. jut.
počet	v %	plocha v kat. jut.	v %	počet	v %	plocha v kat. jut.	v %		
34		7.392		3		73.689		16.660	281.622
154		52.845		40		124.130		25.802	355.438
188		64.294		41		125.186		20.702	360.082
104		28.176		13		38.462		12.624	165.508
483		155.761		86		263.889		56.435	814.886
321		90.521		70		265.739		42.595	681.646
288		83.723		46		172.680		41.285	599.866
95		26.048		10		41.932		6.978	135.208
81		21.803		15		61.981		19.963	214.800
307		98.469		56		274.236		28.268	600.958
269		106.082		65		147.653		24.868	488.568
168		55.079		30		127.008		27.476	420.679
2492	0·78	790.193	15·04	475	0·13	1,716.585	33·3	323.656	5,119.261

rumunské.

Stredných				Veľkých				Celkový počet hospodárství	Plocha všetkých hospodárství v kat. jut.
počet	v %	plocha v kat. jut.	v %	počet	v %	plocha v kat. jut.	v %		
323		92.328		64		163.816		37.566	546.601
290		85.156		90		350.694		56.843	775.971
101		42.018		51		145.355		73.524	718.170
256		74.634		38		79.872		38.749	462.071
91		19.179		3		11.109		22.944	299.653
28		11.892		8		18.909		19.004	220.714
269		72.062		44		180.615		57.092	793.910
187		54.942		18		37.379		21.562	251.064
410		124.392		68		194.606		36.681	664.117
63		17.238		1		9.442		33.544	243.950
465		130.884		61		127.816		46.374	685.212
276		82.215		36		94.017		26.684	447.412
2759	0·59	806.940	13·2	482	0·11	1,413.660	23·1	470.567	6,108.845

Stolica	Drobných				Malých			
	počet	v %	plocha v kat. jut.	v %	počet	v %	plocha v kat. jut.	v %
Čongrádska bez Hódm.-Vásárhelyu a Segedína	9.849		14.371		6.096		123.768	
Čanádska	10.298		12.009		6.954		142.027	
Hevešská	20.790		31.284		12.070		179.808	
Pešť - P. - Š.- M.- K. bez Budapešti a Kečkemétu	67.010		97.679		40.168		758.214	
Hajdúska b. Debrecína	10.696		16.817		8.769		170.675	
Sabolčská	17.868		23.521		10.151		181.383	
Ostrihomská . .	7.556		11.784		4.590		73.318	
Belehradská bez Stolného Belehradu	20.845		27.057		9.039		143.894	
Rábska bez Rábu	8.380		13.750		4.797		86.694	
Komárňanská b. Komárna . . .	11.347		17.073		8.927		163.176	
Šomodská	22.522		41.007		22.173		290.456	
Vesprímska . . .	15.987		25.536		12.818		206.912	
Jás - Veľko - Kumánsko - Soľnocká	22.961		34.601		18.533		363.874	
Békešská	21.225		28.293		12.408		252.458	
Čikska	9.231		18.758		15.577		268.080	
Háromsékska . .	18.047		28.663		11.933		187.778	
Udvarhelská . .	9.290		18.367		13.794		233.282	
Novohradská . .	19.239		31.452		13.147		188.424	
Abauj - Tornianska bez Košíc	13.317		20.228		10.254		158.300	
Boršodská . . .	21.050		31.061		12.950		189.197	
Spolu . .	357.508	57·7	543.311	4·8	255.148	41·0	4,361.618	39·0

maďarské.

Stredných				Veľkých				Celkový počet hospodárství	Plocha všetkých hospodárství v kat. jut.
počet	v %	plocha v kat. jut.	v %	počet	v %	plocha v kat. jut.	v %		
243		51.981		21		107.704		16.209	297.824
227		61.597		14		63.845		17.493	279.478
342		109.784		87		257.205		33.289	678.081
1.566		427.585		205		529.413		108.949	1,812.891
283		66.814		36		97.048		19.784	351.354
613		212.731		145		337.699		28.777	755.334
60		13.796		20		59.623		12.226	158.521
185		70.571		127		420.395		30.196	661.917
142		47.664		39		95.830		13.3,8	243.938
243		73.153		54		188.184		20.571	441.886
236		96.372		203		614.212		45.144	1,042.047
230		71.888		93		273.625		29.128	577.961
681		176.798		90		2,2.476		42.265	787.749
404		99.356		66		220.281		34.103	600.388
168		36.969		16		53.264		24.992	377.071
273		65.529		29		91.322		30.282	376.292
156		35.965		13		17.341		23.253	304.955
434		154.345		110		253.698		32.930	627.919
305		**99.336**		**60**		**145.105**		**23.936**	**422.969**
318		**109.865**		**71**		**167.926**		**34.389**	**498.049**
7.109	**1·1**	**2,082.399**	**18·6**	**1·499**	**0·2**	**4,209.196**	**37·6**	**621.264**	**11,196.524**

Reassumujúc obsah týchto tabiel, nachodíme nasledujúce:

Hospodárství (bez miest s municipálnym právom)		Počet	V %-och	Plocha v kat. jut.	V %-och
12 stolic slov.	Drobných	164.142	50·62	306.965	5·9
	Malých	156.547	48·47	2,305.518	45·4
	Stredných	2.492	0·78	790.193	15·4
	Veľkých	475	0·13	1,716.585	33·3
	Spolu [1]	323.656	100·00	5,119.261	100·0
12 stolic rum.	Drobných	228.075	48·5	437.684	7·2
	Malých	239.251	50·8	3,450.561	56·5
	Stredných	2.759	0·59	806.940	13·2
	Veľkých	482	0·11	1,413.660	23·1
	Spolu	470.567	100·00	6,108.845	100·0
20 stolic maď.	Drobných	357.508	57·7	543.311	4·8
	Malých	255.148	41·0	4,361.618	39·0
	Stredných	7.109	1·1	2,082.399	18·6
	Veľkých	1.499	0·2	4,209.196	37·6
	Spolu	621.264	100·0	11,196.524	100·0

Vidíme, že vo všetkých týchto čiastkach krajiny krajinským podobné a medzi sebou asi rovnaké pomery panujú. V maďarských stoliciach je voľačo viac veľkých majetkov — a drobných. Nejedného ct. čitateľa prekvapí tá okolnosť, že v krajoch Maďarmi obývaných, prevažne na rovine sa nachádzajúcich, nachádzame najviac drobných majiteľov, teda väčšiu rozdrobenosť pôdy, než u nás, kde by sme práve opak toho očakávali. Tak nachodí sa v Bielej stolici 69%, v Orave ale len 23% drobných majetkov. V stolici Békešskej je $^1/_5$ majiteľov, ktorí nemajú viac ako po 1 jutre pôdy. Tým pravda nie je povedané, že by u nás jednotlivé parcelky nemohly byť menšie, než tam.

Naproti tomu je tam počet malých majiteľov menší. Okolnosti tieto — rozhodne nepriaznivé — vysvetľujú agrárny socialismus dolných strán.

---

[1]) Spolu s mestami s municipálnym právom nachodí sa na Slovensku poľných hospodárství:

Drobných	166.822,	t. j.	51·15%,	zaujímaj. plochu	309.681 kat. jut.,	t. j. 7%
Malých	156.928,	» »	48·%,	» »	2,311.382 » »	» » 45.0%
Stredných	2.500,	» »	0·70%,	» »	791·538 » »	» » 15%
Veľkých	476,	» »	0·15%,	» »	1,725.417 » »	» » 33%
Spolu:	326.726,	t. j.	100.00%,	zaujímaj. plochu	5,138.018 kat. jut.,	t. j. 100%.

Keď sme hore vyššie pripomenuli, že sú majetkové pomery v stoliciach troch národností asi rovnaké, pritom prirodzene neslobodno so zreteľa spustiť tú okolnosť, že je výnos pôdy dolnozemskej väčší, než vrchovatej.

Pripomenúc ešte špeciálne o nás, že:

Slovenský drobný majiteľ gazduje priemerne na [1])

	1·8 kat. jut.	Priemer krajinský činí	1.75 kat. jut.,
malý na	14·7 „ „	„ „ „	15·34 „ „
stredný na	317 „ „	„ „ „	284·06 „ „
veľký na	3614 „ „	„ „ „	3255·48 „ „

ďalej podotknúc ešte, že čo do spôsobu spravovania majetku v Uhorsku zpomedzi 2·79 mill. hospodárství 2·44 mill. nachodilo sa vo vlastnej správe majiteľov, 720.000 bolo ťaté do prenájmu, 42.000 v úžitku iných osôb (ususfructus) a 237.000 hospodárství bolo miešaného rázu, prejdeme na popis majetku viazaného rázu (korlátolt forgalmú birtok).

Takýto nachodí sa v držaní štátu, obcí, cirkví, kompossessorátov, fideikomissov a v držaní bývalých urbarialistov (t. j. zväčša roľníkov).

Majetku tohoto nachodí sa, ako bolo hore vyššie spomenuto, v zemiach koruny sv.-štefanskej 19,373.951 kat. jut., t. j. 34·5% celej plochy. Najväčší majitelia v ňom sú štát (16·5%), obce a stolice (34·2%), r.-kat. cirkev (9·3%), fideikomissy (12·2%), kompossessoráty a bývalí urbarialisti (19·9%).

Viac než polovicu tohoto majetku tvoria lesy, asi ¼ lúky a pašienky a ¼ role, iné a neplodná pôda.

V porovnaní k celej ploche Uhorska zaujímajú štátne majetky 5·7%, obce, stolice 11·8%, r.-kat. cirkev 3·2%, fideikomissy 4·21%, kompossessoráty a bývalí urbarialisti 6·9%. [2])

V 12. slovenských stoliciach nachádza sa viazaného majetku nasledujúce množstvo:

---

[1]) Keď pridáme i mestá s municipálnym právom, tak obnáša priemer ten u nás na Slovensku pri drobných majiteľoch 1·8, pri malých 14·7, pri stredných 316, pri veľkých 3623 kat. jut.

[2]) V Rusku je štátnych majetkov (hlavne lesy) 150 mill. = 38%,
obecného majetku 131 „ = 33%,
údelného „ 7 „ = 1%,
privátneho (osobného) majetku 93 „ = 23%,
cirkevn., kláštorsk., mešť. majetku 8 „ = 2%.
Naše Doba, IV., č. 10.

Stolica	Árárne majetky kat. jut.	Obecné, mestské, stoličné majetky kat. jut.	R.-katol. majetky kat. jut.	Ev. majetky kat. jut.	Fideikomissy kat. jut.	Kompossessoráty a bývalí urbarialisti kat. jut.	Iné viazané majetky kat. jut.	Spolu v kat. jut.	V %-och celej plochy stolice
Orava	—	22.484	2.015	13	—	112.156	81	136.749	39·0
Tekov	47.613	30.344	61.767	175	5.476	33.925	1.771	181.671	38·5
Hont i so Štiavnicou	12.387	44.333	53.397	1.210	31.863	33.700	1.646	178.536	39·2
Liptov	115.871	24.746	2.312	551	1.837	76.524	333	222.174	57·6
Nitra	36	62.247	52.462	346	66.571	59.655	2.111	243.428	25·5
Prešporok i s Prešporkom	565	48.278	19.749	312	91.899	33.420	3.399	197.622	26·3
Trenčín	6	39.823	13.398	523	10.693	107.047	962	172.452	22·3
Turec	1.460	26.947	11.136	170	5.476	20.026	486	65.701	33·5
Zvolen	158.262	69.433	5.377	646	—	31.730	531	265.979	57·3
Gemer	5.428	52.305	8.780	3.101	163.496	66.478	26 391	325.979	44·0
Šariš	13.628	23.039	6.143	472	2.410	78.753	8.626	133.071	21·0
Spiš	21.103	104.062	33.847	1.203	11.344	80.850	6.523	258.932	41·0
Spolu . .	376.359	548.641	270.383	8.722	391.065	734.264	52.860	2,382.294	35·1

Vidíme, že je najviac viazaného majetku v Liptove (57·6% celej plochy stolice), vo Zvolene (57·3%), v Gemeri (44%). V Liptove a Zvolene zapríčiňujú stav ten veľké ärárne majetky, zaujímajúce v týchto stoliciach $^1/_3$ celej pôdy. V Gemeri fideikomissy. Pozorný čitateľ najde ešte viac zaujímavého v tej tabelle.

Malo by nasledovať ešte viac kapitôl agrárnej štatistiky, no o tom, zvýši-li kus času, snáď zase niekedy budúcne. Teraz končím s tým vrúcnym želaním, aby tieto riadky vzbudily chuť k odbornému zamestnávaniu sa s naším milým Slovenskom.

Stesky.

Od *Hviezdoslava.*

Hľadám sa, hľadám —
Nenachodím sa;
nieto ma v mieste, nemá ma čas.
Len či sa kedy
kde ešte najdem,
ešte kde najdem aspoň len raz?

Kam som sa podel,
kde zapotrošil,
v svete tom šírom zblúdilý tvor?
cestou kde? v poliach?
na púšti? v bralisk
úvaloch, v temnu hlbokých hôr?

A či kde vyššie:
na sedlách vrchov,
temeny štítov neschodných snáď:
zkaď vietor sviať môž',
závrat môž' sklátiť,
v priepasti pýcha najsť môž' svoj pád?

Alebo v samom
vzduchu, kde ani
pre krýdla nieto určitých ciest?
V oblakov rmute?
v krútňavách svetiel?
na dráhe mliečnej? v hmlovinách hviezd...?

A kedy som sa
ztratil tak, lepším
životom kamsi zapadol, ach?
Onehdy? dávno?
Za vidna, za tmy?
Meteľ keď tiahla, či kvetný prach?

Na trón keď slnce
dosadlo, u nôh
čas-man mu úctou, leta ním kysť?
čiže keď jaseň
zplakala sivá,
padaly hviezdy, opŕchal list...?

A čo za prípad,
nehoda aká
zapríčinila, zhynul že som?
Víchrice-vášne
záchvat? či túžob
vatra, ňouž zhára života strom?

Alebo úder
osudu mnohý,
sklamania opal, nevraže hrot:
do krve od nichž
trpíme — malý
ja a trpiteľ veľký: môj rod?

Nerestí more
hučiace svetom,
nad ľudstvom hustá mrákava bied,
súlad to žitia
zahlušujúce,
[illegible]

tymian kde lásky zažihá v dym,
o dobro prosiac...
Ak ste ho stretli,
viete, kde je: ó, slúčte ma s nim!

Abo ste po ňom
nenašli aspoň,
čo mne je všetkým, ničotným vám?
Akby, oj, vráťte
mysle mi purpur,
do srdca mladosť, do duše plam!

Iskričku leda
zápalu, skvostu
stebielce, jeden tenučký lúč:
pozlátiť čo hneď
vlas jeden sivý...
či od pokladne zdvihnutý kľúč!?...

— Oj, škoda slnka
blankytom duše!
nadchnutí prudkých, horúcich túh,
obrazov mysle:
jak sa jej východ
ružový menil v nádherný juh;

preškoda juhu
toho! Sa schýlil
k západu skoro: zsinavel luh
na súmrak v slzách —
Strniskom myseľ!
gazdy ju, času, preoral pluh...

Hľadám sa, hľadám;
nenachodím sa.
Niet ma viac; stín to, iný to tón —
Tklo sa ho čosi,
peruť čajs' vetra,
ináče mlčí bez srdca zvon.

Ach, nie som viac ten, čo som býval,
nie viacej ani bľadý toho tieň;
deň, čo mi prsty zory do sna kýval,
kým — snivý chasník — o nebi som snival,
v polnočnú dávno vtenul priehlbeň;
ni nezasvitne z bublín pien.

Ach, nie som viac ten, čo som býval:
tak isti mi i samodôvera.

Čo prvými sa lúčmi v tvár mi díval,
kým, junoš citný, o kráse som sníval,
deň dávno zhasol v chladoch večera;
zrak márne tône rozberá.

Ach, nie som viac ten, čo som býval:
daromné mieru pritknúť jednakú.
Čo v zenite mi slncom odpočíval,
kým mužom činu o sláve som sníval,
deň zbrnavel už šerom súmraku;
ho odieť v svit niet zázraku.

Vlas zbelel mi, čo tmavým býval,
ach; vystávajú smysly z úradu.
Kým o blahu som zarputile sníval,
rok za rokom hnal, sťaby letný príval,
hotovosť žitia berúc k západu...
Ni nebo nevie náhradu.

Jak brehom, keď už sbehol príval,
vše vidať rároh, trosky odžité:
tak po človeku, ktorý nepožíval
len samý chlieb, keď prehnal búrky rivál,
duch bujarý: len svleky spatrite —
I u mňa tože odbytie.

Netrápte sa, piesne moje,
že vás málo kto má rád.
Neviete byť *ľahké* — to je —,
priezračných sa krás i vnád
ukazovať, budiť chuť
žmurkom očiek, maľbou ličiek...
Z vábov tých, vraj, vám — vše čuť —
zišlo by sa za uzlíček.

Môž' byť, pravdu majú všetcia,
čo toť uzlík núkajú;
no vy neberte ho predsa!
čo vás do chvál hurhaju?
Recte: vetrom kúdol pliev...
na humennej zrno dlážke;
i nech sme tiež, čo i spev,
čisté zrnko: trebárs *ťažké*.

Necnite si, moje piesne,
že si licho cenia vás.
Neviete byť *zvučné*, z tiesne
pŕs tých vyznieť vo súhlas;
zo smiešku prejsť v švitor a

hrkalkami rýmov zvoniť...
To vám chybí — hovoria —:
vo trilkoch, bár slzy roniť.

Možno, tak je; ale zato
hor' sa! — zvukov v svete dosť:
no nie každý: striebro, zlato:
mnohý: faloš, jalovosť...
Recte: jarček žblnkotá,
bo mu *plytko*, hravo-vľúdne;
s hlukom váha života
z prehlbokej čerpá studne.

Neželejte, piesne milé,
že si vás nenôti nik;
že ste sťa kvet na mohyle,
v knihe leda pamätník
mlčanlivý, bľadnúci —
Neviete sa *kloniť* tielky;
vzrast váš — trizniа — nesúci
melodickej do košieľky...

Snáď tiež stoji; ale, deti,
preto hopsa! v chorovod —
Slza v očku? — i tá svieti!
Krivkom ústka? — piesne zrod!
Nápev vám váš skladateľ
v najtenšom stkal citov brde,
škálou po nebeský cieľ...
Recte: *tvrdé* sme, bo hrdé.

Ostatne: sú ľudské vlohy
rozličné; i verte mne:
nie či si vás vážia mnohí,
ale ktorí? rozhodne.
Ktorí? akí? platí skôr;
zriedkavé sú dary ducha...
To náš tichý rozhovor:
iste nik nás neposlúcha.

Slúchajú? nech! — Čo vám robiť?
Povedzte im: Nesnadno
každému sa prispôsobiť;
nejednému neradno.
A ja k tomu: Bárby stál
taký spev vždy v našom poli,
nikdy nik by nezbadal:
vás že niet už, že ste boly!

Ó, po tak dlhej trápnej suchote
prez obraznosti nekonečné lány,
kde byľky nezakývlo ani,
po živorení o polživote
či ozaj nebies sa to odstavily žľaby?
nie, žeby zaplavily svet
potopou novou (bárs aj zaslúženou,
snáď viac, než v dobe Noacha:
bo páchaním zla zvšadiaľ zapácha . . .),
lež aby
kriesivou vlahou, z ňádier zory vyprýštenou,
nadobre napojily ret
vyprahlej mysle-nivy,
jejž úrodienkou v príležitý čas
sa národ jeden kŕmi-živí,
i cifruje a krášli zas: —
toť, v oblôčku mu ztadiaľ vzkvitá kvet
(so smútkom jeho sťaby do protivy),
a za prielazom ztadiaľ svitá klas . . .

Nie, pochybnosti nebolo, ni niet
a nikdy nebude:
že Hospodin je otec dobrotivý!
Hej, nežby zúfalstva dal zmocniet oblude,
On radšej oblečie sa v divy
i dnes: —
tak Jeho ponukom, hľa, z mŕtvych času kríh
umáravého objatia
sa vymaňujú, schablé vyprášťajú údy;
úl mysli vymretých
zšepoce, zhmyrí vraz, sa zjatrí prez okres
pošmurnej duše, citov zašpľachocú prúdy;
čo smysol, vezme ‚efata‘,
čo miazga, rozpúšťa sa dobročinnou;
i zvetralou tam rozvalinou
omladný hýbe záchvat, a
zo sekaniska šibe les —
Nie, nerád smrť; On život vždy a všade budí!

Ó, požehnania dažďu bohatý,
zmelč, zkypri, zúrodni tie vycivené hrudy!
že každá roľa v nový zašatí
sa úber nádeje;
čo mladucha sa zvenčí jabloňovým vzkvetom,
od studu zardeným,
z úsvitu oplecko si — rubáš jarom-letom —,
hneď na to životok zo zori odeje,
i s okrášlenia šumným umením
si opne panenstva pás z dúhy operlených

stúh, závoj hmlistý prehodí —
sťa boky Tatry ho vše vidať obletovať —:
čo všetko prstom plamenným
zamilovaný slncový ten ženích,
jak vychodí k nej, zachodí,
on poslabovať bude, shŕňať, rozvazovať
k šťastnému lásky hodu prírody...
až z toho objatia
zas detvu zlatú vznesú oplodnené hrudy — —
Tak dolej, pŕško bohatá,
jak vzprúdená krv, šťava, zápalný jak olej;
tej mojej každým vláknom boľastivšej hrudi,
ó, dolej liekom božským, dolej!

Ach, áno, dolej, polej...
nech od úvrate k úvrati,
kde už-už zvládol podzim, samozvanec drzý,
prez myseľ opäť vzblíkne rozvitok:
i dosavádne za ztraty,
za škody, ujmy, strádania i pôsty,
zakusované v miere nemalej,
za úraz, čo tak bolí, priekor, čo tak mrzí,
i k utišeniu vlastných výčitók:
s náhradou rozloží sa stolom obraznosti,
do opatery vezme trvalej
a nadieľa sa, pouhosti
čo úžitok, čo pôžitok...
I rozpomienke nech je konec, ktorej
len tôni-cloní pamäť, pochuť bolí-mrzí:
nuž, dolej, polej!... len, ach, nezalej
mi smavých kvietat-dietok v kúpeli tak sporej,
jak leják s oblačných by brál sa sošústal —
I radosť žitia upíja si slzy;
no v povodni ich utone i žiaľ...

Či skorej,
ty pŕško nadšenia, si iba dažďa dúlom,
čo z čista-jasna za leta,
sťa olovenej kejs' by klenby úlom,
na grúne spadne, víchrom ulieta,
až k stráňam spustené z šmúh dlhé perute?
Len posledný si záblesk duše chorej,
nad zvädlým kvietím motýľom
čo omareným v jaseň poletuje?
to ostatný raz srdce pohnuté
vo plameň vzňala, trime podvečerná tucha
v iskrení-slzení túh unylom,
za ktorým neodvratne nasleduje
zmrknutie, schladnutie, zosnutie, zhynutie...!?

Och, koľme som sa zľakol! jak mi srdce búcha,
a dušou vzdych čo mráčok pluje —

Nedávno, jak tak v izbe sedím si
zavrený, zrovna sťaby zločinec
(snáď vskutku vinník aj: nu, ktorého
pod obžalobu vzal i odsúdil
na žalár prísny zimy tribunál,
z tej totiž príčiny, že všakových
až množstvo spáchal nešpliech za leta: —
tak obral zoru o plášť ružový,
keď dvorila si holi temenom,
i duši si ho v plecia prihodil:
tým výčinom sa zmocniac hodnosti
dvormajstra, v sveta sieň čo uvádza
za rána slnce králiť, z večera
sprevádza k spočinu, i jeho to,
hľa, veličenstvo špatne ošudiac —;
zo vzduchu opäť, napusteného
dvojakým naraz vínom prevzácnym,
iskrivým jasom, sladkým šveholom
to, kradmo neraz natočil si v čbán
svoj (lebo nie viac mladý túžobník,
pre nehož nadšenia sa tlačí mušt;
čo na zápalu výtrž právo má),
i nasúkal sa dobrej vôle; v tom:
jak pravý záškodník a zúrivec,
pošliapal brodom lúčin nádheru
vše, mnohý zamárniac kvet, — zrkadlo
jazierca rozbil pästou vášnivou,
bo vlastné vrásky dalo spatriť mu, —
zdroj zmútil v závisti, že za noci
ovečky-hviezdy chodily ta piť,
keď nadišla ich záha žiarenia,
čuť musel v duši zmĺkať zvonkot ich —;
z nepozornosti zlomil ružoker,
nímž kŕdeľ pukov tučných ovisal,
poločkom rosným brúsiac azurom,
ústkami ssajúc z ňádier prírody,
rúčkami hmyriac v lístko-kaderách
jej: — koľkú takhľa zničil rodinu!
sdruženú láskou v hniezde šťastlivom,
jak švárnu čeľaď zbavil výslnia!
než rozbalila všetek kúziel taj,
len rub čo peri dosiaľ chutnaný;
krb aký sboril krásy, obeti
ký oltár! čo tam všetko snov a túh,
kratochvíľ, zábav zniklo! piesní čo

zdusené v hrdle, slasti zhorknuté
na siných ďasnách! hviezdny kolikých
tam noci závoj sčernel flórom, dni
však koľkých modrý v oblač splavel plášť!...
sám doplakal sa preto — Všetkým tým
sa previnil? Ech, paprsk nejeden
zabrudil ešte mračným pohľadom;
v nejeden súzvuk crkol rušive
kyslosťou mysle, trpkou žalobou;
tým šedín srieňom znectil leta vrch,
velebný zlatým vekom, neduhom
však svojím pásmo zdravia nakazil,
a iné všeličo — —), jak v izbe tak
si dumiem tesnej, sťaby za všetko
to pykajúci väzňom: tuliti!
vraz rozkrýdlia sa dvere do korán,
a dnuká vpáli — var' že žalárnik,
myslite, drsný s kľúčov chrapštiacich
ozrutným uzlom? oj nie, ale bol
usmiaty šuhaj, oči blankytných,
sťa pivoňky by líčka, čelom svit,
přs povedome vzdmutých, v pravici
as kašiek zlatých kytičku — Až môj
byt zradoval sa jeho návšteve,
oknama žmurknúc jasotne: čo kút,
to tôňa mykla dvermi, povetrím
izbeným vôňa prvosienok sťa
prúd zatočila hravý; všetko kol
od prekvapenia zhiklo, vzozrelo
kýms' natešením: dobre, do skoku
že nehuplo s miest náradie, zpod rúk
mi zrovna nezvirgal stôl, s nákladom
dúm ťažkomyslných bár, hŕba knih
sa nezdvihla v let — i pec, stará mať,
dlaňama spľaskla, plameňmi to zdnu,
pre podiv nad tým jeho zjavením
tak roztomilým, sviežim. Oblek mal,
jak bol by synom hája, dúbravy;
náš smreček štihlý, šumný javorec
o sviatkoch hôr tak nosí sa: sťa lub
lykavý, na ňom kroj, a halienkou
tá najveselšia zeleň. Do kolien
bol takmer zprýskaný, stuž návlakov
sa jarabela; iste z ďaleka
sem prifáral, i zašľuhal sa ciest
bezodným kvasom v pôstnom počasí
I lenže strhol širák zvenčený
so zlatovlasej svojej rintice,
kol zobzeral sa: riekol ‚dobrý deň‘

spevavým hláskom, ni čiž, natiahnuc
hrdielce pritom. Čakal odpoveď,
i zvŕtal klobúčkom, až kvetiny
pršaly s neho na podlahu, z nich
však dúška vonná zviala pomimo.
Až zarazený, vetím konečne:
»Daj Pánboh. Vítaj, synku! Čiže si?
i jak ťa zovú? Zkade prichádzaš
a počo k nám? Snáď poslal ťa, no kto?
s posolstvom akým? vari s dobrým len?
Nuž, čo mi donášaš? rec; môž' byť však,
si premrzol: tak postúp, k piecke poď,
tu sadni, zohrej sa i rozprávaj —«
A mladoch, smelo vzozrúc, akoby
s tej v ruke kytky motýľ ligotný
bol vzletel ko mne, riekol rozhodne:
‚Oj, ďakujem! Moc krajín prešiel som
na totých rezkých svojich koníkoch,
za rovňou bežkom, ztuha do vrchu
a s vrchu letkom temer, na chvíľku
bár neoddýchnuc nikde si, krom kým
som merindky si zobnul, napil sa
z pramienka dlaňou, trochu pousnul
u kríka-strýka v milom útulku:
i jak som ani najmieň neustal,
aj vyhrial som sa veru-veru dosť,
ba hodne vyše! šticu vyparil,
až v obláčik to zhustlo nado mnou,
rozpálil lica, že z nich šľahal plam,
jak vetrík by ho z vatry odtŕhal,
hej, vskutku!...‘ štebot jeho vyznel v smiech,
sťa bol by zcengal zvonček strieborný
či škovránok sa ozval prvý raz.
‚Tie kvety, hľa, len v púčkoch boly, keď
som v perko uvil ich: i v hrsti tej
horúcej cestou ony rozkvitly,
pod dychom mojím viac než pod slnkom,
viac...‘ i sa zase pustil do smiechu.
»Nech či si koľvek,« vľahce prehodím,
»si hodný figloš, šibal —« Zvážnel v tom;
navidomoči zbľadnul, povzdychol,
a slzy v očiach zahraly mu, jak
by veliké dve perly v slnku. ‚Ach,‘
nadpriadal ďalej zticha, ‚sirota
som, bez otca i bez matky; a či
mám bratov, sestry — neviem, neviem sám,
nik neprihlásil sa mi dosiaľ s tým,
nik — toľká sirota som...‘ zavzlykal
až krušne, sťa keď struna zakvíli

v hre praskom. »Óvi! chudáčik.. « som ho
po vláskoch pohladil, tak mäkuškých,
že oproti nim hodváb zrebným je
a páper kostrnkom. »No neplač, nie,
môj syn. Je sirôt veľa na svete,
a nehynú; lež rastú, dužejú
vo pokolenia vrstvu rozkošnú
pod várovčivým neba zreteľom.
Ľaď! i ty aký bucko, valibuk
si, zdravý, silný! ani z výchovy
bys' rodičovskej lepším nevyšiel,
nie z kruhu najmilšej bár rodiny;
znak, v opatere si bol —« Pretrhol
ma zprudka, a mu záblesk radostný
prebrnkol tvárou, ako v stráni vše
zo slnka oka zmihá pod večer:
‚oj, áno! našli ma, no neviem, kde,
a neviem, kto — kdes' v horách ďalekých —
i vychovali rúče... Dojkou mi
kás' stvora bola, hodne vyššia! než...
(ukázal k povale, k nej podhodiac
svoj širák všetečne); vždy v rubáši
belučkom, s vlasmi rozpustenými
sedala briežkom; na jej prsníku
som visel milerád, bo slaďučkým
až mliečkom plekala ma... Pozatým
mi predkladali chlebík pánbožkov,
plásť od úlov tiež lesných, oriešky,
jahôdky-lahôdky... A postieľkou
mi bola haluz vetrom kývaná;
s nej hupol som vše vatru popraviť,
keď varievaly nápoj čarovný,
či pokým pri nej mĺčky šívaly
si letnice z hmly riedkej — neraz aj
do črtinovej ihly prišlo mi
nejednej navliecť nitku, navitú
tiež na klbečko mnou, jak upriadla
ju hviezdka v páde, dlhú zlatú niť —
No a keď stály plesy, besedy
vše pri mesiačku: prv čo úlohou
mi bolo všetko! jedle na vrchol
najvyšší pripiať luny lampadu, —
kol vencovím chvoj sviazať stuhami
vetierkov kolotných i potrúsiť
ho drahokamov mrvou, svetlušky
pozapaľovať v uzly jeho — sieň
tak celú okrášliť; i podlahu
čistiny horskej sčeriť vlnito,
nakloniť trávky, kvietky vyprostiť:

pod ľahučké ich nôžky — nástroje
naladiť lesa všetky! —‘ »Nepovedz!«
mu prervem reč ja, bo už samému,
ač priateľovi divných hyperból,
mi čudným predišlo, i bral ma smiech,
tak blúzniť čujúc toho chasníka.
»To odchovancom víl si nebodaj!
či panien lesných, chlapče — Nuž a dnes
si ešte v službe ich, tej obťažnej,
presahujúcej iste ďaleko
síl tvojich spolok? Verím, zmoriť ťa
to mnohdy muselo —« ,Nie!‘ sponáhľal
sa s protimluvou, hlavou pokrútiac
i pochlapiac sa prsi vypätím,
,hoj, zdolal som ja veci netakšie
na zemi, vo vzduchu: keď faunov húf
na čele s Pikulíkom obliehal
nám horskú tvŕdz! — keď Rarach s Pochvistom
na víchroch hnali bujných prez lesy,
že tieto ľahly zbožia steblami! —
keď veľký Perún vrchov otriasol
reťazou, až to hrklo-štrklo, chmár
podpálil strechy bleskom kľukatým:
i vodopádmi šústať začala
horiaca smola —‘ »No, dosť, synku! Znáš
až strachu nahnať badám, rozprávkou:
i kdežeby nie skutkom, fortieľom?
Ač papľuh, chlap si už! sťa z povesti
by si bol prikvitol — kýs' popolvál! —
Však povedz už raz, odkiaľ vskutku si
a čo tu chceš?« Čajs' dotkol nemilo
som sa ho, bo mu riasa mihalnic
zatrepotala placho; ale priam
sa octnul v koľaji zas: — ,Za jednej
výpravy predsa (rečnil), ktorú sme
raz v noci búrlivej, sbor kušami
a praky, no i iným náčiním,
chichichi! — ako metla, praslica,
piest — ozbrojený, boli podnikli
oproti Loktibrade práve a
tej jeho priečnej, zbojnej hávedi:
ako tak pochod vediem úvalom
hlbokým, sosnu blkom rozžatú
čo fakľu v ruke, i už cez maras
sa pľahočíme, s byle šášovej
na kremeniny podkovku a či
dlaň stulíkovu abo žabívlas
poskakujeme sem-tam — odrazu,
jak uvidel som, hodný ešte kus

bariny, ja sám krepko presadím
a hupnem na súš! vrhnem pochodeň
do čiernych vôd, a hybaj v nohy!... Mal
som k tomu príčinu i k odchodu.
Ver' posielali za mnou lapajov:
Bobákov hrozných, Trasa, Velesa,
i Ježibabu — ušiel som im preds';
v kráž dostal som sa vládcu iného,
v čarovný ohrad...
Ztadiaľ prichádzam.
Stred záhrady tej, plochou nesmiernej
a na rastlinstva divy, kvetín skvost,
šum vonných vánkov, vtáčkov spevavých
rozkošnú súhru, plesný špľachot vôd
podobnej raju stojí budovou
akoby vzdušnou na smaragdovom
sťa ostrovku by palác čudesný.
I za noci sa skvie mu stĺpov rad
čo ľaliových v svetle mesiačka;
v dni mračné jakby toľko pestrých dúh
sa pretkávalo z chmáry do chmáry
pramenom trblotným, a v jasný deň
kto bol by v stave prezrieť krásu ich?
Im na hlavice tulipánové
krov jeho splýva riasou nevädze,
smiešanou s klasím zlatým: súcitná
keď noc ho rosou pokropí, sťa by
bol hviezdnatého neba úbočou;
a keď tak svitne slnko v prôčelí
mu zoristom a či keď spočine
na štíte mu jak v kresle zenitu:
kto bol by v stave vystihnúť ten jas?
Z kvetúcich večne ruží obluk je
paláca toho vábnym portálom,
kam zľahka vznesú schody z kryštáľu
ni krýdlaté by vlny, vetierky
vše stupňovane vozvýš vzdúvané.
Hneď u nich strážcom stanovište mám,
na povel čakám sluhom, posol jak
zas na zvesť, s ňouž v svet treba zabehnúť;
a záhon, čo sa prvý naproti
stre, opatrujem ja čo záhradník.
Naň panstva môjho pozor laskavý
zalieta najprv v celej záhrade,
keď vyzre denne z okien úsvitných:
a vtedy na ňom všetko vzchodí hneď,
vzijdené dospie v rozkvet mladosti,
čo v kvete, krásnym sgulie ovocím,
čo ovocie, už padá, lenže však

sa zeme dotkne, zdviha sa čo klik:
tak rozvoja tam frči kolovrat,
tým poháňaný božským pohľadom —
I z úrody, toť, jeho bohatej,
tej prvodobej, nesiem kytku tú
v dar sladkou predtuchou...' a položil
mi na lono ju, ale zasiahol
až k duši mi tou pozornosťou —
,Nuž
a panstvo moje — vlastne pani to,
tá najmocnejšia v svete vládkyňa! —
tá odkazuje: »Bola bych ti list
písala, áno; ale bojsa by
bol pozemskej tam pošte uletel
a ustrnul kde krovím, alebo
ká háveď by ho bola shabala.
I vzkazujem ti radšej: nevzdychaj
tak ľútostive, že až veje sem;
toť, zavraciam ho sľubu vanutím,
že skoro prijdem, a ty povoľne
si budeš dýchať, vzdychať zabudneš!
A dokazujem ti aj: nestenaj
tak boľastive, až sem preniká —;
toť, zarážam ho čo šíp bodavý
zpät mladistvých síl pružnou tetivou,
ním zfuniac: prijdem ta, čo nevideť,
a bôle tvoje s hanbou odíjdu —
A zakazujem takže: nezúfaj,
že zopŕchal si plenom jasenným;
kto spieval ,vlastne srdcom mladí sme'?
Hej! jemu ja zas miazgy zgazdujem:
i trebárs sňah sa belie temenom,
my v údolí si šťastne kvitneme...«
To odkazuje ona a —'
»Nuž tak
je paňou tvojou Vesna!?« vykríknem,
»vladárka najmocnejšia! —« ,Pravdaže,
jej heroldom som...'
Tu ma zachvátil
cit roztúženia: — Prijď, ó, Vesno! prijď,
ty všemohúca žitia obnovo,
ty zmŕtvychvstania heslo radostné,
nesmrteľnosti skvúci prejave!...
Vlas posype mi kvetom jablone:
pod kvetom kvetom zmladnú šediny;
ňou stará vŕba odmoká: i prút
jej — pišteľkou ten, ten zas peruťou;
na srdci vekom skrahlom, zbolenom
len utkvie jej lúč, srazi sa jej dych:

a ono otaje tiež, podskočí —
»O, povedz duše mojej povďačnej
jej celý obsah!...«
Ale šarvanca
už nebolo; len izbou krúžil kýs'
ťah voňavý, sťa sladká predtucha.
A či, jak každá z mojich nadejí,
bol to len prelud klamný, márny sen?

Zas oslavujú poetu
tie prosaické zeme deti.
I, k úcte gálu odetú,
to k nemu ženie, frčí, letí:
a rečni, chlúby rakétu
vše pustiac — duje fanfáry,
poklony strúha, stele kvety;
ba i z tej tajnej almary,
čo nad duše je úkryt svätý,
dar prináša, by pri obeti
žrec sám sa v svetle zajasal.
Po telegrafu zhraly sieti,
sťa prival poštou hrnú treti
už deň, i z cudzích hučia brál
pozdravy, holdy, adressy;
na oblak vzrastá tymian stletý,
sa kudliac s ohnísk, valiac v diaľ
kotúčov hustých kolesy: —
jak stelesnený v obra vznet i
vzlet keby prsty prešiel bol
u veľorgana — v tónov vety
od spodu začrúc po vrchol —
prez všetky jeho klávesy,
a s rynku sveta zodvihol
kýs' samum všetek prach i smeti.

Nu, pekne, dobre. Tak má byť.
Hej, poet nech je zvlášte ctený!
Veď z lásky čírej dobrodení
nám moc už ráčil uštedriť
ten jeho veľkodušný genij:
myšlienku svetlú, teplý cit..
a svieti, hreje bez premeny.
Na drsné tahy života
tá duše jeho milota
postiera závoj zazorený;
do protiv smierom zurkotá: —

mier nedeľný v trh všedňo-denný.
On teší, ač sám v smútku tieni;
on túžby kojí po kráse,
sám v nekonečnom roztúžení;
vo spravodlivom zápase
bár baránka on v lvíča zmení,
i ako prorok rozhorlený
on trónom krivdy otrasie,
lož rozpráši ni vietor peny...
Nie, zásluhám mu počtu není!
Ba s prostriedkom čo Bôh má s ním
svoj cieľ! Kde ešte hoviet mieni,
ho národu — zvon rozzunený —
s nápravným sverí poslaním;
len ak ni tomu nezná ceny:
nad ľudom v takom porušení
Bôh zhrmí súdom ostatným! —

A hlučná stichla jubilej,
zapadla sťaby do mohyly;
hja, vlna času na perej
ju vzniesla: iné privalily.
I prípad zkúsme nahodilý:
jubilant čože získal z nej
viac nad svoj záblesk prchavý,
krom opojenia v krátkej chvíli?
a čo mu spletli kol hlavy
ten venec, čože utratili?
povážme: kam sa váha schýli?
Toť, miska frungla oslavy!
jak honosí sa, vzpína pych...
Ech, onomu ti navrátili
zo zbytkov leda netrebných;
im básnik však dal svoje sily,
krv srdca, mladosť, deň-sen milý,
svoj život po posledný dych!

... a o můj oděv metali los.
Jan. 19, 24.

Reč moja, sestro utrápená,
kam si to v púti dospela
s vernosťou Marty šafárenia,
s ostražitosťou anjela!?
Los mecú o tvoj nesmrteľný
šat, sukňu krásnu, riasnitú,
nesošivanú v ľudskej dielni,
lež stkatú v brde úsvitu.

Keď mecú, nechže mecú zlobci!
bo kto im hru tú zabráni?
Chcú hýriť na popravnom kopci,
chcú — farisei, pohani!
I ako kocka z rúk im hrkne
na bytu nášho podlahu:
mne v srdci strihne — v duši mrkne,
ma pomkne hrobu ku prahu.

No nechže losujú: čia bude?
veď kto ich figle znezdarí? —
A darmo: akže v Božom súde
je určené, že na máry
má ľahnúť mluva môjho rodu:
bár skrz tých očí ústroje
i dušu vycedím čo vodu,
zo srdca krv... viem: darmo je.

A vo mne život žiaľom zmiera
až obávanou nad ztratou.
Však upýtam sa u žoldniera
snáď, prosbou citom bohatou
ním hnem: i dá strap, možno, svoj diel —
Nedá-li, vezmem nasilu:
bych si ho šatou na smrť odel...
tak uložia ma v mohylu.

A preds' vždy zvieri vo mne viera:
odvisieť nemôž' dychot náš
od slepej súdby, od žoldniera
a nech mu pánom satanáš!
A Božia vôľa rozmar nenie,
že dnes svoj výtvor zadusí,
v ňomž včera mala zaľúbenie —
Bôh nevyvádza pokusy.

Čo tak tie piesne naše nábožné
za pôstu spievam si (— a robievam to
ajináč často, lebo z potreby
žižnivej duše, srdca ponuku
hladujúceho -- tedy iste nie
z okázalosti dákej: — okázalosť
čo by aj vtedy u mňa hľadala,
v komôrke túžby tichej? —; robievam:
tak v nedeľu, keď v mieri velebnom
ma na perute vezme sviatočný
vzlet zdvihom k bohopocty stanovišti,
i ako na rtoch mojich zapálil

hymn ‚Světlo z světla' v blkot, vzchyti ma
a nesie vozvýš, vznáša pochodňou,
čo spevom plápolá i spieva planím, —
v deň robotný zas, z mrákot spočinku
k dni sviežo prezrúc, rannou jasnosťou
čo oblieva už čelá hôr, i čujúc
vzruch týždňa špľachnúť v smeroch, v zájmoch stých
životnou vlnou: v obraze tom' opäť
keď zjaví sa mi Jeho dobrota,
tá veliká, čo dušu preniká —
alebo z večera, keď tisíce
hviezd rozletia sa z Jeho pravice:
včiel zlatý roj, by videla, vraj, bieda,
kde slasti zdroj, čo zahynúť jej nedá
tu žitia horkosťou —; a robiac tak,
ni nehanbím sa tomu priznať, bár
nejeden sveta tohto slávny syn
sa preto vysmeje mi, ale zrovna
a plným hlasom požehnávam tých,
čo složili tie piesne, jak i tých, čo
rozspievanými ústy v nápevoch
ich v moje vložili! — —), jak spievam si
tak totie piesne postné, ony však
mi dušou tiahnu sťaby stehovavá
vtač vzduchom jasenným, kvil z pyštekov
upúšťajúca k rodným dúbravám
(kvil, aký pršal iste v slzách raz
na temä Golgoty): tu hlasy dva
vše začujem sa skrižiť, prerážať:
až zarazím sa nad tým. Jeden ide,
jak prameň z ťažkých vrstiev tiesňavy
by krušným prýštením, mi zo srdca:
je clivý, tklivý, lkavý, prenikavý,
ku každej sloky citu, nálade
(nech z tej ‚Ach, takliž' v tôni súmraku,
bo umrel zlatý východ s výsosti,
rek silný padol... abo ‚Ó, krev drahá!'
z tej, riekou svätou duši údolím
nariekajúcej, či z tej ‚Dokonáno!'
sa vrývajúcej v pamäť kopijou...),
ku každej, áno, piesne podstate
príliehajúci primeraným rúchom,
hneď tichý stesk, hneď výkrik bolasti,
nad zradou úžas, kliatba na zlobu,
zúfanie temer, ľútosť, ston i plač:
tým vyráža sa z hlbiny... A druhý,
sťa hudby diaľnej pulsujúci tok,
kás' reťaz zvukov, vojka spevných lún,
či škorvánka jak prvý švitor, nímž

začína hovor jaro, a či zázvon
jak na svitaní s hradieb sionských
tak čistý, čerstvý, milý, lahodný,
len omýšľavý trochu, pritlumený:
bo shora pošlý, však i bohužiaľ,
kým spŕchal k zemi, prinútený prejsť
rmut, hluk, puch ovzdušia; a jasotný,
zbarvený radosťou i veselím,
po plesot svadby vytešený: bo
pochádzajúci z oných sfär, kde niet
po pôste, križi, muke, smrti viacej
ni pamiatky, lež u nôh Baránka
už vzkrieseného k sláve naveky
si sedá život večne v blahu: — hej,
bo hlas on — mojej matere . . .
A oba
sa v duši mojej shodnú, objímu;
tak velebia vše: onen usedave
sťa vzlykot pohrabný, ten radostne,
čo hlahol života . . .
I vykriknem,
hlas drahý poznajúc: Ó, požehnaná!
čo si ma totým piesňam učila,
v nichž, zaspievaných, ohlášaš sa mi,
v nichž si ťa postretám — Buď požehnaná
tým viac, čím ďalej žitiu uchodím,
čím viac sa blížim k tebe! . . .
Okamih:
a celý chorál zavznie súzvučne
mi vo sluchu jak Veľkej noci rozkoš:
môj potopiac žiaľ veľko piatkový,
môj rozvejúc vzdych plesným trepotom,
naraziac ducha v moje úzkosti —
Napospol známe, drahé zvuky! z nich
sa skladal kedys' chór, ach . . . domáci . . .
Ó, požehnaní tohôž! . . .
Takto mi,
hľa, v duši žijú všetci! prítomní
v tých piesňach sú mi — I len akby duša
tak zomrieť mohla (čo však nemôž' byť):
len vtedy zomrú vo mne, so mnou tiež.

A sezpívavše písničku, vyšli na horu Olivetskú.
Mat. 26, 30.

Už za detstva, snáď čo som prvý raz
bol počul ho, jak otec z biblie
a či keď čítal pašie, už vtedy

mi napadol i utkvel v mysli verš:
ten svrchu rečený — A od tej chvíle
(ver' šumná diaľka!) podnes neraz ma,
zvlášť v dobe podobnej, až v duši škrie
zvedavosť: čo to bola za pieseňka,
už učeníci — jedenásti bár
už iba, ale s Pánom na čele
preds' — v ten čas boli spievali?
I hútal
som o tom zakaždým, čo v záhadu
sa hĺbil, uvažoval okolnosti,
čas, miesto, podnet kutal, dôvody,
náladu; laik neukojený,
i potom ešte rozmýšľal som, ako
som poznal žalmov spevy, modlitby
nádherné; i vše dušou preblesklo
mi: aha! to bol obsah piesne — text —
No nikdy nedal som mu výrazu,
myšlienka ako vznikla, iskrou zápät
i pohasla; nuž, iste nebola
životaschopná, doby významnej
i deja hodná, vystihujúca
cit božský spevákov . . .
Tak uvážiac,
že práve vstali od večere, ktorú
čo poslednú v tom krúžku užili
— On za vrchstolom, majster-učiteľ:
tak spokojný, že naplnil už všetko,
len pečať na to udreť istoty,
len pečať krve, ach — a ktorážto
od totých čias je svätou kresťanstvu,
večerou Pánovou, i zaiste
tou najštedrejšou duši hostinou,
čo žiadostivé sú jej: uvažujúc
to, na tú som raz prišiel osnovu:

Nakŕmil si nás, Hostiteľu nebeský, nasýtils' života nás chlebom,
a z ňáder révy vzprúdenou rosou si nás obveselil.

I ako orlice, mladosť ichž z koristi chutnej obnovenia došla,
vznášajú sa duše naše k Tebe dárcovi s vysočin sionských;

a privolávajú Ti krákorom radostným: vďaka Ti hlboká i chvála!
Chvála Ti i sláva naveky! šumocú krýdlami:

až celý vozduch pohnul sa, zošvihotal perute jak zeme,
a ona vzlieta smerom tým tiež, prizvukuje nám: Hallelujah! . . .

Zas iným razom stala do popredia
si doba večerná, tá ohromným,
jak z libánskeho cedru štetcom by

cimburie Chrámu, veže na Sione
pozlacujúca, i čo pochodňou
posledným slnka lúčom iskrivým
zapaľujúca vrchom Olivetským
na vatry olivy: — a vtedy ten
sa zdal mi hodným piesne pomysel:

Deň Tvoj sa skláňa, Pane svetiel; ako narodil sa vo svitania zorách,
tak vracia sa k zorám mrku: by v svojom dokonal pôvode.

Medzi ráno a večer uzavrený je človek s životom i prácou;
Ty, Nekonečný, určils' mu hranice tie nezvratnou priehradou:

ba i medzi nima tú času piaď mu predlžuješ alebo ukrácaš,
a pokým prenáša po nej bremä dňa, pomáhaš, jak zachceš;

medzi večerom však a ránom je obeťou sna, hlivie vo tôni to smrti,
a dielo jeho oznamlivým mu dlie u hlavy pomníkom.

Smiluj sa nad nami, Bože! keď v nočné zachádzame stíny,
daj svitnúť obličaju Svojmu na nás ránom utešeným.

Ešte k výšinám patria naše oči, k horám, imž deň ešte svieti:
ó, nech sme temeny ich i my, kde svetlom predlievaš!

Do brán Jeruzaléma vstupuje súmrak, voj jak nepriateľský,
v Kedrona údolí stmieva sa, noc už v Jozafatskom:

ó, varuj od tmy duše naše, Otče! pricloň hviezdnatým ich štítom;
,i neuvoď nás v pokušenie, ale zbav nás od zlého' ....

No najviac preds' ma priebeh večere,
jej svätodej i sprievod upravoval:
jak mohla pieseň znieť? Tá zvláštna péč
i starostlivosť nežná, úprimnosť
tak srdečná, ňouž preniknutý. On
— sťa brat by, otec — v kľudnom večeradle
ich shromaždil, by s nimi posledný
raz jedol baránka: a keď sedeli
už hodujúc, tá sdielnosť jeho, lásko,
obetovavosť: ako, lámuc chlieb
a kalich pošlúc radom, v symboloch
tých večných sa im rozdal, hotový
tú smluvu novú stvrdiť mukou-smrťou;
prv svojím duchom nachovavši ich —;
jak zrazu povie tichou výčitkou,
skôr ľútostnou než ostrou, plachý zápyr
na líci bľadom: áno, jeden z vás
ma zradí... pohyb hneď kol z dôtku, hluk,
dotazy .. v pokon drzec vrkne tiež:
či ja som, majstre? a ten, pozrúc na ňho

nebeským okom, s trpkým úsmevom
mu vetí: ty si riekol... zradca však
aj uvrzol už; nato ustrnutie
až súdruhov, jak bol by otriasol
hrom večeradlom, pred ich očami
tvár desná predtuchy, jejž opätne
On bol dal výraz — zámlk, zármutok —
mráz v leto duši, úzkosť, nevoľa —;
lež On im vleje síl zas: Boh Otec je
nám útočišťom, dobrorečme Mu!. .
Z onoho plodu v Jeho kráľovstve
piť budem s vami nový... človeka
syn tam sa zaskvie Kristom... Poďme, čas
môj blízko je: — v tom, ajhľa, všetkom koľko
podnetu, nárazov čo dojemných,
kam zachytiť ľza dušu! Zachytil
som svoju tiež, a pieseň zavznela:

Nech strojí úklady zrada, lakomosť ťaží si z mammony neprávosti:
cesty, už vymerals' mi, Bože, nezmýlí; spásy mi nezíska.

Čo je chytrosť človeka-diabla oproti múdrosti tvojej, Hospodine?
čo urputnosť jeho úmyslov, snáh prudkosť, keď Ty sa sprotivíš?

Všetko vraha úsilie, jeho výstroj záhubný, i postup i útok:
len, Všemohúci, mžikneš okom Ty: hmly zmizne vlásením.

Dúfam v Teba, Milostivý, dôveru svoju zakladám v Tebe koreňom Hermona,
dychtením Ťa hľadám, v nádeji chytám sa Ťa vinic úponkami:

ó, buď mi podporou, keď klesám, v boji ramenom, krýdlami v čas pádu!
nech neplesá záškodník nad krivdou, dravec nad lúpežou —

Avšak má-li zúrivec nástrojom byť, Sudco, Tvojho dopustenia:
kam umkol bych štvanou laňou pohonu, bys' ma nenahnal mu?

Blahoslavení, ichž laskáš či káraš: prút Tvoj vzkvitá požehnaním;
‚buď vôľa Tvoja ako v nebi tak i na zemi'...

Ach, zmĺknite, rty! nepokračujem —
So žiaľom badám, vyznať nie ste v stave
ni to, čo teplom srdca vycítil,
čo dovidel som mysle zábleskom:
nič dôstojného v rozkriku tom vašom,
nič hlbokého, vysokého nič,
po hrudách plazot, črepkot hlinený...
Ty ale, dušo, o tej záhade
len dumaj ďalej — iste: bez konca —
veď sladká duma to i vznešená!

„Ozvena vľúdna“.

(Pozdrav Hviezdoslavovi.)

I najväčších mocnárov a najplodnejších geniov musí navštíviť myšlienka o márnosti ich snáh. Je to stará pieseň: hlbší jej prameň slabosť a ničota človeka a jeho žitia v porovnaní s obkľučujúcimi ho massami, nebezpečenstvami a nerestami. Zbožná mysel, do nekonečna sužovaná nimi, utečie k Bohu s prosbou, by urobil raz konec ľudskej tragikomédii a prišiel súdiť svet; zúfalí revolucionári, nespokojní s mäkkým hnitím v Nirvane, radi by s Petőfiho „Pomätencom“ vyhodiť celú zemeguľu do povetria. Ale bez zrieknutia sa mnohého, čo očakával a hodlal, málokto z dejateľov vyšších vloh a vzletov najde konečného uspokojenia a tak i koľko-toľko stáleho blaha. Pritom ani nemyslím na resignáciu Schillera; ona sa týka sveta mravného, a ja hovorím o svete fysiko-metafysickom. A predsa: tí naozaj k vyššiemu povolaní neustávajú v práci, pokiaľ ich sily neopustia.

By sa ale v privysokej filosofii beh mojich myšlienok nestal hmlistým, strhnem ho do našich krajov. U nás zavznely slová:

„Ač vidím márnosť svojich snáh
— — — — — — — — —
a čujem,
jak spev môj zmĺka dolu na dne:
preds' neustávam, neľutujem,
že všetko obracia sa v prach,
lež ďalej mysle svoje snujem
— — — — — — — —“

a keby i neboly riadky tieto častejšie citované, opovážil by sa predpokladať, že ich väčšina čitateľov na prvé shliadnutie pamätá z II. svazku Hviezdoslavovho.

Jestli by pritom i nešlo o iné, len o pocit všeobecnej ľudskej slabošti, či by sme tomu zvuku, ako jednému do akkordu s inými prislušiacemu, ďalšiu pozornosť nemuseli venovať? Ale v týchže „Letorostoch“, pri „skrotnutom cite a tichom odriekaní“ nalezáme i žiaľ nad tým, že potôčik jeho žitia je malá voda s malými rybami — a že rád by bol tokom dôstojným, as' Dunajom; a hneď v nasledujúcom oslovuje skupáňa život, jehož neprosil, by mu svoj krám planý otvoril:

„nuž, kedy chceš, zapri dvere.“

Znamenalo by krivdiť básnikovi, keby sme si to tak vysvetlovali, ako by snáď predpočítal byť rodu iného. O tom nám tak výmluvne spieva:

„. . . . úroda kde toľká, toľká —
natrhám rodnej biede do podolka . . .
Chudobu našu nachovám si vďačne,
Napojím, jak len z lásky dostačím . . .“

A v tej samej básni, kde žaloval sa na márnosť, končí modlitbou, by mu Bôh pomáhal: že veď chce biedu na ošumelom šate svojho ľudu zpozlácať a mu do duše nerestami zhorklej akkordom sladkej harmonie vtiecť.

Týka sa táto resignácia veci, jejž básnik slúži, alebo len jeho osoby, alebo snáď obojeho?

Medzi prekrásnymi ponáškami toho sväzku ma ani jedna tak nedojala, jako antitésa k Horácovej známej óde: „Exegi monumentum". Horác, jako väčšina jeho súčasných básnikov-krajanov, ač medzi mnohými epikurskými slasťami ním velebenými nachodíme i sen pri mrmlajúcom potôčku, ani najmenej nemieni usnúť na večnosť: on je presvedčený, že je nesmrteľný, a opisuje to ďalej tak, že kým Kapitol stáť bude, bude rásť v sláve: teda, že kým Rím bude trvať, potrvá i lepšia časť jeho. Hviezdoslav naisto tvrdí, že zomre cele, že jeho bujné nádeje nedošly k rozkvetu, „klesnul vystrelený šíp ďaleko cieľa".

Pýtame-li sa, odkiaľ pessimismus ten, musíme hádať. „Dom rodičov kľaká v múr —", máme to na vec, jejž básnik slúži, rozumeť, na jeho rod a národ? Ale veď Horácov národ tiež už dávno zanikol! Ale keby i chcel stotožňovať svoj osud, osud veštca, s osudom národa svojho,

„. . . . . . keď to mi súdené:
aj platným stane . . ."

s najväčším dôrazom by sme mu nadmietli, že veď Erinu verí. A na uznaní a zdare osobnom mu dosaváď naiste nechýbalo. Jaroslav Vlček už pred trinástimi rokmi vyriekol, že Hviezdoslav prevýšil svojho majstra Sládkoviča, Vajanský neprestal a neprestáva vzdávať mu najhlbší hold svoj, iné slovanské literatúry radostne si všimly jeho plodov; a čez Petrohrad vniká jeho meno i na ďaleký východ — už teraz! Azda každý básnik už za živa nalezol svojho Quintilia a Virgila a Mäcenasa? a snáď by sa Hviezdoslav tak bol sklamal, že by sám nepoznal ceny svojich prác?

Básnikom ovládnu city, ony nami zatrasú, nás povznesú, ale stále a pevne účinkujú, len keď ich rozumieme. Ja, nakoľko si vôbec v tejto veci môžem dovoliť súd, vidím menovite z „Letorostov" v básnikovi prirodzenosť jemnocitu, receptívnu, nadmier bohatú, ale preto súcitu veľmi žížniacu. Tie kvety, ktoré jeho duša hojne rodí, bažia za rosou: a v našom duševnom živote v posledné letá tak udomácnila sa apatia, nevnímavosť, žitie len pre svojich najbližších vlastných, že spoločné diela snáď vyzvú odhodlaný výkrik bojovný, snáď kde-tu i prácu bezzištnú, obetivú, ale sotva toho, čo takým letorám, ako je Hviezdoslavova, najvítanejšie, ba najpotrebnejšie: dôkazov pozornosti, lásky, oddanosti, vďačnosti k osobám s vyznačením pracujúcim. Ako by každý myslel: a mne kto ďakuje? Tak si vysvetľujem tieto riadky:

Doháňali cestou ma súpútnici, ale
zriedka ktorý prehodil: braček, poďme spolu . . .
— — — — — — — — — — — —

To zkusujem: málo je súcitu, ej, málo!
Srdcia sú jak kamenie, zvariača toť cesty;
priateľstvo, ach, dávno kdes v tôni pozaspalo;
láska, pomoc, obeť: to zvuky starej zvesti —"

Je snáď mnoho pravdy v tom, ale pochybujem, že by práve Hviezdoslav bol medzi nami bez lásky a priateľstva. A i pomoci a obeti, jestli by jej potreboval, iste by našiel.

Ale načo si právom môže sťažovať, a v čom snáď je príčina jeho nespokojnosti, že verejné prejavy toho súcitu, tej lásky, jeho porozumenia, ba i snahy jemu porozumeť sú naskrze nie hojné. I v druhých literatúrach by sa Hviezdoslav len pomaly stal v širších vrstvách populárnym, no stav vecí i u nás preháňa, keď píše:

„Som sirý hlahol volajúceho
na púšti: vidím zdávna, s žiaľom vidím,"
„. . . . . znikiaľ vľúdnej ozveny,
nik neodpovie: idem![1] nik mi z rodu:
až zchripnem, aj i zmlknem strápený,
svoj nástroj v konár vŕby zvesím holý,
tak strádam" . .

Ja sám som už inde poukázal na potrebu kritického vhĺbenia sa do významnejších výtvorov literárnych, menovite našich, ich ocenenia, objasnenia. Ťažšie veci len tak prejdú do krvi a kosti a dôjdu svojho cieľa. Ale jestli na to i chybujú sily, to aspoň dobroprajné oboznamovanie s obsahom vnove sa zjaveného, alebo aspoň upozornenie obecenstva nie stereotýpne, ale aspoň prehŕnanie sa v listoch novonatlačených prezradzujúce. — To je požiadavkou spravedlivosti, alebo, jestli toho neuznáte, poviem s básnikom: lásky a súcitu, a dľa svojho ponímania: vďačnosti.

A poneváč naskrze mi je nie tajnosťou, že zbroj tá sa i proti mne môže obrátiť, nemienim naskrze naďalej skrývať ani ja, že cieľom týchto riadkov je vysloviť vďačnosť básnikovi, že v posledné časy pri vlastnom tvorení pôvodnom preložil nám a prekladá mnohé z najkrajších básní svetových vôbec. Zo slavianskych básnikov sa síce u nás, ač i to dosť skromným počtom, prekladalo, z iných sotva čo. A jakokoľvek som za šírenie českej prósy, čítanie českej poesie pôvodnej u nás, to už svojou by nemenoval len slovenskú poesiu.

Jaká to práca v tých prekrásnych prekladoch! O Słowackého „Hrobe Agamemnona" p. Podhradský už povedal svoju mienku. Preklady z Puškina, Lermontova i Mickiewicza mi iste netreba chváliť, naši prekladatelia z ruského a vôbec slavianskych jazykov sú k tomu povolanejší.

Ja vyslovujem básnikovi svoju hlbokú povďačnosť za „lásku, pomoc, obeť", ktorú vidím v rozšírení oblasti tejto jeho práce i

---

[1] Predtým básnik volal ľudu svojmu: „buď môj hosť".

na západ. Jaké tu veľkolepé úlohy: Shakespearovho *Hamleta*, I. akt Goetheho *Fausta*, rozkošný Prolog v nebi (škoda, že venovanie Zueignung nie je pridané!); potom štyri z najznámejších ballád Goetheho, medzi nimi Mignon a Rybár [1]), dve serie z básní Schillerových, z ktorých, menovite v druhej, básne nám i tak natoľko bežné, ako sú Dievča z cudziny, Túžba, Delba zeme, Devina žaloba [2]), Bohovia Grécka, v zvučnej slovenčine robí ešte bližšími. Obdivoval som menovite trpezlivosť na poslednú báseň vynaloženú. I ona sotva bude driev populárna, než naši gymnasisti budú prinútení ju nazpamäť sa naučiť a i vo všetkých jej podrobnostiach si umom osvojiť. Ten preklad je triumfom slovenčiny, z ohľadu na jej lahodnosť dať sa prispôsobiť i najsložnejším úlohám: vôbec nachodím, že z nemeckých básnikov je Schillerova prirodzenosť Hviezdoslavovej príbuzná. Medzi maďarskými by asi taký bol Arany. No i z Petőfiho lyriky Hviezdoslav vybral si, v čom krásne zrkadlí sa jemnosť tohoto často bezohľadného a surového mladíka-muža, synovskú lásku a útlu ľúbosť. Zďaleka, V dym pošlý [3]) plán, Starý krčmár [4]), Noc je ... Či modrajú sa ešte? sú a ostanú iste perlami lýry XIX. veku.

A všetko to nám podáva Hviezdoslav darom v reči jemu tak milej, jako nám. Toto porovnanie ovšem kulhá: jeho láska k reči tej je, jako to početné jeho práce dokazujú, hlbšia, plodnejšia. Jako domov, tak i materčina vzbudzuje najintensívnejšie city oddanosti a sebaobetovania; a jestli on sa nám chce podať i s tejto strany celý, namáha sa pre nás o radosť, pre nás myslí, cíti, trpí, a čo takým spôsobom vysokým umením a neunavným trudom vypracoval, to nám predkladá s ľúbeznými slovy:

„to chlieb i svetlo! poď sem ... buď môj hosť,"

to by sme museli mať čiernu dušu, keby sme sa mu za to srdečne nepoďakovali.

Iste nie som sám, ktorý mu za to radostne volám: „idem". A nakochav sa tým svetlom, okúsiv znamenitého chleba a nasýtiv dušu ním, posielam slová úprimného obdivu. — Ovšem vo veršoch, v hľadaných slovách by mi nebolo snadno vzbudiť „vľúdnu ozvenu", ale jestli mu ide o súcit s ním nám pracujúcim, to nech má verejný dôkaz toho i naďalej, nech nemlčí strápený, nech nezavesí nástroj svoj na konár vŕby, a jestli, jako s radosťou vidíme, vždy znova

---

[1]) Tu mám pochybnosť ohľadom prekladu slova „feucht" v riadku ôsmom.

[2]) V preklade tejto básne chybuje podčiarknutie temata; v poslednom riadku v originále stojí: Schmerzen und *Klagen* — „bôle i žiale" v tomto páde nedostačí.

[3]) Či sa to v slovenčine užíva? Ja som výrazu toho nepočul; v maďarčine je úplne populárny.

[4]) V prevode tejto básne sa mi refrain, tiež nadmier ľudový: „Áldja meg az isten mind a két kezével" nezdá: „Nech ho Pánboh z plna rúk požehnať *ráči*," — to „ráči" vytýkam len preto, lebo sa toľko ráz opakuje.

schytí harfu, nech je to nie za to, by „pochovať vlastnú škodu v zvukov búrení“, nech má istotu, že i jeho pomník hrobový potrvá nad kov a vzrastie v pyramíd vež. Mimo toho, čo sám pôvodne vytvoril, bude mu slúžiť k sláve, čo i Flaccovi, v primeranom smysle slova:

„Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos.“

Melpomene — svedčia o tom na široko-ďaleko — na večnosť mu čelo už ozdobila delfickým vavrínom.

J. Kvačala.

Na Čiernej Hore.

(Pokračovanie.)

Žena vypukla v zajikavý plač, pokračovať nemohla; odišla na stranu, a medzi nami nastala hlboká tichosť. Iba kde-tu prerušil ju hlboký vzdych, iba kde-tu pretrhlo ju pritlumené „hik“. Je to iste jeden z prastarých obyčajov slovanských. Mňa už to dojalo, že obyčaj je prastarý; a žena začala oplakávať Michajlovho brata, ktorý našiel smrť vo svete. Keď to počuli jeho rodní, pustili sa do skrúšeného plaču, tak, že som sa ani ja nemohol zdržať, zaplakal som nad jeho osudom, nad osudom mnohých iných a nad osudom svojím, ako nikdy ináče! Zaplakal som tak, ako len ľudské srdce zaplakať môže. Bolo im to neobyčajné, často sa ma pýtali, prečo som plakal, ale som im vysvetliť nemohol, nemohol som a nemôžem vysvetliť ani sebe samému.

Slzy, ktoré neschádzaly z očú, stvorily pred môj zrak čarovnú prismu, čez ktorú hľadiac, zdalo sa mi, že našu spoločnosť objala záhadná hmla a nesie nás, nesie, ja neviem kam; popovu hlavu niečo ožiari, stvorí sa vôkol nej gloria, kommandírova postava zmohutnie, vrásky sa ztratia s jeho líca, a on, sťa mladý junák, s vytaseným mečom postaví sa nám na čelo; my letíme hore, hore, až sa octneme v kole, „kde tancujú mladí chlapci“... Mohutný kommandír nám vodí kolo, a ono sa bystro prevíja okolo ožiareného popa...

V tom čujem hlas kommandírov — toho s dlhým hrdlom a malou hlavou, čo sedel pri mne — že je už vraj čas, aby sa telo nebohého odnieslo a položilo na večný odpočinok. Všetci povstávali mlčky, vyniesli truhlu z domu; ale kým sa to dialo, treba si predstaviť najhlasitejšie kukanie, že sa mi mozog otriasal od neho.

Sprievod sa pohol. Nás dvoch a učiteľa postavili celkom na čelo, a, jakí sú úslužní, silou nám povtískali do rúk ambrely proti veľkej horúčave. Za nami šli dvaja starki popovia, za nimi niesli rakev a za touto šiel zástup. Štverali sme sa hore úzkym chodníkom pomedzi holé skalie. Popovia spustili slabým hlasom svoje „Sviatyj Bože, sviatyj kriepkyj, sviatej bezsmertnyj pomiluj nas.“

Len že v sprievode nepočuli, že sa na predku spieva, preto hockedy začali „kuku, lele".

Keď sme došli na vrch Kornet, na ktorom stojí kostolík a vôkol neho cintorín, mrtvolu vniesli do chrámu, složili na prostriedok, pop odslúžil nad ňou službu, pričom mrtvé telo všetci bozkávali; potom vyšli von a nechali ho tamdnu asi za hodinu. Tu sme si posadali pod brezy do chládku a besedovali-sme.

Mňa kommandír neopustil ani teraz. Predstavoval mi tam prítomných starých junákov, rozprával mi o ich dielach, a tomu podobné. A Černohorcov, ktorí vykonali nejaké junácke diela, charakterisuje, že sami nikda nezačnú hovoriť o tom; ale nech iný začne, dotyčný sa hneď vmieša sťa by chcel naprávať miesta, ktoré hovoriaci nesprávne predstavuje, — a potom je už v svojom elemente.

O chvíľu vyniesli mrtvolu v truhle bez vrchnáka a položili ju pri jame. Mrtvolu vyňali (u nich jedna truhla je pre všetkých a mrtvé telá pochovávajú bez truhly), niektorí sňali svoje dlhé pásy (opasky), pretiahli ich popod mrtvého a spustili ho do jamy, ktorá bola hlboká asi na meter. Hlbšiu jamu totiž ťažko vykopať do tvrdého kameňa; preto i na mrtvolu nasypú viac drobného kamenia, ako zeme, na to založia jeden alebo dva široké ploské kamene — a cintorín je bohatší o jeden hrob!

Také sú všetky. Kde-tu sa najde i z bieleho vápenca vytesaný štvorhranný hrob, s kamenným krížom, a na ňom vyrezané všetky medaille, ktoré za života krášlily hruď nebohého. Na niektorom hrobe sú vyrezané do kameňa celé historie v próse, alebo veršované. Tak je na pr. na cetinskom cintoríne hrob istého nevesinského junáka s nápisom, o ktorom sa hovorí, že ho sám kňaz Nikola složil:

Kapetan Tripko Grubačić-Nevesinjac.

Kad ustanka plam zalampa
Nevesinjskih vitezova,
Da slobodu ukopanu
Dignu rodu iz grobova,

Vitez ovdje spavajući
Ustao je s prvacima,
Borio se i krv lio
Sve s najboljim junacima.

Jako mu izlomjene
Mrak sad ladni kosti krije,
Jadnom Tripku Grubačiću
Što ne živi, ža mu nije.

U nov lanac Nevesinje,
Kad ostavi svoje milo,
Kod tolike srpske krvi
Kojom se je natopilo.

Spavaj, spavaj Grubačiću,
U san sveti Boga moli,
Da izvida srpsko srce
Od onoga, što go boli.

Cetinje, 28. sept. 1895.

Sedíme v chládku pod brezami. Pod každým stromom sedia niekoľkí a shovárajú sa. Na ľavo vidno viac hláv okolo ženy, ktorá spieva tužbalicu.

Ale už priblížilo sa poludnie a ľudia začali sa rozchodiť, každý

do svojho domu. Vlastne nie každý do svojho, ale kde kto zachytí. Do najbližších domov vojdú 5—6., tam im predložia na obed, čo majú, po obede si pobesedujú, a keď trochu schladne, rozijdú sa domov. Mňa tiež zaviedol osud a draževinský učitel do najbližšieho domu, k popovi na Kornete, kde nás hostili všetkým, čo mali v dome najvyberanejšie.

* * *

A teraz preskočím asi tri týždne, alebo aspoň prejdem čez ne veľmi ľahko, nakrátko. Za ten čas bol život jednotvárny.

Ten čas sme trávili asi takto: Nocovali sme pred domom na posteli z trávy, pod záštitou Pudarice, veľkej skaly, vyčnievajúcej nad nami a nad naším domom. Ráno šli sme alebo do hôr na prechádzku, alebo po ľuďoch, na návštevy k rodine Michajlovej. Keď nás už tak dostali za hostí, nepustili nás ľahko; neraz sme museli ostať i čez noc, i na druhý deň. Prvý raz nás to zastihlo u druhého popa draževinského, Michajlovho ujca. Popovia málo delia sa od svojich veriacich, najviac bradou. Lebo všetci Černohorci holia brady, len popovia nie. Ich domácnosť je tiež taká istá, odev tiež taký. Pri večeri vysluhovala nás dcéra popova, Máša, ktorá tiež v ničom nedelí sa od ostatných draževinských dievčeniec. Po večeri sme sa shovárali — boli tam i niekoľkí súsedia — kým neprišiel čas spania. Tu Máša prišla ko mne a Michajlovi a chcela nám vyzuť topánky. Ja som sa protivil, hovoriac, že si ja môžem i sám, ale upozornili ma, že ju tým urazím, nuž som len nechal. Ale ona nezostala pri tom, lež doniesla do drevenej nádoby vody, umyla nám nohy a utrela bielym uterákom. Tá stará obyčaj zachovala sa na niektorých miestach Srbstva.

Čas sme teda trávili takýmito návštevami, alebo sme ostali doma, a vtedy sme po záhradách sliedili za figami, ktoré v ten čas zrely. Alebo sme sa shovárali a žartovali s otcom Michajla. Obyčajne začal takto: „O Joksime!“ (Menovali ma Joksimom, lebo im je Josif neznáme), a potom obyčajne hovoril o viere, o osude. Náhlady jeho o osude ja som vyvracal. Keď škriepka skončila sa a s mojím víťazstvom, on vytiahol revolver, že ako sa ja opovažujem v jeho dome tak hovoriť s ním; že ma zabije, hlavu mi odreže a pošle gospodárovi, aspoň vraj dostane medaillu za lacmanskú hlavu. Ja som mu obyčajne odpovedal:

— Dobre, Petre, zabi ma! Prijmi na seba moje hriechy a ja budem odpočívať aspoň v junáckej zemi, medzi junákmi.

Vtedy mi on s vážnou tvárou:

— A ty myslíš, že žartujem? Poď sem, ak sa nebojíš!

Ja som sa priblížil, rozopäl šaty a nastavil hruď pred revolver, lebo som popredku vedel, čo sa stane. On odložil zbroj a objal ma tak náružive, ako šestnásťročný zaľúbenec prvý raz svoju zbožňovanú. Zatým nasledovaly výjavy vrelej lásky s obidvoch strán a tvrdenie, že nikda v živote sa nezabudneme.

Alebo sme trávili čas rozprávkami a anekdotami. z gospodárovho života, ktorých oni majú hojnú zásobu.

Michajlov otec rozprával mi, ako ich kňaz cestoval po cudzozemsku, a keď sa vrátil, ako referoval svojím Černohorcom o tom, čo vo svete zkúsil. Černohorci zbožňujú svojho pnovníka, preto radi rozprávajú o ňom.

Temer každý večer schodila sa k nám celá rodina, tá, čo som ju prvý raz zastihol pred domom; posadali sme na staré miesto, na kamene pred domom a besedovali. Ale sme pritom vždy našli aj pobočné zamestnanie, pili sme čiernu kávu, piekli na ohnisku zemiaky, a tým sme sa zabávali, alebo niečím podobným.

Ja som sa sberal, že pôjdem do mesta Skadru, ležiaceho blízko za arnautskou hranicou, pozreť si Arnautov; ale oni ma vystríhali, že niektorý Arnaut zastrelí ma len preto, aby si flintu proboval, lebo je u tých vraj lacný ľudský život.

V Čiernej Hore je väčšia horúčosť, než som sa nazdal. Vo dne nevieš, kam sa podieť od horúčavy, a v noci ti môžu zuby cvokotať od zimy. Ja niekedy chcel som si zajunáčiť, šiel som v najväčšej horúčosti na prechádzky, zväčša hore vrchom, aby som sa naučil znášať ťažkosti prírody; ale keď som sa zo zábavy vydriapal na Pudaricu, obyčajne som sa utiahol do studenej jaskyne, ktorá sa na nej nachodí, a nieto tej moci, ktorá by ma bola vytiahla z jaskyne, kým sa slnce neschýlilo k západu. Čím nastúpila horúčosť na nevydržanie, my sme sa už utiekli do našej jaskyne, ako medveď pred zimou do svojho brlohu. Tam sme sa pohrúžili do odpoludňajšieho spánku, lebo nás tam nič neznepokojovalo, ani kobylky, ktoré tamdolu sípely a cvrčaly na každom zelenom liste; ani muchy, ktoré pod našou Pudaricou domŕzaly koňa, somára, mulicu a človeka jednako; ani horúčosť, v ktorej si sa pražil, keď si ľahol, a varil, keď si chodil a potil sa. Vôbec Pudarica bola náš „hrad prepevný". Kým sme sa na ňu vydriapali, upotili sme sa. Ale proti tomu Pudarica mala liek: vyšli sme na jej vrchol, zastali sme na ňom, a vetrík nás ovieval, hoc by on s ktorej strany podúval! Okrem toho mohli sme sa kochať v krásnom výhľade na všetky strany; niekedy sa s Pudarice strážily vínohrady, odtiaľ pochodí i jej meno (pudár = strážnik viníc).

Keď sme si tam pohoveli, Pudarica nás už čakala s rozšírenými rukami do svojho objatia. Vošli sme do jaskyne na jej vrchole; nie je to zvláštna jaskyňa, nemohla by sa merať s našou dobšinskou, nechodia zvedaví ľudia do nej na diváky — ona má svojich vybraných, svojich miláčkov, uspokojujúcich sa s jej jednoduchou pohostinnosťou, ktorou ich obsýpa, oceňujúcich jej jednoduchú krásu a skromný priestor, na ktorom si môžu najviac piati dobrí ľudia odpočinúť.

Vojdeš do nej úzkym otvorom, a nemôžeš odolať svodnému volaniu čistej postele, ktorú ti príroda postlala. Nie je ona z mäkkého peria, v ktorom sa ztratíš, keď ľahneš doňho, je len taká jednoduchá, lebo príroda nechce zo svojich detí odchovať rozmaznancov. Neprestrel tam nik bielej plachty — miesto nej ťa vábi chladná, osviežujúca čierna zem a kameň, pokrytý zeleným machom. A potom ešte jedno. Musíš byť skromný, nesmieš byť závistlivý,

musíš sa podeliť so slabšími, nesmieš nimi pohŕdať, lebo príroda ľúbi jednako každé svoje dieťa, teba ako mňa, a obidvoch nás, ako toho červíčka. My podelili sme sa i s chrobáčikmi a kde-tu i s hadom, ktorý predsa uznával našu prednosť, pokoril sa pred kultúrou a utiahol sa do kútika za niektorý kameň, sťa by bol vedel, že sme my len dočasní hostia.

A tých hadov je v Čiernej Hore veľmi mnoho, stretá sa človek s nimi takrečeno na každom treťom kroku. Pravda, sú tí hadi nie jedovatí. To sú hadi dlhí asi na meter, chrbát im je tmavo-červenkavý, menujú ich „baormi"; černohorské deti ich chytajú do rúk a opásajú sa nimi, aby vraj nemaly v ten rok zimnice. Keď som šiel po poli úzkym chodníkom, s oboch strán hustým krovím ohradeným, vždy som musel pozor dávať, aby som niektorému nechtiac nepotrel temeno. Zo začiatku som sa ich bál, ale keď ma preto niekoľko ráz vysmiali, prestal som skákať zpred nich.

Fauna Čiernej Hory má tri zvláštnosti, ktoré sú i nám známe, ale u nás sú zriedkavé, kdežto tu hemžia sa na všetky strany; to sú: 1) zelené kobylky, 2) hady, ktoré som už spomenul, a 3) korytnačky, s ktorými sa tiež stretáme na každom kroku po poli a v krovi. Keď som popadol prvú, myslel som si, že som vynašiel Ameriku; letel som s ňou k mojim ukázať im, ale oni sa jej ani najmenej nezadivili. Kázali mi ju odhodiť, lebo je to u nich najhnusnejšie zviera. Odvtedy sa mi posmievali, že my jedávame žaby, korytnačky; často sa ma pýtali, či vraj budem jesť tú „osedlanú kôčku", že mi zarežú. Zatým som sa dobre oboznámil s týmto krotkým zvieratkom.

Rastlinstvo je skoro to, čo u nás, lenže sa tu už aj figy urodia; ďalej majú istý druh divého ovocia, menujú ho šípkami, ale je to ovocie veľké, ako najväčšie jablká, podobné citronu, zvnútra je naplnené červeným semenom, majúcim kyslú šťavu. Majú aj olivy, a okrem toho spomenuté už „drače". Vrchy sú im zväčša holé, sivé kamenie, len kde-tu pokryté samotnými koreňmi šalvie, ktorá u nich má meno „pelen" (palina); táto rastlina veľmi tuho vonia a z nej — a len z nej — hotovia černohorské včely, ktoré držia skoro pri každom dome, med. Tento med má tiež svoju vôňu, tuhú, surovú. Polia sú pokryté kukuricou, pšenicou, viničnou révou a dohánom. Dohán je nie monopolovaný, preto ho sadia mnoho, rodí sa výtečný, a predávajú ho veľmi lacno; jednu oku, 1·5 kg., možno dostať za 60 krajciarov.

Ale ja som sa tu rozhovoril o klimate a nespozoroval som, že slnce už chýli sa k západu a nastupuje pološero. Musíme vyliezť z jaskyne a prepustiť naše miesta iným obyvateľom Pudarice — sovám. Keď sa my vysťahujeme z jaskyne, začnú sovy obletovať Pudaricu. A my ľahneme si na našu postieľku pod Pudaricou a počúvame serenádu, ktorú nám sovy s celou ochotou robia svojím hlbokým, bassovým „uhu!"

To bol náš spôsob života v Draževine. Ale niekedy našla sa i výnimka. Taká výnimka bol deň, v ktorom draževinská škola mala svoje zkúšky. Ja sa pamätám ešte na naše elementárne školy, však

som nedávno z nich vyšiel; ale musím ku chvále černohorských škôl uznať, že sú lepšie. Všetky predmety šly krásne, zvlášte prírodopis a matematika; učili sa i začiatky geometrie, a deti ju krásne rozumely. Len jeden predmet šiel veľmi zle, a to je spev. V Čiernej Hore je zriedkavý človek s dobrým sluchom, preto u nich ani nepočuť nijakej hudby ale! o piesne. Pravda, že z takých spevákov učiteľ nič nevykreše. Černohorská hudba obmedzila sa na jediné gusle, a na tých sa nijaká pieseň odohrať nemôže, ony len sprevádzajú svojím trúchlym hlasom junácke piesne, ktoré sa tiež viac recitujú, než spievajú. Majú ešte i *diple*. To sú dve fujary spolu, dúcha sa do nich jedným spoločným otvorom; ale sa pieseň na nich odohrať nedá, len sa tak piští bez všetkých muzikálnych zákonov. Černohorci veľmi ani nedbajú na spev. Pri svadbách sa chytia do kola a spievajú vždy to isté, monotónné kolo. Preto aj na zkúške tak šiel spev. Bolo tam detí drobných, a bolo i takých, že som sa ja musel pred nimi zahanbiť; boli tam žiaci skoro o hlavu vyšší odo mňa. Potom si predstavte, keď jeden zaspieva svojím falošným sopránom, druhý falošnejším bassom, čo z toho môže vyjsť?

Po zkúške žiaci postavili sa do radu po dvaja a šli na vrch Bogomoljou zvaný, aby v tamejšom chráme odbavili „blagodarenije". Na čele pochodu šiel učiteľ, za ním kommandír na oslici a okolo neho my, ako kuriatka okolo slepice. Všetci, ktorí boli na zkúške, šli aj na Bogomolju. V jednom háne pod Bogomoljou mal byť spoločný obed. Prišli sme k hánu a glavári začali sa vyhovárať, že je vraj veľká horúčosť, že ďalej nemôžu: nuž inšie neostávalo, museli len vojsť do hánu, aby tam dočkali, kým sa vrátime.

Ja som vyšiel na Bogomolju, lebo mi hovorili, že je s nej krásny výhlad na všetky strany. Učiteľ mi poukazoval všetko. S jednej strany vidí sa zetská rovina, prerezaná potokom Sitnica; to je najpriestrannejšia a najúrodnejšia rovina Čiernej Hory. S ňou končí sa i územie Čiernej Hory a za ňou dvíhajú sa už vrchy Albánie, arnautskej zeme. Na hranici sú nastavané veže — strážnice, a síce jedna černohorská, jedna arnautská. S Bogomolja pekne belejú sa ony, asi na každých 300 krokov jedna Blyští sa zďaleka i Skadarské jazero, a nad ním rozoznať temné kontúry mesta Skadra, podobajúce sa viac fata morgane, než skutočnému mestu.

Na zetskej rovine leží dedina Srpska, kde Turci chytili okolo roku 1700 vladyku Daníla, pozvaného ta posvätiť chrám. Turci ho síce uisťovali, že sa mu nič nestane, ale čím prešiel za ich hranicu, vierolomne ho chytili a vydali len za černohorské ťažko sosbierané peniaze.

Poneváč predvideli, že nás tam zastihne poludnie, deťom bolo prikázané, aby si aj pokrmu vzali so sebou. Deti sa usadili pod lipou a obedovali. Učiteľ i ja sme ľahli popri nich na trávu a čakali sme. Tu jednému žiakovi prišlo na um ponúknuť ma vareným vajcom, a ja, rozumie sa, som ho prijal. Vtedy poskákali všetci a nasilu mi pchali do vreciek varené vajcia; že keď som prijal od toho, musím aj od nich. Vyhováral som sa, že varených toľko nepotre-

bujem, ináče že by som doma kôčku nasadil na ne. Ale oni sa tým nedali odbyť, poniektorí chceli hneď leteť domov po surové vajcia. Nemohol som sa nijako obrániť, a učiteľ sa len smial mojim rozpakom.

Deti sa rozišly a my sme tiež sliezli s Bogomolja. Prijdúc do hánu, našli sme glavárov veľmi živých. Posadili nás ku stolu a doniesli naň varené kozliatko, potrhané na kusy. Oddali sme sa doň poriadne; keď sme ho strovili, nasledovala varená šunka, a na zalievanie priniesli trpkého čierneho vína. Popovia obedovali pri osobitnom stole rybu a iné pôstne jedlá; bol petrovský pôst.

Po obede nasledovala porada o školských veciach, ako sú bibliotéka a iné. Šlo to tak, ako obyčajne, s veľkou živosťou a s veľkým interessovaním. Zatým sme sa rozišli.

To bola jedna odchýlka od nášho obyčajného trávenia času. Druhá bola tá, že sme sa presťahovali na 3—4 dni k Michajlovmu ujcovi, ktorý je „oficírom“ pri národnom vojsku v dedinke Béri. Je veselý, dobrosrdečný človek; zväčša sme čas s ním trávili, polihujúc po chládkoch. Keď nebola veľká horúčosť, vodil nás na lov k Sitnici, kde sme flintou lovili ryby a vtáky. Sitnica má jednu zvláštnosť: rybu dlhú, okrúhlu, veľmi podobnú hadu, ktorá sa menuje *jegulja* (ángolna). Je to veľmi chutná ryba, preto sme ju s veľkou náruživosťou lovili; ale len tak, holými rukami, lebo ona nemôže dobre plávať, ale utiahne sa pod kameň, medzi vodné rastliny, a tam sa ani nehýbe, tak že môže sa rukou chytiť, len ju treba vyhľadať. Ale kúpať sme sa v Sitnici nesmeli ... chytá sa v nej zimnica.

V nedeľu sme sa šli podívať na vojenské cvičby, ktoré sa každú nedeľu odbývajú na jednom mieste, v Béroch na pr. na vrchu Kruse, majúcom i historické zvláštnosti. Tu sa odohrávala veľká bitka, mnoho spomínaná na Čiernej Hore, medzi vladykom Petrom svätým a albánskym veľkým vezírom, Mahmut-pašom Bušatlijom, o ktorom sa hovorí, že bol potomok Crnojevićovcov, panovníckej rodiny černohorskej. V tej bitke zahynul sám Mahmut-paša od noža prostého Černohorca. Medzi Černohorci udržuje sa o tom nasledovná povesť:

Sv. vladyka mohol si od Boha vyžiadať, čo chcel. Koho on požehnal, toho rodina je i podnes požehnaná, a koho preklial, prekliate mu je i potomstvo. Tak zvolal vladyka, keď mu oznámili, že Mahmut-paša tiahne zase proti Čiernej Hore, už po tretí raz: „Ak ide na nás s vojskom, daj Bože, aby ho oheň spálil!“ A on prišiel s vojskom, Černohorci už stáli v tábore, a síce každé plemeno osobite. Z plemena Niegušov sa rozliehal v noci veľký smiech. Vladyka šiel ta pozreť, čo sa deje, a videl, že Niegušania vysmievajú sa z chlapa, ktorý ztratil pošvu svojho noža, a zakrútil si ho do kože zo starého bačkora. Keď to vladyka videl, utíšil ich, a povedal: „Daj Bože, aby ním odsekol zajtra hlavu Mahmut-pašovu!“

A tak sa stalo. Na druhý deň bola bitka, a medzi odťatými hlavami našli aj hlavu Mahmut-pašovu. Vladyka sa dozvedal, kto ju odsekol, a vysvitlo, že ten Niegušan. Chceli najsť Mahmutovo telo, ale to už bolo na ohni; ľudia, nepoznajúc ho bez hlavy, spálili ho. Tak splnila sa i druhá kliatba vladykova. (Dokonč.)

Záhada.

V dôvernej chvíľke spýtal sa ma ktosi,
akejže k piesni potreba mi vôli:
či zo zármutku a či z citu slasti
sa srdce moje piesňou rozšveholi.

Tón lásky cit či zrádza opravdivý
a či on iba umelý je zcela,
alebo akže srdce dačo cíti,
či práve vtedy pieseň zanemela?

Ja odvety som sama nevedela,
len cítila som čujným citom ženy,
že vystavený v obdiv v rámci piesne
cit opravdový bol by znesvätený.

Keď ale prchly sniky peknoduché,
čo poesiou v básnika sú žiti,
kým spomienkou sa duša nasládzala,
sa hrave v pieseň snuly srdca city.

Je duša moja vtáča pošetilé,
čo nemé kvetné preletuje sady,
však v rozpomienke na radostnú vesnu
čo hrdielce si k piesni lásky ladí.

Ludmila Podjavorinská.

Do oblakov . . .

Do oblakov jazera
Mocným brkom zaberá
Orol, keď naň doráža lov
Nepriateľov.
A čím väčšmi hvíždia vôkol neho výstrely,
Tým si vyššie
Hľadá zátišie —
Rode môj! čo v zimnej chumeli
Desí,
Je len tôňa proti hrôze, ktorá tlamy
Rozdrapuje v pohone začatom na teba.
Šíre Tatier lesy
Nevládnu toľkými jedlicami —
Ba
Všetky jedlice
Nebádajú toľké ihlice,
Koľké jedovaté strely

Páli na teba zlobivec zažrelý
Každodenne!...
Či to teba do výšiny nevyženie?

Hájomil.

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1902.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

Abecedár pre prvú triedu katolíckych počiatočných škôl. Výdal Spolok sv. Adalberta (Vojtecha). Trináste vydanie. V Trnave. Tlačou Kongregácie Mechitaristov vo Viedni; 8° str. 58.

Abukazem. Mladá vdovica. Humoristická poviedka. Prel. Revka. N. Nov. č. 70, 71. Ezer év mulva. Igaz történet. Ford. Buday József. Nyitram. Szemle č. 43, 44.

A cseh-tót nemzetegység multja, jelene és jövöje v. Czambel Dr. S.

Adámek K. Pálenčený mor. N. Hlásnik č. 17.

Alfa. Zahyň modlo. Nová dom. pokl. 64. Socha Sokratova. Tamže 68. Noc nad Golgotou. Tamže 73. Oddych. Tamže 94. V jaseni. Tamže 96.

Andersen H. Chr. Jedla. Záb. a poučné knižky. III. Sv. 2. 112—128.

Andre Anton. A na zemi pokoj! Vianočná povesť. Prel Podtatranský. N. Nov. č. 150.

Anekdotár, Slovenský. V. Reger Fr.

Anička. O slávnom mudrcovi Harun al Rašidovi. Východná povesť. Záb. a poučné knižky. II. Sv. 4., 82—91.

Anzelm (Ján Petrovič). Pri jasličkách. K. Nov. č. 1. Iskričky. Tamže č. 2, 4, 18. Vyhodený kríž. Tamže č. 3. Nad krvou Kristovou. Tamže č. 5. Noviny zaniknú. Tamže č. 20. Na dušičky. Tamže č. 21. — O srdci Ježišovom. Listy sv. Antona č. 6. a Posol b. Srdca J. č. 6. Meno Marie. Tamže č. 9. Na dušičky. Tamže č. 11. Na Vianoce. Tamže č. 12.

Aristides. Božie prostriedky k zachráneniu človeka. Stráž na S. č. 1.

Arronge Adolf. *Zajačkove dcéry* v. Ochotník D.

A. (I.) Potrestaná pýcha. Slov. Nov. č. 54. 55. Včely v. Ramean.

A. (II.) O jednote spisovného jazyka česko-slovenského. Slov. Nár. Listy č. 3.

A. (III.) Cena nebies; trápenie, milosrdenstvo, pokánie. Slávnosť Všech Svätých. Kazateľňa 359.

A. B. Pozdrav v piesni. Černokň. č. 8.

A. M. Z cesty. N. Nov. č. 53. — Stála spoločnica. Dľa ľudovej povesti. Obzor č. 3.

A-y. Môj prvý výlet. Kresťan č. 8.

Babka Jur. Tri prstene. Dľa J. Obzor č. 1. — Redigoval „Obzor.“

Baco Augustin. Pekná si... Sl. Nov. č. 30. Nemôžem zabudnúť... Tamže č. 35. Ku nej. Tamže č. 41. Ty si vždy tá pekná. Obrázok z veľkopánskeho života. Tamže č. 42. Jedináčik. Tamže č. 44—46. Dobre sa maj... Tamže č. 58. Veje vetrík, veje... Tamže č. 63. S Bohom sa maj! Tamže č. 91. Žiaľ za milou. Tamže č. 101. Podhodený syn. Rozprávka z tureckých časov. Dľa cudzieho. Tamže č. 144—150. Matka a syn. Tamže č. 224.

Bakule Fr. Programm vychodiť majúcich „Slovenských Listov“. Slov. Nár. Listy č. 1—3.

Bałucki Michał. Mamuti. Sl. Nov. č. 192, 193.

Barle Janko. Sliepkár. Z hor. prel. Záhorec. N. Nov. č. 9, 10.

Bársony Štefan. Čarodejné sklo. Sl. Nov. č. 259.

Bartoš Fr. Zo života moravských Slovákov. (S obrazmi.) Slov. Dom. Kal. 56—60.

Bátyel Sam. Čertov priateľ. Poučná a skutočná udalosť. Slob. z maď. Vl. a Svet č. 20, 21.

Bážik Andrej (Spadovský). Strojené hnojivá. Kresť č. 6. O pestovaní jačmeňa. Tamže č. 10. Tiez výtečné krmivo pre svine. Tamže č. 11. Pripravenie pôdy pod semä. Tamže č. 16. Pohánka. Tamže č. 20. O sviňských nemociach. Tamže č. 27, 28, 30—32. Ako sa založil v Kocúrkove konsum! Tamže č. 45. — Úcta a či zneúcta sv. Antona? Listy Sv. Ant. č. 4. Učiteľský fortiel a ukradnuté ovocie. Tamže č. 12. — Zimušný obraz. Posol b. Srdca J. č. 1. Sväto-Peterský halier. Tamže č. 2. Vyslúžil si šibenicu. Tamže č. 5. Dokonále dokázal. Tamže č. 8. Matkin ruženec v rukách zločinca. Tamže č. 11. Dve duše naraz zachránené. Tamže č. 11. — Obrázky. Pútnik svätovojt. 63—69. Nepriatelia roľníkovi. Tamže 118—125.

Beblavý Pavel. Konfiškovanie amerického „Lutherána.“ C. Listy č. 2. Zo života církve sobotištskej. Tamže č. 3. Povodeň v Sobotišti. Tamže č. 6. Jur Mynárik. Životopis. Tamže č. 11.

Bella Andrej (A. B.) Nôcka tmavá. Dennica č. 5. Svätá noc. (Luk. 2.) Tamže č. 12.

Bella Ján Pr. Slováci v Békešskej stolici 1718—1900. Slov. Pohľ. 295—303.

Bella Štefan (Š. B.) Poznáte pravdu, a pravda vás vysvobodí. Tranovský 34—43.

Beňač Štefan. Žiadosť tela po rozkošiach. Nedeľa prvá pôstna. Kazateľňa 93.

Beniamin. Deň radosti. Stráž na S. č. 1.

Beňovský M. *Slovenský dobrák.* V. Čítanie, Lacné.

Berzsenyi D. Blížiaca sa zima. Prel. J. H., ml. Slov. Nov. č. 108. Samota. Prel. D—ý. Tamže č. 136. Krotkosť a Striedmosť. Prel. D—ý. Tamže č 140. Spokojnosť. Prel. D—ý. Tamže č. 163. Môj podiel. Prel. D—ý. Tamže č. 170. Cintorín. Prel. D—ý. Tamže č. 247.

(*Bethlen* Gabriel.) Juraj Thurzo a Gabriel Bethlen v. Bott o J.

Bežo Ján. *Druhá Čitanka a mluvnica* pre evanj. a. v. počiatočné školy. Desiate vydanie. Tlačou Jána Bežo a spol. v Senici; 8° Str. 180. — Redigoval „Noviny Malých."

Bielek Anton (. . . . . k . . . . n; X.; Bk.) Na Sylvestra. Ľudové Nov. č. 1. Terajšie svobody. Tamže č. 1. Zoštátnenie stoličnej samosprávy. Tamže č. 2. Niečo o daniach. Tamže č. 3. Záverečné účty. Tamže č. 3. Katolícka samospráva. Tamže č. 4, 6. Orava. Tamže č. 5. Liehoviny — zkaza človečenstva. Tamže č. 5. Disciplinárne vyšetrovanie proti red. „Ľudových Novín." Tamže č. 6. Chráňme si svoje! Tamže č. 7. O vysťahovaní. Tamže č. 8. Národnostná otázka na sneme. Tamže č. 8. Krok napred. Tamže č. 9. Naše stoličné hospodárske spolky. Tamže č. 10. Von s ním! Tamže č. 11. Széll o národnostiach. Tamže č. 11. Našim mamičkám Tamže č. 11. Ľahtikárstvo. Tamže č. 12. Macocha. Tamže č. 13. Zápisky vyhodeného študenta. Rozpomienka na Jozefa Fraštackého. Tamže č. 13. Veľký pôst. Tamže č. 14. Zlý vývin. Tamže č. 15. Nitrianske figle. Tamže č. 15. Vlastenectvo. Tamže č. 16. Vlassitsova reč. Tamže č. 17. Slovenské školy. Tamže č. 18. Spolok sv. Vojtecha — a vlastizrada. Tamže č. 18. Vrbovská vyslanecká voľba. Tamže č. 18, 19. Lomoz v snemovni. Tamže č. 19. Na stráži. Tamže č. 20. Slovo na čase. Tamže č. 21. Len vlastnou silou. Tamže č. 22. Národnostný zákon. Tamže č. 23. Výchova detí. Tamže č. 24. Priateľské slovo. Tamže č. 27. Disciplinárne vyšetrovanie proti redaktorovi „Ľud. Novín." Tamže č. 28, 33, 37. Zlá práca. Tamže č. 29. Však je ten svet zmotaný. Tamže č. 31 Romuald Zaymus. Nekrolog. Tamže č. 31. Nezabúdajte! Tamže č. 32. Zase tlačová pravota. Tamže č. 32. Augustové slávnosti. Tamže č. 33. Zlé pochopy. Tamže č. 34. Haličské biedy. Tamže č. 34. Tá naša pravda. Tamže č. 35. To vlastenectvo. Obrázok našej doby. Tamže č. 36. Na začiatku školského roku. Tamže č. 38. K otázke môjho disciplinárneho vyšetrovania. Tamže č. 39–41. Bubicsov „pastiersky" list. Tamže č. 40. Národnostný zákon. Tamže č. 42. „Ťažké pomery." Tamže č. 42. Haydin o národnostnej otázke. Tamže č. 42. Ako to ide? Tamže č. 43. Robotnícke stávky. Tamže č. 43. Opatrnosť. Tamže č. 44. Triezvy hlas. Tamže č. 48. Turčiansky škôldozorca. Tamže č. 51. Na Vianoce. Tamže č. 52. Zlé naše zvyky. Tamže č. 52. — Redigoval „Ľudové Noviny."

Bielek Karol. Idealismus a realismus. Rod. a Šk. č. 7. Tŕne stavu učiteľského. Tamže č. 8. Podmienky domácej výchovy. Tamže č. 9. Čo a jako máme rozprávať pri prítomnosti dietok? Tamže č. 10. Pestovanie lásky ku práci, poriadku a čistote dietok. Tamže č. 11. Vplyv ženského pohlavia na mravnosť, vlasť a náboženstvo. Tamže č. 12.

Bielek Kletus (K. B.) Čo ho napravilo? Obrázok zo Skalice. Nová dom. pokl. 48–52. Opilcom. Tamže 52. Kňaz a ľud. Obraz zo života. Tamže 69—73. V tom skalickom poli. Tamže 84. Dievča moje sladké... Tamže 91.

Bihari Béla. Jest Boh. Slov. Nov. č. 135, 136.

Blaho Dr. Pavel. *Nová domová pokladnica* v. Kalendáre. — Dôverná schôdzka priateľov „Hlasu" v Uhorskej Skalici dňa 16. aug. 1901. Hlas 10—14. Čo sme vykonali. Tamže 14—20. Po voľbách. Tamže 92—94. Ján Kollár † 24 januára 1852—1902. Tamže 101—102. Stoličné voľby. Tamže 115—118. Podpora Slovenska. Tamže 146—150. „Zábavné a poučné knižky." II. Sv. 2. (Rec.) Tamže 188—191. „Hrvatska Misao." (Rec.) Tamže 221—224. Lokálne časopisectvo Slovenské. Tamže 225—226. Umelecká výstava slovenská. Tamže 227—228. Usporiadanie umeleckej slovenskej výstavky v Hodoníne. Tamže 280—282. O umeleckej slovenskej výstavke v Hodoníne. Tamže 282—284. Slovenské umenie. Tamže 292—294. Nová domová pokladnica. Čl. Nová dom. pokl. 42—46. Dr. Ján Černoch. Život s podob. Tamže 47—48. Alkoholismus, pijanstvo, nemoc! Tamže 85—90. Dunajsko-oderský kanál. Tamže 109—110. Úryvky z prác, zaslaných ku sostaveniu hospodárskej štatistiky Slovenska. Tamže 122—146. Niektoré spolky v skalickom okolí. Tamže 154—157. — Redigoval „Hlas".

Bočko. Kúpila mi milá... Slov. Pohľ. 310.

(*Bocskay* Štefan.) Štefan Bocskay a jeho anjeli. Nákres dejepisný. V. Botto J.

Bodický Cyrill. Vnútorno-missiová a kňazská konferencia v Dol. Kubíne 16. sept. 1902. C. Listy č. 10. Zpráva o vnútorno-missiovej konferencii. Zpráva o IV. vnútorno-missiovej konferencii str. 3—6.

Bodický Michal. (M. B.) Slovenské služby Božie vo Viedni. C. Listy č. 2. Preddunajský dištriktuálny konvent. Tamže č. 8. Pavel Markovič a Miloslav Krčméry. Nekrology. Tamže č. 11. Reč, ktorou otvoril zasadnutie missúrskej synody Fr. Pieper. Tamže č. 11. Ľudské súdy. Tamže č. 12. — Ja som Slovák! Pov. Nov. č. 3. Chráň si česť! Tamže č. 6. Narodil sa nám dnes Spasiteľ! Tamže č. 10. — Pamiatka reformácie alebo napravenia cirkve. Stráž na S. č. 11. — Kázanie pri vnútorno-missiovom shromaždení. Zpráva o IV. vnútorno-missiovej konferencii str. 7—16.

Bodnár Julius (J. B—r.; J—s B—r; —s —r.). Lovinobaňa. Čas. MSS. č. 1. — Príspevky k miestopisu Slovenska. Novohrad. (Oprava v r. IV. na str. 54—58 podaných dát.) Hlas 236—238. — Neděle V. po Veliké noci. Stráž na S. č. 5. List Dra Luthera na svoju nemocnú matku dňa 20. mája r. 1531 z Wittenbergu písaný. Preklad z nem. Tamže č. 5. Neděle VI. po sv. Trojici. Tamže č. 7. Na začiatku školského roku. Tamže č. 9. Myjava. (Z dejín ev. cirkve.) Tamže č. 7. Poděkování za úrody zemské. Tamže č. 10. Svätý advent. Tamže č. 12.

Bogoslav. Prekvapenie. Kresťan č. 36.

Borbis J. Výročné shromaždenie Gustav-Adolfského spolku. C. Listy č. 1. „Nemecká ríšska cirkev." Tamže č. 1. D. Chr. E. Luthardt. Životopis. Tamže č. 10. Dr. Gerhard Uhlkorn. Životopis. Tamže č. 10, 11. — Rozpomienka na českých vysťahovalcov luteránskych neďaleko Berlína. Tran. 103—106.

Boor Ján. Pravý zvestovatel svědectví Božích. Kázeň, kterou

při příležitosti kanonické visitace, vykonávané dne 21. dubna r. 1902 v církvi holičské pověděl. C. Listy č. 6. Na nebi sláva — na zemi pokoj. Tamže č. 12. — Kto se narodil? Stráž na S. č. 1. Pravá cirkev. Tamže č. 11. — Ó, miluj cirkev. Tranovský str. 85.

Borovohájsky (B—y). K životopisu Jana Čipkay. C. Listy č. 2. — Oravský zámok. (S vyobr.) Hist. Rozhledy V. 33—37.

Borsa Edo. Smiluj sa, Bože! Kresťan č. 1. Listy sv. Antona č. 1. Mesiac našich pútov. Tamže č. 5. Chválospev. Tamže č. 9. Opustená. Tamže č. 10. Vianoce. Tamže č. 12. Naša pomoc. Tamže č. 12. — K tým pomerom na Slovensku. Slov. N. Listy č. 14, 15. O splynutí Slovákov s Čechmi. Tamže č. 19.

Bothár L. Statočná podlžnosť v. Prém Jozef. Osud pravdy. Slov. Nov. č. 7. Milá otčina. Tamže č. 9. Marína v. Cettler. Fuřinov poklad. Tamže č. 11. Náhoda. Dľa nem. Tamže č. 13. K Poesii. Tamže č. 18. Milý môj! Tamže č. 24. Margita v. Csillag. Sladký je bozk... Tamže č. 31. Pamätaj. Tamže č. 36. Milujem ťa... Tamže č. 40. Mnohý poklad skrýva... Tamže č. 42. Jasno. Tamže č. 43. Verná. Tamže č. 60. Najkrajší poklad. Tamže č. 176. Z diaľky. Tamže č. 179. Rodinný život. Tamže 195. List v. Lázár. Zdravie, šťastie, požehnanie, láska a pokoj. Rozprávka. Tamže č. 248, 249. Spokojnosť. Tamže č. 249.

Bothár Michal. Vianočný pozdrav. N. Nov. č. 150.

Botto Julius (J. B.) Juraj Thurzo a Gabriel Bethlen. Príspevok k dejinám cirkve evanjelickej v Uhorsku. C. Listy č. 1—6, 8, 10—12. — Z gemerského Hrona. Náčrtok miestopisný. Sborník MSS. 34—42. — Paränesa v. Kölcsey. Ján Zápoľa. Nákres dejepisný. Sl. Pohľ. 230—246, 272—295. Utiešenič a posledný Zápoľovec Ján Žigmund. Tamže 465—483, 513—533. Štefan Bocskay a jeho anjeli. Nákres dejepisný. Tamže 592—616. — Z dejín evanjelickej cirkve v Uhrách. (Ako utratili evanj. helv. vyznania v Rim. Sobote náboženskú svobodu, kostol, faru a školy.) Tranovský 58—61.

Bousergent Adolf. Malá obluda. Prel. D—ý. Slov. Nov. č. 105—107.

Braxatoris Martin (M. B—s, M. Sládkovičov). Koho hľadáte? C. Listy č. 2. „Ejhle, kacíř!" (K známemu obrazu.) Tamže č. 6. Poslanie. Tamže č. 10. Kterak Kristus Připravuje a vystrojuje svědky svatého evanjelium. Nábožné kázání, které z příležitosti kanonické visitace v chrámě B. cirkve ev. a. v. senické dne 24. srpna 1902 proslovil. Tamže č. 10. — Ktorý si slávne z mrtvých vstal... Dennica č. 3. — Väzňova Veľká noc. Nár. Nov. č. 37. Pár vianočných veršov. Nár. Nov. č. 150. — Po prázdninách. Nov. Malých č. 1. K našim čitateľom. Tamže č. 1. Líška-zlodejka. (S obr.) Tamže č. 1. November. Tamže č. 2. Pokazený hod. (S obr.) Tamže č. 2. K Vianociam. Tamže č. 3. Mikuláš. (S obr.) Tamže č. 3. Na Vianoce. (S obr.) Tamže č. 3. Mudrci od východu. (S obr.) Tamže č. 4. Užitočná Anička. (S obr.) Tamže č. 4. Hra na slepú babu. (S obr.) Tamže č. 5. Na klzačke (S obr.) Tamže č. 5. Na dobrú noc. (S obr.) Tamže č. 6. Malý hriešnik. (S obr.) Tamže č. 7. Za krásnej pohody.

(S obr.) Tamže č. 8. Fúzy. (S obr.) Tamže č. 8. — Z tej duše želám... Pov. Nov. č. 10. — Na zvrate. Slov. Pohl. 117. — Na bolastnej ceste. (S obr.) Stráž na S. č. 3. Žehnaj Slovu...! Tamže č. 10. † Miloslav Krčméry. Tamže č. 12. — Na ďalšiu púť. Tranovský 33. Čomu učia hviezdy? Tamže 93. Modli sa a pracuj! Tamže 95. Čas letí... Tamže 133.

Bret-Harte. V deň vzkriesenia. Slov. Nov. č. 250–252.

Brutus. Zo slobodnej vôle. Prel. Gosztonyi. Slov. Nov. č. 266, 267.

Bučan Pavel, Výlet na Ďumbier. Nár. Nov. č. 113. Na Štedrý večer. Tamže č. 150.

Buday Adolf. Vydavateľ Veľkého obr. kal. svätého Antona Paduanského a Listov sv. Antona.

Buday Andrej (A. B—y.) Strieborné svietniky v chváme Sv. Kataríny v Baňskej Štiavnici. Čas. MSS. č. 6. — Missie a obnova chrámu v Kremnici. Kat. Nov. č. 22. — Výlet do Baňskej Bystrice. Nár. Nov. č. 80. Vychádzka do Prievidze a k Bojnickému zámku. Tamže č. 101. — Účinok počasia na rastliny. Obzor č. 8. — Banská Bystrica a jej okolie. Slov. Pohl. 74—94. Povesti z ľudu. (1. Žobrácke dievča. 2. Prázdne miesto najdeného pokladu. 3. Nočný nepokoj.) Tamže 438—441.

Buday Jozef (J. B—y; —y.) Priatelia ľudu slovenského. Obrázok zo spoločenského života slovenského v starej vlasti. Jednota 172—177. Rodinný a spoločenský život našich predkov. Tamže 192—196. — Dobrá smrť. Skutočná udalosť. Kat. Nov. č. 4. Na zárobky. Tamže č. 4. Nedbám. Tamže č. 7. Na slávnosť Božieho Tela. Tamže č. 10. Dopisy — Modlitba za dar Ducha svätého. Krížové dni. Kazateľňa. 156. Päť prípravných kázní ku svätým missiám. Z nem. prepracoval a v Bošáci povedal. Tamže 239—252. Cena omše svätej. Na deň Porcinkuly Tamže 256. — Nová domová pokladnica. (Rec.) Lit. Listy č. 1. Pútnik svätovojtešský. (Rec.) Tamže č. 1. Slovenský domový kalendár. (Rec.) Tamže č. 1. Zábavné a poučné knižky II. Sv. 2. (Rec.) Tamže č. 2. Jednota, kat. kal. na r. 1902. (Rec.) Tamže č. 3. Zábavné a poučné knižky II. Sv. 3 a 4. (Rec.) Tamže č. 6. — Hospodárme rozumne! Ľud. Nov. č. 47. Povera. Dľa cudzej myšlienky. Tamže č. 49 — Buď blahoslavená! Indická lagenda v. Sienkiewicz H. Anjel v. Sienkiewicz H. Rozpomienky z cesty. N. Nov. č. 124. — Prečo si vyvolil Ježiš za pestúna sv. Jozefa, chudobného remeselníka! Posol b. Sr. Jež. č. 1. Nasledujme svätého Jozefa. Tamže č. 7. Následky nevery. Tamže č. 10. — Posvätný Velehrad. (S obr.) Pútnik svätov. 44—53. Odmena almužny. Dľa cudzej myšlienky. Tamže 90—93. — Ezer év mulva v. Abukazem. — Légy üdvöz! v. Sienkiewicz H. Jankó a muzsikus v. Sienkiewicz H. Az angyalka v. Sienkiewicz H.

(Pokračovanie.)

Slovenský jazyk, živá starina.

Slová z latinčiny do slovenčiny bezprostredne prijaté.

vilija, predvečerie veľkého sviatku, zvlášte pred Narodením Kr. P., latinské *vigilia* značí bdenie, lat. *g* vyslovovali *j*, tak: vijilia, z toho vilija.

pátriky, *pátričky* = ruženec — pater noster.

fujas matias (utekaj!) — fugias Matthias, *g* vysl. *j*. Z toho utvorili zvláštne slovenské slovo: *ufujazdiť*. *fugere* utekať.

rechtor učiteľ — ludi rector.

kantor — spevák.

organista.

kompan, mladší učiteľ, z franc. compagnion, a to z lat. compaganus.

precechtor, tiež učiteľ — perceptor.

majster (remesla) — magister, *g* = *j*.

mendík, chudobný žiak — mendicus.

suplikant — supplicans.

kveštovať, *kveštár*. Žobraví mnísi, jako františkáni, chodia po *kvešte*, *kveštovali* — lat. querere, questus, vyhľadávať, -nie.

tabuľa lat. tabula, tabella, nem. Tafel.

korda, povrázok; vzať na kordu — lat. corda.

kornuta (ovca rohatá), lat. cornuta (ovis) od Rumunov.

šalvia, lat. salvia, nem. Salbei.

Rusalá, *Rusadlá* = Turíce, Letnice z lat. festa Rosaria, sr. maď. pünkösdi rózsa-ünnep, odtiaľ namyslené rusalky = víly.

ofera, pol. ofiora, z lat. offere.

orodovať, lat. orare = prosiť, modliť sa.

baka, *bakuľa*, lat. baculus.

dom — domus.

fabuľa, *fabuľovať*, *fabuľkár* — lat. fabula, nem. Fabel.

Pôžičky to napospol z pozdejších vekov, cestou školy a pismákov.

F. Š.

Literatúra a umenie.

ТОЛКОВЫЙ СЛОВАРЬ ЖИВОГО ВЕЛИКОРУССКАГО ЯЗЫКА ВЛАДИМІРА ДАЛЯ. (Vysvetľujúci slovník živého veľko-ruského jazyka Vladimíra Daľa.) Третье, исправленное и значительно дополненное, изданіе подъ редакціею проф. И. А. БОДУЭНА-де-КУРТЕНЭ. Изданіе товарищества М. О. ВОЛЬФЪ. С.-Петербургъ и Москва. А—благоволить. Стр. 223.

Na počiatku XIX. stoletia v ruskej literatúre za vzorný považoval sa jazyk Karamzina, ktorému prostonárodné bolo nízkym. Na Karam-

zinovom jazyku bola vystavená i gramatika N. I. Greča, ktorá mala zákonodarnú moc. Tak rozvitie literárneho jazyka bolo obmedzované, hatené. Ale stav ten už nemohol dlho trvať: národnosť prichodila k platnosti, prebúdzala sa láska k prostonárodnej slovesnosti, začali zapisovať, sbierať a už vo dverách stál prichodiaci Puškin, v ktorého dielach potom od dvadsiatych rokov XIX. stoletia ruský jazyk omladol, zmohutnel a zaskvel sa novými krásami. Puškin hovorieval, že „jazyk prostého národa (ľudu) hoden je najhlbšieho študovania", a vyznával, že on „poslúchava moskovské oplátkárky (просвирни, ženy pekávajúce oplátky), ktoré „hovoria podivuhodne čistým a pravidelným jazykom."

A zjavil sa i Vladimír Ivanovič Daľ, pozdejší pôvodca veľkého slovníka živého ruského jazyka. Daľ, keď zapísal si prvé slovo, jemu do tých čias neznáme, mal len 18 rokov, ale vtedy umienil si, že viac nezamešká dňa, že by nezapísal „reč, slovo, obrat" pre svoju sbierku.

Neobyčajný tento človek narodil sa v novembri 1801 v Lugani, v Rusku. Otec jeho bol Dánčan, vzdelaný na nemeckých universitách. Povolali ho do petrohradskej bibliotéky. Ale Daľ, keď rozhľadel sa a videl, že v Rusku málo lekárov, odišiel nazpäť za hranicu študovať a vrátil sa do Ruska jako lekár. Slúžil potom jako baňský lekár; roku 1797 prijal ruské poddanstvo, bol horlivým ruským patriotom, znal ruský jazyk ako materinský a roku 1812 želel, že má deti ešte mladé, nespôsobné bojovať za otčinu. Syn jeho Vladimír vyučil sa za mornára, ale službu pri maríne bol prinútený zanechať — loď na mori sa kolíše, on toho nevydržal. Na universite v Derpte vyštudoval medicinu. „V celom svojom živote — Vladimír Ivanovič napísal v autobiografii — hľadal som príležitosť pochodiť po Rusku, obznamoval som sa s bytom ľudu, pokladajúc ľud za jadro a koreň... Pri nedostatku knižnej učenosti a známostí sám život obznamoval, priatelil ma všestranne s jazykom: služba vo flotte, lekárska, občianska, zaujatia remeselné, ktoré som ľúbil, — toto všetko spolu objímalo široké pole, a od roku 1819, keď na ceste do Nikolajeva zapísal som si v novgorodskej gubernii divé vtedy pre mňa slovo замолаживаетъ (pamätám dosiaľ) a presvedčil som sa skoro, že my nevieme po rusky, ja nezameškal som dňa, že by som nebol zapísal reč, slovo, obrat na doplnenie svojich sbierok. Greč a Puškin horlive podporovali tento smer môj, tiež Gogoľ, Chomiakov, Kiriejevskí; Žukovskij bol k tomu akoby ľahostajnejší a bál sa zosedliačenia (мужичества)". Roku 1829 ako vojenský lekár bol na pochode v Turecku: v armáde boli ľudia zo všetkých gubernií, mal teda príležitosť i tam zapisovať. Žijúc v rozličných krajoch Ruska, sbieral slová a naslúchal nárečiam ruského jazyka, neprepúšťal slov, počutých v rozhore. Pritom zapisoval príslovia, porekadlá, sbieral piesne a povesti, povery, čary. „Stalo sa mi úlohou — napísal o sebe — skúmať a zkúšať: ako hovorí knižník a jako vyjadrí tú istú myšlienku, jestli mu je pristupná, človek umný, ale prostý, neučený. — a netreba ani povedať, že prednosť, čo by pri tom akej miery použil, bola vždy na strane posledného."

Tak povstal materiál na *Tolkovyj Slovarь*. Daľ bol si umienil, že do svojho 60. roku bude vždy sbierať a doplňovať. Tlačiť začal skutočne až roku 1861. Slovník v sošitoch vychodil do 1868 — záležal zo štyroch svázkov 4°.

O slove *tolkovyj* (= vysvetľovací) v titule slovníka Daľ napísal v svojej predmluve: „Slovník nazvaný je „tolkovým“, preto že nielen prekladá jedno slovo druhým, lež vysvetľuje (толкуетъ), objasňuje podrobnosti značenia slov i pochopov, im podriadených. Slová ‚živogo velikorusskago jazyka‘ ukazujú objem a smer celej práce.“

Záhlavia slovníka dotkol sa i J. K. Grot v svojom rozbore jeho, predloženom roku 1869 ruskej Akademii Náuk. „Ale — tak písal — nevidíme tu (v záhlaví) slova *národný*, hoc pochop jeho i tvorí panujúcu zásadu celej práce. Príčina tohoto zamlčania záleží v tom, že plán slovníka je obšírnejší: mal objať všetku zásobu veľkoruského jazyka, ako javí sa ona v ústnej reči, v literárnych dielach a čiastočne i v pamätníkoch drievnej písemnosti, no *živý* jazyk vôbec bol hlavnou úlohou nášho lexikografa. Z tejto oblasti ruského jazyka on vnosil ‚slová, reči a obraty všetkých strán Velikej Rusi‘, ostatne, ako sám objasňuje, ‚nie pre ich bezvýnimečné pojatie do písomnej reči, ale pre štúdium, pre ich poznanie a posúdenie, pre študovanie samého ducha jazyka a osvojenie si jeho, pre vypracovanie z neho postupne svojho, vzdelaného jazyka‘...“ **Труды Я. К. Грота**, II, str. 20.)

„Bohatstvom materiálu — hovorí o slovníku A. N. Pypin — práca Daľova prevyšuje všetko, čo niekedy bolo u nás vykonané silami jednej osoby; nie mnoho jest podobných prác ani v bohatých inostranných literatúrach.“ (**Исторія русской этнографіи**, I, 346.) A v predmluve k tomuto 3. vydaniu slovníka prof. I. Baudouin de Courtenay napísal: „Sú, pravda, u druhých národov slovníky, prevyšujúce slovník Daľa dokonalosťou vypracovania, bohatstvom historicko-literárneho materiálu atď.; ale ťažko najsť druhý slovník, obsahujúci toľko materiálu, nasbieraného len jednou osobou zo živého, rozhovorného jazyka istého národa. Daľov slovník je nielen jednou z najbohatších pokladníc reči ľudskej, lež okrem toho sborníkom materiálov k študovaniu a určeniu složenia umu u národa, k určeniu názorov, ktoré ruský národ má o svete.“

(Spomíname toto všetko i preto, aby sa budila zaujatosť za slovník jazyka — slovenského.)

Druhé vydanie Daľovho Tolkového Slovára ruského jazyka je z roku 1879. V terajšom, treťom vydaní, budú všetky doplnky a opravy, vyžadované pokročilými známosťami o ruskom jazyku. Redakcia je v povolaných rukách prof. J. Baudouina de Courtenay. Tretie vydanie vyjde v 40 sošitoch 6—7-hárkových, z ktorých budú 4 veľké svázky veľkého lexikálneho formátu. Ročne vyjde 10 sošitov. Predplatná cena na celé dielo je 20 rubľov — bez pošty. (Podmienky predplatenia v Rusku sú výhodné. Pri podpise složia sa 2 ruble 50 kopejok, potom na každý z prvých 35 sošitov zaplatí sa po 50 kopejok, a posledných 5 sošitov príde už bezplatne, lebo tých cena bola složená na počiatku.) Adressa vydavateľstva: **М. О. ВОЛЬФЪ, С.-Петербургъ, Гостиный дворъ, 18.**

Slovanské slová maďarského jazyka. Oskar Ásbóth, professor peštianskej university, ktorý už roku 1893 bol vydal rozpravu *A szláv szók a magyar nyelvben* (Budapest. Kiadja a Magyar tudományos akadémia, str. 53) a v časopise Archiv für slavische Philologie XXII (1900) napísal *Die Anfänge der ungarisch-slavischen ethnischen Berührung*

(str. 433—487), v poslednej knižke „Извѣстій отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ“ (VII, 4) má rozpravu **Нѣсколько замѣчаній на сочиненіе В. И. Ягича объ исторіи происхожденія церковно-славянскаго языка** (str. 246—320), venovanú tiež len otázke slovanských slov maďarského jazyka. V lanskom ročníku Nyelvtudományi Közlemények (XXXII), vydávaných v Pešti maďarskou Akademiou, šla rozprava dr. Jána Melicha *Szláv jövevényszavaink* (Naše prejaté slovanské slová), a v marci vydanom tohoročnom sošite je pokračovanie. Toto je dosiaľ najväčšia študia o tomto zaujímavom predmete. Otázka slovanských slov maďarského jazyka je veľmi vážna i pre historiu. Ktoré z tých slov *z ktorého* slovanského jazyka bolo prejaté, *kde* a *kedy?* Riešením týchto otázok historia dostane hodne svetla.

Literárne Listy. Príloha ku „Kazateľni“. Ročník XIII. 1903, číslo 3.

Obsah: Slovenskí spisovatelia z rádu sv. Františka provincie Marianskej v Uhrách. Podáva J. Krasňánsky. — Ako svedomite pracováva sa u nás na monumentálnych dielach literárnych. (O knihách „A katolikus Magyarország“, v ktorých ignoruje sa všetko, čo je slovenské.) — Mojžiš či Darwin? Od Margina. (Pozoruhodné vystúpenie snaživého mladého spisovateľa.) — Ako niektorí ľudia nadužívajú nábožnosť slovenského ľudu. Š. M. — Literárny obzor. — Všeličo. — Nové slovenské spisy. — Nové slovenské vydania.

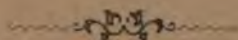
Ratoliestky s hory Olivetskej. Nábožné básne a piesne. Napísal *Martin Braxatoris* (Sládkovičov). V Liptovskom Sv. Mikuláši. Nákladom spolku „Tranoscius“. 1903. Str. 204. Cena 1 kor. 50 halierov.

Pri zatváraní čísla dostali sme túto novú knižku slovenskú, s milým menom v slovenskej literatúre.

„Slováci a ich reč.“ Pod týmto názvom, ako sa dozvedáme z priameho prameňa, v krátkom čase napíše a vydá dr. S. *Czambel* spis, v ktorom shrnie všetko, čo sa poťahuje na pôvod Slovákov a ich reči, na jazykový a literárny pomer česko-slovenský, a čo objasňuje terajšie pomery slovenskej spisovnej reči. V zavŕšení toho spisu odpovie podrobne na všetky nápady, namierené proti samostatnej slovenčine spisovnej, ako aj na nápady, ktoré sa udaly z príležitosti jeho maďarskej brošúry „A cseh- tót nemzetegység multja, jelene és jövője“. *Vo spise bude reflektovať na všetky vecné námietky, ktoré mu prijdú na vedomosť do konca apríla.* Pôvodca chcel pôvodne napísať a vydať len polemický spis, ale po hlbokej úvahe sa rozhodol, že podá slovenskému i českému obecenstvu holými dátami objasňovaný nestranný obraz toho, jako sa otázka spisovnej reči slovenskej rozvíjala od dávna až do našich čias *a jaké riešenie žiada toto historické rozvitie.*

Pôvodca prosí časopisy, aby prestaly rozčuľovať obecenstvo z príležitosti jeho maďarskej brošúry — pokiaľ vyjde jeho spis „Slováci a ich reč“.

Slovenské Pohľady.

Z básní Alexandra Petőfiho.

Preložil *Hviezdoslav.*

Čarovný sen.

Na rieke v dívom hrone čajkáš som.
Vĺn hučí val; čln ľahký chvie sa, hojká,
chvie, koliska jak, s drmom-skubotom
ňouž pohybuje srdiaca sa dojka.
Súdbo, ty dojka hnevná môjho bytu,
tys', čo mi čajkou zmietaš tak, ty ver',
čo strhlas' búrkou na mňa vášne, citu
mi zmútivšie jas, zaplašivšie mier.

Som ustal už; breh ešte nedozrieť?
čo prijme v choboť ma . . . či hltan víru
skôr? ktorý takže spočinúť dá, keď
ma v bezdno polkne, loďku zdrviac sirú.
Niet v blízku breha, krútňavy: deň po dni
len zmietanie, boj prúdov s prúdami;
sa stále strkám riečnej na povodni. . .
ni pribiť, ani zomrieť nelza mi.

Lež aký hlas, ký zásvetný to zvuk,
sa miešajúci vo vĺn vravu tú?
var' duch, čo k nebu vzlieta z miesta múk,
kde pretrpel už svoju pokutu? . . .
To labuť letí nad mnou výšou, vrúca
z jej pŕs to pieseň znejе presladká —
O, tíško leť a dlho spievaj, mrúca
ty labuť moja, krásna pamiatka! . . .

— Viac deckom nebol som, no ešte ani
mládencom. Je to najkrajší rok žitia,
jak okamih, keď s neba na svitaní
opona noci do poly je svitá.
Tma dlela ešte v srdci zľava, zprava
však vzchodil mnohý s ružnými už pruhy
mi klík, jak z očí slnca vše, keď vstáva,
vyhrklé lúče: nádeje a túhy.

Po čom som túžil, ufal som sa, že to
i obdržím; aj som ho do cela
obsiahol . . . snáď, že nebolo moc, preto:
len pohova na lone priateľa.
Bol verný druh môj: bo veď ešte v čase
tom zištnosť v kukli väzi bez vlády,
tá húsenka, čo skoro kvet, list spasie
priateľskej vere vlastnej záhrady.

Môj druh bol verný; s ním som vyprázdňoval
čaš sladkú šťastných chvíľ, i v nadšenia
ochmele božskom orlom preletoval
som vesmírom. A kade vzrušená
ma túžba niesla, všetko mojím zvala!
Na prehoja som diváň z baršúňa
si skláňal hlavu, ktorú otáčala
mi veleslávy hviezdna koruna.

O takom skvúcom budúcnu som snil;
aj veril som už, že to nie sen číry . . .
Tu vraz však zbadám, čo som naplnil
bol svetom, srdce moje že sa šíri;
to priestranelo, či dač uberá
tam sveta? neviem, no citil som vskutku,
že v mojich prsách vznikla medzera,
hej, v hrudi mojej najteplejšom kútku.

A so dňa na deň rástla prázdnota tá;
pre ňu mi duša stŕpla v letku, z bázne,
že padne v priepasť jej . . . i ani zlata
ni slávy, čo som posiaľ z plna strázne
bol objímal, viac nebolo mi treba.
Tak bezleské už obe čudesá
sú! bezleské, jak bude azur neba,
keď jeho závoj hviezdny sderie sa.

Netrebným všetko mi, i priateľ; batoh
jak bol mi život sám, i utekal
som, ako koho kŕdeľ stíha mátoh,
od hluku sveta v najzadnejšiu diaľ.
V samote tichej najdem pobyt svoj,
hôr temný údol osadou mi skromnou . . .
Och, akých podôb totu krúžil roj
kol mňa a vzletkom bral sa ponado mnou!

Z prs mojich vyšla čeľaď tá vil, zhola
tej srdca môjho skrýše objavok,
čaro-bytosti, na než som sa z pola
pamätal z pekných detských rozprávok.
»Dočkajte! stojte!« vzkriknem, »keď nie prvá,

ostatná aspoň — jedna nechže, hej,
len potiaľ, kým bozk jeden, objem trvá!«
No nezastaly; zmizly do jednej.

I hnal som hľadať ich, však bez výsledku:
ni šľapajky ich nemal zemský luh;
bez stopy chodily, sťa páper v letku,
ba ľahšie boly nad vetrík, nad vzduch.
A čím viac unikaly územi,
čím nejasnejšie som ich videl: tým
sa slávnejšími zdaly, srdce mi
tým úmornejším tlelo dychtením.

A jak mi nylo srdce, sám som schradal.
Bledáňa vysmievali druhovia;
len dobrý priateľ môj sa nesmial: hádal
snáď — hlavou krútil smutne, bez slova.
Čo ti? sa pýtal vposled na nehodu,
ja mlčal však, sám neznajúc svoj trud.
Smäd trápil ma, a darmo pil som vodu,
neobčerstvila omarenú hruď.

Až zunoval som pozemské to žitie,
ztrativšie v očiach mojich súhrn vnád.
Hor'! zvolám, do nebies! kam, hľa, sa i tie
z pŕs bôľnych zjavy šinú naporad;
do neba! sfär ich vzduch keď zvlaží mi
dych, popustí snáď záhy protivenstvo...
A ak i tam mi ujdú? za nimi,
hach, sbehám trebárs celé veškerenstvo! —

Jar skvostná stála. Poľom dúha žiari,
horiaca dúha tisícoro-kvetá;
no na mňa kvet tak žiaľno hľadel... vari
bo vedel, že sa sberám s tohto sveta.
Na najvyšší vrch vystúpil som, v tvári
znoj; ztaď sa dívam v neba dutinu.
Priezračné modré bolo, bez šmúh, chmáry...
doň videl som... som čisto videl dnu...

Najkrajšia zo stvor, vybájených mnou,
ľaď! v nebi... Rty hla; temer nehyplné
som čul jej zvanie... no že pravicou
mi kýva, mohol zrieť som zretedlne.
Hneď! rečiem, a v tom na kraj kročím srazu,
kde pod mnou pôda na sto siah sa tratí.
Už-už chcem skočiť... od zadu ma zrazu
ktos' chvatne... zpät som sklesnul bez pamäti.

Keď prebral som sa: bytosť spanilá,
už prv len blankyt ukázal mi šťastný,
tam stála pri mne... ó, čo cítila
mi duša!? pocit nevýslovne slastný!
»Nuž tak je blízko neba zem?« som v hlave
zmätenej dumal, »svojho u anjela
toť! v nebi som, a pred chvíľôčkou práve
na prašnej zemi noha ešte ľpela.«

To myslel som, riecť však som nevedel,
a či snáď nesmel preriecť z obavy,
ak ústa otvorím, že neba diel
z pŕs umkne mi sťa pablesk prchavý.
I anjela som chytil za ruku,
by predo mnou kams' neutiekol zas',
a driek mu moje ramä v obluku
ovilo, stužky horiacej jak pás.

A mrivo patrím v obličaj mu skvelý.
I včuľ sa divím, od toho že blesku
mi nadzemského oči nevytlely,
jak pásly sa mu oči po nebesku.
Tie mal sťa hviezdy sivé v zášere,
a obrvy: dúh čiernych roztočenie;
s pliec stekaly mu tmavé kadere,
sťa noc keď morom ružovatým tenie.

Som odvážil sa preriecť napokon.
O spáse, nebi, anjeloch až mnoho
mu rozkladám; čajs' blúznil som, bo on,
jak dával znať, nič nerozumel z toho.
»Nie anjel, dievča som,« zjav zahriaka
ma; »kde sme, nie je nebo, ale zem,
a ty hen v priepasť spadneš, nech tak ja
ťa zachrániť dosť zavčas nedôjdem.«

»Nuž budzme na zemi,« ja na to v spech,
»na zemi -- v nebi: pre mňa za jedno je,
len u boka nech tvojho, povždy nech —;
veď kde si ty, tam nebesá sú moje.
Lež sadni ko mne; dopusť, rameno že
to tuhšie zajme ťa, ó, daj mu dojsť!
Si beztak mojou, svojeť jak byť môže:
bo stvorila ťa moja obraznosť.«

Tu brál tam sme si sadli na vrchol
k besede. Kto som? bol jej dotaz priam.
»Som dosiaľ,« vetím, »smutný bol vzdych; zvoľ:
ti v náruči, toť, s bozkom dokonám.
Včuľ vráť mi bozk, bych duše popadol

znov... tkol sa ma: aj, z mŕtvych povstávam;
i čo som vzdych bol, ktorý splodil bôľ,
žiaľ: teraz úsmev rozkoše som sám.«

Ma pobozkala. Neprosená najmieň,
na prvý zyv k rtom pritkla mi rty; hach,
ten bozk! tie rty!... čo neskrahli sme v kameň?
bych večne bol jej zvisnul na ústach!
Ten bozk! bol sladší nad med, prsník matky.
Len z tých čias žijem; bozk ten do ovzdušia
jak odznel vrelých perí našich vrátky,
som ocitil, že vletla do mňa duša.

»Páč vôkol,« po tom bozku dievčina
mi povie, »vidiš, koľkej zmeny čar?
Ja neviem, zkaď to, aká príčina:
no nebo, zem včuľ inú má ti tvár.
To belasejším, slnko slnnejšie je,
pod stromy totu chladnejší aj stín, i
červenšou ruža, voňavšie van veje...
Ach, jak by, kde som, svet bol celkom iný!«

»Hej, iný to svet,« odpoviem, »nie ten,
čo predtým; a či my sme premenení?
Však buď jak buď, nač o to dbať, keď len
nám požehnanie vyplýva z tej zmeny?«
Objatí, tak sme plietli shovoru
ružový venec. Až keď prebrali
sme z marenia sa: svitlo pozoru,
jak slnce na zem schádza pomaly.

Mrkalo. Dňa spráž na oblakoch zlatých
za fialové vrchy zatiahla.
Do diali roveň zašlú rozostatých,
to suché more, bledá kryla hmla.
Štít, kde sme stáli, v pozdnom maľovanom
tlel lúči, z nachu poduška jak drahá
na tróne. Veď aj trónom bol; my na ňom
čo kráľovský pár mladý v kráži blaha.

Sme rozlúčili sa. Nie slovom: zraky;
ni smutne nie: oj, s plesom! Na noc tak
sme zreli, ako mrúci okom vďaky
v hrob, za nímž krajší svet vie duše zrak.
Sľub neviazal nás ku žiadnemu zajtru,
preds' prišli sme si verne v ústrety;
tak prežili sme jaro, srdca vatru
u vatry, ruku v ruke, na rtoch rty.

A tak sme strávili i leto. Každý
náš deň bol čo kvet článkom kytice,
jejž vôňou plýtva stôl, keď ushromaždi
na Olymp bohov slávit Letnice.
Však kvety tie už zvädly; čo mi z neho,
zrieť uschlý kalich, spáľu lupienka
ich?... Vyleť z raja veku prekrásneho
mi, mrúca labuť, trúchla spomienka!

Prikúril podzim, tento ukrutník
prírody. Jeho neúprosné dlane
ošklbú stromov listvu, prez chodník
rozhodia sveta, a sám šliapne na ne.
On sdeptal žeň i našej blaženosti;
narazil víchrom na nás zhubný švist
pod menom rozluky, i v nezbednosti
dal strhať s líc nám šumný ružolist.

Rozišli sme sa, by sme sa nestretli
viac. Pošmurný bol večer jasenný.
Hmlou diale ešte raz zjav devy svetlý
zrak vyhľadal môj, slzou zrosený:
a bežím... kade, neozierajúc sa;
tŕň zkrvavil mi ruky, obličaj...
som trielil sám, jak hviezda padajúca,
už zo seba vyhostil nebies kraj. —

Od vtedy tvár i ruky zacelely
mi, ruky, tvár, kam zadrel dravý šíp,
i srdcom úraz scvrkol v skornatelý
šrám, rozlúčka kde ostrila si vtip;
no od tých rán mňa o veľa viac boli,
že už-už zabúdam, ač ľútostne,
na blaho tvojich vzletov na vrcholi,
ó, prvá ľúbosť, čarovný môj sne!

Živý telegraf.

Od *Boleslava Prusa.*

Počas návštevy v sirotínci, pani grófka uvidela na chodbe neobyčajnú scénu: štyria chlapci vydierali si z rúk podratú knižku, dosť smelo obháňajúc sa pritom pästami.

— Zdá sa mi, deti, že sa bijete?... — zvolala prestrašená dáma. — Za to ani jeden nedostane medovníka a ešte pôjde kľačať.

— Lebo, prosím, pani, — vzal mi Robinsona! — vysvetľoval jeden chlapec.

— Nie je pravda, lebo to on!... — škriepil sa druhý.

— Vidíš, ako klameš! — zvolal tretí. — To si mi ty odobral Robinsona.

Mníška objasnila dáme, že napriek pilnému dozoru podobné príhody, bývajú dosť časté, lebo deti lipnú za čítaním a kníh sirotínec nemá.

V srdci pani grófky zažala sa akási iskra. Poneváč i tak nudilo ju myslieť, snažila sa zabudnúť na to. Len v salone radcovom, kde prišlo hovoriť o predmetoch pobožných a dobročinných, opísala príbeh v sirotínci, s vysvetlením mníšky.

Radca, počúvajúc, pocítil tiež čosi neobyčajného a, ako zbehlejší vo svete myšlienok, vyslovil úsudok, že bolo by treba poslať kníh sirotám. Pripomenul si hneď, že v kasni, či v kufre, má celú hŕbu práchnivejúcich tlačív, ktoré niekdy kupoval pre svoje deti; lež... bol už priveľmi ťažký, aby mohol sa prehrebať v starých haraburdách.

Večer radca bol u pána Z., ktorému celý život plynul v drobných úsluhách ľuďom, prináležiacich od VII. do III. triedy úradnej hierarchie. Chtiac mu urobiť radosť, radca oznámil pánu Z. to, čo grófka videla v sirotínci a počula od mníšky, doložiac so svojej strany, že — treba postarať sa o knižky pre siroty.

— Nič prostejšieho! — zvolal pán Z. — Vojdem ráno do redakcie *Kuryera* a požiadam ich, aby uverejnili vyzvanie.

Na druhý deň pán Z. vbehol zadychčaný do *Kuryera*, na všetkých svätých prosiac redakciu, aby vyzvala obecenstvo skladať knihy pre siroty.

Trafil šťastlive, lebo chybovalo do čísla niekoľko riadkov sensačnej vedomosti. Ako referent odboru milosrdenstva sadol si a napísal:

„Hŕbka detí, nachodiacich sa pod verejným dozorom, trpí nedostatok v knihách.

„Detva cíti žiadosť.

„Pamätajte na hladné duše!“

Potom, hvízdajúci, odišiel na obed.

O niekoľko dní, v nedeľu, pred zamknutými dvermi redakcie stretol som chudobne odetého človeka s rukami čiernymi, ako kominár, a s ním šťúple dievčatko, nesúce balík starých kníh.

— Čo si žiadate?

Začiernený človek strhol čiapku a odpovedal nesmelo:

— Priniesli sme, prosím, niekoľko kníh pre tých „hladných“, čo páni písali...

A šťúple dievčatko poklonilo sa, červenajúc sa, nakoľko mu dovoľovaly počiatky bledačky.

Vzal som od nej knižky a oddal redakčnému sluhovi.

— Akože sa voláte? — spýtal som sa.

— Prosím, pane, a načo to? — odpovedá zmätený.

— Musíme predsa vytlačiť, kto dal knihy.

— O! toho netreba, prosím, pane: veď som ja predsa chudobný človek, z klobúčnej fabriky .. To netreba ..

A odišiel s biednou dcéruškou.

Pri mne stál učený profesor fysiky, a z toho prišiel mi na um — telegraf novej konštrukcie.

Hlavnou stanicou bol sirotínec, bočnou — robotník z klobúčnej fabriky; keď jeden zasignalisoval „pozor," druhý naskutku odpovedal. Keď jeden zaprosil, druhý priniesol.

My ostatní konali sme funkcie stĺpov telegrafičných.

Prelož. *B. Š.*

Kant o duchovných bytnostiach.

Podľa Kantových »Träume eines Geistersehers«

napísal *Ladislav Kozár.*

Keď máme na pamäti všetko, čo školák od duchov vymodliká, čo sa o duchoch medzi ľuďmi rozpráva a čo filosof nám k rozmýšľaniu predkladá, vtedy vidíme, že to není malá čiastka nášho vedenia. A predsa môžem smele tvrdiť, že by hocktorý z tých vševedomcov bol vo veľkých rozpakoch, keby sa ho niekto pýtal, čo je to ten duch. Mnohí vedia veľmi chytro riešiť túto otázku. Oni povedia: Duch je taká bytnosť, ktorá má rozum. No nebol by to potom nadprirodzený dar videť duchov, lebo vieme, že i človek je rozumom obdarená bytnosť. Ale ďalej pokračujú: táto bytnosť, ktorá v človeku má rozum, je len čiastka človeka a ona obživuje človeka a je duch. Teda rozum pripisujú jedine duchovnej bytnosti, nie že by prv vysvetlili, aký pochop si mám utvoriť o duchovnej bytnosti.

Ide o to, vysvetliť, čo je duchovná bytnosť, lebo o duchovnej bytnosti ľudia rozprávajú a vlastne nevedia, čo je to. Tento sebaklam je dosť veľký, že ho môže badať i ten, ktorý má oči len do poly otvorené, ale že jestvuje, to možno vysvetliť tak, že človek už od detstva mnoho vie o duchoch z počutia a potom neskoršie z obyčaje verí týmto veciam. Tedy ani neviem, či duchovia jestvujú, tým menej si môžem vysvetliť, čo to slovo duch značí. Ale preto, že som tohto slova sám užíval a i druhí užívajú ho, musí sa predsa pod tým niečo vyrozumievať, či je to už nejaký výmysel, alebo niečo skutočného. Ale aby si predsa len mohol vysvetliť skrytý smysel tohoto zle porozumeného slova, uvediem ho tak, ako ho ľudia v obyčajnom živote užívajú a budem pozorovať, či sa mi podstata duchovnej bytnosti tým vysvetlí. [1])

---

[1]) Keby pochop o duchu bol oddelený od pochopov, ktoré zkúsenosťou nadobúdame, potom by sme ľahko mohli poznať podstatu ducha, lebo by nebolo treba len uviesť všetky znaky, ktoré nám naše smysly vyjavujú na týchto bytnostiach a ktorými rozoznávajú sa od vecí zo zkúsenosti známych. Ale vieme, že ľudia často o duchoch rozprávajú, keď ani nevedia istotne, či duchovia jestvujú alebo nie. Nemôžeme teda s pochopom o prirodzenosti ducha tak narábať, ako s pochopom vzatým zo skutočnosti. Tu však môže sa niekto pýtať: Keď tento pochop není vzatý zo skutočnosti (zkúsenosťou není nadobudnutý), ako mohol povstať?

Myslime si priestor, ktorý obsahuje kubičnú siahu a dajme tomu, že je tu niečo, čo tento priestor vyplňuje (to značí, že druhá vec už nemôže zaujať ten istý priestor). Vtedy nebude nikto tvrdiť, že bytnosť, zaujímajúca tento priestor, je duchovná bytnosť. Iste povie, že je to hmotná bytnosť, lebo má rozmery v priestore, je nepriestupná a tak ako každé teleso je podriadená zákonom deliteľnosti a srážky. Až potiaľ kráčame po vyrovnanej ceste iných filosofov. Ale predstavte si teraz jednoduchú bytnosť rozumom obdarenú, či už máte úplný pochop o duchu? Aby sme si túto otázku zodpovedať mohli, pridŕžajme sa toho, že rozum je vnútornou vlastnosťou tejto jednoduchej bytnosti a skúmajme pritom túto v jej zovnútorných pomeroch. Nuž čo by sa stalo, keby túto jednoduchú bytnosť vsadil do onej kubičnej siahy? Myslíte, že by musela jedna časť hmoty z tejto kubičnej siahy ustúpiť, aby uprázdnený priestor mohol onen duch zaujať? — Keby tak bolo, nuž by musela ustúpiť i druhá časť tejto hmoty, aby druhý duch našiel tam svoje miesto. Keby sme tak ďalej pokračovali, nebolo by napokon v tejto kubičnej siahe viac hmoty, ale by bola plná duchov. Ale hoc by tam hmoty nebolo, len samé duchovné bytnosti, predsa by sa vyznamenávala tak dobre nepriestupnosťou a bola by tak dobre podriadená zákonom srážky, ako aj hmota, ktorá z tejto siahy kubičnej ustúpiť musela. Takéto bytnosti neboly by zovnútorne rozdielne od hmoty. Vnútorný rozdiel by bol ten, že by maly i mocnosť rozumu. My ale vieme, že hmota svoju prítomnosť prezradzuje zovnútornými silami, ale čo všetko prináleží k vnútorným vlastnostiam hmoty, to nevieme. A preto by sme také bytnosti nepomenovali duchovnými, z ktorých by sa mohly aj hrudky spraviť. Keď teda chceme zadržať pochop ducha, musíme vždy myslieť na také bytnosti, ktoré môžu zaujímať i priestor hmotou naplnený.[1]) Teda len také bytnosti sú bytnosti duchovné, ktoré nemajú vlastnosti nepriestupnej a ktoré nikdy netvoria pevného celku, čo by ich koľko bolo. Takého spôsobu bytnosti menujeme nehmotné bytnosti, a keď majú mocnosť rozumu, duchovné bytnosti alebo duchovia.

Odpovedám na to: Pochopy sa tvoria nevedomky pri tajných a temných závierkach, keď nejaká pohnútka napomáha utvorenie takých závierok. Mnoho jest závierok, ktoré sú len výmysel obrazotvornosti, lež sú i také, ktoré sú pravdivé, hoc ešte jasný pochop o nich není utvorený. V mluve taký výraz spojuje sa s rozprávkami a jasný význam takého výrazu najde sa len porovnaním týchto rozprávok.

[1]) Majme na pamäti to, že tu rozjímame len o duchoch, ktorí patria k našej svetovej sústave, a že tu niet reči o tom nekonečnom duchu, ktorý je pôvodcom a udržovateľom všetkého. Lebo pochop tohoto posledného dá sa ľahko utvoriť, keď vyhľadáme opak tých vlastností hmoty, ktoré nekonečnému a nutne jestvujúcemu duchu protirečia. Inakšie sa veci majú s takou duchovnou bytnosťou, ktorá má byť v spojení s hmotou, ako je na pr. duša človeka. Lebo tu musím myslieť na vzájomné spojenie duše s telesnou bytnosťou, a predsa toto spojenie není také, ako medzi dvoma telesnými bytnosťami.

Tu sme si rozložili, čo pochop ducha v sebe musí obsahovať, ale ešte sme veľmi vzdialení tvrdiť, že takéto bytnosti ozaj jestvujú, alebo že sú čo len možné. Musíme o tejto veci ďalej rozmýšľať (nakoľko sme v stave rozumom pochopiť), lebo nemôžeme tiež každý pochop hneď zatracovať, ktorý sme skúsenosťou nenadobudli, alebo ktorý nemôžeme ani príkladom (analogiou) znázorniť.

Zo zkúsenosti vieme, že nám hmota svoju prítomnosť nepriestupnosťou dáva na vedomie. Táto vlastnosť hmoty skoro sama je dostatočná, aby v nás vzbudila predstavu hmoty. Ale pri tomto badáme len to, že niečo v priestore (svojej prítomnosti) odpor kladie, ale podstatnej príčiny tohoto odporu nepochopujeme. Tento odpor je tak dobre sila, ako všetko, čo nejakej činnosti prekáža. Smer tejto sily je protivný smeru linií, podľa ktorých sa priblíženie koná, a preto je to sila zpätvrhajúca, ktorú má hmota a každá čiastka hmoty. Len zkúsenosťou dozvedáme sa, že tie veci na tomto svete, ktoré my menujeme hmotnými, túto silu v sebe majú, ale že by sme my možnosť jestvovania tejto sily pochopiť mohli, to sme my nie v stave. Ale myslime si teraz v priestore bytnosti inakšieho spôsobu, ktoré nemajú tej odháňavej sily, ktorej následok je nepriestupnosť telies. Zrejmé je, že si nemôžeme predstaviť, aká by mohla byť činnosť týchto bytností, lebo nemáme pre tento prípad medzi svojimi predstavami zo zkúsenosti vzatými nijakého príkladu (analogie). Keď im teda odberáme tú vlastnosť, že vyplňujú istú časť priestoru, vtedy mi chybuje taký pochop, bez ktorého mi není nijaká vec na svete mysliteľná. Ukazuje sa nám tu istá nemysliteľnosť. Ale za to nemôžeme tvrdiť, že by táto nemysliteľnosť bola vec nemožná a to preto, lebo protivu tiež nemôžeme pochopiť, hoc o jej jestvovaní nás zkúsenosť učí.

Takýmto premyšľovaním poznávame, že: nie je vytvorená možnosť jestvovania duchovných bytností, ale ich jestvovanie rozumovými dôvodami dokázať sa nedá. Takéto duchovné bytnosti by boly v priestore prítomné, ale predsa by tento zostal pre hmotu prenikavým, lebo tá čiastka priestoru, v ktorom by sa taká duchovná bytnosť nachádzala, vykazovala by istú činnosť, ale nebolo by tu nijakého vyplnenia toho priestoru (totiž nebolo by tu nijakého odporu, ktorý je príčinou nepriestupnosti).

Ale keď taká jednoduchá bytnosť zaujíma istý priestor — neprotiví sa to jej nerozdeliteľnosti? — Pripomeňme si, že jednoduché elementy hmoty musia tiež istý priestorček zaujímať (ktorý je proporcionovaná čiastka celého telesa), lebo bod (punkt) není čiastkou, len hranicou priestoru. Vyplnenie tohoto priestoru vykonáva sa činnou silou (odstrkovaním). Táto sila ale neukazuje na mnohosť čiastok činného predmetu, lež označuje len väčší objem činnosti. A preto vyplnenie priestoru neprotiví sa jednoduchosti elementov hmoty, hoc my nemôžeme možnosť tohoto ďalej dokazovať, lebo to není možná vec pri nijakom prvotnom pomere príčiny a účinku.

Nemôžem ani to uznať za nemožnosť, keď tvrdím: duchovná bytnosť, hoc je ona jednoduchá, zaujíma istý priestor (to jest môže

byť v istom priestore činná) bez toho, že by ho vyplňovala (to jest hmotným bytnostiam odpor kládla). Zato ale nemusíme hovoriť, že taká duchovná bytnosť je rozťažitá, lebo ani elementy hmoty nemajú rozmerov. Lebo len to je rozťažité, čo samo o sebe jestvujúc istý priestor zaujíma, ale tie bytnosti, ktoré sú elementy hmoty, zaujímajú istý priestor len vonkajším účinkom do druhých elementov. Keď si ale myslíme elementy hmoty len pre seba samé, tak že druhé veci nie sú s nimi v spojení, vtedy neobsahujú v sebe nijakého priestoru, lebo sa v nich nič nenachádza, čo by bolo jedno vedľa druhého. Čo platí v tomto prípade o elementoch hmoty, to by platilo i o duchovných bytnostiach.

Ďalej si položme otázku: či majú duchovné bytnosti nejaký tvar? — Hranice rozťažitosti ustanovujú útvar a podľa toho by pri duchovných bytnostiach útvar nebol mysliteľný.

Toto sú ťažko pochopiteľné dôvody, ktorými by sme sa presvedčili, že duchovné bytnosti jestvovať môžu. [1])

Dajme tomu, že by sme boli dokázali, že duchovné bytnosti jestvujú a duša človeka že je taká duchovná bytnosť (ačkoľvek ešte to nikto nedokázal), iste by bola prvá otázka táto: Kde táto duša človeka má svoj stánok medzi telami pozemskými? Na túto otázku by ja takto odpovedal: To telo, ktorého premeny sú moje premeny, je moje telo a jeho miesto je i moje miesto. Pýtame sa ďalej: Kde je tvoje (duše) miesto v tomto tele? — tu by sa mi zdalo, že v tejto otázke je niečo podchytavého. Lebo v tejto otázke už niečo predpokladáme, čo nám není zkúsenosťou oznámené, lež čo zakladá sa len na vymyslených závierkach. My totiž predpokladáme, že moje mysliace ja nachádza sa na istom mieste, ktoré je rozdielne od ostatných čiastok tela. Ale nikto nie si je vedomý, že by mal v svojom tele také zvláštne miesto, lež má vedomie len o tom mieste, ktoré on ako človek zaujíma ohľadom na svet okolo neho sa nachádzajúci. Tu by sa ja pridŕžal všeobecnej mienky a hovoril predbežne takto: kde cítim, tam som. Som tak dobre na koncoch svojich prstov, ako som bezprostredne i v mojej hlave prítomný. Ja som to sám, ktorý v päte bolasť cíti, ako som to, ktorému pod dojmom srdce klope. Nijaká zkúsenosť ma nepoučuje, že by boly niektoré pocity odo mňa vzdialené, nepoučuje ma, že by bolo moje neviditeľné ja uzavreté v nejakom mikroskopicky malom miestečku modzgu, aby odtiaľ riadilo celý pakostroj môjho tela, alebo že by sám bol riadený. Preto by sa pýtal prísny dôkaz, keby niekto nachádzal nesrovnalosť v tom, čo sa v školách učíme: moja duša je celá v celom mojom tele a je i celá v každej čiastke môjho tela. Tak to býva: zdravý rozum chápe pravdu, ačkoľvek mu chýbajú

---

[1]) Kto vie ľahšie prostriedky, ktoré vedú k tomuto poznaniu, nech neobmeškáva oznámiť ich tomu vedochtivému, ktorému sa často pred očima váľajú celé vrchy tam, kde iní rovnú a pohodlnú cestu videť sa domnievajú. *Kant.*

dôvody, ktorými by pravdu mohol dokázať alebo vysvetliť. Tým by mňa nikto nepomýlil, keby mi na oči vyhodil, že si teda myslím dušu v celom tele rozprestretú asi tak, ako ju „Svet v obrazoch“ maľuje deťom. Takému ja odpoviem takto: bezprostredná prítomnosť v istom priestore dokazuje len sféru zovnútornej činnosti, ale nie mnohosť vnútorných čiastok, a preto o rozprestretosti alebo útvare nemôže byť reči. Lebo o tvare a rozprestretosti môže sa len vtedy mluviť, keď v nejakej osamelej bytnosti je priestor, to jest keď čiastky tejto bytnosti jedna mimo druhej sa nachádzajú.

Učenci hovoria takto: duša človeka má svoje sídlo v modzgu a zaujíma nesmierne malé miesto. A tam v modzgu cíti tak, ako pavúk v svojej sieti. Nervy modzgu ňou otriasajú a zapríčiňujú predstavy. Z tohoto svojho sedliska riadi aj pohyby celého tela.

Nuž takéto vysvetlenia majú len veľmi plytký základ, lebo nedajú sa ani prísne dokázať. A není ani hodno o tejto veci sa dohadovať, lebo ani jedna ani druhá strana nemôže o tom nič istého tvrdiť, kde má duša v ľudskom tele svoje miesto. Ale posudzujme, aké následky (consequentie) by to malo, keby mienka povyše uvedená bola pravdivá.

Teda duša zaujíma v modzgu nesmierne malé miesto. Následok toho je, že by sa duša od elementu hmoty nijako nerozoznávala, lebo rozdiel medzi elementom hmoty a dušou by bola len mocnosť rozumu. Ale toto je vnútorná vlastnosť a takú my nemôžeme svojimi smyslami postihnúť. Poneváč my nepoznáme ani vnútorných vlastností hmoty, teda by pri nej nebolo nič, čím by sa od hmotných elementov rozoznávala. Ale že ona predsa túto vnútornú svoju vlastnosť (mocnosť rozumu totiž) nám prezradzuje, to by pochádzalo len od toho, že zaujíma v tele také miesto, kde sústredené nervy umožňujú jej preukazovať túto svoju vlastnosť na vonok. [1])

Teda prišli sme na to, že taká duša nerozoznávala by sa od elementov surovej hmoty. Z tohoto nasleduje ďalej, že by bola i podriadená osudu takýchto hmotných elementov. Lebo čo by sa stalo, keby napríklad toto náhodné spojenie prestalo? Potom by, možno, táto duša blúdila, kým by neprešla zas do druhého tela a stala by sa riaditeľkou pohybov a vôle v tomto druhom tele. Takéto následky (conseqentie) treba pred oči predstaviť takému, ktorý je na nepravej ceste.

Ja soznávam, že som veľmi naklonený tvrdiť, že nehmotné bytnosti vo svete jestvujú a že i moja duša k týmto bytnostiam patrí. [2])

---

[1]) Čo Leibniz žartovne povedal, že nevie, či s kávou, ktorú pije, neprehltáva aj duše ľudské, tento žart by podľa toho nebol viac smiešny.

[2]) Tak sa zdá, že pôvod (principium) všetkého, čo vôbec prezradzuje život, je nehmotnej prirodzenosti. Lebo život zakladá sa na mocnosti sebaurčenia. Proti tomu najhlavnejší znak hmoty je vyplnenie priestoru istou nutnou silou, ktorá je obmedzená zovňajšou protisilou. Z toho nasleduje, že stav všetkého hmotného je odvislý a nútený. Proti

Ale aké tajomné je potom toto spojenie ducha s telom! A predsa či není táto nepochopiteľnosť prirodzená, keď svoje pochopy zovnútornej činnosti sme odlúčili od činnosti hmoty a vždy sú spojené s podmienkami tlaku a nárazu, ktoré tu však neúčinkujú. Lebo ako by mohla nehmotná bytnosť stáť v ceste hmote, aby táto hmota pri pohybovaní narazila na ducha? A, naopak, ako môže hmotná vec pôsobiť na nejakú neznámu bytnosť, keď táto nepristavuje sa jej svojou nepriestupnosťou, alebo ináč rečeno, ktorá hmote nerobí prekážky, aby mohla ten istý priestor zaujímať, v ktorom nachádza sa i ona?

Tak sa zdá, že duchovná bytnosť je hmote čo najužšie prítomná, lež nepôsobí na tie sily elementov, ktorými sú medzi sebou v pomere, ale ona pôsobí na vnútornú príčinu ich stavu. Lebo každá bytnosť, nevyjímajúc ani jednoduchého elementu hmoty, musí predsa mať nejakú vnútornú činnosť, ktorá je príčinou činnosti zovňajšej. Ale nevieme, v čom taká vnútorná činnosť pozostáva.

Leibniz vyriekol, že vnútorná príčina všetkých pomerov a ich zmien v elemente hmoty je istá mocnosť predstavovania. Túto nevypracovanú myšlienku prijali neskorší filosofi so smiechom. Ale dobre by boli urobili, keby si boli prvej rozmysleli, či taká bytnosť, ako jednoduchý element hmoty, je možná bez všetkého vnútorného stavu. A keď i neprijali túto Leibnizovu nevypracovaní myšlienku, mohli vymysleť nejaký druhý možný stav elementov. Ale keď i prijmeme túto myšlienku, že by elementy hmoty maly istú mocnosť temného predstavovania, z toho ešte nenasleduje, že by i hmota túto mocnosť musela mať, lebo mnoho bytností tohoto spôsobu ešte netvorí jednu mysliacu jednotlivosť.

Na Čiernej Hore.

(Dokončenie.)

Prišiel raz pondelok; vybrali sme sa s Michajlovým ujcom do Podgorice na „pazár“ (trh), ktorý tam býva každý pondelok a štvrtok. Podgorica leží odtiaľ asi na tri hodiny chôdze, preto sme šli včas ráno. K Podgorici tiahlo veľké množstvo dedinského ľudu; jeden hnal jahnence na predaj, druhý kozy, tretí niesol syra, a dievčence nosily veľké bremená dreva, ovocia a t. ď. Prišli sme čez Leško pole k riečke Morači, previezli sme sa na člnku a o chvíľku sme boli v Podgorici. Tu po prvý raz stretli sme sa s malým bradatým Turkom, pekne oblečeným, náš oficír sa s ním priateľsky rukoval, poshováral, a keď sa rozišli, pýtal som sa ho, kto je to? „To je aga,“ — odpovedal mi, „jeho brat soťal môjho otca.“

---

tomu tie bytnosti nemôžu byť hmotné, ktoré svojou činnosťou a svojou vlastnou vnútornou silou život udržujú, alebo inými slovami, ktorých svobodná vôľa je v stave seba samých určiť a premeniť.

Mne sa to ich priateľstvo zdalo podivným, ale som nemal času rozmýšľať o ňom, druhé veci zaujímaly moju pozornosť.

Podgorica je mesto celkom východného charakteru. Myslím, že vidiac Podgoricu, celkom dobre môžem si predstaviť i Tiflis. Delí sa ona na dve časti: na staré mesto, obývané Turci, a na nové, obydlené Srbmi a „latinmi“ (katolíci). Idúc na trh, prešli sme nad Moračou popri mieste, kde mäsiari sekajú mäso. Tu vidno na stá odratých jahneniec, oviec, kozliatok a kozí; vidno na stá živých na smrť odsúdených; jedny režú, druhé derú a tretie už pečú na ražni a upečené sekajú na kusy. Mäsiarom je len na tomto mieste dovolené sekať. Po uliciach hemží sa najpestrejší ľud. Pred tureckými sklepmi sedia na zemi Turci so skríženými nohami pod sebou, niekde dvaja, niekde traja a i po piati. Tu sedí starý hodža a okolo neho Turci v červených a bielych fezoch s dlhou, modrou kyckou, s veľkými gomby na džamadanoch striebrom vyšívaných. Tam sedia pri krčme iní a chlípu čiernu kávu. Tu jeden sklep naplnený „malesorkami“, arnautskými ženami, a na všetkých stranách podobné skupiny.

Trh je dosť priestranný, ale plný, ako nabitý. Ukazuje najpestrejší obraz. Predstavte si Černohorca, chodiaceho po trhu so somárom a ponúkajúceho na predaj drevo, ktoré somár vlečie na chrbte; pravda, Černohorec pušku musí mať so sebou, ako všetci v zetskej nahiji. Bez pušky nesmie ísť von z domu, lebo je to už na arnautskej hranici, kde vždy musí obávať sa nápadu. Tam hŕba Arnautov — tiež s flintami a opaskom fišakmi naplneným — probujú diple, naraz i desiati, a robia taký piskot, že na sto krokov od nich ľudia nemôžu sa rozumeť. Idúc ďalej, vidíš plné koše dohánu, za ním syra, zelené figy, suché ryby, varené vajcia, lepne, koberce, moruše, pletené bačkory, varenú kozacinu, chleba kukuričného a pšeničného, černohorské opasky a čiapky, nože, sňahu, ktorý dievčence doniesly s planín a predávajú po kuse, aby sa ľudia ochladili; vidíš mlieka, kyslej papriky, a to všetko v pestrom neporiadku, pomiešané, a kupci sú tiež najrozmanitejší. Tu nesie stará tučná latinka v širokých šalvarách veľkého poviazaného kohúta; hentam dvaja Arnauti v bielych fezoch bez kycky, s puškami a v opasku so starou pištoľou na kríž strčeným dlhým handžárom, jednajú sa o mulicu s latinom, ktorý má hlavu po ich zvyku bielou šatkou okrútenú. Postred cesty sa prechodí úradník v zelenom, do kolien siahajúcom kabáte s Turkom skvostne oblečeným, ktorý dal svojmu červenému fezu podobu turbána tým, že okolo neho okrútil biele plátno. Oproti nim ide mujezin v dlhom čiernom kaftane a s príjemným úsmevom pozdravuje sa s Turkom: „Salem alejkum, efendije.“ Pri tom položí ruku na hruď, na ústa a na vrch hlavy. A hľa, ani som nespozoroval cigáňa, ktorý si tu popanštil meno na „Gabeľ.“

Krčmy sú naplnené vysokými, kostnatými postavami Arnautov, ktorí robia taký hluk, ako by celá Podgorica len im prináležala. Dovolené im je prichodiť do Čiernej Hory, aby sa nabralo na nich trochu černohorskej kultúry (oni sú od nej omnoho nižšie), ale Černohorci nesmú prechodiť čez ich hranicu.

Keď sme sa už nasýtili tej trmy-vrmy, vyhľadali sme s Michajlom nášho kollegu v Podgorici a šli sme sa prechádzať po odľahlejších uliciach. Zvedaví sme boli na turecké mesto. Turci sú všetci na trhu, ale vidíme ich zatvorené buly. Snáď len vysliedime niečo cez obloky, hoc sú i zastreté riedkym plátnom, alebo zapravené hustou drevenou mrežou. A nesklamali sme sa. Hneď na začiatku, ako sme prešli popri starej džamiji (modlitebnici) s vysokou tenkou drevenou vežou, na ktorej päť ráz denne mujezin spieva svoje: „Il Allah!" a volá verných na modlitbu, išla naproti nám v pestrý hodváb oblečená bula, s tvárou odokrytou, lebo je ulica mŕtva, nik nechodí po nej. Priblížila sa k nám na 5—6 krokov, a len vtedy sa spamätala, že ju nesmieme videť, a skryla tvár do širokej feredži (široký ženský svrchník), ktorú mala na pleciach prehodenú. Zanechali sme ju už na hodný kus, a ešte sa obzerala za nami zvedavo. Videli sme potom ešte dievča asi štrnásťročné, v bielej košieľke, s vanulami — drevenými papučami — na nohách; išlo do súsedného domu, a spozorujúc nás zďaleka, tak začalo bežať, že mu odfrkla jedna vanula, a ani mu neprišlo na um zohnúť sa po ňu.

Turkyne všetky majú červené vlasy, ale nie prirodzene červené, lež zafarbené, čo je u nich v móde; farbia si i nechty, pery a obrvy. To som videl pri malých dievčatkách, ktoré smú chodiť po slobode do dvanásteho roku; vtedy ju zasnúbia niekomu a držia ju v dome.

Podgorica bola až do roku 1875 v tureckých rukách. Turci boli v nej vo väčšine, preto i podnes nachodia sa stopy tureckých obyčají i medzi srbským obyvateľstvom. Podgorické srbské dievčence na pr. nevychodia z domu, neukazujú sa, práve tak, ako turecké. Ale jedna príčina je tomu tá, že za tureckého panovania nesmely vychodiť preto, lebo ich Turci silou odnášali do háremov. Dnes toho nebezpečenstva už niet, ale sa zo zvyku skrývajú. Len je to medzi Srbkyňami nie tak prísne, ako medzi Turkyňami; to som mohol zavierať z toho, že z jedného srbského domu tri kučeravé, černovlasé hlavičky vykukly cez oblok toľko ráz, koľko ráz sme popred dom prešli.

Keď sme sa nablúdili po starom tureckom meste, pomedzi staré, nebielené domy, úzkymi ulicami, ktoré upomínajú na labyrint, božia ruka nás vyviedla za mesto — na turecký cmiter. Ano, musím povedať, že božia ruka, lebo naši, keď čuli, kde sme chodili, začali sa žehnať krížom od strachu a divu, že sme živí vyšli ztadiaľ; naše šťastie bolo, že Turci boli na trhu, že nás nestretli, lebo by sme boli draho platili za sliedenie okolo háremov. Ale sme sa predsa našli za mestom medzi okrúhlymi mramorovými stĺpmi, okrášlenými pri vrchu turbánom, to jest najobyčajnejšími pomníkmi tureckými. Jeden z nich stojí pekne do prava, druhý naváženy dolu, tretí leží celkom po zemi vystretý, zo štvrtého trčí už len jedna polovica hore, a druhú keby človek hľadal, mohol by najsť v celkom protivnom kúte cintorína. Na pomníkoch sú navyrezávané dlhé vety, ale turecky a arabsky. Hroby by sa ani nerozoznali od zeme, keby

nie tých pomníkov. Vyzerá to ako zelená pažiť, z ktorej trčí kde-tu kus okrúhleho kameňa k nebu, ináče pusto, ani stromu, ani kvietka, ani nijakej byľky. Snáď preto i povstalo srbské príslovie: „Prodje, kao pored turskog groblja." To hovoria, keď niekto prejde popri človeku a nepozdraví ho, neobzre sa na neho, sťa by ho ani nebolo.

Ztadiaľ sme zaobišli mesto, a srbským krajom sme vošli dnu na trh, a vyrozprávali sme našim dobrodružstvá, ktoré sme zažili. Tu sme sadli do hostínca a naobedovali sme sa baraniny na ražni pečenej, ktorá je u Srbov všade obľúbená. V najmenšej dedinke upečú na ražni každodenné jahňa, a keď je hotové, vystrelia z flinty na znak, že už môžu prichodiť po mäso.

Pred večerom sme tiahli opravdovou karavánou domov. Bolo tu na stá a stá dedinského ľudu, ktorý šiel z Podgorice na všetky strany, a bolo tu i koní, mulíc, somárov, aj iného dobytka, tak, že to mohlo slúžiť maliarovi ako modell — sťahovania národov. Ale zástup sa čím diaľ väčšmi delil na čiastky a do Draževiny nás prišlo už len s tridsať.

V Draževine som strávil ešte asi päť dní starým spôsobom, až konečne priblížil sa pravoslávny „Petrov dan", v ktorom mala byť na Cetini svadba kňaževića Mirka so slečnou Natáliou Konstantínovićovou. V celej Čiernej Hore sa robily veľké prípravy k svadbe, malo to byť niečo veľkolepé, nuž chcel som to videť i ja. A aj ináče nazdával som sa, že som už dostatočne vykoristil pohostinnosť Draževincov, preto som sa odhodlal, že na Petrov dan pojdem na Cetinie, tu pozrem svadbu, odídem do Kotora a s prvou loďou domov.

Rozlúčil som sa s mojimi hostiteľmi čo najúprimnejšie a najcitlivejšie, so sľubom, že aspoň ešte raz v živote ich navštívim, a že vôbec nikdy nezabudnem na nich. Niektorí členovia Michajlovej rodiny — a Michajlo tiež — šli so mnou na Cetinie čiastočne k vôli svadbe, čiastočne aby mňa vyprevadili.

Na Cetiní sme našli ulice preplnené Černohorcami, Turkami a Arnautmi, ani nabité. A to tak trvalo po svadbe ešte za týždeň, a ja som musel nocovať po päť nocí alebo za mestom pod šiatrami, ktoré boly za ten čas pre ľud narobené, alebo v prostých domoch za „šesticu" (za šesták), a to vždy v najvyberanejšej spoločnosti, mne celkom neznámej. Obyčajne som sa po večeroch prechádzal a a naslúchal vojenskej muzike v parku, a keď sa zotmilo, vošiel som do prvého osvetleného domu pýtať si nocľah, a ten som všade dostal za šesták. Pravda, že som musel nocovať na jednej posteli s dvoma-troma neznámymi Černohorci, ale som to vďačne znášal pre tú lacnotu a celkom som sa dobre cítil v tej spoločnosti.

Na Cetiní mal som príležitosť videť všetkých členov panovníckej rodiny. Prvý raz som ich videl pred domom, ktorý bol sriadený pre novomanželov na krátky čas. Videl som ich vtedy, keď sa sišli, aby privítali mladuchu na Cetiní. Keď delá oznámily, že mladá pohla sa z Nieguš, kde obedovala, ľud sa začal v ohromných massách hrnúť pred dom; cetinskí policajti postavili zástup s obidvoch strán cesty do šíkov. Mne sa dostalo šibalstvom jedného

žiaka cetinského veľmi dobré miesto, celkom pred domom patričným. On totiž „podvalil“ — ako Srbi hovoria — policajtovi, že som ja „dopisník slovenských novín“, a tento sa mi postaral o krásne miesto.

Kočiare prehrkotaly popod triumfálnu bránu, ktorú postavil taliansky konsulát a opatril nápisom: „Viva gli sposi!“ Ľud ich prijal s veľkým oduševnením, o ktorom som sa presvedčil z hromovitého: „Živili mladenci!“ ozývavšieho sa na všetky strany. Kňaz Mirko čakal už od pol hodiny pred domom, zabávajúc sa za ten čas s mostarským mladým básnikom Alexom Šantićom a novellistom Svetozárom Ćorovićom. Keď kočiar priblížil sa a z neho vystúpila slečna Konstantínovićova s mladým kňazom Danilom, celá panovnícka rodina ich vítala srdečne. Vtiahli do domu; pravda, národ nechcel sa rozísť, ale zatiaľ obstupoval dom, kým sa mladí nepokázali na balkone.

Večer boly v parku ohňostroje, hrala vojenská kapella, a mňa milo prekvapilo, keď zavznela „Kde domov můj“ a iné české piesne. Na druhý deň bol v panovníckej kaplnke sobáš, a potom za dlhý čas samé veselie.

Ešte jedno, a potom dosť. Byť v Ríme, a nevideť pápeža — byť na Cetiní a nevideť kňaza Nikolu, je asi jedno. Preto som hľadal príležitosť videť ho čím viac, čím častejšie. V tom mi bol na pomoci jeho dobrý zvyk: že každé ráno vstáva včas a o pol siedmej, o siedmej sedí pred palácom na stolici s dvoma adjutantmi, a ľudu nahrnie sa kolo neho, sťa kuriatka okolo sliepky. Ja som bol každé ráno v tom zástupe a očakával som s veľkým rozochvením, či raz padne kňazovo oko na mňa, či ma zavolá k sebe bližšie, ako obyčajne robieva s tými, na ktorých sa upozorní. Ale, obkolesený černohorskými chlapinami, ani som sa nevidel v zástupe, a skoro som preklial Černohorcov, že sú takí veľkí. Mohol som síce pristúpiť ku kňazovi sám a bozkať mu ruku, čo je tam obyčaj, ale som tak nechcel: mal som trému a čakal som náhodu. No tá ma prekočila. Raz som stál už celkom v blízkosti kňaza, a bol by ma iste oslovil, ako bol začal od jedného kraja zástupu, a vždy prichodil bližšie ko mne, ale v tom prišlo mu na um, že možno niektorí zo zástupu majú k nemu prosby, nuž povedal:

„Kto má so mnou nejakú prácu, nech vystúpi napred!“

Na to vyzvanie vystúpili s tridsiati, a ja v tej mienke, že je moja vec nie dosť vážna, ostal som zase. A to mi bol už posledný deň na Cetiní. Nuž chcel som sa nakochať aspoň v slovách kňazových, ktoré on na tri kroky blízko bohate trovil na prítomných.

Mňa zaujímal ten tón, akým tento panovník konferuje so svojimi poddanými, a ešte viac oni s ním. Nik by si nepomyslel, aký pomer je medzi týmito osobami; tu hovorí človek s človekom, starý známy so starým známym, priateľ s priateľom, Prijde Černohorec a na pr. povie: „Gospodáru, ja by ťa prosil, aby si mi dal zástavu nášho bataillonu (aby ho urobil „barjaktárom“), lebo som ja najzaslúženejší a najhodnejší jej.“ A kňaz mu odpovie: „Ale, človeče, ty si mladý, a ja ťa ešte nepoznám, neviem, či si statočný, či si

junák“ a pod. — „Opýtaj sa, gospodáru, môjho kommandíra; on je tu, on ma zná.“ — „Ah, poznám ja tých vašich kommandírov! Ty len žmurkneš na neho (a tu kňaz žmurkol) a pošepneš mu, že mu pokosíš celú lúku, čo má doma, a on hneď povie, že si ty najlepší. Ale, vieš čo? Ja zástavu pošlem do bataillonu, nech on vyberie najhodnejšieho pre ňu, a ty, ak si jej hodný, aj tak ju dostaneš.“ — „Dobre, gospodáru, ja myslím, že ju dostanem! Živio gospodár!“ A vec je vybavená.

Prijde druhý, že chce byť officierom pri vojsku. A kňaz ho hneď pozná: „To si ty, Lazare, čo si bol kapitánom na „vaporu“ (lodi).“ — „Áno, gospodáru.“ — „No, čakaj, možno, že dostaneme od niekoho vapor, budeš potom kapitánom, Ale, môž' byť, ti je to dlho čakať, nuž budeš officierom.“

Tretí má tiež prosbu, kňaz mu povie: „Dobre, dostaneš. Buď presvedčený, že dostaneš.“ Ale tento Tomáš sa ozve: „Ja viem, že by si ty to mne chcel dať, ale ty to zabudneš, alebo tvoji ľudia nevykonajú.“ — „No, ja som ti to sľúbil, a to sa splní.“ — „Len potom nezabudni, gospodáru!“ A bohvie, dokiaľ by sa ešte hádal, keby ho iní neokríkli: „Mlč! Keď ti raz gospodár povie, že dostaneš, nuž dostaneš!“ a odtisnú ho na stranu, aby na jeho miesto prišli noví, ešte doliehavejší. A gospodár s najväčšou trpezlivosťou vyslúchne všetko, súdi, napomína, radí, shovára sa, ako učiteľ s dietkami, ako otec so synmi. Keď je s tým hotový, vstúpi do palácu, a sprevádza ho ta silné „Živio gospodár!“ idúce zo sto a sto hrdiel, hlásajúce lásku ku gospodárovi a zvestujúce, že gospodár opäť ukázal svoju náklonnosť k ľudu.

Tento ostatný deň strávil som na Cetiní, ako aj iné. Na obed som kúpil za 6 krajciarov kus baraniny, za 4 krajciare chleba, a utiahol som sa za monastýrom do hôrky pod Orlovým Kršom, tam som strovil svoj obed a vyvalil som sa do zelenej trávy do chládku a spal som celé poobedie. Večer som našiel v jednom dome nocľah za šesták, ale už peknú bielu posteľ osobitnú, lebo zástupy ľudu už rozišly sa z Cetinia.

Ráno o štvrtej som už putoval pešo do Kotoru. Sponáhľal som sa preto, aby som päťhodinovú cestu nemusel konať v najväčšom úpale. Na Niegušoch som sa naraňajkoval a oddýchol som si za pol hodiny, a šiel som ďalej zase len sám; a táto samota mi bola po vôli. Nik mi neprekážal v myšlienkach o černohorskej statočnosti, pohostinstve, ľudskosti a iskrennosti...

Prišiel som do Kotoru, tri-štyri hodiny som blúdil po jeho úzkych, smradľavých uliciach, a obdivoval som túto zdemoralisovanú miešaninu ľudu, ktorá po milých Černohorcoch zdá sa ešte protivnejšou.

„Pannonia“ doviezla ma ošklbaného, od cesty zmoreného domov.

A dnes som zase tu, kde pred rokom, pred dvoma, to jest v škole.

Jozef Holúbok.

Pieseň Aničky,

zbláznenej pre brata zo škôl vyhodeného.

Motto: »Černidlo vedomca a krv martyra majú v nebi jednakú cenu«.
(Mahomed v Al-Korane.)

Ach, Anička! Pôjdeš za mňa?
Veď ťa ja mám rád!
Pôjdem! Pôjdem! Splň mi žiadosť,
Milý kamarád:

»Keď preplávaš ozbrojený,
So šabľou v ruce,
Rozbúrený, mutný Dunaj, —
Dám ruku, srdce.«

Dievčatko som 16-ročné,
Ej, vydám ja sa;
Vydám sa ja za zbojníka,
Nie za mamľasa.

Keď preplávaš ozbrojený,
So šabľou v ruce,
Dunaj mutný, rozvlnený, —
Dám ruku, srdce.

Ochomútený je národ:
Bez národnosti,
Melodia bez pesničky,
Bez duše, kosti.

Hromohlasná harmonia
Tiež bez ozveny,
Je i hrozný mstiteľ Husa
Nemcom dusený.

Ja som prázdna melodia,
Pesničku hľädám;
Stvor národu pieseň hnevu,
Ja ti srdce dám.

Čo je národ bez bandita?
Krčma bez viechy!
Slniečko ho neprisadí,
Drichmú v ňom hriechy.

Keď preplávaš ozbrojený,
So šabľou v ruce,

Dunaj mutný, rozvlnený, —
  Dám ruku, srdce.

Som dievčatko driečne, pekné,
  Šestnásť rokov mám;
Smelému len banditovi
  Srdce svoje dám. —

Na Golgote, hor' na kríži,
  Traja hriešnici;
Jeden klnie; pokajal sa
  Ten na pravici.

V strede stonal medzi lotry
  „Života zárod“, —
Ten modlil sa za svých vrahov
  A umrel za rod.

Nám odmotal slnce nové
  S križa Jeho ston,
A národy z noci chlieva
  Povypúšťal von.

Kto prerúbe breh Golgoty,
  So šabľou v ruce,

No nebohý Luka akousi náhodou dostal sa na more. Pozdalo sa mu, že je lepšie mať do činenia s týmto vrtkavým elementom, než s hospodármi — stal sa mornárom. Pomaly shonobil horko-ťažko čosi groša a nadobudol si neveliků lodicu, na ktorej sa túlal sem a tam po Adrii. Pozdejšie mal velikú loď, s ktorou sa mohol odhodlať i na ďalšie výlety: od tých čias začal rapídne bohatnúť a veľadiť sa. Kupci v Trieste, Senji a Benátkach znali dobre odhodlaného majiteľa lodi a kúpili od neho nejeden okov vína. Kapitan Luka — lebo sa stal kapitanom medzitým — bol kupec šťastný, kapitan šikovný. Loď neroztrieskal, ani nevysadil nikdy na melčinu alebo úskalie — a tých jesto hodne v našej Adrii. Treba doložiť, že v tie časy nebývalo toľko „lanterien", a či už majákov, ako dnes, dľa ktorých sa môžeš i po noci orientovať na mori. Nie, vtedy sa na mrkaní radšej utiahly lode do prístavov, než blúdiť sem a tam pomedzi nebezpečné ostrovčeky, ktorých je taká sila rozosiata v tomto mori. Ale kapitan Luka nebol bojko: keď bolo treba, i hazardoval i stavil loď i život na kartu. Nie div, že mnoho ráz predbehol druhé lode a dostal sa do Triesta alebo Benátok práve v okamih, keď nebolo konkurrentov.

Tak sa stalo, že kapitan Luka v krátkom čase shrnul pekných pár tisíc. Najťažšie je začať. Prvá tisícka je ťažšia, než pozdejšie, keď ich už máš mnoho, desaťtisíc. A kupectvo čím dial, tým väčšmi mu prekvitalo. Angličan alebo Nemec bol by sa až teraz hodil naň celou váhou, vykorisťoval, rozširoval ho v nenásytnom hlade za zlatom. Kapitan Luka bol Slavian, k tomu mal starého mornára, ktorý mu ustavične húdol: „Chráň sa ty mora, kapetane — radšej sa drž zeme, tá ťa neoklame"... I v ňom, pravom Slavianovi, prebudila sa túžba za pohodlím, túžba, aby užil i on dačo z ovocia svojej práce. Sgazdované peniaze nevkladal do kupectva, ani do banky, neobrátil ich na podniky a špekulácie: ale jednoducho kupoval za ne pole v svojom rodisku. Ako vzrastal zárobok, v tej miere vzrastaly jeho zeme, tak že za dakoľko rokov stal sa prvým statkárom v našom meste. Bol majiteľom veľkých viníc, ktoré boly výnosné, lebo víno začínalo práve v tie časy prichodiť do ceny. Niektoré obrábal on sám, ovšem čo lepšie, ostatné — velikú väčšinu totiž — dal na težaka, ťahajúc sám čistý úžitok, bez namáhania, bez útrovy.

S podivnými citami vstúpil na svoju „Bonaventuru", ktorá bola zakotvená v Dolčinách, naložená vínom, jeho vlastným vínom... Teraz už nemusel hazardovať — istotu, bezpečnosť má v ruke; kým žije, vystačí mu dôchodok i na živobytie, i na pohodlie, i ešte mu zvýši...

Okrem majetku shonobil v krátkom čase dosť velikú summu, ktorú rozpožičal niečo v mestečku a ostatok složil do baniek. Majúc všetkého dostatok, i nazbyt, mohol sa oddať pohodliu a trochu povoliť ambícii. Syn úbohého težaka zaklopal raz na dvere starého „castella" v Novigrade, kde prebývala od storočí slávna família de Župančić-Ciuppaneo, vtedy už pravda hodne schudobnelá. Prijali ho s mnohými komplimentami, ponukli ho studenou limonádou i upiekli jahňa. Na konci hostiny zasnúbili s ním, vyše štyridsaťročným,

morským medveďom, Angeolinu, jedinú dcéru, veľmi driečnu, mladú, vzdelanú slečnu, odchovanú pečlive a v starých tradíciach. Kapitan Luka vystavil si v mestečku rozsiahly dom, a či skôr palác, ktorý zodpovedal jeho vkusu a požiadavkám jeho velikého gazdovstva úplne, a uviedol doň svoju mladú ženu Angeolinu, alebo, ako ju zaraz prekrstili, šoru Anzulu.

Dom je tedy veliký, z bieleho kameňa, a síce zo samých kvadrov, na hladko tesaných. Na ňom sú vkusné ozdoby, kresané v kameni, rímsy a krásny balkon. Doň sa vchádza priestrannou verandou, ktorá je v lete pokrytá viničom a so strany morskej miesto krova nachádza sa na dome veľkolepá terrassa.

Keď vstúpiš bránou, večne otvorenou, octneš sa vo dvore, okrúženom so všetkých strán záhradami. Dvor je vysypaný drobným bielym pieskom a v úzadí, kde sú hospodárske staviská, vydláždený dlážkami. S tejto strany, zo zadného dvora, sú vchody do pivníc, založených pod domom pod mohutnými klenbami. Tu v úzadí sú i staviská na pálenie rakije, na prešovanie vína a oleja, s patričnými, všetko modernými, mašinami.

Uvijúc si také hniezdo v meste, uvedúc doň mladú, peknú ženu, kapitan Luka začal zanedbávať plavby po klamlivom mori. Riedko kedy vídali ho na moste jeho „Bonaventury“, viac ako hosťa, než ako kapitana. Naostatok nevďačný pán predal „Bonaventuru“, na ktorej shonobil všetko, čo mal na tomto svete, a definitívne sa utiahol do svojho paláca. I tento predaj vykonal — ako všetky špekulácie — veľmi výhodne: onedlho začaly sa zakladať paroplavebné spoločnosti, ktoré za pár rokov urobily lode na plachty temer bezcennými a zničily drobných majiteľov takých lodí.

Navrátil sa k zemi, ku ktorej bol prikovaný celý jeho rod. Človek zkúsený, zveľadil svoje vinice, zveľaďoval i svojich težakov. Národ ho ctil i miloval. Chceli ho vyvoliť i za náčelníka, no chytrý kapitan Luka vedel vždy šikovne vyhnúť podobným hodnostiam, ktoré nedonášajú ničoho, iba starosti a preháňanie.

Keď sa kapitan Luka utiahol, bol svieži človek, plný sily a bujnosti. Plecia široké, hruď mohutná, tvár červená, ako u človeka, ktorému neškodí vietor ani slnce. Keď viedol mladú ženu do kostola v prvý rok manželstva, nebol by nik povedal, že je medzi nimi toľký rozdiel v rokoch. Vynímal sa pri nej, taký omladnutý, ako bol, sťa človek, ktorý dosiahol tridsať rokov. Iba čo hojdavá chôdza prezradzovala, že musel roky a roky stráviť na klátivom moste kapitanskom. No utiahnuc sa definitívne od mora, začal ostarievať rapídne. Darmo je — mornárovi more! Navštívil ho kašeľ, o ktorom predtým nechyroval, nezvyknutý pohodliu tiež v krátkom čase stučnel, tak že sa stal ťažkopádnym. Vlasy mu tiež takrečeno čez jednu zimu ošedively.

Tu i tu smutné predtuchy preletely mu mysľou, sťa tône po nivách. Napopáckaly ho neraz, keď okolo neho poskakoval malý Niko, šantoval po dome a dvore; keď čul hlboký alt svojej panej, ktorá prekvitá sťa ruža. V také chvíle sklonil hlavu do dlaní, zamyslel sa, rozvažoval a zakaždým vzdychlo sa mu zhlboka. Ej,

zmeškal všeličo na mori, zmeškal! Shonobil veľký majetok, nadobudol si pohodlia, zabezpečil starobu: ale utratil medzitým svoju mladosť, ktorá sa už nenavráti... „Bože, ako je ten život krátky!“ požaloval sa neraz sám sebe. „Sotva počneš svojsky žiť, užívať ovocie svojej práce — už ti vychodí termín a trabakul života käruje do prístavu. A tamvon na otvorenom mori poťahuje medzitým ešte tak priaznivý vietor, plachty sa nadúvajú, plavba je tak výhodná a príjemná...“

Tak sa náš kapitan stal zádumčivým, noriac mysel hlboko do tmavých záhad života. Skrotnul ako jahňa, on, prudký mornár, ktorý hrešil na moste, až sa hory zelenaly. Začal i kostol navštevovať, nielen v nedeľu, ale i v robotný deň. Dal zreparovať oltár „sv. Nikoli putniku“, patronovi mornárov. Spovedal sa riadne v predpísané termíny, kajal sa dôkladne z hriechov, plnil pokuty ako statočný mornár, ktorý neoklamal nikdy nikoho o krajciar a neoklamal by ani Boha o jeden otčenáš. Postil sa svedomite, i vtedy, keď mu humánny náš don Roko vykonal u biskupa dišpensáciu od pôstu. Dakoľko rokov pohodlného života na suchu zlomilo tvrdého „libeála“ úplne, zničilo náboženskú ľahostajnosť, ktorou sa toľme honosil, kým bol kapitanom.

V zime, v dlhých smutných nociach, nemohol často oka zažmúriť. Neraz vyskočil z postele, trápený od dýchavice, a pristúpil k obloku. Zazrel nekonečné more tamdolu, obliate magickým svetlom mesiaca — more, ktoré ho toľké roky trpelive nosilo a dopomohlo mu k bohatstvu. Nesmierna ťarcha zavalila sa mu na úbohé prsia. Ťarcha, že je on už iba porúchaná loď, vyhodená oceánom života na breh, rozheganá, nesúca na vysoké more, kde sa dvíhajú nesmierne vlny, kde zavýja bura...

V takú jednu noc urobil sľub svojmu patronovi, sv. Lukovi, že mu vystaví kaplicu na konci mesta, na svojej zemi. No ten sľub už nemal kedy vyplniť. Prechladol, hoc z domu ani nevychodil a hoc doktori i robili, čo mohli, barka jeho života pristala definitívne do prístavu večného pokoja. Šora Anzula dokončila sama stavbu kaplnky, nadobudla na oltár obraz sv. Luku v pozlátenom ráme, ako sa i dnes vidí na vyšnom konci nášho mesta. Na dverách kaplnky nikdy nechybuje venec z čerstvých kvetov, dar šory Anzuly patronovi nebohého muža.

Bola ešte mladá, svieža nevesta, keď ovdovela. Mohla sa veľa ráz vydať, i výhodne, no nemohla sa odhodlať „pre toho zurvalca“. „A potom,“ vyhovárala sa tetkám, čo ju prišli pokúšať — „teraz je kopačka, nemám kedy“... Za kopačkou prišla podpieračka, potom polievačka, zas čistenie pivníc a reparácia sudov, na ostatok oberačka, potom pretáčanie nového vína, mletie olív, pálenie rakije — robota robote podáva ruku, že sa nemáš, hriešna stvora, kedy prežehnať a nieto myslieť na svetské márnosti... A keby len roboty! kde sú druhé starosti ešte! Napríklad: vydávať zeme pod težakov, dozerať im na prsty, dávať im pšenicu na účet budúcej úrody, robiť s nimi komputy, pravotiť sa a vláčiť po súdoch, nadávať im a leteť im k hlave, lebo by „ináč ubohú sirotu a opustenú vdovu navnivoč

doviedli. Težak nemá milosrdenstva, kto sa mu dá“. . . Horky tu myslieť na výdaj! Sotva zazvoní Ave Maria na svitaní, treba vstať, prežehnať sa len tak letkom a už načim sa jedovať, nadávať slúžkam, že chlieb nenie upečený a težaci sa nevybrali do poľa. Príde poludnie, sotva odloží lyžicu, už ide za ženami. Je ich ustavične plný dom. Alebo perú, alebo umývajú a drhnú, alebo čechrajú plsť do matracov, alebo preberajú a sušia figy, alebo sa vrtia okolo liesok, na ktorých sa sušia višne. A keď sa v dome odtisne čo-to tej roboty, načim vysadnúť na mula a poprezerať pole a vinice. Tam sa vždy najde niečo, od čoho sa rozpáli tvár a naduje sa žila na čele. Nasleduje obyčajne citovanie težakov pred rozhnevanú paniu a drží sa s nimi „veliká umývačka“. Vyčíta sa im dlhý lajster hriechov: ako kopali, ako hnojili, ako podpierali — každému sa dostane čo-to a težaci odchodia skrúšení, bľadí, vrtiac hlavou.

„Čertovská baba, precibrená vyše práva!“ dumá v sebe úbohý težak, i to nesmelo, aby mu neuhádia myšlienku, „ani všetci čerti by ju nepreviedli“...

Neraz i v kuchyni zariadi čudnú komédiu. Slúžky i nájomnice obletujú nesmierne ohnisko, kde visí kotol a kde sú hrnce do kolena — všetko s chovou pre čeliadku a težakov. Slúžky a menovite nájomnice majú hlboké vrecká. V nich neraz zmizne tu bochník, tu kaval syra, alebo kusisko údeného mäsa. Ona hneď zbadá, ak vrecko daktorej priveľmi odstáva. Keď ich prepúšťa večerom z roboty, vykoná v taký deň generálnu visitírku, pri ktorej výnde každé také zlodejstvo na svetlo Božie. Po takej visitírke celý mesiac má o čom naše mesto hovoriť. Niet sa čo diviť: nieto v ňom ani divadla, ani novín.

Ale zato šora Anzula nenie osihotená v našom meste, bárs sa všetko pred ňou trasie. Nieto veru nikoho, kto by ju nenávidel: naopak, každý si ju ctí a váži, keď tiahne v nedeľu na malú — na veľkú nemá kedy chodiť, tá trvá temer za dve hodiny — pridružujú sa jej težacke ženičky, tak že keď príde pred kostol, má ich celý húf okolo seba. Každá s ňou pekne, každá s hŕbou najvyberanejších komplimentov a pochvál. Paní prijíma to všetko chladno, svetská chvála ju nerozochvieva a hana nezastrašuje. No vzdor tomu na dne srdca cíti čosi za týchto „úbohých diablov.“

Šora Anzula vie dokonale, ako stojí jej gazdovstvo. Ale vidí i druhému do hrnca, na samé dno. Vie dobre, kto ako gazduje, čo a ako varí, čo pije a čo robí. Má na hlave nie len svoje ohromné gazdovstvo, ale i záležitosti pol mesta. Krem toho vie dorábať výborné flajstre na vredy, vie natiahnuť nohu, alebo ruku, keď žila ponad žilu preskočí a keď kto ochorie, pošle mu kvapky „od matice a matrúna“, alebo ružového octu, a ak je choroba ťažšia, i flašku mocného prošeka a šálku dobrej polievky.

Nuž akože by sa taká žena mala kedy vydať?

A veru ani dnes nenie mrzká, bárs sa priblížila hodne päťdesiatke. Medzi bohatými čiernymi vlasmi iba kde-tu sa najde vlákno šedivé. A oko, živé, čierne oko i dnes sa vie zažať pla-

meňom, bárs od rokov nezahorelo plameňom lásky, ani sa neusmialo nebou.

No najviac starosti ju hádam stálo vychovať malého Nika. Vykonala i to, chvalabohu, ako najlepšie mohla. Dokonalosť, ako vieme, nikde sa nenajde, veď ľudia sme krehké nádoby... Najviac vystála, keď ho bolo treba vypraviť do školy. Ona ho chcela posielať do školy, no od toho ju odhovorila šora Bonina, žena šor Ilije Zorkoviča, jej jediná priateľka medzi paniami.

„Čo to robíš, pre Boha, Ankula moja!“ vletela jej hneď ráno do domu. „Čo povie svet na to, v meste i celej provincii! Dubčičov malý a vysedávať v škole! Ešte ti tam ochorie, donesie do domu chorobu, alebo dáky nečin a potom už ty čo! A ak by ti trafil umreť, dievka moja? Len si rozváž. A potom“ — doložila tichším hlasom — „musíš mať ohľad i na svoj rod. Jedna de Ciuppaneo! Len si pomysli, moja!“

„Ty preháňaš. Bonina moja“, odvetila pani Anzula spokojne. „Čo ti prospeje rod, keď sme sa nevydali do famílie! I nebožký bol rodu težackého a čo preto? Ja ver' nebanujem. Človek bol statočný, a potom všetci sme kresťani, chvalabohu. Tí ubohí diabli bez toho sami vedia, čo sme my a čo sú oni: sami sa držia obďaleč, netreba veru, aby sme sa my od nich uťahovali. A potom o to mi je ľahko: ak kto sa opováži len mihnúť — ja viem, čo ma ide, svoje obhájim... Ale čosi i ty hovoríš. Mohol by ľahko doniesť chorobu. Vieme, čo je, úbohý svet azda ti má kedy okolo detí? To máš pravdu — ani doktora to nevolá, žije tak na vospust sveta... Mandina!“ zvolala hlasno do dverí, do ktorých onedlho vstúpila Mande, prvá slúžka. „Reč, Mande, mladému — nech neplačú! Že nepôjdu dnes do školy.“

Učiteľ začal dochodiť do domu a vyučovať mladého. Aby mu bolo veselšie, učil sa s ním i malý Didi šory Boniny, jeho vrstovník. Šora Anzula bola veľmi spokojná a pani Bonina tiež. Pani Bonina je tiež zo starej rodiny, de Welleschi, iba že nenatrafila na také šťastie, ako jej priateľka. Chudák šor Ilija, bárs rodu statkárskeho, ani zďaleka sa nemôže rovnať nebohému kapitánovi Lukovi. Jemu v dome i chybuje neraz — Boh ho opsypal deťmi. Šora Anzula podstrčí neraz pod rukou svojej priateľke, s ktorou bola už v ústave nerozlučná.

Niko odbavil za päť rokov dedinskú školu i čosi tej grammatiky talianskej. Didi mu bol celý ten čas spoločníkom, ba pozdejšie sa im pripojila i malá Dorica, keď už oni učili sa talianske slová, so šlabikárom. Pomaly sa uviedly i ostatné deti Zorkovičovské a robily neborázny štabarc po dome a vo dvore. Doma nebolo takej voľnosti, starosvetský dom so štyrmi izbicami a malý dvorec bol predsa len pritesný toľkej perepúti.

Pani Anzula odviedla Nika a Dida do mesta a zapísala ich oboch do reálky. Didi na druhý rok ochorel a umrel, Niko dokončil celú reálku a odslúžil dobrovoľnícky rok. Potom čosi navštevoval vinársku školu a naostatok vrátil sa domov, lebo viac je hodno cvičenie pri gazdovstve, než všetky školy.

Niko sa vrátil až tretí deň pred samým večerom.
„Dobrý večer!“ pozdravil mamu.
„Dobrý večer!“ ďakuje ona.
To je všetko. Nepýtala sa, kde si bol, čo si robil, kde si sa túlal. Každý má svoju slobodu a svoj rozum... Ostatne neprezradzovala nikdy veľkej nežnosti k nemu, a menovite od tých čias nie, odkedy sa vrátil domov ako poručík v reserve.
Šora Bonina jej to vyhodila neraz na oči. „Nik by neriekol, že ste mater a syn. Tak čudno akosi zaobchodíte jedno s druhým.“
„Všakové sú obyčaje, Bonina moja. U nás sú už raz takéto.“
„Ale mne sa nevidia!“
„A čo si počneš, dušo! Z počiatku sa ani mne nevidelo, ale naveľa vžila som sa i ja do manírov mornárskych. A teraz sa mi páčia.“
„Ale ty si rodená de Ciuppaneo!“
„Čo na tom, keď sme zapadli do druhého prúdu! A potom láska nepozostáva v samom lízaní a maznaní. My sa i takto ľúbime.“
„O tom nepochybujem“ — odpovedá šora Bonina, ale v sebe sa predsa len diví a neodobruje takéto drsné mravy.
„Mama, ja som ti prišiel,“ začal Niko po večeri. Sedeli práve na terrasse pri svieci. Večer je teplý, tichý, nebo jasné a čisté, ako obyčajne býva v lete.
„Dobro mi došao!“ usmiala sa matka, kývnuc ľahko hlavou. „Bol už i čas veru! Začínalo mi byť bez hospodára clivo.“
„Hospodár!“ usmial sa Niko a zuby mu zasvietily zpod čiernych fúzikov. „Pekný hospodár! Bludár, povedz!“
„Nepoviem. Sám šor Niko to ráčili nahliadnuť... Dneska sú akosi veľkodušní.“ A keď naň pozrela, oko jej zahralo takou nežnosťou, že by i šora Bonina bola to spozorovala. Nika ten pohľad rozohrial, nútil ho ku sdieľnosti.
„Dnes som taký šťastný, mama — tak uveličený!“ Založil ruky do tyla a zahľadel sa tam hore, do neba. Hviezdy trblietajú — mliečna cesta sa roztiahla, sťa pokrovec posypaný zlatým práškom. Tu dolu zas na okolo tmavo, akosi tajomne. Iba čo sa vidia biele krovy v neurčitých obrysoch. „Koľko tých hviezd! Všetky vysoko a nedostižné.. “
„Chváliš hviezdy, ani dáky poeta. A či ťa zas okúzlila dáka bludička? Hádam ani nie z tých, čo sú tak vysoko, vysoko a nedostižné...“
Nikovi preletel tvárou úsmev v sladkej dume. Oko zasvietilo oduševnením, uprúc sa kamsi ta do diaľky. Mater pozrela naň vnímavo. Jeho celé držanie znamená čosi nového, akýsi obrat. On pristihol jej oko na sebe, bárs ona hneď odvrátila pohľad.
„Mandina, odnes so stola. Hospodár dnes nejedli.“
Mandina šľahla svojím sivým očkom, skúmavým a zlostným na pána a kýsi tieň úsmevu preletel jej pouvädlými perami.
„Nebodaj im zaľahlo,“ odpovedá Mandina, hodiac na paniu významný pohľad. Znamenal by asi toľko: „Kebys' ty vedela, ale

ty o to nestojíš...“ Paní zaraz zbadala, že Mandina má čosi za lubom, no pretvára sa, ako by nič nevidela. Považuje za nedôstojné panej vyzvedať sa a dať sa informovať od slúžok, a čo hneď starých a spolahlivých, ako obstarná Mandina. „A potom veď ona ak čo vie, bez toho neudrží na jazyku“ — domýšla sa chytre, a v tom má úplnú pravdu. Mandina je verná a spolahlivá — no vzdor tomu s tajomstvom nemožno sa na ňu spolahnúť.

Niko len pozrel šelmovsky na Mandinu a hladí fúziky.

„A čo mi malo zalahnúť?“ dráždi ju on, lebo vidí, že ona čosi šípi.

„Hm, pečienka, divotvorná na príklad,“ odpovedá ona, pokyvujúc hlavou a pozrúc tu i tu na paniu svojím významným pohladom. Ako by jej dávala termín, dokedy je hotová hovoriť, a keď sa raz ten termín prepasie, ej, potom sa ona zatne a ani slova sa od nej nevytiahne ani kliešťami. No pani ani teraz si nevšíma celej hry. Vie ona dobre, že sa dozvie všetko a nezadá si ničoho. Len trpelivosť!

Niko pozerá na Mandinu, ako by chcel premerať hĺbku jej tajomstva. Potom sa usmial, pozerajúc na ňu vždy vyzývavo. Mandina sa uškerila a zažmurkala na mladého pána, ako by chcela povedať: „Veru tak — ja viem všeličo...“

No mladý pán by nedbal, nech vybúši, čo má vybúšiť. Jemu sa všetko vidí, že by Mandina mohla vypáliť prvý náboj. Zato jej nedáva pokoja.

„Hovoríš pokryte, sťa zatvorená kniha — v znakoch a mihoch. Buď tak dobrá a povedz odrazu všetko, čo vieš — slobodno.“ A Niko čaká, pozerá na ňu nie bez rozčulenia, čo urobí Mandina. Pani naklonila na bok hlavu, skladajúc a zas rozstierajúc servitu. Ako by sa celý rozhovor jej ani netýkal. No jej čierne oko neraz sa pozdvihne a pozerá skúmavo na pôtku, ktorá sa začína pred ňou rozvíňovať.

„A čo ja viem?“ krúti ona hlavou. „Ja neviem ničoho,“ dokladá určite a na ostatok s úskočným úsmevom dokladá: „Nič zlého aspoň...“ A zas šelmovsky šibla okom na mladého, ktorý sa netrpelivo zamechril na stolici. Táto hra o slepú babu, úskoky a vytáčky Mandinine začínajú sa mu nepáčiť. Zdá sa mu, že ona ako by pozabudla, že pred ňou nesedí malý Nikoletto od kedysi, ale mladý gazda, ktorému dnes-zajtra všetko sa bude musieť podriadiť.

No slúžka ako by nebadala netrpelivosti mladého gazdu. Skôr spokojná, že sa jej ho podarilo trochu poprehåňať, usmiala sa a obrátila sa rovno k panej. „Gospodarica, tento raz bude Rumenko oddychovať.“

Rumenko je, ako vieme, jeho kôň pod sedlo — bystrý, vytrvalý, pečlive držaný. Keď vysadne naň gazda, zacifruje pod ním ako tanečnica, ale zaraz sa rozpáli a skočí lahkým cvalom, zalomiac peknú hlavu.

Na tieto slová i pani podvihla hlavu a pozerá na syna a zas na slúžku, ako by až teraz bola pobadala, čo to medzi nimi za pôtka. Niko sa začervenal v tvári a z čierneho, ohnivého oka šlahá

blesk za bleskom na ženskú, ktorá sa mu protiví svojimi útokami. Bol by radšej, keby ho napadla prosto, bez úskokov a zakrývačiek. Najedovala ho zvlášte narážka na Rumenka, vlastne jeho tajomné vychádzky na koníku do súsedných obcí, kde zažil nejedno dobrodružstvo, zasnoval nejeden románik. Zo všetkých vybŕdol, to je pravda, ani pri jednom nežaviazol: no odniesol si neraz i hanu a poníženie, neraz i česť utrpela úder — veci, na ktoré málokto sa rád rozpamätuje a tým menej tešia ony, keď ti ich druhý pripomenie.

„Tedy už raz nech čujeme, čo máš!" zvolal rozpajedený.

„Čo radi máme, o tom radi počúvame," odpovedá ona zas len svojím spôsobom, ktorý sa jej toľme páči. A doložila znezrady: „Odpusťte, ja nemám kedy. Treba ísť spať. Gospodarica, dobrá vám noc, i vám, šor Níko! Snívajte sladko!"

Uklonila sa a zvrtla svižno, ani dáka mladica, obrátiac sa ku schodom, ktoré vedú z terrassy do domu. I tento ústup bol vyrátaný: smeroval k tomu, aby syna uviedol do rozpakov čím väčších pred materou.

Níko sa skutočne cíti nepohodlne, ako človek, ktorý má vyplatiť nepríjemný dlh, a či skôr sdeliť vec, o ktorej nevie, ako sa dotkne. No dnes večer, vzdor rozpakom, srdce je plné šťastia, v uchu mu zvučí jej sladký hlas, na ústach cíti jej horúci bozk, ktorým ho obdarovala pri rozlúčke . . Zase zalomil hlavu a oko mu blúdi zdanlive hore medzi hviezdami: no skôr ono hľadá, či nezachytí niekde zamatový lesk jej oka, zažatého žiarou lásky . . . Mať hľadí zamyslene, skryjúc ruky pod zásterku. Komári, dovábení sviecou, obletujú a hudú svoju pisklavú, nepríjemnú nótu.

„Ja som, mama, našiel dievča," ozval sa Níko po dlhej chvíli. Hlas jeho znie akoby zďaleka, zpoza vysokej priehrady. Pozerá ešte vždy k nebu a keď pritvorí oči — vidí pred sebou jej strojnú postavu, nádhernú, sťa keď zora poleje svojou žiarou kvet granátový.

„Ešte čo!" zadivila sa šora Anzula. Pomkla sa k stolu neobyčajne živo, v oku jej zažiarila úprimná radosť. „Tedy niečo vážneho — konečne!" zvolala s prízvukom radosti.

„Celkom vážneho!"

„Konečne, že to čujem!" dodala s úľavou. „Od dávna som na to čakala, číhala. . Teraz len — ktorú!"

„Pekná je."

„To som i bez toho vedela."

„Preturuša. . . ."

Šora Anzula privrela oči. Svieca ako by bola zablčala, jej plameň ako by bol pokryl terrassu, Dubčićovský palác a šibal do hora, do samej oblohy, ktorá sa zakrvavila prudkou žiarou. . . Pritisla ruku so zásterkou na ústa, chvíľu počkala a konečne sa pýta: „ktorá z nich?" Hlas jej je o poznanie nižší a akoby tupejší. Níkovi sa zdalo, že čuje v ňom jemné chvenie.

On až teraz pozrel na matku. No v jej tvári nebadá žiadnej premeny: ani len údivu. „Katica — mladšia," odpovedá ticho.

Šora Anzula zadržala svoj mier, rovnováhu duše. I hlas prijal svoj obyčajný hlboký prízvuk altový. Začala tak pokojne, ako by

sa shovárala o veciach každodenných. „Ty vieš, že do istých záležitostí sa nemiešam — čo sa týkajú teba totiž. Naschvál ich ignorujem; zatváram oči i uši. Či sa mi páčia, lebo nepáčia, mlčala som, ako by o nich nevedela... Ale dnes, keď mi ty sám prichádzaš s nimi — neviem sama, kde sa berie taká sdielnosť, ja aspoň som ti nie povďačná za ňu — poviem ti moju mienku jasno a doprosta. Dievča je nezkúsené, nie ho ťažko zaviesť: nemáš sa tedy čím honosiť, ak si zvíťazil. . Ale tu treba vziať do ohľadu i to, že sú rodičia statoční, všeobecne ctení: maj tedy na nich ohľad a na to, že jej otec bol verným sluhom tvojho otca."

Niko ešte nepočul z jej úst takej tvrdej reči. V udivení hľadí na ňu a konečne zakabonilo sa mu čelo.

„Nie, mama — neber v tom smysle. Mám úmysly vážne a čestné. Ak bys' nemala nič proti tomu, ja by sa oženil."

Hlas mu nezvučí obvyklým tónom istoty a sebavedomia. I oko akosi ostýchavo strežie, či nezachytí aspoň tieň pohnutia v jej peknej tvári, tak spokojnej. No nemôže v nej postriehnuť nič neobyčajného — kľudná je, chladná ako prvej, jej oko blúdi kdesi vo tme.

„Katica sa volá a tuším slúži" — doložila hlasom ľahostajným.

„Vystúpi zo služby," zabľabotal on.

Pozrela naň s nekonečným výrazom nežnosti a ľúbosti... Zdá sa mu, že jej v očiach zahraly slzy. Niko sa začervenal a musel sklopiť oči pod tým pohľadom, ktorý ho hlboko otriasol, do dna srdca. V ňom vyčítal svoj ortiel, jasne a zreteľne. No vzdor tomu čaká netrpelive odpoveď z jej úst.

„Ja ti mám tedy dovoliť alebo zabrániť!" A tvárou preletel jej úsmev, no taký, že sa Nikovi srdce stislo. „Či ty to myslíš vážne? Ja som v chúlostivom postavení, ako sám môžeš pochopiť: brániť nemám moci a odobriť možno nebudem mať vôle. Povedz ty sám: odvrátil by ťa môj odpor od predsavzatia?" A teraz už pozrela naň svojím pekným okom, že mu pohľad vnikol do najtajnejších záhybov srdca a on vidí, že je pred ňou bezbranný.

„Ty si nie spokojná," vyriekol on nie bez bôľneho rozochvenia.

„Odušovnená som veru nie. Môžem ti i to povedať, že si sa veľmi neukonal pri tých prepačkách"...

„Ako to mysliš, mama?" a hlas mu znie ostrejšie.

„Vybral si hneď prvú, čo ti nadbehla."

„A či by nám bola vari na hanbu?" zvolal rozčuleným hlasom a z očí mu šľahol blesk.

„To som neriekla — to si sám dodal. Statočné dievča statočných rodičov."

„Mne to postačí," dodal on, oddychujúc prudko od rozčulenia.

„To máš veru malé nároky!" odpovedá ona, vždy s tým istým kľudom. Tú vlastnosť si mohol najsť pri desať, päťdesiat druhých. Tá jediná vlastnosť a či už ctnosť mne by ešte nestačila. Vyhľadáva sa toľko druhých podmienok... Prosím, shovárajme sa chladnokrvne, zato nemrašti čelo. Nejdem ti vyratovať, čo by sa všetko vyhľadávalo."

„Rod, majetok, postavenie, lesk, elegancia,“ doložil s trpkým úsmevom. „Vieme, ktoré sú tie podmienky!“

„Nuž tedy! Hovorím ja: zbytočné bolo i hovoriť s materou o tejto veci. Ty si sa dávno rozhodol a rady ti netreba. Vidíš všetko tak jasne!“ Tu sa už nemohla zdržať, aby sa nezavrtela na svojom trojnohom kresle. I v tvári pod jemnou, bielou kožou naskočil jej rumenec. V tú chvílu bola ozaj pekná.

„Mama, ty sa hneváš!“ zvolal on. Zrazu sa mu pozdalo, že nerobí dobre, že je na falošnej ceste: takto sa nemá s materou hovoriť a menovite nie o takých ďalekosiahlych veciach. „Vedel som, že ti to nebude po vôli, čo ti sdelím. No nahnevať som ťa nechcel. To by mi bolo ťažko a práve v túto chvílu, kde sa rozhoduje nad mojím osudom!“

„Eh, syn môj! Uznaj i nám starým. Ty povieš — predsudky. A darmo je — v nich sme sa rodili, v nich odrástli, v nich ostareli: ťažko nám sa búriť a dvíhať proti nim. Nimi sa svet riadil, dľa nich pokračoval a dosiaľ sa osvedčovaly... No ty si si umienil ináč: opovrhnúť, neuznať staré pravidlá. Dobre — ja sa pokorím, ale následky — za tie ja nemám zodpovednosti“ ..

Niko prikývol hlavou, ktorou sa mätie celý roj myšlienok.

„Tedy si sa rozhodol? Pevne? Neodvolateľne?“ pýta sa ona hlasom mäkkým, rozochveným nežnosťou. Na očiach sa jej zatriasla slza a cez ňu pozerá naň pohľadom prosebným, ako by očakávala milosť. „Nemožno to premeniť?“ nalieha naň, v hlase ostatný záchvev nádeje a ufania.

Syn sedí pred ňou zničený. Na čele perlí sa mu pot v mohutných kvapkách. Ruky žmíka, premína sa na sedisku. Sila duševná nalomila sa, popúšťa... No cez ten tmavý chaos zasvietily zas oči lesku zamatového, predstúpila zas vábna postava devy s okuzľujúcim úsmevom.

„Mama, ja ju ľúbim. Ja nemôžem“... vyriekol hlasom dutým a pozrel na ňu so zúfalstvom v oku.

Ona iba prikývla hlavou a stisla pery. Slza, ktorá sa naliala do oka, prevalila sa dolu lícom a padla na stôl. Trvalo dosť dlho, kým sa sobrala.

„A kedy sa mieniš ženiť?“ pýtala sa už zas hlasom cele kľudným, zdanlive chladno.

„O rok. Prvej ani nemožno.“

„Jediné rozumné slovo, čo som čula dnes večer,“ riekla už svojím obyčajným, skoro posmešným tónom. No hneď doložila s dôrazom: „Ano, rozumné — netreba prenáhliť. Vyspi sa, vytrezvej trochu z opojenia — rozvažuj, porovnávaj. Drž sa rozumu a nie slepej náruživosti, lebo“ — tu sa nahla bližšie k nemu a pozrela mu svojím prenikavým okom rovno do očí, — „tu nejde o ľahké, smiešne dobrodružstvo: tu je hra, môj syn, o života šťastie... To maj pred očima!“

Vstala zo svojho miesta a zavinšujúc synovi dobrú noc, sišla do domu. Niko ostal sám.

Chvílu stojí pred ním obraz matere so slzou v oku. Tá slza

ho straší — čo znamená? Čo vykonal materi na toľký zármutok? To, že ľúbi — ľúbi opravdove, celým srdcom; že stojí pevne pri svojej láske a nedá sa od nej odstrašiť?

Nie — nemožno ustúpiť! Načo by ju bol oslovil, načo by jej bol hovoril o citoch, načo by bol sľúbil? Nemožno ani rozmýšľať. Či nerozmýšľal celú noc, celé dopoludnie po známom plese? Čo má rozmýšľať ešte? To by znamenalo váhať, otálať, klátiť sa.

„Nie, mama, nejdem sa ja vyspať! Ja pred spaním sa rozhodujem; nerozhodnutý nezažmúril by oka.“ A pevným krokom pobral sa i on dolu schodmi do domu a cestou ešte pomyslel: „Oprobujme i naďalej vzdorovať predsudkom“ — a usmial sa. Zdalo sa mu, že podniká niečo mimoriadneho, že je on hrdina...

(Pokračovanie.)

Popevky popevkára.

1.

Ój, Múza moja, Múza milá,
veď áno, tys ma posvätila:
viem zaspievať si ako-tak —
nuž prijmi za to vrúci vďak, —
ač bez vehlasu a bez vencov,
som predsa z tvojich vyvolencov.

Ba posvätila si ma, milá,
mňa poľubkom si vyznačila,
nie ovšem hore na čelo,
ni tuším dáko prevrelo,
no aspoň tíško, nežno, milo
tu, kde sa srdce rozvírilo...

2.

I nečudo, čo zo strún zneje,
ach, nie sú zvláštne epopeje,
ni dáky zvláštny príboj dúm,
za citom zaostáva um,
jak detsko za náhliacou matkou,
keď nechytla ho rukou sladkou.

Viem dobre: boli, sú i budú,
čo onakvejšie pejú, hudú,
z ich veľkých skladieb blýska um
a šumí búrny príboj dúm
a láva citu žihá, páli —
Oj, jak ma v zadu zanechali!...

3.

Ó, Petrarka, ó, Šekspir, Dante,
ó, popočkajte, pozastaňte,
chcem s vami, s vami — Taký hlas
ja vzniesol vrelo zas a zas...
Lež kde by počuť — chýru není —
ja zostal bôľne rozochvený...

Ó, pevci, Puškin, Kollár, Hollý,
ó, keby ste tak dobrí boli...!
Ach, beda, unikáte tiež:
»Podlietaj, ciepkaj jako vieš«...
Sládkovič, vem ma za ručinku:
»Len vozvýš, vozvýš, milý synku!«

A kto by všetkých vypočítal,
za nimiž som sa v túžbach vzchýtal
i vzchýtam — dosť ich ešte kol,
no unikajú napospol...
Za nimi hľadím nemo, žiaľne —
Hej, zaostávam valne, valne...

4.

No nechsi, — spokojný som v celku:
i ja som zkúsil milosť veľkú,
bozk Múzy, iskry Božej vzplan,
jas v duši, v srdci teplý van

5.

No, hľadia na mňa tu-tam krivo
a pohŕdavo, ľútostivo:
»Toť, miesto žitka objedze,
ten blázon trhá nevädze,
a, miesto, by sa držal hmoty,
toť, s oblačim má do roboty.«

Čím pohŕdajú, čo im ľúto?
Že striasam s krýdel zemské puto?
Že neklaniam sa teľatu,
lež vozvýš túžim v záchvatu?
Že volám s sebou zas a zasi
ta — k výšam dobra, pravdy, krásy?

Im odpovedám: Už je darmo:
Vy svoje, ja zas svoje jarmo,
vám tamtá, mne zas táto strasť,
vám tamto, mne zas toto slasť,
vás nadol — mňa to vozvýš vzpína...
Som rád i chválim Hospodina!

Oj, chválim za to teplo, svetlo,
čo s výšin jeho v hruď mi vzlietlo,
i prosím: Neschlaď, neuhas,
no roznieť, prispor zas a zas!
I budem hrdý neskonalo,
bo boháč ozaj, jakých málo.

6.

Vše ovšem v srdce čos' ma bodá:
či chvíľok spevu nenie škoda?
Veď ozaj letí, mizne čas,
a ja len snívam zas a zas...
Čo chcem? a za jakým to cieľom
sa ženiem s rozpáleným čelom?

Oj, povedomý som si cieľa,
hľa, jak mi kynie, pozdrav siela,
jak vábi, volá, plápolá —
O, k nemu letkom sokola!
Hor, dušo, napred! známou dráhou,
ta — s celou túžbou, s celou snahou!...

7.

Je úkol pevca veleslávny —
Byť ním, to sen môj ladný, dávny
i túžba vrelá, snaha aj —

Ó, Múza milá, pomáhaj!
Na srdce s' ma už poľúbila —
toť, čelo: poľúb i tam, milá!

Preč, pochybnosť! preč, zeme jarmo!
— tak volám, a hľa, nenadarmo:
Jas v duši mojej dokola,
vznet, rozchvev — žertva plápolá...
I idem ďalej cestou smelo,
na ústach úsmev, vozvýš čelo.

Hej, vzplála žertva — jasno žiari
tu srdca môjho na oltári —
Svieť, žertva moja, zhrievaj aj,
steš duše, obživ rodný kraj,
vzbuď nádeje a odzvoň tiesni —
Požehnaj, Bože, mojej piesni!

Martin Sládkovičov.

Pieseň jarná.

Vzplanutým láskou okom slnko s poľany hľadí belavej a
Ľúboľúby budí život na vypočinutých prsiach zeme.
Pred jeho lásky úsmevom sa sňahové perly v slzy žiaľu
Menia a, by utonuly, do potôčkov bežia so zurčením smutným.
Práskajú ľadové vôd putá; jarčičky do závidenia svorne
Žblnkotajú chválopieseň Stvoriteľovi ku sláve.
Chlady mrú mrazu; briežkom hodvabné výšivky sa skvejú
Trávy zelenej a útly kvietok pery otvára žhavému lúču na poľúbok.
Ostrý tŕň nevinnosti šatu oblieka z bieleho si kvetu;
Na ohradoch, ako mladucha, si jabloň na zelené vlásky venec vije bľadoružový.
Tučnie puk na ružovom šipe; milený zalieča sa púčkom
Vánok: teplým šepotom im lásku večnú nad slniečko horúcejšiu sľubuje.
Nad brázdou skladá pieseň škovrán, ľúbosťou omámený vrelou;
V záhrade zamilovaný stehlík dvorí hláskom presrdečným snúbeničke drahej;
V hájiku prevoňavom čížik vyznáva družke svojej lásku;
Na chrasti tetrovec, prevládaný ľúbosťou, chce srdce okúzliť milenke. —
Sladkosti rozkošného jara nesmiernym plynú vzduchom čarne;
Storakou sa skvejú krásou lička rozžiarenej zeme.
Vševládny darče svetov, Pane vesmíra velikého, z tvojej
Lásky sa to všetko prýšti; nevyčerpateľný prameň dobroty máš:
Na západ od východu, sveta od kraja jedného po druhý,
Celým všehomírom ohromné hviezd svety čerstvíš rosou žehnania.

— Moje len srdce malé horkne zármutkom. Hospodine, palným,
Len v ňom pohltila jara rozkoš pošmúrnosť osuhle jasennej:
Malý rod môj že tisícletý bije trest v podtatránskom kraji.
Spravedlivý sudca náš, keď ty nás šviháš, zasluhujeme trest, lež
buď milostivý, Otče náš,
A daj, by, ako kvapky vody v jarčíček, jarčičky zas v rieky
Stekajú sa, tak aj my sa svorne stekali v mohutnú rieku celým žitia
tokom!
Nielen, že cudzí, ako jastrab holúbka, prepadúva nás a
Driape, šklbe — lež my sami medzi sebou žerieme sa ako vlci hltaví;
S nesmiernou zlosťou hryzieme sa, kúsaví akokoľvek hadi.
U nás nenávidí mater dcéru, dcéra mať, syn otca, otec syna,
Až tak jed kypí prekliaty z nás, pekelným ohňom že by sme sa
Pálili — lež v oči cudzím zlobcom zbabelci sme: ližeme im päty!
Našu reč krásnu, najcennejší tento skvost vo vesmíre celom,
Ktorú prvý praded náš z úst Boha samého čuť a sa učiť musel,
— Bo je tak zvučno-zvučná, že z úst človeka zrodiť nemohla sa —
Nielen zlobci cudzí zášťou preohnivou trhajú,
Ale aj sami bezsvedomí synovia rodu roztrhať chcú!
Nádej blažená zablysne nám len zriedka, ako dúha mizlá,
Takže už vlny zúfania nás chytajú do zhubného víru —
Preto z najnižšej poroby k tebe, panovniče najvyšší, zasielam prosbu
svoju na orličích krýdlach!
Vyslyš ma, Hospodine, vyslyš, z hlbín lkám užialenej duše:
Ožiar požehnaním svojím Tatier údolie a svornosti
Plameňu vzblkotať daj v srdciach rodákov, rodáček tiež všetkých!
Záblesk svornosti blysnutím bude u nás dennice,
Po nejž hneď rudým zrakom zora oznámi úsvit rána slávy!
Vševládny a milostivý Hospodine, pomiluj!

Hájomil.

Dejepisné záhady.

Rozlušťuje *Fr. V. Sasinek.*

VII.

Uhri.

Pojednávať o mene Uhorsko a Uhor dľa našich domácich kroník? Škoda pera a jazyka. Kto rozvažite čítal predošlé rozlušťovanie dejepisných záhad, vie, že Arpád so svojimi Turko-Bulharmi a Turko-Kozarmi prišiel od dolného Dunaja na Potisie, nie ale čez Karpaty k Ungu: teda ani od Ungu nie sú nazvaní Ungarmi, jako o ľude Arpádovom blúznia naše domáce Kroniky. Darmo maďarskí deje-zpytci tvrdia tiež, že len s príchodom Maďarov povstalo meno Uhor; lebo — vraj, oni sa sami menovali Maďarmi, nemaďarskí ale ľudia, ktorých v Uhorsku zastihli a podmanili, menovali ich

Uhrami. I etymologia (vysvetľovanie slova z jeho koreňa) i dejepis dokazujú toho protivu.

Etymologia v Uhorsku nachádza koreň „u hôr“: teda Uhorsko znamená územie *u hôr* ležiace, menovite územie ležiace nad Dunajom u Karpatov, práve tak ako Záhorsko a Podgorsko znamená územie buď za horou, alebo pod horou ležiace. Latinské Hungaria, vlastne Ungaria, utvorilo sa dľa gréckeho Ουγορια, Ουγγορια; a toto posledné dľa pravidla čítania gréckeho vyslovuje sa Ungoria, ako Αγγελος, Angelos.

Je pravda, že západné dejepisné pramene prišlých pod Arpádom Turko-Bulharov a Turko-Kozarov menovaly Uhrami [1]); ale činily tak preto, že sa boli usadili pôvodne na Potisí čili v Čiernom Uhorsku.

Je pravda, že i Nestor (o. r. 1113) menuje ich Čiernymi Uhrami; ale darmo sa odvolávať naňho. Nestor neznal deje Arpáda, ani jeho Turko-Bulharov a Turko-Kozarov; a i to málo, čo podáva o Čiernych Uhroch, nesrovnáva sa s dobou Arpádovou: nad Čiernym morom medzi Volgou a Karpatami neboli žiadni Čierni Uhri; Pečenci (Patzinacitae) nekonali svoj výbojný pochod pred Arpádovými Turko-Bulharmi a Turko-Kozarmi [2]), ale hnali týchto pred sebou; Arpád so svojími Turko-Bulharmi a Turko-Kozarmi netiahol vedľa Kijeva, ale pobavil sa pri rieke Ingulcu, ktorý tečie ďaleko pod Kijevom; za Olega (884—898) nešiel čez Karpaty do Uhorska [3]), ale, najatý od cisára Lva, z nadústia Dunaja viedol válku proti poddunajským kresťanským Bulharom, a potom na naddunajskom brehu tiahol na Potisie. Jediné, v čom sa Nestor shoduje s cisárom Konstantínom Porf., je, že tí jeho Čierni Uhri vyhnali Vlachov z Potisia čili z Čierneho Uhorska a osadili sa medzi Slovenami, nad ktorými predtým boli panovali Vlasi [4]).

Nestor hovorí, že hory, čez ktoré Čierni Uhri prešli (?), od tej doby sa menujú Čiernymi Horami; a zem, ktorú opanovali, menuje sa Uhorskom [5]); avšak Karpaty menovaly sa a menujú sa Karpatami, nie Čiernymi Horami, a geografické meno Uhorska známe bolo v Uhorsku i Europe i pred Arpádom [6]).

---

[1]) Avares, qui dicuntur Ugari, iis temporibus ultra Danubium peragrantes. Annales Francofuld. ad an. 894.

[2]) Obri . . . Po nich prišli Pečenci a potom konečne šli Ugri čierni (Kumáni) mimo Kijev za Olega. Nestor ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 558.

[3]) Prišedšie od východu, prepravili sa čez veľké hory, ktoré nazvané boly uhorskými. Tamže str. 568.

[4]) Počali bojovať s tu žijúcimi Vlachami a Slovenami . . . Vyhnavšie Vlachov a zaujavšie tú zem, sedelí so Slovenami, podrobivšie si ich: Tamže.

[5]) Prepravili sa čez veľké hory, ktoré nazvané boly uhorskými . . . odtiaľ nazvaná je tá (nimi zaujatá) zem uhorskou. Tamže.

[6]) Quondam vero Hungari vocabantur Gepides. Leo sapiens ap. Migne t. 107 pag 395. Teda už predtým, keď Valasi (Gepidovia, mo-

Akože prišiel Nestor k názvu Čiernych Uhrov? Rozoznávané bolo Uhorsko biele (horné), čili Slovensko, a čierne (dolné), čili Potisie [7]). V tomto Čiernom Uhorsku usadil sa Arpád so svojimi Turko-Bulharmi a Turko-Kozarmi [8]): teda preto nazvaní boli Čiernymi Uhrami [9]). Nestor, nemajúc známosti o Arpádových Turko-Bulharoch a Turko-Kozaroch, aby tých prišelcov na územie Čierneho Uhorska jak-tak rozoznal od pozostalých tam Slovenov, nazval ich Čiernymi Uhrami. Možno, že i on mal už na mysli Pečencov a Kumánov.

Z toho nasleduje, že ani Nestor neslúži k objasneniu dejín Arpádových, ale k zatemneniu. Pravé svetlo podal nám len cisár Konstantin Porf. a Kniga Stepennaja.

derní Rumuni) panovali nad potisskými Slovenami, títo nosili meno Uhrov. — Ungare. Vuislane. Sleeuzane. Geograf bavorský ap. Bielowski I, 11. o. r. 866 890. — O Goričanoch (tiež od hôr) Uhrami menovaných, čítame: Patricius episcopus Aemoniensis. Civitas ab Ungaris destructa. Sedes ad Citta Nuova translata. Mon. Germ. Hist. SS. RR. Longob. et Ital. Hannov. 1878. pag. 107. ad an 590. Marchia Vngariae. Sborník Mus. slov. spoločnosti. T. S. Martin, 1899. II, 150—153. So erfahren wir, dass die „impia gens Hungarorum" bereits 750 die Donau überschritt und bis nach Graubündten vordrang, wo sie ein vom heil. Siegbert gestiftetes Kloster zerstörte. Im J. 838 finden wir sie an der unteren Donau. Dort werden sie als verbündete der Bulgarn gegen das Ostreich und unter dem Namen Ungri, Hungri oder auch Hunni erwähnt. Vierundzwanzig Jahre später (862) griffen sie das Reich Ludwig des Deutschen an. Ausland, 1878. S. 369. Hungari an. 599, an. 815. Wenzel: Cod. Arp. cont. VI, 23, 24. Dobner: Annales II, 258 an. 744.

[7]) Brunus episcopus . . . abiit in provinciam Ungriam, quae dicitur alba Ungaria, ad differentiam alteri Ungrie nigre, pro eo, quod populus lest colore fusco velut Ethiopes. Ademari Hist. lib. III. ag. Pertz SS. V. 129 . . . Stephanus etiam rex Ungrie appetens Ungriam nigram, tam vi quam timore et amore ad fidem veritatis totam illam terram convertere meruit (1002). Ademari hist. lib. III. ap. Pertz SS. IV, 129, 131. Albi Ungani (Ungari). Zemepisec Ravennatský. Sborník Mus. slov. spoločnosti. T. S. Martin. 1898. I, 47—49. Tento, ako i Kniga Stepennaja, majúc na mysli bielych Uhrov, musel mať na mysli i čiernych Uhrov na Potisí, ačkoľvek to nevyslovil. — Ungros (albos) dimisimus et ad omnium paganorum crudelissimos Pezenegos viam arripuimus . . . Audivi etiam de nigris Ungris. Epist. s. Brunonis ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 224, 225 o. r. 1008.

[8]) Ulteriora vero, quae omnia Turcis habitantur, cognomina nunc habent a fluminibus . . . Timeses . . . Tutes . . . Moreses . . . Crisus . . . Titza. Const. Porphyr. c. 40. Eo tempore (948) tributarii (Russorum fuerunt . . . Kosari, Bulgari ad Danubium, Vngari albi, Czechi, Poloni . . . hi omnes olim uno nomine Slauoni dicebantur. Kniga Stepennaja.

[9]) Na Potisí čili v Čiernom Uhorsku čierní Uhri (vlastne Bulhari a Kozari Arpádovi) zahnali Vlachov a osadili sa medzi Slovenami, ktorí už predtým nosili meno (čiernych) Uhrov. Srov. pozn. 7.

Do chyby Nestorovej upadly aj tie západné pramene, ktoré nerozoznávajú Arpádových Saracenov, Agarenov čili mahomedánskych Bulharov od Uhrov čili od slovanských praobyvateľov Čierneho Uhorska [10], ale menujú ich Uhrami, poneváč pod Arpádom usadili sa na Potisí čili v Čiernom Uhorsku [11]); tam ako Slovania sliali sa vjedno s pozostalými tam Slovenami a odtiaľ činili výbojné útoky, najprv proti Svatoplukovi a jeho synom, potom proti Nemcom.

Že tí, ktorých za doby Arpádovej menovali Čiernymi Uhrami alebo jednoducho Uhrami, neboli Maďarmi, ale Slovanami, vysvitne i z nasledujúcich dôvodov:

a) Tí Uhri boli vlastne Bulhari a Kozari: teda — jako v predošlom V. odseku dokázano — národmi od koreňa slovanskými.

b) Tých Uhrov mali za Avarov, ktorí boli mali sídlo svoje na Potisí [12]) a boli Slovanmi [13]): teda i Bulharov a Kozarov mali za im rovných Slovanov.

c) Kniga Stepennaja (967) Arpádových Turko-Bulharov a Turko-Kozarov, ktorých západné dejepisné pramene menujú Uhrami, počíta medzi Slovanov [14]).

d) Tých Arpádových Bulharov a Kozarov, ktorých tie západné dejepisné pramene nazývajú Uhrami, kniha o zázrakoch sv. Apra má za súkmenovcov Moravanov: teda za Slovanov. Píše totižto, že Uhri, ktorí boli (r. 899) opanovali dolnú Pannoniu, potom podmanivšie si Mosoňsko [15]) a porazivšie Moravanov, ačkoľvek svojich to *súkmenovcov (gentiles)*, vtrhli do ich (hornej) Pannonie [16]), t. j. do

---

[10]) Sive sint Ungari, sive Bulgari, sive Cumani. Theiner: Mon. Hung. I. 109. ad an. 1232. Fejér: Cod. dipl. III. 2, 298. Slováci v Uhorsku. T. S. Martin, 1902, str. 4.

[11]) Avares, qui dicuntur Ungari, iis temporibus ultra Danubium peragrantes. Annales Francofuld. ad an. 894. Dalamanti ... conduxerunt adversus eum (Henricum) Avares, quos modo Ungaros vocamus. Vitichindus. Lib. 1. ad an. 923. Ipsi (Sclavi pannonii) Ungarorum non modicam multitudinem ad se sumpserunt et more eorum capita suorum pseudo-christianorum penitus detonderunt et super nos Christianos immiserunt. Epist. episcoporum Bavariae Joanni IX. an. 900.

[12]) Avares, qui dicuntur Ungari ... ultra Danubium peragrantes. Annales Francofuld. ad an. 894. Ad illam enim Danubii partem Abares tunc commorabantur, ubi hodie (949) Turcae degunt. Const. Porphyr. c. 30.

[13]) Trans Danubium invenerunt Sclavinos, qui et Abari nuncupati. Const. Porphyr. c. 29. Tým snadnejšie mohli Bulgarov mať za Avarov, poneváč títo náležali k Bulharom. Menander ap. Migne: Const. Porphyr. t. 113. pag. 903.

[14]) Srov. pozn. 8.

[15]) Priechod z Pannonie do Rakúska menoval sa „porta Moesiae". Otto Phrising. lib. 1. c. 32. Podhradczky: Névtelen jegyző, 413.

[16]) Ungari Misia eversa, Marahensiumque, licet *gentilium*, convulsis tabernaculis, suam olim Pannoniam, irruperunt. Ex mir.s. A pri ap.

terajšieho poddunajského Rakúska až po Enžu. Boli-li už Arpádovi Uhri súkmenovcami slovenských Moravanov, mali s nimi i spoločnú slovanskú mluvu, aspoň bulharo-slovanské nárečie.

e) Dľa cisára Leva (†911) Uhri, ktorých menuje Turkami, teda Arpádovi Turko-Bulhari a Turko-Kozari, róznili sa od poddunajských, slovanských, kresťanských Bulharov jedine svojím mahomedánskym náboženstvom [17]), nie ale krojom, zvykom a jazykom: teda boli jazyka slovanského.

f) Sv. Cyrill (o. r. 855) rečnil slovansky Uhrom čili Arpádovým Bulharom, nad Čiernym morom meškajúcim, a sv. Metod (o. r. 884) besedoval s Arpádom, nadvojvodom Uhrov, nad ústím Dunaja meškajúcim [18]): teda Uhri Arpádovi čili Turko-Bulhari mali jazyk bulharsko-slovanský. Len tak rozumeli sv. Cyrilla a Metoda.

g) Cisár Leo praví o Sriemsku, že náležalo k Uhorsku, a cisár Konstantín Porf., že Turci Arpádovi čili Turko-Bulhari a Turko-Kozari obsadili i uhol medzi Dunajom a Savou, čili Sriemsko [19]); dosiaľ nikomu nenapadlo tvrdiť, že vo Sriemsku bola nejaká iná mluva krem slovanskej.

h) Arpádových Uhrov čili Turko-Bulharov a Turko-Kozarov často menujú i Hunami [20]), a tým nielen potvrdzujú to, že Arpád uviedol na Potisie Turko-Bulharov [21]), ale i to, že pod Hunami rozumeli národ jazyka slovanského [22]).

i) O sv. Wicbertovi, opátovi Gemblacenskom, čítame, že slovom Božím mnohých Uhrov, keď meškali v Gemblaku, obrátil na vieru kresťanskú [23]). Ako k nim hovoril? Maďarsky? kde by sa bol ma-

---

Pertz: Mon. Germ. SS. IV, 517. Lexicon Ducangii: gentilis. Qui ex eadem gente est.

[17]) Hi sunt Turcorum mores, qui a Bulgarorum (subdanubianorum moribus) eatenus solum differunt, quod hi, Ckristianorum fidem amplexi et in Romanum (Byzantinum) vitae cultum nonnihil traducti, et asperitatem morum et vagum atque instabile vivendi genus unacum idolis (?) suis abjecere. Ad. Fr. Kollár: Amoenitates V, 1, pag. 4, 43.

[18]) Prameny dějin českých I, 13, 51, 77, 81.

[19]) Const. Porph. c. 42 Συρμιον, ἡ νυν Ογγρια, και Στριομος. Migne: Patrologiae graeco-lat. t. 113, pag. 82.

[20]) Ad ultimum earum exterminium Hunis laxatis, velut rabidis canibus, ad devorationem ferarum et bestiarum agri instigatis. Sigeb. Gemblacensis in vita Deoderici episcopi Mettensis c. 5. ad an. 954. Introiverunt Ungari vel Unni in Italiam Lupus Protospata ad an. 940. Ambitia . . . Hunnos per Karinthiam allexit. Aloldus ad an. 953.

[21]) Kosari et Bulgari ad Danubium. Kniga Stepennaja ad an. 948.

[22]) Eodem anno (551) Hunni, qni et Sclavini dicuntur, Thraciam infestarunt. Srov. Jána Kollára: Rozpravy. V Budíne, 1830, str. 233 atď.

[23]) Ungaris ergo et eundo et redeundo per vicum Gemblacensem transeuntibus, occurrit vir Dei Wicbertus (954) . . . offerens illis verbum pacis, ingressus est viam praedicationis et, paulatim mitigata eorum rabie, coepit jam agere de eorum salute . . . donec aliquos eorum a regno dia-

ďarčinu naučil? Snáď nemecky? kde by sa boli Maďari naučili nemčinu? Hovoril k nim slovansky. Germania ešte vtedy nebola tak, ako potom, ponemčená; i sám cisár Otto znal slovansky [24]), a osady, ním (946) kláštoru potvrdené, boly slovanské [25]).

Z uvedených tu dôvodov je bez pochyby isté, že Arpádovi Uhri, čili Turko-Bulhari a Turko-Kozari, boli jazyka slovanského, nárečia bulharo-slovanského, nie maďarského; ako i to, že skrze tých Turko-Bulharov a Turko-Kozarov slovanská tvárnosť Uhorska a Pannonie nebola zničená, ale rozmnožená [26]). Veď oni s predošlými slovanskými obyvateľmi vzájomne i do manželstva vstupovali a i tak ich počet zvyšovali [27]). Kto to náležite, bez predsudku a predpojatosti uváži, prestane sa diviť tým historickým hlasom, ktoré počítajú Uhorsko k zemiam slovanským [28]). Tá slovanskosť Uhorska narušená bola až skrze maďarských Pečencov a Polovcov, od polovice 11. stoletia do Uhorska sa sťahovavších.

Polikuška.

Povesť z časov poddanstva,

od

Ľ. N. Tolstého.

I.

— Ako rozkázať ráčite, veľkomožná pani! Ale škoda Dutlovcov. Všetci do jedného sú to dobrí chlapi; a ak ani jeden z panského dvora nebude daný za vojaka, bude musieť ísť z nich dajeden, — hovoril prikaščik: [1]) — už i teraz všetci na nich ukazujú. Ostatne, ako vám ľúbo.

A preložil pravú ruku na ľavú, držiac obe na bruchu, nachýlil hlavu na druhú stranu, vtiahol, temer mľasknúc, tenké gamby, prekrútil oči a zamĺkol, so zrejmým úmyslom mlčať dlho a počúvať

---

boli abstraxit, eosque . . . transscripsit in novum nomen christianae militiae. Sigeberti Gemblacensis vita Wicberti ap. Migne t. 163, pag. 673.

[24]) Praeterea romana (i. e. gallica) lingua, sclavonicaque loqui scit. Widukind ap- Migne t. 137, pag. 178.

[25]) Parlamentär, Wien, 1888. Nr. 20. S. 4.

[26]) Ipsi (Sclavi pannonii) Ungarorum non modicam multitudinem ad se sumpserunt. Epist. episcoporum Bavariae an. 900.

[27]) Affinitatem cum Turcis et amicitiam contrahunt. Const. Porph. c. 30.

[28]) Quodsi adjeceris Ungariam in partem Slavoniae . . . quia nec habitu nec lingua discrepat. Helmoldus. Srov. Slováci v Uhorsku. T. S. Martin, 1902. str. 29.

[1]) Prikaščik, asi náš išpán.

bez poznámky všetok ten nesmysel, ktorým mu musela odvetiť na to pani.

Bol to išpán z panskej čelade, vyholený, v dlhom kabáte (zvláštneho išpánskeho strihu), ktorý jedného jasenného večera stál s raportom pred svojou paňou. Raport záležal podľa paniných pochopov vo vypočúvaní účtov z minulých hospodárskych záležitostí a vydaní rozkazov pre budúce. Podľa pochopov išpána, Jegora Michajloviča, bol raport obradom rovného státia na oboch roztopirených nohách v kúte, s tvárou obrátenou k dívánu, vypočúvaním všelijakej nepotrebnej táraniny a dovedením panej rozličnými spôsobami k tomu, že rýchle a netrpezlive sa ozvala: „dobre, dobre," a pristala na všetky návrhy Jegora Michajloviča.

Teraz bola reč o rekrutačke. Z Pokrovského mali byť postavení traja. Dvaja boli nezvratne určení samým osudom, podľa rodinných, mravných i hospodárskych podmienok. Ohľadom nich nemohlo byť váhania a hádania ani so strany obce, ani so strany panej, ani so strany spoločenskej mienky. Tretí bol otázny. Išpán chcel obrániť Dutlova s jeho synmi a postaviť ženatého panského čeladína Polikušku, ktorý stál vo veľmi zlej povesti, neraz bol polapený pri krádeži vriec, liací a sena; pani zas, ktorá často laskala otrhané deti Polikuškove a pomocou evanjelických naučení naprávala jeho mravnosť, — nechcela ho dať. Súčasne nechcela zle ani Dutlovcom, ktorých neznala a nikdy nevídala. Ale akosi nijak nemohla sa dovtípiť, a išpán sa neosmelil priamo povedať jej, že jestli nepôjde Polikuška, teda pôjde Dutlov. „Veď ja nechcem nešťastia Dutlovcom," hovorila s citom. „Ak nechcete, teda zaplaťte tristo rublov za rekrúta", — toto hľa bolo jej treba odvetiť na to. Ale politika toho nedopúšťala.

Nuž Jegor Michajlovič zastal si spokojne, ba i oprel sa nepozorovane o stenu, zachovávajúc však v tvári poníženosť, i počal pozerať, ako sa panej ústa pohybovaly, ako podskakovala čipka sobratá na jej čepčeku spolu s jej tôňou na stene pod obrázkom. Ale vonkoncom nepovažoval za potrebné vnikať do smyslu jej rečí. Pani hovorila dlho a mnoho. K zívaniu ho poskubávalo za ušami, ale on vedel premeniť toto poskubávanie v kašeľ, priložiac ruku, a pretvárený si odkašlal. Nedávno videl som, ako sedel lord Palmerston s klobúkom na hlave, v ten čas keď člen opposície hromžil na ministerstvo, a odrazu, vstanúc, trojhodinovou rečou odpovedal na všetky punkty protivníka; videl som to a nedivil som sa tomu, lebo čosi podobného tisíc ráz videl som medzi Jegorom Michajlovičom a jeho paňou. Či bál sa usnúť, či zdalo sa mu, že už príliš ďaleko zachodí, preniesol váhu svojho tela s ľavej nohy na pravú a počal sakramentálnym úvodom, ako vždy počínal:

— Ako vám ľúbo, veľkomožná pani, lenže... lenže shromaždení stoja teraz pred mojou kancelláriou, a treba konec urobiť. V rozkaze je povedano, že do prvého oktobra musejú byť rekrúti odvezení do mesta. A sedliaci na Dutlovcov ukazujú, ba ani nemajú na koho iného. Ale dedinci sa o váš záujem nestarajú: im je všetko jedno, či Dutlovcov donesieme na vnivoč. Veď ja viem, ako im

ťažko bolo. Z tých čias hla, ako ja spravujem majetok, vše žili v chudobe. Sotva dočkal sa starý vnuka, zas majú vynsť na vnivoč. A ja, ráčite vedieť, o váš majetok pečujem, ako o svoj vlastný. Škoda, veľkomožná pani, ale ako vám ľúbo. Oni sú mi nie ničím, ani som nie od nich podplatený...

— Ja som to ani nemyslela, Jegor, — pretrhla ho v reči pani a hneď si pomyslela, že ho Dutlovci podplatili.

.. Lenže v celom Pokrovskom sú oni najlepší gazdovia. Bohabojní, pracovití ľudia. Starý je tridsať rokov kostolníkom, pálenky nepije, nekľaje, do kostola chodí. (Vedel išpán, čím ju dostane). A hlavná vec, oznamujem vám, že synov má len dvoch, ostatní sú mu bratanci. Dedinci naň ukazujú, ale po pravde by mu prichodilo duplovaný lós ťahať. Druhí sa i pri troch synoch osvobodili pre svoju nemajetnosť, a po pravde, a títo musejú pre svoju mravopočestnosť trpeť.

Tu pani už nič nerozumela, — nerozumela, čo znamená „duplovaný lós“ a „mravopočestnosť;“ len zvuky počula a pozorovala nankýnové gombíky na kabáte išpánovom: vrchný on podistým zriedkavejšie zapínal, preto sa i tuho držal, ale stredný bol celkom vytiahnutý a visel dolu, tak že dávno mal byť prišitý. Ale, ako všetkým známo, v rozhovore, zvlášť obchodnom, naskrze niet potreby rozumeť to, čo vám hovoria, a treba len pamätať si, čo sami chcete povedať. Tak i robila pani.

— Ako ma nechceš rozumeť, Jegor Michajlovič? — hovorila mu; — ja naskrze nežiadam si, aby Dutlov bol vojakom. Myslím, poznáš ma natoľko, môžeš vedieť, že všetko robím, čo môžem, len abych pomohla svojim sedliakom a že nechcem ich nešťastia. Vieš, že hotová som všetko obetovať, aby zbavila som sa nemilej potreby a nemusela za vojakov dať ani Dutlova ani Choriuškina. (Neviem, či prišlo na um išpánovi, že tomu k vôli, aby zbavila sa nemilej potreby, netreba obetovať *všetko,* lež stačí tristo rubľov; ale ľahko mohol prísť na tú myšlienku.) Jedno len ti hovorím, že Polikeja nijakovsky nedám. Keď po historii s hodinkami sám sa mi priznal a plakal i božil sa, že sa napraví, dlho som hovorila s ním a videla som, že je pohnutý a úprimne sa kajá. („No, ale že tára!“ pomyslel si Jegor Michajlovič a počal skúmave hľadeť na zavárenie, ktoré mala položené v poháre s vodou: či je pomarančové, či citronové? „Podistým bude nahorkasté,“ pomyslel si.) Od tých čias je hla už sedem mesiacov, a on ani raz nebol napitý, aj poriadne sa chová. Jeho žena mi vravela, že sa stal cele iným človekom. Nuž akože to chceš, aby som ho teraz trestala, keď sa napráva? Ba či to nie neľudsky dať za vojaka človeka, ktorý má pätoro detí a je samotný? Nie, volíš mi ani nehovoriť o tom, Jegor...

A pani upila si z pohára.

Jegor Michajlovič sliedil, ako jej voda prechodila hrdlom a potom nadmietol krátko a sucho:

— Teda Dutlova ráčite určiť?

Pani spľasnula rukami.

— Akože ma to nerozumieš? Vari ja chcem nešťastia Dutlov-

com, vari mám niečo proti nemu? Boh je mi svedok, že som všetko hotová vykonať pre nich. (Pozrela na obraz v kúte, ale jej prišlo na um, že je to nie Boh: „nuž ale všetko jedno, nie o to ide“, pomyslela si. Zas podivno, že neprišla na myšlienku o tristo rubloch.) Nuž čože mám robiť? Či ja viem, čo a jako? Ja to nemôžem vedieť. Urob tak, aby všetci boli spokojní, podľa zákona. Čo počať? Nie len oni. Všetci mávajú ťažké časy. Ale Polikeja neslobodno dať. Rozumej, že by to bolo ukrutne s mojej strany.

Ešte by bola ďalej hovorila, — tak sa oduševnila; ale v tie časy vošla chyžná.

— Čo chceš, Duňaša?

— Chlap prišiel, kázal mi opýtať sa Jegora Michajloviča, či rozkážu, aby ich shromaždenie čakalo? — povedala Duňaša a srdito pozrela na Jegora Michajloviča. („Bodaj ťa i s išpánom! — pomyslela si: — znepokojil paniu; teraz mi zase nedá usnúť do druhej hodiny“.)

— Choď teda, Jegor, — rekla pani, — urob, ako najlepšie vieš.

— Na službu. (Už nič nepovedal o Dutlovi.) A po peniaze k záhradníkovi koho ráčite poslať?

— A či Petruša ešte neprišiel z mesta?

— Nie, prosím.

— A Nikolaj ísť nemôže?

— Tatko mu ležia na úsad, — povedala Duňaša.

„Nerozkážete mne samému zajtra sa vybrať? — opýtal sa išpán.

— Nie, ty si tu potrebný, Jegor. (Pani sa zamyslela.) Koľko je peňazí?

— 462 ruble.

— Pošli Polikeja, — povedala pani, odhodlane hľadiac do tváre Jegora Michajloviča.

Jegor Michajlovič, neodkrývajúc zubov, roztiahol gamby, ako keby sa smial, ale nezmenil sa v tvári.

— Na službu.

— Pošli ho ko mne.

— Na službu, — a Jegor Michajlovič šiel do kancellárie.

II.

Polikej, ako človek bezvýznamný a zafúľaný, a ešte z druhej dediny, nemal protekcie, ani skrze kľúčiarku, ani skrze bufetného sluhu, ani skrze išpána alebo chyžnú, a mal *kút* čo najhorší, vzdor tomu, že ich bolo sedmoro so ženou a deťmi. *Kúty* boly ešte nebohým pánom zbudované takto: v päťláktrovej múranici stála po prostriedku pec ruská, dokola bol *kolidor* (ako hovorila panská čeľaď), a v každom kúte bol doskami ohradený *kút*. Miesta teda nebolo mnoho, zvlášť v Polikejovom kúte, krajnom odo dverí. Manželské lože so štepeným paplúnom a kartúnovými hlavnicami, kolíska s deckom, stolík o troch nohách, na ktorom sa varilo, umývalo, kládol sa domáci riad, a pracoval sám Polikej (on liečil dobytok), vedrá, šatstvo, kury, teľa a ich sedmoro napĺňovali všetok kút, a nemohli

by sa ani rušiť, keby spoločná pec nevystrkovala svoje štvrte, na ktorú kládly sa i veci, i ľudia si líhali, a ešte keby nebolo bývalo možnosti vychádzať na priedomie. Ono, napokon, ani nebolo možnosti; v oktobri chladno a teplej odeve mali jeden kožuch na všetkých siedmich; ale zato deti mohly sa zohrievať tým, že behaly, a veľkí tým, že pracovali, a jedni i druhí tým, že liezli na pec, kde bolo 40 stupňov tepla. Ono sa zdá strašným žiť v takých okolnostiach, ale ich to nermútilo: žiť sa dalo. Akulina umývala, obšívala deti a muža, priadla a tkala, i bieľila svoje plátno, varila a piekla v spoločnej peci, dohadovala sa a klebetila so súsedkami. Drevo bolo svobodné, a krm pre statok tiež. I senka zo stajne sa im dostávalo. Mali pásiček záhradky. Kravička sa otelila; svoje kury mali. Polikej bol pri stajni, dvoch žrebcov opatroval a stlal pod kone a pod rožný dobytok; čistil kopytá, spúšťal nasosy [1]) i dával masti vlastného vynálezu, a za toto sa mu dostávalo peniažkov i potravín. Panského ovsa tiež zvýšilo. V dedine bol gazdík, ktorý pravidelne každý mesiac za dve miery vydával dvadsať funtov baraniny. Dalo by sa žiť, keby nebolo bývalo zármutku duševného. Ale zármutok bol veľký pre celú rodinu. Polikej bol za mladi v druhej dedine pri koňoch. Koniar, ku ktorému sa dostal, bol prvý zlodej v celom okrese: vyhnali ho na Sibír. U tohoto koniara sa vyučil Polikej a v svojej mladosti tak privyknul *k týmto maličkostiam*, že potom i rád by bol nechať, a — nemohol. Človek on bol mladý, slabý; otca, matere nemal, a nemal ho kto poučiť. Polikej si rád vypil aj nerád videl, keď niekde niečo krivo ležalo. Či povrázok, či sedielce, či zámka, či svoreň, alebo niečo drahšieho, všetko našlo u Polikeja Iljiča svoje miesto. Všade sa našli ľudia, ktorí vecičky tieto prijímali a platili za ne nápojom, alebo peniazmi, podľa dohodnutia. Toto je najľahší zárobok, ako ľud hovorí: ani učenia, ani práce, ničoho tu netreba, a keď to raz zkúsiš, inej práce sa ti nezachce. Len jedno je nedobre pri týchto zárobkoch: hoc lacno a ľahko sa všetko dostáva, aj príjemne sa pri tom žije, ale odrazu sa ti pre zlých ľudí nevydarí tento priemysel, a za všetko musíš odrazu zaplatiť tak, že aj život sa ti sprikri.

Tak sa stalo i s Polikejom. Oženil sa Polikej, i dal mu Boh šťastia: žena, kraviarova dcéra, dostala sa mu ženská mocná, rozumná, pracovitá, detí mu narodila jedno lepšie od druhého. Polikej svoj priemysel vše pestoval, a všetko šlo výtečne. Odrazu ho postihla nehoda, prichytili ho. Pri haraburde ho chytili: jednému gazdovi remenné liace schránil. Našli ich, zbili ho, k panej ho zaviedli a počali ho dozerať. Druhý, tretí raz ho prichytili. Ľudia hanobiť ho počali, išpán mu vojenčinou prihrozil, pani robila mu výčitky, žena plakať, nariekať počala, všetko počalo ísť naopak. Človek on bol dobrý a nie zkazený, len slabý, rád si vypil a tak tuho zvykol k tomu, že nijak nemohol odvyknúť. Stávalo sa, že ho žena počala kliať, ba i biť, keď jej prišiel opitý, a on plače. „Nešťastný som ja človek, povedá, čo si mám počať? Nech mi oči

[1]) Pomocou baniek naťahané plesgúre. *Pozn. prekl.*

vytečú, viac piť nebudem.“ Ale o mesiac zase odíde z domu, napije sa, dva dni ani slychu ani chýru o ňom. „Zkadiaľ on len berie peniaze na pijatiku,“ úvažovali ľudia. Posledná jeho historia bola s hodinami kancellárskymi. Boly v kancellárii staré pendlové stenové hodiny, dávno už nešly. Raz samotný vošiel do otvorenej kancellárie: ulakomil sa na hodiny, odniesol ich a predal v meste. Ako by sa naschvál stalo, že kramár, ktorému predal hodiny, bol svatom jednej dievky z panského dvora, prišiel na sviatok, a rozpovedal o hodinách. Počali sa vyptávať, ani čo by to niekomu treba bolo. Najmä išpán neľúbil Polikeja. I našli ich. Oznámili panej. Pani predvolala Polikeja. On odrazu padol na kolená a s citom, dotklive soznal všetko, ako ho žena naučila. Všetko vykonal znamenite. Počala mu pani do duše hovoriť, hovorila — hovorila, všelijako ho napomínala, všeličo mu vyratúvala, i o Bohu, i o ctnosti, i o budúcom živote, i o žene, i o deťoch, a k slzám ho priviedla. Povedala mu:

— Odpúšťam ti, ale mi prisľúb, že toho viac nikdy robiť nebudeš.

— Nebudem! Bodaj bych sa prepadol, bodaj by ma rozpučilo! — hovoril Polikej a dotklive plakal.“

Polikej prišiel domov a doma bľačal ako tela celý deň a na peci ležal. Od tých čias ani raz pri ničom nedolapili Polikeja. Len život mu počal byť nemilý: ľudia pozerali na neho ako na zlodeja, a keď prišiel čas rekrutačky, všetci počali naň ukazovať.

Polikej liečil dobytok, ako už bolo rečeno. Ako sa stal lekárom dobytka, nikto nevedel, a tým menej on sám. V koniarni, pri koniarovi, ktorý bol vypovedaný na Sibír, nekonal nijakej inej povinnosti, okrem čistenia hnoja, inokedy čistenia koní a dovážania vody. Tam nemohol sa vyučiť. Potom bol tkáčom, potom robieval v záhrade, čistil chodníky; potom z pokuty robil tehlu; potom, chodiac na panské, vstúpil za dvorníka ku kupcovi. Tak že ani tu nemal praxi. Ale počas posledného jeho pobytu doma akosi čím ďalej tým viac šírila sa vesť o jeho neobyčajnom, ba nadprirodzenom zverolekárskom umení. Žilu pustil — raz, druhý raz, potom svalil na zem koňa a pošparchal mu čosi v slabine, potom prikázal, aby odviedli koňa do stánku a počal mu rezať kopyto do krve, napriek tomu, že koň sa spieral, ba i erdžal od bolasti, a povedal, že to znamená „spúšťať podkopytnú krv“. Potom vysvetlil sedliakovi, že treba pustiť krv z oboch žíl, „aby bol ľahší do behu“, a počal biť kyjaničkou po tupej lancete, potom pod bruchom dvorníkovho koňa rozdrapil obrubok zo ženinej kosičky. Konečne počal prisýpať belavým kamienkom všelijaké boľačky, primáčať zo skleničky a inokedy vnútorne dávať, čo mu na um zišlo. A čím viac trápil a mordoval kone, tým viac mu verili a tým viac ich vodili k nemu.

Ja cítim, že nám, pánom, nepatrí smiať sa nad Polikejom. Prostriedky, akých užíval ku vzbudeniu dôvery, sú tie isté, ktoré účinkovaly na našich otcov, na nás budú účinkovať a na naše deti. Sedliak, bruchom privalivší hlavu svojej jedinej kobyly, tvoriacej nielen celé jeho bohatstvo, ale temer časť jeho rodiny, a s vierou

i hrôzou hľadiaci na významne zamračenú tvár Polikeja a jeho tenké vysúkané ramená, ktorými schválne tlačí práve to miesto, ktoré bolí, a smelo reže živé telo s utajenou myšlienkou: „kde ťa parom ponesie,“ a pretvárajúc sa, že on vie, kde je krv, kde matéria, kde suchá, kde mokrá žila, a v zuboch drží liečebnú handričku alebo fľaštičku s vitriolom, — sedliak tento nemôže si predstaviť, aby Polikej zdvihol ruku rezať, nerozumejúc sa do toho. Sám on by toho urobiť nemohol. A akonáhle je rozrezané, nerobí si výčitky za to, že dal daromne rezať. Neviem, ako vy, ale ja zkúsil som s doktorom, ktorý na moju prosbu mučil ľudí blízkych môjmu srdcu, do cela to isté. Lancetta a tajomná belasá sklenica so sublimátom, a slová: *vozger*, *prašina*, *púšťať krv*, *matériu* a t. pod., snáď nie sú tie isté *nervy*, *reumatismy*, *organismy* a t. pod.? Wage du zu irren und zu träumen — vzťahuje sa nie tak na básnikov, ako na doktorov a koňských lekárov.

III.

V ten istý večer, keď schôdzka, voliac rekrúta, hučala pred kancelláriou v chladnom mraku októbrovej noci, Polikej sedel na kraji postele u stola a fľašou rozotieral na ňom koňský liek, ktorý ani sám nepoznal. Boly tam sublimát, síra, horká soľ a tráva, ktorú Polikej sbieral, namysliac si akosi, že tráva táto je veľmi osožná od čemeru, a uznal za dobré dávať ju i od druhých nemocí. Deti už ležaly: dvoje na peci, dvoje na posteli, jedno v kolíske, pri ktorej sedela Akulina s kúdeľou. Ohorok, ktorý bol ostal z panských sviec, krivo ležiacich, stál v drevenom svietniku na okne, a, že by muž nevyrúšal sa v svojej dôležitej práci, vstávala Akulina poprávať ohorok palcom. Boli takí liberáli, ktorí považovali Polikeja za nedobrého koňského lekára a za darebáka. Iní, a síce väčšina, považovali ho za nedobrého človeka, ale za veľkého majstra svojho remesla. Akulina zas, napriek tomu, že často nadávala mu, ba i bíjala svojho muža, považovala ho istotne za prvého koňského lekára a za prvého človeka na svete. Polikej vysypal na dlaň akejsi špécie. (Vážok neužíval a ironicky sa zmieňoval o Nemcoch, ktorí ich užívajú. „To je, — hovorieval, — nie apatéka!“) Polikej podhodil svoju špéciu na ruke a potriasol ju; ale málo sa mu jej videlo i nasypal jej desaťkrát viac. „Všetku položím, lepšie ho zopne,“ riekol sám k sebe. Akulina sa bystro obzrela na hlas mocnára svojho, čakajúc rozkaz; vidiac však, že nie jej sa týka vec, kývla plecami: „Či ho vidíš! Odkiaľ sa to len v ňom berie!“ pomyslela si a ďalej priadla. Papierik, z ktorého bola vysypaná špécia, padol pod stôl. Akuline to neušlo.

— Aňútka, — zvolala, — nože zodvihni, čo otcovi spadlo.

Aňútka vytrčila tenučké bosé nôžky zpod kaputa, ktorým bola prikrytá, ako mača sliezla pod stôl a zodvihla papierik.

— Nate, otecko, — povedala a zas šmykla do postele oziablymi nožičkami.

— Tso sa stuchás, — zapišťala jej mladšia sestra, šušľavo a zaspávajúcim hlasom.

— Ja vás! — zvolala Akulina, a obe hlávky skryly sa pod kaputom.

— Tri papierky mi dá, — riekol Polikej, zatkávajúc fľašku, — ak vyliečim koňa. To ešte lacno, — doložil. — Lám si hlavu, sprobuj! Akulina, choď pýtať dohánu od Nikitu. Zajtra mu ho vrátim.

A Polikej vyňal z nohavíc lipový, kedysi zafarbený pipasárik, s pečatným voskom miesto čútory, a počal naprávať fajku.

Akulina nechala vreteno a vyšla, nezavadiac o nič, čo bolo veľmi ťažko. Polikej otvoril almarijku, postavil fľašu a prevrátil do úst prázdnu holbu: ale pálenky nebolo. Zmrštil sa, ale keď žena doniesla dohánu a on napchal si do fajky, zapálil si a sadol na posteľ, tvár sa mu zajasala spokojnosťou a hrdosťou človeka, ktorý skončil svoju dennú prácu. Či myslel o tom, ako zajtra schytí jazyk koňovi a vleje mu do pysku túto podivnú mixtúru, alebo premýšľal o tom, že núdznemu človeku nikto neodopre ničoho, že Nikita hľa predsa len poslal dohánu, — dobre sa cítil. Odrazu sa dvere, visiace na jednom závese, odsotily, a do kúta vošla *vrchná* slúžka, nie druhá, ale tretia, maličká, ktorú držali za posolkyňu. *Na vrchu* znamená, ako všetci vedia, v panskom dome, hoc by on stál dolu. Axiutka, tak nazývali dievčicu, lietala vždy ako guľa, a pritom ruky sa jej neohýbaly, ale kyvotaly, ako perpendikel, podľa rýchlosti jej pohybov, nie po bokoch, ale priekom tela; líca jej vždy boly červenšie, než jej ružový oblek; jazyk pohyboval sa jej práve tak bystro, ako i nohy. Vletela do chyže a lapiac sa pece, počala sa knísať, a ako by bola chcela vypovedať aspoň po dvoje, po troje slov odrazu, razom, dychčiac, vyriekla nasledovné, obrátiac sa k Akuline:

Pani veľkomožná rozkázali Polikejovi Iljičovi naskutku prísť hore, rozkázali... (Zastala v reči a ťažko si vydýchla.) Jegor Michajlovič bol pri panej veľkomožnej, o rekrútoch hovorili, Polikeja Iljiča spomínali... Avdoťa Mikolavna rozkázali naskutku prísť. Avdoťa Mikolavna rozkázali... (zas vzdychnutie) naskutku prísť.

Asi pol minúty pohľadela Axiutka na Polikeja, na Akulinu, na deti, ktoré sa povytŕčaly zpod prikrývadla, schytila orechovú škrupinu, ktorá sa povaľovala na peci, hodila ňou do Aňútky a, zarectujúc ešte raz „naskutku prísť“, sťa víchor vyletela z chyže, a perpendikle zakývaly sa obvyklou bystrotou priečno k línii jej behu.

Akulina vstala znova a sňala mužove čižmy. Čižmy boly nanič, deravé, vojenské. Sňala kaftan s pece a podala mu ho, nepozerajúc naň.

— Iljič, košeľu si nepreoblečieš?

— Nie, — povedal Polikej.

Akulina mu nepozrela do tváre ani raz za ten čas, keď mlčky sa obúval a obliekal, a dobre urobila, že nepozrela. Tvár mal Polikej bľadú, nižná čeľusť sa mu triasla, a v očiach mal onen plačlivý a pokorný, hlboko nešťastný výraz, ktorý mávajú jedine ľudia dobrí, slabí a vinní. Pričesal sa a chcel výnsť, žena ho zastavila a popravila mu šnúrku na košeli, ktorá mu visela na brusleku, a položila mu čiapku na hlavu.

— Čo, Polikej Iljič, var' vás pani volajú? — ozval sa hlas stolárovej ženy zpoza priehrady.

Stolárova žena len dnes ráno mala s Akulinou ostrú protiveň pre hrnček lúhu, ktorý jej rozlialy Polikejove deti, i bolo jej príjemne v prvú chvíľu počuť, že volajú Polikeja k panej: podistým pre nič dobrého. Pritom to bola prefíkaná, politická a kúsavá dáma. Nik lepšie ako ona nevedel odseknúť slovom; tak aspoň sama o sebe myslela.

— Podistým vás chcú poslať do mesta nakúpiť, — pokračovala. — Nebodaj spoľahlivého človeka vyberú, nuž vás pošlú. Nože mi teda štvrtočku čaju kúpte, Polikej Iljič.

Akulina premohla slzy a ústa sa jej stiahly v zlý výraz. Tak by sa bola dala do pľuhavých vlasov tejto hávede, stolárovej ženy. Ale keď pozrela na svoje deti a pomyslela si, že ostanú sirotami a ona vojenskou vdovou, zabudla na kúsavú stolárovu ženu, zakryla si tvár rukama, sadla na posteľ, a hlava jej klesla na hlavnice.

— Mamicka, si ma plitlacila, — ozvalo sa šušľavé dievčatko, vyťahujúc svoju servienku zpod lakťa materinho.

— Keby sme aspoň pomreli všetci! Na biedu som vás narodila: — krikom zvolala Akulina a zafikala, až sa celý kút ozýval, na potešenie stolárovej ženy, ktorá nezabudla ešte o raňajšom lúhu.

IV.

Minulo pol hodiny. Dieťa zakričalo, Akulina vstala a pridojila ho. Už neplakala, ale, oprúc svoju ešte peknú chudú tvár, zahľadela sa na dohárajúcu sviecu a premýšľala o tom, načo sa vydala, načo sú toľkí vojaci potrební, aj ešte o tom, ako by mohla odplatiť stolárovej žene.

Bolo počuť kroky mužove, utrela si stopy sĺz a vstala, aby mu dala prejsť. Polikej vošiel hrdým krokom, hodil čiapku na posteľ, nafúkal sa a počal si pás snímať.

— Čo je? Načo ťa volala?

— Hm, to sa vie! Polikuška je posledný, ale akonáhle niečo treba, koho volajú? Polikušku.

— Čože je vo veci?

Polikej sa nenáhlil odpovedať; zapálil si fajočku a odpľul si.

— Ku kupcovi mi prikázala ísť po peniaze.

— Po peniaze? — spýtala sa Akulina.

Polikej sa usmial a pokýval hlavou.

— Vie tá rečňovať! Bol si, povedá, zle zapísaný, že si vraj nespoľahlivý človek; lenže ja tebe viac verím, ako hocikomu druhému. (Polikej hovoril hlasite, aby súsedi počuli.) Sľúbil si mi, povedá, že sa napravíš, nuž prvý dôkaz hľa ti dávam, že ti verím: zavez sa, povedá, ku kupcovi, odober peniaze a prines ich. Ja, reku, veľkomožná pani, my, reku, sme všetci vaši sluhovia, a musíme slúžiť jak Bohu, tak i vám, preto sa cítim, že môžem všetko vykonať pre vaše zdravie a nijakej úlohy že sa nesmiem zriecť; čokolvek rozkážete, to aj vykonám, preto, lebo som váš rab. (Zase

sa usmial tým zvláštnym úsmevom slabého, dobrého a vinného človeka.) Teda, povedá, vykonáš spravedlive? Či ty to rozumieš, povedá, že osud tvoj závisí od toho? Akože bych nerozumel, že všetko môžem vykonať? Keď na mňa nahovorili, však obviniť možno každého, ale ja som nikdy ničím, vari, proti vášmu zdraviu ani pomysleť nepomyslel. Tak som ti jej, vieš, nahovoril, že moja pani celkom zmäkla. Ty, povedá, budeš mi prvým človekom. (Zatíchol, a zas ten istý úsmev zasadol na jeho tvári.) Ja dobre viem, ako treba s nimi hovoriť. Stávalo sa, ešte keď som za výkupným chodieval, skočí dajeden do teba! A ja som len povravel s ním, tak som ho obmäkčil, ako hodváb bol.

— Či moc peňazí? — spýtala sa ešte Akulina.

— Pol treťa tisíc rubľov, — nedbale odvetil Polikej.

Pokrútila hlavou.

— Kedy máš ísť?

— Zajtra rozkázala. Vyber si, povedá, koňa, akého chceš, hlás sa v kancellárii a choď s Bohom.

— Ďakovať Hospodinu, — riekla Akulina, vstávajúc a žehnajúc sa. — Nech ti je Boh na pomoci, Iljič, — doložila šepotom, aby nepočuli za priehradou, a pridŕžajúc ho za rukáv košele. — Iljič, poslúchni ma, pre Krista-Boha ťa prosím, keď pôjdeš, kríž pobozkaj, že kvapky do úst nevezmeš.

— Vari piť budem, s toľkými peniazmi v ceste! — odvrknul jej. — Čiže hral tam ktosi na klavíri, šikovne, bodaj ho! — doložil, pomlčav a usmievajúc sa. — Nebodaj, slečinka. Takto som pred ňou stál, pred paňou pri briežku, a slečinka tam, za dvermi, cifrovala. Zabrnká ti, zábrnká, tak pekne naladí melódiu, že len! Zahral bych ja, na moj' veru. Potrafil bych. Akurát by potrafil. Ja som na také veci súci. Košeľu že mi zajtra čistú daj.

A ľahli si spať šťastliví.

V.

Obecná schôdzka medzitým hučala pred kancelláriou. Vec bola nie na špás. Temer všetci chlapi boli pospolu, a za ten čas, čo Jegor Michajlovič chodil k panej, hlavy sa pokryly, viac hlasov bolo čuť v spoločnom hovore a hlasy boly tuhšie. Hukot hustých hlasov, tu-netu pretŕhaný zadychčanou, zachrípnutou, krikľavou rečou, rozliehal sa povetrím a hukot tento dochodil, ako zvuk hučiaceho mora, do okien paniných, ktorá mala pri tom nervový nepokoj, podobný citu, aký vzbudzuje v nás silná búrka. Hneď jej bolo strašne, hneď nepríjemne. Jednostaj sa jej zdalo, že naskutku budú hlasy mocnejšie a častejšie, a že stane sa niečo. „Ako keby sa nedalo urobiť všetko pri tichosti, pri pokoji, bez sporu, bez kriku,“ myslela si, — „podľa kresťanského, bratského a krotkého zákona.“

Mnoho hlasov hovorilo odrazu, ale najmocnejšie kričal Fedor Rezún, tesár. On mal dvoch synov a napádal Dutlovcov. Starec Dutlov sa bránil; napred vystúpil zo zástupu, za ktorým stál zprvoti,

a, dusiac sa, široko rozkladajúc rukami a podpierajúc briadku, fufnal tak veľmi, že sám on sotva by porozumel, čo vravel. Deti a bratanci, vyberaní chlapi, stáli a tiskali sa poza neho, a starec Dutlov upomínal na kuru pred jastrabom svoje mláďatá chrániacu. Jastrabom bol Rezún, a nielen sám Rezún, lež všetci, čo mali po dvoch i po jednom synovi, temer celá schôdzka, naliehajúca na Dutlova. Išlo o to, že brat Dutlova bol pred tridsiatmi rokami daný za vojaka, a preto nechcel byť na rade so svojimi troma, ale chcel, aby mu službu bratovu zarátali, a jeho aby srovnali s tými, ktorí majú po dvoch synoch, medzi spoločné lósy, a z týchto aby už vybrali tretieho rekrúta. Takých, čo mali po troch, bolo ešte štvoro, okrem Dutlova; jeden však bol rychtár a toho pani osvobodila, z druhej rodiny bol postavený rekrút pri predošlej rekrutačke; z ostatných dvoch boli určení dvaja, a jeden z nich ani neprišiel na schôdzku, len žena jeho stála za všetkými, mlkve čakajúc, že sa nejako koleso obráti k jej šťastiu; druhý však z dvoch určených, ryšavý Roman, v otrhanom brusleku, — hoc nebol chudobný, — stál podopretý na priedomí a, nakloniac hlavu, celý čas mlčal, len tu-netu vnímave zahliadal sa na toho, kto hlasitejšie prehovoril, a zas ovesil hlavu. Len tak vialo nešťastím z celej jeho postavy. Starec Šimon Dutlov bol taký človek, že každý, kto ho trocha len poznal, dal by mu na chránenie stá aj tisíce rubľov. Bol to človek vážny, bohabojný, majetný, pritom bol i kostolníkom. Tým pádnejšia bola prudká nálada, v ktorej sa nachodil.

Tesár Rezún bol, naopak, človek vysoký, čierny, bujný, pijak, smelý a zvlášť obratný pri sporoch a hovoroch na schôdzkach, na rýnku s robotníkmi, kupci, sedliakmi alebo pánmi. Teraz bol spokojný, kúsavý, a s celej výšky svojho vzrastu, celou silou zvučného hlasu a rečníckeho talentu dlávil dusiaceho sa a úplne vyšinutého zo svojej vážnej koľaje kostolníka. Účastníkmi sporu boli ešte: okrúhlej tváre, mladistvý, so štvorhrannou hlavou a kučeravou briadkou, územčistý Garaska Kopylov, jeden z rečníkov mladšieho pokolenia, ktorý vždy vyznamenával sa ostrou rečou a už zaslúžil si bol vliv na schôdzke. Potom bol Fedor Melničný, žltý, chudý, dlhý, trocha shrbený sedliak, tiež mladý, s riedkymi vlasmi na brade a malýma očima, vždy hnevlivý, mračný, vo všetkom nachodiaci zlú stranu a často prekvapivší schôdzku svojimi neočakávanými a trhanými otázkami a poznámkami. Oba títo rečníci boli na strane Rezúna. Okrem toho kde-tu miešali sa do reči dvaja papuliaci, jeden s dobrodušnou tvárou a úhľadnou rusou bradou, menom Chrapkov, ktorý vše miešal do reči: „priateľ môj ľúbezný“, a druhý, maličký, z vtáčou tváričkou, Židkov, tiež vše miešajúci do reči: „tak teda, priateľkovia“, on obracal sa ku všetkým a hovoril tak, že to nemalo ani hlavy, ani päty. Oba oni stáli hneď za jedného, hneď za druhého, nik ich však nepočúval. Boli aj iní práve takí, ale títo dvaja len tak drobčili pomedzi ľudom, najviac kričali, strašiac paniu, najmenej boli slúchaní, a ošialení šumom a krikom úplne oddávali sa požitku mletia jazykom. Bolo ešte mnoho rozličnej povahy občanov: boli mrační, slušní, ľahostajní, prenáčení; boly i ženy za chlapmi s pa-

ličkami; ale o nich všetkých azdaj inokedy budem rozprávať. Zástup však vôbec pozostával z chlapov, ktorí stáli na schôdzke ako v kostole a pošepky shovárali sa medzi sebou o domácich záležitostiach, o tom, kedy v háji výrezky nakladať, alebo mlčky čakali, kedy prestane lomoz. Potom ešte boli bohatí, krorým schôdzka ničoho nemôže pridať ani odňať v ich blahobyte. Takýto bol Jermil, s širokou, lesklou tvárou, ktorého sedliaci nazývali bruchatým za to, že bol bohatý. Taký bol ešte rychtár, na tvári ktorého ležal samoľúby výraz moci: „vy tam, rec, hovorte sebe, čo chcete, mňa nedotkne sa nikto. Štyroch synov mám, a hľa, ani jedného mi nevezmú.“ Kde-tu i do nich zapárali svobodáši, ako Kopylov a Rezún, a oni odpovedali, ale spokojne a pevne, s povedomím svojej nedotknuteľnosti. Ak sa Dutlov ponášal na kuru, chrániacu svoje mláďatá pred jastrabom, to synovia jeho naskrze nepodobali sa na kurence: nemetali sa, nepišťali, lež stáli spokojne za jeho chrbtom. Najstarší, Ignác, bol už tridsaťročný; druhý, Vasil, bol tiež už ženatý, ale nesúci za rekrúta; tretí, Iljuška, bratanec [1]), ktorý sa nedávno bol oženil, biely, rumenný, vo šviháckom kožuchu (furmanil totiž), stál a díval sa na národ, škrabúc sa niekedy v tyle pod čiapkou, ako keby sa vec jeho netýkala, ač práve jeho chceli uniesť jastrabi.

— Veď i môj ded bol vojakom, — hovoril jeden, — nuž ani ja nebudem ťahať lósa. Takého, bratu, zákona niet. Na minulej odberačke Michejčeva ostrihali, a strýc jeho ešte bol na vojne.

— Tebe ani otec, ani strýko cárovi neslúžili, — v ten samý čas hovoril Dutlov, — ba ani ty si neslúžil ani panstvu, ani obci, len si žral a darebáčil, ešte aj deti sa od teba oddelily. Preto, že žiť s tebou nemožno, nuž na druhých ukazuješ, ale ja som bol sotským [2]) za desať rokov, rychtárom som bol, dva razy som vyhorel, nik mi nepomáhal; nuž či preto, že je na našom dvore pokoj a statočnosť, či preto ma treba spustošiť? Dajte mi brata nazpäť. Nebodaj, tam i umrel. Súďte podľa pravdy, podľa Božích príkazov, ľudia pravoslávni, a nie tak, že čo ožratý zahavká, to poslúchate.

Súčasne Gerasim hovoril Dutlovi:

— Ty sa na brata odvolávaš, veď toho nie obec dala, ale za jeho rozpustilosť ho páni dali, nuž ten ti je nanič výhovorka.

Ešte Gerasim nedopovedal, keď počal mračne žltý a dlhý Fedor Melničný, napred vystúpiac: — veru tak, páni dajú za vojaka, kto im na um zíde, a potom sa s obcou dokonávaj. Obec prisúdila ísť tvojmu synovi, a ak nechceš, pros paniu, hádam mne rozkáže, jedinému, deti nechať a rukovať. Na ti zákon, — povedal hnevlive. A máchnuc rukou, stal si na predošlé miesto.

Ryšavý Roman, ktorého syn bol preznačený, zdvihol hlavu a ozval sa: — tak veru, tak! — a až sadol si od mrzutosti na schodík.

Ale toto neboly ešte všetky hlasy odrazu hovoriace. Okrem

---

[1]) Племянникъ, bratanec, t. j. bratov syn.
[2]) Sotskij, dozerajúci na 100 domov.

tých, ktorí, nazadku stojac, rozprávali o svojich veciach, papuliaci tiež nezabudli na svoju povinnosť.

— Veru tak, ľudia pravoslávni, — hovoril maličký Židkov, opakujúc slová Dutlova, — súdiť sa má po kresťansky. Po kresťansky, veru, bračekovci, po kresťansky treba súdiť.

— Podľa svedomia sa má súdiť, braček môj ľúbezný, — hovoril dobrodušný Chrapkov, opakujúc slová Kopylova a pošklbávajúc Dutlova za kožuch, — na to bola panská vôľa, a nie usnesenie obecné.

— Pravdu má. Ono je tak! — hovorili iní.

— Kto ožratý havká? — nadmietol Rezún: — azdaj si ma ty napájal, či syn tvoj, čo ho na ceste sberajú, mi bude pálenku vytýkať? Čože, bračekovci, treba rozhodnúť. Keď chcete Dutlovi milosť preukázať, nuž určujte takých, čo sú po dvaja alebo po jednom, a on sa nám smiať bude.

— Dutlov nech ide! Čo darmo reči tratiť!

— To sa vie! Takí, čo sú po traja, majú prví lósy ťahať! — ozvaly sa rozličné hlasy.

— Ešte čo pani prikáže. Jegor Michajlič povrával, že z panského dvora chceli jedného postaviť, — povedal čísi hlas.

Táto poznámka zastavila trocha spor, ale onedlho tento zase vzblkol a znova prešiel do osobničkárstva.

Ignác, o ktorom Rezún povedal, že ho posbierali na ceste, počal dokazovať Rezúnovi, že ukradol pílu pocestným tesárom a svoju ženu že bezmála ubil opitý.

Rezún odvetil, že ženu on bije i triezvy i opitý, a že všetko to málo, a tým všetkých k smiechu priviedol. Pre pílu však zrazu cítil sa byť urazeným, pristúpil bližšie k Ignácovi a pýtal sa ho:

— Kto ukradol?

— Ty si ukradol, — smelo odpovedal chlapisko Ignác, podíduc k nemu ešte bližšie.

— Kto ukradol? nebol s' to ty? — kričal Rezún.

— Nie, ty! — kričal Ignác.

Po píle prišlo na ukradeného koňa, na vrece s ovsom, na akýsi pásik záhrady na hradách, na akúsi mŕtvolu. A také strašné veci si nahovorili oba sedliaci, že keby stá čiastka toho, v čom vinili jeden druhého, bola pravda, patrilo by ich, podľa zákona, naskutku poslať na Sibír, aspoň na presídlenie.

Starý Dutlov medzitým vybral si iný spôsob obrany. Nepáčil sa mu krik syna; tíšiac ho, hovoril: „nehreš, nechaj to! Hovorím ti;“ a sám dokazoval, že trojenci sú nielen tí, ktorí majú troch synov vedno, ale i tí, ktorí sa podelili. A ukázal ešte na rychtára.

Rychtár sa zľahka usmial, oddrhnul si a pohladiac si bradu spôsobom bohatého sedliaka, odvetil, že na to je panská vôľa. Musel si toho zaslúžiť jeho syn, keďže ho kázali vynechať.

A čo sa týka rozdelených rodín, Gerasim tiež zničil dôvody Dutlova, poznamenajúc, že im nemali dovoliť sa deliť, ako bolo za starého zákona, že keď leto minulo, nechodia jahody sbierať, že teraz vari jedináčkov nebudú odoberať.

— Vari z prostopašnosti sa delili? Prečože ich teraz nadobro ničiť? — bolo počuť hlasy podelených, a papuliaci sa pripojili k týmto hlasom.

— A ty si kúp rekrúta, ak sa ti nezdá. Ovládzeš! — povedal Rezún Dutlovi.

Dutlov zúfale zapäl kaftan a stal si za druhých sedliakov.

— Var' si počítal moje peniaze, — prehovoril s hnevom. — Počkajte, čo nám ešte Jegor Michajlovič povie od panej.

VI.

Skutočne Jegor Michajlovič v ten čas vyšiel z domu. Čiapky sa jedna za druhou dvíhaly nad hlavami, a podľa toho, ako sa blížil išpán, jedna za druhou odkrývaly sa plešivé, z prostriedku a zpredku, šedivé, pološedivé, ryšavé, čierne a rusé hlavy, a pomaly, pomaly tíchly hlasy, až na pokon celkom zatíchly. Jegor Michajlovič si stal na priedomie a dal znať, že chce hovoriť. Jegor Michajlovič, v svojom dlhom kabáte, s nepohodlne vloženými do predných vreciek rukami, vo fabričnej, do čela stlačenej čiapke, pevne stojac rozloženými nohami na vyvýšení, kommandujúc nad týmito zdvihnutými a k nemu obrátenými, zväčša starými a zväčša peknými, bradatými hlavami, mal do cela iný výraz než pred paňou. Bol majestátny.

— Počúvajte, chlapci, panino rozhodnutie: z panskej čeľade neráči dať nikoho, ale niekoho vy sami zpomedzi seba vyberte, ten potom pojde. Teraz potrebujeme troch. Vlastne pol treťa, ale pol chlapa vopred pôjde. Všetko jedno: ak nie teraz, druhý raz.

— To sa vie! To hľa je reč! — ozvaly sa hlasy.

— Dľa mojej mienky, — pokračoval Jegor Michajlovič, — majú ísť Choroškinov a Miťuchinov Vasko, to už sám Boh tak prikázal.

— Tak je, pravda je, — ozvaly sa hlasy.

— Tretí musí ísť alebo Dutlov, alebo dajeden z tých, čo sú po dvaja. Čo poviete?

— Dutlov, — ozvaly sa hlasy, — Dutlovci sú traja.

A zase pomaly, pomaly vzmáhal sa krik, a zase došlo do akéhosi pásika na hrade, a do akýchsi z panského dvora pokradnutých trámov. Jegor Michajlovič už dvadsať rokov spravoval majetok a bol človek rozumný a zkúsený. Postál, slúchal asi štvrť hodiny, a odrazu rozkázal, aby všetci mlčali a Dutlovci aby losovali, ktorý z troch má ísť. Vystrihly lósy, Chrapkov tiahal z čiapky, ktorou potriasali, a vytiahol lós Iljuškov. Všetci zatíchli.

— Môj vari? Ukáž ho sem, — riekol Ilja zlomeným hlasom.

Všetci mlčali. Jegor Michajlovič kázal doniesť k zajtrajšiemu dňu rekrutské peniaze, po sedem kopejok z každého dvora a, ohlásiv, že je všetko skončené, rozpustil shromaždenie. Zástup sa rušil, kladúc si čiapky za rohom a hučiac vravou a krokami. Išpán stál na priedomí, pozerajúc na odchodiacich. Keď mladí Dutlovci zašli za roh, zavolal k sebe starého, ktorý sám bol poostal a vošiel s ním do kancellárie.

— Ľutujem ťa, starý, — riekol Jegor Michajlovič, sadajúc do kresla pred stolom; — teraz je na tebe rad. — Odkúpiš bratanca či nie?

Starec, neodpovedajúc, významne pozrel na Jegora Michajloviča.

— To ťa neminie, — odvetil Jegor Michajlovič na jeho pohľad.

— I rád bych, ale nemám odkiaľ, Jegor Michajlovič. Dva kone mi toho leta padly. Bratanca som ženil. Iste nás osud taký stíha za to, že statočne žijeme. Dobre mu vravet. (Pripomenul si Rezúna).

Jegor Michajlovič si potrel rukou tvár a zívnul. Akiste ho to už nudilo, a už bol čas čaj piť.

— Ej, starý, nehreš proti Bohu! — povedal mu; — len ty pohľadaj v jame pod dlážkou, najdeš ty tam staré štyri stovôčky. Takého ti rekrúta kúpim za ne, že len. Onehdy sa hlásil jeden.

— V stolici? — pýtal sa Dutlov, pod *stolicou* rozumejúc mesto.

— Čo, kúpiš?

— I rád bych, Boh mi svedok, ale...

Jegor Michajlovič ho prísne pretrhol:

— Teda, počúvaj ma, starý: aby Iliuška niečo so sebou nevykonal; keď poň pošlem, či dnes, či zajtra, aby si ho hneď aj viezol. Ty ho odvezieš, ty budeš zaň zodpovedný, a jestli, nedaj Boh, niečo sa s ním stane, staršieho syna ti dám odobrať. Počujes?

— A či by sa nedal niekto z tých, čo sú po dvaja, Jegor Michajlovič, veď to neprávosť, — povedal po krátkom mlčaní. — Brat mi na vojne umrel, teraz mi ešte syna berú: za čo že ma stíha taká nehoda? — preriekol temer s plačom a hotový padnúť na kolená.

— No, choď už, choď, — riekol Jegor Michajlovič: — nič sa nedá urobiť, taký je poriadok. Dajže pozor na Iliušku; si zodpovedný.

Dutlov šiel domov, zádumčive poklopkávajúc lipovou palicou po chrochotí.

(Pokračovanie.)

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1902.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Bujna Martin (M. B—a.) Zprávy zo života pukanskej cirkve. C. Listy č. 2. „Nádejný sirotínec". Tamže č. 5. Kňazská konferencia vo veľkohontskom senioráte. Tamže č. 6. Kdo a odkuď bude moci nás nakrmiti chleby na divé světa poušti? Tamže č. 9. — Štedrý večer. Stráž na S. č. 1. Diamant. Tamže č. 1. Korunovanie. Tamže č. 5. „A uzřev město, plakal nad ním." Tamže č. 8.

Bulla Anton († 3. sept. 1873 v D. Kubíne.) Z národných piesní. Slov. Pohl. 692—693, 773—774.

Bulyovský Miloslav. Príslovia, porekadlá a úslovia z Turca a Liptova. Čas. MSS. č. 1—3, 6.
Bunčák L. Z národných piesní. Slov. Pohľ. 261.
Burian Ján. Vytrvajme! Rod. a Šk. č. 1. Hospodárske opakovacie školy. Tamže č. 1. Dobre sriadené národné školstvo základom blaha ľudu. Tamže č. 2, 3. Čo tlačí našich hospodárov? Tamže č. 2. Dieťa vychovavateľom rodiča. Tamže č. 2. Pädagogické jubileum. Tamže č. 2. O zuboch. Tamže č. 4. Otázka vyučovacej reči v slovenských školách v krajinskom sneme. Tamže č. 5. Ženská otázka vo výchove. Tamže č. 5. Na konci školského roku. Tamže č. 6. Ministerské nariadenie ohľadom vyúčby reči maďarskej v pospolitých školách. Tamže č. 10. Či maďarčine vyučovať, a či maďarisovať? Tamže č. 11. Mens sana in corpore sano. Tamže č. 11. Práca v ľude. Tamže č. 12. — Je spolupracovníkom „Rodiny a Školy."
Burilovič. Niekoľko poznámok k byrokratismu škôldozorcov. Rod. a Šk. č. 5.
Bystrica Baňská. Baňská Bystrica a jej okolie v. Buday Andrej.
Bytčanský. Našim bohoslovcom. Kat. Nov. č. 14. — Pracujme! Ľud. Nov. č. 8.
B. Zvony kláštora „Zjevení sv. Jána" na ostrove Patmos. Slob. z nem. Stráž na S. č. 6. — V Štedrý večer. Tranovský 106.
B. A. Pop a Delija v. Veselinovič J. M.
B. v **B.** *Náboženské rozprávky.* K poučeniu a prebudeniu evanjelických augšp. wyzn. kresťanov. Swäzok I. Nákladom „Tranosciusa", wydavateľského a kníhkupeckého úč. spolku w Lipt. Sv. Mikulássi. Tlačou kníhtlačiarne Karla Salwu w Ružomberku; 8⁰ str. 108. (Cirk. Listy č. 4.)
B. Helena. Zachránený. Dľa skutočnej udalosti. Ev. Kal 56—59.
B. J. Mária Daxnerová. Život. s pod. Slov. Dom. Kal. 4—10.
B. O. Oj, s Bohom ty môj horský svet! v. Gregorčič Š.
B. P. Dobrosrdečný Abdallah a nesvedomitý Hassán v. Mikszáth.
Caballero Fernan. Kvetina z rozvalenín. Posl. A. Š. v B. Slov. Nov. č. 174—176.
Caragiale-Costache N. Z pamätných spisov jedného mrtvého. Slov. Nov. č. 224.
Carmen Sylva. Legenda o dobrej kráľovnej. Ľud. Nov. č. 25.
Cemper Stáňa. Kdybych! Dennica č. 10. Hráč. Tamže č. 10. Škoda. Tamže č. 11.
Cettler. Marína. Prel. Ľud. Bothár. Slov. Nov. č. 9, 10.
Cibislavský. Škrob. N. Nov. č. 67. Čert na výlete. Tamže č. 79. Strašidlo. Tamže č. 94. Delníci. Tamže č. 150.
Cilka. V svetle vianočnej noci. N. Nov. č. 150. — Jasenný vzdych. Slov. Pohľ. 670.
Cimrák J. Sťahovanie sa evanj. ľudu do cudziny, posúdené s kresťansko-evanjelického stanoviska. Zpráva IV. o vnútorno-missiovej spol. str. 46—57. Naše gazdovsko potravné a úverkové spodky. Tranovský 139—141.

Collas Louis. Nevesta námorníkova. Ľud. Nov. č. 44—46.
Courteline Georges. Peňažný list. Slov. Nov. č. 132.
Csellágh Ludvik. Modli sa a pracuj, Pán Boh ťa požehná. Vl. a Svet č. 3. Saďme stromky pri cestách a na prázdnych miestach po chotároch. Tamže č. 4. Náruživosti. Tamže č. 9. Dobrého priateľa v núdzi poznáme. Tamže č. 12.
Csillag. Margita. Prel. L. Bothár. Slov. Nov. č. 30, 31.
Czambel Dr. Sam. *Rukoväť spisovnej reči slovenskej.* Turč. Sv. Martin. Vydanie Kníhkupecko-nakladateľského spolku. Tlačou Kníhtl. účast. spolku; 8° str. XII a 374. (N. Nov. č. 34. — Slov. Nov. č. 71. Obzor. č. 3.) — *A cseh-tót nemzetegység multja, jelene és jövője.* Közművelődési és politikai tanulmány. Túrócz. Sz. Márton. Moskóczi R. könyvnyomdája; 8° str. 84.
Czambel Danielovič Sam. Trest. Slov. Nov. č. 118. Lydia v. Hrabovsky Lujza M. Ukradnuté šťastie v. Vécsei Jankovich Lujza. Študent pod kaďou v. Koncz Akúsius. Návrat domov v. Vécsei Jankovich Lujza. Šťastie Petra Bodáka v. Nógrádi Ladislav. Zázrak v. Hrabovsky Lujza M. Neviditeľný kepeň v. Zboray A. Kráľovnej bozk v. Zboray Al.
Czeizel Gábr. A sáfránytermesztés Nyitramegyében és a sáfrányosok v. Nitrianska st.
Cziczei-Diószeghy M. S najhlbšou bolasťou. Slov. Nov. č. 206.
Czirbusz Dr. G. Maďarský národ v XX. století. (Výťah z jeho knihy.) Nár. Nov. č. 135.
C. J. Za búrnej noci. Sl. Pohľ. 499. Deň spásy. Tamže 499.
C. d. a Ján. Mŕtva myš. Dľa česk. Záb. a poučné kn. II. Sv. 3. str. 95—98.
Čaba B. Ľudové zvyky a povery v B. Čabe. Sl. Pohľ. 385—390.
Čachtičan Jozef. Duchovné čítanie. Pútnik svätov. 53—59.
Čajda Ďuro. Je redaktorom „Černokňažníka“ a členom redakcie „N. Novín“.
Čambúrsky S. K našim národno-hospodárskym úlohám. Ľud. Nov. č. 1. O čítaní. Hosp. Nov. č. 2.
Čarovič Svet. Zaprisahaní nepriatelia. Prel. Janko Klen. N. Nov. č. 6.
Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti. Rediguje A. Sokolík. Ročník V. Vychodí každé dva mesiace vo v. 8° o 16 str. v Turč. Sv. Martine. Tlačou Kníhtlač. účastinárskeho spolku.
Čebratský K. S. v. Salva K.
Čečotka Karol (—a; —tka.) Topánky. Humoreska. Dľa cudzieho. Slov. Nov. č. 173. Nešťastná bitka pri Moháči. Tamže č. 194. Žart. v. Maupassant. Odrezaná hlava v. Demoulins J. Slepá láska v. Kada E. — Je členom redakcie „Slov. Novín.“
Čechov Anton. Špatný čas. Prel. J. Maro. N. Nov. č. 13. Agafia. Prel. J. Klen. Tamže č. 27, 28. Poplach. Prel. J. Maro. Tamže č. 32, 33. Vo Veľkom týždni. Prel. J. Maro. Tamže č. 37. Rád. Prel. J. Maro. Tamže č. 55. Umelecký výtvor. Prel. J. Maro. Tamže č. 56. Vint. Prel. J. Maro. Tamže č. 58. Smutné skončenie úradníka. Prel. Podtatranský. Tamže č. 60. To sú ľudia! Prel

Maro. Tamže č. 64. Dráma. Prel. J. Maro. Tamže č. 68. Klebietka. Prel. J. Maro. Tamže č. 72. Kapitánov mundúr. Prel. J. Maro. Tamže č. 73. Švédska zápalka. Kriminálna rozprávka. Prel. J. Maro. Tamže č. 83—85. Dcéra Albiona. Prel. J. Maro. Tamže č. 121. Idealist. Prel. J. Maro. Tamže č. 122. Presolil. Prel. J. Maro. Tamže č. 125. V cudzom kraji. Prel. J. Maro. Tamže č. 126. Chameleon. Prel. J. Maro. Tamže č. 128. Vydáva sa kuchárka. Prel. J. Maro. Tamže č. 145. Dačníci. Prel J. Maro. Tamže č. 146. Noc pred súdobným pojednávaním. Rozprávka obžalovaného. Prel. J. Maro. Tamže č. 147. Album. Prel. J. Maro. Tamže č. 149. Výkriknik. Vianočná rozprávka. Prel. J. Maro. Tamže č. 150. Sňatok s výpočtom. Román v dvoch častiach. Prel. J. Maro. Tamže č. 151. — Zlý chlapec. Slov. Nov. č. 24. Ženy. Tamže č. 119. Stávka. Tamže č. 186. — Speváčka. Prel. J. Maro. Sl. Pohľ. 67—71. Zablúdilí. Prel. B. Š. Tamže 668—670.

(**Černoch** Dr. Ján.) Životopis. s podob. Nová dom. pokl. 47—48.

Černokňažník. Humoristicko-satyrický časopis. Redaktor a vydavateľ Ďuro Čajda. Ročník. XXVII. Vychádza 25. dňa každého mesiaca vo v. 4° v Turč. Sv. Martine. Tlačou Kníhtl. účast. spolku.

Černý K. Bratr Slovák. (S obr. košikára.) Bes. Malých č. 18.

Červienka A. Najsladšie meno Ježiš. Listy sv. A. č. 1. V deň Očisťovania Panny Marie. Tamže č. 2. Milým Bratom i Sestrám ku povšimnutiu! Tamže č. 2. Pán Ježiš nás miluje a žiada od nás milovaným byť! Tamže č. 3—12. Svätý kríž. Tamže č. 3. V deň 15-ho augusta. Tamže č. 8. Svätý Augustín. Tamže č. 10, 11. Ruženec za duše v očistci. Tamže č. 11.

Červinka I. L. *Děvín a Velehrad, dva hrady velkomoravské.* V Kroměříži; 8° str. 68. (Slov. Pohľ. 450—456.)

(*Čipkay* Ján.) († 29. jan. 1902. v Brezne.) Nekrolog. Cirk. Listy č. 2. N. Hlásnik č. 3. Ľud. Nov. č. 6. N. Nov. č. 12. Stráž na S. č. 3.

Čítanie, Lacné. Sväzok VI. *Slovenský dobrák.* Obrázok zo života, dľa cudzej myšlienky podáva M. Beňovský. Druhé vydanie. V Trnave. Tlačou a nákladom Kníhtlačiarne Adolfa Horovitza; 8° str. 38.

Čítanka, Mravná, pre náš ľud. Vydáva: Spolok sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. Sošit XIV. *Včelár.* Nauka o včelárstve pre ľud a ľudové hospodárske i opakovacie školy. Sostavil Ernest Lovecký. Podielových kníh č. 79. v Ružomberku. Tlačou kníhtlačiarne K. Salvu; 8° str. 138 + 4. (Lit. Listy str. 66.)

Čobrda Pavel. *Cirkewný rok, jeho nedele, swiatky a slawnosti, ako i pamätné dni sw. aposstolow a ewanjelistow.* Na poučenie a wzdelanie ewanjelických weriacich. Lipt. Sw. Mikuláss. Nákladom vydavateľského a kníhkupeckého úč. spolku „Tranoscius." Tlačou kníhtlačiarne „Corvíny" v Čabe; m. 8° str. 57. — Do boja! Dľa nem. Tranovský 124.

Čorović. Prekliaty zradca. Posl. Tritinov. Pov. Nov. č. 6.

Č. Tristissima facies. C. Listy č. 1.

Č—ý. „Evangeliumi Trombita." C. Listy č. 1

Danilevský G. P. Tajomná svieca. Z vianočných rozprávok. Prel. J. Maro. N. Nov. č. 4. Strážnik. Sviatočná povesť. Preložil —n. Záb. a poučné kn. III. sv. 1. Str. 75—92.

Darányi Ignác. *Reč,* ktorú predniesol v snemovni zastupiteľov pri pojednávaní rozpočtu orby dňa 17. marca roku 1902. Príloha k č. 14. časopisu „Vlasť a Svet.“ Tlačou Spoločnosti „Franklín-Társulat v Budapešti; 4° str. 15.

Darov Ján. Assekurant na dedine. Tranovský 95—102.

Daubner J. Redigoval „Posla b. Srdca Ježišovho.“

Daxner Dr. Samo. Medveď a víla v. Divadlo, Slovenské.

(Daxner Št. Marko.) Životopis s podobizňou. Illustr. Svět č. 9. Št. M. Daxner. Život. s pod. Záb. a poučné kn. II. sv. 3. str. 37—41.

(Daxnerová Mária). (* 18. aug. 1822 v Tisovci, † 31. mája 1901 tamže) Životopis s podob. Salvov Slov. Dom. Kal. str. 4—10.

Demoulins Jules. Odrezaná hlava. Posl. —tka. Sl. Nov. č. 185.

Dénes Fr. A Tátra hegység geologiája. V. Karpaty.

Dennica. Ženský list pre poučenie a zábavu. Ročník V. Redaktorka Ter. Vansová. Vychádza mesačne raz vo v. 8° o 16—24 str. v Ružomberku. Č. 1—9 tlačou kníhtlač. K. Salvu, č. 10—12 tlačou kníhtl. Salvu a Herle.

De profundis. Post festa. N. Nov. č. 122, 125.

Dermota Anton. Mladší hnutí ve Slovinsku. Hlas 102—110.

Detvan. Umelecká výstava slovenská v Hodoníne. Čas. MSS. č. 4.

Dimitrijević Dr. St. Nenadále ženenie. Zimná rozprávka, ktorá sa môže aj v lete čítať. Prel. Joz. Holúbek. Dennica č. 3—5.

Divadlo, Slovenské. Sbierka dramatických kusov slovenských. Vydáva Karol Salva. Sväzok II. *Medveď a víla.* Dramatická báchorka v 3 dejstvách. Napísala E. Krásnohorská. Preložil Dr. Sam. Daxner. Ružomberok. Tlačou a nákladom kníhtlačiarne Salvu a Herle; 8° str. 94.

Djorović Svetozár. Spasojov hriech. Prel. V. M. Nár. Nov. č. 5. Jeden deň v zátvore. Črta z Nevesinja. Prel. V. M. Tamže č. 57. Prvý badnjak. Prel. Revka. Tamže č. 150. Dohviezdna noc. Črta Prel. V. Mičátek. Tamže č. 150.

Dobrodružský v. Martiš A.

Domanović R. M. Danga. Prel. V. M. Nár. Nov. č. 23, 24.

Donoval Ján v. Tichomír.

Don Špagát. Hruška. (S obrázkami.) Záb. a poučné knižky II. Sv. 4. str 59—69.

Doroševič V. Odmena. Zo zlatých povestí čínskych. Sl. Nov. č. 49. Hudec. Tamže č. 123.

Dovalovský P. S. Čo je cellulosa! Nár. Nov. č. 28. O starých a nových veciach. Záb. a poučné knižky II. Sv. 3. str. 128—131.

Drobný B. N. V. Gogoľ. Biograficko-kritická črta. Hlas 227—236.

Drobný Ján. Ustavující valná hromada Národní Jednoty Československé v Uh. Brodě. Sl. Nár. Listy č. 19.

Drož Gustáv. O manželstve. Slov. Nov. č. 209.

Drož Karol. Bradla. Pohled na mysteria podzemní. Čas. turistů XIII. č. 8. Pod Tatrami. Věstník Českosl. Jedn. č. 1.

Dubrovská B. Na mraku. Prel. J. Klen. N. Nov. č. 22. Kostra. Prel. J. Klen. Tamže č. 34—36. Anuškin žiaľ. Prel. J. Klen. Tamže č. 51. Udalosť. Prel. J. Klen. Tamže č. 59. Gitta. Prel. J. Klen. Tamže č. 130, 131. Prvá láska. Prel. J. Klen. Tamže č. 143, 144. Udalosť z nedávnej minulosti. Prel. J. Klen. Tamže č. 148, 149.

Duchaj Ján. Hospodárska bieda na Horniakoch. Obzor č. 7.

Dula Matúš. K IV. sjazdu slovanských novinárov. Nár. Nov. č. 67.

Ďuro zo Štvrtka. Večerné zábavy. N. Nov. č. 1.

Dzurov. „Kazár földön." Hlas 316—320.

D. J. P. Kňazská konferencia. C Listy č. 8.

Dan-ič M. Ajhľa, Slovák! Záb. a poučné kn. III. Sv. 2. str. 129—146.

Dr. J. Nepoviem. Černokň. č. 2.

Dr. —k. Naše školy. Ľud. Nov. č. 23.

D—ý. Napochytrá kázeň. Slov. Nov. č. 117. Malá obluda v. Bousergent A. Menuet v. Maupassant. Samotný v. Maupassant. Slečna Fidela v. Maupassant. Kto zná? v. Maupassant. Samota v. Berzsenyi D. Krotkosť a striedmosť v. Berzsenyi D. Spokojnosť v. Berzsenyi D. Môj podiel v. Berzsenyi D. Moju dcéru si beriem za ženu v. Grosz A. J. Cintorín v. Berzsenyi D. Na fare v. Malonyay D.

Emmanuel Jozef (* 18. marca 1804 vo Vrbovom, † 8. mája 1890. v Košeci.) Životopis s podob. Jednota 41—43. Z jeho básní. (Žiadosti chlapca a muža. Sirota. Hrobitov. Pútnici.) Tamže 43—46.

Engler Ľud. A. Všeobecná evanjelická augšp. vyzn. slovenská cirkev v Amerike. C. Listy č. 10. Posviacka chrámu v Passaic N. Y. Tamže č. 12. — K novému roku. Dennica č. 1. Založme sirotínec. Tamže č. 1. Môj strýčko. Tamže č. 7—10. — Cestopisné črty od Klenovca po New York. Nár. Nov. č. 108—112. New York. Tamže č. 134—135. Centrálny park v New Yorku. Tamže č. 140, 141.

Englisch K. Audiatur et altera pars. (A Hegyes torony ügyéről.) V. Karpaty.

Erie Bayly A. Sedem hodín trinásť minút. Slov. Nov. č. 228.

Ernyei Pavel. Panna Mária čo kavens. Kráľ. sv. Ruž. č. 1, 2.

Esquier Charles. Posledný zástoj. Slov. Nov. č. 205.

Evanjelický Kalendár v. Kalendáre.

E. K činu! Kresťan č. 1. Víťazstvo v Hlohovci. Tamže č. 3. Päťadvadsať ročné jubileum Pápeža Leva XIII. Tamže č. 9. Liberálna opacha. Tamže č. 10. Budúcnosť strany ľudovej. Tamže č. 11. Budúcnosť liberálov. Tamže č. 12. Kristus víťazí. Tamže č. 13. Budapeštiansky kat. delnícky spolok. Tamže č. 14. Kultúrpolitika Wlassicsova. Tamže č. 16. Ekzekúcie. Tamže č. 18. Potravné spolky. Tamže č. 19. Proti kráľovi a trónnemu dedičovi. Tamže č. 20. Pomery spišsko-šarišské. Tamže č. 21, 22. Proti úžere. Tamže č. 23. Vyrovnanie s Rakúskom. Tamže č. 24. Nitra. Tamže č. 25. Levočské slávnosti. Tamže č. 26. Liberálne gazdovanie. Tamže č. 28.

Koloman Bresztyenszky. Tamže č. 29. Mučenie katolíkov vo Francúzsku. Tamže č. 31. Nové kumšty liberálov. Tamže č. 40. Slovo na čase. Tamže č. 45. Smutné výhlady. Tamže č. 51.

Slovenský jazyk, živá starina.

Príslovia.

To je taký dom, že by mu ovca numero slízala.
Jak nepôjdeš se mnú, veznem ťa.
Chlieb kúpený je ze zlatej lopaty.
Žihlavu mráz nespáli.
Komu je dze píla, nenie mu zlá chvíľa.
Chto má sallo, tomu je snanno.
Chto sce chytro zbohatnúť, o všetko príde.
Koho ovad poščípe, ten sa aj komára bojí.
Zatri čertu oči blatom: bude myslef, že je zlato.
Husí pérí všecko smerí. (Skalica.)
Vzácný, jako kucharovi pos.ané drevko. (Skalica.)
Ne mnoho zvídej a málo jídej, i budeš dlúho živ. (Skalica.)
Tak sa napajedil, že sa skoro v kozí roh obrátil. (Skalica.)
Aj malá žaba sa velkej vody nebojí.
Každý nech si svoje kuky vyžúva.
Chto dobre mascí, dobre veze; ale dobrý forman ani kolomaz nepotrebuje.
Dobrý, keď spí, ani jesť nepýta.
Vrtí sa, jako prd v gacách.
Odkladá, jako s kráľovú smrťú.
Tustý, jako Žid pod kolenom.
Príde taký hlúpy, čo to kúpi.
Sedí, jako tetka na hodoch. (Skalica.)
Zohnul sa, jako hus pod bránú.
Obracá sa, jako jalito v hrnci.
Čo vlčko ham: to je už tam!
Jako sa máš? krom jedeňá a piťá, jak na hodoch. (Skalica.)
Vzal Ledabol Ledabolku, leda boli oba v spolku.
Má delší pátek než sobotu, t. j. dlhšiu spodnú než vrchnú sukňu. (Skalica.)
Na mori svadba, na galejách tanec. (Skalica.)
V jaseň sa vydávajú *hnilice*, ve fašanky *tanečnice*, a na jar *robotnice*. (Lubina.)
Dze je ziechačka, tam je driemačka.
Proč? Pro starý kvoč; aby stará nekvokala, keď nemá proč. (Skalica.)
Keď devčatá hvízdajú, panenka Maria plače. (Skalica.)
Šarkanie mlieko = pálené.
Z blízka sa žeň, z ďaleka kradni.
Chváliť sa nemám čím, a *haňať* sa nesmiem.

Keď čert inšie nemôže, aspoň zasmradí.
Čert ho vzal, ani zaňho nezaďakoval.
Chto je podperen, toho os..em; a chto nic, toho ešče víc. (Lubina.)
Škrábať sa a dlhy robiť, je len na chvíľu dobre.
Pobúchal, pomlátil, navniveč obrátil.
Zakrútil gajdy (umlkol.)
Báleš hlavy neobveselí.
Blázna s cepem! (Hovorí sa v Skalici, keď dakto nesmysel hovorí.)
Stará žena je jako stará kočka: vždy miesto mení.
Hluchý si domyslí.
Keď sa hus uprdne, povedz: vítaj, tetko! (Hovorí sa deťom, keď sa miešajú všetečne do rečí.)
Dobrý tesar, málo triesek.
Keď má, aj sa obejde.
Slepačí svátek. (Keď pre dážď v poli pracovať sa nemôže.)
Jalovičku chovať pri hrante, je jako svatého mať na stene. (Bošác, kopanice.)
Kňazom knižka, a mne flaška: to je celá kázeň. (Filosofia korhela.)
Rapoce, jako straka.
Čo sa naučíš, to máš; čo užiješ, to vieš; čo chudobnému dáš, to u Boha máš, ale čo po tebe zostane, čert vie, komu sa dostane.
(Zem. Podhradie, Trenčianska stolica.)

J. Ľ. Holuby.

Literatúra a umenie.

Najstaršia kronika česká. V Čechách v dvoch rukopisoch zachovala sa latinská legenda o sv. Ľudmile a sv. Václavovi. Legenda má prolog, v ktorom spisovateľ hovorí o sebe a o svojej práci, pražského biskupa sv. Vojtecha († 997) spomína ako svojho vrstovníka, sám seba nazýva mníchom, Kristiánom (Christianus). Smysel prologu je, že spisovateľ legendy bol druhým synom Boleslava I. († 967), nazvaný Strachkvas, ustanovený od otca k duchovnému stavu, mních v Rezne.

Legenda bola by teda spísaná v druhej polovici X. stoletia. Ale Dobner a Dobrovský neverili predmluve legendy; Dobrovský dokazoval, že je to falsifikát kompilátora až zo XIV. stoletia. Pravda, od času Dobrovského rozmnožily sa pramene pre túto dobu historie a prof. Jozef Pekař (v Č. Časopise Historickom VIII, str. 385—481 i vo zvláštnom vydaní) už vysvetľuje, že Kristiánova legenda je pôvodné dielo X. stoletia, najstaršia česká kronika, *aspoň 130 rokov staršia od Kosmu*, prvý český spis (latinským jazykom) literárnej vysokej ceny. „Naše tradice letopisná doby starší — hovorí Pekař — náleží skoro výhradně století dvanáctému; nyní budeme míti v Kristiánově práci spolu s legendami staroslovanskými (Žitia svv. Cyrilla a Metoda) s dostatek materiálu pramenného z 9.—10. století, z doby ještě málo dotčené vlivy zá-

ravy zatym nasledovavšej, v 2. kap. o pokrstení Bořivoj
Již samo faktum, že historik český doby Boleslavovy a
tak obšírně a s takovou sympatií vyložil osudy Cyrillov
je argumentem výmluvným v této velké otázce. (Slova
o Cyrillovi a Metodovi — Žití — Kristián, tak sa zdá
poznal.) Co k historii Metodově více se dovídáme, je ví
hodné: Metod vrátil se z Říma ještě do Moravy Rostisla
jeho se Svatoplukem později dospěly tak daleko, že m
Svatopluka a národ jeho kletbu . . . V souvislosti s tím
o vzácné zmínce o Moravě v století 10. K dějinám st
Kristián data zcela nová." (Č. Č. Historický VIII, str. 4

Proti výkladu prof. Pekařa ozvaly sa pochybnosti (p
lousek v Osvěte 1903, str. 108 a sl., Fr. Vacek v Časo
1903, str. 72 sl.), ale on v Českom Časopise Histori
125—163) bráni svoje presvedčenie, zakladajúce sa na d
bore materiálu, nepomýlený a s horlivosťou. V záverečn
známkach nie bez trpkosti vraví, že výsledkami jeho prác
potvrdené niektoré dôležité punkty, ktoré česká histor
stoletia bránila proti nemeckej, a „přece se výsledky m
hými důvody založené, setkávají se skepsí právě v těch
kdysi stýskaly na učenou kritiku, že pracuje pro radost na

Slovanská encyklopädia. V Akademii Náuk v
23. do 28. apríla mal svoje porady sjazd slavistov. V p
ustálilo sa, že všeobecný sjazd slavistov bude v septembri
hrade. Sekcie sjazdu budú: 1) pre jazyk, 2) národopis
4) historiu, 5) archäologiu, 6) právo, 7) všeobecné otázk

Sjazd slavistov postará sa i o vydanie slovanskej e
náučného slovníka slovanského. Podľa mienky akademika
predloženej na sjazde 24. apríla, slovanská encyklopädi
známosti o slovanských jazykoch, z minulosti i prítomnosti,
literatúrach, o umení, dejinách kultúry, o národopise. Ok
by zahrnúť i niektoré oblasti, príbuzné slavistike, na

v samej literatúre. Juridický byt starých Slovanov bude zaujímať filologa, lebo byt tento zakladá sa na tých istých zásadách, ktoré možno stopovať i v prostonárodnej slovesnosti, i v mytologii, i v jazyku.

Taká má byť slovanská encyklopädia — hovoril A. A. Šachmatov — obšírna, ako je obšírny slovanský svet, složitá, ako je složitá historia slovanského plemena.

Encyklopädia vydá sa po rusky, vydavateľom bude ruská Akademia Náuk.

O poezyi polskiej po roku 1863. Cz. III. Tak nazvaná je práca dr. T. Grabowského; sám referoval o nej v krakovskej Akademii Umiejętności vo februári toho roku. Je to už časť III., v ktorej je reč o poľskej poesii 80. a 90-tych rokov XIX. stoletia. Týchto dvadsať rokov v poľskej poesii že ostro delí sa od predošlých dvadsiatich, nasledovavších po roku 1863. Predmetnosť, pessimism, symbolism vystupujú postupne, pripojuje sa k nim mysticism. Pessimistická filosofia Schopenhauera i Hartmanna, pessimismom nabratí naturalisti francúzski, najmä Maupassant, poeti Leopardi, Baudelaire a podobní, požívajú slávy. Nimi propagovaný pessimism vybuchne celou silou; v poesii francúzskej hľadajú sa umelecké vzory. Tu mal svoje žriedlo poľský neoromantism individuálny, blúznivý (marzycielski), zvelebujúci formu a obľubujúci jazyk bľadý, bez sviežosti. Keď starší poeti, ako Asnyk alebo Konopnická, zostávajú verní predmetnému spôsobu tvorenia, mladší zaujímajú sa sami sebou, vlastnými bôľami a sklamaniami. Nie bez váhy je epika, v ktorej vynikajú dosť konvencionálny Wysocki, realistický Wierzbicki, Dzieduszycki a i.; ale drama je slabé a má znaky úpadku, aspoň v tej forme, akú mu dali Szujski, Bełcikowski, Kapacki a v ich šľapajach idúci Kozłowski. Funkciu prostredníka medzi poľskou poesiou a západnou koná teraz, okrem Przesmyckého, viac teoretika než individuálneho lyrika, Lange; on a Nowicki sú zvestovateľmi novej poesie, prvý viac svojimi článkami a prekladmi, ako Przesmycki, druhý krátkou činnosťou pôvodnou. Od nich pochodí celý rad individualistov, pre ktorých vzorom je Słowacki, s celou svojou rozladenosťou, nedostatkom rovnováhy, impressionismom a podivuhodnou koloristikou a symbolikou poetickou. Keď dávnejší básnici čerpali zo Słowackého hlavne fraseologiu a neporovnateľné effekty kolorističné, noví osvojujú si i jeho štyl vzletný, farebný, raz skeptičný, raz extatičný. Vliv západného mysticismu a cudzích symbolistov najväčší je za našich dní. Najrôznejšie smery idú jeden vedľa druhého. (Sprawozdania Akademii Umiejętności, VIII, 2, str. 4.)

Už z takéhoto krátkeho referátu poznať čudnú dobu, ktorá v literatúrach začala sa v osemdesiatych rokoch. Pessimism, symbolism, mysticism, spiritism, neoromantism, individualism a podobné -ismy. Len pôvodnosti, samorostlosti a prostoty málo. Za Mickiewicza a Słowackého nebolo tých -ismov, ale vtedy bola — poesia.

Časopis Museálnaj slovenskej spoločnosti. Rediguje A. Sokolík, tajomník. Ročník VI, číslo 2. Turčiansky Sv. Martin, 1903.

Dennica. Ženský list pre poučenie a zábavu. Redaktorka Terezia Vansová. Ročník VI, číslo 4. Ružomberok.

Zvon. Ročník III. čísla 26—31. Praha.

ЖУРНАЛЪ МИНИСТЕРСТВА НАРОДНАГО ПРОСВѢЩЕНІЯ. Седьмое десятилѣтіе. 1903. Апрѣль. С.-Петербургъ.

С. Ѳ. Ольденбургъ: Фабло восточнаго происхожденія. — И. В. Якубовскій: Земскіе привилеи Великаго княжества Литовскаго, ч. I. — И. А. Бодуэнъ-де-Куртенэ: Лингвистическія замѣтки и афоризмы. I—IV. — Н. Д. Чечулинъ: О такъ называемой картѣ Царевича Ѳеодора Борисовича Годунова. — В. И. Ламанскій: Славянское житіе Св. Кирилла какъ религіозно-эпическое произведеніе и какъ историческій источникъ. I—V. — П. Г. Васенко: Хрущовскій списокъ „Степенной книги" и извѣстіе о земскомъ соборѣ 1550 года. — Критика и библіографія. — Наша учебная литература. — Современная лѣтопись. — Отдѣлъ классической филологіи.

Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział filologiczny. Serya II. Tom XXII. W Krakowie.

1. Korneli Heck: Szymon Szymonowicz (Simon Simonides), jego żywot i dzieła. Str. 1—376, — 2. Casimirus Morawski: Catulliana et Ciceroniana. Str. 377—395.

РУССКІЙ ВѢСТНИКЪ. Томъ двѣсти восемьдесятъ четвертый. Годъ изданія сорокъ восмой. 1903. Апрѣль. С.-Петербургъ.

БРАНКОВО КОЛО за забаву, поуку и књижевност. У Ср. Карловцима, IX, 17. (Číslo Jozefovi Holečkovi venované, na pamiatku jeho päťdesiatich rokov.)

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. Kńiga VII., svezak 2. Urednici dr. T. Maretić i dr. D Boranić. U Zagrebu 1902. Cijena 3 krune.

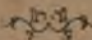
Prvi dio: Ilešič Fr. dr.: Slovenska „Hagada." — Ilešič Fr. dr.: O dječjim igrama. — Maretić T. dr.: Sitniji prilozi. (Kum i korńača. „Jedna gobela u kao. a druga iz kala." Čovjek i zmija. Djavolak. „Što je nebo, da je list artije".) Drugi dio: Ardalić Vl.: Bukovica. Narodni život i obyčaji. Godišńi običaji. (Domáći običaji kod svetkovańa. Javni običaji kod svetkovańa.) Vjerovańa. (Postanak i opstanak svijeta. Kakove snage ima u svijetu.) — Žic I.: Vrbnik (na otoku Krku). Narodni život i običaji. — *Mańi prinosi.* Lovretić J.: Pozlatinski vezovi u mojim sobama. — Zovko I.: Rodbinski nazivi u Herceg-Bosni. — Balarin N.: Gatańa na Grudi. — Križnik K.: Smrt. (Običaji u Motniku u Krańskoj.) — *Starine.* Janković J.: Nešto iz udruge varaždinskih vodeničara. — Treći dio. Boranić D. dr.: Prijegled časopisâ.

František Sušil. Životopisný nástin od dr. *Pavla Vychodila.* Sešit 5. (str. 257—320) — Cena 80 h. V Brně 1903.

Názorná květena zemí koruny české, obsahující též čelnější rostliny cizozemské, pěstované u nás pro užitek a okrasu. Se zvláštním zřetelem k zjevům životním sepsal *Frant. Polívka,* ředitel české realky v Olomouci. Sešit 63. a 64. Cena 1 k. 20 h. (Celé dílo vyjde asi v 70 sešitech a bude obsahovati přes 3000 obrazců.) Nákladem knihkupectví R. Prombergera v Olomouci.

Rok 1903. Sošit 6.

Slovenské Pohľady.

Polikuška.

Povesť z časov poddanstva,

od

L. N. Tolstého.

(Pokračovanie.)

VII.

Na druhý deň zavčas rána stála pred dvermi panského bočného stavania teležka (na ktorej sa i prikaščik vozieval), so zapriahnutým kostnatým hnedým valachom, ktorého volali, nevedieť prečo, Barabanom. Aňutka, staršia dcéra Polikejova, napriek dažďu s krúpami a chladnému vetru, stála bosá pred hlavou koňa, zďaleka, s patrným strachom, držiac ho jednou rukou za úzdu, druhou pridŕžajúc na svojej hlave žlto-zelenú kacabajku, ktorá konala v dome službu prikrývadla, kožucha, čepca, koberca, kepeňa pre Polikeja a ešte mnoho iných služieb. V *kúte* bola trma-vrma. Bolo ešte tma, sotva vkrádalo sa vonkajšie svetlo dáždivého dňa skrz okno, zalepené sem-tam papierom. Akulina, ktorá nechala na čas i varenie v peci, i deti, z ktorých maličké ešte neboly vstaly a ziably, poneváč pokrývadlo im bolo vzaté za odev a namiesto neho bola im daná materina šatka, Akulina bola zaujatá vyprávaním muža do cesty. Košeľa bola čistá. Čižmy, ktoré, ako sa hovorí, jesť pýtaly, zapríčiňovaly jej zvláštnu starosť. Po prvé, sobliekla si tlsté, vlnené jediné punčochy a dala ich mužovi, a po druhé, vynašla spôsob spraviť zo sedlového pokrovca, — ktorý krivo ležal v stajni a ktorý Iljič zavčerom doniesol bol do izby, — teplé podošvy takým činom, aby zapchaly sa diery a chránené boly Iljičove nohy pred vlahou. Iljič sám, sediac s nohami na posteli, zaujatý bol prevracaním kušaka [1]), tak, aby nevyzeral ako zavláčený povraz. A šušlavé srdnaté dievča, v kožuchu, ktorý i prehodený čez hlavu predsa motal sa jej pod nohy, odoslali k Nikitovi popýtať čiapky. Trmu-vrmu zväčšovala čeľaď, ktorá prichodila prosiť Iljiča, aby im kúpil v meste — tej ihiel, tej čaju, tej oleja, tomu dohániku, a cukru stolárovej žene, ktorá už bola stačila postaviť samovar a, aby udobrila Iljiča, doniesla mu vo várniku nápoja, ktorý nazývala čajom. Hoc Nikita

[1]) Vlnený opasok.

i odopreš mu požičať čiapku a treba bolo do poriadku priniesť svoju, totiž popopchávať terince a visiace z nej chlpy a zašiť ju svojou lekárskou ihlou, hoc čižmy s teplými podošvami zo sedlového koberca zprvu nešly na nohu, hoc Aňutka premrzla a vypustila Barabana a Máška v kožuchu šla na jej miesto, a potom Máška musela zobliecť kožuch a sama Akulina šla držať koňa, — konec veci bol ten, že Iljič predsa len odel na seba všetku odev svojej rodiny, nechajúc len jedinú kacabajku a štrimfle, a, pristrojac sa, sadol do telešky, zapnul sa, lince popravil v rukách, ešte lepšie sa zapnul, ako to veľmi solídni ľudia robievajú, a pohol.

Chlapček jeho, Miška, ktorý vybehol na priedomie, pýtal sa, aby ho previezli. Šušľavá Máška sa tiež počala pýtať, aby ju „plevjezli, ze jej je cepło i bez kozucha“, a Polikej pristavil Barabana, usmial sa svojim slabým úsmevom, a Akulina posadila k nemu deti a, nahnúc sa k nemu, pošepky mu povedala, aby pamätal na sľub a nič nepil v ceste. Polikej previezol deti do vyhne, sosadil ich, zase sa ukrútil, zase si popravil čiapku a pustil sa sám drobným, solídnym tropom, potriasajúc pri každom hegnutí ústami a klopkajúc nohami na dne telegy. Máška a Miška zas leteli s takou rýchlosťou a s takým škrekom bosé ku domu po klzkom vŕšku, že potulujúci sa za dedinou pes pozrel na nich a razom, zaseknúc medzi nohy chvost, so štekotom pustil sa domov, od čoho skučanie Polikejových potomkov ešte zdesaťnásobnilo sa.

Pohoda bola škaredá, vietor rezal do tvári, a hneď sňah, hneď dážď, hneď krúpy šľahaly Iljiča po tvári, po holých rukách, ktoré ukrýval s chladnými liacami do rukávov halieny, i po remennom chomúte, i po starej hlave Barabana, ktorý túlil uši a žmurkal.

Potom odrazu prestávalo a za chvíľu sa vyčistilo; jasne bolo vidieť modrasté sňahové chmáry, i slnce ako by bolo začínalo vykukávať, ale nerozhodne a neveselo, ako úsmev samého Polikeja. Napriek tomu Iljič bol pohrúžený do príjemných myšlienok. On, ktorého chceli poslať do vyhnanstva, ktorému vyhrážali vojenčinou, ktorého len lenivci nehrešili a nebili, ktorého vždy strkali ta, kde horšie, on šiel teraz odobrať *summu* peňazí, a síce veľkú summu, a pani mu dôveruje, a vezie sa on v išpánskej telege na Barabanovi, na ktorom sama pani sa vozieva, vezie sa ako gazda nejaký, s remennými bočníkami a liacami. A rovnejšie sa usádzal Polikej, naprával chlpy v čiapke, i kepeň si tuhšie zatiahol. Ináče, ak si Polikej namýšľal, že sa úplne ponáša na bohatého gazdu, to sa mýlil. Pravda síce, každý to vie, že i desaťtisícoví kupci vozievajú sa v telege s remennými šírami; lenže toto je predsa iné. Vezie sa človek, bradatý, v čiernom či belasom kaftane, na tučnom koni, sám sedí na truhlici; len pozreš naň, či je sýty kôň, či on sám je sýty, ako sedí, ako má koňa zapriahnutého, v akom stave je telega, ako je podpásaný, zaraz vidíš, na tisíce, či na stovky kupčí chlapina. Každý zkúsený človek, akonáhle by sa zblízka prizrel na Polikeja, na jeho ruky, na jeho tvár, na jeho nedávno zapustenú bradu, na opasok, na seno, kadejako pohodené za truhlicou, na chudého Barabana, na zodraté ráfy, hneď by bol poznal, že sa to

vezie bedár, a nie kupec, nie statkový kupec, nie hrubý gazda, nie s tisícmi; ani nie stovkami, ba ani s desiatimi rubľami nie. Ale Iljič tak nemyslel, on blúznil, príjemne blúznil. Pol druha tisíc rubľov povezie pod svojou pazuchou. Ak sa mu zapáči, obráti Barabana namiesto domov do Odessy, a pôjde sebe, kde ho Pán Boh povedie. Lenže on toho neurobí, ale spravedlive privezie peniaze panej, a bude hovoriť, že inakšie on ešte peniaze vozieval. Proti krčme počal Baraban ľavú liacu ťahať, zastávať a kärovať; ale Polikej, hoc mal peniaze, ktoré mu dali, aby nakúpil vecí, šľahol Barabana bičom a minul krčmu. To isté urobil pred druhou krčmou a k poludniu sišiel s telegy a, otvoriac bránu na kupcovom dome, v ktorom stavievali sa všetci panini ľudia, voviedol telegu, vypriahol, dal sena koňovi, zaobedoval si s kupcovými robotníkmi, nepremeškajúc rozpovedať, v akej vážnej veci prišiel, a odišiel, s listom v čiapke, k záhradníkovi. Záhradník, ktorý znal Polikeja, prečítajúc list, povyptával sa ho s viditeľnou pochybnosťou, či skutočne jemu prikázali odobrať peniaze. Iljič chcel ukázať urazeného, ale nevedel, len sa usmial svojím úsmevom. Záhradník prečítal ešte raz list a odovzdal mu peniaze. Odoberúc peniaze, Polikej položil ich pod pazuchu a šiel na kvartiel. Ani hostinec, ani krčmy, nič ho nesviedlo. Cítil príjemné podráždenie v celej bytnosti a neraz zastavil sa pred krámami s lákavým tovarom, čižmami, bruslekmi, čiapkami, bavlnenými látkami a jedivom. A postojac trocha, odchádzal s príjemným pocitom: môžem všetko zakúpiť, ale neurobím toho. Šiel na rýnok nakúpiť, čo mu prikázali, zabral všetko a jednal biely kožuch, za ktorý pýtali dvadsaťpäť rubľov. Predavač, pozerajúc na Polikeja, akosi nechcel veriť, že by ho Polikej mohol kúpiť; ale Polikej ukázal mu na pazuchu, hovoriac, že celý jeho krám môže kúpiť, ak zachce, i žiadal si primerať kožuch, pokrčil ho, potľapkal po ňom, dúchnul do kožušiny, aj zápachom kožušiny sa nabral, a konečne ho so vzdychom sobliekol. „Cena priveliká. Keby z pätnástich rubľov ste spustili," — povedal. Kupec nahnevano prehodil kožuch čez stôl, a Polikej vyšiel a vo veselej nálade poberal sa na kvartiel. Zavečerajúc si, napojac Barabana a nasypúc mu ovsa, vliezol na pec, vyňal obálku, dlho ju prezeral a poprosil písmaznalého dvorníka, aby mu prečítal adressu i slová: „Pripojeno tisíc šesťsto sedemnásť rubľov v banknótach". Obálka bola z jednoduchého papieru, pečate z burého pečatného vosku s vyobrazením kotvy: jedna veľká na prostriedku, štyri na krajoch; na boku bolo kvapnuto voskom. Iljič všetko to poobzeral a zapamätal si, ba i ohmatal ostré konce bankoviek. Akúsi detskú radosť pociťoval, vediac, že v jeho rukách nachodia sa toľké peniaze. Potom zastrčil obálku do diery na čiapke, čiapku podložil pod hlavu a ľahol si, ale v noci sa niekoľkokrát prebúdzal a ohmatával obálku. A zakaždým, nachodiac obálku na mieste, zkusoval príjemný pocit povedomia, že hľa, on, Polikej, zneuctený, urážaný, vezie toľké peniaze a doručí ich spravedlive, — tak spravedlive, ako by ich nedoručil ani sám prikaščik.

VIII.

Okolo polnoci boli i kupcovi sluhovia i Polikej zobudení štabarcom na vráta a krikom chlapov. Boli to rekrúti, ktorých priviezli z Pokrovského. Boli desiati: Choriuškin, Miťuškin a Ilija (bratanec Dutlova), dvaja sprievodníci, rychtár, starý Dutlov a furmani. V izbe horela nočná lampka, kuchárka spala na lavici pod svätými obrazmi. Ona vyskočila a počala zažíhať sviečku. Polikej sa tiež zobudil a nachýliac sa s pece, hľadel na vchádzajúcich. Tí vchodili, prežehnávali sa a sadali na lavice. Všetci boli úplne spokojní, tak že nedalo sa poznať, kto koho doviezol odovzdať za vojaka. Pozdravovali sa, hútorili a pýtali si zesť niečoho. Pravda, niektorí boli mlčanliví a smutní; zato iní boli neobyčajne veselí, akiste podnapití. Medzi poslednými bol i Ilija, ktorý posaváď nikdy nepil.

— Čo, chlapci, večerať alebo spať chcete? — opýtal sa rychtár.

— Večerať, — odvetil Ilija, rozopnúc kožuch a usadiac sa na lavici. — Pálenky rozkáž.

— Daj ty pálenke pokoj, — odpovedal rychtár, akoby mimochodom, a znova obrátil sa k druhým. — Teda chlebíka si zajedzte, chlapci! načo ľudí budiť?

— Pálenky daj, — opakoval Ilija, na nikoho nehľadiac a takým hlasom, že poznať bolo, že nedá sa ľahko odbiť.

Chlapi poslúchli radu rychtára, z telieg povyberali si chlebíka, zajedli si, kvasu si pýtali a polihali si kto na zem, kto na pecisko.

Ilija kde-tu ešte opakoval: „Pálenky daj, vravím ti, aby si dal.“ Odrazu zbadal Polikeja: — Iljič, á Iljič! Si tu, priateľko milý? Veď ja idem za vojaka, nadobro som sa rozlúčil s materou, so ženou... Ako nariekala! Šuchli ma za vojaka. Potraktuj pálenkou.

— Peňazí niet, — odpovedal Polikej. — Ešte hádam chybný budeš, — doložil Polikej, tešiac ho.

— Nie, bratu, zdravý som, ako orech, nikdy som nijakej choroby nemal. Horký tam chybný! Akýchže ešte treba cárovi vojakov?!

Polikej počal rozprávať, ako jeden dal doktorovi stovôčku a tak sa osvobodil.

Ilija sa podvihol k peci a pustil sa do rozhovoru.

— Nie, Iljič, teraz už všetkému konec, ani sám už ostať nechcem. Strýko ma upiekol. Var' by sme my nekúpili druhého za seba? Nuž ale, syna ľúto i peňazí ľúto. Musím ísť .. Teraz už sám nechcem. (Hovoril ticho, dôverne, pod vlivom tichého žiaľu.) Jedno mi ľúto, matere; ako vyčitovala, chuderka! Ba i ženy: tak nemilobohu ju zahubili; teraz jej veta: vojenka, veď vieš, čo to. Volil bych sa neženiť. Načo ma oženili? Zajtra prídu po nás.

— A načo vás tak včas priviezli? — opýtal sa Polikej: — nič nebolo počuť, a tu zrazu...

— Keď sa boja, aby som so sebou niečo neurobil, — odpovedal Iľuška, usmievajúc sa. — Nebojte sa, nič si neurobím. Ja ani pri vojsku nezahyniem, len matere mi ľúto. Načo ma ženili? — povrával ticho a zarmútene.

Dvere sa roztvorily, tuho buchly, a vošiel starý Dutlov, otriasajúc čiapku, v svojich krpcoch, vždy ohromných, ani keby člny mal na nohách.

— Afanasij, — povedal, žehnajúc sa a obracajúc sa k dvorníkovi: — či niet lampáša, ovsa dať koňom?

Dutlov nepozrel na Iliju a pokojne zapaľoval ohorok. Rukavice a bič mal zastrčené za pásom a halenu akurátne prepásanú: ako čo by bol s furmankou prišiel, tak obvykle jednoduchá, pokojná a gazdovskou prácou zaujatá bola jeho robotná tvár.

Ilija, keď zbadal strýka, zamĺkol, zase opustil mračný pohľad kdesi na lavicu a ozval sa, obracajúc sa k rychtárovi:

— Pálenky dávaj, Jermila. Pálenku chcem piť.

Hlas jeho bol zlý a mračný.

— Čo za pálenku chceš teraz? — odpovedal rychtár, chlípajúc z várnika: — či nevidíš, ľudia si zajedli, políhali si; a ty čo šarapatíš?

Slovo „šarapatíš" mu zrejme podalo myšlienku šarapatiť.

— Rychtár, zle urobím, ak mi pálenky nedáš.

— Aspoň ty by si ho mal k rozumu priviesť, — obrátil sa rychtár k Dutlovi, ktorý už bol zažal lampáš, ale, iste, zastal si počúvať, čo ďalej bude, a škúliac, so sústrasťou pozrel na bratanca, ako by sa divil jeho chlapectvu.

Ilija, pošmúrny, zase zahovoril:

— Pálenky daj, zle urobím.

— Daj si pokoj, Ilija! — povedal rychtár krotko: — Naozaj, daj si pokoj, lepšie bude.

Ale nestačil ešte dohovoriť tieto slová, keď Ilija skočil, pästou udrel do obloka a zakričal celou silou:

— Nechcete ma počúvnuť, tu máte! — a vrhol sa k druhému oknu, aby i to rozbil.

Iljič v okamihu prekotúľnul sa dva razy a skryl sa do kúta na peci, tak že značil tam všetkých švábov. Rychtár položil lyžičku a podbehol k Ilijovi. Dutlov postavil pomaly lampáš, rozpásal sa, jazykom ťloskajúc, hlavou pokrútil a podišiel k Ilijovi, ktorý sa už naťahoval s rychtárom a dvorníkom, brániacim mu podísť k oknu. Schytili ho za ruky, a zdalo sa, že ho tuho držia, ale akonáhle zbadal Ilija strýka s kušakom (vlnený opasok), sily jeho sa zdesaťnásobnily, vytrhol sa a, vyvaliac oči, pristúpil so zaťatými pästami k Dutlovi.

— Zabijem ťa, neblíž sa ko mne, barbár! Ty si ma zahubil, ty, s tvojimi synmi-zbojníkmi, ty si ma zahubil. Načo ste ma ženili? Neblíž sa ko mne, zabijem ťa!

Iluška bol strašný. Tvár mal zarudlú, oči nevedely, kde sa majú podieť; celé jeho zdravé mladé telo trieslo sa, ako v zimnici. Tak sa zdalo, že chcel i mohol zabiť všetkých troch chlapov, ktorí šli proti nemu.

— Bratovu krv piješ, lakomec!

Čosi zablesklo na večne spokojnej tvári Dutlovej. Urobil krok napred.

— Nechcel si podobrotky, — ozval sa Dutlov odrazu. Zkadiaľsi sa vzala v ňom energia; bystrým pohybom schytil bratanca, svalil sa s ním na zem a s pomocou rychtára počal mu ruky krútiť na chrbát. Asi päť minút zápasili; konečne vstal Dutlov pri pomoci ostatných, odtŕhajúc ruky Iliove od svojho kožucha, do ktorého sa ten rukami chytil. — vstal, potom zodvihol Iliju so sviazanými nazad rukami a posadil ho na lavicu do kúta.

— Hovoril som, bude ti horšie, — povedal Dutlov, dychčiac ešte od pasovania a poprávajúc si košeľu: — načo hrešiť? všetci pomreme. Daj mu halenu pod hlavu, — doložil, obracajúc sa k dvorníkovi: — bo mu hlava nabehne, — a vzal lampáš, opásal sa povrazom a zas vyšiel ku koňom.

Ilija, s rozčuchranými vlasmi, s bľadou tvárou a zmochlenou košeľou, obzeral sa po chyži, ako keby si bol pripomínal, kde je. Dvorník sbieral rozbité sklo z okna a upchával okno kožúškom, aby nedulo. Rychtár si zas sadol za svoj várnik.

— Ej, Iľucha, Iľucha! Veru ťa ľutujem. Čože robiť! Choriuškin, hľa, je tiež ženatý; osudu neujdeš.

— Pre strýka-zlosyna hyniem, — opakoval Ilija s chladným úsmevom. — Jemu svojho ľúto... Mať mi povedala, išpán mu nakladal, aby kúpil rekrúta. Nechce, nemá vraj odkiaľ. Vari sme my s bratom málo do domu doniesli?... Zlodejisko!

Dutlov vošiel do chyže, prežehnal sa pred obrazmi, sobliekol sa a prisadol k rychtárovi. Dievčica mu ešte podala kvasu, aj lyžicu. Ilija zamĺkol a, prižmúriac oči, oprel sa na halenu. Rychtár mlčky ukázal naň a pokýval hlavou. Dutlov hodil naň rukou.

— Vari mi ho je nie ľúto? Vlastného brata syn. Nielen že mi ho ľúto, ešte ma zlodějom urobili pred ním. Nabila mu do hlavy jeho žena, mačička úlisná, hoc aj mladá, že vraj máme dosť peňazí, že môžeme kúpiť rekrúta. Nuž mi to vyčituje. A ako mi ľúto šuhaja!...

— Veru, dobrý šuhaj! — povedal rychtár.

— Nijak si neviem s ním rady. Zajtra Ignáta pošlem sem, aj žena jeho chcela prísť.

— Pošli ich, dobre bude, — povedal rychtár, vstal a išiel na pec. — Čo sú peniaze? Peniaze sú márnosť.

Keby bolo peňazí, ktože by ich želel? — ozval sa kupcov pahołok, dvíhajúc hlavu.

— Ej, peniaze, peniaze! Mnoho hriechov z nich pochádza, — ohlásil sa Dutlov. — Nič vo svete nerobí toľko hriechu, ako peniaze, i v svätom písme tak stojí.

— Veru stojí, — potvrdil dvorník. — Takto mne raz jeden človek vyprával: Bol jeden kupec, peňazí moc nakopil a nič po sebe nechať nechcel; tak miloval svoje peniaze, že ich so sebou do hrobu vzal. Keď umieral, prikázal len, aby mu vraj hlavníča do truhly položili. Nedomysleli sa. Tak i urobili. Potom počali peniaze hľadať synovia; a tu nič. Jeden se dovtípil, že podistým boly peniaze v hlavníčati. K cárovi šla prosba, dovolil ho vykopať. A čo

si myslíte? Vyhrabali, v hlavníčati nič nebolo, a truhla plná črvači; tak ho i zakopali znova. Hla, čo peniaze nenarobia.

— To sa vie, hriechy nad hriechy, — povedal Dutlov, vstal a počal sa modliť.

Pomodliac sa, pozrel na bratanca. Ten spal. Dutlov podišiel k nemu, popustil mu pás a ľahol si. Druhý sedliak šiel spať ku koňom.

IX.

Akonáhle všetko stíchlo, sliezol potichúčky Polikej, ako by vinný bol, a počal sa sberať. Bolo mu pre čosi ťažko nocovať tu s rekrútmi. Kohúti sa už častejšie ohlášali. Baraban zožral všetok svoj ovos a tiahal sa k žľabu. Iljič ho zapriahol a vyviedol mimo sedliackych telieg. Čiapka s obsahom bola v celosti, a kolesá teležky znova zahrkotaly po primrznutej pokrovskej ceste. Polikejovi odľahlo len vtedy, keď sa vyviezol za mesto. Bo sa mu jednostaj akosi zdalo, že naskutku začuje od zadku, ako ho stíhajú, zastavia ho, a namiesto Ilijovi jemu skrútia na chrbát ruky a zajtra odvedú ho na rekrutačku. Či od zimy, či od strachu mu mráz prešiel po chrbte, a ak duril, tak duril Barabana. Prvý človek, ktorého stretol, bol pop vo vysokej zimnej čiapke s krivým paholkom. Ešte väčšmi sa preľakol Polikej. Za mestom ho však strach tento pomaly opustil. Baraban šiel krokom, cesta vopred seba počala byť vidnejšia; Iljič sňal čiapku a ohmatal peniaze. „Či ich nepoložiť pod pazuchu? — pomyslel si: — ale rozpásať sa musím. Počkaj, zatiahnem k priechodu, tam sídem s telegy, uberem sa. Čiapka je tuho zašitá shora, a nadol zpod futra nevyskočia. A snímať čiapky do domu nebudem." Spustiac sa k priechodu, Baraban samochtiac cvalom vytiahol na vŕšek, a Polikej, ktorému sa práve tak ako Barabanovi čím skôr chcelo byť doma, mu v tom neprekážal. Všetko bolo v poriadku, aspoň sa tak nazdal, a počal si bláhať o vďake paninej, o piatke, ktorú mu dá, a o radosti svojich domácich. Sňal čiapku, ešte raz ohmatal list, natiahol čiapku tuhšie na hlavu a usmial sa. Plyš na čiapke bol prehnitý, a práve preto, že ho Akulina včera večer bedlive pozašívala na tom mieste, kde bol roztrhnutý, popustil z druhého konca, a práve ten pohyb, ktorým Polikej, snímuc čiapku, mienil potme hlbšie zastrčiť pod chlpy list s peniazmi, práve tento pohyb rozpáral čiapku a vytisol obálku jedným rohom zpod plyša.

Počalo svitať a Polikej, ktorý celú noc nespal, zadriemal. Keď vtlačil si bol čiapku, ešte väčšmi vystrčil list, a v driemote počal hlavou klepať o rázpin. Zobudil sa neďaleko od domu. Prvým jeho pohybom bolo chytiť sa za čiapku; tuho mu stála na hlave, ani jej nesňal, presvedčený, že je obálka tu. Poduril Barabana, popravil seno, zase si dal výzor dvorníka a vážne ohliadajúc sa vôkol seba, potriasal sa k domu.

Hla kuchyňa, hla „krýdlo domu", hla stolárova žena nesie plátno, hla kancellária, hla panin dom, v ktorom naskutku Polikej ukáže, že je on človek spoľahlivý a statočný, že „naklebetiť, rec, možno na každého", a pani povie: „No, ďakujem ti, Polikej, na ti

tri"... a hádam i päť, a hádam i desať rubľov, a prikáže ho ešte čajom počastovať, dosť možno i pálenčičkou. Zo zimy by nepoškodilo. S desiatimi rubľami sa i zabavíme o sviatkoch, i čižmy si kúpime, i Nikitovi vrátim pol piata, musím, bo mi už pokoja nedá... Nedojdúc na sto krokov k domu, ešte tuhšie zatiahol si kepeň, ponaprával opasok, šatku na hrdle, sňal čiapku, zahrnul si vlasy, bez ponáhľania vopchal ruku pod futro. Ruka sa pohybovala v čiapke, potom chytrejšie, ešte chytrejšie, druhá tiež vopchala sa ta, tvár bľadla a bľadla, jedna ruka prepchala sa nadobro... Polikej skočil na kolená, zastavil koňa a počal prekutávať telegu, seno, nakúpené veci, omacal pod pazuchou, nohavice: peňazí nikde nebolo.

„Pre Boha! Čo sa to robí? Čo to bude?" zareval, schytiac sa za vlasy.

Ale naskutku prišlo mu na um, že ho môžu videť, obrátil Barabana, postavil si čiapku a duril zadiveného a nespokojného Barabana cestou nazpäť.

„Protivno mi viezť Polikeja," — musel si pomysleť Baraban. „Raz za života ma nakŕmil a napojil na čas, i to len preto, aby ma tak nemile oklamal. Ako som sa usiloval čím skôr dobehnúť domov! Ustal som, a tu len čo zapáchlo naším senom, honí ma nazpäť."

— Nože sa, chmuľo čertovský! — so slzami v očiach kričal Polikej, stanúc si v telege, drmúc Barabanove pysky liacami a šľahajúc ho bičom.

X.

Celý tento deň nik v Pokrovskom nevidel Polikeja. Pani sa spytovala viac ráz po obede, i Axiutka priletela k Akuline; ale Akulina hovorila, že neprišiel, že ho, podistým, že ho kupec zdržal, alebo že sa koňovi prihodilo niečo. „Ba či neokrível?" hovorila Akulina: — minule takto celý deň bol v ceste Maxim, celú cestu šiel peší!" A Axiutka hýbaj so svojimi perpendiklami ku panej, ale Akulina vymýšľala príčiny mužovho oneskorenia a hľadela sa uspokojiť, — pravda, nešlo jej to! Ťažké mala srdce a každá práca k zajtrajšiemu sviatku šla jej nesporo. Tým viac sa trápila, bo stolárova žena ju uisťovala, ako sama ona videla: „Človek, celkom ako Iljič, priviezol sa k prešpektu a potom nazad obrátil. Deti tiež čakaly otca nespokojne a netrpezlive, ale pre iné príčiny. Aňutka a Máška ostaly bez kožucha a brusleka, v ktorých mohly aspoň striedave vychádzať na ulicu, a preto boly prinútené len okolo domu, len v hábočkách, robiť kruhy so zväčšenou rýchlosťou, čím poriadne zavadzaly ostatným obyvateľom, vchádzajúcim a vychádzajúcim. Raz Máška vbehla pod nohy stolárkine, ako táto vodu niesla, a hoc popredku zrevala, udierajúc sa o jej kolená, predsa bola vyšticovaná, a ešte tuhšie zaplakala. Keď sa však nebúšila do nikoho, vtedy vletúvala priamo do dverí a hore šúfikom vyškriabala sa na pec. Jedine pani a Akulina boly opravdove znepokojené vlastne pre Polikeja; deti len pre to, čo mal oblečené. A Jegor Michaj-

lovič, oznamujúc panej, na jej otázku: „či sa nevrátil a kde ozaj môže byť?“ usmial sa, odpovediac: „neviem, neviem,“ a bol akiste spokojný, že jeho tušenie sa potvrdzovalo. „Mal k obedu prísť,“ riekol významne. Celý ten deň v Pokrovskom nik nič nevedel o Polikejovi; len potom už vyšlo na javo, že videli ho súsední gazdovia, bez čiapky utekajúceho cestou a všetkých sa spytujúceho: „či nenašli listu?“ Druhý človek videl ho spiaceho pri ceste, vedľa priviazaného koňa s telegou. „Ešte som si pomyslel,“ — hovoril tento človek, — „že je opitý a že kôň dva dni nebol napájaný, nebol kŕmený: nuž mu boky vytislo.“ Akulina nespala celú noc, vše načúvala, ale ani v noci Polikej neprišiel. Keby bola bývala samotná a mala by kuchára a slúžku, bola by ešte nešťastnejšia; ale akonáhle po tretí raz zaspievali kohúti a stolárova žena sa zodvihla, musela Akulina vstať a chytiť sa do práce. Bol sviatok: do svitu musela chleba napiecť, kvasu narobiť, kabáčov napiecť, kravu podojiť, šaty a košele vyhladiť, deti poumývať, vody doniesť a súsedke nedať všetku pec zaujať. Akulina, jednostaj načúvajúc, pribrala sa k tejto práci. Už svitalo, už odzvonili k raňajším službám, už deti povstávaly. A Polikeja vše len nebolo. Zvečera bolo schladilo, sňah pokryl nerovno polia, cestu a strechy; a dnes, akoby na sviatok, bol deň utešený, slnce svietilo a mrazilo, tak že naďaleko bolo videť a počuť. Ale Akulina, stojac pri peci a hlavou pchajúc sa do čeľustí, tak bola zaujatá pečením kabáčov, že nečula, kedy prišiel Polikej, a len podľa kriku detí zvedela, že je muž tu. Aňutka, ako staršia, namastila si hlavu a sama sa obliekla. Bola v novom ružovom kartúnovom, ale pokrčenom obleku, ktorý jej pani bola darovala a ktorý ako kôra odstával na nej a klal oči súsedom; vlasy sa jej lišťaly, kus lojovej sviece vymazala na ne, čižmy, hoc nie nové, boly jemné. Máška bola ešte v kacabajke a zafúlaná, a Aňutka nepripúšťala ju k sebe na blízko, aby ju nezavláčila. Máška bola na dvore, keď otec priviezol sa s kuľkom[1]). „Otco prišli!“ zvreštala, voslep vpálila do dverí mimo Aňutky a zavláčila ju. Aňutka, teraz už nebojac sa zavláčenia, naskutku udrela Mášku, ale Akulina sa nemohla odtrhnúť od svojej práce. Len zavolala na deti: „Bodajže vás! všetky vás ubijem!“ a obzrela sa na dvere. Iljič vošiel s kuľkom v rukách do pitvora a hneď sa zabral do svojho kúta. Akuline sa zazdalo, že bol bľadý a tvár že mal takú, nevedieť, či na plač, či na smiech; nemala kedy lepšie sa naň prizreť.

— Čo, Iljič, šťastlive? — spýtala sa ho od pece. Iljič zamrmlal čosi takého, čo ona nerozumela.

— Ozaj! — zvolala, — a bol si u panej?

Iljič sedel v svojom kúte na posteli, divoko hľadel vôkol seba a usmieval sa svojím vinným, náramne nešťastným úsmevom. Dlho nič neodpovedal.

— Iljič, há! Čo si bol tak dlho? — ozval sa hlas Akuliny.

— Peniaze, Akulina, som doručil panej. Ako mi ďakovala! — riekol odrazu, a ešte nespokojnejšie sa počal obzerať a sa usmievať.

[1]) Vrecom z rohože.

Dva predmety zvlášť pútaly jeho nepokojné, ako v horúčke rozškerené oči: povrazy, ktoré boly priviazané ku kolíske, a dieťa. Podišiel ku kolíske, a svojimi tenkými palcami počal rozväzovať uzol povraza. Potom oči jeho zastaly na decku; ale v tom vošla Akulina, s kabáčami na lopári, do kúta. Iljič bystro spratal povraz pod pazuchu a sadol si na posteľ.

— Čo ti je, Iljič, ako keby ti zle bolo? — riekla Akulina.

— Nespal som, — odvetil jej.

Odrazu mihlo čosi pred oblokom, a o chvíľku ako strela vletela slúžobná Axiutka.

— Pani vzkazujú, aby Polikej Iljič prišiel hneď a hneď, — povedala. Hneď a hneď rozkázali Avdotia Mikolavna... hneď a hneď...

Polikej pozrel na Akulinu, na slúžobnú.

— Naskutku! čože jej ešte treba? — riekol tak prosto, že Akulina sa uspokojila: hádam sa mu chce odmeniť. — Povedz, že hneď prídem.

Vstal a vyšiel; a Akulina vzala koryto, postavila ho na lavicu, naliala vody z vedier, ktoré stály vedľa dverí, z horúceho kotla v peci, vyhrnula rukávy a opáčila vodu.

— Poď, Máška, umyjem ťa.

Hnevlivé, šušlavé dievča počalo revať.

— Poď, prašivča, čistú košeľu ti oblečiem. No, nerozťahuj sa! Poď, ešte sestru treba umyť.

Polikej šiel medzitým nie za slúžobnou k panej, lež cele inam. V pitvore vedľa steny boly strmé schody, vedúce na pôjd. Polikej, keď vošiel do pitvora, poohliadal sa a, nevidiac nikoho, nahnutý, temer behom, obratne a chytro vybehol schodami.

— Čože to, že Polikej nejde, — riekla netrpezlive pani, obrátená k Duňaši, ktorá česala jej vlasy: — kde je Polikej, prečo nejde?

Axiuta zas poletela k čeľadi a zas vletela do pitvora a požiadala, aby Iljič šiel ku panej.

— Veď dávno išiel, — odpovedala Akulina, ktorá, umyjúc Mášku, v tie časy len čo posadila do koryta svojho malého chlapčeka a máčala mu, vzdor jeho kriku, jeho riedke vlásky. Chlapček kričal, mrštil sa a chcel chytiť čosi svojimi nemotornými rúčkami. Akulina podpierala jednou veľkou rukou jeho tlstý, všetok v jamočkách, mäkký chrbátik, a druhou ho umývala.

— Pozri, či dakde nezaspal, — povedala, nespokojne sa obzerajúc.

Stolárova žena v ten čas, neučesaná, rozgajdaná, v podkasanej sukni, šla hore na pôjd po rozvešané tam šaty. Odrazu zaznel krik úžasu s pôjda a stolárova žena, ako šialená, so zažmúrenými očami, štvornožky, zadkom obrátená, a skôr letkom, než behom, spustila sa dolu schodmi.

— Iljič! — vykríkla.

Akulina vypústila z rúk chlapčeka.

— Zahrdúsil sa! — zrevala stolárova žena.

Akulina, nezbadajúc, že sa chlapec, ako klbko, prekotúľnul

horeznačky a, virgnúc nôžkami, h'avou ponoril sa pod vodu, vybehla do pitvora.

— Na hrade... visí, — preriekla stolárova žena, ale zastala v reči, keď zbadala Akulinu.

Akulina sa vrhla ku schodom a prvej, než ju stačili zadržať, vybehla hore a so strašným krikom, ako mrtvé telo, spadla so schodov, a bola by sa zabila, keby ju so všetkých strán sbehnuvší sa ľudia neboli zachytili.

XI.

Dakoľko minút sa nič nedalo rozoznať vo všeobecnom zmätku. Ľudu sa sbehlo náramne mnoho, všetci kričali, všetci hovorili, deti a stareny plakaly. Akulina ležala bez pamäti. Konečne vyšli sbehnuvší sa chlapi, stolár a prikaščik, hore na pôjd, a stolárova žena dvadsiaty raz rozprávala, ako, ničoho netušiac, šla po pelerinu, pozrela, viete, takto: vidím chlapa; podívala som sa naň: čiapka vedľa neho opakom vyvrátená leží. Pozerám, nohy sa kníšu. Len ma tak mráz prešiel. Veru to nie špás, človek sa obesil, a ja to videť musím. Ako som zhrmela s toho pôjda, ani sama neviem. Len zázrak, ako ma Boh zachránil. Skutočne Hospodin smiloval sa nado mnou. Veru to nie špás! Čo za strmina, čo za výška! Na smrť by som sa bola zabila.

Ľudia, ktorí šli nahor, tiež rozprávali. Iljič visel na hrade, len v košeli a gatiach, na tom istom povraze, ktorý sňal s kolísky. Jeho čiapka, naopak vyvrátená, ležala pri samom ňom. Kabát a kožuch boly soblečené a v poriadku složené vedľa neho. Nohy siahaly po zem, a príznakov života už nebolo. Akulina precítla a opäť sa chcela rútiť na schody, ale ju nepustili.

— Mamicka, Siomka sa zalial, — zapišťalo odrazu šušľavé dievčatko z kúta. Akulina sa opäť vyrvala z rúk a utekala do kúta. Chlapček ležal, bez pohybu, horeznačky v koryte, a nôžky sa nehýbaly. Akulina ho schytila, ale chlapček nedýchal a nehýbal sa. Akulina ho hodila na posteľ, podoprela sa rukami a rozchichotala sa takým hlasitým, zvučným a strašným smiechom, že Máška, ktorá sa zprvu tiež rozosmiala, zapchala si uši a s plačom vybehla do pitvora. Ľudia hrnuli sa do *kúta* so zavýjaním a plačom. Dieťatko vyniesli, počali ho treť, ale všetko bolo daromné. Akulina sa válala po posteli a chechtala sa, tak sa chechtala, že každého prejal strach, ktokoľvek počul toto chechtanie. Len teraz, vidiac tento rôznorodý zástup mužov a žien, starcov, detí, nahrnuvších sa v pitvore, dalo sa pochopiť, aká hrúza a jaký národ býval v čeladnom dome. Všetci sa tmolili, všetci hovorili, mnohí plakali, a nik nič nerobil. Stolárova žena vše ešte nachodila ľudí, ktorí nepočuli jej historie, a znova rozprávala o tom, ako boly jej jemné city zastihnuté nečakaným pohľadom, a jako ju Pán Boh zachránil od padnutia so schodov. Starký buffetný sluha, v ženskej kacabajke, rozprával, ako sa za nebohého pána žena v rybníku utopila. Prikaščik vypravil

k stanovému[1]) a ku kňazovi poslov a postavil stráž. Slúžobná Axiutka, s vyvalenými očami, vše hľadela dierou na pôjd, a hoc tam nič nevidela, nemohla sa odtrhnúť a ísť k panej. Agafia Michajlovna, bývalá chyžná starej panej, pýtala si čaju na utíšenie svojich nervov a plakala. Babička Anna ukladala svojimi praktičnými, opuchnutými a olejom zamastenými rukami maličké nebožiatko na stolík. Ženy stály okolo Akuliny a mlčky hľadely na ňu. Deti, utiahnuté po kútoch, pokukávaly na mať a púšťaly sa do revu, potom zamlkly a ešte viac sa túlily jedno k druhému. Chlapci a chlapi sa tlačili na priedomí a s naľakanými tvárami hľadeli do dvier a do okna, ničoho nevidiac a nerozumejúc, a spytovali sa jeden druhého, čo je vo veci. Jeden vravel, že stolár svojej žene sekerou nohu odťal. Druhý vravel, že práčka porodila trojčatá. Tretí vravel, že kuchárova mačka sa zbesnela a pohrýzla ľudí. Ale pravda pomaly sa šírila a konečne došla do paniných uší. A, zdá sa, že nestihli ju ani pripraviť: grobian Jegor jednoducho rozpovedal jej vec a tak jej rozladil nervy, že pani dlho potom nemohla prísť k sebe. Zástup sa už počal tíšiť; stolárova žena postavila samovar a zavarila čaj, pri čom postranní, nepozvaní, pokladali za neslušné dlhšie tam ostať. Chlapci sa počali biť na priedomí. Všetci už vedeli, čo sa stalo a, žehnajúc sa, počali sa rozchádzať, keď odrazu zavznelo: „Pani ide, pani!“ A opäť sa všetci do hŕby sbili a stisli, aby jej spravili cestu, ale i to chceli všetci videť, čo bude robiť. Pani vošla bľadá, uplakaná, do pitvora čez prah, do kúta Akuliny. Hŕba hláv sa tiskalo a hľadelo do dverí. Jednu samodruhú ženu tak pritisli, že zapišťala, ale naskutku, využitkujúc túto okolnosť, žena táto zaujala si napredku miesto. Akože by nepozreť na paniu v kúte Akuliny! Bolo to pre čeľaď tým istým, čím je bengálsky oheň na konec predstavenia. Je veru pekne, keď bengálsky oheň zažnú, aj je pekne, keď pani v hodvábe a čipkách vošla k Akuline do kúta. Pani pristúpila k Akuline a vzala ju za ruku; ale Akulina sa jej vytrhla. Starí sluhovia považlive pokrútili hlavami.

— Akulina? — prehovorila pani. — Máš deti, šetri sa.

Akulina sa rozchichotala a zodvihla sa.

— Moje deti sú všetky strieborné, všetky strieborné... Papierových peňazí nemám, — zamrmlala rýchlou mluvou. — Iljičovi som povedala, neber peňazí, hľa, ako ťa zamazali, zamazali kolomažou. Kolomažou s mydlom, sudaryňa[2]). Akákoľvek nech je prašina, zaraz síde. — A zase sa rozchichotala ešte väčšmi.

Pani sa obrátila a kázala zavolať felčiara s horčicou. „Vody studenej dajte,“ a sama počala hľadať vodu: ale ako videla mŕtveho chlapčeka, pred ktorým stála babička Anna, odvrátila sa, a všetci videli, ako si zakryla tvár ručníkom a zaplakala. Babička Anna však (škoda, že pani nevidela: ona by to ocenila, — pre ňu to i bolo urobené) prikryla chlapčeka kúskom plátna, popravila mu rúčku svojou napuchnutou obratnou rukou, a tak potriasala hlavou, tak

[1]) Stanovoj, policajný úradník.
[2]) Sudaryňa = pani.

natiahla gamby a citlive prižmúrila oči, tak vzdychla, že každý mohol videť jej predobré srdce. Ale pani nevidela, ani nemohla nič videť. Zafikala, napadla ju hysteria, a vyviedli ju popod ruky do pitvora, a popod ruky odviedli ju domov. „Mala si to čo prísť,“ pomysleli si mnohí a počali sa rozchodiť. Akulina sa vše chechtala a tárala. Vyviedli ju do druhej izby, žilu jej sekli, obložili ju visikátormi, ľadom jej obložili hlavu; ale ona vše jednako nič nerozumela, neplakala, a chechtala sa, a hovorila i vystrájala také veci, že dobrí ľudia, ktorí ju ošetrovali, nemohli sa zdržať a tiež sa smiali.

XII.

Sviatok bol neveselý vo dvore Pokrovského. Hoc deň bol utešený, ľudia nevychodili na prechádzku: dievky sa neschádzaly spievať, mládenci fabrickí robotníci, prišlí z mesta, nehrali na harmonike, ani na balalajke, a s dievčatmi sa nebavili. Všetci sedeli po kútoch, a jestli aj hovorili, to hovorili potichu, ako by nedobrý duch bol prítomný a mohol by ich počuť. Vo dne bolo ešte ako-tak, ale k večeru, keď sa zmrklo, psi počali zavýjať, a ešte ako by naschvál strhol sa vietor a zavýjal v komínoch, tu taký strach prejal všetkých obyvateľov panského dvora, že kto mal sviece, zapálil ich pred svätými obrazmi; kto bol sám v *kúte*, šiel sa prosiť k súsedom nocovať, kde bolo viac ľudí; a komu bolo treba výnsť do stajne, nešiel a nebolo mu ľúto nechať statok bez krmu v túto noc. I svätenú vodu, ktorú každý opatroval v skleničke, všetku spotrebovali tej noci. Ba mnohí i počuli, ako v noci ktosi jednostaj chodil po pôjde ťažkým krokom, a kováč videl, ako had letel priamo na pôjd. V Polikejovom *kúte* nebolo nikoho; deti a šialená boly odvedené na druhé miesta. Tam len umrlé neviniatko ležalo, a boly dve stareny a pútnička, ktorá z vlastnej horlivosti čítala žalmy, nie nad neviniatkom, lež tak, pre celé toto nešťastie. Tak to žiadala pani. Staré ženičky a pútnička samy počuly, len-len čo bol prečítaný odsek zo žalmu, zatrešti hore trám a niekto zastene. Čítajú: „a z mrtvých vstane Boh,“ zase zatíchne. Stolárova žena pozvala k sebe kmotru a, nespiac celú noc, vypila s ňou všetok čaj, ktorým sa zásobila na celý týždeň. Ony tiež čuly, ako hore trámy trešťaly, a jako by vrecia boly padaly. Chlapi, ktorí boli na stráži, posmeľovali čeľaď, ináče by bola pomrela od strachu tej noci. Chlapi ležali v pitvore na sene, a potom tvrdili, že tiež čuli zázraky na pôjde, hoc celú noc prespokojne besedovali medzi sebou o rekrútstve, žuvali chlieb, škrabali sa a nadovšetko naplnili pitvor zvláštnym chlapským zápachom, tak že stolárka, keď prechodila mimo nich, odpľula a nazvala ich sedlačou. Akokoľvek bolo, obesenec vše visel na pôjde, a ako by sám zlý duch bol zastínil v túto noc čeľadný dom svojím ohromným krýdlom, ukážuc im svoju moc a bližšie, než kedykoľvek inokedy, stanúc si k týmto ľuďom. Aspoň všetci to cítili. Neviem, či to správne bolo. Ba myslím, že naskrze nie. Myslím, že keby odvážlivý človek vzal bol v túto strašnú noc sviecu alebo lampáš a, prežehnajúc sa, alebo i neprežehnajúc, svätým krížom,

vyšiel by na pôjd, a pomaly rozháňajúc pred sebou svetlom sviece hrôzu noci a osvetľujúc klady, piesok, komín pokrytý pavučinou, a zabudnuté tam stolárkine šaty, a dobral by sa k Iljičovi, a keby, nepodľahnúc citu strachu, zdvihol lampáš do výšky tváre, bol by videl známe chudorľavé telo s nohami, stojacími na zemi (povraz popustil), mŕtvo zohnuté na bok, s rozopätým golierom na košeli, pod ktorou nevidno krížika, a na hruď opustenú hlavu, a dobrú tvár s otvorenými, nevidiacimi očami, a tichosť na všetkom. Skutočne, stolárova žena, utiahnutá do kúta postele s rozčuchranými vlasmi a prestrašenými očami, rozprávajúca, že počuje, ako padajú vrecia, je moc hroznejšia a strašnejšia, než Iljič, hoc krížik jeho je sňatý a leží na klade.

Hore, to jest u panej, panoval ten istý strach, ako medzi čeľaďou. V paninej chyži zapáchalo odekolónom a liekami. Duňaša hriala žltý vosk a hotovila masť. Načo to robila, neviem; ale viem, masť hotovila sa vždy, keď pani bola chorá. A teraz bola rozladená do choroby. K Duňaši, aby bola chrabrejšia, prišla nocovať jej tetka. Všetky štyri sedely v slúžkinej izbe a ticho si rozprávaly.

— Ktože pojde po olej? — ozvala sa Duňaša.

— Za nič na svete, Avdoťa Mikolajevna, nepojdem, — určite odvetila druhá slúžobná.

— Prestaňže, s Axiutkou spolu choď.

— Ja i sama zabehnem, ja sa nebojím, — povedala Axiutka, ale hneď ju strach prejal.

— Nože choď, ty múdra, pýtaj od babičky Anny, do pohára nech ti dá, a dones, a nerezlej, — povedala jej Duňaša.

Axiutka si podobrala jednou rukou sukňu a hoc následkom toho už nemohla máchať oboma rukama, zamáchala jednou tým silnejšie, napriečky k svojmu smeru, a letela. Bolo jej strašne a cítila, že keby počula alebo uvidela čokoľvek, hoc svoju živú mať, zahynula by od strachu. Letela so zažmúrenými očami po známom chodníku.

XIII.

„Spí pani, či nie?“ ozval sa vedľa Axiutky tvrdý sedliacky hlas. Ona otvorila oči, ktoré boly zažmúrené, a zhliadla čúsi postavu, ktorá sa jej zdala byť vyššou ako dom; zapišťala a bybaj nazad, tak že jej sukňa nestačila leteť za ňou. Jedným skokom bola na schodíkoch domu, druhým v izbe, a s divým krikom sa hodila na posteľ. Duňaša, tetka a druhá slúžobná zamdlely od strachu; ale nestačily k sebe prísť, keď bolo počuť ťažké, pomalé a nesmelé kroky v pitvore a predo dvermi. Duňaša vrhla sa k panej, vypustiac z ruky masť; druhá slúžobná skryla sa za sukne, ktoré visely na stene; tetka, odhodlanejšia, chcela pridržať dvere, ale dvere sa roztvorily a chlap vošiel do chyže. Bol to Dutlov v svojich člnoch. Nevšímajúc si strachu slúžobných, vyhľadal očami ikony (sväté obrazy) a, nenajdúc malého obrázka, ktorý visel v ľavom kúte, prežehnal sa pred kasničkou so šálkami, položil čiapku na okno a vopchajúc hlboko ruku pod kožuch, ako keby sa bol chcel poškrabať

pod pazuchou, vytiahol list s piatimi burými pečaťmi, na ktorých boly vyobrazené kotvy. Duňašina tetka sa chytala za prsia... Ledva prišla ku slovu.

— Ale si ma naľakal, Naumič! slova nemôžem pre... riecť. Nazdala som sa, že je po mne.

— Ktože to slýchal? — ozvala sa druhá slúžobná, vytrčiac sa zpoza sukieň.

— I paniu až splašili, — povedala Duňaša, vychodiac zo dverí: — čo lezieš sem do slúžobnej izby bez dovolenia? Naozajstný sedliak!

Dutlov, nevyhovárajúc sa, opakoval, že chce byť s paňou.

— Chorá je, — povedala Duňaša.

V ten čas vybúšil z Axiutky taký neslušne hlasitý smiech, že zas musela kryť hlavu do hlavníc, z ktorých ju celú hodinu, napriek vyhrážkam Duňaši a jej tetky, nemohla zodvihnúť bez toho, aby nevybúšila smiechom, ako keby bolo niečo explodovalo v jej ružových ňádrach a červených lícach. Takým smiešnym sa jej to zdalo byť, že sa všetky naľakaly, — a opäť zaryla hlavu do hlavníc, ako v kŕčoch drugala topánkou a podhadzovala sa celým telom.

Dutlov zastal v reči, pozrel na ňu vnímave, ako čo by chcel zvedieť, čo sa s ňou robí, ale neporozumejúc, o čo ide, odvrátil sa a ďalej hovoril.

— Tak, rec, vec je veľmi dôležitá, — povedal Dutlov, — len povedzte, že sedliak našiel list s peniazmi.

— Aké peniaze?

Prv, než by šla oznámiť panej, Duňaša prečítala adressu a povyptávala sa Dutlova, kde a ako našiel tieto peniaze, ktoré mal Iljič z mesta priviezť. Zvediac všetko do podrobna a vystrčiac do pitvora rychlonôžku, ktorá sa neprestávala chichotať, Duňaša šla k panej, ale, na prekvapenie Dutlova, pani predsa ho neprijala a nedala Duňaši nijakej rozumnej odpovede.

— Nič neviem a nechcem vedieť, — povedala pani: — čo za sedliak a čo za peniaze. Nikoho nemôžem a nechcem vidieť. Nech mi dá pokoj.

— Čože si počnem? — riekol Dutlov, obracajúc obálku: — peniaze sú veliké. Čože je napísano na nich? — spýtal sa Duňaši, ktorá mu znova prečítala adressu.

Dutlov vše ešte ako by neveril. Dúfal, že peniaze nie sú panine, a že nesprávne prečítala adressu. Ale Duňaša ešte raz potvrdila. Vzdychol si, položil pod pazuchu obálku a poberal sa.

— To ich stanovému odovzdám, — povedal.

— Počkaj, probujem ešte, poviem, — zastavila ho Duňaša, vnímave pozorujúc zmiznutie obálky pod pazuchou sedliaka. — Daj sem list.

Dutlov ho zas vytiahol, ale nie hneď ho vložil do vystretej ruky Duňašinej.

— Povedzte, že našiel na ceste Dutlov Semion.

— Ale dajže ho.

— Myslel som si, len tak, list nejaký; ale vojak prečítal, že s peniazmi.

— No dajže ho.

— Ani domov som sa neodvážil zajsť preto .. — zase hovoril Dutlov, nerozlučujúc sa s drahocennou obálkou: — tak povedzte.

Duňaša vzala obálku a ešte raz išla k panej.

— Ach, Bože môj, Duňaša! — povedala pani káravým hlasom: — nehovor mi o týchto peniazoch. Ako si spomeniem na to malé dieťa...

— Mužík, sudaryňa, nevie, komu ich prikážate oddať, — zas povedala Duňaša.

Pani rozpečatila obálku, striasla sa, akonáhle uzrela peniaze, a zamyslela sa.

— Strašné peniaze, koľko zla narobia! — zvolala.

— To Dutlov, sudaryňa. Prikážete, aby vošiel, alebo vy vyjdete k nemu? Ba či sú všetky ešte peniaze? — spýtala sa Duňaša.

— Nechcem ja týchto peňazí. To sú hrozné peniaze. Čo tie narobily! Povedz mu, aby si ich vzal, ak chce, — povedala odrazu pani, siahajúc po Duňašinej ruke. — Áno, áno, áno, — opakovala pani zadívenej Duňaši, — nech si ich vezme navždy a urobí s nimi, čo chce.

— Pol druha tisíc rubľov, — pohodila Duňaša, zľahka sa usmievajúc, ako s deckom.

— Nech si ich vezme všetky, — netrpezlive opakovala pani. — Čo ma nerozumieš? Sú to nešťastné peniaze, nikdy mi o nich nehovor. Nech si ich vezne tento sedliak, ktorý ich našiel. Choď, no choďže!

Duňaša vyšla do slúžobnej izby.

— Či sú všetky? — spýtal sa Dutlov.

— Sám si ich spočítaj, — povedala Duňaša, podávajúc mu obálku, — tebe ich rozkázali dať.

Dutlov položil čiapku pod pazuchu a, nahrbený, počal čítať peniaze.

— Niet im vari počtu?

Dutlov tak rozumel, že pani z hlúposti nevie ich počítať a rozkázala jemu to urobiť.

— Doma si ich počítaš! Tebe, — tvoje sú! povedala Duňaša nahnevane. Nechcem ich, vraj, videť, daj ich tomu, kto ich doniesol.

Dutlov, nevystrúc sa, uprel svoj zrak na Duňašu.

Duňašina tetka len tak plesla rukami.

— Mať moja premilá! Hľa, čo za šťastie od Boha! Mať moja premilá!

Druhá slúžobná neuverila.

— Čo vy, Avdoťa Nikolajevna, žartujete?

— Čo by žartovala! Sedliakovi ich kázala odovzdať... No, ber peniaze, a choď, — povedala Duňaša, netajac, že ju to mrzí. — Komu zármutok, a komu šťastie.

— Nie žart, pol druha tisíc rubľov, — riekla tetka.

— Viac, — prisvedčila Duňaša. — No, postavíš ty sviečku za desať kopejok Nikolajovi, — povedala Duňaša posmešne. — Čo, nemôžeš k sebe prísť? Chudobnému by sa zišly, ale on má i svojich mnoho!...

(Dokončenie.)

Hamlet,

kráľovič dánsky.

Tragédia v 5-tich dejstvách

od

V. Shakespearea,

preložil

Hviezdoslav.

(Pokračovanie.)

Tretie dejstvo.

Scéna 1.

Sieň na zámku.

Vystúpia: **Kráľ, kráľovná, Polonius, Ofelia, Rosenkrantz a Guildenstern.**

Kráľ. A nie ste v stave činom-spôsobom
nijakým z neho vydostať, zač v zmätok
ten odieva sa, dni si pokoja
tak domŕzajúc drsne búrnym tým
i nebezpečným šialenstvom?
Ros. To sám
uznáva, že sa cíti rozorvaným;
no z akej príčiny, už nechce riecť
na žiaden pád.
Guil. Aj nachodíme, že
k výskumu nenie povoľným; ba s lstivou
kous' spozdilosťou strvá obďaleč,
jaknáhle zamýšľame k vyznaniu
ho dajakému primať, ako v pravde
to stojí s ním.
Kráľov. Či dobre prijal vás?
Ros. Čo najrýdzejší dvoranín.
Guil. Však moc
násilia činiac povahe si mysle.
Ros. Sám na otázky skuhroš; ale zas
na naše prezvedy až prištedrý
vo svojich odpovediach.

Kráľov. A ste pri ňom
zrobili pokus s dákou zábavou?

Ros. Tak, milostivá, nadarilo sa,
že cestou istých hercov potkali
sme: o nich tedy sme mu rekli; a tu
zrieť bolo u ňho druh jak radosti,
keď o tom dopočul. Tu meškajú
kdes' pri dvore, a jak sa domnievam,
aj majú rozkaz dneská večer už
čos' zahrať pred ním.

Pol. Istučká to pravda;
a mňa on požiadal, by uprosil
som veličenstvá vaše vyslúchať
a pozrieť ráčiť to tam.

Kráľ. Z celého
ver' srdca svojho rád. I veľmi ma
uspokojuje, čuť môcť, tým že smerom
sa naklonil. —
Tak, milí páni, popudzujte ho
i na ďalej, a toten jeho námer
len popchýňajte stále k rozkošiam
podobným.

Ros. Vykonáme, jasný pane.

(Rosenkrantz a Guildenstern odídu.)

Kráľ. Gertrudo drahá, ráč tiež nechať nás.
Sme totiž tajne dali Hamleta
sem upraviť, by totu, akoby len
náhodou bolo čírou, postretol
sa s Ofeliou.
Jej otec a ja sám, — preds' špehúni
to oprávnení, — my sa umiestime
tak, by sme, vidiac nevidení, z tej
ich schôdzky mohli snadno posúdiť,
i dosbierať sa u ňho známok, jak
sa pri tom zadrží: či ozaj z jeho
ľúbosti vznikla súžba lebo nie,
čo tak ho trápi.

Kráľov. Vďačne poslúchnem.
A s vašej stránky, Ofelia, to
si prajem, aby vaša spanilosť
príčinou šťastnou bola Hamletovej
tej divokosti; tak bych ufala,
že vaše ctnosti uvedú ho znova
do bežnej koľaje, vám obom k cti.

Ofel. To bych si priala, milostivá pani.

(Kráľovná odíde.)

Pol. Ty, Ofelia, prechádzaj sa tu. —
Ak vám tak ľúbo, vznešenosti, my

zas uchýlme sa. — (K Ofelii.) Čítaj z tejto knižky;
nech takého, hľa, pohľad výkonu
opeknί tvoju samotu. — Sme často
na pokarhanie preto, — primnoho
ráz osvedčená vec, — že pobožnosti
tvárnosťou, skutkom milosrdenstva
vše dovedieme pocukrovať i
samého čerta.

Kráľ. (k sebe). Ó, až veľmi pravda!
Jak rezným sekom reč tá trafila
ma na svedomí! Líce kurviska,
s umením líčby okrášlené, nenie
ver' ohyzdnejším popri nálepku
tom, čo ho zvyšuje, než jak je čin
môj napriek slovu najmaľovnejšiemu.
O, ťažká noša!

Pol. Počujem, ide; ustúpme, môj pane. (Odídu.)

Vystúpi **Hamlet**.

Ham. Byť abo nebyť, to je otázka: —
či šľachetnejším pre ducha je znášať
len z prakov vrhy, šípy súdby zlej,
a či zbroj schytiť v odpor jednému
bár moru priekorov i v protivenstve
tom zakončiť ich razom? — Zomrieť, spať, —
nič viac; a skrze spánok ohlásiť,
sme zavŕšili srdca bôľ i tisíc
tých prirodzených úrazov, čo mäsa
sú dedictvom? — to dokonaním je
k vrúcnemu želaniu ver'. Zomrieť, spať; —
spať, hádam snívať; — áno, v tom je hák;
bo v spánku smrti tom čo za sny môžu
as prísť, keď totým hlukom pozemským
i kúdolom sme prebŕdli, to núti
nás ustrnúť: tam väzí ohlad ten,
čo robí biedu takou dlhovekou.
Veď kto by volil trpeť biče času
a výsmechy, kto potlačiteľov
by krivdu, porok muža spupného,
zľahčenej trýzeň lásky, práva prieťah,
prechmaty úradov, i kopnutia,
akových trpelivej zasluhe
vše dostane sa od ničomnosti:
ak on by sám sa mohol v odpočinok
dať pustým šidlom? Kto by batohy
bol chtivý vláčiť, stenať, cediť pot
pod trudným životom: nech nie tak strach
pred čímsi po smrti, — tou neodkrytou

krajinou, z hraníc jejž sa nevracia
viac pútnik, — vôľu zmätie v rozpači,
i ponúka nás radšej prestáť zlá,
tie zkúsené tu, než sa utiecť k iným,
ichž nepoznáme? Takhľa svedomie
z nás všetkých stvára bázlivcov; i takto
zdedený rumeň odhodlanosti
skrz naskrz zchorobí vše bledavá
pleť totá myšlienky; a predsavzatia
bár mohutného stržňa, významu
pre tenže zreteľ v svojich nábehoch
zkärujú nakrivo, i utratia
priezvizko činu. — Ale ticho, ľaľaď!
prekrásna Ofelia! — Do tvojich
modlitieb, vílo, nechže poručené
sú všetky hriechy moje.
Ofel. Dobrý pán môj,
ako sa vodí vašej výsosti
od nejedného už dňa?
Ham. Ďakujem
vám ponížene: dobre, dobre, dobre.
Ofel. Môj princ, mám od vás pamiatky; som ich
tak dávno mala žiadosť navrátiť:
nuž, prijm'te ich zpät, prosím, teraz.
Ham. Nie, nie.
Ja nedal som vám nikdy ničoho.
Ofel. Môj vzácny pán, vy viete príliš dobre,
že dali ste; a k tomu slovíčka
z tak slaďunkého dychu složené,
čo zmôhly ním tie veci zrobiť veľa
mi drahšími. Ich vôňa vyvetrela,
i odoberte si ich nazad, hej;
bo schudobnejú mysli šľachetnej,
i dárky za bohaté pokladané,
jaknáhle dárca nevľúdnym sa stane.
Tu, milostivý pane.

Ham. Ha, ha! ste vy poctivá?

Ofel. Pane?

Ham. Ste vy krásna?

Ofel. Čo mieni tým vaša vznešenosť?

Ham. Že ak ste poctivá i krásna, vaša poctivosť nech nepúšťa sa do shovoru s krásou vašou.

Ofel. A či krása, pán môj, môže mať lepšieho obcovania nad to s poctivosťou?

Ham. No, naozaj; poneváč moc krásy skorej zdolá pretvoriť poctivosť tak, že táto stane sa kuplerkou, než ako sila poctivosti v stave je krásu pripodobiť k svojmu obrazu. Bolo to kedysi protirekým, ale dnes čas podáva toho dôkaz. Ja som vás raz miloval.

Ofel. Skutočne, výsosť, spôsobili ste, že som tomu uverila.

Ham. Nemali ste mi veriť; lebo ctnosť nemožno tak zaočkovať do nášho starého kmeňa, aby sme ním nerazili. Ja som vás nemiloval.

Ofel. Tým väčšmi bola som oklamaná.

Ham. Iď do kláštora; prečo aj chcela by si byť roditeľkou hriešnikov? Ja sám som obstojne poctivým; a pritom všetkom môhol bych sa obviniť z takých vecí, že by bolo lepšie, keby ma mať nebola porodila. Som veľmi pyšný, pomstlivý, ctižiadostivý; viacej prestúpení trčí v mojom pokynutí, než myšlienok mám ich vyhútať, obrazotvornosti dať im podobu, alebo času ich spáchať. Takí čeľadíni, ako som ja, čo sa majú potĺkať medzi nebom a zemou! Prešibaní šibali sme my všetci; never ani jednému z nás. Choď si ty len svojou cestou do kláštora. Kde je váš otec?

Ofel. Doma, milosťpane.

Ham. Daj zamknúť za ním dvere, nech nedáva inde blázna, krom vo svojom vlastnom dome. S Bohom.

Ofel. Ó, spomozte mu, ľúbezné nebesá!

Ham. Keď sa budeš vydávať, tú pliagu obmýšľam ti venovať svadobným darom: — buď bár tak bez poškvrny ako ľad, tak čistučká ako sňah: pomluve nevyhneš. Iďže si do kláštora, choďže; s Bohom. Alebo, ak už silou-mocou vydať sa ti treba, nuž vydaj sa za blázna; lebo rozumní mužovia vedia len pridostatočne dobre, čo za potvory dorábate vy z nich. Do kláštora, rušaj; a to čím skôr. Dobre sa maj.

Ofel. Ó, nebeské mocnosti, napravte ho!

Ham. Dopočul som k tomu i o vašich pomaľovkách, hodne na dostač. Pánboh vám dal jednu tvár, a vy zrobíte si druhú sami: zvrtáte sa, drbolíte si, a šušlete, a prezývate Božie tvory, a vašu roztopašnosť obraciate na nevedomosť vašu. Iďte mi, ani muk viac o tom; to ma urobilo vzteklým. Hovorím, my nechceme viac ženitieb: tí, ktorí sú už ženatí, — všetci až na jedného, — nechže si žijú; ostatní nech ostanú tak, ako sú. Do kláštora, hybaj. (Odíde.)

Ofel. Ó, aký duch sa ušľachtilý tu
vyvrátil zo základov! Udvorníka,
učenca, reka: oko, jazyk, meč;
čáka i ruža peknej otčiny,
zrkadlo mravu, tvaru forma, každým,
kto pozoruje, spozorovaný
s obdivom predmet — celkom, celkom v zmar!
A ja, zo ženštín najubiednejšia
i najsmutnejšia, čo som ssala med
tých jeho sľubov ľubozvučných, ja
včuľ musím vidieť toten vznešený
a samovládny um, sťa sladké zvonky
by v svade, rozladeným, chraplavým;
ten nevyrovnateľný vzrast a tvár
mladosti rozkvitnutej oškvrklými
tak od vytrženia. Ó, beda mne!
čo videla som, že som videla;
že vidím aj, čo vidím do cela!

Vystúpi znova **Kráľ** a **Polonius.**

Kráľ. Vraj, láska! Vášeň jeho neberie
sa touto cestou; ani to, čo vravel,
ač chybelo mu skladu trochu, sa
nespodobalo šialenosti. Je
tam čosi v jeho duši, na čom sedí
ťažkomyseľnosť jeho kvočicou;
aj domýšľam sa, liažba tá i kľuvot
nebodaj hrozí nebezpečenstvom
kýms' — Tomu tedy predísť, v náhlivom
som uvážení tak sa usniesol:
nech on mi ide takoj do Anglie,
požiadať zanedbaný tribút náš;
snáď more tam, a všaké krajiny
s rozmanitými predmetami, ony
to *niečo* rozptýlia, mu usadlé
dnu v mysli: na čom ustavične kujúc
mu modzog, v tom ho sebe samému
ujíma z úžitku. Čo myslíte
vy o tom?
Pol. Nebude to od veci;
ja ale verím preds' len, počiatok
i pôvod jeho trýzne vyvrel čisto
zo zohrdenej ľúbosti. — Nuž hej,
ty, Ofelia! nepotrebuješ
nám rozprávať, čo hovoril pán Hamlet;
sme vyslúchali všetko. — Kráľu môj,
urobte, jak vám ďaka; ale, ak
vám zdá sa vhodným: po tej hre nech sama
kráľovná matka poprosí ho, jej
by odkryl svoje útrapy; len nech
si počne zkrátka s ním, ju upravte.
A jestli ľúbo vám, ja mal bych vôľu
v ten čas sa stanôviť tak u ucha
ich celej rozmluvy. Ak ani ona
sa pri ňom nevyzná: tak pošlite
ho do Anglicka; abo zatvorte ho,
kde vaša múdrosť myslí najlepšie.
Kráľ. Tak má byť; bez stráže by nebol k škode,
vztek veľkých nesmie chodiť po svobode. (Odídu.)

Scéna 2.

Predsieň tamže.

Vystúpi **Hamlet** a niekoľko **hercov.**

Ham. Povedz tú reč, prosím ťa, ako som vám ju ja predniesol, rezko od jazyka: lebo máš mi ju omáľať, ako nejeden z vás hercov robí, práve tak rád budem, ako keby mestský vyvolávač odrectoval

moje verše. Ani nepíľte povetrie priveľmi svojimi rukami: takto, hla; ale prevádzajte všetko ušľachtile: poneváč i za opravdivého ručaja, búrky, a — ako bych riekol — za povíchrice vášne svojej musíte si zaopatriť a vypestovať istú umiernenosť, ktorá má jej dodať uhladenosti. Och, až do duše ma uráža, keď počujem, ako taký drabálny žugan s vlásenkovou hrivou tú akúsi náruživosť driape na franforce, na naozajstné handry: aby rozpáral uši osadníkom v prízemí, ktorí zväčša pranič nechápu leda nevysvetliteľné posúnky-škarediny a povyk. Prial bych si dať vyšibať takého kompana, čo prereve samého Termaganta, preheródesuje Heródesa. Prosím vás, varujte sa toho.

Prvý her. Ručím za to vašej výsosti.

Ham. No nebuďte ani prikrotkí, ale vlastný rozsudok váš nech je vám učiteľom. Prispôsobujte výkon slovu, slovo výkonu; zvlášte pozorujúc na to, aby ste neprestúpili skromnosti prírody. Lebo bársičo tak prehnané je oproti účelu hry, jejž úlohou od prvoti až podnes bolo i je nastaviť akoby zrkadlo prírode; ctnosti ukázať jej vlastné ťahy, otupe jej vlastný obraz, a samému veku i celej časodobe ich podobu a odtisk. Teraz už toto, či prepiaté alebo predstavené ledabolo, neumelého síce privedie do smiechu, no znalca môže iba pohoršiť; odsudok ale tohoto jedného musí, s dovolením vaším, preväžiť trebárs plnučičké divadlo oných. Oj, sú herci, ktorých som videl hrať, — a počul od iných zvelebovať a to vysoko, — ktorí, abych to nepovedal bohaprázdne, ani prízvuku od kresťanov, ani chôdze kresťanskej, pohanskej, ba ani ľudskej nemajúc, tak si vykračovali a ryčali, že som myslel, nejakí šichníci prírody narobili ľudkov, a nezrobili ich rúče: človečenstvo tak ohyzdne nápodobili.

Prvý her. Ufám sa, výsosť, my sme to obstojne opravili pri sebe.

Ham. Ó, opravte to voskrz! A naložte tým, čo predstavujú vašich bláznov, aby nehovorili viacej než je pre nich vyznačené; lebo najdú sa medzi nimi, ktorí sami rehocú sa radi, len aby dajaký ten kŕdeľ pošetilých divákov tiež rozchichotali, čo hneď medzitým istý nevyhnuteľný obrat hry mal by byť práve do povahy vzatý. To je po hlupácky, a dosvedčuje najmizernejšiu osobovačnosť u onoho šialenca, ktorý to praktikuje. Choďte, prihotujte sa. (Herci odídu).

Vystúpia **Polonius**, **Rosenkrantz** a **Guildenstern**.

Ham. Nuž, ako, pane! je kráľ náklonný vypočuť ten kúsok roboty?

Pol. Áno, ba i kráľovná; a to zaraz.

Ham. Prikážte hercom, aby sa rýchle pripravili. (Polonius odíde.) Nemali by ste vôle, vy obidvaja, pomôcť ich poduriť?

Ros. a *Guild.* Vďačne, vaša výsosť. (Oba odídu.)

Ham. Hejže, Horatio!

Vystúpi **Horatio**.

Hor. Tu, ľúbezný pane, na službu.
Ham. Tys', Horatio, taký hodný muž,
jak kedy s jedným vošiel obcovaním
som do potyku.

Hor. Ó, môj drahý pán —

Ham. Nie, nenazdaj sa, že ti lichotím;
veď čo bych môhol ufať za nápomoc
od teba, ktorý nemáš dôchodku,
len svojho ducha veselého, ti
i pokrmom i šatstvom? Prečo by
sa chudobnému malo pochlebovať?
Nie, nech tam jazyk ocukrovaný
si oblizuje nesmyselný prepych;
a kolien nech sa krívia shybadlá
povoľné, krútichvostikovaniu
kde výhoda môž' v zápätí ísť. Čuješ,
ty? Odkedy len moja duša drahá
sa paňou stala svojho výberu,
a rozlišovať ľudí doviedla:
jej volby pečať teba znamenala
za svojho. Bo ty býval si sťa ten,
kto, trpiac všetko, zdal sa netrpeť
preds' ničoho; muž, ktorý osudu
tak údery jak odmeny s tou istou
prijímal vďačnosťou. A požehnaní
tí, ichžto krv a rozvaha sa tak
smiešaly zdarile, že oni nie sú
kous' píšteľkou hen prstom Šťasteny,
zniet prinútení, jak sa zapáči
jej preberať. Daj toho muža mi, čo
náruživostí nenie otrokom:
a ja ho volím nosiť v prostriedku
si srdca, áno, v srdci srdca svojho,
jak robím s tebou. — Trochu priveľa
však o tomto. — Dnes večer predstavenie
je v prítomnosti kráľa. Výjav tam
sa jeden sblíži okolnosti, o nejž
som rozprával ti, otca mojeho
to smrti: — nuž ťa prosím, jaknáhle
uvidíš dej ten nastať, daj a to
s veškerou svojej duše výkladnosťou
na strýca môjho pozor. Akže jeho
ukrytá vina neobjaví sa
pri reči jednej sama od seba,
tak zatratenia duch je, ktorého
sme videli; a moje predstavy
tak nešvárne sú sťaby Vulkánova
nákova. Všímaj si ho bedlive.
Ja svoje oči priklincujem v tvár mu;
a potom oba svoje nálezy
vo výrok usnesieme o tom, jak
vypadal.

Hor. Dobre, pán môj. Jestliže

on pizne niečo za čas, pokým hra
tá potrvá, a dopadnutý stihol
by ubziknúť: chcem krádež nahradiť.

Ham. Hľa, prichádzajú do divadla; musím
byť pochabeľom. Najď si miesto kde.

Dánsky pochod. Zatrúbenie. Vystúpia: **Kráľ, kráľovná, Polonius, Ofelia, Rosenkrantz, Guildenstern,** a iní páni sprievodčí, so **strážou,** nesúcou pochodne.

Kráľ. Ako sa má náš synovec Hamlet?

Ham. Výborne, pravdaže; na chameleonskej chôve: jedávam vzduch, nadievaný sľubami: kapúnov nemôžte tak tučiť.

Kráľ. Nemám ničoho do činenia s tou odpoveďou, Hamlet; tie slová nie sú moje.

Ham. Nie, ani moje viac. — (K Poloniovi.) Pane, vy ste hrávali kedysi na universite, tak hovoríte?

Pol. Robieval som to, môj princ; a bol som považovaný za dobrého hráča.

Ham. A čo ste tak predstavovali vy?

Pol. Ja som predstavoval Juliusa Čäsara: bol som zabitý na Kapitoli; Brutus ma zabil.

Ham. To bol brutálny kúsok od neho, zabiť tam tak kapitálne teľa. — Či sú herci hotoví?

Ros. Áno, pane kráľoviču; očakávaním stoja nad vašu vytrvalosť.

Kráľov. Poď sem, Hamlete môj ľúby, sadni si ko mne.

Ham. Nie, dobrá mati, tu jesto kov príťažlivejší.

Pol. (ku kráľovi). Aha ho! čiže badáte?

Ham. (ukladajúc sa k nohám Oféliiným). Slečno, mám sa vám uložiť do klina?

Ofel. Nie, pane.

Ham. Rozumiem: svoju hlavu vám na klin —

Ofel. Áno, pane.

Ham. Myslíte, že som mienil dač sedliacky neokróchaného?

Ofel. Nič nemyslím, môj pane.

Ham. Je to utešená myšlienka ležať medzi nôžkama dievčaťa.

Ofel. Čo to, môj princ?

Ham. Nič.

Ofel. Ste dobrej vôle, milosťpane.

Ham. Kto? ja?

Ofel. Áno, pane.

Ham. O, Bože! váš jediný figliar-obveselovateľ? Čo aj má človek robiť, než byť dobrej vôle? lebo vidzte len, jak zrozkošene vyzerá moja matka: a otec môj zomrel toť pred dvoma hodinami.

Ofel. Nie, sú tomu už dvakrát dva mesiace, kráľoviču.

Ham. Tak dávno? Nuž, keď tak, to nech parom nosí čierno; dám si ušiť odev zo soboliny. O, nebesá! zomre ti pred dvoma mesiacmi, a ešte nie zabudnutý? Vtedy je na mieste nádej, že veľkého človeka pamiatka prežije jeho život tak o pol róčka: lenže,

pri matke Božej! bol by musel on stavať kostoly, iba tak; alebo ináč bude si mať dať páčiť, že na ňho viac ani nepomyslia, podobne onej paripe z prúta, ktorej náhrobný nápis je: „Ach, bedaprebeda! ó, óvi-preóvi! už zabudnutý je koníček prútový“.

Hudba na hobojach. Nasleduje nemohra.

Vystúpia *kráľ* a *kráľovná*, veľmi zaľúbení: ona objímajúc jeho a on ju. Ona kľakne a dáva mu znaky zaklínania sa. On ju zdvihne, a skloní hlavu na jej šiju; zatým ľahne si na lavicu kvetinovú; ona, vidiac, že zaspal, opustí ho. Zápät prijde istý človek, sníme mu korunu, túto pobozká, naleje jedu do uší *kráľovi* a odíde. *Kráľovná* sa vráti; najde *kráľa* mŕtvym, i predstiera počin žalostenia. Trávič, s nejakými dvoma alebo troma nemými osobami, prijde znova, a stavia sa, že horekuje s ňou. Mŕtve telo odnesú preč. Trávič uchádza sa o *kráľovnú*, fatinkujúc sa jej darmi; ona činí sa nepodajnou a nepovoľnou s chviľu, ale konečne prijme jeho lásku. (Odídu.)

Ofel. Čo to znamená, môj princ?
Ham. Inu, je to taká úkladná gebuzina; vyznamenáva nehodu.
Ofel. Akiste hra tá naznačuje obsah kusa.

Vystúpi **Predslov.**

Ham. Dozvieme sa od tohto chlapíka. Herci nie sú v stave zachovať tajomstvo; oni vyrozprávajú všetko.

Ofel. On má nám rozpovedať, čo tá hra znamenala?

Ham. Ovšem, alebo ktorákoľvek hra, akú vám by sa zachcelo predstaviť jemu. Len sa nehanbite hrať vy, on nebude sa hanbiť rozložiť vám, čo to znamená.

Ofel. Vy ste všetečný, ste všetečný. Idem pozorovať hru.

Predsl. Pre nás a našu tragédiu
prosíme, vo prach kloniac šiju.
o posluchu česť trpezlivú.

Ham. Má to byť predslov, a či báseňka vyrytá do prstienka?
Ofel. Je to krátke, môj princ.
Ham. Ako láska ženy.

Vystúpi **Gonzago a Baptista.**

Gonz. Už tridsať ráz voz Fôbov obohnal
pláň mora slanú, kružný zeme val;
a tridsať tuctov lun pojčaný jas
svet prešiel dvanásť ráz po tridsať ráz:
jak Amor srdcia, Hymen ruky tým
nám spojil svätkom svätým, vzájomným.
Bapt. Tak neraz slnko, mesiac nech nám púť
dá počítať: čo láska nám dme hruď!
Lež beda mne, ste od istých čias mdlý
tak, chorý, bez vôle, nie predošlý
viac stavom zdravotným, že dôveru
k vám utrácam. Preds' tým, že. bejveru,
tá obava vše mnou až zatriasa,
váš, pán môj, duch nech rmútiť nedá sa;

žien strach i láska zná ten v miere krok:
nič z oboch, abo z oboch nadbytok.
Nuž, jak vás rada, zkúsili ste sám;
a koľkú lásku, i strach toľký mám.
Kde láska veľká, v strach i pochybnosť
najmenšia zdužie; strachu leda osť
zas vzrastá v strom, kde lásky viac než dosť.
Gonz. Hej, musím si ťa, drahá, zanechať,
a priskoro; bo cítim odovšiaď:
z prác vyprahujú sily naporad.
Ty zostaneš žiť v krásnom svete tom,
u všetkých úcty, lásky predmetom;
a snáď — bo dnes to v časov hlboku —
ti iný kto, tak nežný, ku boku
čo manžel —
Bapt. Zhlušte, ó, slov dozvuk tých!
Tú lásku zradou zve môj cit, môj dych.
Muž druhý: — kliatby stihni presila
ma! Za druhého isť môž' zlotrilá
len: prvého čo muža zabila.
Ham. (stranou). Palíňa, palíňa.
Bapt. Čo manželstva znov ženie do sväzku:
vzťah na mrzký to zisk, nie na lásku.
Znov muža kántrim si, bár umrelý
je: nech ma druhý cmuká v posteli.
Gonz. Čo vravíš, ti aj v mysli, verím, je;
však mienime my a zas menime.
Je úmysel len rozpomienky rab,
chlap od rodu, no v žití jedna z báb;
tkvie, plod jak stromom zelený by, včuľ:
a zrelý cup! ač vetrík nezadul.
Ba nutná až to pri nás potreba,
si zabudnúť vrub srezať u seba:
hja, čo bol kto z nás z vášne uzavrel,
jak táto zchladne, skrahne úmysel.
Či žiaľ či radosť: prudkosť obidvoch
ich účinky i s nima sráža s nôh;
kým výska radosť, žiaľ až bedáka:
žiaľ prejde v radosť, radosť v žiaľ však a
to: náhodka nech zkrsne dajaká.
Svet nenie navždy; žiaden tedy div,
že s šťastím, púpavou to zemských nív,
i s láskou sa nám deje premena;
bo — kto vie, či aj bude riešená? —
je podnes záhadou, čo vedie tak
v nás: láska šťastie? a či naopak?
Velikáš padnul: obľúbenci huš!
postúpil bedár: vrah mu dvorí už,

Hej, potiaľ máva láska na šťastie
to namerené, lovcom zpod chraste:
kde bez priateľa zľahka zašli by
sa, tam ich húfom nikdy nechybí;
kto v tvŕdzi však má obrať jedného
bár: zrovna nevraž zkúsi od neho.
No, abych riadne zavrel tam, kde prah
som prekročil: — beh našich chtivých snáh
a osudov tak si je oproti,
že každý plán náš v tom sa prekotí;
len myšlienky: to naše paberky,
však nikdy vlastné nám ich závierky.
Nuž mysli si: sa vydať, božechráň!
zas; myslí tých však zvädne kvetný lán,
len oči zavre ten tvoj prvý pán.

Bapt. Nech pokrmu mi nedá viacej zem,
ni svetla nebies nikdy neuzrem!
deň zamkni pred mnou každú zábavu,
noc pokoja mi nestli pod hlavu!
čo nádeje jest pre mňa, techy len,
či môž' byť: všetko v zúfalstvo sa zmeň!
jak pustovníka má ju samota,
tá rozkoš buď mi cieľom života!
nech odpor každý, radosti čo tvár
hneď zbľadí, čobych to najlepšie bár
si priala, trafí ho i zvráti v zmar!
hej, tu, tam štvi ma kára trvalá:
ak, vdova raz, zas bych sa vydala!

Ham. (k Ofelii). Keby to ona teraz tak zrušila!

Gonz. To obromný sľub. Ľúba, na pár chvíľ
ma nechaj tu. Môj duch sa unavil;
i rád bych deň ten nudný obolstil
snom. (Usne.)

Bapt. Veň ti myseľ vkolíš lahoda!
a nikdy nerozveď nás nehoda! (Odíde.)

Ham. Milostivá pani, ako sa vám zdá tá hra?

Kráľov. Myslím, tá pani verá sa primoc.

Ham. Oj, ale ona zadrží svoje slovo.

Kráľ. Počuli ste obsah? Nieto v ňom nič závadného?

Ham. Nie, nie, oni to iba žartujú; otravujú zo žartu; nič závadného na tom božom svete.

Kráľ. Ako voláte ten kus?

Ham. Pasca na myši. Ej, že ako to? Obrazne. Tá hra je vypodobením vraždy, spáchanej vo Viedni; Gonzago je meno vojvodu, jeho manželky Baptista. Priam uvidíte, čo za kujonský to kus práce; ale čo tam po ňom? Vaše veličenstvo a my, ktorí máme čisté svedomia, nás sa to netýka; nuž, nech si vyhadzuje zadkom odrením zachrastavená mrcha, naše chrbáty sú neomäté.

Vystúpi Lucian.

Toto je istý Lucian, bratianok kráľov.

Ofel. Ste tak dobrý, aniby dajaký chór, môj princ.

Ham. Bol bych súci za tlumača medzi vami a vašou láskou, kebych tak videl ihrať sa pamprľatá.

Ofel. Ste ostrý, pane, ste ostrý.

Ham. Stálo by vás to jedno zastenanie odňať mi môj rez.

Ofel. Zakaždým lepšie a horšie.

Ham. Tak musíte pochopovať vašich manželov. — Začni, vražedlníku; upusť od tých zlorečených tvárenín a začni — Hybaj; — krkajúci havran škrieka o pomstu.

Luc. Sťa žúžeľ mysel, ruky obratné,
liek príhodný, i času výdatne
dosť k tomu; doba: so mnou tiež sťa užšie
by spojená, a nikde živej duše —
Ty hnusný odvar, z tráv v čas blýskavice
sbieraných v polnoc, čarmo do tretice
Hekatou zarazených, nakazených:
tá tvoja sila kúziel prirodzených
i hrozná vlastnosť, jak ťa budem kapať,
nech zdravého sa žitia zmocní zápät.

(Naleje jedu spiacemu do uší.)

Ham. On otravuje ho v záhrade pre jeho hodnosť. Jeho meno je Gonzago; udalosť to na porúdzi, spísaná vo vyberanej vlaštine. Zaraz uvidíte, ako vražedlník ten získa si lásku Gonzagovej ženy.

Ofel. Kráľ sa zdvíha!

Ham. Čo, naplašený falošným požiarom!?

Kráľov. Ako sa cítite, pán manžel?

Pol. Pretrhnite hranie.

Kráľ. Dajte mi dáke svetlo; — preč!

Všetci: Svetlá, svetlá, svetlá!

(Všetci odídu okrem Hamleta a Horatia.)

Ham. Nu, s ranou zver skuč na stepi,
a jeleň skáč si zdravý.
Hja, jeden bdie, kým druhý spí;
to beh je sveta pravý.

Čiby toto, pane, a trebárs za horu pier (akže pozostatok môjho šťastia ufujazdil by k Turkovi so mnou), čiby mi to spolu s dvoma vidieckyma ružičkama na mojich vystrihnutých topánkach nezaopatrilo dákesi účastenstvo v dajednej tlupe hereckej, ako, panáčku?

Hor. Pol podielu.

Ham. Ja že jeden celý.

Bo, brachu, po ňomž v zármutku
vlasť, Olympu bol posol,
bol Joviš sám; dnes králi tu
ozajstný-vlastný — páv.

Hor. Mohli ste dorymovať.

Ham. Ó, dobrý Horatio, volil bych prevziať to slovo ducha čo hneď za tisíc funtov. Či si zbadal?

Hor. Veľmi dobre, môj princ.

Ham. Po čas reči o otrávení —

Hor. Veľmi dobre pozoroval som ho.

Ham. Ech, hohou! — Sem sa s dajakou hudbou! hejže, píštele!

Bo keď sa hra tá nezdá kráľu: snáď,
ba podistým jej ani nemá rád —

Nože, nejakovskú muziku!

Vystúpi znova **Rosenkrantz** a **Guildenstern.**

Guil. Laskavý pane kráľoviču, dovoľte k vám jedno slovo.

Ham. Pane, trebár celú poviedku.

Guil. Kráľ, môj princ —

Ham. Ach, pane, čo je s ním?

Guil. Utiahnuc sa do svojej svetlice, náramne ochorel.

Ham. Od pitia, pane?

Guil. Nie, milosťpane, od žlče.

Ham. Vaša múdrosť by sa bola bohatšou osvedčila, keď oznámite to jeho lekárovi; lebo, čo sa mňa týče, nech mu ja mám dať na prečistenie, nebodaj zamočí ho ešte do väčšej žlčovej kaluže.

Guil. Dobrotivý môj pán, vsaďteže svoj hovor do nejakého rámca, a neodskakujte tak divoko od záležitostí mojej.

Ham. Som krotký, pane: — povedajte.

Guil. Kráľovná, vaša matka, v najväčšom zármutku svojej duše poslala ma k vám.

Ham. Ste vítaný.

Guil. Nie, milostivý pán môj, táto zdvorilosť nenie toho pravého pôvodu. Jestli sa vám bude ľúbiť dať mi zdravú odpoveď, dobre, chcem vykonať rozkaz vašej matky; ak nie, tak odpustíte, a môj návrat bude zakončením môjho obchodu.

Ham. Pane, nemôžem.

Guil. Čo, môj princ?

Ham. Dať vám dákusi zdravú odpoveď. Môj dôvtip ochorel mi; ale, pane, taká odpoveď, ako ju v moci mám dať, áno, stojí vám k službán; alebo skorej, ako sám hovoríte, mojej to materi. Tedy ani škrku, vyjma k samej veci: moja matka, vravíte —

Ros. Nuž tedy ona hovorí: vaše chovanie sa, vraj, spôsobilo u nej hrôzu a podivenie.

Ham. Ó, podivný synák, ktorý v stave je tak do úžasu priviesť matku! — Avšak nieto žiadneho následku v zápätí tohoto údivu materinského?

Ros. Žiada si prehovoriť s vami vo svojej súkromnej chyži, prv než pôjdete spať.

Ham. Poslúchneme, bár by desať ráz bola našou matkou. Máte niečo ďalej pokonávať s nami?

Ros. Výsosť, vy ste ma kedysi milovali.

Ham. A robím posaváď, prisahám na oných poťahovačov a zlodejov!

Ros. Najmilostivejší pane, čo je za príčina vašej rozmrzelosti? Skutočne, pred vlastnou voľnosťou uzamkýňate dvere, jestli svoje trampoty zatajíte pred priateľom vaším.

Ham. Braček, nedostáva sa mi povýšenia.

Ros. Ako to môže byť, keďže máte pririeknuté samým kráľom nástupníctvo v Dánsku?

Ham. Tak je, lenže: „Nech psom tráva rastie…“ Príslovie to trochu stuchnuté.

Herci prichodia s píšťeľami.

Hoj, flauty! Podajte mi jednu. — Uchýľme sa pospolu. Prečo ma obchádzate, zaberajúc úvetrie s mojej strany, ako keby ste ma chceli nahnať do dákej siete?

Guil. O, môj princ, ak povinnosť moja je prismelá, to moja láska je prinespôsobná.

Ham. Tomu dobre nerozumiem. Chcete zahrať na totej píšťeľke?

Guil. Milosťpane, ja neviem.

Ham. Prosím ťa.

Guil. Uverte mi, že neviem.

Ham. Žiadam ťa o to.

Guil. Neznám sa toho ani dotknúť, pane kráľoviču.

Ham. A je to tak ľahké, ako luhať. Riaďte tieto veterné dierky vašimi prstami a palcom, ústami vašimi dúchnite doň: a ono zahovorí najvýrečnejším súzvukom. Pozrite, toto sú chmaty.

Guil. Veď práve tie neviem ovládať, aby vyrazily harmóniu; nemám tej zručnosti.

Ham. Nuž, vidíte teraz, jak nehodnú vec stvárate vy zo mňa! Chcete hrať na mne; staviate sa, ako by ste znali moje klapky; radi by ste vytrhli srdce môjho tajomstva; volili by ste ma vymackať od najnižšej nóty mojej po vrchol môjho oboru: a kde jest toľko hudby, výtečného hlasu, v tomto nástroji malom: tenže predsa nie ste v stave rozhovoriť. Strela okovaná! či si myslíte, že je na mne ľahšie tudlikať, ako na dákej píšťeľke? Pozvite si ma, akým nástrojom len chcete: môžete ma síce rozdrážditď, no zahrať na mne nedovediete.

Vystúpi znova **Polonius.**

Pozdrav vás Pánboh, pane!

Pol. Môj princ, kráľovná chce hovoriť s vami, a to hneď.

Ham. Či vidíte hen ten oblak, ktorý je na tvar temer podobný veľblúdovi?

Pol. Užtoveru, podobá sa veľblúdovi, naozajst.

Ham. Mne sa činí, je sťa lasica.

Pol. Chrbet má to sťaby lasica.

Ham. Alebo ako veľryba.

Pol. Skutočne ako veľryba.

Ham. Nuž tak idem k svojej matke jedno za druhým. —

(K sebe.) Oni pobláznia ma ešte po temeno mojej náklonnosti. — Prijdem jedno za druhým.

Pol. Idem tak povedať.

Ham. ‚Jedno za druhým' sa snadno povie. — (Polonius odíde.) — Opustíte ma, priatelia. — (Odídu Ros., Guil., Hor. a t. ď.)

Je práve noci opravdová chvíľa
tá čarodejnícka, kde cmitere
sa otvárajú, vo svet nákazu
však samo peklo vydychuje. Teraz
by som bol v stave krv piť horúcu,
i vyviesť taký skutok trpký, že
ten deň by strnul, pohliadnuc naň. Pst!
ku matke mojej teraz. — Ó, ty srdce,
dák nezmrhaj si podstať; nedopusť,
by kedy vošla duša Neronova
v tú pevnú hruď: nech ukrutný som, len
neprirodzený nech nie. Hotový
som hovoriť jej dýky, ale jednej
neupotrebiť. Tu nech jazyk môj
a duša pokrytci sú; — buď si tedy
bár akokoľvek ona karhaná
vo slovách mojich: ty na slová tie
neudri, dušo, nikdy pečate! (Odíde.)

Scéna 3.

Sieň tamže.

Vystúpia: **Kráľ, Rosenkrantz a Guildenstern.**

Kráľ. On sa mi nepáči; ni nestojí
to s nami bezpečno, keď necháme
tú pomätenosť jeho potĺkať sa.
A preto pripravte sa; narýchlo
dám vyhotoviť pre vás plnomoc,
a on nech rušia s vami do Anglie.
Tie dôstojnosti našej podmienky
diaľ nesmú strpeť toľme hrozivú
náhodu, aká po hodinách vzrastá
z tých jeho šialenství.

Guil. Sa prichystáme;
zvlášť svätá je i zbožná starosť to,
zachovať oných toľkých-toľkých ľudí
bez ujmy, ktorí žijú napospol
a tyjú z lásky vášho veličenstva.

Ros. Už jednotlivý život, samosvoj,
je zaviazaný s celým úsilím,
výzbrojom rozumu sa zavarovať
pred poškodením; o veľa viac však
duch onen, na jehožto dobrobyte
sú závislé a ktorým trvajú

životy mnohých. Veličenstva skon
sám neumiera len; lež, krútňava
jak, čo je v blízku, strha so sebou.
Je mohutným on kolom, pripevneným
na najvyššieho vrchu temeno,
na ktoréhožto spice hrozitánske
sa desať tisíc drobných obralo
i nalepilo vecí; akonáhle
to zavalí sa: každý chatrný
prívesok na ňom, príťaž najmenšia
tiež nasleduje prebúrlivý jeho
rut do priepasti. Nikdy nevzdychal
sám kráľ, lež zobecnel vždy jeho žiaľ.

Kráľ. Nuž, vystrojte sa, prosím, na skorú
tú cestu; lebo chceme poputnať
strach tento, ktorý na svobodnej nohe
si chodí teraz.

Ros. a *Guil.* Sponáhľame sa. (Oba odídu.)

Vystúpi **Polonius.**

Pol. Môj pane kráľu, on je na skoku
do chyže matky svojej. Idem tedy
tiež za koberec kde sa popratať,
bych priebeh vyčul. Ručím za to vám,
že ona rúče vyškolí ho. Aj,
jak povedali ste, a bolo múdre
ver' povedané, prístojné je, by
dač poslucháčov viac, než sama mať, —
bo príroda tie robí stranníckymi, —
prepočúvalo reč tú dosahu.
I dobre sa mi majte, mocnáre
môj: ohlásim sa u vás prvej, nežby
ste zašli na lôžko, a rozpoviem
vám, čo znám.

Kráľ. Vďaka, pán môj radostný. (Polonius odíde.)
Ó, moja vina ohavná je, smrdí
po nebo; prvá kliatba, najstaršia
ju stihla, — bratovražda! — Nemôžem
sa modliť; trebárs je tu náklonnosť
tak prudká ako vôľa, silný zámer
môj premáha mi hriech môj silnejší;
i ako človek, čo má pred sebou
dvojakú prácu, stojím nevediac,
čo počať prv, a zanedbávam obe.
Jak? nech by táto ruka prekliata
i hrubšia bola krvou bratovou,
než samá je: — či v dobrotivom nebi
niet dažďa dosť ju umyť na bielo
ni sneh? Veď nač je potom milosť, ak

nie stať si z očí v oči zločinu?
A čo je na modlitbe, jestli nemá
tej dvojnásobnej vlády: odvrátiť
náš pád prv, než sa stal, či odpustenie
vyprostredkovať, keď už padli sme?
Tak tedy vzozrem; odstál poklesok
môj navždy. Lež, och, aký modlitby
tvar v stave je byť môjmu prípadu
poslužným? — Premiň moju bridkú vraždu!...
To nemôž' byť; kým preds' som v držaní
tých hodnôt, pre než vraždu spáchal som, —
koruny mojej, mojej ctibažnosti
tak vlastnej mi, a mojej kráľovnej.
Či môže kto byť rozhrešený a
pri hriechu zotrvať? Hej, v zhumpľovanom
tom behu sveta nechže zlatená
si krivdy ruka právom pomyká;
aj často videť, bezbožný že peniaz
sám zákon uspie zakúpiť si: — no
hen hore nenie tak; tam ututlať
to nejde, — tam sa skutok predstavuje
vo vernej akosti; a sami my
sme prinútení, čo viac naproti
si vidiac hryz i čelo našich vín,
svedectvo o nich složiť. Čože tedy?
čo zbýva? Zkúsiť, čo môž' pokánie: —
čo ono nemôže? A predsa čo
môž' ono, ak kto nemôže sa kajať?
O, biedny stav! O, prsá, sťaby smrť
tak čierne! O, ty dušo lapená,
čo mocujúc sa z púť sa dostať von,
len viac sa zamotáva! Pomozte,
anjeli! oprobujte! Zohnite sa,
meravé kolená; a, srdce ty
s oceľovými čuvy, mäkké buď
ni svaly novonarodzeniatka!
Môž' všetko dobre byť! (Poodídue, kľakne si.)

Vystúpi **Hamlet**.

Teraz bych mohol previesť pohodlne
to, teraz on sa modlí, hľa; a teraz
aj urobím: — a tak si pôjde on
do neba: a tak ja som pomstený —
To načim uvážiť. Preds' oplan jeden
mi otca zabije; a za to ja,
syn tohto jediný, ja tohože
zlosyna pošlem do neba — O, veď
to zrovna mzdou a plácou je, nie pomsta!

On vzal mi otca v duhu telnatom,
v odobednajšom sytu hojnom, v hustom
rozvitku všetkých jeho nectností,
tak bujnom sťaby máj; — i ako tam
sa s účtovaním jeho majú veci,
kto zná krom samých nebies! ale dľa,
toť, okolnosti našej, súsledku
tiež rozmýšľania o tom nesnadne
to bude s ním: — a vtedy, bych sa pomstil,
ja tohoto mám v očisťovaní
sa duše jeho sprevadiť, keď on je
uspôsobený, zrelý k priechodu?
Nie! Zpät, môj meč; ty poznať strašnejšie
máš vytasenie. Keď on opilý
je, na spaní, či soptí hnevom; lebo
si v krvosmilnej hovie rozkoši
v posteli; keď hrá, bohuje tak; a či
dač takým on sa zamestnáva, čo
ni nemlsne len po spasení: vtedy
ho traf, že päty k nebu utrčí;
a jeho duša buď tak zatratená
i tmavá ako peklo, do nehož
uchádza. Matka moja čaká: — ten
liek predlži ti chorobné dni len. (Odíde.)

Kráľ. (vstanúc odchodí). Vhor uletujú slová, myšlienky
zaostávajú dolu: darmo, lebo
bez týchto nikdy nezajdú tie v nebo. (Odíde.)

Scéna 4.

Iná chyža tamže.

Vystúpia: **Kráľovná a Polonius.**

Pol. On prijde zaraz. Hľaďte pristúpiť
mu ztvrda; recte mu, že jeho fígle
sú pridrzé, by sa im trpelo,
a že len vaša milosť stála i
rozbraňovala medzi horúčavou
tak častou a ním. Idem učupiť
sa práve tu. Len zkrátka s ním, vás prosím.

Ham. (zvonku). Matko, matko, matko.

Kráľov. Vás uisťujem o tom; nebojte
sa o mňa: — ujdite! čujem, prichodí.

(Polonius schová sa za čalún.)

Vystúpi **Hamlet.**

Ham. Nuž, mati, čo vám ľúbo?

Kráľov. Hamlet, ty
si otca svojho ťažko urazil.

Ham. Matičko, vy ste môjho otca ťažko
mi urazili.
Kráľov. Iď, iď, odpovedáš
jazykom nešetrným.
Ham. Choďte, choďte,
sa vyzvedáte planým jazykom.
Kráľov. No, čo to, Hamlet?
Ham. Čo to má byť, no?
Kráľov. Zabudols', kto som?
Ham. Pri tom kríži! nie,
ba nie: ste kráľovná vy, vášho muža
ste brata žena; a ste — bodaj by
tak radšej nebolo! — ste moja mater.
Kráľov. No nikdy; tak sem takých dopravím,
čo budú vedeť s tebou shovárať sa.
Ham. Oj, poďte, poďte, a si sadnite
tu; nerušte sa ani. Ztadiaľ vy
neodídete, kým som nepredložil
vám zrkadlo, v ňomž máte uvideť
najvnútornejšiu svoju stranicu.
Kráľov. Čo zamýšľaš tým? snáď len nechceš ma
zavraždiť? — Pomoc, pomoc, hej!
Pol. (z úzadia). Hi, ľaľa!
hej, pomoc, pomoc, pomoc!
Ham. Ha, čo to?
či potkan? (Tasí meč.) Mŕtvy! dukát za to, mŕtvy! (Štuchne cez čalún.)
Pol. (tamže). Och, joj, som zabitý. (Spadne a umre.)
Kráľov. Ó, prebeda!
čos' vykonal?
Ham. Hm, neviem; var' to kráľ?
Kráľ. Ó, aký náhly, krvavý to skutok!
Ham. Hej, skutok krvavý! — zlý skoro tak,
jak kráľa zabiť, matulienko zlatá,
a potom vydať za jeho sa brata.
Kráľov. Jak kráľa zabiť?
Ham. Áno, pani, to
je moja výpoveď.
(Zodvihne čalún a spatrí Polonia.)
Ty nešťastný,
nerozvažitý, dotieravý blázne,
choď s Bohom! Bol som ťa pokladal
za lepší tvor: i vezmi údel svoj;
nachodíš, že byť príliš príčinlivým
je istá nebezpeč. — No nelomte
tak rukami: cit! Sadnite si sem,
a potrpte, nech ja vám lomím srdcom:
bo to chcem zrobiť, akže ono je
z preniknuteľnej hmoty spravené;
ak zlorečený návyk neskovatil

ho natoľko, že si je obstojným
a opevneným proti pocitu.
Kráľov. Čo spáchala som, že si trôfaš smieť
sa opovážiť jazykom tak s hurtom
a drsno šprihať do mňa?
Ham. Účinok
to jeden taký, uzardelosť čo
i nehu pŕzní mravopočestnosti,
ctnosť pokrytstvom zve; ktorý strháva
s krásneho čela lásky nevinnej
kvet ružový, a kiahne sadí tamže;
manželské prísahy tak falšuje,
jak zaklínania hráčov v kocky sú:
ó, taký skutok to, čo z tela smluvy
vyskúba samú dušu, z náboženstva
sladkého robí trhanicu slov!
Tvár nebies horí; áno, základnosť
a skladitosť tej zeme s obličajom
presmutným, jakby v oči výroku
dňa súdneho, je choromyseľnou
nad činom tým.
Kráľov. Ach, beda! čo za počin
to, ktorý už i hubou soznamu
tak hlasne rykoce a buráca?
Ham. Sem hľaďte: na ten obraz tu a tamten, —
nápodobnené bratov predstavy
dvoch. Vidzte len, ká neha sídlila
na totej obrve: — toť, kučery
Hyperiona; čelo Joviša
samého; pozor rovný Martovmu,
tak spôsobilý hroziť ako veleť;
postava sťaby oná zvestoňa
Merkura, ktorý práve sostúpil
na nebotýčny vrchol; soradenie
i útvar, skutočne: kam každý boh
navidomoči vtiskol svoju pečať,
by zistil svetu, čo je človek-muž.
To bol váš manžel. — Teraz obzrite si,
čo nasleduje: tu je manžel váš
terajší; ani snetľavý by klas,
čo spálil svojho brata zdravého —
Máte vy oči? Schopná boli ste
sa prestať pásať ozaj na malebnej
hen holici, a počať napchávať
tou slatinou? Hach! či vy máte oči?
Vy nemôžte to láskou pozvať; bo
vo vašom veku deň ten s menom ‚ihop!‘
je v krvi skrotlý už, je pokorný,
i slúži rozvahe: a rozvaha

by ktorá mala vôľu prestúpiť
od toho ku tomuto? Smysel pre to
zaiste máte, ináč nebolo
by vo vás hnutia; ale zaiste
to pošinutý smysel je: bo veď
tu pomätenosť nepochybila by;
nie, nikdy smysel nebol zjarmený
tak vytržením, že by nezachoval
si leda štipku volby, použiť
môcť v rozpore ju takom. Ký to ďas
bol, čo vás takto vedel previesť v hre
o kolem-babu? Oči bez pocitu,
cit bezo zraku, uši bez rúk či
bez očí bár, ňuch bez všetkého, lebo
čo i len chorá čiastka ktorého
zdravého smyslu koľvek nemohla
by zhlupieť natoľko.
O, styde! kde je ten tvoj rumeň? Peklo
odbojné, jestli vládzeš vzbúriť sa
v koštiaľoch jednej matrony: tak buď
u plamenistej mládeže si ctnosť
sťa vosk, a stop sa v svojom vlastnom ohni;
nik nejač hanbu, popudlivý keď
žiar útočí vše: poneváč sám mráz
tak živo blkoce, a vôľu svádza,
toť, um.

Kráľov. Ó, Hamlet, nehovorže viac:
zrak zavraciaš mi v duše útrobu;
a tam zriem také čierne, vsiakle škvrny,
čo nepúšťajú farby.

Ham. Nie, ba žiť
v páchnucom znoji v loži zpŕznenom;
sa smažiť v hnilobe; sa mľaskať-láskať
nad brudným brlohom —

Kráľov. Ó, nehovor
viac ko mne! Slová tie, sťa dýky by
len, vnikajú mi do uší; nie viac,
úprimný Hamlete môj!

Ham. Vražedlník
a lotor jeden! Otrok, nehoden
ni dvadsiatu časť desatiny z vášho
to predošlého pána manžela; —
kráľ gašperlík ak! Vačkový kmín ríše
a vladárstva, čo kradmo s police
bol drahocenný popäl diadém
a šupnul sebe do kapsy!

Kráľov. Nie viac!

Ham. Kráľ onuciek a záplat! —

Duch sa zjaví.

Ratujte ma a vznášajte sa nad mnou
na svojich perutiach, vy nebeskí
strážcovia! — Čo si praje milostná
podoba tvoja?

Kráľov. Óvi, on sa blaznie!

Ham. Či neprichádzaš syna, šiplavca,
si pokarhať, že, drahne prepadlý
čo do času i strázne, zameškáva
čin vážny, tebou prikázaný mu
tak strašlive? Ó, povedz!

Duch. Nezabuď;
tá návšteva je len, ti zaostriť
tvoj otupený temer úmysel.
Však pozri! úžas prikvačil ti matku:
ó, zakroč medzi ňu a boriacu
sa dušu jej, — vždy v telách najslabších
obraznosť najmocnejšie pracúva, —
prihovor sa jej, Hamlet.

Ham. Ako je
vám, pani?

Kráľov. Ach, jak tebe je, že zrak
svoj naväzuješ v prázdnotu a s vzduchom
kol netelesným vedieš rozhovor?
Z tých tvojich očí divo kuká duch;
a, vojaci jak spiaci na poplach,
tvoj uľahlý vlas, zpružkou ovšem vrátkou,
vyskočil hupkom, dupkom stojí. Ó,
milený synu, sparu tú a plameň
nevole svojej skropže chladivou
trpelivosťou. Kam to pozeráš?

Ham. Na neho! na ňho! — Pozrite, jak bľadý
sa díva stĺpkom! Jeho pohľad a
vec jeho v spolku, kážuc kameňom,
tie zrobily by vnímavými. — Nehľaď
tak na mňa: abys' bojsa pohnutím
tým sústrastným mi nezprevracal temné
účinky; vtedy tomu, vykonať
čo mám, by pravej nedostávalo
sa farby: akiste sız miesto krve.

Kráľov. Komu to vravíš?

Ham. Nevidíte nič
hen?

Kráľov. Nikde ničoho; a preds', čo jest,
zriem všetko.

Ham. Ani ste nič nepočuli?

Kráľov. Nie, nič krom nás dvoch.

Ham. Aha, pozrite
ta! hľa, jak vykráda sa preč! Môj otec,
v tom ubraní, sťa keď žil! Ľaľaď, jak
uchodí — teraz práve: dvermi von! (Duch sa ztratí.)
Kráľov. To je len čisto modzgu tvojho razba:
je vytrženie veľmi šikovným
vo beztelých tých tvorbách.
Ham. *Vytrženie!*
Môj puls, sťa váš by, mierne drží takt,
a zdravý hudie tón. Nie bláznivosť to,
čo dal som na javo; len podrobte
si zkúške ma: a ja vám do slova
odrečiem predmet, kdežto pobláznelosť
od neho zbočila by. Pre Božie
milosrdenstvo, matko, nože si
neprikladajte lichotivú masť tú
na dušu, že nie priestupok váš, lež
bláznovstvo moje hovorí: len blánkou
a kožtičkou tá miesto potiahne
vám hnojivé, čo mrcha hnis a kvas
medzitým, všetko podrývajúc vnútri,
sa rozožiera skryto. Nebu sa
vyspovedajte; oželte, čo už je
tam, vyhýbajte tomu, čo má prísť;
i po zeline nerozkydávajte
zlej trus, by vzhúkla ešte bujnejšie. — (Stranou.)
Ctnosť moja, prepáč mi; bo v žíru tohto
krátkodychého času sama ctnosť
u neprávosti musí žebroniť
o odpustenie; áno, kríviť sa
a kolenačky lúdiť, dovolenie
by dala, môcť jej konať k prospechu.
Kráľov. Ó, Hamlet! srdce si mi rozpoltil.
Ham. Ó, odhodzte preč jeho horšiu časť,
a čistejšie si žite s polovicou
tou druhou. Dobrú noc; no nechoďte
na ležavisko môjho strýca; ctnosť
si osobujte, nemáte-li jej.
Tá potvora: zvyk, ktorý všetek rozum
pohltá, často vyriadený čert,
je anjelom v tom predsa: že i pekných
a dobrých skutkov vykonávaniu
on dopriava vše haleny a či
obleku, aký jemu pristane.
Len tejto noci zdržte sa: a to
istého druhu ochoty vám dodá
k zdržanlivosti nasledujúcej:
nasledujúca k ďalšej týmbôž; bo
obyčaj skoro zmeniť v stave je

ráz prírody, i diabla podmaní si
či vyobcuje mocou zázračnou.
Raz ešte dobrú noc; a keď vás túžba
po požehnaní nadíde, ja zas
bych vyprosil si vášho. — Čo sa tohto (ukazujúc na Polonia)
tu pána týče, jeho ľutujem.
No nebesám sa zaľúbilo takhľa, —
mňa totiž ztrestať týmto, toto mnou, —
že musím byť ich bičom, sluhom ich.
I opatrím ho, zodpoviem aj riadne
smrť, jemu zavdatú. Nuž, opäť dobrú
noc. — Krutým musím byť, len aby som
bol láskavým. Tak zlý to počinok,
a horší ešte zbýva účinok.
Len slovo ešte, milosťpani.

Kráľov. Čo
mám robiť?

Ham. Nie to, naskrze nie, k čomu
vás vyzývam: — Nech opuchlý ten kráľ
si znova vábi do postele vás;
vás v líce s chúťkou štípe; myšaťom
zve svojím vás; i nechže za dajeden
zapáchajúci tlosk ten, alebo
za pochamranie vám v krk prekliatymi
palúchmi svojmi, pri vás zarobí,
že pekne-krásne rozmocete mu
chlp celý sama: nu, že nepodstúpil
som vlastne z rozumu, lež z chytráctva
sa šaliem iba. Dobre bude, keď
ho o tom poučíte; lebo ktorá
že u beťaha stvora, čo si je
kráľovnou leda, krásna, striezlivá,
rozšafná, vedela by pred jednou
ropuchou, jedným hastopierom, jedným
kocúrom také vzácne okolky
udržať za zubami? kto by to
tak vykázal? Nie, napriek rozsudku
a mlčanlivosti ta odklopte
kôš na domovom štíte, dajte vo svet
ubrnknúť vtáčkom, a jak povestná
tá opica, môcť všeteč vyzkúsiť
k dôsledku: zalezte tiež do koša,
a vylomte si väzy.

Kráľov. Ťa uisťujem, jestli slová z dychu
pozostávajú a dych z života,
že nemám žitia na to: vydýchnuť,
čo si mi povedal.

Ham. Mám do Anglie; či vám známo?

Kráľov. Ach! že
som zabudla; tak uzavrené je.

Ham. Sú spečatené listy už; a moji
dva spolužiaci, — ktorým ostatne
tak dôverujem, ako jedovato-
zubatým zmijam, — oni odnesú
si rozkaz; oni cestu majú mi
zametať, byť mi náčelníkmi k pestvu.
Nech vyčíňajú! Veď to zábavné,
tak ohňostrojca jeho vlastným prachom
podsadiť vozvysok; a muselo by
sa nebárs dariť: ináč podomlem
na siahu aspoň tie ich podkopy,
a vyhodím ich do mesiaca. O,
za rozkoš: jednak dolujúc si v zkazu,
dva úklady keď v tom sa stretnú zrazu! —
Ten chlap má mne byť na ťarchu:
nuž, do súsednej chyže odvlečiem
bachora toho — Matko, dobrú noc —
Naozajst, radca tento kráľovský
je teraz veľmi tichý, mlčanlivý
i vážny veľmi: ktorý, pokým žil,
chlapčiskom šarapatil, repetil. —
Dobrú noc, mati.

(Odídu osve; Hamlet teperiac mrtvolu Poloniovu.)

Dom v stráni.

Povesť.

Napísal *Martin Kukučin.*

VI.

Prehliadka poľa.

Šora Anzula vstala, ako obyčajne, i dnes do dňa. Nebola zaspala svojím obvyklým, tvrdým snom, prehadzovala sa s boka na bok, ako človek, ktorý má ustlatú posteľ ťažkými starosťami a trápením, ktorému sa roja myšlienky hlavou a prepletajú bez poriadku jedna čez druhú: no vzdor tomu vstala, sotva začaly nesmele švitoriť lastovice, s hlavou akoby prázdnou, s údami prebitými.

„Ostarievame, moja, ostarievame!“ myslí si smutne, obliekajúc sa. „Prekročili sme poludnie — slnce sa nachýlilo“. . .

„Aspoň prvej dôjdeme odpočinutia,“ odpovedá jej druhý hlas na útechu. „Nasýtili sme sa i života — vzali svoj diel, čo nám prislúchal. I v ňom bolo dosť klamu a mamu, ako vo všetkom, čo

dáva svet. Žiaľ, že jeho prázdnotu nezbadáš až vtedy, keď si temer na méte. Aspoň bys' neprechovávala márnych nádejí“...

Nepamätá, že by kedy bola vstala s takýmito myšlienkami. Hádže háby na seba chvatom, len aby čím skôr bola vonku, vo víre denných prác a starostí, striasť so seba mučivé myšlienky. Pridalo sa jej pri tom pozreť na nebo. Je bezfarbé ešte, popolavé, iba čo sa nad prímorskou Planinou zažíha ružová žiara, tam, kde sa jagá skvelá dennica. Čosi jej zišlo na um, čosi, od čoho sa vyrovnaly hlboké vrásky medzi obočím. Vyšla chytro na dvor a zvolala svojím zvučným, altovým hlasom:

„Jure, osedlaj Galešu! Ideme do poľa.“

Jure, paholok, ukladá práve drva do stôsa, pečlive, poleno za polenom. Vystrel sa na jej hlas ani zpruha a díva sa na svoju paniu vo veľkom udivení.

„A kedy, hospodarica?“

„Zaraz, pred slncom. Vieš, aký je pozdejšie úpek.“

Nechal všetko tak a poberá sa do stajne hundrajúc: „Ký to zase čert! A ja že si poukladám drva. V tomto dome nevieš nikdy, čo máš robiť... Prídu prekliate práčky, sprehadzujú mi ich. Popália suché — boly by i blázon páliť surové, keď najdú suché! Nech to čerti vezmú, i takú robotu! V tomto dome sa jednostaj perie, drhne, bieli. Len kýho čerta toľko perú!“

Rumenko sa zobzeral zpoza prejmy na hurt Jurových krokov a zarehotal dôverne.

„Čakaj si, cifráň naničhodný! I ty si tu na čerta! Keby nie teba, nebolo by mladému kadejakých chodníčkov do čertovej matere. Len prečo mu raz nedolámu hnáty títo mládenci hlúpi? Čerta sú to mládenci, bibasi sú, do nohy! Ja byť gazdom v tomto dome, dal by ťa ja pod samár, maznavec kadejaký, a naválal by ti fúru drva na ľadvie. Videl by si, ako by si ty cifroval! Čidali ovsa!“

Ustavične šomrajúc vošiel za prejmu, kde Galeša dumá svoju nekonečnú dumu. Je to múl starý, počerný, so šedinami okolo pysku. Zadnú nohu podvliekol a naprel sa na ostatné tri.

„Hybaj ty, starý, hybaj!“ prihovára sa mu Jure, ťahajúc ho za šticu. „Dosť si sa nadriemal — pôjdeme na čertovu svadbu. I tebe by sa už veru zišlo, aby ťa odmenil syn“...

Galeša iba mrmle a kde-tu lopne jedným alebo druhým uchom na dotieravú muchu. Nohy prekladá meravo, ako by boly nasadené. A Rumenko sa za ten čas premína ako na tŕní; každá žilka hrá na ňom bujarou silou a túžbou vyharcovať sa... Jure naň iba pokyvuje hlavou a šomre: „Šteklí ťa ten ovos, šteklí, psia raca! Len za čo ti ho trúsia — za kýho čerta!“

Jure osedlal Galešu ako svedčí, pritiahol mu samár tuho, aby sa mu nekrívil, napravil strmene a či povrázky, čo sú miesto strmeňov. Prestrel po samari pestrý koberec a naň položil neveliký vankúš. A už čaká v kuchyňských dverách pani s popolavým slnečníkom, v bielej šatočke na hlave. Zpod nej vyzerá jej okrúhla tvár ešte sviežejšia a mladšia.

„A bielizeň sme neporátali, čo ide do prádla!" pripomína Mandina.

„Porátaj sama!" odpovedá pani nedbale.

Mandina hladí na ňu v udivení. Neodčítať prádlo, kus za kusom — nezapísať! Čo sa to dnes robí, pre Boha? Vari sa jej čo stalo, uchovaj Bože! A pozerá na ňu, pozerá, no nebadá nič neobyčajného.

„Či si prichystala torbu?" pýta sa pani, nedbajúc o jej udivenie.

Mandina skočila do kuchyne a vyniesla torbicu, pestrú o vlnených frumbijach. Bola do nej položila dva bochníky, kus syra a ploský pohár. Do malého mieška natočila bieleho vína a teraz torbicu i meštek viaže o samár. „Čo sa jej len robí, pane večný Bože!" láme si Mande hlavu. „Prádlo sa ide močiť a ona bohvie kedy príde"...

Šora Anzula vysadla a pohla sa zo dvora.

„A čo s obedom, hospodarica?" pýta sa jej Mande.

„Ak neprídem na poludnie, ani ma nečakajte," odpovedá nakrátko.

„Ani na obed tedy," krúti Mande hlavou a vracia sa zamyslená do kuchyne.

Jure vyviedol paniu zo dvora — no čosi zabudol a beží nazad do dvora. Miesto dvora, vtrielil rovno do kuchyne.

„A či s' na mňa nezabudla?" pýta sa Mandy.

„Ujde sa i tebe, neboj sa. Je skoro dva litre"...

„No veď tak! Horúčava nám vypije krv a špiky. Drva aby ste mi nerozhádzaly!" dodal s hrozbou. „To ti povedám! Suché šanuj! Pod kotlom zhorí i surové."

„Čidali! Budem sa ti na dyme údiť!"

„A ja musím chlípať papuľovú polievku! Nahľadíš sa ty, čo bude dnes!"

A Mande pohla plecom. Tá vec sa jej už netýka.

Na námestí sa cesty rozchádzajú na všetky strany. Keď ta došli, Jure čaká, v ktorú sa má obrátiť stranu. Dubčić má vinice na všetky strany; ale Jure sa bojí spýtať, kam treba zakärovať.

„Nie ja, ani za svet," rozumuje on, „nafúkaná je ako mech — nie, nesobral by si ju na tri fúry. Oh, nestojí ona o shováračky! Najlepšie mlčať, kým jej vyfuní z hlavy, čo tam má... Ah, aké živobytie, toto moje, ukrižovaný Spasiteli! Nie, nehodno ani deravého groša, so všetkým činom"...

Medzitým pani sama ukázala mu jednoducho slnečníkom, aby zahol dohora. Jure chytil Galešu za ohlavu, kráča popri ňom hore ulicou, smutne v myšlienkach.

„Hneď som ja šípil, že ideme do čertovej matere krky lámať... Ak šípiš čo zlého, neboj sa, to sa ti splní navlas. Merinda je veliká — i obed na sucho: a sluha neborák čuš. Horší si od toho Galešu... A suché drva mi tie klampy popália — to je už isté. Ako by nezhorelo i surové, keď je hodná pahreb: ale kde by tie! Nevie šanovať svoje a kde by gazdovo! A ty, Jure, hltaj papuľovú polievku, keď sa suché minú"...

Sveta na ulici nevídať. Všetko sa vybralo do viníc. Iba čo sa deti ponevierajú popod domce a múriky v kostymoch cigáňskych. Kde-tu mihne ženská postava, obyčajne s hlavou kostrbatou, po sto záplat na sukni a kabátku.

„Fuj!“ odpľúva Jure pri takých zjavoch s hnusením, on, Zagorac, odrastený v dedine, kde ženské nosia svoje čisté kroje, často krásne a vkusné. „Aké cundry naničhodné, čerti ich vzali! Kým sa to nevydá, parádi sa bez poriadku. A keď uloví chudáka hláča na udicu, ani sa to neumýva, nečeše“...

Keď vyšli za mesto, pani sama mu rozložila programm dnešného výletu. „Pôjdeš na Rašeljaču, ztadiaľ do Buničkých prodolcov, potom pod Bili kamik a čez Gradine spustíme sa pod Zastražišće.“

„Budete služeni,“ odpovedá on úslužne a sám v sebe trnie: „Ťuj, ukrižovaný Spasiteli! Čiže sa ujde tej papuľovej polievky!“

V každom z týchto honov má Dubčić vinice, najviac na težaka a len kde-tu pod svojou režiou. Nie div, že gazda, vyjdúc len zriedka kedy do poľa, najde vždy čo vytýkať — a menovite gazda, ktorý má oko našej šory Anzuly ... Tak sa stáva, a Jure také veci dobre si vštiepi do pamäti, že pani Anzula práve z týchto honov sa vracia s rozhorúčenou tvárou a iskriacima očima a težakov dá citovať k sebe, ak ich náhodou nepristihla hneď na vinici.

V takýto deň rád sa jej vyhne každý, ak len môže: lebo sa stáva, kto prvý podbehne, ten všetko odnesie. Preto trnie Jure, lebo súc na porúdzi, bojí sa, že sa naňho všetko vyleje, čo i bez viny. Kto by sa mu divil, že nenie chudák vo vytržení: naopak, hotový by bol čarovať kedykoľvek s bezstarostným Galešom, ktorý si stúpa ľahostajne s nohy na nohu, hundrajúc čosi pod nosom.

Keď prišli pod Rašeljaču a pani sostúpila na cestu, Jure holýma rukama rozhŕňa tŕnie, ktoré zatvára „lázu“, t. j. otvor v kamennej ohrade, vyvedený ani brána, iba že miesto vrát je naházdané do otvoru tŕnie a šípie. Jure by sa vovalil nie do tŕnia, ale na holé bodáky, len aby nemala prečo zadreť doňho... Pani vstúpila do vinice. Je veliká, vysadená najviac bielym koreňom, chýrečnou „Zlataricou“, pýchou a ozdobou jej pivnice. Choroby nebadať na lístí, ani na zrne, vinica je obrobená dôkladne, obriadená pečlive.

„Toho roku bude dobre podsýpať“ — ozval sa Jure, ovšem nesmelo, len aby pretrhol mlčanie, ktoré mu je už trápne.

„Do oberačky ďaleko,“ podotkla ona.

„Boh uchovaj kamenca,“ nadhodil on. „Druhého sa ja, ufajúc v Boha, nebojím“...

„Nuž zrno je zdravé,“ pripúšťa ona.

„Zdravé sťa cekin!“ vychvaľuje Jure už teraz plnými ústy, až mu prekypuje. „Netušené, gospodarica! Môžete slobodno hľadať debnára, a to čím skôr“...

„No-no! pomaly!“ tíši ho pani s úsmevom, i to akýmsi trúchlivým úsmevom, akého pri nej dosiaľ Jure nevídal. „Vy každého leta predpovedáte zázraky: a keď príde oberačka, ovesíte hlavu.“

„A keď sa, chvalabohu, vidí, že ho i jesto, i časy sa držia, nuž akurát ako načim!“ protiví sa ešte Jure.

„To je pravda. Do dnes sa nemáme čo žalovať.“

„Nemáme, chvalabohu! Mne sa všetko vidí, že bude toho roku oberačka veselá!“ vykríkol on, uveličený nie tak nádejami na skvelú úrodu, koľme shovorčivosťou svojej ináč tak neprístupnej panej.

Celá bytnosť sa mu rozveselila, rozihrala akosi. Zdá sa mu, že nebude dnes búrka — oblaky sa rozpŕchnu a on sa vráti s paňou v dobrej nálade. Nemožno, aby vybúšila búrka po takomto rozhovore, tichom, skoro dôvernom a priateľskom. Je pravda, že Rašeljača je dobre obrobená, lebo sa obrába pod režiou Dubčićovskou; težackého tu niet ani koreňa; no vzdor tomu mohla by vytýkať všeličo, keby bola v obyčajnej, bojovnej nálade. Nie, celá jej bytnosť poukazuje k tomu, že dnes nebude škandála... Je sdieľna, blahosklonná, akej jej ešte hádam nikda nevidel.

Ako chytro beží po Galešu, ktorý medzitým obhrýzal kríčky! Ako drží prate, kým ona vysadne, ako popráva strmene, priťahuje popruhy, bárs sú i popriťahované: a to všetko s čiapočkou v ruke! Ako starostlive skúma, či vankúšik je na mieste, či pani sedí bezpečne!

A pani pozerá na verného sluhu s vľúdnym úsmevom. Jeho starostlivosť dotýka sa jej tak zvláštne akosi. Ako by okolo srdca horkosť bola rozplynula, ako by tvrdosť bola odmäkla. „Neboj sa, urobím ti k vôli“ — myslí si ona — „nebudem robiť kriku. Tempi passati!“ A na srdce privalila sa jej zase ťažoba, tŕpnutie, strach, neistota... Nech tak môže Jure nakuknúť do jej myslí: čo ju to tam hryzie, trápi: bol by sa naľakal väčšmi, než najhoršej papuľovej polievky!

Tej noci, po rozhovore so synom, nezažmúrila oka. Prehadzujúc sa sem a tam, bez odpočinutia, rozmýšľala nad sebou, nad synom, nad budúcnosťou a minulosťou. Jeho odvrátiť od úmyslu, prekaziť mu plány, roztrhať predsavzatia? Vie ona dobre, že je to práca daromná, bez výhľadu...

Načo sa tedy protiviť, načo rozhorčovať jeho i seba? Začínať zápas, keď vieš napred, že musíš podľahnúť: prehrať i to, čo si mala do dneška — lásku svojho dieťaťa! Nie, daromná vec, tu sa načim pokoriť osudu, sklониť šiju, čakať, čo Boh dá ..

Slzy ju zalialy, keď sa našla v takom položení: ona, naučená o všetko pečovať napred, pripravávať synovi budúcnosť bezstarostnú, skvelú. Vybrala mu pred rokmi dievča, milé, krotké — z dobrej rodiny, Doricu Zorkovićovu. Drží ju v ústave, tom istom, kde sa ona odchovala, pod záštitou pobožných mníšek. Tešila sa od rokov, ako mu ju predvedie, peknú, sviežu a položí jej ruku do ruky jeho a vovedie do svojho domu...

Čo ostalo z tých pekných snov a plánov? Zdrapy, pavučina, trpkosť a sklamanie. Jej predvídavú činnosť, ustávanie rozrušil jediný jeden okamih, smietol sťa víchor, keď rozpráši plevu.

Keby bol aspoň ktorú druhú vybral: sebe roveň, rodom i výchovou. Ale težačku! Čo si ona počne s ňou? Ako má s ňou nažívať s nevzdelanou, hádam i surovou! Či sa ona dá ohladiť, zošľachtiť v panskom dome? Na zovňajšku možno — ba cele iste;

prijme ona druhé manýre, druhé obyčaje, popanští sa v krátkom čase, rozmazná: ale duša, myseľ ostane ako bola, možno ešte v horšom stave. Veď nenadále šťastie len zriedka koho pozdvihne, zošľachtí, polepší. Kto nemá v sebe zdravého jadra, toho skôr pokazí, vyhodí vonkoncom z kolají. Ako potom výnsť s takou nevestou, ako nažívať s ňou v láske a svornosti?

„Nie ja!" rozhodla sa po dlhom rozmýšľaní. „Ja sa na to nedám. Ponechám im voľné pole a ja — ustúpim. Načo probovať? Nech sa tam riaďa sami, ako vedia — a ja na stranu... Obetujem sa — bez toho to je môj údel, ako vidím. Nevydala som sa druhý raz, preňho, aby neostal sám sirota: obetovala som sa. Prečo by sa neobetovala znovu? Čo na tom, že starosť strávim osamote, že bude otupno, clivo: komu to bude škodiť? A mňa tu v dome môže ľahko nahradiť druhá. O rok o dva nebudem chybovať nikomu..."

Slzy ju zalialy, trpké, žeravé slzy. Vystúpiť z domu, ktorý bol vystavený kedysi k vôli nej! Zriecť sa práce, činnosti o dobro synovo i dobro celého mesta a zvlášte nešťastných težakov. Nebyť im prísnou paňou, ale často i láskavou matkou...

Slzy ju zalievaly, ale ona stisla srdce a utvrdzovala sa v predsavzatí. A keď vstala z postele, nesmierne rozhrebenej po takej ťažkej noci — úmysel bol zrelý, premyslený, čistý sťa to slnce na nebi. Predsavzatie sdelí synovi, jednoducho, bez rozčulenia v deň pred zasnúbením, nie aby ho nútila vybrať medzi materou a snúbenicou — nie, ale jednoducho nech vie napred, čo ho čaká, nech si dľa toho urobí poriadky.

A potom jej už trochu odľahlo: vedela, čo, ako má robiť; nebolo váhania, pochybnosti. Iba na dne srdca pečie, bolí rana — že hľa už nebude dlho šafáriť v tomto dome... A vtedy sa jej zažiadalo, že výnde do poľa, snáď ostatný raz, že sa pokochá na ňom, poteší srdce pohľadom na mnohosľubnú úrodu, najde úlevy na lone Božej prírody...

Hneď na Rašeljači pocítila tú úlevu. Pohľad na vinicu, vzorne obrobenú, obťažkanú úrodou, sťa na nevestu ozdobenú chystajúcu sa pred oltár: povedomie, že je to ovocie jej práce, jej námah a ustávania — to jej vyhnalo zo srdca bôľ a zármutok. Kapetan Luka kúpil vinicu už hotovú, on ju čosi popravil, to je pravda, no ona ju priviedla do rozkvetu, nejedna hlava ustrnula v holom kameni a predsa je mohutná, ovešaná strapcami. Zrno je zelené ešte, zakrpatené akosi. No onedlho naleje sa sladkou šťavou, hojne, do puknutia, prijme žltkavý, voskovitý lesk zrelosti. Prúty sa už teraz ohýbajú pod úrodou; sklesly by na zem, keby neboly podvihnuté na vidlice.

„Len z čoho to žije, zkadiaľ to berie vlahu!" rozmýšľa šora Anzula. Táto myšlienka sa jej vracia zakaždým, keď prezerá svoje vinice. Ani toho roku, ako každý rok, nepadlo celé leto kvapky dažďa. Slnce ustavične praží na tú zem, ťahá ostatnú kvapku vlahy — a predsa tá zem nenie holá, vycivená, ale nosí úrodu! „A ešte sa žalujeme na macošskú zem!" uvažuje šora Anzula. „Akí sme nevďační!"

Galeša ide cestami a chodníkmi, všetko pomedzi vinice. Kde

tu zdrapí chlp suchej trávy, alebo konár černičia, ovešaného zrelým ovocím. Dostali sa na návršie — výhľad na všetky strany otvorený, k východu až do samého mora. Všade vinice, iba miestami čierne fľaky hory, alebo šedé plochy olivových hájov.

Spustili sa zas v dolinu. Galeša kráča opatrne, aby sa nepotkol, vyhýba sa múrom, aby panej neoškúlil nohu. Tu i tu zdrapí chlp trávy, alebo chvojku, ináče drží opustenú hlavu a ustavične mrmle. Tak sišli do Buničkých prodolcov.

Ohromná plocha vinice zaujíma celé údolie i oba boky, obohnatá mohutným, širokým múrom. Zdnuka je rozdelená nevysokými múrikmi na väčšie, menšie parcele — všetko diely jednotlivých težakov.

„No — a teraz už bude vojna!" chystá sa Jure. Vinica celá v težackých rukách — tu sa pani najviac jeduje a kričí. Ona dostáva síce len dôchodok, zo štvrtej a často z piatej, težak ak je zahaľač, škodí sebe štyri razy a jej len piaty: no ona vzdor tomu sa tu väčšmi jeduje, než by sa jedovala na svojom, i väčšmi dozerá.

„Težak je ako dieťa," hovorieva ona. „Treba naň dozerať — a nadovšetko treba ho naúčať a karhať."

Prezerá jednotlivé diely i teraz, prekračujúc múriky. I tu je vňať bujná, strapce mohutné. Daktoré už bronejú — čo chvíľa počnú sa nalievať. Tu je všetko sorta tmavá, z ktorej je víno čierne a trpké. Hrozno sa nedá ani jesť; sťahuje v ústach a drhne v hrdle.

„Tu hľa máš Mikula!" zvolala, prekročiac do parcele veľmi dobre obrobenej. „Nežiadam si nikda lepšieho težaka. Anizáhrada! A pozri jeho vlastné zeme — aký to rozdiel! Prečo nenástojí na svojom, ako tu?"

„Nemá ho kto naháňať," smeje sa Jure. „Tu sa bojí hospodarice"...

„Aká to prevrátenosť!" rozhorlila sa ona. „Mňa sa bojí a Boha sa nebojí! Lebo kto zapúšťa svoju zem, ten hreší proti Bohu. Keby ju on neobrábal, našiel by sa druhý, ktorý by ju obrobil svedomite. Takto nemá zo zeme osohu ani on, ani druhý. Potom nech mi ešte dakto povie, že na nášho težaka netreba palica!"

„Svätá pravda, hospodarica! My sme nedbanliví"...

„Pozri, Jure, nešťastného Huhora!" zvolala, vojdúc na druhý diel, kde je vňať šťúpla, prútie tenké, strapce zarazené. Znaky to napospol peronospory, ktorá ničí všetko, čo jej podbehne. Jure očakáva s hrôzou, čo to teraz už bude. „Ani nepolieval ten človek, pozri — a dala som mu modrý kameň! Od jari nenakukol ten bibas na svoju zem! Tráva prehučala všetko. A ešte mi kto povie, že sme vraj pred Bohom jednakí! Zaslúžil by, naničhodník, aby ho zaraz vyhnala. Nech nehyzdí vinicu!"

„Bolo by najlepšie!" prisviedča Jure. „Ale zas," osmelil sa nadhodiť, hoc i okúňave, „desatoro detí!"

„Úbohé deti!" povzdychla a hnev, ktorý jej zafarbil líca, razom opadol. „Aký si vezmú príklad! A čo bude z nich, keď je otec taký!"

Jure len pokyvuje hlavou a nevie pochopiť, čo sa to s ňou

robí. Miesto hnevu, vyznieva z jej slov a vyráža sa na tvári akýsi zármutok. Ba vidno, že má istý súcit s hriechom a slabosťou ľudí.

„Veru sme ešte ďaleko, ďaleko," rozumuje pani, keď už vysadla na Galešu a poberá sa napred. „Težaka ešte treba učiť, ako má kopať, polievať — treba ho viesť k dobrému, tisnúť neraz i nasilu. Koľká zem leží mŕtva, alebo hocako obrobená! Težak letí do Ameriky hľadať zlaté zrnká a tu necháva kusy zlata v zemi!"

„Čo len môže byť tejto stvore!" láme si hlavu Jure. „Nekričí, nenadáva — iba čo je akosi smutná... Čo jej môže byť, môj Bože? A sedí po hrdlo v masti a mohla by byť veselá. Keď už na boháčov ide nevoľa — ako neprikváči teba, úbohého červíka? Veru, veru, nehodno žiť na tomto svete — niet nikoho, aby bol celkom spokojný"...

Keď vyšli na kopec, pani sa ešte raz rozhliadla po Buničkých prodolcoch. Oko sa jej s úľubou pasie po ohromnej vinici, ktorá je v celku veľkolepá. Odletel i nemilý dojem z Huhorovej nedbalosti. Statkárka ráta v duchu, koľko hektolitrov výnde z tohoto kusa zeme; koľký groš sa rozleje medzi svetom; koľko hladu sa ukojí; koľko nahoty priodeje... A to všetko jej majetok, jej pilnosť, jej zásluha! Hrdosťou sa jej dvíhajú prsia a s povďačnosťou si myslí: „Predsa len pekná vec byť statkárom! Čez tvoje ruky rozlieva sa bohatstvo a šťastie medzi svet. Boh si vybral teba, aby tvojou rukou sypal hladným deťom svoje štedré dary"...

Tu odrazu slzy sa jej tisnú do očí. Zišlo jej na um, že sa ide vzdať tej vznešenej úlohy, sama, dobrovoľne... „Nič to" — potešuje sa zase — „za tebou prídu druhí, za nimi ich potomci. Zem neostane nikdy holá"...

„A koľko to ty rokov slúžiš, Jure, u nás?" pýta sa ho ona znezrady.

„Dva roky som bol slobodný, hospodarica, a čo som sa oženil, bude po Všechsvätých šestnásť."

„Míňajú sa tie roky, Jure, míňajú," doložila i ona s povzdychom.

„Veru — vtedy som bol mladý. I otec žil, chudák. Bol som ostatný raz s ním, keď som šiel pod assentírku. Odkedy umrel, ja som už ani nebol v Zagorí. Boh vie, či tam ešte kedy budem!"

„A žiada sa ti, Jure?" pýta sa pani so záujmom.

„Eh, hospodarica — zíde na um ono, neraz. Ale zase čo — nemáš tam ničoho a moja Ursa by nešla. Že vraj čo si počne medzi Vlachmi... Keby aspoň bolo detí: ale takto, verte mi, starosť neveselá. Peň odpoly bútľavý, bez výhonka"... A Jure si vzdychol od srdca, dotknúc sa tejto boľavej rany, ktorá už nikdy nezacelie. Jemu sa zdá, že je zbytočný na svete, že žije bez cieľa a bez osohu, nemajúc detí.

„Neraz, môj Jure, zas nevieš sám, čo je horšie: s deťmi a či bez nich"... riekla pani a vzdychlo sa i jej od srdca. Keby nebola mala syna, bola by dnes sama, to je pravda — ale nebolo by zármutku, starostí a odriekania... Žila by sama sebe, snáď by žila ľudu a Bohu a bola by spokojná. Koľko starých dievok žije bohu-

mile, navštevujúc chrám, sediac u nôh Spasiteľových, a cítia sa šťastné.

„Nuž ja už teraz neviem, čo to s nami bude," žaluje sa Jure svojej panej. „Keby Ursa chcela do Zagoria, mohli by sme i krčmu držať. Našlo by sa čosi i toho groša. Ale ona že či vraj má obsluhovať Vlachov na staré dni... Nuž rob čo chceš, človeče!"

„Neboj sa, ani tu nezahynieš," potešuje ho pani, „a tam kto vie, ako by bolo"... A zas upadla do akýchsi smutných myšlienok, až sa naostatok pýta sluhu: „Nuž a teraz, keď si toľké roky u nás, ty budeš vedieť najlepšie, ako ideme: či vzrastáme a či upadujeme"...

Jure pozerá na ňu v udivení, otvárajúc oči.

„Áno," pokyvuje naň ona, nemohúc sa zdržať úsmevu: „či sme čo zgazdovali a či pregazdovali."

„Ach, čo to hovoríte, hospodarica! A čo sme mali pregazdovať? Zemí sme nepredali, dom sme nezaložili, dlhov nenasekali. A vy ešte, že pregazdovali!... Oca, i Sina, i Duha svetoga. Amen!" prežehnáva sa Jure od divu.

„To treba na druhý spôsob rátať, môj Jure. Ja by chcela vedieť: či by nebol kto druhý viacej zvýšil tam, do čoho sme my sadli. Lebo, Jure, keď si nezarobil, kde bolo zarobiť — to ti znamená toľko, ako keby si bol pregazdoval, alebo rozmrhal... Tam ti je príklad diel Huhorov. Huhor na ňom zmárnil dvadsať hektolitrov svojich a naše štyri, keď vezmeš do povahy diel Mikulov. Tak sa robia komputy, môj Jure!"

„Hm, to vám je už druhá pesnička! Môj rozum nemôže zapásať tak naokolo. Pop alebo fratar rozložili by vám tieto veci pekne od stvorenia sveta, ani na dlani. Ale ja — kdeže by ja!"

Pani sa usmiala zas tým svojím úsmevom zádumčivým.

„Úbohý Jure — čo ťa ja trápim dnes!"

„A načože sme, pre Boha!" zvolal Jure bodro, akosi rozveselený, ani čoby boly padly putá, ktoré mu celú bytnosť držaly okovanú. Oči sa mu zaiskrily istou hrdosťou, že pani, táto bytnosť, ktorá stojí nad ním tak nesmierne vysoko, sklonila sa k nemu a sťaby u neho hľadala rady a pomoci v akýchsi tajných úzkostiach. „Odpovedať, čo vieme — na to sme! A keby bolo treba, i skočiť do ohňa, alebo do vody, na to sme my sluhovia!" Až sa zadychčal zvláštnym pohnutím, ktoré mu tak dobre padlo... Koľko ju rokov slúži, nikda sa s ním takto neposhovárala! V ňom sa prebudila horlivosť, neobmedzená oddanosť. S pôžitkom by podstúpil za ňu čo akú muku...

Ona vycítila z jeho reči to hnutie, pozrela naň skoro nežne, sťa na dieťa. Veď on skutočne v svojej ťarbavosti, prostote je ozajstné dieťa. I v citoch ešte nevyzliekol detské háby — ani ich už nevyzlečie.

„Ja len to viem, hospodarica," pokračuje Jure s tým istým oduševnením: „kým vy budete gazdovať, všetko bude dobre, všetkého bude hojnosť. Dostane sa robotníkovi zárobku, žobrákovi almužna, popovi, čo je popovo, a kostolu, čo patrí kostolu. I težak bude sa mať ku komu uchýliť, keď ho pritisne núdza. A predsa

neprídete na dno nikda — prácu vašu požehnáva Boh, lebo sa mu modlí chudoba za vás"...

Oči sa jej zastrely vlahou. Čez ňu jagá sa celý kraj v tisícich farbách. I bralá neďalekých Gradín ihrajú pred ňou sťa v brilliantoch. Celý kraj prijal nový, nevídaný výzor, poliaty kúzlom jej vnútorného pohnutia...

„Ako sa odtrhnúť?" spytuje sa sama seba a cíti, že už pri myšlienke ako by sa jej srdce malo vytrhnúť z hrudi. Všetko prirástlo k nemu tuho a tesno: i pole, i práca, nadovšetko však opustené težactvo, ktorého osud a blahobyt spočíva v jej rukách, i tá holá chudoba, ktorá denne klope na jej dvere...

Sveriť to všetko druhým rukám, mladým, nezkúseným? kým ona vládze, kým užíva zdravie a silu? Težaka že treba vodiť, naúčať: a jej syna vari netreba? Kto mu bude určovať smer, ak sa ona od neho utiahne, opustí ho, vydá na pospas každej náhode, každému pokušeniu? A ak on poblúdi, padne: koľkí padnú a zahynú s ním! Nie, nemožno sa odtrhnúť — bol by hriech, ťažký hriech proti vlastnej krvi, proti najsvätejším záujmom.

Čo tedy robiť, kam sa vrhnúť, čo si počať?

Hľa, borba počína sa znova, prudká, ukrutná, mučivá. A jej sa zdalo, že tej noci všetko rozhodla, účty vonkoncom zatvorila! Nie — vidí jasne, určite v tento okamih — odtrhnúť sa nemôže, nesmie, ak nechce zahubiť syna i seba... Čokoľvek druhého urobiť — stisnúť srdce, zaprieť seba, zatajiť predsudky a názory, obetovať city, zabudnúť plány a sladké osnovy; všetko druhé urobiť: len sa neodtrhnúť, nikdy sa neodtrhnúť...

A potom, či je už všetko ztratené? Či už niet ani znaku nádeje, najmenšieho výhľadu? On teraz takto myslí: kto vie, či nepremení úmysel, kto vie, či sám nenahliadne, či sa sám nenakriatne? Čas môže premeniť všetko, i najtuhšie úmysly, vyvrátiť najpevnejšie rozhodnutia... Snáď sa vzdá dobrovoľne — snáď si lepšie rozmyslí...

Srdce jej zabúchalo nádejou, celá bytnosť ožila, rozohriala sa paprślekom oživenej nádeje. Ah, či by to bolo krásne! Ako jednoducho, ľahko rozlúšti o by sa toto zauzlenie!

Len či sa to dá predpokladať! Keby nebol rozvážil, či by bol pred ňu predstúpil? Nie — nemožno rátať na to — nenie to vrtoch, ani okamžitý nápad. Celá bytnosť mu horí, horí posvätným ohňom, ktorý už nikdy, nikdy nevyhasne...

Nedalo by sa vytrvať pri ňom, keby si vzal Katicu?

Nie — nemožno sa tak zaprieť, nemožno zdrviť srdce a jeho city. Musela by vybúšiť zášť i nenávisť prv alebo pozdejšie. Takého odriekania nenie ona schopná, nikdy! A menovite ak nebude s ňou šťastný, ak sa v nej sklame; nemohla by s ňou vydržať pod jednou strechou. Vybúšily by búrky, ktoré by otriasly hrdý dom Dubčičov až do základov.

Došli i pod Bili kamik a v panej zúri ešte vždy ukrutný boj, na život, na smrť. Nieto tu vyjednávania, ani jednačky: tu je krutý zápas medzi celou minulosťou a budúcnosťou — víťazstvo, alebo smrť...

„Tu iba Boh môže rozhodnúť — On môže pomôcť," vzdychá ona pokorne. „Nech rozsúdi On — ja sa spúšťam na Ňho"... Odľahlo jej nesmierne; čo bolo stiahnuté, popustilo; ona dýše slobodnejšie. Cíti i ona úľavu v povedomí, že je pod záštitou moci vyššej, múdrosti nevyčerpateľnej.

Slnce už tuho pripeká. Nad holými miestami neďalekých Gradín vzduch sa chveje rozpálený slncom. Od takých miest sála horúčava ani z rozpálenej pece. Na viniciach ešte je chládok, oko s rozkošou spočíva na bujnej zeleni. I tu je vinica na težakoch, ale obrobená bezúhonne.

„Bili kamik sa osvedčil!" pochvaľuje šora Anzula. „I vlani bol na ňom dobrý dôchodok."

„Veď má i polohu!" ozval sa Jure. „Ani choroba nemá k nemu prístupu."

V jednom diele zastihla pani težaka, ako pleje, prečišťa. Zadivila sa mu, ako bielej vrane: pred oberačkou a on ešte prple v zemi. Vyjasnilo sa jej oko, tvárou sa jej rozlial milý úsmev. Težak, vidiac paniu, ide proti nej, rozhrádza priechod, aby mohla prejsť.

„Dobro došli, gospodarica!" pozdravuje ju s čiapočkou v ruke, s radosťou na tvári. „Veru som sa nenazdal, že ma dnes postretá také šťastie, videť tu našu gospodaricu. A teraz je ozaj krása, pôžitok, takto ránom, kým nepripečie slnce"...

„A ty sa trápiš, Andre — i teraz, keď druhí odpočívajú," diví sa ona.

„Ono sa i hovorí, že vinicu neslobodno teraz už týkať," rozpráva on s čiapočkou v ruke. „Ale ja zas myslím, že vinica musí byť ustavične pod očima svojho pána — ako žena, neprirovnávajúc, pod očima svojho muža... Ak nič iného, aspoň sa vypleje tráva: a tráva uberá vínu slnca a pôvod je vlahy i každej choroby. I vinica sa zaraduje, keď ju odkryješ slncu"...

„A ako sa máš?"

„Teraz dobre, Bohu chvála i vám... Ja sa môžem len chváliť, i keby hôršie bolo. Nikdy som sa nenazdal, že bude ešte kedy takto."

Andrija ustavične s čiapočkou v ruke stojí úctive pred svojou paňou. No v oku sa mu zračí neobmedzená láska i dôvera, asi tak, ako keď dieťa pozerá na svoju matku. Koľko ju koľvek ráz vidí, zakaždým ju postretá s tým istým pohľadom, pred ktorým ona, ako v rozpakoch, musí sklopiť oko.

Nie mnoho rokov, čo sa Andrija vrátil z Ameriky, ale tak, že nedoniesol ničoho. Dlhy mu dávno pohltily dom i pole a žena vegetovala so šestoro deťmi. Po príchode mužovom ochorela na smrť a ledva-ledva sa vytiahla po piatich mesiacoch. Andrija už nevedel, čo si má počať: bol horší od žobráka. Žobrák aspoň môže ísť žobrať, ale on, mladý, zdravý žobrať sa hanbil a na zárobky ísť nemohol od chorej ženy. Bývali v domčeku odpoly srúcanom, do ktorého dul vietor a lial sa dážď. Nuž prichodilo im vonkoncom zahynúť.

V tom súžení šora Anzula zakročila svojím energickým spôsobom. Vyhrešila dokonale muža pre ľahkomyseľnosť a tuláctvo — poslala mu k žene doktora, chorú ženu i s celou perepúťou dala preniesť do svojho domca a začalo sa riadne posielanie prošeka, polievky a mlieka. Naostatok prijala dobrodruha medzi svojich težakov, dala mu zeme i čosi podpory, kým počaly zeme donášať úrodu. Dnes Andrija je zabezpečený, ako ktorýkoľvek težak: dlhy povyplácal a žije bezstarostne. Nie div, že keď vidí svoju paniu, hľadí na ňu okom plným povďačnosti.

Pani vošla na jeho diel, obrobený vzorne, obsypaný úrodou. Jej oko s pôžitkom sa pasie na hlavách, prikrytých strapcami, zdravými, mohutnými, na ktoré teraz slniečko pripeká. Mile účinkuje i to, že nieto medzi radmi ani bylky trávy.

„Budeš mať veselú oberačku, Andre," pochvaľuje pani. „Ale i zasluhuješ: pričinil si sa statočne, ako pravý težak."

„Oh — ľahko tu byť težakom!" zvolal Andrija s úsmevom. „Táto zem by, ja myslím, rodila, i keby nepreložil krížom slamy"...

„To už vari nie!" smeje sa pani. „Bez práce nieto koláčov! Ani ti neradím, aby si sa spoľahol na zem: práca rúk sa vyhľadáva."

„I druhí pracujú a nemajú zisku. Vyhľadáva sa Božie požehnanie: a to spočinulo na zemi, i na všetkom, čo vy máte a čo podnikáte. Ja by sa podobral byť u vás težakom i na holom kamení: i ten by musel pojaviť"...

„No, no — ty, Andre, hudieš ustavične tú jednu"...

„A budem ju húsť, kýmkoľvek bude vo mne dúška. Lebo ja viem najlepšie, keby nie vás, mňa by tu nebolo, ani nikoho z mojich. Hlas sa mu zatriasol a na oči mu naskočily slzy.

Pani sa odvrátila a bez slova, tiež dojatá hlboko, vysadla na Galešu.

Andrija jej popráva strmene pod nohami a keď sa Galeša pohol, zavolal za paňou: „Teda ostali sme na tom, hospodarica: budeme sa Bohu modliť za vás"...

„Nuž ďakujem ti, Andre — modlitba nenie zbytočná, a keď ide od srdca, prebíja nebesá"...

A v srdci sa jej zas rozlialo blahé teplo — zora nádeje sa v ňom zažala a rozohnala chmáry, pochybnosti... Čo — veď ani dnešný zármutok nepotrvá na veky! Potrvá do času, potrápi všetkých, každého po troche, a naostatok zas bude všetko dobre. Cesty Božie sú divné, záhadné, nevystižné: kto by mohol určiť dnes ich smer a cieľ? „Neslobodno sa odtrhnúť, neslobodno sa vzdať — vydržať načim, pevne, odhodlane a ufať sa... Hlavné je vydržať a nezúfať, a ak nadíde kríž, prijať i kríž a trpelive ho znášať"...

Či sa Andre nazdal, že on bude ešte kedy težakom, ako druhí težaci; ba majetným, slobodným težakom? Boh ho vytrhol zo záhuby, zúfalstva — jej rukama ho pozdvihol, potešil... „Nie, nevzdám sa," umienila si už pevne, s novou nádejou v duši, — „vytrvám, a čo by sa čo robilo; ak sa bude vyhľadávať, donesiem i obeť... Nie, moja úloha nenie vyplnená: ja musím vytrvať, na-

praviť moju krv na pravú cestu. A čo bude pomiešaná i s težackou — tá krv je len predsa moja... A prečo nedoniesť i obeť, ak treba? A či sa musí všetko diať dľa našich chúťok?“

Tak sa kochá v svojom novom hnutí, cele protivnom, než nočné zimničné premietanie, zúrenie. Galeša vkäroval do hory česmínovej a poberá sa chodníkom svojím voľným krokom. I jemu padne dobre aspoň na chvíľku utiecť sa do chládku. Pani ani nevie, kde sa nachodí. Ona sa iba kochá v nových úmysloch, dobrých, šľachetných predsavzatiach. V hrudi sa jej zobudila akási nežnosť, ako by ona bola matkou nielen svojho syna, ale i všetkých, čo s očakávaním obracajú k nej oči, vystierajú k nej prázdne ruky. A ten pocit ju blaží, lebo je v ňom mnoho sladkého, bárs i trochu bôľneho, lebo vyžaduje obetí...

„A kto vie, aká je konečne tá Preturuša?“ pýta sa sama seba odhodlane a bez zimničného rozochvenia. „Rodičia sú statoční. Musí byť pri nej čosi, keď mu padla do oka: či je to len nádoba pekná a či je v nej nápoj zdravý — kto to konečne môže vedieť? To budúcnosť ukáže... Veď konečne ani o Dorinke nevieme nič bližšieho: čo je v nej. Kto by to mohol dnes vystihnúť? Prečo by nemohla byť i Preturuša pravou, statočnou ženou? Vari že je z rodu sedliackeho? Veď i môj Niko je pôvodu vlastne sedliackeho! A ak je nehodná, pokazená: prečo by sa mu nemohly otvoriť oči? Nebude azda ustavične len blčať plameňom slepej náruživosti: nadídu azda i okamihy triezvej rozvahy, keď prehliadne a začne skúmať, pozorovať, porovnávať... Prečo by sa nemohlo dostaviť i vytrezvenie, ak sa v nej sklame a nenajde pri nej to, čo hľadal?“

Takto rozjímajúc, došli horou odrazu k jednému bodu, zkadiaľ sa otvára zvláštne divadlo: chodník sa spúšťa strmo nadol, kamsi do priepasti, na dne ktorej sa modreje more a odkiaľ povieva chladivý vetrík.

Galeša sa spúšťa pomaly chodníkom; drží sa tuho, aby sa nepokĺzol. Onedlho vyšli z hory. Pred nimi sa rozprestiera stráň, pokrytá kermi ohromnej šalvije, ktorá dýcha na nich tuhou svojou vôňou; kde-tú sa rozložil zase mohutný ker rozmajrínu, zeleného, bujného, omamujúcej vône. Inde zas sa rozložily ohromné, šťavnaté listy kaktusa, zpomedzi ktorých vystrelil mocný stvol, na ktorom by sa mal ukázať kvet.

Slnce pečie v tejto stráni, obrátenej k juhu, ani dakde v Arabii.

Chodník medzitým vedie kosmo, dolu stráňou, v okľukách a serpentínach, vnorí sa na chvíľku do nízkeho krovia česminy, až príde do úboče omnoho úložitejšej. V nej je založená vinica, perla všetkých viníc, kde sa rodia najjemnejšej sorty vína. Ztadiaľto pochodí chýrečný prošek našej šory Anzuly, ktorý ona prešuje z hrozna dobre presušeného.

No väčšmi než vinica, priťahuje i ju more, ktoré čľapoce tam dolu, pohrávajúc sa s drobným pieskom na brehu — more, čo sa šíri kanálom k susednému ostrovu. I jeho kopec a vrchy kúpajú sa v slnečnej záplave, posiate vinicami i bielymi dedinami. Z druhej

strany zas stelie sa k Prímoriu, ktorého šedá Planina čnie smelo do modrej oblohy.

Vinica táto dnes je rozsiahla, zaujíma celú úboč. Zprvu sa prestierala len dolu na úložitých miestach okolo mora. Tu bola sadená pred viac než sto rokmi. Vekovité, hrčnaté hlavy držia sa podnes, posadené sem a tam bez plánu. Ich životná sila sa nevyčerpala, vzdor dlhým rokom, lež každú jar prebíja zo starých hláv novou silou, novými výhonkami. Kapetan Luka rozšíril vinicu smerom dohora. Táto čiastka vysadená je moderne, dľa plánu. Hlavy sú posadené v radoch, ani vojsko; tu sa nachodia i prístavy a múriky, aby zem neodnášala voda, keď sa leje odhora, dolu stráňou. Vyzerá táto mladá vinica sťa dáke schody, po ktorých obrovia schádzajú s hory do mora...

Kapetan Luka vystavil i domec tam pod česmínami. Stavaný je bez štýlu, ale solídne, z kresaných kvadrov. Zariadil si v ňom izbu, jednoduchú síce, ale s pohodlnou posteľou. Ostatok je kuchyňa a spolu rozsiahla izba, kde sa môžu uchýliť robotníci, keď ich zastihne dážď. Z bieleho dachu svádzajú ryne a žlaby kamenné vodu do cisterny, ktorá je hneď pri dome, vsadená v samom bralisku.

Paní sadla pred domec na kameň. Jure postavil pred ňu druhý kameň a položil naň torbicu i miešok. I Galeša sa priblížil a krotko zarehtal, pýtajúc pitie. No Jure už ťahá vodu z hlbokej cisterny. Naplnil najprv fľašu a ostatok z vedra leje do kamenice.

Pani dala Jurovi bochnicu a kaval syra. Vína mu naliala plný krčiažok: nech sa napije neriedeného. Ani ona sa nedá núkať. Domáci chlieb a syr chutia jej ani neviem aká lahôdka. Víno pije s hrdosťou človeka, ktorý pije zo svojho.

Po stolovaní spustila sa v dolinu. Kde-tu utrhne medzi chôdzou zrelé zrno, ktoré je už cele naliate. V tejto polohe dozrieva hrozno desať dní prvej, než tam po vŕškoch.

Breh morský vyložený je pieskom, bielym, čistým, drobným, sťa by ho bol navyberal. Piesok je i na dne mora a tiahne sa ďaleko do mora. More ho vymýva, prevracia, mieša. Chôdza po ňom lahodí nohám, sťa chôdza po koberci, alebo lúke. Vlnky dobehujú na samý kraj, jedna za druhou, akoby o preteky. Podajedna akoby z roztopaše prešinie sa ponad druhé a ofrskne ti nohy. More je čisté, priehľadné, sťa tatranské jazero — rozoznáš mu na dne každý kamenček, každé zrnko.

Sadla na kameň a zadívala sa na more. Nevidí na ňom nič nového a predsa sa jej nezunuje naň hľadeť. Úpek slnca je miernený vetríkom, ktorý už začal poťahovať od mora a popoludní začne fúkať po chlapsky. Všade tíšina, ani v chráme. Iba čo svrčky vyhúdajú neunavne, ako to len ony vedia, a čo medzi kamením šmykne jašterica a šibne zaraz pod kameň. Kde-tu podletí galeb, blysne bielym krýdlom vo vzduchu a padá zas na hladinu, akoby unavený...

I ona cíti potrebu zahĺbiť sa do tohto tichého toku prírody, oddýchnuť z času na čas na jej materinskom lone... Útrapy života, zápasy a trampoty, neresť a bieda, hnev a závisť, nezdary a sklamania — to všetko tu mizne, hynie, tratí sa. Všetko to padá kamsi

do priepadliska ľudských nerestí — ty len cítiš, že si nepatrné zrnko, ako to zrnko piesku, nepatrný okamžitý zjav, ako tá vlnka mora — v tomto veľkolepom divadle, ktoré pristrojila matka príroda. Tu ťa všetko púta, všetko zaníma jednako. I mohutné vlnobitie a hrozný rachot hromu, ako i pohrávanie mora s pieskom, alebo rybka, čo sa vyhodí do vzduchu, šibnúc chvostom o hladinu. V prírode je ozajstná rovnosť, jednakosť...

„A prečo by nemohol byť i s ňou šťastný?“ No zobzerala sa, akoby v strachu, že vetrík pochytí túto myšlienku, ktorá sa tu v samote vyšinula na povrch duše, sťa tam tá rybka, zablysnúc striebristými šupinami — že ju pochytí, zanesie ta do mesta, roztrasie po dvoroch, domoch... „Prečo nie?“ posmeľuje sa znovu, osmeliac sa lepšie. „Mladá je, mohla by sa i prispôsobiť našim obyčajom a mravom. Láska vraj stvára divy. Ach, láska, láska — veliká, všemohúca... Ona naučila druhé zabudnúť na skvost, prepych a lesk: prečo by ju nenaučila prispôsobiť sa pohodliu a hojnosti?“

„A načo sa probovať odtrhnúť, keď sa odtrhnúť nemožno? Korene sú hlboko — srdce by sa vytrhlo s nimi... Neslobodno sa odtrhnúť, treba sa zmestiť, žičiť jeden druhému vzduchu a miesta“...

A duša sa jej rozširuje, vznáša sa slobodnejšie v čistom äteri, kde sú výhľady široké, čisté, zreteľné... Dýše svojským životom novú rozkoš, novú radosť — vyšvihla sa nad trampoty a malichernosti, rozlúštila záhady, prekonala ťažkosti...

Juru našla pri domci, ako dovalkal starú česmínu tam shora a obkliesnil suché konáre. Keď sa rozkála, bude Vlachom na palivo. Bez toho spotrebujú silu drva, tí jeho Vlasi, sediac a vyvaľujúc sa celú noc okolo vatry, dudajúc svoje monotónne piesne na smutných gusliach, rozprávajúc divotvorné veci...

Vysadla na Galešu a poberá sa hore stráňou ta, odkiaľ prišla. Ako jej je teraz inakšie! Nie rozochvenie, zúfalstvo — ale mier, tichá radosť svieti jej na tvári. Pri ostatnej zákrute obzrela sa ešte raz na tento kraj, kúpajúci sa v horúcom, poludňajšom slnci, a ten pohľad opakuje jej ešte raz:

„Nie — nemožno sa odtrhnúť — tebe niet už druhého života! Nech sa plní vôľa Božia a nie tvoja...“

(Pokračovanie.)

Janko muzikant.

Od *Henricha Sienkiewicza.*

Prišlo to na svet útle, slabé. Kmotry, čo sa boly sišly ku posteli šestonedieľky, krútily hlavami i nad matkou i nad deckom. Kováčka Šimonová, ktorá bola najmúdrejšia, počala chorú potešovať.

— Dajte — povedá — zapálim nad vami hromničnú sviečku, už z vás nič nebude, kmotra moja; už vám treba sberať sa na

tamten svet a pre pána farára poslať, že by vám hriechy vaše odpustil.

— Veru! — povedá druhá — a chlapca treba zaraz pokrstiť; on ani pána farára nedočká a, povedá, dobre bude, keď sa aspoň nedostane strige.

Tak hovoriac, zapálila hromničnú sviečku a potom, vezmúc decko, pokropila ho vodou, až začalo očkami žmurkať, a riekla ešte:

— Ja teba „krstím“ vo mene Otca, i Syna, i Ducha svätého a dávam ti meno Ján, a teraz, duša „kresťanská“, choď, zkade si prišla. Ameň!

Ale duša kresťanská nemala naskrze ochoty ísť, zkade prišla a opustiť chudorľavé telo, ovšem počala virgať nohami toho tela, ako mohla, a plakať, hoc tak slabo a žalostne, že, ako hovorily kmotry, „myslel by si, že to mačiatko!“

Poslali pre kňaza, prišiel, urobil svoje, odišiel; chorej bolo lepšie. O týždeň vyšla žena do roboty. Chlapček ledva živoril, ale živoril: až v štvrtom roku odkukala kukučka na jar chorobu, potom sa popravil a v akom-takom zdraví došiel do desiateho roku života.

Chudý bol vždy a ohorený, s bruchom vydutým a vpadnutými lícami. Vlasy mal konopné, biele a padajúce na jasné vytreštené oči, hľadiace na svet, akoby v nejakú nesmiernu diaľku uprené. V zime sedával za pecou a plakával ticho od zimy a časom i od hladu, keď mamka nemali čo vložiť ani do pece, ani do hrnčeka; v lete chodil v košieľke, prepásanej súkenným okrajkom a v slamenom klobúku, zpod ktorého obdratej striešky pozeral, dvíhajúc, ako vták, hlavu dohora. Matka, biedna želiarka, žijúca zo dňa na deň, akoby lastovička pod cudzou strechou, možno, že ho i milovala po svojom, ale i bila dosť často a obyčajne nazývala „premieňom“. V ôsmom roku chodil už ako pastierik za statkom, alebo, keď v chalupe nebolo čo jesť, na huby do hory; že ho tam niekedy nezjedol vlk, to bolo smilovanie Božie.

Bol to chlapec nechápavý a, ako dedinské detváky, pri rozhovore s ľuďmi kládol palec do úst. Netrúfali si ani ľudia, že sa vychová, a ešte menej, že by matka mohla sa dočkať potechy, bo i do roboty bol ledačo. Nevedomo, zkade sa to také uliahlo, ale k jednej veci bol veľmi chtivý, to jest ku hudbe. Všade ju počul, a jako len trochu podrástol, tak už o ničom inom nemyslel. Ide obyčajne do hory za statkom alebo s hrncom na jahody, to vráti sa bez jahôd a hovorí šepotajúc:

— Mamo! tak ti čosi hralo v hore! Oj! oj!

A matka na to:

— Zahrám ti ja, zahrám! neboj sa!

A časom mu i spravila muziku varechou. Chlapec kričal, sľuboval, že už nebude, a predsa myslel, že tam v hore čosi hralo... Čo? či on vedel?... Sosny, buky, brezina, duby — všetko hralo: celá hora.

Echo tiež... V poli hrala mu belica, v sádku za chalupou čvirikaly vrabce, až sa višne triasly! Večerom počúval všetky hlasy, aké sú na dedine, a bol presvedčený, že hrá celá dedina. Keď ho

poslali do roboty, že by hnoj rozkydával, to mu i vietor hral vo vidlách.

Videl ho tak raz šafár, stojacieho s rozčuchranou hlavou a načúvajúceho vetru v drevených vidlách... videl — a odpásajúc remeň, dal mu dobrú pamiatku. Ale čože to osožilo!... Nazývali ho ľudia „Janko muzikant“... Na jar utekal z domu krútiť píšťalky pri potoku. V noci, keď žaby začínaly kŕkať, prepelica v poli ozývať sa, sršne po rose brnčať, keď kohúti kikiríkali na pántoch — on spať nemohol, len počúval, a Boh jediný vie, akú on i v tom počul hudbu... Do kostola nemohla ho matka brať, bo, akonáhle zahučal organ, alebo ozval sa spev sladkým hlasom, decku oči tak zachodily hmlou, ako by už ani nedívaly sa z tohoto sveta...

Hlásnik, čo chodil nocou po dedine, a aby nezaspal, čítal hviezdy na nebi, alebo shováral sa potichu so psami, videl neraz bielu košeľu Jankovu, premykajúcu sa vo tme ku krčme. Ale on nechodil do krčmy, len ku krčme. Tam, prikrčiac sa pod múrom, slúchal. Ľudia tancovali obertos [1]), časom jeden-druhý parobok zakričal: „Uhá!“ Počuť bolo dupotanie čižiem, tu znova hlasy dievčat: „Čože?“ Husle spievaly ticho: „Jedzme, pime — jedzme, pime, a dobre sa rozveseľme“, a basetla hrubým hlasom sprevádzala vážne: „Jak Boh dá! Jak Boh dá!“ Okná žiarily svetlom a každý trám v krčme zdal sa triasť, spievať i hrať tiež tak, a Janko slúchal...

Čo by on za to dal, keby mohol mať také husle, hrajúce tenko: „Jedzme, pime — jedzme, pime, a dobre sa rozveseľme“. Také doštičky spievajúce! Ale zkade ich dostať? Kde také robia? Keby mu aspoň dovolili hoc len raz vziať do ruky niečo takého!... Kdeže by! Voľno mu bolo len počúvať, a tak i počúval dovtedy, kým hlas hlásnika neozval sa za ním vo tme:

— Nepôjdeš ty domov, bedár?

V taký čas potom utekal na svojich bosých nohách do domu; a za ním bežal vo tme hlas husieľ: „Jedzme, pime — jedzme, pime, a dobre sa rozveseľme“, i vážny hlas basetly: „Jak Boh dá! Jak Boh dá!“...

Kedykoľvek len mohol počúvať husle, či pri obžinkách, či na veselí nejakom, to už pre neho bolo veľkým sviatkom. Vliezol potom za pec a nič nehovoril za celé dni, vyzerajúc ako kocúr s blyštiacimi očami zo tmy. Potom spravil si sám husle zo šindľa a z konskej srsti, ale nechcely hrať tak pekne, ako tamtie v krčme: brnčaly ticho, veľmi tichúčko, vlastne ako nejaké myšky alebo komáry. Pritom všetkom hral na nich od rána do večera, hoc za to dostávalo sa mu toľko štuchancov, že naposledy vyzeral ako potlčené jablko nedozreté. Ale taká to už bola jeho nátura. Neborák, chudol čo raz väčšmi, len brucho mal vždy veľké, vlasy čo raz hustejšie a oči široko otvorené, hoc najčastejšie slzami zaliate, ale líca a prsia vpadaly mu vždy hlbšie i hlbšie...

Nebol naskrze ako iné deti, bol skorej ako jeho husličky šind-

[1]) Tanec mazurský.

ľové, ktoré sotva brnčaly. Na prednoví pritom mrel hlady, lebo živil sa najviacej len surovou mrkvou, a tiež túžbou môcť mať husličky.

Ale tá túžba nevypadla mu dobre.

V panskom dvore mal lokaj husle i hrával časom na nich pod večer, aby sa zapáčil panskej chyžnej. Janko často priplazil sa pomedzi lopúchy až ku otvoreným dverám čeľadnej izby, aby sa im mohol prizerať. Visely na stene oproti dverám. A ta vysielal chlapec celú svoju dušu za nimi očami, bo zdalo sa mu, že to pre neho akási neprístupná sviatosť, ktorej nehoden je dotknúť sa, že to akási jeho najväčšia rozkoš. A predsa túžil za nimi. Chcel by ich aspoň raz mať v rukách, aspoň prizreť sa im bližšie . . . Úbohé malé chlapecké srdce triaslo sa pri tej myšlienke šťastím.

Jednej noci nikoho nebolo v čeľadnej izbe. Panstvo od dávnejšieho času zdržovalo sa za hranicou, dom stál pustý, lokaj tedy vysedával na druhej strane u chyžnej. Janko, utajený v lopúchoch, pozeral už od dlhšieho času otvorenými širokými dvermi na predmet všetkých svojich túžob. Mesiac na nebi bol plný a svietil kosmo oknom do čeľadnej izby, odrážajúc sa v podobe veľkého štvorca na protivnej stene. Ale ten štvorec sblížil sa pomaly až ku husliam a konečne osvietil ich úplne. V ten čas v temnom úkryte zdalo sa, ako by odbíjalo od nich svetlo strieborné; zvlášte vypuklé záhyby osvietené boly tak silne, že Janko sotva mohol na ne pozerať. V onom blesku vídať bolo všetko dokonale: vrúbkované boky, struny i ohnutú rúčku. Kolčeky pri nej svietily ako mušky svätojánske a pozdĺž visel smyček v podobe strieborného prúta . . .

Ach! všetko bolo roztomilé, ba čarovné. Janko tiež prizeral sa čo raz túžobnejšie. Učupený v lopúchoch, s lakťami opretými o chudé kolená, s otvorenými ústami díval sa a díval. Tu strach akýsi zdržiaval ho na mieste, tu zase nepremožiteľná chuť pobádala ho napred. Či čary nejaké, či čo? . . . Ale tie husle v svetle zdaly sa časom približovať, ako by plynuly ku decku . . . Chvíľami hasly, aby sa znova rozprúdily ešte väčšmi. Čary, zreteľné čary! Medzitým vietor zavial; zašumely tichúčko struny, zalopotaly lopúchy, a Janko ako by srozumiteľne počul:

— Choď, Janko! V čeľadnej izbe niet nikoho... choď, Janko!...

Noc bola vidná, jasná. V panskej záhrade nad rybníkom slávik prespevoval a pohvizdoval ticho, i zas hlasnejšie: „Choď! Poď! Ber!“ Poctivý lelek tichým letom zakrútil sa okolo hlavy decka i zavolal: „Janko, nie, nie!“ Ale lelek odletel a slávik zostal, i lopúchy čo raz srozumiteľnejšie húdly: „Tam niet nikoho!“ Husle zasvietily sa znova . . .

Biedna, malá, stúlená postava zvoľna a opatrne pomkla sa napred a medzitým slávik tichúčko pohvizdoval: „Choď! Poď! Ber!“

Biela košeľa mihotala sa čo raz bližšie dverám čeľadnej izby. Už nezakrývajú jej tmavé lopúchy. Na prahu čeľadnej izby počuť rýchly dych chorých prsú decka. Okamih ešte, biela košieľka zanikla, už len jedna biela nôžka vystáva za prahom. Nadarmo, lelek, preletuješ ešte raz a voláš: „Nie! nie!“ Janko je už v izbe.

Strašne zakrkaly žaby v rybníku záhradnom, akoby prestrašené,

ale potom hneď utíchly. Slávik prestal pohvizdovať, lopúchy šemrať. Medzitým Janko kradol sa ticho a opatrne, ale hneď ho aj strach obkľúčil. V lopúchoch cítil sa akoby doma, ako divé zvieratko v kroví, a teraz bol ako divé zvieratko v klepci. Pohyby jeho staly sa rýchlymi, dych krátkym a piskľavým, pritom obkľúčila ho tma. Tichá letná blýskavica, preletevšia medzi východom a západom, osvietila ešte raz vnútro čeľadnej izby a Janka štvornožky pred husľami s hlavou pozdvihnutou dohora. Ale blýskavica zhasla, mesiac zaclonila chmárka a ničoho už nebolo vídať, ani počuť.

Po chvíli len vyšiel z tmy zvuk tichučký a plačlivý, ako by sa ktosi neopatrne bol dotknul strún — a náhle . . .

Hrubý akýsi, ospalý hlas, vychodiaci z kúta izby, pýtal sa hnevlive:

— Kto tam?

Zápalka zamihotala na stene, nastalo vidno a potom . . . Eh! Bože! Počuť kliatby, bitku, plač decka, volanie: ó! pre Boha! štekot psov, behanie svetla po oknách, hluk v celom dvore . . .

Na druhý deň úbohý Janko stál už pred súdom u rychtára.

Mali ho tam súdiť ako zlodeja? . . . Zaiste. Pozreli na neho rychtár i prísažní, ako stál pred nimi s palcom v ústach, s vytreštenými, naľakanými očami, malý, chudý, predesený, ubitý, nevediaci, kde je a čo od neho chcú? Akože tu súdiť také úboža, čo má desať rokov a ledva stojí na nohách? Do väzenia ho poslať, či ako? . . . Treba pritom mať trochu milosrdenstva nad deťmi. Nech ho tam vezme hlásnik, nech mu dá prútom, aby na druhý raz nekradol, a vec je skončená.

— Tak!

Zavolali Stacha, čo bol hlásnikom.

— Vezmi ho ta a daj mu na pamiatku.

Stach kývnul svojou prihlúplou, zvieracou hlavou, vzal Janka pod pazuchu, akoby nejaké mačiatko, a vyniesol ho ku stodolke. Decko, či nerozumelo, o čo ide, či sa naľakalo, dosť na tom, neozvalo sa ani slovíčkom, len pozeralo, akoby nejaký vtáčik. A či on vie, čo s ním urobia? Len ako ho Stach vzal v stodole do hrsti, vystrel ho na zemi a, podvihnúc košieľku, začal ho biť, vtedy Janko skríkol:

— Mamka! — A jako ho hlásnik prútom, to on: „Mamka! mamka!“ ale čo raz tichšie, slabšie, až za ktorýmsi razom utíchlo decko a nevolalo už mamky . . .

Biedne husle, pre ktoré prišiel do osídla . . .

— Ej, hlúpy, zlý Stacho! Ktože to tak deti bije? Veď je to malé a slabé, a zavše bolo ledva živé.

Prišla matka, sobrala chlapca, ale musela ho zaniesť domov . . . Na druhý deň nevstal Janko a tretieho večerom umieral už spokojne na lavici pod zrebným prikrývadlom.

Lastovičky štebotaly na čerešni, ktorá rástla na priedomí, lúč slnca vchádzal oblokom a oblieval jasnosťou zlata rozčuchranú hlávku decka i tvár, v ktorej nezostalo kvapky krve. Ten lúč bol akoby cestou, po ktorej mala duša chlapčeka odísť. Dobre, že aspoň vo

chvíli smrti odchádzala širokou, slnečnou dráhou, lebo za života šla ozaj tŕnistou. Medzitým vychudlé prsia pohly sa ešte raz dychom a tvár decka bola akoby pohrúžená v tie dedinské ohlasy, ktoré vchádzaly otvoreným oknom. Bol večer a dievčatá, vracajúce sa od sena, spievaly: „Oj, na zelenej lúke . . .!“ a od potoka dochodil hlas fujariek. Janko počúval ostatný raz, ako dedina hrá . . . Na prikrývadle pri ňom ležaly jeho husle zo šindľa.

Náhle vyjasnila sa tvár umierajúceho decka a z obelených pier vyšiel šepot:

— Mamka? . . .

— Čo, synku? — ozvala sa matka, ktorá dusila slzy.

— Mamka! Pán Boh mi dá v nebi opravdové husličky?

— Dá ti, synku, dá! — riekla matka; ale nemohla hovoriť, bo z jej tvrdých prsú vybúšila utlumená žalosť, teda len zastenala. „O, Ježiši, Ježiši!“ padla tvárou na škriňu a začala nariekať, ako by ztratila rozum, alebo ako človek, ktorý vidí, že smrti nevytrhne svojho milovaného . . .

A ani ho nevytrhla, bo keď sa zdvihla a pozrela zase na Janka, oči malého muzikanta boly otvorené síce, ale nehýbaly sa, tvár zase bola vážna, zamračená a stuhnutá. Lúč slnečný odišiel tiež . . .

Pokoj ti, Janko!

* * *

Na druhý deň vrátilo sa panstvo domov z Vlach, razom so slečnou i gavalierom, ktorý sa o ňu uchádzal. Gavalier hovoril:

— Quel beau pays que l'Italie. [1])

— A jaké umelecké talenty v ľude. On est hereux de chercher là-bas des talents et de les protéger, [2]) — dodala slečna.

Nad Jankom šumely brezy . . .

Preložil *A. Halaša.*

Spišskí Poliaci.

Poľský živel v severo-východnej časti Spiša zmáhal sa na ujmu Slovákov, Rusnákov a Nemcov už pred počiatkom kráľovstva Uhorského až do plenu tatárskeho. O Slovákoch spišských je isté, že sú tu praobyvateľmi; aspoň nepochybuje o tom ani jeden historik pri zdravom rozume. Nemci prišli sem najprv v 12. století a osádzali sa i v nasledujúcich stoletiach, zakiaľ kvitlo baníctvo. Kráľovia uhorskí lichotili im na úkor ostatných obyvateľov a obsýpali ich veľkými výsadami. Rusnáci prišli neskoršie a osadili sa v neúrodnejších krajoch, menovite po odchode Tatárov, teda asi od druhej polovice 13. až do konca 16. stoletia. Keď po stroskotaní veľkomoravskej dŕžavy jednu časť tejto opanovali Poliaci (okolo r. 906),

---

[1]) Ach, či je utešená tá talianska zem.

[2]) Aké šťastie tam hľadať talenty a napomáhať ich.

a síce práve tú, v ktorej bývali Slováci, pochopiteľné je, že v užšom styku s Poliakmi vlivu poľštiny podliehaly také kraje slovenské, ktoré pre zemepisnú polohu svoju boly prístupnejšie mocnejšiemu živlu poľskému, ako na pr. okolie Dunajca alebo údolie dolného Popradu. Tieto kraje boly najviac vystavené popoľšteniu, *ak v nich vôbec bolo obyvateľstvo slovenské.* Dnešné hranice poľštiny v severovýchodnom Spiši siahajú až po Kežmarok a Ľubicu, no kedysi nebolo tomu tak, lebo už meno terajšej Slovenskej Vsi poukazuje na to, že tam kedysi bývali Slováci a nie Poliaci, ako dnes. Teda hranica poľštiny bola užšia. Všetko zdá sa poukazovať na to, že poľský živel tunajší zmáhal sa menovite následkom úsilnej kolonisátorskej činnosti uhorských kráľov v 13. a 14. století. Už r. 1293 spomína sa obec Kolačkov, ktorej obyvatelia hovoria dnes síce po poľsky, ale nie bez slovenských výrazov, poukazujúcich na to, že sú to pôvodne Slováci, poťažne slovenskí zemani, ako napríklad v Beharovciach v Liptove, lenže pravda už popoľštení. I terajšie poľské mesto Stará Ľubovňa spomína sa v listinách už r. 1222, ale vlastný náter poľský dostalo pravdepodobne len potom po kráľovi Sigmundovi, keď spišské mestá za viac století boly do zálohu dané poľským kráľom, ktorí na Ľubovenskom zámku mávali svojich kastellánov a v spomenutých mestách roje poľských úradníkov. Ba i kňazstvo v mestách spišských bývalo poľské. V starších matrikách fary gniazdanskej, kde okrem filiálky Forbasov sú dnes samí Nemci, zaznačené sú len samé poľské mená kňazov, ktorí tam pôsobili. Pravda, že spišský ľud, hovoriaci po poľsky, *nikdy* nepovažuje sa sám za poľský, ale za slovenský — aspoň ja som nikdy nepočul, že by mluvu svoju držal za poľskú — ale pritom všetkom poľský týp, poľský kroj, poľský jazyk tohoto ľudu ani jeden etnograf nebude považovať za slovenský, ale rozhodne len za poľský. Za Magurou je síce kroj a jazyk poľský, poťažne podhalanský rýdzejší, ako v obciach bližších Slovákom, na pr. v Slovenskej Vsi, Lendaku, Forbasoch, Lackovej, Kolačkove, Ružbachu, Starej a Novej Ľubovni atď., no v celku to len predsa má poľskú tvár. Rusnáci v Osturni sú už dávno spoľštení a Nemci v Belej a Ľubici sú na ceste k popoľšteniu, lebo v najnovšom čase obyvatelia poľskí od Spišskej Magury za peniaze v Amerike zarobené vo veľkom počte skupujú domy a pozemky od nemeckých obyvateľov a tam sa osadzujú. Vôbec bez preháňania môže sa dnes povedať, že dni Nemcov spišských sú počítané; voči Poliakom a Slovákom udržia sa len do času a, jestli zaduje prajnejší politický vetrík, s pomocou Božou asi o jedno polstoletie nebude tu po nich ani stopy. Zkúsenosť učí, že kde sa Poliaci osadia v obciach, v ktorých väčšina obyvateľov je slovenská, tam sa veľmi rýchle poslovenčia; ale kde dostanú sa medzi Nemcov, tam sa títo čo nevideť popoľštia, hoci by tam okrem nemeckých nebolo iných škôl. Ľudová škola je potrebná, ako kus chleba, k šíreniu vzdelanosti medzi ľudom, avšak k udržaniu národnosti a zachovaniu materinského jazyka nie je tak nevyhnutne potrebná, ako sa to mnohým u nás zdá. Veď máme mnoho príkladov, že náš slovenský a poľský ľud i tam, kde žije osihotený

v cudzorečovom mori a nemá ani škôl, ani kňazov svojich, doteraz zachoval reč a národnosť a, hoci sa naučí iný jazyk, predsa zostane len slovenským. Tak je to i s našimi poľskými bratmi u nás, v Poznansku a inde.

Že poľská reč a národnosť vo Spiši voči ostatným obyvateľom natoľko sa udržala, že sa o ňu dnes nikomu báť netreba, toho príčinou je nielen známa „húževnatosť poľská," ale i politické pomery, v akých značná čiastka spišských obyvateľov za mnoho storočí žila, keď nachodila sa pod vplyvom poľských kráľov a ich orgánov. Nebyť tohoto poľského vplyvu, bol by Spiš iste aspoň z polovice nemecký, a čo by to pre nás značilo, to si každý domyslí. Tento vplyv bol veľký i v ohľade cirkevnom. Hradszky v najnovšom diele svojom „Initia, progressus ac praesens status Capituli Scepusiensis" na str. 501 píše, že spišské fary v Podolinci, Gniazdach, Ružbachu, Starej Ľubovni, Novej Ľubovni a Hobgarte patrily najprv pod právomocnosť krakovského a potom tarnovského biskupa. Len spišský biskup Salbeck s dovolením Jozefa II. r. 1785 začal v Ríme vyjednávať, aby spomenuté fary diecesi spišskej privtelené boly, čo sa potom r. 1787 i stalo následkom diplomu biskupa tarnovského.

Štefan Mišík.

Na prechádzke.

Tak dobre, sladko zavše padne
zanechať úzky chyžky svet,
zaplašiť žitia chvíle zradné,
z všednosti vtrhnúť bezodkladne
v sieň krásy, ktorá nezná bied...

I beriem klobúk s jarým citom,
zamykám v bezpeč smútku tieň
— veď iste dočká v kútku skrytom
a znovu zajme srdce bytom —
len idem, spiecham v skvostnú sieň.

Je ešte zima v plnom práve:
potôčik smutno žblnkoce
i tvorstvo čuší, len čo práve
si škovrán snuje trilky hravé:
snáď prvé jara ovocie!

Po nebi pláva slnko bľadé,
púť zimy láme ohnivá;
navôkol viesky kade-tade
rozsiate sťaby hniezda v sade,
v nich tichý ľud si prebýva.

Idúcky dumám: kedy, Bože,
Ty slnko pravdy, zbavíš pút,
že z poroby sa k žitiu vzmôže
a nechá hriešnej liene lože,
ten ubiedený, dobrý ľud?!

V to zrazu zavznie nečakane:
bim-bam-bom z viesok naporad . . .
a zvuk ten letí k neba bráne
peruťou vďaky, že Boh dlane
roztvoril, aby stišil hlad.

Je poludnie. I vidím v duchu
ku stolu sadať rodín smes:
jas v tvári, v duši zbožnú skruchu,
vďak na rtoch, trebárs skyvu suchú
Hospodin z lásky podal dnes.

Zas dumám . . . Povinnosť však volá
sa vrátiť v prósu žitia zpät;
burinou skvie sa beztak roľa;
nuž idem; aby bolo s poľa
čo sobrať: treba spore plieť . . .!

Vrbický.

Večerná dumka.

Keď zuní zvonček v súmrak večerný
a volá k vrúcnej modlitbe,
zašepcú moje tichúčko perny:
»zachovaj Bože, národ môj!«

Po tichom dajže raz odpočinku,
by národ zbitý, zbiedený
ukázal chuti, čo len bylinku,
že chce žiť i mreť v prospech svoj.

A zvonček hlási ďalej bom, bom, bom
a volá vždy len k modlitbe...
»Boh života dá len tým národom,
čo v neho veria, dúfajú.«

Tak nebeský hlas sľubuje, vraví.
Nuž volaj, zvonček, modliť sa!
O, Bože, hrad náš, obranca pravý,
na biednych vzhliadni, volajú!

Jamnický.

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1902.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

E. B. Môj prvý ideál. Nár. Nov. č. 98.

E. S. Do pamätníka konfirmandovi. Ev. Kal. 106.

Fábry A. J. *Krstná smluva, jej potvrdenie i zadržanie.* Návod k vyučovaniu konfirmandov evanjelických a. v. i nedeľným katechisáciam mládeže. Tretie prepracované vydanie. Turč. Sv. Martin. Tlačou Kníhtl. účast. spolku; 8° (Cirk. Listy č. 5.) — Konfirmácia a „Krstná smluva". C. Listy č. 2. Poznámky k „Divnému povozu Božiemu". Tamže č. 5. Založenie evanjelického sirotienca. Tamže č. 12. — Vnútorná missia. Evanj. Kal. 34—38. Najlepšia viera. Tamže 39—42. — Vnútorno-missiové slávnosti. Stráž na S. č. 12. — O láske k cirkvi evanjelickej. Zpráva o IV. vnútorno-miss. konferencii str. 17—45.

Fata Morgana. Odrazené šípy. Dennica č. 1, 2.

Fatranský. Major, či Rudnay? Kresťan č. 5. Pod ochranou kríža. Tamže č. 28. Kto sú vodcovia socialistov? Tamže č. 35. Vysťahovanie. Tamže č. 38. Liberálne kolovraty. Tamže č. 39. Rumunskí židia. Tamže č. 42. Vianoce. Tamže č. 52.

Ferasyn. Starý žobrák. Z franc. Vl. a Svet č. 2. Historia jedného dukáta. Z franc. Tamže č. 4. Omilostenie. Tamže č. 7. Naraz do úst chleba. Tamže č. 16.

Fiala Aloiz. Zkúsenosti o keramice slovenské. Č. Lid XI. 84—87, 147—151.

Fietz A. Ako vodilo sa Adamovi a Eve ďalej. (Pokračovanie legendy Lindenauovej.) N. Hlásnik č. 16.

Filkorn Em. Beda manželstvu. Vlasť a Svet č. 14. Špendlík. Tamže č. 44.

Flammarion. Slnce. Záb. a poučné kn. III. Sv. 1. str. 106—114.

de **Forge** Henry. Večná chimära. Posl. A. R. Slov. Nov. č. 199.

(Francisci Ján.) Ján Francisci. (K 1. júnu 1902.) N. Nov. č. 62. Oslávenie 80-ročných narodzenín Jána Franciscího v Turč. Sv. Martine. Tamže č. 63—65.

François Paul. Testament. Slov. Nov. č. 247.

(Fraštacký Jozef). Nekrolog. Ľud. Nov. č. 12.

Funk Karol. Španielsky humor. Ľud. Nov. č. 41—43.

Furdek Štefan. *Jednota* v. Kalendáre. — Našim čitateľom. Jednota 31. K Novému roku. Tamže 31. Dve P. Črta z amerického života. Tamže 37—40. Loreto. (S obr.) Tamže 47—49. Ako môj majster utratil zrak. Tamže 50—54. Haviarov poklad. (S obr.) Tamže 55—64. Z rôznych kútov sveta. (S vyobrazeniami.) Tamže 72—112. Nebožtík. Tamže 113. Bez podpory. Zo slovenského amerického života. Tamže 156—171. Pieseň v cudzine. Tamže 180.

F. Truhla smluvy Hospodinovej. Evanj. Kal. 44—51.

F. J. Vianoce na vyhnanisku. Vlasť a Sv. č. 51.

(Pokračovanie.)

Literatúra a umenie.

Národopisná Mapa uherských Slováků na základě sčítání lidu z roku 1900. **Этнографическая карта венгерскихъ Словаковъ, составлена на основанiи переписи 1900 г.** Vydal **Издалъ** Dr. Lubor Niederle. Praha 1903 **Прага.** Nákladem Národopisné společnosti československé a s podporou České Akademie pro vědy, slovesnost a umění. Tiskl Alois Wiesner. Národopisného Sborníka svazek IX. Str. lex. 223 a 5 a 11 máp.

S neobyčajnou radosťou berieme do ruky túto knihu. Lebo ona je o nás, o Slovákoch, ukazujúca nám, kde to bývame, ako sa naše osady volajú. Následkom politických pomerov žijeme v takom položení, že nám je ľahšie poučiť sa na pr. o obyvateľoch nejakého ostrova na ďalekom oceáne, nežli o sebe samých, o Slovákoch. V krajine našej všetky snahy smerujú k tomu, aby sa o slovenskom národe čím najmenej vedelo, aby potom raz tak mohol byť vynechaný i zo štatistiky, ako Slovincov uhorských vynechali už pri popise roku 1900.[1] Pred pár rokmi v Pešti po maďarsky vydali veľkú encyklopädiu, v šestnástich sväzkoch, na spôsob nemeckého Meyera alebo Brockhausa; ale kto by sa z týchto bachantov chcel poučiť o Slovákoch, najde v litere *T* dva článočky, jeden (o slovenskom jazyku a literatúre) 42-riadkový, druhý *(Tótok* = Slováci) 31-riadkový. Tak nás tu skrývajú, zatierajú, menia mená našich obydiel, aby sme čím menej boli viditeľní, a nám samým chybuje všeličo k tomu, aby sme sa mohli brániť proti takému vytieraniu zpomedzi živých.

Práca prof. Niederlu má za základ úradnú uhorskú štatistiku z roku 1900. „Jinak než na základě povšechné, stejnoměrné statistiky úřední — hovorí v svojom úvode — nelze dnes vůbec vydati podrobnou mapu národopisnou. Statistika musí jí sloužit za široký, pevný základ, a teprve když výsledky na mapě graficky znázorněny leží před očima, možno lokálním znalcům najíti omyly, nesprávnosti a navrhnouti opravy. Ale přes to, že základ mapy, totiž úřední sčítání z r. 1900, není vždy správný, jsem předem přesvědčen, že mapa tak, jak jsem ji zpracoval a vydal, bude v celku mimo dosah těchto nesprávností, a to ze dvou důvodů. Jednak chyby při sčítání, třebas velmi časté, z největší části nemají vlivu na kategorie percentuální, podle nichž jsem osady slovenské roztřídil a na mapu znamenal. Jestliže v osadě A nebo B je ve skutečnosti více Slováků, než jich udává statistika — zůstane jistě v největší části případů osada A přes to v kategorii osad na př. mezi 75—90%, osada B na př. mezi 25—50%, — a příslušné označení na mapě se nezmění. Tak tomu bude jistě pravidlem a jen řidčeji opravou absolutního čísla přeskočí obec z kategorie jedné do kategorie druhé. Dále jsem všechny důležitější a spornější části mapy (zejména celou slovensko-

---

[1]) Vlastne Slovinci boli vynechaní už roku 1880 pri krajinskom popise obyvateľstva, a pri popise 1869 vôbec nebolo rubriky o národnosti, o materinskej reči. Len roku 1890, keď ministrom obchodu, pod ktorého prináleží krajinský štatistický úrad, bol Gabriel Baross, popisovala sa i slovinská materinská reč. Roku 1900 bola pre Slovincov už rubrika »inej« materinskej reči, akoby cudzej v tejto krajine. (R. 1880 predsa brali ich ešte v rubrike »iného krajinského jazyka.«)

maďarskou hranicí) poslal před uveřejněním na Slovensko jednotlivým znalcům příslušných krajů s prosbou za revisi. Revisi této vyhověno bylo s radostí a některé věrohodné opravy byly mnou dodatečně na mapě vyznačeny. Tím vším, jak se domnívám, vyrovnal jsem podle možnosti v dostatečné míře chyby, jež by mohly povstati z posledních výsledků sčítání, pokud jest nesprávné."

„Při hotovení mapy řídil jsem se následující, pracnou sice, ale jediné správnou metodou. Na základě úřední, svrchu uvedené statistiky, v níž jest u všech jednotlivých obcí říše uherské uvedeno také obyvatelstvo podle přiznaného jazyka mateřského, vybíral jsem v každé stolici a každém okresu ty obce, v nichž ohlášeno bylo aspoň 10% duší slovenských. Obce, kde označeno Slováků pod 10%, ostavil jsem úplně stranou; několik Slováků sedí pravidelně v obcích po větší části říše. Ustanovil jsem si obce, kde jich je méně než 10%, za čistě neslovenské, jako zase naopak obce, kde je ich aspoň 90%, za čistě slovenské. U každé osady s více než 10% Slováků vypočítával jsem pak, kolik procent Slováků má, a všechna čísla takto získaná, resp. osady, rozdělil jsem do 5 skupin:

1. Osady s více než 90% Slováků
2. „ s 90—75 „ „
3. „ s 75—50 „ „
4. „ s 50—25 „ „
5. „ s 25—10 „ „

(Na mappe každá skupina má svoj znak: prvá celkom čierny krúžok, druhá v troch štvrtinách čierny, tretia z polovice čierny, v krúžku štvrtej je jedna štvrtina čierna, krúžok piatej je rozdelený na štyri biele čiastky; osady, v ktorých je menej než 10% Slovákov, značené sú na mappe čistým krúžkom, ○.)

Stanoviv si tyto procentualní poměry, zaznamenával jsem značky podle příslušných kategorií na plochy jednotlivých stolic a tím způsobem jsem obdržel podrobné a správné rozložení slovenských obcí na půdě říše uherské, z něhož na první pohled vysvitne nejen hranice Slováků, nýbrž i to, co jiným národopisným mapám chybívá: percentualní rozvrstvení uvnitř slovenské oblasti. to, co bychom zváti mohli plastičností mapy národopisné."

V šesťdesiatych rokoch minulého stoletia na požiadanie a nákladom Matice Slovenskej Dionys Štúr vo Viedni mal vydať mappu Uhorska so slovenskými názvy. Už bol predložil Matici i plán svojej práce a vypočítal trovy — nevedno, prečo zmarila sa potom dobrá vec. Pravdepodobne ťažko mu išlo sbieranie slovenských miestopisných názvov, a potom zničili Slovenskú Maticu. Úradná moc u nás robí všetko možné, aby sa vykoreňovaly vlastné, pôvodné mená osád. V jednej svojej práci bol prinútený ozvať sa proti tomu ešte i politikán Ď. Volf. [1]) I výbor maďarskej

[1]) Volf napísal toto: »Nesmieme dôverovať najmä nášmu úradnému Miestopisu (Helységnévtár), pri ktorom najmenej dbá sa práve na mená obcí, teda na to, čo kniha sľubuje podľa svojho názvu. Kto verí, že kniha *A magyar korona országainak helységnévtára* hodnoverne a v úplnom počte podáva ešte užívané všetky mená každej našej obce, veľmi sa sklame. Hodnoverne podáva najviac ak úradne ustálené meno, pri ostatných nedbá ani o tvar, ani o číslo

Historickej Spoločnosti (7. dec. 1893), pridŕžajúc sa stanoviska, že každé miestne meno je najhodnovernejšou a najviac poučenia poskytujúcou pamiatkou patričného miesta, v záujme historického bádania vyslovil požiadavku, „aby miestne mená našej krajiny, cele tak ako listiny alebo iné historické pamiatky, boly podľa možnosti konservované," a pozdejšie (v oktobri 1898), keď mu predložili návrh, podľa ktorého išly sa maďarčiť miestne mená v Nitrianskej stolici, v odôvodnení svojej neodobrujúcej mienky povedal, že „jednotliví ľudia môžu voslep premeniť svoje mená, lebo len samým sebe budú za to zodpovední, ale pri mene osady treba povážiť tisíce požiadavok minulosti i prítomnosti." (Századok 1898, str. 950.) No všetko márne. Doniesli i zákon o pomaďarčení miestnych mien, a v Miestopise úradnom, zhotovenom na základe popisu obyvateľstva roku 1900, už vôbec sú len maďarské názvy. Aby len krajina mala čím maďarskejšiu tvárnosť!

Prof. Niederle v mnohých pádoch iste len s veľkým ustávaním mohol vypátrať skutočné meno slovenskej osady. Zkúsil, že v patričnej stolici, v patričnom kraji neraz ani najinformovanejší ľudia nevedia, ktorú obec treba hľadať pod jedným alebo druhým pomaďarčeným menom; áno — ako spomína v svojom úvode — „potkával jsem se s tou obtíží, že se mi maďarská jména v statistice z r. 1902 neshodovala s maďarskými názvy staršího seznamu a starších map, a to proto, že od r. 1898 maďarská vláda úsilovně a od kořene počíná maďarisovati stará jména obcí." Ešte dobre bolo pre neho, že posledného času u nás bol podujal neľahkú prácu posbierať slovenské mená slovenských osád Fedor Houdek. (Výsledok svojej práce, pri pomoci J. Bodnára a dr. J. Minárika, uverejnil v Hlase III—IV.) Prof. Niederlovi takto prišlo len doplňať, zisťovať a poprávať. „Má-li mapa naše nad jiné výhodu nepopiratelnou ve způsobu, jakým je zobrazena národnost obcí — píše v úvode — má ještě jednu novou důležitou stránku: je totiž jedinou novější a velkou mapou severních Uher *s názvy slovenskými*." K tomu my dokladáme, že mappa má pripojený soznam slovenských obcí po slovensky, slovenské, vlastné

jeho. Na pr. slovenské miestne mená sú písané trojako, raz podľa maďarskej výslovnosti (magyarosan), raz slovensky, raz zase češteno, o tom už ani nehovoriac, že ortografia často je cele konfúsna. Potom kde obec má meno i v dvoch, troch, až štyroch rečiach, tam okrem mena úradne ustáleného sú alebo všetky vypísané, alebo len dve, alebo ani jedno. A tie podané mená v akej sú reči, to pri upotrebovaní knihy možno len hádať, ale náležite uhádnuť zväčša nepodarí sa ani takému, kto je úplne zbehlý v patričných jazykoch. Minulosť zakrýva sa hustým závojom, ešte i najbližšia minulosť, ktorá nemôže sa odlúčiť od prítomnosti. Ak dve obce spojily sa a spojily i svoje mená, nuž tieto dve mená často predstavujú sa tak, ako by jedno druhému bolo len prídavným (epiteton)... Ak vlani úradne premenili meno niektorej obce, o tom z tohoročného Miestopisu už nedozvieš sa. Roku 1887 v dvoch okresoch Železnej stolice, v muro-sobotskom a sväto-gothardskom, nariadením ministerstva vnútorných diel (číslo 60,981/IV) premenili mená bezmála sto obciam a ich nové mená od tých čias sú podaté v Miestopise tak, ako by žily od pradávnej doby... Úradne tak dávajú zmiznúť starým obciam a robia nové... Historikovi, jazykozpytcovi môžem radiť len to, aby sa usiloval zaopatriť si dáta o obciach odkiaľkoľvek, ale k úradnému Miestopisu nech obráti sa len v krajnom páde a len s tým jasným vedomím, že v ňom, podľa všetkej pravdepodobnosti, alebo nenajde ničoho, alebo bude ním zavedený.« Nyelvtudományi Közlemények 1897, str. 174.

názvy slovenských sídel najprv zo sedemnástich stolíc, po okresoch, potom i z ostatného Uhorska. Slovenské názvy idú parallelne s maďarskými, aby meno hľadanej obce vždy s bezpečnosťou mohlo sa najsť. Na mappe kde-tu, menovite zo skracovania mien, vyšla i nesprávna forma (na pr. v Turci z Jasenova je Jaseno,[1]) v Liptove na pr. z Bobrovca Bobrov.[2]) Pri vpisovaní mien na mappu povstaly i iné chyby, na pr. v Gemeri Rim. Brezno miesto Rim. Brezovo, ale v onom sozname slovenských obcí takéto všetky sú správne.

Prof. Niederle pracoval na základe úradnej štatistiky, ku ktorej my, nakoľko ide o vykázanie národnostných pomerov, nemôžeme mať dôvery. Ale tu niet pomoci, základ môže byť len takýto. Pri každej slovenskej obci udal, podľa úradnej štatistiky, koľko má obyvateľov, koľko je z tých Slovákov, a síce i percentuálne, a tento percentuálny pomer — ako sme už počuli — poznačil i na mappe. Chyby pri popise obyvateľstva, „třebas velmi časté, z největší části nemají vlivu na kategorie percentualní, podle nichž jsem osady slovenské roztřídil a na mapu znamenal. Jestliže v osadě A nebo B je ve skutečnosti více Slováků, než jich udává statistika — zůstane jistě v největší části případů osada A přes to v kategorii osad na př. mezi 75—90%, osada B na př. mezi 25—50%, a příslušné označení na mapě se nezmění.“ Skutočne, tak vychodí. Vezmime na pr. Trenčiansku stolicu. Podľa úradného popisu človek by jej nepoznal, lebo i v tejto stolici i po dedinách jest napospol istý percent Neslovákov, i vyše 10, áno i vyše 20%, kdežto v skutočnosti sú to čisto slovenské dediny, Maďara v nich zväčša nikda ani nevideli, neslovenský element tu predstavujú len Židia. No tu na mappe Trenčianskej stolice vyšlo, že dediny sú napospol čiernymi krúžkami značené, len kde-tu belie sa štvrtina čierneho krúžka, ako znak toho, že tam žije 10—25% Neslovákov. Pravda, v Trenčianskej stolici niet obcí, v ktorých by bolo až do 25% Neslovákov, tým menej takých, v ktorých našlo by sa ich 25 až do 50% (na mappe z polovice biely krúžok, akým značené sú nielen Žilina, Trenčín, ešte i Bolešov, Príles). Ale nech si majú. Na národopisnej mappe Niederlovej miznú tieto znaky a Trenčianska stolica jednako predstavuje číro čistý slovenský kraj, akým je v skutočnosti.

V texte pri niektorých stoliciach zatemňujú obraz skutočného stavu slová o Nemcoch použité. V Turci Nemcov že „značnější počet sedí v Mošovcích, Sučanech, Turanech....“ v Nitrianskej stolici „Němců dosti nasazeno zejména“ i „na Myjavě, Senici, Staré Turé, Vrbovém...“ V Mošovciach, Sučanoch, Turanoch, alebo na Myjave, Starej Turej niet Nemcov — to sú Židia, ktorí ako materinskú reč pri popise udali si nemeckú. Nemec, ak i našiel by sa nejaký, na takýchto miestach u nás nie je stále osadený.

Ťažko by bolo podpísať jednu vetu Niederlovu o Poliakoch v Orave. Do Oravy zasahuje „z Haliče oblast jazyka polského a to podle novějších studií tak, že okresy trstenský a námestovský byly původně skoro celé polské. Čistě slovenský je jen okres dolnokubínský.“ Taká „novější

[1]) Čo je chyba preto, že Jaseno, Horné i Dolné, máme tu na inej strane.
[2]) Pri pozretí na mappu to preto zarazí, že Bobrov je meno obce v susednej Orave.

studie" je najviac ak Gumplowiczova (Lud VI—VIII), neakurátna, povrchná. (Srv. i Slovenské Pohľady 1893, str. 244 a Sborník Museálnej slov. spoločnosti VI, str. 170.)

Na str. 109 čítame, že v Šomoďskej stolici jest v celku len 291 Slovákov, „ačkoliv jména ukazují snad na staré osady slovenské, na př. Tót-Újfalu, Lengyeltótihács, Tót-Gyúgy, Tót-Szentpál, Tót-Keresztúr." Za Dunajom Slováci nebývali tak južne, niže Blatna; *tót* tu nie je = *slovenský*. Tak sa zdá, že Maďari dávnejšie *tót*mi zvali aj iných Slovanov, nie len Slovákov. Slavonia v ich jazyku je od samého počiatku Tótország. Vychodí zo všetkého, že najmä Slovincov zvali tým istým menom, ako nás. Ešte pred päťdesiatimi rokmi vo Fényesovej štatistike meno Slovincov je: *vindus-tót*, a v Železnej stolici dnešný muro-sobotský okres, v ktorom samí Slovinci bývajú, u Fényesa má meno: *tótsági* járás.

Chyby, ako na pr. (str. 127) že na Rimave Hrachovo Slováci od roku 1890 zabrali Maďarom (t. j. že obec táto za posledných desať rokov poslovenčila sa), charakterisujú našu úradnú štatistiku. Hrachovo je slovenské od nepamäti, od svojho vzniku, ale roku 1890 zapísali v ňom 290 Maďarov a len 124 Slovákov. Popisom z roku 1900 prišli už bližšie k pravde, uznali na Hrachove 67·9% Slovákov. Lenže štatistika taká tratí hodnovernosť, vývody na jej základe robené nemajú ceny.

Prof. Ľubor Niederle vykonal prácu nám milú, užitočnú. Na základe toho, čo on podáva, bude už ľahšie poprávať, doplňovať, až dostaneme úplnejšie vedomosti o slovenských sídlach a dokonalejší ich obraz. V Slovenských Pohľadoch bude nám všetko veľmi vítané, čo môže prispe k zdokonaleniu národopisnej mappy Slovákov; vytlačíme každú poprávku, každý doplnok, uložíme zrnko, ktoré samo o sebe zdalo by sa byť i chatrným. Najmä bolo by nám obzerať sa po krajoch slovenského územia, kde náš národ súsedí s Maďarmi; odtiaľ treba sbierať dáta.

Peter Veľký a ruský jazyk u Slovanov. Turecká moc v Uhorsku zlomená bola roku 1683, keď Sobieski porazil Turkov pred Viedňou. Potom už nasledovalo víťazstvo za víťazstvom nad Turkami, až Uhorsko bolo cele osvobodené. Ukázalo sa, že Austria bola pre Uhorsko predsa len dobrá. Svojou silou my neboli by sme sa vymanili zpod tureckého jarma.[1]) Ako pomoc poľského kráľa Sobieskeho získala si Viedeň, tak i ďalšie víťazstvá nad Turkom vydobyly sa hlavne silami nemeckej ríše a od roku 1697 pri tom ešte genijom cudzieho vojevodcu, Eugena Savoyského. Po svojej porážke pod Belehradom (1717) Turci boli prinútení podpísať požarevacký pokoj, podľa ktorého boly im odobraté i značná časť Srbska (s Belehradom), Bosny a Valachia až po Olutu. (Pravda, o dvadsať rokov, v posledné časy panovania Karla III., to všetko prehralo sa zase.)

V *Izviestijach* petrohradského Slovanského dobročinného spolku (1903, číslo 8) P. A. Kulakovskij podáva zaujímavú rozpravu o Petrovi Veľkom a o ruskom jazyku u Slovanov. Lepší duchovia v Srbsku naľakalí sa požarevackého pokoja. Aby sa mohli brániť západnému vlivu, chceli si vykonať pomoc ruskú. Belehradský mitropolit Moisej Petrovič

[1]) Stránka uhorská, ktorá držala s Viedňou, »získala nám pomoc nemeckej ríše, ktorá konečne vyhnala tureckého nepriateľa z našej krajiny.« (»... megnyeré számunkra a német birodalom segitségét, mely elvégre kiűzte a török ellenséget hazánkból.«) Salamon Ferenc Kisebb történelmi dolgozatai, str. 8.

už roku 1718 obrátil sa k Petrovi Veľkému s listom, v ktorom prosil o l neho pre Srbsko učiteľov a knihy. List nedošiel k cárovi. Mitropolit, k. nedostal odpovede, písal po druhý raz a priložil odpis svojho prvého listu. Predstaviac nebezpečenstvo, aké srbskému národu hrozí pod vládou západného súseda, mitropolit písal ruskému cárovi: „... Neprosím telesnej, ale duchovnej pomoci; aby sme si mohli postaviť školy, prosím dvoch učiteľov latinského a slovanského jazyka, a slovanský jazyk je i náš jazyk; prosím kníh, lebo svojich tlačiarní nemáme.. Buď druhým apoštolom Kristovým pre nás, osvieť i nás, ako i svojich ľudí, aby nepriatelia naši nepovedali: kde ich Boh? Buď druhým Mojžišom a zbav nás od Egypta neučenia." [1]) Peter bol ochotný pomáhať Srbom; on rozumel, čo to znamená. V senáte v máji 1722 nariadil vyhľadať a poslať učiteľov k Srbom, ako i knihy pre budúce školy i pre cirkev.

Ale kde vziať učiteľov pre takú vážnu missiu? Bolo ich málo i pre domášne potreby v Rusku. Synoda obrátila sa ku kijevskému mitropolitovi, aby ich opatril zpomedzi študentov kijevských bratských škôl. Na počiatku 1723 šla do Petrohradu odpoveď, že v Kijeve nenašel sa nikto, hotový ísť do ďalekého Srbska. Ale z Paríža, kde boli v učení, práve vrátili sa Taras Postnikov a Ivan Kargopoľskij; Peter naložil synode vziať ich na zkúšku, či sú zbehlí v naukách, a synoda určila ich za učiteľov k Srbom. Ale kým potom prišlo k tomu, že učiteľom bol určený plat, ročne po 300 rubľov zo štátnej kancellárie, oni zmenili svoj úmysel, už nechceli ísť do Srbska. Vtedy zas našiel sa človek, hotový k tej missii. Bol to Maxim Suvorov, jeden z prekladateľov pri Synode. Posla mitropolitovho, ktorí bol doniesol list cárovi, pustili domov do Belehradu až teraz, roku 1724, a dali mu knihy pre budúcu školu: 70 exemplárov slovenskej grammatiky Smotrického v moskovskom vydaní z roku 1721, 10 exemplárov Polykarpovho trojrečového slovníka a 400 exemplárov bukvára (šlabikára). Suvorov ešte ostal a čakal peniaze na cestu i plat.

Maxim Suvorov učil sa v slovansko-latinských školách moskovských, z poetiky roku 1716 bol poslaný do Prahy na pomoc archimandritovi Teofilovi Krolikovi a Ivanovi Vojejkovu, ktorí z naloženia Petra Veľkého prekladali do ruštiny užitočné knihy pod dozorom českého jezuitu Jána

Ešte v XV. století bol srbský jazyk na juho-východe Europy rozšíreným kultúrnym jazykom. Albánski kňazi boli katolíci s latinskou omšou, ale držali si srbských pisárov a sami hovorili pritom albánsky. Dubrovčania písali roku 1434 cisárovi Žigmundovi, že albánsky kňaz Andrej Topia má len »sclauonos cancellarios et scientes sclauicam linguam et litteram,« aby mu cisár budúcne dal písať po slovansky; s latinským listom Topia musí sa obrátiť »ku kancellárom Latinov« v pobrežných mestách, pričom obsah prirodzene nezostane tajným. V Uhorsku srbské listiny (v srbštine, pomiešanej cirkevno-slovanskými formami) vydávali i Ján Huňad, Matiaš a Zápoľa. Listiny, vydané v XV. století tureckými sultánmi, sú zväčša alebo grécke, alebo srbské (srbština, na ktorej je viditeľný bulharský vliv). Srbský jazyk dostal sa až k dvoru moldavských vojvodov. (Archiv f. slav. Philologie XIX, str. 606.) Ale potom v dlhom politickom rabstve vymierala srbská kultúra. Po vyhnaní Turkov z Uhorska Srbi boli by mohli mať duchovnú pomoc odtiaľto, od svojich bratov tu žijúcich. Ale odtiaľto bolo čo dávať? Aké tu boly pomery, možno súdiť z tej okolnosti, že v Uhorsku a vôbec v Austrii až do roku 1771 nebolo tlačiarne s cyrillskými typami. Roku 1755 karlovacký mitropolit dal znova vytlačiť Smotrického grammatiku, ale -- v Moldavsku, Rymniku; roku 1758 sriadili cyrillskú tlačiareň vo Venecii, konečne roku 1771 povstala cyrillská štátna tlačiareň vo Viedni, ktorá onedlho prešla do privátnych rúk a roku 1796 dostala sa do Budína, ako majetok peštianskej university.

Libertina. V Prahe Suvorov konal i úlohu svoju, i študoval a oženil sa. Do Ruska vrátil sa roku 1721. Odhodlajúc sa ísť za učiteľa k Srbom, hľadel si zaopatriť zásobu kníh pre školy. V jaseni 1724 prosil u Synody, aby prijali od neho 150 inorečových kníh a v ich hodnote dali mu kníh „slaviano-ruských" i litier „učebnej azbuky", aby v Srbsku mohol podľa potreby on sám tlačiť bukváre (šlabikáre). Suvorova ešte nemohli vypraviť na cestu, keď na počiatku roku 1725 umrel Peter Veľký. Tak opäť pretiahla sa vec. Ale koncom roku Suvorov predsa mohol odísť. Do Viedne dostal sa až na jar 1726 a do Karloviec v lete.

Od jasene 1726 Maxim Suvorov začal učiť v Karlovciach; na žiadosť mitropolita Moiseja na počiatku 1727 prešiel do Belehradu a tam otvoril svoju „slaviansku" školu v mitropolitskom dome. Priviedol k Srbom i svojho mladšieho brata Petra, žiaka moskovských škôl, ktorý bol mu dobrým pomocníkom a i sám otvoril novú školu v Arade.

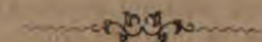
Ťažkostí, rozumie sa, Maxim Suvorov mal mnoho. Ruskí diplomati žiadali od neho, aby neprezradil, že je poslaný z Ruska a dostáva plat z ruskej štátnej pokladnice. Udržal sa u Srbov len do roku 1731, kým žil mitropolit Moisej. Ale z kníh, ktoré Suvorov doniesol, zo Smotrického grammatiky, Polykarpovho slovníka a Prokopovičovho bukvara, u Srbov povstala literatúra. Učebníky tieto vydávaly sa u nich nanovo a nanovo a jazyk na ich základe utvorený literatúrou, nazvaný *slaveno-srbským*, bol v užitku až do polovice XIX. stoletia.

Prof. P. Kulakovskij končí svoju rozpravu:

„Prešlo dvesto liet od časov Petra, život u Slovanov premenil sa, dostal iné formy v mnohom, ale vyhľadávanie jednotného, spojovacieho jazyka trvá neprestajne... v naše časy sám život víťazí nad všetkými prekážkami, zdajúcimi sa niekdy neprekonateľnými, a vedie ruský jazyk k tejto rolle .. Zjavujú sa energiční dejatelia, so sebazapieraním oddávajúci sa službe tejto veľkej úloby v svojom národe, menom hlbokého presvedčenia, že tento prostriedok môže zachrániť ich národnosť v našom veku, hroznom pre Slovanov očakávaniami, ako niekdy jednota jazyka a slovanská bohoslužba zachránily Slovanstvo temer od nevyhnutnej záhuby... Na zemi niet ničoho silnejšieho nad život večne rozvíjajúci sa a rastúci. Život rozvíja sa na poliach, popravených kosťami pominulého, ide v tom smere, ktorý je utvorený trudom a myšlienkou pominulých pokolení. Ohnivá pritomnosti v dlhej reťazi života národov a plemien sú pevne spojené s ohnivami minulosti. Nie je dané človeku predvídať budúcnosť, ale skúmavý um má právo usilovať sa podvihnúť oponu, skrývajúcu nám budúcnosť, aby sme mohli kuknúť na kontúry nového života, rastúceho z neprestajnej práce pokolení. A my môžeme tvrdiť, že blíži sa čas, kde rieši sa záhada obcovacieho jazyka Slovanov (v ktorom Slovania mohli by obcovať medzi sebou), záhada taká vážna pre svetovú rollu Slovanstva. Slovania idú v ústrety jej riešeniu vše s menším a menším strachom o budúcnosť svojich jazykov a nárečí. A čím ďalej, tým hlbšie poznáva sa všetka sila závetov slovanských apoštolov v celom slovanskom svete, a vše hlbšie preniká presvedčenie, tak jasne vyjadrené v básni Ťutčeva:

Хотя враждебною судьбиной
и были мы разлучены,
но все же мы — народъ единый,
единой матери сыны.«

Slovenské Pohľady.

Dom v stráni.

Povesť.

Napísal *Martin Kukučin.*

VII.

Rozhodnutie.

Slnce sa dobre naklonilo k druhej strane obzoru, tône čestmín počaly sa naťahovať, keď pani na spotenom Galešovi vyšla zas na Gradine.

Cesta dohora ťažká pre úbohého Galešu. Napiera sa ostrím kopyta, až sa zpod neho iskry sypú a skalky fŕkajú; hlavu kloní hlboko, až nad samú zem, a zpoza uší vymoká mu znoj. Zato na Gradinách je omnoho ľahšie; je čosi i chládku v hore čestmínovej. Prešli jeden kus svojej hory, potom sa vnorili do hory obecnej.

I tu ich prijala hluchá tišina. Nehýbe sa takrečeno ani byľka: iba čo vo vrcholcoch nevysokých čestmín pohráva meštrál, ktorý je tu omnoho slabší, než tamdolu na brehu morskom. Tišinu pretrhne s času na čas len plachý škrekot drozda, ktorý zobudený zo sna vyletí z húštiny a hodí sa vlnitou čiarou do najbližšieho krovia. Ďalej zaleteť i jemu ťažko v tejto sparine. Na konárku poskakuje kde-tu pinka, zájúc od horúčavy; prekvapená od Galešu zobzerá sa chvatne a vtiahne sa do chvoja. Osirelý havran vyletí z pašienka a tiahne lenivo bohvie kam. Jeho tôňa orie po suchej tráve a kríkoch, zaniknúc kdesi vo vrcholcoch stromov . . .

Juri sa tiež zaparila štica. Najradšej by sa hodil do chládku na hodinku a zachrápal po chlapsky. Víno neriedené rozohrialo zprvu krv a teraz púšťa naň driemoty.

Poľahky vyšli z hory a vstúpili zas do viníc. Kusy najviac malé a stredné — v túto stranu nieto velikých Dubčićovských viníc. Zeme sú tu najviac obecné, pod robotou težakov. No kde-tu je vinica daktorého malého gazdu: niekde fafrnok, že bys' ju plachtou prikryl, inde i väčší kúsok. V jednej z najväčších kusov tmolí sa nevysoká postava težaka, vzdor úpeku, pod červenou čiapočkou. Tvár mu je oholená, len pod mocným nosom černejú sa fúzy. Ohorená je ako meď, ako i krátka, solídna šija. Šediny na hlave lesknú sa na slnci striebristým leskom.

„Ľaľa, náš Mate!“ zvolala pani, akosi veselo. Myslela o ňom od rána, a hľa, tu ho nachodí znezrady, ako by ho bola sem privolala jej vôľa. Považuje to za dobré znamenie.

„Zdravo, Mate — čo robíš, človeče, v tom úpeku?“

„Prišiel som poprezerať vinicu, hospodarica,“ odpovedá Mate Berac, pristúpiac bližšie, s čiapočkou v ruke. „Dobro nam došli!“

„A keď som už raz tu — pozrem ti vinicu!“ zvolala živo, hotujúc sa sosadnúť. Mate pristúpil chytro ku Galešovi, a bárs ho drží Jure, chytil ho i on za ohlavu a druhou rukou pridŕža samár, aby sa pod paňou neprevážil. „Viem, málo sa ich najde,“ pokračuje pani, stojac na múre, — „takých viníc v našom chotári“...

„Ustávate sa, hospodarica, prezerať cudziu muku!“ diví sa on, uveličený nad toľkou dobrotou. „Boh vám to odplať!“

Jure stojí pri Galešovi v nedorozumení, ako piato koleso vo voze. „Nenaprezerali sme sa dosť svojho,“ — dudre sám v sebe, — „začnime revidovať težacké a prídeme po polnoci domov. A tie kľampy mi popália suché drva a nešťastný Jure“...

„Jure!“ zvolala pani, „choď domov. Mňa dožene Mate.“

Hlas jej zas zvučí plným zvukom, určite, panovite, ako obyčajne, keď rozkazuje čeliadke. Po predošlom roznežnení, odmäknutí niet ani pamiatky. Kde je dôvernosť, s ktorou sa s ním shovárala? Ztratila sa bez stopy — ona je zas, čo bola i prvej: pani, gazdina, a on nízky sluha.

„Tak tento svet beží, môj Jure!“ teší on sám seba. „Horká tvoja rovnosť! Jeden sa narodil rozkazovať a druhý slúchať. A keď je už raz tak, Jure, ty slúchaj“...

Galešu vohnal do prázdnej priehrady, kde jesto čosi trávy, hoc vysušenej. „Uži aspoň ty, na staré dni,“ prihovára sa mu, odpínajúc mu samár. „Napas sa, ako na svojom. Beztoho je obecné. Nieto mula pod slncom, aby mal gazdu, čo starý Galeša svojho Juru. Pomaly ho počne ukladať do postele“...

A pošemotiac sa trochu okolo mulu, odobral sa od panej, ako by mal ísť najmenej do Ameriky. „Kýho čerta chce pri ňom, keby ja vedel!“ láme si Jure hlavu. „Pretúr, čertom podšitý — všetci čerti ho neprevedú“...

Pani poprezerala vinicu, no s chvatom a rozčulením. Potom sadla na kladu pod košatou višňou, čo vyrástla pod múrom. Tvár jej je oživená, podliata rumencom, sťa za mladých čias; v pohyboch badať nepokoj a rozčulenie. I z očí sa vytratil obvyklý kľud a bezpečnosť — slieďa sem a tam, sťa by chcely sosbierať rozpŕchnuté myšlienky. Konečne sa uprú naň vnímavo, sťa by mu chcely preboriť prsia a zabodnúť sa rovno do srdca. A on stojí ešte vždy pred ňou s čiapočkou v ruke, netušiac ničoho, natešený nad cťou, ktorej sa mu dostalo.

„Mate — ty si furták. Máš najkrajší vínohrad v chotári. My nešťastní statkári musíme prísť do tvojho, ak chceme videť robotu, ako Pán Boh prikázal. Naše prostriedky nestačia zadovážiť si takú robotu“...

On pozerá na ňu pozornejšie, ešte sa vždy usmievajúc. Začína

akoby tušiť, že pani hovorí, aby hovorila; no nehovorí to, čo má na srdci... Jej spôsob je čudný, neobyčajný. I hlas ako by sa chvel, i v očiach kýsi nepokoj. „Eh — starosti!“ myslí on. „I ona má všeličo na hlave — dosť, vyše práva!“ A s tým prijíma jej pochvaly s povďačnosťou, bárs vie, že ich zasluhuje. I hrdosť sa mu dvíha na dne srdca, od nej sa mu vypäly prsia, oko zaiskrilo.

„Eh — robota, ako keď robíš na svojom,“ priznáva sa on s úsmevom, za ktorým sa kryje dosť lstivosti sedliackej. „Mali by sme vždy pracovať statočne, ako na svojom, i keď sme u druhého v robote. Ale náš svet je už raz taký; na svojom sa lepšie posoší i tuhšie zaženie, ako keď je na cudzej vinici. A potom vo vinici je jednostaj roboty — tu popraviť prút, tu prečistiť, odhrnúť listie: a kto môže obriadiť lepšie, ako sám gazda? Kým rozkazuješ druhému, urobíš sám a aspoň si istý, že si urobil“...

„Hovoríš ako kniha,“ usmiala sa ona, „nie darmo si Pretúr.“ No zápät zvážnela, ba chvíľku ako by zádumčivosť bola preletela jej tvárou. „Nemaj za zlé — nič iné, iba nevinný žart... A dnes mi práve záleží na tom, aby si bol shovievavý — nieto, aby ťa rozhnevala. Ukazuje sa, môj Mate“ — a tvár sa jej zas rozjasnila, no v oku sa ukázala kási úzkostlivosť, — „že my ideme byť ešte v rodine“...

„Hm,“ usmial sa Mate, „nebohý kapetan Luka tiež rád spomínaval — Boh mu daj pokoj duši! — ale boli sme len zďaleka... Ani on sa nehanbil za hniezdo, zkadiaľ vyletel. A vyletel na vysokú ratolesť: druhý by bol spyšnel. No on nie — naopak; a i vy“...

„Oj, kde on hneď zabehne!“ zvolala veselo. „A potom, všetci sme jednakí. Tvoja família je nie o nič mladšia od mojej.“

„To je pravda. Všetky sa famílie rátajú od Adama. Iba že sa o vašom rode vedelo pred tristo rokmi a o mojom sa mlčalo. A o vašom sa zas len bude hovoriť, ak Boh dá — a my zapadneme, ako keď kameň hodíš do vody.“

„Ak sa má hovoriť o mojom rode, bude sa hovoriť i o tvojom, Mate,“ začala ona znova. „Ak sme boli dosiaľ v rodine, zďaleka, ideme teraz byť bližšie.“ A tu pozrela naň zas vnímavo a dych sa v nej zatajil.

„Ako to ráčite mysleť, prosím,“ zvolal Mate a hlas sa mu zachvel i proti vôli. Divné chovanie panej, tajomné narážky, jej nepokoj — to všetko budí v ňom strach, bázeň, ako by ho čakal netušený úder.

„Vysvetlím ti, čakaj: treba tu dosť vysvetľovania, kým sa ti to sprace do úbohej hlavy. Sadni si tedy.“

Ukázala mu pri sebe miesto, na klade. Ale on spustil sa na kameň oproti nej, nespúšťajúc jej s očí. Čudné mysle sa mu mätú v hlave; on sa sbiera, aby sa neztratil v ich nekonečnom labyrinte.

„Môj syn sa ide ženiť,“ pokračuje ona teraz už celkom pokojne. „A berie si — vieš koho? No, darmo — neuhádneš: poviem ti tedy. Tvoju Katicu!“

Mate sa snažil zasmiať, ale ústa sa mu nakrivily; smiech prischol na ústach. Do očú sa mu tisne horúčava a hmla, v ktorej sa

všetky predmety prepletajú, sťa divé. Naskočila mu rozpomienka na ples u šory Dory. Ako tam tancovala s ním — oduševnenie v oku — ztratená v sladkom snení... Už vidí jasne teraz, pochopuje dôkladne, všetko pochopuje. Z prsú sa mu vydral bôľny vzdych.

„Veru tak, môj Mate," vraví ona súcitne, vidiac, ako ho novina zronila. „Treba sa spriateliť i s touto myšlienkou, čo ako ti vyzerá čudná... Môj mi už i hovoril, celkom vážne, včera večer. A vyznám, i ja som sa zadivila"...

„Čo nečuješ ešte, hriešny človeče — aké nesmysly!" krúti Mate hlavou. „Komu len zišlo na um čo takého!"

„Čo ti ja znám, úbohý môj Mate! Vyvarili to medzi sebou. Vidno, že sa dohovorili, celkom naozaj. Vieš, že ju odprevadil do mesta?"

„Svätý môj Mate!" zastenal on, utierajúc si pot s čela rukávom. „Svojej smrti by sa bol skôr nazdal... A ono na fieru, keď tancovali spolu: ako by ma bola zmija za srdce ujedla... Úbohé moje dieťa!"

Sklonil hlavu do dlaní a mlčí. Po búrnom dýchaní vidno, že sa borí so slzami.

Očakávala i ona, že ho zpráva prekvapí, možno i zarmúti. Tušila, že i v ňom bude zásoba hrdosti, hádam i sedliackej pýchy, hoc trochu poprikrývanej záclonami skromnosti. No vzdor tomu sa nenazdala nikdy, že ho takto srazí k zemi.

Nachýlila sa k nemu, začala mu dohovárať, prehovárať, tešiť. No on len krúti hlavou a opakuje: „Úbohé moje dieťa — moja Katica!"

Naveľa sa vypäla, v celej svojej hrdosti, tvár jej podlial rumenec, z očí jej seršia iskry.

„Ty považuješ tedy za toľké nešťastie vydať dcéru do môjho domu! Môžem povedať — v tom si ty jediný. Našlo by sa hádam i takých, čo by sa zaradovali."

„Aký vydaj — aký vydaj!" krúti on hlavou, ešte vždy zahrabanou v dlaniach. „Kde sa mám radovať! Druhým sa ľahko radovať, keď vedia, že tak malo byť. Ale toto — nie, toto nesmie byť!" Vztýčil hlavu i on, i jemu sršaly blesky z očí. „Nie — ani chvíľku! Vyženiem ja jej z hlavy panákov! Na panské chúťky privijem ja jej dobrú trávu. Oh, neboj sa, ešte som, chvalabohu, ja tu!" A pozdvihol hrozive svoju tvrdú, mocnú päsť.

Pozerá naň v ustrnutí. Nevidela ho nikdy takého: ona, pani, težaka Matu. Vždy býval vľúdny, zdvorilý s náterom istej srdečnosti, ačpráve sa nikdy neplazil, ani nepodkladal. Jej hnev, jej hrdosť prevýšená je hrdosťou, hnevom težaka: a zdá sa jej, že s týmto človekom bude sa ťažšie dojednať, než si mívala.

„A ty by si ich chcel roztrhnúť — a nasilu!" zvolala ona, skoro prosebne. „Násilie tu nemá miesta. Môjho syna ja poznám, a tvoja, neviem... myslím, nebude tiež inakšia".

„Ach, čo mi srdce trháte, pani! Čo ma trápite! Ja sám viem — pochopujem — nakriatnuť sa nedá... Ale radšej nech zahynie,

ako žiť v hanbe! Lebo čo je smrť? Odpočinutie — vyslobodenie: a potupa"...

Hlas mu zlyhal, na oči mu navalily slzy. Naskočily mu desné obrazy. Jeho Katica, skvostný kvet, zdepčená v bahne, pošliapaná, opovrhnutá. Ošarpaná, pokrytá hanbou túla sa a pokrýva pred jeho tvárou, otcovou, pred jeho pohľadom...

„Oh — načo som dožil, tento nešťastný deň — čo tu ešte hľadám!"

„Mate — rozváž, Mate, rozmysli"... chlácholí ho pani, zastrašená týmto prudkým výbuchom, hrozným pri človeku tak skromnom, tichom, pri človeku, ktorý vždy dal toľko na spoločenskú slušnosť a ohľady.

„Čo tu rozmýšľať, čo tu rozvažovať!" skríkol prudko. „Nie, tu treba plakať... Moje dieťa, krásne, vydarené — potecha staroby! A aký ju čaká konec? Ja ju viedol k ctnosti, a ona — hľa, do bahna sa rúti, do záhuby! Ako neplakať nad ňou, ako nezúriť nad prevrátenou, bezbožnou výchovou?"

A pozrel jej hrozive do tváre, žily mu navrely na sluchoch, päste sa mu stisly — hotový vyrútiť sa sťa víchor, rúcať, búrať, ničiť... No v tom zachytil okom jej zjav, plný strachu, zdesenia a hnev sa stíšil, nastalo zahanbenie.

„Odpusťte, pani," preriekol krátko, vyhýbajúc jej pohľadu. „Ľutujem — nechcel som vás prestrašiť"...

„Môj Mate, ty sa máš čo žalovať!" zvolala ona ešte vždy prestrašená, s výčitkou. „Či som ja na vine?"

„A kto je vina?" rozhorlil sa zase on, oči mu zas zaiskrily, keď sa stretly s jej pohľadom. „Kto nás má predchodiť dobrým príkladom, nás nízkych, ktorí sa prpleme v čiernej zemi od svitu do mraku, aby sme nezhynuli od hladu a aby si naši hospodári mohli hovieť v pohodlí? Oni majú svietiť nám, ktorí nemáme kedy pozdvihnúť očí k výšinám... A čo vidíme? Práve z ich domov vychodí hniloba, smrad a zkaza a šíri sa do našich tichých chalúp, do našich čistých rodín. Kto je na vine, že vaši rozbújaní synovia idú pred chrám Boží pokúšať naše dcéry a mladé ženy? Nemožno nasilu — nemožno, lebo dieťa odrástlo bez bázne Božej; nemá nad sebou pána, ani hospodára. Každá chúťka musí byť splnená, nič sa mu nemôže odopreť. Napomenutie, výstraha, alebo i trest — nie, na to sú nie panskí rozmaznanci! Treba im popustiť — nech špinia, šliapajú česť, prznia, trhajú sväté svädzky! O, pani, povedzte, kam nás to povedie? Ako budete žiadať poslušnosť od nás, keď nemôžete dať uzdu svojim náruživostiam? Vaši synovia nevedia staviť hranicu svojej roztopaši: ako stavia hať naši synovia svojej závisti a rozhorčenosti? A či nám je už súdené, že pôjdeme, vy a my — na nože?"

Šora Anzula skočila, z oka jej šibe plameň, v tvári jej horí rumenec. Každá výčitka rozvažitého težaka šibe ju sťa korbáč do živého. Chcela by ho zahriaknuť, okríknuť hlasom, pred ktorým sa trasie čeliadka. No odhodlanosť, energia je nalomená... Zato jej ustavične zvučí v duši: „Ty si vina — ty si vina! Ty si nestavala

hrádze — ty si popúšťala sebevôli... Ty si vina: že sa nejdeš miešať do istých záležitostí. Miesto pokarhania, ty si sa tajne tešila: lichotilo hrdosti tvojej, že synovi žiadna neodolie... Ty si vina, ty si vina"...

Slzy jej skočily do očí. Nie od ľútosti, ale od jedu, že ho musí počúvať, jednoduchého težaka, nemá ho čím zahriaknuť; že mu v duši musí prisvedčiť... Ty si vina, ty si vina... Ach, ako by ho teraz naprávala, zavracala, ako by karhala i trestala! Nie, nepozerala by čez prsty ani na tie záležitosti, ktoré posmešne označovala „istými"... Ale čo teraz? Pozde je, na nej je vina, na nej zodpovednosť...

„A prečo ty tak hovoríš — prečo!" vykríkla ona v slzách; „ty, ku ktorému som prišla s úmyslom, že prijmem tvoju dcéru do svojho domu? Či som nie dosť nešťastná, že sa musím odriecť svojich najmilších snov? Či neobetujem k vôli tvojej dcére tú, ktorú som mu odchovávala? Či nevidíš, že je i moje srdce ranené?"

„Ach, odpusťte!" zvolal Mate, „ja viem, že som nehoden. Ale zato nebanujem, nie; pravdu som riekol — svätú pravdu. Musel som to riecť, ja na tomto mieste, a neodvolám ani slova: pravda je trpká, ale každý liek je horký. Nie som hoden takej cti, ani ju prijať nemôžem. Vy mu rozložte, vysvetlite, ako matka — ona je moja ozdoba, moja potecha. Ak ju zničí, horší budem od žobráka: žobrák môže sa ukázať svetu na oči — ja by sa prepadol od hanby."

„Ty sa bojíš strašidiel, čo si si sám namaľoval na stenu," ozvala sa ona zas s obvyklým kľudom. „Aká hanba, keď sa čestne uchádza o ňu? Keby mal nečisté úmysly, nebol by sa sveril mne, ale by sa bol tajil. Nie — úskok sa neukrýva za jeho krokom. Prečo ho tak obviňovať nič po nič? Má chyby, i poklesky, i hriechy, ak tak chceš: ale má i cit statočnosti a cti. Mne je ten cit dostatočnou zárukou. Ja zaň ručím, ja prijímam zodpovednosť na seba. Áno," zvolala hrdo, s iskriacim okom, natešená, že sa našla zas v svojej koľaji, že striasla so seba ťarchu jeho obžaloby; „ja sa nebojím, zodpovednosť prijímam i ručím ti, že dievke sa neskríví vlas na hlave... Či ti to dostačí"...

„Ach, prosím — odhovorte ho, nech sa obráti v inú stranu! Ja by moju mohol poslať i do Ameriky — nech ide, ta, s bratom — keď mu nebude na očiach, zabudne ju — najde druhú — spôsobnejšiu"...

„Úbohý Mate!" zvolala ona dojatá. „Ako ťa ľutujem, že práve tebe sa dostal tento kalich! Do Ameriky? A či by ta nepotrafil i on? Nie — to by neviedlo k ničomu. Tu zbýva už len jediná cesta, Mate"...

„A tá?" hľadí na ňu v očakávaní, s tajnou nádejou.

„Spoľahnúť sa na riadenie Božie," vyriekla ona akosi slávnostne, hlasom, že prenikol mu až do špiku, otriasol mu hlbinou srdca. „Ja vidím v tom prst Boží, zjavný a určitý. Ja sa už protiviť nejdem. Z počiatku som sa i ja chcela postaviť, ale som nahliadla, že je márne. Potom som sa chcela odhodiť od nich, odtrhnúť — ale odtrhnúť sa bolo by hriešne. Teraz ja už viem, čo načim robiť.

Vytrvať, Mate, bdieť, naprávať na dobrú cestu, naúčať... Ja vytrvám, ručím za syna, beriem na seba zodpovednosť. Ja sa už odhodiť nesmiem, lebo jeho hriech padol by na mňa... S pomocou Božou znesiem i túto ťarchu azda. Nie, tvojej dievke nestane sa nič nečestného, ja som tu. Ak je taká vôľa Božia, ona bude ženou môjho syna."

„A vy by ste pristali!" vykríkol Mate.

„A prečo sa protiviť? Ak je medzi nimi pravá láska, prečo by nemohli byť šťastní? Preto, že je težačka? I môj muž bol rodu težackého a bola som s ním šťastná. Prečo by sa syn nevrátil ta, zkadiaľ vyšiel otec? A tvoja Katica je driečna, rodičov statočných. Že sa nenosí pansky? Ľahko premeniť šaty — mladá je, učenlivá, ona sa prispôsobí snadno"...

No Mate ešte vždy krúti hlavou. Vec sa mu nezdá byť tak jednoduchá, jasná. Všetko sa mu vidí, že sa v tom skrýva nie šťastie, ale záhuba jeho dcéry...

„Prekážka by mohla byť jediná," doložila pani tichým hlasom, hľadiac zádumčivo k prímorským vrchom, kúpajúcim sa v záplave slnca. A Mate pozrel živo na ňu. Nádej v ňom ožila, ako by videl v jej dobrej, okrúhlej tvári papršlek ufania. Snáď ona vidí i tam, kde on nevidí ničoho, iba chaos a mrákavy — jej oko snáď preniká tajnosti.

„Prekážka!" dýchol Mate v očakávaní.

„Tá by bola, ak by nebolo medzi nimi pravej lásky," odpovedá ona.

„I ja som tej mienky!" zvolal on živo, rozveselený. „Aká môže byť láska medzi pánom a sedliačkou? Vieme, aká býva obyčajne... Zbĺčí a zostáva sklamanie, hanba a potupa. Dievka má zničenú budúcnosť a on sa zabáva ďalej, ako nič"...

„Áno, obyčajne tak býva," prisvedčila pani.

Na jeho tvári rozliala sa bľadosť. Oko mu zaiskrilo, päste sa stisly.

„Ale tu tak nebude," doložila hneď s presvedčením v hlase. „Nezabúdaj, že ti ja ručím"...

Jej istota, presvedčenie, viera v dobrý výsledok prešly i na Matu mimovoľne, proti jeho vôli. Obavy a pochybnosti začínajú sa tratiť, sťa chmáry pred lúčami slnca a jemu sa otvára výhľad do nového obzoru, osvieteného nádherným svetlom. Zmocnila sa ho viera, že v túto chvíľu stalo sa niečo veľkolepého — budúcnosť jeho Katice zase je bezpečná, bez úskalia a nebezpečia.

„A k tomu vedie, Mate, jediná cesta: obťažná síce, ale bezpečná. Neviem, či budeš chceť zahnúť na ňu a to čím skorej, hneď dnes."

„A prečo by sa už protivil, keď je raz tak?"

„Nebudeme sa im protiviť: to je tá cesta. Naopak, budeme ich napomáhať; nech sa bez prekážky schádzajú, nech sa spoznajú dokladne, ako budúci manželia — dajme im príležitosť, nech sa presvedčia, či je medzi nimi pravá, úprimná láska... Ty dovedieš dievča domov, nech sa môžu schádzať pod našimi očima. Vieš sám, že tajné, zakázané schôdzky sú nebezpečné... Nech sa schádzajú

bez prekážky, ako praví snúbenci: keď sa dobre spoznajú, rozhodnú už i sami, bez našej pomoci, či sa majú sobrať, alebo nie. Ak vytrvajú v láske, ak to bude ich vôľa: nuž vo meno Božie, nechže sa i soberú. Ja sa nebudem protiviť: prijmem tvoju dcéru s otvoreným náručím, ako by bola moja. Tedy, čo ty, Mate, myslíš?"

„Veď práve to ma trápi, že nevieme, na čom sme!" zvolal Mate zas v úzkosti. Za slovami panej predsa sa len skrýva úskalie pre jeho dievku. „A keby mladý pán o polroka zvrtol? Jemu sa ľahko vrátiť — ale čo sa s ňou stane? Jej bude budúcnosť zkazená, šťastie zakopané..."

„Prečo? Len nepreháňajme, Mate! Budúcnosť zkazená — to nie, iba nezdar, nehoda... Koľkí sa rozídu pred samou svadbou a predsa každý najde pozdejšie svoje šťastie v druhú stranu. Prečo by ho nemohla tvoja dievka najsť inde, to šťastie? Konečne nebude sa jej môcť rátať za hanbu, že jej dal slovo Niko Dubčić!"

„To je pravda," pristáva Mate. „I mne sa tento spôsob pozdáva, hoc všeličo, všeličo ma trápi..."

„Hja, môj Mate — ľudské diela nemôžu byť dokonalé. Tak ani tento náš plán. I on má nedokonalosti, všeličo je neúplné: ale my sme zachránili, čo sa dalo zachrániť, urobili, čo sa dalo urobiť, a ostatok je v rukách Božích"...

Matu temer uspokojily jej slová. I v ňom je hodne tej zásoby, ktorej tento ľud má takú silu na sklade: spoliehania sa na milosť Božiu. V ňom len jesto viac vytrvalosti, energie, ktorá ho núti, aby hneď pri prvej prekážke neochabol, nesložil ruky a s resignáciou neočakával, čo donesie z milosti Božej deň zajtrajší... Nie, on hneď nekapituluje, nevzdá sa, ale rozmýšľa, uvažuje i probuje svoje sily. No čo môže ešte urobiť v tomto prípade? Vidí i on, že nič, ani najmenšej veci: očakávať trpelive a bdieť, strážiť, predísť a vyhnúť úskaliu... Teraz mu je už jasné, že mu dcéra bola vo veľkom nebezpečenstve: bola by snáď ztratená, neodvratne zničená, nech je šora Anzula inakšia. Prichodí mu ďakovať Bohu, že natrafil na takú ženu, takú mater...

„Ja pristávam na všetko", preriekol konečne svojím tichým, odhodlaným spôsobom. „Vaše rady sú rozumné a poctivé. Veru som sa nenazdával, že budem dnes ešte takto spokojný. To je vaša zásluha, hospodarica! Bol by temer veselý, keby ma jedna vec nemrzela"...

„Tedy ešte obavy!" zadivila sa pani, už trochu netrpelive.

„Nie obavy, ale ľúto mi je, čo sa stalo prvej. Hnev ma uchvátil, padlo mnohé slovo, ktoré ma trápi. Dal by neviem čo za to, keby nebol pohovoril, čo som pohovoril"...

Pani sa len usmiala, ale úsmevom smutným, uprúc zamyslené oči k vrchom prímorským, pod oblohou tmavou ako šata.

„Necnej si, Mate — v mnohom si mal pravdu. I ja nahliadam, že som ho mala držať prísnejšie: dnes mohlo byť všeličo inakšie... Ale zas musíš povážiť moje okolnosti. Bola som vdova, mladá, nezkúsená, bez vodcu a ochrancu uprostred sveta, ktorý nežičí, ale podráža noby, kde môže — vdova obsypaná prácou a starosťami

na všetky strany. K tomu povážˇ, že som nemala nikoho, iba to dieťa — jedinú potechu, jedinú nádej... I ja som len žena, nediv sa, že sa popúšťalo, zo slabosti, kde bolo treba pritiahnuť uzdu. Nuž nemaj zato naň ťažké srdce. Ver mi, on je dobrý, a čo je najviac hodno: má cit statočnosti a povinnosti v sebe. Zato ti zaň ručím a beriem celú zodpovednosť na seba a nebojím sa... Ja ho ešte raz vyzpýtam, rozložím mu všetko: ak sa neskláti — ja mu povolím. Ty vyzpýtaj zas ju, a ak najdeš pri nej náklonnosť k nemu, doveď ju domov a spusti sa na mňa."

„Dovediem ju tak i tak. Bolo by lepšie, keby nebola nikdy vykročila z domu"... pokyvuje Mate smutne hlavou. „A vyzpytovať ju — načo? Keby nebola pristala, váš syn nebol by hovoril s vami. Ja viem, že pristala, viem dôkladne — presvedčil som sa"... A pred očima stojí mu zas jej zvláštny zjav z tanečnej dvorany, jej výraz plný oduševnenia, šťastia... „Nech býva doma, pod mojimi očima bude bezpečnejšia. A váš syn, ak má úmysly čestné, nech slobodno prichádza. Ale verejne!"

„To je v poriadku," prisvedčila pani.

Povstali a pobrali sa na cestu. Zdalo sa im, že minulo mnoho času, čo strávili v tejto vinici. Ich bytnosti sa dosiaľ trasú a vlnia pohnutím, ktoré tu zažili. Netaja si, že schudobneli o mnohú nádej, o mnohú illusiu; no zas sú radi, že im ostal pokoj a že sa v priateľstve rozchádzajú...

Mate osedlal Galešu, pomohol vysadnúť panej a už kráčajú pomaly, pomedzi vinice, bujné a zelené, až sa ich zeleň dvíha a akoby kypí ponad nevysoké, šedé múriky. Ich tône, kráčajúcich hrebeňom kopca, padajú sťa čudné mátohy, hýbajúce sa napred fantastickým krokom. Pri ich kroku vyletujú vtáčky, alebo sa vťahujú hlbšie do krovia. Kráčajú mlčky, každý so svojou ťarchou myšlienok a starostí, čo navalil život. Mate sa drží jednou rukou samára, aby bol naporúdzi, ak by Galeša pokĺznul, alebo sa prestrašil.

A šora Anzula? I ona prežíva znovu, čo sa od včerajška stalo. Aké čudné premeny! Aká stupnica rôznych myslí, bied, trápenia! A naostatok tento mier, táto spokojnosť... Teraz sa teší, že to všetko prežila... Čo všetko sa povyrovnávalo, koľko záhad sa rozlúštilo, samo sebou, temer bez jej pričinenia. A čo je hlavné — ona si nezadala v ničom... Nemusí sa odtrhnúť od toho, čomu žila, v čom sa kochala, v čom chce zotrvať až do smrti. Poddala sa, sklonila šiju, to je pravda — prevzala na seba nové povinnosti, novú zodpovednosť, ktorej by sa včera bola ešte lakala ako neznesiteľnej ťarchy: no neztratila ničoho, teraz už jej je o polovicu ľahšie. Ako by niečo tajomného pomáhalo jej znášať novú ťarchu zodpovednosti — kási neznáma, tajomná sila, no sila, ktorá ju dvíha, teší, obodruje...

„Len nech bude všetko k osohu, na šťastie!" dvíha myseľ k výšinám, odkiaľ sa naučila prosiť a očakávať pomoci, vyslobodenia. Prosí, modlí sa za šťastie svojich, zabúda ochotne na rany svojho srdca — na ťažké obete. I ten milý zjav dievčiny, ktorú mu od-

chovávala, na ktorú sa tešila — i ten zjav zastiera záclonou zabudnutia. „Len odvaha a žiadna obeť nemôže byť ťažká...“

Posilnená, pozdvihnutá na duchu, vrátila sa do svojho rozsiahleho dvora. Obyčajným svojím spôsobom ďakuje Mati za ustávanie. Cíti zas v sebe silu, istotu, ktorou je naučená podrobiť si každého. Tak sa hneď zastavila pri práčkach, ktoré drhnú bielizeň v mydlinách. Vyhrešila ich, že sa opozdily z rána, že negazdujú s mydlom; ba i Mandine sa dostalo po nose, že ich nenazerá... Slúžka sa nesmierne nafúkala, zvrtla sa bez slova, že tam dakde v kuchyni nakričí na dakoho. No čuje na šťastie mekotať kozu zo stajne. „Stojí ohlade nebodaj — nik by jej nepohodil! ešte mi prischne“ — a už hrnie do náručia olivovej chvojiny a terigá do stajne.

„Treba jej znať nôtu,“ myslí si Mande, keď hnev trochu pominul. „Neodvrkuj, keď kričí — uhni, ona obanuje a hneď je všetko dobre...“

„Kde sú hospodár?“ pýta sa jej pani, zas vľúdne, keď vošla do kuchyne.

„Budú hore,“ odpovedá Mande. „Celý deň sa nepohli z domu. Boh vie, čo to s nimi.“

„Choď, povedz im, že ja večeriam o siedmej. Ja som vyhladla. A oni ako chcú, so mnou, či pozdejšie“...

O chvíľu sišiel dolu i syn. Badať na ňom velikú zmenu. V tvári nieto bezstarostnej, bujarej radosti zo života. Na čele poznať stopy ťažkých starostí, v tvári stopy vnútorných zápasov. No tvár sa mu hneď vyjasnila, keď zachytil jej pohľad, z ktorého zas svieti dobrota, nežnosť materinská.

„I ja som vyhladol, mama!“ zvolal, a vidno, že sa namáha, aby to zas znelo veselým, bezstarostným tónom. „Obed mi nechutil bez teba. Keby bol vedel, kde si, bol by osedlal Rumenka a za tebou“...

„Bolo vstať zavčasu!“ usmiala sa ona. „Ale hospodár zaspali, ako obyčajne. Ostatne lepšie, že zaspali,“ doložila a v oku jej šľahol akýsi divný blesk. „Bolo treba tam vybaviť všeličo a mladý hospodár neboli by mi bývali na žiadnej pomoci...“

Niko netuší, aký majú význam tieto záhadné slová. Ostatne mu ani nezíde na um sliediť za ich smyslom, jemu, ktorý berie veci tak, ako sú a má pritom plnú hlavu druhých starostí.

Vo dvore zas sa rozlieha šum; život kypí, ako obyčajne. Nikto by neriekol, že z toho složitého stroja dnes ráno len toľko že nevypadlo hlavné koleso a či hlavná zpruha, že malo všetko zaseknúť, vyšinúť sa z koľají. Samému Jurovi čudné veci, ktoré dnes ráno popočúval a i pohovoril, predchodia, ako niečo ďalekého, hmlistého, ako by to bolo prešumelo vo sne. Aspoň nijako nepristanú sem, nepracú sa do tohto života, ktorý tečie bez prekážky, riadne a triezvo, svojou vymeranou dráhou...

Večera sa tedy odbavila za vidna, na terrasse. Zôkol-vôkol dýše všetko pokojom. I krotké more, ktoré horí sťa zlato, rozliate medzi ostrovami a pevninou, i prímorské vrchy, kúpajúce sa v ružovej žiare západu. Odkiaľsi zo stráne dolieha zádumčivá pieseň, nekonečná,

tiahla a zaniká v tichom kraji. Dolu v zálive čakajú barky na mrak, aby vytiahly do kanála a zažaly vatru na mámenie rýb.

Pri večeri nestalo sa nič zvláštneho. U Dubčićov je beztoho obyčaj, že sa pri stole nevedú nikdy rozčulujúce rozhovory. No Mande vzdor tomu cíti, že je tu niečo nového, niečo natiahnutého — vie skoro s istotou, že sa tu bude o chvíľu rokovať a rozhodovať. A nesklamala sa. Sotva bol stôl odstrojený a dvere na terrasse zatvorené, šora Anzula pristúpila k veci.

„Ty by si sa tedy chcel ženiť,“ začala bez okolkov a v oku jej žiari dobrota a shovievavosť. „Chcela by vedieť, čím ťa okúzlila práve ona, a nie ktorá druhá. Vybral si si trochu nezvyklým spôsobom — otázka zdá sa mi byť tedy na mieste.“

„Čím ma okúzlila! Čím dievča môže okúzliť človeka. Milota, krása, celý zjav, celá bytnosť... Dosť na tom, púta ma celou bytnosťou.“ Červeň mu skočila do tváre, hlas sa mu trasie rozochvením, lebo cíti, že je rozhodnutie blízko.

Mať mu položila ruku na jeho ruku, horúcu, nervósne stisnutú.

„Treba sa dorozumeť; ale najprv skúmať sa, vedieť na čom stojíme, rozvážiť si vec so všetkých strán. Predovšetkým maj pred očima, že je toto krok dôležitý. Ak sa stane mýlka, taká mýlka je osudná, v mnohom ohľade nenapraviteľná... Skúmať, uvažovať teraz, kým nenie pozde. Nediv sa, že sa materské srdce trasie úzkosťou; že sa spytuje, čím ťa pripútala, a či je to puto pevné, trváce, aby vydržalo celý ľudský vek... Uvažovala som sama v sebe, čím ťa mohla upútať? Veď i druhé dievčatá majú snáď tie isté vlastnosti, čo ona, a ty si si ich nevšimol... Snáď má dáku zvláštnu, vynikajúcu vlastnosť, ktorú si na nej vynašiel? No nenie tým rečeno“ — pokračuje ona chlácholive, ako by ho chcela utíšiť, lebo na ruke pobadala chvenie — „nenie tým rečeno, že by žena nemohla byť výtečná i bez vynikajúcich vlastností.“

„Ja sa ufám, že ona bude dobrá žena“...

„To by bolo tedy vybavené. Ale čo ti mám položiť na srdce, je tvoja povinnosť: či si si rozvážil ako svedčí, zrele a dôkladne, čo si predsavzal? Či si skúmal samého seba, tvoje predsavzatie: či je pevné, vonkoncom vážne...“

„S okamžitým vrtochom, vieš dobre, že by sa nebol opovážil pred mamu. Mám k nej toľkú úctu, že také zahrávanie by považoval za hriech. Ja som sa dosť narozmýšľal, nauvažoval, dosť som i váhal; ale vždy mi len vychodilo na jedno: Katica musí byť tvoja...“

„To ma teší, keď je tak,“ odpovedá mater s úzkosťou v srdci, no vzdor tomu zaujatá tónom hlbokého presvedčenia, odhodlanosti, ktorým prehovoril.

„Ty si sa spýtala, čím ma okúzlila“ — začal teraz už bez vyzvania, pohnutý snáď jej dobrotivosťou. „Ja by nevedel označiť na vlas, čím — no myslím najskôr tým, že je sedliacka. Tie dievčatá majú predsa v sebe viac prostoty, nefalšovanej prirodzenosti, než naše precibrené, edukované slečinky. Pri tejto tu okrem týchto výhod jesto i ducha, i ostrovtipu a, čo je hodno najviac — istá šľachetnosť smýšľania. Nenie ti to, mama, prostá obyčajná dievka;

Hamlet,

kráľovič dánsky.

Tragédia v 5-tich dejstvách

od

V. Shakespearea,

preložil

Hviezdoslav.

(Pokračovanie.)

Štvrté dejstvo.

Scéna 1.

Tá istá chyža kráľovnina.

Vystúpia: **Kráľ, kráľovná, Rosenkrantz a Guildenstern.**

Kráľ. Už je kýs' obsah v týchto vzdychoch, v týchto
osŕkoch hlbokých: nuž musíte
ich na reč preložiť; je slušné, by
sme srozumeli im. Kde je váš syn?
Kráľov. (k Ros.-vi a Guil.-vi). Dožičte nám to miesto na chvíľôčku.
(Oba odídu.)
Ó, drahý pán môj, čo som videla
ja tejto noci!
Kráľ. Čo tak, Gertrudo?
Ako je s Hamletom?
Kráľov. On zúri-búri
sťa oceán a víchor, oba keď
spor vedú o tom, kto z nich mocnejší.
Vo výnimečnom svojom záchvate,
že občul čosi hnúť sa za čalúnom,
vraz kord svoj vychytí, a vykríkne,
vraj, *potkan! potkan!* a v tom domnení
náramnom zakole, jak utajený
tam meškal, toho starca dobrého.
Kráľ. Ó, ťažký výčin! To sa stane nám,
nech my sme tak tam; jeho svoboda
je plná hrozieb v oči všetkým: proti
vám samej, nám a vôbec každému.
Och! ako bude krvavý ten skutok
zodpovedaný? Nám ho položia
len za vinu, ichž opatrnosť bola
by mala na krátko vziať, obmedziť
a spoločenstvu odňať tohoto
zošaleného mladocha: — bo veď
tak veľká bola naša láska, že
ni nahliadnuť sme nechceli, čo najvýš

je potrebným; lež, sťaby majiteľ
choroby mrzkej, pred rozchýrením
zlo zavarovať, dali sme sa pásť mu
na špiku práve života. Kam šiel?

Kráľov. Na stranu telo odvlieka, čo zabil:
nad ktorým i tá jeho vtelená
zúrivosť, rovno nejakému kovu
drahému medzi kopaninami
rúd nectných prebleskuje rýdze; áno,
on plače nad tým, čo bol urobil.

Kráľ. Ó, Gertrudo, poď preč!
Prv nesmie slnce vrchy ožiariť,
než odtiaľ sme ho na loď odpravili.
A za ten mrcha skutok s veškerou
to veličavou našou, zručnosťou
nám obom prijde zaujať sa a ho
ospravedlniť. — Hejže! Guildenstern!

Predstúpia **Rosenkrantz** a **Guildenstern.**

Priatelia, choďte oba, priberúc
i ešte pomoc dajakú si. Hamlet
v pomätenosti zmárnil Polonia
a z chyže matky preč ho odpratal
kams'. Iďte tedy, vyhľadajte ho;
s ním rúče prevravte, a mrtvolu
doneste do kaplice. Len vás prosím,
si pospešte s tým. — (Ros. a Guil. odídu.)
Poďme, Gertrudo;
zavolať dáme našich najmúdrejších
priateľov, by sme rozložili im,
čo zamýšľame počať, neináč
čo prihodilo sa tak neprihodne.
Tak azda pomluva, — jejž sipot-šept
prez obvod sveta prosto, aniby
to delo k cieľu svojmu, zanáša
svoj jedovatý výstrel, — opominie
nám meno naše, vozduch uhodiac
nezraniteľný. — Och, poď! čas zve rázne;
mám v duši plno neshody a bázne. (Odídu.)

Scéna 2.

Iná chyža tamže.

Vystúpi **Hamlet.**

Ham. Bezpečne uporajený.

Ros. a *Guil.* (zvonku). Hamlet! princ Hamlet!

Ham. No ticho! čo za lárma? kto to volá na Hamleta? Ó, sem sa šutrujú!

Vnídu **Rosenkrantz** a **Guildenstern.**

Ros. Čo zrobili ste, výsosť, s mŕtvym telom?
Ham. Ho slúčil s prachom, s nímž je v rodine.
Ros. Povedzte, kde je: by sme ztiaď ho vzali a dopravili do káplnky.
Ham. Neverte tomu.
Ros. Čomuže neveriť?
Ham. Že som v stave zachovať vaše tajomstvo, a svoje vlastné nie. Nadtož ešte, súc opýtaný jednou hubou! — čo za odpoveď môže byť udelená od syna jedného kráľa?
Ros. Vy ma považujete za hubu, pane kráľoviču?
Ham. Tak je, pane, za ňu: ktorá vpíja do seba tváre kráľove, jeho milodary, jeho hodnosti. Ale takí úradníci preukazujú kráľovi najlepšiu službu ku koncu: on prechováva ich, ako opica robieva s oriešky, v kútiku čeľusti svojej; najprv ham! do úst, aby neskôr preglgnuté boly. Kadenáhle on potrebuje to, čo vy ste nacickali: len si vás smäčká, a huba, to jest vy musíte byť práchnom znova.
Ros. Nerozumiem vám, môj princ.
Ham. Teším sa z toho; šelmovská reč spočíva v uchu bláznivom.
Ros. Milostivý pane, vy musíte nám povedať, kde je tá mrtvola, a s nami zajsť ku kráľovi.
Ham. Mrtvola je u kráľa, ale kráľ nenie u mrtvoly. Kráľ je takô onô —
Guil. Že *onô,* kráľoviču?
Ham. Z en-o-no; doveďte si ma ku ňmu. Skry sa, líško, za ňou všetci friško! (Odídu.)

Scéna 3.

Iná sieň tamže.

Vystúpi: **Kráľ** so sprievodom.

Kráľ. Som poslal pohľadať ho, ako aj
mrtvolu vykutať. Jak nebezpečné
je, že ten človek chodí svobodne!
A predsa proti nemu prísnosti
zákona neľza použiť nám: on
je obľúbený u mätežnej tlupy,
čo návidí nie svojou súdnosťou,
lež zrakmi svojimi; a kde je tak,
tam vinníka trest býva považený,
no nikdy vina. Aby hlaďučko
a rovno bolo navlečené všetko:
to, že sme zhurta poslali ho preč,
sa musí pozdať dlhotrvanlivou
úradou. Tak keď vzrastú nemoce
po beznádejný stupeň, zúfalé
len opatrenia obľahčivé sú,
alebo žiadne viac.

Vystúpi **Rosenkrantz.**

Nuž! čo sa stalo?
Ros. Kde mŕtve telo popratané je,
môj jasný pane, nijak nemohli
sme zvedieť od neho.
Kráľ. No kde je on?
Ros. Tu vonku, kráľu môj, je, pod strážou,
k rozkazu vášmu.
Kráľ. Priveďte ho pred nás.
Ros. Hej, Guildensterne! doveď princa sem.

Vystúpi **Hamlet** a **Guildenstern.**

Kráľ. Nu, Hamlet, kde je Polonius?
Ham. Na večeri.
Kráľ. *Na večeri!* Kde?
Ham. Nie, kde on jie, ale kde jeho jedia: istý snem politických červov oddal sa práve do neho. Taký váš červ je vám sám cisár čo do stravy. My tučíme všetky tvory, aby sme potom seba vytučili; a my tučíme seba samých k vôli chrobákom: váš tučný kráľ a váš chudý žobrák sú len rozdielne jedlá, — dve misy, ale na jeden stôl; to je konec.
Kráľ. Beda, beda!
Ham. Ten človek môže ryby chytať na červa, ktorý jedol z kráľa, a jesť z ryby, ktorá kŕmila sa týmže červom.
Kráľ. Čo tým mieniš?
Ham. Nič takého: len ukázať vám, ako kráľ môže pocestovať cez črevá ďada.
Kráľ. Kde je Polonius?
Ham. V nebi; pošlite ta opáčiť. Akže ho váš posol nenajde tam, tak hľadajte si ho na inom mieste vy sami. Ale, užtoveru, nenajdete-li ho behom tohoto mesiaca, to zavoniate ho, keď tak hore schodmi pôjdete si na galleriu.
Kráľ (k pojedným zo sprievodu). Choďte, hľadajte ho tam.
Ham. On dočká vás už, až ta zajdete. (Sprievodčí odídu.)
Kráľ. Hamlete, tento skutok pre tvoju
bezpeku zvláštnu, — ktorú ceníme si
tak, ako veľmi utrápení sme
pre to, čos' spáchal, — skutok ten ťa musí
s rýchlosťou blesku ztadiaľ odplaviť:
i preto prichystaj sa. Koráb už
je hotový, aj vietor priaznivý,
družina čaká pohromade, vôbec
má namerené všetko do Anglicka —
Ham. Vraj, do Anglicka!
Kráľ. Áno, Hamlet.
Ham. Dobre.
Kráľ. Tak aj je, nech znáš naše úmysly.

Ham. Vidím cheruba, ktorý vidí ich. — Ale poďme; do Anglie! — S Bohom, roztomilá mater.

Kráľ. Tvoj milujúci otec, Hamlet.

Ham. Moja matka: otec a mať sú muž a žena; muž a žena je jedno telo; a tak tedy: moja matka. — Hajde, do Anglicka! (Odíde.)

Kráľ. Stúpajte zápät mu; ho úspešne
privábte na loď; neotáľajte;
chcem, tejto noci aby bol preč odtiaľ.
Ta! spečatené všetko, v poriadku,
čo ináč podporou je samej veci;
nuž prosím oboch, sponáhľajte sa.
(Ros. a Guil. odídu.)
A, Angličane, máš-li za dačo
priateľstvo naše, — jak ti naša veľmoc
môž' jeho hodnotu dať pocítiť,
preds' do tých čias je šrám tvoj strupký a
červený v stopách od dánskeho meča,
a ty sám úctyplný svobodne
nám holduješ, — tož nesmieš chladne stranou
pohodiť našu samodržavnú
pru, ktorá z plna žiada-nakladá
(skrzeva listy, zaklínajúce
ku prevedeniu toho) bezodkladnú
smrť Hamletovu. Zrob to, Anglio;
bo, súchotiny jak, sa vzteká v krvi
mi on, a ty ma musíš vyliečiť.
Kým nezviem jeho skon: nech šťastie speší
bár v lono mi, mňa nikdy nepoteší. (Odíde.)

Scéna 4.

Rovina v Dánsku.

Vystúpi **Fortinbras** a **vojsko** pochodom.

For. (k dôstojníkovi). Choď, kapitáne; pozdrav odo mňa
dánskeho kráľa. Sdeľ mu, následkom
že privolenia jeho Fortinbras
nástojí na prievode sľúbeného
to pochodu cez jeho královstvo.
Znáš miesto dostavné. Ak veličenstvo
by jeho chcelo niečo s nami mať,
tak z tvári v tvár mu vzdáme našu úctu;
i to mu oznám.

Kap. Vykonám, môj princ.

For. Stúpajte zvoľna. (Odíde Fortinbras a vojsko.)

Vystúpia: **Hamlet, Rosenkrantz, Guildenstern** atď.

Ham. Dobrý pane môj,
čie sú, toť, sily válečné?

Kap. Tie patria
Norvéžsku, pane.
Ham. Kam zamierily, pane, prosím vás?
Kap. Oproti istej čiastke Polanska.
Ham. Kto velí im, môj pane?
Kap. Starého
Norvéga synovec to, Fortinbras.
Ham. A ide sa to na Polanska srdce,
a či sa týka niekde pomedzia?
Kap. Bych pravdu riekol, bez naprikladania:
ideme dobyť zeme kavalček,
na ktorom osohu niet leda meno.
Čo platil by som päť dukátov, päť,
bych nechcel na ňom gazdovať. A viac
ver' nájomného ani neprinesie
Norvéžanovi abo Polanu,
nech írečite založí ho.
Ham. Nuž tak
ho Poliak ani brániť nebude.
Kap. Oj, predsa; už ho vojskom obsadil.
Ham. Dve tisíc duší, dvadsať tisíc zlatých
spor nedoprieči o to stebielko: —
to vred, hla, kde je primoc blahobytu
i pokoja: vred, čo zdnu prepuká,
a neprejaví vnešne príčiny,
na ktorú zmiera človek. — Vrúca vďaka
vám, pane.
Kap. Boh vás, pane, opatruj. (Odíde.)
Ros. Môj princ, či sa vám bude páčiť ísť?
Ham. Priam dohoním vás. Choďte kúsok vopred.
(Rosenkrantz a Guildenstern odídu.)
Jak každá z príhod na mňa žaluje,
a farbavú mi dráždi pomstu! Čo
je človek, jestli najvyššie preň dobro
a jeho času tŕžoba je len:
spať a sa kŕmiť? Hovädo, nič viac.
On, ktorý stvoril s takým bohatým
nás výrazom, vpred patriacim i nazad,
nám veruže tej vlohy nedoprial
a umu bohupodobného, aby
v nás tuchly bez úžitku. Teraz už,
či si je zverským zábudkom či dákym
vrtochom zbabelým, čo rozmýšla
o zbehu priurčito, — myšlienka
to ináč, ktorá, rozštvrtená, jednu
časticu iba múdrosti a vždy
z troch štvrtí chabosť v sebe má, — ja ozajst
nechápem, načo vôbec jestvujem,

len abych trkotal, že: *túto vec*
ti zrobiť treba? keď preds' príčinu
mám, vôlu tobôž, silu, prostriedky,
bych urobil to. Príklady, tak hrubé
ni táto zem, ma upomínajú: —
Toť, svedectvom i voj ten, toľký počtom
i nákladnosťou, v čele s cintľavým
a útlym princom: ktoréhožto duch,
slávobažnosťou božskou nadchnutý,
si trôfa uškliabať sa na výsledok,
preň nedovidný; vystavujúc sám,
čo smrteľné i neisté je, smelo
všetkému, trebár si je šťastie, smrť,
nebezpečenstvo: a to za vajačnú
škrupinu jednu. Vpravde velikým
byť neznamená nerozčuliť sa
bez veľkej pohnútky, no veličizne
sa pustiť v rozpor o slamku, keď česť
je v sádzke. Jakže tedy obstojím si
ja, ktorý otca zavraždeného,
mať spŕznenú mám za popudy umu
i krve, a preds' všetko nechávam
spať? medzitým čo, sebe na hanbu,
zriem v nastávaní dvadsať tisíc mužov
smrť, ktorí za prelud a chýru hvizd
do hrobov svojich zaberajú, sťa
by do postieľ; o pliacok zápasiac,
na ňomžto šíky ni len nemôžu
boj podstúpiť, ba ktorý na mohylu
je nie dosť priestranným, ta pochovať
môcť pobitých? — O, mysle, žížnite mi
po krvi od dnes počnúc potomne
vše, alebo ste naskrz ničomné! (Odíde.)

Scéna 5.

Elsinor. Sieň na zámku.

Vystúpia: **Kráľovná, Horatio** a jeden **šľachtic.**

Kráľov. Ja nechcem hovoriť s ňou.
Šľach. Je neodbytná; vskutku najašená;
v rozpoložení, že s ňou doprosta
mať treba sútrpnosť.
Kráľov. A čože chce?
Šľach. Hovorí veľa o otcovi svojom;
povedá, čuje vraj, je číra lesť
na svete tom; a stene, búcha sa
do prsú; slamka na kríž zapriečí
jej k podeptaniu po nej v zlosti; vraví

dve na tri, čo ak zpola smysel má.
Reč jej je ničím, a preds' neforemný
jej spôsob poslucháčov pobáda
k vývodom: oni dopadnú v tom smer,
i lácu-plácu slová primerane
ich vlastným myšlienkam; čo, najmä jak
i k slovám kyne, pokyvuje hlavou
a posunkuje, ozaj jedného
mimoďak ponúka sa domýšľať,
v tom že je pomysel, síce istotného
nič, predsa mnoho nešťastlivého.
Hor. Ba dobre bude pohovoriť s ňou;
bo bojsa stihla mrcha podozrenia
by do zlokotných myslí zatrúsiť.
Kráľov. Nech vstúpi tedy. (Horatio odíde.)
Chorej mi duši, jak to hriechu ráz,
z úst každej pletky hrmí zhuby vzkaz;
tak zbŕkle revní vina: v obave
prekotu, sama kydá strmhlave.

Horatio vráti sa s Oféliou.

Ofel. Kde je jej prekrásne veličenstvo dánske?
Kráľov. Čože je, Ofelia?
Ofel. (spieva:)

Ako rozoznám, môj milý,
od iných ťa, och?
Po širáčku s páskou z mušlí,
kvačke, sandáloch.

Kráľov. Ach, ľúbezná slečno! čo znamená táto pieseň?
Ofel. Čo povedáte? nie, prosím vás, dajte pozor! (Spieva:)

Zomrel on, je po ňom, pani,
zomrel i je tam;
u hlavy mu rov z pažite,
u nôh kameň-kam —

Kráľov. Ja nieže tak, Ofelia —
Ofel. Prosím vás, pozorujte! (Spieva:)

Pod zásterou bielou ni horský sňah, —

Vystúpi Kráľ.

Kráľov. Ach, pozrite len sem, pán manžel.
Ofel. (pokračujúc v speve):

od kvetín rozsiatych ťažkou;
tie slzavé prez hrobný hrnú prah
s ľúbosti triaškou.

Kráľ. Ako sa máte, švárna slečinko?

Ofel. Dobre, Pánboh vám odplať! Povedajú, že vraj sova bola dcéra pekárova. Pane, my vieme, čo sme, no nevieme, čím môžeme byť. Boh buď prítomný vášmu stolu.

Kráľ. Dumie o svojom otcovi.

Ofel. Prosím vás, netraťte viacej slov o tom; ale keď sa vás opýtajú, čo to značí, recte toto:

(Spieva:) Zajtra je deň sv. Valcka;
len svit čo bozká zem:
ja, dievča, ti u okienka
sťa Valek zastanem.

Tu vstal ni kvet, sa odel hneď,
šťuk! dvere; vpustil on
rád pannu dnu, čo pannou, nu,
ver' nevyšla viac von.

Kráľ. Šumná Ofelia!

Ofel. Veru tak, hľa, bez zadušania sa, urobím tomu konec!

(Spieva:) Pri svätých troch, ba prisámboh,
fuj! hanba! Mládenec,
priam zrobí ten, keď môže len;
hyš, kokoš! mrzká vec.

Tá: Než si bol ma podviedol,
ma vezmeš, istils', než —
On: Iste máš ma na sobáš,
nech v komôrku mi nevlezieš.

Kráľ. Ako dlho je ona už takto?

Ofel. Nadejem sa, všetko bude dobre. Musíme byť trpezliví; ale ja nemôžem ináč ako plakať, keď si pomyslím, že majú ho uložiť do studenej zeme. — Môj brat musí o tom vedieť; a tak vám ďakujem za vašu dobrú radu. — Rušaj, kočiaru môj! — Dobrú noc, paničky; dobrú noc, utešené dámy; dobrá noc, dobrá noc. (Odíde.)

Kráľ. Stúpajte za ňou zápät; strežte ju,
vás prosím, dobre. (Horatio odíde.)
O, to žiaľu jed
je hlbokého; všetko sa to prýšti
zo smrti otca jej. Och, Gertrudo,
Gertrudo, keď raz prijdú neresti,
tie neprijdú ti ako jednotliví
špehúni, ale plukom! Ponajprv
jej otec zabitý; hneď za tým váš
syn preč: — a len on násilným si strojcom
bol odstránenia spravodlivého;
tu zasmušený ľud, až odutec
a neduživý od hútania, šeptu
i reptu pre smrť Polonia to
dobrého: — a my ozaj nezrale

sme jednali, ho dajúc pohrobiť
tak šiky-miky; zase Ofelia
úbohá, sama sebe odňatá
i čisťučkému svojmu rozsudku,
bez nehož sme len obrazmi či púhe
zvieratá. V pokon, — čo však obnáša
o veľa viac, než totam do hromady, —
jej brat sem prihnal tajmo z Francie;
sa divom sýti, oblieka sa v mračná,
a nedostatku na šepkárov niet
sluch otráviť mu rečmi morovými
o smrti otcovej: v čom potreba,
súc v núdzi o záminky, nebude sa
zpečovať nijak naše osoby
od ucha k uchu stíhať obvinou.
Ó, moja drahá Gertrudo, to všetko,
podobne hustej palbe vražednej,
mi na nejednom mieste dodáva
smrť vrchovatú. (Hluk vonku.)
Kráľov. Bože! čo to za hluk?
Kráľ. Kde sú mi Švajciari? Nech strážia dvere!

Vojde druhý **šľachtic.**

Čo sa to deje?
Šľach. Zachráňte sa, kráľu
môj! Oceán, keď haťou prekypí,
nehlce dravším chvatom nížiny,
jak mladý Laert, vodcom odboja,
premáha vaše služobníctvo. Luza
ho pánom zve; a jakby sa len svet
mal teraz počať, zapomenutá
by bola minulosť, zvyk neznámy,
aj schválitelia, takže podpory
každého riadu: oni vykrikujú
si: ‚Voľme ho! nech Laert kráľom je!'
A čapice a ruky, jazyky
ich, všetko výska k samým oblakom:
‚Nech Laert bude kráľom, kráľom Laert!'
Kráľov. Jak veselo si narážajú, laď!
na stope falošnej; ó, zlyhalo
vám dôkladne, vy lstiví dánski psi!
(Lomoz zvonku.)
Kráľ. Ha, vylomili dvere!

Vystúpi **Laert**, ozbrojený; **Dáni** sa hrnú za ním.

Laert. Kde je to králisko? — Vy, páni, všetci zostaňte vonku.
Dáni. Nie, nás vpusťte tiež.

Laert. No prosím vás, mne k vôli urobte.
Dáni. I radi, mileradi.
Laert. Ďakujem
vám: — dvere obstaňte! — Hach, planý kráľu
ty, vráť mi otca!
Kráľov. Ticho, dobrý Laert,
Laert. Tá krupaj krve, čo je tichá ak,
mne do pangartov nadáva; mi škopom
prezýva otca; cudzoložnicu
jak, páli práve totam, stred kde svoj
má bez poškvrny cudné obočie,
mať moju statočnú!
Kráľ. Čo za príčina
je, Laerte, že tvoje vzbúrenie
tak obrom gáni? — Nechaj, Gertrudo,
ho; nestrachuj sa o osobu našu:
je ohradený toľkou božskosťou
kráľ, zrada že sa iba pripáči
v tvár tomu, čo má za ľubom, tak málo
urobí vôli svojej za dosť. — Nuž
rec, Laerte, mne, prečo rozpálený
si toľme? — Nechajže ho, Gertrudo —
Vrav, človeče.
Laert. Kde je môj otec?
Kráľ. Zomrel.
Kráľov. Nie skrz neho však!
Kráľ. Ale dovoľ, nech
sa vypytuje do sýta.
Laert. Jak prišlo
to, že on zomrel? Nedám sa vám ver'
za nosom vodiť. V peklo, oddanosť!
prísahy, iďte k rohatému čertu!
ta v nanajhlbší kadlub, svedomie
i milodušie! Čelím zatrateniu!
Až na tom stupni stojím, obidva
že svety v korisť vrhám nedbalstvu,
nech prijde, čo chce; len si vypomsteným
sa zplna octnem svojho za otca.
Kráľ. Kto prekáža vám?
Laert. Moja vôľa, nie
tá sveta celého. A so svojimi
prostriedky tak chcem dobre šafáriť,
že ďaleko i v malom zajdú.
Kráľ. Dobrý
Laerte, keďže žiadate si dôjsť
istoty, čo sa smrti vášho otca
drahého týka, či to výnosom
je pomsty vašej: na ruvačky-mačky
že chceli by ste ťahať oboje:

priateľa-nepriateľa, vyhrávača
i prehrávača?
Laert. Nikoho krome jeho vrahov.
Kráľ. Či
ich tedy chcete poznať?
Laert. Naproti
priateľom jeho dobrým *takto* šíre
otvárať hodlám svoje ramená,
a mláďatá jak pelikán, si hruď
rozparujúci vlastnú, budem kojiť
ich svojou krvou.
Kráľ. Veď tak; preto, hľa,
včuľ hovoríte ako dobré dieťa
a pravý šľachetín. No že ja nie
som vina smrti otca vášho, ba
najciteľnejšie želiem toho sám,
to rozsudnosť vám má tak priamo prejať,
jak deň vám pretre oči.
Dáni (zvonku). Vpusťte ju.
Laert. Ha, čo to! aký povyk? —

Vystúpi znova Ofelia.

Ó, horúčavo, vypraž modzgy moje!
vy, slzy, osolené sedemkrát,
vid vypečte i zdatnosť môjho zraku! —
Prisahám nebu, tvoja zbláznelosť
čo do tiaže tak bude odplatená,
až s miskou našou zfrungá váhadlo!
Ó, mája ružo! devo spanilá,
úprimná sestro, milá Ofelia! —
Ó, Bože! možné-li to, mladej devy
že vtip by krehký bol jak človeka
už starca život? Nežná v ľúbosti
je príroda: a kde je táto nežná,
vše dáky vzácny bytu svojho znak
odošle za predmetom lásky.
Ofel. (spieva):

Odkryto niesli ho na márach —
Hej, lulaj-lu, lulaj, hej, lu-lu!
Nejedna slza mu v hrob hrk! sťa hrach —

S Pánombohom, holúbku môj!
Laert. Nech máš svoj um a k pomste nahováraš,
by nedojalo takto.
Ofel. (spieva):

Máte nôtiť: holúš-holu —,
keď ho zvete dolu-ká.

Hoj, jak kolovrátok ten sa k tomu hodí! Je to ten falošný dvorský, čo ukradol dcéru svojmu predstavenému.

Laert. Toto nič je viacej od dačoho.

Ofel. Tuť je rosmajrínik, je to na pamiatku —

(Spieva): Prosím, milý, nezabuď;

a tu sú sirôtky, to je pre myšlienky.

Laert. Dovedený význam v pomätenosti! myšlienky a rozpomienky srovnalé.

Ofel. Tu je vlaský kôpor pre vás, i orlíčky; — tu je pre vás ruta; a totu voľačo pre mňa: — trebárs pomenujme ho blahovoňou za nedele; — ó, vy musíte nosiť rutu svoju s onakvosťou. — Tu jedna stokráska; — rada by som vám dala so pár fialôk, ale ony všetky povädly, ako mi otec zomrel: — hovoria, že skončil dobre —

(Spieva): Bo hodný, milý Robin je všetka moja radosť —

Laert. Strasť, trudnomyseľ, bolasť, peklo samo
ju k priazni privracia a k vľúdnosti.

Ofel. (spieva):

A neprijde on už viac?
a neprijde on už viac?
Nie, nie, mŕtvy toť —
na lôžko si umrieť choď;
on neprijde nikdy viac.

Bradu bielu mal sťa sňah,
ľan jak vlásky rieďučké;
on je tam, už je tam,
darmo vzlykať-fikať nám:
milosť jeho dušičke!

A všetkým kresťanským dušiam, vzývam Boha. — Pánboh s vami. (Odíde.)

Laert. Či vidíš to, ó, Bože?

Kráľ. Laerte, musím poobcovať s vašim
zármutkom, alebo vy uprete
mi právo ver'. Nuž stranou iďte si,
si z najmúdrejších zvoľte priateľov
tých, ktorých chcete len: a títo potom
nech vyčujú a súdia medzi mnou
a vami. Akže bezprostredne či
kroz ruku postrannú by dotknutými
nás oni našli: hotoví sme dať
kráľovstvo naše, našu korunu,
náš život, všetko, čo len zveme svojím,
vám k zadosťučineniu; jestli však
nie, spokojene dožičte nám svojej
trpelivosti, a my budeme
pospolu s dušou vašou pracovať,
by slušne bola spokojená.

Laert. Nechže
je tak. Ten spôsob jeho umretia,

tak pokryjome pohreb — žiadna trofej,
meč, címer jeho nad pozostatky,
ni slávny obrad, pompa zvyčajná —
až kričia o výsluch, jak zavznievalo
by z neba na tú zem, že musím to
vziať na otázku.

Kráľ. Tak aj máte zrobiť;
a kde je vina, ta nech dopadne
si potom veľký topor. Žiadam vás,
hybajte so mnou. (Odídu.)

Scéna 6.

Iná chyža tamže.

Vystúpi **Horatio** a jeden **sluha**.

Hor. Kto sú tí ľudia, čo si žiadajú hovoriť so mnou?
Sluha. Námorníci, pane; oni vravia, že majú listy pre vás.
Hor. Nech vojdú. — (Sluha odíde.)
Ver' neviem, z ktorej čiastky sveta kto
by ma bol pozdravil, ak nie princ Hamlet.

Vojdú **plavci**.

Prvý pl. Požehnaj vás Pánboh, pane.
Hor. Požehnaj i teba.
Prvý pl. Urobí, pane, ak sa mu bude páčiť. Tuto je lístok pre vás, pane, — pochodí od poslanca, ktorý bol vypravený do Anglicka, — jestliže je vaše meno Horatio, ako mi bolo povedané, že je.

Hor. (číta): „Horatio, akonáhle toto prebehneš, dopomoz týmto ľudkom na dajaký spôsob ku kráľovi; oni majú listy pre ňho. Ani sme ešte dva dni nestrávili na mori, keď zrazu lúpežník morský opravdového válečného vystrojenia začal ti nás honiť. Najdúc, že my sami sme priťarbavých vetríl, z prinútenosti dodali sme si ducha; v šarvátke ja zakvačil som onen koráb; v tom okamžení však títo osvobodia sa ti od našej lode; tak že ja sám stal som sa ich zajatcom. Oni nakladali so mnou sťa milosrdní zlodeji; ale aj vedeli, čo robia: mám sa im náležite odslúžiť. Zariaď, aby kráľ obdržal listy, ktoré som poslal; a ty rušaj ko mne s takým spechom, ako by si utekal pred smrťou. Mám slová povedať ti do ucha, ktoré urobia ťa nemým: a predsa sú hodne priľahké pre závažie samej veci. Títo dobrí tovarišia privedú ťa ta, kde som. Rosenkrantz a Guildenstern pokračujú v plavbe do Anglie; o nich ti mám ale veľa rozprávať. S Bohom!

Ten, o ktorom znáš, že je tvoj: Hamlet."

Nuž poďte, čo vám cestu prekliesnim
skrz listov tých; a čím skôr, by ste k tomu
ma viedli, od koho ich nesiete. (Odídu.)

Scéna 7.

Iná sieň tamže.

Vystúpia: **Kráľ** a **Laert.**

Kráľ. Teraz už musí vaše svedomie
mi uspokojku dať, i za priateľa
ma musíte si zavreť do srdca:
odkedy čuli ste, a znaleckým
to uchom, že ten, ktorý zabil vášho
veľkodušného otca, mne bol stál
o život.

Laert. Ovšem, z toho vysvitá
to. Avšak povedzte mi, prečože ste
nezakročili proti skutkom tým,
tak zločinným a úhlavným tak svojou
povahou: ako vaša bezpečnosť,
i múdrosť vaša, všetky veci vôbec
vás zvlášte k tomu poháňaly?

Kráľ. Ó,
z dvoch menovite príčin: ktoré vám
snáď pozdajú sa pridengľavých svalov,
no pre mňa sú preds' silné! Kráľovná,
mať jeho, žije takrečeno len
z pohľadov jeho; a čo sa mňa týka
(už či to moja ctnosť či potrest môj
je, ktorékoľvek), ona s životom
i dušou mojou tak je spletená,
že, ako hviezda iba v svojej sfäre
sa pohybuje, ja tiež môžem ňou
len hýbať sa i trvať. Druhý dôvod,
že k zúčtovaniu verejnému som
pristúpiť nesmel, je zas veľká láska,
již prechováva k nemu obecný
ľud: ktorý, noriac všetky chyby jeho
do náklonnosti svojej, — podobne
studnici, drevo obracajúcej
na kameň, — volil by mu okovy
na vence zmeniť; tak že moje šípy,
súc pre tak hlučný víchor priľahko
len urúbané, k môjmu luku by
sa vrátily i nefuňaly, kam
som namieril ich.

Laert. A tak utratil som
ja šľachetného otca; sestra mi
pohnaná v končiny až zúfalstva, —
jejž hodnota, ak zpätkovať smie chvála,
pre súhrn svojich dokonalostí
na štíte stála veku celého,

ztiaď vyzývajúc k dostihom: — však prijde
deň mojej pomsty.
Kráľ. Neprerušujte
si pre to sna. Bo tiež sa nesmiete
domnievať, že by z takej nedvižnej
a tupej látky pozostávali sme,
že v stave sme dať nebezpečenstvu
sa za bradu skúbsť a to považovať
za kratochvíľu. Onedlho viac
si dopočujete: — ja miloval
som otca vášho, no a seba samých
tiež máme radi; a to, ufám sa,
vás poučí, si domysleť —

Vojde **posol.**

Ľaď! čo
nového?
Pos. Listy, kráľ môj, od Hamleta:
ten veličenstvu vášmu; kráľovnej
tu tento.
Kráľ. Od Hamleta! A kto ich
priniesol?
Pos. Loďníci, vraj, jasný pane,
tak povedajú; ja sám nevidel
som ich. Mne listy oddal Claudio,
ten však ich dostal od toho, čo ich sem
mal doniesť.
Kráľ. Laerte, ten vyčujte
i vy; — ty, odstúp. (Posol odíde.)

(Kráľ číta:) „Vznešený a premocný! — Oznamujem vám, že naho vysadili ma na pokraj vášho kráľovstva. Zajtra pouchádzam sa o dovolenie uvideť môcť váš kráľovský obličaj; potom ale, keď prv vyprosím si vašu blahosklonnosť k tomu, rozpoviem vám príčiny svojho náhleho a ešte skôr podivného návratu.

Hamlet."

Čo to má znamenať? I ostatní
sú zpiatky všetci? a či je to šalba
len dáka a nič samej na veci?
Laert. Poznáte ruku?
Kráľ. Hamletove ťahy
sú. — *Naho*, vraj, — a osve v prípisku
on dokladá, vraj, *sám!* Ste v stave mi
tu doradiť?
Laert. Nie, naskrz nevyznám
sa v tom, môj kráľu. Ale nech len prijde!
Až okriava mi srdce zchorené,
že dožijem sa preds' a zarazím
mu medzi zuby: *tys' to vykázal!*

Kráľ. Keďže je tak, Laerte, — lebo prečo
by nebolo tak! prečo inakšie? —
či chcete sa dať spravovať mnou?
Laert. Áno,
môj panovníče, ak len v úmysle
nemáte prepraviť ma k pokoju.
Kráľ. K vlastnému tvojmu pokoju. Keď tedy
on navráti sa, — jakby zdurený
na svojej ceste, tak že viacej by
sa neodhodlal podniknúť ju, — popchnem
ho k podujatiu ja, čo nápadom
dozrelo vo mne teraz, pod ktorým
nebude inak voliť môcť len sklesnúť.
A pre jeho smrť ani vetierka
hanoby nemá zaduť; ba čo viac
i sama matka jeho najde výkon
ten bezvadným a pomenuje ho
náhodou pustou.
Laert. Veličenstvo, ráčte
ma upravovať; ešte radšej bych,
keby ste to tak boli osnovali,
že ja byť môžem pri tom nástrojom.
Kráľ. To znamenite dopadá. Z tých čias,
čo na cestách ste boli, mnoho o vás
sa rozprávalo, — a to zavše čul
i Hamlet, — vzhľadom na spôsobnosť istú,
v nejž skvejete sa, ako hovoria.
A súčet vašich vynikavostí
nevyrval z neho závisti tej, ako
tá jediná: čo podľa mňa je preds'
najnehodnejšou v rade.
Laert. Čo je za,
môj kráľu?
Kráľ. Inu, ozaj na klobúku
mladosti stužka len, no potrebná;
bo mládeži nie menej pristane
kroj ľahký, bezstarostný, aký nosí,
jak usadlému veku úbere
i kožušiny jeho, zdravia mu
a ctihodnosti zadovažujúce. —
Dva mesiace sú tomu, ako bol
tu meškal jeden šľachtic z Normandie.
Ja sám som vídal, — veď i nanválčil
sa proti nim, — dosť Francúzov; tiež rúče
obsedia na koňoch: no bojec ten
bol čarodejom v tom. On vrástol v sedlo;
a také čudá s koňom vyvádzal,
jak bol by býval privtelený a
do poly sblíznený s tým ušľachtilým

zvieraťom: tak on valne prekonal
mi všetek pochop, že i vo výmysle
obratov, figúr zaostal som za tým,
čo vyčíňal.
Laert. A bol to Norman?
Kráľ. Norman.
Laert. Na moju dušu: Lamond!
Kráľ. Ten istý.
Laert. Znám dobre ho: on skvostom, klenotom je
celého národa.
Kráľ. Urobil o vás priznanie;
i pridelil vám taký majstrovský
chýr strany umenia a cviku v brannom
postupovaní vašom, najmä čo
do zachádzania s rapierom, že zvolal:
hoj, to by boly za diváky! nech
tak niekto dostal by chuť oproti
vám postaviť sa: vraj, že šermovníci
z ich ľudu, prisahal sa, ale žiaden
by nemal svižnosti tej, postrehu,
ni pozoru, ak vy tak by ste bol
im protivníkom. Pane, vesť tá z jeho
úst otrávila tak vám Hamleta
závisťou, že nič počať nevedel,
len prial si, modlikal: vraj, bárby došli
ste skoro nazad, s ním sa pomerať.
Nuž, z tohto —
Laert. Čože z tohto, jasný pane?
Kráľ. Laerte, bol váš otec milý vám?
a či ste sťaby muky maľovka,
tvár bez srdca?
Laert. Nač sa tak spytujete?
Kráľ. Nie, že var' myslím, nemilovali
ste otca svojho; ale že viem, láska
povstáva v čase; i že z priebehu
to zkúsenosti vidím, ako čas
aj určuje jej iskrot, blkot jej.
Hja, prostred plamu samej lásky žije
si čos' sťa knôt či stržeň, v horení
čo pridŕža ho; a nič neztrvá
vždy v rovnej dobrote: bo dobrota,
jaknáhle zdužie po úplnok, konca
dochádza v svojom vlastnom primnohu.
Čo chceme, vtedy máme urobiť,
keď chceme; lebo toto *chcem* sa mení,
i toľkorakým srážkam podlieha
a odkladaniam, koľko jazykov
jest, jesto rúk a jesto prípadností;
a tehda toto *mal bych* podobné

je mrháčovi vzdychu, ktorý škodí,
že uľavuje. Avšak do živa
vredisku: — Hamlet vráti sa: nuž čo
mienite podujať, by osvedčili
ste sa viac skutkom nežli slovy, že
ste otca vášho synom?
Laert. Zarezať
ho čo hneď pred oltárom v kostole.
Kráľ. Skutočne, žiadno miesto nemalo
by posväcovať vraždu; pomsta žiadnych
by nemala mať hrádzí. Avšak, môj
Laerte dobrý, chcete-li to zrobiť,
tak počupte si v svojej iziebke.
Len navráti sa Hamlet, ihneď má
sa dozvedieť, že vy ste prišiel domov;
my nastavíme takých, vašu čo
vychvália výtečnosť, i fermežou
jak dvojakou by primajstrujú povesť,
ňouž Francúz okrúžil vás; nakonec
však spôsobíme, by ste obidva
sa potkali, i stávku zavedieme
na vaše hlavy. On, súc ochablý,
priveľkodušný, prostý úskoku,
bodákov ani neobzre si; tak že
vy pohodlne abo leda ak
s lsti odrobinkou môžete si obrať
meč neotupený, i na jeden
cvičený výpad sa mu odplatiť
za vášho otca.
Laert. Už to vykonám:
a k tomu cieľu namažem aj meč svoj.
U olejkára kúpil jedného
som istú masť, tak usmrcujúcu,
že kde nôž, sotva omočený do nej,
do krve zareže, tam obkladok
čo ako zvláštny, pripravený bár
zo všetkých zelín, aké hojivú
len pod mesiacom majú moc, ver' žiaden
pred smrťou nemôž' tvora zachrániť,
zaškrabnutého trebárs iba ním.
Tou morovinou tedy natrem končiar
svoj, že mu, ač ho i len zľahúčka
poraním, uspie zapríčiniť smrť.
Kráľ. O tomto ďalej podumajme ešte.
Uvážme takže, aká príhodnosť
tak času jak aj prostriedkov môž' byť
prospešnou nášmu zveľatku: — ak mal
by tento upadnúť, a onen cieľ
náš prekľul by sa cez náš lichý počin,

ver' lepšie bolo by, keď o to sa
nepokúsime ani. Preto návrh
ten musí mať kús' zálohu či dve,
čo vydolejú, jestli tenže praskne
pri próbe. Citže! — nech sa vzchápem —: my
slávnostne stavíme sa na dovednosť
vás oboch — Aha! mám to: od vášho
keď zápolu sa rozhorúčite
i zasmädnete (jak aj kam dial tuhšie
dorážať máte za tým účelom),
on požiada však o nápoj, tu pre ňho
na rozkaz môj už bude kalich tam
stáť pohotove, z ktorho leda srk, —
ak nevdojak on umkne vášmu hrotu
jedovatému, — zámer dovrší
náš tam priam.

Vojde **Kráľovná.**

Čo je, milá kráľovno?

Kráľov. Kríž krížu šliape zrovna na päty,
tak nasledujú tesno: — vaša sestra
sa utopila, Laerte.

Laert. Sa utopila! — Ó, kde?

Kráľov. Čnie vŕba nachýlená prez potok,
a šeďastú si listvu uziera
vo prúde kryštáľnom. Ta ona prišla
s vojkami podivnými zo štrkáču,
žíhľavy, krások, dúžich vstávačov
(imž prostí pastieri aj hrubšieho
priemenia vedia, chladné devy naše
však prsty ich zvú umrlcovými).
I jak sa liepä, svislých po konároch
by rozvesila vence z plevadla,
prút jeden závistný v tom druzg! a tu
poď vdol jej burinové trofeje,
i sama čľupla v nariekavú rieku.
Jej šaty široko sa zodmuly;
i, sťaby morskú pannu, za chvíľu
ju niesly ponad vlny: medzitým čo
vyspevovala ona úryvky
zo starodávnych pesničiek, jak ktorá
nechápe svojej vlastnej nesnádze,
či jak tvor zrodený i vystrojený
pre toten živel. Ale nemalo
to dlho trvať: len, až rúcho jej,
nasiaklé ťažko tým jej nápojom,
ju, nebožiatko, nestrhlo z jej sladko
zavznievajúcich spevov výslnia
do lona smrti glianistej.

Laert. Och, beda!
nuž utopila sa?
Kráľov. Ver' utopila, utopila.
Laert. Máš sama primoc vody, Ofelia
ubohá, preto zabraňujem tiecť,
toť, slzám svojim. Ale preds' je to
mam od nás; príroda, tá pridŕža
sa svojho zvyku, nech si ostýchavosť
hovorí, čo chce: — v tom, jak vyhrkly
tie, žena bude tiež von. — S Bohom, kráľu: —
mám z vatry reč, čo rada vzblkla by,
no toto hlupstvo tu ju dusí. (Odíde.)
Kráľ. Zápät
mu poďme, Gertrudo. Jak veľa som
mal roboty, bych stíšil jeho vzteklosť!
Včuľ obávam sa, toto poznovu
že dodá zpruhy k výbuchu jej; preto
rušajme za ním. (Odídu.)

(Dokončenie.)

Národopisné pomery na území Spiša dľa najnovšieho krajinského popisu.

Ťažko je podať spoľahlivý nástin etnografických pomerov Uhorska len na základe úradnej štatistiky; lebo táto, hoci dopustíme, že popisujúci poverenici všade nestranne a svedomite plnili svoju povinnosť a o počte, zamestnaní a stave obyvateľov vôbec všetko zaznačili, čo vedieť treba, aby rubriky popisných hárkov správne vyplnené boly, predsa môže byť miestami veľmi nejasná a mýlna, ak popisujúci poverenici nie sú nadostač oboznámení s mluvou patričného kraja, v ktorom viac národností pospolu býva, teda na pr. v stolici Spišskej. Ak popisujúci poverenik je človek cudzí a nevie u nás robiť rozdiel medzi mluvou slovenskou, poľskou a ruskou, nie je div, keď u poľských obyvateľov materinský jazyk označí ako slovenský, alebo ruské obce, ktoré štatistika ešte len pred 10 rokmi za také uznávala, považuje a dá zapísať za slovenské. Tak stalo sa tu s Helcmanovcami, Kojšovom, Toriskou a Repašami.[1] Toto sú v očiach každého znalca i dnes ruské obce, hoci nedá sa tajiť, že tamejšia mluva je veľmi blízka slovenčine. Tak stalo sa i s poľskými obcami za Spišskou Magurou, v údolí dolného Popradu a inde, ktoré podľa úradnej štatistiky paradujú ako slovenské, ale v skutočnosti, t. j. so stanoviska grammatického, lexikálneho a etnografického nad všetku pochybnosť sú poľské, a prial by som

[1]) Meno toto je bez pochyby od *repy*, ktorú tam s úspechom sadia a pestujú.

si, aby i na výbornej mappe dr. L. Niederleho boly tak označené, ako horalské obce v Orave.

K spomenutej mappe mám nasledujúce skromné opravy, ktoré by sa pri budúcom vydaní do povahy brať maly:

Str.	89.	miesto	Starý Majer	má	byť:	Vyšné Šváby
„	„	„	Strážky	„	„	Strážka
„	„	„	Stráže	„	„	Stráža
„	„	„	Käsmarck	„	„	Käsmark
„	„	„	a Krempachu	„	„	Krompachoch
„	91.	„	Nižné Slovinky	„	„	N. Slovinka
„	„	„	Kojšov (Kolšov)	„	„	Kojšov
„	„	„	Opáka	„	„	Opaka
„	„	„	Hrabošice (Hrabušice)	„	„	Hrabušice
„	„	„	Lieskovany (Leskoviany)	„	„	Leskoviany
„	92.	„	Tomášovce	„	„	Tamašovce
„	„	„	Vyderník	„	„	Viderník
„	„	„	Strážky (Strážka)	„	„	Strážka
„	„	„	Rokus (Rakúsy)	„	„	Rakúsy
„	93.	„	Kurimany (Kurimiany)	„	„	Kurimiany
„	„	„	Iliašovce (Ilašovce)	„	„	Ilašovce
„	„	„	Nemešany	„	„	Namešany
„	„	„	Toryska	„	„	Toriska
„	„	„	(Gňazda)	„	„	(Gniazdy)
„	„	„	Ružbachy	„	„	Ružbachy (Ruzboky)
„	94.	„	Vyš. Šváby (Starý Majer)	„	„	Vyš. Šváby
„	95.	„	Štvola (Štola)	„	„	Štola
„	„	„	Stráže (Stráža)	„	„	Stráža
„	„	„	Kolínovce	„	„	Kolinovce
„	„	„	Krompach (Krompachy)	„	„	Krompachy
„	„	„	Kapitula	„	„	Sp. Kapitula
„	96.	„	Vojkovice	„	„	Vojkovce
„	197.	„	Veľký Hnilec — Nagy-Hnilecz	„	„	Gemerský Hnilec — Gömör-Nagyhnilecz.

Podľa tohoto majú sa mená této opraviť i v abecednom sozname.

Ťažko je veriť, že by spišských Maďarov, ktorí tu nikde kompaktne nebývajú, bolo 10.843, teda 6·2% všetkých obyvateľov; lebo keď všetci úradníci, učitelia, vojaci, gymnasiálni žiaci atď. zahrnutí sú v tom počte, urobí to ovšem asi 2000—3000, ale nie 10.000. Vysvetliť si to môžeme iba tým, že sa mnoho Židov dalo zapísať alebo zapísalo za Maďarov.

V Starej Ľubovni, v tomto čisto poľskom meste — aspoň nakoľko ho poznám — je dakoľko tuctov úradníkov a hŕstka učiteľov, a niet tam ani fabrík, ani vojska, a predsa medzi 1977 obyvateľmi je vraj iba 1465 slovanských obyvateľov, teda asi 500 obyvateľov musí byť maďarských alebo nemeckých. To nech verí, komu sa páči; veď za to i tak nič sa neplatí.

I v Novej Vsi je Slovákov aspoň o 2000 viac, ako sa udáva, a v Levoči ich je iste väčšina, teda dobre vyše 50%, lenže tam

je mnoho vojska a štátneho i stoličného úradníctva s maďarskou čeľaďou, a tak aspoň ako-tak pochopíme menší počet Slovákov.

Jedným slovom ako o iných krajoch, tak aj o Spiši platí len ten výrok: Iná je štatistika s jej mŕtvymi číšlicami a iné skutočný život národov, ktoré tu žily bez štatistiky a žiť budú i bez nej. Kto teda chce jasno poznať a študovať národopisné pomery, nech utieka sa okrem štatistiky k prameňom, aké nachodia sa v skutočnom živote národov.

Štefan Mišík.

Dejepisné záhady.

Rozlušťuje *Fr. V. Sasinek.*

VIII.

Kresťanstvo v Uhorsku.

Že náboženské pomery bývajú obrazom i verejného národného života, o tom žiaden dejezpytec nepochybuje. Tak to bolo i v Uhorsku pred a po sv. Štefanovi, prvom rímsko-katolíckom kráľovi Uhorska. Maďarskí utvorci dejepisu Uhorska sú s tou vážnou vecou krátko hotoví: Od Karpat až k Adrii boli pohanskí Maďari, vyznávavší maďarského boha (magyarok istene) a vedľa neho klaňavší sa i vojnovému bohu (Hadúr); až sv. Štefan obrátil tých pohanských Maďarov na kresťanstvo katolícke, a to obradu latinského. Na taký elaborát by nestranný, bezpredsudkový a nepredpojatý kritik napísal: Breviter et male. Opravdivou úlohou dejepisu je predstaviť vec v pravom obraze, bez ohľadu na to, či sa jemu a iným ľúbi alebo neľúbi. Tejto zásady držím sa i ja, keď idem rozjímať o kresťanstve v Uhorsku pred a po sv. Štefanovi. V dejepisných prameňoch nachádzam v Uhorsku päťoraké náboženstvo: kresťanstvo obradu kyrillského, obradu glagolského, obradu latinského, židovské a mahomedánske. Kresťanstvo tamtých obradov zostalo so Slovanmi, i keď prišli pod vládu Arpádových Turko-Bulharov a Turko-Kozarov, a bolo spojené s Rímom, ako dielo sv. Cyrilla a Metoda. Mahomedánstvo prinesené bolo do Uhorska skrze Arpádových Turko-Bulharov a Turko-Kozarov, potom ale zamenené bolo obradom kyrillským patriarchátu carihradského. Toto tvrdenie odôvodňujem takto:

a) Pri pohrabe sv. Metoda odbavovala sa pobožnosť latinsky, kyrillsky a glagolsky[1]). Že by boli učeníci sv. Metoda po jeho smrti (†885) vyhnaní bývali z celej dŕžavy Svätoplukovej —; že by bola slovanská cirkev potlačená bývala, to nezodpovedá pravde historickej. Zapúdenie Gorazda, arcibiskupa sriemskeho, a iných odchovancov sv. Metoda v Báči a okolí, stalo sa zo Sriema na

[1]) Officium ecclesiasticum latine, graece, slovenice instituerunt. Legenda pannonica c. 17.

ľavej strane Dunaja, a nedotýkalo sa ani ostatného Uhorska medzi Dunajom a Karpatami, ani Pannonie, ani Moravy a Čiech. Cirkevné pomery všade zostaly také, jaké boly pri smrti sv. Metoda. Sv. Prokop mal prvé vzdelanie kyrillské na Vyšehrade, potom ale stal sa glagolským benediktínom v Sázave. Sv. Vá slav učil sa písmu glagolskému v Budči, jeho brat Boleslav pridŕžal sa kyrillčiny. V Prahe na Vyšehrade bol obrad kyrillský, na Hradčanoch u sv. Jura glagolský, u sv. Víta latinský. Keď bola reč o založení biskupstva pražského, pápež Ján (967) rozhodnul, že biskupstvo nebude ani kyrillské na Vyšehrade, ani glagolské na Hradčanoch u sv. Jura, ale latinské u sv. Víta [2]).

Také cirkevné pomery boly aj v Uhorsku medzi Dunajom a Karpatami, jako i v Pannonii. Že ich neznáme dôkladne, príčinou toho je, že buď boly písomné pamiatky skrze Tatárov spálené a do Mandžurie odvlečané [3]), buď od neprajníkov slovanskej cirkve zničené [4]), alebo slovanským bádateľom nepristupnými učinené [5]).

Neprajníci dejepisu slovanskej cirkve odvolávajú sa na Konstantína Porf., ktorý menuje Moravu „nepokrstenou", a z toho dovodzujú, že Moravania po smrti sv. Metoda odpadli od kresťanstva k pohanstvu, alebo Morava uhorsko-pannonská, keď jej obyvatelia boli skrze pohanských Maďarov vykynožení, pohanskými Maďarmi zaplnená, stala sa pohanskou. Také stopovanie dejepisu buď páchne nevedomosťou, alebo prekypuje záštou proti Slovanstvu. Na tieto mýlky a bludy mám nasledujúce poznamenania:

a] Keď cisár Konstantín pomenoval Moravu, a síce Moravu

---

[2]) Verumtamen non secundum ritus aut sectam Bulgariae gentis, vel Ruziae aut Sclavonicae linguae, sed eligas ad hoc opus clericum, Latinis adprime litteris eruditum. Cosmas.

[3]) Keď Rusi r. 1901 zaujali Mandžuriu, ruské časopisy priniesly tú zprávu, že sa tam v jednom museume nachádzajú mnohé historické pamiatky, zavlečené ta Tatármi z tých krajín, ktoré (1240) boli poplienili; a ruská vláda že sa postará o to, aby tie pamiatky učencami boly preskúmané.

[4]) Kapitula stolno belehradská r. 1349 kráľovi Ludvikovi odpisala toto: „Legendam (s. Stephani) serenissimus princeps, genitor Vester, Karolus . . . de sacristia interiori excipiendo, ad Visegrad fecit deportari, ideo eandem requirere non valuimus.

[5]) Kerčelič o uhorskom archíve poznamenal toto: Nos vidimus MSS. Gothica, ut vocant, scriptura librum, in quo Ritus et Ceremoniae veteres Ecclesiae Ungaricae fuere descriptae, volumen majus ac in folio; sed, nescio, an ex zelo vel praejudicio, opus illico acceptum a nobis est, alioque portatum, neque permissum nobis complura eiusmodi visitare. Notitiae Prael. III. § 1. pag. 83. Bývala to veľká, ačkoľvek obmedzená, milosť, dostal-li sa kto do archívu. Maria Theresia . . . demtis iis, respectu quorum . . . causarum nostrarum regalium Director . . . reflexionem interiecit, collectio ista dicto historiographo ceteroquin extradari possit. Viennae die 27. Nov. 1775. Fejér: Cod. dipl. IV, 1, 10. Mám toho dosť z vlastnej zkúsenosti.

pannonskú, nepokrstenou[6]), urobil to v duchu veku svojho. Byzantinci tie národy kresťanské, ktoré nedržali s patriarchátom carihradským, nazývali nepokrstenými, pohanmi, a názov „kresťan“ prikladali len tým, ktorí mali „starú vieru“ a spojenie s Carihradom[7]). I slovenských Bielochorvatov a lužických Bielosrbov pre tú príčinu nazýva nepokrstenými[8]); aj Arentanov v samom pravoslávnom Chorvatsku, ponevàč s druhými kmenami chorvatskými súčasne neprijali „starú vieru“, ačkoľvek pokrstených, nazýva pohanmi a ich zem Paganiou[9]): Moravu pannonskú nazýva nepokrstenou teda len preto, že nedržala s Carihradom, ale s Rímom. Bohužiaľ, boly to také časy, že prepiaty východník západníka —, prepiaty západník východníka nielen nazýval nepokrsteným (platne) a pohanom, ale ho i krstil druhýkrát[10]). Kto ten protikresťanský neriad nepozná alebo znať nechce, ten nech sa do písania dejín cirkevných nedáva.

β] Že Maďari výbojným mečom Slovanov z Uhorska a Pannonie buď vyhnali alebo vykántrili —, Uhorsko a Pannoniu samými pohanskými Maďarmi od Karpat až k Adrii zaľudnili: to sú poetické sny a bombastické výbuchy prehnanej maďarskej nafúkanosti, ktoré prevyšujú i tie naničhodné výmysly a bájky kroník domácich. Tak sa svevoľne fabrikuje, nie ale svedomite píše drievny dejepis Uhorska; lebo Arpád — ako som dokázal — neuviedol žiadnych Maďarov (Pečencov a Kumánov) do Potisia, Sriemska a Pannonie, ale slovanských Turko-Bulharov a Turko-Kozarov, tak že týmito nie umenšený, ale rozmnožený bol živel slovanský. Arpád porazil ovšem Valachov na Potisí a vo Srieme, ale zostali tam i na ďalej Sloveni, nad ktorými boli tam panovali Valasi[11]). Arpád ovšem s Bracslavom pomáhal Arnulfovi (896) vytisnúť Mojmíra II. z dolnej Pannonie; ale, keď bol z uhlia vytiahol gaštany pre Arnulfa, musel odísť ta, odkiaľ bol prišiel, do Potisia a do Sriemska. Arpád tým

---

[6]) Inde Magna Moravia baptismo carens. Const. Porph. c. 40 de adm. imp.

[7]) Imperator regiones illas Serviis habitandus dedit . . . a quo etiam baptizati fuere per presbyteros Roma (Constantinopoli) accersitos . . . *antiqua fide* accepta. Const. Porph. c. 32.

[8]) Chrobati, qui Dalmatiae partes nunc inhabitant, a Chrobatis baptismi expertibus, qui et Albi appellantur originem ducunt; qui sane ultra Turciam (nad Potisím), prope Franciam, incolunt et Slavis contermini sunt non baptizatis Serviis (Srbi v Lužici). Const. Porph. c. 31, 32.

[9]) Pagani autem dicuntur, quod baptismum non accepissent eo iempore, quo Servii (meridionales) omnes baptisati erant. Idem c. 36.

[10]) Voce Christianorum (apud scriptores graecos aet. med.) soli Christiani graeci iuris et ritus intelligntur. Reiskii Commentarius ad Const. Porph. ap. Migne t. 112, pag. 1256. — Srov. moje „Dejiny počiatkov Uhorska“, str. 27—29, 128. — Slovenský Letopis III, str. 116—119.

[11]) Uhri (čierni), vyhnavše Vlachov a zaujavše tú zem, sedeli so Slovenmi, podrobivše si ich. Nestor ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 568.

rozhnevaný obrátil plášť: od Slovanov pannonských, s Bracslavom, ktorému boli skrze Arnulfa podriadení, nespokojných, vyzvaný [12]), vtrhol (899) do dolnej Pannonie a opanoval ju. Až potom, vedený duchom výbojným, predovzal si svrhnúť Mojmíra II. s trónu a posadiť sa naň. Z dolnej Pannonie vtrhol do Moesie (Mošoňska), porazil vojsko Mojmíra II. a odňal mu (902) hornú Pannoniu až po rieku Enžu [13]), ba snáď i život [14]). Nebojoval s ľudom, ale s vojskom Mojmírovým. Rozptýlené vojsko zabralo sa buď k Bulharom, buď k Horvatom, alebo pripojilo k vojsku Arpádovmu [15]); ľud slovanský zostal i tam a slial sa s Arpádovými Bulharmi a Kozarmi vjedno [16]). Výboj Arpádov netýkal sa Slovenska; lebo ono dostalo sa pod moc Poľska [17]). To je pravý dejepis Arpáda dľa cis. Konstantína Porf., dľa súvekých letopisov fuldenských a iných hodnoverných prameňov. Arpád nesekal ani potom mečom slovanský ľud, ale obrátil ho proti Nemcom, i na obranu Slovanov polabských [18]).

b) Že po rozklade dŕžavy Svätoplukovičov zostali Slovania v prasídlach svojich i s kresťanstvom svojím, to dokazovať zdá sa snáď zbytočným: ale nenie tak. Sú, ktorí nechcú mať v tom svetla.

---

[12]) Ipsi (Sclavi pannonii) Ungarorum non modicam multitudinem ad se sumserunt et more eorum capita suorum *pseudochristianorum* penitus detonderunt et super nos *Christianos* immisserunt... ita ut in tota Pannonia, nostra maxima provincia, tantum una non appareat (latiní ritus) ecclesia. Epist. episoporum Bavariensium ad Joannem P. IX. an. 900.

[13]) Misia eversa, Marahensiumque, licet *gentilium*, convulsis tabernaculis, suam olim Pannoniam irruperunt (Ungari). Miracula S. Apri ap. Pertz: Mon. Germ. SS. IV, 517. Lexicon Du-Cangii: Gentilis. Qui ex eadem gente est.

[14]) Že by bol Mojmír II. zahynul r. 907 pri Prešporku, to nemá ani za mačný mak historického základu. Srov. môj spis: Čechy v X. století. V Praze. 1880, str. 4 atď.

[15]) Quaeque supererat multitudo, dissipata confugit ad finitimas gentes, nimirum ad Bulgaros, *Turcos*, Chrobatos et ad reliquas nationes. Const. Porph. c. 41.

[16]) Baptismique expertes (albi Chrobatae) affinitatem cum Turcis et amicitiam contrahunt. Const. Porph. c. 30.

[17]) Cuius (Svatopluci) regnum filii eius... minus feliciter tenuerunt, partim Ungaris illud diripientibus, partim Teutonicis orientalibus, partim Poloniensibus. Cosmas ad an. 894.

[18]) In diebus illis immanissima persecutio Saxoniam oppressit, cum hinc Dani et Slavi, inde Boemi et Ungari laniarent Ecclesias (c. a. 915). Adam. Bremensis c. 44. Conduxerunt adversus eum (Ottonem) Avares, qui multa strage in Saxonia facta, cum infinita praeda Dalmantiam (slovanské Glomačsko) reversi obvium habuerunt alium exercitum Ungarorum; qui comminati sunt bellum inferre amicis eorum, quod auxilia eorum sprevissent, dum hos ad tantam predam duxissent. Annalista Saxo ad an. 908.

Keď i historia Uhorska počala sa prebúdzať zo stredovekého spánku, zmocnili sa jej predsudkami, buď politickými alebo cirkevnými, predpojatí vedátori a pchali jej do úst také rozpravy, aké sami sebe priali a namysleli. Uhorsko predstavili si jako Maďáriu a všetko, čo sa dialo, počnúc od Arpáda, pripisovali len Maďarom; iné národy zamlčovali. Prepiati latinníci, miesto toho, aby boli pracovali na cirkevnom dejepise Uhorska, pracovali jedine na dejepise latinskej cirkve v Uhorsku, počnúc až so sv. Štefanom. Prvý, ktorý do toho zavadil, bol Godefrid Schwarz; ale, hlavne preto, že bol protestant, oborili sa naňho s celou dialektikou, miesto toho, aby sa boli chopili objektívnej kritiky k stopovaniu a k posúdeniu pravej historie. Ja nie som taký úzkoprsý. Úlohou historie pravej je podať objektívne a nestranne taký obraz minulosti, jakou ona bola; nerobí-li tak, nenie historiou.

Pravý i politický i cirkevný dejepisný obraz Uhorska podal Helmold (1168), keď ho počítal k Slovanstvu a o jeho obyvateloch sa vyslovil, že ohľadom na náboženstvo viac nasledujú grécku cirkev, než latinskú [19]). Takým bolo Uhorsko i Pannonia po páde Svätoplukovičov, počnúc od Arpáda, vynímajúc jeho Bulharov, ktorí mahomedánstvo —, a Kozarov, ktorí i židovstvo priniesli so sebou na Potise, do Sriemska a Pannonie.

O našom Slovensku netreba mi hovoriť; lebo ono nebolo Arpádom podmanené; prišlo najprv pod vládu poľskú, potom pod českú, a bolo podriadené biskupstvu pražskému; o. r. 1000 opäť sa dostalo pod vládu poľskú a až po smrti Boleslava Chrabrého († 1025) stalo sa údelným kniežatstvom králevičov uhorských. Že Slováci vo svojej pradomovine zostali a svoje kresťanstvo podržali, nikto nemôže pochybovať.

Na Potisí, medzi riekou Marošou a Dunajom, kde sa Arpádovi Turko-Bulhari a Turko-Kozari prvotne osadili, ako i vo Sriemsku, zostali Sloveni, ktorých si Arpádovci, vyhnavše Valachov, podrobili [20]). Tí Sloveni podržali i kresťanstvo; ale rozsrdený nad Wichingovou na Gorazdovi, arcibiskupovi báčskom, popáchanou surovosťou (r. 886), odpadli od Ríma a poddali sa Carihradu, dostavšie odtiaľ arcibiskupa pre Báč, ktorý mal právomocnosť na Sriemsko na ľavej i pravej strane Dunaja [21]). — Zmena stala sa i za Tisou, keď Gylas, pohlavár bulharo-kozarský, opustil mahomedánstvo a stal sa kre-

---

[19]) Quodsi adjeceris Ungariam in partem Slavoniae, ut quidam volunt, quia nec habitu nec *lingua* discrepat, eo usque latitudo Slavicae linguae succrescit, ut pene careat aestimatione. Omnes hae nationes, praeter Pruzos, Christianitatis titulo decorantur ... Quibus autem doctoribus ad fidem venerunt, minime compertum habeo, nisi, quod in omnibus observantiis suis Graecos magis, quam Latinos imitari videntur. Srov. môj spis: Slováci v Uhorsku. T. S. Martin, 1902, str. 29, n. 2.

[20]) Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 568.

[21]) V sozname biskupství patriarchátu carihradského stojí: Συρμιον, ἡ νυν Ουγγρια. Patrologiae graecolat. apud Migne t. 107 pag. 396, t. 113 pag. 32. Srov. Theiner: Mon. Hung. I, 88.

sťanom carihradským, privedúc odtiaľ so sebou i biskupa Hierotea, ktorého bol patriarcha Teofylakt († 956) za biskupa vysvätil [22]).

Nad Pannoniou po smrti Svätopluka († 894) panoval jeden z jeho synov, Mojmír II. Poneváč Slovania pannonskí oddaní boli viac svojmu starobylému obradu glagolskému, odhodlal sa k dielu, už Wichingom započatému [23]), aby pre Pannoniu obnovené bolo nekdajšie glagolské arcibiskupstvo v Laboriacum (Laureacum, Lorch). Tým cieľom vyjednával s pápežom; ale počas vyjednávania r. 896 ztratil dolnú Pannoniu a obmedzený bol na Moesiu (Mošoňsko) a hornú Pannoniu, a tak len pre tieto zeme obnovené bolo to arcibiskupstvo. K tomu cieľu pápež poslal Jána, arcibiskupa, a Benedikta i Daniela, biskupov, aby dľa predpisu cirkevného oni traja vysvätili pre Moesiu a hornú Pannoniu arcibiskupa a jeho suffragánov. Darmo proti tomu protestovali biskupi bavorskí, že takú milosť preukázal nelatinským kresťanom (pseudochristianis). Sriadenie glagolskej hierarchie s jedným arcibiskupom a troma biskupami stalo sa skutkom [24]); nebola potlačená ani skrze Arpádovcov, keď, svrhnuvšie s trónu Mojmíra, opanovali (902) Moesiu a Pannoniu. To vyznáva sám Piligrin, biskup pasovský, keď titul arcibiskupa chcel mať prenesený s Laureaku na Pasov a tým dostať arcibiskupskú právomocnosť na hornú Pannoniu, ktorú boli (o. r. 975) utratili Arpádovci [25]).

Väčšia zmena stala sa v dolnej Pannonii. Keď ju Nemci s pomocou Bracslava a Arpáda (896) boli opanovali, uviedli ta latinskú liturgiu; ale Slovania s pomocou Arpáda, proti Nemcom nahnevaného, zahnali Nemcov [26]) a navrátili sa k svojej starobylej slovančine. Medzitým Bolosudes, jeden z pohlavárov bulharsko-kozarských, odstúpiv od mahomedánstva, stal sa (o. r. 950) kresťanom carihrad-

---

[22]) Slovenský Letopis III, 181. Sborník Velehradský IV, 59.

[23]) Hic Laurencensem Ecclesiam pressit, volens provinciam dividere, et auxilio Suentebaldi, regis Moravorum, in Sclavia metropolim suscitare. Catalogus Cremifan. ap. Dobner: Annales Hagek III, 298.

[24]) Epistola episcoporum Bavariae ad Joannem IX. an. 900 ap. Ginzel: Gesch. der Slawenapostel. Anhang. S. 68—72.

[25]) Ad quos dum transmitterem idoneos viros ... ex eisdem nobilioribus Hungaris utriusque sexus ... circiter quinque millia Christo lucrarentur. Christiani autem, quorum major pars populi est, quibus nunquam soboles suas licuit nisi furtive Domino consecrare ... offerunt eas baptisare ... Sanctitas Vestra illic jubeat aliquos ordinari episcopos; quia et quondam ... proprios septem antistites eadem orientalis Pannonia habuit et Moesia ... quorum etiam quatuor, usque dum Hungari regnum Bavarorum invaserunt, in Moravia (pannonica) manserant. Epistola Piligrini ad Benedictum VII. an. 975.

[26]) Ipsi (Slavi) Ungarorum non modicam multitudinem ad se sumserunt ... et super nos Christianos immiserunt, atque ipsi supervenerunt ... ita ut in tota Pannonia ... tantum una non appareat (latina) ecclesia. Epist. episcoporum Bavariae an. 900.

ským, a tým sa stalo, že v Ostrihome dostal sídlo arcibiskup pravoslávny, carihradský [27]).

Nad Marošou a v Zagorii (Transsilvanii) boli kresťania spojení tiež s Carihradom [28]).

Boli už, a to na Potisí, aj Židia, ktorí sa ta bez pochyby skrze Arpádových Kozarov dostali [29]). O pohanoch v Uhorsku ani stopy!

Z uvedených dôkazov vysvitá, že hlavnými a závažnými náboženstvami boly cirkev západná (rímska) a východná (carihradská), obe ale obradu slovanského, buď glagolského alebo kyrillského. Nechýbalo tiež na pokusoch, aby i východná cirkev spojila sa s Rímom, ako to bolo ešte i po rozklade dŕžavy Svätoplukovičov. Na tom pracovala Poľka Adelhaida, manželka nadkniežaťa Jesu [30]), pápež Ján XII. (956—964), ktorý vysvätil za biskupa a poslal do Uhorska Zacheja [31]), ako i sv. Vojtech, i ako biskup pražský [32]), i ako vyhnanec, keď (996), konajúc cestu do Poľska a Pruska, pobavil sa na dvore nadkniežaťa Jesu [33]), a jeho niekdajší učiteľ Radla, ktorý ako opát

---

[27]) Slovenský Letopis III. 180. Sborník Velehradský IV, 61. Συρμιον, ἡ νυν Ουγγρια, και Στριομος. Patrologiae ap. Migne t. 107, pag. 396, t. 113, pag. 82.

[28]) Válka s Achtumom r. 1830 to objasní. Slovenský Letopis IV, 15—18.

[29]) Hebrejský list Židov zo Špánie mal byť skrze kráľa uhorských Slovanov (Gebalim al Sekalab) dodaný Židom v Čiernom Uhorsku, aby ho poslali do Kozarska. Bielowski: Mon. Pôl. Hist. I, 73.

[30]) Beleknegini (veleknahyňa) slavonice dicta. Thietmar ib. pag. 313. Quae totum regnum manu tenuit, virum et, quae erant viri, ipsa regebat; qua duce erat christianitas (spojenie s Rímom) coepta. Bruno ib. pag. 211. Srov. pag. 499.

[31]) Saleccum, natione Bulgarum, educatione Hungarum ... et Zachaeum ... divinarum atque humanarum nescium litterarum (neznal latiny!), a domino Papa (Joanne XII.) episcopum *noviter* consecratum et Hungaris ad praedicandum ... destinatum. Luitprandus. Hefele: Conciliengeschichte IV, 610. Sborník Velehradský IV. 61.

[32]) Non tacendum, quod iuxta positis Hungaris nunc nuntios suos misit, nunc seipsum obtulit. Auctor vitae s. Adalb. Surianae fol. 832.

[33]) Saxonica tellure in breui recedens, in Poloniam regionem cursum direxit et ad mestr f. (monasterii ferrei) locum divertens, coenobium ibi construxit (?), monachosque quamplures congregans, Aschricumque abbatem eos ad regendum constituit, qui postea archiepiscopus ad Sobbotin consecratus est; in quo loco aliquantisper moratus est. Post haec videlicet sumpto baculo, paucis comitantibus, latenter, quasi fugam moliens (per Poloniam) Pruze se intulit regioni ... Miserat, .. ad Ungrorum seniorem magnum, immo ad uxorem eius ... epistolam ... Papatem meum (Radlam), si necessitas postulat, tene; si non ... ad me mitte eum. Ipsi vero (Radlae) clam cartam misit ... Si potes cum bona licentia, bene; si non, vel fuga fugiens tenta venire ad me. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 154, 211. Sed et ibi (in Pannonia) quoque facta persecutione, ob manuum violentam invectionem, non maledicens, nec re-

brevnovský z Čiech zapudený tiež sa zdržoval na tomže dvore ve!-kniežatskom [34]). Jesa choval sa k obom cirkvám ľahostajne. Keď ho preto jeho (pravoslávny?) biskup karhal, na to mu — vraj — odvetil: že má hojného bohatstva, aby stačil byť k službe obom Bohom [35]).

Pri tejto, ako i pri iných svrchu pripomenutých príležitostiach slyšať o biskupoch: teda nemôže byť pravda, že biskupstvá v Uhorsku počiatok vzaly až od sv. Štefana kráľa. Krem toho čítame, že už za doby Jesu boli biskupi v Pannonii [36]).

Že už pred sv. Štefanom bolo, a to vo kvete, kresťanstvo v Uhorsku, na to — dľa môjho zdania — poukazuje i ten veľký počet kláštorov [37]), ktoré, menovite pravoslávné, nemohly povstať až po sv. Štefanovi; lebo viac vieme o ich zániku po sv. Štefanovi, než o ich založení. Krem toho rímsko-katolícki králi uhorskí buď zakladali rímsko-katolícke kláštory, buď reformovali a zrušovali staré kláštory, alebo uvádzali nové rády reholníkov. O tom sa presvedčíme v nasledujúcom odseku.

Ďuro Rákóczy.

Nákres dejepisný. Podáva *Julius Botto.*

Gabriel Bethlen umrel 15. novembra 1629 vo Veľkom Varadíne. Jeho vdova Katarína Brandenburgská, sestra manželky švédskeho kráľa Gustáva Adolfa, poslala ešte v ten deň Jána Keménya oznámiť Ferdinandovi II. a Pázmányovi, že je hotová prinavrátiť kráľovi Košice a sedem stolíc. Skrze Bethlena zaujatú čiastku Uhorska Ján Bornemisza oddal tedy Ferdinandovmu povereníkovi Gašparovi Ala-

pugnans, sed benedicens, Pannonia discessit. Dlugoš II, 116. Stilting § IX, n. 101.

[34]) Srov. predošlú poznámku. Slovenský Letopis III, 193—195.

[35]) Hic Deo omnipotenti variisque deorum inlusionibus immolans, cum ab antistite suo ob hoc accusaretur, divitem se et ad haec facienda satis potentem affirmavit. Bielowski ib. pag. 313.

[36]) Cum nimium esset sollicitus ritibus sacrilegis destruendis et episcopatibus ad perfectum ecclesiae statuendis. Uhorsko-poľská kronika ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I. 499. Qui (comes Deodatus) unacum duce Geyza supradicto et ceteris nobilibus ... et *episcopis* exstitit gloriosus; qui etiam sanctum Stephanum praenominatum cum sancto Adalberto episcopo de fonte baptismatis sublevavit. Fejér: Cod. dipl. IV, 3, 108 an. 1265.

[37]) Hostinský napočítal opátství a prepoštství 311. Slovesnosť. V Skalici, 1864. III, 641—705. Nevyčerpal však tým ich počet, tým menej počet kláštorov a pustovieň, ako sa o tom presvedčíme z nasledujúceho odseku.

ghymu už koncom roku 1629. Avšak baša budínsky, s ktorým Bethlen sišiel sa krátko pred svojou smrťou v Debrecíne, napomínal Sedmohradčanov menom sultána, aby neporušili vernosť Kataríne a gurbernátorovi Štefanovi Bethlenovi, bratovi nebohého kniežaťa, a stavy sedmohradské skutočne už 15. januára 1630 prisahaly vernosť Kataríne s podmienkami nasledujúcimi: Katarína ostane vdovou a jako taká bude poberať úžitky z panství fogarašských, munkáčskych a tokajských; o prepustenie kniežatstva nemá s nikým vyjednávať; Sedmohradsko nech spravuje so Štefanom Bethlenom a s 12. radcami, avšak cudzinec nesmie byť členom tejto rady; vojsko cudzie s kapitánom cudzincom nesmie byť v hradoch sedmohradských; úplná sloboda nábožensků má byť každému zabezpečená; nech sú jej svätými práva a výsady stavov; po smrti gubernátora s pozorumením stavov nech dá vyvoliť druhého. Snem postaral sa i o kontrolu príjmov a výdavkov verejných, ešte i o to požiadal Katarínu, aby nenarušila pomer s Tureckom, ba jestli by ináče nebolo možno zachrániť s Tureckom pokoj, aby radšej odišla zo Sedmohradska.

O Kataríne koloval chýr, že jezuiti a privrženci Ferdinandovi získali ju katolicismu; členovia rodiny Bethlenovcov a evanjelici vôbec nenávideli ju, bo vyznačovala katolíkov, zvlášte svojho miláčka Štefana Csákyho. Na pohrab Gabriela Bethlena, 25. januára 1630 odbavovaný, prišiel Štefan Csáky na čele viac sto strelcov, s ktorými potom strojil úklady gubernátorovi Štefanovi Bethlenovi. Z naloženia Kataríny povolali sedmohradskí páni Peter Kováč a Gašpar Szunyogh vojsko Ferdinandovo z Košíc. Ale úklad nepodaril sa následkom zakročenia Michala Toldalaghyho a mladšieho Štefana Bethlena, syna gubernátorovho: vojsko sikulské vyhnalo Petra Kováča a jeho vojakov do Košíc, a mladší Štefan Bethlen zahnal Csákyho do Almáša, odkiaľ tento i s pokladmi Gabriela Bethlena ušiel do Uhorska.

Cieľom utíšenia Sedmohradčanov, Katarína prijala spoveď kalvínskym spôsobom ostentatívne v kalvínskom kostole belehradskom, ale pritom všetkom málo všímala si rady gubernátora Bethlena a svojich radcov. Tokajské a munkáčske panstvá chcela preniesť na Štefana Csákyho s úpravou, že tento oddá ich Ferdinandovi. Ale tento svoj úmysel nevykonala, bo na sneme mediašskom takmer sa stránky pre toto pobily. Pozdejšie sišly sa stavy v Kluži a tu vypukla búrka zase. Katarína obviňovala gubernátora Bethlena, že, držiac vojsko pohromade, dráži tým Ferdinanda a rozhorčuje ho naproti Sedmohradsku; že pred úkladmi Bethlenovcov prinútená bola utiecť do Szamos-Ujváru. Pri tej príležitosti oddala velitelstvo nad svojím vojskom Ondrejovi Kapymu. Gubernátor Bethlen, necítiac sa dosť silným odporovať stránke, ktorú potajomne i Ferdinand podporoval, ponúkol na náradu svojho syna Štefana a zaťa Davida Zólyomyho prestol kniežací Ďurovi Rákóczymu. Rákóczy bol v tom čase v Sedmohradsku u kalvínov a hajdúchov pre svoje obratné dejstvovanie pod Bethlenom mužom obľúbeným; popularitu svoju ďakoval zčiastky i svojmu veľkému bohatstvu, ktoré jeho veľmi nábožná manželka Zuzanna Lorándffy rozmnožila ešte i panstvom

blatno-potockým. Pritom na váhu padaly ešte i tie okolnosti, že bol synom Žigmunda Rákóczyho, ktorý bol tiež kniežaťom sedmohradským, a že ho pred uzavretím svojho druhého manželstva i Gabriel Bethlen odporúčal stavom za knieža. Rákóczy prijal kandidatúru ochotne a okrúžený svojimi biharskými a stredno-soľníckymi čatami, dorazil počiatkom septembra do Veľkého Varadína, kde hlavným veliteľom bol Štefan Bethlen mladší.

Rákóczyho i vo Viedni radšej videli na prestole kniežacom, ako ktoréhokoľvek z Bethlenovcov; preto na náradu kardinála Pázmánya zriekla sa i Katarína prestolu kniežacieho a odišla do Fogarašu. Ale väčšina stavov sedmohradských vyvolila Štefana Bethlena staršieho, brata nebohého kniežaťa, a to preto, že bol pravým vlastencom, to jest Sedmohradčanom, ktorého vraj i Turecko podporovať bude. Bethlen uvedomil o tom hneď i syna, i zaťa. Ale títo, poznajúc slabosti starého pána, nič nepodbali, že im pripomínal útrapy Dávidove pre Absolona; ba ešte len i v Budíne pri tureckom bašovi pracovali na tom, aby kniežaťom stal sa Rákóczy, ktorý už teraz i sám osvedčil sa, že by považoval za veľkú potupu odstúpenie s toho miesta, na ktoré povolal ho sám gubernátor Bethlen, keď už i Varadín a mnohé iné mestá sedmohradské v moci drží. Následkom toho osvedčenia gubernátor Bethlen svolal svoju brannú moc do Szamosfaly. Ale ani Rákóczy nezahálal; zabezpečiac si hajdúchov a zemanov stolice Zarándskej, naverboval si vojakov i v okolí Debrecína a Nyíru. Len,-len že sa kniežatá už nesrazili; ale intervenciou a na prosby Štefana Bethlena mladšieho, Dávida Zólyomyho a kalvínskych vplyvných kňazov Jána Dajku a Štefana Katonu dohovorili sa v Tope, že podrobia sa volbe novej.

V januári roku 1631 šegešvársky snem jednohlasne vyvolil Ďura Rákóczyho za knieža; túto voľbu podporovala všemožne i Katarína. Rákóczy prišiel hneď po voľbe do Julského Belehradu, kde so stavmi vzájomne prísahal vernosť. Odtiaľ poslal svojich poverenikov do Viedne a do Carihradu; sultán Murad IV. potvrdil ho hneď. No vo Viedni nešlo to tak hladko. Pázmány podporoval ho; ale palatín Mikuláš Esterházy a s ním mnohí iní radcovia Ferdinandovi, keď nepodarilo sa im vyvolenie katolíka Štefana Csákyho, boli by dopriali hodnosť kniežaciu radšej Štefanovi Bethlenovi staršiemu, a tak Rákóczymu vyhrážali vojnou. Palatína Esterházyho ozdobili roku 1628 rádom zlatého rúna, Pázmánya roku 1629 kardinálskym klobúkom; od týchto čias žili títo dvaja prední hodnostári krajiny v ustavičnom spore; i jedon i druhý osoboval si totižto v každom ohľade prednosť nad druhým. Pázmány, ako arcibiskup ostrihomský a primas krajiny, osoboval si práva, ktoré si arrogoval palatín. Z tejto príčiny palatín prosil Ferdinanda naložiť Pázmányovi, aby uctil práva palatínove. Napnutosť medzi nimi rozmnožil i snem roku 1631; následkom čoho stalo sa to, že keď palatín počiatkom roku 1631 do Košíc prišiel, aby odtiaľ Sedmohradsko nadobudol Uhorsku, alebo aby Rákóczyho vyhnal zo Sedmohradska, nedostal z Viedne slúbenej vojenskej podpory. Rákóczyho a palatínove vojská srazily sa pri Kállove a pri Rakamaze; avšak bitky

prebral palatín, následkom čoho musel s Rákóczym o mier vyjednávať, čo dosť ťažko šlo, bo Rákóczyho podnecoval Pázmány, stojací na tom, aby o mier vyjednávali alebo v Trnave, alebo vo Viedni. Palatín vyhrážal, že viacej nebude slúžiť kráľovi, jestli „tá zlá pýcha", tak pomenoval Pázmánya, úklady i zatým bude snovať. Konečne mier uzavreli predsa len v Košiciach s nasledujúcim dohovorom: Ferdinand uznal Rákóczyho za „pána čiastok Uhorska" a za knieža Sedmohradska; Rákóczy naproti tomu osvedčil sa, že proti Habsburgskému domu a proti krajinám, nachodiacim sa pod žezlom tohto, nikdy pod nijakou zámienkou bojovať nebude.

Kráľ Ferdinand mal teraz dostatočnú príčinu byť ústupčivým oproti Rákóczymu: v Nemecku držalo ho nešťastie za šticu a tak Pázmány ako verný, spoľahlivý a rozhľadený služobník Ferdinandov cele oprávnene zazlieval palatínovi, že práve teraz tak nástojčive hľadá srážky s Rákóczym. Tretie dejstvo veľkolepého dramatu tridsaťročnej vojny započalo sa v Nemecku práve o tomto čase: evanjelikom prišiel na pomoc vo vojenských veciach zkúsený a pritom i udatný kráľ švédsky, Gustáv Adolf. Dejstvo prvé zakončilo sa vyhnaním nešťastného kráľa českého Fridricha falckého, ktorého protestantská unia a zvlášte Ján Jur, evanjelický volenec saský, zradne opustili, tým protestantismu českému smrteľnú ranu zadali a padajúcu dynastiu habsburgskú na nohy postavili. I dejstvo druhé bolo pre evanjelikov zahanbujúcim: kráľa dánskeho Kristiana IV., bojovavšieho za záujmy evanjelikov v Nemecku, porazili ligistickí generáli Tilly a Valdštein (dľa Schillera Wallenstein) a prinútili ho prijať mier zahanbujúci. Ferdinand, teraz už ako neobmedzený pán Nemecka, vydal svoj chýrečný reštitučný edikt, dľa ktorého kniežatá evanjelické maly vypustiť všetky svoje sekularisované, biskupské, arcibiskupské a kláštorské majetky. Evanjelikom nemeckým hrozila strašná záhuba, bo edikt do života vojenskou silou uviesť mali naloženo Tilly a Valdštein a tým cieľom zaplavili svojimi vojskami celé Nemecko. Ferdinand neplatil, nestravoval toto vojsko, ono živilo sa samo, platilo sa samo majetkom katolíkovi, evanjelíkovi násilne odňatým. Kvitnuvšie Nemecko stalo sa za krátky čas vypálenou pustatinou. Najbezohľadnejšie počínal si Valdštein; naverbujúc na svoj účet armádu stotisícovú, urobil s ňou Ferdinanda neobmedzeným pánom Nemecka. Ale keď už Nemecko bolo skrze neho na púšť obrátené, žiadali zvlášte katolíci na ríšskom sneme v Regensburgu sosadenie a odstránenie Valdšteina tak nástojčive, že Ferdinand musel popustiť a odstrániť Valdšteina. Ale hneď zatým prenasledovalo nešťastie Ferdinanda: Dánsko, Anglicko, Hollandsko, Francúzsko a nemecké evanjelické kniežatá a mestá vyzvaly švédskeho kráľa Gustáva Adolfa, aby zaujal sa ohroženej náboženskej a politickej slobody Nemcov. Francúzsko robilo to z politickej vypočítavosti a od strachu pred rastúcou mocou Habsburgského domu, bo doma i samo prenasledovalo francúzskych evanjelikov-hugenottov. Anglicko podnecovalo k vojne v záujme bývalého kráľa českého Fridricha falckého, ktorý bol zaťom kráľa anglického, Jakuba I.; Ferdinand bol oproti Fridrichovi, pravda z príčin ľahko

pochopiteľných, bezohľadný, odobral mu nielen krajinu Falcko, ale i hodnosť volenca a tak urobil zaťa anglického kráľa bezzemným tulákom. Vyzvaný Gustáv Adolf prišiel tedy s vojenským, 15000 mužov počitujúcim, vo vojnách švédsko-poľských dobre vycvičeným a disciplinovaným sborom do Nemecka. V júli 1630 vyhnal cisárskych z Pomoria a z Meklenburgu, zaujal 3. apríla 1631, tedy práve v ten deň, keď Rákóczyho v Košiciach uznali za knieža, Frankfurt na Odre, porazil za nepremožiteľného považovaného Tillyho pri Lipsku a Lechu, zaujal Bavorsko, odkiaľ volenec bavorský Maximilian zutekať musel. S liknavým, dľa politických okolností sem a tam klátiacim sa evanjelickým volencom saským Jánom Jurom Gustáv Adolf spojil sa už skôr, otvoril mu cestu do Čiech a do Prahy, sebe do Rakúska, potisnúc takto Ferdinanda na kraj záhuby.

V takýchto beznádejných okolnostiach Ferdinand sústredňoval všetky svoje vojenské sily v Nemecku a v Čechách, následkom čoho nemohol venovať Uhorsku pozornosť, akú by on bol chcel. Po zaujatí Bavorska skrze Gustáva Adolfa bol by jeden silný útok z Uhorska navždy zničil moc Habsburgovcov v Europe. Gustav Adolf videl a znal to dobre, preto neprestajne vyzýval Rákóczyho k spojenstvu s ním. A boli i v Uhorsku mužovia, ktorí toto spojenstvo za veľmi potrebné považovali. Dňa 6. marca palatín písal kancellárovi Senynyeymu z Košíc: „Zólyomy a mladý Štefan Bethlen hlásajú a kričia plným hrdlom, že Švédi porazili vojská Ferdinandove a že nový pšeničný chlieb pojedia už v Prešporku.“ Ale Rákóczy bol chladný a nevšímavý i z tej príčiny, že ešte vždy necítil sa bezpečným na kniežacom prestole a tak ani nešiel za radou „tých dvoch čertovských mladíkov“, ako Dávida Zólyomyho a mladého Štefana Bethlena volali, ačpráve len im ďakoval víťazstvo nad palatínom pri Kállove a Rakamaze. Ba čo viac, ešte tlumil oheň nielen týchto mladíkov, ale i nadšených kalvínskych kňazov, ktorí jednohlasne a rázne podnecovali ľud k borbe s Ferdinandom a k spojenstvu s Gustávom Adolfom.

Gustáv Adolf poslal 29. apríla Pavla Strassburga z Frankfurtu k Rákóczymu, naoko tým cieľom, aby mu odporúčal záležitosť svojej švegeriny Kataríny, v skutočnosti, aby ho získal užšiemu spojenstvu. Rákóczy dal odpoveď vyhýbavú; svoje spoludejstvovanie urobil závislým od toho, či Turecko privolí k takej vojne.

V úzkosti postavený Ferdinand oddal hlavné veliteľstvo nad armádou, ktorá ešte len mala byť stvorená, len s biedou uprosenému Valdšteinovi, a to s mocou dosť neobmedzenou, kardinála Pázmánya však vyslal vo februári 1632 do Ríma, nakloniť s Francúzskom sympatisujúceho pápeža Urbana VIII., aby nepodporoval politiku francúzsku, ktorá v Nemecku ohrožovala katolicismus. Pázmány predniesol pápežovi tieto žiadosti: aby uskutočnil spojenstvo všetkých katolíckych mocností proti Švédom; aby napomenul kráľa francúzskeho, že by nepodporoval Švédov; aby Ferdinandovi poskytnul pomoci z komory apoštolskej a aby podporoval ho i cirkevnou desatinou. Ohľadom prvej žiadosti pápež dal odpoveď odmietavú, poneváč verejné pomery europejské nedovoľujú mu pracovať

na takom diele, ale keď do Ríma doletela zvesť, že Švédi v Bavorsku a Švábsku víťazia, že už i Tilly na rany v bitkách utrpené umrel, podporoval Ferdinanda nielen cirkevnou desatinou talianskeho kňazstva, ale i mesačným príspevkom 24.000 dukátov, len aby vojna mohla byť ráznejšie vedená.

Rákóczyho ani najmenej neoduševňovaly víťazstvá Gustáva Adolfa; Ferdinand naložil totiž palatínovi prísne, aby všemožne šetril Rákóczyho; pritom i sám uisťoval ho skrze svojho vyslanca Štefana Ostrošitha o svojej priazni a náklonnosti. Táto tuposť a nevšímavosť natoľko pobúrila Gustáva Adolfa, že skrze svojho carihradského povereníka pracoval v Carihrade na tom, aby Rákóczy bol sosadený a prestol kniežací aby zaujala vnove jeho švegerina Katarína Brandenburgská. Mimo toho Rákóczy bol človek skúpy, lakomý, čas a starosť venoval rozmnožovaniu majetku, čopriam i sderstvom, prisvojovaním si majetku cudzieho. Výhovorku k odročovaniu vojny našiel i v tom, že Mojžiš Székely, ktorého otec bol za krátky čas tiež kniežaťom Sedmohradska, v Carihrade pracoval na tom, aby Rákóczy bol sosadený a on za knieža vymenovaný. Rákóczy vykonal v Carihrade darmi, že tam Székelya a jeho privržencov uväznili, a v Sedmohradsku on shabal im majetky a neprinavrátil nikdy. Ba v tom čase pracoval všade práve v záujme Ferdinanda, bo keď mu Štefan Bethlen mladší oznamoval, že v Zátisí a v Nyíre istý Peter Császár povstal a Nemcom na čele sedliakov všade záhubu pripravuje, naložil Bethlenovi, ako kapitánovi varadínskemu, aby spojil sa s kapitánmi Ferdinandovými a potlačil túto proti Ferdinandovi namerenú vzburu. Császára chytili a v Košiciach rozštvrtili; vojsko sedliacke rozpŕchlo sa; pochytaných sedliakov trestali obrezaním uší a nosov.

V Košiciach neboly vybavené všetky otázky, týkajúce sa Ferdinanda a Rákóczyho, preto poverenici oboch sišli sa v Prešove vo februári 1633 cieľom vybavenia všetkých sporných otázok. V Prešove zastupovali Ferdinanda kancellár Stefan Sennyey, kapitán košický Mikuláš Forgách a páni Štefan Ostrošith a Tomáš Mikulič. Rákóczy vyslal ta miesto seba Štefana Kovacsóczyho, Ondreja Kapyho, Jura Horvátha a Ladislava Balásházyho. Títo poverenici radili sa v Prešove vyše polroka, bo medzitým 6. novembra 1633 padol pri Lützene Gustáv Adolf, následkom čoho položenie Ferdinandovo polepšilo sa síce značne, ale keď generáli švédski zadávali Ferdinandovi i za tým nové a nové údery, vzrástly aj nároky Rákóczyho. Konečne 28. septembra uzavreli smluvu, ktorou potvrdili mier viedenský, mikulovský, prešporský a košický. Kataríne Brandenburgskej ponechali všetko to, čo nadobudla si právom vlastníckym, alebo vdovským; avšak panstvo munkáčske s hradom pripadlo Rákóczymu a jeho rodine s tou podmienkou, že zaplatí zaň do pokladnice štátnej 200.000 zlatých a že bude náležať Uhorsku a nie Sedmohradsku.

Štefan Bethlen mladší, nadšený a výtečný poslucháč university leydenskej, umrel počiatkom roku 1633. Evanjelici uhorskí a sedmohradskí utratili v tomto mladom mužovi silnú podporu, ale Rákóczymu odľahlo, bo obával sa, že časom môže byť jeho synovi ohla-

dom prestolu kniežacieho konkurrentom nebezpečným. Bethlen znal na uzde držať svojho náružívého, ohnivého švagra Dávida Zólyomyho, o ktorom palatín Esterházy ešte roku 1631 prorokoval, že dá Rákóczymu mnoho práce. Zólyomy bol evanjelik horlivý, oduševnený, ťažko ho bolo ukrotiť, bo veľmi zazlieval Rákóczymu, že nepodporuje záležitosť evanjelikov. Z tejto príčiny hlásal cele otverene, že mečom tým, ktorým Rákóczyho kniežaťom urobil, ho i sosadí. Mládež, ešte len aj zpoza Dunaja, shromažďovala sa pod jeho zástavami; zamýšľal vybrať zpomedzi nej niekoľko tisíc a isť s ňou Gustávovi Adolfovi na pomoc. Ale Zólyomy mal i mnoho nepriateľov, bo proti vlažnošti, okúňavosti a opportunismu vystupoval vždy a všade bezohľadne a tak Rákóczy znal, že títo nepriatelia schvália jeho, čopriam nezákonitý skutok. Zólyomy bol hlavným kapitánom Sikulov; 4. apríla 1634 prišiel v záležitostiach úradných do Sedmohradska, kde ho na rozkaz Rákóczyho úkladne uväznili. Hneď zatým Rákóczy svolal snem, ktorý vyhlásil Zólyomyho za rušiteľa verejného pokoja, za urážateľa majestátu kniežaťa a odsúdil ho na smrť a ztratu majetkov. Rákóczy omilostil ho licomerne a odsúdil na doživotný žalár na Kőváre, kde trápil sa za pätnásť rokov, až do smrti. Jeho majetky zabral pre seba Rákóczy; len jednu nepatrnú čiastočku vydal z nich dietkam a manželke Zólyomyho.

Za toto vychvaľoval Rákóczyho Pázmány; menovite ako veľkú zásluhu vypočítal mu, že udusil zámery mladíkov nezrelých, že Gustáva Adolfa ponechal na seba samého a že ako verný syn spoločnej otčiny neviedol Uhra proti Uhrovi. Palatín Esterházy naproti tomu bol inej mienky, pracujúc na záhube Rákóczyho; v krajine vyhlásil všeobecné povstanie, naoko z tej príčiny, že Turek v pohraničných pevnostiach rozmnožoval svoje vojsko, v skutočnosti preto, bo bál sa Rákóczyho, ktorý z naloženia sultána musel robiť válečné prípravy k podpore veľvezíra tureckého v Poľsku. Pázmány bol s Rákóczym dôverný, poznal pohnútky príprav, znal i to, že Rákóczy pripravuje sa k vojne nechutne, preto zazlil palatínovi, že nariadil insurrekciu, čo bez súhlasu a privolenia kráľa urobiť ani práva nemal. Zemania, ako vždy, tak i teraz nie veľmi ponáhľali sa pod zástavy palatínove a preto bola len papierová vojna, a síce medzi Pázmányom a palatínom; oba podávali totižto pred kapitulou nitrianskou jeden proti druhému protesty a protiprotesty.

V dobe tejto papierovej vojny Ferdinand svolal snem do Prešporku na 18-ty december, ktorý zahájil osobne a na ktorom Pázmány a Esterházy boli už cele svorní a usrozumení, bo nedopustili, aby na sneme pojednávané boly aj otázky náboženské. Pritom všetkom stavy podaly svoje gravamina v 84. bodoch, medzi ktorými najhlavnejšie boly, aby tridsiatky uhorské nespravovala komora viedeňská a aby proti Rakúsku postavené boly rampy clové. Snem trval do 15. februára 1635 s výsledkom značným, bo potvrdil 94 dekréty. Stavy odhlasovaly z vrecka svojich poddaných na udržanie pevností pohraničných od každého gruntu po 5 zlatých a 2 merice zbožia na 2 roky. Odhlasovali aj trovy strážienia koruny; v 88. článku zákona zabezpečili sa zemania, že bez určitého nariadenia

kráľovského zemianstvo nie je povinné povstať, čím palatínovi bolo vyslovené zazlenie, že pred krátkym časom nariadil insurrekciu bez privolenia kráľovho.

V Nemecku Ferdinand bol v celku i teraz v položení nepriaznivom; myslelo sa síce všeobecne, že zavraždenie Valdšteina, ktoré vykonané bolo pre jeho domnelú zradu z naloženia dvora, polepší položenie tým viac, bo Ján Jur, evanjelický volenec saský, zradil záležitosť evanjelickej slobody i teraz, uzavrel s Ferdinandom mier jednostranný, v ktorom Švédov ponechal ich osudu. Ale situácia nepolepšila sa značne, bo nepatrnou ústupčivosťou vo veciach viery Ferdinand docielil len toľko, že na ríšskom sneme v Rezne stavy zvolily jeho syna Ferdinanda III. za cisára nemeckého.

Zatým v Sedmohradsku vyvinovaly sa pomery pre Rákóczyho nepriaznive. Bývalý gubernátor Štefan Bethlen starší býval na svojom hustskom alebo ecsedskom zámku, jeho syn Peter v Sedmohradsku. Posledný zabil v návale náružívosti svojho neverného úradníka, následkom čoho do veci zastaral sa i Rákóczy, ktorý už teraz mal zámienku siahnuť na majetky Bethlenovcov. Peter utiekol k otcovi do Uhorska. Starý Bethlen, ktorý už od dávna ťažko znášal, že Rákóczy tak ukrutne potrestal jeho zaťa Zólyomyho, opierajúc sa na silnú stranu s Rákóczym nespokojných zemanov sedmohradských, vybral sa v januári 1636 do Budína k bašovi Hussejnovi, vymáhať si u tohto pomoc proti Rákóczymu, ktorý, ako Bethlen udával, pre svoje tyranstvá stal sa všeobecne nenávideným, ktorý dôchodky z krajiny Turecku náležiacej odnášal do svojich uhorských zámkov a s Pázmányom, hlavným stĺpom Ferdinandovým, ustavične paktuje. Bašu získal si skvelými darmi; tento tedy odporúčal ho v Carihrade vrele, následkom čoho poverenikov Rákóczyho prepustili z Carihradu s nádejami chatrnými.

Z Carihradu poslali Bethlenovi pomoc pozde v jaseň a tak Rákóczy mal dosť času prichystať sa k vojne; o pomoc uchádzal sa i u Ferdinanda; ale krajinský sudca Homonnay nedovolil, aby vojsko Ferdinandovo vstúpilo do služieb Rákóczyho. Palatín Esterházy radil Rákóczymu, aby s hodnosti kniežacej poďakoval sa dobrovoľne, nesotil i seba i svoju rodinu do nešťastia a Turecku nezavdal príležitosti napadnúť krajinu mocou brannou. Ale Pázmány posmeľoval ho vytrvať v odpore v záujme svojej hodnosti, vážnosti a slobody Sedmohradska a čiastok Uhorska. Z nárady tejto Rákóczy vyrozumel, že od Ferdinanda nedostane síce podpory, bo Turecko považovalo by to za rušenie mieru, ale že sa aspoň na neutralitu Ferdinandovu spoľahnúť a v Poľsku vojsko naverbovať môže.

Počiatkom septembra prišiel do Julského Belehradu turecký poverenik Ali, zvestujúc Rákóczymu a stavom, že sultán oddal kniežatstvo sedmohradské Štefanovi Bethlenovi, poneváč Rákóczy svojimi sderstvami v krajine zapríčinil nepokoje, stavy si odcudzil, Mojžiša Székelya ožobráčil, Zólyomyho uväznil a ani na rozkaz sultánov nevypustil; naproti tomu Bethlen že bol od počiatku privržencom sultána a obľúbeným u pánov; Rákóczy tedy nech z krajiny odíde a stavy nech Bethlena uznajú za knieža. Rákóczy dal

Aliho a jeho sprievod uväzniť a sám vytiahol do poľa proti Bethlenovi a bašovi budinskemu, ktorí medzitým do Gyuly boli dorazili. Bitka bola pri Szalonte, kde oba utrpeli ztraty citeľné a rozišli sa bez výsledku. Rákóczy tiahol so svojím vojskom k Varadínu, Bethlen do Gyuly, baša budínsky ponáhľal sa do Lipy s úmyslom odtiaľ do Sedmohradska vtrhnúť. Ale Rákóczy predbehol ich a zaujal silné postavenie pri Jenove. Po viacerých menších srážkach uzavreli konečne v Szászvárosi nasledujúcu smluvu: daň zo stolice Marmarošskej bude Bethlen doživotne poberať; peniaze, ktoré Gabriel Bethlen poručil kollegiumu julsko-belehradskému, Rákóczy oddá kalvínskemu superintendentovi sedmohradskému, tento vynaloží ich svedomite na cieľ označený; privrženci Bethlenovi sú omilostení, ale Rákóczyho uznajú za knieža Sedmohradska. Ale základinu Gabriela Bethlena, obnášajúcu 70.000 toliarov, podržal si Rákóczy pritom všetkom a neoddal jej nikdy kollegiumu julsko-belehradskému. Dňa 15. februára 1637, tedy krátko po uzavretí mieru, umrel Ferdinand II. Persekúcií, aké boly v Čechách, nedovolil si Ferdinand v Uhorsku zo strachu pred revolúciou, ktorá tu v každom okamžení mohla vypuknúť. Na sneme baňskobystrickom detronisoval ho i GabrielBethlen a predsa nenasledovaly v Uhorsku nemožné persekúcie pražské.

O mesiac pozdejšie, 19. marca, umrel i Pázmány, pravá ruka Ferdinandova. Založil vo Viedni ešte roku 1623 Pazmaneum, pre synov šľachtických v Trnave roku 1624 ústav vychovávací, roku 1635 katolícku universitu v Trnave. Literatúru maďarskú vzkriesil cennými dielami.

V literárnom živote národa slovenského z tejto doby je rok 1636 zvlášte pamätný. O literatúre českej po roku 1620 je všeobecnou mienkou tá, že je ona obrazom povoľného umierania národnosti českej. Literatúra predošlá trvala ešte za istý čas len medzi emigráciou, alebo predlžila život svoj u nás na Slovensku, kam emigranti českí zaniesli svoje náboženské a literárne snahy. Takýmto emigrantom bol Juro Tranovský, rodák tešínsky, učiteľ v Prahe, pozdejšie kazateľ v Bielsku, na Oravskom zámku, konečne v Liptovskom Sv. Mikuláši. Roku 1636 vydal v Levoči sborník evanjelických piesní *Cithara sanctorum*, dielo natoľko dôležité, že v ňom našli svoje duševné spojenie všetci evanjelici slovenskí a nachodia ho podnes, bo ako Pavel Dobšinský v Slovenských Pohľadoch roku 1885 o ňom primerane napísal, „nebude odcudzený ľud náš od nábožnosti, ani od svojej reči, dokiaľkoľvek a kdekoľvek bude vo vážnosti Tranoscius." Po stránke duševnej neúčinkovalo a neúčinkuje toto ináč epochálne dielo na rozvoj individuálnej samostatnosti evanjelických Slovákov vždy priaznive. Tá „vrúcna oddanosť Bohu", tá „neobmedzená, až heroičná dôvera v riadenie Božie a večné vykúpenie Kristovo" absorbuje, ba ničí individuálnu činnosť človeka a vrhá ho do lona akéhosi fatalismu, z ktorého niet východu len pomocou oddania sa do vôle Božej. Piesne „Co můj Bůh chce, to se vždy staň", „Můj Jezu, jak ty chceš", „Pane, jak chceš, nalož se mnou", „Pán Bůh jest má síla i doufání" sú

síce skvosty hymnologie, ale vecným obsahom svojím pritom všetkom ničia individuálnu silu človeka, ktorý potom sebamenšiu, netečnosťou, neobozretnosťou a nečinnosťou zavinenú nehodu pripisuje vždy a všade Bohu. Kresťansko-kosmopolitický smer Tranosciusa vplýva na sociálnu a individuálno-politickú povahu evanjelického ľudu slovenského dosť nepriaznive, bo káže oddať sa do vôle Božej, znášať príkory, bitie, odkiaľkoľvek by ono prišlo, trpelive, tedy aj strašné, hnusné, človeka otrokom robiace urbariálne poddanstvo zemianske, bo náuka, že „každá duše vrchnostem poddaná buď“, keď i panská stolica s derešom, s hajdúchom a s lieskovicou bola vrchnosť od Boha, nepripustila titanské vzpriamenie sa ducha ľudského, výlet do sfär ideálov slobody ľudskej a robila ho otrokom pokory kresťanskej, pre ktorú duch sociálnej a národnei slobody nebol ani možný.

Do sbierky svojej Tranovský prijal i pieseň „Noc temnau přečkavše“, ktorej pôvodca, Šimon Lomnický, bol opovrženia hodným podliakom a z ktorého úst je slovo Božie práve takou blasfemiou, ako z úst každého maďarónskeho kňaza, schvaľujúceho zradu krve a odporúčajúceho renegátstvo. Čech Šimon Lomnický narodil sa roku 1552, umrel po roku 1622. Už za mladi získal si priaznivcov veľkomožných, medzi inými aj Viliama z Rožmberka, ktorému venoval i svoje „písně na nedělní evanjelie“. Na hostinách bol kamarátom veselým a veršovníkom úslužným a lichotivým, preto mal v českej šlachte mnoho priateľov, ba i cisár Rudolf mu bol priaznivcom. Roku 1618 v predvečer búrlivých príbehov pražských osadil sa v Prahe a slúžil zodporilým stavom českým, vychvaľujúc vo veršoch Fridricha Falckého a zatracujúc „zradcov“ Martinica a Slavatu. Avšak po bitke belohorskej obrátil plášť po novom vetre a velebil tých, ktorým len pred krátkym časom do zradcov nadával, obviňujúc svojich včerajších priateľov, odpravených pred radnicou staromestskou. Jeho prepočetné skladby nie sú básňami, ale rymovanou prósou; taká je i jeho do Tranosciusa prijatá pieseň „Noc temnau přečkavše“. Plody tak podlého človeka ovšem nemaly by mať miesta v diele veľkolepe etickom.

Ale s druhej strany nebolo by spravedlivé a slušné neuznať, že spevník Tranovského pritom všetkom preukazoval a preukazuje národu slovenskému veľmi dôležitú a neoceniteľnú službu: chráni slovo slovenské od zahynutia, ľud slovenský od odcudzenia sa svojej reči. Oázy slovenských ev. cirkví na Dolnej zemi zachránil dosiaľ jedine Tranoscius a láska k nemu od pomaďarčenia, a maďarónski ev. kňazia len vyrazením Tranosciusa z rúk ľudu slovenského a uvedením maďarských služieb myslia vykonať nemravné dielo maďarisácie. Márna bude ich hriešna snaha, kým láska ľudu slovenského k tomuto vzácnemu dielu bude stála.

(Dokončenie.)

Pieseň.

Velebím vrelým srdcom teba, Bože môj, ktorý si ma stvoril.
Pohýnajú sa rty moje, každý deň, by tvoju dobrotu chválily slovom preúprimným.
Najväčšiu mieru lásky svojej komu chceš preukázať, zrodiť
dáš sa Slovákom mu a za materčinu slovenčinu sladkú vložiš v ústa jeho.
I ja som jeden z vyvolených tvojich: ja pod Kriváňom sivým
Na zelenom briežku zračitého Jamníčka som svetlo sveta uzrel;
V údolí tom, kde kúdol vatry obetnej praotcov sa vlnil
K nebu. I kde spupný drzec ten, čo smel by rýdzosť koreňa mi tajiť?
Na rtíky prvé slová, ktoré bol som vzal, zvuky slovenčiny
Sladkej boly: tvoje zvuky, slovenčina moja, ty súlade súladov!
Rozvitá mladosť moja dneska len v nej má rozkoši prúd hojný
A keď ukladať ma budú v hrob, len ona skviliť smie!
Zvonivá slovenčina, tys' mi koreňom života i hradom:
Tak slial sa môj život s tebou, že byť na svete mi bez teba nemožno!
Celý svet blaha zavrený je v tebe mi: útechou v súžení
Trápnom teba mám; ty v srdci súžbou svieranom nádeje žiaru rozožíháš.
Prameňom si ty, z nehož pre mňa nadzemské vyplývajú slasti;
Preradostný hlahol tvoj otvára brány nebies!
Bez teba vädnúcim som kvietkom, suchotou na skaline holej —
Tokom svojím blahovábnym ty ma čerstvíš, ako nezábudku
Potôčka vlnky živé, ako vykvitlú ružu rosa ranná.
Vanie zvukov tvojich rozoháňa kŕdle chmár mi s oblohy
Života; jas tvoj slnka lúčom na srdce moje sadlé temná
Skormútenia rozptyľuje a tvár rozveselenia mi obleje rumeňom.
Velebné šumenie hôr a vôd hučanie po tatránskych skalách
Neunášalo by ducha môjho, keby hlasov tvojich, slovenčina, neznal!
Nevedel by sa zrak môj kochať v stydlivom zapýrení zory
A sluch môj by urážaly sladkozvučné piesne hrdielok slávičích;
Zostal by chladným pri zaskvení bielunkých ľalií v licach devy,
Keby preniknutý nebol som i v kostiach ľúbeznou slovenčinou!
Zrieknul by som sa preto sluchu, zrieknul sa zraku, odvrhol by
Srdce svoje, keby ona radostným sa nevlnila Tatier údolím!
So mnou si v sne i v bdení; teba dychtive hľadá duša moja,
Ako rôj včiel medovec voňavý, ako horská bystrina dolinku;
A čo hneď na kraj sveta vrhne osud ma, nikdy duša moja
S väčšou dychtivosťou za inším nebude priahnuť, ako za tebou, zvonivá slovenčina!
Vševládny Bože Stvoriteľu, velikým všehomír si stvoril —
Ale väčšiu rozožal si vatru rodoľubstva v mojej hrudi malej.
I nech by zaletel som v svetov končiny najkrajnejšie, i tam
Vlál by plameň rodolásky mojej, aby siahal čez všehomír celý po rodisko moje.
Človeče! kebys' do hromady posvláčal, koľko nalezá sa

Dreva v lesoch Tatier širošírych a to vo vatru zapálil bys' jednu —
Plameňa toho žiara jednej maličkej iskričke z vatry
Rodolásky mojej nevyrovnala by sa
Bože môj dobrotivý! ducha môjho si natoľko rozožal
Ohňom rodoľubstva, že po mojom sklesnutí v hrob jestli dušu moju
Vo hviezdu premeníš, tá krajším nad slnko bude blčať ohňom
Večno-večne nad národom mojím: západu znať nebude.
Na svete pokým všetko hynie — jednakým šľahom blkotá si
Od počiatku rodoláska moja, ani nezmení sa nikdy.
Sotva že slovce ústa moje lámano vyriecť vedely, už
Miloval som rod svoj láskou nepretržnou — a
Keby som na tento svet prišiel stotisíc ráz, jedine by
Slovákom bol a čo narodil by sa nie na zemi, lež na hviezde
Inej, aj tam len slovenský rod miloval by som srdcom celým.
Na praotcov zemi stála koliska mi; nad ňou slovenský spev znieval;
Tam aj hrob zodvihnú mi: nad ním snovábnym šumom vietor Tatier
Spievať bude mi, by ticho spal som aspoň krátičký čas,
Zúrenie zlosti sveta pokým zo spánku nevyruší ma, by
Ponáhľal som sa zem otcov i reč drahú brániť!
Bože môj! srdce moje vďakou horí, že darom najvzácnejším
Opatril si ma, len jednu ešte vyslyš prosbu moju dobrotive!
Na tryznu hotujú sa zhubci lúpežní, duše rozhýranej,
Škaredé veselie chcú si nad mohylou našou pripraviť.
Vyslyš ma preto, Hospodine, a daj, by za môjho zemského
Pobytu nastala plnosť časov, by som za rod položil obeť najväčšiu;
Obeť tú, pri nejž žiara žitia vyhasne, ale na oltári
Voľnosti zapáli inú, ktorá zhrievať bude voľných potomkov!
Otče, vyslyš ma!

Hájomil.

Z básní Hájomila.

Sto bučkov, jedna jedľa!

Sto bučkov, jedna jedľa!
Čo nám to teplo zima zjedla?!
Sme v leta polovici —
A chladu siný kvet na líci.

A vo mne mladosť jará.
S ňou neplála by lásky žiara?
Sto bučkov, jedna jedľa!
Ká zkaza by mne lásku zjedla?

Horúce slniečko...

Horúce slniečko pri úsmeve jara
Milené kvietočky v krásu rozotvára...
Dievčatko prešvárne! a kde ten lúč vrelý,
Pri ňomž sa na tvojich líčkach ľalie zbelely?

Takých nenájdeš, čo prejdeš všetky svety —
Nerozvil ich plameň, ktorý s neba svieti.
Milostných tých ľalií kvety sňahobiele
Rozvily len tvojho srdca lúče vrelo-vrelé!

S oblohy tá žiara na okršlek celý
Rozmetá ľúbostné lúčov zlatých strely.
Uštedri toľko len, ty, radostná vila,
Čarným ohňom srdca svojho zhrievaj Hájomila!

Človek.

Vo vzteklého mení zvera sa človek, keď ho rozum bez
Lásky vodí: človekom láska robí človeka.

Polikuška.

Povesť z časov poddanstva,

od

L. N. Tolstého.

(Dokončenie.)

Dutlov konečne pochopil, že to nebol žart, a počal sberať a do obálky ukladať peniaze, ktoré bol rozložil, že ich spočíta; ale ruky sa mu triasly, a vše pokukával na služobné, aby sa presvedčil, že to nie smiech.

— Vidíš, nemôže sa spamätať, rád je, — povedala Duňaša, ukazujúc, že predsa len opovrhuje i sedliaka i peniaze. — Daj, uložím ti ich.

A chcela mu ich vziať. Ale Dutlov nedal; zmochlil peniaze, zastrčil ich ešte hlbšie a chytil sa čiapky.

— Rád si?

— Ani neviem, ako povedať! Tak veru...

Nedopovedal, len rukou kývnul, vyškeril sa, len že nezaplakal, a vyšiel.

Zvonček zazvonil v paninej chyži.

— Či si odovzdala?

— Odovzdala.

— Čo, je veľmi rád?

— Taký bol, ako bez rozumu.

— Ach, nože ho zavolaj. Opýtam sa ho, ako ich našiel. Zavolaj ho sem, ja nemôžem výjsť.

Duňaša vybehla a dolapila mužíka v pitvore. Dutlov, nepostaviac čiapky, vyňal mešec a, prehnúc sa, rozväzúval ho, a peniaze držal v zuboch. Hádam sa nazdal, že pokiaľ sú peniaze nie v mešci, nie sú jeho. Keď ho Duňaša zavolala, naľakal sa.

— Čo, Avdoťa... Avdoťa Mikolavna. Chce ich nazad vziať? Aspoň keby ste ma zastali, vera Bože, medíku vám donesiem.

— To, to! Donesieš ty.

Zase sa otvorily dvere, a sedliaka zaviedli k panej. Nebol tomu rád. „Ech, nazad ich vezme!" myslel si a ako po vysokej tráve dvíhal nohy a usiloval sa nerobiť hluk lapťami [1], keď išiel čez izby. Nič nechápal a nič nevidel, čo bolo vôkol neho. Šiel mimo zrkadla, videl akési kvety, sedliak voľáky v laptiach nohami zadieral, pán s monoklom namaľovaný, akési vedierko zelené a čosi bieleho... Hľaďže, vravieť počalo toto čosi bieleho; to — pani. Nič nemohol rozoznať, len oči vyvalil. Nevedel, kde je, a všetko sa mu ukazovalo v hmle.

— To s' ty, Dutlov?

— Ja, sudaryňa. Ako som ich našiel, tak som sa ich nedotkol, — povedal. — Nie som im rád, Boh mi svedok! Ako som koňa strápil...

— Nuž, tvoje šťastie, — povedala mu s opovržlive-dobrým úsmevom pani. — Vezmi, vezmi si ich.

On len oči vyvalil.

— Rada som, že sa tebe dostaly. Daj Boh, aby ti boly na osoh! Či si rád?

— Ako by nebol! A ako rád, mátuška! Vždy sa budem modliť za vás. Taký som rád, že, ďakovať Bohu, že naša pani sú na žive. Všetka to moja vina bola.

— Akože si ich našiel?

— Nuž tak, že pre paniu vždy sa usilujeme statočne, a nie že by...

— Celkom sa zaplietol, sudaryňa, — povedala Duňaša.

— Vozil som rekrúta, bratanca, nazad idúc našiel som ich na ceste. Podistým ich Polikej nenadále vytratil.

— No choď už, choď, holúbok. Rada som.

— Taký som rád, mátuška!... — povedal sedliak.

Potom si spomenul, že sa nepoďakoval a nevedel sa držať, ako sa patrilo. Pani a Duňaša sa usmievaly, a on zas kráčal ako po tráve, a ledva sa zdržal, aby sa nepustil do behu. Lebo jednostaj sa mu zdalo, že naskutku ho zastavia a oberú...

XIV.

Dostanúc sa na svieže povetrie, Dutlov odišiel s cesty k lipkám, aj sa rozpásal, aby pohodlnejšie vyňal mešec, a počal ukladať doň

[1] Krpce z lyka upletené.

peniaze. Ústa sa mu pohybovaly, vyťahoval a rozťahúval ich, hoc nevypúšťal z nich nijakého zvuku. Odložiac peniaze a podpášuc sa, prežehnal sa a šiel, ako opitý kolesiac po chodníku: taký bol zaujatý myšlienkami, ktoré sa mu hrnuly do hlavy. Odrazu zbadal pred sebou postavu chlapa, idúceho mu v ústrety. Zavolal naň: bol to Jefim, ktorý, s kyjom v ruke, strážil okolo čeľadného domu.

— A, strýko Semion, — radostne zahovoril Jefimka, bližšie podchodiac. (Jefim sa bál samotný). — Či ste odviezli rekrútov, strýko?

— Odviezol. A ty čo?

— Nuž postavili ma sem strážiť Iljiča obeseného.

— A kde je?

— Tam hľa, na pôjde, vraj, visí, — odpovedal Jefimka, kyjom ukazujúc po tme na strechu čeľadného domu.

Dutlov pohľadel smerom ruky a, hoc ničoho nevidel, zmrštil sa, požmurkal a pokrútil hlavou.

— Stanovoj že prišiel, — riekol Jefimka, — kočiš vravel. Hneď ho snímať budú. To je strašne v noci, strýko. Za nič na svete nepojdem v noci, ak rozkážu ísť hore. Hoc ma do smrti ubije Jegor Michajlovič, nepojdem.

— Há, aký to hriech! — povedal Dutlov, akiste zo svedčnosti, ale naskrze nemysliac na to, čo hovoril, a chcel ísť svojou cestou. Ale hlas Jegora Michajloviča ho zastavil.

— Hej, strážnik, poď sem, — kričal Jegor Michajlovič so schodíkov.

Jefimka sa ohlásil.

— A kto tam ešte s tebou stál?

— Dutlov.

— Aj ty poď, Semion.

Keď sa priblížili, Dutlov rozoznal pri svetle lampáša, ktorý niesol kočiš, Jegora Michajloviča a nizučkého úradníka v čiapke s kokardou a v kepeni: to bol stanovoj.

— I starý, hľa, s nami pôjde, — riekol Jegor Michajlovič, keď ho zbadal.

Starému sa to nezdalo, ale čo mal robiť.

— A ty, Jefimka, si šuhaj mladý, vybehni na pôjd, naprav rebrík, aby pán mohli výnsť.

Jefimka, ktorý za nič na svete nechcel podísť k schodíkom domu, pobežal k nemu, hrmotiac lapťami, ako brvnami.

Stanovoj nakresal ohňa a zapálil si fajku. Býval on dve versty vzdialeno, bol nedávno nemilosrdne vyhrešený ispravnikom za pijanstva, a preto bol teraz horlivosťou zachvátený: príduc o desiatej večer, chcel naskutku prehliadnuť obesenca. Jegor Michajlovič sa opýtal Dutlova, čo tu robí. Cestou Dutlov rozpovedal prikaščikovi o najdených peniazoch i o tom, čo pani urobila. Dutlov povedal, že prišiel prosiť o dovolenie Jegora Michajloviča. Prikaščik, k úžasu Dutlova, pýtal obálku a pozrel ju. Stanovoj tiež vzal obálku do rúk a krátko i sucho vyptal sa na podrobnosti.

„No, už je po mojich peniazoch“, — pomyslel si Dutlov a počal sa už vyhovárať. Ale stanovoj mu dal nazpäť peniaze.

— Hľa, aké šťastie krpčiarovi, — povedal.

— Židu sa mu, — povedal Jegor Michajlovič: — len čo odviezol bratanca za vojaka; teraz ho vykúpi.

— Aa! povedal stanovoj a šiel vopred.

— Však vykúpiš Iľušku? — riekol Jegor Michajlovič.

— Akože ho vykúpim? Neviem, či postačia peniaze? A hádam je i neskoro.

— Ako chceš, — povedal prikaščik, a oba šli za stanovým. Podišli k čeľadnému domu, v pitvore ktorého páchnucí strážnici čakali s lampášom. Dutlov šiel za nimi. Strážnici mali výzor previnilcov, čo mohlo byť azda len pre zápach, ktorý narobili, poneváč nič zlého nevykonali. Všetci mlčali.

— Kde to? — opýtal sa stanovoj.

— Tu, — pošepky riekol Jegor Michajlovič. — Jefimka, — doložil on, — ty si šuhaj mladý, rušaj vopred s lampášom!

Jefimka už napravil hore dosku a, tak sa zdalo, ztratil všetok strach. Prekračujúc dve i tri stupaje, s veselou tvárou liezol vopred, obzerajúc sa a osvetľujúc lampášom stanovému cestu. Za stanovým šiel Jegor Michajlovič. Keď už zmizli, len vtedy postavil Dutlov jednu nohu na stupaj, vzdychol si a zastal. Prešly dve minúty, kroky ich zatíchly na pôjde; akiste podošli už k telu.

— Strýko! volajú vás! — kríknul Jefimka dierou.

Dutlov šiel hore. Stanovoj a Jegor Michajlovič vyzerali pri svetle lampáša len vrchnou svojou časťou zpoza klady; za nimi stál ešte ktosi chrbtom obrátený. Bol to Polikej. Dutlov prekročil kladu a, žehnajúc sa, zastal.

— Nože ho obráťte, chlapi, — riekol stanovoj.

Nik sa nehnul.

— Jefimka, ty si šuhaj mladý, — povedal Jegor Michajlovič.

Mladý šuhaj prekročil kladu a obrátil Iljiča, stal si vedla, s najveselšou tvárou pozerajúc hneď na Iljiča, hneď na vrchnosť, ako ukazujúci albínosku alebo Juliu Pastranu hľadí hneď na obecenstvo, hneď na ukazovaný predmet, hotový splniť všetky žiadosti divákov.

— Ešte ho obráť.

Iljič sa ešte obrátil, kývnul zľahka rukami a zavliekol nohou po piesku.

— Skorej ho snímajte.

— Odrezať ho rozkážete, Vasilij Borisovič? — riekol Jegor Michajlovič. — Sekeru dajte, chlapi.

Strážnikom a Dutlovi bolo treba dva razy rozkázať, aby pristúpili k nemu. Ale mladý šuhaj zachodil s Iljičom, ako s oblúpeným baranom. Konečne, rozťali povraz, sňali telo a prikryli ho. Stanovoj povedal, že zajtra príde lekár, a prepustil ľudí.

XV.

Dutlov, pohybujúc ústami, pošiel domov. Zprvu mu bolo clivo, ale podľa toho ako sa blížil k dedine, pocit tento prechodil, a pocit radosti čo raz väčšmi prenikal mu dušu. Na dedine bolo počuť spev a opilé hlasy. Dutlov nikdy nepil, i teraz šiel priamo domov. Už bolo neskoro, keď vstúpil do izby. Jeho stará spala. Starší syn a vnukovia spali na peci, druhý syn v komore. Jediná Iluškova žena nespala a v umazanej každodennej košeli, prostovlasá sedela na lavici a horekovala. Nevyšla otvoriť strýkovi, a len väčšmi počala horekovať a vyčitovať, akonáhle vošiel do izby. Podľa mienky starej, vyčitovala veľmi skladno a pekne, vzdor tomu, že pre mladosť svoju nemohla mať ešte praktiky.

Stará vstala a nachystala večeru mužovi. Dutlov odohnal Iluškovu ženu od stola. „Dosť už, dosť!“ povedal jej. Axiňa vstala a oprúc sa na lavicu neprestávala horekovať. Stará mlčky položila večeru na stôl o potom odniesla. Starý tiež neriekol ani len slova. Pomodliac sa odgrgnul si, umyl ruky a, vezmúc s klinca sčety [1]), šiel do komory. Tam zprvu šeptali čosi so starou, potom stará vyšla, a on počal hrkať sčetami, konečne buchnul vrchnákom truhly a sišiel do pivnice. Dlho sa hriebol v komore a pivnici. Keď vyšiel, bolo už tma v izbe, smoliak nehorel. Stará, čez deň obyčajne tichá a nemluvná, rozvalila sa už na posteli a chrápala až sa izba ozývala. Hlučná Iluškova žena tiež spala a neslyšiteľne dýchala. Spala na lavici nesoblečená, aká bola, nemajúc nič podstlaté pod hlavou. Dutlov sa počal modliť, potom pozrel na Iluškovu ženu, pokrútil hlavou, zahasil smoliak, ešte si odgrgnul, vyšiel na pec a ľahol si spolu s chlapcom-vnúčaťom. Potme posháďzal lapte shora a ľahol si na chrbát, hľadiac na predmet nad pecou, sotva viditeľný nad jeho hlavou, a pričúvajúc, ako šváby šuchorily po stene, ako vzdychali, chrápali spiaci v izbe, ako sa trely noha o nohu, ako sa hýbal statok na dvore. Dlho nemohol zasnúť, vyšiel mesiac, svetlejšie počalo byť v izbe, videl v kúte Axinu i ešte čosi, čo, nemohol rozoznať: či to kabát syn tam zabudol, a či ženy vedro postavily, alebo stojí tam niekto. Či zdriemnul či čo, lenže znova sa počal zahliadať... Akiste onen mračný duch, ktorý naviedol Iljiča na desný skutok a blízosť ktorého cítila tej noci panská čeľaď, akiste duch tento zasiahol krýdlom svojím i do dediny, do izby Dutlova, kde ležaly tie peniaze, ktoré *on* upotrebil na záhubu Iljiča. Aspoň *ho* Dutlov cítil tu, a bolo mu akosi trápne. Ani spať, ani vstať. Zbadajúc čosi, čo nemohol určiť, čo je, spomenul si na Iluchu s poviazanými rukami, spomenul si na Axiňu a na jej skladné vyčitovanie, spomenul si na Iljiča s kolembajúcimi sa pästami. Odrazu sa zazdalo starému, že voľakto prešiel pomimo okna. „Čo to, či var' rychtár už ide ma ohlásiť?“ pomyslel si. „Akože otvoril?“ — pomyslel si starý, čujúc kroky v pitvore: — „alebo stará nezakolko-

[1]) Ruský počtový prístroj — gombičky ponavliekané na drôte.

vala, keď vychodila z pitvora?" Pes počal zavýjať na zádvorí, a *on* šiel pitvorom, ako potom rozprával starý, ako keby hľadal dvere, mimo prešiel, opäť počal hmatať po stene, potknul sa o šúfik, a ten zahrmel. A zas počal hmatať, ako čo by zápor lapal. I lapil sa zápora. Starému mráz prešiel po tele. Trhnul záporom a vstúpil v ľudskej podobe. Dutlov už vedel, že to bol *on*. Chcel sa prežehnať, ale nemohol. Podošiel k stolu, na ktorom bol obrus, strhol ho, hodil na zem a vyliezol na pec. Starý poznal, že *on* zjavil sa v Iljičovej podobe. Vyškieral sa, ruky sa *mu* kolembaly. Vyšiel na pec, zavalil sa priamo na starého a počal ho hrdúsiť.

— Moje peniaze, — preriekol Iljič.

— Pusť ma, nebudem, — chcel a nemohol povedať Semion.

Iljič ho dusil ťarchou kamenného vrchu, dláviac mu na prsia. Dutlov vedel, že ak odrečie modlitbu, *on* ho pustí, aj vedel, akú modlitbu treba odriecť, ale modlitba táto nešla mu z úst. Vnuk spal vedľa neho. Chlapec skričal prenikave a zaplakal: starý otec ho pritisol k stene. Chlapcov krik osvobodil ústa starcove. „Vstaň z mŕtvych, ó Bože," prehovoril Dutlov. *On* ho popustil trocha. „A rozpŕchne sa nepriateľ..." mliaskal Dutlov. *On* sišiel s pece. Dutlov počul, ako udrel oboma nohama o podlahu. Dutlov vše odriekal modlitby, ktoré vedel, odriekal ich jednu za druhou. *On* šiel ku dverám, minul stôl a tak buchol dvermi, že sa izba zatriasla. Ale všetci spali, okrem starého otca a vnuka. Dedo odriekal modlitby a triasol sa na celom tele, a vnuk plakal, zaspávajúc, a tisol sa k dedovi. Zase zatíchlo všetko. Dedo ležal a nerúšal sa. Kohút zaspieval za stenou pod uchom Dutlovým. Počul, ako sa kury pohybovaly, ako mladý kohútik sproboval kikiríkať za starým, ale nešlo mu to. Niečo chamrilo po nohách starému. Bola to mačka: skočila na mäkké labky s pece na zem a počala miaukať pri dverách. Dedo vstal, pozrel oblôčkom; na ulici bolo tma, blato; predok voza stál tu pod oblokom. Bosý, žehnajúc sa, Dutlov vyšiel na dvor ku koňom: i tu bolo znať, že *gazda* bol potrebný. Kobyla, ktorá stála pod strieškou pri bočke s vodou, zamotala si nohu do uzdy, rozsypala plevy a, dvíhajúc nohu, nazad vykrúcajúc hlavu, čakala na gazdu. Žriebä bolo vyvalené na hnoji. Dedo zodvihol ho na nohy, rozputnal kobylu, založil krmu a šiel do izby. Stará sa zodvihala a zapálila smoliak. „Zobuď deti, do mesta pôjdem," a zažnúc voskovú sviecu zpod svätých obrazov, šiel s ňou do pivnice. Už nielen u Dutlova, ale u všetkých súsedov horelo svetlo, keď vyšiel ztadiaľ. Synovia už povstávali a už sberali sa. Ženy vchádzaly a vychádzaly s vedrami a šechtármi s mliekom. Ignác zapriahal do telegy. Druhý syn mastil druhú. Nevesta už nehorekovala, ale, oblečená a s podviazanou šatkou, sedela v izbe na lavici, vyčkávajúc, kedy nastane čas do mesta isť odobrať sa od muža.

Starý zdal sa byť neobyčajne prísnym. Nikomu neriekol ani slova, obliekol si nový kaftan, opásal sa a so všetkými Iljičovými peniazmi pod pazuchou sobral sa k Jegorovi Michajličovi.

— Nože sa obracaj! — kríknul na Ignáca, ktorý krútil koleso na zodvihnutej a vymastenej ose. — Hneď prídem. Aby si bol hotový!

Prikaščik, len čo bol vstal, pil čaj a sám chystal sa do mesta odovzdať rekrútov.

— Čo chceš? — opýtal sa.

— Chcel bych, Jegor Michajlovič, vykúpiť šuhaja. Preukážte milosť. Onehdy ste hovorili, že v meste viete jedného. Dajte mi naučenie, našinec do toho sa nerozumie.

— Čože, premyslil si si?

— Premyslel, Jegor Michajlovič: ľúto mi ho, bratov syn. Aký je koľvek, predsa ho ľúto. Moc v nich hriechu, v týchto peniazoch. Už ťa len prosím, pouč ma, — hovoril, klaňajúc sa po pás.

Jegor Michajlovič, ako vždy v takých pádoch, hlbokomyseľne a dlho cmúkal ústami a, premysliac si vec, napísal dve cedulky a rozpovedal, čo a ako treba robiť v meste.

Keď Dutlov vrátil sa domov, nevesta už bola odišla s Ignácom, a sivá bruchatá kobyla, celkom zapriahnutá, stála pred vrátmi. Vylomil prút z plota; pozapínajúc sa, usadil sa na truhlici a poduril koňa. Dutlov tak tuho podúral koňa, že mu zrazu spadlo brucho, a ani nepozeral naň, aby mu ho ľúto nebolo. Trápila ho myšlienka, že nejako oneskorí sa k odberačke, že Iľucha pôjde za vojaka a čertove peniaze ostanú mu v rukách.

Nebudem do podrobna opisovať všetky dobrodružstvá Dutlova v to ráno; poviem len, že mal neobyčajné šťastie. U gazdu, pre ktorého Jegor Michajlovič dal lístok, bol celkom hotový dobrovoľník, ktorý už strovil dvadsať rubľov a už bol za súceho uznatý od komisie. Gazda pýtal zaň štyristo, ale kupovateľ, mešťan, ktorý už tretí týždeň chodil, vše žiadal prepustiť ho za tristo. Dutlov sa chytro pojednal: „Vezmeš tristo dvadsať.“ riekol Dutlov, podávajúc ruku, ale s takou tvárou, že hneď bolo vidno, že je ochotný ešte doložiť. Gazda odťahoval ruku a ďalej pýtal štyristo. „Nevezmeš tristo dvadsať?“ opakoval Dutlov, chytajúc ľavou rukou pravú ruku gazdovu a hroziac uderiť do nej svoju pravicu. „Nevezmeš? Nuž, Pán Boh s tebou!“ odrazu povedal, uderiac po ruke gazdovej a tak sa rozohnal, že zvrtol sa celým telom. „Keď tak, nuž tak! Ber s päťdesiatkou. Kvitanciu píš. Doveď šuhaja. A teraz závdavok. Dve desiatky dosť budú, hej?“

A Dutlov sa porozpínal a vyberal peniaze.

Gazda, hoc neodťahoval ruky, predsa vše ešte ako by nebol súhlasil a, neberúc závdavku, jednal sa o oročku a dobrovoľníkovi chcel počastovanie.

— Nehreš, — opakoval Dutlov, tisnúc mu peniaze, — do hrobu pôjdeme, — opakoval takým krotkým, poučným a presvedčivým hlasom, že gazda povedal:

— Čo robiť, — ešte raz uderil po ruke a počal sa modliť. — Bože, daj šťastia, — povedal.

Zobudil dobrovoľníka, ktorý ešte spal po večerajšej pijatike, nevedieť prečo poobzerali ho, a všetci odišli na úrad. Dobrovoľník bol veselý, žiadal vypiť si rumu, na ktorý mu dal peňazí Dutlov, a len vtedy ho strach pojal, keď už vchodili do prednej siene na úrade. Dlho tu stáli starý gazda v belasom sibírskom kožuchu a

dobrovoľník v krátkom kožúšku, s nadvihnutými obrvami a vytreštenými očami; dlho tu šeptali medzi sebou, kamsi sa pýtali, kohosi hľadali, prečosi pred každým pisárom snímali čiapky a klaňali sa, i hlbokomyseľne vypočuli sentenciu, povedanú akýmsi známym gazdovi pisárom. Už nemali nijakej nádeje, že by dnešného dňa skončili vec, a dobrovoľník zas počínal byť veselší a rozpustilejší, keď Dutlov zbadal Jegora Michajloviča, hneď ho zachytil a počal ho prosiť a klaňať sa mu. Jegor Michajlovič tak dobre pomohol, že okolo tretej hodiny, k veľkej jeho mrzutosti a prekvapeniu, voviedli dobrovoľníka pred komisiu, postavili ho pod mieru a pri všeobecnej veselosti, počnúc od strážnikov do predsedajúceho, sobliekli ho, oholili, obliekli a vypustili za dvere, a o päť minút Dutlov složil peniaze, dostal kvitanciu a, odoberúc sa od gazdu a dobrovoľníka, šiel na hospodu ku kupcovi, kde boli rekrúti z Pokrovského. Ilija sedel s mladým žieňaťom v kúte v kuchyni kupcovej; ale akonáhle vošiel starý, prestali besedovať a uprel. na neho svoje pokorné a zloprajné pohľady. Starý, ako vždy, pomodlil sa, porozpínal, vyňal akési písmo a zavolal do chyže staršieho syna Ignáca a Iluškovu mať, ktorá bola vo dvore.

— Ty nehreš, Ilucha, — preriekol, podchodiac k bratancovi. — Večer si mi také slovo povedal... Var' ťa ja neľutujem? Pamätám, ako ťa mi brat, odchodiac, odporúčal. Keby mi stačilo, var' bych ťa dal za vojaka? Pán Boh mi dal šťastia, nebolo mi ľúto peniaza. Hľa, písmo, — riekol, kladúc kvitanciu na stôl a opatrne ju vyrovnávajúc krivými, stuhnutými palci.

Do izby vošli zo dvora všetci Pokrovčania, kupcovi paholci, ba i postranní ľudia. Všetci sípili, čo je vo veci, ale nik nenarúšal slávnostnej reči starého.

— Tu hľa je písmo! Štyristo rubľov som zaplatil. Aby si nehanil strýka.

Ilucha vstal, ale mlčal, nevediac, čo povedať. Gamby sa mu triasly od rozochvenosti; starena mať jeho podošla k nemu, fikajúc, a chcela sa mu hodiť na šiju; ale starý ju pomaly a rozkazovacím spôsobom odviedol rukou a ďalej hovoril.

— Včera si mi jedno slovo riekol, — opakoval ešte raz starec, — tým slovom si ma ako nožom do srdca bodnul. Tvoj otec ťa mne na smrteľnej posteli poručil, za vlastného syna som ťa mal, a jak som ti dakedy dačím ublížil, veď v hriechu prebývame všetci. Či tak, pravoslávni? — obrátil sa k okolostojacím chlapom. — Hľa, i vlastná tvoja mať je tu, i žena mladá, tu vám dávam kvitanciu. Čo ma po peniazoch! A vy mi odpusťte, v mene Ježiša.

A zahnúc poly kabáta, pomaly opustil sa na kolená a do zeme poklonil sa Iluškovi a jeho žena. Márne chceli ho zdržať jeho synovia: len keď hlavou dotknul sa zeme, vstal, a opraviac vlasy, sadol na lavicu. Iluškova mať a mladá žena výskaly od radosti; v zástupe bolo počuť hlasy pochvaly. „Tak je dobre, podľa pravdy, po kresťansky,“ — hovoril jeden. — Čo peniaze? Za peniaze šuhaja nekúpiš,“ hovoril druhý. — „Čo za radosť, — hovoril tretí,

— človek spravedlivý, to je tak.“ Len tí, čo boli určení za rekrútov, nič nehovorili a tichúčko vyšli na dvor.

O dve hodiny neskoršie rušaly dve telegy Dutlovie z predmestia. V prvej, do ktorej bola zapriahnutá sivá kobyla s ovislým bruchom a spotenou šijou, sedeli starý a Ignác. V zadku sa triasly viazanice sena, kotlík a koláče. V druhej telege, v ktorej nik nepoháňal, vážne a šťastlive sedely si nevesta so svokrou, šatkami obviazané. Nevesta držala pod obrusom fľašu s pálenkou. Iluška, skrčený, zadkom do koňa obrátený, s rozpálenou tvárou, triasol sa v predku, zahrýzajúc do koláča a neprestajne hovoriac. I hlasy, i hrmot telieg po hradskej, i fŕkanie koní, všetko splývalo v jeden veselý zvuk. Kone, švihajúc chvostami, čo viac šly tuhším tropom, čujúc, že sa k domu blížia. Idúci a vezúci sa im v ústrety mimovoľne obzerali sa na veselú rodinu.

Na samom kraji mesta počali Dutlovci obchodiť partiu rekrútov. Skupina rekrútov stála v kolese okolo krčmy. Jeden rekrút, s tým neprirodzeným výrazom, ktorý pridáva človeku vyholené čelo, založiac si na tylo šedivú vojenskú čiapku, smele vyhrával na balalajke, druhý, bez čiapky, s fľašou pálenky v jednej ruke, tancoval v prostred kolesa. Ignác zastavil koňa a sišiel prikrútiť ťahák. Všetci Dutlovci pozerali s úľubou, zvedavosťou a veselosťou na tanečníka. Zdalo sa, že rekrút nevidel nikoho, ale cítil, že dívajúce sa naň obecenstvo rástlo, a to dodávalo mu sily a bystrosti. Rekrút pekne tancoval. Obrvy mal nachmúrené, rumenná jeho tvár bola nehybná, ústa zastaly na úsmeve, ktorý dávno ztratil už svoj výraz. Ako by všetky sily jeho duše boly vynaložené na to, aby čím bystrejšie prekladal jednu nohu za druhú hneď na opätok, hneď na špic. Dakedy razom zastal, mihnúc hrajúcemu na balalajke, a ten ešte smelšie brnkal na všetkých strunách, ba i klopkal po balalajke hánkami palcov. Rekrút zastal v tanci, ale i bez pohybu zdalo sa, že ďalej tančí. Odrazu sa počal pomaly kyvotať, potriasajúc plecami, a zrazu vzpružil sa dohora, pustil sa na palce, a s divokým výskaním počal tancovať odzemok. Chlapci sa smiali, ženy kývaly hlavami, chlapi pochvalne sa usmievali. Starý kaprál spokojne stál vedľa tanečníka, s výrazom, hovoriacim: „Vy sa tomu čudujete, a pre nás je to už stará vec.“ Muzikant iste ustal, lenivo sa poohliadal, vezmúc akýsi falošný akkord, klopnul palcami o balalajku a tancu bol konec.

— Ej, Alecha! — povedal muzikant tancujúcemu, ukazujúc na Dutlova: hľa, tvoj krstný!

— Kde? — Braček môj milý! — zvolal Alecha, ten istý rekrút, ktorého kúpil Dutlov, a ustatými nohami padajúc napred a dvíhajúc nad hlavou fľašu pálenky, podošiel k telege. — Miško! Pohár sem! — zakričal. — Gazdíčko! Priateľ môj ľúbezný! Ako som ti rád! — zvolal, repeštiac sa opitou hlavou do telegy a počal častovať chlapov a ženy pálenkou. Chlapi vypili, ženy nechcely. Rodinka moja, čo vám dať do daru? — volal Alecha, objímajúc starenu.

Predavačka stála v zástupe, Alecha ju zbadal, vychytil jej kôš a všetek ho vysypal do telegy.

— Neboj sa, zaplatím, čertica, — zakvílil plačúcim hlasom a naskutku vytiahol z šaravár mešec s peniazmi a hodil ho Miškovi.

Stál lakťami opretý o telegu a vlažnýma očima pozeral na sediacich v nej.

— Matička je ktorá? — opýtal sa: — Var' si ty? I ju obdarím.

Zamyslel sa na okamih a vopchal ruku do vrecka, vytiahol novú poskladanú šatočku, ručník, ktorým bol opásaný pod kepeňom, náhlive sňal s hrdla červenú šatku, zmochlil všetko a strčil na kolená starej.

— Na, to tebe darúvam, — povedal hlasom, ktorý bol čo ďalej tichší.

— Načo? Ďakujem ti, priateľko! Vidíš ho, aký je srdečný, — hovorila stará, obracajúc sa k starému Dutlovi, ktorý podošiel bol k telege.

Alecha celkom zamĺkol a, celkom osovelý, ako by zaspával, čo raz nižšie opúšťal hlavu.

— Za vás idem, za vás hyniem! — povedal. — Nuž preto vás i obdarúvam.

— Nebodaj, tiež má matičku, — ozval sa ktosi zo zástupu: — Čo za srdečný šuhaj! Škoda ho!

— Alecha zdvihol hlavu.

— Matičku mám, — povedal. — Otca vlastného mám. Všetci sa ma odriekli. Počujže ma, starká, — doložil, chytajúc Iľuškovu mať za ruku. — Obdaril som ťa. Počúvaj ma, pre Krista ťa prosím. Choď ty do sela Vodného, spýtaj sa tam na starú Nikonovnu, je to moja vlastná mať, počuješ, a povedz jej, starej Nikonovej žene, tretí dom od kraja, nová studňa... povedz jej, že Alecha, rec, je... tvoj syn... Muzikant! hraj!

— A zas pustil sa do tanca, shovárajúc sa, a hodil o zem fľašu so zvyšnou pálenkou.

Ignác vysadol na telegu a chcel rušiť.

— Dobre sa maj, Boh ťa požehnaj!... — riekla stará, zapínajúc kožuch.

Alecha zastal odrazu.

— Choďte k diablovi! — zakričal, vyhrážajúc stisnutými pästami. — Nech tvoju mater!...

— Och, Pane Bože! — žehnajúc sa, povedala Iluškina mať.

Ignác poduril kobylu, a telegy znova zahrmotily. Rekrút Alexej stál na prostred cesty a stískajúc päste, s výrazom vzteklosti na tvári, nadával mužíkom, ako vládal.

— Čo stojíte? Marš! Diabol, ľudožrúti! — vykrikoval. — Nejdeš mi! Čerti! Krpčiari!...

Pri tom slove mu hlas seknul a, aký stál, celý sa prestrel na zem.

Dutlovci skoro vyšli do poľa, a keď sa obzreli, nevideli už zástupu rekrútov. Prejdúc päť verst krokom, Ignác sliezol s otcovej telegy, na ktorej zasnul starý, a šiel spolu s Iluškovou.

Oba spolu vypili pálenku, ktorú vzali si z mesta. Onedlho Ilija zanôtil, baby mu pomáhaly, Ignác veselo pokrikoval v takt pesničke. Bystro im v ústrety uháňala veselá poštárska príležitosť. Pohonič mocne zakričal na kone, srovnajúc sa s dvoma veselými telegami; postillion sa ohliadol a mihnul na červené tváre chlapov a žien, s veselou pesničkou knísucich sa v telege.

Preložil *A. Škarvan.*

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1902.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Gaal Štefan. Jazero zástav. Prel. Gosztonyi L. Slov. Nov. č. 225, 226.

Gárdonyi Gejza. Dvojaká nôta. Slov. Nov. č. 219, 220.

Garry. Trojí unicum. Dennica č. 3. Bílá čápka. Tamže č. 6.

Garve B. Na ducha. Prel. K. S. Č. Evanj. Kal. 101.

Gašparík Jozef. (Leštinský) Novoročný vzdych. Slov. Obr. Kal. 33.

Gausseron B. H. Umenie trpeť. Prel. Jar. Pšenička. Obzor č. 5.

Gavlovič Hugolin († 1787.) Krivdy nepriateľom odpúšťať je užitočné, neodpúšťať škodlivé. Deň sv. Štefana, prvomučedlníka. Z rukop. „Kameň pomoci" z r. 1779. Kazateľňa 22.

Gejnc N. Machla Idylla. Ľud. Nov. č. 27.

Gemerská stolica. Z gemerského Hrona. V. Botto Jul.

Gergely Viktor. Tulák. Sl. Nov. č. 245, 246.

Ginisty Paul. Otec. Slov. Nov. č. 261.

Gjalsky Xaver Š. Z prvých mučedlníkov. Prel. E. Mičátková. Slov. Pohľ. 65—67.

Goda Gejza. Vražedlník Jankov. Poslov. Gosztonyi L. Slov. Nov. č. 179.

Gogoľ N. V. — O ňom: N. V. Gogoľ. Biograficko-kritická črta. Hlas 227—236. Gogoľ a západní farisei. N. Nov. č. 37. — Počarené miesto. Skutočná udalosť, ktorú rozprával kostolník ***skej cirkve. Prel. —n. Záb a poučné knižky III. Sv. 2. str. 70—85.

Goldpergerová Emma. Národnie piesne z Veľkej Slatiny a z Ľuboreče. Sl. Pohľ. 505.

Gonda Desider. Posledný glg. Sl. Nov. č. 275, 276.

(Gorkij Max.) L. N. Tolstoj a Maxim Gorkij v. Štefánek A.

Gosztonyi L. Vďaka v. Pásztói. Neočakávané šťastie. Z angl. Slov. Nov. č. 19. Pravda v. Szivós B. Kto klame v. Osip M. Tri zvony v. Szivós B. Jankov román v. Pásztói. Hráč v. Lazarevič. Nešťastný omyl. Z maď. Slov. Nov. č. 73, 74. Štít kráľa Vladislava v. Herczeg Fr. Čižmár a čert v. Tolstoj. Skutočnosť v. Zempléni A. Štedrý pacient. Dľa angl. Slov. Nov. č. 141. Kto je smelý, tomu Pán Boh pomôže. Z maď. Slov. Nov. č. 168—172. Vražedlník Jankov v. Goda G. Pokušenie. Z maď. Slov. Nov. č.

291. *Jazero* [illegible] v. Gaal Št. *Janko* [illegible] v. Szücs [illegible]. *Janko Gerundium* v. Záldi M. *Zo slobodnej* [illegible] v. Bratas. [illegible] v. Tölgyesy M. *Vianočný dar.* Humoreska. Z maď. Slov. Nov. č. 291. *Duriko* [illegible] v. Szivós B.

Gottier L. [illegible] [illegible]. Slov. Nov. č. 166, 167.

Görik L. Pokoj vám! Stráž na S. č. 5.

Grammatik Jur. Či sú nekatolíci povinní platiť koncc r. kat. farárovi a organistovi? Kat. Nov. č. 11.

Granelli Orazio. Po veselí. Slov. Nov. č. 162.

Gräbner G. A. *Robinson Crusoe.* Spracoval Andrej Sokolík. Druhé vydanie. S 21 obrazmi. Turč. Sv. Martin. Tlačou a nákladom Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku; 8° str. 211.

Gregor *Jozef* (Tajovský). Mládenci. Figúrky k spoločenskému románu. N. Nov. č. 122. Cigáni v Turci pred pol druha sta rokmi. Historicko-kultúrna črta. Tamže č. 132, 133. — Do konca. Nov. dom. pokl. 76—84. — Aby odvykaly. Záb. a poučné knižky II. Sv. 3. str. 82—90.

Gregorčič Šimon. Oj, s Bohom, ty môj horský svet! Preložil O. B. Slov. Pohl. 194.

Gregorovič Ferd. Všetkým čitateľom „Král. sv. Ruž.“ šťastlivý od Boha Nový rok! Král. sv. Ruž. č. 1. Maria Panna, čo ruža vo verejnosti. Tamže č. 1.

Gréville Henry. Nikitov kapitál. Preložil J. H. ml. Slov. Nov. č. 92—94.

Groó Viliam. *Magyar Olvasó- és gyakorlókönyv* a tót ajku népiskolák II. III. és IV. osztályai számára. — *Uhorská Čítanka a cvičebná knižka* pre II. III. a IV. klassu slovenských pospolitých škôl. V Budapešti. Vlastnosť uhorského štátu; 8° str. 159.

Grossmannová-Brodská. Traja pocestní. Pôvodná pohádka. Prel. E. B. Podsitniansky. Obzor č. 7.

Grosse A. J. Moju dcéru si beriem za ženu. Veselohra v jednom dejstve. Z nem. Prel. D—ý. Slov. Nov. č. 180—184.

Guy H. Dakedy aj smelí sa neľakajú. Slov. Nov. č. 190, 191.

Hajdúšek. Korheľ s kľúčom. Kat. Nov. č. 9. — O sv. missiách. Posol b. Srdca J. č. 3, 4. Posledná prosba nábožného dieťaťa. Tamže č. 4. Kristus Pán sťa nebeský pelikán v bohostánku. Tamže č. 5, 6. Úcta obrazov blah. P. Márie. Tamže č. 6. Spolok striezlivosti v Tót-Mederi. Tamže č. 7. Vzor pre hostince, krčmy a hostinských. Tamže č. 9.

Hájomil. Na Mateja. (Bratovi.) N. Hlásnik č. 5. — V cudzine. Sl. Pohľ. 115. Aká je tá fialôčka... Tamže 115. Na pamiatku. Tamže 116. Perečko a milá. Tamže 116. Túžba. Tamže 116. Čo venec már... Tamže 192. Tamhore na vŕšku. Tamže 193. Na jazierku. Tamže 193. A po noci... Tamže 194. Konča žitka... Tamže 194. Škovrán. Tamže 253. Moje jaro. Tamže 254. Nad mojou mohylou. Tamže 303—305. Blúdila mi duša. Tamže 753. Do sto hromov! Tamže 754. Parom tam po nich! Tamže 754.

Halaša Andrej (A. H.) *Zajačkove dcéry* v. Ochotník. *Roztržití* v. Ochotník. *Mariša* v. Ochotník. *Radúz a Mahuliena*

v. Ochotník. = Odborné časopisy a knihy. Čas. MSS. č. 1—6. — Ľudová liečba a rozličné rady i čary. (Dla starých zápiskov.) Sborník MSS. 116—125. Príslovia, porekadlá a úslovia. Tamže 129—133. — Všade dobre — doma najlepšie. Tri obrázky zo života vysťahovalcov. Z poľsk. Slov. Obr. Kal. 52—66.

(Haluš Pavel.) († 22. marca). Nekrolog. Kat. Nov. č. 7. Ľud. Nov. č. 16.

Haracourt Edm. Dvaja priatelia. Slov. Nov. č. 124.

Hašek Jaroslav. Dětvanci. Nedělní příl. „Nár. Listů" k č. 170.

(Hattala Martin.) Martin Hattala 80-ročný v. Škultéty J. Professor Hattala a spisovná slovenčina v. Škultéty J.

Havlasa Ján. *Horské stíny.* Drobná prosa. Ružomberok. Tiskem a nákladem K. Salvy; 8° str. 229. — Neznámý. Povídka z Tater. Bes. Lidu č. 20. — Trochu slovenského romantismu. (Na stejnojmenný článek „Času".) Lid. Nov. č. 165. — Pozdě. Kresba s uherského Slovenska. Mor. Orlice č. 148—152. — Zvony. Poslov. Ž. L. Slov. Obr. Kal. 72—74. — Na Slovensko a do Tater. Věstník Českosl. Jedn. č. 1.

Hebel. Núdza biednych v zime. K. S. Č. Evanj. Kal. 56.

Hegner Ed. Mrzák. Slov. Nov. č. 177, 178.

Herbart J. F. Založenie pädagogie. Rod. a Šk. č. 2—4.

Herczeg F. Štít kráľa Vladislava. Prel. Gosztonyi. Slov. Nov. č. 83.

Hermann P. (P. H.) Reč pri navrátení sa luteránky do cirkve a jej skladaní katolíckeho vyznania viery. Kazateľňa 186. Ktorí ľudia nenávidia stav kňazský? Kázeň ku kňazským prvotinám. Tamže 189.

Heyduk Adolf. Jindy a nyní. Z cyklu „Cymbal a husle." (S podob. básnikovou.) Slov. Dom. K. 55.

Hinterhuber G. Zaplať Pán Boh! N. Hlásnik č. 7.

Hladký Ondrej. Popis voličov. Kresťan č. 17. Na deň sv. Štefana. Tamže č. 34. Nové ťarchy. Tamže č. 44. Odzvonili bašíkom. Tamže č. 49. Sociáldemokrati. Tamže č. 50.

Hlas Ľudu. Politický a spoločenský mesačník pre utlačených slovenských roľníkov, remeselníkov a delníkov. Náčelný a zodpovedný redaktor: L. Sigmund. Majiteľ: Slovenská ľudová strana. Roč. I. Vychádzal od 15. marca vo 4° o 4 str. v Peštbudíne tlačou Karla Müllera.

Hlásnik, Národní. Noviny pre slovenský ľud. Zodpovedný redaktor, majiteľ a vydavateľ Ambro Pietor. Ročník XXXIV. Vychádzal 1. a 15. v mesiaci vo v. 8° o 16 str. Tlačou Kníhtlač. účast spolku v Turč. Sv. Martine.

Hlaváč Milan. Hádky z Trenčianska. Čas. MSS. č. 6. Posmešky na mená. (Z Kochanoviec.) Tamže č. 6.

Hlinka A. „Nebojte sa, zvestujem vám radosť velikú!" Ľud. Nov. č. 52.

Hodža M. K aktivite slovenskej národnej strany. Hlas 1—9.

Hojič M. Jednoho, či jedného? tie, či té? Lit. Listy č. 1. Jazykozpytné bádania. Tamže č. 6.

Hollý Jozef. „Márnotratný syn.“ Dráma v 5 dejstvách. Slov. Pohľ. 697—743.

Holman B. Remeslá a fabriky. N. Hlásnik č. 10—12.

Holúbek J. Nenadále ženenie v. Dimitrijevič. Spokojný človek v. Turgeniev. Stojanko, biela Vraňanko! v. Stankovič B. — Smrť matky Jugovičov. Zo srbských národných spevov. Slov. Pohľ. 351—353. Cesta na Čiernu Horu. Tamže 651—667.

(Pokračovanie.)

Literatúra a umenie.

Verbőczyovo Tripartitum a soukromé právo uherské i chorvatské šlechty v něm obsažené. Napsal dr. *Karel Kadlec*, soukromý docent právních dějin slovanských na c. k. české universitě Karlo-Ferdinandově v Praze. Nákladem České Akademie. 1902. Str. 309.

V Úvode pôvodca píše: „V právních dějinách jednotlivých národů není mnoho příkladů, aby pouhé soukromé právní dílo dodělalo se takové autority, podrželo tolik století praktický význam a dočkalo se tolika vydání, jako Tripartitum uherského právníka Štepána z Vrbovce čili Verbőczya... Tripartitum stojí za náležité prostudování nejen jakožto pramen práva platného kdysi v zemích chorvatských, tedy jako pramen práva chorvatského v ohledu territoriálním, nýbrž jako právní sbírka, která také ve věci samé, svým obsahem náleží k pramenům práva slovanského. Vykazujeť... četné elementy práva slovanského, a není tudíž pro Chorvaty snad jen nějakou sbírkou cizího, maďarského práva, nýbrž právní památkou, podávající soustavu soukromého práva, jež se vyvinulo v zemích uherských jednak ze živlů maďarských, jednak ze slovanských. A co zvláště sluší vytknouti, jsou živly slovanské právě v oboru práva soukromého starší součástí práva uherského než živly maďarské. Nasvědčuje tomu již samo historické faktum, že nynější Uhersko dávno před příchodem Maďarů bylo osazeno Slovany, kteří tam dospěli až k samostatné státní organisaci, a následkem toho kulturně stáli mnohem výše než nově přistěhovalí Maďaři. Dokazuje to dále maďarský jazyk, v němž se nalézá neobyčejně veliká část slov a kořenů původu slovanského, a to pro nejrůznější předměty a pojmy... Jazyk maďarský jest nejstarším svědkem recepce slovanské kultury se strany Maďarů. Pokud běží o kulturu právní, ukazujeme jen na několik málo slov maďarských slovanského původu, která jsou neklamným důkazem, že slovanské právní instituce byly Maďarům vzorem. Již pro pojmy svobody a otroctví Maďaři přijali slova slovanská: *szabad* (svobodný), *szabadság* (svoboda), *rab* (rab, otrok), *szolga* (sluha), *szolgaság* (servitus). *rabszolga*, *rabszolgaság*. Také pro rodinu mají název slovanský *család* (čeleď), od něhož jen nepatrně se liší forma *cseléd* (čeládka). Právní řád nazývá se *jogrend*, spor = *pör*, záležitost právní = *dolog* (srov. rus. долгъ, čes. dluh, což původně znamená věc, res; odtud slovanské должникъ, dlužník, odpovídající lat. reus). Zástava čili základ nazývá se maď. *zálog*, vězení čili temnice = *tömlöc*, atd. Slovanského původu jsou dále některá maďarská

slova pro pojmy z oboru práva věřejného. Uvésti sluší tato: *megye*, *vármegye* = stolice, župa, komitát (ze slovanského megja, mez, vármegye tedy = hradská mez, hradské území, území náležející k hradu župnímu; lat. říkalo se též mega, z čehož judicium megae čili megale, judices megales, sr. Colom. I. 37, equus megalis, tamtéž 36); *ispán* = župan, comes parochialis; *nádor*, *nádorispán* = palatin, comes palatinus, ze slov. nádvorní župan; *király* = král; *udvar* = dvůr, tedy *királyi udvar* = královský dvůr; *vajda* = vojevoda (nejvyšší úředník v Sedmihradsku podobně jako ban v Chorvatsku); *pristaldus* = pristav (soudní zřízenec; slovo to, známé právním památkám chorvatským, žije ještě dnes na slovanském jihu a také v Rusku); udvornici (udvarnokok) = nevolní sluhové atd.

Další svědectví o tom, že na budově uherského práva pracovali vedle Maďarů i Slované, podává nám historie doby pozdější... Dvůr královský sestával nejen ze šlechty maďarské, nýbrž i slovanské, a ve stol. XII. udržovali králové uherští nejpřátelštější styky se sousedními vládnoucími rody slovanskými.[1]) Vliv slovanský byl patrný jmenovitě za krále Bely II. Slepého (1131—1141) a syna jeho Gejzy II. (1141—1161). Oba panovníci oženili se se slovanskými pravoslavnými princeznami, Bela s Helenou, dcerou srbského velikého župana Uroše, Gejza s ruskou kněžnou Eufrosinou Mstislavovnou, vnučkou knížete Vladimíra Monomacha. Nehledíc ani k tomu, že obě kněžny měly asi dvůr slovanský, spravoval za nezletilosti Gejzovy království uherské bratr matky Gejzovy Heleny, chorvatský ban (1141—1157) a uherský palatin Bjelić, zvaný též Bjelušem (Βέλοσις, Belus, Belos). Přátelské styky mezi dvorem ruským a uherským byly pak utvrzeny ještě sňatkem Vladimíra Mstislaviče s dcerou bana Bjeluše. Teprve za Bely III. (1173—1196), vychovaného v Byzanci, ustal vliv sousedních slovanských dvorů na řízení státních záležitostí uherských. Na vývoj práva uherského působilo však přece spojení Uher se zeměmi chorvatskými, jež nastalo r. 1102... První králové chorvatští z rodu Arpádovců přicházeli sami do Chorvatska, aby tam vyřizovali zemské záležitosti... Až do počátku XIV. stol. dávali se králové uherští korunovati také za krále chorvatské korunou Zvonimírovou" (Str. 6—8.)

„Nepozbyli Chorvaté ani po spojení s Uherskem své dosavadní státní samostatnosti a dovedli si ji uhájiti jak co do správy, tak co do zákonodárství. Zákony byly však dle povahy věci vydávány tenkráte jen poskrovnu. V oboru práva soukromého platily hlavně právní obyčeje, které ovšem měly ráz práva lokálního a partikulárního. Není tedy div, že právě v oboru práva soukromého... projevili Chorvaté i po spojení s Uherskem samostatnost Dokazují to četné právní památky chorvatské, jmenovitě statuty dalmatských měst, obcí a ostrovů, sepsané latinsky, italsky a chorvatsky. Všechny svědčí o vysokém stupni právní kultury chorvatské. Jsouce pouhým písemným zaznamenáním právních obyčejů, nepodávají práva nového, nýbrž jsou ohlasem ze starých dob, kdy Slované tvořili ještě jeden nerozdělený národ. Tím se vysvětluje, že mnohá

[1]) Vidz o tom (nie len dotyčne XII. stoletia) K. J. Grota Мадьяры и Славяне въ прошломъ, Варшава 1893, v Slov. Pohľadoch 1894, str. 165.

Holly [illegible] s nor-
Pohl. 697—[illegible] dycky re-
Holm[illegible] všichni uherští
Holúb[illegible] ... Na živly
člověk [illegible] právních in-
B. — [illegible] placené za zabití
Pohl. [illegible] četných národů, a
[illegible] institutu krevní
[illegible] v právu uherském
[illegible] nazírání na zabití a
[illegible] pokuta za zabití člověka
[illegible]) a pokuta za poranění
[illegible] (élődíj). Výrazům těm
[illegible] (spisaného roku 1288)
[illegible] živa krv a živa vražda...
[illegible] některé původu chorvatského,
[illegible]slovanského. Zastávaly ve všech
[illegible] t. zv. loca credibilia čili testi-
[illegible] vykonavatelů a zároveň archivů.
[illegible] za Ondřeja II., sluší zárodok
[illegible] Chorvatsku. K platnosti královských
[illegible] práva aby osoba obdarovaná úředně
[illegible] uvedena. Uvedení tomu říkalo se statutio,
[illegible] již starší právo chorvatské. (Na-
[illegible] statutio známa byla již staršímu právu
[illegible] v právu chorvatském, nýbrž byla
[illegible]slovanského, jak tomu nasvědčuje právo ostat-
[illegible] rovněž formální uvádění nového na-
[illegible] Pokud běží o statuci, nevypůjčili si tudíž
[illegible] Chorvatů, nýbrž spíše od slovanského obyvatelstva
[illegible] obyvatelstvo při příchodu Maďarů bylo počtem
[illegible] jak již poznamenáno, značně nad vítězi svými
[illegible] Soukromé právo uherské šlechty jest právo předního stavu
[illegible] agrárního ... Národem míníme tu národ politický,
[illegible] byli nejen Maďaři, nýbrž i jiní národové, zejména
[illegible] Slované byli národ, ktorý se zabýval zemědělstvím
[illegible] dříve, než Maďaři opanovali nynější svá sídla. Od Slovanů učili
[illegible] Maďaři orbě a zemědělství. Bylo tedy přirozeno, že od nich
[illegible] vypůjčili si právo týkající se nemovitostí ...

Tripartita jako skutečného zákona užíváno nejen v Uhersku a Sedmi-hradsku, nýbrž i v Chorvatsku. Rozdíl v detailech mezi právem uher-ským a chorvatským nevymizel sice ani po uznání Tripartita v zemích chorvatských, avšak přes to zavládlo ve všech zemích nynějšího Uher-ského státu v podstatě jedno společné soukromé právo, které přetrvalo několik století." (Str. 9—13.)

Študium uhorského práva takto prináleží do rámca právnych dejín slovanských, ako to bol pochopil už v prvej polovici minulého stoletia V. A. Maciejowski. Na zaujimavú knihu dr. K. Kadleca my upozorňujeme slovenských právnikov. Rozumie sa, slovanské elementy

uhorského práva, takto spomínané v úvode, v knihe samej sú viditeľné na viac miestach.

Z literatúry predmetu, vypočítanej v knihe na str. 109—113, upozorňujeme ešte na spis Emericha Hajnika: A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és vegyesházi királyok alatt (Budapest, 1899), ukazujúci ešte i viac slovanských elementov v uhorskom práve.

Kadlec zovie Verbőcyho: Štěpán z Vrbovce, podľa latinského Stephanus de Werbeucz. „Verbőczy jest maďarská adjektivní forma (= Vrbovecký), podobně jako Mossóczy (= Mošovecký) a j.“ Vec je nie taká jasná. Preto, že nevieme, odkiaľ má Verbőcy svoje meno, odkiaľ pochodí: či z Vrbovca, či z Vrboviec. (Sú totiž obce tohoto mena i v jednotnom, i v množnom čísle.) Od Vrbovca i Vrboviec prídavné meno podľa maďarskej výslovnosti bolo by Verbóci. Latinského de Werb*eu*cz zvuk *eu* v maďarskej ortografii je = *ő*, a novšie maďarskí historikovia i hádajú, že skladateľ Tripartita je z osady Verbőc v Ugočskej stolici. (Századok 1896. str. 163.) Starý otec jeho volal sa *Barla* a do tejto ugočskej osady že prišiel z Kerepecu z Berežskej stolice. Verbőc, pôvodne slovanská osada, od dávna je Maďarmi obývaná. (Už v listine z roku 1396 je Verbeucz.) Ako znelo pôvodné jej meno (z čoho je maďarské *ő*, zo slovanského *ov* alebo z *i*?), takto napochytre ťažko je konštatovať. Akiste zachovalo sa pôvodné znenie v ruskom jazyku, domášnom ešte v tom kraji.[1])

O slove jobagiones dr. Kadlec (str. 118) zaznačil, že „dle jedněch znamená job(b)agio (maď. jobbágy) tolik jako výraz franckých památek melior natu (jobb lepši, ágy lože, tedy z lepšího lože, melior thoro). Jiní vidí v slově tom složeninu z jobb a ág (větev, z lepší větve, z lepšího rodu).“ Ale to je maďarská etymologia z časov Štefana Horváta a slovníka Cucora-Fogarasiho. Už roku 1876 (Magyarország Ethnographiája) Hunfalvy hovorí o slove *jobágy* ako o nesrozumiteľnom; že by v ňom bol maďarský komparatív *jobb*, Hunfalvy pokladá za vytvorené.

Dubrovský a iné články. Zábavných a poučných knižiek ročník III, sväzok 4 (11). Redaktor a vydavateľ Miloš Pietor. Turčiansky Sv. Martin. 1903. Str. 159.

Okrem Puškinovho *Dubrovského* knižka táto obsahuje päť článkov Pavla Mudroňa: *Maďarisácia v svetle pravdy*, vytlačených pôvodne v Národných Novinách. Zábavné a poučné knižky sú i lacné (za 1 korunu štyri sväzky), a vydavateľstvo už predsa žaluje sa — nemá potrebnej podpory. Upozorňujeme milovníkov dobrého slovenského čítania na tento užitočný podnik.

Amerika, zem zasľúbenia alebo o sťahovaní sa nášho ľudu do Ameriky. Napísal a predniesol svojim milým cirkevníkom, a podáva k poučeniu a výstrahe vôbec sťahovať sa zamýšľajúcim *Martin Bujna*, farár. Ružomberok. Tlačou a nákladom knihtlačiarne Salva & Herle. 1903. Cena 24 hal. Str 67.

S armádou černých křesťanů. Denník válečné výpravy z Habeše na rovník k jezeru Rudolfovu. Napsal *A. K. Bulatovič*, rytmistr ruských gardových husarů. Z ruštiny přeložil Jan Wagner. Matice Lidu r. XXXVII, číslo 1, 2. V Praze, 1903. Str. 304.

---

[1]) Práve dozvedám sa z Ugočskej stolice, že Verbőc ruský ľud hovorí Вербовецъ, genitív Вербівця (Verbivca, dialektická zvláštnosť). Tak pán Kadlec dobre zovie Verbőciho. *J. Š.*

Lola. — **Máša**. Dva dívčí portréty. H. P. Branišovský-Oliva. Matice Lidu ročník XXXVII, č. 3. V Praze, 1903. Str. 144.

Jan Seidl, **Od jara do zimy**. Povídkové obrázky z české přírody. Libuše, Matice zábavy a vědění, ročník XXXIII, č. 3. V Praze, 1903 Str. 156.

Zvon. Orgán a majetek spisovatelského družstva. Praha. Ročník III. čísla 37—40. Zodp. redaktor a vydavatel M. A. Šimáček.

РУССКІЙ ВѢСТНИКЪ. Томъ двѣсти восемьдесятъ пятый. Годъ изданія сорокъ восьмой. 1903. Іюнь. С.-Петербургъ. Редакторъ и издатель В. В. Комаровъ, редакторъ В. Л. Величко.

Содержаніе: I. Кащей. Сказка въ 4 дѣйствіяхъ. Князя Д. П. Голицына (Муравлина). — II. Изъ переписки К. Н. Леонтьева, съ предисловіемъ и примѣчаніями В. В. Розанова. — III. Русскія рѣчи. XII. Русское дѣло и междуплеменные вопросы на Кавказѣ. Василія Величко. — IV. Въ томъ мірѣ. Стихотворенія К. К. Случевскаго. — V. Убійство Г. С. Щербины. И. В. Повольнаго. — VI. Юристы. Стихотвореніе Василія Величко. — VII. Вопросъ о „русско-польскомъ примиреніи“ и польскія задачи. Славянолюба. — VIII. Стихотвореніе К. Фофанова. — IX. Поѣздка въ саровскую пустынь. Путника (Н. Лендера). — X. Стихотворенія А. Мейснера. — XI. Разсвѣтъ. Предки въ трудное время. Романъ В. Л. Маркова. — XII Изъ иностранной печати. М. М—ва. — XIII. Критическіе очерки. Интеллигенція и церковь. Н. Скифа. — XIV. Библіографія. М. М—ва. — XV. Журнальное обозрѣніе. Н. Я. Стародума. — XVI. Современная лѣтопись. — XVII. Іерусалимъ. Сельмы Лагерлевъ. Переводъ со шведскаго. — XVIII. Объявленія.

Súbeh.

Kníhkupecko-nakladateľský účastinársky spolok v Turčianskom Sv. Martine vypisuje

súbeh

na belletristické práce, pôvodné i preložené.

Za pôvodné práce spisovatelia dostanú od hárka (tlačeného, formátu našich spisov) *40 korún*, za preklady po *20 korún*. Pôvodné práce majú byť podľa možnosti zo slovenského života. Prekladateľom odporúča sa dorozumeť sa so spolkovou správou o tom, čo majú prekladať.

Termín neustáľuje sa: práce pre nás príhodné vždy prijímame. Rukopisy posielať prosíme na meno správcu, pána Matúša Dulu.

Pôvodná práca, poslaná na súbeh, podľa možnosti má byť odpísaná cudzou rukou, nie pôvodcovou, rukopis má mať motto, ktoré buď napísané i v priloženom zatvorenom liste, obsahujúcom pôvodcovo meno a bydlo.

Turčiansky Sv. Martin, v júli 1903.

Správa
Kníhkupecko-nakladateľského účast. spolku.

Rok 1903. **Sošit 8.**

Slovenské Pohľady.

Stesky. [1]

Od *Hviezdoslava.*

Po poliach, stráňach chodí Jaro,
  vďak lícom, oko plamenné:
a kopnina kde ešte, šaro,
  z kapsice sypne zelene —
  V nej utenie i kamenie.

Kde zas už pažiť perinatá,
  kde tráv sa baršúň rozvlnil:
nejednej stokne od kvieťaťa
  šperk v uško s perlou, skvost to víl:
  jak svetielko by zapálil.

A svetlá vzplajú rozmanité,
  vo vánkoch vlajú — pestrá sluč —;
ponad ne motýľčeky v kmite
  zihrajú, jakby zvŕtal kľúč:
  a či to z plamienkov ich lúč?

Hľa starý tŕň! od hlavy k bedre
  mu špalky vzkvetom ovisly;
ó, Jaro! aspoň tak sa štedre
  v tom zachovaj i ku mysli:
  tej mojej vetchej ku mysli.

*

Ó, orlom vyleteť a vtenúť v pláň
  tú nekonečnú azuru,
v ten večne tichý svetla oceán,
čo nezná búrok, morských vášní to i bludov,
ni v roztok bezšpľachotný ligotavých prúdov
  si nezapletá tôňu ponurú,
nad nízky, hrboľatý, tesný zeme údol,
  kde každý kameň urážkou,

[1]) Vidz str. 205.

i steblo samo prekážkou,
nad ľudských ciest prach, svár-hluk tržný, bied-lži kúdol,
tak ducha ako vzduchu nad chmuru:
a tam — tam prostred kolembavých vln,
sťa v družine by labutí,
pri slastno-citnom pohnutí,
len rušiac zľahka párom perutí,
sa plaviť! šinúť, srdce do miloty
a dušu vzatú slávy vo výslň;
čas po čase vše pristať hviezdnej pri sihoti,
jej nábrežím sa složiť k spočinu,
v besedu duchov vnisť tam, velebiacich krásu,
nadšenia požiť s nimi hostinu:
a plný plesu, plný jasu
zas, po prestávke v púti malej,
od brehu odbiť na zoristé brody,
a, v more večna zblúdilý jak čln,
len ďalej plynúť, tenúť ďalej,
bez konca: srdce zašlé do lahody,
v kalichu duše blaha plň,
iskrennú, vonnú, sladkú, kypiacu až radosť!...
— Ach, pozde! zhasla obraznosti vláda;
len podletela duša nad pozemským dvorom:
už vracia sa mi, padá, padá,
sťa uronený vetrom kvet —
Ach, darmo! iba šťastná mladosť
zná ku nebesám túžob vzlet.

Nuž, keď nie krúžiť hviezdou: aspoň meteorom,
vyhnancom totým jasných predielov,
čo v priepasti kde pokoj hľadá,
ním, ó! tou loptou anjelov,
sa ihrajúcich božej na záhrade,
či slzou nebu upadlou,
tým aspoň zažať sa a zblýskať, trebárs v páde,
zahoreť vposled túhou omladlou,
zvrieť citom, mysľou zaplanúť,
a pršať iskrotajúc,
prepášuc zlatom tmavý noci bor,
a sršať pŕskotajúc,
i zapadnúť
čo reťaz z blesko-ohniv, pohodená mračnom
— za sebou krátku, ale svetlú púť,
pruh krve citedlný —
do lona jarom roztúžených hôr,
a máju v poslúžení vďačnom
či, akby váhal, nasilu
dať zavreť nad sebou ich uspávavé vlny;
no i v tú shrknúc mohylu:

sťa hromu mlatom bušiť do závor
brál, vyplašiť z nich uväznené echá,
vtač v hniezdach švistom zobudiť,
by zazvonila žalmy skôr
na úsvit milostného rána,
hoj, rána života kol vzruchu, zmŕtvychvstania! . .
— Ach, ni len meteora nezbudla mi techa,
jak — šumný zvuk a mižný kmit —
z výšavy hviezdnej v temný úval zemský spechá.
Iď, vyslúžilče veku, väz
ohnutý jarmom, zahmlený zrak... Planá
už síl ti zpruha, usadol sa cit,
a duša rúška potrhaná;
i bláznovstvom by bolo na večer sa snažiť —
Deň zapadol tvoj, odohral tvoj dej;
si púhy zemeplaz;
iď, zaboč s žitia hradskej —
Iď,
toť, otvorená cmitera je brána!
Jak plášť by, ajhľa, zbujnela nim pažiť
a kvietim skvie sa tisíc krás;
choď! tou sa priodej.

*

Čo natrudí sa, ach! náš ľud:
kým z jara zdrví role hrudy,
až znova zemskú skyprí hruď,
v nej zimou skrahlé sily zbudí;
než zŕňatku tak ustle lože,
ho v páper jeho pohrúži,
prežehná, uspí aj... Ó, Bože!
bys' pomáhal mu, zaslúži.

A záloh jeho námahy
jak spí tam, vstane, rastie zčrstva,
v klas šibe, ide do váhy
— bo pliag naň číha celá vrstva —:
len rodič sa tak starať môže
o decko, on!... Nuž, v poriadku
je ver', bys' Ty mu doprial, Bože!
i pohody i zveľatku.

A keď sa dočkal šťastných žní,
jak zhmyrí mravencami v poli!
Do práce prvý, posledný
z nej: nežli sberie, do stodoly
uschová pokladček svoj: zbožie —
Ba čoby bol to zlatý plod:

a Ty mu požehnávaj, Bože!
zaslúži, bys' ho požehnal

*

Čo to vŕta pod strechou,
vŕta-škrtá liečkom-priečkom,
čvrlikavým nebožiečkom,
sláčik, vtáčik-neletáčik,
jakby brnkal prez husličky?
To vy, párne lastovičky,
vrtkocete, štebocete
do srdca nám útechou?
Blázonkovia, iďte, cite!
nevŕtajte, rozštiepite:
staré srdce čiry suk...
Bolo tu až útech veľa:
nádeje, hoj, hybký luk
zlatým šípom do nich strieľa —;
ale každý minul cieľa,
až tetiva bôľom puk!
v túlci strela otupela —

Čo to cengá s oblohy,
cengá-lengá zvonkom-bonkom
nad ostredkom, nad záhonkom
oziminy, ďateliny,
ponad jarce v slnnej stráni,
ovsy stinnej na poľani,
až kde háje šumné máje
po bralisku zasadily?
To ty, škorvánku môj milý,
výšou honiš, piesňou zvoniš,

luhy, nivy, lesy, hole:
riekou, umklou z koryta!...
Dnes už iným patrí pole:
mne ak miestko medzou role —
no sa, prosím, pomkni ta,
súsedko ty tŕnitá —
v poslucháčov clivom kole.

Čo to ťuká v dúbrave,
ťuká-šťuká pod poriadkom,
hodín taktom, výhne mlatkom —
kujú hromu kliny-svory,
abo srdce klepe hory,
či kto trepe do bubienka?
To ty, kukuk-kukulienka,
kukáš-húkaš, túkaš-núkaš:
Hahoj! svadba na salaši —
zahraj, gajdoš! chlapci naši,
poza bučky! dupkave...?
Zmýlil si sa, bodrý zváču!
Mňa už nohy vlečú-vláču,
nepodskočia na palec —
Oj, i ja bol kedys' jarý,
i ja som bol zurvalec!
na grúni či u fujary...
slnko v duši, zore v tvári;
v pravej z dúhy tatarec,
zaháňal som ovce-chmáry;
s vesnou som stál pri oltári,
ovšem, iba družbovec,
ale prvý!... Teraz: — vari —
sadnem si, hľa! náš chotár, i
oddýchnuť si treba preds';
‚kuku!' ty tam na košiari,
ja tu — do plaču bár vec —:
‚ja som bača veľmi starý...'

*

Dych mája vteká oblokom
mi do chyže: tak čistý, svieži dych,
jak vo vierení hlbokom
by z pŕs sa prúdil mladistvých.

Mne zdá sa, vidím svitavú
pár jeho priadzu s rosy nákropom,
sťa závoj viať mi prez hlavu
a rozplývať sa pod stropom.

A zdá sa, čujem jeho tok,
jak z diale spev by rajskej miloty...

i túžob chutnám rýdzi mok,
i cítim vôňu peknoty.

Hja, dychot z jara prírody:
keď nádej v svitkoch, v rozpuku len kvet,
nekvária ešte nehody,
hmyz neprzni, nekazí snet.

Tak dýcha mládenecká hruď,
tak ňádra panny: keď v nich, sotva zvrel,
nad citom strážou stojí stud,
na mysliach skvie sa rosa, peľ;

keď nevedomosť smyslná
v nich ešte liece ľahkou rána hmlou,
a krv, bár v jase výslnia,
si hupká vlnkou nedbalou:

nie vlci smysly hltaví,
na kráse, nehe, vôni majú dosť —
až do srdca sa dostaví
sám: lásky ostýchavý hosť;

keď vôbec osteň túžby v nich
je ruže branný tŕň aj, ako chce:
nie zub, čo v chvíľach rozkošných
už s kvetom zjedá ovocie...

i len že viečkom mrkne
veliteľského pozoru:
a v zástupoch tmy už to hrkne!
už amazonkám frkne do očí,
obľadnú strachom, v skoku zúfalom
sa dajú na útek
prez hory, prez doly,
prez všetkých sveta hrádzi-medzí nápor,
až v západu kdes' zmiznú úboči...
pohodiac kamkoľvek
svoj výstroj, mundier medzitým
— zbroj z luny lúčov, z blesku, odev z mraku —
do roklín, v zápač, v prúdy údolí;
ba i sám slávny vojska prapor:
toť, zástava tá hviezdovitá
s koruny znakom vyšitým
sa perlovite jagá po poli...
Najsámprv ešte vrannom na oblaku
kráľovná prchla, Hippolita,
obnovec v čele... A to dym?
var', ustupujúc, bránily sa preds'?
Jak? blesko-šípy z kuše,
či meteory z praku?
alebo z pušiek zcupkal krupovec?
či zrovna z hromo-dela
to strelba z hradieb noci zadunela,
jej pamäť snuje sa tam cez ovzdušie?
Nič nebolo čuť — a veď zaľahly
to iba hmly,
jak labute by na jazere...
či snáď to Zora šaty perie,
záclony božej povaly,
za nimiž spáva Slnko?...
S chvením duše
som zastal, patriac k rozprsklému ránu,
k tej sveta ruži;
a zemou zbožný zšumel ruch:
vtač pejmu zdvihla ešte neslýchanú,
modlitbu šepce osenie.
svoj chorál hučí riava úvalom,
les zasadol si ku organu...
tak všetko slúži-túži, túži-slúži,
jak podlomené v kolene,
len jeden vzdych i zrak i sluch —
Pod zakvitlým krom orgovánu
dliem; vôňa jeho steká privalom:
i jak sa s horlením tým druži,
tak v tom mi ona predchodí:
to duša prírody,
ba turičny jej duch...

Ó, vstúpiť na nebesá: aká myšlienka to!
Jak vznešená, jak krásna, velebná i svätá;
nad purpur panovnícky, boháčovo zlato,
nad vnadu, rozkoš, slávu pozemského sveta:
nad všetko, čo je snom i túžbou, šťastím ľudí,
bo ľza ním v skvost sa ubrať, z neho dúškom upiť
si... nad všetko, čo obdiv, závisť tu dol budí,
netakšia myšlienka, oj: — na nebesá vstúpiť!

A či to v stave človek, kým je v putách tela,
na zemi lipí rabom, sťa červ v prachu prtí,
obraný o to, čo mal deckom od anjela,
neočistený ešte z brudu súžbou smrti;
kým, putujúc tu, blúdi, potkýňa sa, padá
tak snadne, volil-li smer dobrých predsavzatí,
sťa loptu odráža ho nehôd-náhod vláda,
mdlôb vlastných sváži ťarcha, protivný pud vráti...?

Jest jedno okamženie, myslím si ho aspoň: —
Keď klopota dňa usne, zmĺkne tržná vrava,
poťahov záujmových, ľudských svázkov a spôn
zpruž umdlie, zvoľnie obruč jarma priliehavá,
jak v sobliekaní šat — tma, pokoj, srdce buší
len času hodinkou — niet viac kam pripäť smysly
v komôrke tichej: možný iba návrat k duši
s ciest sveta, s citu dráh: v stav mysle neodvislý;

keď takto upravená do seba je snaha,
had krve spí, lesk, márnosť s pokúšením vonku;
len knôtom telo, nímž plá sviecou duša nahá,
či podstavcom, kde vzkvitá, na chatrnom stonku
jak lalia, i čaká záchvat, útrh boží —
to chvíľka oná! Človek zrazu zachveje sa,
ocitiac, na srdce jak Boh mu prsty vloží:
i v premenení blahom stúpa na nebesá...

Ó, šťastný, trikrát šťastný, kto je schopný toho:
udusiť vášní búrku v sebe, srdca city
na lúče ducha zjasniť, zahoreť — ó, mnoho
v tom milosti! nech bár to zápal okamžitý.
Ochutnal nebo už tu u modlitby stola,
z hymnickej čaše; ono je mu zasľúbené —
Ach, Bože, že i rada chytá naša vôľa
i zas len nechá ujsť to sväté okamženie!

Ó, smutno duši, ktorá rozpomienkam
už žije len! im zrovna musí žiť,
bo ako vtáča na púšť zblúdilé,

by nadarmo sa obracala vôkol
po stranách sveta kalným pozorom,
nič nedovidí s techy znamením,
vo farbách nádeje — nie jednej snietky,
nie kúsok neba blankytného: kam
šlo presadnúť by s trudu stanoviska,
z dusného letkom prehnať kúdolu
a radovať sa žitiu znova... Áno,
jej neotvára úsvit zlatých vrát,
z ktorých prekvapenia vyhrnú sa kŕdľom
čo ligotavé motýle, i ju
oblietnu sta kvet v hravom trepote,
nie aby vzaly z hrdielca jej šťastných
dňov úsporu, lež rozmnožily skôr
o bezpočetné slasti krupaje,
na biele perute jej natrúsily
s tých pestrých krieliec svojich libačiek
až sypkou pŕškou; ani nezatvára
brán tých jej, fakľu držiac červánkov,
by zašla v pokoj noci velebný
a priodená hviezdnym prikryvadlom
sen o štedrejšom snila zajtrajšku: —
jej patrí iba prázdny, nudný deň,
jej patrí iba temná, hluchá noc,
ten žižeň slzami si zhášajúci,
čo táto naplače...
A vesna prijde
so svojím novým krojom nádherným
na údy všetkých stvor, i oblečie:
lúčiny v batist jemný, v baršúň nivy,
stráň v lesklý lyster, v brokát dúbravu
s opasky prez driek z bystrín perlistých,
v plsť mäkkú hory, hole v ľahký fulár,
diaľ v hmlistý závoj, v blankyt oblohu,
popretkávaný lúčom slnečným...
zem vôbec celú v úber turíčny
a nebo šíre v jánsky skvost — I v radosť
prepukne všetko nad tou novotou:
vtač zašveholí, zhučia ručaje,
zšumocú háje, statky zastrečkujú,
na grúni zkrepčí valach, trávnice
roztočia piesne, stužky jarabé
to mysli veselých: že sotva vzduch,
ač jedno more, stačí v seba pojať
tie plesu, jasu, hudby prítoky,
prekypí skoro prez obzoru brehy
rozkoše prudkou, hlučnou potopou —
Nie, pre ňu vesna rúcha nenosí
a radovánok nemá: odedz jej
je starodávna, prístrih žaloby,

a prejavom jej vzdych, ston, horký nárek;
jej prisluší zem s kvietim sirôtok
ak, s cyprusami, s muky bodľačou, —
jej svedčí nebo zahalené v chmáry
bez blesku, bez zori...
A dojachá
i leto, gazda, s ťažkým nákladom
žní požehnania, s úrod bohatsvami:
že nebies dotkýňa sa povaly
pripavúzená vrstva, riasa zlatá
akoby bola zeme vlečkou, jak
voz terigajú brny, mrákavám
podobné, v jarme z dúhy oblučia;
i nadeľujúc z neho živočichom,
pred každým dvorom v chôdzi zastane,
až s drabinovca s šumom stenie plň
do stodôl, sýpok, komôr tônistých —
Nie, ani leto pre ňu nevozí
a nadelenia nemá: hotovizeň
jej starožitnosť je, ňouž pliesne kvet,
a vonia stuchlinou a razí blenom;
jej rodí jaseň, pusté kočiane,
kostrnky strniska — hmlou pokryje
stôl, naloží naň čiernu polievku,
chlieb vyhnanstva a skostnatelú núdzu...

I ona vzala, mala poklad raz
dňa, noci, jara, leta šťastných rokov;
prítomnosť slnnú, v nejž si dvorila
čo mladucha, a budúcnosti rumeň,
nímž zahrievala sladkú predtuchu:
dnes nemá nič — len tmavú minulosť —
nie viac jej, čo je, ani to, čo bude,
len čo už bolo — rozpomienky len:
tým pre ňu krušnejšie —
I ako vdova,
čo pochovala muža, dietok rôj,
pomedzi hroby, medzi mŕtvymi
sa tmolí tôňou, hlavu sklonenú:
vie, príbuzní jej že tam spočívajú,
no že len bolí nimi: tiahnuc k nim,
i odstrka ju od nich — nevýslovne
otupno-smutne, smutno-otupne
je jej... Tak práve s dušou deje sa,
čo žije len, žiť musí rozpomienkam —

Kam podela sa ľudu môjho vôľa,
tá dobrá, zlatá, jará po rôzpust,

čo zaplňala kedys' stráne, polia,
plynúca z dievčich rozspievaných úst?

Veď prebytkom jej bolo: od zôr rána
až po hviezdy vše znela večera,
jak spieže, striebra sladko-zvuká hrana:
jas, lásky žiaľ, smiech, nádej, dôvera...

Veď zdala sa vrieť z neprebranej studne,
jak naše riavy Tatrou dojčené,
imž vody bystrej nikdy neubudne,
bo prsník Tatry večný prameň je;

a tečúc, Slovenska diel tiež tak skrája,
sťa Váh, Hron a ich družky, ztočiac v ples,
až vliala sa tiež jakby do Dunaja: —
veň bol raz začrel Kollár-Herkules,

a načierali naši, cudzí — veky!
preds' zdroj, prúd dolel valne, dostačil...
Dnes — kdeže sú tie hukotavé rieky?
ba potôčky kde, jarky, tepny žíl?

Kde nálada tá svetlá našich krajov,
ten rozkoš grúňov, teplo údolí?
i brala smavý žvast a dudy hájov,
hvizd drozda, penkav spev, krik sokolí...?

Či možno vyschnúť kedy žriedlu piesne?
Neverím! ale uznám: zdržať cit
ľza piadlom v ústa, svierajúc hruď tesne;
zdroj zatĺcť mlatom, zhatať, zadusiť —

Var' ľud sám s dobrou mysľou nepočíta
viac, zmrhal si ju s grošom pospolu?
Však kupujú tú po hostincoch žitia!...
Nuž kto ho vohnal v mrak ten, v nevoľu?

Ach, mnel som: rod môj biedny zlato vôle
má! poklad nehynúci, nevädlý,
čo nezožerie hŕdza ani mole,
ni kmíni... Tedy mu ho ukradli?...

Och, beda tomu, kto tká druhým smútok!
on káru spletá sebe odvekú:
bo veselosti zbaviť brata — skutok
to, ako zabiť ducha v človeku! —

I kto už, Bože, ľud môj rozveselí!?
kto poteší ho? — Nože, vzchop sa, mlaď,
v boj s hydrou-chmurou tou!... preds', hromy-strely!
či ja mám, starý, večne vyhúdať?

Dom v stráni.

Povesť.

Napísal *Martin Kukučin.*

VIII.

Všade dobre — doma najlepšie.

Dnes popoludní zabáva sa zas Niko Dubčić so svojím člnom „Leptirom“ v prístave dolčínskom.

Meštrál duje ako každé odpoludnie v lete, nadúva sa biela plachta Leptira. Člnok letí po hladine ako labuť, nechávajúc za sebou brázdu. Niko sedí na kormidle, otáčajúc člnom dľa vôle, ani čo by to bol dobre dressovaný koník. Primorské vrchy čnejú sťa múry hradné do modrej, tmavej oblohy. Ich rozrýpané hrebene a pošmúrne boky trasú sa sťa libačka čez rozohriaty vzduch. Dediny v ich úpätí podriemujú ako omámené v záštite viníc a olív. S druhej strany sivie sa náš úbohý ostrov, vypálený od slnca, iba čo sa černejú fľaky hôr v šťavnatej ešte zeleni, ktorá dosiaľ odolala všeobecnej suchote . . .

Člny a trabakuly v prístave hojdajú sa rytmicky pod údermi meštrála, potrhujúc laná a povrazy, ktorými sú priviazané o nábrežie. Napospol sú pozakrývané rozostretými plachtami, na tônistých palubách chrápe junáckym snom ohorený mornár, nemohúc odolať zmalátneniu.

Niko nepozoruje ničoho zo všetkého toho. Neraz sa on kochal v podobnej horúcej, odpoludňajšej nálade. Nie veru, ani v dumách nenie zabratý. Skôr strežie, hľadiac pod chvíľou k predhoriu sv. Ďušta, ako čo by ztamtadiaľ niečo očakával. A hľa, tam práve zpoza majáka ako by kto niesol žrď a zápät za ňou druhá žrď. Šinú sa poza predhorie obidve, jednakým tempom, sťa dohovorené, keď tu z nenazdania vystrčí sa zpoza brehu predhoria, cele zvedavo, ostrý nos lode; pred ním sa more dvíha a na obe strany odhadzuje, sťaby prsť pred lemešom pluha, peniac sa a čľupkajúc. Hneď zatým sa vystrčí i objemné brušisko lode, hore obielené, dolu čierne, až kam asi dosahuje more, a už sa rozlieha driemajúcim okolím chrapľavé kikiríkanie nie amerikánskeho kohúta, lež loďného stroja, pod ktorým loď käruje v mohutnom obluku rovno do prístavu dolčínskeho.

Na zakikiríkanie skočili mornári Špiro a Kuzma do svojej bielej barky a veslujúc skladno poberajú sa k lodi, ktorá dľa všetkého nemieni pristať k mostu, ktorý hlboko trčí do mora, zaštiťujúc prístav od južných vetrov. Onedlho zarachotí mašina, zcvendžiac reťazmi, na ktorých „Polanda“ spúšťa svoju kotvu do mora; Špiro a Kuzma zas priväzujú lano o ucho boje, ktorá sťa obrovská, biela tekvica tancuje na vlnách mora. Polanda sa zakotvila v prostred prístavu. No v tom i Nikov čln priletel skoro k samej lodi, obišiel ju zručným oblukom, hojdajúc sa a skákajúc po rozpenenom mori, ktoré rozmiešala sťa obrovskou habarkou, loďová vrtula. Ale Niko si toho všetkého nevšíma; vyzerá a skúma, kto je na palube, okolo

zábradlia, v tôni, ktorú hádže rozostretá plachta. Jesto tam dakoľko ľudí a medzi nimi oslnila ho šumná tvár Katice . . .

Jej nádherné oči hľadia naň nežno a milo, nespúšťajúc sa s neho, lesknú sa hrdosťou v povedomí svojej ceny a krásy. No hneď sa odvrátily, celá bytnosť sa striasla, zmiatla v hlbokých rozpakoch, keď jej Niko zamáchal bielou šatočkou, verejne, bez okúňania, ako by mu nezáležalo na údive jej spolucestovateľov, ktorí nevedia, čo znamená to vítanie so strany elegantného pána dievčiny dľa všetkého pospolitej. Nemá ona ani odvahy prijať jeho pozdrav, so živým rumencom v tvári . . . „Ešte neprivykla na myšlienku, že sme svoji," myslí si Niko, usmievajúc sa, lebo všetko v ňom jasá a výska od šťastia. „Veď je i div, ona — moja snúbenica, úradne uznaná!" Vykríkol by od veľkého šťastia, ktoré ho privalilo sťa bralisko... Výska sám v sebe i pri pohľade na Matu, Pretúra starého, ktorý sa ho usiluje nevideť a preto pozerá tak meravo do údolia, ktoré vedie rovno pod Grabovik, popod naše mesto. Vidno na ňom, že sa mu zunovalo cestovanie. Ledva čaká, kedy príde do svojho domu a začne svoju obvyklú prácu, ktorá sa mu stala nutnosťou. V nej zabudne aspoň na chvíľu na zápletky a všetky starosti, ktoré ho v posledné dni príkváčily, nedávajúc mu vo dne v noci pokoja. Tento pánik v bielych šatách, s dobrým, veselým úsmevom, ktorého sa on vynasnažuje nespozorovať, oj, ten pánik mu vyviedol peknú komédiu, z ktorej sa tak skoro nespamätá . . .

Špirov čln poberá k lodi, pod samé schody, spustené na boku lode, že poberie pasažierov. Okrem Pretúra a jeho dievky je tam iba akýsi cestujúci s kufrískami.

„Katica!" zvolal Niko, kývajúc rukou. „Hybaj!"

Ona sa pobrala dolu schodmi, že vhupne do člna Špirovho. No v tom sa vtisol Nikov „Leptir" medzi čln Špirov a parník. Špiro sa vzdialil dakoľko údermi vesla od lode, prepustiac svoje miesto parádnej barke Dubčičovskej. Katica sa len zadivila, ako sa octla odrazu v Nikovom člne, ktorý odtisnutý, vzďaľuje sa od Polandy. Medzitým sa naplnil i Špirov čln kuframi; cestujúci a Mate sedia na lavičke neďaleko kormidla. Špiro a Kuzma veslujú energicky; len keď sa im stretnú pohľady, žmurknú jeden na druhého figliarsky. Ako by jeden druhému povedali: „I tá sa imbarkala ako svedčí! Neboj sa!" A keď prišli pod most, utrmácaný Mate s kapsou na pleci štverá sa hore schodmi. Dcérine kufre mu Kuzma a Špiro tisnú dohora, utierajúc pot s čela.

Katica sedí úzkostlive na lavičke úzkeho člna, pridŕžajúc sa rukama, ako by sa bála, že ju pohltne more. Tvár jej je červená, rozhliada sa úzkostlive po nábreží, či ju nikto nevidí. No nábrežie je pusté, nevidno na ňom ani duše.

„A čo povie otec?" zvolala v úzkostiach, keď sa trochu spamätala.

„A čo by mal povedať? Vari že som si vzal, čo bolo moje? Moje všetko — môj poklad!" zvolal on s oduševnením. „Už nás nič nerozlúči. Žiadna prekážka. Neboj sa!"

„Ako je to všetko čudné! Nemožno veriť!" odpovedá ona. A

vzdychlo sa jej zhlboka, uspokojením, sladkou rozkošou. Už niet pochybnosti — ona je vyvýšená nad všetky! Pripadlo jej šťastie — samo od seba, šťastie, o ktorom sa neodvážila ani snívať ešte pred dakoľko dňami . . . Z nízkeho, skromného domku prejde do nádherného palácu. Bude rozkazovať celému mestu — každý sa jej bude koriť. A čo urobia slečinky? Ako jej budú závideť, ako sa budú zhrýzať a trápiť!

Len Niko nerozmýšľa. Oddáva sa bez rozmýšľania pôžitku sladkého okamžiku, ktorý ich spojil dovedna. Vidí ju pred sebou krásnu, nádhernú, plnú života, mladosti . . . Aký to nádherný dar osudu! Jemu sa rozkvitla táto bytnosť, jemu sa bude usmievať, jeho omamovať svojou vôňou, svojimi kúzlami . . . Naň sa budú upierať tie čierne oči, zastienené hodvábnou riasou, v láske a oddanosti. Jemu sa usmievať tie svieže pery. Za ním vzdychať jej panenské ňadrá, zaň biť jej vrelé, čisté srdce . . .

Zabudol na všetko, opojený jej krásnym zjavom. Nezbadal, že Špirova barka dávno sa prešmykla popri jeho. Nezbadal udivenie cestujúceho, že vidí dievča pospolité v takej nádhernej barke, v spoločnosti elegantného pána. Nezbadal významného pohľadu, ktorý vymenili Kuzma a Špirov, začierajúc lopatami vesiel do mora, ktoré sa prelieva sťa tekúce striebro . . .

Mate sa tmolí na nábreží okolo batožiny dcérinej. Najlepšie ju odniesť k Antici, dcére nebohej sestry ženinej. Áno, najlepšie, keď sa ztratí ztadiaľto, zpod očí statočných mornárov. V ich očiach číta celú reťaz čudných otázok, ktoré sa mu neopovažujú doprosta predložiť. No on vidí dobre, číta otázky, a číta i odsúdenie . . . Ach, ako je to otupno, otupno! Hriešny človeče, nevieš sám, čo máš robiť, kam sa dieť!

Naveľa zakäroval i Niko ku schodom nábrežia. Spustil plachtu, barka sa chvíľku ešte pohybuje napred, až sám Niko ju zastavil, naprúc sa rukou o nábrežie. Keď ju ešte priviazal o obruč, vyskočil na schody a podal Katici ruku, aby i ona mohla vystúpiť. Do barky Nikovej skočil Spiro, skladá plachtu a okrúca sťa trúbu, a keď všetko zariadi, odvedie ju na staré nábrežie k miestu, čo jej je vykázané.

Niko sa poberá nábrežím ešte vždy pustým, popri ňom kráča Katica, ešte vždy v akomsi omámení. Niko sa rozhliada uveličený, spokojný, na všetky strany, ako by sa chcel pochvastať: „Pozrite, čo ja mám — ľudia, pozrite! Či ste videli kedy čosi podobného?“ No nehľadí na nich nikto, iba čo Špiro šibne na nich okom kedy-tedy ukradomky, šemotiac sa ešte okolo barky.

Na osamelej čestmíne, na rohu nábrežia, priviazaný je Nikov Rumenko, osedlaný, pod uzdou. Nahriebol okolo seba hŕbu zeme kopytami. Len čo zazrel svojho pána, obrátil peknú hlavu k nemu a strihá ušima, ako by prosil: „Vysvoboď ma ztadiaľto.“ No pán si ani jeho nevšíma.

„A čo nepojmete koňa?“ pýta sa ho Katica.

„Nech čaká; Špiro mi ho pošle.“

„A vy?“ pýta sa ona v udivení.

„Ja pôjdem pekne-rúče pešky. S mojím zlatom. Čiže to bude cesta!“

„Počkajme otca.“

„On nás dohoní,“ riekol Niko a doložil s úsmevom: „Ak bude chceť totiž . . . No dľa všetkého, zdá sa, nebude utekať veľmi. Naša spoločnosť nenie mu práve po vôli“. . .

Katica sa zachmúrila. Zišlo jej na um, v čom je, a zdá sa jej, že nenie ešte všetko tak jasné.

Matu ešte nevidno. I keď vyšli na kopec nad Dolčinami, nevidno nikoho. Cesta pred nimi je prázdna, tichá, ako by pokrytá arabeskami, divným čipkovím, čo hádže slnce, preciedzajúc lúče svoje chvojinou olív. Rozlieha sa na všetky strany vyhúdanie cvrčkov — táto jediná hudba dalmatínskych letných dní . . . Zakrádajú sa pustou cestou, ako by sa báli, že ich krok naruší tento sviatočný kľud. Už vidno, že sa o nich nikto nestará, nikto nevedie, ani nebráni a nezavracia. Sú ako by vysúdení, ako ztratení . . . Idú mlčky, jeden popri druhom, a mali by si toľko čo povedať! Toľko, že nevedia sami, z ktorej strany započať. No zato sa im vidí, že sa im prihovára všetko — i tie zádumčivé olivy, ktoré rozprestierajú vôňu a chlad okolo nich, i vetrík, ktorý šepoce v chvojine, všetko sa im prihovára, kynie priateľsky, zovie a usmieva sa . . .

„Len ako sa to tak stalo!“ zvolala ona odrazu, no i zamĺkla odrazu. Zľakla sa vlastného hlasu v tejto sviatočnej tišine.

„Stalo sa cele jednoducho. My sa ľúbime a naši pristali. Moja mama prehovorila tvojho otca. Nuž i mňa prekvapilo z počiatku. Ale teraz vidím, že nemohli nič iného urobiť, ako prikryť.“

„Tvoja dobrá mama!“ zvolala Katica.

V odpoveď pocítila stisknutie jeho ruky.

A zase sa spúšťajú mlčky do údolia, zkadiaľ sa odráža chodník pod Grabovik. Medzi vinicami a sadmi olivovými stúpajú dohora, osamelou cestou, zaujatí svojími myšlienkami. Obom sa odrazu pozdalo toto všetko čudným, zvláštnym. Niečo takého, čo ani jeden z nich neočakával . . . Na všetko boli pripravení: na odpor, prekážky, svady, výstupy — a hľa, miesto toho neočakávané šťastie, splnenie túžob . . . Šťastie ich ohlušilo, omámilo svojou blízkosťou, určitými obrysami, ktoré len pred pár dňami chvelo sa pred nimi sťa fáborec, sťa ružový obláček. Bez námahy dostali sa odrazu na vrchol, zkadiaľ je otvorený výhľad nivami ich šťastia — dosiahli, čo dosiahnuť túžili, nemajú už za čím túžiť, za čo sa boriť a trápiť . . . A na dne srdca, ďaleko, ďaleko pod tajným záhybom, za morom šťastia a blaha, skrýva sa čosi trpkého, ako by obava, ako by strach — čosi trápneho, ako by neistota: kde človek, dosiahnuc metu, za ktorou toľme pachtil, pýta sa sám seba v nedorozumení: „Čo teraz? Čo mi ešte zbýva? Čo ma ešte čaká?“

Kde-tu vo vinici tmolí sa težak, pomedzi hlavy, ktoré sa poriadne ozdobily strapcami, na miestach modrými už, skoro každý sa vystre v ľadviech, pretiahne, sprevádzajúc ich pohľadom, takto samotných, družne kráčajúcich, kým nezakärujú za najbližší uhol a neztratia sa mu. Každý snuje svoje zvláštne myšlienky . . . Ne-

jeden i pokrúti hlavou a zahmká . . . A zazrúc onedlho Matu so strakatou torbou na pleci, ako ciepka tak obďaleč za mladými: težak sa zadiví, zamyslí ešte väčšmi . . .

„E—eh! tam sme tedy! Nože, no". . . A krúti zas len težackou hlavou, do ktorej sa všeličo spratať nemôže. „Obletuje, obletuje — hm, sťa osa okolo hrozna, keď je sladké . . . A nevoľný otec hádam sa raduje ešte, že ho postretlo šťastie. A ono čertovo šťastie. Hanba a nevoľa!"

Onedlho zazreli Baricu v bráne, ako vyčkáva čosi, nevšímajúc si detí, čo strečkujú okolo nej. Sotva ich zazrela, už sa zvrtla a zmizla vo dvore: brána zíva, otvorená dokorán, čakajúc neočakávaných hostí.

Vo dvore im prvá podbehla stará Jera. Okolo Katice poskakujú deti, ťahajúc ju za sukňu, vystíhajúc, či im doniesla niečo . . . Stará si uväzuje šatku. I sukňa i kabátik sú v neporiadku — nestihla sa doobliekať. Barica až o dobrú chvíľu vyšla z domu, tiež, ako vidno, v náhlosti preoblečená.

Katici sa zachmúrilo čelo. Predsa vedely, že má prísť, a ani sa neobriadily! Dom tiež bude nebodaj v neporiadku! Sotva vstúpila do domu, počína sa reťaz nepríjemností! Veru pekne ju prijali, a to ešte ju s ním, keď prvý raz má stupiť do jej domu! Malo by byť všetko sviatočné, slávnostné, a tu miesto toho neriad, neporiadok a zmätok . . .

On sám cíti, že nemal sem prísť; že je na prekážku, zbytočný celkom v túto chvíľu. Drží sa v úzadí, aspoň kým sa odbaví vítanka, pretrhávaná bozkami a výkrikmi. No Jera ho nenechala dlho takto.

„Ah, vítajte, šor Niko!" obrátila sa k nemu uveličená, prekypujúc radosťou a šťastím, v cite velikej povďačnosti. Ona by ho na rukách nosila, pána, čo nemá na ostrove páru a má sa okolo jej dievky . . . Položila by ho na oltár, kľačala by pred ním, zbožňovala by ho, kadidlom kadila . . .

Nikovi nepozostáva iba sadnúť na lavicu pred dom. Je v chládku; tu počká Katicu, kým sa složí tam v izbe, kam letia za ňou Baricine deti s ohromným výskotom. Jera vlastnoručne, sviatočnou sukňou mu utiera múrik. No zas jej zišlo na um, že nenie v poriadku takého hosťa nechať predo dvermi.

„Pre Pána Boha — čo sa mi len robí! Ani by ste nešli dnuká! Dovoľte — ako že tu . . . Dovoľte, ja pôjdem napred!" A sama ho vedie do pitvora, ktorý je zariadený i ako jedáleň. Okrem stola a stoličiek vidno na stenách dakoľko lacných obrázkov. V kúte matka Božia Siňská, v zlatom ráme, opretá o stenu na malom stolíku. Pred ňou horí drobný plamienok z oleja olivového, plávajúci na vode. Okolo obrazu čosi kvetov umelých, mašličky a čačky. Oproti je i šifonér, ba i väčšie zrkadlo v zlatom ráme, potiahnutom túlom. Všetko reformy, aké vnášavajú do sedliackych domov dcéry, ktoré ofúklo trochu mestské ovzdušie.

Niko sa dosť naponevieral po sedliackych domoch. Neraz sa najedol z jednej misy so sedliackymi deťmi ryzkaše alebo pulenty drevenou lyžicou. A i teraz sa rozpomína, aké to boly preň hostiny! Darmo je, sedliacky život ho priťahoval, vábil vždy, odkedy sa

zná . . . I v tejto izbe cíti sa cele pohodlne, domácky. I ten nádych mestského vkusu mu lahodí, ktorý badať na všetky strany. A keď do izby a či pitvora vstúpila Katica, jeho nádherná Katica, tiež od poly meštianka — oj, jemu je tak voľne, tak krásne, že by nečaroval s nikým na svete! Nie, on patrí k nim — svojím vkusom, svojou minulosťou . . . Či by bolo krásne tu vôbec ostať, tu žiť, trápiť sa, pracovať — zabudnutý od celého sveta!

Zanedlho dociepkal i starý Mate. Strakatú torbu položil hneď k dverám a vytiahol hneď po koláči, obom kriklúnom synovým. Aký krik, aký štabarc po dome! To znamená život! Skoro zápät za ním vošiel i Ivan, s puškou na pleci. Nie je poľovník, no pred oberačkou každý težak nosí pušku, keď výnde do viníc . . . Za ním i za starým Matom vtiahla do izby, ofúknutej mestským vzduchom, vôňa viníc a hory, zeme, v ktorej sa prehrebajú i budú sa prehrebať až do smrti: a načo zatušovať, vtiahla a rozprestrela sa i vôňa znoja, ktorý je nevyhnutný, lebo kropí každú prácu sedliakovu . . . Ivan sa zmiatol, div že pušku nevypustil z ruky, vešajúc ju na klin. Nevie si predstaviť, čo hľadá v dome tento čudný hosť . . .

„Žena, dones napiť sa!“ rozkazuje Mate cele chladnokrvne. „Ustali sme, i horúčava je ako svedčí. Keby padol dáždik! Ako by vinice vydýchly! A zachladiť by sa tiež zišlo.“ A obrátiac sa k Ivanovi, tiež tak nenútene: „A tamhore akože ide? Ukazuje sa čo?“

„Bolo by, keby bolo dažďa. Takto, bojím sa, zaškrie, nedozreje.“

„Veru! Neborák težak visíš na tisíc nitiach. Jedna z nich nech pukne a krvavé mozole jednoročné hybaj! Ťažké časy, môj pane,“ doložil, už obrátiac sa i k Nikovi. „Ťažké veru, že nemôžeš ani sem, ani tam“. . .

„I my ich cítime,“ odpovedá Niko. „Na tej istej sme ratolesti, ako težak. Ak jeho oklame zem, i nám ťažko. Ostatne dážď by už mal prísť skoro. Toto je mesiac, v ktorom nevystane tak ľahko.“

„Bože daj, Bože daj!“ zavzdychal Mate. „Lebo ináče, verte mi, bude zle-nedobre“. . .

„Vinice sú celkom zdravé,“ ozval sa Ivan, podoprúc ukazovákom bradu, sťa človek rozvažitý. „Od rokov som ich nevidel takých. Ale sme sa i obhadzovali! A čo robiť, keď treba.“

„A čo prospeje nastojanie!“ zvolala Jera, skeptická, ako všetky ženské, ku každej novote v hospodárstve, „čo prospeje nastojanie, keď nieto božského požehnania? Ja som tej mienky, že by sa bolo treba najsamprv kajať. Veru, to — pokajať sa skrúšene od všetkých hriechov. Jedna dobrá processia, ale viete, taká ozajstná: tá by pomohla väčšmi, ako všetko vaše polievanie, posýpanie a čo ja viem. Bez Boha, ešte raz — daromné ustávanie“. . .

„Nuž i to prospieva, na osoh je, na každý pád,“ pristáva Mate. „Boh je veliký: môže raniť a zase uzdraviť. Ale ja zas hudiem len moju: trápiť a ustávať sa treba. Bez práce nieto požehnania“. . .

Katica doniesla čiernu kávu v malých ozdobných šáločkách. Rozostavuje ich rad-radom pred každú osobu. Niko cíti tú sladkú nehu, akú cítime, keď nás obsluhuje predmet našich túžob. A keď

sa mu pohľad stretol s jej jasným okom, pristreným dlhými vlasami: cíti dvojnásobné kúzlo, lebo mu kynie z jej oka oddanosť. On by kávu ta popil, i bez cukra, a bola by sladká i prisladká... Nuž čo preto? Cíti sa tu ako doma, v kruhu jednoduchých, ale zas rozumných ľudí, ba v svojom obore vynikajúcich... Stopuje pečlive pohyby jej krásnej, mocnej ruky, nie malej, to je pravda, ale súmernej a zažiarenej, teplej, teplej, kde sa pod kožou prelieva krv, vrelá, južná krv a kde na stavcoch naskakujú rozkošné jamky...

„Nie ako u vás," vyhovára sa Jera Nikovi s tou skromnosťou, za ktorou sa často kryje toľká zásoba pýchy sedliackej. „Len tak, ako pri chudobe. Nuž ale, čo si počneš?"

„Šor Niko to už dávno vedia, žena moja," ozval sa Mate s výčitkou. „Nie sme dnešní, chvalabohu! Ale zato," doložil sebavedome, so žiarou v oku, „zato nežiadame ešte. Máme všetkého nadostač a jesto čosi i na nepredvidený prípad... Nuž nepotrebujeme sa držať za najhorších... A teraz už dones, ženo, nech sa napijem, čo dal Boh i réva"...

„Ale, Mate!" zahriakla ho Jera, celá bez seba, že jej tak pýchu popodstrihoval a teraz ešte chystá sa piť víno z krčaha, dľa svojej obyčaje, pred hosťom tak vzácnym. „Teraz vidíte... Azda by ste limonády!"

„Dones ty mne vína a chleba. A tuto Ivanovi tiež. Vidíš, ledva mu tá káva ide dolu hrdlom. Nuž nediv sa... nie je naučený. Držme sa my už len každý svojho: motyka a krčach patria spolu. A šor Niko už odpustia"...

Nepozostáva už ako doniesť ten nemóresný krčah s vínom. Mate a Ivan si naliali do pohárov a máčajú v ňom domáci dobrý chlieb, až radosť. Niko medzitým popil svoju kávu, ktorá bola prituhá a prisladká. Nuž ale kde by on mal kedy posudzovať kávu?

Katica vyniesla riad do kuchyne, za ňou sa vytratil i Niko, že vraj zapáliť cigarettu... Rodina takto medzi sebou uprela pohľad na Matu. Každý by mal toľko čo sa pýtať! No on len máča svoj chlieb vo vínku a mlčí...

„A ako sa to skončí, ćaće?" osmelil sa Ivan rovno na otca. Je síce vec neslýchaná u Preturov, aby sa syn opovážil pýtať vývod od otca: ale i okolnosti sú čudné. Ivan neodobruje všeličo, čo sa okolo neho robí a menovite nie, že prijali pána do domu. „Mne sa vidí, že by Paško lepšie pristal"...

„Hm, i ja som tej mienky," pokyvuje Mate hlavou, no celkom pokojne, neuraziac sa na synovom výstupe — „ženská ti je to pulenta, môj synko! Bol by veru i div, ak by sa na nej kto ten neoparil... Nuž, čo si počať? Tvoja mater je spokojná, jeho mater tiež — on je, tak sa mi aspoň vidí — mládenec statočný. A konečne všetci sme ešte tu, chvalabohu! Uvidíme, čo z toho vykvitne. A na najhlavnejšie nezabúdajme: Boh všetko riadi a spravuje"...

No Ivan, na podiv, sa nepoddáva. Otcova taktika sa mu nepáči. „Mne sa vidí, že bez tohoto mohli sme sa obísť."

„I ja by radšej — i ja", prisviedča Mate, „ale počiatok je už raz urobený"...

„A ak vypadne nedobre? Čo potom svet?"

„A čo nás do sveta?" zahriakla už teraz Jera syna. „Svet, vieme, nebude sa radovať s radujúcimi... Veď klepnú nejednej zúbky na prázdno! Budú i závidieť i ohovárať! Ale čo to všetko prospeje, keď raz pani pristala! A keď sa radi majú, prečo by malo vypadnúť zle? Ja sa veru nebojím — a ani my sme nie dnešné, chvalabohu! Netreba nám chodiť do súsedov požičiavať si rozumu! Len sa ty už spusť na nás, môj synko, a spi spokojne"...

No Ivan je težak, ktorému do hlavy sa nerada hocaká vec poprace... On len krúti tou tvrdou hlavou, krúti povážlive, ako človek, ktorý vidí ďalej od nosa. Je v tom krútení hlavou i istá dósa hrdosti, že dnes prvý raz pozdvihol svojho hlasu v rodinnej rade a nebol od otca zahriaknutý. Naopak, jeho vystúpenie i sám otec odobril...

Niko a Katica ani netušia, aký je tamdnu rozhovor. On vyšiel za ňou do kuchyne. Je to kuchyňa letná — jednoduchý prístavok pri dome, kde sa varí, obzvlášte v lete, aby v dome nebola horúčava. Ohnisko je primitívne, na zemi, múry sú vystavené „na mrtvo", t. j. bez vápna a dach je z tľapák. Dym sa tisne špárami pomedzi tľapky a keď zaduje vietor, i škárami v stenách.

Katica položila žeravý uhlík na čriepok a podala ho svojmu Nikovi.

On, vypustiac oblak dymu, cele modrého, díva sa na svoju snúbenicu s oduševnením. Jej oko nevyhýba jeho pohľadu, norí sa doňho, ako by sa z neho chcelo napiť šťastia a radosti. Tu už nemohol sa premôcť. Pristúpil k nej, pritiahol ju k sebe, tichú, pokornú... Cíti tlkot jej srdca, ruka, ktorou sa drží jeho ruky, chveje se a horí...

Vtisol jej vrelý bozk na ústa — jeden jediný, ale dlhý.

„Zajtra zase prídem," šepce jej nežne. „Prídem na kávu zase, pred večerom."

Neodpovedala, iba dlhým pohľadom mu zvestuje, že ho bude očakávať.

„A prídem, duša, každý deň... Oh, aké krásne časy nás čakajú — koľko blaha a šťastia!" zvolal on s oduševnením.

„Ja budem rátať každú minútu" — odpovedá ona, hruď sa jej dvíha hrdosťou, že sa jej korí on, Niko Dubčić, prvý mládenec, za ktorým všetky vzdychajú...

S Grabovika pozerá medzitým veľmi pozorne do Matinho dvora štíhla hrdá postava mladého težaka. Vidí všetko, čo sa tamdolu robí. Dvor je pred ním ako na dlani. Neušlo mu nič, ani živý, výmluvný výjav pred kuchyňou... Zaľúbení vrátili sa i do domu, a postava stojí ešte vždy nehybne na svojom mieste, ako by bola skamenela od divu.

Je to Paško Bobica. Bol sa vybral s mulami na pašu a tu, obzrúc sa náhodou, spozoruje dievča s pánom v bielych šatách, ako idú pomedzi vinice. Niku Dubčića poznal zaraz, dievča poznal, až keď sa priblížili, že je to Katica... Ešte väčšmi sa zdesil, keď zazrel za nimi Matu s pestrou torbicou... Zastal na vrchu Grabo-

vika, čakajúc, čo to tamdolu bude. Videl, ako vošli všetci do domu, ako ženy behajú sem a tam, ako sa majú okolo ohniska. Naostatok videl zase Katicu s riadom a onedlho Nika. Nasledoval výjav pred kuchyňou, tak jasný, srozumiteľný, rovno pod jeho očima! Pochytily ho zimomriavky a tamdnu ako by sa bolo čosi srútilo s ohromným rachotom... Okolo neho, pred ním všetko pusto, prázdno a clivo. Nič potešujúceho, odnikiaľ, nič radostného... Všetko sa srútilo, rozmlátilo v jednom okamihu — nádeje, výhľady; všetko zhynulo, neostalo nič, len holotina, pustoš... V hlave mu mocne tĺčie, žily sa nabehujú, päste sa stískajú a v očiach suchá horúčava...

„A už je raz tak... I ju omámil!" zastenal bôľne. „A ja — ja som ju tak úprimne ľúbil! Hľadel na ňu, ako na blahoslavenú pannu! A ona, hľa, teraz — verejne!" Srdce sa mu stiahlo a päste sa stisly. „Nie ona — ona za nič nemôže — on nech zodpovie — on, on" ...

Konečne, nevediac ani sám, kedy — vidí Nika vychodiť z domu. Vyprevádzajú ho do dvora všetci, i sám Mate. No ostatní sa skoro vrátili — v bráne ostala Katica sama s Nikom. Berie ju za ruku a drží vo svojej. Paško skočil, ako by ho bol šľahol bičom do tváre. Odputnal mula, skočil naň, nevediac sám, čo robí, a už letí sťa víchor dolu strmým, kamenitým chodníkom. Táto krkolomná cesta mu lahodí, vietor mu chladí tvár a rozširuje pokoj v duši. No on letí v zúfalstve, snáď v nádeji, že padne, zlomí väzy a tak vyhne mukám a trápeniu... Keď doletel pred bránu, ešte sa tí dvaja držali za ruku. Uprel na nich pohľad, z ktorého srší plameň. Niko ho vydržal zmužile, hoc nemohol zadržať jej ruku, ktorú mu prudko vytrhla z jeho ruky. Sklopila oči, pobľadla ani stena...

Paško preletel popri nich, ani víchor. Niko nemôže zabudnúť ten jeho pohľad — plný hrozby a nenávisti. Čo je tomu šuhajovi? Ani ho nepozdravil, ako obyčajne!

„Čo je tomu človeku?" pýta sa Niko zarazený.

Katica pohla plecom a usmiala sa opovržlive.

„Akoby sa hneval, ani nás nepozdravil!" dokladá Niko.

„Hádam sa nahneval dačo. Viete, akí sú, keď sa nahnevajú!"

A Niko zabudol i na túto čudnú príhodu. Veselo, bezstarostne kráča hore brehom do mesta, ako by ho nosila tajomná sila; i pohvizduje si. No vchádzajúc do mesta stretol zase Pašku, ako sa spúšťa do údolia, ktoré vedie pod Grabovik. Ten istý divoký výraz v tvári, jed a nenávisť v oku...

Zas ho len nepozdravil, bárs mu hľadel vyzývavo do tvári.

„Čo to má byť?" húta sám v sebe Niko. „Ten chlapák ako by ma vyzýval" ... No pružným krokom, nemysliac viac na Pašku, poberá sa do svojho domu.

(Pokračovanie.)

Ešte dakoľko slov k „Národopisnej mappe uhorských Slovákov."

Podľa šematismu biskupstva spišského z r. 1903 na str. 67 je: 1. v *Pilhove* 22 gr. katolíkov, teda vlastne Rusnákov, a 487 rim. katolíkov „labii slavici", t. j. s magursko-poľskou mluvou; 2. v *Mníšku* (na ľavom brehu Popradu) 63 rim. katolíkov „labii slavici," t. j. s magursko-poľskou mluvou; 3. v *Granastove* 270 gr. katolíkov, poťažne Rusnákov, a 181 rim. katolíkov „labii slavici", t. j. s magursko-poľskou mluvou; konečne 4. v *Krempachu* (v severo-východnom Spiši) 222 gr. katolíkov, t. j. Rusnákov a 6 rim. katolíkov s magursko-poľskou mluvou.

Krem toho spomenutý šematismus udáva na ľavom brehu Popradu (pri Mníšku) a síce: 1. v *Kačí* (nom. sing. *Kačie*, u ľudu *Kače)* 181 rim. katolíkov „labii slavici," t. j. s magursko-poľskou mluvou a len 6 gr. katolíkov, t. j. Rusnákov; 2. v *Krendželovke* a *Zavodí* (nom. sing. *Zavodze)* 100 gr. katolíkov, t. j. Rusnákov, a 3. v *Medzibrodí* (nom. sing. *Medzibrodze)* 127 gr. katolíkov, t. j. Rusnákov. O týchto posledných obciach niet[1]) zmienky v „Národopisnej mappe uhorských Slovákov", lebo táto zakladá sa na udajoch krajinského popisu z r. 1901, pri ktorom bolo smerodajným administratívne podelenie obcí. Možno teda, že krajinská štatistika zamlčala spomenuté obce len preto, že v administratívnom ohľade snáď pridelené sú k iným blízkym obciam. Tak stalo sa na pr. so spišským Hnilcom, ktorý v administratívnom ohľade ako lesná obec patrí k mestu Novej Vsi a preto na spomenutej mappe nie je udaný.

Podivné je, že uh. krajinská štatistika udáva počet Rusnákov spišských i tam, kde ich dľa šematismu diecesánskeho takmer ani niet, ako na pr. v Mníšku. Veď tamejšia rim.-kat. fara iste nie je pre Rusnákov, ale len pre magursko-poľsky hovoriacich rim.-katolíkov.

V Granastove dľa úradnej štatistiky je vraj 89·7% všetkého obyvateľstva takých, čo magursko-poľsky nehovoria. No dľa šematismu v Granastove, filiálke rim. kat. fary v Mníšku, popri 270 gr. katolíkoch, t. j. Rusnákoch, je 181 obyvateľov rim.-katolíckych s magursko-poľskou mluvou.

V Krempachu, filiálke rim.-kat. fary v Mníšku (na ľavom brehu Popradu) je dľa úradnej štatistiky 96% rim. katolíkov, hovoriacich magursko-poľskou rečou, teda 228 zpomedzi 236 obyvateľov. Avšak dľa šematismu diecesánskeho je tam iba 14 obyvateľov, ktorí nie sú Rusnáci; ostatní všetci, počtom 222, sú Rusnáci.

Nuž akože dá sa vysvetliť krikľavá protiva medzi spišským diecesánskym šematismom a krajinskou štatistikou? Bez pochyby len tak, že sa posledná opiera o popis obyvateľstva z r. 1901, ktorý ináče správne mohol byť prevedený, ale bez náležitej kontroly, či všetky udaje popisných hárkov zakladajú sa na pravde alebo nie. Taká kontrola možná je len tomu, kto dobre pozná obyvateľstvo,

[1]) t. j. nespomínajú sa v sozname slovenských a ruských obcí, ani na mappe Spiša.

aké popisuje. Kto vie rozdiel medzi spišskou slovenčinou a magurskou polštinou, tomu nemôže byť lahostajné, keď dakto v severo-východnom Spiši narodený a vychovaný do rubriky o materinskej reči zapisuje alebo dáva zapísať slovenčinu miesto polštiny. Pospolitý ľud, a síce tak dobre slovenský, ako i poľský a ruský, často menuje slovenským vôbec všetko, čo je slovanské a nerobí vždy prísnych dialektických rozdielov. No intelligentnému popisujúcemu komisárovi, dobre poznajúcemu kraj, pomery a obyvateľstvo, nebude ťažko uhádnuť, aký je materinský jazyk tých, čo „godajom“, a tých, čo „hvara“ (t. j. vravia).

Preto malo by sa v každej stolici na to hľadeť, aby popisujúci komisári boli ľudia svedomití a s krajom, pre ktorý sú určení, dokonale oboznámení. Pri poslednom popise bol som svedkom, ako istý krčmár za materinský jazyk svoj i svojich 10 detí udal taký, o ktorom ani pochopu nemal, ba vlastne ani dnes nemá. Urobil to, pravda, bez príčinenia popisujúcej komisie a len návodom svojich priateľov a známych, ktorí všetci akoby na povel zapísali si materinský jazyk taký, o jakom sa im pri maušlovaní ani nesnívalo. Čo takíto jednotlivci v záujme čisto hmotárskom, to môžu urobiť pri popise i celé obce pod vplyvom alebo terrorom nesvedomitých ľudí, ktorým ide len o to, aby svoje sebecké chúťky uspokojili. Potom už nie je div, keď materinský jazyk neudáva sa tak správne, ako by bolo želateľné a potrebné.

Keď najdú sa podivíni, ktorí z akýchkoľvek pohnútok miesto svojho materinského jazyka zapíšu alebo zapísať dajú iný, akému nerozumejú, nuž popisujúca komisia prijme to arci ako hotový peniaz; ale peniaz ten, hoci *bona fide* prijatý, je len predsa padelaný. Pravda bude len tá, ktorá bola, a nie tá, akú pomýlení ľudia zapísali.

Pri budúcom krajinskom popise bolo by veľmi želateľné, aby popisujúci poverenici veľmi prísne skúmali jednotlivé rubriky popisných hárkov a dľa možnosti nadobudli si presvedčenie o pravdivosti ich udajov. Myslím, že by to išlo bez veľkého namáhania. Veď ak mi ako popisujúcemu komisárovi môj krajan na pr. povie, že jeho materinský jazyk je čínsky alebo arabský, nuž to už len predsa nebudem za pravdu držať, ale musím prísť na myšlienku, že ma chce mať za blázna alebo robí si posmech z krajinského popisu. Cieľom takého popisu je, aby štát mal spoľahlivé, nasledovne len na pravde osnované zprávy o prítomnom stave obyvateľstva dľa vierovyznaní, rečí, stavov, majetkov a t. ď. Kto teda pri popise luže, ten hreší proti Bohu, pácha nevlastenecký a trestuhodný skutok. Povinnosťou popisujúceho komisára malo by teda byť: udať takého súdu, aby ho na zodpovednosť ťahal a trestal. Zakiaľ sa to nestane a pri popise bude dovolené beztrestne lhať, zatiaľ štatistické zprávy o stave obyvateľstva v krajine budú len záhadné a pochybnej ceny. Od každého statočného občana požaduje sa, aby pravdu hovoril alebo písal, keď bernému úradu vyznáva svoje dôchodky, na základe ktorých má byť vymeraná daň, akú platiť je povinný. Tak i pri krajinskom popise má sa prísne dozerať, aby udaje popisných hárkov

boly pravdivé. Pravda pri popise nikomu nebude na ujmu; lebo každému úprimnému vlastencovi má záležať na tom, aby stav svojej krajiny poznal pri jasnom slnku spoľahlivej štatistiky a nie pri čmude lojových kahancov alebo pri akomsi fantastickom osvetlení.

V súvise s týmto dovoľujem si k „Národopisnej mappe uhorských Slovákov“ ešte niektoré skromné poznámky.

Na strane 93. miesto Kolačkovo má byť: Kolačkov
„ „ 94. „ Jezersko (Jazerské) „ „ Jazerské (Ježerske)
„ „ 94. „ Ganovce „ „ Gánovce
„ „ 95. „ Korytné (Korotnok) „ „ Korotnok*)
„ „ 127. Krempach, Toriska, Poľanovce, Závadka a Kojšov *neposlovenčily sa,* lebo Krempach za Magurou je vlastne poľský, Toriska, Závadka a Kojšov, hoci hodne poslovenčené, považujú sa i dnes za ruské obce, a Poľanovce vždy boly a sú slovenské, keď tam dľa diecesánskeho šematismu z r. 1903 je 303 Slovákov (t. j. rím. katolíkov „labii slavici“) a len 11 gr. katolíkov, ktorí sú Rusnáci. Čo týka sa Krempachu na ľavom brehu Popradu, ten i dnes je temer celý ruský.

Štefan Mišík

Dejepisné záhady.

Rozlušťuje *Fr. V. Sasinek.*

IX.

Rímsko-katolícka cirkev v Uhorsku.

Václav čili Štefan Jesovič, keď po smrti otca svojho zasadol na velekniežatský stolec, aby sa na ňom upevnil proti svojim súperom a prätendentom [1]), oprieť sa chcel na západné cisárstvo a na západnú rímsko-katolícku cirkev: vzal si Gizellu, dcéru Henricha, bavorského vojevodu, a skrze tohoto naklonil si cisára Ottona; s privolením tohoto snažil sa dostať korunu kráľovskú od pápeža a premeniť velekniežatstvo na kráľovstvo. Pritom zaviazal sa im, že kráľovstvo svoje sriadi dľa spôsobu rímsko-katolíckeho [2]). Za to

*) Táto obec dnes nemá iného mena a zovie sa tak i v kanonickej visitácii biskupa Bélika 14. júna 1832. Len v listine r. 1341 prichodí meno *Koritnik*, r. 1353 *Korutnuk*, r. 1519 *Korothnok*, r. 1524 *Korotyan* a r. 1808 *Korytno*. (Viď »Szepesvármegye helységnevei« r. 1887 na str. 42.)

Poľanovský farár Ignác Mahályi sdelil mi, že v Korotnoku už r. 1397 jestvoval kostol. Terajší kostol je budovaný r. 1816, a síce na útrovy miestneho zemského pána Ignáca Korotnokyho de eadem.

[1]) Ingruente namque bellorum tempestate, qua inter Theutonicos et Ungaros seditio maxima creverat, praecipueque, cum civilis belli ruina urgeret, volente comitatu (?) quodam Sumigiensi paterna me sede depellere. Dipl. monasterii s. Martini in monte Pannoniae an. 1000.

[2]) Imperatoris autem praedicti (Ottonis III.) gratia et hortatu gener Henrici, ducis Bavariorum, *Waic,* in regno suomet episcopales cathedras

od priaznivcov západných podporovaný bol proti domácim odporcom i pomocou vojenskou.[3]) Zvíťazil i nad svojím strýcom Vladislavom v Šumavsku (o. r. 998) a bol korunovaný (r. 1000) za kráľa Pannonie; potom zvíťazil i nad strýčencom svojím Julom na Potisí (r. 1002) a stal sa kráľom i Čierneho Uhorska.

Sriadiť uhorské kráľovstvo dľa spôsobu rímsko-katolíckeho nešlo tak ľahko. Mal síce úmysel rozdeliť ho na 12 biskupství rímsko-katolíckych; ale stretol sa s prekážkami.[4]) Český Radla (Astrik, opát Atanas) stal sa arcibiskupom (ostrihomským?), a jemu podriadení boli biskupi v Rábe, Vesprime, Pätikostoloch, Jágri, Kaloči a Čanáde (1031). Nahliadol však, že mu treba miernosti, obozretnosti a šetrnosti k cirkvi východnej. Z tej príčiny založil budovy pre pútnikov nielen na západe (v Ríme a Ravene), ale i na východe (v Carihrade a Jerusaleme); a v Napomenutiach, určených pre syna Imricha, klade tomuto na srdce, aby sa k obom cirkvám zachoval rovnoprávne, až stane sa jeho nástupcom.[5])

Obe cirkve, i východná (grécka) i západná (latinská, vlastne rímska) boly obradu slovanského; tamtá kyrillského, táto glagolského, majúc prednosť nad tamtou. Jakokoľvek si želal, aby nielen uviedol glagolský obrad namiesto kyrillského, ale i latinský obrad namiesto tamtých oboch, nepodarilo sa to, ani tým, ktorí tým cieľom zabrali sa do Uhorska[6]), ani jemu samému, keď na sklonku života svojho požiadal opáta na vrchu Kassinskom, aby mu poslal niekoľko latinských benediktínov, ktorí by dľa latinského obradu sriadili klá-

faciens, coronam et benedictionem (a papa Silvestris II.) accepit. Thietmar ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 264. Tedy sv. Štefan, jako bola u Slovanov obyčaj, nosil meno slovanské i latinské: Waic = Vác = Vácslav = Venceslav = Stephanos, lebo grécke στέφανον znamená venec.

[3]) Istorum (Hunt et Paznan) dux Geycha cum sancto Stephano, filio suo, fretus auxilio ... quosdam rebelles armorum terroribus, nonnullos voluntarie converterunt. Jo. Thurocz, Simon de Keza.

[4]) Voluntatis quidem meae fuit, duodecim episcopatus, quos in regno meo facere decrevi, episcopis implere, retardatus fui aliorum voluntate, quorum, ut arbitror, satanas cooperator fuit. Vita s. Gerardi M.

[5]) Grave enim tibi est huius climatis tenere regnum, nisi imitator consuetudinis ante regnantium exstiteris *regum*. Quis Graecus regeret Latinos graecis moribus? aut quis Latinus Graecos latinis regeret moribus? Nullus. Stilting in vita s. Stephani pag. 147 n. 331.

[6]) Romualdus ... ut pro Christo sanguinem funderet, Ungariam mox ire disponit ... Deinde licentia ab apostolica sede accepta et duobus de suis discipulis in archiepiscopos consecratis, cum viginti quatuor fratribus iter arripuit ... Euntes ergo, cum iam ipsis Pannoniorum finibus interessent, repente Romualdus languore correptus ulterius ire non potuit ... Quindecim igitur Ungariam prodeuntibus ... vix septem cum magistro discipuli remanserant. Euntium autem quidam flagellantur, venduntur plures, dominos subeunt; ad martirium tamen, sicut vir sanctus praedixerat, non pertingunt. Ex Damiani vita s. Romualdi ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 331.

štor . . . v Uhorsku. Medzi tým časom umrel, a dvaja mnísi, prijdúc do Uhorska, našli (1041) na tróne už kráľa Samuela (chybne Salamona). Tento ich síce počestne prijal a obdaril; ale ich kláštorského reformovania neprijal.[7]) Až kráľ sv. Vladislav založil prvý kláštor obradu latinského (1091) v Šumave (Šumich, Šumigii, Somodi), povolajúc ta mníchov latinského obradu zo Saint-Gilles vo Flavianskej doline.[8]) Bol to kláštor v Uhorsku osamotený, od ostatných kláštorov rímsko-glagolských neodvislý, nadopátom sv. Egida v doline Flavianskej podriadený, a členovia jeho bývali z Francúzska.[9]) Je v tom príklad, že jako rímsko-katolícke kláštory uhorské, tak i rímsko-katolícka cirkev uhorská bola obradu slovansko-glagolského. Toto treba mať na očiach tomu, kto chce stopovať pravý dejepis cirkevný v Uhorsku. Tí glagolskí mnísi (monachi nigri) a tí glagolskí veriaci ovšem menovali sa Latini, ale len preto, že boli v unii s latinským Rímom; práve tak kláštory právoslávne, východné, slovansko-kyrillské, menovaly sa gréckymi, poneváč boly vo spojení s gréckym Carihradom.

Spojenie Pannonie s Rímom nemalo zvláštnych prekážok; lebo glagolsky obrad bol tam od dávna, a pod Mojmírom II. obnovená bola i glagolská hierarchia v hornej (východnej) Pannonii. Do dolnej (západnej) Pannonie ovšem od Arpádovcov uvedená bola cirkev carihradská; ale slovanskí praobyvatelia bez pochyby nedali sa tak ľahko získať pravosláviu, a boli potajomne oddaní glagolčine. Už sv. Štefan v kláštore sv. Adriana nad Salou (Salabudín, Salavár) ustanovil glagolského opáta, menom Petra.[10]) Mníchov kyrillských reformovali na glagolských[11]), áno, tomu neušli ani mnísi latin-

---

[7]) Stephanus, Hungariae rex . . . auream crucem valde pulcram s. Patri Benedicto direxit, multis Abbatem efflagitans precibus, ut de fratribus loci huius (Cassinensis) aliquot sibi ad monasterium in illis partibus ordinandum mittere non differet. Ad quem cum Abbas nequaquam negligens duos de prioribus huius monasterii fratribus transmisisset, iam eo defuncto. Leo, Ostien. Cardinalis ap. Fuxhoffer: Monasterologia I, 111.

[8]) Historie civile, ecclesiastique et litteraire de la Ville de Nismes par M. Menand. Paris, 1750. Nasledoval v tom úctu kráľa poľského k sv. Egidovi. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 426. Kláštor ten spomína sa v liste na opáta Oderisa. Sz. László levele a montecassinoi apáthoz. Fraknói, Budapest, 1901.

[9]) Quicunque usque ad finem seculi Sumichensis abbas fuerit, abbati, qui tunc fuerit in monasterio s. Egidii in Valle flaviana obedientiam veram promittat. Slovesnosť. V Skalici. 1865. IV, 89—91. Fr. Richard Osvald. Tovaryšstvo III, 41.

[10]) Ubi ordinavimus abbatem latínum, nomine Petrum. Fuxhoffer: Monasterologia p. 92.

[11]) Honorius . . . archiepiscopo Strigoniensi et abbati de Pelis . . . quod abbatia de Visegrade Vesprimiensis dioecesis, in qua ius obtinet patronatus, graecos habet monachos et habuit ab antiquo . . . latinis monachis, nunc existentibus, ibi provisio congrua toto vite sue tempore assignetur. Theiner: Mon. Hung. 20. apr, 1221, I, 29.

ského obradu u sv. Egida v Šumichu, ačkoľvek arcibiskup splitský s privolením kráľa Imricha vyhnal mníchov francúzskych latinského obradu a nahradil ich glagolskými. Nad tým rozhorčený pápež Innocent poslal ostrý list na kráľa, v ktorom vraví: Ačkoľvek (vedľa glagolských kláštorov) len jeden kláštor sv. Egida v Šumichu latinského obradu je, ale mnoho kláštorov obradu kyrillského, predsa ten kláštor v Šumichu netrpí.[12]. — Menej, ba snáď nijakej prekážky nemal sv. Štefan v juho-západnej časti dolnej Pannonie, kde strýca svojho Vladislava, vojevodu šumavského[13]), ktorý po smrti staršieho brata svojho, Jesu (1997), chcel s pozostalou po ňom vdovou, Adelhaidou, matkou to sv. Štefana, vstúpiť do manželstva, do manželstva teda nezákonitého[14]), a stať sa velekniežaťom, pozbavil údelného kniežatstva šumavského i života.[15]) Do tejto časti Pannonie, okrúženej zemami glagolského obradu, nedostalo sa carihradské pravoslávie, a bol tu biskup katolícky u sv. Michala (vo Vesprime). Tento protestoval proti desiatkom, zo Šumavska jemu

[12]) Quia vero nec novum est nec absurdum, ut in regno tuo diversarum nationum conventus uni Domino sub regulari habitu famulentur; licet unum sit ibi Latinorum coenobium, cum tamen ibidem sint multa Grecorum ... assumant sibi personam idoneam per electionem canonicam in abbatem. Dobner: Monum. II, 347. de 16. Apr. 1204.

[13]) K obľahčeniu rozhľadu vo tmavom dejepise tej doby treba mať pred očima rodostrom sv. Štefana a jeho rodiny. Dľa najstaršej domácej kroniky Šimona Kezu (1282) ten rodostrom je asi tento:

Taxis

Jesa	Michael	Vladislav
Štefan	Vasil	Andrej, Bela, Levent.

[14]) Voluit matrem sancti Stephani .., sibi per incestuosum copulare connubium et sanctum Stephanum occidere, ducatumque eius sue subdere potestati ... fuerat dux Symigiensis. Chron. Budense ap. Podhradczky pag. 63. O tom kroniky naše a ich vykladači narobili veľké zmätky. Ačkoľvek Šimonova kronika znala toho strýca sv. Štefana ako cára Vladislava (Zar Ladislaus), predsa píše, že sv. Štefan viedol vojnu tú proti Cupanovi. Kronika Turotzi.o a budínska píšu, že sv. Štefan viedol tú vojnu „contra Cupan, ducem fortem et potentem“. Diplom kláštora sv. Martina na vrchu pannonskom má: „volente comitatu quodam Sumigiensi paterna me sede depellere“. Prečo toľká miešanina? Vladislav, strýc (patruus) sv. Štefana, bol vojevodom (dux) čili údelným kniežaťom Šumavska (Šomoďska); Slovenci nazývali ho Cárom (Zar Ladislaus); obyčajné pomenovanie takých hodnostárov bolo Comes čili Župan alebo Supan (CYIIAN): način teda myslieť na jakéhosi Kupana a Koppanya?

[15]) Stephanus dux gloriosam obtinuit victoriam ... Ipsum vero Cupan ... In quatnor partes fecit mactari: primam partem misit in portam Strigoniensem, secundam in Vesprimiensem, tertiam in Jauriensem, quartam in Erdeel (?). Toto rozsekanie mrtvoly Vladislavovej prilepil k tej zpráve kronikár zo svojej hlavy! Veď sv. Štefan pred r. 1002 ani nevládol ešte Potisím, tým menej Zagoriou (Transsilvaniou).

náležajúcim, ktoré sv. Štefan bol udelil kláštoru sv. Martina na Pannonskom vrchu. Sv. Štefan, aby ho uspokojil, dal mu statok Kúrton za náhradu. [16]) Právomocnosť toho biskupa snáď už predtým vzťahovala sa na katolíkov v dolnej Pannonii až po Dunaj, a podržal ju i potom. [17]).

Na väčší odpor narazilo rozširenie rímsko-katolíckej cirkve na ľavej strane Dunaja a vo Sriemsku.

Sv. Štefan, aby údelné kniežatstvo strýca svojho [18]) na Potisí podrobil korune kráľovskej a rímsko-katolíckej cirkvi, r. 1002 podujal válku proti nemu. [19]). Naše domáce kroniky z jednej vojny urobily dve [20]), a vojnu, ktorá sa viedla v Čiernom Uhorsku čili na Potisí proti Turko-Bulharom a Turko-Kozarom, panujúcim tam nad Slovanmi, ktorých si boli podrobili [21]), preniesli do Zágoria. [22])

---

[16]) Et ne episcopus parrochianus iniurias, querimoniasve in collectione decimarum pateretur, ei curtem, quae vocatur Corton . . . tradidi. Fejér: Cod. dipl. I, 281.

[17]) Abbatia de Visegrade Vesprimiensis dioecesis. Theiner: Mon. Hung. I, 29. ad an. 1221. Buda, villa in dioecesi Vesprimiensi. Fejér: Cod. dipl. V, 2, 134. an. 1273. VI, 2, 319. an. 1301.

[18]) Šimonova kronika menuje ho Julom, Turótzi Gyulom, Hildesheimská kronika podobne Julom, Thietmar ale menuje ho Procui, Turótzi píše, že bol *proavunculus* —, kronika Hildesheimská a Thietmar, že bol *avunculus* sv. Štefana. Je to záhada, ktorú temer nemožno rozhodnúť. Nechal ju nerozhodnutú i Pauler. Pravdepodobné je, že jeden strýc sv. Štefana bol Zar Vladislav, ako údelný knieža a *karchas* v Šumavsku; druhý strýc, Michal, ako údelný knieža a *gylas* (dapifer, potravník) na Potisí. Z jeho hodnostárskeho názvu Γυλας urobili vlastné meno Gulus a Julus; poneváč bol spolu vojevodom (Προκατογετης, Anführer), utvorili z neho meno „Procui senior“.

[19]) Stephanus, rex Vngariae, super avunculum suum, regem Julum, cum exercitu venit, quem cum comprehendiset cum uxore et filiis duobus, regnum eius vi ad christianitatem compulit. Chron. Hildesheimensis ad ann. 1003.

[20]) Stephanus . . . bellem gessit (1002) contra proavunculum suum nomine Gyulam, qui . . . Transsilvani regni gubernacula possidebat . . . Post haec movit exercitum (1003) super Kean (Khan), ducem Bulgarorum et Sclavorum, quae gens loca naturali situ munitissima inabitat . . . et locavit ibi unum proavum suum, nomine Zoltan, qui postea hereditavit illas partes Transsilvanas; et ideo vulgariter dici solet Erdeli Zoltan. Chron. Bud. ap. Podhradczky pag. 65—67.

[21]) Stephanus etiam, rex Vngariae, bello appetens Vngriam nigram, tam vi, quam timore et amore ad fidem veritatis totam illam terram convertere meruit. Adamus Chabanensis. — Tributarii (Russis) fuerunt . . . Kosari, Bulgari ad Danubium, Vngari albi, Czechi, Poloni . . . hi omnes olim uno nomine Sclavoni dicebantur. Kniga Stepennaja ad an. 967. Čierni Ugri vyhnavše Valachov a zaujavše tú zem, sedeli so Slovanami, podrobivše si ich. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 568.

[22]) Tí naši kronikári zabudli, že v Zagorii (Transsilvanii) panoval

Štefan, zvíťaziv nad ním, odvliekol ho i s manželkou a dvoma synmi do Uhorska.[23]).

Jako vidno, celé to dráma odohrávalo sa na tom území, ktoré od rieky Maroše tiahlo sa okolo Zagorie (Transsilvanie) k Alute, kde sa boli Arpádovi Turko-Bulhari a Turko-Kozari osadili medzi Slovanmi. Územie to náležalo do arcibiskupstva báčskeho a kaločského. O týchto, pozdejšie v jedno spojených, arcibiskupstvách, písal obšírnu rozpravu dr. Városy[24]); ale vniesol do ich dejín viac tmy, než svetla, poneváč, mýlený tým bludom, že kresťanstvo, a to kresťanstvo obradu latinského, v Uhorsku vzalo počiatok až so sv. Štefanom, zaznal tam cirkev slovanskú. Na území tom bola cirkev slovanská pred Arpádom a zostala tam so Slovanmi, ktorých Arpád podrobil. S Arpádom dostalo sa ta i mohamedánstvo; ale Michal, ktorý bol tam údelným kniežaťom a gylasom[25]), stal sa (okolo roku 955) carihradským a uviedol ta biskupa Hierotea[26]). Tak obnovené bolo tam dávne arcibiskupstvo sriemske, so sídlom v Báči[27]), a báčsky arcibiskup viedol správu nad veriacimi pravoslávnymi, carihradskými, obradu kyrillského. Sv. Štefan (?), aby slovanskú cirkev priviedol ku spojeniu s Rímom, založil rímskokatolícke biskupstvo v Kaloči, podriadiv mu diecésu medzi Tisou a Dunajom. Časom jeho právomocnosť rozšírená bola i na katolíkov arcibiskupstva báčskeho a, aby nebol hodnosťou menší, než pravoslávny arcibiskup báčsky, obdržal titul arcibiskupa. Nezostalo to však bez odporu so strany glagolských Slovanov. Títo nechceli platiť kaločskému arcibiskupovi desiatky[28]), a glagolskí mnísi radšie opu-

---

Achtum, proti ktorému sv. Štefan až pozdejšie (1030) vojnu viedol; jako o tom potom.

[23]) Cepit Gyulam Ducem cum uxore et duobus filiis suis et in Hungariam transmisit . . . quia sepissime fuit ammonitus a beato Stephano, nec ad fidem Christi conversus est, nec ab inferenda Hungaris iniuria quievit. Chron. Bud. pag. 65. Habuit hic (Boleslaus) quondam urbem, in confinio regni sumet et Ungariorum sitam (castrum Salis?) cuius erat custos Procui senior, avunculus regis Pannonici, a suis sedibus ab eodem, ut modo (1018), antea (1002) expulsus. Qui cum uxorem suam a captivitate non pesset absolvere, gratuitu nepotis sui (Stephani) suscepit eam ex munere. Thietmar ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 312.

[24]) Schematismus archidioecesis Colocensis et Bacsiensis. Coloczae, 1885.

[25]) Estque Cale nomen proprium, cum carchas sit dignitas, quemadmodum et gylas; quae tamen major est, quam carchas. Const. Porf. ap. Migne t. 113. pag. 326. U Menandra miesto karchas stojí tarchas. Ib. pag. 887.

[26]) Sborník Velehradský IV, 59. Slovenský Letopis III. 180.

[27]) V sozname arcibiskupství, Carihradu podriadených, stojí: Σιρμιον, ἡ νυν Ουγγρια. Patrologiae graeco-lat. ap. Migne t. 107. pag. 396. tomo 123. pag. 82. Srov. moje Dejiny kráľovstva uhorského I, 111 na r. 1163. Chron. Vinc. ap. Dobner: Monum. I, 73—76.

[28]) Quum in dioecesi sua sint quam plures villae, in quibus Sclavi

stili svoj kláštor v Keve a prepustili ho Abrahamitom z doliny Hebron. Keď týchto, ako pravoslávnych, arcibiskup kaločský zahnal bol, pápež mu prikázal, aby ich skrze glagolských mníchov reformoval, alebo, keby sa nedali reformovať, skrze regulárnych kanonikov nahradil.[29]) Tak sa zdá, že kráľ Imrich, veľký priateľ glagolských benediktínov[30]), utíšil ten spor a obrátil svoj zreteľ na mníchov kyrillských; žiadal r. 1204 pápeža Innocenta III., aby pre mníchov kyrillských, od biskupov pravoslávnych zanedbaných, buď utvorené bolo biskupstvo, pápežovi bezprostredne podrobené, alebo aby tí mnísi skrze glagolských opátov alebo prepoštov boli reformovaní[31]) Žiadosť kráľova mala ten výsledok, že mnísi kyrillskí, ktorí sa tiahli od Jerusalema až k Save, a od nej až do Ruska, r. 1218 podrobili sa pápežovi.[32]) Podobne konalo sa r. 1229, aby báčske

---

habitant, iidem Sclavi praefato archiepiscopo decimas exhibere contemnunt. Fejér: Cod. dipl. II. 328. ad an. 1198. Na to sa poťahujúcich listín pápežských je celá hŕba. Patrologiae latinae ap. Migne tomo 214 pag. 461 etc.

[29]) Theiner: Mon. Slav. meridionalium 1. 4 ad an, 1198. 22 Dec.

[30]) Srov. poznámku 12.

[31]) Rex ... quod quaedam eclesiae monastiorum graecorum in regno Ungariae constitutae per incuriam dioecesanorum episcoporum et per ipsos Graecos, qui valde sunt, sicut asserit dissoluti, penitus destruuntur ... ut ... unus fieret episcopatus ex ipsis, qui Nobis nullo mediante subesset, vel abbas aut praepositi latini constituerentur in illis, per quorum studium et diligentiam earumdem ecclesiarum status posset in melius reformari. Dobner: Mon. II, 342, ad an. 1204.

[32]) Apud Ungariam monasterium sancti Demetrii iuxfa flumen Sauii, cum ... libertatibus suis a Bela rege vobis indultis; annuum cere reditum tredecim centenariorum a Basilica et Johanne Blandemero, Rusorum regibus, apud Galizam vobis concessum ... monasterium sancti Demetrii ... cum conductu aque fluminis Sabe; ecclesiam sancte Anastasie cum casale Grecorum; casale de Tusedi (Tusa v Boršode) ... de Juncamagni Judam et Parvi ... de Tepili (Topola v Báči) ... de Jurco (Jurok v Banáte) ... casale de Ilicio (Ilnica v Beregu) ... ecclesiam sancti Demetrii de magni Ylicio (Illok v Sriemsku) ... ecclesiam sancti Stephani de Chesmasi (Chasma v Horvatsku) ... ecclesiam sancte Marie de Orbasio (Verbas v Báči) ... casale de Cepla (Topola v Báči) cum ... passagio fluminis Dunavi et insula; ecclesiam sancti Nicolai de Nadudur (Nádudvar v Pešť. stolici na hranici báčskej) ... cum piscariis in Cherip (Cserépfalu v Boršode) ... apud Sumigum (Šomkád v Satmárskej stolici) .. apud castrum Macra (ad fluvium Criisum. Fejér: Cod. dipl II, 373) ... casale de Arpario (Alpár v stol. Pešť. neďaleko Tisy) cum piscariis ... fluminis Disse; ecclesiam sancti Georgii de Curta (Kürth v Hevešskej stol.) ... casale de Sadmari (Satmár) ... ex utraque parte Dissa; casale de Titili (v stol. Bodrogskej): sancti Nicolai et sancte Marie de Fulgabekim (Fulgud in c. Csanadiensi. Fejér: Cod. dipl. IV, 3; 343) ... ecclesiam sancte Marie cum casale Rosou (Rososna in com. Borsiensi) ... casale de Poty (Potinešt v Banáte) ... casale de Dussunc (Dušnok pri

kyrillské arcibiskupstvo privedené bolo k unii s Rímom, ba, bude-li možno, i k obradu latinskému, alebo, aby miesto neho založené bolo v Srieme nové katolícke biskupstvo, podriadené arcibiskupovi kaločskému.[33]) Výsledok bol asi ten, že kyrillské arcibiskupstvo bolo potlačené a s rímskym arcibiskupstvom kaločským spojené.[34]) Na jeho miesto bolo založené rímske biskupstvo sriemske u sv. Irenéa v Báči; ktoré však po tatárskom pustošení prenieslo sa do Ku, v župe Boršodskej, nad Dunajom, ktorý delil Uhorsko od Bulharska. Poneváč bola obava pred novým vpádom Tatárov, biskup z Ku prosil r. 1248 arcibiskupa kaločského, aby mu prepustil buď sväto-jurský alebo sväto-demeterský kláštor glagolských benediktínov, by sa tam mohli chrániť v páde nového nebezpečenstva[35]). Zdaliž

Kaloči) ... casale Camalaca (Kamland v stol. Satmárskej) ... casale Moyssaca ... Naradin (Maza, Narad. Fejér: Cod. dipl. III, 2, 432) ... Corusca ... Ad haec ... indulgemus, ut, cum Greci usque ad haec tempora decimas solvere minime consue(ue)rint ... nullus a vobis decimas exigere vel extorquere praesumat ... Obeunte vero te ... secundum Deum et beati Basilii regulam providerint eligendum, electus autem pro benedictione ad episcopum dioecesanum accedat; qui si ei duxerit denegandam .. quemcunque maluerit, catholicum adire antistitem licentiam (habeat) in perpetuum. Decernimus ... salva Sedis Apostolice auctoritate et in predictis ecclesiis dioecesanorum episcoporum canonica iustitia. Slovenský Letopis IV, 266—268.

[33]) Gregorius ... Soror Illustris regis Ungariae (Andreae II.) acquisivit quandam terram, quae appellatur ulterior Sirmia ratione cuiusdam partis Ungariae, quae citerior Sirmia nuncupatur ac ad nutum ... praefatae regis sororis regitur ... adeo, quod quidam de claricis archiepiscopo ipsi subiectis per eum in maiori ecclesia, quam terrae illius homines episcopalem appellant, *provisor* est deputatus ad tempus, donec de ipsa, quae *Graecorum ritum tenet et nondum Sedi Apostolicae obedivit* ... disponamus. Sane idem archiepiscopus (Colocensis) humiliter supplicauit, ut, cum praefata ecclesia Colocensis vicinior et *contermina* esse noscatur, ipsam nouo episcopatui, qui de licentia nostra in citeriori Sirmia debet creari, per ipsum annectere dignaremur; maxime, cum ad honorem Apostolicae Sedis pertineat, *ut Sclavi et Graeci, qui inhabitant terram illam*, in divinis officiis et ecclesiasticis Sacramentis ad *Latinorum ritum* et obedientiam Romanae ecclesiae, si potest fieri, conuertantur. Quo circa ... mandamus, quatenus, si in ecclesia illa (Bačiensi) sit episcopus et sub ecclesiae Romanae obedientia esse voluerit, eum sine praeiudicio iuris alieni recipere non postponas; quod si non sit episcopus in eadem, vel si existat ibidem et noluerit Sedi Apostolicae obedire, praedicto novo episcopatui auctoritate nostra adiicias ecclesiam memoratam. 3. Martii 1229. Theiner: Monum. Hung. I, 88.

[34]) Clemens ... Stephano, Colocensi et Bachiensi electo ... Colocensi et Bachiensi ecclesiis, que auctoritate apostolica sunt unite, pastoris solacio destitutis, te memoratis Colocensi et Bachiensi ecclesiis in archiepiscopum prefecimus. Theiner: Mon. Hung. I, 291. ad an. 1266.

[35]) Innocentius ... archiepiscopo Colocensi ... Ex parte venerabilis

ich prosba bola vyslyšaná, nenachádzam. Biskup Vladislav ešte r. 1309 píše sa biskupom sv. Irénea a Kew.[36]).

Že na Potisí bolo ešte mnoho kláštorov glagolských a kyrillských, o tom jest dostatočných svedectví. Pápež Benedikt r. 1336 dal ich svolať v „provinciale capitulum", aby boly do poriadku uvedené[37]); a potom r. 1337 ostro vystúpil proti žobravým mníchom obradu latinského, ktorí, opustivšie svoje riady, stali sa glagolskými mníchami, privlastnili si ich kláštory a nazývali sa opátmi.[38]) Kláštor sv. Demetra, kde býval opát, patriarchom carihradským ustanovovaný, bol spoločný uhorským basiliánom a benediktínom, od r. 1218 ale spojený s Rímom. Poneváč bol zanedbaný, pápež Klement r. 1344 prikázal Vítovi, biskupovi nitrianskemu, aby ho skrze glagolských benediktínov reformoval.[39]) Pápež Gregor r. 1376 pri-

---

fratris nostri ... episcopi et dilecti filii Praepositi et Capituli cathedralis ecclesiae de Ku ... supplicatum, ut, cum ipsi, destructis partibus illis per Tartaros, non habeant locum, ubi necessitatis tempore valeant se tueri, tuque ... habeas in eorum dioecesi sancti Georgii et sancti Demetrii monasteria ordinis sancti Benedicti, ad castra in iis construenda idonea, transferendi ad alterum monasterium ipsorum episcopalem sedem. Theiner ib. pag. 205.

[36]) Ladislaus s. Irenaei et Kew ecclesiarum episcopus. Pray: Specimen hierarchiae hungaricae II, 385. Schematismus Colocensis et Baciensis pro anno 1885 pag. XI.

[37]) Benedictus ... Abbatibus, Prioribus et Decanis, aliisque personis monachorum nigrorum in proximo ipsorum provinciali capitulo, in Strigoniensi et Colocensi provinciis celebrando Theiner ib. pag. 611.

[38]) Benedictus ... episcopo Agriensi ... in regno Ungariae sunt nonnulli apostate ordinum mendicantium, qui, suorum ordinum habitu derelicto, habitum monachorum nigrorum ordinis sancti Benedicti assumere temeritate propria non verentes, nonnullas abbatias et monasteria predicti ordinis sancti Benedicti ... occuparunt, ac intitulant se abbates. Theiner ib. pag. 618. Také benediktínske opátstva spomínajú sa: Buls, Bissere, Garap, Mongerod. Srov. Tovaryšstvo III, 43.

[39]) Clemens ... Vito, episcopo Nitriensi, administratori in spiritualibus et temporalibus monasterii Grecorum sancti Demetrii Colocensis dioecesis ... quod in confinibus regni Ungarie iuxta Scismaticos regni Rasi (Srbsko) versus Greciam in dioecesi Colocensi quoddam monasterium s. Demetrii nuncupatum, in quo ex *primaria* institutione ipsius Greci, Ungari et Sclavi servire debent, et cuilibet nationum huiusmodi fuerunt inibi distincte ... mansiones; et ibi ponebatur Abbas grecus per patriarcham grecum, qui ... non obediebat in regno Ungarie alicui Praelatorum, sed solum patriarchae predicto ... Nos igitur cupientes dictum monasterium de personis catholicis ... reformari ... monasterium in spiritualibus et temporalibus fraternitati tue ... commendamus ... tu prefatum monasterium de monachis nigris latinis catholicis ordinis sancti Benedicti ... reformare tenearis. Theiner ib. pagi 667. Sborník Velehradský IV, 66. Srov. hore poznámku 32.

kázal arcibiskupovi kaločskému, aby v jeho diecési kyrillskí a rozkolnícki kňazi nevykonávali úradu tabellionátskeho.[40])

Akokoľvek všemožne sa usiľovali pápeži a kaločskí arcibiskupi najprv poglagolčiť a potom polatinčiť kyrillských kresťanov, nedarilo sa to úplne, zostali i na ďalej (potom i medzi samými Maďarmi) nielen pravoslávni obradu kyrillského, ale i glagolíti stali sa pravoslávnymi, tak že až pod kráľom Ludvikom (1342—1382) nútení boli vstúpiť do lona katolíckej cirkve.[41])

Dosavád stopovali sme slovanskú cirkev pod riekou Marošou; teraz ju stopovať budeme nad ňou.

Dľa našich nespoľahlivých kroník Maďari nielen opanovali celé terajšie Uhorsko, ale i Zagoriu (Transsilvaniu), a naplnili všetko pohanskými Maďarmi. No z predošlej rozpravy presvedčili sme sa, že Arpád so svojimi slovanskými Turko-Bulharmi a Turko-Kozarmi zaujal len Potisie až po rieku Maroš, kde, vyhnavše odtiaľ Valachov, sedeli potom so Slovanmi. Až sv. Štefan r. 1002 podrobil tú časť Potisia korune kráľovskej. Potvrdzuje sa to i tým, že tá časť tvorila nielen carihradské arcibiskupstvo sriemske so sídlom v Báči, ale i územie, podobné nitrianskemu a byhorskému údelnému kniežatstvu.[42]) Otázka je teda: kedy tá časť Potisia nad riekou Marošou podrobená bola kráľovskej korune? Šimonova a Turótzyho kronika o tej vojne mlčia. Z bájky Anonymovej len toľko sa dozvedáme, že od Tisy až do Oršovy, teda nad horným Zátisím a nad Zagoriou panoval Ohtum čili Achtum.[43]) Obšírna je pri tom legenda o sv. Gerardovi, biskupovi čanádskom a mučeníkovi. Nehľadiac na legendársku kvetomluvu, učíme sa z nej, že panoval nielen nad Zagoriou, ale i na Potisí

---

[40]) Theiner: Mon. Slav. meridionalium I, 307. Tabellio, verejný notár k ubodnoverňovaniu listin. Lexicon ad SS. mediae et infimae latinitatis ap. Migne pag. 2157.

[41]) Sclavi districtus de Lippva, dure cervicis populus, ad fidem erat conversus et baptizatus (?); cui sacerdotes catholici secundum translationem Hieronymi, doctoris sancte matris ecclesiae, sacramenta ecclesiastica ministrabant, sed nunc, ut narratur, in apostasiam et pristinum errorem sunt illapsi et multo pejores esseut. Chron. Bud. p. 337. Srov. môj spis: O křtu Jagello-Vladislava. V Praze, 1886, str. 18. Tudományos gyűjtemény 1822, VII, 104.

[42]) Kronika Turótziho vypráva, že r. 1074 vo válke proti kráľovi Salomonovi pod zástavou Jesovou boli Nitrančania, pod Vladislavovou Byhorčania, pod Vidovou Báčania. Vidz moje Dejiny kráľovstva uhorského I, 62 a 63.

[43]) Terram vero, quae est a fluvio Morus usque ad castrum Urscia praeoccupavisset quidam dux Glad (?), de Bundyn castro egressus, adjutorio Cumanorum (?), ex cuius progenie Ohtum fuit natus, quem postea longo post tempore sancti regis Stephani, Sunad, filius Dobuka (?), nepos (?) regis, in castro suo iuxta Morisium interfecit, eo quod praedicto regi rebellis fuit in omnibus. Anonymus B. r. n. c. 11.

nad riekou Marošou Achtum.[44]) Bol i politicky i cirkevne spojený s Carihradom[45]); a nielen v Zagorii (Transsilvanii), ale i v hornom Zátisí bol biskup v byhorskom Velehrade[46]), jako i kyrillský kláštor sv. Ivana nad riekou Marošou.[47]) Mal pod svojou mocou nielen Valachov, ale i Slovenov,[48]) ktorých si nebol Arpád podrobil.[49]) Možno, počítal na to, že báčski staroverci, nespokojní so sv. Štefanom, ktorý uvádzal rímske poriadky, pohrnú sa pod jeho zástavy, zadrapoval sa do sv. Štefana[50]), aby ho k vojne popudil. Možno, že mu tento opovedal vojnu. Medzitým jeden z pohlavárov Achtumových, menom Sunad, uskočil k sv. Štefanovi, bol ako staroverec znovu pokrstený[51]), áno i za vodcu vojska Štefanovho ustanovený. Achtum bol porazený, áno i hlavy pozbavený. Mrtvé telá katolíkov v bitke padlých odviezli do mesta Maroša a pohrobili ich v cinteri sv. Ivana pri pravoslávnom kláštore, poneváč vtedy v tom kraji (provincia) nebolo katolíckeho cintera. Mnísi pravoslávni ponechaní boli tam do času. Sunad obdržal od sv. Štefana mesto Maroš a jeho kraj, mníchov pravoslávnych preniesol k novovystavenému kláštoru sv. Jura a to miesto nazval — vraj — Oroszlános; poneváč tam Sunad pred poslednou šťastnou bitkou mal podivné nočné videnie, v ktorom sa mu sv. Jur zjavil v podobe Ľva.[52])

Sv. Štefan, opanovav územie nad riekou Marošou, staral sa o to, aby i ta uviedol rímsko-katolícku cirkev; sv. Gerarda ustanovil (1031) za biskupa marošského čili čanádskeho.[53]) Tento, vzav so

---

[44]) Serviebat namque eidem viro terra a fluvio Chrisius... usque in Budin (Viddin) ac Celinem (Turun-Severin)... Usurpabat sibi potestatem super salinas (in Marmaros).

[45]) Bol — vraj — pokrstený vo Vidine a mal svoju moc od Grékov.

[46]) Sed illa (puella) filia episcopi non fuit. Chron. Bud. ap. Podhradczky pag. 129 ad an. 1066. Bol tam (ad Chrisium čili v byhorskom Velehrade [Nagyvárad]) iste už predtým biskup pravoslávny. Slovenské Pohľady 1902, str. 442.

[47]) V spomenutom meste Maroši založil kláštor sv. Jána krstiteľa, osadiv tam opáta s gréckymi (kyrillskými) mníchami dľa ich obradu.

[48]) Terrae Ultrasilvanae... habitatores... Blasii et Sclavi. Anonymus B. r. n. c. 25.

[49]) Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 558.

[50]) Descendensque in Moressum, constituebat in portibus eiusdem fluminis usque in Tibiscum tributarios et custodes.

[51]) Christianus novus sum, noviter baptizatus.

[52]) Lev v mongolčine menuje sa arslan, v maďarčine orszlán, oroszlán. Z toho poznať, že pisateľ legendy z r. 1381 bol Maďar: teda v duchu maďarskom písal, ale nie v duchu doby sv. Štefana, keď ešte Maďarov nebolo v Uhorsku. Ostatne Oroszlános nenie ani v diplomoch, ani v zemepise Uhorska.

[53]) Cum dominus pater noster Andreas... pium statutum s. Stephani... quod fecerat ecclesiae s. Petri ad vincula in territorio Ravennae, per adiutorium eiusdem sancti, ad consilium sancti martyris Gerardi, tunc Morosiensis episcopi, quod modo nos Cenadium vocamus,

sebou glagolských mníchov: z (Pécs-)Váradu: Štefana a Anzelma, zo Salaváru: Konráda a Alberta, z Bukon-Bély: Kráta a Tasla, z pannonského sv. Martina: Filippa, Henricha, Leonarda a Koncia [54]), osadil ich v Maroši, a kyrillských mníchov v Oroszlánosi.

Už z toho máme teda známosť o jednom kyrillskom a o jednom glagolskom kláštore; pozdejšie najdeme ich viac.

Prenechajúc deje, po smrti sv. Štefana (1038) pod kráľami Petrom a Samuelom nastalé [55]), prikročím ku vzbure starovercov proti nenávidenému katolíctvu [56]) za kráľa Ondreja I. r. 1046.

Michal Cerulár (1043—1057), patriarcha carihradský, štval hlavne slovanských starovercov proti rímskej cirkvi. [57]) Štvanice tieto zasiahly i do Uhorska a vybúšily, keď nespokojenci povolali Andreja I. z Ruska na uhorský trón. Tí, ktorí sa buď nevyznajú alebo nechcú vyznať v tej dobe, vyhlasujú tú vzburu za vzburu pohanských Maďarov proti kresťanstvu. [58]) Tým smutnejšie je to však, že premrštení carihradskí kresťania páchali tak divoké ukrutenstvá na rímskych kresťanoch, aby nimi potlačené a zničené bolo katolíctvo v Uhorsku. [59]) Andrejovi kráľovi pošťastilo sa skrotiť povstalcov a nariadiť, aby pomery náboženské také boly, jaké boly za sv.

---

constructae, ratum et firmum habuerit. Pray: Hierarchia il. 281—283 ad an. 1233.

[54]) Že to boli glagolskí mnísi, monachi nigri ordinis sancti Benedicti, to známe už z počiatku tohto pojednania; lebo mnísi latinského obradu boli len v Šumave (Šumigii). Srov. vyššie poznámku 8. a 9. I sv. Gerard bol predtým mníchom glagolským. To dokazovať nedopúšťa mi stručnosť tohto pojednania a odvolávam sa na to len, že sv. Gerard o sv. Hieronymovi, pôvodcovi rímsko-katolíckej glagolčiny, takto sa vyslovil: „*Náš* najvznešenejší, božský Hieronym". Deliberatis supra hymnum trium puerorum, ap. Batthyany pag. 132.

[55]) Vidz moje Dejiny kráľovstva uhorského I, 22—36.

[56]) Unus ex principibus, cui Stephanus nomen erat, pia fide christiana imbutus, vita decessit, qui multis Deo gratis operibus perfectis, cum pace in regnum coeleste abiit . . . Graecorum languorem cum Latini opportunum sibi vidissent, Paeones, qui Ugri dicuntur, Unos et Ipidas (Gepidas, Valachos) Roma exorti, cum libris et scripturis in impiam fidem suam converterunt. Preklad starobylého kyrillského rukopisu zo XIV. stoletia. Századok 1896 pag. 201. Srov. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 90.

[57]) Hefele: Conciliengeschichte IV, 766 u. s. w.

[58]) Dr. Karácsonyi r. 1887 vydal v Budapešti spis: „Szent-Gellért élete és müvei", ktorý sa milo číta síce, ale zapácha len tendenciou maďarskou a protislovanskou. Nebolo vtedy v Uhorsku ani Maďarov (Pečencov a Kumánov), ani pohanov!

[59]) Execrabili ammonitione . . . Vate omnes populi libaverunt se demonibus . . . clericos, quam laicos *catholice* fidei servatores interfecerunt et quam plures ecclesias destruxerunt (?) . . . Decimator trucidetur, traditio resumatur paganisma, penitus abolenda sint collecta; cum suis Teutonicis et Latinis Petri pereat memoria in eternum. Chron. Bud. p. 94.

Štefana.[60]) Podobnú žiadosť opätovali a tiež podobne skrotení boli staroverci, keď, po páde Andreja I., r. 1046 Bela I., Carihradu priaznivý [61]), zasadol na kráľovský trón. Rozviklaná unia s Rímom obnovila a upevnila sa až skrze sv. Vladislava, ktorý k pravoslávnemu biskupovi v byhorskom Velehrade [62]) pridal i katolíckeho. [63]) Belu III. nechceli biskupi rímsko-katolícki korunovať preto, že bol v Carihrade vychovaný, majúc ho v podozrení, že bude nadržovať starovercom. [64]) Tuším, neklamali sa; lebo skutočne preukázal svoju priazeň mníchom kyrillským. [65]) Pápež Honor III., r. 1218 potvrdzujúc kyrillským, k unii pristúpivším, mníchom kláštorské majetky, spomína aj ich kláštory nad riekou Marošou pri Tise. [66]) Čanádsky biskup podal r. 1220 pápežovi Honorovi žalobu na glagolských mníchov vo Withubu, že nielen zanedbali povolanie svoje, ale i padelali peniaze; obávajúc sa hnevu kráľovského však sa rozpŕchli. [67]) Pápež Gregor r. 1234 píše kráľovi Belovi: Valasi v Zagorii (Transsilvanii) majú neuniatských biskupov obradu kyrillského, a mnohí Uhri, ba i Nemci, chodia z Uhorska ta a pristupujú k nim: aby teda pre nich ustanovený bol biskup katolícky, ich národnosti primeraný, by pre nedostatok katolíckych kňazov neboli odkázaní na biskupov staroverských. [68]) Pápež Ján r. 1328 píše biskupom uhorským, aby, keď niektorý z Maďarov (Kumánov), Valachov a Slovanov (glagolákov) obráťa sa ku katolíckej cirkvi (latinského obradu), s veľkou prísnosťou nevyberali desiatky. [69]) Pápež Benedikt r. 1337. sťažuje si

---

[60]) Srov. hore poznámku 5.

[61]) Od cisára Konstantína Monomacha obdržal kráľovskú korunu. Parlamentär. Wien, 1888. Nr. 23. S. 5.

[62]) Slovenské Pohľady 1902, str. 442. Že by tam spomínaný biskup bol býval rímsko-katolícky, pochybujem; lebo, ako taký, nebol by mal „nequam Vatu" za spoločníka.

[63]) Chron. Bud. ap. Podhradczky pag. 173. V diplome kráľa Kolomana r. 1113 pripomína sa už Sixtus, biskup varadínsky, rímsko-katolícky.

[64]) Dejiny kráľovstva uhorského I, 121.

[65]) Apud Ungariam monasterium sancti Demetrii iuxta flumen Sauii cum omnibus rationibus et libertatibus suis a Bela rege vobis indultis. Honorius III. an. 1218.

[66]) Casale de Arpario (Alpario) cum piscariis fluminis Dissae (Tisae) ... Casale de Sadmari (Satmár) ... ex utraque parte fluminis de Dissa. Honorius III. an. 1218. Srov. hore poznámku 34.

[67]) In Cenadiensi dioecesi ecclesiam de Withubu nigrorum ordinis monachorum in spiritualibus et temporalibus destitutam, et eius abbatem et monachos, observantia regulari reiecta, inter alia, que comittebant, enormia falsam intra septa eiusdem ecclesie fabricare monetam, in quam calice et cruces et vasa tam sacra quam alia redigebant, propter hoc mobilia et immobilia, que habere poterant, distrahentes ... metuentes ... indignationem regiam et eiusdem episcopi recesserunt. ·. seculares canonicos in eadem instituit. Theiner: Mon. Hung. I, 23.

[68]) In Cumanorum episcopatu ... Walathi ... Romanam Eccletiam

biskupovi jágerskému, že mnohí žobraví mnísi (dominikáni a františkáni), sobliekajúc svoje reholné rúcho, oblečú rúcho mníchov glagolských, zmocnia sa kláštorov glagolských a privlastňujú si názov opátov. [70])

Čo z toľkých tu uvedených dokladov nasleduje? To, že Uhorsko, majúc vo veciach cirkevných až do 14. stoletia tvárnosť slovanskú, bolo slovanskou zemou. [71]) Národnostné pomery zmenily sa až s príchodom maďarských Pečencov a Kumánov.

Ďuro Rákóczy.

Nákres dejepisný. Podáva *Julius Botto.*

(Dokončenie.)

Nástupcom Ferdinanda II. stal sa jeho syn Ferdinand III., ktorého maďarský dejepisec Szalay smierlivým a spravedlivým menuje. Ferdinand narodil sa v Štýrskom Hradci 13. júla 1608; 7. decembra 1625 korunovali ho za kráľa uhorského, 25. novembra 1627 za kráľa českého a 22. decembra 1636 za cisára rakúskeho. Vychovala ho

---

contemnentes, non a . . . episcopo Cumanorum . . . sed a quibusdam pseudoepiscopis, Grecorum ritum tenentibus . . . recipiunt sacramenta, et nonnulli de regno Ungarie, tam Ungar quam Theutonici, et alii orthodoxi, morandi causa cum ipsis, transeunt ad eosdem, et sic cum eis, quasi populus unus facti cum eisdem Walathis, eo contempto, recipiunt sacramenta . . . Ne igitur ex diversitate rituum pericula proveniant animarum, — ne prefati Walathi materiam habeant, pro defectu sacramentorum (sacerdotum ?), ad scismaticos episcopos accedendi . . . catholicum eis episcopum, illi nationi conformem . . . constitnat. Theiner I, 131.

[69]) Joannes . . . Archiepiscopis . . . in regno Hungariae constitutis. Significavit nobis . . . Carolus, rex Ungarie, quod vos, cum contigit aliquos ex Cumanis, Valachis et Sclavis et aliis infidelibus ad fidem catholicam divina gratia et dicti Regis inductione converti, ab huiusmodi . . . decimas integras nimis rigorose exigitis. Theiner I, 519.

[70]) Nonnulli apustate ordinum mendicantium . . . habitum monachorum nigrorum . . . assumere . . . non verentes, nonnullas abbatias et monasteria predicti ordinis s. Benedicti . . ., occuparunt ac intitulant se abbates - . . Quidam etiam, nomine Stephanus, in sacerdotio minime constitutus . . . quatuor abbatias, videlicet Buls, Bissere, Garap et Mongerod . . . Chenadiensis, Colocensis et Watiensis, dioecesium . . . detinet. Theiner I, 618. Tovaryšstvo III, 43 a 88.

[71]) Quodsi adjeceris Ungariam in partem Slavoniae, ut quidam volunt, quia nec habitu nec *lingua* discrepat, eo usque latitudo Slavicae linguae succrescit, ut pene careat aestimatione . . . Quibus autem doctoribus ad fidem venerint, minime compertum habeo, nisi quod in omnibus observantiis suis Graecos magis, quam Latinos imitari videntur. Helmoldus (1168).

jeho matka Mária Anna, princezna bavorská, prísne katolícky. V súkromnom živote bol príkladne mravný a jeho dvor vzorom domácich ctností a teplého života rodinného. Telesne bel veľmi slabý, ale pritom všetkom musel sa učiť mnoho, aby osvojil si za prva času samostatnosť k panovaniu potrebnú. Hovoril a písal správne latinsky, taliansky, španielsky, francúzsky, nemecky a česky a pri verejných processiach a službách Božích spieval s nadšením pieseň staročeskú „Svatý Václave, vojvodo české země“. V štátnej rade dokazoval samostatnosť, rozhodnosť a veľkú známosť pomerov a na počiatku svojho vladárenia i sám veľa pracoval. Cudzí vyslanci s nadšením oslavovali jeho dobročinnosť a prístupnosť, bo audiencie dával každý deň, na ktorých každý bez rozdielu mohol v záležitosti svojej o spravedlnosť prosiť. Avšak jeho najdôležitejšou vladárskou ctnosťou bola sporivosť a varovčivosť, o ktorej kolovala anekdota, že keď raz v cisárskej izbe zarmútený sedel a otec tázal sa ho na príčinu zádumčivosti, odpovedal, že rozmýšľa o tom, či mu bude voľakedy možné poplatiť dlhy svojho otca. Rozpočet na výdavky dvora obnášal za Ferdinanda II. jeden million zlatých; on ho redukoval na 400.000.

Nadania vojenského nemal, ale pritom všetkom musel záležitostiam vojenským veľkú pozornosť a starosť venovať, bo takmer v celom svojom živote ustavične viedol vojny, ktoré po otcovi zdedil a dobojovať musel; vzdor tejto okolnosti bol oveľa väčším priateľom mieru, ako jeho otec.

V prísne katolíckom smýšľaní keď neprevyšoval svojho otca, tak mu bol aspoň cele podobný. Keď nastúpil vladárenie, myslelo sa, že ho bude možno pohnúť, aby v Čechách a Rakúsku upustil od protireformácie a aby v týchto zemiach trpel i nekatolíkov. Ale nepomáhaly ani hrozby, ani prosby: Ferdinand vydal 16. apríla patent a 4. oktobra doplnil ho nariadením, dľa ktorého každý nekatolík český a rakúsky bez rozdielu stavu musí sa stať za 6 mesiacov alebo katolíkom alebo z krajiny vyvandrovať.

Hneď zatým, 1. decembra 1638, Ferdinand vydal dekrét nový, v ktorom vrchnostiam naložil, že nesmú držať slúžobníctvo nekatolícke; zvlášte za správcov a úradníkov hospodárskych bolo prísne zabránené kacírov upotrebiť. A 4. februára 1639 vyšiel mandát s oštatným termínom pre nekatolíkov a emigrantov českých, ktorý bol velmi krátky. Do 24. februára mali sa stať všetci katolíkmi a dôkazom toho s pravou vnútornou pokorou a zbožnosťou ísť na spoveď a prijímať; kto by tak neurobil, nech bez milosti odíde z krajiny a nech sa nikdy viac nevráti, ináče i pätina majetku, ktorá by mu ešte náležala, pripadne fisku. Kto by majetku nemal, bude telesne potrestaný. Slúžobníctvo nekatolícke zo služieb vypovedané a nekatolíci, ktorí nechceli pod jedným spôsobom prijímať, odchádzali z Čiech v zástupoch práve v tom okamžení, keď švédsky generál Banner vstupoval do Čiech s vojskom švédskym.

Mesto Litomerice roku 1620 malo 7000 obyvateľov, roku 1639 bolo ich už len 600. Takú devastáciu narobil v královstve svojom sám Ferdinand, pri čom podporovali ho nemeckí i českí radcovia:

Maximilián Trautmansdorf, Ján Auersperg, Viliam Slavata, Maximilián Dietrichštein, Maximilián Valdštein, kardinál Harrach, Jaroslav Martinic, Rudolf Colloredo, Henrich Šlik a Václav Lobkovic. Všetci títo mužovia požívali neobmedzenú dôveru Ferdinandovu, ako členovia štátnej tajnej rady, ktorá spravovala záležitosti celej ríše.

Je tedy zrejmé, prečo nebolo ani Ferdinandovi možné zakončiť tridsaťročnú vojnu a prečo trvala i pod jeho vladárením ešte za 12 rokov.

V Uhorsku ostrihomským arcibiskupom, Pázmányovým nástupcom, stal sa Imrich Lósy, proti ktorému skoro začaly sa dvíhať žaloby. Evanjelická väčšina stavov na sneme shromaždených, podporovaná a posmeľovaná i emissármi Rákóczyho, vypovedala 1. decembra 1637, že kým krivdy náboženské odstránené nebudú, proposície kráľovské pojednávať nebude. Vyslanci evanjelickí obišli aj tabulu veľmožov, bo v tom čase sedelo pri nej už len niekoľko evanjelikov, a svoje gravamina predostreli dvoru v osobitnom prípise. Ferdinand, naučený v Čechách panovať neobmedzene, kde podľa obnoveného sriadenia zemského na sneme iné, ako predlohy kráľovské ani pojednávať nebolo slobodno, videl v tom novotu nezákonitú, poneváč vraj len stavy a rady spolu, ale nie každá tabula osebe, alebo len jedna jej čiastka sú oprávnené predostreť gravamina kráľovi. Avšak okolnosti radily mu povoľnosť, bo práve v tom čase chcel dať korunovať svoju manželku Annu Španielsku za kráľovnu; sporom vyhyboval tedy dľa možnosti a, vidiac neústupčivosť stavov evanjelických, 2. februára uistil ich, že je jeho najvyššou vôľou, aby články zákona z roku 1608, prvý a tretí, v platnosti ostaly, následkom čoho dovolil, aby evanjelici trnavskí svoj kostol obnovili, levickí svojho ev. kňaza mali a skalickí aby svojich mŕtvych v svojom cmiteri pochovávať mohli. Následkom tejto nepatrnej ústupčivosti prestaly evanjelické stavy naliehať, aby jezuitom odobraný bol majetok nemovitý. Druhú hlavnú sťažnosť evanjelikov, že katolícki zemskí páni nútia evanjelikov im poddaných, aby prestúpili na vieru katolícku, Ferdinand utíšil sľubom tým, že dá túto záležitosť prísne vyšetriť a zakročí v smysle zákona.

Kráľovnú korunovali síce, ale zatým vypuknul medzi magnátmi a zemanmi tuhý spor, bo i magnáti osobovali si práva také, na základe ktorých zemania boli by utratili právo vlastnícke na svoje majetky. Proti nespravedlivým nárokom feudalistickým zemania vystúpili tak ostro, ako roku 1525 na sneme rákošskom a hatvanskom. Zmätok rozmnožil sa i tým, že i palatín Esterházy poďakoval sa zo svojho úradu, ako tvrdil, pre krivdy, ktoré pri majetkoch Thurzovských utrpel, zčiastky i preto, bo zo dvora kráľovského prichádzaly slobodám a zákonom krajinským protiviace sa nariadenia a poneváč on vyhlasoval ich za nezákonité, obviňovali ho z hlavatosti a z rebellie. Pri majetkoch neobviňovali ho bez príčiny z hrabivosti; Esterházy vzal si za manželku vdovu po Imrichovi Thurzovi, Kristínu Nyáry. Z prvého manželstva mal syna Štefana,

po Thurzovi ostala jediná dcéra Alžbeta; z týchto mal byť pár takým činom, aby majetky, ktoré i dcéram slávneho palatína Jura Thurzu mohly pripadnúť, pripadly rodine Esterházych. Kancellár Jur Lippay spolu s komorou obžaloval palatína, že ako riadny sudca krajinský vyhlásil i také majetky za prislúchajúce pod dedenie, ktoré len mužskí potomkovia dediť mohli a ktoré, jestli títo vymreli, maly štátu pripadnúť. Táto obžaloba, protest královej rady proti palatínovmu súdnictvu, úženie jeho kruhu práva skrze panovníka boly vlastne príčinami jeho resignácie. Ale Ferdinand udobril ho sľubmi, následkom čoho Esterházy vzal nazpäť svoju resignáciu, ba čo viac, vykonal i to, že veľmoži odstúpili od svojich nárokov na majetky zemianske. Zatým snem vyniesol a kráľ potvrdil 73 zákony.

Medzitým Ferdinandovi vodilo sa v Nemecku zase zle. Francúzsko pracovalo tam so silou dvojnásobnou, Bernhard Veimársky zaujal Elsas a Burgundsko, generál Banner, najlepší žiak Gustáva Adolfa, pochodil víťazoslávne Sliezsko, Česko a Moravu a roku 1639 vyzval Rákóczyho, aby spojil sa s ním a zničil moc rakúsku. Rákóczy odvolával sa teraz už na svoj pokročilý vek a na svoj vasalský pomer k Turecku, pre ktorý nemôže zúčastniť sa na vojne. Naproti tomu dejepisec Rákóczyho, Szalárdy, udáva iné príčiny váhavosti Rákóczyho: bál sa následkov podujatia, bol človek nadmierne sebecký a ako taký ani v záujme protestantismu nechcel riskovať hodnosť kniežaciu, budúcnosť svojej rodiny, poklady a život, ako to urobil Gustáv Adolf. Z Uhorska nehrozilo tedy Ferdinandovi nebezpečie. Ale Uhorsko v tom čase ničím neprispievalo k udržaniu pevností pohraničných, menovite nie v okrese košickom a novozámskom, následkom čoho tieto boly vo veľmi porúchanom stave. I posádky nedostaly platu, preto povstala obava, že spoja sa s Rákóczym, keď Ferdinandovi nepriatelia získajú ho povstaniu. Nedostatok vojenskej disciplíny, neplatenie posádok v pevnostiach pohraničných zapríčinily, že vojaci stali sa lupičmi, následkom čoho bašovia tureckí vždy našli si zámienku páliť dediny a napádať zámky. A Ferdinand trpel ohavný plen, bo so všetkým činom bol v Nemecku zaujatý.

Roku 1640 stal sa tureckým sultánom Ibrahim, ktorý osvedčil sa, že udrží mier, jestli Ferdinand proti nemu neposkytne pomoci Poliakom. Poneváč stavy uhorské ponosovaly sa, že Ferdinand vyjednáva s Tureckom skrze cudzozemcov a Puchaimovi i nedávno nepridal Uhra za carihradského spoluvyslanca, vyslal teraz, 29. apríla 1641, Ondreja Izdenczyho s darmi do Carihradu. Tomuto podarilo sa pripraviť obnovu mieru, ktorý Ferdinandovi poverenící Jur Lippay, Daniel Esterházy, Gašpar Szunyogh a Gerhard Questenberg na ďalších dvadsať rokov 19. marca 1642 uzavreli s Tureckom v Szőnyi.

Ale sultán nechcel potvrdiť mier a veľvezír žiadal nové dary a nové slávnostnejšie posolstvo, ináče pohrozil vojnou. Aby sa tomu predišlo, vyslali do Carihradu Jura Szelepcsényiho, v tomto čase kanonika ostrihomského, ktorý bol tam už viackrát a ktorý mal už istú zkúsenosť v záležitostiach tureckých. Palatín Esterházy nie

velmi lakal sa vojny tureckej, ale pre náboženské persekúcie a pre ujmu výsadám stavov robenú tým viac bál sa Rákóczyho; bolo totiž zrejmé, že živly urazené hodia sa Rákóczymu do náručia. V tejto predtuche písal 16. januára 1643 Ferdinandovi palatín: „Je isté, že v terajších okolnostiach Rákóczy mnoho zlého môže narobiť Vašej Jasnosti a je zrejmé, že sa chce spojiť s nepriateľmi Vašej Jasnosti. Proti tomu je jediným liekom odčiniť krivdy a stavy uhorské pripútať si sväzkom vernosti. Rákóczy nehne sa bez podpory stavov uhorských, a keby to predsa urobil, nevydarí sa mu podnik, bo i jeho ľudia nenávidia ho, poznajú jeho vladárenie, jeho skúposť a lakomosť; znajú, že je vasallom tureckým, a keď sa mu pripoja, urobia to preto, že sú im náboženské a politické krivdy neznesiteľné.“

V tomto smere pracoval i vo vládnych kruhoch, preto mrzelo ho, že na 29-ty máj roku 1642 svolaný snem sišiel sa len 11. novembra a i vtedy rozišiel sa bez výsledku, bo medzitým švédsky generál Torstenson porazil cisárskych pri Lipsku. Palatín poďakoval sa s úradu vnove; vo veku pokročilejšom stal sa i on niečo tolerantnejším.

Rákóczy zamýšľal hodnosť kniežaciu v svojej rodine dedičnou urobiť, tým cieľom menoval svojho staršieho syna Jura kapitánom veľko-varadínskym. Za manželku dal mu Žofiu Báthory, vo viere katolíckej vychovanú dcéru Ondreja Báthoryho. Dievčatko bolo veľmi útle, preto i svadba bola len vo februári 1643, ku ktorej Ferdinand vyslal za svojho zastupiteľa Pavla Lászlóffyho, dajúc mu úpravu, aby Rákóczyho naklonil jezuitom a vyskúmal jeho zámery. Na svadbe bol i Jur Jakušič, biskup vesprímsky, ktorého Rákóczy presviedčal, že by Ferdinanda proti Švédom ešte len i uhorskí evanjelici podporovali, keby spravoval krajinu v duchu zákonov z roku 1608. Jakušič odvetil, že Ferdinand nemôže toho urobiť z príčin cirkevných a náboženských. Mladšieho Jura Rákóczyho vyvolili ešte roku 1642 na sneme belehradskom za nástupcu prestolu kniežacieho. Do Carihradu išlo posolstvo vykonať potvrdenie volby; a skutočne už 8. júla prišlo potvrdzujúce athname a insignie hodnosti kniežacej.

Skrze Gabriela Bethlena do Sedmohradska povolaní professorovia: Alstedt, Biesterfeld a Piscator podpaľovali Rákóczyho ustavične proti Ferdinandovi, a evanjelické stavy uhorské a sedmohradské žiadaly od neho, aby v záujme evanjelikov uhorských aspoň toľko vykonal, ako v záujme evanjelikov nemeckých katolícky kráľ francúzsky. S mocnosťami, spojivšími sa proti Ferdinandovi, udržoval síce Rakóczy skrze svojich carihradských povereníkov styky, ale zjavného spojenstva s tými mocnosťami neuzavrel pre jemu vrodenú nedvižnosť, vlažnosť a opatrnosť. Konečne osobné urážky donútily ho vystúpiť činne; z jeho a z mena jeho manželky Zuzanny Lorándffy pri dvore a v kruhu palatínovom strúhané vtipy, v ktorých on bol kočišom, jeho nábožná manželka koňom, pobúrily ho natoľko, že uzavrel s Torstensonom a povereníkmi kráľa francúzskeho v Jul-

skom Belehrade 26. apríla 1643 smluvu nasledujúceho obsahu: V tom páde, jestli Rákóczy proti Ferdinandovi podujme vojnu, budú nielen jeho, ale i jeho manželku, dietky, majetky, jako i všetkých jeho privržencov ochraňovať kráľ francúzsky, švédska kráľovná Kristína a týchto spojenci, bez toho, že by z tohto pomeru spojenstva pre nich povstaly nejaké nároky na Uhorsko a Sedmohradsko. Počas války a v páde uzavrenia mieru budú mať ohlad na to, aby v Uhorsku tri náboženstvá požívaly úplnú slobodu a aby evanjelici odňaté im chrámy nazpäť dostali. V prvom roku vojny zaplatia Rákóczymu 200.000, v druhom 150.000 toliarov vojenských subsídií, pošlú mu 3000 peších, v páde potreby i viac vojakov. Prímerie, alebo mier uzavrú s Ferdinandom len s privolením Rákóczyho a stavov uhorských. Avšak k podujatiu vojny bolo nadovšetko privolenie Turecka potrebné; no i to prišlo, keď Rákóczy osvedčil sa, že za čiastku Uhorska, Ferdinandovi odňatú, zaplatí Turecku 20.000 toliarov ročitej dane.

Ferdinand dosť zavčasu dozvedel sa o zámeroch Rákóczyho, preto už v decembri nariadil proti nemu všeobecné povstanie, naložiac privržencom svojim, aby s Rákóczym pretrhli svoje slúžobné styky. Už 5. januára 1644 Rákóczy písal palatínovi: „Vojna započala sa, kdežto Vaša Milosť uistila ma, že jestli nejaké sťažnosti máme, že skloní sa pred Jeho Jasnosťou a o to bude orodovať, aby cudzozemské vojská do Uhorska neprišly.“ Ale Ferdinand naložil Esterházymu, aby s Rákóczym nevyjednával, bo arcibiskup ostrihomský Jur Lippay a biskup vesprímsky Štefan Bosniak nahovorili Ferdinanda, aby nedovolil rokovať o otázke náboženskej, keďže i katolíci sedmohradskí nie sú naklonení Rákóczymu a v Carihrade Juro Szelepcsény vykonal, že odtiaľ zakážu Rákóczymu vojnu viesť a nedovolia bašom Rákóczymu pomoc poskytnúť. Bolo by tedy veľkou slabosťou vyjednávať v takom čase, keď Švédi s Dánmi rozbroj majú, čo je istým dôkazom toho, že Ferdinanda Boh ochraňuje.

Ale náhľad tento bol mylný a nebezpečný, bo Torstenson vytiahol z Moravy a roku 1643 vtrhol do Sliezska. Nik neznal, prečo to urobil, a keď cisárski za ním do Lužice tiahli, šiel podľa rieky Labe až k Havelbergu, a len tu oznámil svojej armáde, že ide napadnúť Dánsko.

Dánsky kráľ Kristián IV. držal sa v druhej polovici tridsaťročnej vojny veľmi špatne. Ako ochranca evanjelikov on započal vojnu v Nemecku, ale všade bitý a premožený vrhnul su Ferdinandovi do náručia a stal sa jeho spojencom. Žiarlivý na víťazstvá Švédov, robil im prekážky pri plavbách na mori, obťažoval im kupectvo a tak rozjatril zášť a revnivosť národnú. Torstenson odhodlal sa tedy potrestať ho, a prv než sa cisárski spamätali, vtrhol do Holšteinu, zaujal všetky pevné miesta, rozposlal vojakov ako nejakú záplavu a keď pri Fernerne i dánske loďstvo utrpelo porážku, Kristián bol úplne zničený.

Ale Ferdinaad nemohol nečinne prizerať sa, ako mu verného spojenca kazia, a ačpráve dlhý priechod čez zeme nepriateľské bol nebezpečný, poslal predsa pomocné vojsko s generálom Gallasom

do Holšteinu, ktorého však Torstenson pri Jüterboku a Magdeburgu tak strašne porazil, že vrátil sa s niekoľko tisíc mužmi a s potupou. Kráľ dánsky uzavrel zatým roku 1645 v Brösembro so Švédmi mier s podmienkami veľmi ťažkými.

Torstenson výtečne vyúžitkoval svoje víťazstvá v Dánsku: so 16.000 mužmi a osemdesiat delami vtrhol do Čiech s rýchlosťou blesku. Ferdinand ponáhľal sa hájiť Prahu, naložiac generálovi Hatzfeldovi, aby sosbieral a koncentroval celú bavorsko-rakúsku, už teraz jedinú armádu, a šiel s ňou Torstensonovi k Jankovu v ústrety. Ferdinand spoliehal sa na svoju o tritisíc mužov silnejšiu jazdu. Ale bitka skončila sa pre Ferdinanda s veľkým nešťastím.

Miesto k bitke bolo veľmi nepriaznivé, ale cisárski boli v presile a od Ferdinanda mali rozkaz, aby pri prvej vhodnej príležitosti podujali boj. Urobili tedy dňa 6. marca krok veľmi osudný. Pravé krýdlo cisárske pod Jánom Werthom bojovalo síce víťazne, ale vojaci začali príliš skoro lúpiť zásobné vozy nepriateľské, čo malo ten následok, ze Torstenson usporiadal si ustupujúcu armádu, odrazil útok a o 4. hodine popoludní zahnal cisárske vojsko na všetkých stranách na útek. Torstenson slávil jedno zo svojich najväčších víťazství. Ferdinand utrpel najväčšiu zo svojich porážok. Ztrata cisárskych obnášala vyše 7000 mužov; do zajatia padli generáli Hatzfeld, Brouay, Mercy, Zahradecký, Felix a Trautisch, okrem nich 28 štábnych a 167 nižších dôstojníkov; ztrata bola tým väčšia, že hneď na počiatku bitky padol i generál Götz; na neho, poneváč mŕtvy nemohol sa brániť, uvalili všetku vinu nezdaru.

S pozostatkami vojska Ján Werth utekal k Táboru, odtiaľ do Prahy, sosbierajúc tu na Bielej Hore v celku asi 10.000 mužov. Ale Prahu považovali cisárski za ztratenú. Cisár Ferdinand III. hneď na druhý deň po bitke, 7. marca, utekal s celým svojím sprievodom z Prahy čez Plzeň, Rezno a Pasov do Rakúska, najprv do Lincu, kde vtedy cisárovná bývala, odtiaľ do Viedne. S ním ponáhľal sa i jeho brat, arciknieža Leopold Vilhelm. Tento mal naložené prejať hlavné veliteľstvo nad vojskom a zorganisovať ho tak, aby zachránená byť mohla padajúca ríša. Lebo dosť skoro bolo všeobecne známe, že Torstenson po bitke jankovskej nepôjde do Prahy, ale čez Moravu rovno do Viedne, a táto bola bez vojska a bez obrany. Ferdinand pribehol do Viedne chrániť ju a v nej svoju rodinu a poklady. O krátky čas Švédi zaplavili Moravu a Rakúsko, obkolesili Brno, zaujali a obsadili všetky pevné miesta až po Dunaj a zastali konečne pri Viedni. Mestá opevňovali s veľkou dôkladnosťou a pozornosťou, na znak toho, že budú tu za dlhší čas, a delostrelba švédska upozorňovala Viedeňčanov na gule tie, ktoré pred dvadsaťsedem rokmi Česi pod Turnom do zámku viedeňského vystrelili a ako vtedy Gabriel Bethlen s Čechmi, tak mal teraz jeho nástupca Ďuro Rákóczy so Švédmi zadať Rakúsku posledný úder.

V takomto stave diel nemecko-rakúskych započal vojnu Ďuro Rákóczy proti Ferdinandovi. Už 3. januára 1644 odhlasovaly stavy sedmohradské na sneme belehradskom, a to s veľkým oduševnením, Rákóczymu mužstvo a peniaze a uzavrely, aby vojsko pohlo sa

2. februára. Proklamáciu, ktorou oprávnenosť svojho vojenského podujatia odôvodňoval, Rákóczy vydal v Kállove 17. februára, udávajúc v nej, že preto povstal, aby Uhorsku prinavrátená bola sloboda politická a náboženská. Proti tejto vydal Ferdinand 23. februára protiproklamáciu, v ktorej dopodrobna vypočítal dobrodenia skrze rakúsky dom Rákóczovcom preukázané a osvedčil sa, že k zbroji siaha len pre potlačenie vzbury a cieľom zachránenia slobôd krajinských.

Keď Rákóczy do Potoka vtiahol, pozdravovali ho tam okolití páni hlučne. S ním boli aj Bocskayho anjeli, hajdúsi sabolčskí. Teraz už pripojili sa k nemu i zemania zemplínski, boršodskí, ungskí, berežskí, ugočskí a abaujskí. Hlavný veliteľ Košíc, Adam Forgách, nemajúc prostriedkov odolať náporom útočiacich, oddal Rákóczymu Košice 11. marca. Nútili ho k tomu sami obyvatelia. Zatým poddaly sa mestá Senderovo, Putnok, Onod, Diósgyőr a Szatmár. Pod vodcovstvom Pavla Bornemiszu a Gabriela Bakoša tiahla teraz väčšia čiastka Rákóczyho vojska čez Fiľakovo do miest baňských; Jur Kapronczay Spišom do Liptova a Oravy. Proti tomuto napochytre vychytil sa palatín, zaženúc ho do hôr. Zatým prešlo vojsko Ferdinandovo čez Hron, oslobodilo Levice, Fiľakovo a zaujalo Uhorsko až po Szerencs, bo vojsko Rákóczyho pečlive vyhybovalo väčšej bitke. V Szerencsi ubytoval sa palatín v kaštieli Rákóczyho; jeho nemeckí vojaci nešetrili ani svätosti szerenčského chrámu, pozbavili v chráme pochované mrtvoly ozdôb, ba ešte i telesné pozostatky Žigmunda Rákóczyho, otca Jurovho, vyhodili z hrobky. Pritom všetkom palatín ešte i vtedy vyjednával s Rákóczym o mier; ich poverenící sišli sa v Senderove 10. mája. Ale Rákóczy nechcel pristať na povýšené požiadavky palatínove.

Szatmár a Tokaj padly Rákóczymu do rúk súčasne. Predošlý majiteľ Tokaja Ján Homonnay vymáhal teraz Ferdinandovi v Poľsku pomoc. Opierajúc sa o túto, palatín a Puchaim napadli Košice, ktoré obránil od Rákóczyho ustanovený veliteľ. Vojsko poľské neprichodilo a obratný Ján Kemény, teraz už hlavný veliteľ vojska Rákóczyho, zatlačil palatína a Puchaima až pod Šarišský hrad.

I Szerencs padol nazpäť do rúk Rákóczyho a Ján Baling odobral Homonnaymu Užhorod. Rákóczy, neznajúc, že Košice sú už oslobodené, poslal svojich poverenikov k palatínovi vyjednávať o mier. Ale palatín mal úpravu odmrštiť všetky návrhy Rákóczyho, preto dal odpoveď vyhýbavú, avšak trojmesačné prímerie Rákóczymu. Za ten čas Kemény zásobil Šarišský hrad.

Kapitáni Ferdinandovi ani nepokúsili sa zaujať tento hrad, ale tlačení Keményom, tiahli so svojím vojskom, nemocami a deserciami hodne prerieďeným, Spišom, Liptovom a Turcom do Bojníc na obranu Považia. Kemény prenasledoval ich všade a vojsko Rákóczyho zaujalo Likavu.

Konečne Homonnay poslal Ferdinandovi poľské pomocné vojská, ale poneváč vojenské sbory Ferdinandove v ten čas bránily čiaru Váhu, Poliaci nemali zamestnania, preto rabovali v okolí Humenova a na zemplínskych panstvách Rákóczyho. Nahnevaný Rákóczy roz-

kázal teraz ničiť panstvá palatínove a Homonnayho; všetkého pozbavený Homonnay umrel od žiaľu. Bola to odveta za to, že cisárski v Szerencsi ani mŕtvym nedali pokoja.

Šťastnejší bol Puchaim, bo odtisol Keménya k Tise a pri spoluúčasti Fraňa Vesselényiho, Mikuláša Zrínskeho a Barkóczyho porazil vojsko Rákóczyho pri Onode. Ale keď o víťazstvách švédskych nové chýry doletely, utekal Puchaim do baňských miest brániť Považie. Kemény koncentroval teraz všetky vojská Rákóczyho, zaujal nimi Putnok a silné postavenie v Gemeri a v Turci.

Rákóczy povolal teraz jemu oddané mestá a stolice na 1. august na poradu do Košíc; na tejto uzavreli jeho privrženci vyzvať Ferdinanda, aby k ďalšiemu vyjednávaniu o mier vyznačil miesto a čas. Ferdinand navrhoval Trnavu, poveriac Esterházyho a Lippayho, aby s povereníkmi Rákóczyho započali vyjednávanie o mier 14. septembra. Ale poverenici Rákóczyho prišli len koncom oktobra, a vyrovnanie ani potom sa nevydarilo. Po bezvýslednom dobývaní Rimaszécsa Rákóczy rozposlal svoje vojsko na zimoveň a sám svolal na 16. február 1645 privržencov svojich zo štrnástich stolíc na poradu do Bardiova, aby ich uvedomil o výsledku porád trnavských. Ale už 22. apríla obnovil svoje spojenstvo s Francúzskom, teraz už veľmi ochotne, bo práve v tom čase zastihla Rakúšanov strašná katastrofa pri Jankove a 15. apríla bolo vojsko švédske už na hraniciach Uhorska. Z Caribradu prišlo síce Rákóczymu vyzvanie, ktoré český magnát Herman Černín z Chudeníc vykonal, aby vojnu hneď pristavil, ale Francúzsko prisľúbilo vykonať odvolanie príkazu a, keby to nepodarilo sa, uzavrenie mieru s cisárom. Ferdinandovi a Habsburgskému domu hrozilo zahynutie; jediné svoje vojsko v Uhorsku pod veliteľstvom Puchaima Ferdinand odvolal z Uhorska na ochranu Viedne; do Uhorska vyslal komorského radcu Jána Tőrösa s Rákóczym pod akýmikoľvek podmienkami uzavreť mier a odtrhnúť ho od spojenstva so Švédmi. Rákóczy podržal tohto povereníka v svojom tábore a tiahol k hraniciam Moravy. Pri rieke Nitre stretol sa už s predvojmi švédskymi, a spojac sa s nimi, 28. mája vtiahol do Trnavy. Svojho mladšieho syna Žigmunda, Jána Keménya a Gabriela Bakoša poslal so sborom 14.000 mužov silným do tábora Torstensonovho pri Brne, on sám zaujal s vojskom švédskeho generála Douglasa silné postavenie pri Holiči. Ale vtedy bol už kroz Tőrösa Ferdinandovi získaný a ochotne prijal ponuknuté mu präliminäre mieru. Sišiel sa síce s Torstensonom, ale táto návšteva bola už len prázdnym poklonkovaním, bo už 8. augusta prijal tieto body mieru: Tokaj, Tarcal a Regéc dostane Rákóczy právom vlastnickym a po smrti Štefana Bethlena a tohto syna Petra i Ecsed; stolice: Abaujská s Košicami, Boršodská, Zemplínska, Berežská, Ugočská, Satmárska a Sabolčská s mestami Satmárom, s Veľkou Baňou a Kállovom majú doživotne Rákóczymu náležať; po jeho smrti pripadnú stolice tisské, počtom 5, Ferdinandovi; stolice: Satmárska a Sabolčská majú doživotne náležať synom Rákóczyho; hrad Satmár s panstvom k nemu náležajúcim bude pripojený k Sedmohradsku a bude dovtedy ta prislúchať, kým kniežatmi Sedmohradska budú potomkovia Rákóczyho.

Už 20. augusta Rákóczy odvolal svoje vojsko z tábora Torstensonovho pri Brne, k veľkej, oprávnenej zlosti Švédov a Francúzov, ktorí teraz boli si istí toho, že Rakúsko obrátia na rumy. Odtiahnutím Rákóczyho bola Viedeň oslobodená; Švédi vytiahli pozdejšie nielen od Brna, ale i z Čiech. Ako vidno, víťazstvo Švédov pri Jankove poslúžilo len Rákóczymu a jeho generálovi Gabrielovi Bakošovi, ktorý za svoju vojenskú prechádzku k Brnu dostal od Torstensona 14.000 toliarov s podmienkou, že udre na Viedeň. Ale s Rákóczym odišiel od Brna i Bakoš. Rákóczy bol 15. septembra už vo Veľkom Varadíne; otázku náboženskú usporiadali 16. decembra v Linci nasledovne: Vypovedané bolo, že mier viedeňský ostane v úplnej platnosti a preto všetci obyvatelia Uhorska majú požívať úplnú slobodu náboženskú so slobodným upotrebením svojich chrámov, zvonov a cmiterov. I poddaní na panstvách fiškusu a katolíckych pánov majú požívať úplnú slobodu. Vzájomne odobraté chrámy oddajú kráľovskí poverenci oprávneným. Iné evanjelikom zadané krivdy odčiní najbližší snem alebo sám kráľ, ktorý potresce i rušiteľov mieru náboženského. Kráľ omilostí každého a oprávneným prinavráti ich majetky.

Počas tohto vyjednávania už nežil palatín Esterházy. Krátko pred jeho smrťou priletely predvoje švédske až po jeho panstvo v Čorne. Po víťazstvách švédskych našli sa v Uhorsku i takí ľudia, ktorí verili, že Ferdinandova cisárska koruna pripadne Francúzsku a kráľovstvo uhorské Rákóczymu. Umierajúci palatín naproti tomu napísal jednému z priateľov Rákóczyho tieto pamätné slová: „Blázon človek, ktorý verí a tvrdí, že by nejaké osobitné kniežatstvo mohlo udržať Maďarov.“ Dualisti maďarskí z roku 1867 akiste na základe tejto výpovede hodili sa Nemcom do náručia.

Ako to kedysi i Gabriel Bethlen urobil, tak i Rákóczy už 22. februára 1646 písal kráľovi francúzskemu z Fogarašu, že hotový je Ferdinandovi vypovedať vojnu, jestli tento mier linecký do života neuvedie, jestli Turecko k vojne privolí a jestli dostane od Švédska a Francúzska príspevok na výživu. Francúzsko pristalo na podmienky, ale oklamaní Švédi už mu nedôverovali.

Bolo už pozde, bo v Nemecku robili prípravy k uzavreniu vestfálskeho mieru, a v Tokaji radili sa poverenci Ferdinandovi a Rákóczyho o exekvovaní mieru lineckého. Ferdinand svolal i snem do Prešporka a otvoril ho 11. septembra osobne. Na sneme žiadali mnohí, aby predovšetkým volený bol palatín, naproti tomu vyslanci z Rákóczyho severo-východných stolíc stáli na tom, aby najprv mier linecký do článkov zákonných inartikulovali. Väčšina bola za voľbu palatína, následkom čoho za takého vyvolený bol Ján Drašković, bán horvatský. Zatým vyvinul sa na sneme tuhý náboženský spor, ktorému Ferdinand urobil konec potvrdením a podpísaním listiny mieru lineckého, ktorú i stavy potvrdily a prijaly s tou závierkou, že prípadný protest kléru a iných katolíkov proti mieru lineckému nikdy nebude platný. Po vyrovnaní tohto sporu povstal

nový ohľadom počtu kostolov evanjelikom vzatých. Evanjelici žiadali nazpäť 400, katolíkom bolo i 20 priveľa; konečne i tento spor riešil kráľ tým, že evanjelikom vrátil a hneď oddať rozkázal 90 kostolov.

Táto ústupčivosť natoľko okuzlila snemovníkov, že si za mladšieho kráľa vyprosili hneď tam syna Ferdinandovho, Ferdinanda IV. Trinásťročný arcikniežа, už i tak korunovaný kráľ česky, 14. júna 1647 potvrdil prísahou skrze jeho otca a starého otca vydané a prijaté úmluvy volebné a už 16. júna korunoval ho Lippay za kráľa uhorského. Po potvrdení 155 článkov zákonných, zakľúčili snem na druhý deň. Na základe týchto evanjelici oprávnení boli postaviť nové kostoly, fary a školy aj tam, kde dľa zákona kostol prinavrátiť mali, a preto zemskí páni boli povinní vyznačiť im od poplatkov oslobodené miesta. Kňazia katolícki môžu štoly len od svojich farníkov žiadať, rušitelia náboženského mieru a odnímatelia kostolov zaplatia pokutu 600 zlatých. I kompetenciu súdov cirkevných určili zákonom zovrubne.

Mier vestfálsky, ktorým zakľúčená bola tridsaťročná vojna, Ferdinand potvrdil 24. oktobra 1648. Rákóczy nedožil potvrdenia, bo umrel 11. oktobra, zanechajúc Sedmohradsko v dobrom poriadku, ačpráve ho väčšina stavov pre jeho skúposť a lakomosť nenávidela. I Turci nenávideli ho, bo nechcel daň tureckú povýšiť na 15.000 dukátov.

V mieri vestfálskom najhoršie obstáli úbohí, lepšieho osudu hodní českí bratia a exulanti, o ktorých úmluvy mieru neobsahovaly ani slovíčka. Hlava českých bratov, učenec svetového významu a mena, Komenský, písal s trpkosťou o krivde tejto kancellárovi švédskemu Oxenstiernovi, ale, nenajdúc ani tam nápravy, ulavil si bôľ napísaním diela „Kšaft umírající matky jednoty bratrské". Evanjelikov českých Švédi zradili najhnusnejším, najsebeckejším spôsobom; na intervenciu saského volenca Ferdinand vypovedal, že dovolí síce emigrácii českej navrátiť sa do svojej vlasti, ale len tak, jestli stane sa katolíckou; evanjelickí poddaní nesmeli sa ani vysťahovať, museli ostať doma a prijať katolícku vieru.

Krute stíhaný Komenský našiel útulok v Uhorsku v Potoku, kam povolali ho synovia Rákóczyho, sriadiť vyššiu školu potockú.

Práca a snaha Komenského v tomto smere je pamäti a opisu hodná, bo čo aj ak krátky opis, predsa veľmi primerane charakterisuje stav, metodu a organismus vtedajších stredných škôl uhorských.

Komenský dostal v Lešne roku 1649 od vdovy Ďura Rákóczyho, Zuzanny Lorándffyho, skrze vychovávateľa kniežacieho Jána Tolnayho, vyzvanie, aby sriadil dľa svojich myšlienok v Potoku vzornú a slávnu školu. Keď prezrel si pomery na samom mieste a menovite keď videl priazeň a ochotu kňahyne, zatúžil úprimne po svojom novom pôsobení. Jednota a konečne i jeho priaznivec Geer privolili k odchodu Komenského do Uhorska, a nechajúc rodinu v Lešne, vybral sa roku 1650 na svoje nové pôsobište. Plán novej školy opísal vo zvláštnom diele: „Schola pansophica", ktoré roku 1651

vydal a mladému Žigmundovi Rákóczymu venoval. Tiež z doby potockej pochodí i jeho dielo: „Umenie kazatelské“, vydané dľa rukopisu už teraz neznámeho roku 1822.

Rodina kniežacia chcela, aby školské vyučovanie začalo sa hneď, ale Komenský odkladal, kým nebudú knihy napísané. Ale aby činnosť predsa započal, povedal 24. novembra 1650 vo väčšej sieni školy potockej reč „O vzdelávaní vtipu“ a 28. novembra „O prospešnom užívaní najhlavnejšieho nástroja ku vzdelávaniu vtipu, o knihe“; avšak len potom, o štvrť roka mohlo byť gymnásium opravdove otvorené. Stalo sa to 13. februára 1651, keď potrebné knihy teoretické a cvičebné boly pripravené. Vtedy otvorená bola trieda prvá, „vestibulka“, ktorej učiteľom mal byť Štefan Tolnay so 113 žiakmi. Komenský zase držal reč: „Chvála pravej metody“. Dňa 13. marca bola otvorená trieda druhá, „januálka“, v ktorej bol učiteľom Pavel Kaposi; pri tejto príležitosti rečnil Komenský „O prospešnosti správneho pomenovania vecí“. Konečne tretiu triedu otvorili 10. januára 1652, pri ktorej príležitosti Komenský prednášal „O uhladenom užívaní uhladenosti“.

Knihy boly síce už pripravené, ale tlač nebola ešte dokončená, a niektoré vyšly až po rokoch, krem toho učitelia a žiaci ďaleko zaostávali za ideálmi Komenského, ako si ich on predstavoval. Preto hneď na počiatku mal mnoho mrzutostí, oštary a posmechu. Aby nedostatkom ako-tak odpomohol, dal vytlačiť zlatú knižku Desidera Erasma a J. Fortia „De ratione studii“ a rozdával ju, ale nadarmo. Aj sám napísal malý spis „Fortius redivivus“ alebo o vyhnaní lenivosti zo škôl, ale ani to nemalo výsledku. Márne boly aj knihy, ktoré pre svoje školy vydal latinsky a maďarsky, a síce: „Eruditionis scholasticae pars I Vestibulum; toho istého diela pars II Janua, rerum et linguarum structuram exhibens“ (obsahuje slovník, mluvnicu a contextus janualis) a pars III Atrium rerum et linguarum ornamenta exhibens“. Reči pri otváraní gymnásia prednesené vydal pod titulom: „Primitiae laborum scholasticorum“ roku 1651; druhé tri pri otváraní jednotlivých tried pod titulom: „Laborum scholasticorum in ill. Patakino gymnasio continuatio“ roku 1652. V tom istom roku povstal i „Fortius redivivus“.

Nechopnosť a nepripravenosť žiactva a učiteľov srazily Komenského s výšky ideálov natoľko, že musel upustiť od myšlienky založiť v Potoku úplnú školu pansofickú. No neprialy mu ani pomery vonkajšie; jeho horlivý priaznivec, za pansofiu nadšený mladý knieža Žigmund Rákóczy, zať nešťastného kráľa českého Fridricha falckého, umrel nanáhle na petéčne roku 1652 a jeho brat Ďuro Rákóczy II., knieža Sedmohradska, už nebol taký horlivý. Komenský pochoval všetky svoje nádeje k otvoreniu vyšších tried a musel sa uspokojiť s dosavádnym gymnásiumom trojtriednym. Postarajúc sa tedy o upevnenie školy svojej zvlášte hrami divadelnými, rozlúčil sa dňa 2. júna roku 1654 velikou rečou a koncom júna 1654 vrátil sa zase do Lešna.

nový ohľadom počtu Kost[illegible]
dali nazpäť 400, kato[illegible]
riešil kráľ tým, že ev[illegible]
kostolov.

Táto ústupčivosť [illegible]
šieho kráľa vyprosili [illegible]
Trinásťročný arcikní[illegible]
1647 potvrdil prisah[illegible]
prijaté úmluvy vol[illegible]
uhorského. Po [illegible]
druhý deň. Na [illegible]
nové kostoly, [illegible]
vrátiť mali, a [illegible]
platkov oslob[illegible]
svojich farníkov [illegible]
kostolov zapla[illegible]
ných určili [illegible]

Mier [illegible]
dinand pot[illegible]
umrel 11. [illegible]
ač práve [illegible]
I Turci [illegible]
dukátov [illegible]

V [illegible]
hodní [illegible]
ani [illegible]
mena [illegible]
Svéd[illegible]
bôl [illegible]
Kva[illegible]
spô[illegible]
dov[illegible]
jed[illegible]
sl[illegible]

… vojny vyčnievajú ako apo… dvaja šľachetní mužovia pôvodu … Komenský. Doba nebola prí… dielo mieru, spojiť kresťanov … vďačnej ostanú títo dvaja mužovia … dokumentujúc svetu neod… národov boli to slovanskí … prevrátenosť názorov vzdelaných … bez trápenia svedomia prenasledo…

… zjavom v novších časoch je ma… vyplývajúci mylný náhľad, že Uhorsko, … musí byť rečou maďarské. Iste, že … Maďari maďarisačné snahy svo… ako nad nesmyslom a nemožnosťou, … Ale i táto aberrácia je nanajvýš ža… hatí národy Uhorska v ich pri… z čoho má krajina ako celok rozhodnú, … v nedostatku zaklincovaného duševného … maďarisáciou zavinenej zaostalosti … národy.

… Maďari, že nás Rakúšania hospodársky vy… … národom Uhorska nezabezpečí sa pri…

Z básní Hájomila.

Rád by som byť . . .

… by som byť kvietkom, ktorý zkvitnul z jari,
… z jari stráne na zmladenej tvári —
… ani dobre neuzre jaseni,
… sa život jeho vo smrť sladkú meni!
… žije krátko, nepozná neresti:
… vánok vľúdny milotou šelesti;
… ho bozkáva; rosička napojí;
Tak si žije šťastne v blaženom pokoji!
Ach, a človekom byť, srdce mať, ako ja:
To je bolasť žravá! — a čo ju zahoja,
Zlých jazýčkov pod tým nebom nikde nieto —
Bože môj, Bože môj, aké súženie to!
V moje srdce dobré každý od Boha deň
Báda nešeredne planosť ostrý osteň
A zlosť sveta krutá kosou doň zaráňa:
Stá mi ho skubieva rozjatrená rana!
A kým kvietok v stráni, keď ho kosa rani,
Ľahne si v hrob trávy hodvábom vystlaný —

Moje srdce žije: úfnosť ho vždy zjarí,
Splesá hneď, jak úsmev lúča zpoza chmáry —
Ale na krátko len, na krátičký len čas,
Lebo ten svet planý trýzni ho zas a zas!
Bože! a tým ranám konca-kraja nenie...
Život môj, život môj, samé si bolenie!
— Rád by som byť kvietkom, ktorý zkvitnul z jari,
Zkvitnul z jari stráne na zmladenej tvári:
Lebo ani dobre neuzre jaseni,
Už sa život jeho v sladkú smrť premení!

Pri jarnom sa...

Pri jarnom sa slávik lúči
Láskou vrúcou rozhorúči...
Láskou horí líčko ruže,
Keď ju slnko ľúba duže...
A mne dievča, ako kvet,
A s ňou ľúbosť: samý vznet!
Lebo hrom Paromov mu v duši —
Ja som duša zaľúbená po uši!

Iba to ma žerie, páli,
Že mi láska hasne v žiali,
Bo niet v svete — prisám zemi! —
Kto bý, jak ja, ľúbil veľmi!
A ja lásky do ohňa
Vrhnúť by sa rád, čo mňa
Zažnul by: ach, a ja v blčaní
Ohňa zaletel by nebies vo stány!

Vrbina...

Vrbina...!
Darmo teba nahýna
Túžba, či ti lásky sľuby
Nedá šuhaj — potok ľúby?
Akože sa vo vln prestudenej hrudi
Čo len iskra lásky vzbudi?

Dievčina...!
Darmo krýdla rozpína
Duša tvoja, šuhaj že ten
Zaľúbi ťa. Na svete len
V mojom srdci žije láska teplá, vrelá —
Inde všade už vymrela!

Pieseň na parolodi „Drina".

Lúčenie slovenského otca.

(1. augusta 1890.)

Kto zná, či sa vidime ešte?
Žehnám vás tu, zlaté deti moje!
Dosiaľ nikdy necítil som lepšie,
Jak sú ťažké rozlúčenia bôle.
Jak žehnal bych s celým sa svetom, —
Bože môj, buď Otcom zlatým mojim deťom!

Vysoten z vlasti, kde dedovia hnijú,
Pod lipami sa prach otcov rozsýpa;
Tam môj rodný domček, došky ho kryjú,
A pred oblôčkom carovala lipa...
Ach, dedinky nizka strecho,
Jak sladké je ztadiaľ echo!

Marienka milá, učiteľka Bosny,
Pri lúčeni daj mi vieru jednu:
Uč vo škole rodnej dakdy piesni,
Bez nej duše anjelské vädnú.
Inšieho niet už z tých časov dávnych,
Pieseň ešte budí ponos dedov slávnych.
Nielen budí, —
Ona priamí ducha do večných lesov,
Z ktorých dušička sem vyletela,
Zaklnutá tu do času tela. —
Národná je pieseň spomen z tých lesov,
Do residencie Boha duše kľúč,
Zaklnutý kus večnosti, jako diamant,
Tento skamenelý slniečka lúč.
A vojde blažená do Božieho stánu,
Bez audiencie, tak jako doma,
Otvorí si bránu.

Ja na *Drine*, maluškej lodi,
Po zelen *Sáve* preč ma už nosi;
Vy na brehu nešťastnej Bosny.
Červené oko lice vám rosí.
S Bogom! S Bogom! Srdce tiško velí,
A tie slzy kryjem — že by nevidely!

S Bogom, Emka! Marienka zlatá!
Žehnám Bosnu, čo vám asyl dala.
Vy? bez vlasti, *ona* bez jej slasti,
Sama sirota — siroty prijala.
Nešťastni my! Poliak hladný,

Celému svetu do nog padá;
Listie z Krkonoša nosí víchor chladný,
Slovák robotu v Amerike hľadá.
Bosniak? Ni na krok! V Bosne len dobre!
Krem Bosny niet sveta! Proti smrti? Žobre.

Breh na mňa ručníčkom belunkým kýva...
Žiaľ páli, ach, kdeže vylejem bôle!
„*Drina*“ už plove, dve v slzách panny
Porúčam do Božej všemohúcej vôle,
V žiaľny spev udrem, jak labuť v jeseň,
Nedal Boh pomsty, — nám len pieseň.

Na vlnky Sávy s parolode hľadím,
Jak krájajú sa krížom-krážom,
A vlnka vlnku *nemýli*.
A ty, vlasť moja, vlasť mojich otcov,
Preč' ti je Slovák nemilý?
Veď vlnka vlnku nemýli...

Na kufríku píšem, na palube brodu,
By nenadvládal, — žiaľ v pieseň lejem.
Slzy udusím nad porobou rodu,
Nádeje veľké sám neznám kde sejem.

Nahnevám sa na peklo i nebo,
Aj čo mňa vezie, parnú lodičku, —
Že dalo nebo nám, deťom Tatry,
Srdce veľké, žlč maličkú.

Tu mi Syn Boží svetlom jasným
Posvietil s výšin k nádejam krásnym...

Už nekľajem. Do vysokých
Smutnú dušu pustím letov.
Rosy prosím na Slavianstvo
Tam z tých netušených svetov.
Odpúšťam srdcom vrahom rodným, —
Ja sa modlím — — —

Vo vlnách *Sávy* utopím kliatie,
Hľadím dobrej vôle Slovanstva stoletie.
Drobnozor modlitby v historie ráme
Ukázal Slovanstvo v sveta panoráme.
Mračná, čo kalily oblohu neba,
Z hromov sa vybily, zabily i seba.
Čistý vidím obzor, blaženstvo ho krúži,
Jak v cirkvi svätej, kde ľud Kristu slúži.

Plávame pri brehu. Vetríček podúva,
Šum z hory stene: Nesiluj! Nesiluj!

A víchry z dedín donosia vzdychy:
Gospodi, pomiluj! Gospodi, pomiluj!
Víchor nahnevá sa, Sávu roztalasí,
Loď sa kolíše, dumné počuť hlasy:
Daj, Bože, búrky! Otvor brány hromom!
Zasvieť svojou mocou národov zlotvorom!
Víchry zavýjajú, jak zver hory divá:
Či to rabstvo Slavian naveky potrvá?!

Tá vojná paráda dušičku nevábi,
Po mlákach Bosny krkajú žaby:
Čo tam po nebi, kde anjeli hynú,
Kde komín celý rok nevidí dymu!
Vesničky Balkána a potôčkov žúbor,
Pod Turkom, nie Turkom, vzdychajú na úmor:
Nesiluj! Nesiluj!
Gospodi, pomiluj!
A v hájoch Bosny, kde duchovia hnijú,
Hľadel som Tatry fotografiu.
Ach, Tatry zelené!

Stihli sme už k Mitrovici, —
Tu čakáme na omnibns k železnici.
Vyzeráme, či už ide *hota! čihí!*
Začujeme tam zďaleka: hihi! hihi!

Boli sme štyria: dva Maďari, Slovák a Srb.
Reku: poďme!
Čo to tam stene, poďme a viďme!
Keď bude čas k železnici,
Zavolá nás zvonček na stanici.

Žriebatko našli sme v bahne zaviaznuté.*
Dívame sa, Slovák, Srb, dvaja Maďari.
Ono hihotalo, chúďa, nepohnuté, —
Zo živého mäso psi hrýzli, trhali.
Pohlo mnou. Odvratný prízor!
Zaletím v mysli do tatránskych hôr
Od tejto psej politiky,
Že by som nepočul žriebatka hyky. —
Do tatránskych hôr!
Kde hynú borci v boji ducha tuhom,
Nežijú z modzgu za *osoh* len hmotný;
Bez lišky umu pracujú pluhom,
Majster-politik je, rod len bezrobotný.
A psi trhajú, šklbú mäsa kúsky,
Papule krvavé, hryzú zo živého.
Žriebatko útle, v bahne zaviaznuté,

Za každým hryzom plače: hihihihi!
Ľavá už lopatka ohryzená, holá.
Bolí ho, — o pomoc mať svoju volá.
No tu Srb Markovič, keď videl žriebatko,
Jak psi zo *živého* mäso trhali,
Zo srbskej hrudi vybúšil besný plam,
Besno psa každého kameňom ovalí.
Každý si z hostí odniesol pamiatku.
Zalúčil jak z dela do psov dve, tri skaly, —
Kuľhali, výskali, *bez* nohy, *bez* zadku.
Prichodil gazda, hľadal si žriebä...
Na stanici zvonček volal k vozu
Išli sme mlčky, — Maďar streľoval,
Ja utrel slzu.
A tá slza okrýdlená,
Na *kukučku* premenená,
V zeleň Tatry odletela.
A tam poletuje od buka do buka,
A žalostne i dnes kuká.

Vo vozni už chcel čítať som knihy —
No vše čujem len to *hihihihi!*
A hrmot rušňa mumle mi do slucha:
Ó, Slovanstvo!
Kde ti purpur ducha!...
Večitýs' otrok! Všech národov obrok!
Lačné sveta zveri krájajú ťa v sfáry.
Každé má vtáčatko svobodný les,
Len s teba živého hryzie každý pes.
A parádne vojská keď ťa už zbosnujú,
Marš do národného hrobu ti bubnujú.
Každý tu holomok rozvoj ti rozbúcha,
Tebe dávať za to pľúca mu i ducha.
Bez ambry národnej netešiš sa nebom,
Jako Amerika, čo žije len chlebom,
Čo žije len chlebom, jak to Engler píše,
Ktorá, čo opľuje, pred svetom neliže.
Ó, Slovanstvo! kde ti purpur ducha!!
Myšlienko z pravečna, duchu sily bujnej,
Nebuď melodie bez pesničky čujnej!
Potôčik bystrý k rodine sa bor,
V historii sveta čujno zažubor.
Kométa v národoch, v ľudskom sveta rode,
Zastaň už! Slniečko, na vesmíra svode!

J. Podhradský.

Ohlas z Laskomera.

Od *Michala Bothára (Spevomila)*.[1]

I.

Laskomer môj milý,
Tys' mojou dolinkou!
Ako bys' porástol
Krásnou rozmarinkou.

Čo je, čo ma k tebe
Mocne púta, viaže?
Ako ku záhrade,
Kde sú krásne ruže.

Tak ti pekne svedči
Bystrici na blízku,
Ako ruži, zkvitlej
Dievčatku na líčku.

A nikde tak krásne
Vtáčky nespievajú,
Tak bohatou vôňou
Jedle nedýchajú.

Tam na Sliač, do Piešťan
Nejeden z nás volí:
Ja šťastným sa citim
V mojom Laskomeri.

Pramienky veselo
Cestou mi šveholia,
Materina dúška
Milo, sladko vonia.

Ten kvet mne dostači,
Viac než hrdá ruža, —
I v kvietku tom skromnom
Svieti milosť Božia.

Vzduch tu zdravý, čistý,
Nebo sa usmieva:
Len žiaľ, v kraji krásnom
Že piesne ubýva!

II.

Pred nedávnom s druhom
Spevným som sa sišiel:
Viedol ma v pekný kút...
Jak by rajom išiel.

Tak som mu povďačný,
Že ma v kút ten zvábil,
Že mi rajské sady
Tie oku odhalil.

Okúzlený zjavom
Velebnej prírody,
S obdivom zavolám:
»Či sme my nie v nebi?!«

Možno, blízko neho
Sa už nachodíme —
Zbožná tiš vôkol nás,
Jakoby v svätyne.

Nevyslovná radosť,
Slasť dušu zajala:
Tá bôľom zmietaná
Do spevu sa dala.

Tamdolu pod nami
Dietok hlas strieborný —
Tak ľúbezne, sladko
Dolinou to zvoní!

III.

Našimi Lúkami,
Krásnym liporadim
V ten kraj môj milený
Vychádzky si robim.

Pozastanem cestou,
Poľom kvietky sbieram,
Postretám pekný ľud,
Pritom vše zaspievam.

---

[1]) Podávame pre pekný cit vo veršoch týchto vyjadrovaný. „Je to — píše nám skladateľ — práca skromná, od ševcovského stolca.“
Red.

Úprimnosť, dobrota
Zračí z ľudu tvári —
Každé ťa tak pekne,
Uctive pozdraví.

Pole utešené —
Rozkošná idylla!
Tu dievča z Podlavíc,
Ako kvet-ľalia.

Tam z útulných viesok,
Z Riečky, od Tajova, —
S nimi sa postretá
Rada pieseň moja.

Krásne deti rodí
Podlavické pole!
Len by si hájily
Sladké zvuky svoje.

Dnes tým poľom krásnym
Tam tak pusto stojí.
Či sa pekný ľud náš
Už i spievať bojí?!

IV.

Závidí mi ten svet,
Že si rád zaspievam.
Nazdá sa, v rozkoši,
V pohodlí nažívam.

Mnohým zas nie k vôli
Pieseň moja milá.
»Piesne že netreba,
Že sa už vyžila.«

Nuž mne hviezdou ona
S neba sostúpila,
By mi svetlom krásnym
Žitie ožiarila.

Bez nej nemôžem byť,
Nech svet jak chce hromží.
»Spievaj a neustaň!«
Slúcham ohlas Boží.

»Nedaj si vziať pieseň!«
I mať poručila.
Odkaz tvoj mi svätý,
Mati drahá, milá!

* * *

V Laskomeri krásnom
Zvolil by som bývať,
Tou kvetnou dolinkou
O láske sniť, spievať.

Z cyklu »Pohľad na Bystricu.«

Obyvateľstvo Vondrišľa
dľa popisu r. 1901 a v skutočnosti.

Vondrišeľ (m. Merény, n. Wagendrüssel), spišské mesto v údolí Hnilca, asi $2^1/_2$ hodiny vzdialené od lesnej obce Hnilca a pretekané potokom Hnilčikom (Eisenbach), nie je natoľko nemecké, ako udáva sa na str. 88. Národopisnej mappy uhorských Slovákov alebo na patričnej mappe Spiša na základe krajinského popisu sostavenej. Podľa toho bol by Vondrišeľ čisto nemeckým, t. j. s 1463 obyvateľmi nemeckými, kdežto v skutočnosti, okrem istého počtu evanjelických Nemcov a asi 240 katolíckych nemeckých obyvateľov, je tam 887 Slovákov a asi 128 Rusnákov, ako tamejší r.-k. farár Juraj Bohorcsik ddo. 29. júla 1903 píše. Rozumie sa, že i sám ako mnohoročný súsed dosť dobre poznám toto mesto. Nemci tamejší dobre vedia i slovensky; preto sa tam na pr. v katolíckom kostole obyčajne len slovensky káže a nemecká kázeň býva iba na „baňskú

offeru" a 2 alebo 3 razy v roku. Toto je fakt, o ktorom sa každý nepredpojatý kedykoľvek presvedčiť môže.

V najnovšom čase rozmnožil sa počet Slovákov vondrišeľských, lebo pruskí Sleziaci otvorili tam bane, v ktorých pracuje blízo 200 baníkov nemeckých, slovenských, ba i poľských a maďarských. V náboženskom ohľade má dnes prevahu stránka katolícka, čoho pred dakoľko rokmi ešte nebolo.

Štefan Mišík.

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1902.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Holuby J. Ľ. Svatební písně slovenské z Bošácké doliny. (S podob. sberateľovou.) Č. Lid. XI. 101—102, 184—186. Písně slovenské z Bošácké doliny. Tamže 295—296. O ženských krstných menách. Let. Živeny III. 90—106. Dva razy na Tematíne. Slov. Pohľady 569—592.

Hontianska stolica. Hont a Wesselényi-összeesküvésben. Irta Matunák M. Hontvármegye č. 35—39.

Horal. Krátke milovanie. Dennica č. 3. Matkám našim. Tamže č. 4. Perko a prsteň. Tamže č. 6. Žožka kŕmi hydinu v. Mickiewicz. Dumka večerná. Dennica č. 9. Zem otcov v. Konopnicka M. Litevské pralesy v. Mickiewicz.

Horniačka. Zabíjačky v Srieme. Kultúrny obrázok. Dennica č. 3, 4.

Horniak. Bozk. Dľa cudz. Slov. Nov. č. 39. Dve sekyne. Tamže č. 75, 76.

Hornooravec. Stoličné shromaždenie v Orave. Ľud Nov. č. 44.

Horský Slavo. Klamný sen. Dennica č. 1

Horváth Anton. Dva kríže pri ceste. Vlasť a Sv. č. 30.

Horváth Fr. Božské riadenie. Jednota 201—203.

Hotár L. Obrázok P. Márie. Posol b. S. Jež. č. 1.

Houdek Fedor. (F. H.) Spoločenstvá a zákon. Hlas 35—48, 97—102, 137—141. Príspevky k miestopisu Slovenska. Tamže 52—54, 110—115, 142—144, 163—167, 200—205, 265—268, 294—301, 323—326. Politický obzor. Tamže 24—26. Nové potravné spolky na Slovensku a nový časopis maďarský pre ne. Tamže 67—69. O časopisoch českých, prinášajúcich častejšie zprávy o Slovensku. Tamže 90—91. Mesačník „Kronika", vydávaný a redigovaný K. St. Sokolom. Tamže 87—90. Vysťahovalectvo. Tamže 118—119. Vkus. Úryvok z Ruskinovho spisu. Tamže 145—146. Zprávy o spoločenstvách na Slovensku. Tamže 150—151. — Slováci a školy. Vystěhovalectví. Američtí Slováci. Slov. Přehled 428—429.

(*Hrabovský* Peter.) Peter Hrabovský z Hrabova, o cirkev, školu a spisbu evanj. slovenskú zaslúžilý v. Mocko J.

Hrabovszky Július. Zázrak. Z maď. voľne preložil Samo Czambel Danielovič. Vlasť a Sv. č. 5.

Hrabovszky Lujza M. Lydia. Voľne preložil Samo Czambel-Danielovič. Vlasť a Sv. č. 15.

Hrdlička L. J. Turany pod útokom. C. Listy č. 7.

Hričov. Hrad Hričov. (S obr.) Jednota 69.

Hrušovský Igor. Redigoval „Považské Noviny".

Hrúz S. Porozumel. Nár. Nov. č. 69. Malá nehoda. Tamže č. 78. Obeť náruživosti. Tamže č. 142. Po hore v zime. Tamže č. 152.

Humoristické prednášky v. Knižnica veselá.

Hurban Vajanský Svet. *Letopis Živeny.* Sborník zábavno-poučných prác. Vydáva „Živena" spolok slovenských žien. III. Turč. Sv. Martin. Tlačou Kníhtlačiarsko-účastin. spolku; 8° str. 231. — Kotlín. Román r. 1901 vyšlý (Rec. Hlas 76—82. Lit. Listy č. 2. Naša Doba č. 1. Slov. Nár. Listy č. 5—8, 12—14.) — Tretí kongress slovanských novinárov a čo bolo okolo neho. Cestopisné náčrtky. Let. Živeny III. 150—227. — Sláva ti, najvyšší. Harmon. M. Lichard. N. Nov. č. 37. Gogoľ a západní farisei. Tamže č. 37. Ján Kollár. Z prednášky, držanej v pražskom „Slovanskom klube". Tamže č. 45. Reč na XXIII. valnom shromaždení „Živeny" 6. aug. 1902 prednesená. Tamže č. 91. O posviacke chrámu vyšňovského a jeho maľbách. Tamže č. 106. Polstoleté literárne jubileum Ľva Nikolajeviča Tolstého. Tamže č. 108—110. Vianočný dvojspev. Tamže č. 150. Modlitba. V hudbu uviedol M. Lichard. Tamže č. 150 — Štefan Marko Daxner. Život, s pod. Záb. a poučné knižky II. Sv. 3. str. 37—41. Ján Kollár. Život. s pod. Tamže. Sv. 4. str. 43—48. Štefan Moyses. Život. s pod. Tamže III. Sv. 2. str. 26—30. — Je členom redakcie „N. Novín", v ktorých uverejnil mnoho nepodpísaných úvodníkov, a redaktorom „Rodiny a Školy".

Hviezdoslav (Pavel Országh). Sobrané spisy básnické III. vydané r. 1901. (Rec. v Lit. Listoch č. 3, 4.) — Z básne „A prvý voz..." (S podob. básnikovou.) Slov. Dom. Kal. 15—17. Mudrci v. Mickiewicz. Dievčina na rozcestí v. Mickiewicz. Preč z mojich očí... v. Mickiewicz. Hrob Agamemnona v. Słowacki. Otec zachvátených morom v El-Arish v. Słowacki. Pieseň o cárovi Ivanovi Vasilevičovi, mladom opričníkovi a statnom kupcovi Kalašnikovi v. Lermontov. Z básní Schillerových v. Schiller. Prorok v. Puškin. Básnikovi v. Puškin. Sloky v. Puškin.

Hýl K. E. (K. E. H.) Stana. Črta zo slavonskej dediny v. Tucič Sargjan. Bajram v. Malubdič. Kmotrovia v. Malubdič.

H. A. „Do svojho vlastného prišiel, a svoji ho neprijali". Posol b. Srdca J. č. 1, 4. Sv. Anton Paduánsky. Tamže č. 6. Pravidlá výchovy pre rodičov. Tamže č. 8. Balsam pre zlé časy. Tamže č. 11. Voda sv. Ignáca, spôsob jej užívania, a z nej vyplývajúce účinky pre telo a dušu. Tamže č. 11.

H. J. Koho radi majú. Preklad. Vlasť a Sv. č. 24.

H. J. ml. Blížiaca sa zima v. Berzsenyi D. Nikitov kapitál v. Gréville H. Fannyna pozostalosť v. Kármán J. Sila očí. (Triolet.) v. Kisfaludy K. Epigrammy v. Kisfaludy K. Moháč v. Kisfaludy K. Hortensia v. Maupassant.

H. Jozef. Posmešná. Dennica č. 1.

H. K. Jako som hľadal strýka. Dľa angl. Slov. D. Kal. 23—27.

H. M. Jako vyzeral pohanský Rím. Kat. Nov. č. 13. Slávnosť svätých apoštolov: Petra a Pavla a Cyrilla a Metoda. Tamže č. 13.

H. S. Vianoce v dome Lutherovom. (S obr.) Evanj. Kal. 54—55.

Choll A. Desaťtisícová odmena. Slov. Nov. č. 128.

Cholnoky Eugen. Z Budapešti po Šanghai. Slov. Nov. č. 170—173.

Chorvát Ján. Redigoval „Svetlo."

Chorvát Jur. O brezovskom garbiarstve. Pov. Nov. č. 1.

Chrobák Ondrej. Naničhodný vták v. Rėmer A.

Ch. S. Jako vyučujem Lutherovmu katechismusu. C. Listy č. 2—4. Význam viery. Tamže č. 7.

Ch. V. Svätý Anton, veliteľ armády v. Scheyring. — Chlieb sv. Antona. Veľký Obr. Kal. sv. A. Pad. 60.

Ignotus. Voľby. Hlas 33—35.

Ikrényi A. Niekoľko slov proti zlorečeniu. Kresťan č. 2. Dačo o ľudových spisoch. Tamže č. 10. Na pamiatku. Tamže č. 13. Bruchomluvec. Tamže č. 24. Večer. Tamže č. 26. Vyučovanie náboženstva v školách. Tamže č. 27, 28. Mať nemravností. Tamže č. 37. — Nákazlivá choroba človečenstva alebo čo sú to tie klebety. Listy sv. Antona č. 2. Niekoľko slov proti zlorečeniu. Tamže č. 2.

Inštitoris Jozef. Kostol pribylinský. (S obr.) Tranovský 130—133. Posviacka nového chrámu pribylinského. C. Listy č. 11.

Jablonovský. Boj proti alkoholismu. (Pokrač. z m. r.) Kat. Nov. č. 1—13. „Kamene budú volať." Tamže č. 6. — Bedlivý Ivan. Z maď. Kresťan č. 2, 3.

Jadro Nábožných Výlevov v. Radlinský Dr. A.

Jahn Hedviga. Ruže. Slov Nov. č. 267.

Jančok Ján. Čo všetko je vlastenectvo? N. Nov. č. 53.

Jančovkin J. Kto pečuje o ľud, pečuje o vlasť. N. Hlásnik č. 12. Národné povedomie. Tamže č. 14. Na postati. Tamže č. 16. Na púti života. Tamže č. 18.

Jankola M. — Rozpomienka na Lurd. Jednota 188—190.

Jánošík. Kapitán horských chlapcov v. Maršall G.

Jánošík. Rozprávka v. Salva K.

Janoška Jur. (J. J.) *Tranovský* v. Kalendáre. — „Kázeň" chrámovým stoliciam. (Z Ev. Listov.) C. Listy č. 1. Udalosti z minulého roku. Tamže č. 1. Synodálny zákon o cirkevnom hospodárení. Tamže č. 2. „Udajné" krivdy!? Tamže č. 3. Proti unii. Tamže č. 3 Theologia saltans — tancujúca theologia. Tamže č. 3. Všetko za maďarisáciu, ešte i spevník nábožných piesní. Tamže č. 4. Pavel Križko. Nekrolog. Tamže č. 4. Na Turíce. Tamže č. 5. Z krajinského snemu. Tamže č. 5. Cirkevné farchy. Tamže č. 6. Zo štatistiky. Tamže č. 6. V dobe konventov. Tamže č. 7. Prenasledovanie našej študujúcej mládeže. Tamže č. 7. „Tót papocska". Tamže č. 9. Potiský dištriktuálny konvent. Tamže č. 9. Z generálneho konventu.

Tamže č. 10. Rozširovanie našich spisov. Tamže č. 11. Kameň mlynský na hrdlo. Tamže č. 11. Slovo to tělo učiněno jest. K Vianociam. Tamže č. 12. — Andrej Braxatoris Sládkovič. (S podob. tohoto, jeho manželky a vyobr. pomníka.) Tranovský 62—70. Lic. theol. Ján Borbis. (Životopis s podob.) Tamže 107—109. Zo života a bojov hrdinských Búrov. (S vyobrazeniami.) Tamže 118—122. — Je redaktorom „Cirk. Listov“ a „Tranovského.“

Jaroslavin. Never, šuhaj! Dennica č. 4.

Jasenský F. Novoročný vzdych. N. Hlásnik č. 2. Ozvena. Tamže č. 5. Vítaj, jaro! Tamže č. 10.

Jednota v. Kalendáre.

Jeřábek J. Niekoľko slov o teplote v stajni. Evanj. Kal. 72.

Jermolov Ivan. Pod sňahom. Sl. Nov. 231—233.

Jesenský Fedor. Účtovňa v. Knižnica „Hlasu.“

Jesenský Ferdinand. *Mátohy* alebo: *Nočné Strassidlá z událostí žiwota.* K poučeniu a zabaweniu. Budapest. Tlačou Kolomana Rózsa a jeho manželky; 8° str. 34.

Jesenský Dr. Ján (J. J. — J. S. Enský). Idylla. (S obr.) Černokňažník č. 3. — Pesničky. Ľud. Nov. č. 37, 43. — Oľga. Pár listov z denníka. N. Nov. č. 37. Moja domáca pani. Tamže č. 81, 82. Z duše priateľovej. Romanca. Tamže č. 95. Papuča. Tamže 127—129. Bozk. List z denníka. Tamže č. 138, 139. Ženích. Zkizza. Tamže č. 150. — Sentimentálne verše. Slov. Pohľ. 189—191. Verše. („Či prídem na bál?... Nie.“ Zďaleka. Na pohľadnici. Sám.) Tamže 324—325. Na rampe. „Uderila jedna..“ To more. Tamže 366—367. „Anglická zábrada.“ Ty vravela si... Kam? Život. Tamže 425—428.

Jókai M. Nedorozumenie. Posl. A. Novák. Ľud. Nov. č. 26. Jozef Abu. Vlasť a Sv. č. 13. Tajomstvo. Prel. J. F. Tamže č. 18, 19.

Jonáš. Krokom že len... Slov. D. Kal. 10. Vzal bych ťa ja, dievča... Tamže 18. Išiel milý do doliny. Tamže 21. Poďme, dievky, poďme... Tamže 31. Stretla som Katku. Tamže 60. Horička zelená. Tamže 64. Moja mama, so mnou sama. Tamže 74.

Jurzyca Karol. A hegyes-torony. V. Karpaty.

J... Lúče adventného slnka. Rozprávka pre veľké i malé deti Božie. Evanj. Kal. 42—43. — Obrázky z našich časov. (I. Omyl. II. Presvedčenie. III. Drozd. IV. Junák. V. Klobúk dolu.) Ľud. Nov. č. 52.

I. O. Ovocie zoštátnenia školy. C. Listy. č. 4. — Čo robilo sa 3. a 4. apríla t. r. vo Veľkej Revúci? (Príspevok k našim krivdám.) N. Nov. č. 40.

J. V. J. Kostol paludzský. (S obr.) Tranovský 125—130.

Kačka Jozef. Chráň sa zahálania. Nedeľa deviatnik. Kazateľňa 52. Tela z mrtvých vzkriesenie. Slávny pondelok veľkonočný. Tamže 128. O nebi. Nanebovstúpenie Krista Pána. Tamže 158. Trojaké posvätenie chrámu. Slávnosť posvätenia alebo založenia chrámu. Tamže 372.

Kada Elek. Slepá láska. Poslov. —tka. Slov. Nov. č. 272.

Kadlčák J. M. Přátelé rolníkovy. Nová dom. pokl. 110—118.

Kadlečík Ján. Lid zvláštní. Cir. Listy č. 1. — „Hledejte království Božího!" Stráž na S. č. 1. „Náš Tomášek." Tamže č. 9.

Kálal Karol (K. K. — K. Neklan). Fašiankové kapitoly. Účinky liehových nápojov. Pre mládež i dospelých. Evanj. Kal. 73—79. Hrozný deň (21. júna 1621.). S vyobr. Tamže 121—124. — Ponejprv na slovenské půdě. Malý čtenář. č. 4. Dědina v horách. (S vyobr.) Tamže č. 9. Drátenici. (S vyobrazeniami.) Tamže č. 17. 18. — Po slovenských školách. Osvěta XXXII. 385—395. — Čomu sa máme učiť od Čechov. Slov. Dom. Kal. 11—14. O fajčení. Tamže 47—54. — Kotlín. Román Hurbana Vajanského. Česká kritika. Slov. Nár. Listy č. 12—14. — Jaké postavení v době přítomné zaujímá na Slovensku čeština? Slov. Přehled IV. Str. 14—22. Martinské slavnosti. Museálna spoločnosť. Živena. Odpor proti brožurce Meakulpinského. Sjezd přívrženců „Hlasu". Tamže 44—45. Volby na Slovensku. Tamže 97—98. Československá Jednota. Po volbách slovenských. Drobnosti ze Slovenska. Slovenské národní Listy. Slovenské večery. Tamže 141—143. Volby do stolič. výborů na Slovensku. Slovenští poslanci. Přednáška Kálalova v Praze. Tamže 193—194. Česká kniha na Slovensko. Vzájemnost československá. Maďarisace. Topografie Slovenska. Správy o Slovensku u nás. Slovenské Národní Listy. Tamže 236—238. Slováci v uherském parlamentě. Továrna na cellulosu v Sv. Martině. J. Škultéty opět ve vězení. Večer Živeny. Vyloučení slov. stud. Komenského „Listové do nebe." Rodný domek Kollárův. Tamže 282—285. Řeč poslance M. Kollára. Maďarisace v cirkvi katolické. Femka. Zákaz Slovenské čitanky. Neštěkej slovensky! Vystěhovalectví ze Slovenska. Tamže 243—245. † Pavel Križko. Československá továrna na buničinu. Brněnské divadlo v Prešpurku. Nové slovenské časopisy. 387—389. Řeč Ružiakova a Veselovského. Umělecká výstavka v Hodoníně. Otázka vzájemnosti česko-slovanské. Tamže 432—433. Výsledky slovenské výstavy v Hodoníně. Význam Uh. Skalice. Uhry, říše nezákonnosti. Násilnosti církevní. Pronásledování slovenského redaktora. Knihy na Slovensko. České pojednání o Slovensku. Pozemek rodného domku Kollárova. Tamže 477—480.

Kalandra Dr. Břetislav. O tuberkulose. Slov. Dom. Kal. 44—46.

(Pokračovanie.)

Literatúra a umenie.

Slováci a ich reč. Napísal Dr *Samo Czambel.* Nákladom vlastným. V Budapešti. Tlačou c. a kr. dvornej kníhtlač. V. Hornyánszkeho. 1903. Str. 269 a 3, v 8⁰. Cena 5 korún.

Obsah: I. Kedy sa Slováci dostali do svojich terajších bývaní. II. Kde všetko bývali Slováci. Slováci v Zadunajsku. Slováci na Morave. Slováci v severných Uhrách. III. Čo vieme o reči Slovákov. IV. V akých okolnostiach sa rozvíjala reč Slovákov. V. Počiatky spisovnej reči slovenskej. VI. Z bojov o osamostatnenie spisovnej reči slovenskej. Bernolákov pokus. Štúrov pokus. Odpor proti osamostatneniu spisovnej reči slovenskej. Hodžovsko-Hattalovské opravy. Nový pokus s češtinou. Návrh dvojrečovitosti a literárna vzájomnosť československá. VII. O stave terajšej spisovnej reči slovenskej. VIII. Potreba preskúmania ľudovej reči slovenskej. IX. Na ukončenie. Politické momenty v otázke československej. Cirkevné momenty v otázke československej. Kultúrné dôsledky úplného osamostatnenia spisovnej reči slovenskej.

Pôvodca obšírne dokazuje, že Slováci svojím pôvodom prináležia nie k západným Slovanom, ale k južným. Rozumie sa, nepresvedčí nikoho. Dôkazy jeho vo väčšine sú takej povahy, že na nás kniha robí v mnohom trápny dojem. Uvádza pár drobností, ktoré ešte zdaly by sa svedčiť za jeho hypotésu; ale tie tiež odpadnú, keď považime zemepisné položenie slovenského jazyka. My Slováci tak bývame, že v našom jazyku najde sa všeličo spoločného s jazykmi južno-slovanskými, na inej strane zase s jazykom východno-slovanským, ruským. Už Dobrovský (Geschichte der böhmischen Sprache und Litteratur) pokladal slovenčinu za priechodný článok medzi češtinou, horvatštinou a poľštinou. No zato neodlučujeme sa od západných Slovanov.

Ináče dr. Czambel toľko robí za našu slovenčinu, ako nikto iný: nás s ním má čo sjednocovať. I v tejto knihe jeho jest dosť dobrého, pre nás užitočného. O to ide — píše na str. 226 — „aby nielen formy nášho spisovného jazyka boly slovenské, ale aj jeho látka. Poslovenčiť spisovnú reč čo do látky, to je cieľom môjho snaženia.“ Slová tieto povedané sú tak, ako by naša spisovná reč čo do látky svojej nemala ničoho slovenského; potrebujeme si pripomenúť len jazyk Sládkovičov, S. Chalupku, Janka Kráľa, Bottu (áno už Hollého jazyk látkou svojou je hodne slovenský), a ukáže sa nám neoprávnenosť takého úsudku. Ale odpustíme prepiatosť vyslovenia a tešíme sa takému snaženiu z celej duše.

Šk.

Pod jarmom. Román zo života bulharského v predvečer osvobodenia. Od *Ivana Vazova.* V troch častiach. So schválením pôvodcovým preložil S. J. Zachej. Turčiansky Sv. Martin. Vydanie Kníhkupecko-nakladateľského spolku. 1902. Strán 536, v 8⁰. Krámska cena 3 koruny 50 halierov.

Čitatelia naši vedia, kto je Ivan Vazov. V Slovenských Pohľadoch vyšly jeho práce: *Dedo Nestor* (1890), *Nie milí nie drahí* (1891), *Gorolomov* (1893), *Temný hrdina* (1894). Pán S. J. Zachej, ktorého zaujatosti ďakoval ich náš časopis, teraz pre Kníhkupecko-nakladateľský spolok preložil i najväčšie dielo bulharského výtečného spisovateľa, román *Pod jarmom.* Z neho poznáme, čo dialo sa v Bulharsku roku 1876,

pred veľkou ruskou vojnou, ktorou osvobodilo sa zpod tureckého jarma. Umením Vazova zobrazené tie deje nás Slovákov dojímajú ako niečo veľmi nám blízkeho. Z románu bulharského, ktorého čítaním budia sa v nás samé vzácne city, pritom ešte i učiť sa môžeme.

Do 31. augusta román *Pod jarmom* možno dostať za predplatnú cenu, 2 koruny 50 halierov; potom bude sa predávať po krámskej cene, 3 kor. 50 hal. Príhlasy a predplatné peniaze prijíma v Turčianskom Sv. Martine pán Jozef Capko, pokladník Kníhkupecko-nakladateľského spolku.

Ottův **Slovník Naučný.** Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Majitel, vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. Sešit 460—470 *Rakousko.* Sešit za 72 hal.

O vzraste slovanského vedomia v českom národe za posledných tridsať rokov sotva by sa mohlo hovoriť, keby sa malo súdiť z porovnania starého Riegrovského Slovníka Naučného s novým, Ottovým. Rozumieme porovnanie v nich slovanských vecí a ducha, ukazujúceho sa pri opisovaní slovanských vecí v tom starom a v tomto novom Naučnom Slovníku českom.

Raz, možno, dôkladnejšie dokážeme toto tvrdenie; teraz dotkneme sa v novej encyklopädii len východnej politiky Rakúsko-Uhorska, spomínanej v článku *Rakousko*, začínajúcom sa v 466. sošite. Povolanie Austrie, vytisnutej z Nemecka, že je na východe. Už pri líčení dejov z prvej polovice XVIII. stoletia (str. 141) s akýmsi poľutovaním hovorí sa, že tureckou vojnou 1736—1739 Rakúsko prišlo o všetky krajiny, ktoré boly sa mu dostaly v požarevackom pokoji roku 1718 — totiž o značnú časť Srbska (s Belehradom), Bosny a Valachiu až po Olutu. Veru podivne hľadí na srbské záujmy, kto také poľutovanie môže po česky vysloviť. I priechod Suvorova čez Alpy pripomenutý je tak, ani čo by z nemeckého bolo odpísané. Po roku 1849 „v zahraničné politice vláda (viedeňská) ukázala starou neprozíravost. Nenahlédla, že postavení Rakouska je v Italii i v Nemecku neudržitelné, aby byla dovedla vzdáti se ho s nejmenšími možnými ztrátami a za úspěchy na místech jiných. Nevystihla, že těžiště rakouské zahraničné politiky se přesunulo na jihovýchod. A přece válečné nepokoje let 1853, 1854 přímo ukazovaly na Balkán. V červenci 1853 vypukla válka mezi Ruskem a Tureckem, do níž 28. břez. 1854 zasáhla i Francie a Anglie svým válečným zakročením proti Rusku. Úspěchy, kterých se v prvé době válečné domohlo Rusko proti Turecku, nemohly nechat Rakousko lhostejným. Když Rusové 23. břez. 1854 překročili Dunaj, Rakousko zvláštní notou požadovalo na carovi, aby vojsko ruské vyklidilo se z podunajských knížetství, a spolu soustředilo značnou moc vojenskou v Uhrách a v Sedmihradech. Rusko musilo se podvoliti, stáhlo svou brannou moc z podunajských knížetství, do nichž podle úmluvy s Tureckem ze dne 14. června 1854 vtáhlo vojsko rakouské. Tím Rakousko na dlouhou dobu znepřátelilo si Rusko, které vidělo v zakročení rakouském nevděk za pomoc ruskou v r. 1849. Ovšem vděčnost nikdy v politice nerozhodovala. A byli-li vojenské operace z roku 1854 pochybeny, chyba byla v tom, že nedovedly říši Habsburské přinésti nižádného cennějšího zisku. (Str. 147.)

Roku 1875 vypuklo povstanie v Bosne a Hercegovine, nasledujúceho roku šly do vojny i Srbsko a Čierna Hora. Tu od počiatku očakávala

sa pomoc od Ruska. Ale nemá jasného poňatia o tom, ako povstala ruská vojna, kto napísal vetu: „Veřejné mínění v Rusku působilo na straně jedné a jistota, že nezakročení vydalo by v šanc všechny sympatie, jimž Rusko na Balkáně se těšilo, s druhé strany svým tlakem.“ (Str. 154.) „Dne 24. dub. 1877 počala se válka rusko-turecká, jež skončila se v lednu 1878 úplným vítězstvím ruských zbraní. Dne 3. břez. byly smluveny předběžné podmínky míru (mír Svatoštěpánský), *s nímž však Rakousko nijak nemohlo býti spokojeno.* O okkupaci Bosny a Hercegoviny Rakouskem nebylo ani zmínky. Mimo to měl býti vytvořen velkobulharský stát, jehož hranice by byly sahaly až k Jaderskému a Aegejskému moři.“ Vec prišla pred berlínsky kongress, hranice Bulharska vymeraly sa užšie a Rakúsko bolo splnomocnené okkupovať si Bosnu a Hercegovinu... „V zahraniční politice těší se Rakousko míru a pokojnému uplatňování svých sil.“ (Str. 155.)

Povolanie Taaffa roku 1879 a obrat vo vnútornej politike rakúskej Ottov Slovník Naučný považuje za prirodzený následok toho, že Bosna a Hercegovina dostaly sa do rúk Rakúsko-Uhorska. „Zasažení do balkánských událostí a obsazení Bosny a Hercegoviny nezůstaly bez vlivu — a to značného — ani na vnitřně politické poměry Rakouska. Ba bosenská otázka způsobila docela zvrácení politicky mocenských poměrů mezi parlamentními stranami v naší říši. Stala se zevní i poslední pohnutkou k tomu, že rozhodující kruhy se odvrátily od německé strany ústavověrné a povolaly k vládě skupení stran slovanských a z Němců klerikály.“ (Str. 155.)

Takéto predstavovanie veci môže len pomýliť ľudí. Keď dostaly Bosnu a Hercegovinu, rozhodujúce kruhy viedenské nemaly ani v ume meniť systém vnútornej politiky. Vtedy, možná vec, boli by sa usilovali ešte väčšmi „tlačiť Slovanov k stene,“ ale pomýlila sa akosi ústavoverná strana Nemcov, panovavšia v Rakúsku od roku 1867, a vohnala rozhodujúce kruhy do toho, že probovaly zmenu. Keď východná politika už bola od císára schválená a okkupovaním Bosny už uskutočňovaná, ústavoverná strana (Herbst, Giskra) ešte neprestávala brojiť proti nej hlavne preto, že okkupácia stála 62 milliony. Tak urputne si viedla, že pri ministerstve, ktoré z nej pošlo, protivila sa odobreniu berlínskej smluvy, nechcela odhlasovať branný návrh a rozpočet ani len dočasný, na jeden mesiac. Cisár bol prinútený teda opreť sa na iných činiteľov. Ale že to nebolo dobrovoľne, nevytekalo z rozmnoženia slovanského obyvateľstva okkupovaním Bosny a Hercegoviny, videť z toho, že zahraničná politika i pri Taaffovi zostala taká, aká bola, išla ruka v ruke s politikou berlínskou, áno stala sa ešte protislovanskejšou. Rakúsko-Uhorsko vstúpilo do spolku s Nemeckom, potom i s Talianskom. A i vo vnútornej politike už roku 1897 chceli sa vrátiť k Nemcom, zachrániť im nadvládu.

Srbmi Bosny a Hercegoviny vôbec nemôže byť podopretý, rozmnožený slovanský element Rakúska, Cislajtánie. Veď okkupované zeme ako by pripravovali pre Uhorsko, pre Maďarov. Od počiatku dôsledne dávajú ich spravovať Maďarom, v duchu Andrássyho politiky. K vôli tomu za spoločného finančného ministra teraz, po smrti Kállayovej, postavili opäť Maďara. I svoje fantásie o maďarskej imperii (Nagymagyarország), ktorá mala by sa rozprestierať až po Čierne more, Maďari zakladajú na Bosne

a Hercegovine. Od takejto východnej politiky Rakúsko-Uhorska Česi pre seba čoho očakávajú?

Pravda, v novom Slovníku Naučnom rozumejú to akosi inak. V ňom (str. 135) na pr. dôležitosť Rakúska dokazujú i tým, že i Bismarck, najprv veľký nepriateľ Rakúska, pozdejšie pracoval na zachránení jeho celistvosti. (Rozumie sa, veľký Nemec tak dopomohol mu na berlínskom kongresse i k Bosne a Hercegovine.)

Šk.

Pozoruhodná báseň. V *Dennici* vyšla pod nápisom *Melodia* táto pozoruhodná báseň:

Zas vane opojivá vôňa orgovánu
A súmrak vľúdny padá zvoľna shor;
Hasnúce žiare bielym svetlom ešte planú
A plný mesiac vzchádza ticho na obzor.
Mdlá silhouetta vŕby v hlbine sa trasie
Mi pod nohami v rieky zrkadle . . .
Prestáva bolesť a sa budia v duši zase
Myšlienky zašlé, dávno pobľadlé.
Jak vľúdno je tu . . . Za riekou tam vo tme kdesi
Sa ozval ticho piána zvuk nesmelý;
Udrela v túžbe biela rúčka na klávesy
A tesknou melodiou zavznely.
Tá melodia! — Tak je srdcu blízka, drahá,
Tak známa je . . . ach, áno, dobre viem —
Za zašlých hodín šťastia ztrateného blaha
Som vtedy načúval jej — rozumiem.
A znie — a v duši roztúženej kúzli znova
Ten biely profil sladký, čierny zrak,
Mne je, jak čul by som zas vrúcne slová:
„Ja mám ťa rada“. . . Darmo však.
A bolo tak. Orgován v kvete voňal vtedy
A táto melodia znela nám;
Nad horami stál ticho mesiac bľadý —
Ty zabudla si? — Ó, ja pamätám! . . .
Pamätám dobre, áno, a tak clivo je mi.
Tak clivo — nie však viacej za tebou:
Tá illúsia klamná je mi drahá veľmi,
Čo naivne veril som, že ty si ňou.
So žiaľom poznal som, že nebola si taká — —
Je lepšie rozísť sa a zabudnúť.
Cieľ svetlý zve mňa, teba svet zas láka,
A cesty krížne sú: Nuž — šťastná buď! —

Ľahko, nestrojeno a poeticky, v obrazoch sa vyslovuje. Ako keď povolaná ruka udre na klávesy piána, i tu hneď poznáme nadanie, povolanosť veršovať. I prosodia bezvadná, čo u nás (lebo neučíme sa v školách) nie vždy býva. Pritom pod básňou je nové meno: *Andrej Klas.* Pozdravujeme ho!

Slovenské Pohľady.

Piťove husle.

Dušou mojou znovu tiahnu
starých husieľ sladké tóny,
keď náš Piťo pánom hrával,
až sa chvely pavillony.

Vtedy srdcia ohňom vzplály,
ožívaly pánom muchy,
krv ich mladá, nepokojná
teplým prúdom bila v sluchy.

Ach, tá pieseň našich holí,
keď jej tóny z husieľ blysly,
zobúdzala túžbu v duši,
šľachetnosť a krásu v mysli.

Škoda večná, škoda husieľ,
nezahrajú viac už pánom!
Slovenska v nich víly biele
tancúvaly — dínom dánom.

Slovenska dnes bielu vílu
palicami bijú páni,
a tá naša krotká pieseň
zvuči nad ňou v nariekaní.

Bijú páni tvrdosrdcí,
ale vílu piesne kryjú:
snáď dá Pán Boh, mocní páni
bielej víly nezabijú.

A jak umre pod ranami,
pre vás hanba, mocní páni:
krivonosí nezadlho
vyprášia vám dolomány.

A keď umre naša vila,
harmálesy vaše zhnijú,
lebo veď sú napisané
na slovenskú melodiu!!

Kýčerský.

Pred oltárom.

Povesť.

Napísal *Ján Čajak.*

Malá železničná stanica vážska je neobyčajne živá. Na laviciach, položených na slobodnom priestore, sedia ľudia, zväčša ženy, staré i mladé. Badať na nich napnutosť. Zraky často obracajú sa v tú stranu, zkade vlak má prísť. Rozhovor viazne, len kde-tu počuť: „Ozaj, ako vyzerá?“ „Či sa neopozdili?“ Pri týchto slovách starosť a nepokoj rozprestrel sa na tvári jednej staršej ženy; ale akože by i nie, keď čakajú domov vojakov. Hej, pred troma rokmi tiež tak mnoho, ba viac sa ich sišlo, ale aký to rozdiel! Vtedy smútok, žiaľ a slzy. Ruky matkám kŕčovite skľúčené, oči od plaču červené úzkostlive tekaly v očakávaní osudného okamihu, v ktorom im vezmú synov, aby slúžili kráľovi, aby šli „na vojnu“.

V tom ozval sa signál. Tváre ožily. Všetci skočili na nohy. Stará žena, naprávajúc si ručník na hlave, uprela pevne zrak v tú stranu, odkiaľ mal prísť vlak. O chvíľku zjavil sa biely obláček a pod ním pohybuje sa čierna čiara. Krátke zahučanie oznamovalo, že vlak preletel čez železný most nad riekou. Malý kotúč pary vyletel z parostroja a za ním ostrý hvizd znamenal príchod vlaku. Stráň predlžila a podávala hlas jeho so skaly na skalu, až zanikol. Vlak vždy tichším a tichším tempom približoval sa, odrazu zafuňal, ako čo by si vydýchol po ťažkej práci, a zastal.

Vo vozni tretej triedy počuť bolo spev, ktorý jednak hneď umlkol. Dvere sa otvorily a šuhajci s vojenskou čiapkou na hlave, pošinutou na pravé ucho, viržinku v ústach a slamku z nej za uchom, schodili dolu. Každý niesol so sebou kufrík.

Boložе to radosti! Tetka Miklúšovie — tak ju volali — nevedela sa dosť načudovať na svojom Boľovi, tak opeknel. Tvár ako panenka, len tie fúziky trochu kučeravé ukazovaly vojaka.

Boľo pritisol k srdcu svojmu matku, vybozkával svráštelé líca, ktoré zvlažené boly slzami radosti. Medzitým kamaráti jeho sa tiež uvítali so svojimi. Každý sa poberal do svojej dediny. Podali ruku Boľovi, klopnúc opätkami salutovali po vojensky, a aby videl svet, že sú oni skúsení a z „mesta“, povedali si na rozlučnú: „servus!“

Boľovi tak ľahko bolo okolo srdca. Slobodným sa cítil ani vták. Ten kostolík, ktorý sa nad neďalekou jeho rodnou dedinkou vypínal, ako čo by ho bol vítal, áno i tá stráň so svojimi skaliskami a šumivým borom sa mu zdala byť niečo veľmi milého a sviatočného. Matka vytešená šla popri ňom po chodníku. Vše zastala. Obzrela si ho, či je to ozaj on. A keď ho videla takého strojného, takého svižného, zabudla na žiale, zabudla na trápenie. Začala mu rozprávať, čo sa stalo vo Vážskej: kto umrel, kto sa vydal. Boľo počúval a len niekedy nadhodil otázku.

„Čo myslíš!“ povie matka, „zať Gašparovie ti umrel.“

„Ale Martin?“ spytuje sa Boľo.

„Veru Martin. To ti tak bolo: kosili sená, nuž a on všade prvý. Vyhriaty napil sa vody. O dva týždne bolo po ňom."

„A žena veľmi banuje za ním?"

„Nuž veru bolo všelijako. Čo myslíš! tri siroty zostaly po ňom, a ona je ešte hodná, mladá. A to veľké gazdovstvo tiež nejde tak, potrebovalo by mladšieho gazdu. Starí sú, pravda, ešte živí, i čerství; ale, vieš, predsa nejde im to tak, ako im išlo."

„A Anička Ondrášovie sa ešte nevydala?" spytuje sa Boľo, ako by nič, ľahostajným hlasom, a pritom uprel zrak na chodník.

„Veru nie. Bolo počuť, že ju Jožko Matejovie pýtal, a ona nič. Ja neviem, prečo sa len nevydáva? Keď sa jej niekto spýta, vždy len odpovie, že sa ona nevydá. Koho si len chce vyčkať? Dievča chudobné nemá preberať."

Boľo nepovedal ani slova. Medzitým prišli do dediny. Prse vypnul a tak kráčal ani na strunách. Matka tiež ako čo by omladla, kráčala rovno popri ňom, ako čo by chcela bola povedať: pozrite, akého mám syna, však je pekný?

Ľudia sa shŕkli okolo nich. Každý mu podal ruku, usmieval sa a privítal ho. V oblokoch bolo badať črty ukrytých dievčenských hláv. Boľo nepozorovane pozrel do obloka jedného dreveného domčeka. V oblôčku videl pri rozmajríne a muškáte čerstve natrhanú kytku a ako by sa bolo niečo zabelelo. Úsmev preletel mu okolo úst. Kývol nepozorovane hlavou a šiel s matkou domov.

Rozletel sa chýr po dedine, že Boľo Miklúšovie prišiel z vojny. Každý len o tom hovoril. Celá rodina sa sišla večer u Miklúšov. Prišiel i strýk Tomáš, vicedirektor famílie, aby pozdravil prišlého úda „slávnej famílie Vážskej." Vážska bola dedina zemianska. Obyvatelia, vyjmúc Židov a pár želiarov, bo i všetko zemani, menom Vážsky, len že sa nevolali podľa toho, ale podľa prímenia, alebo podľa rodov, ktorých bolo šesť.

Matka vítala a usádzala. Krčiažtek s hriatym koloval; ani škvarky v ňom nechybovaly. Baranina, len nedávno zasolená, samý šialik (ešte mu i krčmár, ktorý bol i mäsiarom, voľkal), len tak voňala. Tvarožníky, krumpľovníky tiež nechybovaly. Jedným slovom bola hostina na počesť Boľovu. Nebolo konca-kraja vypytovaniu. A ešte aká zvedavosť nastala, keď ukázal na ľavom ramene tättovírované srdce a v ňom meno, a rok i deň svojho narodenia i slúženia. Strýc Tomáš sedel za vrch stolom. Pomaly si baťkal zo zapekačky. Pretiahnuc si rukou ako srieň fúzy, začal rozprávať, ako to dobre a spravedlive bolo, keď synkovia zemianski nemuseli vláčiť tela, lebo mali krajšiu robotu, a síce: pri reštauráciach tvoriť banderium, na ohnivých sivkoch a vraníkoch pred vicišpánom harcovať, ktoré už predtým doma poriadne vyobročili. „Teraz musíš i vojenčiť i daň platiť a nemáš nič. Família hynie po horách na rúbaní a pri pltníčení." Vzdychol si strýc Tomáš a nazrel do krčiažteka.

Už sa dávno bolo zmrklo, keď sa rodina rozišla. Matka šla si ľahnúť, keď všetko poupratovala. Boľovi tiež postlala.

„Nejdeš spať ešte?" spýtala sa, vidiac, že si neľíha.

„Mne sa ešte nechce. Pôjdem ešte trocha von."

Vyšiel pod strechu, tam rukou siahol pod hradu. Vytiahol píšteľku, ktorú bol pred troma rokmi ta položil. Prebehol prstami po nej a ozvaly sa milé, dávno nepočuté tóny z nej. Namočil ju ešte vo vedre, aby mala lepší hlas, potom, prejdúc čez dvor a záhradu, vyšiel na záhumnie. Priložil k ústam píšteľku a zanótil si na nej tú starodávnu:

„Preleť, vtáčku, preleť,
Ej, ponad biele túrne,
Povedz šuhajkovi,
Ej, aby prišiel ko mne."

Hlas píšteľky sa rozliehol po doline. Bol krásny jasenný večer. Chladný vetrík povieval. Šumot borovíc blízkej stráne miesil sa so žblnkaním pod ňou tečúcej rieky. Dedina bola tichá, len kedy-tedy ozval sa brechot psa. Mesiac pomaly dvíhal sa na oblohe, v jeho lúčach krajina sťa postriebrená rozprestierala sa. Vlnky rieky blýskaly sa. Bolo šiel pomaly popri plotoch, až zastal pri jednej záhrade. Oprel sa o plot a píšteľka jeho zavznela roztúženým hlasom. Šumot ľahkých krokov bolo počuť, a hľa, v záhrade zabelela sa postava dievčiny, pomaly blížiacej sa k plotu. Prehodil sa čez plot a už držal dievčinu v náručí, ktorá s oddanosťou položila hlávku na plece šuhajovo.

Dlho držaly sa v objatí bezmluvne, len tlkot sŕdc svedčil o rozvlnených citoch. Konečne vymkla sa Anička z náručia šuhajovho. Slzy ligotaly sa jej v očiach, a predsa blažený úsmev prezrádzal veliké šťastie, ktoré cítila v túto chvíľu. Veď tri roky ho čakala, túžila za ním, bála sa oň, či jej verný zostane. Koľko narážok, úštipkov bolo jej treba pretrpeť. A to všetko minulo, veď je tu, on, drahý. Vytiahne z ručníka kytku a vezme klobúk šuhajov, podperí ho. On obvinul ruku okolo svižného drieka a nahnúc sa k jej tvári pobozkal svieže pery dievčaťa.

A dlho potom ešte stáli jeden pri druhom, veď toľko si mali čo povedať, nevediac sa dosť nahľadeť jeden na druhého.

Gašparovie dom stál na prostred dediny. Jednoduchý, no priestranný kamenný dom, pekne, čisto obielený. Široký dvor a rozsiahle hospodárske staviská dokazujú, že tu býva hospodár, ktorý je dobre operený. Zo staje vyšiel starec v kabanici a v bielych súkenných nohaviciach. Krpce mal na nohách a klobúk so širokou partieou a obšúchaný sedel mu na hlave, zpod ktorého sťa srieň biele a riedke vlasy padaly mu na zamastený golier. Tisol pred sebou tragač, naplnený trusom zpod statku, na blízku hnojnú kopu. Zastal, zhlboka si vzdychol, ručníkom utierajúc oholenú tvár, na ktorej už hodné strnisko ukazovalo, že je blízko sobota, čas holenia.

Jozef Gašparovie, tak ho volali, bol najbohatším gazdom v celej obci. Ľudia hovorili, že strieborniaky mericou meria. To je pravda, že keď za doby „geniálneho ministra" *** staré dvadsiatniky prestaly mať cenu, on veru poriadno vrecko odniesol na zámenu do najbliž-

šieho berného úradu. Mal k tomu i mnoho poľa, lúk, pašienok a hory ešte nedotknutej. Dva páry volov, viac kráv a veľký kŕdeľ oviec doplňalo jeho majetok. Kto ho nepoznal, nebol by ho držal za „pána brata“ slávnej famílie, ale za chudobného sedliaka. Do obecných, alebo cirkevných záležitostí sa nikdy nestarel, nie že by sa nebol rozumel, ale nevedno či z egoismu, či z príčiny tej, že sa mu zbridily manipulácie popanštených, v dlhoch po uši trčiacich údov famílie. Bol stelesneným typom slovenského gazdu, ktorý svojmu hospodárstvu obetuje celý život, každú myšlienku a silu. Pracoval neúnavne, neštítil sa nijakej roboty a to požadoval i od ostatných údov rodiny. Povrávalo sa, že zať jeho umrel od prílišnej roboty. Jeho žena, chudá, ale kostnatá, bola mu opravdovou pravou rukou. Ona dom viedla. Varila, prala, starala sa o všetko. Dohliadla na všetko, vôbec všade jej bolo, ale i boly komory plné masti, strovy, a truhly rozličného plátna.

Skromný bol do neuverenia. Obyčajne ľudia ho držali za skupáňa. Ale to je nie cele pravda, lebo on nie tak pre lakomosť shŕňal, ako z vnútornej potreby úsilného pracovania. Čas mal vymeraný sťa hodiny, a tak i on stal sa strojom práce, a predsa kedy-tedy pár slov prehodených prezrádzalo, že pozoruje i záležitosti iných a tá passivita že je len zovnútorná. Na učenosť nedal mnoho. Doktora nikdy nevolal. Raz ťažko ochorela mu žena, tak že málo nádeje bolo k jej vyzdraveniu. Radili mu, aby dal zavolať lekára. „Ver sa tá ťažko vyhrabká,“ povedal tichým a spokojným hlasom, a išiel po svojej práci, nechajúc lekára na pokoji.

Zuzka, jeho dcéra, vyšla na dvor, nesúc v šaflíku nápoj pre kŕmniky. Bola vysoká, pevná, dosť príjemnej tvári žena, asi dvadsaťsedem ročná. Keď videla svojho otca tiskať ťažký tragač, nechala šafeľ na strane a prišla k otcovi, aby mu pomohla.

Mlčky vzala z rúk jeho tragač a pružným krokom potisla ho až na hnojisko.

„Ale čože to len robíte? To je nie pre vás robota. Veď sluha príde už skoro z hory, nuž vykydá.“

„Daj pokoj, dievka moja. Jano bude mať roboty dosť; hľa, treba mu sečky narezať, stelivo pripraviť. Roboty dosť, a sluha darebák už mohol pred dvoma hodinami tu byť. Hej, škoda Martina!“ šomre si starý popod nos. „Robota by nám bola šla, ako po masle. Tá nešťastná choroba!“

Zuzka si tiež vzdychla, a do očú vstúpily jej slzy, keď si pomyslela na smrť mužovu, s ktorým len sedem rokov žila, a hľa, teraz je vdova s troma sirotami.

„Ďalej to tak nemôže ísť; gazdovstvo hynie a ja starý nedovladzujem. Musí to inak byť,“ a pozrel Zuzke významne do očú.

Zuzka porozumela otcovi a zármutok rozlial sa jej po tvári. Rana smrťou mužovou zadaná nebola ešte zacelená a deti jej tiež robily starosti. Odvrátila sa mĺčky od neho a vezmúc šaflík vyliala nápoj kŕmnikom, ktoré s kvikotom a grúlením vítaly svoju mladú gazdinu. Narážka otcova na vydaj ju prekvapila. Do týchto čias v smútku pohrúžená nemyslela na tieto veci. Žila po smrti mužovej

tichý život, zaplnený domácou robotou a starosťou o dietky svoje. Rozpomienky na muža boly tak svieže, že iným dojmom nedostalo sa miesta, a teraz, hľa, otec odrazu zasial jej novú myšlienku, ktorá začala v nej robiť nepokoj. — „Eh, čo!“ usmiala sa smutne. „Hlúposti!“ a prešla rukou čelo, ako čo by odohnať chcela dotieravú muchu ztadeto. Ale tá ju sprevádzala neúprosne i do izby; len keď zazrela buclaté najmladšie dieťa svoje šmýkať sa po dlážke, drdlajúce a rúčky rozprestierajúce proti nej, vtedy nechala ju.

Skočila k malému Paľkovi, privinula ho k hrudi, náružive celovala zafúľané líčka dieťaťa. „Nie, nie“ — vyhŕklo jej z úst, a zase silne objala dieťa, ktoré prekvapeno pozeralo na ňu, keď pocítilo na tváričke odkvapnuté slzy materine.

Jej mať osievala múku, lebo mali zajtra piecť chlieb. Sústrastne pozrela na dcéru. „Nežiaľ už toľko, dievka moja; veď je Pán Boh dobrý, on všetko napraví. Hľa, máš z čoho žiť i deti tvoje: nuž čo sa máš prezpriliš trápiť a žalostiť?“

A prešiel deň, noc zaľahla a s ňou pokoj rozložil sa nad celou rodinou, len Zuzke neprichádzal na víčka spánok. Rozličné myšlienky rojily sa jej v hlave. Darmo myslela na každodenné veci, na deti. Jej pery kedy-tedy i modlitbu šeptaly, no otcove slová nedaly jej pokoja.

Bola nedeľa. Boľo už zavčas rána vstal. Čistil si šaty a čižmy, aby na nich nebolo škvrny, a to tak pilne robil, ako čo by sa bol strojil na „parádu“ pred cisára. Ale ako by i nie, veď dnes ho mala po prvý raz videť v chráme celá dedina a famíllia. On cítil, že zraky všetkých, keď pôjde, uprú sa naňho, vedel, že nejedno srdce rýchlejšie bude biť pri pohľade naňho, lebo darmo je, vojenčina pôvabnejším, vzácnejším robí šuhaja. Veď za tri roky bol v cudzine, a za ten čas len kedy-tedy na pár dní prišiel domov na návštevu, ako pán. Vojak je ako i študent. Cítia sa oba v rodisku svojom ako „nadľudia“. Ale ani inak nemôže byť, keď z nich už na desať krokov páchne múdrosť. Hľa, ktorýže z mládencov vie tak štíhlu cigarettu ušúľať, hltať dym a nosom ho vypúšťať, čo mu ani slzy v očiach nezahrajú? Ktorýže sa vie tak rozkročiť, lýtka vystreť, pohybovať nimi, čiapku v tylo zastrčiť a prázdnym patrónom opatrenou trstenicou poklepkávať po vyleštených sárach? Oj, to veru ani jeden z tých, čo sveta nezkúsili, čo cisára neslúžili. A veru i cítia svoju neroveň a závistlive pozerajú naňho, ale len potajme. Nejeden doma na skrytom mieste probúva osvojiť si spôsoby jeho. A tak i Boľo cítil vážnosť svojho prvého vystúpenia, od ktorého záviselo jeho prvenstvo medzi mládežou vo Vážskej.

Matka s utajenou radosťou pozerala na svojho syna. Riadila izbu. Obloky stierala od rannej rosy, vôbec vrtila sa i ona. Na posteli už ležaly jej sviatočné šaty — sivé listerové. Sukňa dlhá, samá riasa, lebo keď ju šili, neskúpili s látkou, ako teraz. Driek je ako sa patrí, čiernymi zamatovými šnúrkami ozdobený, a čepec, hlavná ozdoba vydanej ženy — nie ako teraz, čo nerozoznáš dievča

od ženy, keď chodia obe holou hlavou až hanba —, čepec je akurátny, zakryje celú hlavu. Kvety fialkovej farby, medzi ktorými množstvo drobných, na drôtiky nastýkaných čiernych perličiek sa blyští a končí sa stuhou čiernou — takou, akej hockde už nenajdeš — hodvábnou, na dlaň širokou, vlnistou. Veľký turecký ručník s bielymi strapcami, najrozličnejších farieb a vzoriek na plece, a atlasová zásterka s čiernou čipôčkou tvorí parádnu toilettu pani urodzenej. Je pravda, že všetko toto je už trochu vybľadlé, ba poznať pri bedlivejšom pozorovaní i zašívanie. Ale ako by i nie, veď sú už asi tridsať rokov v truhle a okrem vetrenia len na výročité slávnosti a pri druhých významných udalostiach uzrú slniečka Božieho.

Pri všetkej robote svojej pilne pozoruje, čo robí Boľo, a úsmev, plný lásky a materinského blaha, vyjasní jej mnohým strádaním predčasne svráštelý obličaj.

Bola i ona niekdy pekná, štíhla, švitorivá, i usmievalo sa šťastie na ňu, keď sa vydala. Boli chudobní, keď sa sobrali, nemali len domček a jednu zemičku, na ktorej zemiaky a kapustu sadievali. Muž chodil do hôr drevo rúbať a pltnicou. Zarobil ten mozoľný groš, ale čože, robota ťažká nebola preňho a tak skoro začal kašlať, až sa vysušil na triesku a umrel. Nezostalo po ňom nič inšie, len dlh a chlapča malé, ktoré vraj podobalo sa nebožkému ako vajce vajcu. Aby sa mohla vyživiť, musela nádenníčiť, prať u bohatších, krajciar ku krajciaru odkladať, aby len mohla dlžobu vyplatiť. A Pán Boh jej pomohol, domček i zemičku udržala, len starosť, trápenie a núdza zoraly jej včasnými vráskami tvár a modré, niekdy pekné, veselé oči hlboko vpadnuté v jamkách bez lesku pozeraly vôkol seba.

Doniesla synovi novú košeľu, ako sňah bielu, na predku s drobnými zámikami, a preložila ju čez operadlo stoličky, aby tým lepšie ukazovala sa jej belosť. Hodvabný nákrčník — ešte od otca — položila ku nej.

Boľo to všetko videl a tak ľahko mu bolo okolo srdca. Odhodil kefu a čižmu a šelmovsky, tak ako to za chlapčenstva robieval, objal matku a do červena vybozkával jej tvár. Ona, ako by sa durdila, vraví: „Ale iďže, nebuď pochábeľ. Veď si ty už veľký!“ Ale pritom jej je tak milo okolo srdca, tak sa teší, že má dobrého syna, a i ona neodolá, ale tak, ako robievala, kým bol ešte maličký, vzala hlavu jeho do oboch dlaní a, dívajúc sa mu do očú, pobozkala ho na čelo a žartovne buchnúc ho po chrbte, súrila ho do obliekania.

„Ľaľa, či ho vidíš, maznáka; len čím skôr sa obleč, lebo onedlho budú zvoniť a nechcem, aby sme boli ostatní.“

„Ojej! Ešte je dosť času. Kedyže ešte budú zvoniť? Za ten čas žobrák i z tretej dediny príde,“ odpovedá Boľo, berúc zase kefu a čižmu, aby pokračoval v práci, kde prestal.

Kostol nový v gotickom slohu stál na konci dediny blízko fary, na vŕšku. Stavaný bol už od pár rokov, ale ani teraz nebol hotový, bo napriek milodarom a všelijakému sbieraniu, na ktoré pán direktor famílie a pritom inšpektor cirkve bol chýrny, tak že keď on

im hlava točila. Takto nashŕňal si pekný majetoček,
bohvie pre akú príčinu (ľud si povrával, že spravedliv
roztratil sa tak, ako prišiel, a pán Miklúš na starosť opu
nenechajúc po sebe len dlhy a povesť, že chodieva mát
domu, nemajúc pokoja pre nečisté manipulácie, ktoré
živa.

Dom prešiel na licitácii pánu direktorovi do rúk
ktorý ho potom, keď škola i s kostolom vyhorela, dal
inšpektor cirkve na školu do prenájmu, ale len z poly.
pravda, šepkali si, že nemá z toho škody. Z púhej
mladému učiteľovi, aby nebol tak samotný, držal v dru
domu rozličných obyvateľov, raz strojníka, druhý raz f
podzim, keď si myslel, že je tam najstrašnejšie bývať,
lomcuje vetchými oblokmi, trepe železnými okenicami
komínom, vtedy rozšíril svoju starosť o chudáka učit
mu za spoluobyvateľa na pár týždňov svojich šiestich
Školská sieň bola obrátená na kostol. Jedan kú
bol obitý latkami, na ktoré bolo oblečené rúcho; ten slúž
a cirkevná truhla, rúchom oltárnym naplnená, bola podn
aby kňaz mohol vyššie stáť. Pridalo sa raz, že kosto
truhlu zavreť a pán farár miesto povýšenia hupol do
že sa stalo slovo skutkom: „Máličko a neuzríte mne, a
a uzríte mne". Hovorilo sa, že v ten deň malý osoh do
lebo pani sestry často musely zakrývať ústa ručníkom
perami trhalo, až im slzy stávaly do očú. Medzi dvo
jednoduchý stôl s nohami na kríž slúžil za oltár. Na
niky, krucifix a papierové kvetiny boly jedinou okraso
tohoto stánku Hospodinovho. Popri stenách boly pol
pre matrony, školské stolice boly pre mužských. Uč
slúžila za sakristiu.

Už tretí raz ozval sa hlas zvona zo starej dreven
stojacej zvonice. Nábožný ľud hrnul sa na služby Bož

svieže pery, bystrý pohľad, to všetko ho činilo pekným šuhajom. K tomu nová, sťa sňah biela košeľa, prusliak so striebornými gombíkmi, a všetko tak slušalo na ňom ani uliato. Keď vstúpil s matkou do kostola, všetci sa obzreli. Anička stála medzi dievčatmi. Zazrela ho a zapýrila sa od šťastia. Matka uklonila sa pani sestrám, usadila sa k pani kurátorke, s druhej strany majúc za súsedku Zuzku. Predtým ona sedávala bližšie dverám, cítiac svoju opustenosť a chudobu. Ale teraz, načo by sa mala skrývať, keď má hodného syna? Veru nemusí sa zaňho hanbiť. Matke, ktorá má syna na ženenie, rýchlo stúpajú akcie.

Pani kurátorka s vľúdnym úsmevom pošinula sa, aby Boľovej materi urobila miesto, a ani jej na um neprišlo zbadať premenu. Zuzka, v smútočných šatách sediaca, tiež pritiahla k sebe sukne, aby jej súseda mala priestrannejšie miesto.

Bohoslužba sa začala. Pán kostolník sedel pri učiteľovi a spieval celým hrdlom, až bol červený ani rak, a kto sa opovážil inak zatiahnuť ako to patrilo, obrátil sa a zazrel takým okom naň, že hneď mu hlas v hrdle zmrzol. Pani kostolníčka, ktorá s druhej strany pri pani kurátorke sedela, stúlila ústka a zbožným zrakom pozrela najsamprv na svojho manžela, potom po všetkých, ako by chcela povedať: hľa, ako vie, ako sa namáha! Bez neho nikde nič!"

Zuzka všemožne sa vynasnažovala sústredniť pozornosť na smysel piesne. Spievala horlive, pri citnejšom mieste rýchle utrúc oko, ktoré bolo navlhlo; ale jej myseľ bola nepokojná. Hriešne myšlienky ju trápily; tu jej prišla na um možnosť vydaju, tu zase starosť o gazdovstvo. Ona statne bojovala so sebou, nútiac sa obživiť si rozpomienky na zosnulého muža; ale oproti nej na druhej strane stál Boľo a té oči sa tak leskly, té kučeravé fúziky tak boly vykrútené, pery také svieže, ešte i ten nákrčník taký pekný bol na bielej košeli!

Hlas kňazov zavznel s kancľa, a sypaly sa slová „o márnosti sveta tohoto". Nejedna pani sestra si vzdychla, keď niektorá veta sa jej zapáčila. Zuzka horlive uprela zrak na kazateľa. Chcela premôcť „hlúposti", ale zato videla, ako Boľo pozrel na ňu. Srdce jej rýchlejšie bilo. „Čo je to?" myslela si, „hlúposť!" Zbadala, ako zrak jeho skĺzol sa s nej a inde zabehol. Obzrela sa a vidí láskavý pohľad jeho utkvieť na Aničke. Aničkina tvár sa jasala blahom.

Anička ako čo by bola cítila, že hľadí niekto na ňu, obrátila sa a videla Zuzku, ktorá bľadá, s ustrnulým výrazom v tvári pozerala na ňu. Obe sklopily oči. Prečo, samé nevedely. Aničke ako čo by mrázik bol prebehol po chrbte. Nebolo jej už tak veselo. Zuzka zahanbená sklopila oči a hnevala sa sama na seba, že náhodou zamiešala sa do veci, do ktorej ju je nič. Žiaľ jej zatiahol hruď. „Hľa," myslela si „i ja som bola taká šťastná, i ja som mala na koho myslieť, koho čakať, na koho sa usmiať, a to všetko sa minulo, všetko je preč... Veď som už stará, mám troje detí."

„Akého si ti vypriadla," myslela ďalej, „to próšťa. Či ho vidíš? Veď on by si i bohatšiu mohol vziať." A myseľ ako čo by jej bola ďalej zabehla, ako bolo slobodno. Pretiahla si ručníkom tvár a začala sa so skrúšeným srdcom modliť. Modlila sa vrele, s celou dušou

za kňazom: „Bože náš! buď pri nás, buď v nás, buď vôkol nás. Zachovaj nás v pravom hriechov našich želení.“ Keď prišla v „Otčenáši“ na: „Neuvoď nás v pokušenie, ale zbav nás od zlého“, cítila poľahčenie. Prestal nepokoj a nastal mier duše. Prijdúc domov z kostola, vrele vyobjímala a vybozkávala si deti, ktoré bežaly materi v ústrety. Shodila sviatočné šaty a pomáhala materi dovariť obed.

Zuzka sama sedela v izbe a šila šatočky deťom. Matka odišla trocha na priadky, otec bol vo vyhni. Janko, jej najstarší syn, bol v škole, a Marka, tá zase sa hrala s kamarátkami, len Paľko sa títlal okolo materi. Bola tak pohrúžená do roboty, že ani nespozorovala, keď sa otvorily dvere, ktorými vkĺzla suchá, v ošumelých šatách oblečená osoba.

„Dobrý deň, Zuzka“, poklonila sa Kohútka. Ešte jej mať ukradla Michalovcom kohúta, nuž im to meno prischlo. „Jaj, ani som nevedela, že si sama doma. Kdeže sú pani stryná a pán strýčko?“ Zuzka sa strhla, no keď videla Kohútku, usmiala sa. „Vítajte, stryná, už ste dávno neboli u nás. Sadnite si! Čože vás dobrého donieslo k nám?“ a usadila Kohútku.

„Jaj, Zuzanka moja radostná, ani ma neusádzaj, veď vieš, mám mnoho roboty. Muž, ten starý korhelisko, už príde, nuž bude mu treba zase niečo do toho hrtana doniesť, a chcem i trochu halušiek mu uvariť s tvarohom; tak reku zabehnem k vám, či by ste reku mi takto nemohli za štyri krajciariky reku predať. Pravda, peňazí som nedoniesla, lebo vieš, ako je, práve teraz sme nie pri groši. Ale za to nič! veď vieš, muž príde z roboty, nuž donesie, tak ti potom zaplatím i tých pár krajciarikov, čo som ti ešte predtým dlžna ostala. Oj, srdce moje radostnô! neboj sa ty nič, veď mi to zaplatíme statočne. Ojej! čo len to! No či by si ja cudzie na svedomie — No to už nie!“ hovorila rýchlym prúdom Kohútka, usádzajúc sa a pritom vše pozrela na dvere, či niekto neprichodí, vyťahujúc pod kabátom schovaný tanier.

Starý Gašpar a jeho žena nemali ju radi, lebo bola ona žena lenivá a pritom klebetná. Všade strčila nos a už to rozniesla po dedine. Vyhliadla si vždy taký čas, keď Zuzka sama bola doma, lebo vedela, že ju môže ľahko občankať. Zuzka ju rada počúvala, lebo jej vedela po vôli hovoriť, tu poľutovať, tam zase niečo nového doniesť, a ani nikdy neodišla prázdna od nej.

„Ach, Bože môj!“ vzdychla si Kohútka, „ešte vždy v smútku? No veru to je už nie v poriadku. Ešte sa ti môže niečo stať. Už ako je, tak je, ale živý so živými a mŕtvy s mŕtvymi. Veď sa len nemôžeš dať za živa zahrabať... Veď je pravda, Pán Boh ho osláv!“ a tu si oči i nos utrela, „veď bol dobrý aj robotný, ach! aj na chudobu takto nezabúdal. Oj, veru nie... i nám, hľa, bol pomohol pred Veľkou nocou, keď sme to nemali čo a ako. Veď pamätáš.“

Zuzka kývla hlavou.

„Už sa stalo, viac sa neodstane. A potom, vieš, bol slabý vždy,

kašľal, no a ty vyzeráš ani ruža v najlepšom kvete; bol by hriech, aby si takto v smútku naveky vädla. Treba ti veru aj na vydaj myslieť," a pozrela na ňu zvedave, čo ona na to povie.

„Ale čo to len hovoríte, stryná. Ja? — veď mám troje detí!" a odvrátila si hlavu. Kohútka zbadala, že udrela na pravú strunu. Priblížila sa k nej a vezmúc šitie Zuzkino do ruky, chválila ho a vypytovala sa, komu šije a po čom to kúpila.

„Ach, veď je to len pekne, keď si to tak vieš sama ušiť... Ale, Zuzka, nepočula si, že Tomáš Matejovie, čo mu vlani žena umrela, chce sa ženiť? Je on veru chlap na mieste a má aj majetku niečo. Nuž a že má jedného chlapca, to veľa neznamená. Keď trocha odrastie, dá ho na remeslo a bude, ako by ani nebol."

Zuzka vybadala, kde asi mieri; len šila ďalej, ako by nič. Potom ľahostajným hlasom, z ktorého jednako vyznelo, že z toho nebude nič, povedala: „Je pracovitý a zaslúži, aby dostal sebe primeranú ženu."

„Miško Ferovie," prerečie Kohútka s najnevinnejším výrazom, „by nebol na odhodenie."

„Ach, to je korheľ, ten len v krčme sedí. Beda tej, ktorá sa zaňho dostane!" odvetí Zuzka.

„No, či ho vidíš," začne zase Kohútka, „ale ti ten Boľo len opeknel. Či by si to bol len niekto pomyslel? A tá Miklúška aká ti je hrdá, ako čo by plnú truhlu peňazí mala. Ľaľaď, len nedávno ti jej bolo dobre sedeť pri dverách, a teraz sa ti vytrčí k pani kurátorke."

„A prečo by si nesadla? zastáva Zuzka a červeň vstupuje jej do tvári. Veď v Božom chráme sme všetci rovní."

„Veď je tak, pravdaže je tak... hm, veď je nič. Nie že by som chcela zle, ó Bože chráň! Stryná Miklúšovie vždy boli akurátna osoba. A ako ti len vychovali toho Boľa! Veru mu niet páru, a čo ma najviac mrzí, to je, že tá kľampa... pozri ju, akého si ti vyberie. Ani ti nemá nič, len čo je na nej a so pár tých handár. No daj ti mi Bože, z toho sa nenaješ."

„Veru, Boľo by si bol mohol i majetnejšiu dostať." V tom sa zasekla a pozrela na Kohútku v zmätku, či voľačo nezbadala.

Kohútka flochla na ňu, ale stavala sa, akoby nič a riekla: „Tak je, máš pravdu. Čože by si mal Boľo zahrdúsiť s ňou život, keď si môže vziať aj inú, ktorá je aj hodná aj majetná." Pritom výrazne pozrela na Zuzku, ktorá sa zohla nad šitie, aby ukryla pohnutie.

Zuzka bála sa, že tlkot srdca prezradí ju. „Čo je to len?" myslela si. „Veď mňa doňho nič, nech si robí čo chce, veď je to hlúposť!"

„Oj, čo len to!" hovorila ďalej rýchle Kohútka. Čo len frajerka. Či sa každá vydá za frajera? Hľa, Rózka vodila sa za dievčenstva s Matejom Katrenovie. Aká to bola láska, a rodičia nedali ju zaňho, ale za Štefana. Nuž a či je nie dobre? Čo len to. . Ale som sa zadlho tu meškala; jaj, musím sa ponáhľať! Tak reku, Zuzka, toho tvaroha ak by si mi mohla predať, veď ti ja už tie krajciariky donesiem."

Zuzka vzala tanier a šla do komory; za ňou Kohútka, chváliac všetko. Hodnú hrudu syra položila na tanier a pridala k nemu ešte i rezeň slaniny. Kohútka rýchle zaobalila do ručníka tanier a potichu na prstoch vyšla na dvor, kde, poobzerajúc sa dookola, či starí ju nezbadali, nahnula sa k uchu Zuzky, ktorá ju vyprevádzala: „Neboj sa, Zuzka, Boľo musí tvoj byť!“ A nečakajúc odpovede, rýchlo sa ztratila.

Zuzka ustrnule stála. Chcela odporovať, chcela vykríknuť, ale Kohútka už bola preč. Nával citov ju zachvátil. „Boľo jej! Teda on má byť jej? Hlúposť!“ Ale tá hlúposť tak sladkou sa jej zdala byť, tak žiaducnou! Odrazu vypukla v nej náruživosť mladej ženy, ktorá doteraz tlumená bola. Bolo jej jasné, že ho miluje, že ho žiada, že musí jeho byť. Rozčulená vrátila sa do izby, kde malý Paľko plakal. Vzala ho na ruky, ale netuľkala ho tak srdečne, ako predtým, bo bola naplnená obrazom inej bytnosti, ktorá sa jej takou drahou stala.

(Pokračovanie.)

Po rokoch . . .

Po rokoch ja spomínam si
na sľúbenú vernú lásku,
čo som ju to videl dneska
u priateľa na obrázku.

I tie oči, i tie rtíky,
i ten vrkoč vlasov tmavý
po rokoch ja spomínam si,
keď sa dotkol mojej hlavy.

Po rokoch ja spomínam si
na ten pekný oval biely,
ako sa tie rúčky drobné
pri rozlúčke našej chvely.

Po rokoch ja spomínam si
rozlúčenie i to chvenie —
ako nám tá naša láska
bola obom na trápenie.

Po rokoch ja spomínam si
na ten tlkot srdca vrúci,
hoci ja už dávno ani
na spomienku nie som súci.

Kýčerský.

Resignácia.

Je to bieda s ľuďmi dnes:
kážu spievať pieseň lásky,
essenciu onej skazky,
svadobný čo šumel ples...

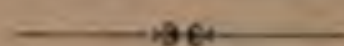
A ja vtedy smutný stál,
i bez lásky i bez viery,
osamelý pri pilieri —
v duši túžba, v srdci žiaľ.

Upomienok horká smes
vtedy sa mi v prsia skryla,
srdce žiaľom zatopila,
že to bolí ešte dnes.

Viac nezvučí v hlave rým,
v srdci chladno, pusto v duši,
láska v smrtnom spánku čuší —
ja už spevu neverím.

V mysli mojej spevu niet.
Boly v srdci zlaté zvony,
prestaly zniet jejich tóny,
pišti už len — klarinet.

Kýčerský.

V čom je vážnosť ruskej literatúry pre neslovanskú Europu?

Od *A. N. Pypina.*[1])

Gogoľ bol jedným z prvostupňových pracovníkov na celom priestranstve ruskej literatúry. Spomínajúc jeho historickú rollu, predovšetkým prichodí na myseľ porovnať položenie celej literatúry v tú minútu, keď zakončila sa jeho činnosť, a teraz, po päťdesiatich rokoch. V celku položenie a rolla ruskej literatúry v tejto historickej periode neobyčajne sa zmenily. Pred polstoletím ruská literatúra bola temer neznáma v Europe; o nej dochodily na západ len temné slychy, opakovaly sa podľa slov samých Rusov nemnohé mená, no v nej nenachodili nijakého záujmu, — a vec bola pochopiteľná, lebo boli by našli nemálo priamych ohlasov toho istého europejského duchovného pohybu. Teraz máme pred sebou niečo cele iného a prvej nebývalého: ruská literatúra v očiach europejských čitateľov

---

[1]) Z reči: Значеніе Гоголя въ созданіи современнаго международнаго положенія русской литературы, posvätenej pamäti Gogoľa v ruskej Akademii Náuk vo februári 1902 (50 rokov od jeho smrti).

a kritiky zaujala svoje neodvislé, zvláštne položenie; ruskí novší spisovatelia vychodia v množstve prekladov, robia silný dojem, ich mená stávajú sa všeobecne známymi; smysel ruskej literatúry začína byť pochopiteľný alebo aspoň usilujú sa pochopiť ho; jedno slávne meno ruskej literatúry vydobylo si známosť v úplnom smysle slova všesvetovú, a v ruskej knihe ako by chceli hľadať prorocké slovo.

Mená, ktoré v posledné desiatky rokov získaly si veľkú popularnosť v europejskej literatúre, sú dobre známe: najmä, nazdávame sa, stal sa široko známym Turgenev, potom Dostojevský, zčiastky Gončarov, nadovšetkých gróf L. N. Tolstoj, napokon spisovatelia mladého pokolenia, z nich hlavne Maxim Gorký . . . Jestli začneme historicky zpytovať, odkiaľ rozvíja sa vnútorný smysel, ktorý je príťažlivou silou ruskej literatúry v túto dobu, iste jedným z prameňov tohto hlbokého vnútorného značenia treba nám uznať menovite Gogoľa.

Môže sa povedať, že Gogoľ nebol a nie je ani veľmi známy v europejskej literatúre, ani nemal veľkého vlivu. Skutočne Gogoľ je nielen málo známy, lež bol ešte i málo srozumiteľný europejskému čitateľovi: v ňom je príliš mnoho špeciálne, technicky ruského, cudzieho europejskému ponímaniu — neraz akoby iný stupeň kultúry. Podobne europejskému čitateľovi je temer nepristupný Saltykov, ešte jeden z veľkých spisovateľov ruskej literatúry; pravdepodobne často nie cele prístupný je i L. N. Tolstoj v svojich rozprávkach a drámach zo života ľudu. No dotyčne Gogoľa máme na zreteli zvláštny process rozvitia samej ruskej literatúry (ten je ešte málo známy západnej kritike). Gogoľ mal mocnú účasť v stvorení tej mravnej nálady, ktorá spolu s geniálnou tvorčou silou dala mu vývodiacu rollu v ruskej literatúre; v ďalšom rozvití literatúry z tejto nálady povstal vysoký tón spoločenského interessu a mravného citu — a odtiaľto v značnej miere išlo to mravné a poetické kuzlo, ktoré ruská literatúra teraz má pre europejskú spoločnosť.

Akože západná kritika vykladá ruských spisovateľov, ktorí nachodia v Europe toľko ctiteľov? Hovoríme o kritike preto, že ona akiste usiluje sa priviesť k povedomiu bezprostredné dojmy širokého obecenstva. Predovšetkým iste obdivovali hojnosť a originálnosť ruského umeleckého tvorenia. Skutočne, spisovatelia, ktorých sme nazvali, predstavujú vysoký a zriedkavý stupeň umeleckého talentu, ktorý sám sebou mohol byť zálohom úspechu; no zatým čomu slúžila táto tvorčia sila umelecká, aké idey a citové nálady ona predstavovala?

Z mnohých úsudkov europejskej kritiky vezmeme mienku spisovateľa, pravdepodobne najznámejšieho z europejských kritikov ruskej literatúry, a, možná vec, jedného z najpovolanejších. Rozumieme vicomta Melchiora de Vogüé. Hlavnou predstavou jeho o ruských spisovateľoch je to, že oni (pravdepodobne tak povedal by i Taine) predovšetkým ukazujú svoju *rassu*. Vogüé niekoľko ráz opakuje túto myšlienku: rasse pripisuje základy tej originálnosti, ktorá, podľa všetkého, v jeho očiach nemá ničoho podobného u jeho domášnych, u francúzskych spisovateľov. U Turgeneva nachodí „une

áme slave", slovanskú dušu; v Dostojevskom vidí „un vrai scythe", pravého Skýta, atď. Pravda, kritikovi bolo by neľahko vysvetliť dôkladne vlastnosti „slovanskej" duše a bolo by radšej hovoriť o duši ruskej, o ruskom národnom charaktere; a ešte ťažšie by bolo vysvetliť s istou pravdepodobnosťou „skýtsku" dušu Dostojevského, keďže o Skýtoch nielen vicomte de Vogüé, lež i my sami máme dosť nejasné poňatie, — no istá vec je, že týmito ďalekými epitetami francúzsky kritik chcel ukázať to pôvodné, prvobytné, hlboké a originálne v ruskej národnosti, v ruskom plemene, čo našlo svoje vyrazenie v našich veľkých spisovateľoch.

Nám samým podobné definície zdajú sa byť príliš málo znamenajúcimi — lebo sú priširoké. Pravda, so širokého, menovite medziplemenného stanoviska definícia literatúry má sa začínať od ukázania plemenných vlastností, — no nie len so samej etnografickej strany... Aké boly pôvodné vlastnosti slovanskej rassy, vlastne ani nevieme; na pôvodnú osnovu padly celé tisícletia historie a hľadať menovite „Skýta" v Dostojevskom je príliš riskované, až smiešne. To je iste retorická figúra, ale jej cieľ je dať zvláštny prízvuk na elementárnu pôvodnosť ruskej literatúry v porovnaní s europejskými.

A o tejto pôvodnosti nemožno pochybovať. Pri všetkom velikom vlive europejského literárneho pohybu, ozbrojeného velikými silami geniálnej tvorivosti vo vede i poesii, ruská literatúra, hneď ako prešla svoje učebné roky v osemnástom století a na začiatku deväťnásteho, ukázala tie zvláštnosti, akých dodávaly jej všetok národný charakter a složenie ruského života. Keď tieto zvláštnosti ukázaly sa na celom rade spisovateľov, talentovaných neraz do opravdovej geniálnosti, nie div, že europejskému literárnemu svetu bily do očú tieto zvláštnosti, u nich doma alebo vôbec nevedomé, alebo veľmi dávno prežité, zabudnuté a preto opäť nové. Ruský spisovateľ, neraz veľmi vzdelaný a obznámený s literárnym pohybom europejským, pracoval pritom medzi svojimi a pre svojich; zo svojho stredu on i vedome i mimovoľne požičiaval si zvláštny spôsob myslenia, v tom strede budily sa jeho lepšie city, a okolnosti života vzdelaného človeka v patriarchálnej spoločnosti tvorily tú zvláštnu náladu, ktorá neraz bola predmetom podivenia, potom však teplého súcitu u čitateľa europejského. V jeho očiach bol to rozdiel „rassy". V pravde, podľa všeobecných svojich vlastností, naša rassa bola a je taká istá europejská; medzi svetom europejským a ruským vôbec niet tej priehrady, ktorá rozdeľuje od dávna a dosiaľ plemená arijské a nearijské. Ale bol veliký rozdiel historických podmienok. Historia už od dávnych vekov oddelila ruský národ od národov západnej Europy množstvom kultúrnych rozličností, o ktorých konečne mohlo sa myslieť, že prináležia k samej rasse. Predovšetkým historia postavila národy na rôznych koncoch europejskej pevniny. Na západe na priestranstve pomerne tesnom umiestilo sa niekoľko národov na starých rozvalinách Ríma v oživenom rozvití medzinárodných i vnútorných politických pomerov, v silnom závodení duchovnom, z ktorého vyrástla ešte od stredných vekov a od renaissance bohatá literatúra a veda. Ruský život ničoho podobného neznal. Keď Europa

vstupovala na skvelú cestu vedeckých vynálezov, keď produkovala Skakespearea, keď tvorila sa jej krásna literatúra a svobodná myšlienka XVII. a XVIII. stoletia, vtedy v ruskom národe, a to i v jeho vyššej triede, úplne panoval stredovek. I tu, od dávnych vekov, utváral sa svoj život. Ruskému národu bolo treba znášať a konečne premôcť asiatské jarmo. Politické spojenie ruského národa v štát, v ťažkých historických okolnostiach XV. stoletia, pri biednosti prostriedkov, bez všetkej cudzej pomoci, bolo už velikým národným činom, nielen politickým, lež i mravným, pritom činom, vykonaným v europejskom duchu, — lebo nielen zvíťazil europejský politický smysel nad asiatským stádnym inštinktom, lež i europejský národný cit, vypestovaný kresťanstvom. Od samého počiatku, v strašných biedach tatárskeho jarma ruský národ mravne nikdy sa nepodrobil a pokladal seba za vyššieho od svojich podmaniteľov. V ruskom národnom vedomí Rus bola „svätá"; asiatský inoverný východ bol „nečistý" (поганый). Toto rozlišovanie trvalo celé veky, a v ruskom národe uprostred všetkých zkúšok žilo vedomie svojej národnej prevahy a s tým spolu mravno-náboženskej povinnosti. Nový založený štát bol veľmi nedokonalý, bytové formy a mravy počiatočné; s každým vekom zväčšovala sa vzdialenosť, delivšia nás od europejskej kultúry; v Europe nás považovali za barbarov, ešte i teraz nachodia medzi nami Skýtov; ale jestli nedostávalo sa kultúry, v ruskej národnej masse utváraly sa iné črty, ktoré maly svoju mravnú cenu. Jediná, veľmi rozšírená literatúra za časov pred Petrom Veľkým bolo dušespasiteľné čítanie, boly cirkevné knihy, prispôsobivšie sa napokon k ponímaniu ľudu, legenda, ktorá neraz bola i poverčivá, ale stávala sa všeobecným presvedčením a pravidlom života. Merítkom duševného spasenia, t. j. mravopočestnosti, bola chrámová pobožnosť, — v nedostatku známostí stávavšia sa neraz príliš zovnútornou a v XVII. století stvorivšia nepremožiteľný pre štát separatism rozkolu [1]); ale s druhej strany táto massa ľudu, zanechaná na seba samú, tvorila bohatú národnú poesiu, ktorá v naše dni dáva vo vysokom stupni cenný materiál pre vedu a stala sa celým zjavením národnosti pre idealistov-patriotov ... Keď novšia spoločnosť začala uvažovať tento stav národného bytu, vznikol, ako vieme, celý smer, ktorý jedinú možnosť mravného zachránenia zkazenej spoločnosti videl v „spojení" s ľudom, v spojení absolútnom, v „chodení do ľudu", v zmenení života atď.

Nemyslíme povedať, že by tu bola vynajdená absolútna pravda, ale ukazujeme na ten zjav, v západnej Europe nevedomý a nebývalý, ako na svedectvo toho, že sama ruská spoločnosť pocítila čosi veľkého, osviežujúceho, privádzajúceho na hlboké zpytovanie v tom mravnom obsahu, ktorý tvoril sa vekovým inštinktom a čutím ve-

[1]) Rozkol, расколъ — nazvanie sekt, oddelivších sa od ruskej pravoslávnej cirkve v XVII. století, keď za patriarchu Nikona diala sa oprava bohoslužebných kníh a obradov. Protiviac sa „novotám" v obradoch a vôbec v náboženstve, rozkolníci potom stavali sa i proti novotám v obyčajoch a v štátnom živote.

likej národnej massy. Sociologov zaujímala dedinská *obščina*[1]), v ktorej videla sa panacea pre rozriešenie pozemkovej otázky, zaujímala *arteľ*[2]), hotová forma robotníckeho spolku. Podstatnou črtou patriarchálnej drievnosti bola národná pieseň. Nikde v Europe nezachránilo sa takej veľkej hojnosti národnej piesne, ktorá v Rusku dosiaľ nie je vyčerpaná horlivými etnografmi, a táto poesia je veľmi zaujímavá. V živých textoch zachovaly sa ostatky nálady a zvykov najdávnejších vekov; v národnej lyrike podávajú sa v poetických obrazoch vyjadrenia hlbokého ľudského citu, ktoré robia tým silnejší dojem, keď predstavíme si okolnosti, v ktorých dialo sa toto naivné, ale srdcu milé a často potriasajúce tvorenie. Europejskí učení, ktorým nejako podarilo sa obznámiť sa s pôvodnými pamätníkmi tejto poesie, zadivili sa nad velikým bohatstvom a poetickou hodnotou tohto patriarchálneho tvorenia, ktoré na západe Europy už dávno prestalo a zabudlo sa . . .

Také boly „rassa“ a milieu.

Západná kritika nemýlila sa, keď vo veľkých novších spisovateľoch ruských videla ohlasy tejto rassy, lenže, môže byť, nemala úplného vedomia o ceste jej dejstvia . . . Vskutku, keď zjavil sa v ruskej literatúre spisovateľ geniálnej sily, ako Puškin, Gogoľ, Tolstoj, alebo spisovatelia veľkého nadania, ako Turgenev, Dostojevský a i., oni nemohli byť cudzí tomu, čo ich okružovalo; povedome i nepovedome prijímali dojmy svojho stredu a (čo by čo hovorili takzvaní čistí ästetikovia) opravdu veľké talenty vyberávajú zo života jeho lepšie a vznešené mravné elementy. V ruskej literatúre prišla tu ešte zvláštna okolnosť. Vzdelaní ľudia novejšej doby veru neboli ľuďmi patriarchálnych časov, ako ich predkovia, bojari a dvoriani XVI. a XVII. stoletia: úspechy europejskej humánnej vzdelanosti a zdravý osobný inštinkt vnukly im nový pomer k masse ľudu: veliká väčšina tejto massy boli poddaní a už od druhej polovice XVIII. stoletia medzi vzdelanými ľuďmi počuť vyzývanie k osvobodeniu poddaných. Pri vtedajšom položení vecí vysloviť túto myšlienku o osvobodení bývalo nie cele bezpečné, často nemožné, a jestli predsa myšlienka táto vyslovovala sa, to bolo iste významným vyjadrením mravnej hodnoty literatúry, a jestli touto náladou diktovalo sa samo umelecké tvorenie, ako v niektorých kusoch Puškinových, v Turgenevových „Zápiskách poľovníka“, v Grigorovičovom „Antonovi Bedárovi“, literatúra vystupovala tu na najvyššiu zo

[1]) Zem je vlastnosťou všetkých občanov, všetkých členov obce, a každý z nich má právo užívať obecnú zem. Užívajú zem alebo spoločne (na pr. pašu), alebo jednotliví členovia obce dočasne ju majú v úžitku (na pr. role, lúky, lesy), alebo i dedične (intravillan). Lúky obyčajne delia sa každoročne medzi členmi obce, role nie tak často, lesy podľa potreby a okolností. Daň platia občania v tej miere, v akej užívajú obecné zeme.

[2]) Arteľ je spolok viac osôb, ktoré v spojení oddajú sa na nejaký priemysel, remeslo alebo na robotu.

svojich vecí — na obranu ľudskej hodnosti v bezprávnom, ponímenom a urazenom.

Spojenie literatúry s ľudom bolo jasné.

Toto spojenie ukazovalo sa i v obsahu i vo forme. Dotyčne obsahu spojenie ničím nemohlo byť dokázané tak silne, ako spomenutou nástojčivou myšlienkou osvobodenia poddaných, myšlienkou, ktorá jednako oduševňovala ľudí dvúch hlavných smerov v literatúre do samého aktu osvobodenia. Spolu s týmto šla veľká snaha k študovaniu života ľudu, ktorá stvorila s jednej strany mnohočíselné pokusy umeleckého zobrazenia národného bytu — tak povstalo potom celé svetlé pásmo ruskej literatúry, — s druhej množstvo vedeckých výskumov o ruskej starine i národnosti. V týchto pokusoch umeleckého reprodukovania, začínajúc ešte v XVIII. storetí od Novikova a Radiščeva a pokračujúc potom Žukovským, Puškinom, Gogolom a napokon ich školou, ukázala sa už tá zvláštna črta ruskej literatúry, ktorá je temer neznáma a málo pochopiteľná v literatúre západno-europejskej — neobyčajne bezprostredná, jasná, neraz srdečná blízkosť ruského spisovateľa k ľudu a jeho životu... Následkom toho, že ruská umelecká literatúra bola ešte príliš mladá, ona ešte nemala kedy ztratiť chápanie patriarchálnych nálad ľudu, čo pre literatúry europejské stalo sa temer nemožným. Tieto rozvíjaly sa už za mnohé storetia a konečne vypracovaly literárné umenie, plné škrobenosti a konvencionálneho jazyka, keď zároveň i massa národa, v značnej miere kultúrna alebo polokultúrna, utratila patriarchálnu poesiu, ktorá mohla by byť zaujímavá pre vzdelanú spoločnosť. Turgenev rozprával, že Mérimée, výtečný francúzsky spisovateľ, obznámený s ruskou literatúrou, obdivoval v dielach Puškina biblickú prostotu jeho jazyka (v *Hodoch Petra Veľkého)*, ktorá u europejského spisovateľa bola by nemožná. Pre svoju novosť a pomerne malú rozšírenosť v spoločnosti ruská literatúra nevypracovala ani dosiaľ tej konvencionálnej a často hľadanej reči, aká je vlastná literatúram západným, no zachránila blízkosť s bohatým prameňom živej reči ľudu. My boli sme svedkami toho, že najväčší ruský spisovateľ terajšej doby bol sa odhodlal cele zavrhnúť svoju predošlú umeleckú prácu, vypočítanú pre vyššiu úroveň čitateľstva, aby budúcne mohol ju posvätiť masse čitateľov ľudových: celý rad diel zo života ľudu a z legendy napísal bez konvencionálností vo forme i jazyku, aby boly prístupné každému, kto vie čítať; pri tom spisovateľ neštítil sa ani neforemností a hrubosti ľudovej reči.

Pre europejského čitateľa toto všetko muselo byť neobyčajne originálné, podivné a neraz i nedosť pochopiteľné. Bol zarazený i nad obsahom, i nad formou, i nad rečou. Len prirodzená vec tedy, že europejský kritik, usilujúci sa vysvetliť si tieto originálne črty ruskej literatúry, prichodil k zakľúčeniu, ako vicomte de Vogüé, že prameň týchto zvláštností je „rassa", že ruskí spisovatelia majú „slovanskú dušu" atď. My povedali sme už, že vec je nie tak v rasse, ako v historickej národnosti. Ruská literatúra je skutočne tvorbou ruského národného života a v svojich základných dielach výrazom jeho lepších mravných nálad a snáh...

Jestli spýtame sa, kde je prameň, počiatok originálnosti a samostatnosti ruskej literatúry, odpoveď predovšetkým najdeme v nedávnom historickom uznaní velikej národnej zásluhy Puškinovej. On skutočne dodal ruskej literatúre samobytného umeleckého rázu, ale ešte nevyčerpal úlohy; druhú časť vykonal Gogoľ . . . V geniálnom nadaní Gogoľa boly črty, akých u Puškina nebolo. Okrem neobyčajnej spôsobnosti pozorovať, s ktorou vedel zachytávať a zobrazovať charaktery a ktorá urobila ho zakladateľom ruského literárneho realismu, jeho vzhľad na skutočnosť vyznamenával sa tým zvláštnym (podľa rassy maloruským, podľa literárno-historického smeru čiastočne romantickým) humorom, že mohol „skrze viditeľný svetu smiech" ukázať „neviditeľné, neznáme slzy": inými slovami, pod vonkajšou formou žartovného rozprávania sňať záclonu s ťažkého, mračného obrazu skutočného života a hlboko zachytiť osobný mravný cit i cit spoločenský . . . Pozdejšie, v periode svojho mračného nastrojenia, Gogoľ robil si výčitky pre príliš veľkú hojnosť v svojich dielach charakterov otrepaných a pre nedostatok osôb ideálnych, povznášajúcich dušu a smierujúcich so životom; hovoril, že jeho satyrické zobrazenia boly karrikatúrami; ale tieto pozdejšie obvinenia boly úplne nespravedlivé . . . Kritika vôbec nemala na ume karhať Gogoľa pre nedostatok „ideálnych osôb", — preto že povznesený ideál mravný i spoločenský sám sebou vznikal pred čitateľom, ako vyžadovaný instinktom citu v protivu obrazom negatívnej skutočnosti. I sám spisovateľ neraz ukazoval čitateľovi cestu k tomuto ideálu. Neraz pretrhoval totiž tok satyry alebo zobrazovania odporných zjavov života a, jakoby sám unavený ťažkým obrazom, nechajúc rollu vypravovateľa, vyjadroval svoj osobný cit v lyrických odchylkách alebo morálnych výkladoch. U spisovateľa ukazovala sa taká zásoba teplého citu, taká hlbina ľudskosti, že zdanlive daromná žartovná historia prechodila v drámu, alebo v dotklivú povesť, pri ktorej čitateľ nemohol zostať ľahostajným . . .

Sám Gogoľ v *Mŕtvych Dušiach*, na známych lyrických miestach, hovoril už s uverenosťou o tom, čoho čaká od neho Rusko, a predstavoval sa mu obraz budúcej nastávajúcej veľkosti ruského národa. Vtedy slová spisovateľa zdaly sa byť preuveličenou dôverou v seba samého; ale keď spisovateľ a jeho dielo stali sa imaním historie, tieto, akoby fantastické slová sú vzácnym svedectvom o bezzávetnej, sebazapieravej oddanosti spisovateľa svojej vysokej úlohe, svedectvom jeho plamenného očakávania veľkosti ruského národa a štátu . . . Finál prvej časti Mŕtvych Duší je známy fantastický obraz Rusi, ktorá nesie sa napred, ako „smelá, nedostižná trojka",[1]) „celá nadchnutá Bohom". „Rus, kamže sa nesieš? odpovedaj. Nedá odvety . . . a zazerajúc ustupujú a dávajú jej cestu iné národy a štáty."

My boli sme svedkami, že skutočne iné národy, „zazerajúc", dajú cestu medziiným i literatúre ruskej.

Veľký význam Gogoľa záleží v tom, že on prvý namieril geni-

[1]) Trojka — tri kone vo voze, ruský spôsob priahania.

álnu umeleckú tvorčiu silu nie na abstraktné témy umenia, nie na pokojný, často sťaby bezstrastný epos, ale práve na priamu, obyčajnú, každodennú skutočnosť a vložil do svojej práce všetku náruživosť hľadania pravdy, lásky k obyčajnému človeku, záštity jeho práva a hodnosti, odhalenia každého mravného zla, okružujúceho náš život. Stal sa poetom skutočnosti a jeho veľký úspech bol už nielen vecou ästetického vkusu, ale i vecou neobyčajne silného spoločenského dojmu. Jestli považime ďalší chod ruskej literatúry, bude nám jasné, že jej zaujatosť za vyobrazenie vnútorných pohybov osobného života a za vyobrazenie zjavov spoločenských, odsúdenie spoločenských neprávd a hľadanie mravného ideálu, všetko to životné snaženie spoločnosti — v čisto umeleckej oblasti pochodí najviac od Gogoľa. Tak, že prvé dielo Dostojevského, *Biedni ľudia,* bolo vlastne variantom Gogoľovho *Plášťa* (Шинели); ako jeho vyobrazenia ľudí, ztrativších vnútornú rovnováhu (Двойникъ a i.), sú blízke *Zápiskám pomäteného;* takzvaná „naturálna" škola štyridsiatych rokov už vtedy pripisovala sa pôsobeniu Gogoľa. Celý tón ďalšej literatúry, namierenej na študovanie spoločenských zjavov, svedčí o mravnom vlive Gogoľa...

Známa je ťažká vnútorná borba, jakú prežíval Gogoľ v svoje posledné roky v hľadaní pravého smyslu umenia... On zvelebil umenie, ktoré stalo sa pre neho vecou doprosta nábožného slúženia.

V ťažkých vonkajších okolnostiach, do jakých dostala sa ruská literatúra mocou svojej historickej suďby, ona vo vyšších momentoch svojho rozvitia skutočne konala vysokú mravnú službu. V periode, nasledovavšej po Gogoľovi, ruská literatúra predstavila zriedkavé bohatstvo vysokých talentov, ktoré zjavily sa akoby nato, aby vyplnily drahocenné závety Puškina a Gogoľa; zjavili sa dejatelia, keď bola postavená jasná úloha. Boly to talenty silné, originálne; každý spisovateľ šiel svojou cestou, vnášajúc svoje osobitné umelecké vlastnosti, ale ich všetkých oduševňujú tie isté, spoločné idealistické snahy, ktoré teraz budia podivenie a sympatie v literatúrach západnej Europy. Západným kritikom vidí sa tu „slovanská duša", marí sa im o „Skýtoch": a to je, jednoduchejšie rečeno, výsledok vnútornej duševnej roboty lepších síl ruskej spoločnosti, našedšej svoje vyrazenie v literatúre, kde sišly sa dávne hľadania mravného citu a umeleckého tvorenia, všeľudské osvecujúce ideály, zčiastky podoprelé učeniami tejže Europy, ale v celku rozvité vlastnou robotou a s tým spolu prostá, ľudská blízkosť k svojmu ľudu. Trud literatúry bol ťažký; vyžadoval neraz opravdového sebazapierania, no konečným koncom len odtiaľ mohly vyjsť tie vozvýšené tvorby, preniknuté teplým idealismom, hľadaním pravdy a prekvapujúcou prostotou umeleckého tvorenia; jedno dosiahlo sa dávnou mravnou robotou spoločnosti, druhé dávnym ľúbiacim pomerom k ľudu.[1])

Preložil *Jozef Škultéty.*

---

[1]) V takom zapieraní rassy nesúhlasíme so znamenitým spisovateľom. Nedávno švédsky slavista Alfred Jensen ukazoval, že nová česká i slovinská literatúra nemá ničoho originálneho. „Plášť je iste naskrze slo-

Dejepisné záhady.

Rozlušťuje *Fr. V. Sasinek.*

X.

Pečenci.

Dosavád sme stopovali osudy Turko-Bulharov a Turko-Kozarov, bývavších s tejto strany mora Kaspického a rieky Volgy, ktorí, hnaní nepriateľom, utekali pred ním, najprv pod Lebediášom a potom pod Arpádom, až k dolnému Dunaju a na Potisie: teraz

---

vanský — písal — ale spôsob myslenia, sloh u moderných Čechov myslím nie je originálny slovanský, lež — nemecký kultúrny produkt... Svätopluk Čech i A. Aškerc (slovinský básnik) sú, ako vieme, zrejmými panslavistickými básnikmi, a o úprimnosti ich slovanského presvedčenia nemôže byť pochybnosti. A predsa — v ich slovanskom jazyku niet ničoho špeciálne slovanského; ich myšlienky mohly by sa práve tak vyjadriť i jazykom švédskym, a keby som chcel od slova do slova preložiť *Slaviu* Svätopluka Čecha do nemčiny, bolo by Nemcom všetko srozumiteľné a jasné. Jeho prekrásna báseň *V stínu lípy* mohla by byť cele peknou, čisto nemeckou idyllou. Alebo vezmime Jaroslava Vrchlického... Jeho prekladatelia nemajú nijakých ťažkostí, ak si vedia poradiť s technickými finessami majstrovskej virtuósnosti Vrchlického. A prečo? Preto, že u Vrchlického niet ničoho špeciálne slovanského... Preto, že on, ako Zeyer, Sv. Čech, nie je exklusívne slovanský, lež internacionálny produkt kultúrny, a on píše i cíti, ako ktorýkoľvek Nemec, Francúz alebo Vlach..." Jestli Pypin má pravdu, tak požiadavka Jensenova nie je celkom oprávnená. Tak stavať otázku sotva možno; akiste treba hľadať niečo v prostriedku. Pypin, nedopúšťajúci účinku rassového, i sám hovorí o historickej národnosti, a kde je národnosť, tam je i rassa. Medzi svetom europejským a ruským vôbec niet vraj tej priehrady, ktorá od dávna a dosiaľ rozdeľuje plemená arijské a nearijské. To je pravda. Ale na pr. Nemci a Francúzi sú si ešte bližší, a predsa je rozdiel i medzi nimi v prejavovaní ducha — nie je jednaký ani štýl ich spisov. Rozdiel medzi svetom europejským a ruským vychodí i zo slov samého Pypina. Veď s dôrazom hovorí o pôvodnosti, prvobytnosti, hĺbke a originálnosti v ruskej národnosti, v ruskom plemene. Spomína i on národní chrakter. Áno, pri humore Gogoľovom odvoláva sa na malo-ruskú — rassu. V čom Francúz Melchior Vogüé vidí slovanskú dušu, Pypinovi je to „výsledok vnútornej duševnej roboty lepších síl ruskej spoločnosti." Ale tým nevysvetlí sa nič. Tým vlastne vyhne sa odpovedi. Tam sme, kde sme boli: nevieme, *prečo* teda ľúbi sa ruská literatúra v Europe, prečo je „výsledok vnútornej duševnej roboty lepších síl ruskej spoločnosti" taký príťažlivý. Pypin hovorí o „prostej, ľudskej blízkosti (ruských spisovateľov) k svojmu ľudu": nie je i to črta slovanskej duše? A Gogoľov smiech, ktorému v zápätí idú slzy (t. j. Gogoľ smial sa nad slabosťami ľudí, ale oči mal plné slz sústrasti), alebo Dostojevského útrpnosť s nešťastným nie je tiež i niečo plemenného? *J. Š.*

obrátime zreteľ na toho nepriateľa, pred ktorým utekali, čili na Pečencov, ktorých cisár Konstantín Porf. nazýva Patzinakitami. Ani on, ani Kniga Stepennaja ich ešte nekladú do Uhorska; lebo ich tu v ich dobe nebolo.

Pečenci bývali pôvodne na tamtej strane Volgy, na rieke Jajk [1]). Ponevádž páchali častokrát lúpežné vychádzky prez Volgu na Turko-Bulharov, Turko-Kozarom poddaných [2]), Kozari poštvali Uzov čili Mazarov [3]), s tamtej strany Jajka nad morom Kaspickým bývavších, aby uderili na súsedov svojich, na Pečencov, a podmanili si ich. Oni to aj urobili. Jedna časť Pečencov od nich porazených zostala za Volgou pod vládou Uzov, druhá časť prekročila Volgu a brala sa na západ; vrhla sa na Turko-Bulharov, porazila ich, vypudila ich so sídel svojich medzi Volgou a Donom, a osadila sa v týchže opustených sídlach medzi Volgou a Donom [4]).

Jedna časť vypudených Turko-Bulharov vysťahovala sa čez úžinu Kavkaza do Persie [5]), druhá časť pokročila k západu a pod Lebediášom osadila sa nad Čiernym morom pri riekach Ingul a Ingulec [6]). Túto novú vlasť svoju pomenovali Turko-Bulhari dľa vodcu svojho Lebediou [7]); ale ani tam nemali trvania.

Turko-Bulhari, s ktorými sa spojila i časť Kozarov [8]), Pečencami z Lebedie vyhnaní, pod Arpádom sťahovali sa ďalej na západ, ku Karpatom, a osadili sa na územie, ovlažované riekami Prutom a Seretom [9]), nad ústie Dunaja; ale i tam zakúsili strašnú porážku

---

[1]) Sciendum est, Patzinacitas a principio ad Atel (Volgam) et Geech (Jajk) habitasse, iisque conterminos fuisse populos illos, qui Mazari atque Uzi (pozdejší Kumáni) cognominantur. Const. Porph., De adm. imperio c. 37.

[2]) Habitarunt autem cum Chazaris annos tres (vlastne trecentos), omnibus eorum in bellis adiutores. Id. c. 38. Litera $\tau = 3$, $\tau' = 300$.

[3]) Ante annos vero quinquaginta (950—850) ii, qui Uzi nuncupantur, cum Chazaris conspirantes et, coniunctis armis Patzinacitas aggresi, superiores facti, sedibus eos suis expulerunt, illasque tenuere in hodiernum usque diem. Id. c. 37.

[4]) Patzinacitae, qui fuga evaserunt... venientesque in terram, quam nunc incolunt, inventis illic Turcis incolis, debellatos eiecerunt sedesque ipsi suas ibi posuerunt, tenentque jam hodie (950) annum quinquagesimum quintum. Id. c. 37.

[5]) Bello autem inter Turcas et Patzinacitas... exorto, Turcarum exercitus devictus fuit atque in duas partes divisus; et earum una quidem orientem versus (fugiens) partem Persidis incolunt. Id. c. 38.

[6]) Altera vero (Turcorum) pars occidenlem versus sedes posuit cum boebodo suo ac duce Lebedia... In hoc igitur loco... fluit amnis Chidmas, qui etiam Chingilus cognominatur. Id. c. 38.

[7]) Turcarum gens... habitabat in loco, cui cognomen Lebedias a primo ipsorum boebodo, qui nomine quidem Lebedias appellabatur. Id. c. 38.

[8]) Cabari a Chazarorum gente descendunt. Facta autem inter eos secessione, belloque orto civili... victi, pars occisi sunt, pars fugientes

od Pečencov. Keď (o. r. 890) bojovali (proti Valachom na Potisí), Pečenci uderili na pozostalých Turko-Bulharov a Turko-Kozarov nad ústím Dunaja a povraždili ich, tak že Arpád šiel osadiť Turko-Bulharov a Turko-Kozarov na Potisí, ktoré bol práve odňal Valachom, a umiestil ich medzi Slovenmi [10]).

Po zapúdení Arpáda s jeho Bulharmi a Kozarmi na Potisie zmenil sa zemevid medzi Karpatmi a Volgou. Kde predtým bývali Arpádovi Bulhari a Kozari, zahniezdili sa Pečenci [11]). Darmo tam Hunfalvy hľadá potom ešte Arpádových krajanov.

Pravdepodobné je, že Pečenci, keď sa boli uhniezdili na riekach Prutu a Seretu [12]), osadili sa potom i v Zagorii (Transsilvanii) a dali pôvod maďarským Székelyom čili maďarským (pečenským) osadníkom; lebo maďarské *székelni* znamená sedeť čili osadeným byť. Doteraz tie kraje, kde bývajú, nazývajú sa latinsky *sedes*, maďarsky *székek* čili *székhelyek*. Zdá sa to potvrdzovať i legenda o sv. Štefa-

---

ad Turcas . . . se contulerunt, ibique (in Lebedia) sedes posuerunt, contractaque mutua amicitia, Cabari appellati sunt. Id. c. 39.

[9]) Post aliquot vero annos Turcas invadentes Patzinacitae, eos cum principe Arpad persecuti sunt . . . Locus, quem tunc inhabitabant Turcae (profligati), a fluviis . . . cognominatur . . . Flumina autem isthaec sunt: . . . Baruch, . . . Cubu, . . . Trullus, . . . Brutus, . . . Seretus. Id. c. 38.

[10]) Cumque ad bellicam expeditionem abiissent Turcae, contra eos Patzinacitae . . . profecti familias ipsorum omnino perdiderunt, hinc misere pulsis, qui ad regionis istins custodiam relicti erant. Itaque reversi Turcae, regionem suam desertam vastatamque invenientes, in ea terra, quam ad hodiernum diem usque incolunt, sedes posuerunt . . . In hoc autem loco antiqua quaedam monimenta super sunt: inter quae pons Trajani imperatoris ad initia Turciae (ad Alutam fluvium), et Belegrada . . . Ulteriora vero, quae omnia Turcis habitantur, cognomina nunc habent a fluminibus . . . Timeses . . . Tutes . . . Moreses . . . Crisus . . . Titza . . , Id. c. 40.

[11]) Patzinacia quidem universa in themata octo dividitur . . . Et quatuor quidem Patzinacitarum nationes, sive themata, nimirum Cuartzitzur, Syrucalpee, Borotalmat et Bulatzospon, ultra Danaprim flumen sitae sunt, orientem septemtrionemque spectantes, versus Uziam, Chazariam, Alaniam, Chersonem et caeteras regiones; reliquae vero quatuor . . . cis Danaprim flumen ad partes occidentis septemtrionisque: nimirum thema Giazichopon Bulgariae finitimum est; inferius thema Gylae Turciae proximum est; Charoboe thema Russiae adiacet; Jabdiertim vero thema conterminum est tributariis pagis Russiae regionis, puta Ultinis, Derbleninis, Lenzeninis, reliquisque Sclavis. Distat autem Patzinacia . . . a Turcia (od rieky Maroš) dierum quatuor, a Bulgaria dimidii unius diei. Id. c. 37. Ad Sorcel usque Id. c. 42.

[12]) Patzinacitarum locus . . . a fluviis, qui illic sunt, cognominatur: flumina autem isthaec sunt: . . . Baruch, . . . Cubu, . . . Trullus, . . . Brutus, . . . Seretus. Id. c. 38.

novi, že (keď už po r. 1002 vládol Potisím) Pečenci (Bisseni) zo Zagorie vtrhli do Uhorska, aby v ňom lúpežili [13]).

Pečenci neboli dlho len súsedmi balkánskych, poddunajských, od Byzantincov podmanených (971), Bulharov, ale presídlili sa i pod Dunaj (1048).

Pečenci boli gréckym cisárom vítaní, poneváč svojou mluvou (mongolskou) líšili sa od Slovanov a tak dali sa Grékom upotrebovať proti slovanským Rusom, Turko-Bulharom a Turko-Kozarom, ba i proti poddunajským, s gréckou vládou nespokojným, Bulharom [14]). Aby títo poslední na uzde boli držaní, Kegen s dvoma kmenami pečenskými r. 1048 prekročil dolný Dunaj a skrze Grékov osadený bol pod ním. Nad tým rozhnevaný Tirach, khan Pečencov, ešte toho roku po zamrzlom Dunaji vrútil sa do Bulharska, aby sa na Kegenovi a Grékoch vypomstil; ale zle pochodil. Jeho vojsko utrpelo viac od chorôb než od zbraní, tak že prinútený bol složiť zbraň, ba i sám padol do zajatia. Zajatí Pečenci podržaní boli v Bulharsku, a tým rozmnožený bol počet Pečencov pod Dunajom [15]).

Pečenci ako národ lúpežný, pri (srbskom) Belehrade prekročivší Savu, vrútili sa do Sriemska a odtiaľ odvliekli nemalý počet zajatých a mnoho koristi [16]). Salamon, kráľ uhorský, a Jesa (Gesa, Gejsa), nadvojvoda nitriansky, za to zodpovedným činili veliteľa na Belehrade a, r. 1072 podujavše vojnu, dali sa obliehať Belehrad. Na strane nepriateľskej bojovali Gréci, Bulhari a Pečenci. Títo koristichtívci uderili na Šoprončanov, ktorých vodcom bol župan Ján; boli však premožení. Jedna časť zahynula od meča, druhá odvedená bola do zajatia [17]), a síce do Mošoňska k ochrane hranice medzi Uhorskom a Rakúskom. Ich náčelníkom bol Zolta [18]).

Keď r. 1085 Jesa stal sa kráľom uhorským, a s trónu svržený exkráľ Salamon ešte zdržoval sa v Starých Hradoch, Pečenci slúbili

---

[13]) Szabó Károly: Emlékiratok. Budapest, 1877, pag. 17, 32. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 507. Spomína síce legenda „Albam transsilvanam“, ale sv. Štefan ešte nevládol Zagorím (Transsilvaniou). Je to teda dodatok, jaký si namyslel legendár až v dobe, v ktorej Zagoria náležala už pod korunu uhorskú.

[14]) Const. Porph. ib. c. 1—8.

[15]) Píč: Abstammung der Rumänen. Leipzig, 1880. S. 79.

[16]) Bisseni, per Albam Bulgariam venientes, transnataverunt flumen Zava in campum Bozias, et non modicam gentem captivorum et praedarum diripientes in suam terram abduxerunt. Chron. Bud. ap. Podhraczky pag. 133.

[17]) Bessi ... irruerunt super agmina Soproniensium, quorum rector erat comes Jan nomine. Hic autem insultus Bessenorum viriliter et fortiter superavit, pluribus eorum ibidem in ore gladii prostratis, residuis autem ipsorum in captivitatem subactis. Ib. pag. 134.

[18]) Anonymus B. r. n. cap. 57, pochytiv meno Zolta, osadenie Pečencov z r. 1072 preniesol na r. 907, na štvrtého syna Arpádovho, a napísal toto: Dux vero Zulta ... ultra lutum Musun collocavit etiam Bissenos ... pro defensione regni sui.

Jesovi: že, obdarí-li ich slobodou, zaženú exkrála z Mošoňska. Jesa privolil; Pečenci však boli od Salamona porazení: jedni padli od meča, druhí utopili sa v starohradských močiaroch, a Zolta len s málo pozostalými spasil sa útekom [19]). R. 1203 spomínajú sa síce Pečenci [20]) a r. 1339 speculatores (strážni) v mošoňskej Kathe (Gátha, Gattendorf), ale nie už ako Pečenci [21]); bez pochyby sa už tam poslovančili.

Pozostáva rozlúštiť otázku: jakej národnosti boli Pečenci? Cisár Konstantín [22]), jako i Anna Comnena [23]), svedčia, že boli súkmenovci Kumánov a mali s týmito jednu mluvu. No, jako v nasledujúcom odseku dokážem, Kumáni mali a majú dosaváď jazyk maďarský: teda mali ho i Pečenci. Poneváč Kumáni bývali kompaktne (hromadne), podržali svoj jazyk; nie tak Pečenci, ktorí ako strážnici (speculatores, őrök) alebo ako osadníci (székelyek, siculi, sedliaci) rozptýlení boli po krajine a časom sa na mnohých miestach nemaďarských odnárodnili [24]).

Konečne, že Pečenci boli pôvodne maďarského jazyka, svedkom toho sú nasledujúce vlastné mená: Ciquilou (Csikóló) r. 1211 in villa Beseneu; Fekete 1211 in villa Beseneu; Finta (chromý), 1211 agaso in villa Beseneu; Heles (Helyes), 1211 arator in villa Beseneu;

---

[19]) Besseni unanimiter rogaverunt regem Geysam, ut, si eos libertate donaret, ipsi insultus regis Salomonis omnino coercerent ita, quod nec auderet exire de Musun et Poson ... Besseni itaque cum principe eorum Zolta nomine equitaverunt super regem Salomonem; cum autem venissent ad conflictum, Besseni fugerunt a facie Salomonis ... et multis ex eis interfectis et in stagnum Ferteu submersis, pauci cum Zolta fugiendo evaserunt. Chron. Bud pag. 154.

[20]) Predium, quod Byssení quondam possidebant, de iure Mossoniensis castri exemptum, coenobio Sancte Crucis ita, ut Bysseni illud habuerunt, contulimus possidendum ... prima meta sumit initium ad septemtrionem a fluvio, qui vocatur Sar; deinde protenditur ad orientem iuxta rivulum, qui fluit in predictum fluvium Sar. Dipl. regis Emerici an. 1203.

[21]) Karolus ... spiculatoribus de Katha de comitatu Mosoniensi ... promittimus: quod eosdem et eorum totam generationem de predicta villa Katha in eorum primaeva libertate, quam in exercitio servitii speculationis in finibus Teutoniae ... temporibus priorum Regum ... habebant ... conservabimus. Fejér: Cod. dipl. VIII, 4. 375, an. 1339. Krajner: Staatsverfassung, S. 401.

[22]) Nonnullos eorum (Patzinacitarum) ... Unis cohabitasse ... utuntur vestibus decurtatis ... et manicis abscissis; ea videlicet re innuentes, a *gentilibus* (súkmenovci) suis se esse diremptos. Const. Porph. c. 37. Gentilis, id est de eadem gente. Lexicon Du-Cangii.

[23]) Ethnographie von Ungarn. Hunfalvy—Schwicker. Budapest, 1877. S. 263.

[24]) Sú-li pôvodu pečenského: Bešenová v Liptove, Bešenov v Tekove, Besenyö v Boršode —, Pečenady v Nitriansku, Pečeňany v Trenčiansku. Pečenice v Honte —, Pečenci sa tam poslovenčili.

Vendeg (vendég), 1211 jobagio in Beseneu, Itce (holba), 1270—1290 filius Itemer, bissenus testis; Bisseni, 1218 populus in Nogholm (Nagyhalom); rus Bissenorum (1234), quod vulgo Beseneuthorlou (Besenyő — tarló; Ledusfeldy (Ledusföldje), terra quondam Bissenorum. (Fejér X. 454); Beseneuuta (Besenyő-ut), 1279 via circa fluvium Kopus; Bissenorum de Árpás jura 1222; Beseneu, 1223 villa circa Sárviz, jako Pečenci nazvali Lajtu, močiarky Starých Hradov ale Fertő [25]). Z toho poznať, že so sebou priniesli maďarčinu do Uhorska; lebo, keby boli zabudli svoju pôvodnú mluvu a boli sa učili v Uhorsku inej mluve, táto by bola slovanskou [26]). Tam, kde boli vo styku s Kumánmi, alebo kompaktne bývali [27]), podržali svoj jazyk maďarský [28]) a zahrnutí boli k Maďarom, keď na týchto bludne prenesené bolo meno Hungari [29]).

Boli-li Pečenci osadníkami (székelyek) a strážcami (őrök) hraníc, boli nimi nielen v Zagorii [30]), ale i v Uhorsku [31]): teda jako v Zagorii (Transsilvanii) boli a sú dosaváď Maďarmi, tak i v Ugorii (Uhorsku) boli a sú dosaváď Maďarmi, vynímajúc tých, ktorí sa sem tam poslovančili.

---

[25]) Srov. poznámku 19. a 20. Parlamentär. Wien, 1891, Nr. 7. S. 4.

[26]) Quodsi adieceris Ungariam in partem Slavoniae... quia nec habitu nec lingua discrepat, eousque latitudo Slavicae linguae succrescit, ut pene careat aestimatione. Helmoldus (1168).

[27]) Staatsverfassung Ungarns. Wien, 1872. S. 392—402.

[28]) Bissenorum meta de castro Cenadiensi. Wenzels Cod. Arpád cont. XI. 504 an. 1232. Bissenus de Hotvan (Hatvan), nomine Koshobur, pristaldus reg. Ib. I, 241 an. 1222. XI, 166. Beseneu villa mon. de Tihan: Ib. I, 116 an. 1211. III, 141 an. 1266. Arpás. Ib. fluvius, portus, vila in Raba. I, 32 an. 1086; I, 187 au. 1219—1222. Fehér: Cod. dipl. III 1, 363 an. 1222. Korabinský: Geogr. Lexikon pag. 18.

[29]) Verbőczi nespomína ich ani medzi národami Uhorska, ktoré následkom sedliackej vzbury utratily právo slobodného sťahovania sa, (III, 25), ani vôbec medzi národami Uhorska. Alii sunt Ungari, alii Saxones et Germani, alii vero Bohemi et Slavi, christianae (catholicae) fidei professores. Praeterea quidam sunt Valachi et Rutheni, quidam autem Rasciani sive Serviani et Bulgari, Graecorum sequentes errores. Sunt insuper Philistaei et Comani, tn terris regalibus residentes et habitantes, christianam religionem profitentes. Pars III, tit. 25. Krajner: Staatsverfasung Ungarns, S. 4.

[30]) Siculi, quorum nomen custodem designat, ex Pacinacitis progeniti esse dicuntur.:. non tam ingenio, quam moribus et sermonis pronunciatione, ab Hungaris (Cumanis) differunt. Tomka Szászky: Introductio in Geogr. Posonii et Cassoviae, 1777, pag. 611. Parlamentär. Wien, 1890, Nr. 46, S. 7. Magister Petrus dictus Fogos, comes Siculorum, frater Petri, episcopi Transsilvaniae. Wenzel: Cod. Arpad. cont. V, 202 an. 1299. Fejér: IV, 2, 385. Simon de Keza.

[31]) Siculi de Vagh, custodes limitum sub Bela IV. Fejér: IV, 3, 548. Ultra Tyrnaviam custodes limitum. VI, 1, 159. Hunfalvy—Schwicker: Ethnographie, S. 202.

Ibrahim iben Jakub (o. r. 960) vo svojom cestopise hovorí: „Väčšina kmenov Severu (ktorí sa medzi Slovanmi usadili) následkom svojho smiešania sa s nimi mluví slovansky. Prední z nich sú: Trojkin (?), Onglilnu (Bulhari v Uglu), Pečenci, Rusi a Chazari“ [32]). Dobre-li rozumiem tejto zpráve, Bulhari, Rusi a Kozari, ktorí boli pôvodne Slovanmi, privykli len nárečiu západných Slovanov (Sclavini, Visclavini). I Pečenci, ktorí, odtrhnutí od svojich južných súkmenovcov, pri Poľsku (Visclavini) bývali [33]), svoju pôvodnú mluvu maďarskú slovanskou zamenili; práve tak, jako ich súkmenovci, ktorí rozptýlení medzi uhorskými Slovanmi sa poslovančili.

Griša.

Od *P. A. Sergienka.*

Venované grófke Márii L. Tolstej.

I.

Veľká prestávka končila sa. V tretej parallelnej triede bolo hlučno, živo, jako na jarmaku. Poneváč učiteľ latiny Horžák vyznamenával sa zvláštnou prísnosťou, žiaci snažili sa vykonať všetko anticipando, čo sa im po zjavení obávaného učiteľa stávalo nemožným. Chlapci kričali, ba zúrili jako posedlí.

Kosťa Gosťrakov, svetloplavý bujný mladík s ohnivýma očima, zamestnával sa ticho voľačím okolo katedry; potom sa vyšvihol na lavicu a počal grimassami naznačovať rôzné stupne búrky. Jeho pohyblivý obličaj bol hneď plný záhybov jako sušená hruška, hneď zase dlhý jako gummová šnúrka. Dozorca triedy, krásny chlapec

---

32) Slovenský Letopis V, 106.

33) Ungros (in Pannonia) dimisimus et ad omnium paganorum crudelissimos, Pezenegos, viam arripuimus. Senior Ruzorum (Boleslav Chrabrý)... retinuit me. Epist. Brunonis ad Henricum II. de an. 1008. Srov. Slovenský Letopis VI, 273. Post haec vero Ruciam (červená Russia), nostris ad hoc auxiliantibus, petiit (Boleslav Chrabrý), et magna regionis illius parte vastata, cum commotio inter suos et *hospites* Pezineigos (in Volhynia) fieret, eosdem, quamvis suimet fautores, iussit interfici omnes. Thietmarus ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 292 ad an. 1013. Urbs autem Kitava (Kijev), nimis valida, ab hostibus Pedeneis, hortatu Bolizlavi, crebra inpugnatione concutitur. Ib. pag. 317 an. 1018. Confines autem Turcis (na Potisí a v Pannonii) sunt orientem versus Bulgari (subdanubiani), septemtrionem versus Patzinacitae, ad occidentem Franci (Bavori), ad meridiem Chrobati. Const. Porph. c. 40. Marchi (Moravi) sunt populi Slavorum, qui sunt ab oriente Boemorum, habentque (Bohemi et Moravi) in circuitu Pomeranos, Poldanos, inde Ungros et crudelissimam Gentem Postinagos Adamus Brem. (o. r. 1077) c. 66 vetus Scholion. Teda Pečenci bývali vedľa Poliakov (Poldanov).

kocúra. Keď boly priezviská prečítané, zakričal Horžák
jedol cesnak?"

Žiaci začali do nosa vťahovať povetrie a jeden d
verive obzerali. Skutočne, v učebnej sieni páchlo c
Kosťa Gosťrakov sa i zodvihol a vesloval sem a ta
vzduchu. To bola známa vec, že Horžák nemôže z
cesnaku. Voľakto náhle riekol, že zápach ide od kate

A vskutku dôkladnejšie vyšetrovanie ukázalo, ž
vo vnútri cesnakom namazaná.

Šagincev vyňal z vrecka parfumovanú šatku a sn
katedru a uistiť pána professora, že sa ten zločin mu
hodiť a nie v jeho prítomnosti.

Horžák sa opýtal zlostne: „Kto bol počas prest
tedre?"

„Mnohí... Jesimov... Gosťrakov... Fiľajev...
Ale ja ich nechcem obžalovať," bránil sa úzkostlive Š

Horžák hodil hnevlivý pohľad ponad okuliare, ne
sadol si so zlovestnou tvárou na svoj stolec.

Žiaci mali predtuchu búrky, ktorá visí v povetr
záležitosť veru nebola na svojom mieste. Horžák sed
zlostne a bez slova. Podľa spôsobu mnohých pädago
za nadzemskú bytnosť, ku ktorej musejú všetky deti
láskou a úctou hľadeť. Títo jeho žiaci boli však vtelená
Konečne vzhliadol. Jeho pohľad sa zastavil na nežnom
chorobne vyzerajúcom chlapcovi, menom Griša Fiľajev.

Keď zrak chlapca stretol sa so zlým zrakom prof
ho zniesť pevným pohľadom, ale nepodarilo sa mu to,
sklopil oči.

Horžák sa domnieval, že vidí v tom žiakovo ne
sa k vine a hneď sa pohnul v jeho hrudi druh nená
chlapcovi. Čím ďalej sa díval na šuhajka, tým pevne
svedčený, že tento žiak je jeho nepriateľ a že je scho

nejším. Temne pozrel naň a opýtal sa ho: „Môžeš mi priamo hľadeť do očí?"

Grišovi sa zdaly tieto slová jako šľahnutie bičom. Slovo „ty" ho urazilo, on nebol k tomu osloveniu privyknutý a cítil, že Horžák podozrieva ho zo zlého skutku, a to ho pobúrilo. Ale skrotil svoj hnev a odpovedal pevným hlasom: „Áno, môžem!"

„Tvoje svedomie je čisté?"

„Čisté....."

Horžák sa usmial dvojsmyselne.

„Tedy len daj pozor, by vždy tak zostalo. Tvoja slohová úloha...."

Griša vytiahol svoj sošit. Aj ten sa zdal byť Horžákovi neporiadnym. Rohy boly ohnuté, črty písma maly čosi veľmi pyšného, provokatívneho v sebe. Ale učiteľ nezmienil sa o obsahu úlohy ani slovom, ponechal si poznámky o tom až na dessert. Griša bol dnes rozčulenejší jako inokedy. Keď professor Horžák s ním hovoril, mal vždy klopanie srdca a prerývaný dych. Vždycky sa zdalo, že ho pamäť opúšťa, keď ho Horžák zkúšal. Griša videl, ako tabakom ožlknuté prsty Horžákove, ktorých zápach takmer cítil, zavrely sošit. Teraz sa opýtal professor:

„Čo znamená: intelligo?"

„Rozumiem, viem..."

„Ako sa časuje toto sloveso? So supinumom, a či bez?..."

„Bez... so supinumom...." zajakal sa Griša, ktorý v duchu s rozhorčením pýtal sa, prečo mu dnes professor tyká?

„Bez... so... čo si mám z toho vybrať?" opýtal sa professor ironicky, len zťažka opanúvajúc svoju oprávnenú nespokojnosť nad touto odpoveďou.

„So supinumom!" povedal nervósne Griša a lusknul prstami. To pobúrilo Horžáka.

„Jako stojíš? Kde ťa vychovali? V kuchyni, a či v stajni?"

Griša sa znovu opanoval a spustil ruky.

„Keď so supinumom, tak mi to ráč ukázať," a pristrčil sošit chlapcovi tesno k nosu. „Tvoje oči to hádam najdú?"

Chlapcovi sa zdalo, že mu dochádza dych. Sošit mu tancoval blízko tvári. Dostal chuť mlčky odísť na svoje miesto a professorovi viacej neodpovedať. Tu mu prišlo na um, že sľúbil svojej matke, že sa bude dobre učiť, a znovu sa premohol a povedal: „Zabudol som to poznamenať v sošite."

„Zabudol... zabudol," posmieval sa professor, „ale čaj piť si nezabudol? Odpovedaj!..."

„Áno, pil som."

Celá klassa vetrila nový výstup a počúvala so záujmom.

„S cukrom?"

„Áno."

„S koláčom?"

„Áno."

„Hádam i so smetánkou!..... No hovor, keď sa ťa spytujem!..."

„Áá... no....."

„Hm, a ty si nezabudol ani raz prehltnúť čaj, koláč, smetánku a cukor. He!?...“

Žiaci sa smiali a chichotali. To rozhorčilo Grišu.

„Nie!....“ odpovedal s premáhaním a myslel si: „prečo ma len tak trápi?“

„Dobre, za to dnes zabudneš na svoj obed, pre lenivosť a neporiadnosť...“ povedal Horžák drsne.

„Ale ja viem lekciu,“ protestoval Griša.

„Tak, ty ju vieš? To odpovedaj správne na moje otázky a nehapkaj vo tme.“

Grišovi všetko tancovalo pred očami, intelligo, intellectum, všetky slová na lego, professorove dohánové prsty, cesnakový zápach, žiaci, ktorí sa smiali a šeptali.

„Časuje sa. . povie sa....“ zajakal sa Griša celý nešťastný a vytrhnutý z konceptu.

„Áno, časuje sa v hlúposti, ale pre rozpustilé, zlomyseľné kúsky objavuje sa takmer geniálnosť!“ kričal Horžák.

„Ako sa môžete tak zlobiť na mňa, veď som ja nič zlého nevykonal,“ riekol Griša, premáhajúc slzy.

„Ah, ľa, ľa, ty mi chceš predpisovať, jako ja mám hovoriť? Ty naničhodný darebák, ty!“

Professor udrel chlapca zúrive sošitom po tvári. Griša ostal bľadý jako krieda a zajakal sa:

„Vy nesmiete.... ma urážať .. Vy mandarín ... nie...“

Kŕčovitý plač mu zastavil ďalšie slová. Žiaci rozčulene poskákali so svojich miest, aby lepšie videli výstup medzi Grišom a Horžákom. Horžák zareval: „Ticho, nazpäť na miesta!“

Ale rozjatrenosť bola priveľká a nedala sa tak ľahko utíšiť. Griša vzbudil súcit vo svojich spolužiakoch. Horžák vstal, letel ku dverám, cestou si však niečo iného pomyslel, vrátil sa, nabral svoj obyčajný tvrdý výraz tváre a sadol si zase na katedru.

„Ticho!“.... povedal ešte raz, „Šagincev a Jegorov zaveďte Grišu Fiľajeva na jeho miesto!... Gosťrakov!...

Griša sadol si .... Gosťrakov bol zkúšaný.

V Grišovi zkrsla zlá, neuhasiteľná nenávisť, akej ešte nikdy v svojom živote necítil. Vedel, že sú s Horžákom do smrti nepriatelia.

Po hodine žiaci sišli sa okolo Grišu, aby mu vyslovili svoju sústrasť. On ich ľahostajne počúval. Jeho tvár ešte horela od úderu, ktorý od Horžáka sošitom dostal. Pomýšľal na pomstu. Cítil, že bez nenávisti Horžáka potkať nemôže.

Keď chlapci vyšli na ulicu a, strasúc školskú ťarchu, veselo žartovali a bláznovstvá vyvádzali, Griša sa smutne odvrátil. Dnes nemohol byť veselý, jako by bol prišiel medzi celkom cudzích.

Pršalo. Nebo bolo jako by šedivým závojom zatiahnuté, stromy a domy vyzeraly chmurne. Griša sa nestaral o dážď a vietor, ktorý mu jako jemný piesok šibal do tváre. Na to myslel, kto by mu mohol poradiť, ako sa má na Horžákovi vyvŕšiť. Grišovi sa tak zdalo, jako by sa bol za pár hodín o roky ostarel.

Keď prišiel domov, matka na prvý pohľad zbadala, že sa s Gri-

šom čosi neobyčajného prihodilo. Jej bľadá tvár, ktorá sa veľmi ponášala na Grišovu, prezradzovala nepokoj. Milovala svojho syna neobyčajne. Grišu vrúcne pobozkala, vzala ho popod bradu a opýtala sa:

„Grik, čo sa stalo?"

Griša chcel povedať: „Nič." Ale keď pozrel do nežných očú svojej matky, ktoré jako svetlo zastretej lampy žiarily, pritúlil hlavu k hrudi Oľgy Semenovny. Začal, a snažil sa, aby svoju matku od všelikej zbytočnej starosti ušetril. I teraz chcel celú udalosť dľa možnosti najjemnejšími farbami vylíčiť.

Vzdor tomu jeho zpráva znepokojila Oľgu Semenovnu. Jej jemný materský cit jej hovoril, že Griša trpí, a ona ho chcela upokojiť. Zvoľna sa jej to darilo. Jej ruku držal objatú a tak sa mu zdalo, jako by z jej prstov do jeho tela teplé fluidum prechádzalo, ktoré uľavuje nervy, bolasť i myseľ.

O piatej hodine prišiel otec Grišov z peňažného ústavu domov. Oľga Semenovna zaviedla chytro Grišu do jeho izby, aby ukryl posledné stopy svojho rozčulenia. Griša to považoval za samozrejmé, lebo od útleho detstva mu bolo vštepované, aby vyhýbal všetkému, čo by mohlo rozčuliť a nahnevať otca nanajvýš nervósneho a na srdečnú vadu trpiaceho. Griša bol zvyklý vždy na palcoch chodiť, keď jeho otec bol doma, nikdy hlasno nehovoriť, nikdy sa pred ním nežalovať, ani hlasite radovať. Poznenáhla sa mu však zdávalo, že i jeho prítulnosť k otcovi je tlumenejšia, že má k nemu menej dôvery, menej lásky, nežli k matke. To ho roztrpčilo. Často by bol rád bežal k otcovi a s ním nežne a milo, jako s matkou, si porozprával, polaskal, v svojom otcovi videl otca, a nie na srdečnú vadu trpiaceho človeka. Ostatne, sišiel sa s otcom len pri stole a jakonáhle videl otcovu bľadú tvár s jeho hrubými gambami a tvrdý prísny pohľad, ktorý bol na Grišu jako rúra pištole namieraný, zdesilo sa to dieťa a jeho výjavy nežnosti boly zadusené.

Dnes Fiľajev upozornil sa na rozorvaný výraz v tvári chlapca a spýtal sa ho:

„Si chorý?"

Griša rýchlo vymenil pohľad s matkou a odvetil: „Nie, papa!"

„A čo je s tebou?"

„Nič."

„Ako nič? Veď nemáš farby."

„Len som troška chytro šiel a ustal som, papa, a potom i hlava ma bolí; len tak pobolieva, papa," upokojoval chlapec, keď videl, že ho otec ustarostený obzerá.

„Hm," zamrmlal Fiľajev. „Každý deň nejaké prekvapenie na pochúťku. Ak nie tu, to tam.... A nič príjemného."

Bolo badať, že starého Fiľajeva v banke nejaká nepríjemnosť potkala, lebo ešte drahnú chvíľu šomral to na jedno, to na druhé.

jedného pána, ktorý upomínal ho na Horžáka. Chla
triaška. Zdalo sa mu zhola nemožným, aby sa siši
Vedel o jednom chorom spolužiakovi, schytil sa tedy
vštíviť. Pri zotavujúcom sa kamarátovi zostal do
popoludní.

Pri obede Oľga Semenovna zbadala, že Griša ešt
vyzerá ako včera, ale nepovedala nič. Večer, keď j
do klubu, prišla do Grišovej izby a sadla si k jeho st
piloval z dreva malý stolík. Oľga Semenovna sa zač
aký bol dnes k nemu Horžák. Griša sklonil hlboko hl
prácu a dával vyhýbavé odpovede. On lhal, a tá l
Oľga Semenovna skoro zbadala, že voľačo zase neklaj
„Griša, pozri mi do očú!“ Pozrel na ňu a ostal červ

„Čože je zase? Povedz!“

Griša zažmurkal a dal sa hlasite do plaču.

„Mama, ja som ťa oklamal.... ja som nebol v gy

Vyrozprával všetko a prosil ju, aby ho viac nik
do gymnásia. Oľga Semenovna riekla znepokojená:

„Nie, nie, holúbok, to nejde. Papa nesmie o
vedieť, a on by tvojej prosbe i tak nikdy nepovolil.
vieš, že sa papa nesmie rozčuliť“.

„Ale, mamička, pomysli si, že mi sama myšlien
zastavuje dych .. a tu ma čosi tak tlačí... Ukázal

To dieťa bolo skutočne cele bez seba pri pon
musí s Horžákom sísť. Oľga Semenovna sa zamyslel
bude, keď chlapec pár dní nepôjde do školy,“ rozh
chlapcove sa utíšia a celú vec trochu zabudne.“

Griša nešiel pár dní do gymnásia, ale pred
Celá vec však neočakávane vyšla na javo. Fiľajev
z klubu domov, zobudil Oľgu Semenovnu a opýtal s

„Vieš ty o tom, že Griša nechodí do gymnásia

Grišu do ochrany. Keď bola hotová, Fiľajev zúrive zafúkol sviečku a riekol:

„Na také detské vrtochy sa nesmie ohľad brať. Deti musejú zvyknúť disciplíne. Zajtra pôjde Griša do školy. Ja ho ráno zobudím a pokarhám ho pre jeho držanie sa.“

„Ach, prosím ťa, sver to na mňa, taký je nervósny, a ty aby si sa tiež nerozčulil.“

„Nie, ja sa budem s ním shovárať,“ odpovedal Fiľajev a obrátil sa k nej chrbtom.

Oľga Semenovna bola bez seba.

Ráno boly dvere na izbe Grišovej prudkejšie ako inokedy otvorené. Chlapec sa zobudil a pozrel zarazený na otca, ktorý s aktami pod pazuchou chýlil sa nad jeho posteľ. Fiľajev bozkal Grišu na líce a riekol s nádychom nevole.

„Ty si mal čosi s Horžákom. Ty si nebol niekoľko dní v gymnásiume . . . To je veru nie pekne od teba. Horžák je tvojím učiteľom, ty sa mu musíš vo všetkom podriadiť a jeho ctiť. Zapamätaj si, že musíme byť učiteľovi vždycky vďační. Ostatne úfam, že je týmto tá celá vec vybavená.“

„Tata, prosím, vypočuj ma!“

„Mama mi skoro všetko vyrozprávala . . . Vstaň a obleč sa. S Bohom! . . .“

Bozkal Grišu znovu na líce a pošiel.

Griša chcel otca nazad zavolať a jemu všetko povedať, čo mu na srdci ležalo, ale slzy mu zadŕhaly hrdlo, nebol schopný slova. O niekoľko okamihov počul, ako vráta za otcom zapadly. Griša skočil s postele a letel v zúfalstve bosý k matke do spalne.

„Mama, ja nemôžem ísť do školy. Horžáka na smrť nenávidím.“

Oľga Semenovna bola celá rozčulená.

„Ty musíš poslúchnuť otca. Dieťa, choď len, všetko sa spraví. O niekoľko dní oprobujem prehovoriť otca, aby ťa dal učiť do druhého ústavu. Dnes už len choď, Griša!“

Griša šiel. Ale o pol hodinky prišiel bez dychu nazpäť. Nemohol sa premôcť. Vskutku nemohol. Jaknáhle zazrel Horžáka, zastavilo mu i srdce i dych. Nemohol do školy. Oľga Semenovna bola v zúfalstve. Aby mohla mužovi príčinu udať, uviazala Grišovi šatku okolo hlavy a rozkázala ľuďom v dome, aby povedali, že ona nepustila Grišu do školy, lebo ho veľmi rozbolela hlava.

Keď Fiľajev pri obede uvidel Grišovo zaviazané čelo, opýtal sa posmešne: „Zase dáke prekvapenie, he?“

„Bolí ma hlava, papa.“

„Bol si dnes v gymnásiume?“

„Nie, ja som ho nepustila,“ skočila Oľga Semenovna chytro do reči. „Ty vieš, že je teraz v meste toľko chorôb, bojím sa, aby Griša povážlive neochorel.“

Fiľajev nemohol zniesť, keď jeho rozkazov prísne neplnili. Veľmi sa hneval a nadhodil, že poriadny človek ani ženiť sa nemá, lebo mu rodina len mrzutosti pripravuje. Oľga Semenovna prosila muža

posunkami, aby mlčal, ukazujúc na prítomnosť Grišovu. Fiľajev hodil plecom a mlčal.

Keď po obede manželia sami ostali, Oľga Semenovna začala rozprávať o útlom zdraví Grišovom, o jeho neobyčajnej nervósnej podráždenosti a že z tej afféry s Horžákom ešte niečo zlého vykvitne, jestli sa to dieťa nepošle do druhého ústavu.

Fiľajev uhádol, že dnešné Grišovo bolenie hlavy bolo novou vymysleninou. On ostal zúrivým. Či ho za somára držia, ktorý nemá mať ani slova? Kričal, protirečil, opakoval v najväčšej rozčulenosti.

„Semja, pre Boha, nerozčuľuj sa!“ prosila Oľga Semenovna a dívala sa mužovi do tvári tak, ako pes, ktorý si je vedomý, že sa dopustil niečoho.

Ale Fiľajev nedal sa utíšiť. Na šťastie prišiel jeden priateľ jeho, dôstojník na odpočinku, menom Travin. Človek tučný, s vypuklými očami, neoholenou bradou a hromovým hlasom. Jako Travin zazrel Oľgu Semenovnu, zvolal; „Jako, čo? Či dobre vidím? Není to sen? Prečo ste vy nie u generálovej?“

Oľga Semenovna teraz spamätala sa, že zabudla na týždennú schôdzku dám, zúčastnených na dobročinnom bazare, ktorého predsedníčkou bola stará generálová Jelaginová. Nechcela uraziť tú starú dobrú paniu a preto pripravila sa rýchlo k odchodu. Keď už bola hotová, oblečená, bežala ešte ku Grišovi, bozkala ho a sľúbila, že zanedlho prijde domov. Griša ju objal okolo hrdla, bozkal ju v náružívom vzrušení a šeptal: „Mama, ja ťa mám tak rád, tak nekonečne rád.... Ach, tak veľmi, veľmi rád, ja ti to ani neviem vypovedať!“

„Ty, môj.... Ďakujem ti..... No, do videnia!... Papa a Nikolaj Jevsovič pôjdu onedlho do klubu, a ty daj pekne pozor, aby sa v dome nič nestalo. O desiatej budem zase pri tebe.“

III.

Keď Oľga Semenovna odišla, rozpriadol sa medzi Fiľajevom a Travinom priateľský rozhovor. Fiľajevovi nevychádzala celá záležitosť s Grišom z umu a rozpovedal všetko svojmu priateľovi. Travin mu nedal ani dohovoriť; on patril medzi tých ľudí, ktorí sa bleskorýchle vpravia do každého položenia, zlobil sa, smial, radil, žartoval s ľuďmi a potom im dával rady — rady nekonečné, jedna lepšia ako druhá — bez toho, aby sa o účinku týchto svojich mnohokrát nebezpečných pokynov staral.

Keď počul, že sa Fiľajev v celku o výchovu svojho syna nebárs stará a že Griša v svojom živote ešte ani poriadnej bitky od svojho otca nedostal, začudoval sa Travin a začal sa vysmievať.

„Odpusť,“ riekol, ale to je s tvojej strany zrovna hlúposť. Keby mi to moja Aľoška alebo Kaťa chcely urobiť, to by ich naučil po kostole hvízdať! Nie, tým také niečo nepríde ani na um. Tie poslúchajú jako z partesov. Kam by to konečne viedlo, keby deti vlastných rodičov neposlúchaly? Čo bude z takých neposlušných detí?... Môj drahý, deti treba prísne držať, v bázni Božej vycho-

vávať. To som nevymyslel ani ja, ani ty, ale ľudia, ktorí rozumeli, čo je život."

A Travin rozpovedal množstvo príkladov, kde prísne držané deti vyrástly na vysoko vážených ľudí, a tie, ktorým všetko po vôli dávali, práve zlé ostaly. Na deti treba prút, malé deti majú dostávať lieskovicou a väčšie brezovým prútom. Tento prostriedok je vyzkúsený, liečivý, jako ostrá, trpká, ale vždy dobrý výsledok vykazujúca medicína, ktorú deťom podávať neslobodno zameškať. Ty vieš, drahý Semen Timofievič, že príslovie hovorí: „bi ostro knutou, ale maj pritom rozum a mieru, a dožiješ sa divov." To hovorievali naši starí predkovia, a tí mali pravdu."

„Ach, to je barbarismus," povedal Filajev.

Travin vstal nahnevaný so stoličky, prešiel sem a tam po izbe, sadol si na druhú stoličku a zvolal: „Barbarismus? Bože môj, on menuje barbarismom, čo nám rozum káže. Ja ti radím, použi tohto prostriedku a vychováš zo svojho Grišu vzorného syna."

Ako dovrával, vytiahol z vrecka hodinky a zvolal zhrozený:

„Bože, deväť hodín!"

Filajev bol rozladený a nemohol ísť s priateľom do klubu. Travin šiel tedy sám. Filajev začal rozmýšlať o Travinových slovách. Neboly mu nové, ale zanechaly osteň v jeho duši. Zapálil si papirosku a chodil po izbe. Zdalo sa mu takmer, že pri výchove svojho dieťaťa bol skutočne smiešno sprostý. O rozvoj duševný chlapca sa málo staral. To bolo zrovna hriešne. Ostatne jeho služba zaujala všetok jeho čas, a k tomu lekár zakázal mu všetko rozčulenie. Ale veď ani netreba rozčuliť sa. Vec bola vážna a bolo treba vážne ju ponímať. Travin síce preháňal, ako vždy, ale jeho prútový systém bol iste dobrý. Trest musí byť. Áno, áno, telesný trest zdá sa zprvu byť barbarismom, ale aj urodzené deti bývajú trestané. Chudobní ľudia trestajú svoje deti bez veľkého rozmýšľania. Zas o jeden dôkaz viacej, že bez prútov zaobísť sa nemožno.

Čím viacej Filajev rozmýšľal, tým sa mu väčšmi zdalo, že je on vina Grišovej neposlušnosti. Ale tá vec sa dá ešto napraviť. Neslobodno nechať, aby sa zlo zahniezdilo, ale ho treba s koreňom vyrvať. Filajev rozhodol sa hneď pristúpiť k veci, kým je Oľga Semenovna nie prítomná, tá by ho iste hatila v tom predsavzatí. Zavolal sluhu Jakuba.

Za pár minút vstúpil do izby silný, hladko oholený šuhaj s otvorenou veselou tvárou.

„Jakub, ty mi okamžite obstaráš remeň alebo palicu. Keď ťa zavolám, príď dnu, Griša bude tu, ty ho vezmeš a... no, ty už rozumieš. . Tedy chytro, chytro... Griša totiž musí byť potrestaný... rozumieš?. .

Jakub vyjadril svoju ochotu a usrozumenie. Keď bol sluha von, prišlo na um Filajevovi, že ak chce celkom nerušene vykonať potrestanie, musí chyžnú oddialiť. Toto dievča malo totiž tú zlú obyčaj, že často bez volania zjavilo sa v izbe. Chcel ju poslať po sodovku. Kuchárka bola hluchá, tú mohol spokojne doma nechať.

Keď si Filajev v mysli všetko usporiadal, doniesol si pohár

vody pre všetky prípady, lebo nemohol vedieť, či ho rozčulenie predsa nepremôže, a tu na utíšenie píjaval vodu.

Teraž zavolal Grišu. Griša v náhlosti zabudol sňať s čela obväzok a s trepotajúcim srdcom bežal do otcovho kabinetu. Túžil za rozhovorom s otcom, ale keď sa videl s otcom samotný, nevedel, čo má povedať.

Fiľajev sedel pri stole a držal medzi prstami dymiacu sa papirosku. Zeleným zastretá lampa „Molnija“ rozlievala tlmené zelenkavé svetlo po celej izbe. Bľadá tvár Fiľajeva zdala sa byť ešte bľadšou, osinalejšou, vyzerala takmer ako tvár mŕtvoly. Na Grišu robilo toto súmračné osvetlenie nepríjemný dojem. Zdráhave a rozčulený sa blížil k otcovi. Jeho zrak utkvel na papiroske, z ktorej vystupoval jemný, tenulký dym, ztrácajúci sa vo veľkých kotúčoch po izbe.

Fiľajev povedal pomaly a preryvane:

„Zavolal som ťa, aby som sa s tebou priateľsky poshováral. Tvoje bolenie hlavy bolo vymyslené, však? Ty si dnes preto nebol v gymnásiume, lebo si nechcel, však?...“

Griša si hral s rozetou na jednom svietniku a ticho odpovedal:

„Áno...“

„A ty predsa vieš, že som ti rozkázal ísť do gymnásia? Rozkázal som to, alebo nie?“

„Áno, papa.“

„Ty si tedy myslíš, že je mňa poslúchať celkom zbytočná vec, čo?“

„Papa, prosím ťa, pošli ma do ktorejkoľvek školy, len nie ta, kde Horžák učí. Ja chcem byť usilovný a všetko, všetko vykonám, čo si žiadaš. Ja som hotový za teba, papa, umreť, ale, prosím ťa, vezmi ma z gymnásia.“

Griša pošiel niekoľko krokov k otcovi.

„Stoj!“ povedal tvrdo Fiľajev, ale cítil, že je skoro rozčulený a preto urobil pausu, v ktorej chlípal vzduch a sbieral energiu. Konečne nadhodil:

„Tvoja smrť by mi nič neosožila, ja chcem tvoju poslušnosť... odpovedaj! Tedy ty ani zajtra, napriek môjmu príkazu, nepôjdeš do gymnásia?“

„Papa, prosím ťa, prosím, vypočuj ma,“ prosil Griša a jeho prsty hraly znovu nervósne po rozete na sviečke.

„Hovor... Nechaj rozetu na pokoji!“

„Papa, Horžák ma na smrť umučí, ja ho nemôžem videť, on ma veľmi urazil.“

„Ty nesmieš tak hovoriť... počuješ... ty nesmieš!... A „ja“ ťa prosím nechať túto hlavatosť a zajtra, jako obyčajne, ísť do gymnásia.“

„Papa, ja nemôžem ta ísť!“

„Je to tvoje posledné slov?... Počuj, so mnou nemožno žartovať!...“

„Papa, nemôžem sa tam ďalej učiť!“

„Tak!.... Nuž to ti ja ukážem, že ty môžeš, keď ja... chcem!“

Fiľajev spokojne vstal, otvoril dvere, zavolal chyžnú, odoslal ju po sodovku a kázal Jakuba dnu poslať. Potom si znovu pokojne sadol na stoličku. Griša nevedel, čo sa deje, úzkostlive pozeral na otca.

„Papa, čo chceš urobiť?"

Jakub prišiel a držal čosi za chrbtom schované. Griša podíval sa naň a zvláštny strach zalomcoval ním.

„Papa, prečo je tu Jakub?"

„Vykonať to, čo som mu rozkázal," povedal pánovite Fiľajev.

Jakub sa usmieval a priblížil sa ku Grišovi, pričom v jeho ľavej ruke zjavila sa palica. Grišu chytala hrúza.

„Papa, povedz Jakubovi, aby odišiel!"

Fiľajev dal sluhovi znamenie. Tento váhavým krokom pristúpil ku Grišovi. Dieťa hodilo naň nastrašený pohľad a skričalo: „Ty nesmieš... ty sa ma nesmieš dotknúť!"...

Na stole ležaly nožnice, Griša ich zazrel a v okamžení ich chmatnul. To mala byť jeho zbraň.

„Netýkaj sa ma... netýkaj sa ma!"

Jakub sa zľaknul tých nožníc a toho hnevu, ktorý sršal z očí Grišových. Krok ustúpil nazpäť. Fiľajev sa rozzúril.

„Odlož tie nožnice!" rozkázal surove.

„Papa, povedz mu, nech ide preč!"

„Odlož tie nožnice!"

„Hneď, papa, ale nech ide Jakub von, povedz mu, nech ide von......"

Fiľajev vstal a pustil sa do Grišu.

„Povedám ti, odlož tie nožnice!" reval a trhal nástroj chlapcovi z ruky. Griša vykríkol od bolasti a vypustil nožnice na zem.

„Jakub, drž ho, natiahni ho na koleno!"

Jakub chytil chlapca, ale tento sa mu vytrhol a ratoval sa za diván.

„N....... nechaj ten diván!"

Griša vopchal sa medzi diván a stenu. Fiľajev ho chytil za ruky a ťahal k sebe, ale chlapcovi sa podarilo jednu ruku vyprostiť a chytiac sa za pelasť, ťahal diván s sebou. Veľká fotografia bankových úradníkov pritom spadla so steny a jej sklo sa rozprášilo na kúsky. Fiľajev bol tak rozčulený, že sa mu zdalo, jako by sa to sklo v jeho prsiach bolo roztrepalo. Jeho nozdry sa chvely. Bol bez seba.

„Ty zbabelec!" kričal na Jakuba. „Nuž veď ho chyť a bi ho!"

Jakub chcel chytiť Grišu, ale tento mu tak prudko zaťal zubami do ruky, že ho hneď pustil.

„Ach, ty čertovo kopyto!" nadával Fiľajev a dal Grišovi zaucho.

Konečne dvom podarilo sa chytiť Grišu a hodiť o zem. Sluha držal chlapca za nohy, Fiľajev za ruky. Mladík sa metal, že ho sotva mohli udržať. Ťažké slzy rinuly dolu jeho tvárou a namáčaly ruky Fiľajeva.

Jakub strhol Grišove šaty a udrel chlapca palicou po chudom tele, na ktorom všetky rebrá bolo videť. Griša prenikave vykríkol a bránil sa úderom celou silou. Jakub, povzbudzovaný a dráždený

výrazmi Filajeva „zbabelec, nemotorný mamlas, Parom ťa vzal,“ rozzúril sa a mlátil Grišu jako posedlý. V tom sa ozval zvonec na byte. Filajev a Jakub naľakaní pustili dieťa. Filajev šiel ku svojmu stolu, nevládal na nohách stáť a sadol si vysilený do kresla. „Povedz, že niet nikoho doma,“ nakladal Jakubovi.

No ukázalo sa, že je to len chyžná so sodovkou. Filajev jej zakričal zpoza zatvorených dverí, že môže sodovku predbežne do kuchyne zaniesť. Srdce mu tak tĺklo o prsia, jako kladivo. Temer sa porážky obával. Ľutoval sám seba a bol rozzúreeý na Grišu, ktorý mu spôsobil toto trápne položenie. Poslal Jakuba preč a zamrmlal:

„Vidíš, kam tvoja hlavatosť zaviedla tvojho otca. Teraz vstaň a choď!“

Ale Griša sa nehnul. Tvár mal do koberca zahrabanú a tak vyzeral ten chlapec ako hŕba šiat. Celé telo ho bolelo a v hlave mu hučalo. Už neplakal, len stenal a stukal jako prudkou vnútornou bolasťou trápený.

To dráždilo Filajeva znovu. Vstal, šiel do druhej chyže a zamknul dvere za sebou. V jedálni vyprázdnil pohár vody, vykúril papírosku a trochu sa utíšil. Srdce mu začalo pravidelnejšie biť, len sa mu ešte konce prstov triasly, jako podnapitému.

V kabinete bolo počuť hlasný šum. Filajev naslúchal. Bolo mu zrazu ľúto Grišu a najradšej by bol k nemu pobehol, vybozkával ho a laskal. Premohol však túto slabosť a myslel si: „To by bol veliký nesmysel, napred trestať, potom hladkať. Nie, od toho musím upustiť. Ostatne, toto naučenie urobí konec na všetky veky Grišovým chúťkam.

Filajevovi zdalo sa, jako by bol v svojej chyži začul nový šum a potom slabý vzdych. Myslel si, že Griša hanbí sa vyjsť, odomknul tedy potichu dvere, vzal staré noviny do ruky a začal čítať. Čítať nemohol. Rád by si bol namyslel, že konal jako dobrý, starostlivý otec. Ale jeden hlas, najtklivejší hlas jeho srdca, hovoril mu, že to nebolo dobre. V tom prišla chyžná do jedálne a chcela ísť do kabinetu. Filajev ju ostro okríkol, aby ta nešla. Tá tichúnko vzdialila sa na palcoch, jako by v dome mŕtvy ležal. Filajev z jej držania zbadal, že Jakub klebetil a ona o všetkom vie. Hneval sa dodatočne sám na seba, menovite pre to zaucho, ktoré dal Grišovi v Jakubovej prítomnosti. To nemal naskrze urobiť. A Filajev chodil rozčulene hore-dolu po izbe a snažil sa sám pred sebou ospravedlniť.

IV.

O desiatej prišla Oľga Semenovna domov. Filajev vyšiel oproti nej, aby jej oznámil celú udalosť. Ona usmiala sa mu prívetivým pohľadom. Ale jako sa im zraky stretly, zľakla sa a začala chytro sobliekať kožuch. Keď boli sami, rozpovedal jej všetko, čo sa stalo a hľadel jej neomylné dobré následky tejto pokuty vymaľovať v najsvetlejších farbách. Ona poslúchala ho s ťažkými slzami v očiach. Sotva bol so svojím rozborom hotový, ona bežala do Grišovej chyže.

Fiľajev jej povedal, že je Griša v jeho kabinete. Ona hodila sa ta. Ale Grišu nebolo.

Nad tým Fiľajev sa zhrozil. Vstúpil aj on do svojho kabinetu, ale nepríjemnou predtuchou jatý zostal vo dverách stáť. V jeho izbe bol strašný neporiadok. Diván odtisnutý, stôl stál bohvie kde, koberec schalbaný, podlaha črepami skla posiata. Fiľajev nemohol vystáť neporiadok. Zase mal pred očami celý výjav potrestania a cítil jakoby nenávisť oproti Jakubovi, ktorý bol svojou neobratnosťou všetkému vina.

V byte bolo počuť sem a tam behanie, hlasité volanie, miešané zvuky, zdalo sa, jako by bol oheň vypuknul.

Oľga Semenovna znovu bežala nazpäť do kabinetu a zase nazpäť do predsiene. Tu visely Grišove šaty, jeho čiapka, ale Grišu nebolo. „Hádam, schoval sà niekde do kúta," myslela si Oľga Semenovna a sňala zelené stínilko s lampy, aby bolo lepšie videť. Neporiadok bol ešte kriklavejší a bil do očú.

Fiľajev prekutal každý kút, zrazu ticho zostal pred jedným výklenkom medzi pecou a škriňou. Zvlášť prekvapený ustúpil krok nazad. Oľga Semenovna priskočila k nemu. Tu na tom úzkom priestore stál Griša so zohnutými kolenami a s ovisnutou veľmi na bok hlavou. Oľga Semenovna vykríkla, vytreštila oči a padla na zem. Chyžná a kuchárka zodvihly ju a odviedly na stolec. Ona ďakovala im nemým kývnutím hlavy a hľadela strnule tam na Grišu.

Fiľajev prvý sa spamätal. Kričal, aby šli po doktora, bežal ku Grišovi, zodvihol ho a počal trasúcimi sa prstami rozvíjať hodvabnú, v strapcoch sa končiacu šnúru, ktorá bola chlapcovi okolo krku otočená. Ale sluka bola prituho zatiahnutá a hlboko do Grišovho hrdla zarezaná. Hlava chlapcova kvackala bez života sem a tam.

„Veďže mi pomáhajte! . . . No pomáhajte!" . . . kričal Fiľajev bez seba a jednou rukou držal Grišu, druhou vynasnažoval sa rozputnať zamotanú šnúru.

Ale na volanie jeho nikto neprišiel. Slúžobníctvo letelo po lekárov, Oľga Semenovna sedela jako skamenelá v kresle a hľadela strnule stále na ten bod v kúte, kde Griša stál.

Fiľajev odniesol Grišu na diván, trel mu ruky a prihováral sa dieťaťu najjemnejšími menami. Potom mu roztrhol košeľu na prsiach a priložil ucho na jeho srdce, poslúchajúc. Zdalo sa mu, jako by ešte bolo badať slabučké klopanie. Ale čo robiť, ako zadržať uletujúci život?

„Pre Boha, lekára, pomáhajte!"

Začal znovu studenou vodou striekať chlapca, triasol ho, trel mu prsia a sluchy, dýchal naň a chcel ho na každý spôsob vzkriesiť.

„Hospodine, zachráň ho!"

Na schodoch bolo počuť hlasy a kroky. Fiľajev letel do predsiene a otvoril dvere na korridore. Tu stál lekár, chyžná a Jakub, ktorý bol na smrť bledý. Fiľajev chytil lekára za ruku a chcel ho vovliecť do svojej pracovne. Lekár vyslobodil svoju ruku z chladných prstov Fiľajeva, odložil klobúk a kepeň, utrel si navlhlé okuliare a zamyslený nasledoval Fiľajeva do izby.

Keď zazrel neporiadok v kabinete a zmeravenú, takmer zamretú Olgu Semenovnu, prebehol jeho tvárou mrak nevole. Pristúpil ku Grišovi, dôkladne ho prehliadol, potom pustil ovisnutú ruku chlapcovu a obrátil sa.

„Vy ho zachránite?“ spytoval sa otec, dívajúc sa napnute lekárovi do tvári.

„Mŕtvych len sám Pán Boh môže zachrániť,“ odvetil mrzute lekár a odišiel.

Filajev rozpačite sa obrátil a potrhával konvulsívne plecami. Potom fikajúc hodil sa na mŕtveho Grišu a skubal si vlasy, rúhajúc sa.

Preložil dr. *A. Ráth.*

Jednému na roli . . .

Jednému na roli miesto žita kúkoľ,
Ako hora hustá, taký bujný zhúkol,
Druhého škrie, že mu na diele stoklasa,
Ako chlipná deva, kaderim roztriasa.

A môj otec, oráč, rozkošou rozplýva:
Čistým zlatým klasom kmitá jeho niva.
Nemáš tam kúkoľu, nemáš tam stoklasy:
Oral, čisté sial, kým dobré stály časy.

A roľnika tohto prospech zláti všade!
Oral i oráva v netknutom sŕdc sade;
Rozosieva zrno krásne, bohumilé,
Ktoré plodom zdobí každé žitia chvíle.

U mňa tiež včas z jara, za prvého rána
Bola už srdiečka pôda pooraná;
K siatiu vyniesla mať ocúdené semä
A to zasial otec do srdca mi zeme.

A dnes! v sveta samom kúkoli, stoklase
Mojich čistých citov klásovie sa trasie.
Bože! a ak zžehnáš, aby zabronely:
Navždy sa nasýti hladný rod môj celý!

Hájomil.

Z veršov Skorušina.

Jarné zvuky.

Ó, jaro čarokrásne,
tak ľúbim ťa ja vrele,
keď úbor zelenavý
sa krajom našim stele!

Keď lúky, háje kvietim
 — jak vďakou srdce — vzplanú,
keď piesňou vtač oživí
 stráň tichú, zanechanú...

*

Jak krušné je to, Bože môj,
 keď lipka ešte mladá,
že sotva pukať začala,
 už kvet jej vädne, padá!

Jak krušné je to, Bože môj,
 keď nádej chradne, hynie, —
keď sťa obláček ružový
 ti v duši sa rozplynie!...

Tichému.

Že ľúbiš rod svoj lásky citom
a neklameš sám seba pri tom:
 ja neverím ti, neverím!

Že všetko k dobru *jeho* robíš
a v ničom *sebe* nelahodíš:
 ja neverím ti, neverím!

Že poslednú dáš skyvu chleba,
i život zaň dáš, keď to treba:
 ja neverím ti, neverím!

Že sviesť sa slovom sladkým nedáš
a duše nikdy nezapredáš:
 nie, neverím ti, neverím!

Kvet, strom — človek.

Jak na úskalí zvädlý kvet,
 jak podrúbnutý v hore strom:
tak človek, keď už nemôž' vpred,
 bez sily volá: zlom, ó zlom!

Na svete tom len strasť a žiaľ.
 Kde hojič, čo by vzkriesil kvet,
čo balsamu by v jazvy vlial
 a dušiam tiež dal nový vznet?

Z okolia baňských miest.

Cestopisná črta.

Chladný a nepríjemný apríl sa pominul, ktorého menovite druhá polovica bola s mnohým a veľkým sňahom nad mieru nepríjemná. Očakávali sme máj teplý a príjemný, aký básnici ospevujú, ale ani tento nezodpovedal očakávaniu nášmu; všetko v prírode akosi prestúpilo svoje zákony. My, s mojím priateľom V., robili sme si ešte v zime rozličné plány pre budúcu jar, poťažne leto, kam a kedy odbehneme. Za prvý cieľ cesty vybrali sme si Hont, kde hodlali sme navštíviť známych, rodinu a priateľov. Príležitosť konečne prišla. Boly to sviatky svätodušné, ináč Turíce zvané.

V sobotu turíčnu dňa 30. mája pod večer uháňali sme rýchlikom vrútockým do Hronskej doliny, ztade mali sme ísť ďalej do Hontu. Človek, ktorý denne prikovaný je ku svojej práci, raduje sa tej nejakej vychádzke, aspoň na čas zabudne každodenné trampoty života a duch i telo okraje. Tešil som sa i ja s priateľom mojím mladým tomuto viac ako inokedy.

Vlak náš zastal v Hronskej Breznici, kde bolo už hodne obecenstva, čakajúceho na vlaky shora i sdola. Veď približovaly sa sviatky; v také dni cestuje veľa obecenstva. Asi po polhodinovej chvíli presadli sme na malý, baňsko-štiavnický vlak, uberajúci sa čez Hron hore do kozelníckej doliny, kde robí veľké zákľuky celou, dosť dlhou dolinou, popri malom potoku. Bolo ešte vidno, ale slnko pomaly tratilo sa poza vyššie vrchy.

Dolina kozelnícka, v ktorej asi v polovici leží dedina Kozelník, patriaca ešte do Zvolenskej stolice, nevyniká nejakou zvláštnosťou, ľud zväčša chudobný, kraj málo úrodný. Len vrchy a strmé úbočia sú tu.

Hneď vyše Kozelníka videť miestami rozvaliny niekdajších baňských závodov, ktoré sú mŕtve pomníky z tej doby, keď tu kvitol baňský priemysel. Dolina kozelnícka, počnúc od Hrona až po Belú, trvá asi tri hodiny cesty. Kraj je to všade vŕškovatý. Holé skaly, riedko porastené úbočia, tu i tu kúsok zemičky je všetko, čo človek tu vidí. Bieda kuká všade, za každým krokom. Na konci doliny leží staré baňské mesto Belá (Bélabánya), dnes viacej len dedine podobná obec. Ľud schudobnelý, baníctvo kleslo až priveľmi. Že sa bieda zmohla, videť na chudobných domoch. Na dolnom konci Belej stojí malá huta strieborná, patriaca spoločnosti Ján Geramba, a niže nej i olovená dielňa na rúry, ktorá len nedávno bola postavená, a už tiež nerobí. Takto klesly Pukanec, Nová Baňa a iné baňské mestá a osady. Dnes aspoň meno majú z tých čias, keď patrily do počtu baňských miest.

Prestaly časy kvetúceho baníctva a s ním úzko spojeného hutníctva. Ľud baňský, konajúci ťažké podzemské práce, kde hrozia človeku každú chvíľu mnohé a rozličné nebezpečenstvá, je mizerne platený, snáď najbiednejšie zo všetkých odvetví priemyslu. A nielen ľud pracujúci, ale i jeho nižšie úradníctvo znáša túto biedu; má

maličké platy, mnoho práce a zodpovedností, bez všetkého uznania a hmotnej odmeny.

Malá štiavnická železnica pri Belej, zanechajúc za sebou hutu, olovenú dielňu na rúry, ba i samú Belú, odbočí na ľavo poza vŕšky ponad dolinu. Mnoho ráz len že nezastane. Menovite býva to po daždi, keď koľajnice sú mokré alebo práve omrznuté.

Zpoza vŕšku vykukuje svetochýrna kalvária štiavnická, pochádzajúca z roku 1751. Ďalej vidno vrch Paradais, Nový Zámok a ostatné staviská pod Starým mestom, novú veľkú akademiu baňsko-lesnícku, vypínajúcu sa nad iné staviská mesta Štiavnice.

Baňská Štiavnica mi je dávno známa, ale ma nikdy k sebe nepripútala. Jej úzke ulice, preplnené ľudom, najmä večerom, protivné strmé prechádzky, v zime špatné ľadovice, bieda o pitnú vodu, duch šovinistický, umŕtvujúci každé národné hnutie, nepriťahuje človeka k sebe. Len pre voľnosť je človek stvorený na svete. Darmo je, vysoké domy, ani blesk slávy nenahradí človeku to, k čomu ho Pán Boh stvoril — voľnosť ducha.

Ľud v B. Štiavnici, a vôbec baňský, je nábožný, lenže nemá národného povedomia: nechcú dopustiť patriční faktori, aby k tomu prišiel.

Avšak dnešná naša cesta neviedla nás rovno do Štiavnice; hodlali sme čez sviatky svätodušné i viac videť, ako samú Štiavnicu. Len tak behom sme dnes prebehli mesto, lebo počínalo sa mračiť a my ešte dlhú cestu mali sme pred sebou. Bolo blízo osem hodín večer, keď sme uháňali ku Červenej studni, kde rozchádzajú sa dve cesty. Jedna ide na pravo do Vyhieň, kde sú niektoré baňské závody, teplé kúpele a železná dielňa, lejáreň Karla Kachelmanna. Nad Červenou studňou vypína sa Paradais, kde je postavený kríž; ztade je krásny výhľad za čistého povetria. Na ľavo vedie cesta do úzkej doliny hodrušskej, smerom ku Žarnovici, ku Hronu. Dolina úzka, obtočená vysokými vrchami a horami, dnes pravda na mnohých miestach len holými rúbaniskami, či ako to povedia vo Zvolenskej, báňami. Cesta táto, čez takzvanú Hellu, ustavične sa níži a krúti. Asi v polovici doliny tejto sú hroby honvédov, ktorí v januári 1849 tu padli v bitke s vojskom cisárskym. Pod cestou je ich spoločný hrob, a nad cestou je mramorová tabula, osadená roku 1883. V doline je jazero, alebo, ako to baňský ľud volá, *taich*, ktorého vodu potrebujú k baňským závodom.

Bola už hodná tma, lebo mrákavy niesly sa nad našimi hlavami a drobný dážď počal nás strašiť, keď zazreli sme v doline prvé svetlo.

Hodrušská dolina je hlboká a k tomu i úzka, tak že na mnohých miestach snáď len na pravé poludnie slnko na chvíľu dnu nakukne. Domy pe celej tejto doline sú z prava i z ľava roztratené a len okolo kostolov, katolíckeho a evanjelického, sú viacej pohromade; ostatok pri večernom svetle vyzerá jako nejaký „Betlehem“. Ja neistým krokom šiel som za priateľom, nevediac, kedy sa potknem o kameň; bola tma a ja neznámy človek na týchto miestach. Konečne mohlo byť asi pol desiatej večer, keď sme dotiahli ku domu priateľovej rodiny. Pred domom nás už očakávali. Privítanie bolo srdečné.

Bolo pred desiatou hodinou, počali sa schádzať
obojeho vierovyznania; lebo kostoly katolícky a evanj
blízko jeden pri druhom. O nejakom ľudovom kroji
hovoriť. Ľud je baňský, šatiaci sa dľa vzoriek modern
nosť ľudu je tvrdá, popreplетaná pretvorenými slovami
s akými sa často stretáme v baňských mestách a osad
viacej storočí nemecký živel bol panujúcim a zanechal
po sebe na pamiatku.

Ináče ľud v Hodruši a vôbec všetci baníci kraja t
božní ľudia, povedomí toho, že dnes zdravý vchádza do b
a pod večer môžu len jeho mŕtvolu vytiahnuť na svetl
mnohých miestach stretáme sa tu s krížami, na znak nábo

Baňská Štiavnica, Vindšachta, Hodruša a jej blízke
svoje obzvláštne katolícke spevníky. I teraz vyšiel nový
z tlačiarne Aug. Joergesa, kde popreplетané sú piesne
maďarské, nemecké a niektoré cirkevné spevy a antifo
v jednej knihe. Národného povedomia ľud nemá tu nija
čo číta, a to, čo i číta, sú novinky mĺkve, nezáživné.

Nedeľa svätodušná bola daždivá, von temer ned
pre dážď a blato; len pod večer trochu sa oblaky pretrh
sme sa na samý dolný koniec doliny, kde leží viac baň
v rumoch, a konečne došli sme ku striebornej fabrike
zvanej, ktorá ináč veľmi neprekvitá. Len v nedávnej mi
stavila ju spoločnosť Ján Geramba, ktorá má tu bane,
podobne baňu i próboveň, na Belej hutu a dielňu na ol
ktorá však už stojí. Sama strieborná dielňa Sandrík do
tisíce na požičku od štátu, ktorú sotva kedy bude mô
nazpäť; v najnovšom čase sľúbil jej štát ročnú podporu
korún. V dielni tejto bolo zamestnano mnoho Nemcov,
dobre platených, ale odbyt strieborného tovaru bol slabý

---

odstúpili sme od úmyslu; lebo hmly miestami boly husté, ponad doliny zavalené, celý obzor bol nečistý, ba i sama tráva po nočnom daždi mokrá a my boli by sme sa len uvláčili.

V poslednom okamžení, nad samou Štiavnicou, keď mali sme sa dolu spustiť, zmenili sme plán cesty, nechajúc bokom Štiavnicu, poberali sme sa hradskou na Teplú, ku nášmu vzácnemu pánu Fr. R. Osvaldovi na krátku návštevu; tam sme mienili pobudnúť hodinu-dve a k poludniu nazpäť sa vrátiť do Štiavnice.

Bolo asi pol deviatej ráno, keď došli sme ku fare teplianskej; hneď psi zvestovali náš príchod. Pán farár modlil sa breviár v malej pridomovej záhradke. Po chvíli zaviedol nás do fary a postaral sa o raňajky. Náš rozhovor krútil sa okolo novších i starších udalostí, až bolo počuť do kostola zazváňať. Kostolík tepliansky je malý, ale zaopatrený peknými vecami kostolnými, zásluha to zaiste len pána farárova.

Pri fare zaznievala hudba svadobníkov, prišlých na sobáš. Ľud bol pestro oblečený, zdravý a hodne ohorený; poznať, že nezahála doma, ale lopotí na poli, aby vyžiť mohol teraz i na zimu. Po službách Božích a po sobáši svadobníci počali sa schádzať na dvor farský, a dokiaľ si mladoženíci poriadok u pána farára porobili, tí tamvon veselo tancovali.

My sberali sme sa, že opustíme Teplú a pôjdeme za ďalším cieľom našej cesty, do Štiavnice; ale pán farár nechcel počuť o našom odchode, my zostali sme jeho hosťmi na obed, a Štiavnica len predsa musela vystať.

Keď po litániach došli sme na beliansku stanicu, ktorá hodný kus od niekdajšieho baňského mesta leží, nemali sme na zbyt času; čo chvíľa bolo počuť shon, pískanie, vlak sa blížil. Malé štiavnické vozne železničné boly preplnené cestovateľmi a my sotva dostali sme miesta príhodného.

Keď vlak došiel na Hronskú Breznicu, našli sme v čakalni i martinských priateľov. Tu bola celá trma-vrma, ľud pomiešaný z rozličných krajov.

Bolo skoro po našej ceste . . . *A. B—y.*

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1902.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Kalendáre. — *Evanjelický Kalendár* venovaný záujmom vnútornej missie na r. 1902. Sostavil a vydal Karol Salva. Ročník I. V Ružomberku. Tlačou kníhtlačiarne Karla Salvu; 8° str. 128 + XXXII. (Slov. Pohľ. 62.) — *Jednota.* Katolícky kalendár na obyčajný rok 1902. Nádherne illustrovaný 76 krásnymi obrazmi. Sostavil Štefan Furdek. Ročník siedmy. Cleveland, Ohio; 4° str. 213. (Lit. Listy č. 3.) — *Kresťanský Obrázkowý Kalendár* na obyčajný

rok 1902. Ročník XLVIII. W Budapessti. Kníhtlačiareň Kolomana Rózsu a jeho manželky. V. 8° str. 40 a 8 n. l. — Alojza Bucsánszkyho *Malý Kossuthowský Kalendár* na obyčajný rok 1901. S mnohými k obsahu tlačenými obrázkami. Ročník XXXII. W Budapessti. Kníhtlačiareň Kolomana Rózsu a jeho manželky, predtým A. Bucsánszky. V. 8° str. 40 a 8 n. l. — Alojza Bucsánszkyho *Malý Obrázkový Kalendár* na obyčajný rok 1902. Štyridsiaty deviaty ročník s obrázkami. W Budapessti. Kníhtlačiareň Kolomana Rózsu a jeho manželky, predtým A. Bucsánszky. V. 8° str. 40 a 8 n. l. — *Nová domová pokladnica.* Kalendár pre slovenský ľud, na obyčajný 365 dní majúci rok po narodení Krista Pána 1902. Sostavil Dr. Pavel Blaho. Ročník IV. Uh. Skalica. Tlačou a nákladom Jozefa Teslíka; V. 8° str. 176 + XXVII. (Slov. Pohľ. 62. Lit. Listy č. 1.) — *Nový Domový Kalendár* na obyčajný rok 1902. Vydáva Uhorsko-krajinský vzdelávací Spolok Slovenský. Ročník XVII. V Budapešti tlačou „Franklín-Társulat" kníhtlačiarsko-účastinárskej spol.; 8° 8 n. l. str. 72 a 8 n. l. — *Obnowený Budínsky Kalendár* prostonárodný pre katolíkov, ewanjelikow, prawoslawných a židow na obyčajný rok 1902, W Budapessti. Tlačou a nákladom Kolomama Rózsu a jeho manželky, predtým A. Bucsánszky. V. 8° str. 36 a 6 n. l. — *Pútnik svätovojtešský.* Kalendár pre katolíckych Slovákov v Uhorsku, vydaný od Spolku sv. Adalberta (Vojtecha) na obyčajný, 365 dní majúci rok po narodení Krista Pána 1902. Ročník XXXI. Rediguje Štefan Mišík. Číslo 74. podielových kníh. V Trnave. Tlačou Žigmunda Wintera; v. 8° str. 235. (Slov. Pohľ. 62. Lit Listy č. 1, 2.) — Viliama Méhnera *Rodinný Obrázkový Kalendár* na obyčajný 365 dní majúci rok po narodení Krista Pána. Kníhvydavateľstvo Viliama Méhnera; v. 8° str. 80 a 8 n. l. — *Slovenský Domový Kalendár* pre katolíkov, evanjelikov a pravoslávnych na obyčajný 365 dní majúci rok po narodení Krista Pána 1902. Sostavil a vydal Karol Salva. Ročník XIX. V Ružomberku. Tlačou kníhtlačiarne Karla Salvu; 8° str. 32, 84 a XXXII. (Slov. Pohľ. 62. Lit. Listy č. 1.) — *Slovenský Obrázkový Kalendár* pre katolíkov, evanjelikov, starovercov a židov na obyčajný rok 1902. Ročník XXX. Turč. Sv. Martin. Kníhtlač.-účastinársky spolok; 8° str. 110 (Slov. Pohľ. 61. Lit. Listy č. 1.) *Tranovský,* ewanjelický kalendár na obyčajný rok po narodení Krista Pána 1902. Sostavil Jur Janoška. W Lipt. Sw. Mikulássi. Nákladom spolku „Tranoscius". Tlačou Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku w Turč. Sw. Martine; 8° str. 176. (Slov. Pohľ. 68.) — *Weľký Obrázkowý Kalendár* na obyčajný rok 1902. Sostavil J. Brezinár. Ročník XI. W Budapessti. Kníhtlačiarňa Kolomana Rózsu a jeho manželky; 8° str. 96 a 8 n. l. — *Veľký Obrázkový Kalendár Svätého Antona Paduánskeho* pre katolíckych Slovákov, zvlášte ctiteľov Svätého Antona Paduánskeho a členov tretieho rádu svätého Františka na rok 1902. Redigujú Alfred Buday a Edvard Sándorfi. Ročník I. Tlačou Stephaneuma v Budapešti; v. 8° str. 128. (Slov. Pohľ. 62.)

Kalina Ondrej. Hero a Leander v. Knižnica „Hlasu". Za letného večera v. Knižnica „Hlasu".

(Kállay, Dr. Adolf.) Nekrolog. Hlas 125, 126.

Kálmán K. T. Dvaja manželia. Slov. Nov. č. 268—271.

Kamenár Benjamin. Názvy jedál a nápojov v Starej Pazove. Čas. MSS. č. 6.

Kapitán. Slávme slávne slávu Slávov slávnych! Nár. Nov. č. 8. Maiestatem populi romani comiter conservare! Tamže č. 17. Červené súkno. Tamže č. 23. Prvá návšteva nového župana na Myjave. Tamže č. 68.

Kardoss Alex. Príspevky k miestopisu Slovenska. Administratívne podelenie stolice Zvolenskej. Sborník 43—58.

(Karell Jozef) † 21. júna. Nekrolog. Kat. Nov. č. 13. Lit. Listy č. 7.

Kármán Jozef. Fannina pozostalosť. Denné zápisky a listy. Prel. J. H. ml. Slov. Nov. č. 151—161.

Karpaty (Tatry). A Hegyes-torony. Irta Jurzyca Károly. Kárpátegyesületi Évkönyv XXIX. str. 11—18. Audiatur et altera pars. (A Hegyes-torony ügyéről.) Irta Englisch Károly. Tamže 19—23. A Korona-hegyen. Irta Weber Samu. Tamže 24—31. A Tátrahegység geologiája. Irta Dénes Ferencz. Tamže 49—106.

Katechismus Katolícky ľudový v. Spirago Fr.

Katechismus v kázňach, príkladmi vysvetlených v. Lelkes.

Katreňák M. Plač siroty. Ľud. Nov. č. 14.

Kavkazský zajatec a iné články v. Knižky, Zábavné a poučné.

Kazateľňa. Časopis pre katolícke duchovné rečnictvo. Vydáva Fr. Richard Osvald, zodpovedný redaktor a majiteľ s mnohými spolupracovníkmi. Ročník XXII. Tlačou Karla Salvu v Ružomberku. Vychádza vždy 1. každého mesiaca (s prílohou každý druhý mesiac „Literárne Listy") v sošitoch lex. 8° str. 32.

Kianička Bohuš. „Ansichtskarta". N. Nov. č. 16. Pomsta. Tamže č. 30.

Kianička Stanislav. Panna Mária dieťaťom milosti už v počatí. Sviatok nepoškvrneného počatia P. Márie. Kazateľňa 4. Z kríža nám život plynie, jestliže s Ježišom zomreme. Veľký Piatok. Tamže 121. Boh je dobrý ku zbožným, hrozný ku bezbožným. Nedeľa piata po sv. Duchu. Tamže 208. Dobre je o hodinke smrti nevedeť. Nedeľa ôsma po sv. Duchu. Tamže 219. Ježiš vo sviatosti je ženíchom duší k vôli Otcovi a k vôli nám. Nedeľa devätnásta po sv. Duchu. Tamže 319. — U srdca Kristovho. Posel b. S. Jež. č. 4.

Kincs Štefan. Na ohľadoch. Prel. R. Slov. Nov. č. 102.

Kirstein P. Iné miesto. Z delníckeho života. N. Hlásnik č. 22.

Kisfaludy K. Šimon. Slov. Nov. č. 95—97. Sila očí. (Triolet.) (Prel. J. H. ml. Tamže č. 96. Epigrammy. Prel. J. H. ml. Tamže č. 100. Moháč. Elegia. Prel. J. H. ml. Tamže č. 194.

Kladivo. Stará lipa. Slov. Nov. č. 229.

Klen Janko. Na ďalekom východe. Preklad. N. Nov. č. 3. Zaprisahaní nepriatelia v. Čarovič Svetozár. Na mraku v. Dubrovská. Agafia v. Čechov A. P. Kostra v. Dubrovská. Anuškin žiaľ v. Dubrovská. Udalosť v. Dubrovská. Gitta v. Dubrov-

konice. Podlavice. Z bájeslovia. Liptáci a Poničani
laz.) Čas. MSS. č. 3.

(*Kluch* Ján), farár na Bani † 11. nov. Nekrolog.
Kat. Nov. č. 22. Ľud. Nov. č. 47. N. Hlásnik č. 2

Kmeť Andrej. Reč, ktorou otvoril IX. valné
Museálnej slovenskej spoločnosti, vydržiavané v Tu
dňa 6. augusta. Čas. MSS. č. 4. Spodná čeľusť s d
(S vyobr.) Tamže č. 5. (Prevzato z Č. Lidu XI,
O stave a činnosti „Museálnej slov. spoločnosti". Č
pisy Musejní. č. 1. — Adolf Ivanovič Dobriansky. Jedno
Dobroprajná odpoveď „Cirk. Listom". Kat. Nov.
pravoverní prírodovedomci svetského stavu. (Ďalšia
Listom".) Tamže č. 12. — Sv. Terezia, panna, d
stromu reholy karmelitánskej. Deň sv. Škapuliara.
O slušnosti a neslušnosti. Tamže 322. Pôvod a du
novej poklony. Tamže 352. — Ďalšie výskumy z
Sborník MSS. 150—177. — Odveta na recensiu o III
ryšstva" Osvaldovho. Sl. Pohľ. 128—135. — Slávn
slovenskej spoločnosti. Veľký Obr. K. sv. A. Pad. 9
pes. (Spalax hungaricus Nehring.) Tamže 99, 100.

Kmeť Dr. Štefan (Dr. Špaňodolinec). Je pápež s
v dome svojom? Jednota 178—180. O práci žen
196—198. — Voľba pápeža. Kat. Nov. č. 3. Pá
Kristov. Tamže č. 4. Túžba po sjednotení s Rímom.
Prečo svet odporuje Kristu? Nedeľa po narod. Páno
26. Ďakujme Bohu. Na konec roku. Tamže 29. Jak
rok šťastnými byť. Nový rok. Tamže 32. Homilia.
po Zjavení Pána. Tamže 45. Neprestupujme priká
druhá po deviatniku. Tamže 59. Naša krížová ces
Svätý Jozef, patrón v rozličných nehodách. Deň sv.
110. Naša potecha v trápení. Nedeľa tretia po Veľk
141. Milosť pomoci Ducha svätého. Slávnosť Ducha s

Knižky, Zábavné a poučné. Redaktor a vydavateľ Miloš Pietor. Turč. Sv. Martin. Tlačou Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku. 8°. Ročníku II. sväzok 3. (6.) *Miškova smrť a iné články*, str. 155 + 5. (Sl. Pohľ. 325—327. Hlas 284—287. Lit. Listy č. 6. Cirk. Listy č. 6.) Sväzok 4. (7.) *Kavkazský zajatec a iné články*, str. 154 a 3 n. l. (Lit. Listy č. 6.) Ročníku III. sväzok 1. (8.) *Kmotor Ivan a iné články*. str. 155 + 5. (Slov. Pohľ. 774.) Sväzok 2. (9.) *Štedrý večer a iné články*, str. 155 + 5. — O sv. 1. roč. II., vyšlom r. 1901, v. rec. v Lit. Listoch č. 2. a sv. 2. roč. II. tamže č. 3.

Knižnica „Hlasu“. Belletristická príloha „Hlasu“. Tlačou Jozefa Teslíka v Uh. Skalici; m. 8°. Číslo 3. Za letného večera. Napísal Ondrej Kalina, str. ? Číslo 5. Hero a Leander. Recký epos od Gramatika Musaea. Preložil Ondrej Kalina; str. ? Číslo 6. Účtovňa. Zo „Zápiskov poľovníka“. Od I. S. Turgeneva. Preložil F. J.; str. ?

Knižnica, Veselá. Vydáva Augustín Paulovič. *Humoristické prednášky.* Tlačou a nákladom A. Horovitza v Trnave; m. 8°. Sošit XIX. a XX. Dielu II. sošit 7. a 8. str. 145—192. Obsahuje: Montečerigo. Podivné a skutočné príhody Barona Bačkoroviča, vyprávané od neho samého. — Jano Šefran, malomestský kupec čili krajzler od Podlesáka. Sošit XXI. Dielu II. sošit 9. str. 193—216. Obsahuje: Ruský špehún. Fraška v jednom jednaní. Mišo Búrka, prorok počasia.

Kocsis Gizella. Zápasy. Slov. Nov. č. 165.

Kojda Ignác. Reč pri krste a prvom svätom prijímaní dospelého žida. Kazateľňa 183.

Kolény Emil. O konvente banátskeho seniorátu. Cirk. Listy č. 10. — Mená slovenských rodín, ktoré nachodia sa od r. 1824 v hajdušických matrikách. Čas. MSS. č. 1, 2. — Za 33 roky pri poľnom hospodárstve čo za premena? Doln. Slovák č. 1. — Reminiscencie z tohoročnej mojej cesty. Slov. Pohľady 623—626, 671—675.

Kolesár Pavel († 15. dec. 1902). Vianočný darček. Nov. Malých č. 3. Kráľov príklad Tamže č. 4.

Kollár Ján († 24. jan. 1852). O literní vzájemnosti mezi rozličnými kmeny a nářečími slovanského národu. (Preklad dľa J. Sl. Tomíčka.) Hlas 167—174, 209—211, 241—243, 272—277, 301—306, 327—355. — O ňom: Ján Kollár † 24. januára 1852—1902. Hlas 101, 102. — Ján Kollár. Z prednášky Hurbana Vajanského, držanej v pražskom „Slovanskom klube“. Nár. Nov. č. 45. — Ján Kollár. Život. s podob. od Hurbana Vajanského, Zábavné a poučné knižky II, sv. 4. str. 43—48. — Kollár Ján. K padesátiletému výročí jeho úmrtí v. Musil-Daňkovský.

Kollár Martin, *Reč* vyslanca... na krajinskom sneme dňa 26. febr. 1902. Zvláštny odtisk z „Nár. Novín“. Ružomberok. Tlačou kníhtlačiarne K. Salvu. S podobizňou vyslancovou; 8° str. 8. — Zpráva správcu Spolku sv. Adalberta (Vojtecha) o záležitostiach spolku, vo valnom shromaždení tohože spolku dňa 26. aug. 1902 podaná Lit. Listy č. 7. Kat. Nov. č. 17. — Devätnáste storočie.

Pútnik svätov. č. 33—42. — Jeho podobizeň priniesla „Jednota“ na str. 212, — Je redaktorom „Katolíckych Novín“.

Kölcsey. Paränesa. Poslovenčil a slovenskej študujúcej mládeži venoval J. Botto. Slov. Pohľ. 149—164.

Komenský J. A. *Listové do nebe* v. Kvačala Dr. J. — *Spisy Jana Amosa Komenského* v. Kvačala Dr. J.

(Pokračovanie.)

Slovenský jazyk, živá starina.

Miestne meno Garansek.

Chcel by som napraviť jedno svoje previnenie. V bibliografických poznamenaniach, pridaných k II. sväzku Sládkovičových Spisov Básnických (Turčiansky Sv. Martin, 1900), na str. 321 meno zvolenskej obce Garanseku napísal som podľa maďarského znenia: Garamseg. Len z akejsi nepozornosti, cele proti svojmu presvedčeniu; vedel som, že i Sládkovič písaval v svojich listoch dôsledne *Garansek*.

Miestne mená, celá topografická nomenklatúra slovenských krajov, sú vzácnou čiastkou nášho jazyka. Z nich v mnohých máme najstaršie pamiatky nielen jazyka, ale i historie našej. A keď menovite maďarčením usilujú sa hubiť toto naše slovenské dedictvo, ja nechcel by som prináležať medzi tých, ktorí to robia: preto i pokladám temer za povinnosť svoju upozorniť, že písať Gara*m*se*g* (Garamszeg) nemá nijakého oprávnenia.

Ak prvá časť nášho složeného mena Garansek je od Hrona, tak ono v tejto forme nie je pôvodné. Tá prvá časť složeniny tak mohla by mať len adjektiválny smysel: hronský, teda hronský sek, hronské seky, alebo už čokoľvek hronského. Lenže ľudia nie tak zakladali svoje dediny, nie tak dávali im mená. Pri Hrone a iných riekach jest pár sto slovenských dedín, a ani jedna nemá mena, ktoré by tak bolo komponované s menom patričnej rieky. Napríklad Svätý Kríž v Tekove bol len Svätý Kríž, jeho starodávnejší obyvatelia nepriliepali mu „Tekovský“, ani — ako najnovšie — „Hronský“. Podľa riek označovať a rozoznávať obce začali len geografi a stoliční administrátori. Keď obec povstala, vtedy nehľadelo sa na to, že svet potrebuje vedieť, kde je to, alebo že niekde môže byť i druhá, tretia obec takého mena.

V listine z roku 1257 (Okmánytár VII, 280, Sasinkov Slovenský Letopis I, str. 44) spomína sa vo Zvolene „terra Zequi“, „terra vdnornicorum de Zequi“, to jest *Seky*.[1]) I Babiná vo Zvolenskej

[1]) Miesto *s* listiny majú *z* i v takýchto: Zeplak, Zerdahel, Zentmihal, Zekchew.

stolici písaná je v listinách Baba*sek* (roku 1254), Baba*zek* ad Corponam (1361), Baba*seky* (1424), z čoho dnešná úradná maďarčina má Bábaszék — spotvorenie, zatemnenie pôvodného smyslu. No i tak vychodí, že *k*, nie *g* má byť v mene Garansek, to jest že je ono nie maďarské. Pritom za meno Sek, Seky svedčí azda i família Sekovič (ak je totiž jej koreň v tejto dedine. Ale tesť Andreja Sládkovičа, Pavel Sekovič, býval v Garanseku).

Môžeme však i zostať pri složenine, môžeme dopustiť, že pôvodné meno našej dediny bolo složené, ani tak nevyjde nám se*g* — *szeg*. Ak meno Garansek i pôvodne bolo compositum, tak jeho prvá časť neprešla na nás v pôvodnom svojom znení. Tí, ktorí písavali meno (farári, administratívni úradníci, nerozumejúci jeho smyslu), chceli ho priviesť do súvisu s Hronom, a to akosi muselo potom účinkovať i na živú reč. Smysel, ktorý mali pre jazyk, bol skonfundovaný i u samých obyvateľov našej dediny. Konfúsia len napomáhala sa tou okolnosťou, že v slovenskom jazyku v XII. a XIII. století *g* prešlo v *h* (i rieka zvolenská v tie časy stala sa z *G*rona *H*ronom) a slová, v ktorých *g* zostalo, boly ľudu ešte nesrozumiteľnejšie. Keby prvá čiastka složeného mena Garansek pochodila od Hrona, tak v tej dobe (keď *g* menilo sa v *h*) jeho *g* tiež bolo by prešlo v *h*; lebo *g* podržalo sa len v slovách, ktorých etymologia národu nebola jasná. A hlavným slovom v mene Garansek i tak, keby ono od prvopočiatku bolo složeninou, mohlo by byť len *sek*. A v ňom, v tomto slove *sek*, máme istotu, že meno obce je pôvodne slovenské, nie maďarské. Maďarčina zachovala pôvodné znenie mnohých miestnych názvov slovenských, ale tu ona bola pomýlená menom rieky, pri ktorej dedina ležala, Hronom, a tak povstalo (iste v písme) Garamszeg. O jeho oprávnenosti jednak nemôže byť ani reči. V Garanseku bolo by možno hľadať dublett mien Zrnosek, Žrnoseky, lebo v *zrno z* nie je pôvodné, ale z *g* (lat. granum, potom i naše *gran)* a v druhom *ž* je tiež z *g* (*g* pred *e*, *ie*, *i*, ь a *ę* prešlo v *ž*, tak dostali sme žrьny, žernov, a v príbuznej nám litovčine mlynský kameň je ešte i dnes *g*irnos). Pritom objasňujúce mohlo by byť meno Žrnosěky v Čechách. Na ňom vidíme, že národ neraz zabudne pôvodný smysel slova a tým premení znenie mena — Žrnosěky premenily sa v *Černo*seky.[1]) Len preto netrúfam si tak ďaleko ísť s naším Garansekom, že i *g—z*, i palatalisácia *g—ž* sú pristaré, ešte praslovanské. Ale, ako rečeno, maďarské *szeg* v mene Garanseku nevychodí ani takto, keď považujeme ho totiž ako složeninu pôvodnú. V maďarčine *szeg* neskladá sa s menami riek — príkladu toho niet.[2])

[1]) „V *Ž*rnosěky-*Č*ernoseky změněno *ž* v *č* mylným spojením s adjekt. *črno-*, *černo-*; vlastní slovo základní subst. *žrn*, srov. žernov, bylo málo známo a upadalo v zapomenutí." Gebauer, Historická mluvnice jazyka českého. I, str. 517.

[2]) A *szeg* tőszó jelent falut, határrészt, dülőt, igy Gombosszeg = Gombosfalva ... a palócoknál és székelyeknél is a falu beosztását fejezi ki: alszeg a falu alsó, felszeg a felső részét, végszeg valamely messze vagy félreeső részét. (Századok 1896, str. 592.)

Jestli nám je prvá časť mena ani nie jasná celc, slovenskosť druhej jeho časti potvrdzujú nám Črnos*eky* v Čechách a Pros*iek* v Bulharsku i u nás v Liptove.

Napokon máme dôležité svedectvo v listine z roku 1500, kde Garansek je písaný *Zyklafalu* (zykla = szikla, to jest skala). Ako vieme, slovenské topografické názvy v listinách týchto veľmi často bývajú prekladané do maďarčiny. Nuž a keby pisárovi roku 1500 v mene bolo zazvučalo *szeg*, iste bol by ho nechal v tom znení. Ale on počul *sek* alebo *seky*, čo jeho alebo jeho inštruktora upomínalo na skalu, kameň, preto spravil si meno Sziklafalu (Zyklafalu).

Týmto Zyklafalu rovnako potvrdzuje sa či Seky, či komponovaná jeho forma, a Garams*zeg* je vytvorené.

Jozef Škultéty.

Z národných piesní.

Zapisaných roku 1795.

Ešte si ja na tú Turú zajdem,
ešte si ja švárne dievča najdem.
Už som si ja na tú Turú vyšiel,
už som si ja švárne dievča našiel.

Pime, pime, pime víno,
vodička nech tečie mimo;
keď sa vína napijeme,
vodičkou sa umyjeme.

Literatúra a umenie.

Nitriansky politický trestný process. Politická úvaha. Spracoval dr. *Julius Markovič*, praktický lekár v Novom Meste nad Váhom. Turčiansky Sv. Martin. Tlačou Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku. Nákladom spisovateľovým. 1903. Str. 254 + 1, 8°. Cena 1 koruna.

V novo-mestskom okrese Nitrianskej stolice, najmä v jeho dvoch obciach, horliví národovci slovenskí začali svobodiť ľud od úžery (v okrese je nepomerne mnoho Židov) a stavať ho na vlastné nohy. Aby ľud v potrebách svojich mal lacný úver (úžerníci brali totiž od pôžičky 100 i 200 percentov), v meste založili peňažný ústav, — aby mohol mať dobré živnostné články a za slušnú cenu, po dedinách zakladali takzvané potravné spolky. Ako ukazujú dáta v knižke, účinkovaním novo-mestskej Ľudovej Banky v krátkom čase stalo sa, že z okolia vysťahovali sa dvaja najnebezpečnejší úžerníci, vyše 300 malých gazdov vytrhlo sa zo záhuby a roľníci nadobudli si do 2000 kusov *svojho* statku (dotiaľ mávali ho od Židov „na chovaní", čo je v tom kraji zvláštny spôsob úžery). Pravda, vec nešla tak ľahko, lebo vrchnosti a úrady postavily sa na stranu úžer-

níkov a proti priateľom ľudu. Prišly Széllove „čisté“ voľby: príležitosť bola hotová, aby sa proti týmto, proti „panslávom,“ i urobilo niečo. Boli kriminálne žalovaní: dr. Rudolf Markovič pre reč, ktorú ako kandidát snemového vyslanectva povedal v Ľubinej, dr. Julius Markovič a senior Ľudovít Čulík pre reči, ktorými pri tej istej príležitosti odporúčali ľudu kandidáta. Svedkov dala miestna notárska kancellária a úžerníci ľubinskí a bzinskí; svedčilo sa proti obžalovaným, že — sľubovali ľudu vykonať daňové knižtičky so slovenským textom(!!). Pred kráľ. sedriou v Nitre trápili obžalovaných celé dva týždne a odsúdili prvého na 5 mesiacov štátneho väzenia, druhého na 2, tretieho na 3 mesiace. Len druhá inštancia súdu, kráľ. tabula v Prešporku, osvobodila všetkých troch — hlavne preto, že zápisnica nitrianskeho súdu bola falsifikovaná. (Vniesli do nej, čiastočne bez predsedovho podpisu, proti obžalovaným vyše 60 takých punktov, o ktorých pri rokovaní nebolo reči.) I obrana bola dobrá, a v obžalovaných táto politická persekúcia našla mužov pevných, silných, s dôstojnosťou zastupovavších slovenskú vec.

Z knižky dr. J. Markoviča každý môže sa poučiť, aký je v slovenských krajoch život. Hodnota knižky nie je pominuteľná. Vzácny je na počiatku výklad toho, ako slovenskí politikovia od roku 1895 prišli do potyku s krajinskou ľudovou stranou.[1])

Dobrovského pamiatka. Jozef Dobrovský, veľká postava novej českej historie, narodil sa v auguste 1753. Časopisy nezameškaly upozorniť český národ na 150-ročnú pamiatku jeho narodenia. V *Zlatej Prahe* prof. Emil Smetánka charakterisuje Dobrovského:

„Co Dobrovský pracoval, nebyla věda pro vědu, nýbrž světlo pro národ... Kde by byl bez něho spisovný jazyk?... V trudných dobách století sedmnáctého a osmnáctého spisovný jazyk český žalostně upadal. Spisovatelé neměli se na čem učiti a nahrazovali zhusta nedostatek správného jazykového vědomí fantastickými spekulacemi. Tvarové a slovní nemožnosti a vazby strojené podle jazyků cizích se v knihách českých přímo hemžily. Přišla arci náprava, ale bez pevných vůdčích zásad. Jazyk měl býti „očištěn“, tak jako němčinu v sedmnáctém věku čistily jazykové společnosti německé. Dobrá vůle i sebevědomá pýcha podaly si s ignorancí ruku k tomuto dílu. Běda sebe staršímu slovu, které bylo podobno německému nebo latinskému! Vyhoštěno z živých. Běda slovu zapomenutému! Zakleto do zapomenutí navždy. Náhradou za slova scházející měly býti novotvořeniny, jimiž, kdyby nebyly k pláči, těžko se dnes nesmáti. I pravopisu odzváněno; nový jazyk měl býti psán nově, čistě podle výslovnosti...

Bude vždy zásluhou Dobrovského, že zachránil spisovnou češtinu. Vyvinutý jeho smysl historický nedovoloval mu, aby uznával komukoli právo zasahovati do vývoje jazykového. Jazyk spisovný vyvinul sa — podle jeho názorů ku podivu správných — sám a posvěcen je stoletími; nemáme nově tvořit, nýbrž přejímat, co nám odkázala minulost v sta-

---

[1]) Process vydaný je i v maďarskej reči: A nyitrai politikai bűnper. Politikai tanulmány. Szerkesztette dr. Markovics Gyula, gyakorló orvos Vágujhelyen. Ára 2 korona. Kapható a szerzőnél. Vágujhelyen 1903. Strán 351, 8°.

rých památkách písemních a v řeči lidové. Jen tam, kde posud je tabula rasa, smí z potřeby odvážiti se tvůrčího díla jazykového básník, znalec a filosof jazyka a odborník užívající terminů technických. Proto – zcela ve smyslu těchto zásad — Dobrovský navrhoval svoje pozměny pravopisné jen s reservou. Čas mu je schválil. Schválil i jeho zásadu prosodickou, že český verš má býti budován na přízvuku.

Veliké dílo Dobrovského vedla víra v budoucnost Slovanův i Čechů. Zprvu šlo mu, synovi XVIII. století, jen o osvětu. Vzdělání — toť obrození národů . . . Jazyk byl mu vedlejší. V češtině specielně viděl z počátku řeč, jejíž vývoj jest již ukončen, a pochybnosti o jejím dalším rozvoji měl vždycky. Je však dvojí skepse: jedna plná důvěry, druhá zoufalství. Tou první Thales řeckou filosofii zahájil, tou druhou ji Sextus Empirikus zavřel. Dobrovský pochybuje jako Thales; jemu je, jako jiným méně rozkřičeným národním skeptikům Jungmannovi, Šafaříkovi a Kollárovi, nedůvěra podnětem ku práci. Muž, který spisovný jazyk zachránil; který české spisy po jich jazykové stránce přísně posuzoval, poněvadž se cítil „tím národu povinen"; který ponechával budoucnosti rozhodnouti, „zdali vším novým povzbuzováním, úsilím, zřízeními a účastenstvím některých vlasteneckých Čechů český jazyk dřív nebo později se povznese k značně většímu stupni dokonalosti, než byl ten, jehož dostoupil v svém věku zlatém"; který se zálibou vybíral ze starých knih citáty o výbornosti jazyka českého; který na generálním semináři ze soukromé píle učil alumny česky a staroslovensky; který na Moravě chodil mezi lid, aby ho pobízel ke čtení knih českých; který napsal, že „se nelze obejíti bez řeči, kterou mluví asi šest millionů rakouských poddaných v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Horních Uhřích; který císaři poroučel jazyk český v ochranu; který pomáhal překládati školní knihy do češtiny; který přemýšlel, jak by mohl nejsnadnější a nejkratší metodou podporovati studium češtiny; který přál zdaru stolici jazyka československého v Prešpurce a vyslovil naději, že přijde doba, kdy bude snáze než nyní vyspívati ve spisovatele a překladatele českého; který svými pracemi vzdělal celou generaci nejvlastenečtějších lidí a svým vlasteneckým i rusofilským zanícením rozpaloval i jejich lásku k národu; který rád citoval a mladým spisovatelům do památníku psával Dalimilův verš: „vřeť každému srdce po jazyku svému"; muž, který sám na konec i česky psal — toť pochybovač Dobrovský."

Jozef Dobrovský narodil sa v Uhorsku v Ďarmate pri Rábe, kde ležal vtedy dragúnsky pluk arcikniežaťa Jozefa, v ktorom jeho otec bol strážmajstrom. „Jsem se sice — napísal sám o sebe — v Uhrách narodil, ale z rodičů českých. Můj otec byl ze Solnice v Kralovehradecku." (Životopisci, V. Brandl, A. Truhlář v Ottovom Slovníku Naučnom, J. Jakubec v Literature české devatenáctého století, mlčia o matke Dobrovského; nevieme ani, ako sa volala.)

Ženské Listy. Vydává Ženský výrobní spolek český v Praze. Rediguje Eliška Krásnohorská-Pechová. Ročník XXXI, číslo 9.

Obsah: Nové dvě promoce žen na vysokém učení českém. — Nové úryvky z dopisů K. Světlé a S. Podlipské. Dopisy z prázdninových potulek. — Literatura a umění. Směs. Zprávy spolkové a školní.

K výstrednostiam našej doby prináleží, že robí sa ženská otázka i

tam, kde je to nie na mieste, kde nemá oprávnenia. V prvom článku Ženských Listov, o promocii dvoch žien za doktorky filosofie, čítame i toto: „Svobodná Američanka již před padesáti lety ukázala cestu ženě evropské — která spoutána byvši předsudky a tradicemi, opravdu měla za to, že jejím úkolem životním jest, aby se pouze muži líbila a o jeho pohodlí pečovala — kudy se má bráti, aby přestala býti strojem bez ducha, bez myšlenky, bez citu, slovem: bez vlastní individuality.“ Ozaj, či Krista Nevšímalová — tak sa volá pisateľka - to tak myslí i o svojej mamičke? O svojej mamičke, ktorá jej dala život, ktorá ju v trápení a v radostiach vypestovala, vychovala, — i tá bola strojom bez ducha, bez myšlienky, bez citu, slovom bez vlastnej individuality?

Aké záujmy vyžadujú, aby žena bola odvádzaná od svojho pravého povolania, od vysokého povolania matky? Dávnejšie, ešte roku 1886, gróf Lev N. Tolstoj napísal v tejto veci: „Ako povedano v biblii, mužovi daný je zákon práce, žene zákon rodenia detí... Hovoria obyčajne, že ženská (parížska ženská, hlavne bezdetná) stala sa takou očarujúcou, používajúc všetkých prostriedkov civilisácie, že touto pôvabnosťou opanovala mužského. To je práve naopak. Opanovala mužského nie bezdetná žena, ale mať, ktorá plnila svoj zákon, vtedy keď mužský neplnil svojho... Takzvaná ženská otázka povstala a mohla povstať len pri mužských, odstúpivších od zákona opravdovej práce. Ženská, majúca svoju osobitnú, nepochybnú, nevyhnutnú prácu, nikdy nemôže žiadať pre seba ešte zbytočnej, falošnej práce, práce, ktorá je pre mužov bohatých tried. Žena opravdového robotníka nežiada, aby mala právo na účasť v jeho práci: v bani, pri oraní. Ona mohla si požadovať účasti len v domnelej práci mužských bohatej triedy... Ženská, ztratiac zákon, uverila, že jej sila je v pôvabe prelesti, alebo v chytrosti farizejskej podobnosti duchovnej práce. A tomu jednému i druhému prekážajú deti... Predsa ešte viac žien plní svoj zákon, nežli mužov... Ach! keby ženy pochopily svoje značenie, svoju silu a vynakladaly by ju na spasenie svojich mužov, bratov a detí — na spasenie všetkých ľudí!“ Potom vraví, ktoré to ženy majú v svojich rukách naše spasenie. „Nie tie, ktoré sú zaujaté svojimi driekmi, turnirmi, príčeskami a pôvabnosťou pre mužských a... so zúfaním rodia deti a oddajú ich dojkám, a nie ani tie, ktoré chodia na rozličné kursy a hovoria o psychomotorných centrách a differenciacii a tiež hľadia zbaviť sa rodenia detí... ale tie ženské a matky, ktoré, majúc možnosť zbaviť sa rodenia detí, priamo, povedome podrobujú sa tomuto večnému, nezmeniteľnému zákonu, vediac, že ťarcha a trud tohto podrobenia je určením ich života... Vy, ženy a matky, povedome podrobujúce sa zákonu Božiemu,... vy jediné poznáte všetok opravdový smysel života podľa zákona Božieho... Vy jediné poznáte tie vytrženia a radosti, zachvacujúce celú bytnosť vašu, a to blaženstvo, ktoré určené je človeku, neodstupujúcemu od zákona Božieho. Vy znáte šťastie lásky k mužovi, šťastie nekončiace sa, neprestávajúce, ako všetky iné, ale tvoriace počiatok nového šťastia lásky k dieťaťu. Vy... jediné poznáte pravú, ľuďom od Boha ustanovenú prácu a poznáte pravé odmeny za ňu, poznáte blaženstvo, aké ona dáva... vy poznáte podmienky opravdovej práce, keď s radosťou očakávate priblíženia a zväčšenia najstrašnejších múk, po ktorých nastáva vám jediným známe blaženstvo...“

Česť a chvála ženám, ktoré vydržia zkúšky na vysokých školách; ale výnimku, výnimečnosť vynášať tak, ako by to bol zákon, to bol ideál, — je prevrátenosť!

Kozáčka (u Lermontova), uspávajúca svojho chlapčeka, spieva mu, že časom pôjde do boja. Keď mať vyjde odprevadiť ho, on len kývne rukou, ale ona potom v tú noc ukradky koľko sĺz preleje! Bude sa trápiť, bez útechy čakať, celý deň modliť sa, bude si mysleť, že mu je clivo v cudzom kraji. Na cestu dá mu obrázok svätý, aby ho, keď bude sa modliť Bohu, mohol mať pred sebou. Napokon vštepuje mu, aby, keď bude sa hotoviť do nebezpečného boja, rozpomenul sa na svoju mať — —

Spi, mladenec moj prekrasnyj,
bajuški baju.[1])

Na takých citoch stojí svet. Ale niečo podobného nikdy nebude môcť napísať nijaký básnik o doktorkách Ženských Listov, t. j. o tej stránke ich bytnosti, ktorú Ženské Listy vynášajú. Matka stojí tak vysoko, že k nej žena v inej nijakej úlohe nemôže sa priblížiť. Oproti výlevu materinského srdca, bôľno-sladkému, čože je radosť učenej ženy i v chvíľach jej najväčšieho úspechu! (Soňa Kovalevská, keď za svoje práce dostávala prämie akademií, bola najnešťastnejšou ženou, najnešťastnejším tvorom.) —

Pochybujeme, že by nejaký záujem českého národa, postaveného v ťažkom boji s inoplemenným súsedom, vyžadoval mať až štvrťtucta „ženských listov“ [2]), v ktorých píše sa temer len o tom, čo po celej zemeguli žena vykonala. A píšu to tak, ako by českým ženám na pr. Nemka N. N. len preto, že na pr. složila nejakú zkúšku, bola bližšia, nežli Čech-muž, vyznamenávajúci sa v tvrdej borbe za svoj národ.

Šk.

---

[1]) Богатырь ты будешь съ виду
и казакъ душой,
провожать тебя я выйду —
ты махнешь рукой . . .
Сколько горькихъ слезъ украдкой
я въ ту ночь пролью! . . .
Спи, мой ангелъ, тихо, сладко,
баюшки баю.

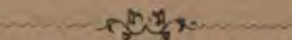
Стану я тоской томиться,
безутѣшно ждать;
стану цѣлый день молиться,
по ночамъ гадать;
стану думать, что скучаешь
ты въ чужомъ краю . . .
Спи жъ, пока заботъ не знаешь,
баюшки баю.

Дамъ тебѣ я на дорогу
образокъ святой,
ты его, моляся Богу,
ставь передъ собой;
да, готовясь въ бой опасный,
помни мать свою . . .
Спи, младенецъ мой прекрасный,
баюшки баю.

[2]) „Ženské Listy“, z ktorých sme citovali, ešte bolo by možno vyňať, lebo sú orgánom užitočného ženského spolku.

Ŕok 1903. Sošit 10.

Slovenské Pohľady.

Dom v stráni.

Povesť.

Napísal *Martin Kukučin.*

IX.

Noc má svoju moc.

V nedeľu na treťom zvonení Niko už bol dolu u Pretúrov. Vždy sa obliekaval vkusne, no dnes sa vyobliekal vyberane. Slnce praží s neba, hoc nenie ešte desiata — nuž v auguste sme — horúčava je ťažká, hustá akási. A náš mladý pán siahol vzdor tomu k čiernym šatám, ktoré Mande včera večer, s veľkým hundraním, vytiahla z kamonúla. Siahol k nim hrdinsky, lebo hrdinstvo sa vyžaduje obliecť sa v taký čas do čierneho. V čiernom došiel pod Grabovik, trochu rozhorúčený, spotený, aby vyvolenú srdca svojho doprevadil do kostola — prvý raz v živote! — alebo aby jej „dal vodu"...

Šora Anzula, ukrytá za záclonou, pozerala za ním, keď sa poberal zo dvora. Nie bez rozčulenia, a možno i tajnej nádeje — že sa azda sám od seba nakriatne, rozmyslí si; že v poslednom okamihu, pred rozhodným krokom, cúvne... Keď zmizol jej očiam, ešte čakala chvíľku, že sa azda vráti. A keď sa nevrátil, vzdychla zhlboka a, utierajúc horúcu slzu, vyšla do kuchyne.

„Boj tedy sa započal!" húta ona s ťažkým srdcom, „a kedy sa skončí a na aký spôsob?"

Stará Jera sa netrápi zbytočnými otázkami. Jej je celá vec cele jasná a prostá, bez zvratkov a úskalia, istá a zabezpečená... S nesmiernou hrdosťou pozerá za nima, ako kráčajú družno, jeden popri druhom hore brehom do mesta, zabratí, ako vidno, v nežnom rozhovore. Ako by nebola hrdá, keď sa jej vyplnil hlavný sen života? Neradovať sa, keď dcéra si zabezpečila skvelú budúcnosť a ona, stará „hlúpa" Jera, zvíťazila nad múdrymi a opatrnými! Hľa, starý múdry Mate podľahol, i jeho čudné nauky a náhľady. Ona triumfuje nad ním, prvý raz v živote, nad ním i nad celým svetom — no nie ostatný raz! Dnešným dňom započal sa pre ňu nový život, plný radosti a materskej potechy.

Barica sa utiahla na pôjd a výhľadom pozerá, čo sa to ide robiť. Vlastným očiam neverí: ako to prišlo, prudko, neočakávane.

Jej sa všetko zdá, že ide byť konec sveta, lebo sa stávajú divy a zázraky, veci nevídané a neslýchané.

Ivan bol na malej omši. Vrátil sa domov, preobliekol sa do všedných šiat, vysadol v prudkom hneve a rozhorčení na múla a ženúc pred sebou ostatný statok, ufujazdil do hory, na pašu. Tam mu bude lepšie, než v dome, kde naň neberú ohľadu. Ani čo by bol paholok a nie mladý gazda . . .

Mate sedí za stolom sám, v čudných myšlienkach. Ťažko sa mu v nich vyznať a najsť východu. Ako poznať po vráskach na čele, zhrýza sa i on, trápi a ustavične sa pýta sám seba· prečo sa to stalo — prečo sa to stalo práve jemu?

Zvonili práve „dozvon", keď sa naši mladí dostali na námestie. Námestie je plné sveta, ako vždy pred veľkou omšou. Svet stojí v skupinách, alebo sa sem a tam premáva. Z protivnej strany prichodí don Roko v svojom lesklom, štvorhrannom klobúku, čiernych punčochách, nohaviciach do kolena a lakových črieviciach, bez reverendy, len tak v dlhom čiernom svrchníku. Ďakuje na všetky strany, vľúdne, usmievave, ako vždy, i na pozdrav Nikov. Jeho oko dotklo sa zbežne mladého páru, obočie ako by sa bolo trochu stiahlo — no úsmev mu nemizne s tvári, ako na znamenie, že nič na svete nenie v stave rozrušiť jeho kľud, skaliť náladu predomšovú . . .

Zato svet zatíchol, od divu, alebo zhrozenia . . . Všetky oči sa obrátily k mladému páru. Čítať v nich rozdielne city. V mnohých podivenie, v iných ustrnutie, v daktorých poľutovanie a najviac rozhorčenie . . . Niko prestál dosť búrok v svojom mladom, ale pohyblivom živote: neraz ľudia i bočili od neho, i verejne ho odsudzovali. Mal sa tedy kedy ostrieľať, utužiť svoje nervy. Stojí pri dievčine i teraz cele nenúteno, na rozličné pohľady ľudí odpovedá pohľadom kľudným, ľahostajným. Ako by sa to všetko jeho ani netýkalo. Katica zas nepozoruje ničoho. Ona vie iba to cele určite, že pri nej stojí Niko Dubčić, prvý gavalier ostrova, najväčší boháč; jej Niko, ktorého jej už nik nevytrhne, za ktorým vzdychaly toľké a bezuádejne . . . Ju si vybral, ju povzniesol vysoko nad všetky . . .

Jej skromné kamarátky utiahly sa stranou, v nedorozumení. Nemajú sa kedy ani radovať, ani závideť.

Na vlnách hodvábu priplávala na námestie i naša šora Andrijana, vycifrovaná, lesklá, skvelá, ovešaná zlatom a skvostami, so svojím komonstvom. Päť alebo šesť slečien a tri-štyri pospolité ženičky ju okružujú a lichotia jej.

„Či ste videli, šora Andrijana moja, čo sa to robí?"

„A čo si počneš, dievka moja?" pohla ona plecom. „Čo kto hľadá, najde" . . .

Prišiel i prešid šor Ilija Zorković, sviatočne vyobliekaný, s tvrdým klobúkom, ktorý mu sedí trochu nešikovne na vrch hlave. V ruke má palicu, ale nie striebrom kovanú, jednoducho čiernu, ako patrí človeku, ktorý je vo večnom potyku s cirkevnými kruhami a ktorý môže naostatok prísť i k vyznačeniu, ak náhodou príde chýr o ňom do samého Vatikána . . . No nenie to dnes zmeravená osoba úradná,

ako bol na processii: nie, dnes je on človek cele obyčajný, ako ja alebo ty, alebo hádam i o poznanie menší... Doprevádza svoju paniu, šoru Bone, do kostola, ktorá vedie dievčatko asi osemročné a chlapca, málo čo mladšieho, do chrámu Páne. Áno, paniu, ktorá vedie a spravuje dom a gazdovstvo, sama, dľa svojej vôle, neobmedzene. Šor Ilija je pri nej dosť malý, úslužný a zdvorilý, usmievavý a shovorčivý.

„Ľaľa, náš Niko!" zvolal šor Ilija radostne prekvapený. Srdca je prostého, v pretváraní sa nevyzná: čo na srdci, to na jazyku. „Vidíš kaliku! Pôst sa mu ochladil! No, no"... a pokyvuje hlavou. „Keby bol nebohý Luka tu, duše mi, zaradoval by sa. Taký pár!"

Na tvári šory Andrijany zahral ironický úsmev.

„No a vy čo, šora Andrijana!" vyzval ju rovno v oduševnení a natešení. Jej úsmev si vysvetlil cele na svoj spôsob.

„Veľmi sa neponížil, to je pravda!" odpovedá ona. Vidno, že horko-ťažko čakala, aby mohla verejne proklamovať svoju mienku.

„Ako to ráčite myslieť?" pýta sa šor Ilija, znepokojený trochu jej prudkým tónom a bleskom v jej oku, a zase naučený rozumieť dôkladne iba to, čo sa povedalo s mosta do prosta.

„Tak ja to myslím, drahý šor Ilija," pokračuje ona ticho, ale hlasom rozochvenym a s bleskom v oku. „Tak, že váš šor Niko pohyboval sa ustavične v podobných kruhoch. Mala sa kedy ošuchať na ňom i tá trocha pozlátky, čo sa kde-tu prilepila naňho. A teraz, keď ľahol do bahna — pozrite ho, aký je hrdý! Myslí si, že je on najčistejší"...

„Nieže tak, šora Andrijana, odpusťte!" zvolal on zarmútený úprimne. Úprimne ľutuje, že ju takrečeno sám vyzval. On, ktorý nikoho nikdy nenahneval, nikdy nezavdal podnet k nepríjemným výstupom! A tu odrazu taká surová urážka, na Nika, ktorého má rád, ako syna. „Vybral si dievča, ako vidíme, keď i nie od rodu, ale bez úhony a driečne. Súca tiež bude, bez otázky! Preturuše bývaly od stvorenia sveta robotnice!"

„A ja mu gratulujem, môj šor Ilija. Od srdca! A keď jemu neprekáža jej pôvod, nám môže prekážať ešte menej. Šikujú sa ako svedčí — on sa len ta vrátil, zkadiaľ vyšiel. A lepšie tak"...

Šor Ilija sa cíti, ako na tŕni. Rád by dákosi zakončiť nepríjemný výstup, ktorého je šora Bonina cele tichou poslucháčkou. Nerada sa ošklivila nikdy s oslavovanou šorou Andrijanou. No jej muž pozoruje, že sa jeho panej líca začínajú zapaľovať. Preto, aby zahladil stopy ostrých slov, obrátil sa k slečnám.

„A vám, deti, čo — nenie ľúto? Hm, neviem, neviem pochopiť, že ste ho nesputnaly... No, čo ako, to sa mi nepáči. Maly ste sa lepšie obhadzovať"...

Dievčatá sa rozchichotaly, i šor Ilija sa smeje s nimi, až sa mu klobúk kýva na hlave. Nuž triumfuje i on, že tak šikovne zakončil nepríjemnú konversáciu. Teraz len hlboká poklona — a výstup bude zaokrúhlený, po pravidlách zdvorilosti.

„Ach, kde by ony, nebožiatka!" zvolala šora Andrijana so zlostným pohľadom na stranu. „Akože by ony — očarovať takú aristo-

teraz už sora Bonina a z očú jej šľahol blesk. Š
taký blesk zvestuje búrku, boženchovaj! „Ja ver
ako sa vy opovažujete istých vecí týkať... No da
darmo ma ty budeš skubať za rukáv, keď je raz
pravda musí zvíťaziť!" Chudák šor Ilija odstúpil,
kávu bojovnej manželky. „Dom Anzulin — zach
nenie žiadne bahno. V ňom je všetko čisto, v každ
čistoty je toľko, že by stačila pokryť fľaky všet
koľko ich len poslal trest Boží na tento nešťastný
porúčam sa!"

A so vztýčenou hlavou, vykračujúc hrdo, pre
Andrijanu. Úbohá pani ostala ohlušená po tako
mdloba na ňu neprišla.

„No, čo povieš na to, Ilija?"

„Ah — kto by sa bol nazdal dnes, vykročiac
chrámu Božieho, že upadneš do takej ošklivosti"..

„Odkresala som jej dobre. Čo?"

„Oh, ty krešeš — no, Bonina moja, ako prav
chudák šor Ilija utiera krupaje potu na tvári. „Str
ešte nedožiješ. Orrori!"

No vzdor pohoršeniu prešmykol sa so zvlášt
popri žene, aby ju predbehol k svätenej vode a nadl
prsty, ako sa patrí nežnému mužovi. A pustiac ju
sebou celým kostolom, kráča za ňou na prstoch k
čovskej, na ktorej snáď pred sto rokmi vydlabali jed
kláčom: „Sorcowich".

„Nech ďakuje Bohu, že bolo pred kostolom," š
kľakajúc do lavice. „Za ten ústav bola by jej oči v
„Ah, Boh ti pomáhaj, duša — také úmysly pred
Vyspovedaj sa!"

„By ja — a čo by mi prišlo zahynúť!" A na
prežehnala a začala čítať z drobnej modlitebnej kni
Šor Ilija v zmätku ...

z komonstva. „Uvidíš, ja ti ochoriem ešte. Žlč sa mi vyliala — príde na srdce a potom adio!“

„Keby ste teplej limonády kvapku!“ radí ustarostená Dorinka zpod čierneho, čipkového závoja. „Alebo šialku kamomila.“

„V kostole, pod omšou — hlúpa!“

Zato druhí ľudia, menovite dievky, stopujú pečlive, čo sa robí. Ako Niko podal Katici vodu, ako ju odviedol ďaleko, temer k oltáru — v zmätku chcel ju uviesť do svojej lavice — ako sa ona spamätala a v náhlom hnutí poníženosti spustila sa pod kazateľňou na kolená. Dnes necíti, že je dlážka tvrdá...

Niko sťa v snách stojí v lavici, nerozumejúc, čo sa okolo neho robí. Prebudil sa z omámenia, až keď don Roko zaintonoval svojím nosovým prízvukom: „Ite — missa est — à!“ Omša sa mu nikda tak chytro neminula.

Keď vyšli z kostola, všetko ustupuje s cesty, prepúšťajúc ich mlčky... On si nevšíma nikoho, nedbá o nič, nezáleží mu na všeobecnom odsúdení. On má oči pre Katicu, veselo švitoriac vedie ju nazad pod Grabovik.

No kritika vzdor tomu nevypadla tak ostro, ako by bola mohla vypadnúť. Šora Andrijana s nikým už neprehovorila. Ponáhľa sa domov napiť sa čím skôr tej teplej limonády, alebo kamomila. Šora Bonina kráča víťazoslávne domov. Ako jej je ľahko, ako voľne na srdci! Nenazdala sa ver', že ju čaká dnes tak radostný deň... „Rozmliaždila som zmiji hlavu. Nebude sipeť. Čiže sa Anzula zadiví“... Iba jej je ťažko, že nemôže ísť rovno k nej. Doma ju čaká pätora, ktorú treba nasýtiť, ukojiť a opatriť...

Po obede, len čo sa šor Ilija vyvalil na kanap „ztratiť sa v myšlienkach“ — len čo obriadila detváky, vybrala sa do Dubčićov.

„Ach, kebys', Anzula, vedela, ako som ju precúdila, ľahkú plevu... Mala čo prežúvať pod omšou; neviem, či hádam dosiaľ neprežúva. Ani ti nemôžem vypovedať, aká som spokojná!“

„Viem všetko,“ usmiala sa pani zádumčive. „Vyrozprávala mi Mande.“

„Oh, Mande! Tá klebetnica! Všetko snáša do domu — každé pomyje!“

„A čo si počneš — čeliadka ti je taká. Lipne za škandálom. Viem si predstaviť, ako ostala“... A tvárou jej preletel úsmev, no zas hneď zmizol v chmárach. „Kto by bol kedy povedal, za koho ty budeš dnes mydliť tú vznešenú dámu. Ah, Bone moja! Ja som predsa len nešťastná mater... Moje zlaté sny!“

Šora Bonina stisla kŕčovite pery. Nesmie čez ne vyleteť ani vzdych... Nuž pravda je — snovala i ona, snovala — a zpod brda vyšlo hla celkom druhé tkanivo... No patrí ona ku zdravým povahám, ktorých sa hrdza nechytá. Striasla so seba márne starosti a zas bodro sa rozkrákorila.

„Ah — čo! Azda ani moja Dorica nezahynie. Nuž čo je pravda, pravda je: výhodnejšie by bolo takto — Dorica pod tvojou rukou. Ale keď nemožno — nemôžme si hlavu tĺcť. Tvoj zanáhlil — neviem, čo mu sadlo na nos... Nuž nechže bude k prospechu a my sa už dáko

zaobídeme. Roky neutiekly, môže i čakať... V našej famílii de Welleschi nikto sa nepamätá, aby bola ktorá dievka ostarela. Všetko sa to povydávalo! Ľaľa, i ja som sa vydala a nebol by mi nikto povedal takto, dľa výzoru... Dostalo sa mi môjho Iliju, všeličo mu vytýkajú, no ja sa nemám ešte čo žalovať, chvalabohu! A či je hádam on vina, že je pokrývka neraz trochu krátka? Treba sa vedieť i skrčiť pod ňou a nevyťahovať priveľmi... Zvlášte, keď nieto zjavného nedostatku! Hľa, Dorica výnde o pár mesiacov z inštitútu a Caretta pôjde hneď dnu. Ako je to pohodlne, že aspoň jedna druhú dočká a neurobia daromný stisk"...

V takých rozhovoroch sa priateľky tešia, až šore Anzule pomaličky zmizly vrásky s čela a ona sa začala chutne smiať. Rozveselila ich i kávička, ktorú Mande doniesla v poriadnych šálkach.

Nikovi sa popoludní ozval Rumenko zo stajne. Preobliekol sa, osedlal ho a vyjechal medzi vinice. Tie teraz už vyzerajú ináč. Listie a vňať ako by sa boly ztratily. Vidno už iba strapce jeden pri druhom, nastýbané ani pátriky. Daktoré sú zrna šťúpleho, ako broky — no druhé, ktoré sa bohvie zkadiaľ nacicaly vlahy, napuchly. Očernely napospol, ofúknuté modrým nádychom. Iné, čo už dozrely, lesknú sa ani zo skla. Medzi vinicami ľudí mnoho, chlapi všetko pod puškami. Pod fíkovníkmi hostia sa celé spoločnosti na sladkom žltom plode, ktorým sa stromy odrazu, nevedieť zkadiaľ, obsypaly... Na miestach sa vtiahli chlapci do krovia, alebo si postavili búdky z chvojiny: z tohoto úkrytu hvízdajú, vábiac na lep ľahkomyseľných „volićov", vtáčky drobné síce, ale tučné, lebo sa vytučily na zrelých figách. Od rozpusta nevedia čo robiť a hádžu sa jeden za druhým na prúty s lepom...

Ale Niko pozoruje málo čo z týchto krás dalmatínskej prírody, v predvečer oberačiek tak milej a krásnej! Hojdavý, rýchly pohyb koníka lahodí jeho nálade — sladkým myšlienkam, do ktorých zaronil tak hlboko, že ani nezbadal, ako sa Rumenko spotil.

„Počkaj ty, kamarát, zlenivel si v stajni. Vezmem ťa ja zase každý deň na muštru"... A koník zastrihal ušima a skokom sa vracia k mestu, hojdajúc jazdca, sťa kolíska.

Koňa oddal Jurovi, nech ho poprevádza. On sa vybral do čitateľského spolku.

V Čitaonici našiel mnoho sveta. Tu pretriasajú miestne novinky, inde hrajú v karty. Keď vstúpil Niko, nastala všeobecná, nápadná tichosť... Každému je trápne akosi. Keby bol Niko dnes schopnejší pozorovať ľudí, dovtípil by sa snadno, čo znamená táto zvláštna tichosť. No toľko ostroumnosti nemožno dnes predpokladať pri ňom.

„Ehe — ehe!" ozval sa šor Mene. „Mňa to neprekvapilo ani najmenej."

Všetci ustrnuli. Čakajú sväte, že ide udreť na Nika. Od jeho surovej, bezohľadnej povahy i to by vystalo. Podajední ho obstali, aby mohli prekaziť výstup, ktorý ak by nastal, bol by hrozný.

„Dvaja kohúti na jednom smetisku — to nejde. Menovite keď je smetisko malé. Ja som predvídal, že sa rozkmotria."

„Čo z toho vypáli ešte!“ zhrýza sa Zandome. „Bez otázky škandál: pobijú sa ako chlapci. Mene je kalika, keď sa najeduje.“

„Starý ostarel konečne, neodvolateľne — je ozaj starý. Teraz by chcel rozkazovať i Frank i Folnegović. Či nie?“

„Tak je!“ prisviedčajú mu so všetkých strán. Všeobecné oduševnenie. Odľahlo im, že nastal taký neočakávaný obrat. Pozerajú s povďačnosťou na šor Menu, že predsa nenie surovec. Tí, čo ho obstúpili, vzdialili sa zase, len aby ho mohol videť každý, veľkého diplomatu a štátnika.

„A teraz sa ja pýtam: kto zvíťazí?“ rozkročil sa, založiac ruky a sliedac pohľadom po poslucháčoch. Kochá sa v nich, vidiac, s akým očakávaním pozerajú naň, obdivujú jeho ducha. „Ľahko veru uhádnuť! Folnegović je pohodlný — Frank zas pilný, ani mravec. Kto by tu pochyboval?“

„Tak je,“ zvolalo dakoľko hlasov.

„A to je najhoršie, moje deti! Ja mu nedôverujem, pánu Frankovi. Nevieš nikdy, čo má za lubom. Kto môže určiť, kam dovedie taký človek stranu? Starý mal pevné zásady, ako takí ľudia tuhí, neoblomní: tento tu má nekonečnú ambíciu a potom, nezabúdajme, ľudia moji,“ dodal podvihnúc prst na výstrahu — „nezabúdajme, že je Žid, bárs i pokrstený.“

„Áno — to je dôležité,“ prisviedčajú podajední. Druhí, čo sú hádam viac privrženci Frankovi, uťahujú sa, urazení.

„Sempre questa brutta politica!“ vykríkol bývalý officiál berného úradu, teraz v pensii. „Načo strcať nos do vecí, ktoré sa nás netýkajú? Páni zpoza Velebita nech sa i pohrdúsia, ak im je ďaka. My nemajme s nimi spolkov. My sme pre seba, a oni nech sa tam hryzú“...

„Ohó — pane!“ vykríklo ich odrazu hŕba. „Tak to nejde! My a oni sme jeden národ — my tvoríme jedno telo. Autonomia Dalmácie — to je stanovisko prekonané.“

„Dosť zle, deti moje — dosť zle!“ pokyvuje officiál hlavou. „Vidno, že sme ešte deti. Aspoň ja pripojím sa radšej strýcovi, ktorý mi má z čoho dať, ako bratovi, ktorý nemá ničoho.“

„A čo nám dala Austria?“ vykríkli zas jedno desiati.

„A ako vám má čo dať, keď sa jej chystáte pod chvíľou vymknúť. Pozrite len, ako dáva Bosne! I cesty, i telegrafy, i fabriky.“

„K Itálii by ste vy chceli — k Itálii!“

Officiál mácha rukama.

„Nechcete, lebo nemôžete“...

„A vy choďte pre mňa,“ rozkričal sa officiál v hneve, — „kde chcete, pripojujte sa... keď sa spriahnu dve biedy, bude z nich bieda duplovaná. Nech na vás orú kdeakí politikári. Dnes Frank, zajtra Folnegović, o týždeň Bellabocca, a či už ako sa to zovú“...

Celá spoločnosť sa rozchichotala, ako vždy, keď pán officiál zaviazne v politike. Hádže rukami veľmi smiešne, v argumentácii má čudné kotrmelce, že každá dišputa, kde sa on zamieša, musí sa skončiť všeobecným smiechom. Preto ho i trpia ako člena spolku, vzdor smýšľaniu talianskemu.

„Naopak!“ zvolal kaplán, keď smiech utíchol, — „my musíme všemožne pracovať na spojení s Banovinou. Tamejší politikovia sa pokazili — politika ich pokazila. Treba bezžistných ľudí, ktorí neslúžia ctižiadosti, ale majú pred očima blaho národa“...

„A kde sú vám tí ľudia?“

„Ha, počkajte!“ zvolal šor Baldo, ktorý je tiež, to sa rozumie, za spojenie, hoc sa mu nepáči všeličo v strane práva. Je, ako ho má mládež v podozrení, potajomný obzoraš. „Kým sa bijú tí dvaja — príde tretí kohút a zrno im odnesie.“

„Hederváry“ — pokyvuje šor Ilija hlavou. „Nikdy som sa nemohol oduševniť za tých vašich pravášov! I teraz pracujú Hedervárymu na ruku. Oslabujú seba i opposíciu... A biskup len mlči a mlčí ..“

„Biskup nehovorí, ale dáva stovky a tisícky!“ zvolal šor Baldo.

Mládež umĺkla, ako vždy, keď sa spomína meno biskupovo. No šor Baldo sa nedá zastrašiť mlčaním. Opisuje slávu biskupovu: veľkolepú katedrálu v Djakove, obrazáreň, ba spomenul i jeho majere a hory. Chváli, aké má kone, koľko záprahov, spomína jeho neobmedzenú pohostinnosť...

No i mládež sa má čím pochváliť. Spomína velikú chudobu Starčevića, puritánske mravy, rozhegané kanape i zlé cigary...

Slovom stalo sa i tu, čo sa obyčajne stáva: politická dišputa rozliala sa v neplodnej, otupnej púšti osobného kultu a zbožňovania, alebo i znevažovania. Jedni dvíhajú jednotlivcom oltáre a druhí ich zas rúcajú.

Iní nahliadli neplodnosť takýchto dišpút. Vhĺbili sa radšej do novín a kŕmia dušu a srdce dennou politikou, čili polemikami tiež povahy cele osobnej, alebo chlebičkárskej. Nepríde im na um ľutovať drahý čas, ktorý sa takou lekturou nemilobohu mrhá a nadovšetko poľutovať tých, ktorí za chlebík musia také veci písať.

Najlepšie zo všetkých robia tí, čo od poludnia zaľahli sem, sviekly kabáty a drhnú preferanc a terčíl. Pre nich nieto politiky ani polemie. Iba tu i tu čo sa rozkričia po skončení hry, nadajú si do babrákov a bibasov a znovu zas miešajú karty. Hnevy pri kartách a v dobrom manželstve nemajú vraj trvácnosti. Hra ich zaraz svedie na chodník svornosti, opravdových kartárov.

I Niko si zastal k nim a stopuje hru dosť pozorne, aby zahnal nechuť, ktorú v ňom vzbudzuje politika. Tu pocítil na pleci mäkkú teplú ruku.

Za ním stojí priateľ Zandome. Hladí mu rovno do očí svojimi sivými očima, v ktorých ustavične pohráva úsmev, neraz figliarsky.

„Či ti môžem gratulovať?“ pýta sa ho ticho.

„K čomu?“ A Niko žmurká tuho, aby vyhol tomu posmešnému, prenikavému pohľadu.

„Noženo! len sa nepretvarujme! Starí kamaráti — neznáme sa vari! Gratulovať k tvojmu najnovšiemu triumfu!“

„Ano,“ odpovedá Niko cele vážne, niečo chladno. A poberá sa do chodby, kde nieto nikoho a dá sa bez svedkov shovárať. Zandome ide za ním, zakvačiac sa mu pod ruku. „Len aby si tento

triumf, ako ho tý zovieš, neprirovnával k tým, kde sme boli kamaráti" — doložil Niko tým istým tónom. „Často, vyznám ti úprimne, hanbím sa za ne. Bolo by aspoň omnoho lepšie, keby ich nebolo bývalo."

„A ja — ja nebanujem," odpovedá Zandome. „Život nám podáva najviac trnie: prečo by neodtrhnul i kvietok, keď sa mi nadhodí? Bolo by to tak jednotvárne — samá korrektnosť, prísnosť! Ináč ti neverím — nie! Ty si šelma!" A hrozí mu prstom s tým istým úsmevom v očiach... A máš veru pravdu, svätú pravdu — predošlé triumfy nemožno prirovnávať tomuto. Preturuša — to ti je perla, hviezda, diamant, skvost, jedným slovom!" A oči mu zaihraly zvláštnym bleskom a nosové krýdla sa zimnične dvíhajú.

„Ty sa mýliš, môj sokole. Krivdíš dievčaťu a naostatok i mne. Vec je cele seriósna."

Zandomi vyhasol blesk v očiach. Hladí na priateľa kosmo, v nedorozumení.

„Veru tak, priateľu. Na takto rok budeš hľadeť na vec drahým okom. Vtedy už bude ona ženou Nikolu Dubčića."

Zandome krúti hlavou a na tvár ako by mu bola vysadla zamyslenosť... No hneď sa spamätal a pozerá na priateľa srdečne.

„Smel by ti poradiť niečo?"

Niko sa mu poklonil.

„Dobre. Ak ti ide o ženu, manželku — nebolo ti zato treba ísť až hen pod Grabovik. Ďaleko je to, kamarát, mrcha chodník... Krásavíc najdeš hŕbu i medzi našimi, len otvoriť oči. Katica ti nepristane... Ty ma rozumieš a nemaj za zle."

Nikovi sa počínajú naberať okolo obŕv vrásky. No úprimnosť v pohľade priateľa, rozpomienka na spoločné podniky, vydarené i smiešne, odzbrojujú hnev a hrdosť. Zandome vidí, čo sa v ňom deje a vie veľmi dobre, až pokiaľ sa smie odvážiť.

„Ja, čo na srdci, to na jazyku," pokračuje Zandome — „aspoň s tebou tak. Nepochybuj o mojich citoch... Ani mravokárcom som nie — to je pole don Rokota, prekášať mu nejdem. Vieš sám, ako som nepredpojatý v istých veciach... Ale vzdor tomu vyznám, že by sa neopovážil vziať si takú Katicu. Veď i medzi seberovnými výnde neraz manželstvo — nerovné. Muž nevie, ako mu žena smýšľa, žena zas nerozumie muža. Na to najdeš príkladov v hojnosti; ak sa dobre rozhľadíš —" a tu v oku Zandome zahral zas jeho figliarsky úsmev; „príkladov, vravím, najdeš i cele blízko okolo seba... No v takom páde máš aspoň útechu, a to tú: osud mi nadelil takú hrivnu a ty si ju, kamarát, drž a rozmnožuj. Možno má to byť i pokuta za hriechy, staré i nové"... Tu sa i Niko usmial na dobrej vôli priateľa, ktorý i nepríjemnosti života vie brať s veselej strany. „Padne ti tým ľahšie pozerať takto filosoficky na tvoj kríž, lebo ti nebo dalo neoceniteľný dar: že privykneš totiž pomaličky a nenazdajky na večné šomranie a vyhúdanie sťa mlynár na hrmot svojho mlyna. Potom taký čert, i keď je čertom, zachová predsa len isté pravidlá a formy. Verejného škandálu sa bojí na príklad ako čert

kríža. A to je predsa len veľká výhoda. Aspoň svet netuší, v akom ty plávaš blahu...“

Niko hľadí na Zandomu súcitne. Tuší trpkosť, muku, ktorá sa skrýva za týmito žartovnými rečami; tuší i bôľ i sklamanie, ktoré priateľ drží pre seba. Čo sa týka verejného škandálu — bolo by i toho dosť, keby nebolo povahy Zandomovej, ústupčivej a smierlivej i taktiky dômyselnej. K takejto trpelivosti čerpá silu z rozpomienok na výčiny mládenecké i na priestupky novšie... V pokušení náš Zandome veľmi rád podľahne.

„Po takejto spovedi hovorme o tebe“ — pokračuje Zandome tónom vážnym. „Chcel som len poukázať, že jestvujú isté rozdiely, priehrady, ktoré neslobodno prekročiť, ak nechceš byť potrestaný. Postavil ich život sám, vytvoril pomaly, nepozorovane a teraz ti stoja, nevie nik načo sú... No pomstí sa na každom, kto by ich chcel ignorovať, znevažovať, alebo rúcať. Za priehradou ti je druhé ovzdušie, druhý mrav, druhé pochopy, druhé náhľady a môžem temer povedať, druhá viera a náboženstvo... Čo máme my s težakmi spoločného? Žijeme s nimi, stýkame sa s nimi denne a predsa koľko vecí temných, záhadných v ich byte a živote. My sa v nich nevyznáme, stojíme pred nimi udivení v nedorozumení... Nuž, braček, v také sfäry zaletieť tu i tu hosťom je interessantné, zábavné a veru i vábne — to uznávam; jesto v takej premene mnoho pikantnosti. Veď i ja sa rád dávam na také výlety a zálety... No ostať s nimi, sviazať sa neodvolateľne, zapustiť korene do takej pôdy — nie, na to sa nedám, nemám odvahy ani podnikavosti.

„To sú ti, Zandome, bežné náhľady, všeobecné pravidlá. Páchnu starinou. Budú hádam zpod nich i výminky.“

„Ja na výminky nebárs rátam. Výminkami sú preto, že sú zriedkavé. Kde je záruka, že práve ja mám byť tou zriedkavou výminkou?“

„A potom ja by mohol na druhý spôsob uvažovať“ — začal Niko už teraz nenúteno a tónom hlbokého presvedčenia. „Ja som vyšiel z ľudu, dušou i telom patrím ľudu. Môj otec ešte kopal. Čo na tom, že ma odchovali trochu v druhom vzduchu — napáchnutom benátskym zemianstvom, ktoré beztoho už nemá platnosti? Vo mne je predsa len krv težacká... K tomu som ja prvý statkár v meste, boháč — moja je povinnosť pomáhať ľudu, dvíhať ho mravne i hmotne. Ja si musím získať jeho dôveru bezpodmienečne: a vieme, ľud dôveruje najväčšmi svojim... Vidíš tedy, jedna z jeho dcér bude mi mostom, ktorý ma dovedie k srdcu ľudu“...

„Koľko rečí k vysloveniu takej jednoduchej pravdy,“ usmial sa Zandome.

„Ktorej na príklad?“

„Katica sa mi páči, preto si ju beriem.“

„Nato som práve chcel prísť.“

„Viem, lebo je tak: ona sa ti ľúbi i bez tej garnitúry, ktorou si ju obložil... No ja ti poviem ešte jednu pravdu — takú, čo zodpovedá zkúsenosti: že ľahšie dosiahneš svoj cieľ, ratovanie ľudu totiž, keď ostaneš na svojej postati, keď sa nesnížiš... Pozri, tvoja

mater! Ona je i statkárka, i zemianka, i hrdá i v ničom si nezadá — a ľud má predsa k nej i dôveru, i ľúbi ju. Tak by nepochybne ľúbil i jej syna, i keby nemal za ženu Katicu Pretúrovu. Dobrá vôľa sa vyhľadáva predovšetkým, ktorej ty máš a ktorá mne chybuje. Ja som ti slabý stvor v takých veciach a mám svoje zvláštne náhľady. No o tom potom. Nateraz som rád, že som vypovedal asi všetko, čo mi bolo na srdci. Tebe rovno do očí. Druhí budú menej úprimní — na to ťa upozorňujem napred"...

„Hovorí sa tedy všeličo!"

„Kdeby nie! Ty si osobnosť, o ktorú sa celý svet zaníma, menovite ženský svet. Závidím ti, bratku! Koľko ich zavzdychalo dnes pre teba! Ináč či sa hovorí, lebo nehovorí — nakoľko ťa poznám — teba to nebude mýliť..."

„Ani najmenej."

No vzdor tomu obliala ho horúčava. Nie je naučený trpeť odpor, chcel by ho zdrviť. No kde ho hľadať? Je všade a predsa zas nikde...

„Tak ďakujem ti, Zandome. Ty si predsa len priateľ!"

„To vieš i bez ubezpečovania. Ba sľúbil by sa ti zaraz i za starejšieho — viem, budeš preň v pomykove. No nejdem. Lebo po prvé do tých čias máme ešte celý rok a po druhé neviem, čo by povedal na to môj domáci regiment. A tak radšej nech i táto otázka ostane visieť"...

Rozlúčili sa tuhšími priateľmi, než bývali, i veselšie a spokojnejšie, než sa nazdávali z počiatku. Niko, keď vstúpil do čitárne, spozoroval teraz už hneď neúprimnosť i pretvárku, i škodoradosť. Reči Zandomove otvorily mu oči.

„Tedy hovorí sa — hovorí... No nech hovoria, podliaci!" A vzdor ľahostajnosti, s ktorou sa chcel vystatovať, pečie ho to, že nemôže vydržať dnu a poberá sa von. „Nech hovoria — a ja vzdor tomu mám svoj smer, svoj cieľ... Čoho sa jeden Zandome durí, nato sa môže odvážiť Niko Dubčić. Načo by potom už bola smelosť a odvaha a nadovšetko — viera v dobro. Veď dobro má svoj stánok všade. Chalupa má naň tak právo, ako i palác. V morálnom svete privilegia nemajú, chvalabohu, ešte platnosti."

„A ja ťa predsa musím vyslobodiť," zastrája sa Zandome, hryzúc červenkasté fúziky — „musím z pút tej krásnej bosorky. Ale ako — ako Zandome, to ti je hák, a čertovský hák." So svesenou hlavou prechádza sa po dvorane medzitým, čo udierajú päste hráčov o stôl.

Na ulici je už tma. Nevidí Niko ničoho, iba kontúry bielych domov a krovov. V sluchoch mu bije rozbúrená krv. Dobre mu padá večerný chlad: chladí krv, krotí búrku... A keď sa utíšil, prvý pocit je, že je on už teraz osamelý, akoby vystrčený. Všade pusto, prázdnota... Synator šory Anzuly a kapetana Luku opustený od všetkých, opovrhnutý!

„A čo preto? Ostane mi Katica!"

Pustota, osamelosť sa tratí — on dvíha hlavu dohora, s hrdosťou opovrhujúc všetkých, čo sa odhodili od neho. Čo ho do nich?

[illegible]

[illegible]

„K Preturovi ide!"

„Jedine jej vychodí! Šora Kate bude, s ním delíš [illegible]. Viem, zmenší ich o polovicu naraz."

„Niet horšej veci, ako hladný keď sa dostane ku válovu . . ."

„Čušte, prosím vás," zahriakol ich hlas, v ktorom sa triasie jed a rozhorčenie. „Všetko by zmlátil na kašu!"

Zatíchli. Postava Paškova sa vystrela, hlava sa vyzývavo podvihla.

„Chlapci — pôjdete so mnou? Nám všetkým je hanba! A čo [illegible]? Nech ma vsadia do Kapodistrie, ak chcú!"

„Paško — maj rozum! Nehodno sa ošklivit, a keby pre koho" . . .

„Nebojte sa — vás nik nelapí. Prehnali sme druhých — čo by sme nie jeho? Nech má pamiatku!"

Chlapci hotoví, poskákali na nohy . . .

Niko volným krokom poberá sa „k bielym dvorom" svojej snúbenice. Vrátka na bráne sú zatvorené, závora zdnu zatisnutá. Tak býva každý večer v dome Pretúrovom, tak bývalo od pamäti sveta, lebo tak vyžaduje starý mrav . . . V dome a vo dvore tichosť tajomná, ba sviatočná. Taká tichosť môže byť len nad domom sedliaka, keď sletí naň prvý sen na mäkkých perutiach. Ako pretrhnúť mier posvätný? Niko pocítil v duši niečo ako zlodej . . . I zľakol sa, keď mu vykríkol kohút nad hlavou, so starej česminy, tento verný strážca, ktorý zaspieval i Petrovi, keď zaprel Pána . . . Kdesi od stráne ozval sa brutálny rev osla. Posvätná tichosť zmizla — už mu nenie tolme otupno ihrať sa okolo závory. Kohút výstražne kríka, i sliepky sa počínajú ohlášať. Z domu čuť tlmené hlasy a o chvíľu ľahké kroky. Závora sa zvrtla, zaškrípala, dverce sa otvorily a v nich Katica, ešte oblečená.

„Práve som chcela ľahnúť, keď som vás čula. Prečo ste nič nespomenuli, že prídete? Boli by sme čakali."

„Keď ma to teraz nadišlo. Sám neviem ako . . . Bolo mi clivo, pusto, zatúžil som za tebou. Tak som prišiel . . ."

A zas mu zišiel na um rozhovor so Zandomom, i ťažoba osamelosti, čo ho potom napopáckala. Teraz sa mu to všetko zdá ako škaredý sen. Na nivách života kvitne zas kvieťa, jagá sa nádhernými farbami.

„Ako pekno od vás!" raduje sa ona a držiac sa za ruku idú ku lavičke pod stenu. Tam sedia, Niko mlčí, opája sa vzduchom, ktorý i ona dýcha.

„Ah, nebol by zaspal do rána — nech ťa nevidím, nečujem tvojho hlasu ešte raz . .“

Každé jeho slovo, každé dýchnutie sála šťastím a túžbou. Ona vidí, že on je už jej — už jej ho nikto nevezme. Cíti, akú má nad ním moc, ako sa on podriaďuje jej vôli. A v duši sa kochá, raduje sa, triumfuje...

„Len či to bude vždy takto!“ vydýchla ona s novými pochybnosťami.

„A akože? Ja si žiadam, aby bolo vždy, až do smrti . . “

„Ako je to čudné — nemožno temer uveriť. Ja z nízkosti — ah, ako by bolo pekne, keby ste boli z našich, mne roveň!“

A naklonila v zabudnutí hlavu na jeho plece. No hneď sa strhla. Vyriekla nepravdu. Veď jej Paško bol roveň a čo mu urobila? Práve to ju privábilo k pánovi, lebo jej nebol roveň!

Nikovi zase zišly na um Zandomove reči, jeho výstrahy...

„Ty budeš roveň mne i každej panej v meste. Neboj sa. Mama raz pristala, nemáš sa čoho báť.“

Stisla mu ruku, svojou rukou, horúcou, mocnou. „Ja ju budem slúchať, milovať“ . . . riekla s oduševnením, prekypujúc povďačnosťou ku nej, k nemu, k celému svetu... Prijali ju, vyzdvihli, ožiarili šťastím a bohatstvom — ako by nebola povďačná? V žiari toho šťastia zapadla čudná podoba Pašku, neskromného, surového, ktorý si čosi namýšľa, osobuje...

„Všetko sa dá prekonať, všetko premôcť, kde je láska“ — odpovedá on ako na svoje námietky. „Ešte nás budú spomínať, požehnávať a to práve pre teba. Ty si zpomedzi nich, ty si moje srdce im naklonila. Práca je veliká, pole zapustené, rozsiahle...“ A ona pozerá naň, čo to on vraví za divné veci, ktoré nemajú ani smyslu, ani nestoja s ňou, s jej láskou v žiadnom spojení.

„Ty si mladá, vtipná, učelivá. Do roka sa premeníš v paniu, ako by si sa bola rodila v prvom paláci. Prečo by sa dal zastrašiť kadejakými strašiakmi? Hlavné je láska a súzvuk sa už dostaví.“

„Ach, ako ma on má rád!“ myslí si ona. „Nemohol zaspať, kým ma znovu nevidel!“ A primkla sa mu bližšie, z povďačnosti a radosti.

„Ja budem bdieť nad tebou, ja ti budem rovnať cestu, aby ti nebolo ťažko“ — posmeľuje ju on. „Neboj sa. Druhé privyknú biede, prečo by sa nevžila moja Katica do bohatstva? Veď má tak krásne spôsobnosti! Či je tak?“

„Oh — to je ľahko — ja sa naučím“...

„No vidíš! Veď ja hovorím, že ty budeš ako čobys' bola z paláca!“ zvolal on s oduševnením, privinúc ju k sebe.

„Veru ani roka nebude treba — zaraz, len chceť“...

„Ako by nie! I ja myslím... Predovšetkým usiluj sa zapáčiť mame. Prichádzaj k nej, nech ťa pozná, obľúbi... Pri nej sa naučíš poznávať všetky zpruhy, ktorými budeš kedysi hýbať!“

„Ako krásne hovorí — ako krásne, Bože môj!“ myslí si ona. „Aká som ja šťastná, Bože môj — ako mne bude dobre!“

A utíchli oba, pritúlení jeden k druhému, oba naplnení šťastím, brodiac po nivách budúcnosti, plných kvieťa, vône a jasu...

Udrela jedenásta, keď vyšiel starý Mate predo dvere pozreť, „či sa nesberá na dážď". Nikovi to pripomenulo materinu narážku, že má zachovať pomer ku Katici čistý, bez poškvrny... Sobral sa s ťažkým srdcom, v povedomí, že nedoriekol všetko, čo mal na srdci, ledva že len načal a toľko, ešte toľko jej má povedať... Ona ho vyprevadila do dveriec, kde sa rozlúčili dlhým, nekonečným bozkom, ako by sa lúčili navždy a nie do zajtra. Ona pozerá za ním, ako sa pohybuje chodníkom do údolia, kým nesplynula jeho driečna postava s tmou nočnou v temný, neurčitý chaos. Potom načúvala hudbe jeho pružného energického kroku, ktorého ozvena tak jasne dolieha k nej tichou nocou...

Tu odrazu čosi cuplo, sťa keď padne niečo. A cuplo zas, dva — tri razy...

„A čo to za zbojník!" čuť Nikov hlas rozliehať sa na ďaleko. „Kto to hádže?"

Ale odpovede nepočuť, iba to cupkanie, teraz ešte častejšie.

„Kto sa to opovažuje?" kričí Niko v hneve do hluchej noci, ktorá zakrýva tých, čo hádžu, neodpovedajúc ničoho.

A už sa nečuje ani Nikov rozčulený hlas. Čuje sa len ako padá, prší kamenie a medzitým jeho krok nie odmeraný a energický, ale rýchly, ktorý sa viac podobá skoku, ako zaberá dohora k mestu, sprevádzaný dažďom kamenia.

I on tedy proboval, čo znamená skákanie pred kamením... Keď nevidíš ničoho, iba čuješ, ako ti padajú skaly husto jedna za druhou, za pätami, vytrvale, metodicky. Tu neprospeje osobná zmužilosť. I najsmelší berie nohy na plecia, keď čuje padať kamenie za pätami. Nehanbí sa utekať ani udatný, len aby skôr prebehol priestorom, ktorý obsadila kamenujúca kompánia. Lebo ak hra má vypadnúť ako svedčí, kamenujúcich musí byť hodne rozostavených rad-radom — aby nasledujúci mohol začať, kde predošlý nechal...

Niko dobehol do mesta s rozpálenou tvárou — rozpálenou nie tak od behu, ako od jedu a hanby. Jed je tým väčší, že nemožno chytiť vinníka, ktorý sa ukryl kdesi za plotom, aby sa naň vypomstil.

„Paško Bobica!" mihlo razom Nikovi hlavou. Zišlo mu na um, ako oňahdy preletel popri ňom na múli, ako mu vyzývavo hľadel do očí... On, Niko Dubčić, musí utekať pred dákymsi Bobicom! Aká potupa!

I Katica cíti hlboko tú potupu. Každý kameň ako by jej bol padal na srdce, uveličené, preplnené radosťou a nádejami. I ticho nastalo a ona ešte vždy stojí, načúva a trasie sa na celom tele... „Možno ho trafili do hlavy a on ostal dakde na chodníku. Čo majú proti nemu?" Vyšla na chodník, že pôjde pomaly dohora, presvedčiť sa, či dakde neleží... V tom sa ozvaly hlasy a smiech. Uchýlila sa za čestmínu pri chodníku a načúva.

Hlasy a smiech sa blížia.

„Nepôjde ten už nocou tadiaľto!" smeje sa jeden.

„To už nie! Nie blázon — tak leteť!"

„To nestojí nič, keď nedostal ani jednej do hlavy!“ odsekol mrzutý hlas. Katica v ňom poznala hlas Paškov...

. Uchýlili sa medzi záhrady a chodníkmi pomedzi ploty a múry povkrádali sa zas do mesta a roztratili sa v tmavých uličkách.

Rozochvená sa pobrala do domu. Teší ju aspoň to, že ho netrafili do hlavy.

(Pokračovanie.)

Pred oltárom.

Povesť.

Napísal *Ján Čajak.*

(Pokračovanie.)

Miklúška vedela o pomere Boľovom k Aničke. Nebolo jej po vôli, že syn rád vidí dievča cele chudobné. Radšej by bola bývala, keby si bol vyberal medzi dievčatmi, ale bola povahy dobrej a k tomu si syna zbožňovala, preto nechcela mu kaziť vôľu, nechajúc všetko na Pána Boha.

Prala šaty, keď prišla k nej Kohútka. Bolo jej divné, čo ju k nej vedie, lebo Kohútka neotĺkala často jej prahov.

„Prišla som vás trochu vidieť, pani stryná, reku čo robíte. Práve ma cesta tadeto viedla. Bola som u Gáborov, nuž reku nazrem i k vám.“

Miklúška usadila Kohútku pri obyčajnom vyhováraní, že práve teraz perú. Ale viete, ako je, človek len odkladá s tým praním: raz je nepekný čas, druhý raz máš inde robotu, nuž doma robím vtedy, keď stihnem. A veru prádla sa mi, odkedy je Boľo doma, drahne nakopilo.“

„Jaj, veru tak; veď vám je to i u druhých nie inak. Čo len vy, to je ešte nič, ale ja úbohá stvora! Lebo viete, ten môj starý, ten vám veľmi mnoho šiat počierni, ani by ste neverili. Nič nedá pozor na seba. Len teraz mu dáš košeľu, bielu ani kvet, a už čosikamsi fľak na nej ani dlaň. Čo máš hriešna stvora robiť, zas len čistú daj, lebo vám je svet veľmi planý, hneď vezmú v reč, že si muža nefedrujem.“

„Veru sa to i začierni, najmä pri robote. Tu sa šuchneš, tam sa otrieš, to už ináč nejde,“ prikyvuje Miklúška, pritom si hútajúc: „Ký beťah ťa sem len doniesol? Zaiste chceš niečo vyňuchať.“

„Tak je to,“ hovorí Kohútka ďalej. „Ach, ale ste vy len šťastlivá osoba, pani stryná.“

„Prečo, dievka moja?“ spytuje sa Miklúška. „Veď celý môj život nebol inšie, len trápenie a hrdlovanie.“

„Veď je pravda, svätá pravda, že ste mali mnoho trápenia; ale, buď chvála Pánu Bohu, ste sa dožili i radosti v synovi. Ach, ako vám ho chvália! Onehdá v nedeľu, keď ľudia šli z kostola,

len o ňom hovorili. Ale čo je pravda, to je pravda, je ako vymaľovaný."

Miklúška, ani čo by na ňu ukladal, tak rástla od radosti, keď jej niekto syna pochválil; ale za to, ako by nič, skromne odvetila: „Ach, nuž, len či je dobrý, a to je, chvala Pánu Bohu. Čože by sa stareli oň, veď je chudobný, nemá len tento domček, zemičku a dve zdravé ruky.

„Jaj, nehovorteže, pani strynká, tak," odvetila Kohútka akoby urazená. „No, či je bohatstvo všetko na svete? Hľa, pozrite starého Gašpara, čože mu je z celého gazdovstva a bohatstva, keď nemá syna. Zaťko mu umrel, nuž a tie dve ženy veru nedostačujú. Nemá ani kto by mu hnoj vykydal, musí na staré kolená sám i to."

„Veď je tak," vzdychla Miklúška, „ale prečo si nedrží ešte druhého paholka, keď mu jeden nedostačí?"

„Viete, ako je: Kubo robí, Kubo jie. Nie je to tak, ako svoj. Tam by bol potrebný mladý gazda, aby dohliadal na všetko."

„I to bude," odvetí Miklúška. „Čože, Zuzka je nie stará, ani tridsať nemá, nuž sa ľahko vydá, keďže jesto na čom žiť."

„Aj ja tak hútam," skočila jej do reči Kohútka. Ona je stvora mladá, pekná, mocná. Čo len troje detí. Či ich var' muž bude chovať? Tie odrastú, ani sa nevie ako. Či je to tak, ako kde krajce treba čítať? To už nie! Keby ste len videli, čo je to tam toho, plné truhly plátna, pôlty slaniny, mäsa pôrčového, múky, strovy — tomu ani počtu niet. To vám je všade ani nabitô. A k tomu Zuzka je samá dobrota. Onehdy som bola u nej za štyri krajciariky tvarohu si kúpiť. Viete, ako je. Keď som sama doma, ani mi jesť nepríde do umu; ale mužovi, tomu aby vždy vypekal a vyváral. Tak reku idem si kúpiť. Dala; a čo myslíte, že prijala? Nasilu som jej podávala, že, reku, ja zadarmo nechcem, — to už nie; ale ona nie a nie, len vraj prijmite; ešte mi i kúsok slaniny odrezala. Nuž taká vám je to stvora."

„Veď ja viem, že Zuzka je dobrá žena a nie je pyšná, zaslúži aby si dobrého muža ešte dostala."

„Zaslúži, pani strynká, veru zaslúži. Keby ste vedeli, že ona nehľadí ani na bohatstvo, len na to, či je poriadny a či je nie korheľ. Onehdy, keď som to po ten tvaroh bola, tak sa mi od srdca vyžalovala. Obe sme sa srdečne vyplakaly," a už utierala koncom, zásterky oči. „Ach, strynká moja, hovorila, ani neviete, aká som nešťastná! Otec chce, aby som sa vydala, aby ma vraj videl ešte zaopatrenú, aby mohol ešte on voviesť mladého nezkúseného zaťa do gazdovstva. Veď by som sa i vydala, vravela, ale keď ten, koho by chcela, sa mi nedostane." Tu zastala.

Miklúška bola ako na trní od zvedavosti. „Nuž a ktože to má byť?"

„Jaj, to vám už nepoviem, lebo mi to pod najväčšou tajnosťou povedala. Musela som sa jej zadušiť, že nikomu nepoviem." Zastala. Čakala, či sa jej Miklúška bude spytovať.

Miklúška sa nespytovala. Zdalo sa, ako by bola pohrúžená len do roboty.

I pristúpila k nej Kohútka a utlumeným hlasom, aby nik nepočul, šeptala. „Strynká! poviem vám, aleže nikomu nepovedzte, pre Boha vás prosím. Zuzka nikoho nechce —“ V tom zastala, Miklúška naklonila ucho k jej ústam. „Zuzka nikoho nechce, len Boľa. To je tak pravda, ako že je Boh nad nami.“

Keď to vyriekla, vydýchla si, ako čo by jej kameň bol spadol so srdca.

Pozrela na starú, ktorá prekvapene hľadela na Kohútku. Verila i neverila. Lichotilo to jej materinskej márnomyseľnosti, že najbohatšia žena lipne za jej synom, ale i robilo jej to starosti, keďže vedela, že Boľo už nadpriadol známosť s inou. Jej odrazu boly jasné výhody z toho sňatku. Boľo nemusí ísť do hôr na rúbanie, na pltnicu, kde sa chlapi len rozpijú a prechladnú. Bude doma, pri gazdovstve, nebude sa treba starať, čo na zajtra... mal by všetkého v hojnosti.

„Je pravda, že žena je staršia ako on,“ vraví Kohútka ďalej; „ale je i múdrejšia, nie kadejaký pochábeľ, čo si ti mužovi nevie ani polievky zapražiť. A potom čože je tri-štyri roky, — daj ti mi Bože! Hľa, ja som o šesť rokov mladšia, ako môj muž, a mám vrások na tvári ako do roka dní, a môj muž? ten je ešte i teraz ako na strunách. Nie mladosť robí vek, ale spôsob, ako sa žije. Či má Zuzka nejakú starosť? Oj, tá vám bude i o tridsať rokov ešte nevesta!... A potom dievča, dievča. Nuž veď je to pekne, veď je to pravda; ale i tá krása sa ztratí, a čo mi je po krásnej mise, keď je prázdna.“

Kohútke sypaly sa slová ani z vreca, Miklúška len počúvala, až ani nezbadala, len keď vo vedne sedely, jedna druhej ruku stískaly a hlavou prikyvkávaly.

Už sa zmrklo, keď Boľo prišiel z roboty domov. Kohútka mala ešte čo hovoriť. Keď ho zazrela, strhla sa. Prihovorila sa mu a, významne pozrúc na matku, odišla domov.

Mať so synom sadli k večeri. Sedeli bez slova. Matka často pozrela na syna. Bolo vidieť na jej tvári, že niečo chce povedať, ale sa ostýcha. Už jej bolo slovo na jazyku, ale nevedela, kde začať. Boľo chutne si ujedal; poznať bolo na ňom, že vylačnel.

„Syn môj, chcela by ti niečo povedať,“ rečie matka, keď vidí, že už odložil lyžicu. Ústa si utrel do uteráka a napil sa čerstvej vody z krčaha.

„Čože by ste chceli, mamo?“ vraví Boľo a sadá si k peci na lavičku.

„Vieš dobre, syn môj, že som sa už zostarela. Už som slabá, nedovladzujem, tak si hútam, že by dobre bolo, keby ma mal kto zameniť a pomáhať mi. Hľa, už si chlap na mieste, tu je čas, aby si aj ty vstúpil do človečenstva a oženil sa, lebo čas uchádza a mladosť s ňou, a ja by ťa ešte tiež rada videla opatreného.“

„Veď ja som tiež už o tom rozmýšľal, lebo i ja vidím, že vám treba pomoci. Nuž keď si zarobím niečo na svadbu, tak sa aj ožením. Pôjdem na mesiac, na dva do hory, nuž donesiem pár zlatých, a potom vám privediem nevestu do domu.“

„Matke to nebolo po vôli, že odkladá; ale ako opatrná len obďaleč začala. „Počuj, syn môj. Ja, Bože chráň, aby sa ti chcela zastarеť do tvojho výberu; ale ako matka ti musím pripomenúť, že láska skoro pominie a vytriezvenie príde skôr, ako sa nazdáš. Hľa, i my s nebožkým tvojím otcom sme sa mali radi, ale čože to bol za život, keď sme celý ten čas biedili. Ja hneď po svadbe som na celé týždne samotná ostala, lebo otec tvoj musel za zárobkom ísť. Potom, hľa, tá choroba, všetky ťarchy sa na mňa zvalily. Akéže to šťastie? Ovdovela som, nemala som len Pána Boha a teba. Pán Boh mi pomohol, ale čez koľké súženia som prešla, to len On sám vie. A tak i ty, keď si Aničku vezmeš —"

Boľo sa strhol.

„No, no, veď ja nič proti nej nemám. Veď je poriadne, dobré a pracovité dievča. Ale keď si pomyslím, že i ty tam mi môžeš zahynúť, tak mi srdce stisne, hneď by plakala." A ozaj oči sa jej slzami zalialy.

„Ale, mamo," teší ju Boľo, „veď sa len nebojte. Uvidíte, že všetko dobre bude. Ja a Anička vás budeme radi mať... a potom Anička vás bude vo všetkom poslúchať a vám pomáhať. Veď je Pán Boh dobrý. Čoho nemáme, to mať môžeme; ešte všetkých darov nerozdal."

„Veď je tak," vraví matka. „Ale predsa, keď si pomyslím, že aké šťastie by si mohol urobiť... Hľa, hocktorá by išla za teba. Počula som, že sa i Zuzke Gašparovie páčiš. Čo myslíš!? Bol by si pánom. Miesto hory a dreva, opatroval by si si štyri voly a statok ani lasice. Keď by si na nich šiel po seno, každý by sa obrátil a závidel by ti; ešte by sa ti aj klaňali. Je pravda, že je trocha staršia; ale čože je to, za to je ona pekná a dobrá žena. Na deti by si nemusel zarábať, veď oni majú dosť a dosť. A tak by si nemusel hrdlovať, ani po kolibách spávať, ale na posteli v peknom kamennom dome."

Zamĺkla. Uprene pozrela naň, aký dojem urobila naňho reč. Ale Boľo mlčal, len pokrútil hlavou, že z toho nebude nič.

„A čo sa Aničky týče, neboj sa, že by si z toho niečo robila. Trochu by banovala, a potom by ťa zabudla a vydala sa za Jožka Matejovie, ktorý ju tiež pýtal a ktorý ešte i podnes čaká a nežení sa. I jej by bolo lepšie, lebo vieš, Jožko, ked je i nie z bohatších, ale je ani nie najchudobnejší.

Boľo zostal stály. Pokrútil hlavou a kývol rukou: „Mamo, z toho nebude nič. Ja a Anička sa už dávno radi vidíme. Ja neopustím Aničky, ako i ona za Jožka pre mňa nechcela ísť. Poručeno Bohu, už sa my len soberieme. A keď nemáme všetkého, aspoň sa radi máme a suchý chlieb nám lepšie bude chutiť, ako Gašparov biely a mäkký."

Matka na této reči nepovedala ani slova. Boľo vyšiel von, a ešte toho večera, sídúc sa s Aničkon, privinul ju silne k prsiam svojim a dlho ju držal v objatí, ako čo by sa bál, že mu ju niekto vyrve, a tíško šeptal jej do ucha: „Nie, nik ťa mi neodoberie; ty budeš moja, len ty jediná. Nedám ťa za nijaké bohatstvá."

Aničke znela tá reč tak milo, ako nijaká hudba na svete.

II.

Miklúška vyprávala si syna do hory. Ťažko ho púšťala, lebo sa bála o jedináčka svojho. Ale darmo je, „potreba zákon ruší“ a „z prázdnej misy sa nenaješ“, nuž mu neodporovala. Pri všetkom strachu o neho trocha bola i rada. „Nech zkúsi,“ hovorila, „môž' byť mu inšie tam svitne v hlave a potom nebude za tou naveky behať.“

Boľo šiel ku krčmárovi, ktorý sídeným chlapom už meral špiritus a vážil rozličné články, ktoré mali zjednané.

Kto sa mu lepšie neprizrel, neboľ by ho poznal. Mal na sebe krpce, hrubé súkenné nohavice, halenu, širák, zpod ktorého trčala čierna plstená čiapka, zatiahnutá až na uši. Tanistru mal na chrbte, sekeru pod pazuchou a zapekačku pod nosom. Nik by nebol povedal, že je to Boľo, ten štíhly, vrtký Boľo. A on sám ako by sa okúňal, necítil sa dobre v týchto šatách.

„Veď sa ty navykneš, nebôj sa, len čo týždeň alebo dva pobudneš medzi nami,“ hovoril mu Miško Kudrovie, ktorému bolo trochu i smiešno. „Ľahšie je teľa nosiť, ako merindu, čo?“

„Ojej! čo len to!“ chlapil sa Boľo; „či som chlapec a či čo? Keď do roboty, tak do roboty; veď uvidíme, kto čo stojíme.“

Vystrel sa a pozrel smelo Miškovi do očú.

Od materi sa nakrátko odobral. Jej vyhŕkly slzy, no nepovedala ani slova. Prežehnala si ho a nespustila s očú, stojac vo dverciach, kým ho videť mohla, ako šiel s druhými.

Boľo pozrel ešte do okna nízkeho domčeka, v ktorom sa ukázala Anička. Kývol hlavou.

Práve vtedy napájali statok u Gašparov z válova pri studni, keď šli popred nich. Bujné červené junce s bielou lysinou na čele strečkovaly po dvere, prskajúc sňah raticami.

„Hm, hodné sú polštvrta otcu-materi. A párne, ani čo by ich bol odstrihol,“ hovorí Kohút, strednej postavy chlap s otylou červenou tvárou.

„A veru takých, prisám, nevidíš, ani čo päť jarmokov pochodíš,“ pochvaľuje starý Kudro, ktorý od kučeravých vlasov dostal toto prímenie, a vybral si z úst zapekačku, odpľul si, ako by i tým zistiť chcel, že je tak.

Zuzka práve vtedy vyšla von. V ruke niesla na červeno zafarbený kolovrátok, na ktorom sa liskla biela jemná ľanová kúdeľ, ani ten sňah, priviazaná o kužeľ modrou šnúrkou.

Stretla sa s nimi.

„Kdeže ideš, Zuzka, kde?“ opytuje sa Matejaš, starý, ale ešte i teraz jarý chlap.

„Na priadky, toť do súsedov. Už som dávno nebola,“ odpovedá Zuzka a pritom sa začerveneje, bo cíti, že Boľo pozrel na ňu. Ona tiež pozrela naňho za okamih.

„Nie je ani špatná,“ húta Boľo. „A [illegible] pozrela na mňa!“

kríža. A to je predsa len veľká výhoda. Aspoň svet netuší, v akom ty plávaš blahu . . .“

Niko hladí na Zandomu súcitne. Tuší trpkosť, muku, ktorá sa skrýva za týmito žartovnými rečami; tuší i bôľ i sklamanie, ktoré priateľ drží pre seba. Čo sa týka verejného škandálu — bolo by i toho dosť, keby nebolo povahy Zandomovej, ústupčivej a smierlivej i taktiky dômyselnej. K takejto trpelivosti čerpá silu z rozpomienok na výčiny mládenecké i na priestupky novšie . . . V pokušení náš Zandome veľmi rád podľahne.

„Po takejto spovedi hovorme o tebe“ — pokračuje Zandome tónom vážnym. „Chcel som len poukázať, že jestvujú isté rozdiely, priehrady, ktoré neslobodno prekročiť, ak nechceš byť potrestaný. Postavil ich život sám, vytvoril pomaly, nepozorovane a teraz ti stoja, nevie nik načo sú . . . No pomstí sa na každom, kto by ich chcel ignorovať, znevažovať, alebo rúcať. Za priehradou ti je druhé ovzdušie, druhý mrav, druhé pochopy, druhé náhľady a môžem temer povedať, druhá viera a náboženstvo . . . Čo máme my s težakmi spoločného? Žijeme s nimi, stýkame sa s nimi denne a predsa koľko vecí temných, záhadných v ich byte a živote. My sa v nich nevyznáme, stojíme pred nimi udivení v nedorozumení . . . Nuž, braček, v také sféry zaletieť tu i tu hosťom je interessantné, zábavné a veru i vábne — to uznávam; jesto v takej premene mnoho pikantnosti. Veď i ja sa rád dávam na také výlety a zálety . . . No ostať s nimi, sviazať sa neodvolateľne, zapustiť korene do takej pôdy — nie, na to sa nedám, nemám odvahy ani podnikavosti.

„To sú ti, Zandome, bežné náhľady, všeobecné pravidlá. Páchnu starinou. Budú hádam zpod nich i výminky.“

„Ja na výminky nebárs rátam. Výminkami sú preto, že sú zriedkavé. Kde je záruka, že práve ja mám byť tou zriedkavou výminkou?“

„A potom ja by mohol na druhý spôsob uvažovať“ — začal Niko už teraz nenúteno a tónom hlbokého presvedčenia. „Ja som vyšiel z ľudu, dušou i telom patrím ľudu. Môj otec ešte kopal. Čo na tom, že ma odchovali trochu v druhom vzduchu — napáchnutom benátskym zemianstvom, ktoré beztoho už nemá platnosti? Vo mne je predsa len krv težacká . . . K tomu som ja prvý statkár v meste, boháč — moja je povinnosť pomáhať ľudu, dvíhať ho mravne i hmotne. Ja si musím získať jeho dôveru bezpodmienečne: a vieme, ľud dôveruje najväčšmi svojim . . . Vidíš tedy, jedna z jeho dcér bude mi mostom, ktorý ma dovedie k srdcu ľudu“ . . .

„Koľko rečí k vysloveniu takej jednoduchej pravdy,“ usmial sa Zandome.

„Ktorej na príklad?“

„Katica sa mi páči, preto si ju beriem.“

„Nato som práve chcel prísť.“

„Viem, lebo je tak: ona sa ti ľúbi i bez tej garnitúry, ktorou si ju obložil . . . No ja ti poviem ešte jednu pravdu — takú, čo zodpovedá zkúsenosti: že ľahšie dosiahneš svoj cieľ, ratovanie ľudu totiž, keď ostaneš na svojej postati, keď sa nesnížiš . . . Pozri, tvoja

mater! Ona je i statkárka, i zemianka, i hrdá i v ničom si nezadá — a ľud má predsa k nej i dôveru, i ľúbi ju. Tak by nepochybne ľúbil i jej syna, i keby nemal za ženu Katicu Pretúrovu. Dobrá vôľa sa vyhľadáva predovšetkým, ktorej ty máš a ktorá mne chybuje. Ja som ti slabý stvor v takých veciach a mám svoje zvláštne náhľady. No o tom potom. Nateraz som rád, že som vypovedal asi všetko, čo mi bolo na srdci. Tebe rovno do očí. Druhí budú menej uprímni — na to ťa upozorňujem napred"...

„Hovorí sa tedy všeličo!"

„Kdeby nie! Ty si osobnosť, o ktorú sa celý svet zaníma, menovite ženský svet. Závidím ti, bratku! Koľko ich zavzdychalo dnes pre teba! Ináč či sa hovorí, lebo nehovorí — nakoľko ťa poznám — teba to nebude mýliť..."

„Ani najmenej."

No vzdor tomu obliala ho horúčava. Nie je naučený trpeť odpor, chcel by ho zdrviť. No kde ho hľadať? Je všade a predsa zas nikde...

„Tak ďakujem ti, Zandome. Ty si predsa len priateľ!"

„To vieš i bez ubezpečovania. Ba sľúbil by sa ti zaraz i za starejšieho — viem, budeš preň v pomykove. No nejdem. Lebo po prvé do tých čias máme ešte celý rok a po druhé neviem, čo by povedal na to môj domáci regiment. A tak radšej nech i táto otázka ostane viseť"...

Rozlúčili sa tuhšími priateľmi, než bývali, i veselšie a spokojnejšie, než sa nazdávali z počiatku. Niko, keď vstúpil do čitárne, spozoroval teraz už hneď neúprimnosť i pretvárku, i škodoradosť. Reči Zandomove otvorily mu oči.

„Tedy hovorí sa — hovorí... No nech hovoria, podliaci!" A vzdor ľahostajnosti, s ktorou sa chcel vystatovať, pečie ho to, že nemôže vydržať dnu a poberá sa von. „Nech hovoria — a ja vzdor tomu mám svoj smer, svoj cieľ... Čoho sa jeden Zandome durí, nato sa môže odvážiť Niko Dubčić. Načo by potom už bola smelosť a odvaha a nadovšetko — viera v dobro. Veď dobro má svoj stánok všade. Chalupa má naň tak právo, ako i palác. V morálnom svete privilegia nemajú, chvalabohu, ešte platnosti."

„A ja ťa predsa musím vyslobodiť," zastrája sa Zandome, hryzúc červenkasté fúziky — „musím z pút tej krásnej bosorky. Ale ako — ako Zandome, to ti je hák, a čertovský hák." So svesenou hlavou prechádza sa po dvorane medzitým, čo udierajú päste hráčov o stôl.

Na ulici je už tma. Nevidí Niko ničoho, iba kontúry bielych domov a krovov. V sluchoch mu bije rozbúrená krv. Dobre mu padá večerný chlad: chladí krv, krotí búrku... A keď sa utíšil, prvý pocit je, že je on už teraz osamelý, akoby vystrčený. Všade pusto, prázdnota... Synator šory Anzuly a kapetana Luku opustený od všetkých, opovrhnutý!

„A čo preto? Ostane mi Katica!"

Pustota, osamelosť sa tratí — on dvíha hlavu dohora, s hrdosťou opovrhujúc všetkých, čo sa odhodili od neho. Čo ho do nich?

„Ha-ha-ha!" sprevádzal ho smiech kamarátov, keď zavŕšil.

Hlaváň, ktorý mal tiež trocha pod kečkou, povedomým zrakom pozrel na druhých, ktorí mu svoju spokojnosť vyjadrili.

„Ale ti ju len vytiahol! No, kto by si to len vymyslel!"

„Hja!" vzdychol si Hlaváň. „Dalo sa to niekedy spievať, kým bolo slobodno človekovi vypáliť si ten trúnoček. Čože, vtedy páleného bolo ani vody, a nie takéhoto, ako teraz, čo nevidíš za šesták, čo máš. Vtedy za šesták mohol si sa kúpať v ňom, a keď si ho prežrel, až ti v modzgu vrtilo! Teraz, Boh ich skáral! je všetko falošné. Čert by ich vedel, aké špécie dávajú doňho. Hľa, toť ľudia shovárali sa nedávno, že vraj i ľulok miešajú. A veru, keď si viacej naberieš, ako ti podnesie, nuž si ako blázon, i ten rozumček potratíš, a hlava bolí i za dva dni, až má tresnúť."

„Veru je tak," svedčí Maťejaš, „všetko letí na nás. Pláca malá, nápoj drahý a planý. A ešte i tá trafika! Hľa," vytiahne trojkrajciarový paklík. „Načo je to? Ani za tri dobré zapekačky. A keby aspoň dohán bol, ale keď z neho vytrasieš prach, očima niet čo videť. Alebo ti je poplesnený."

Hlaváň bol nízky zavalistý chlap, tak v štyridsiatich. Bol vždy veselý, ačpráve okrem domčeka a dvoch kúskov zemičky nemal len zdravia od Pána Boha a štvoro detí, ktoré ako mladé vtáčence vždy otváraly ústa na jedenie, tak že uňho chlieb nemal kedy sa splesnieť. Žena jeho bola usilovná a vedela uskrbliť tu krajciar, tam zase groš, a o pár zlatých u nich nebolo nikdy núdze. I teraz on rozveseľoval druhých, ktorí ho radi videli a počúvali.

Zmrkalo sa, keď zabočili do úzkej doliny. Onedlho bolo vidno kolibu, z ktorej vystupoval dym.

Otvorili dvere. Na prostred koliby horela vatra. Okolo nej sedeli a ležali chlapi, ktorých postavy v dyme a pare len nejasno rozoznať. Krajný na vahančeku robil si cesto na halušky. Pred ním pri ohni stál začadený hrnec s vriacou vodou. Druhý mal pred sebou zemiaky varené v kožkách. Lúpal ich, natieral bryndzou, ktorú mal v nádobke z dreva vydlabanej, a ujedal si chutne. Ďalej v kúte dvaja ponúkali sa pálenkou a shovárali sa hlasno.

„Pán Boh daj dobrý večer!" pozdraví Matejaš sediacich.

„Ťhú! bysťu Bohu, nuž veď sa to z Vážskej!" skríkol Jano Valach, keď zazrel vchádzajúcich. Nechal i cesto na okamih.

„Daj Bože i vám!" odpovedali druhí Bystrania, ktorí už chvíľu prišli z domova. „Čože tak pozde?"

Po privítaní složili sa naši. Poskladali si haleny a sekery. Každý na svoje miesto nad hlavu na dosku, kde mal ležať. Z tanistier vytiahli, čo mali na večeru. Vytiahli i krčiažteky a zazdravkajúc si ponúkali sa.

V tom tí dvaja, v kúte si popíjajúci, dali sa do vady, z vady do bitky. Za minútu boli v klbku. Bolo, ktorý bol najbližšie, skočil k nim rozdvojiť ich. I podarilo sa mu. Ale tu oni do neho.

„Čo? Čo sa budeš starať? Či si ty náš rychtár?" vykríkol jeden.

„Čo? Pán?" kričí druhý. „Pán urodzený, na peci narodený."

Boľovi udrela krv do hlavy.

„Ešte slovo a budete vedieť, s kým máte do roboty!“ a začal vyhŕňať rukávy.

„A čo sa ty nazdáš, že sa ťa bojím? Ty — — Choď si k materi, aby ti nos utrela.“

„Ha-ha-ha!“ bolo počuť smiech niektorých Bystranov.

Skočil, vykríkol a už držal jedného za hrdlo. Druhý hodil sa na Boľa. Mladý Kudro priskočil Boľovi na pomoc, Bystrania zase svojim. Oči sa blýskaly, päste zatínaly, už i obušky začali hľadať. Len horko-ťažko upokojil ich Matejaš, ktorý mal medzi nimi vážnosť a bol akoby dozorcom nad nimi.

Ale ešte dlho bolo počuť šomranie a jednotlivé nadávky, až konečne si všetci ľahli okolo vatry a pospali.

Boľo dlho nespal. Pálené, čo vypil, potom bitka, sám nocľah a dym z vatry vystupujúci, ktorý dral sa do očú, nedaly mu spať. Rozličné myšlienky kolovaly mu v hlave. Myslel v polosne na Aničku. Chcel si ju predstaviť v duchu. Obraz bol mdlý, hmlistý. Konečne podarilo sa mu. Videl ju. Oči sa jej usmievaly a on ako by bol cítil i teplotu jej ramena, ktorým mu obvinula šiju. A hľa, oči prestávajú byť modré, vidí druhé, čierne, žiariace oči Zuzkine. Trhol sa a obrátil sa na druhý bok. Pomaly začaly sa rýchlejšie pohybovať obrazy pred ním: biely kamenný dom, junce s bielou hviezdou na čele. Prišly mu slová matkine na um, že ľudia mohli by sa mu klaňať. Usmial sa. Cítil hrdobu, že len od neho závisí, aby bol v najbohatšom dome zaťom.

„Nie je špatná. Ale Anička, oj, tá je sto ráz inakšia...“

Zaspal.

Ako to už obyčajne býva, že ľudia veľmi radi starajú sa do záležitostí mladých párov, tak to bolo i vo Vážskej. Každá pani sestra mala všetky na vydaj súce dievčatá a mládencov pod dozorom a každá z nich rovnala, ktorému ktorá by pristala. Pravda, máloktorá súhlasila s mienkou druhej, lebo každá mala svoj osobitný vkus a záujem a preto pri každom takom páriku stály dve stránky: jedna, ktorá dopriala, druhá, ktorá nedopriala. Pritom ani jedna zo stránok nedržala sa passivity, ale jedna chváli, druhá haní, a tak ani nezbadá sa, len keď celá dedina je plná rečí o páriku, ktorý je na rade. Nejednu slzu sotrú, nejeden hnev povstane, ba nejeden pár rozíde sa pre tú jedinú príčinu:

lebo ľudské jazyky
robia veľké praktíky.

O Boľa a Aničku sa tiež zaujímali. Oba boli chudobní a tak seberovní, ale Boľa si predsa viac vážili. Aničke málo kto prial. „Čo len chce, prečo nejde slúžiť?“ hovorievali.

Kohútka mala zlaté časy. Sotva bolo dňa, že by nebola aspoň pár slov prehovorila so Zuzkou a s Boľovou materou. Ale sa jej ani nevodilo zle a uzlíky múkou, strovou a druhými vecmi naplnené vždy mala pod pazuchou, keď odchádzala od Gašparov. K Zuzke sa tak vlúdila, že bez nej takmer ani jeden deň nemohla

byť — čo len na jedno slovo, čo len na jeden pohľad. Vždy jej vedela povedať niečo o ňom, robiť nádej. Rozpaľovala jej city, aby neutuchly a tak neprestaly i jej výhody.

Raz pred večerom Zuzka stála na preddomí, keď šla tade Kohútka. Zastavila sa pri nej a začala tichým hlasom:

„Dobrý večer, Zuzka. Tak si sa prišla trochu vyvetriť. Chúďa, vždy len mozoliť. Práce veľa, radosti nič. Nemáš sa ani na koho usmiať, s niekym milo poshovárať. No veď je to nič; to všetko prejde. Počkaj len, ešte ty budeš i veselá. Pôjde to tu všetko ako po masle.“

„Ach, strynká, ani nehovorte; nebude to už ináče, ako je. Veď ja som už navyknutá na môj vdovský stav, ani nepomyslím na niečo iné.“ A tu jemná červeň prebehla jej cez tvár a hlas sa jej trocha triasol a prezrádzal, že veru tá oddanosť osudu je nie taká pevná, ako sa tvrdí.

„No len, no, veď ja to viem. Čože by som nevedela. Ale keď ťa tak vidím samú, vždy mi srdce stisne a myslím si: to nemôže ani byť, aby sis' takto márnila mladosť. Hľa, musím ti povedať novinu. Toť som počula od Kudrovky, muž jej prišiel včera večer, že sa Bystrania s našimi hneď prvý večer pobili, a Boľovi, ktorý bránil, že sa tiež dostalo.“ A pozrela rýchle na Zuzku.

Zuzka zbľadla. „Nestalo sa mu niečo?“

„Ale čo by, je taký zdravý ani chren. Do roboty je vraj ani sršeň. Aha! zabudla som ti povedať, bola som i u starej Miklúšky. Tá ti je len žalostná. Tak sa mi vyžalovala, že či si ona syna, ktorého strážila ako dve oči v hlave, vychovala, aby sa jej zahrdúsil s tou — —. Veď vraj by sa mohol dobre oženiť.“

„Hádam ste niečo nahovorili?“ spytuje sa Zuzka, sťahujúc obočie. Mrzelo ju, že ju ponúkajú.

„Ale ja? Nuž a ty sa takô o mne mysliš? Ale o tebe? Veď som ešte nepotratila rozum. Veď to musí byť slepý, ktorému sa ty nepáčiš. No, to už nie! Pravda, bola o tebe reč, že aká si nešťastná a že by bola pomoc načim do domu; ale nič viac, ani slova. Nuž a to každý vie, že je tak, a nemôže si nik nič zlého myslieť.“

Zuzka ako-tak uspokojila sa, ba tešilo ju, že Miklúška by rada bola, keby sa to stalo. —

Matka Boľova tak vžila sa do myšlienky oženiť Boľa so Zuzkou, aby mu mohla zabezpečiť pohodlnejší život, že Anička stala sa jej veľmi nepohodlnou. Kedykoľvek sišla sa s ňou alebo s jej matkou, len pár slov prehovorila, i to len tak čez zuby. Kohútka usilovala sa túto zášť i roznietiť.

„Veď vám je to tak, pani stryná,“ hovorievala, „s tými mladými. Či vám to chce poslúchnuť? Zkúsenosti to nemá ani zbla a nazdá sa, že život je len samé cukrovanie. A tu čo? tých pár bláznivých týždňov, daj si mi Bože! Príde starosť či o chleba, či o ohrev, vždy načim niečo. A keď žena nedoniese do domu, veru je tam vždy zle. Prídu deti . . . žena aby vždy bola okolo nich, nemôže nič zarobiť, a zárobček, čo muž donesie, ten veru len-len že vystačí na chovu. Príde choroba, nuž je hneď hotová bieda.“

„Ako by si mi čítala v srdci, dievka moja," hovorí Miklúška s ustarostenou tvárou. „Tak som sa tešila, tak som si myslela, keď prišiel: No, teraz už strasiem starosť s hlavy, teraz ho už do človečenstva dovediem, zaopatrím, a tu, hľa, nové trápenie, nová starosť! Chcela som, aby mu dobre bolo, bez starosti; ale on nič, že veď Pán Boh všetko ešte nerozdal, že si ju len vezme, keď ho do týchto čias čakala. Ale ja viem, že je to ani nie s dobrým, že sa tak zblaznel za ňou. Veď je pravda, že je hodné a pracovité dievča... Ale predsa, ak má tak obísť, ako môj muž..." a zafňukala a rožkom ručníka utrela si slzu z oka.

Anička vycítila, že sa niečo kutí. Cítila sa opustenou po odchode Boľovom, nemala sa komu vyžalovať. Nemohol ju potešiť, obodriť. Videla, že ľudia odrazu sú chladní, ba nepriateľskí oproti nej. Počula niekdy divné slovo, alebo vetu, ktorej nerozumela, a zato ju to len urážalo. Často zbadala opovržlivý, mnohovýznamný úsmev pri priateľkách. Matka Boľova stala sa tiež takou chladnou, neprístupnou. Dnes ráno napríklad šla Anička na studničku po vodu. Ako načierala, prišla ta i Miklúška. Chcela jej poslúžiť, ale ona odoprela: že nepotrebuje, že si sama naberie. Všetko toto bôľne sa jej dotklo. Nemohla sa striasť istého nepríjemného pocitu a predtuchy.

„Čo to znamená?" myslela si doma, ľahnúc si na lôžko. Ruky si položila pod hlavu a meravo pozerala do povale. Tak jej clivo bolo, sama nevedela prečo, len keď sa pustila do plaču. Hojné slzy tiekly jej po líci, až kým sa nevpily do podušky. Ťažký vzdych vydral sa jej z pŕs.

„Čože ti je, dievka moja? Veď ty plačeš?" opytuje sa jej matka.

„Nie, mamička."

„Povedz, dcéra moja, svojej materi, čo ti je?"

„Sama neviem, čo mi je, mamička. Len taká úzkosť prichodí na mňa. Neviem ani prečo, ani zač; len by tak pla-ka-la!" Fikanie pretŕhalo jej slová.

„Neplač, dievka moja," teší ju matka; „prežehnaj sa a pomodli Pánu Bohu. Poruč všetko naň. On má starosť i na siroty."

Anička složila ruky a vrúcne sa modlila. Onedlho usnula. Dýchala ticho, len niekedy bol jej dych pretrhnutý hlbším trasľavým vzdychom.

Matka nemohla usnúť. Vedela, čo je jej dcére. Pochopila ona všetko. Smútok zaľahol jej na srdce. Dobre vedela o zlosti a nestálosti ľudskej, veď ju mnoho ráz zkúsila v živote. Dlho premýšľala a modlila sa. Nedalo jej pokoja, pristúpila k posteli dcérinej. Malý lúč mesiaca predral sa čez skulinu zle zastretého obloka a osvietil bľadé čelo Aničkino, okrúžené čiernymi vlasmi. Dlho sa dívala na ňu. Napravila jej hlavnicu i perinu, svojou suchou rukou prežehnala ju a ticho vrátila sa do svojej postele.

Bolo bol už štyri týždne v hore. Pomaly navykol na čečinové lôžko, na dym i na spoločnosť; s Bystranmi sa už dávno pomeril. Ruky mal stvrdnuté a mozoľovité, vôbec všetko bolo v poriadku. Kudro sa mu už neposmieval, lebo robota mu šla od ruky. Večer, keď sa sišly do koliby a si povečerali, on, keď už druhí chrapkali, rád sa prizeral do vatry ležiacky, ako plameň oblizoval polozhorelú štiepu a jako pukalo a iskry fŕkalo drevo. A vtedy myslel do budúcnosti. Vypočitoval si, koľko zarobí, ako ho bude Anička s otvoreným náručím čakávať, ako bude odkladať groš ku grošu, — a vtedy mu tak dobre bolo okolo srdca. Prebehlo mu hlavou i gazdovstvo u Gašparov. Tie lysiny juncov zabelely sa mu. Zuzka tiež prišla mu niekedy do umu, ale to všetko preletelo.

Brieždilo sa. Vatra dohárala, len niekedy modrý plamienok vyblkol. Pomaly sa zobúdzali chlapi. Vystierali sa, zívali a škrabali sa po strapatých vlasoch. Prežehnali sa. Kohút ešte chrápal; večer užil viac, ako bolo načim. Ale zobudili i toho — fígľom. O chvíľu medzi hovorom vytiahol si každý z tanistry chleba, slaniny alebo bryndze. Ujedali si s chuťou.

Keď sa najedli, odložili všetko na miesto. Vzali sekery a vyšli von. Hustá para hnala sa dnu otvorenými dvermi; bola tuhá zima. A ozaj silný mráz udrel im do tvári. Studené povetrie občerstvilo ich.

„Pane Bože, pomáhajže!“ vzdychol si starý Matejaš a šiel chodníkom hore stráňou. Pod šlapajmi vŕždal zamrznutý sňah. Ostatní šli za ním. Nebo bolo čisté. Hviezdy sa bľado ligotaly na ňom. Strana vrchu, na ktorý stúpali, bola vyťatá. Po nej ležalo množstvo svrčín soťatých a oholených. Ich žltkavá farba sa miešala s belosťou sňahu. Často zastali. Hlaváň zbadal, že zapekačku s mechúrom zabudol v kolibe; vrátil sa. Svah bol strmý, porastlý sihlinou a krovím. Ako biely páper padal srieň s ratolestí a nejednému padlo i na šiju, poštekliac ho studenosťou.

Pomaly boli na hrebeni. Vrcholce Tatier pred nimi v diaľke sa rumenily, obliate vychádzajúcim slnkom. Doliny boly ešte temné, nad nimi ako nejaké biele more rozprestierala sa hmla. Vetrík ostrý pohyboval a vlnil jej hladinu, nad ktorou v diaľke ako veľká čierna čiapka vytŕčal Choč temeno svoje. Ako dvíhalo sa slnce, tak tratila belosť hmla a priberala náter jasavo ružový, až konečne zajagala sa v celej kráse. Lúče slnca a vetrík riedily ju. Pomedzi ňu ako trhlinou bolo videť krajinu kmitnúť sa, až pomaly tratila sa a zmizla. A diaľny kraj rozprestieral sa pod nimi.

Mali spúšťať brvná do doliny a tam ich ukladať na brehu rieky.

„Hospodinček milostivý, pomáhajže!“ zavolal Kohút a bral kôl do ruky, ktorým vážili a dvíhali brvná. Traja pristúpili k nemu a zohnúc sa probovali pohnúť brvno, aby sa potom samo skĺzlo po sňahu do doliny.

„Odrazu!“ zavolal jeden. Podložili koly. Krv vystúpila im od namáhania do tvári a žily na sluchoch im nabehly.

„Ešte raz! Nože ešte! . . . Bu—de, len e—šte!“ Brvno sa pohlo a zprvu pomaly spúšťalo sa dolu, ale potom čím diaľ tým

rýchlejším tempom rútilo sa dolu svahom. Tamdolu bolo vidieť pohybovať sa človeka.

„Va—á—ruj!“ kričia shora a ustrnule pozerajú nadol.

Bolo pozde. Hlaváň nemal kedy odskočiť. Brvno rútilo sa náramnou silou. Zachytilo ho a odhodilo ďaleko.

Zdúpneli. Zabudli, že sa vrátil do koliby.

Leteli dolu na zlomkrk. Boľo bol medzi prvými.

Chudák Hlaváň ležal dolu hlavou, bezhybný. Klobúk ďaleko mu odfrkol. Vlasy mal nabité sňahom. Halena roztrhaná a zacápaná mu bola. Obrátili ho. Bľadú tvár mal sňahom olepenú, oči zavrené a z úst kvapkala mu krv.

Boľo stál ako zmeravený, Kohút hodil sa naň a plakal usedave. Hlas mal strašný, viac sa podobal ryku dusiaceho sa zvera, ako človeku.

Hlaváň bol este teplý. I odsekli dva drúčky, priekom položili druhé a zhotujúc takto nosidlá, položili čerstvej čečiny, prestreli na ňu halenu a pomaly uložili na ne Hlaváňa.

Pri dvíhaní vzdychol si a otvoril oči, ale ich hneď potom zavrel. Po skrívených ťahoch bolo poznať, že mnoho trpí.

Prikryli ho ešte jednou halenou a pomaličky spúšťali sa s ním dolu stráňou. Bola to ťažká cesta. Chodník strmý a klzký. Nešťastník pri každom kroku zastenal. Kamaráti jeho, čo ešte pred chvíľou boli veselí, šli nemí, zbľadlí. Matka nenesie si opatrnejšie dieťa, ako oni nešťastného kamaráta.

Prišli do koliby. Jeden vatru rozduchoval, druhý rozpínal mu šaty.

„Dajte mu trocha páleného do úst!“ kričí Matejaš. Vzali sklenku a pustili mu pár kvapiek do úst. Prežrel. Otvoril oči, ako čo by bol niekoho hľadal. I sperlila sa mu slza v oku a ústa zašeptaly: „Deti moje, žena moja, už som vás dochoval.“ Na perách zjavila sa mu krv, dych mu čím dial tým ťažší ostával. O hodinu bolo po ňom.

Pekne ho položili, ruky na prse. Oči mu zatlačil Matejaš. Hlavy obnažili a kľakli si okolo neho. Modlili sa . . . A tí drsní, hrubí ľudia plakali. Slza za slzou brázdila im zvraštelé a stuhnuté tváre.

Boľa, ako najrezkejšieho, poslali do dediny oznámiť Hlaváňke a pripraviť ju na smutnú udalosť. Na ceste ohlásil sa u polesného a žiadal od neho sane, aby mŕtvy mohol byť čím skôr odvezený domov.

Hlaváňka bola doma. Priadla na kolovrátku. Tiché vrčanie napĺňalo čisto vyriadenú izbu. Najmladšie dieťa, malá Marka s buclatými líčkami a očima ani trnky, v kútiku sa hralo s bábkou. Pri peci na lavičke sedel kocúr a umýval si labkou hlavu. „Svrbí ma pravé oko, budem plakať,“ utierajúc si oči šomrala si pod nos. „Bože, zachráň od zlého!“ vzdychla si a pozrela na Marku, čo robí. Dieťa sa bavilo. Priadla ďalej.

Zrazu otvorily sa dvere a vbehol chlapec asi desaťročný. Tvár mal červenú od behu a zimy. Po poklonení, čo behom urobil, shodil

si kapsefku s tabulkou a knižkami naplnenú a, dúchajúc si do prstov, podvihoval vše jednu, vše druhú nohu. Stonoha Miško, idúc zo školy, neopomenul bitku viesť sňahovými guľami na ulici s kamarátmi.

„Mamička, ja by som jedol," hovoril. Priplichtil sa k nej a otieral sa o ňu.

„Ale iď, ty žrút! Len vždy aby žuval!" polovážne prehovorila matka, ale pritom už vstávala, aby mu odkrojila okruštek chleba. Ako mu dávala, vidí, že má rukáv roztrhnutý.

„Ach, ty trhan otrhaný, zase si sa šklbal s niekym? Počkaj, veď ty dostaneš, keď ti otec príde domov. Budem mu žalovať, a keď sa stretnem s pánom rechtorom, poviem im, aby ťa poriadne vytrepali za tvoju nezbednosť."

Miško veľa nedbal na to, vzal krajec z ruky matkinej a biele zuby zatnúc doňho, jedol ani čo by pálil. Marka tiež nechala báby, otŕčala malú rúčku k materi, aby i jej dala kúsok.

Mať sadla nazpäť ku kolovrátku a priadla ďalej. Myslela na svojho syna Ondrejka, ktorý je už na druhý rok v meste za učňa. Pätnásťročná dcéra Katka priadla medzi dievčatmi.

Bolo počuť chlapské kroky zvonku. Hlaváňka pozrela oblokom a videla, ako mužská postava kmitla sa popodeň. Trhla sa. Dvere sa otvorily a Boľo udychčaný, s utrápenou tvárou stál pred ňou. Keď ju zazrel, nohy sa pod ním striasly. Pozrela naň udivene.

„Čo je? Čo sa stalo?"

Boľo nevedel najsť slova. Teraz pocítil, čo donáša tejto úbohej stvore. Radšej by sa bol videl pod zemou.

Pozrela naň ostrejšie a videla úzkosť, zostrašenosť. Hrúza ju prejala.

„Pre Poha živého, povedz, čo sa stalo!" vykríkla a hlas sa jej triasol od strachu.

„Nezľaknite sa, strynká," zajiká sa Boľo. „Ale drevo — —"

„Koho? var' môjho muža?"

„Áno."

„Bože môj!" vykríkla zúfalým hlasom a ruky zalomiac pritisla ich k sluchom.

Boľovi stydla krv v žilách.

Deti okolo nej zostrašené stály. Malá Marka sa rozplakala.

„Deti moje! Siroty moje!" a v prvom návale vše jedno, vše druhé schytila a kŕčovite tisla ich k srdcu; potom vyskočila, prehodila na seba veľký ručník a vybehla na ulicu, neohliadnuc sa na nikoho, bežala v tú stranu, zkade mali jej muža doviezť.

Boľo bežal za ňou i s Miškom.

Medzitým chýr rozletel sa po celej dedine, že zabilo Hlaváňa; ľudia sa shlúkli. Zuzka Gašparovie videla, ako malá Marka, zabudnutá na preddomí, i od zimy i od ľaku plače. Vzala ju na ruky a zakryla ručníkom, hladkajúc ju a tešiac. Veľké slzy tiekly jej po tvári.

Zjavil sa i smútočný sprievod. Hlaváň ležal v saniach, obklopených chlapmi. Pri ňom kráčala, jednou rukou držiac ruku

mužovu a hlasite plačúc, jeho žena. Miško bežal pri materi a držal sa jej sukne, tiež plačúc prenikave. Pred domom zastali. Sosňali a odniesli Hlaváňa, položiac ho na posteľ.

Keď ho tak nemého, bľadého videla na posteli, žena hodila sa naň a celujúc mu stuhlé ústa, prúdom slz zmáčala mu tvár. Všetko plakalo.

Boľo nemohol vydržať ďalej, bolo mu dusno. Vyšiel von. Pri vychádzaní buchol sa do jednej osoby. Bola to Zuzka, držiaca malú Marku na rukách. Plakala usedave.

Prišiel domov. Mať ešte nevedela, čo sa stalo. Zadivila sa veľmi príchodu synovmu, lebo ho ešte nečakala. Keď ho videla tak vzrušeného, preľakla sa. Nazdala sa, že je chorý, že preto prišiel domov. Počujúc, čo sa stalo, striasla sa. Predstavila si, že sa to Boľovi mohlo pridať. „Keby mi ho tak zabitého boli doniesli, nebola by toho prežila," pomyslela si. Cítila ľútosť nad Hlaváňkou, lebo veď ona vedela, čo je to, keď muž umre, ako je to potom s opustenou vdovou.

„Chuderka! čo si len počne so štyrmi sirotami," vzdychla si a pozrela na Boľa.

Boľo bol ako dolámaný. Tá udalosť vzrušujúca, cesta, ktorú skoro celú behom vykonal, zase ten žiaľ, ktorý videl, všetko to tak ho vzrušilo, že nemohol ani myslieť, ani hovoriť.

Na otázky matkine odpovedal len trhano, nesúvisle. Bol veľmi ustatý. Matka mu predložila jedlo, aby si zajedol. Vychlipol asi za dve-tri lyžičky a nechal tak. Ľahol si na lavicu pri peci, dajúc si kožuch pod hlavu. Matka odišla do Hlaváňov.

Chcel usnúť, ale dlho nemohol. Konečne zaspal. Často strhal sa zo spánku. Mal ťažké sny.

Pochovali Hlaváňa. Veliký zástup vyprevádzal ho do cintera.

Boľovi dlho zunel verš pohrabnej piesne, ktorú mu spievali: „Můj Bože, nevím, jak umřít mám". Predstavoval sa mu obraz zúfalej vdovy a štvoro detí, objímajúcich rakev otcovu. Tupé dunenie hrúd padajúcich na truhlu ho zostrašilo.

Nešiel nazpäť do hory. Ten núdzny, ťažký život strpčil sa mu. Videl, že za nepomerne malú plácu musí mozoliť, životom vážiť, áno je vydaný pokušeniu i spiť sa, a niet výhľadu na polepšenie stavu. Čo zarobí, to i preje, a nie je toho veľa, čo donesie do domácnosti. Matka práve bola poslednou udalosťou veľmi zostrašená. Bála sa o Boľa. Sama nešťastná, videla všade len nešťastie, číhajuce na nich. Všemožne hľadela, aby už teraz pretrhol známosť s Aničkou, s ktorou videla pre neho len biedu a záhubu.

„Počuj, syn môj!" vravela mu jeden večer, keď sedeli sami za stolom, „nezaviaž si svet s Aničkou. Pravda, ona je dobré dievča, ale ste oba ako kostolná myš chudobní, čo bude z vás? Či som ťa zato chovala, trápila sa, aby som na staré kolená videla, ako živoríte? Uver mi, syn môj, tvojej materi, ktorá to všetko prežila."

„Ale ma čakala za tri roky," vraví Boľo, ačpráve po udalostiach

posledných i jemu odpadla chuť od ženby. Od tých čias ešte nebol u Aničky.

„Čo len to! A či ty vieš, že keby sa bol druhý poriadnejší hlásil ako ty, či by ťa bola čakala? O tú nemaj starosti. Trocha si poplače, potom ťa zabudne a bude po paráde. Ale ty kuj železo, kým je horúce. Zuzka ťa rada vidí, viem, že by išla za teba. Čo myslíš? staneš sa prvým gazdom v dedine."

Boľo nepovedal ani slova, ale matka zbadala, že rozmýšľa. Vstal, ale nešiel nikam a o chvíľu si ľahol. Dlho nezaspal. Mať počula, ako sa prehadzuje s boka na bok. Veľký boj bojoval so sebou. Za Aničku hovorilo srdce a milé rozpomienky na ich rozhovory, za Zuzku zabezpečená budúcnosť, bezstarostný život a bohatstvo. „Dievča, ako je Anička," uvažuje, „vždy si najde muža." „Muža?" a tak čudne mu bolo videť iného pri jej boku... „Ale tá Zuzka má predsa len dobré srdce." Prišlo mu na um, ako držala malú Marku na rukách. „Hm, je ešte obstojná, a ako pozrela na mňa, keď som sa sišiel s ňou, idúc do hory... Ako by to len bolo, keby som sa tak ako mladý gazda prechodil po dedine. A tak té junce zapriahnuť do voza a puknúť bičom, až by zahučalo. Či by mi závideli, a najmä Kudra, ktorý sa mi posmieval. Len-len že sa nahlas nezasmial. Čudné — zaspal s rozpomienkou na Zuzku.

Na druhý deň, akoby náhodou, prišla Kohútka do Miklúšov. Boľo bol tiež doma. Sedel pod pecou, pomáhal materi bieliť zemiaky.

„Dobrý deň, strynká!... Nuž a ty si doma? Ja, že si šiel zase do hory — a ty si tu. Dobre máš, keď nemusíš. Ach, Bože môj! ja pre toho môjho starého vždy tak trpnem a každý okamih čakám, reku, či sa mu niečo nestane, alebo či neochorie."

„Veď všetci len tam nepomrú. Keď sa i stane nejaké nešťastie, nestane sa to tak často a nie s každým."

„Dajže ty pokoj. Lepšie je len, keď človek môže sedeť doma pri gazdovstve a pri plnej mise. Hej, krvopotne zaslúžený je to groš!... Strynká!" hovorila tichšie, ale tak, aby i Boľo počul, prišla som vám povedať velikú novinu." A pozrela na Boľa.

Boľo sa urobil, ako by ani nepočúval. Stará sa k nej bližšie pritiahla. „Čo za novinu?"

„Ale, nuž či neviete? Veď hádam to už i vy viete, že Zuzka Gašparovie má pytača."

„Čože, pytača?"

„Veru pytača, a to, hútajte, koho?... Miška Ferovie."

„Ale Miša?" hovoril Boľo. „A šla by za toho ľahtikára?" Odvrátil sa, ako by hľadal niečo. Táto zvesť ho nemilo dojala. Cítil, ako by niečo utrácal, čo malo jemu patriť.

„Ľahtikár?" spytuje sa nevinne Kohútka. „Veď mladosť pochabosť. Čo si on trochu i zaskočil a vypil — čo len to! Keď on takú dobrú, peknú a k tomu bohatú ženu bude mať, veď on nebude chodiť nikde. Čože mu bude, pánovi!"

„No to je nemožná vec, aby išla zaňho!" vyhrkol Boľo.

„A prečo?“ hovorí Kohútka. „Zuzka je na vydaj, je bohatá a môže sa vydať za koho chce. Môž' byť, že by ona za druhého radšej išla, čo by bol i chudobný, lebo vieš, ona na bohatého nehľadí, keď je sama dosť bohatá. Keby si ty to všetko videl, oči by si si vyočil! Ale čože má robiť, keď ju nepýta?“ A oči jej hovorily: „Ty hlupák, či ani teraz nerozumieš, či ti na lopate nepodávam?“

Boľovi sa zaiskrily oči. Tak mu bolo teplo okolo srdca. Porozumel. Nepovedal ani slova, len vyšiel von. Hlavu mal plnú myšlienok. „Eh, čo!“ a hlavou hodil nazad, „poručeno Bohu, vezmem si ju. I sebe pomôžem, aj Aničke nezaviažem sveta.“

Umienil si, že celej histórii s Aničkou dnes večer urobí konec.

— — — — — — — — — — — — —

„Anička,“ vravel jej, stretnúc sa s ňou v ten istý večer, keď šla na priadky, „Anička!“ a tak mu ťažko bolo vyriecť té osudné slová. Ona kráčala popri ňom. Hlavu mala sklonenú k zemi, ručník stiahnutý do tvári, tak že ani pri mesačnom svetle nemohol videť z jej tvári nič. „Vieš —“, hovoril ďalej a hlas sa mu triasol od pohnutia, „my sme oba chudobní“. . .

„A to ty len teraz vieš?“ zašeptala ona a zrýchlila krok.

„Vedel som ja, ale, vieš . . . mať, potom Hlaváň . . . veď vieš. Nechcem, aby si dakedy pri mne biedila.“

„Nie tak,“ vraví ona rozochveným hlasom. „Ja som chudobná, a ty sa bojíš biedy skrze mňa?“

„Ale nieže,“ riekol neistým hlasom a rukou lenže ju neoblapil okolo pása, ale ako čo by sa bol obával. Zdalo sa mu, ako by múr bol povstal medzi nimi — neodvážil sa.

Keby Anička bola pozrela naňho tým vrúcim pohľadom, akým predtým hľadievala naňho, bol by odhodil všetko a bolo by bývalo ako predtým; ale Anička nepozdvihla hlavy. Oči mala plné síz, nohy len-len že ju niesly od veľkého žiaľu, ale nechcela ho pred ním ukázať, aby sa nemohol hrdiť pred nikým, že plakala pred ním. Nie — radšej umre! „Daj mi pokoj; vidím, že je už všetkému konec. Čo mi nedáš pokoja? Čo sa hráš i teraz so mnou? Iď si k tej, ku ktorej patríš“ — vyhŕklo z nej a rýchlym krokom odišla od neho.

Boľo stál ako omráčený. Hladel za ňou, či sa neobzre, či nezastane? Neobzrela sa. Už chcel bežať za ňou, a vtedy mu kmitla myšlienka v hlave: „Veď sama potrhala svázky s tebou, a môž' byť ťa ani nemilovala opravdove.“ Vrátil sa domov. Bol zlej vôle. Matka pozrela naňho i videla, že sa voľačo stalo. Čakala trocha, kým jej sám povie.

„Už je všetkému konec!“ vykríkol a ako by cítil pri tom zlosť i bôľ i radosť. „Môžte zajtra ísť na prepačky do Gašparov.“

Keď to mať počula, hodila sa mu od radosti okolo krku a bozkávala ho na líce, volajúc ho sladkými menami, ako za detinstva, a keď si ľahla, ďakovala Pánu Bohu, že jej Boľa zachránil.

V druhom dome matka s dcérou tiež v objatí sa držaly a plakaly vedno. Mať hladkala vlasy dcérine, ktorá fikala jej na hrudi. „Neplač, dievka moja, netráp sa,“ a samej ako hrach veľké slzy kvapkaly na hlavu dcérinu, „Veď to všetko prejde, veď to všetko dobre bude.“

„Áno, prejde,“ vraví dcéra. „Bože môj, Bože môj! čo som urobila, že ma tak tresceš?“ A od žiaľu sa celá triasla.

„Uspokoj sa, dosť si sa už nažalostila; ešte sa ti niečo stane. Poď, ľahneme si obe. Uvidíš, že ešte i na nás Pán Boh shliadne.“ A ako malému dieťaťu pomáhala jej sobliekať sa.

Miklúška na druhý deň šla na návštevu, alebo lepšie rečeno na výzvedy do Gašparov. Vyznať treba, že šla s istou ostýchavosťou, lebo nebola si cele istá veci; len čo od Kohútky vedela. „Nuž a na Kohútku“ — teraz jej to prišlo na um — „nie je dobre spoliehať sa.“

Dobre ju prijali. Zuzka od radosti len sa tak vrtela okolo nej. Stará bola tiež prívetivá. Učastovali ju ako sa patrí, i kávy jej dali. Poukazovali jej všetko v komorách i sklepoch. Miklúška neprestajne híkala a ochkala, keď videla nabité truhly plátnom bielym ani sňah. Vrátila sa cele uveličená domov. Nevedela od radosti, čo robiť. Ruky si trela, usmievala sa. Vše sa na Boľa zahľadela: ako čo by to ani on nebol. Narozprávala mu toľko a ešte viac nachválila. Boľo pomaličky vžil sa do nového položenia a preto mu dobre padly matkine reči, ktoré ho ako by opájaly. Usiloval sa myslieť len na Zuzku, na nový život, ktorý ho očakával. A keď mu prišla náhle na um Anička a pocítil nepokoj, vtedy išiel k materi, ktorá hneď obrátila rozhovor na Gašparovcov a utlumila plamienok starej lásky.

Zuzka pomaly pripravila rodičov na možnosť vydaju za Boľa. Boli prekvapení, ale nie dlho. Matka čože by neurobila k vôli dcére, len aby ju videla šťastnou. Otcovi zase išlo o to, aby čím skôr bola pomoc v gazdovstve, nuž a o Boľovi nepočuli, že by bol korheľom alebo darebákom. Bol mu teda vítaný. Ani matka, ani otec nemysleli na to, či sú primeraní k sebe, bo veď hlavné čo im bolo: budú mať na čom žiť, a mysleli si, že on im bude až do smrti vďačný za to, že dostal sa ako chudobnej vdovicin syn do bohatého domu. Nuž neodporovali. A tak sa stalo, čo sa malo stať: boly pytačky, a po pytačkách o tri týždne mala byť svadba.

Že Boľovo ženenie vyvolalo vo Vážskej neobyčajný ruch, dosvedčuje i tá okolnosť, že pani sestry, i mladé i staré, áno i mládež i stárež valne shromaždily sa na službách Božích, aby mohli na svoje vlastné uši počuť neobyčajnú udalosť. Kohútka tiež v celej svojej víťazoslávе ustanovila sa; pravda, povedomie svoje ukrývala ako mohla. Stiahla zbožne ústa, ale pritom kráčala rovno a vážne, a sadajúc si podvihla sa i štyri razy, naprávajúc si sukne, aby to

všetko vyzeralo tak, že ona tiež má právo, — ba aké právo! keby len vedeli, — počuť potvrdenie noviny, ktorá tak rozvlnila tichú hladinu vážskeho života.

Konečne zavznel ťažko čakaný „ameň". (Už dávno nemal tak dlhej kázne pán farár.) Zatíchlo všetko. Nik ani nezakašľal. Všetci upreli zrak na kazateľa. Zavzneły slová, ako keď po daždi kvapka za kvapkou padá so strechy: „Uvodí sa láskam vašim kresťanským v známosť, že nalezajú sa osoby, ktoré umienily si vo mene blahoslavenej Trojice vstúpiť do stavu manželského..." A keď prišiel na „poctivú a urodzenú vdovu Zuzannu...", bolo počuť hlasité a prenikavé „ach!" Všetci obrátili sa v tú stranu, a tu videli, ako si Kohútka zakrýva oči bielym ručníkom, a po mykaní plecami bolo možno súdiť, ako ju to strašne dojalo. Po ohláškach nastal šumot. Nedočkaví ľudia vyslovovali svoje podivenie i svoju mienku. „Len keby to bolo šťastné." A z tónu bolo poznať, že si taký iné myslí. Iná, majúca dcéru na vydaj, s úsmechom zlostným pošepla súsede: „Ach, veď som ja to už dávno vedela; len že som nechcela hovoriť a šíriť reči. No koho si vybrala, nechže si ho má... Chuderka Anička, tak mi je jej ľúto." A práve to ona bola, ktorá najväčšmi závidela Aničke, keď ešte Bolo chodil k nej.

Služby Božie sa zvŕšily. Ľud vyhrnul sa z kostola v menších a väčších skupinách. Pani sestry nemohly sa rozlúčiť. Pri každom dome stály dve alebo tri a po kývkaní hláv bolo poznať, že pokračujú v uvažovaní udalostí.

Popoludní Boľo s matkou sedeli doma. Matka mala pred sebou Zpěvník a spievala potichu traslavým hlasom:

Chváltež již Pána, neb jest dobrotivý,
V lásce a pravdě věčně trvanlivý.

Boľo tiež niekedy zachytil, hoc mu myšlienky inde tekaly. Oprašoval sa. Strojil sa do Gašparov vídeť si mladú. V tom dvere sa otvorily a tichým krokom vstúpil strýc Tomáš, Boľovho starého otcov brat. Mal už dobre vyše sedemdesiat, ale zato dosť čerstvý a vysoký starec. Vlasy a fúzy mal ako srieň. Keď ho zazreli, vstali oba; po privítaní ho, posadili ho za vrch stola.

„Prišiel som vás vídeť, že ako sa máte?" hovoril, vypúšťajúc zo zapekačky hustý dym, ktorý pomaly rozširovať sa začal nad stolom.

„Teší nás, pán strýčik," vraví Miklúška, „že ste prišli," a v rozpakoch utiera od prachu stôl, ktorý ináče len tak leskol sa od čistoty.

„Počul som, syn môj, na vlastné uši, že sa ženíš. Tak som ti prišiel zavinšovať, aby ťa Pán Boh požehnal v tomto tvojom predsavzatí."

„Pán Boh uslyš!" vzdychli oba.

„Tak je, tak, synku! Na vážny krok si sa odhodlal. Hm — i

budeš mať čo jesť; ale počul som, že si mal i predtým známosť, čo?“ a pozrel prísne na Boľa.

„Ach, nuž, strýčko, to len tak,“ vraví mať; „veď viete, mladosť si to nevie rozvážiť, čo a ako. Mladí sú ako slepí. Či tí vidia do budúcnosti?“

„A ty, dievka moja, či ty vidíš do nej? Či vieš, čo sa stane zajtra alebo len dnes večer?“

„To máte pravdu, že nevieme my ľudia nič; ale predsa, keď sa môžeme zaopatriť lepšie, prečo by sme sa nezaopatrili.“

„Ej, veď zaopatriť, zaopatriť, a ktože ti syna zaopatrí? Mladého, čerstvého, mocného. Gašparovci?“

„No už je len lepšie, keď má pri čom robiť, ako z holých rúk žiť,“ bráni sa Miklúška. „Hla, i my s mužom čo sme mohli?“

„A Gašparov zať čo mohol? I ten už hnije. Ej, deti moje, darmo je naše namáhanie. Všetko od Boha. Ak ťa Pán Boh nepožehná, môžeš mať všetky poklady sveta, nič ti nepomôže. Vieš, čo je bohatstvo, synku? Láska a pokoj, a k tomu príde i požehnanie Božie. Či ty to cítiš? Premýšľal si ty o tom?“

„Ale prečože by sa nemali radi,“ vraví Miklúška, bojac sa, že by Boľo mohol vykonať ešte nejaké „hlupstvo“ pod dojmom starého reči. „Veď je Zuzka dobrá a hodná a má ho veľmi rada.“

Starý zbadal, že sa začínajú hnevať. Prestal, len zašomral: „Veď ja nič; čože, mňa starého už nik nerozumie. Boh vie, za našich časov sme sa nebáli tak života, ale sme mali i viac dôvery v Boha, a neslopali sme toľko, ani na parády sme toľko nevydávali, ako teraz. Či teraz vidíš poriadneho chlapa? Všetko len také skrčky. Čože, za mojej mladosti by dvoch takých bol preskočil.“ A hovoril ďalej plynne o svojich mladých časoch, ako vtedy bolo, ako sa on so svojou starou obznámil. Ani nezvedel, ako sa dostal do svojho elementu. Mrkalo, keď odišiel.

Boľo bol znechutený.

„Ale čo ho počúvaš? Vieš, on len po svojom. To ti je už tak so starými ľuďmi. Všade najdú háčik, nič sa im nepáči. Vždy len svoje spomínajú. Čože bolo vtedy? Za štyri groše funt baraniny; za toľko i holba vína. Vtedy sa mohol i s holou vŕbou oženiť, i tak vyžil. Ale či teraz, keď je všetko čo na nôž, to za groš. No len choď pekne a pozdrav i odo mňa. A pekneže sa mi maj okolo starých i okolo Zuzky. Kúpila som tu hľa prominení, nezabudniže dať deťom, privďač sa, aby ťa rady videly.“

(Pokračovanie.)

Hamlet,

kráľovič dánsky.

Tragédia v 5-tich dejstvách

od

V. Shakespearea,

preložil

Hviezdoslav.

(Dokončenie.)

Piate dejstvo.

Scéna 1.

Hrobitov.

Vystúpia dvaja **hrobári** s rylami atď.

Prvý hrobár. Má tá byť pochovaná o kresťanskom pohrabe, ktorá náročky pohľadá svoje vlastné spasenie?

Druhý hrobár. Ja ti povedám, že má; a preto rob jej hrob zčerstva. Obhliadač mrtvôl zasadol nad ňou, a nachodí, že to pohrab kresťanský.

Pr. hr. Ako to môž' byť, ak len sa neutopila za sebaobrany?

Dr. hr. Nuž toť, tak sa to našlo.

Pr. hr. Musí to byť *se offendendo;* ináč nikam. Lebo tu ti väzí jadierce: akže sa utopím naschvál, to dokazuje istý skutok; a skutok má tri parožky, a síce: účinok, robotu a vykonanie; argaj, ona utopila sa schválne.

Dr. hr. Nek, ale počujže, mnohovážny kopaničiare —

Pr. hr. Dajže pokoj. Tuto tečie voda, dobre; tuto stojí človek, dobre. Keď teraz človek ten zajde ku totej vode a utopí sa, iste že voľky-nevoľky on ide ta — čiže ho badáš, há? Oprotiva tomu keď toť voda prijde ku ňmu a utopí ho, on neutopí sa sám; argaj ten, ktorý nie je vina svojej vlastnej smrti, neukracuje svojho vlastného života.

Dr. hr. Ale je toto zákon?

Pr. hr. Hej, naozajst, je; obhliadačov mrtvôl vyšetrovací zákon.

Dr. hr. Chceš vedeť o tom pravdu? Stiahla táto nebyť zemiankou, bola by pochovaná bez kresťanského pohrabu.

Pr. hr. Taj, tu už trizníš čôsik: — a tým žalostnejšie, že poprední ľudia smejú ti mať výhodu na tom svete, môcť sa utopiť alebo obesiť sa skôr, než ich spolukresťania. — Poď, motyko moja. Nemáš irečitých zemanov okrem záhradníkov, kopáčov a hrobárov; tí podržujú remeslo Adamovo.

Dr. hr. A či ten bol zemanom?

Pr. hr. On bol prvý, ktorý kedy dočakal sa pasovania na rytiera.

Dr. hr. Ale hybaj, nikdy-prenikdy.

Pr. hr. Čo, si ty pohan? Akože to rozumieš Písmu? Písmo hovorí: Adam kopal; nuž či mohol za pasy so zemou, nezohýňajúc sa v páse, a ryť i rýpať sa v nej bez ryla a čakana? Teraz ti dám inú otázku; jestli neodpovieš mi cieľuprimerane, tak priznaj sa, že si —

Dr. hr. Brnč.

Pr. hr. Čo je za jeden ten, ktorý buduje pevnejšie než ktorýkoľvek murár, lodiar alebo tesár?

Dr. hr. Šibeničiar; lebo tohoto stavba pretrvá trebárs tisíc hofierov.

Pr. hr. Tvoj vtip sa mi veľmi páči, na moj' pravdičku; šibenica účinkuje dobre. Lenže ako účinkuje dobre? dobre účinkuje u tých, ktorí činia zle: nu, ty zle činíš, keď povedáš, že šibenica je pevnejšie zbudovaná ako kostol; argaj, šibenica bude dobre účinkovať pri tebe. No k veci, pohni.

Dr. hr. Že kto buduje pevnejšie od murára, lodiara alebo tesára?

Pr. hr. Áno, to mi povedz, a vypriahni.

Dr. hr. Aha, už to viem.

Pr. hr. Von s ním.

Dr. hr. Tisíc, predsa ho neviem.

Hamlet a **Horatio** vystúpia obďaleč.

Pr. hr. Nemor si ďalej rintice pre to, poneváč tvoj lenivý somár ver' nezrýchli kroka od bitky; a keď najbližšie predložia ti túže otázku, povedz: *hrobár.* Tie domy, ktoré on stavia, potrvajú do súdneho dňa. Iď, zaskoč ku Šlojmovi; prines mi za rumplík tej drndošky.

(Druhý hrobár odíde.)

Pr. hr. (kope a spieva:)

Za mladi, keď som tak ľúbeval, ľúbeval,
bola to za rozkoš! sladká ni med:
čas tráviť, jak som ho po vôli trávieval;
hoj, míval som: pôžitku lepšieho niet!

Ham. Či ten kompan neciti svojej roboty, keďže nôti, kopajúc hrob?

Hor. Návyk pretvoril to pri ňom na istú vlastnosť dobrej mysle.

Ham. Je to práve tak: ruka, čo sa máličko zamestnáva, máva jemnejší hmat.

Pr. hr. (spieva:)

Teraz už staroba, zlodej ten plúživý,
drží ma v paznechtoch, až zmŕza krv,
s domácich preniesla cudzie ma na nivy:
jak nikdy bych nebol, čím býval som prv.

(Vyhodí lebku.)

Ham. Tá lebka prechovávala raz jazyk v sebe, i vedela spievať: — a chumaj ten jak praští ti ňou o zem, akoby to bola čeľusť Kaina, ktorý spáchal prvú vraždu! Ba mohla ona byť práve črepom da-

jedného štátnika, ktorého tento osol teraz hľa prevedie cez lavičku; jedného, ktorý bol by ošudil samého Boha, — či nemohlo to byť?

Hor. Mohlo, výsosť.

Ham. Alebo daktorého dvoranína, ktorý vedel hovoriť: *dobré ránička, ľúbezný pane. Ako sa máte, dobrotivý pane?* Môž' byť, bol to pán Taký-dáky, ktorý vychvaľoval pána Takého-dákeho koňa, keď by ho bol rád vylúdil od neho, — nemohlo tak byť?

Hor. Áno, výsosť.

Ham. Veruže akurát tak: — a teraz patrí veľkomožnej panej Červovej; bez sáňky, a vyfľopáckaná poza uši lopatou hrobárovou. Prekrásny to obrat, keby sme mali filipa prizrieť sa mu. Nuž nestály tieto koštiale viac chôvy, než aby sa hralo nimi v kolky? moje až mi štiepa, keď pomyslím na to.

Pr. hr. (spieva:)

Čakan a rylo a motyku,
k tomu rubáš ľanový,
hoj, a jamu do sloje hlbokú
tra takému hosťovi!

(Vyhodí zase lebku.)

Ham. Tam máš druhú: — prečo by totá nemohla byť kotrbou pravotárovou? Kdeže sú teraz jeho dôvtipky, jeho vytáčky, jeho právne záležitosti, držiteľstvá a úžitky jeho, a jeho praktiky? čože trpí, že tento surovec toť otĺkať smie mu makovicu svojím zafafreným rylom, a nezavesí mu takoj na krk pravotu pre ublíženie na tele? Hm! Tento spolubrat hádam bol svojho času hrozitánskym nadobývateľom pozemkov, — večitá gruntovná kniha, číry zápis a prepis, prekladanka cieľov, jednostaj pri duplovanom zaručení, samá kúpa a výmena: nuž, či je to cieľ jeho cieľov a odmena jeho výmen, aby svoju modzgovú misu švárnu mal plnú nešvare a hmyzu? tí jeho ručitelia nezaručujú mu viacej z kúpenizní jeho, i trebárs sú dvojití zakaždým, než koľko vynáša dĺžina a širina so pár jeho odkupných smlúv? Skutočne, listiny, odstupujúce mu jeho majetky, sotva by sa pomiestily do tejto skrine; a sám nástupník nemá mať viac priestoru, čo?

Hor. Ani o vlas viacej, môj princ.

Ham. Nedorábajú pergament z ovčej kože?

Hor. Áno, vaša milosť, a i z teľacej.

Ham. Sami sú ovce a teľce, ktorí hľadajú v tom istotu. Prehovorím s týmto človekom: — Čí je to hrob, panáčku?

Pr. hr. Môj, panáčku. — (Spieva:)

... hoj, a jamu do sloje hlbokú
tra takému hosťovi!

Ham. Verím, že je tvoj, vskutku; lebo veď ty ležíš v ňom.

Pr. hr. Vy ležíte mimo neho, pane, a preto je nie váš; čo sa ale mňa týče, ja neležím v ňom, a predsa je môj.

Ham. Ty lužeš v tom, že súc v ňom, hovoríš, že je tvoj: je on pre mŕtveho, nie pre živého; preto lužeš.

Pr. hr. Je to živúca lož, pane; ona chce zase preč, odo mňa k vám.

Ham. Komu ho kopeš?

Pr. hr. Mužovi nie, pane.

Ham. Nuž tak žene?

Pr. hr. Ani tej.

Ham. Ktože tedy má byť v ňom pochovaný?

Pr. hr. Stvora, ktorá bola ženskou; ale, pokoj jej duši, ona zomrela.

Ham. Aký to preštekaný chlapík! Musíme hovoriť s ním z partesov, ináč dvojsmysel obráti nás na nivoč. Prisámbohu, Horatio, to som zbadal za tieto tri roky: vek náš, rastúc, tak ti zbadlavel, že palec sedliakov už-už dostupuje na pätu zemanovi, aby ho urazil v odmrazinu. — Ako dlho si hrobárom?

Pr. hr. Zo všetkých dní v roku dostal som sa k tomu v onen deň, keď náš predošlý kráľ Hamlet bol prevládal Fortinbrasa.

Ham. Ako dávno tomu?

Pr. hr. Ani to neviete? Každý truľo to vie: bolo to práve v ten deň, keď sa narodil mladý Hamlet, — ostatne on poblaznel sa, a poslali ho do Anglicka.

Ham. Ej, bodaj-prebodaj; prečo ho to poslali do Anglicka?

Pr. hr. Prečo, preto že sa zblaznel: aby tam prišiel zase k rozumu; alebo ak toho nevykoná, na tom tam tiež veľa nezáleží.

Ham. Nuž?

Pr. hr. Nepozná sa to na ňom; ľudia tam sú takí blázni ako on.

Ham. A ako sa zblaznel?

Pr. hr. Veľmi čudne, ako povedajú.

Ham. Ako čudne?

Pr. hr. Isteže tak, že utarmonil rozum.

Ham. A základ, čo nám toho výklad podá?

Pr. hr. Nu-ľa, totu dánska pôda. Tuná som hrobárom, chlap i papľuh, všetko v hĺbke tridsať rokov.

Ham. Ako dlho prijde človeku ležať v zemi, kým zhnije?

Pr. hr. Pravdu hovoriac, akže on nezhnil prvej než bol zomrel (ako toť za novších čias mávame zhusta francuhovaté mrciny, ktoré ledvaže sa držia pohromade, pokým ich uložíme), tak potrvá vám dákych osem rokov alebo i deväť rokov. Garbiar potrvá vám úplných deväť rokov.

Ham. Prečože ten ďalej než iný?

Pr. hr. Hja, pane, kôra jeho je tak vydubená-vyrobená jeho remeslom, že neprepustí vody na hodnú dobu; a naša voda je vám troviteľským pustošiteľom našich kurvy-šteňacích mŕtvych tiel. Tuť-ľa, zas lebka; lebka táto si poležela v zemi tri a dvadsať rokov.

Ham. Čia bola ona?

Pr. hr. Huncútsky spochabelého zurvalcova bola: nemyslíte, že čia?

Ham. Nie, ja neviem.

Pr. hr. Aby toho šialeného šibala porantalo, a porantalo! Vylial mi vám raz flašu porýnskeho na hlavu. Táto istá lebka, pane, táto istá lebka, pane, bola Yorickovou lebkou, kráľovho to šaša.

Ham. Táto?
Pr. hr. Práve tá.
Ham. Nech ju vidím. (Zodvihne lebku.) — Ach, neborák Yorick! — Poznal som ho, Horatio; chlapík to nekonečných žartov, najvýbornejších nápadov. Nosil ti ma na svojom chrbte aspoň s tisíc ráz; a teraz — jak hnusí sa mi to ešte i v pomyšlení! môj pažerák až sa dvíha pritom. Tu visely oné gamby, čo som ich vybozkával, ani neviem ako často. — Kdeže sú dnes tvoje posmešky? tvoje kotrmelce? tvoje popevky? tvoje záblesky rozmaru, ktoré privádzaly tabulu až v búrlivý chachot? Ani jedinkého niet ti teraz, môcť naporúhať sa svojmu vlastnému úšklabku? naskrze čeľusti okväcnutej? Nuž tak zajď len do svetlice milostivej panej, a povedz jej: nech bár na palec zhrúbe pomaľúva sa, na túto spanilosť ona musí raz vyjsť; priveď ju do smiechu nad tým. — Prosím ťa, Horatio, rec mi jednu vec.
Hor. Čo to má byť, môj princ?
Ham. Či myslíš, že Alexander vyzeral takejto podoby v zemi?
Hor. Zrovna tak.
Ham. I takto zapáchal? — fuj! (Upustí na zem lebku.)
Hor. Zrovna tak, môj princ.
Ham. K akému nízkemu určeniu sa to my navrátime, Horatio! Podľa toho prečo by obrazotvornosť nemohla sliediť po vznešenom prachu Alexandrovom, až ho najde, jak zapcháva zátkovú dieru?
Hor. To by bolo privšetečné pozorovanie, nech tak pozorujeme.
Ham. Nie, na moj' veru, ani za mak; len stopovať ho až potiaľ s dostatočnou striezlivosťou, a pravdepodobnosti sa dať viesť pritom. Akoby takto: — Alexander zomrel, Alexander bol pochovaný, Alexander obrátil sa v prach; prach je zem; zo zeme my dobývame hlinu; i čoby hrudou tejže hliny, na ktorú sa on premenil, nemohli zapraviť sud na pivo?

Vševládny Cäsar, zomrev, ztlev v hlien, v tom
snáď upchal špáru, chrániac pred vetrom:
ó, že prach, pred nímž svet sa triasol raz,
má stenu plátať, by von vyhnal mráz! —
Ale ticho! ale ticho! Na bok — Sem prichádza kráľ, —

Medzitým vystúpia: **Kňazi** atď. v průvode; mrtvola **Ofeliina**, **Laert** a smútiaci za ňou; **kráľ**, **kráľovná**, ich družina atď.

kráľovná, dvoranstvo ich! Kohože
to oni sprevádzajú! S akým aj
obradom kusým! Toto dokazuje,
že mŕtvec, ktorho nasledujú, si
zúfalou rukou sám vzal život; vidno
však z toho, že bol stavu vyššieho.
Uchýlme trochu sa, i pozorujme. (Utiahnu sa s Horatiom.)
Laert. Ký obrad naďalej?
Ham. To Laert je,
šľachetný mladoň, veru; pozor však.
Laert. Ký obrad navyše?

Prvý kňaz. Jej pohrab sme
natoľko rozšírili, ako len
nám plnomoc v tom dopúšťala. Smrť
jej bola najvýš pochybná; i nebyť
vplyvného rozkazu, čo zvíťazil
nad pravidlami, ona musela
by v nesvätenej zemi spočívať
až po zavznenie vposled trúby; miesto
modlitieb zbožných črepy, kremenie
a štrk by mali na ňu sypať: — preds'
tu dopriano jej vencov panenských,
jak devám kvietím posypania, tobôž
sem doprievodu pri zvonení a
výkone pohrabnom.
Laert. Tak tedy ničoho
viac nesmie sa stať?
Pr. kň. *Viac sa nesmie stať!*
Veď by sme zrovna službu zosnulých
tým znesvätili, nech tak zaspievame
jej rekviem a k tomu na také
odpočinutie, ako dušiam, ktoré
odišly v pokoji.
Laert. Ta spusťte ju
do zeme; — a z jej tela krásneho
i bez poškvrny nech sa rozvíjajú
fialky! — Tebe ale povedám,
ty tvrdý kňaže: sestra moja bude
posluhujúcim anjelom, kým ty
sa povaľuješ zavýjajúc.
Ham. Jak,
to prekrásna by Ofelia!
Kráľov. Veci
milutké milutkej: i s Bohom! (Sype kvetiny.)
Ja ufala som, ty že manželkou
Hamleta môjho budeš; mladušskú
som myslela ti priozdobiť postel,
devuško rozmilá, a nie ti tvoj
hrob posypať.
Laert. Ó, kára trojaká
traf tridsať ráz tú zlorečenú hlavu,
jejž bezbožný čin mi ťa olúpil
o najjasnejší rozum! — Pridržte
na chviľu tú prsť, pokým ešte raz
ju do náručia zavrem svojho — (Skočí do hrobu.)
Teraz
už nahŕňajte svoj prach na živé
a umrlé, až plochej na nive
tej skopíte vrch, ktorý pýšive
hen prevýši i starý Pelion,

či nebotyčné temä belasého
Olympu.

Ham. (predstúpiac). Čo je on za, jehož žiaľ
sa s dôraznosťou toľkou odnáša?
ktorého výraz súžby putujúce
zaklína hviezdy, zapríčiňujúc,
že v behu ustrnú, sťa zázrakom
by zarazení poslucháči? Toto
tu som ja, Hamlet, Dánčan. (Skočí do hrobu.)

Laert. Vezmi čert
si dušu tvoju! (Zápasí s ním.)

Ham. Mrcha modlitba.
No prosím ťa, ta odním svoje prsty
s gágora môjho; lebo trebárs som
nie náturlivý ani prchký, preds'
mám v sebe čosi nebezpečného,
čo radím tvojej opatrnosti
zďaleka obísť. Prečže s rukou tvojou —

Kráľ. Nono, ich rozbráňte!

Kráľov. Ach, Hamlet, Hamlet!

Hor. Môj láskavý princ, upokojte sa.

(Sprievodči ich rozdvoja, a oni vyjdú z hrobu.)

Ham. Oj, o ten úkol chcem s ním zápoliť,
až viečká očí sa mi nehnú viacej.

Kráľov. O, syn môj! aký úkol?

Ham. Ja miloval som Ofeliu; ver'
štyridsať tisíc bratov so všetkým
ich lásky skladom nemôž' dosiahnuť
úhrnku môjho. — Čože hodláš ty
tak vyviesť pre ňu?

Kráľ. Och, je vzteklý, Laert.

Kráľov. Pre milosť božskú, ušetrite ho!

Ham. Sto striel, veď ukáž mi, čo zamýšľaš: —
chceš plakať? ruvať sa chceš? chceš sa postiť?
chceš potrhať sa? rieku vypiť chceš?
zjesť krokodila? Ja to vykonám. —
Či prichádzaš sem skučať? ostudu
mi robiť, hupnúc do jej mohyly?
Bár zahriebsť sa daj za živa s ňou: a ja
som pohotove takže; a keď si
o vrchoch ľapceš, rozkáž, totí nech
navršia na nás milliony jutár,
až ostredok náš, škvariac temeno
si v pásme horúcom, ta dovedie,
že bradovici spodobá sa Ossa!
Nuž, jestliže ti vôľa hubou tĺcť,
i mne to chutí, ľaď, sa pochvastať
tak rúče ako ty.

Kráľov. To pomätenosť

je iba, a tak z chvilu lomcúva
vše nával ten ním; priam však, shovievavá
jak holubička by len, keď už sú
jej vylažené zlaté holúšky,
sa mlčanlivosť jeho utúli,
by nyla-mrela.

Ham. Pane, počujte.
Čo za príčina je, že so mnou takto
zaobchodíte? Ja som vás mal rád
vždy; ale o tom nieto reči. — Nech,
čo vládze, zrobí bár sám Herkules:
len mravčí mačka, deň svoj má si pes. (Odíde.)

Kráľ. Vás, Horatio drahý, prosím, nože
mi dajte pozor na ňho. — (Horatio odíde.)
(K Laertovi) Posilňte
si trpezlivosť naším shovorom
od včera večera. Sme na tom, vec
zachytiť práve na terajší náraz. —
Gertrudo ľúba, no sa postaraj
o nejakú stráž nad tým synom svojím. — (Kráľovná odíde.)
Hrob tento živý pomník obdrží: —
i hodinku tú dáku pokoja
my úzreme si skoro; až nám udre,
v trpezlivosti postupujme múdre. (Odídu.)

Ham. — Mik! z kajuty ti svojej,
plášť plavecký si leda prihodiv,
som tápal vo tme, bych ich vyhľadal.
Aj naďapil som na nich šťastne; balík
ich čopriam vymackám, a pojmúc ho,
nu, jedným slovom, sa ti utiahnem
zpät v svoju kuticu: tak nestydate
si počínajúc, — v strachu zabudnúc
i na mravy —, len preto, aby som
otvoril tú ich hlavnú úpravu.
A tam ti najdem, Horatio, — ó, to
kráľovské pestvo! — rozkaz určitý,
našpikovaný na nejeden spôsob
rozmanitými vtipu nálezmi,
čo blaha Dánska, no a pravdaže
i Anglie sa samej týče, tobôž,
huch! akým všakým hydom, bobákom,
na mojom bytí ľpiacim —: vraj, by mi
hneď, jak to okom prejdú, nezmeškajúc
bár chviľôčky, nie, nepotrpiac ni
kým nabrúsená bude sekera,
toť, hlavu srazili.
Hor. Či je to možné?
Ham. Tu si máš príkaz; prečítaj, až viac
mať budeš stihu. Ale chceš-li čuť,
jak zakročil som?
Hor. Áno, prosím vás.
Ham. Súc lotrovstvami takto otočený, —
prv než som stačil predslov ustrúhať
dajaký môjmu modzgu, tento ti
už započal hrať —: posadím sa; nové
vyhútam nariadenie; napíšem
ho krásopisne: — trebárs raz som bol,
jak práve robia naši štátnici,
za podlosť držal pekne-krásne písať,
aj hodne som sa nanamáhal, tú
jak zabudnul bych náuku; no teraz,
priateľku, ozaj preukázala
mi službu junácku — Chceš vedeť, ký
bol prívet, čo som spísal?
Hor. Áno, môj
pán radostný.
Ham. To najvážnejšie
zaprisahanie od kráľa: — Ak kedy
bol poplatníkom verným Angličan;
ak láska medzi nima vzkvitať má
sťa palma; ak má mier vždy ešte nosiť
svoj obžinkový venec pšeničný,
a čiarka medzi priateľstvama ich

stáť spojivá; i mnohé podobné
ak velikého dosahu —: nuž, že
len kukne do toho i porozumie
tým riadkom on, a bez urádzania
sa nad tým ďalej, dlhšie-kratšie, zaraz
doručiteľov má dať usmrtiť,
ni nepovoliac k spovedi im času.
Hor. Jak ráčili ste zapečatiť list?
Ham. Hm, tu ti práve riadil Boží prst.
Razítko jaksi zbudlo otcovo
mi v tobolke, čo bolo odtiskom
pečate dánskej. Poskladal som písmo
na spôsob tamtoho; ho podpísal;
naň udrel pečať; a s tým umiestnil
ho bezpečne, že ani netušili
v ňom podvrženca. Nato v najbližší
deň strhla sa ti naša bitka morská;
a zatýmto čo nasledovalo,
veď znáš už.
Hor. Podľa toho Guildenstern
a Rosenkrantz si nebárs pochodia.
Ham. Hja, človeče, však priamo uháňali
sa z celej duše za tým obchodom.
Nuž ďalekí sú môjmu svedomiu;
bo zkaza ich sa vlastne korení
v ich nátisklivosti. Je nebezpečné,
keď chatrnejšia mieša povaha
sa do srážky a medzi rozpálené
až žhave hroty sokov mohutných.
Hor. Ej, je len za kráľ tento!
Ham. Nemá mi,
si myslíš, tedy na ňom záležať —
On, ktorý zabil môjho kráľa, mater
mi k smilstvu sviedol; medzi zvolenie
a nádeje mi vrthnul; udicu
vyhodil svoju na môj vlastný život,
a s koľkým šalbiarstvom — či zúplna
sa nesrovnáva so svedomím, bych
mu odplatil tým ramenom? a nie
na zatratenie bolo by, tak raka
tohoto nechať našom na tele
sa rozožierať zlostne ďalej?
Hor. Iste
mu skoro dôjde zpráva z Anglicka,
jak pokonali tam tú záležitosť.
Ham. Za krátko iste: medzidobie však
je mojím; no a život človeka
netrvá dlhšie než čo povieš: *jedno.*
Lež čo ma rmúti veľmi, úprimný

môj Horatio, je to, naproti
že Laertovi som sa zabudol;
bo na obraze mojej veci vidím
ti podobizeň i tej jeho. Som
až žiadostivý jeho priazne; beztak
len vychlúbačnosť bôľu jeho ma
toť bola pohla k náruživosti
na výšku veže.
Hor. Pst! kto to sem ide?

Vystúpi **Osrik**.

Osr. Vaša výsosť je krásne vítaná pri návrate do Dánska.

Ham. Pokorne ďakujem vám, pane. — Poznáš tohto komára?

Hor. Nie, môj drahý princ.

Ham. Tak si v položení tým spasiteľnejšom; lebo je to až hriech jeho poznať. On má ti silu gruntov a úrodných; i postav len akékoľvek zviera za knieža zvierat, a jeho jasle príjdu ti stáť u tabule kráľovej. Je to kavka; lenže, ako ja vravím, s rozsiahlou državou hnoja.

Osr. Roztomilý princ, akby tak výsosť vaša bola pri kúsku svobodného času, mal by som vám niečo na vedomie dať od jeho veličenstva.

Ham. Chcem to prijať s celým úsilím ducha. Použite svojho kaňáka, ako treba; má on miesto na hlave.

Osr. Ďakujem vašej výsosti, je veľmi horúce.

Ham. Nie, užtoveru, je veľmi chladno; vietor je severný.

Osr. Ba je dosť chladno, môj princ, naozaj.

Ham. Mne sa vidí, je predsa veľmi sparno a horúce pre moju letoru.

Osr. Mimoriadne, kráľoviču; veľmi je sparno, — sťa by bolo — ani neviem ako. — Ale, milostivý pane, jeho veličenstvo naložil mi vám oznámiť, že sa odvážil k velikánskej stávke na vašu hlavu. Princ môj, vec sa má nasledovne —

Ham. Prosím vás, nezabúdajteže — (Ponúka ho prikryť si hlavu.)

Osr. To už nie, na moj' veru; k vôli môjmu pohodliu, na moj' veru. Výsosť, onehdy došiel vám sem ku dvoru Laert: ráčte mi veriť, dokonály to gavalier, samá tá najvýtečnejšia zvláštnosť pri ňom, veľmi príjemný spoločník a driečny na pohlad. Vskutku, aby som s citom hovoril o ňom, on je mappou a či kalendárom urodzenosti, lebo najdete v ňom snôšku schopností, aké si len šľachtic praje videť.

Ham. Pane, jeho určovanie neutrpí škody u vás: trebárs viem, rozobrať ho mať inventárne, závrat dostala by počtoveda pamäti; a predsa bolo by to leda habkanie, považiac jeho bystré vetrilo. Ale, v úprimnosti chvály rečené, ja pokladám ho za ducha veľkého rozčlenenia; a nadchnutie jeho za tak cenné a zriedkavé, že, abych pravého výrazu o ňom upotrebil, jemu roveň je jeho zrkadlo; a ktokoľvek iný by si trôfal jeho nasledovať, jeho tôňa, nič viacej.

Osr. Vaša výsosť hovorí o ňom čo najneomýlnejšie.

Ham. Záujem, pane? — Načo zakrúcame toho gavaliera do nášho prigrobovatého dychu?

Osr. Pane?

Hor. Nie je možné dorozumeť sa v inom jazyku? Ta by ste radi doviesť, pane, zaiste.

Ham. Čo znamená spomínanie toho gavaliera?

Osr. Laerta?

Hor. Meštek jeho je už prázdny; všetky jeho zlaté slovcia sú utrovené.

Ham. Toho, pane.

Osr. Ja viem, vy nie ste nevedomý —

Ham. Rád by som, aby ste to vedeli, pane; a predsa, na moj' pravdu, nech si to viete, nevelmi by ma odporúčalo. — Dobre, priatelko.

Osr. Vy nie ste nevedomý, jak výtečný je Laert —

Ham. Nesmiem sa tomu priznať, aby som sa bojsa neprirovnával jemu vo výtečnosti; lebo poznať istého človeka dobre, bolo by poznať samého seba.

Osr. Mienim, výsosť, čo sa týče jeho zachádzania so zbraňou; lebo podla prívlastku, aký mu prikladajú, čo do tejto zásluhy on, vraj, nemá páru.

Ham. Aká je jeho zbroj?

Osr. Rapier a dýka.

Ham. To je dvoje jeho zbraní; nuž, dobre.

Osr. Král, môj princ, stavil sa s ním o šesť berberských žrebcov: oprotiva ktorým on zas uložil, ako sa domnievam, šesť francúzskych kordov a bodákov spolu s ich príslušnosťami, ako sú opasok, frumbie a podobné. Tri zo zdvihákov, na moj' prehriešenú, sú vám utešeného vyvedenia, velmi sa hodia ku rukovätiam, ukrutne obzvláštné zdviháky to a velmi svobodnomyslného výmyslu.

Ham. Čo menujete zdvihákmi?

Hor. Vedel som, že musíte sa dať vzdelať od okrajových vysvetliviek, než prijdete s tým na konec.

Osr. Zdviháky, královiču, sú frumbie-držiaky.

Ham. Názov ten bol by príbuznejším predmetu, keby sme tak delá mohli nosiť u boka. Pre mňa nech sú to len držiaky do tých čias. Ale, uždi: — Šesť berberských paríp oproti šiestim francúzskym mečom, ich príslušnosti a tri svobodnomyslne vymyslené zdviháky: to je tedy francúzska sádzka oproti dánskej. Načo je toto *uložené,* ako si vy to zoviete?

Osr. Král, milosťpane, stavil sa, že behom dvanástich skrížení kordov medzi vami a ním, on neprevýši vás troma body; on zas založil sa z dvanástich o deväť; i došlo by to okamžite ku zkúške, keby vaša výsosť nesťažovala si odpovedať.

Ham. Čo, jestliže odpoviem *nie?*

Osr. Ja myslím, výsosť, dostavenie sa vašej osoby ako protivníka ku tejže zkúške.

Ham. Pane, tu sa budem prechádzať v podlubí. Ak sa tak

jeho veličenstvu páči, — je práve doba dňa, kde oddychujem, — nech prinesú sem končiare. Keď gavalier je náklonný, a kráľ nástojí na tom, na čo sa podobral: pousilujem sa vyhrať pre ňho, ak budem môcť; ak nie, nuž nezískam si ničoho krom potupy a tých nadpočetných štopnutí.

Osr. Mám to ďalej odovzdať prosto tak?

Ham. Do byľôčky, pane; pozatým čo si vaša kvetistá nátura zochce.

Osr. Odporúčam sa v oddanosti vašej výsosti.

Ham: Váš oddaný, váš. (Osrik odíde.) Dobre že sa sám odporúča; ináče nieto jazyka, čo by mu stál k službám.

Hor. Táto čajka uteká preč s vajačnou škrupinou na hlave.

Ham. On sa zaliečal cicke prv než by ju bol pocmuľkal. Takto osvojil si on (a mnohí iní z toho istého koterca, do ktorých, ako znám, ten stroskatený vek je už buchnutý) iba tón doby a zovnútornú odedzu spoločenského styku: akúsi to šuchoriacu hatlaninu, ktorá im dopomôže, že sa prebijú pomedzi najpobalamutenejšie i najtriezvejšie náhľady: no len fúkni na nich, aby si ich vyproboval, a bubliny sú tam.

Vystúpi jeden **šľachtic.**

Šľach. Výsosť, jeho veličenstvo bol vám vzkázal úctu svoju kroz mladého Osrika, ktorý s tým sa navrátil ku ňmu, že ho očakávate v predsieni. On ma posiela zvedeť, či trvá vaša vôľa poihrať si s Laertom, alebo to odložíte na ďalší čas.

Ham. Som stály vo svojich úmysloch; ony riaďa sa dľa ľúbosti kráľovej. Jestli jeho pohodlnosť vraví, moja je pohotove, teraz alebo hocikedy, ovšem predpokladajúc, že si budem tak uspôsobený ako teraz.

Šľach. Kráľ, kráľovná a všetci ostatní schádzajú práve dolu.

Ham. V príhodnú chviľu.

Šľach. Kráľovná si želá, keby ste niekoľko prívetivých slov prehovorili s Laertom, prv než vpadnete do hry.

Ham. Dorádza mi znamenite. (Šľachtic odíde.)

Hor. Vy tú stávku prehráte, môj princ.

Ham. Ja tak nesmýšľam. Čo on odišiel do Francúzska, ja som sa neprestajne cvičil; nuž vyhrám pri takej výhode. Ale ani si predstaviť nemôžeš, jak ťažko mi je tu okolo srdca; no čo tam po tom?

Hor. Nieže, môj dobrotivý pán —

Ham. Čira to hlúposť; len taká akási predtucha, čo by čajsi znepokojila ženu.

Hor. Ak vašej mysli protiví sa niečo, nože ju poslúchnite. Predídem ich príchod sem, i poviem im, že nemáte dnes k tomu chuti.

Ham. Horkýže nie, my opovrhujeme veštbou; zvláštna prozreteľnosť bdie nad pádom jedného vrabca. Má sa to stať teraz, nestane sa potom; nemá sa stať potom, stane sa teraz; nestane sa teraz, predsa stane sa raz: hotovým byť je všetko. Keďže tedy človek nemá ničoho z toho, čo opustí, čože preto, že opustí ho čímskôr?

Vystúpia: Kráľ, kráľovná, Laert, panstvo, Osrik a družina s rapiermi atď.

Kráľ. (pojmúc Laerta za ruku). Poď, Hamlet, poď, a prijmi túto ruku odo mňa.

Ham. (k Laertovi). Pane, odpustite mi:
ja som vám krivdu zrobil; ale ju
prepáčte, ako že ste gavalier.
Tí prítomní tu vedia, a vy iste
tiež občuli ste, koľme ztrestaný
som kousi mrcha roztržitosťou.
Čo vykonal som,
a čo, viem, mohlo vašej bytnosti,
i česti, stavu tknút sa drsnate:
tu vyhlasujem, bola streštenosť.
Že bol to Hamlet, ktorý ublížil
tam Laertovi? Oj, nie Hamlet, nikdy!
Jestliže Hamlet sebe samému
je odcudzený, a ak, keď je nie
sám svoj, on krivdí Laertovi: vtedy
to Hamlet nerobí, to tají Hamlet.
Kto robí tedy? Jeho vzteklosť. Keď
však takto stoja veci, Hamlet je
zo stránky urazenej; jeho neduh
je úbohého vrahom Hamleta.
Pred tými svedky, pane,
mi dovoľte, nech od úmyslu zlého
svoj úpor očistím tak ďaleko
vo veľkodušnom vašom smýšľaní,
jak ponad dom bych šíp bol vystrelil
a ranil svojho brata.

Laert. Spokojený
som v prirodzenosti, jejž podnet by
ma v tomto páde mal štvať najviac k pomste:
no v podmienkach cti trvám obďaleč;
a ani nechcem smierenia prv, kým
od poniektorých starších majstrov, známej
v tom preslulosti, nevydobudnem
si priznania i k shode príkladu,
že meno moje neporušené je.
I do tých čias však lásku, ktorú ste
mi ponabídli, prijímam čo lásku,
a nechcem škodiť jej.

Ham. Si s povďakou
to k srdcu pripúšťam; i milerád
sa pobavím v tom závodení bratskom.
Tie fringie sem. — Hajde!

Laert. Hajde; mne
tiež jednu.

Ham. Som váš terč, Laerte. Popri
babráctve mojom vaše umenie

na spôsob hviezdy v najtemnejšej noci
sa iskrive ver' bude odrážať.

Laert. Vy prekárate ma len, pane.

Ham. Nie,
pri tejto ruke božím sa!

Kráľ. No podaj
im rapiere tie, mladý Osriku. —
Synovče Hamlete, vy znáte stávku?

Ham. Oj, veľmi dobre, pán môj; vaša milosť
vklad posadila slabšiu na stránku.

Kráľ. Nič nebojím sa oň; som videl vás
už obidvoch. Lež odvtedy že on sa
popravil, ztadiaľ máme body vpred.

Laert. Ten priťažký je, ukážte mi druhý.

Ham. Ten vidí sa mi súcim. Rapiere
sú všetky rovnej dĺžky?

Osr. Áno, výsosť.

(Postavia sa do šermu.)

Kráľ. Poháre s vínom postavte mi ta
na onen stôl. — Keď Hamlet prvý raz
či druhý bodne, abo v tretí výpad
keď zavätí tak ráznou odvetou:
tu s cimburí nech všetkých vypália
rachotné náboje; kráľ pripije
si Hamletovi na stálejšie zdravie;
a do kalicha perlu upustí
on, jedináčku, drahšiu od tej, ktorú
už štyria králi jeden za druhým
v korune dánskej nosili. Tie čaše
mi podajte; a kotol ku surme
nech zahovorí, surma k delostrelcom
tam vonku, delo k nebu, nebo k zemi:
včuľ pripíja kráľ Hamletovi. — Hor'
sa! započnite; — a vy, sudcovia,
ich sprevádzajte okom pozorným.

Ham. Nuž, hurá! pane.

Laert. Hurá! pane. (Šermujú.)

Ham. Raz.

Laert. Nie.

Ham. Výrok sudcov.

Osr. Úhod, naozaj
makavý úhod.

Laert. Nechže bude; — ďalej.

Kráľ. Stoj; dajte mi piť. — Hamlet, táto perla
je tvoja; na zdravie ti.

(Zavznejú trúby; nato delo zhrmí vonku.)

Pohár mu
podajte.

Ham. Prvej dohrám porad ten;
odložte na čas. — Poďme. (Šermujú.) — Druhý bod;
čo rečiete vy?
Laert. Dótyk, dôtyk. Sám
sa priznávam mu.
Kráľ. Náš syn ide vyhrať.
Kráľov. Je tučný, i má krátky dych. —
Na, Hamlet, ručník, čelo utri si;
kráľovná ľuľká na tvoj úspech, Hamlet.
Ham. No pekne, milostivá.
Kráľ. Gertrudo,
nepiže.
Kráľov. Ja chcem, pán môj; dovoľte mi,
vás prosím.
Kráľ (stranou). Pohár otrávený to!
Je príliš pozde!
Ham. Nesmiem, pani, ešte
piť; no priam, priam.
Kráľov. Poď, nech ti osuším
tvár
Laert. Kráľu, včuľ ho rypnem.
Kráľ. Nemyslím.
Laert (stranou). A preds' sa temer protiví to môjmu
svedomiu.
Ham. Rušme, do tretice. Vy
Laerte, si len pohrávate. Prosím
vás, z všetkých síl sa na mňa oborte;
mám ináč obavu, že strojíte
si blázna zo mňa.
Laert. Hovoríte tak?
nuž, poďte. (Šermujú.)
Osr. Nič, tu i tam pomimo.
Laert. Včuľ hľaďte sa ho!
(Laert poraní Hamleta; tu v ohni zrážky vyčarujú rapiere, a Hamlet poraní Laerta.)
Kráľ. Rozlúčte ich, hejže!
sú rozhorlení.
Ham. Pletka, hurá len! (Kráľovná sklesne.)
Osr. Pozrite tamto na kráľovnú — Hop!
Hor. Na oboch stranách krvácajú! — Jak
je vám, môj drahý princ?
Osr. Jak vám je, Laert?
Laert. Nu, šťaby sluke, Osrik, vo svojom
to osídle; mňa s právom zabila
ver' vlastná zrada.
Ham. Čo je s kráľovnou?
Kráľ. Do mdloby padla, zazrúc krv.
Kráľov. Nie, nie,

ten nápoj, nápoj! — Ó, môj drahý Hamlet! —
Ten nápoj, nápoj! — Otrávená som! (Zomre.)

Ham. Ó, lotrovstvo! — Hej! dvere zamknite:
to zrada! kutajte ju. (Laert padne.)

Laert. Tu je, Hamlet.
Tys', Hamlet, synom smrti; žiaden liek
na svete tomto nemôž' spomôcť ti,
pol hodinky niet v tebe života.
Vo svojej ruke držíš zradný nástroj,
neotupený, jedovatý: mne
oproti hnusný úklad obrátil sa.
Hľa, tu ti ležím, abych nevstal viac!
Jed pila tvoja matka; — nemôžem
už ďalej: — kráľ, kráľ vina všetkému.

Ham. Že bodec — otrávený tobôž!
Tak, jede, do roboty. (Prebodne kráľa.)

Osr. a *páni.* Zradcovstvo! zradcovstvo!

Kráľ. Ó, bráňte predsa, priatelia, ma; som
len poranený.

Ham. Tu, ty krvosmilný,
ty vražedlný, zlorečený Dán,
si vystreb toto pitie: — či je v ňom
tá tvoja perla-jedináčka? Stúpaj
za mojou matkou. (Kráľ zomre.)

Laert. Spravodlive je
on obslúžený; jed to, čo sám miešal. —
I odpustíme obapolne si,
statočný Hamlete: smrť môjho otca
a moja na teba nech nepadne,
ni tvoja na mňa! (Zomre.)

Ham. Boh zbav ťa toho! Idem za tebou. —
Ja, Horatio, mŕtvy som. — I s Bohom,
nešťastná kráľovno! — Vám, zbľadlí čo
a s chvením patríte na príbeh ten,
čo nemí ste len abo posluchači
pri tomto deji, kebych času mal
(bo zúrivý ten lapaj, smrť, je prísny
v žalarovaní), ó, vám rozprával
bych — nechajme však toho. — Horatio,
ja mŕtvy som; ty žiješ; objasni
ma a pru moju nezasväteným
dľa pravdy.

Hor. To si nikdy neufajte.
Som drievny Riman viac než Dánčan; a
tu moku zbudlo ešte.

Ham. Jak že si
muž, daj mi pohár ten; pusť; prisámbohu,
ho musím mať! — Ó, Horatio môj
predobrý, nech je vecí totých stav

tak nepoznaný, aké zkaličené
by meno žilo po mne! Ak si ma
bol kedy v srdci nosil, na chvilu
zrec svojho blaha sa, a v trpkom svete
tom naberaj svoj oddych s ťažobou,
bys' vyrozprával dejopis môj.
(Pochod zďala a strelba vonku.)
Čo
to za válečný hluk je?
Osr. Mladučký
Fortinbras, s víťazstvom sa navracajúc
z Poľanska, anglických to poslancov
si pozdravuje salvou jasotnou.
Ham. O, zomieram, môj Horatio; tuhý
ten jed mi naskrz ducha prehlučí.
Nemôžem dožiť, abych vypočul
z Anglicka zvesti; ale prorokujem:
na Fortinbrasa volba dopadne;
môj zmierajúci jemu patrí hlas.
To rozpovedz mu, spolu s udalosťmi,
s väčšími-menšími, čo podnetom
sa sbehly. — Ostatok je mlčanie. (Zomre.)
Hor. Tuť puká srdce prešlachetné. Dobrú
noc, roztomilý princ; a anjelské
nech chóry v pokoj uspievajú ťa! —
Nač bubon blíži sa sem? (Pochod vonku.)

Vystúpia: **Fortinbras, anglickí poslanci** a iní.

Fort. Kde je to podívanie?
Hor. Čo má byť,
čo žiadate si videť? Akže dáky
bôľ a či zázrak, pátrať prestaňte.
Fort. Kolbište toto kričí sečou. — Ó,
smrť hrdopyšná, aké hody sa to
vo tvojej večnej celle chystajú,
že toľko kniežat jedným výstrelom
tak krvave si zmárnila?
Prvý posl. To pohľad
až strach. A naše chýry z Anglie
prichodia pozde: uši bezcitné sú,
čo výsluch našej zpráve daly by
o vyplnení naloženia ich:
že Rosenkrantz a Guildenstern sú mŕtvi.
Kde prijmeme si vďaky?
Hor. Od tých úst
nie, bárs by maly sily života
móct zaďakovať vám; on rozkazu

nevydal nikdy na ich usmrtenie.
No keď tak zrazu, po tej krvavej
tu rozopri, vy z vojny s Poľanmi,
a z Anglicka zas vy ste došli sem,
tak nariaďte, nech tieto mŕtve telá
na vyvýšenom trúchlolešení
sú umiestené na odiv; a mne
v tom dajte prerieсť k svetu, ktorý neznal
by ešte, jak sa stalo všetko to.
I počujete o telesnosti,
o krvopŕzni, iných páchaniach
neprirodzených; o náhodných súdbach,
prípadných o ubijstvách; o mŕtvych,
čo padli v obeť lsti a násiliu;
a koncom koncov, ako úmysly
zlé zlyhaly a shrkly vynalezcom
na hlavy: všetko toto v stave som
ja opravdive udať.
Fort. Počujme
si čím prv to, i zavolajte hnedky
najvznešenejšie stavy k výsluchu.
Ja s mojej strany s žiaľom privíňam
ku prsám šťastie svoje; isté práva
od nepamäti mám v tom kráľovstve,
ichž teraz dožiadať sa prevaha
ma moja zovie.
Hor. O tomto i ja
mať budem príčinu sa rozhovoriť,
a ústy toho, ktorého hlas ich
privedie viacej. Len nech toto isté
aj prevedie sa zaraz, práve že
sú mysle ľudu zdivočilé: aby
následkom mäteží a bludov viac
nezkrslo nehôd ešte.
Fort. Štyria nech
stotníci, vojaka jak, Hamleta
odnesú na lešenie; lebo on by,
keď dožije tak, bol sa istotne
najkráľovskejším dokázal: i ako
on pôjde, zatiaľ hudba vojenská
a bojovnícke zvyky hlasite
nech rečnia o ňom. —
Zdvihnite mrtvoly: — Ten pohľad svedčí
len poľu, na ňomž k bitve dopadlo;
tu odporným je také divadlo. —
Kroč, kážte vojsku strieľať.

(Smútočný pochod. Odchodia, nesúc mrtvoly; nato ozve sa strelba z diel.)

Verše

od

Martina Sládkovičovho.

Falošný prorok.

I doma v chyžke neraz som ho zočil,
i v poli širom, v sade, v chládku hory,
no slovom všade, kam som kolvek kročil.

Kmit zvláštny v jeho zraku, ajhľa, horí,
do poly zášť a do poly zas Istivosť,
rtom hrubým úškľab, drzým čelom vzdory.

I rečni — v reči zvláštny dôraz, živosť —:
»Zlou cestou si sa pustil, ťažko chápať,
zle poslúži ti podivínska snivosť.

Len kade ideš! Načže sa ti driapať
čez tŕňa, hložie, skáľa, keď, hľa, vedľa
je cesta hladká — Nač sa blatom cápať?!

Len kade ideš! Pozri, jak ti zbľadla
tvár unavením, jak ti srdce nyje,
a duša jaká ti je zbitá, zvädlá!

Len kade ideš! Miesto melodie
a výsku slasti slýchaš tu len stony
a vidaš strasťou nalomené šije.

Oj, nechoď tade! Počuješ tie zvony?
To hrana k hrobu — Tým, čo touto dráhou
sa terigajú, pohrab veštia ony...

A predsa ideš tade?! Púšťou nahou
sa berieš vzdorne, karstom, ktorý márne
i nebo vlaží požehnania vlahou?!

A predsa ideš — s biedou, strasťou párne —
toť, vyťatými hájmi, spustlým sadom,
kde zhubný živel hospodáril zdarne?!

Och, tade ideš?! Necítiš, jak chladom
to veje v strety, plesňou, hnisom (— nate! —)
jak z krypty s jej toť moľou, žabou, hadom...?

Och, tade ideš?! Ta, hľa?! Ale, brate,
či ozaj nevieš, jak sa ten hon volá?
Necítiš, nečuls'? Takhľa: »Na Golgate« ...

Ech, s nami poď, tu naše rozmnož kolá:
tu pažiť, kvet, tu v sprievod spevot vtače,
tu hojná žeň i pohoda stola.

Ba s nami poď! Tu srdce nezaplače,
tu duša nezná zžieravého stesku,
tu nad hlavou ti havran nezakráče.

Hej, sostúp k nám na vyhladenú stezku,
tu hrdosťou sa priami každá hlava,
ňouž plápolá, toť, jagot slávy blesku.

Hej, poď! Tu myseľ v spokojnosti pláva
a hruď sa zdmieva povedomím sily,
tu pokoj stály a ples s prava, s ľava.

Ó, poďže, poď! Tu Múzy rozložily
si stány šumné v stínnom háji, sade,
tu krásy, dobra, pravdy rozkvet milý.

Ó, poď, ó, poď! Toť, vôkol v našom rade
jak zvoní reč, oj, zlato, zamat samý,
a vôkol ruch a život všade, všade.

Tu lyra pevca srdcia laská, mámi,
Tu galerie umenia a vedy,
no všetko, všetko — Ó, poď s nami, s nami!« —

Tak rečnil. A ja rád bol naposledy,
keď posledné už slovo chvastu vzpleslo,
a preslyšať ho dosť mi dalo biedy.

Vraz čosi mocne po hrudi ma česlo
a — neviem sám, jak — ale pravda celá:
z úst mojich hromké: »Apage!« sa vznieslo.

On strnul sťaby jasná neba strela
ho pozasiahla, potočil sa, zgánil —
(»Apage!« — z hory ozvena to znela).

Ja doložil však: »Darmo si ma ranil
a márne húdol chválu cifrovanú —
Drž svoje si — Mne skvostom, čos mi zhanil.

Veď púšťou vedie púť do Kanaánu,
toť, za Golgatou — veľkonočné hody« . . .
Šiel. Prijde zas snáď, nesúc chvast i hanu —
No vo mne všetko volá: Darmo chodí . . .

K Bohu.

Zavzni Tebe, Tvorca, vrúca pieseň chvály,
že si stvoril svet svoj múdre, krásne, slávne,
sám priodel si sa svetlom jako rúchom,
rozklenul si nebo, gardinu jak vzácnu,
nebo vypravuje slávu, silu Tvoju,
obloha, aj, hlása dielo Tvojej ruky!

Nikdy z nijakého staviteľa ruky
nemohlo vyjsť dielo stejnej hodné chvály,
slnko, hviezdy jasné pejú chválu Tvoju,
nivy, sady, háje velebia Ťa slávne,
vysielajú žalmy Tebe v obeť vzácnu,
priodené krásy nedostižnej rúchom.

Bohatým a krásnym odieval sa rúchom
Šalamún kráľ kedys, ale Tvoje ruky
zaodely kvieťa v šatu krajšiu, vzácnu,
že ju nevyslovia čo jak hlučné chvály —
A nad totým všetkým tróniš mocne, slávne,
vidím povystretú strážou ruku Tvoju.

Dobrorečím Tebe, pejem chválu Tvoju:
človeka tiež stvorils' na Svoj obraz; rúchom
slávy Božstva Svojho priodels' ho slávne;
nevinný on vyšiel z Tvojej tvorčej ruky,
predmet Tvojej lásky, péče, chlúby, chvály,
vstavils' dielu Svojmu korunu v ňom vzácnu.

Lež, ach, utratil Tvoj obraz, šatu vzácnu,
prestúpil Tvoj príkaz, svätú vôľu Tvoju,
pozbavil sa svojej, Tvojej chlúby, chvály, —
hriech a smrť a bieda halí čiernym rúchom
krásu, dobro, pravdu, poślú z Tvojej ruky —
v márnosť padlo, čo Ty stvoril si tak slávne...

Inu, v chválospevy, znejúce Ti slávne
(za tú svetov krásnych stavbu slávnu, vzácnu)
žiaľ sa vmieša neraz, že nám umknul z ruky
skvost ten vzácny, že sme prepásli si Tvoju
nám danú česť, — odel si nás strasti rúchom,
vyhnal si nás z raja, pozbavených chvály...

Prijmi naše chvály! A nás odej slávne
vykúpenia rúchom, vráť nám ztratu vzácnu!
Hľadáme tvár Tvoju, vystierajúc ruky.

Prosba.

»Ó, Bože, čuj nás upejúcich vrelo:
Už obleč, obleč túžby naše v telo,
zmeň v pokoj, v slávu naše práce, boje,
korunuj zdarom naše ťažké dielo,
už urob konec nášmu pohaneniu
a ukáž nám už slnko spásy bielo —
Ó, vyslyš nás pre Tvoje sväté meno!« —
A srdce každé v hlbinách sa zchvelo,
bo zavznel odvet: »Ďalej, vždy len ďalej,
do ďalšej práce, boja s chuťou, smelo,
roznieťte túžby, vzpružte ramien svaly
a znojom práce, boja zroste čelo,
len ďalej, ďalej, ďalej vždy a ďalej,
bdie oko moje jako vždycky bdelo,
som s vami, a keď verne vytrváte,
tak spravím, jako lkanie vaše znelo.«

Moje vzlety.

Ľúbim ja tie vzlety ponad šíre svety
až ta v nadoblačie, až po slnka vznety
túžob v poobjeme —
Jak to slávne, hľadeť — kým hruď plesom dýše —
zo závratnej výše
na končiny zeme!

Letím prudkým letom, hnaný túžby vznetom —
Dajže, slnko, svetla, rozlejem ho svetom,
svetom naším, ktorý
v mrazoch krutej sudby stoná, upí, vädne,
živorí a chladne
chorý, veľmi chorý...

Letím zase, letím, túžbu v srdci nietim —
Dajže, slnko, svetla, že mu pozasvietim,
tomu môjmu ľudu,
bo zlí ľudia spupno v tmy ho odsúdili
a sťa u mohyly
funebrál mu hudú...

Počuj, jak je vrelá prosba moja zchvelá:
Dajže, Bože, tepla, svetla veľa, veľa
k žiadúcemu deju —
Za to Tebe potom naše vďaky hlučné,
chválospevy zvučné
v počesť zazunejú!

To je neskonalá moja túžba, chvála,
moja veľká rozkoš, snaha čistá, stála:
teplom, svetlom jasným
k žitiu dôstojnému ľud môj priviesť silno,
i ho neomylno
navždy spraviť šťastným.

A potom, keď už by zrel som spln tej túžby,
nedbám, krýdla nech bárs vypovedia služby,
jako Ikarovi —
Ľahnem v mohýl more, no nebude po mne:
ľud môj vše ma spomnie
nadšenými slovy.

Na kolkárni.

Ťáj! jak stoja na rade,
jako vojsko v paráde,
hrdo, pyšno, vyzývavo
v predu, v zadu, v pravo, v ľavo —
S cesty, páni, na málo, —
sto striel do nich páralo:
všetkých deväť vzdušnou čiarou,
jako vedľa linonárov. —

Starši pošli, mládež smúti,
bez nádeje
slzy leje,
bez nádeje a bez viery
pásť zatína, v nič neveri.

Bratia mladí, čo mlčíte,
či ten život
má byť bez nôt?
Duše slasti, srdca muky
nech si v piesni dajú ruky.

Zaspievajte, spievať učte,
spievať znovu
pieseň novú;
nech zazvučí tatránskych diev
svetom celým slovenský spev.

Slavinský.

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1902.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Kompánek Jozef. Opis jubilejnej púti rímskej z príležitosti pápežského jubilea Leva XIII. Kat. Nov. č. 10—17. — Kázeň na Jubileum 25-ročného pápežstva sv. Otca, Leva XIII. Držaná v Ríme v chráme sv. Petra 13. apríla 1902. Kazateľňa 260. Kázeň v Lorete držaná 12. apríla 1902. Tamže 266.

Kompiš P. S. Koncepcia, podnikavosť, vôľa. Ľud. Nov. č. 45—50. O jednom likvidujúcom peňažnom spolku. N. Nov. č. 50. — Redigoval „Hospodárske Noviny" s prílohou „Kupecký a priemyselný obzor", do ktorých časopisov napísal mnoho znamenitých článkov.

Koncz Akúsius. Študent pod kaďou. Prel. Samo Czambel-Danielovič. Slov. Nov. 213.

Konček Ladislav. Úvod farára v Bátovcach. Cirk. Listy č. 2. Seniorálny konvent v Honte. Tamže č. 8. — Matka. Skutočná udalosť. Dľa nem. Evanj. Kal. 63—72. — Jako sa v chráme Božom a pri rozličných službách Božích vôbec chovať máme? Stráž na S. č. 3.

Konopnicka Marya. Zem otcov. Prel. H. Nár. Nov. č. 150.

Konvička Jozef. O prieplavoch, Evanj. Kal. 85—88.

Kor Václav H. O bojích o slovenčinu. Moravská Orlice č. 254, 256, 258.

Kordoš Gustáv. *Základné poučenie o metrických a iných mierach.* Pre dom a školu. Obsahuje v sebe: Ponajprv znázornenie a označenie mier metrických, ako sú: dlžočné, plošné, kubičné, duté a váhové; potom mier: časových, papiernych a peňažných; ďalej po-

chop odstovky, skonta čili srážky, provísie, ágia, rabattu, zmenky a diskonta; konečne vysvetlenie teplomeru a liehomeru, ako i spôsob váženia liehu čili špiritusu. So šesť obrázkami. V Trnave. Tlačou a nákladom Adolfa Horovitza; 8° str. 44.

Körka Andrej. Odpoveď na „Ďalšie úvahy o odmenách našich dietok z ohľadu našej netečnosti". Rod. a Šk. č. 2. Výročité zasadnutia porád a. v. ev. učiteľov v Turci č. 7.

Korolenko V. Starý zvonár. Posl. A. R. Slov. Nov. 239.

Kosmák V. Cur mundus militat? („Proč se svět potýká?") Nová dom. pokl. 53—63.

Kostelecký O. S. Domašínsky Drchota. Slov. Dom. Kal. 32—43.

Kostolan. Slovo a skutok. Kus ľudovej historie z Dol. Liptova. Ľud. Nov. č. 2.

Kotzebue A. *Roztržití* v. Ochotník.

Koula Ján. „Husitské" kostoly na Slovensku. (S vyobrazeniami.) Evanj. Kal. 92—98.

Kováč Ján. Lúčenie. Slov. Nov. č. 143.

Kováč Jozef (†). Na severnom predhorí (Nord-cap). Z pozostalých zápisiek podáva Podtatranský. Nár. Nov. 104.

Kovalčík Ján († 4. januára.) Nekrolog. Kat. Nov. č. 2. Hlásnik č. 2. Lit. Listy č. 3. — Dzedzinky vo Spiši. Čas. MSS. č. 1. Uhlar kupil svojho vlastneho koňa. Ukážka mluvy z Dediniek. Tamže č. 3. — Zdravas Mária, Kresťan č. 21. — Púť na horu Matky Božej. Pútnik svätov. 72—78. Zdravas Mária. Tamže 78. Siroty. Tamže 88—90. Pravidlá roľnícke ohľadom na počasie. Tamže 125—129. — Vodný muž. Slov. Pohľ. 555—558.

Kovalevský M. Dejiny cirkevného elementárneho školstva. Cirk. Listy č. 9—11.

Kovářík V. Za peniaze všetko ľudia urobia. Poslov. K . . . Ľud. Nov. č. 39.

Kozák. Hrubými ťahmi v. Osten J. Dve slovenské rozprávky. I. Žena posiela muža do školy. (Bosenská rozprávka.) II. Traja zlodeji. (Ruská rozprávka.) Ľud. Nov. č. 40.

Kožár. Rybárstvo na Slovensku. Príspevok z Trenčianska. Čas. MSS. č. 3.

Krajčovič Štefan. Ľudové zvyky a obyčaje. Čas. MSS. č. 1. — Slovenský hospodársky cestovateľ. Obzor č. 6.

Kráľ Janko († 23. mája 1876). Slovo. Záb. a poučné knižky. II. Sv. 3. str. 42.

Kraľovany. Kraľovanská Dolina. (S obr.) Jednota 70.

Kráľovič Ján. Jaro. Ľud. Nov. č. 17.

Královna Sv. Ruženca. Mesačné sošity. V Trstenej. Roč. XIV. Sostavuje Štefan Pironcsák. Hlavný spolupracovník Andrej Šujanský Buček. Tlačou Jozefa Trnkóczyho v Nižnom Kubíne. Vychádza každého prvého vo v. 8° na hárku.

Krasňánsky Ján. Slávnosť Narodenia Panny Márie. Listy sv. Antona č. 9. — Ľudové obyčaje z Dolného Hričova. Slov. Pohľ. 260. Z národných piesní. Tamže 261. Dolný Hričov. Tamže 629—631. — List s menom „Mária" v ohni nezhorel. Posol b. Srdca J.

č. 2. Jedno „Zdravas Mária“ zachránilo dievku. Tamže č. 4. Úcta sv. Alfonsa Ligouri ku sladkému menu bl. Panny Márie. Tamže č. 4. Sviatok Navštívenia Bl. Panny Márie. Tamže č. 7. Nanebevzatie Panny Márie. Tamže č. 8. Slávnosť Narodenia Panny Márie. Tamže č. 9.

Krásnohorská E. *Medveď a víla.* Dramatická báchorka v troch dejstvách. V. Divadlo Slovenské.

Krčméry Miloslav. († v nov. v Jasenovej.) Nekrolog. Cirk. Listy č. 11. Ľud. Noviny č. 46. N. Hlásnik č. 22. N. Noviny č. 130. — Osvedčenie. N. Nov. č. 18. U prázdneho hrobu. (S obr.) Stráž na S. č. 4. Neděle I. po sv. Trojici. Tamže č. 6. Bol hlavným spolupracovníkom „Stráž na Sione.“

Kresťan. Politické a spoločenské katolícke noviny. V Budapešti. Ročník IX. Zodpovedný redaktor: Dr. Alex. Ernszt. Majiteľ a vydavateľ: Ján Molnár. Vychádza každú nedeľu vo 4° o 16 str. Tlačou Stephaneuma.

Krestanovič. Svätá Rodina. (S obr.) Listy sv. Antona č. 1. Moja nádej. Veľký Obr. K. sv. A. Pad. 49—51. Detské túžby. Tamže 68.

Kretz Fr. Beseda Živeny. Slov. Nár. Listy. č. 5. Lidové umění morav. Slovácka a jeho příbuzenství se Slovenskem. Tamže č. 8, 10, 11. Mapa Slovenska. Tamže č. 18. Na Slovensko! (O vydání topografie Slovanska s podrobnou mapou.) Mor. Orlice č. 142.

Križan E. Ľ. Vianočný stromček. N. Nov. č. 143.

Križko Pavel († 25. marca). Nekrolog. Cirk. Listy č. 4. Čas. MSS. č. 2. Ľud. Nov. č. 14, 15. N. Hlásnik č. 7. N. Nov. č. 36. Osvěta XXXII. str. 464. Rod a Škola č. 4. Slov. Nár. Listy č. 8. Slov. Přehled str. 388. Stráž na S. č. 4.

Krno Dr. Miloš. Redigoval „Dolnozemského Slováka“.

Kronikár. Podával „Z bežných vecí“ temer v každom čísle N. Novín.

Krupina. Adatok Korpona történetéhez. (1. Korpona régi czímere 1218-ból való. 2. Korpona zászlaja és szinei. 3. Régi nemzetiségi viszályok Korponán. 4. Korpona bírái és polgármesterei 1266—1902.) Irta Matunák Mihály. Különlenyomat a korponai felső népisk. 1901/2 értesítőjéből. Korpona Joerges könyvnyomdája; 8° str. 21. Ünnepi beszéd a korponai ujvárosháza felavatása alkalmából. Korpona sz. kir. r. t. város 1901. decz. 28-án tartott dísz-közgyűléséről szóló és a város költségén nyomatott Jegyzőkönyvben. Korpona Joerges nyomd.; 8° str. 20.

Kubina Andrej. *Sláva Božskému Srdcu.* Modlitebná knižka pre ctiteľov najsv. Srdca Ježišového. Vydal Spolok sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. Tretie rozmnožené a od kňazov Spoločnosti Ježišovej opravené vydanie. S dovolením cirk. vrchnosti ostrihomskej. Tlačou Karla Salvu v Ružomberku; 8° str. 480 a VIII.

Kukučin. Prechádzka po Vlkolíne. N. Nov. č. 37. Z lovcových zápisiek. Tamže č. 150. — Cestopisné črty. Slov. Pohl. V. 5—24; VI. 95—114; VII. 166—189. — Kanonická vizitácia. Tranovský 44—58. Rohy. Záb. a poučné knižky II. Sv. 3. str. 99—117.

Kuropatkin A. N. Útok generála Skobeleva proti tureckej

redute v Plevne 11. sept. 1877. V 25 letie vojny. Slov. Pohľ. 329—232.

(Kuzmány Dr. Karol.) Životopis s podobizňou. Záb. a poučné kn. III. sv. 2., 65—70.

Kvačala Dr. Ján. *Listové do Nebe.* Od J. A. Komenského. Znovu vydal a úvodom opatril. Lipt. Sv. Mikuláš. Nákladom spolku „Tranoscius". Kníhtlačiarsko-účast. spolok v Turč. Sv. Martine; v. 8° str. 40. (Slov. Pohľ. 199.) — *Spisy Jana Amosa Komenského.* Číslo 5. Korrespondence Jana Amosa Komenského. I. Listy Komenského a vrstovníků jeho. II. Zprávy o životě jeho ze současných pramenů. Menší latinské spisy některé. V Praze. Nákladem české Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. L. 8° str. XXX—352. (Cirk. Listy č. 11.) — Protestantismus a tradícia. Cirk. Listy č. 4.

Kvetoslava. O výlete. N. Nov. č. 112.

Kyčerský. Hla, búrka zúri... Cirk. Listy č. 2. — Z ciest. Let. Živeny III. 74—89. Obrážteky. N. Nov. č. 37. Jak chce sa mi v tú chvíľu spevu... Tamže č. 150. — Či tá lipka... Slov. Obr. Kal. 66. — Domček nad riekou. Slov. Pohľ. 137—139. Jarné piesne (I—IV.) Tamže 364—366. Rád by spieval... Tamže 667. U nás. Tamže 753. Svätá noc. Stráž na S. č. 1. V tom našom srdci... Tamže č. 2. Svätý pôst. Tamže č. 3. Moje piesne. Tamže č. 8. — Hospodine, daruj slová... Tranovský 44. Bez prorokov. Tamže 61. Na chodníček kamenný... Tamže 102.

Kysucký. Ľúbil som... Slov. Nov. č. 242.

Kysučan. Starorodičovský majetok. Slov. Nov. č. 67. Jedon z mnohých. Tamže č. 84, 85. Malström v. Fr. Z. Okovy v. Sladkij M. Rohotník Emilian a prázdny bubon v. Tolstoj L. N. Tulák. Slov. Nov. č. 234, 235.

Kytka, Rajská. II. diel. Stará Turá. V komisii spolku Modrého kríža. Tlačil Šimon Roháček; m. 8° str. 25—48.

K. (I.) Tlak a protitlak. Ľud. Nov. č. 28. Bez práce v. Zola E. Za peniaze všetko ľudia urobia v. Kovářík V.

K. (II.) Speváčka. Slov. Nov. č. 62. Túžba. Tamže č. 71. Nešťastná. Tamže č. 82. Bárs aj vzdialený... Tamže č. 93.

K—a. O ovocných stromoch. Pov. Nov. č. 1. Očkovanie ovocných stromov. Tamže č. 7. Oranie. Tamže č. 8. O hnoji. Tamže č. 9. O pestovaní vŕby. Tamže č. 10.

K. E. Nasledujme dobrý príklad. Lit. Listy č. 5.

K. K. Opatera dieťaťa v prvých dvoch rokoch. Slov. Obr. K. 69—75.

Lacková M. (L. M. — M L....á.) Prostoreké deti. Ľud. Nov. č. 14. Slovo na čase. Tamže č. 46. Prívet k ľudu. Tamže č. 49.

(Láni Eliaš). Eliaš Láni, prvý superintendent cirkve evanj. a. v. v Uhrách a jeho doba. V. Mocko J.

Lauka Gustáv. Helena Fez. Slov. Nov. 287.

Lázár. List. Prel. Lud. Bóthár. Slov. Nov. č. 216.

Lazarovič L. K. Prvý raz s otcom na utiereň. Prel. Revka. Nár. Nov. 38—41. Hráč. Poslov. Gosztonyi. Slov. Nov. č. 56—60.

Lejkin N. A. Nové zuby. Humoreska. Z „Besed Lidu" č. 2.

Lelkes Adolf. *Katechismus v kázňach, príkladmi vysvetlených.* Na základe spisov cirkevne schválených. Sväzok III. O prostriedkoch milosti. Vydal Fr. Rich. Osvald. V Ružomberku. Tlačou kníhtlačiarne Karla Salvu; lex. 8° str. 149.

Lemonnier Camille. Prst Boží. Ľud. Nov. č. 5.

Lepies Fr. Starý predavač biblií v. Petelei Š.

Lermontov. Pieseň o cárovi Ivanovi Vasilevičovi, mladom opričnikovi a statnom kupcovi Kalašnikovi. Prel. Hviezdoslav. Slov. Pohľ. 201—212.

Leskovar Janko. Trpiteľ. Prel. E. Mičátková. Slov. Pohľ. 432—438.

Letopis Živeny v. Hurban Vajanský.

Level M. Žiaľ. Slov. Nov. č. 230.

Levoslav. Mc Adovská farnosť. (S vyobr.) Jednota 181—186.

Libomirská Markéta. Domácnosť a škola. Dennica č. 4. O líčení a pudrovaní obličeje. Tamže č. 7. Nevlastná matka. Tamže č. 10.

Lichard M. (—rd.) Modlitba od Vajanského. V hudbu uviedol. N. Nov. č. 150. Pôvod piesne „Bože môj, otče môj, však je ten svet zmotaný". Slov. Pohľ. 632.

Lille Felix. Záhadný cudzinec. Pravdivá udalosť dľa súdobných listín francúzskych. Posl. A. Š. v B. Slov. N. č. 187—189.

Lindenau E. Ako vodilo sa Adamovi a Eve. Dedinská legenda za starých časov. N. Hlásnik č. 15.

Listové do nebe v. Kvačala Dr. J.

Listy, Cirkevné, Časopis venovaný záujmom cirkve evanjelickej a. v. V Liptovskom Sv. Mikuláši. Ročník XVI. Zodpovedný redaktor a vydavateľ Jur Janoška. Tlačou kníhtlačiarne Karla Salvu v Lipt. Ružomberku. Vychodia vo v. 8° dňa 15. každého mesiaca na dvoch hárkoch.

Listy, Literárne. Priloha ku „Kazateľni". Ročník XI. Redaktor a vydavateľ: Fr. Richard Osvald. Tlačou kníhtlačiarne Karla Salvu v Ružomberku. Vychádzajú vo v. 8°.

Listy, Slovenské Národní. Politický čtrnácti denník věnovaný československé vzájemnosti. V Olomouci. Ročník II. Za vydávaní a redakci zodpovedá: Karel Kučera. Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky. Vychádzajú na fol. hárku.

Listy, Sväťého Antona. Mravno-poučný, obrázkový mesačník ku rozširovaniu milodarného chleba chudobných. Pre katolícky ľud slovenský. V Budapešti. Ročník II. Vydáva: Alfred Buday. Rediguje: Edvard Sándorfi. Tlačou Stephaneuma. Vychádzajú každého 1. v m. 4° o 16 str.

Lovecký Ernest. *Včelár* v. Čítanka, Mravná.

Lovinobaňa v. Bodnár J.

Lössel Gustáv. Druhá žena. Prel. Podtatranský. N. Nov. č. 74.

Lubibratić J. Ďalšie úvahy o odmenách našich dietok z ohľadu našej netečnosti. Rod. a Šk. č. 1.

Ľubietová. Libetbánya drabantjai 1573-ban. Közli Matunák M. Beszterczebánya és Vidéke č. 21.

Ľudomil. K ľudu. Záb. a poučné kn. II. sv. 3. str. 81.

Ludorf. Kto neodpustí svojmu protivníkovi. Kat. Nov. č. 10.
Lukavický Štefan. So Sitna. N. Nov. č. 102.
L. Kornélia. Konfirmandka. Evanj. Kal. 106.
L. P. Zo života šviháka v. Světlá K.
L. S. Dakoľko „S", ktoré potrebné sú mužom. Ľud. Nov. č. 36.
Ľ... ská N. Romanca. Slov. Pohľ. 191.
Mackovík Jindrich. Hospodárske mliekarne družstevné. Slov. Dom. Kal. 28—31.
(*Madáč* Ján.) Slovenský veršovník Ján Madáč v. Mocko J.
Maiers. Železniční špekulanti. Prel. J. Maro. N. Nov. č. 95.
Makovický Dr. Dušan. Lev Tolstoj o Holárkových „Reflexích z katechismu". Samostatnost č. 55. Hlas 372—375.
Maliak Jozef. Abigail. Dennica č. 3. — Osnova kresťanskej rodiny. Slov. Pohľ. 45—48, 195—198, 247—251. „Poludienok". Rozbor Hviezdoslavovej básne. Tamže 368—374.
Maliaková Marína. Dojmy. Dennica č. 9.
Maliarik Ján. Nesouďte a nebudete souzeni. Stráž na S. č. 6—8. Hledejte nejprv království Božího a spravedlnosti jeho a ostatné vše bude vám přidáno. Tamže č. 10.
Málikin. Škola v boji proti alkoholismu. Rod. a Škola č. 5. Pohyb v učiteľských kruhoch v záležitosti učiteľského platu. Tamže č. 12.
(*Mallý* Dr. Ján) † 19. okt. Nekrolog. Ľud. Nov. č. 44, 45. Kat. Nov. č. 21. Nyitram. Szemle č. 43. Pov. Noviny č. 9. Nár. Hlásnik č. 21. Nár. Nov. č. 124.
Malonyay Desider. Na fare. Prel. D—ý. Sl. Nov. 285—286.
Malubdič Edhem. Kmotrovia. Prel. K. E. Hýl. N. Nov. č. 37.
Mantegazza P. O jednom princovi. N. Hlásnik č. 23.
Margin. Stanovisko najmladšieho kat. kňazského dorostu k smeru Hlasu. Hlas č. 132—136. — Jedna z našich sociálnych rán. Kat. Nov. č. 2. Slavianom. Tamže č. 2. — Rok 1902. Nová dom. pokl. 42.
Margueritte Paul. Na sklonku života. Slov. Nov. č. 117. Peniaze. Tamže č. 242.
Mariša v. Ochotník, Divadelný slov.
Markovič Dr. Julius. Viac nepodpísaných článkov v Pov. Novinách.
(*Markovič* Pavel) † 29. okt. Nekrolog. Cirk. Listy č. 11. Ľud. Nov. č. 46. N. Hlásnik č. 21. N. Nov. č. 128. Pov. Noviny č. 9.

(Pokračovanie.)

Literatúra a umenie.

Bratia, striezliví buďte! (I. sv. Petra V. 8.) Výstražné slová proti nemiernemu požívaniu liehových nápojov. Spísal: *Jablonovský*. Vydal Spolok sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. Podielových kníh číslo 82. Uh. Skalica. Tlačou Jozefa Teslíka. 1903. Strán 130, 16°.

Dobrá knižka. Brojí najmä proti pitiu pálenky. V úvode čítame: „Požívanie liehovín nenie užitočné, ale je naskrze škodlivé. Lebo lieh je otrava, a čím viacej liehu obsahujú nápoje, tým sú škodlivejšie.

A poneváč obyčajne v pálenke je najviac liehu, preto pálenka je najškodlivejšia! Liehové nápoje kazia zdravie, hmotný dobrobyt, mravnosť. Ukracujú život, rozsievajú choroby, plodia neduživé deti. Zapríčiňujú biedu, chudobu v rodinách, v obciach, v krajine. Zatemňujú rozum, oslabujú vôľu, mútia pamäť, udusujú hlas svedomia. Nivočia mravný cit, šľachetné myšlienky. Pijak je schopný všetkého zlého. Sv. Augustín hovorí: „Opilstvo je matkou všetkých zločinov, koreňom všetkých neprávostí, príčinou všetkých výstupkov, žriedlom všetkých bezbožností, poškvrnou svedomia a zkazou duše.“ Ale to sú strašné veci! A predsa ľudia toľko pijú! Prečo? Má to síce všelijaké príčiny, ale jedna z najprednejších je tá všeobecne rozšírená neznámosť dotyčne prirodzenosti, pôsobenia a vplyvu liehovín na telesnú sústavu človeka a na hmotný dobrobyt. Nepochopiteľné, sprosté náhľady panujú u ľudí o liehovinách. Zázračnú moc im privlastňujú. Liehoviny vraj posilňujú, zohrievajú, chladia, napomáhajú trovenie. Za všeobecné lieky ich užívajú. Ako náhradu najzáživnejších pokrmov ich chvália. A to je strašný omyl. Dnes najučenejší, najzkúsenejší lekári dosvedčili, že liehoviny škodia človeku. A sudcovia, duchovní tvrdia, že liehoviny podkopávajú mravnosť, poctivosť, statočnosť. Preto cieľom týchto článkov je ukázať skutočnú prírodu liehu; ukázať jeho pôsobenie v človeku na zdravie, rozum, mravnosť. Chcem ukázať zlý vplyv liehovín na blahobyt tuzemský; upozorniť na zkazu rodín, obcí, krajín, ktorá ide v zápätí alkoholismu...“

Čo tu pripomína, v knižke svojej pôvodca to vysvetľuje, vykladá; čo sľubuje, to usiluje sa splniť, dokázať. Látku svoju čerpá z dobrých prameňov, stručne rozpráva, pekným jazykom, v peknej slovenčine. Sympatické nám je, že čerpal poučenie i z kázne Jonáša Záborského. O alkoholisme dnes píšu povolaní i nepovolaní, mnohí už z akejsi módy: Jablonovský, podľa všetkého, neprináleží k týmto posledným. V didaktike usiluje sa zachovať mieru; príklady, ktorými zhusta illustruje svoje výklady, rady a výstrahy, vie umne voliť. V 40-tych rokoch minulého stoletia, keď začalo sa písať v našej slovenčine, povydávalo sa viac dobrých spisov proti nemiernemu pitiu. Knižka Jablonovského v svojom spôsobe patrí k lepším z týchto. Dobrá vec je, že vydal ju Spolok sv. Vojtecha, pri ktorého organisácii môže sa hodne rozšíriť.

Návod ku počtovaniu desatinnými zlomky, ako i ku vypočítaniu: ceny tovaru, ceny liehu, úrokov, istiny, odstovky, skonta, provísie, agia, rabattu, diskonta, hodnoty cenných papierov, spoločenského, priemerného a smiešaného počtu; taktiež návod ku vypočítaniu a vymeriavaniu obvodu a štvorcového obsahu: pravouhlastých a kruhovitých plôch; ku vymeriavaniu a vypočítaniu povrchu: prismy, pyramidy, válca, kužľa a gule; a ku vymeriavaniu a vypočítaniu kubičného obsahu: pravouhlastých, válcovitých, kužeľovitých a guľatých telies. Pre národných učiteľov, hospodárov, priemyselníkov a obchodníkov. Napísal *Gustáv Kordoš.* (S 22 vyobrazeniami.) V Trnave, 1903. Tlačou a nákladom kníhtlačiarne Adolfa Horovitza. Cena 1 koruna. Strán 89 + 5, 8°.

Už skoro 40 rokov spisuje a vydáva Gustáv Kordoš takéto užitočné knižky, nemýlený našimi nepriaznivými pomery, v ktorých knihe nedostáva sa takého rozšírenia, že by spisovateľ mohol byť odmenený. Ako už z titulu vidno, tento Návod jeho viac alebo menej potrebuje

temer každý člen našej spoločnosti. Šíriť užitočné známosti, Kordošove knihy majú toho všetky podmienky. Prakticky, srozumiteľne vysvetľujú; metoda Kordošova ako učiteľova je znamenitá. Pritom zásluhou týchto knižiek je i rozvíjanie slovenskej terminologie. Pôvodca náš stará sa o termíny svojho predmetu s akurátnosťou, ktorá vystane z nás len vtedy, keď máme zaujatosť za vec a povolanie k pestovaniu vedy.

Evanjelická Čítanka pre školy. Napísal *Rehor Uram*, správca školy ev. vrbicko-sv.-mikulášskej. Lipt. Sv. Mikuláš. Nákladom vlastným. Tlačou kníhtlačiarne Klimeš & Pivko. 1903. Str. 32, 8°. Cena 20 halierov.

Bojazlive otvárame každú knižku, určenú pre školskú mládež slovenskú. Žiadali by sme si, aby takéto knižky boly písané nie fraseologiou učených ľudí, akousi internacionálnou, ale jazykom, akým hovorí slovenský ľud — prostým, jadrným. Prvú svoju vetu o Tranovskom Uram začína: „K najvýznamnejším mužom našej evanjelickej cirkve patrí Juraj Tranovský —" Shovárajúc sa s deckom školským, pôvodca, nazdávam sa, nepoužil by slova *významný*; a pri písaní takejto knižky aby sme vždy mali na pamäti, *pre koho* bude. Po slovensky nedobre je: „sstúpil s neba *dolu*" (str. 5), „otvárajú sa dvere a *dnu* vstupuje jej zomrelá dcéra" (31); v prvej vete netreba príslovky *dolu* preto, že smer stúpenia už dostatočne vyjadrený je predponou *s* v slovese *s*stúpil (*so*-stúpil), v druhej vete netreba príslovky *dnu*, lebo stupovanie dvermi dnu je už v predpone *v* — *v*stupuje. Pravda, z týchto príkladov nenasleduje, že v Čítanke ani niet lepšej slovenčiny. — Daniela Krmana písať s dvoma *nn* niet príčiny. Ani on sám nie vždy tak písal svoje meno, a už i bolo dostatočne vysvetlené, že v mene tomto, slovenskom, nie nemeckom, zdvojené *n* nemá oprávnenia. [1])

Literárne Listy. Príloha ku „Kazateľni". Redaktor a vydavateľ Fr. Richard Osvald. Tlačou Karla Salvu v Ružomberku. Ročník XIII., 1903, číslo 6.

Obsah: Sasinkovi. Báseň Tichomíra. — K 9. dňu oktobra 1903. (Fr. V. Sasinkovi na 50-ročné kňazské jubileum.) Fr. Richard Osvald. — Zo Spolku sv. Adalberta (Vojtecha). — Kalendáre. Fr. R. O. — Nové slovenské spisy. — Všeličo. — Obsah XIII. ročníka.

---

[1]) Slováci už dosť nakazili sa svojich mien. Máme Ho*ll*ého, Ko*ll*ára, Ha*tt*alu, Slo*tt*u; v kalendári Tranovského na rok 1904 mladý právnik dr. Ján Ruman podpísal sa: Ruma*nn*. A predsa v mene tomto niet ničoho germánskeho, naopak, je — antigermánske. Ruman = *Roman*, Rumän (Rumänen); ešte i rastlina *rumanček* (harmanček) má toto svoje meno z *romana*, chamomilla romana. (Miklosich, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen, str. 281; Gebauer, Historická mluvnice jazyka českého, I, str. 352.) Áno — keď sme už pri tom — v slovenčine je nemožné i krstné meno *R*ehor. Slováci na všetkých stranách hovoria: *G*re*g*or. Ako v češtine, tak i v slovenčine v XIII. století súhláska *g* prešla v *h*; no v slovenčine zachovala sa nielen v prejatých, cudzích slovách (aké je i meno Gregor, z lat. Gregorius), lež i v niektorých svojských. V češtine *g* tohoto mena prešlo v *h*, teda *H*rehor (Hřehoř), a *h* odsúva sa i tam, tak že ostáva *Ř*ehoř, len asi od XVI. stoletia. Rehor v slovenčine je také nemožné, že Slovák ani nevie, čo je to za meno. (V slovenčine nemá odôvodnenia písať ani *R*ék miesto *G*rék.)

Časopis Musea království Českého. 1903. Redaktoři Frant. Kvapil. Čeněk Zíbrt. Ročník LXXVII. Svazek třetí a čtvrtý. V Praze.

Obsah: Paměti roku 1866. Sepsal dr. W. W. rytíř Tomek. — Gustav Pfleger-Moravský. Napsal K. Veleminský. — Zášti ve východních Čechách (1402—14) a přepadení kláštera Opatovického (1415). Napsal dr. Josef Kalousek. — Valtazar Bogišić. Napsal dr. Karel Kadlec. (Dokonč.) — Jaroslav Vrchlický. Napsal Albert Pražák.— O českých překladech, pořízených v souvislosti s kodifikací rakouského práva civilního. Podává prof. dr. J. Stupecký. — K padesátému výročí prvého vydání Erbenovy „Kytice". Napsal dr. Jaroslav Sutnar. — Ze smolných knih východočeských měst. Napsal Karel Adámek. — Jan Leopold Hay, biskup královéhradecký. Vypsání jeho života a působení. Podává dr. V. Řezníček. — Marya Konopnicka. Napsala P. Maternová. — Legenda Kristiánova. Napsal Frant. Vacek. — Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii. (Petirka Bernard.) Podává dr. A. Podlaha. — Hlídka literární. — † Dr. Fr. J. Studnička. — Zpráva o Matici České. — † Dr. Fr. Lad. Rieger.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Kńiga VIII., svezak 1. Urednici dr. T. Maretić i dr. D. Boranić. U Zagrebu 1903. Cijena 2· 50 krune.

Maretić T. dr.: Novi prilošci o narodnom našem desetercu. — Jovićević A.: Crna Gora. (Katunska, Riječka, Crmnička, Lješanska i Bjelopavlićska nahija.) Narodni život i obyčaji. — Murgić Fr.: Visoko u Bosni. Narodni život i običaji. — Mańi prinosi. — Boranić D. dr.: Prijegled časopisâ.

Peštianske maďarské divadlá. V Pešti je i Veselé Divadlo (Vigszinház). Majiteľ jeho že je vzdelaný, počestný človek, direktor divadla výtečný odborník a dobrý Maďar, režiséri rozumejú svoju úlohu, herci sú zpomedzi najlepších u Maďarov, maliari kortín i dekorácií i krajčíri produkujú samé dobré veci, i literárnych radcov divadlo má vzdelaných, povolaných, a predsa slušný človek že nemôže ísť do tohto divadla. „Lebo tu hýri najbezuzdnejšie necudnosť, nevkusnosť a oplzlosť, vláčená do Pešti zo zábavných lokalít parížskych predmestí. Tu kazia s najväčšou nástojčivosťou literárny vkus a maďarského ducha."

Tak čítame v peštianskych novinách „M. Sz."

„Neuveriteľne prevrátený stav! Je tu hromada ľudí, povolaných k lepšiemu, zväčša takých, ktorým hnusí sa necudnosť a oplzlosť v orfeách pestovaná. Ich väčšina prechováva v svojej duši vyššiu ambiciu. Majiteľ by si žiadal, aby jeho divadlo dosiahlo v umení vysokého stupňa, direktor chcel by obetovať na čistom, ideálnom oltári maďarského umenia, herci mali by chuti k riešeniu vyšších úloh: a všetci sú vnútorne rozpadnutí, lebo všetci robia nie to, za čím túžia ich srdcia."

Ako je možná taká prevrátenosť?

Vina že je na obecenstve.

„Obecenstvo chce mať najnižší, najmizernejší druh zábavky, dráždenie nervov. Obecenstvo slepo poddáva sa duchu parížskych café chantantov. Obecenstvo odvracia sa od toho, čo je opravdu maďarské, ideálné, alebo práve klassické. Divadlo už probovalo stať sa lepším — obecenstvo nechcelo ho. Oplzlosť, rozpustilosť obecenstva je tým tyranom, ktorý núti všetky lepšie sily produkovať také mizernosti. Divadlo nemôže bojovať proti obecenstvu, majiteľ nemôže obetovať všetok svoj majetok v takom boji . . . Medzinárodné massy dnes už potrebujú nie chrámu umenia, lež orfeum. Nech sa napraví obecenstvo, potom divadlo bude inakšie.

„Ale tu ozýva sa odpoveď: Ako môže obecenstvo vrátiť sa na lepšiu cestu, keď divadlá strhávajú ho ešte nižšie! Keď každý večer šíri sa nákaza, ako možno zastaviť úpadok vkusu, poblúdenie rozumu a zkazu charakteru?“

Pôvodca tejto kritiky nevie si rady. Hovorí, že je to circulus vitiosus. „Divadlom šíri sa oplzlosť preto, že žiada si ju obecenstvo; obecenstvu zas žiada sa preto, lebo divadlo ju rozširuje.“

My nazdávame sa, že je to nie celkom tak. Iste, doba naša má na tom hodnú časť viny. Ale tu môže správne súdiť len ten, kto pováži i — maďarisáciu. Chceli mať z Pešti nasilu mesto maďarské, rozbehli sa teda, medziiným, stavať i divadlá maďarské. Nastavali ich toľko, že medzi nimi nevyhnutne povstala nedobrá konkurrencia. Jedno divadlo pred druhým usilovalo sa dávať kusy, ktoré maly sa ľúbiť massám, obecenstvu, majúcemu už i tak nakazený vkus. Nie umením, ale módnymi kusmi, dekadentstvom, oplzlosťami malo sa priťahovať obecenstvo; lebo išlo nie o umenie, ale o kassu. Divadlá, ktorých určením bolo by vychovávať massy, začaly hoveť ich slabostiam, ich nevkusu. Nie dobrý cit budiť, ale dráždiť smyselnosť, náruživosti — v tom sa pretekaly. Pritom na charakteristiku našej doby nedostačí povedať, že ľudia majú nakazené ästetické čutie: doba táto vyznamenáva sa i tým, že ľudia príliš ženú sa za peniazmi. Direktorom peštianskych divadiel tak záleží na kassách nielen preto, aby sa udržali v tej konkurrencii, no i preto, aby vedľa udržania divadla naplnili i svoje vrecká, aby mali poriadny zisk. „Obecenstvo žiada si oplzlosti.“ Dobre; ale dávať mu ich je zato nevyhnutnosť? Majiteľ (prenajateľ) divadla je „vzdelaný a počestný človek,“ a predsa kazí publiku hnusnými kusmi. Ako je to možné? Kto bude veriť v lepšiu kvalitu človeka, ktorý v takej dôležitej veci robí proti svojmu presvedčeniu?! Divadlo je také oplzlé, že slušný človek už ani vstúpiť nemôže do neho, a „vzdelaný a počestný“ majiteľ ho predsa udržuje. Prečo ho nezavre, prečo neutečie z neho? Iste preto, že chce v ňom zarábať. Tomu „vzdelanému a počestnému“ človeku je iste dobrý hocakým spôsobom získaný peniaz.

Teda maďarisácia, maďarská megalomania a pritom ziskuchtivosť predstaviteľov maďarisácie sú na príčine strašnému stavu peštianskych maďarských divadiel. Tak, ako mnohej inej biede v tejto krajine.

Slovenské Pohľady.

Stesky.[1]

Od *Hviezdoslava.*

A jaro prešlo. A ja ani kvietka
som neodtrhnul s jeho lúčiny.
Len zazrel som: jak prikvitly sem s jarom,
na trávnik sadly zlatom, srieňom, žiarom;
a ako za ním v diaľné končiny
sa vencom zdvihla, tiahla ich druž všetka.
Ó, kráso, veď si prudko letká!

A prešlo leto. A ja ani kláska
som nezodvihol z jeho úrody.
Len videl som: jak šľahla ponad hrudy,
pod kosou ľahla, sťa na brode prúdy;
a za jasnej jak vzali pohody
ju na vozy — Tie pohly, a bič práska —
Ach, mňa, mňa obišla len láska!

A tu je jaseň so strniskom svojím.
To mám už, áno, stále pred sebou:
len hmlí sa vzkudlí zaslzený závoj
a na slnečný pookrúca návoj —
Och, keď dni prijdu s tvŕdzou, s potrebou:
čím srdca hlad, smäd duše zaspokojím!?
Ej, bojím sa tej zimy, bojím!...

— — —

Ó, v žití koľko sklamania!
čo zvráti sa v ňom slávnych predsavzatí,
nádejí zaškre mnohosľubnej vňatí:
že s hotovizňou svadobného vena,
s nímž mladosť naša bola na púť vypravená,
sme skoro tam kde na Jána
tá lúka pokosená!

[1]) Vidz str. 205 a 457.

A jak sa ťažko zotavi
vše naša myseľ po údere novom,
nech šťastia žmurk ju akokoľvek svádza,
nech priazeň laská, súcit teši slovom;
nech pod oblukom dúhy v smieru ústraň vchádza,
pod blankytovým smie zas pučiť krovom:
ach, porost to vždy clivý, boľavý,
jasenný šefran s bleďou obavy,
vždy uplakaná mládza...

I utrácame dôveru;
čím diaľ, tým menej z mysle sa to ruše,
čo zveme túžbou po sláve i kráse;
bo dôvera tá je sťa rosa duše:
i seba menší náraz — a on nám ju strasie.
Záujmy rednú; strádanie vždy užšie
nás sviera: — sme jak žobrák k večeru,
čo almužny kejs' sohnal úsberu,
i utarmonil zase.

No keď sa aj v nás zvečeri,
že v priepasti bied octneme sa zrazu:
do rána — zas sme u zábradlia srazu,
na tvári úsvit! a hruď voľne dýcha...
Ó, noc, ty z výšin Božích napadáš vše zticha
krôpkami samodôvery
nám duše do kalicha! —

A šibú byľky otavy,
zšarpaná myseľ uberie sa razom
do rúcha z látky, anjelská jak priadza —
Lež kto mi zastre pred zhubným ju mrazom?
kto zradu prelstí, protivniam kde hrádza?...
Môj Bože! nevchádzaj v súd s biednym zemeplazom:
keď zas mu skoro na dôvere schádza;
keď jeho nádej klík je boľavý,
jasenný kvietok s farbou obavy,
len uplakaná mládza —

Na mojho žitia cestu krátku,
ó, nebies svetlá! svieťte mi,
jak svietily ste od počiatku;
ináče blud-trud na zemi.
Keď vy tak k púti sviecate,
tu noha nemôž' zmýliť cieľa;
a len zriem nebo hviezdnaté,
i duša vo mne zdviha kriela.

Povädly vence lúčin. Polí
  bohatstvo zmrhal ľudský plen.
Zem strniskom: až srdce bolí:
  veď každým stonkom bodá veň.
  Sám potok plače u hate;
vtač z hájov s kvíľom uletela...
  Len vidím nebo hviezdnaté,
i vo mne duša dvihne kriela.

Na vzchode leda slnko zbronie,
  už líc mu ruže opadly.
Tak vtrhol podzim, pred ním tône
  a za ním valiace sa hmly;
  i zúri v divom záchvate,
až drgli svet a mraky trieľa...
  Len prezre nebo hviezdnaté,
mi duša už-už rozpne kriela.

Tiež prežil ruch som jara-leta,
  jas; v pustej dumiem jaseni.
Čas-víchor listvu so mňa smetá,
  som znavený i strápený;
  zrak jakby hľadal úvrate,
a srdce spočinku si želá...
  Len spatrím nebo hviezdnaté,
už duša upravuje kriela.

Veď aké nepuknú tu pásky?
  čo ztrvá v zemskom údolí?
Niet tepla v ňom, bo niet v ňom lásky,
  niet svetla, bo noc vrcholí,
  v nejž hriech si dvorí rohate,
kainské blýskajú sa čelá...
  Len shliadnem nebo hviezdnaté,
a duša rozprestiera kriela.

Ó, shovej, dušo nedočkavá,
  bár na suchej smúť paruti;
si cudzia tu, si stehovavá!
  Raz stane sa ti po chuti:
  len tajná ruka dverká tie
odchýli klietky tiško, tela...
  i azda v nebo hviezdnaté
ťa vznesú tvoje švižné kriela.

Na môjho žitia cestu krátku,
  ó, svetlá nebies! sviešte mi,
jak sviecaly ste, do ostatku;
  tma ináč, zvrat-pád na zemi.
  Keď vy tak k púti sviecate,

tu noha nemôž' ztratiť cieľa;
a len zriem nebo hviezdnaté,
už vo mne duša zkúša kriela.

Zabehávam v cudzie háje
poesie, v cudzí sad.
Ach, v tých našich pustota je,
tesknota je, mrak i chlad;
smutno tam i pipišatku,
čo má rado húšť-púšť, z chládku
volá na pľušť piskľave:
nietožeby spevnej vtači,
čo sa teší, škádli, ráči,
drozdu tak či penkave.

Zabehávam v cudzie háje,
v poesie cudzí sad.
Ach, v tom mojom clivota je,
pustota je, mrak i chlad;
smutno tam i mojej duši,
čo si dumie rada, čuší,
odlúčená v samotu:
nieto tým, čo — pohár plný —
jasajú si na výslní,

V cudzích hájoch poesie
  krásny kvet i zlatý plod!
však aj rosu priazne pije,
  v slnku skvie sa, nezná škôd...
Nie div, tam že raj je potom:
krása v spolku so životom,
  sláva... Skôr to divná vec:
napriek že tej mnohej vnade
po tom našskom háji, sade,
  pustom bár, zatúžim preds'!

- - - - - - -

(Prekladajúc Hamleta.)

Jak striežik ukryl som sa pod orličie krielo.
Nie, by som (jak to povesť o striežiku vraví),
keď nosič, vták-kráľ, stíši v letku od unavy,
nad neho zrazu, trebárs na piaď, brnkol smelo

(ba hrom by musel rozbiť drzé vrába čelo,
hrom z čista-jasna!...), nie; tej použil som spravy:
by aspoň raz som sliezol Himalaj ten slávy,
kam genij ľudstva vsadil métou svoje dielo.

A orol-duch ma vzniesol za pomedzie sveta,
kde na lúčinách rajských Hamlet, snivé dieťa
túh, s Horatiom venec priateľstva si vije;
však v tom mu súdby orkán zježí vlas i zvráti
na oči mrákavou, že miesto hviezdy zlatý
kvet urve — ľaliu, ach, dušu Ofelie!...

*

Jak potápač sa spúšťal v priepasť oceánu:
ja, plytkej Oravienky brodič bojazlivý,
ja privil som sa k pásu mu. Nie, by som nivy
mu koralové skváril, mušli vyplakanú

hraň sobral; ale zochcel za tajnú som bránu,
by aspoň raz som videl zázraky a divy,
ichž množstvo úžasné tam morský kadlub živí: —
pláň ľudskej mysle spustou-vášni nachovanú.

A tu sa divadlo mi predstavilo hrúzy:
od potvôr kladivákov hnusné po medusy...
jak prepáda a rve sa dravec v boji divom;
od bratovraždy po lup prestola i ženy...
a jak rek udre (Hamlet), sudcom stanovený,
v to, i sám — ó, pád! — padá súdby pod kladivom.

*

Môj Hamlet vznešený (ó, jak mi srdce búcha!)
a nešťastný (ach, jak v tom ono ma i bolí...),
môj Hamlet urobil mi, urobil mi k vôli,
princ: preobliekol sa do slovenského rúcha!

V povestiach ľudu môjho tedy márne tucha
neblúznila o princoch, zrodená bár v poli:
on tu je v skvoste našskom; vedel, odev volí,
čo slušná je i na trón, hodna chrámu ducha.

Hej, každý hlahol ľudský, aký zná zem šíra,
je Boží! nádobou je myšlienky a citu,
do mora začrieť ňou ľza tu, tam do blankytu...
Že kočiština? — aj, ‚pst!' príkaz od Shakespearea;
sám pustil v hranu ju .. Čo? ešte vždycky črepy?
ak tak: nuž buďte večne hluchí, tupí, slepí!

Z básní Petőfiho.

Preložil *Hviezdoslav.*

Srúcaniny čárdy.

Dolná zem, ó! s rovňou tvojou požehnanou,
tys' najzábavnejšou duše mojej staňou.
Tie Horniaky krivé, hory-doly tie: ba
kniha to, jejž množstvom strán sa prebrať treba;
no ty, Dolná zem, kde vrch nehrozí srazom,
si sťa rozkrýdlený list by, ktorý razom
prečítať si môžem: a sú v tebe krásné
myšlienky i veľké vypisané jasne.
Jak ľutujem, že svoj celý život tu na
pustatinách tráviť nemožno mi! Tuná
žil by som si tak rád prostred pustatiny,
ako v Arábii voľní Beduini.
Pustino, ty obraz svobody si zlatej;
svobodo, tys' božstvom mojej duše vzňatej!
Svobodo, môj bôžku! veď len tomu k vôli
žijem ešte, by som na bitevnom poli
za teba raz zomrel; i u svojho hrobu
za to, že som mohol v osudnú tú dobu
krv za teba cediť, vďaky pri pocite
požehnám ver' kliaté svoje živobytie.
Však čo to?... hrob... smrť... kam nezašiel som! Ináč
nie div, predo mnou rum: smutný upomínač.
Nie ssutiny hradu. Čárdy srúcanina.
Ale veď čas nedbá o to, tá či iná
je to stavba? zámok lebo čárda? tomu
tak jak tej na väzy šliapne durkom hromu;

a kam stupí on, sa rúca kov, kamenie:
nič mu vysokého, nič nízkeho nenie. —
Jak je, že tú čárdu zo skál zbudovali?
kdežto na vôkol niet samorastlej skaly.
Tu dedina kedys' abo mesto stálo,
kým v tureckom jarme ešte nestonalo
Uhorsko (och, vlasť ty moja preubohá,
veď v nejedných putách dlela ti už noha!).
Mesto dakedajšie Osman vzal, poplienil,
že nezostal z neho kameň na kameni,
okrem skladby tých, z ktorých kostol pozostával.
Iba kostol prežil záhubný ten nával,
on len — no tiež chorý, dopukaná stena —
by bol trúchliteľom v mieste spustošenia.
Chrám však trúchlil-smútil prez niekoľko vekov,
až poručil v žiali — svetu hŕbu svlekov.
Aby tedy kosti jeho nezvetraly,
z nich na tomto mieste čárdu zbudovali.
Z domu Božieho to krčmu!... nuž a zač nie?
duši ten, tá telu slúžila, keď zlačnie.
A či nepatríme telu, ako duši?
Nuž rovnako hovieť obidvom sa sluší.
Z chrámu čárda!... čo nie? kto by sa s tým tázal?
Tu i tam žiť môžme, ako Boh prikázal;
vídal som ja v čárdach čistejšie už srdcia,
než ichž dav sa denne pred oltárom strcia. —
Čárdo sklesla, keď tak pocestní sa v tebe
ešte veselili, lahodili sebe!
Postavím ťa znova svojou obraznosťou,
z tvári v tvár že môžem shliadať tvojich hosťov:
Tu s hrčavou kvakou tovariš, čo brúsi
po vandrovke, tam zas hlučne štrngajú si
dva chudobní chlapci, ale s plnou mošnou,
v šubách zamastených; heno Žid, skliar, s krošňou,
bradu po pás; u dvier drotár, v ťahoch psotu,
a viac takých, čo si popíjajú totu.
Nuž a čo krčmárka, sťa tá ruža kriakom?
Teraz objíma sa s ošemetným žiakom,
ktormu pomútilo trocha hlavu víno,
hodne viac však srdce oko nevestino.
A kde starý krčmár, že nevzbĺkne preto?
Vonku za stohom si sníva, veď je leto...
Hej, za stohom vtedy, dnes už v hrobe dolu,
švárna, mladá ženka tiež je tam s ním spolu,
tam i frčkár študent, všetci, čo tu pili.
Do jedného hnijú dávno, či už zhnili.
Čárda stárla tobôž, stárla, chýlila sa;
s hlavy jej srazila klobúk vetrov chasa,
strechu... Takto stojí prostovlasá, s časom

sťaby hovorila, s pánom svojim, hlasom
úpenlivým prosiac, by ju šianal trochu;
ale darmo prosi, chladnú jakby sochu.
I sa váľa, kľaká; už len znať ak zpola,
ktorá diera dvermi, ktorá oblok bola.
Komín stojí ešte, k nebu čnie kýpť jeho,
posledná jak nádej umierajúceho.
Zarútené žriedlo pivnice; tak spadal
i srub studne: ktosi žŕdku zabral ztadiaľ;
váha len a žeráv celistvé sú práve,
zasmušilý orol sedí na žeráve.
Najvyšší je vrchol žeráv ten kol v stepi,
preto sadol orol na paroh mu. Drepí
si tam a pred seba hľadí bez pohnutia;
myslel bys', o sveta márnosti že húta.
Nad ním blčí slnko, mladoň neba zlatý,
blčí, bo mu v hrudi láska šarapatí;
milou jeho, čo naň patrí roztúžilá,
povetrohra je, tá pustín krásna víla.

Postret na pustatine.

Hladká step, jak pleso utíšené.
Stred nej skvostný panský hyntov ženie.
Ženie hyntov do výcvalu rezky,
sťaby boly veň vpriahnuté blesky.
Zapriahnuté sú doň štyri kone.
Cesta, dláženie jak svetlic oné.
No bár cesta je i štvorka nežiaľ,
milý hyntov, ako tam tak bežal:
prikovaný jak, včuľ zastal naraz.
Čo sa robí? hádam v kaluž, v maras
by zaviazlo bolo kolo takto?
či pobočky všetky uťal dakto?
Ani tak sa nestalo, ni inak!
lež prikvitol ta pustatín synak,
prikvitol kráľ stepi na vrancovi
bystrom, zbojník; okrikol ho slovy
‚Bohu dušu a mne...' i hneď vedľa
seba zpredu zo zápinky sedla
vyňal pištoľ. Nuž, hľa, preto stojí
hyntov i sa s miesta rušiť bojí.
Zbojník čuje zpišťanie v tom clivé,
myslí, vtáčik nôti snáď tak tklive,
obzre sa aj, kukne do hyntáča:
a tuliti! spevavé dnu vtáča;
vtáča krásne, švárna nevestička,

var' len obraz, lebo toho lička
maliar ak je namaľovať v stave.
»Smiluj sa!« zlká, i by prenikave
prosila ver' ďalej, ale v hrdle
zamrel jej hlas strachom. Zbojník, ztvrdlé
chlapisko to, hľadí na ňu s citom,
i tie slová vľúdné rečie pritom:
»nebojte sa, urodzená pani!
neprekážam vám ja v cestovaní.
No prv než ujdete na tom koči,
prosím pekne, pozrite mi v oči!«
A tu pani, smelá hneď hneď s ľakom,
so zbojníkom merajú sa zrakom.
Ten postúpil, i zas prosí, volí:
»urobte mi ešte jedno k vôli;
nech tých pekných rúček tknem sa leda...
Dovolíte? dovolíte teda?
ó, ďakujem!... A ak — no nehrešte
ma — ak mal bych prosbičôčku ešte?
jedinkú... s tým uleťte si, ani...
bozkajte ma, urodzená pani! —
Tvár vám horí .. hnev či zahanbenie?
och, čokoľvek, nech len hnev to nenie;
nerozlúčme v hneve sa, nie — ojej! —
radšej zrečiem žiadosti sa svojej.
Beztak bozk, keď nasilu ho dali,
je sťa hrozno, ktoré privčas sňali.
Urodzenká, nuž nechže vás tedy
Boh požehná! Zabudnite, kedy
chudák zbojník vám zavadil v prieči,
ktorý, ktorý...« Tu zasekol v reči,
však pocítil ostrohu mu vranec:
skočil s miesta, ani šarkan, v tanec
i v cval strhol, sťaby zvíchorilo;
nezastal, len keď sa zvečerilo.

Ako nebom v lete chmáry ...

Ako nebom v lete chmáry,
city moje vzchodia-tiahnu
biele hneď hneď tmavé v tvári;
nepostoja, neuľahnú.
Zkaď prichodia? a kam tiahnu?
neviem, ani netuším;
prevádza ich vetra ťah: nu,
čas večitým vanutím.

Z chmáry lásky blesky na mňa
sypaly sa čas po čase;
z priateľskej, z tej prenáramná
leja spúšťala sa zase.
Po lejáku, hromobití
svitla nebies povala,
oddych však len okamžitý:
nová chmára prihnala.

Chmáry však, bárs biele, tôňu
hádžu len. Hej, to už bude,
keď dožijem dobu onú,
chmár že mojich puknú hrude!
Na ich limce v ružosvetle
sadne slnka lúč, i stáť
nado mnou si budú zkvetle,
sťaby samý čarohrad!

Och, čas príde ten, kde lásky
i priateľstva môjho chmáry
zaskvejú sa, neba krásky,
v ružovatej plnej žiari.
Lenže vtedy už môž' rušať
na pohrab mi farár, bo
keď si chmáry oblečú šat
zorí: slnce zapadlo.

Do pamätníka.

Nik nevraví ku oblakom takto:
»Na východ si putujte, bo východ
vlasťou krásneho je svitu, ktorý
ružami sa ver' usmeje na vás,
plamoružami vám v tmavé tváre.«
Nik oblakom nehovorí takto,
ony ale preds' na východ idú;
na východ ich poťahuje istá
prehlboká tucha tajná, tiahne
nežnýma ich ručinkama ducha.
Idú, idú, a keď totam došly,
okúpu sa v červenom hneď mori,
v úsvitu to mori paprskovom;
a jak raz len vykúpať sa stihly,
netrápia sa potom o svoj život,
nedbajú, čo zahynú i takoj,
či ak dlhá dráha čaká na nich,
dráhou tou im družou víchor a tma.
Ba i vtedy, keď ich zcuchal-strhal

povíchor a ony ku večeru
zomierajú: zapáli sa ešte
raz ich obličaj, a zápyr tento,
pri poslednej hodinke ich, vo snách
prežitím je ich mladosti znova,
preslávnej a sladkej mladosti tej,
keď tak úsvit bol sa na nich usmial. —
Jak oblaky, z tuchy pretajomnej,
na východ som zaputoval i ja...

Okovy.

Za voľnosť válčil junoš. Vrhli
ho do temnice, do okov:
i týmito vše ztrasie, prchlý,
a preklína ich v prúde slov.
Okovy k nemu prehovoria:
»Ó, štrkaj, nechaj zlolania
však! Štrkot náš je kliatbou, ktorá
na hlavu padá tyrana!

Šak nepoznáš nás? V pračke dravej
za voľnosť meč sme boly; snáď
on práve blýskal v tvojej pravej
na poli krve. Biedny brat,
kde stretáš brata! O, od skora
už rána štrkaj do rána;
náš štrkot sám je kliatbou, ktorá
na hlavu padá tyrana!

Okovy skuli — rabi z rodu! —
z nás: z meča slávnych vo bitvách;
a čo nim boj bil za svobodu,
včuľ svierame, hľa, jeho... strach!
Je hanby, hnevu rumeň chorá
tá hŕdza, do nás zažraná.
Ztras! Štrkot náš je kliatbou, ktorá
na hlavu padá tyrana!

Povesti, báje, ballady.

Napísal *Martin Sládkovičov.*

I.

Čudesná studienka.

Pri Piščanoch chrámu rumy
dumajú si tiché dumy,
spomínajúc — čo len asi?
Iste dávne zašlé časy.
Múdri ešte nerozhodli,
či tam stály kedys' modly,
k nimžto pohan bludom jatý
volal: Veľký, mocný, svatý!
alebo či na tom chráme
— ako i my za to máme —
jasal kríž už nášho Pána
v blesku slnečného rána.

Ak tak: vieme, jaké dumy
dumajú tie vážne rumy:
Spomínajú zašlé časy,
keď ľud nábožnými hlasy

všetko jedno — nič nerobí,
čože nádoba tam biedna?
o inšie sa predsa jedná,
i sa stáva neraz-nedva,
dievočka že ledva-ledva
ulapí sa nádoby tej,
tak jej na spech roztržitej,
ledva čaká by tam bola,
kam ju srdce tiahne, volá:
u studienky prečudesnej,
tak jej dlho, ťažko bez nej.
I sa neraz-nedva stane:
trieli a hľa — odpusť, Pane —
prázdne dlane — čbánok doma —
Poň sa vrátiť? Do Paroma!
však ju počká — načre inde,
keď šťastlive domov prinde.

Trieli panna po panenke:
hľa, už stojí pri studienke,
nad hladký sa kryštál nahne
a, jako kto túžbou práhne
a sa predsa čohos' bojí,
rozochvená, v nepokoji
pritlumeným vraví hlasom:
»Nemaj za zle, zvedavá som,
inu povedz — načo skrývať —
kto ma vezme, kde mi bývať?«

Zvie či nezvie, chýba dôvod —
No tu, hľa tej veci pôvod:

Kedy bolo, nenie zjavno,
muselo to však byť dávno:
driečna deva, sviežolica,
šumná Bolkova Borica
prišla pekným čerstvým ránom
ku studienke s rúčim čbánom.

Nad hladký sa nahla kryštál —
Ach, jak by jej šuhaj pristal!
Hľa, jak vody zrkadielko
odráža jej kypré tielko,
hľa, jak sa tam pekne robí
účes hlávky, pestré zdoby
živôtka jej, ovál líčka.
úbel čielka, úkroj víčka,
noštek úzky, karmín pery
i jas oka tmavošerý.

nalomenej vekom šije,
šedá brada hruď mu kryje,
pokoj tróni jeho čelom,
dobrá myseľ v lici bielom,
zbožnosť, láska v celom zja
a jas svetla, toť, na hlave. .

»Dievčička, sa neboj, ja son
rečie starček milým hlasom.
Jako zlaté bájne zvony,
jako ladné hudby tóny,
jak keď slávik nežne peje,
tak reč starca k deve zneje.

A ľak devy prchol cele —
Starček ďalej vraví vrele:
»Počuj, dobrá, milolica
deva Bolkova Borica,
i si dobrá, i si milá,
zbožnej mysle, ušľachtilá,
si jak nedotknutá ruža —
inu, — zaslúžiš si muža.«

Líčko sa jej zapýrilo —
Starček ďalej vraví milo:
(pokiaľ deva klopí zraky)
»Inu, devy los je taký,
vydať sa, i vydáš sa ty —
To ti vraví Štefan svätý« —

»Za kohože? nemám vena,
chudobná som, opustená« —

Svitla jasavá nedeľa.
Deva spiecha do kostola,
jej je nadol, a, hľa, sdola
vstret jej šuhaj kráča statný,
strunistý chod, pohľad vzňatný,
rumeň v lici — taký cele
jak jej srdce túžbou zchvelé
vo sne si ho vídavalo,
milovalo, objímalo.
Srdce devy hlasne ztĺklo,
šuhajovo oko vzblĺklo —
I vynášam výrok smelý,
že si dobre rozumeli...

Dníček k dníčku — svorným párom
stáli Božím pred oltárom.

Od tej doby ku studienke
chodí panna po panenke,
roztúžené po tom taju
vyzerajú, vyzvedajú —

No, či vidia a či zvedia,
za svet šíry nepovedia.

II.

Cvetkino stádo.

Postoj, pútnik, otvor oči:
Čo vidiš toť na úboči?
»Čo bych videl? za to mám:
ovečky sa pasú tam« —
A pri studienke v ich kráži? —
»Inu, deva, čo ich stráži.«

Mýliš sa ty, pútnik milý,
časy sa už premenily:
Tak to — bolo... už je nic:
Vieš, čo je to? — Kamenie...

Bola jedna panna, jako maľovaná,
krásna jako ruža, jako zora ranná,
vlas jej zlatou vlnou vlnil sa do pása,
i, abych nezabol: Cvetkou volala sa.

Menistý jej šat (ach, velehodváb púhy,
báječný kýs' tkadlec tkal ho z nitiek dúhy)

postavu jej lepú, vnady jemno halil,
a jak jemno halil, tak i hlučne chválil.

Každá moja chvála je, ach, slabá, malá:
o hlásku, akým si Cvetka spievavala,
o hĺbke a kúzle v nebovom jej oku,
o karmine rtíkov, o lahode kroku.

Nado všetky kvietka krásna bola Cvetka,
ký div? bláznila sa za ňou chasa všetka —
No ona, jak krásna, tak bola i hrdá,
odmietla každého, bola pyšná, tvrdá.

Mohol jej šuhajko akokoľvek pristať,
nevedela ľúbiť, nemohla ho vystáť,
jakkoľvek zhrkútal — moja Cvetka milá
zuby vycerila, div ho neubila.

Jakýkoľvek mužský na širokom svete,
bol jej tŕňom v päte, bol jej mrazom v lete,
v jeho blízku hnevom chvelo sa jej tielko —
(nebodaj jej Strigôň odňal zrkadielko).

Samotnú samotu ľúbila len vrele
a krom tej svoje len ovce sňahobiele
a krom tých studničku pri Suchej v políčku,
kde si pásla ovce od dníčka ku dníčku.

Dobre lebo nebárs. Starček kýsi biedny
prišiel vám raz tatam ustatý a smädný —
Zvravel mäkkým hlasom: »Boží dar studnička,
dovoľ mi, dievčička, napiť sa trošička.«

Ale ho odbila Cvetka pošetilá:
»Studienka moja len pre mňa vyprýštila,
Cvetka len z nej pije, tebe nedovolí,
čo bys' aj hneď smädom zhynul v šírom poli.«

Tak odbila starca Cvetka pošetilá,
tak hľa sa zlobila, starca zhanobila —
Predsa, kto zná, kto bol! Ach, pre trošku vody
musela, oj, Cvetka prisť do toľkej škody!

Vskutku: zchvel sa starček v nevoli a hneve:
»No keď sa mi nedáš napiť — vetil deve —:
i ty, dievka moja, i tá črieda tvoja
len raz budete piť zo štedrých pŕs zdroja.«

Riekol, pošiel takoj. A Cvetka len stála —
Zhikla sosna v húšti, hla sa mrtvá skala,
jak by úžasného čosi stať sa malo,
jak by sa chystalo zhrmeť nenadálo.

Len tá pyšná Cvetka spokojná je všetka!
Netrápi ju tucha, jej je to len pletka:
Ozaj ťažko veriť, preds' nie mŕtva skala —
Keby sa len bola dáko pokajala!

Keby bola skrikla: »Vráť sa, starče, v púti,
odpusť čin môj krutý, napi sa do chuti,
ale, ach — na ústach zámku mala vari —
mlčala... A starček v druhom už chotári!

Zapadlo už slnko za hôr diaľnych brdá,
napojila biele stádo Cvetka hrdá,
i tak usúdila, že už prišla chvíľa,
aby sa so stádom domov navrátila.

Napila sa ešte na cestu — »No domov« — —
Chcela kročiť — beda! jako koreň stromov,
viazne krok jej v zemi — užasla, zmrtvela,
stojí — skamenelá, i jej črieda celá...

Dokončil som, tak je — ameň —
Kameň nenie však jak kameň:
Ten tam kameň taký je:
raz do roka ožije:
O polnoci na Vstúpenie,
keď sa háj už rozzelenie,
keď už vôkol jara jas,
plno kúzla, plno krás,
plno vône, plno slnka,
vtáctvo peje, potok žblnká,
všade Božia dobrota,
všade plnosť života,
vtedy, v noci na Vstúpenie,
kým sa slávikovo penie
s túžbou tichou ozýva:
mrtvý kameň ožíva...

Ožitá však Cvetka, bľadá,
sem-tam behá, vodu hľadá,
v krok jej svieti luny kmit,
pastierskych psov počuť vyť,
stáda jašia s', v klbká hrnú
a pastieri strachom trnú...

Tak to trvá drahný čas —
i, jak bolo, tak je zas:
Cvetka zas je skamenelá,
jako i jej črieda celá —
Či ich suďba večná je,
či ich kto raz odkľaje?

III.
Pokyho peniaze.

Požehnal ťa Pán Boh i z tej i z tej dlane,
požehnal bez zásluh, hojne, nečakane,
dal ti striebra, zlata, tebe, Peter Poky!
mal si dosť, őj, plné kāde, sudy, štoky.
No lakomec bol si, srdca jak ten kameň,
zkáral ťa Boh: tvojmu striebru, zlatu ameň,
do blata ti padlo manie, podar neba,
skamenelo — Vidíš, bolo ti to treba?

V Bojniciach, v tom peknom požehnanom kraju
— jako o tom naši starí vypravajú —
vyprýštil sa kedys' z ňáder zeme-matky
prameň požehnaný, hoden veľké statky,
lebo hojiteľný. Bojničania milí
čo za poklad majú, dlho netušili,
dlho mysleli si: voda ako voda,
dosť jej; i keď vyschne, inu, žiadna škoda.
Ale prišli na to. Jak, tu výklad krátky:
Blízko tam sa pásly Bojničanov statky
a za nimi chodil pastier, ale jaký!
Chudák, križ ho tlačil i taký i taký,
schádzal vekom značne, no to zbavilo by,
keby to len bolo rúče bez choroby,
ale, ach, nebolo, chudák trpel mnoho —
V križi tom raz zastal u prameňa toho:
»Vymočim si aspoň nohy staré tuto,
azda utopím tu, čo ich tlačí, puto,
azda uľaviť to lámavici môže
— bodaj zkazu vzala (odpusť hriech mi, Bože)« —
A jak riekol, spravil — Už si nohy moči, —
príjemné sa teplo sem-tam hnátom točí,
rozkoš, čudo ozaj — nevie nasýtiť sa,
a, hľa, po kúpeli — tam tá lámavica.
»Zaplať Pán Boh!« vetil, a tak ľahko mu je,
zvirgal za statkom a takú dumu snuje:
»Dobrý kúpeľ, ej, no, nikdy nevideli:
zajtra, keď dožijem, okúpam sa celý« — —
Okúpal sa takoj — a, hľa, div nad divy,
sťaby znov' sa zrodil, tak je čulý, živý,

i zrak a sluch zbystrel, a to ťažké telo,
sťaby krýdla vzrástly, ozaj, oľahčelo,
i zjesť lepšie možno... Preletely chýry
o liečivej vode celý ten kraj šíry,
a kde predtým pastier pásal osamele,
povstaly dosť skoro chýrečné kúpele,
vzrastaly vždy viacej, jako išly roky, —
a ich majiteľom stal sa Peter Poky.

Dobre sa mu viedlo. Jak do úla včelky,
tak sa mu ta hrnul zástup chorých veľký,
nebolo až miesta neraz, až i striehli
u vchodu, aby ich iní nepredbehli.
Mnohí boli veľmi, veľmi, na smrť chorí,
ktorým už-už kmital záhrobný kmit zory,
ktorí jednou nohou stáli tam už v hrobe;
o jakej len slýchať možno o chorobe,
každú si tam videl, ač i takí boli,
ktorí prišli, inu, omladnutiu k vôli.
A div divov, zázrak: nik ta nešiel darmo:
každý shodil do vôd tlačiace ho jarmo,
každý uzdravil sa: niet tej lámavice,
už by nezlomily hojivé teplice;
nieto toho raka, že by, neboráka,
neutopila tá hojiteľná mláka;
nieto takých suchôt, ichž by šumot-šuchot
hojiteľných prúdov (šumiac: ber sa, uchoď,
ztrať sa!) nezažehnal, zčerstviac každú žilu,
navracajúc takoj utratenú silu.
No nač vyčitovať? krátko, každý schradlý,
chorý vyzdravel tam, starci takoj zmladli,
poskočili rezko, zrakmi zablýskali,
zároveň s mládežou do tanca sa dali,
lebo — dodať treba — mnohý, keď sa zviechal,
veruže s odchodom ni mak neponáhľal,
ostal ešte trochu, vyraziť sa málo,
kopýtkom vyhodiť — I sa neraz stalo:
zábava sa strhla, hodovánky tučné
a v to hlahol hudby, takoj tance hlučné,
až les zelenal sa — (Človek, hľa, je taký,
nerozumný neraz, blázon krátkozraký:
unikne priepasti, i sa zas tam tmolí) —
inu, bohatí a veľkí páni boli.
No a Peter Poky! Ten má veľkú radosť,
bo veľká je jeho po šupákoch žiadosť,
a, hľa, darí sa mu nad očakávanie:
každý deň za vaček peňazí dostane
a z vačku ich takoj s plesajúcou hruďou
presýpa deň po deň do kadí a sudov.

Dobre, lebo nebárs. Tu raz, keď tak spolu
robili si práve takú dobrú vôľu,
dobatkal sa tatam pútnik otrhaný
o brlách, ach, bedár, neľzä vyriecť ani,
zmorený neduhom — Tak vám tatam pristal,
jak keď blatom prskne na jasavý kryštál,
jako záplata, toť, na novučkú hunku,
jak keď mračno kusé stane v cestu slnku —
(aspoň tak sa zdalo, lebo doznať treba:
nerobí rozdielu ten Pán zeme, neba,
dobrodenia svoje všetkým jednak dáva) —
Inu, prišiel. Ale Poky, krutá hlava,
tvrdá hruď, s nevoľou na pútnika skočí:
»Čo tu hľadáš? — vraví — kde si nechal oči?
nač tu tvojich barlí? Niet tu tebe miesta,
poblúdil si iste — tamhľa tvoja cesta
— pokázal na zpiatok — hneď sa odprac zťato« —
Trpký cit vzbudila v pútniku reč táto —
»Pane, smilujte sa — tak náš bedár prosí —
poprajte biednemu liečivej tej rosy,
zďaleka prichádzam, útrap v celom tele,
údy, toť, lámkou mám dokrkvané cele,
život môj číry ston« — Darmo prosil, pýtal —
»Prac sa, žobrač kási, vyhľadaj si špitál,
nedovolím, abys' hosťom, čo tu zdravia
za groš dobrý našli i sa teraz bavia,
zhnusil pobyt, rozkoš« — »Božechráň, môj pane,
tým sa neukážem: cele nezbadane
tuhľa, zbytočné kde, spotrebené prúdy
odtekajú, v jarku spláknem biedne údy;
dovoľte pre Boha, nemám striebra, zlata,
ale Boh vám bude bohatá odplata.«

Darmo. Poky srdce tvrdé mal sťa kameň.
»Už som riekol — zvolal — nedovolím, ameň,
a keď neideš hneď, pozri (papek zdvihol
i sa zahnal takoj, nad hlavou mu mihol)
tým ťa pohnem, prac sa!« — Pošiel, horkosť v hrudi,
nadarmo ho vábia liečivé tie prúdy
šumom milým, darmo — No sa zvrtnúc ešte,
privolal Pokymu hlasom jako kliešte:
»Že si mnou pohrdol, bodaj groš tvoj stvrdol,
a tá tvoja voda nech ti je nevoda« . . .

A hľa, čo stalo! Prv než slnko sadlo
tohože dňa tatam za západné bradlo,
prestaly sa prúdiť žriedla liečnej rosy
sťaby ich pod zemou zahatal bol ktosi,
opádaly prúdy vody milo vriacej,

schly na vidomoči a, hľa, niet ich viacej,
vôkol púšť, výmole, žabice a piesky —
Poky sa zachvieva nevoľou a stesky,
hneď mu je do plaču, hneď zas zúri, kľaje,
trhá si, toť, vlasy ... Ale daromná je
všetka jeho skrucha, darmo nyje v bôli,
darmo jajká, hreší — kúpele, nu, boly ...
I sa zbadal razom jak prst osamelý:
hostia sobrali sa i sa rozleteli
jak pleva vetrom, v strachu pôverčivom
ni sa neobzrúc a žasnúc nad tým divom —
»Kliatba« — šepotajúc, snujúc teskné dumy —
Mesiac bledý svieti na kúpeľa rumy,
i ten jaksi hnevno hľadí na to s neba —
Vidíš, vidíš, Poky, bolo ti to treba?!

I bol by sa, tuším, v nevoli tej zabil,
nech tak niet šupákov, nimiž súdky nabil,
no to mocná, k žitiu pútajúca páska,
jeho všetka rozkoš, večná, verná láska,
zblýskaly mu oči vždy, keď smyslel na ne,
srdce zajasalo, plesom šuchal dlane —
»Zožrať sa? ech, kdeby! nie som takým hlúpym:
dosť mám, dosť, ój! (splesal) zámok toť si kúpim,
(toľkými sa okny, čo dní v roku, pýši)
sriadim pohodlne, i dosť ešte zvýši,
ój, dosť môžem žiť si po kniežatsky práve
v pokoji, v pohodlí, v hojnosti a sláve —
Oj, vy moje súdky plné, moja radosť,
idem — k vám ma volá srdca vrelá žiadosť,
idem pokochať sa tak do vôle s vami —
(vošiel do pivnice) — Tak, ach, tu sme sami —
(zamknul zvnútra dvere) sami sme a svoji« —

Bláha už, jak sa tou rozkošou opojí —
Shodil vrchnák — — Zbledol, temer na zem padol,
vlas mu dúbkom stojí — Hach! čo on tam shliadol!
»Snívam? Hrom a peklo! Blazniem?« Pretre oči,
vytrčštené oko div mu nevyskočí —
Nejasá sa peniaz ni žlto, ni bielo,
miesto »cing-cing«: »štrk, štrk« — inu, skamenelo ...

A bárs od tej doby prešly veky celé,
šupáky tie i dnes vidať skamenelé:
väčšie: toliare to boly kedys' tvrdé,
menšie: dukáty to boly kedys' hrdé ...

Požehnal ťa Pán Boh i z tej i z tej dlane,
požehnal bez zásluh, hojne, nečakane,

dal ti striebra, zlata, tebe, Peter Poky!
mal si dosť, ój, plné káde, sudy, štoky.
No lakomec bol si, srdca jak ten kameň,
zkáral ťa Boh: tvojmu striebru, zlatu ameň,
do blata ti padlo manie, podar neba,
skamenelo — Vidiš, bolo ti to treba?

IV.
Skamenelá.

Ty, deva krásna, krotká, milá,
čože si komu previnila,
že los tvoj je tak presmutný,
tak úžasný, tak ukrutný?
Len práve čo deň zjasal milo:
tak skoro sa ti zvečerilo,
tak skoro prchnul luzný sen,
tak skoro slasť sa zvrhla v blen!
Oj, devo rúča, krotká, mladá!
tá myseľ moja báda, hľadá,
sa zpytuje a spomína:
v čom vlastne tvoja previna?
Že láskou, ňouž hruď juna vzplála,
i tvoja vzplála znenadála?
žes počúvala sladkú reč,
čo bodala sťa slastný meč?
žes uverila teplé sľuby:
že vezme ťa, bo ľúbi, ľúbi?
Oj, nač len všiel do vašich dvier,
nač zbúral srdca tvojho mier!
Nač zvinil tak, že krotký plameň
tej tvojej lásky schladnul v kameň!?
Ja rád ťa, rád — i v poriadku
tu zvečním tvoju pamiatku.

*

Pod Tatrami vieska biela
skromnúčko sa rozostiela,
konča viesky biely dom,
býva prostý roľník v ňom
a s ním jeho dcéra ľúba,
jeho nádej, jeho chlúba,
krásna, nežná, nevinná
sťa tá v poli kvetina.

Shoda, mier a pokoj sladký
boly stálym hosťom chatky,

v každom kúte čistota,
v každom oku dobrota,
zbožnosť, práca usilovná
i, čo málo-mnoho zrovná:
dcérka neba, spokojnosť,
veľký ten a vzácny skvost.
Všetko všade to tu volá:
tu je blaho, dobrá vôľa —
I bárs kto — to poviem hneď —
mal by tu čo závideť.

Oj, zatvorteže si dvere,
že sa z chatky nevydere,
čo tak rúče býva tam,
lebo potom beda vám!
Oj, zatvorteže si dvere,
že sa v chatku nevodere
zvonku dáka bieda tam,
lebo potom beda vám!
Dobrý otec, milá deva!
počujete? pohrmieva,
nebo temnie mračnami —
Boh sa smiluj nad vami!

*

Je nebo v svojej hrôze majestátne,
keď sparnom v čierny šat sa zahalí,
a v chvíľke blesky križujú sa vzňatné,
a hromy zprvu tíško, pomaly,
no potom divo burácajú,
a príval šústa hromov do hurhaju.

V takom, hľa, krásno-strašnom pádu
sa octnul — tak to stojí v kronikách —
syn driečny pána Lipovského hradu,
keď poľoval raz na horách:
blesk za bleskom sa križil, hadil,
a blízko neho v tento i v ten strom,
jak keby ho bol vábil, vnadil,
s rachotom hrozným udrel hrom...
Chvel úzkosťou sa lovec ináč smelý,
za útočišťom pozeral,
až ho aj oči pozazrely:
pár krokov len a na kraj hory stál,
a pod ním stle sa vieska milá,
a z tohto konca najbliž biely dom,
sa spustil k nemu a — čo chvíľa —
náš poľovník sa driečny octnul v ňom.

*

klopí, klopí očičká,
v tváričke jej rumeň živá,
ach, taká je haneblivá!
V každom oku dobrota,
v každom kútku čistota —
Lovcu sa tu zapáčilo,
tak mu je na srdci milo.

Nastolila dievčička
mlieka, syrca, chlebíčka;
klopiac oči: »Nech sa ľúbi,
hlesla tíško — »Ó, zjav ľú
zdumal lovec — Ujedal,
uprúc zavše oka pal
na dievčatko haneblivé,
na jej očko jasné, živé,
na jej vrtký krok či skok,
na jej pestrý živôtok,
na malinu, čo plá ústy
i na vrkoč bujný, hustý —
Cíti, jak mu teplie hruď,
a srdce — len vyskoknúť.

Ešte dobre prepŕchalo,
a lovcu sa nášmu zdalo:
plá už slnko, a to, hľa,
modré očko devy plá.
A keď sa už vyjasnilo,
a už slnko plálo milo:
jednak sa mu páči, hej,
jas slnka i — oka jej.
A keď už zas slnko hrialo,

a zrak jeho trbliece,
zaďakoval sa zvačinu,
podal ruku domatínu,
i jej — jej sa zachvela,
(snáď ju zdržal za veľa),
medzitým jej i do oka
pozrel teplo do hlboka:
jak to divno, divno tak!
sklopila, sa rdejúc, zrak...

Pošiel — Ide zamyslený;
nevie, čo je s ním, čo není,
nevie, kade putuje,
jej zjav i tu i tu je,
všade, vždy — Plá večernica,
a on: »Nebies krásavica,
pekne svietiš, pekne, hej,
no netakšie oko jej...«

Ój, tá deva studná, milá,
ver mu, tuším, porobila:
svojím tokom plynie čas,
a jun — v chatke zas a zas —
Vždy sladšie znie jeho pieseň:
vždy viac mizne devy tieseň;
vždy vrelšie znie jeho sľub
a to vznetné: »ľúb ma, ľúb!«
bázlivá a studná deva
vždy viac a viac osmelieva;
vždy vrelšie znie prísaha,
že ju vezme, nenahá:
vždy je tuhšia devy viera,
vždy viac teplie, neodpiera...

*

Hrad Lipovský čnie hrdo do vysoka,
magickým svetlom luny obliaty.
Je pozdná noc — No nezatvoril oka
pán hradu ešte: sedí, odiaty
dňa rúchom, v kresle pohodlnom;
na loži ešte neleží,
bárs polnoc dávno v tóne plnom
odbila hradnej na veži.

Šedivá hlava, sťaby zlomil,
na hruď mu svisla, sťaby spal,
či driemal — Ale veľký omyl:
je čulý — Vzrušený vše vstal,

zjav jeho statný prešiel v nepokoji
teremom, — zavše pozrel ku dverám,
sťa čakal by — I vyčkal: razom stojí
syn jeho, dedič, pred ním tam.

»Ži dlho, otče!« — »Uslyš nebe« —
»Na rozkaz tvoj tak pozde idem k tebe» —
»Skôr nebolo ťa — Ináč, vieš,
mne nenie pozde, tebe, zdá sa, tiež,
mne starosť nedopraje spánku,
a mladí — radšej pohuľanku...
Mňa zšarpal čas, i skoro dosť
si ľahnem k otcom — tys môj letorost
i dedič: tvoje je, čo v šír i v diaľ
toť, s balkónov si vídaval.
Len jedno žiadam prv než odídem,
vieš, vnúča chcel bych zdvihnúť sem,
sem, k srdcu — žeň sa, už ti kliesnim cestu:
ja vyhľadal ti devu za nevestu.«

Jun vzplanul — »Otče, ja si našiel sám,
to moja vec je, za to mám« —
»Hach, mladá krv — nuž, kde, jak, kedy?« —
Syn váhal málo — »Počuj, otče, tedy:
Nedávno v horách poľujem,
tu búrka hrozná.. « — »Prestaň! všetko viem«
(pohodil strmo rukou, zblýskal zraky
až strašne, čelom desné mraky)
»Tak predsa! Šalieš? Hach! ký nápad, chtíč!
Nie, nikdy! z toho nič je, nič!« —
»Je, otče...« — »Hach, tak? V takom pádu
ťa vydedím, ťa vyštvem z hradu
a manie tvoje podelím,
vieš, komu? diablom pekelným«...

Jun rozcitnel — »Ach, otče, kebys' videl:
tá nevina...!« — »Mlč! keby si sa stydel!« —
»Tá neha, kúzlo...!« — »Mlč! ni slova viac!«
— pokynul —: »Choď!« — Šiel, ni, jak, nevediac,
i ešte za ním prísne znelo:
»Dosť skoro dokončíme dielo,
sú márne všetky vyvrávky,
je nevesta, i budú oddávky.«

*

Tam na blízku známej chatky
svieti mesiac do záhradky,
tam pod hruškou košatou
— jaseňou už načatou —

mešká pekná bledá deva,
a hruď jej sa chveje, zdmieva,
čaká — i, hľa, napokon
prišiel predsa, prišiel — on...
Bledý kýsi, vzrušený
zastal o peň oprený —
Vráz, sťa kto sa zo sna vzbudí,
primknul milú devu k hrudi,
ona mlkom strnulá
k hrudi jeho prilnula.
K nemu s tichým blahom hľadí —
»Čo si, milý, taký bľadý?«

A on rečni — v slovách kvíl —
čo mu otec usúdil.
Ach, jak sa jej tielce chvelo,
jak ju srdce rozbolelo!
Kŕčovito zúfalá
deva juna objala,
a s tiesňou, no jaksi sladkou,
šepla: »Ja sa cítim matkou«...
A — na lícach bledých žiar —
v plášti jeho skryla tvár.
A zas plná dôvery,
sťa kto, čo čul, neverí,
okom zas tvár jeho hľadá,
a tá — tak je smutná, bľadá...
Tu jej svitlo — zúfalá
usedavo zplakala.

Dlho spolu zotrvali
v nemom bôli, v krutom žiali,
a, jako sa lúčili,
vie ten mesiac unylý.

*

Jak múry hradu jeho pevné boly,
tak pevný i ten pán ich bol,
tak neústupný v svojej vôli:
nič na plat syna prosba, žiaľ i bôľ:
či po vôli mu a či není,
už stalo sa to, už sú zasnúbení.

Tam stála pred ním jeho snúbenica,
bohatá, hrdá, vznešená —
Hľa, rumeň zbarvila jej líca,
čo iste tiché blaho znamená;
ľúbostným, jasajúcim okom
vše na driečneho juna vzhliadala,

a srdce šlo jej slastným skokom,
a mysľou o ňom pochvala.
A on tak bledý, smutný, chladný cele —
Čože to bude za veselie?...

*

I bola svadba hlučná, preskvelá
a hojná na Lipovskom hrade,
dosť bolo hudby, veselia
a dobrej, jarej vôle — No nie všade:
ženích si nevie zavýsknuť,
a tesknou tuchou zmiera jeho hruď...

*

Vtedyže — Ach, biely dom:
bieda, trýzeň, kvilba v ňom —
Prez slzy, čo v oku svieťa,
pozerá na svoje dieťa —
ktože? Ona, opustená,
ani deva, ani žena...

Kahančeka slabá žiar
svieti v bledú decka tvár,
v matkinu tiež bledšiu ešte,
srdce jej sťa bral by v kliešte.

na zápoli blizko hradu,
kde jej blaho v hrob už kladú.
Vzhliada na hrad meravo,
u srdca tak boľavo!
Svetlo v každom hradu okne,
a jej oko slzou mokne,
ba už, tušim, ni slz niet,
tým krutejši bôľu hnet!

Z hradu hudba hlučná zneje —
jak sa ona strašno smeje:
»Horeže ju prezvučnú
na rozchod, na rozlučnú!«...
Čuje čaši cvengot, vinše
a potom už pranič inšie,
nič nevidi, neciti,
osteň len v hruď zarytý,
svoje veľké pohanenie
a bôľ, jemuž rovňa nenie.

V zúfalstve a nevoli
kročí na kraj zápoli,
tisnúc k hrudi dieťa vrele —
a pod ňou sa priepasť stele,
len hnúť — všetko prestane,
konec bôľu, pohane —
Ešte na hrad pohľad matný,
ešte decku pobozk vzňatný, —
jej zúfalstvo, nevoľa,
dosahuje vrchola —
Len krok odpäť — neodpäla:
žiaľom, bôlom — skamenela...

*

Na svadbiacom sa zámku poplach, zmätok,
holúbkom plachým prchla povoľa,
a v úžas zmenil radostný sa sviatok:
zvesť zchvelá leti dokola:
»Niet ženicha, niet... Kde je, kde je?«
Nevesty srdce tesknosťou sa chveje.
A zase šepot clivý dokola:
»... Zjav devy s deckom skamenelý
pri zámku, kde tá zápoľa —«

Mlk v hrade, siene vyprázdnely...

A dedič? Darmo schodiš za nim svet —
na veky zmiznul, niet ho, niet a niet...

Storočia prešly — Zámok v prach sa rúmi,
o zašlej sláve snuje teskné dumy,
tam netopier sa hniezdi, sovisko
a škulinami hvízda vetrisko...

No na zápoli stojí celá,
v náruči s deckom, skamenelá...

Pred oltárom.

Povesť.

Napísal *Ján Čajak.*

(Pokračovanie.)

Konečne prišiel deň očakávaný. Skoro celá dedina bola na svadbe. Každé sa to usilovalo čo najokázalejšie sa ukázať. Boľo bol ani na obrázku, len bol trocha bledý. Všetko mal na sebe nové, počnúc od čižiem na harmoniku až po košeľu vyšívanú, dar to nevestin. Na prsiach a za klobúkom mal pripätý prútik rozmarínový s červenou stuhou. Z vačku trčal mu rožtek bieleho ručníka so širokou čipkou a vyšitým červeným pamukom venčekom a v ňom meno jeho, — tiež dar nevestin.

Mladá bola oblečená v hodvábnych menistej farby šatách a na hlave mala biely, ružovými púčkami okrášlený čepec. Všetci na nich pozerali. Po zvyčajných rečiach starejšieho a oddavača nastalo lúčenie. Mať privinula Zuzku k sebe, rukou urobila jej krížik na čelo, bozkala ju a utrela si slzami naplnené oči. Otec ich tiež požehnal. Zuzke, keď objímala si deti, vyhŕkly slzy. Úzkostlivosť, ba výčitku cítila, či neobetovala deti svojej sebeckosti. Boľova mať tiež plakala, keď im žehnala. Boly to slzy radosti. Boľo necítil sa dobre. Bol ako na tŕni. Všetci naňho pozerali ako na nejaký div. Rád by sa bol už striasol všetkého, aby už raz bol tomu koniec. Stiesnenosť ho ovládala, lebo len teraz začínal chápať vážnosť položenia. Do týchto čias mu to bolo také niečo ako hračka, ako čo by sa to ani stať nemohlo. Vôbec nemyslel to ozajstne. Teraz, keď len jeden krok a mal prestať jeho mládenecký život, bolo mu ho ľúto.

Zazvonili na sobáš. Sprievod sa pohol. Všetko bolo na ulici, čo len chodiť vládalo, vidieť svadbu. Keď išly popri domku Aničkinom, Boľo kukol nepozorovane v tú stranu, či jej nevidí. Strach ho ovládal. Ak by teraz tak pribehla a pred všetkými vykričala ich ľúbosť a jeho neveru, s nôh by spadol. Nevidel nikoho a tak trocha uspokojený kráčal medzi družičkami. — —

Stáli pred oltárom. Učiteľ s kostolníkom zaspievali. Sviece na oltári horely. A oni dvaja stáli jeden pri druhom. Nepozrel na ňu, ale cítil jej blízkosť. Úzkosť veľká opanovala mu srdce. Cítil sa

hriešnym, verolomným. Myslel si: „čo len tá tam robí? Môž' byť, plačom sa zajde. Koľko ráz sme si sľubovali vernosť — a ja tu pri tejto! Kto vie, či teraz v zúfalstve neurobí si niečo?" Slnečný lúč cez okno padol mu práve na tvár. Obrátil sa trochu k Zuzke. Videl jej tvár osvetlenú. Zbadal jej okolo očú drobné vrásky a od nosa k ústam hlboko ťahajúcu sa čiaru. Na hornej pere zaleskly sa drobné chĺpky, postava jej nemala nič dievčenského na sebe. A to všetko práve teraz také jasné bolo. A v duchu videl tú, ktorú pre bohatstvo odsotil. Tú peknú, štíhlu postavu, té hladké líčka, ústa ako jahoda červené a svieže, a té oči, ach, té oči s takou výčitkou naň hľadely. Tak by sa bol rád niekde ďaleko, veľmi ďaleko odtiaľto videl. Tak by bol rád vykríkol plnými plúcami: „Ľudia, nie túto, ale tamtú milujem!" Nemohol. Hrdlo mu bolo suché. Pretiahol si ručníkom tvár. Ručník ostal vlhký od potu.

A vtedy zavzneły slová kazateľove. Začal o ustanovení stavu manželského ešte v raji. Prešiel na lásku a povinnosti manželské. „Len tam je Božie požehnanie, kde sa manželia milujú verne a podporujú sa. Či vieš, akú povinnosť berieš na seba, že ty nie len manželom, ale i otcom máš byť osiralým dietkam, a to dobrým, milujúcim otcom?"

A slová kazateľove hrnuly sa a padaly na hlavu Boľovu a každé slovo ťažký úder mu zadávalo. Hlavu klonil nižšie a nižšie. Zdalo sa mu, že nie pár minút, ale jedno desaťročie prebehlo mu nad hlavou.

„Otec, troch detí otcom si!" myslel. Teraz len videl jasne, že nie poľahčenie, ale ťarchu vzal na seba, pod ktorou už teraz kloní šiju.

A svadobníci zbadali, že v Boľovi niečo sa deje, i začali si šepkať a zvedavým zrakom pozerať naňho.

Niečo jemne dotklo sa jeho ruky. Bola to Zuzkina ruka. Trhol sa. „Hľa," myslel si, „tej je to už nie nové, ona smelo a isto stojí tu. Veď už bola tu, keď prvému mužovi prisahala vernosť až do smrti, a teraz zase mne. Nenávisť pocítil proti nej a odtrhol ruku od nej s pocitom, ako čo by ho bolo niečo uštiplo. Keď prišlo na prísahu, len ticho, sotva srozumiteľne odriekal za kňazom.

Bolo po sobáši. Svadba bola veselá. Muzika hrala, len tak vrelo, každé sa poddávalo pôžitku a nálade svadobnej. Len niekoľko starších ženičiek prejavovalo svoje mienky a zkúsenosti: „Už ako je, tak je, pani kmotra, ale sa mne to všetko nepáči. Pamätajte, že to nebude dobre."

„Pravdu máte," riekla druhá. „Veru sa i mne tak zdá, že je nie všetko v poriadku s tým Boľom." V tom priblížila sa jedna z nepovolaných, i zamĺkly a prešly na druhú vec v rozhovore.

Vo všeobecnej veselosti i Boľo okrial, ba i na Zusku sa usmial. Pocit pri sobáši ztratil sa, keď videl, ako ho obklopili všetci, ako mu vinšovali, a ako mu závideli. Keď videl tú hojnosť všetkého, bol pyšný. „Hľa, myslel si, to všetko je i moje! Tu som ja pánom."

Všetko sa veselilo. Len v dvoch domoch panoval smútok. Anička s matkou v ten deň pretrpely nevýslovné muky, zatvorené do svojej izbietky, do ktorej sa počula hudba. A u Kohútov tiež zavládol smútok. Kohútka ešte pred týždňom prala, žehlila všetko. Čepec si obnovila. Sukňu, áno i driek si dala prerobiť po móde, ba i múky nullovej kúpila na koláče. A považte, ľudia! Ju, Kohútku, nevolali na svadbu. Ju, ktorej mali čo ďakovať, že sa toto stalo. „Hanba a posmech!“ Od žiaľu, zlosti a hanby nevedela, kde sa má podieť. Čakala do ostatnej minúty a tu nič. I prišiel muž opitý domov, nemohla sa vyvŕšiť na inom, začala sa s ním vadiť. Z reči do reči, až konečne sa pochytili a Kohút milú polovičku svoju náležite poobracal, tak že nielen na chrbte, ale i pod okom mala modrý fľak, čo jej päsťou prilepil, keď mu ona desiatimi nechtami začala brázdiť tvár.

Že ju nezavolali, bola to jednoduchá vec. Zuzka, ako mladá nevesta, bola inými starosťami zaujatá. Málo sa starala, koho rodičia zavolajú. A rodičia, rozumie sa, Kohútku nechceli mať na svadbe. Keď Zuzka zbadala chybu, už bolo pozde.

III.

Boľo bol sťastný. Nové okolnosti, do ktorých sa dostal, zaujaly ho cele. Z dreveného domka, kde vyjmúc potrebného náradia, asi dvoch sliepočiek a jedného prasiatka nebolo nič, prišiel do priestranného kamenného domu. Kam sa len obrátil, všade videl hojnosť. On, ktorý doma niekedy i za dva týždne nejedol mäsa, teraz mal ho nazbyt. Keď sa prešiel po širokom dvore, okolo neho všade bol čulý život: tu husi gágaly, tam kŕdeľ kačíc sa tmolil, na smetisku černely a jarabely sa sliepky, ktoré na povel kohúta rýchlo sa sbily do guče. Šiel ďalej, počul kŕmnikov, ako valce okrúhlych, krochkať. V staji so dvadsať kusov rožného statku, jeden krajší od druhého, čakalo na mladého gazdu. V ovčienci kŕdeľ oviec chrumkal si suché vetvičky vŕbové. To všetko ho zaujalo, k tomu Zuzka milovala ho opravdove a on tiež bol opojený jej vrúcnosťou. Testiná mu volkala a tešiła sa z úplného blaha dcérinho, a otec, ten pozoroval a uškrnul sa spokojne, keď videl, ako začína lnúť ku statku. Chodil s ním, ukazoval mu všetko. Poúčal ho, čo jako má robiť a tešil sa, s akou rozkošou hladká junca po chrbte, ktorý cítiac dlaň gazdovu na sebe, prehol sa a obrátil hlavu k nemu, pozrel naň veľkým okom a šibol ho jemne chvostom, ako by ho chcel objať.

Spokojnosť množila mu tá okolnosť, že Anička odišla z Vážskej. Nemohla vydržať a preto sobrala si batôžtek a šla si hľadať službu do mesta. Keď jej nevidel, bledly upomienky na ňu a i svedomie bolo mu uspaté. Slovom, všetko šlo ani po masle…

Bol večer. Zuzka sedela s deťmi v izbe. Malého Paľka držala v lone. Chapec ovinul ruku okolo hrdla matkinho, ktorá hlavu sklonila mu k tvári. Cez deň veľa behal a skákal, nuž ustatý teraz chcel sa trocha pomaznať s mamou, od ktorej, odkedy nový otec prišiel, menej bozkov a pohladkania sa mu dostáva.

Zuzka vycítila, že keď sa oddáva s láskou mužovi, tým ukracuje svoje deti. Aby utíšila hlas svedomia, často, tak nenazdajky, keď deti ani nezbadaly, chytila ich, radom pritisla k srdcu a vybozkávala.

Deti vybadaly, že utratily niečo z materinskej lásky, čo predtým v takej hojnej miere maly. Najmä dve staršie ostaly chúlostivejšími. Janko cítil istú bázeň, ba tajné nepriateľstvo oproti otčimovi, od tých čias, čo videl za pecou utiahnutý (ta mu bola spadla lopta, ktorú mu Jano sluha práve v ten deň ráno urobil z kravskej srsti, nuž si šiel po ňu), ako vošla mať a za ňou otec. Videl, ako sa objali a bozkali. Chcel skočiť a rozdvojiť ich a povedať jemu, že je to „moja mama", no bál sa a preto čušal v kútiku. Ale mu stislo srdiečko a od tých čias vyhýbal sa „otcovi."

Teraz sedel za stolom. Písal na tabuľku. Za každou črtou stúlil ústka, ako čo by si tým chcel pomáhať. Prsty, ktorými držal písatko, mal prehnuté, čo ho tak tuho držal, a často, keď pochybil niečo, naslinil tabuľku a sotrel. Ťažká vec je i písanie!

Malá Marka na druhej stoličke pri ňom kľačala a obidvoma lakťami oprúc sa o stôl, strapatú hlávku majúc v dlaniach, prizerala sa, čo jej braček robí. Konečne zunovala. Šla k matke a obtierala sa okolo nej ako mačička. Zuzka objala pravou rukou Marku a bozkala ju na hlavu.

Stará Gašparka doniesla misu na stôl, z ktorej para vystupovala, a príjemná vôňa jedla naplnila izbu. Janko rýchle odložil si tabuľku a šiel i on k materi. Za gazdinou prišiel i starý, potom Boľo, naostatok paholok Jano.

Boľo, keď videl Zuzku obklopenú deťmi, zachmúril sa. Videl, že medzi ňou a ním sú deti, pre ktoré ona nepatrí výlučne jemu. Staly sa mu odpornými. Premohol sa, úsmev vysadol mu na tvár a, približiac sa k nim, pohladkal hlavu Paľkovu. Myslel si pritom: „Príde čas, keď budem hladkať môjmu."

Stará videla, že Boľo prívetivý je ku Paľkovi, usmiala sa. Bola rada, že zať rád vidí deti.

„Nemaznajte sa už toľko," hovorí, ale z jej tvári vidno, že sa nemrzí, „a poďte večerať. Ach, ty starý! či si len zaprášený. Ľaľaď, aká ti slama visí na golieri, nemohol si sa trocha oprášiť?" a sňala mu slámku s kabáta.

„To je už tak; keď človek je medzi statkom, nemôže byť ako pán," a sadol si za vrch stola. Stará sadla si k nemu na pravo, Boľo s ľavej strany, Zuzka medzi deti a Jano na konec stola. Chlapi vypili po sklienke, potom sa prežehnali. Všetci s chuťou jedli. Práca robí chuť. I Gašparovi malé perličky potu vystúpily na čelo. Složil lyžicu, utrel si tvár veľkým žltým ručníkom. Druhí ešte dojedali.

„Zajtra, keď nachováte statok, budete vyvážať hnoj na Zábrežie. Môže nastať odmäk, potom je už pozde," dával rozkaz Boľovi i Janovi. „Ty, Jano, ale musíš včaššie vstávať, lebo ani dnes ti nebol statok očesaný, keď som prišiel do staje. Kým som ja bol mladý, o takomto čase statok mi bol už vyholený ako lasica, a teraz za-

čína len plznúť, všade mu trčia ešte chlpy," a pozrel nielen na Jana, ale i na Boľa.

Jano sa poškrabal za uchom, chcel niečo povedať, no nechal tak. Boľo sa zahanbil a, ako by mu posledné sústo ťažko bolo išlo dolu gágorom, odkašlal si.

„Ty si nikdy nie spokojný," vraví stará, a prívetive pozrela na Boľa. „Nuž veď nemajú desať rúk. Hľa, včera celý deň vozili drevo až hen z Ráztok, prišli uzimení, nuž nie div, keď i zaspali trocha."

„I čo by si ty vedela! Staraj sa ty do kúdele a do kuchyne, ale nie do chlapskej roboty. Ešte ich budeš zastávať? Veď keď som ja bol mladý, ani som nevedel, čo je ustalosť. Či sa dosť nevyspia? Ľahnú si o deviatej. Ojjej! Veď sa teraz nie na dva, ale i na štyri boky môže vyspať. Mňa až mrle jedia od dlhého času v noci, čo sa nemôžem rána dočkať.

„No veď ty!" zase na to stará. „Čože sa ty máš k mladým prirovnávať, keď ti už roky tiahnu k siedmim krížikom. Starí nemôžu tak spávať, ako mladí."

Boľovi ťažko padly slová tesťove, ale mlčal. Zuzka cítila spolu s ním, no poznala i otca, že v gazdovských veciach je neústupný, preto len pozrela na muža, ako by chcela povedať: „Nechaj tak, veď to prejde."

Jano vyšiel von.

Starý zašíval si kapec. „Keď sa môže doma, načo by človek s každou maličkosťou bežal k majstrovi." Boľo si tiež našiel robotu, na stole ležal *Hlásnik*, nuž ho prezeral.

„Pozriže," vraví tesť, „či nieto v ňom nejaký liek pre statok, a hneď ho i odpíš, tam do písanky. Tam je za zrkadlom. Môžbyť, že sa nám ešte i zíde, ako pred piatimi rokmi, keď sa nám to tie dve kravy boly od ďateliny zduly. Nebožký Martin bol v Hlásniku vyčítal ešte za mládenectva liek proti zdutiu. Nuž vravel: ‚Zkúsme ho, apo.' ‚Ja nedbám, už či tak skapať, lebo inak, reku môžeš. A osožilo. Tažе, Martin, reku predplať toho Hlásnika, lebo dobrá rada stojí groš. Od tých čias nám chodí. Pravda, od smrti Martinovej ho len Zuzka čítava, a tá, vieš, viac sa stará o chýrnik, ako o osožné veci."

„Nuž a či som sa nenaučila z neho, ako mám sliepky chovať, aby nám čím viac vajec naniesly?" bráni sa Zuzka.

„No veď je nič," vraví starý a usmial sa, „veď ja len tak. Ale, dievka moja, sliepka ti znesie, koľko má zniesť. Keby ti zniesly denne aspoň po dvoje, to by som už uveril; ale takto, keď mrzne, až ti v nose stydne — môžeš ich chovať i pirohami, neznesie tá ani jedného.

„Čože by si ty uveril," vraví jeho prirodzená oppositia, ačkoľvek mierna, „ale už dosť.. Deti, spať! a ráno vstať, chlieb jesť, aby neplesnel."

Vdova Lasková bola z tých vzácnych starších paní. Ona pri svojom bohatstve nehľadela úkola života v tom, ako vynikať, ako hrať čím väčšiu dámu a obdiv si vydobyť, nie, ona žila jednoduchým životom. A podivné! všetko to, za čím sa iné ženú, ona obsiahla bez ťažkosti: i úctu i vážnosť a, čo je hlavné, lásku. Chudobný i bohatý, keď ju navštívil, práve pre túto jej vlastnosť sa dobre cítil. Bohatý preto, lebo videl všade pohodlie, chudobný zase preto, lebo v jej byte nebolo ničoho, čo by jeho mohlo zaraziť, čo by naňho kričalo: „pozri, aké tu bohatstvo, aký prepych, aký vkus." Nie, v jej vkusne a pohodlne zariadenom dome nenašiel si drahého, vyrezávaného „altdeutsch", alebo viac na hračku ako na potrebu súceho secessionistického náradia, všade, v každom kúte videl si to dobre známe, „staromódne", „zdedené". Mala cit k tým starým pohovkám, divánum, stoličkám, ktoré jej pripomínaly celú minulosť, rodičov, vôbec všetko. Nevyhodila ich na pôjd. Ako? Veď, hľa, na tamtej pohovke jej matka punčošky pletávala; keď ona pribehla k nej, tak rada ju po kučeravých vláskoch hladkávala a tak milo na ňu pozerala. Tam ten orechový stôl, pri ňom sedával otec a z veľkej penovky fajčiac písaval. V tamtom zase kúte, takom útulnom, je malý kvetistý kanap, pri ňom malý vyrezávaný stolík stojí. O koľkých nádejach, koľkom blahu by vedel rozprávať! Keď tam sedávali, tam snuvali plány do života, on, muž drahý, a ona. Často sadla na to miesto, keď sa zmrklo, a snívala, predstavujúc si dni minulosti. Nie, ona nemohla sa odtrhnúť od týchto svedkov svojho života.

Mala i druhú zvláštnosť, tú, že na čeľaď nehľadela ako na zaplatený nástroj, ale ako na človeka. Nepozbavovala svojich ľudí najvzácnejšieho daru, povedomia, ale láskou, dobrotou a vážnosťou svojou vydobyla si ich lásku a opravdovú úctu. Hľadela ich poznať a podľa toho potom konala. Pri jej stole hostia nikdy nepočuli téma o slúžkach, ponosy na ne, ale čeľaď ani sa netriasla, nerobila všetko naopak od ľaku a hanby, keď obsluhovala, lež pokojne, povedome, pozorujúc na obodrujúci a odobrujúci pohľad a pokyn panin.

Anička prišla k tejto panej do služby. Prišla s krvácajúcim srdcom, od ľudí ponížená a povláčená. Precítila toľko bôľu od neho a od ľudí, a prečo? Preto, lebo bola chudobná. Bola ona príčinou toho? Ale to už je raz tak, že čím nešťastnejší je človek, tým je i obchádzanejší, skoro, môž' povedať, opovrženejší. Ľudia zriedka kedy postarajú sa o to, aby hojilí rany, radšej ich otvárajú, alebo ponechajú jatreniu, a taký nešťastník, alebo nešťastnica vlečie život svoj medzi ľuďmi, kresťanmi, ako na púšti. Zriedka kde najdeš sám sústrasti a pomoci a vymiera z teba cit lepší, stvrdne srdce a zanevre na svet. Šťastny ten, kto svojou silou prebije sa z toho umŕtvujúceho poníženia. Ale koľkí hynú pomaly i duševne i telesne.

Marka, kuchárka pani Laskovej, tučná, s rukami ako války a na lakťoch jamky, chod mala trocha kačičí, — bola samá veselosť. Úsmev jej neschádzal s tvári, alebo si húdla pod nos niektorú pesničku.

Hneď ako prišla Anička, spriatelila sa s ňou. Vyrozprávala jej všetko, aký je tu život, aká pani, aká robota.

„Neboj sa nič, hovorila k nej, bude ti dobre. Pani je samá dobrota. Pravda, že robiť žiada, nuž ale načože sme? a keď si poriadiš, porobíš, nuž máš svätý pokoj. Nemá ťa kto naháňať z jednej roboty do druhej, že ani nevieš, ktorú začať a ktorú dovŕšiť. Na nedeľu ťa zavediem k mojim kamarátkam. Obznámiš sa i s Julkou Makovníkovie, — vieš, to ti je stonoha! No na tej sa nasmeješ a čo by si hneď polomrtvá bola. Má milého, Miška Drozda... trocha škúli a je trocha pehavý, ale zato poriadny takto šuhaj. Na jaseň sa chce oženiť a na svoju ruku začať remeslo. Vidíš tam i Jožka Kotlára; som zvedavá, čo povieš naňho, či sa ti bude páčiť. Teraz musím odísť do mesta, kúpiť čo treba; za ten čas môžeš trocha poriadiť."

Anička ostala sama v cudzom dome. Takou opustenou sa cítila. „Čo robí matka?" myslí si. „Iste tiež žiali za mnou... Aká je veselá tá Marka, aké nádeje má... Každý, len ona nie, len jej nikto nedožičí." I zaplakala.

V tom žiali ani nezbadala, keď otvorily sa dvere a pani vstúpila do čeľadnej. Ako ju zazrela, strhla sa od ľaku, že ju vidí pani bez práce. Chytila rýchlo metlu a už začala zametať, a pritom zohla hlavu, aby nebolo vidieť, že plakala.

Pani pristúpila k nej a svojím milým hlasom prihovorila sa: „No, ako, dievka moja, si sa už obznámila u mňa? Či ti už Marka ukázala, kde je čo?"

„Áno," odvetila Anička tichým trasľavým hlasom.

„Veď ty plačeš? Vari sa ma bojíš?"

„Nie, ale mi je za mamou ľúto," vyhŕklo z Aničky.

„Verím, verím, dievka moja. No veď ty privykneš. Len buď poriadna a usilovná, postarám sa o to, aby si nemala príčiny žialiť za domovom," a pohladkala ju po líci.

Anička prekvapená pozrela na paniu. Jej veľké, modré oči vďaku a oddanosť vyrážaly. Akoby nie? Pani neštíti sa snížiť k sirote, slúžke, povypytovať sa, potešiť, ba ešte i pohladkať. I chytila a poľúbila jej ruku.

„Dobre, už je dobre; vidím, že máš dobré srdce. Len veselo a neboj sa nič. Počkaj, aká ty budeš ešte veselá," a vrátila sa do svojich izieb.

Aničku okriala. Pomaly začala sa uspokojovať; pravda, ťažko jej bolo vyhladiť minulosť zo srdca. Ale oddala sa do práce, chcejúc tak zabudnúť na všetko. —

V nedeľu popoludní pani Lasková prepustila i Marku i Aničku, aby sa šly niekam zabaviť, pravda, tak, že na čas budú zase doma. Marka sa vyparádila, i Anička obliekla sa poriadne. Šly po Julku Makovníkovú. Len tak šuchotalo za nimi od vyškrobených sukieň. Julku našly sedeť pred zrkadlom. Sviečka pri nej horela a želiezko pohodené svedčilo, že Julka s krčkaním vlasov je už hotová. Bola chrbtom proti nim obrátená a do veľavýznamnej práce tak pohrúžená, že ani nezbadala, kedy prišly. Páperovú štetôčku namáčala do púdra

paninho a natierala si tvár. Pritom skúmala si tvár, ako jej lepšie pristane, vše zažmurkla, zas ústa stiahla na šušovičku, tu zase zahryzla si do spodnej pery, aby bola červenšia, ba nezabudla sa ani usmiať, aby tak mohla ukázať rad zdravých bielych zubov.

Marka nemohla sa zdržať smiechu, keď videla, čo jej kamarátka vystrája, i zasmiala sa hlasno. Julka vyskočila, od ľaku i púdor mala prevrhnúť. Ale keď videla Marku, zasmiala sa tiež a privítala ich, zvedavo prezerala si Aničku, ktorá ostýchavo stála. Ešte sa neboly videly.

„Toto je moja nová priateľka, i ona slúži u pani Laskovej — volá sa Anička.“

Julka prívetive sa usmiala, a keď si ju ešte raz skúmavo obzrela, tak sa zdalo, že bola s ňou spokojná. „Sadnite si, kým sa oblečiem. Moji páni šli, chvalabohu, do Závodia navštíviť rodinu. Neprídu len zajtra, nuž myši sú slobodné, keď kočky niet doma,“ a významne pozrela na púdor, ktorý hneď vzala a odniesla do paninej izby. Keď prichádzala nazpäť, bola cele premenená. Hlavu mala trochu nazad nahnutú, na tvári ustarostený výraz. Ruky v lakti zohnuté, dlane ovisnuté, neprimeriavajúc ako macko keď tancuje; prichádzala malým krokom. „Juli, Juli!“ napodobňovala panin tenký hlások. „Kdeže si sa podela!... Ach! to je už nie na vydržanie s tou čeľaďou . . . koľko sa musí človek s ňou zhrýzať.“ Hlas prešiel do žalostného tónu. „Nuž ale kdeže si, ty daromník daromný!“ a dupla nohou. Tvár sa jej premenila, z boľastného výrazu prešla do zlostného a hlások, predtým tenulinký, do dosť hrubého.

Marka mala sa puknúť od smiechu; i slzy jej vyhŕkly, keď videla, ako Julka napodobňuje si paniu. Anka tiež nemohla sa zdržať smiechu.

„Aleže sa už obliekaj. Pôjdeme sa kĺzať na lúku za mestom.“

Julka otvorila kufor. Vrchnák bol cele oblepený rozličnými značkami a obrázkami. Vytiahla na vrchu položené a do papierov pečlive zapakované, ohromné medovníkové srdce, dar Miška Drozda, a za ním potrebné šaty.

Konečne sa obliekla. Pozvŕtala sa ešte na pravo i na ľavo, prešla rukou sukne, či jej je niektorá nie dlhšia ako druhá. Vypytovala sa Marky, zase Aničky, či toto alebo druhé jej svedčí; konečne položila si na hlavu svetlý teplý ručník, zapäla ho ihlicou, ktorej hlávka mala podobu ruže, a takto vyparádená vyšla i s kamarátkami na ulicu. Tam stretly sa s Miškom Drozdom, akoby náhodou, ale nos od zimy očervenelý nedal odtajiť, že veru on po ulici už dosť dlho chodí a čaká, aby mohol sa sísť s predmetom svojej lásky. Pridružil sa k nim.

Na ľade našli už mnohých. Tam bol i Jožko Kotlár, vysoký, plecnatý šuhaj. Keď ich videl prichádzať, šiel im oproti. Marka, ako ho zazrela, radosťou jej tvár zažiarila, ale len na okamih, lebo hneď sa pretvárala na vážnu, ba smutnú. Mrzelo ju, že Miško čakal svoju milú, a on nie. Len keď sa dozvedela, že ju čakal pred domom, ale ona už bola odišla k Julke, vtedy sa uspokojila.

Bolože to radosti, smiechu, žartov. Šuhajci sa rozbehli napred po ľade a leteli, len tak hvižďalo im popri ušiach. Dievčatá za nimi, od ľaku kričiac, keď tratily rovnováhu, čo obyčajne až pri konci kĺzky sa stáva. Vďačná náhoda vždy tak chcela, že priskočil šuhaj na pomoc a ulapil v svrchovanom čase v nebezpečí sa nachádzajúcu: nuž a to len nemôž' zazliť, že niekedy sa stalo, že tuhšie ju oblapil a privinul a ruka v ruke ostala i potom, keď už prestalo nebezpečenstvo.

Najveselšia bola Julka. Práve chcela ukázať kamarátkam, ako kujú klince cigáni. Jednou nohou totiž kĺzala sa, druhou opätkom ťkla o ľad — keď sa sošmykla a spadla.

Anička zprvu bola ostýchavá, áno i ľúto jej bolo, že je tak opustená a druhé majú sa s kým zabávať. Ale pozdejšie nemohla udolať — kĺzala sa i ona. Raz sa potočila, a vtedy Štefan Struhár zachytil ju za rameno. Zostrašene pozrela naňho svojimi veľkými, modrými očami, ale potom úsmev vďačnosti preletel jej okolo úst a zašeptala: „ďakujem."

Štefan pri pohľade tom pocítil príjemnú teplotu. Pustil ju, ale pozoroval a prirovnával ju ku druhým. Anička zapáčila sa mu. Jej štíhla súmerná postava, čistá tvár a pekné črty pútaly ho, hoc bola chudobnejšie oblečená ako iné.

Zmrkalo sa, keď sa vracali domov. Marka s Aničkou šly spolu. Jožko sa pridružil k nim i so Štefanom, ktorého tade viedla cesta.

— — — — — — — — — — — — —

Kamarátky, keď si poriadily, ľahly si. Marke sa nechcelo zaspať, a bola zvedavá, aký dojem na Aničku urobil Jožko, preto reč vždy obrátila naňho. Anička odpovedala na krátko, bo jej ťažko bolo okolo srdca, keď videla, akú radosť cíti Marka, — a u nej už všetko prestalo. Nemohla sa zdržať, zaplakala.

Marka zostrašená skočila z postele a prišla k nej. „Anička, čo ti je! Som ťa vari urazila, a či čo, že plačeš?"

Anička dusila v sebe plač, slovo nemohlo jej prísť na jazyk.

„Povedz, čo ti je? Buď eti ľahšie na srdci, keď sa vytúžiš."

I neodolala nahováraniu a rozpovedala Marke všetko.

„Už si ty len vinovatá stvora, takto sa trápiť," hovorila Marka, usádzajúc sa na jej posteľ. „Nuž ale sa ty máš pre jedného chlapa zmárniť zo sveta? No to už nie a čo by bol zo zlata! Daj ti mi Bože! Ja by som teraz just veselá bola, aby si nemyslel, že mi srdce puká za ním. Máš ty za kým banovať, radšej ďakuj Pánu Bohu, že ťa zachránil od neho, keď je taký nestály. Len keby sa mňa opovážil nechať!... Pravda, mňa môj Jožko nenahá, lebo sa on bojí, že ho ja ešte nahám. Vieš, keď si chceš milého zadržať, nikdy mu neukáž, ako ho veľmi rada máš, že lipneš za ním. Oj, Bože chráň! Nech on za tebou chodí, modliká, a ty len skúpe, vše sa usmej, vše zase pozri naň, ale pri druhom okamihu ako by si oň nestála. Tak! nech im srdce puká! Vtedy sa nestanú nevernými, ale sú vždy ako na trní a vzdychajú — sviečku by na štyri kroky zhasili."

„Ozaj, čo povieš na Štefana Struhára?" spytuje sa ďalej. „Tu,

neďaleko, je u najlepšieho šustra za pomocníka. Je, vieš, takto dosť dobrý šuhaj, a nie je ani špatný; ale zato šak je nie taký, ako Jožko?... A má vraj už i pár stovočiek zgazdovaných. Len, vieš, je taký tichý, a ako by bol hrdý, ešte ani teraz nemá milej...“

A hovorila ďalej, kým jej na oči neprišiel spánok.

Anička pomaly sa uspokojila. Nová myšlienka dala jej iný smer. Nesúhlasila vo všetkom s Markou, ale slová: „Ja by som teraz bola práve veselá, aby si nemyslel, že mi srdce puká za ním!“ zunely jej v ušiach. Nové okolnosti životné a vliv nových osôb začínaly prácu na duševnej premene Aničkinej.

Odkedy Boľo stal sa zaťkom u Gašparov, veľmi sa premenil. Držanie mal vážnejšie, i veselosť zmizla z tvári. Býval viac zamyslený, len keď sa pozabudol, čo zväčša stalo sa, keď si vykračoval popri juncoch, — ktoré len nedávno boly jarmené a kráčaly rýchlym krokom, tak že ich musel chytiť za retiazku a zadržiavať v behu, — vtedy zaleskly sa mu oči dávnym veselým bleskom, obzrel sa opatrne, či ho ľudia vidia, a potom pleskol bičom, až tak v ušiach zcvendžalo.

Bol už skoro rok ženatý, čo je práve dosť na to, aby okrem lásky k žene, ktorá už ďaleko nebola tak silná, ako v prvé týždne, mal času pozorovať i iné veci a okolnosti, jeho sa týkajúce. Začal badať, že nie je všetko zlato, čo sa blyští a že bohatstvo je ešte nie všetko; veď ku blahu chýbalo mu najväčšie: sloboda. Hneď na začiatku zbadal, že je viazaný, že mládenecká sloboda je tam. Keď počul hlas píšťalky, alebo smiechot bujnej mládeže, ktorá večierkom schádzala a rozchádzala sa s priadok, alebo s hier, vždy ho to dotklo. Ale zase, keď videl ženu, ktorá s takou láskou ľnula k nemu, nuž tieto dojmy rozplynuly sa.

Znepokojovala ho panovačnosť tesťova, ktorá netrpela odporu. On bol gazdom a pánom v dome. Žiadal od všetkých poslušnosť a presné vykonávanie rozkazov. Starý nemohol rozumeť Boľa. On skrze pomoc zaťovu hľadel zveľadiť majetok a chcel ho práve neúnavnou prácou zachrániť pred ľahkomyseľnosťou a korheľstvom, ktoré pokladal za výplyv lenivosti.

Ale Boľo bol od malička hýčkaný matkou, vdovou, ktorá dovolila mu mnoho, a tak navykol slobodne si počínať. A teraz má robiť ako stroj, bez myšlienky, bez slobodnej vôle. I ťažko mu bolo znášať jarmo toto. Čím väčšmi sa spieral, tým väčšmi ho tlačilo. Najmä bôľne sa ho dotýkalo, že čokoľvek urobil, starý na všetkom našiel niečo, a obyčajne potom poznamenal: „Nebohý Martin, ten by to takto a takto.“ Starý nemyslel to zle, ba práve pozbudzujúce, lebo veru Martin tiež inak nerobil; ale Boľovi čím diaľ, tým ťažšie to padlo, začal cítiť istú nenávisť oproti starému, áno i proti nebohému Martinovi.

Že nepokoj nevypukol, bolo ďakovať len testinej, ktorá svojou miernou povahou všetko zahladila, starého zahriakla, Boľa zastala i pochválila. V taký čas mu ešte i povoľkala tu v jedle, alebo v inom, čo rád mal. Zuzka tiež hľadela zahladiť nepríjemný dojem.

bolo, ba že svokra cíti proti nej istú nepriazeı
V jeden deň deti hraly sa pred domom na ul
tečúcu vodu a púšťaly dolu vodou triesočky,
„Ach, čože mi robkáte, deti moje, čo?"
„Ihráme sa, stará mama", odvetí Marka,
rúčky v kalnej vode.
„A malý Paľko, ako sa zamazal a celý je
vaša nemá času na vás dozreť"... a vzdychla
„Čo robia doma?" spytuje sa Janka.
„Neviem; mama varí, stará mama riaďa v
„Ach, deti moje," skočí do reči Jankovi,
Váš otec už umrel; tam ho, hľa, pochovali. Te
je len otčim," a slzy ju zalialy.
Deti pozeraly na ňu udivene. Janko a Mar
že otec im umrel; nuž ale tento im tiež bol o
kázaly volať i stará mama i mama, a teraz za
im vraví, že im je nie otcom.
„Len sa pekne bavte a na Paľka pozor da
V ten večer, keď Zuzka sobliekala deti pri
daj dobrú noc starému otcovi, starým matkán
malý Paľko. „Ni apovi, apo umiel tam —" a
by bol chcel ukázať, kde leží pochovaný.
Všetci sa strhli. Boľo zbľadol.
„Kto vám to takú hlúposť povedal?" spýta
Voľky-nevoľky Janko vyrozprával všetko.
„Tá tiež nemá rozumu, a vy —" obrátil sa
viac nepočujem takého od vás. Toto je váš otec
Boľo sa najlepšie cítil na poli, keď bol sám
V taký čas prinavrátila sa mu veselosť.
Bol krásny jarný deň, taký, ako býva, ke
holiach a vyšších alebo tônistých miestach ešte
už nie taký ligotný, ako v zime, bez lesku, líz

naháňajú sa a vo vzduchu, vysoko, smelo mihoce sa škovránok a spieva, napĺňajúc povetrie svojimi milými trillami. Chladný vetrík zaduje tu i tu s hôľ a v modrine oblohy krúži krahulec.

V takýto deň oral Boľo. Dobre sa mu oralo. Volky šly rovno, pluh rýpal zem len radosť. Na konci brázdy zastal, stykom očistil lemeš, sňal klobúk s hlavy a prešiel si ručníkom čelo, na ktorom sťa drobná rosa vystúpil pot. Tak ľahko mu bolo okolo srdca. Večerilo sa, keď vracal sa domov. Pocit dnešného dňa zrkadlil sa mu na tvári. Veselo stúpal, i vŕzgot koliesok mu bol príjemný. Už bol blízko dediny, keď sa stretol s tlupou chlapov, idúcich domov z hory.

„Pán Boh daj dobrý večer!“ — klania sa veselo Boľo.

„Pán Boh daj i tebe,“ odpovedajú chlapi.

Lačné volky pohly rýchlejšie, Boľo nemal času prihovoriť sa, musel sa ponáhľať za nimi.

„Ľaľaď!“ počul za sebou hlas Kudrov, „aký ti mi je hrdý, ako čo by už celý majetok Gašparovie bol jeho, a ono je tam len ako sluha.“

„Ako sluha! Tak je, ako sluha,“ dumá Boľo bôľne dotknutý. Zdá sa mu, že vidí jasne svoje položenie u Gašparov. „Nie, nie, príde čas, keď i ja budem mať právo, keď sa i ja zakotvím, i ja budem mať potomka.“

Anička už skoro dva roky slúžila u pani Laskovej. Marka sa už dávno vydala za Jožka. Anička nastúpila na jej miesto. Smútok prešiel, stala sa veselou, čo jej veľmi pristalo. Mala príčiny byť veselou. Štefan Struhár čím dial tým viac sa obšmietal okolo nej. Zprvu len tak ako by náhodou, pozdejšie schodili sa zo zvyku, tu na ulici, tam zase na prechádzke v nedeľu. Niekedy, keď ho nevidela, tak jej to čudné bolo, a on pri prvej príležitosti vyhováral sa, že nemohol vtedy prísť pre súrnu robotu. Ona sa usmiala, on tiež a spokojnosť cítili oba.

Tak ani nepobadali, už boli svoji, spojení mocným citom.

Vo Vážskej vdova Ondrášova, mať Aničkina, oprávala si domček. Pokrov šindľový dala obnoviť; keď slnce naň svietilo, len sa tak jarabel. Predok bol pekne obielený, obloky zväčšené a na konci nová staj. Ľudia, najmä pani sestry, veľmi vážne krútily hlavou. „Len ako môže, kde vzala toľké peniaze? Anička, pravda, slúži, ale za dva roky toľko len nemohla si zgazdovať. Hm, hm!“

Za Ondrášku najväčšmi zaujímala sa Kohútka. Tá tiež videla, že je to nie s kostolným riadom takto si obnoviť dom. Hádam len nenašla poklad? Zmoka tiež nevideli leteť do Ondrášov. Jedným slovom nebolo jej do strpenia, išla teda skúmať vec. Bolo jej trocha otupne, majúc Aničku na svedomí; trocha neistým krokom blížila sa k domu Ondráškinmu. Pozrela do dvora a tu vidí Ondrášku, ako umýva okná.

„Pán Boh pomáhaj!“ pozdravuje Kohútka.

„Pán Boh uslyš! odpovedala Ondráška a umýva ďalej.

„Hádam si bielila, že umývaš obloky.“

„Áno."

„Hm, pekný čas si si vybrala, dobre sa ti vysuší."

„Chvalabohu!"

„No, ale si sa len obnovila. Všetko veru veľmi pekne. Ach! i nám by bolo treba oprávať, toť keď ten veľký dážď pršal, celé mláky mi stály na pôjde, ba i do chyže mi tieklo. Ja práve najlepšie spím, — vieš, človek sa čez deň dosť umolestuje, — keď ti mi kvapne niečo na nos a o chvíľu zase. Strhla som sa, prejdem rukou po tvári a tu mokrô. Môžeš si predstaviť, ako som sa zľakla. Nazdala som sa, že mi to krv z nosa. Zažnem, a tu ti voda. Reku, kde sa vzala? Len ti tu zase kvap, kvap! Vtedy som ja zvedela, že čo je to. Vybehnem na pôjd a tu hup temer po členky do vody. Dobre som s nôh nespadla. Letím po koryto, aby som podložila, aj skĺzla som sa. Celá som sa zamazala. Ale čo má chudobný človek robiť, keď nedochodí!" a pozrela na Ondrášku. „Z toho, čo môj starý zarobí, len-len že máme na chlebíček, omastu a na té hábočky, nie ešte na oprávanie domu. Nuž a zadlžiť sa nechceme, lebo kedy a ako splatiť? Ani nezvie človek, len keď na bubon udrú."

Ondráška len robila svoje, neberúc si veľmi k srdcu reči Kohútkine. Na jej tvári nebolo badať ani starosť ani zármutok. Kohútka bola jej teraz tak malicherná, áno cítila isté zadosťučinenie a pýchu, že ľudia začínajú sa za ňu zaujímať. „Čakajte len," myslí si, „veď vy ešte inak budete pozerať na nás."

„Ako sa čas míňa," vzdychne si Kohútka, začínajúc sa nevoľne cítiť, že Ondráška jej len tak s pleca odpovedá. „Musím už domov... mám ešte ísť do Matejašov pre —"

Obrátila sa, lebo počula za sebou kroky. Zdúpnela. Anička prichádzala, a to nie samotná, ale s mladým človekom, pekným, mestsky oblečeným.

„To ste vy, deti moje?" skríkne Ondráška, nechá všetko tak a beží oproti nim, idúcky si utierajúc do zásterky ruky.

„Nečakala som ťa, len na pozajtra, a tak reku vyriadim za ten čas, aby všetko bolo v poriadku, keď prídeš, a tu hľa"...

„Veď som len vtedy mala prísť, ale pani veľkomožná dostali už druhú na moje miesto, nuž ma prepustili, že aby som pomáhala i vám i aby som si mohla došiť, čo mi načim, keď Štefan tak náhli." A pozrela s výčitkou naň, v tvári pravda nebolo možno vybadať veľký hnev. „Prišiel ma odprevadiť. Dostal od majstra dovolenie na dnes popoludnie."

„Chcel som si i obzreť, ako je porobené, aby mohlo byť všetko hotové. A mám i na fare robotu."

Ondráška žiarila radosťou.

Kohútka bola prekvapená, že stála tu ako Lótova žena.

„Ani som vás nezbadala, že ste i vy tu, pani strynká. Hádam pomáhate mame?" prihovára sa Anička Kohútke, a z jej hlasu vybadať, že nezabudla, ako jej priala táto žena.

„Ach, nie," trhla sa „len tak... šla som do Matejašov, tak reku cestou... Jaj, musím sa ponáhľať. S Bohom!" a odbehla. —

Bolo, nemajúc doma takej roboty, zabehol videť matku. Nemala

dreva narúbaného, tak sobliekol kabát, vysúkal rukávy a dal sa z chuti do práce, aby jej aspoň na pár dní narúbal. Matka sbierala polienka a ukladala ich pod stenu.

Práve sa trápil s hrčou, keď Kohútka vpálila.

I mať i syn sa začudovali, lebo nechodila k nim. Nemohla im zabudnúť, že ju na svadbu nezavolali.

„Ani by ste nemysleli, čo za novinu vám nesiem. Čo myslíte? Ondráškina dievka prišla, a ani nie samotná.“

Boľo sa strhol, ale za to sa pretvaroval, ako by ho to nič nezaujímalo. Miklúška zvedave pozrela na Kohútku, potom potajme na Boľa, aký to dojem urobí na neho.

„Keď prišla, nech prišla, prečože by si nenavštívila matku!“

„Jaj, veď vám ona len tak neprišla, ale naozaj. Veď som hádam na moje vlastné uši počula, keď si materi rozprávala, že už tu zostane, že si musí dohotoviť, lebo že je Štefan, — ten ktorý s ňou prišiel, už veľmi netrpezlivý. To sa vám takto stalo: Chcela som do Matejašov požičať si nácesty, chcem zajtra chleba piecť, nuž šla som popri Ondráške. Tá čistí, riadi o milých päť, ako pred sviatky. Zastala som na dve reči. Ale ani by ste nemysleli, aká vám je nadutá od nejakého času; ako čo by len pred nedávnom nebola si požičala za slamienok zemiakov, čo nemala už čo do úst strčiť. Len tak, čez zuby mi hodila niekedy: ‚Áno‘, ‚nie‘, ako čo by Boh vie čo!“

„No veď vám i mala za čo“ ozval sa Boľo, a hlas znel mu horko, „keď ste sa jej tak pousilovali dcéru zaopatriť.“ Hlas sa mu čím dial väčšmi triasol a červeň vstupovala mu do tvári.

„Ach, nuž, veď čože, vari ja? Pre mňa nemusela ísť, mohla sa pre mňa zahrdúsiť za kohokoľvek. Či som ja vari od sama seba?“

„Nuž a od kohože? Ktože vás prosil, aby ste nos pchali tam, kde vám netreba?“

„Boľo! syn môj, daj pokoj, čo hovoríš?!“

Kohútka vybadala horkosť Boľovu. „Aha,“ myslela si, „už je i tam nie všetko v poriadku. Tak sa zdá byť, že stará láska... Čakajte, ešte vám pridám.“ Sladký úsmev sadol jej na tvár a s naivným výrazom vravela: „Ach, nuž veď sa ty, Boľo náš, nemáš za čo hnevať na mňa. Veď si ty teraz gazdom, máš všetkého dosť; a Aničke Pán Boh tiež požehnal, a to majstra, a akého majstra!... Keby si videl, má striebornú retiazku, a prsteň — nech sa ztadeto nehnem, ak je nie zlatý, s veľkým červeným očkom. A chlapina ti je, no, vieš, len odmaľovať. On ti dal i s Aničkou na oprávanie domu peniaze. Na vlastné uši som počula, keď vravel, že chce videť, ako je porobené. A teraz ide na faru, pravdaže o ohlášky. A keby si videl Aničku!...“

„Pakujte sa, ztraťte sa! Vy čertova mať z pekla vyšibaná!“ kričí Boľo a pritom sa trasie od hrozného rozčulenia. Žily mu nabehly na sluchoch a na šiji ako prsty, oči horely nenávisťou.

„Boľo!“ vykríkla matka zdesená. „Čo je to?“

Kohútka nerozhodne stála. „Ale veď ja —“

„Áno, všetkému... a kto je toho príčin
na matku.

Stála pred ním zblednutá, zostrašená.
slzami nabehnuté.

Keď ju videl takú utrápenú, utíšil sa. „V
pite? Už prešlo.. "

Ako prišiel domov, Zuzka zbadala, že sa
príjemného stať.

„Čo ti je?" spýtala sa ho a skúmave poz

Boľo sa odvrátil od nej. „Nič... Daj mi
trápiš o mňa, že čo mi je? Vždy sliediš za m
pod dozorom. Nemôže človek nikdy nič urobiť, ab

Zuzka bola prekvapená. Ešte takej reči n

„Čo sa ti robí, že si taký? Čo som ti u
začal triasť, bola blízko plaču.

„Veď vy," riekol s odporom, „len pokúš
soplit viete," a zlostne pozrel na ňu.

V tomto okamžení nenávidel ju, ba zhnu
myslel si, „kúpila si ma, stará..." a odpľul.

Ten istý odpor cítil proti nej, čo pri sobá

Láska Boľova k Zuzke, najmä odkedy po
len sluhom a odkedy bledla nádej jeho na diet
pri zvesti o vydaji Aničkinom, vypukla v ňom

Dvere sa otvorily a vošla testiná, nesúc še

Boľo bez slova vyšiel von.

„Podajže mi, Zuzka, ten mliečnik," a poz
že plače.

„Čo ti je?"

„Nič, mamička."

„Nič ako nič. Pre nič neplačeme. Vari Bo

„Naozaj nič, len tak mi prišlo."

„Môž' byť, sa trocha poharkali," myslí si
býva. Muž a žena sú ako deti, v jeden okamih s
už sú zase dobre," a spokojne preciedzala mlie

Dejepisné záhady.

Rozlušťuje *Fr. V. Sasinek.*

XI.

Maďari.

Za Volgou (Atel), nad Kaspickým (Chvalinským) morom, na rieke Jajk (Geéch) bývali Pečenci; za nimi, na rieke Ural ale Mazari, ktorých aj Uzami nazývali [1]).

Poneváč Pečenci mnohokrát, prekročivší Volgu, páchali lúpežnícke vrútky na Turko-Bulharov, Kozarom poddaných, títo poštvali Mazarov proti nim. Mazari skutočne oborili sa na Pečencov a porazili ich [2]): jedna časť Pečencov vysťahovala sa západne za Volgu, vyhnala južných Turko-Bulharov s územia medzi Volgou a Donom bývavších a osadila sa tam [3]); druhá časť Pečencov však zostala i naďalej v predošlých sídlach svojich pod vládou Mazarov čili Uzov [4]).

Škoda, že cisár Konštantín nepoznačil ďalšie príbehy Mazarov! Šťastie, že na svetlo vyšla staršia od neho zpráva, ktorú nám zanechal Ibn Dasta (912) o území, kde za jeho doby bývali. Znie ona takto: „Medzi zemou Pečencov a Essegel-Bulharov leží prvá krajina Maďarov. Maďari sú pôvodu tureckého. Ich knieža tiahava s 20.000 jazdcami do bitky. Menuje sa Kende; to je názov hodnosti. Jeho vlastné meno je Dschilé. Každý Maďar je poslušný Dschiléovi, buď ich vyzve k útočnému alebo k ochrannému boju.

---

[1]) Sciendum est, Patzinacitas a principio ad Atel et Geech habitasse, iisque conterminos fuisse populos illos, qui Mazari atque Uzi cognominantur. Const. Porph. de adm. imp. c. 37. Sú, ktorí sa nazdávajú, že sa tu nemá čítať Mazari, ale Chazari. No smysel tých slov Konstantínových je jedine ten: že Mazari nazývajú sa i Uzi; jeden to národ, nie dva. Krem toho nasledoval by z tak vykladaných slov ten nesmysel: že Kozari poštvali Kozarov proti Pečencom. Jakože hľadať aj Kozarov na rieke Uralu, kde bývali Uzi čili Mazari? Že sa skutočne má čítať Mazari, vysvitne z poznámky na zprávu Ibn Dastovu a Al Bekriho.

[2]) Ante annos vero quinquaginta (950 — 50 = 900) ii (Mazari), qui Uzi nuncupantur, cum Chazaris conspirantes et coniunctis armis Patzinatzitas aggressi, superiores facti, sedibus eos suis expulerunt, illasque tenuere in hodierum usque diem. Const. Porph. c. 37.

[3]) Patzinatzitae, qui fuga evaserant . . . venientesque in terram, quam nunc incolunt, inventis illic Turcis incolis, debellatos eiecerunt, sedesque ipsi suas ibi posuerunt, tenentque iam hodie anum quinquagesimum quintum. Ib. Teda vyhnanie Pečencov skrze Mazarov čili Uzov stalo sa (950 — 55 =) 895 roku.

[4]) Sciendum est, quo tempore expulsi sua regione Patzinacitae fuere, nonnullos eorum sponte sua illic mansisse et Uzis cohabitasse. Ib.

Bývajú pod stanmi a vláča sa s miesta na miesto dľa hojnosti pastvíšť. Ich zem má veľkú rozšírenosť: na jednej strane siaha až k rímskemu (gréckemu, Ciernemu) moru, do ktorého vtekajú dve veľké rieky; meno väčšej je Dschejhun. Po brehoch týchto oboch riek bývajú a kočujú Maďari. Keď nastane podzim, tí, ktorí v blízkosti tých riek meškajú, tiahnu ta a prevádzajú rybárstvo, dokiaľ trvá zima. Na zemi Maďarov sú hojné lesy a vody; pôda je bahnistá; je však i úrodná obilná zem. Dľa náboženstva sú pohanmi (?). Panujú nad všetkými súsednými slovanskými kmenami, nakladajú im ťažké dane a zachádzajú s nimi jako so zajatými. S času na čas činia útoky na nich a odvláčajú zajatých do jedného prístavu rímskeho mora, kde ich predávajú gréckym kupcom za otrokov. Kupectvo prevádza sa tak, že Maďari grécky tovar, hodváb, pestré vlnené látky a iné veci za zajatých zamieňajú. Hovoria, že Kozarí predtým s nahádzanými náspami ochraňovali sa proti Maďarom a iným súsedom, pred ktorými mali strach" [5]). Tože územie Maďarov znal i Al-Bekri, veď o ňom písal: Madžgaria leží medzi zemou Pečencov a zemou Aškl v Bulharsku [6]). Porovnáme-li tie zprávy so správou cis. Konštantína (950) o území Pečencov, od Karpatov až za Dnieper rozhostených, vyrozumievame, že Madžgari prekročili tiež Volgu a odňali Pečencom územie medzi Volgou a Donom, ktorý sa vtedy menoval Uzom, tak že Madžgari dľa tejže rieky pomenovaní boli Uzami, ich územie ale Uziou [7]); Rusi však ich menovali Polovcami, buď preto, že sa z lovu živili, alebo preto, že po poli s miesta na miesto sa vláčili.

Kronika Gallova vypráva, že Plavci čili Polovci (1018) a Pečenci pomáhali Jaroslavovi, kráľovi ruskému, vo válke proti Boleslavovi Chrabrému, kráľovi poľskému; ale u rieky Bugu strašnú porážku utrpeli [8]). Od tej doby častejšie sa v dejepisných prameňoch pripomínajú; lebo, keď Pečenci — jako sme v predošlom odseku videli — buď vyzvaní (1048), buď za korisťou lakomí alebo od Polovcov stíhaní, hrnuli sa za dolný Dunaj do gréckej državy, Polovci ich sídla zaujímali a ku Karpatom sa priblížili. Nielen r. 1055 i ohrožovali a 1061 spustošili Rusko [9]), ale vtrhli i do Zagorie a od-

---

[5]) Hunfalvy-Schwicker: Ethnografie von Ungarn. Budapest. 1877. S. 131. Hunfalvy poťahuje tú zprávu na Maďarov, ktorých — vraj — Arpád bol uviedol do Uhorska. Nihil horum! Arpádovi Bulhari a Kozari, od Pečencov zahnaní a už (892) na Potisí bývajúci, nemajú nič spoločného s Maďarmi Ibn Dastovými.

[6]) Pič: Der nationale Kampf. Leipzig, 1882. S. 62. n. 33.

[7]) Quatuor quidem Patzinacitarum nationes, sive themata, nimirum Cuartzitzur, Syrucalpee, Borotalmat et Bulatzospon, ultra Danaprim flumen sitae sunt, orientem septemtrionemque spectantes, versus *Uziam*, Chazariam, Alaniam, Chersonem et ceteras regiones... Distat autem Patzinacia ab *Uzia* et Chazaria itinere dierum quinque, ab Alania dierum, sex, a Mordia dierum decem (itinere). Const. Porph. c. 37.

[8]) Rex (Jaroslavus) fugitivus, collectis viribus ducum Ruthenorum, cum Plaucis et Pincinakitis a tergo subsequitur, et ad fluvium Bugam

tial r. 1066 i do Uhorska[10]). Kráľ Salamon s vojvodami, Jesom a Vladis'avom, ich porazil, ba snáď pozostalých zajal a osadil okolo Matry, kde sú dosaváď pod menom Palóczok čili Polovczok[11]). Od tej doby v gréckych a našich dejepisných prameňoch Maďari prichádzajú pod menom Cumani, skrátene ale Cuni[12]).

Jako zo zprávy Ibn Dastovej sme vyrozumeli, Greci viedli kupectvo s Maďarmi v prístave Čierneho mora, za ktorým na rieke Kuma bývali Maďari: preto ich nazvali Kumánmi[13]). Pod týmto menom vtrhli do Uhorska druhýkrát r. 1086.

S trónu svržený kráľ Salamon, s väzenia vyšehradského prepustený, utiekol za Karpaty a, sľúbiv im územie v Uhorsku[14]), najal ich k válke proti kráľovi Vladislavovi. Kutesk, náčelník Kumánov, dal sa k tomu nahovoriť a s vojskom svojím vtrhol čez Karpaty do Uhorska, do Užgorodska a Berzavska.[15]) Kornikár síce vraví, že Kutesk a Salamon po utrpenej porážke spasili sa útekom: ale čo sa stalo s Kumánmi? Či boli všetci mečami posekaní alebo tí, ktorí vyhli seči, tiež sa dali na útek za Karpaty? O tom kronikár mlčí. Tak sa mi zdá, že nielen pozostalí, ale aj ich rodiny, ktoré chceli osadiť v zasľúbenom im území, zostaly v Uhorsku, a síce v Sabolči, kde sv. Vladislav dal pre nich vystaviť kostol sv. Petra v Kis-Várde[16]).

Tretíkrát (1089) vtrhli Kumáni zo Zagorie (Transsilvanie) do Uhorska a pri rieke Temeš prekročili i Tisu, vedení Kopulchom; boli však od kráľa Vladislava prevýšení. Tých, ktorí prišli do zajatia, dal osloviť, že obdržia slobodu, príjmu-li vieru kresťanskú; čo keď zasľúbili, osadil ich pri Tise. — Keď Kumáni doma dostali zprávu o porážke Kopulcha, vypravili poslov k Vladislavovi, hrde žiadajúc, aby prepustil zajatých, nechce-li zakúsiť ich pomstu. Vladislav odmrštil ich žiadosť a, soberúc svojich, čakal na ich príchod. Sku-

---

committere (pugnam), certus de victoria, conabatur ... Ex eo enim tempore Rusia Poloniae vectigalis diu fuit. Chron. Galli ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 403, 404 ad an. 1018.

[9]) Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 711.

[10]) A superiori parte Mezes, ruptis indaginibus, irruperunt in Hungariam. Chron. Bud. p. 127. Porta Mezes, porta Mezesina čili hraničná medza, meza, deliaca Zagoriu (Transsilvaniu) od Uhorska.

[11]) Petri Horváth: Commentatio de majoribus Jazygum et Cumanorum. Pestini, 1801, pag. 8. Slovesnosť. V Skalici, 1865, str. 367.

[12]) Chron. Bud., opisujúc podotknutú vojnu r. 1066, menuje Polovcov Cunami, prenášajúc pozdejšie ich pomenovanie na minulosť.

[13]) Petri Horváth: Commentatio, pag. 22.

[14]) Cui iuravit, quod Transsilvaniam provinciam proprietario (iure) sibi traderet, Chron. Bud. pag. 165. Jako mohol mu sľúbiť Zagoriu (Transsilvaniu), keď táto ešte nepatrila pod korunu uhorskú? Sľúbiť mu mohol len „kraj za horou“ (trans silvam) čili za Karpatami, kraj to, do ktorého sa vrútil aj skutočne čez Karpaty.

[15]) In provinciam castrorum Hung et Borsoa. Chron. Bud. ib. Zato mám, že do Užgorodu (Ungvár) a Beregu pod snažníkami Berzavskými.

točne aj pod Akusom vtrhli opäť do Uhorska, ale Vladislav ich opäť porazil a zajatých pridelil k predošlým. Potomkovia týchto tvorili potom vojakov ozbrojených lukom, maďarsky íj; čo zavdalo príčinu, že pomenovaní boli Ijászok a bývali okolo Jászberényа[17]).

Štvrtýkrát osadení boli Kumáni za kráľa Kolomana. Priviedol ich odbojný jeho brat, Almus. Ačkoľvek maďarskí dejepisci vyprávajú, že Koloman porazil Almusa pri Užgorode (1107), neskúmajú otázky: kde popadol Almus vojsko svoje?

Almus, kráľom Kolomanom pozbavený slovenského údelného kniežatstva, utiekol do Poľska ku kráľovi Boleslavovi III. (1103—1139). Tento pozval Kolomana k sebe na priateľské slovo, ale Koloman obával sa ta ísť, preto, že Almus zdržoval sa tam pri kráľovskom dvore[18]). Následkom toho Almus opustil Poľsko a odobral sa do Ruska, kde Koloman nedávno (1097) bol utrpel veľkú porážku od Polovcov[19]), a najal Polovcov a Rusov na válku proti Kolomanovi: teda s Polovcami a Rusmi pritiahol čez Karpaty k Užgorodu. Porazený od Kolomana vzdal sa mu na milosť i nemilosť. A s tými Rusami a Polovcami, ktorých bol Almus so sebou priviedol, čo sa stalo? Koloman podržal ich v krajine, aby ich mohol upotrebiť k nastávajúcim (s Čechami) a zamýšľaným (s Vlachami a Juhoslovanami) válkam[20]), ba snáď i k rímsko-katolíckym cieľom, k potlačeniu cirkve slovanskej[21]).

Že podržal Rusov v krajine, toho svedkom sú rozptýlené osady:

---

[16]) Gabriel Nagy v Tudom. Gyűjtemény r. 1836, IV, uverejnil nasledujúci nápis chrámu kis-várdskeho: Hoc templum divi Petri, Principis Apostolorum, honori, post amarissimae caedis, ad Bököny in inclyto comitatu *Szabolcsiensi* habitae, eotum vicum, gloriosissime reportatam victoriam, divus Hungariae rex Ladizlaus pientissime posuit anno Domini millesimo octuagesimo secundo. Jakokoľvek anachronismus je v roku 1082, je to predsa svedectvom o bojišti (1086) v Saboľči, ba snáď i o osadení tam Kumánov.

[17]) Petri Horváth: Commentatio pag. 54. Jo. Turótzi II, c. 57.

[18]) Ad quem rex Ungarorum venire, timens insidias, dubitavit. Erat enim Almus, Ungarorum dux, tunc temporis de Ungaria profugatus et a duce Bolezlaus hospitalitatis gratia sustentatus. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 448.

[19]) Ib. pag. 804, 861.

[20]) Anonymus B. r. n., pomiešav Almusa s jakýmsi Almusom, otcom — vraj — Arpáda, a pomiešav Kolomana s Arpádom, preniesol deje Kolomana z počiatku 12. stoletia do konca 9. stoletia, uviedol tmu do dejepisu Uhorska, skutočné deje Kolomana zaobaľujúc do bájok a svevoľných vymyslenín.

[21]) Bol horlivým rozširovateľom rímsko-katolíckej cirkve. Ut canonici in claustro et capellani in curia literatorie (i. e. latine) loquantur. Colomani decr. 53 ap. Péterfy II, 56. Monachi sciant regulam s. Benedicti: Ib. pag. 59. Pauler: Magyar nemzet története. Budapest, 1893, I, 230—247.

Vruzka, Rus, Ruska a (s pomaďarčeným menom) Orosz [22]. Podržal-li v krajine Rusov, podržal i Polovcov [23]. Škoda, že vo tme dejov Kolomanových dosaváď je tak málo svetla!

Piaty príchod Kumánov bol pod kráľom Štefanom II., keď (1124) Kumáni v odbojnej vojne s Grékami na Balkáne ztratili bitku, áno i khana svojho, náčelník Kumánov, menom Tatár, utiekol do Uhorska s hrstkou svojich. Peter Horváth je asi tej mienky, že títo Kumáni osadení boli v takrečenej „menšej Kumánii" pod Budínpešťou, medzi Tisou a Dunajom [24]. Štefan vôbec nadržoval Kumánom, tak, že keď sa domorodci sťažovali na ich nezbednosť, vyslovil sa, že za jedného zavraždeného Kumána dá, až vyzdravie, desať Uhrov obesiť [25].

Šiesty príchod Kumánov bol (1238), keď Kuthen, náčelník zakarpatských Kumánov, pritiahol do Uhorska. Keď Tatári podmanili si Rusov a Kumánov nad Čiernym morom, Kuthen, aby vyhnul tomu osudu, vyprosil si od kráľa Belu IV., aby sa mohol so svojím ľudom osadiť v Uhorsku, sľubujúc, že nielen prijme kresťanstvo, ale i verne slúžiť bude korune. S privolením kráľa pritiahol teda do Uhorska so 40.000 ozbrojencami a s ich rodinami; osadení boli na Potisí. Už po krátkom čase množily sa žaloby na ich nezbednosť, tak že kráľ núteným sa byť cítil svolať snem, aby sa tomu jak-tak odpomohlo. Uzavrelo sa, aby rozdelení boli po rozličných stoliciach; ale uzavretie toto zostalo bez výsledku: po prvé preto, že s tým uzavretím neboli spokojní ani župani stolíc, ani náčelníci Kumánov; po druhé preto, že ani nebolo času k uskutočneniu uzavretia toho, keď už Tatári dorazili k hraniciam krajiny. Z tej príčiny kráľ svolal županov do Budína (2. feb. 1241), k porade, aby bez meškania svolaná bola hotovosť válečná. Župani miesto toho aby poslúchli kráľa, dali sa mu činiť výčitky, že nadržuje Kumánom, a upodozrievali Kutenových Kumánov, že sú len predchodcami

[22]) Oppidum Ruthenorum, quod Oroszfalvam vocant, ante quadringentos annos Colomannus rex Pannoniae, deductis e Lodomeria et Galicia, Russorum provincia, colonis, condiderat. Istuanfi: Hist. l. II, 85. Leží v stolici novohradskej.

[23]) Institores regii fisci, quos hungarice Caliz vocant. Dipl. Colomanni datum monasterio s. Hypoliti (soboru nitrianskemu r. 1111). Ačkoľvek to „hungarice" zdá sa poukazovať na prepis pozdejšieho veku, predsa to „Caliz" poukazuje na Kumánov čili Chalisiov, Chvalisiov, poneváč pôvodne bývali nad Kaspickým čili Chvalinským morom. Slovenský Letopis I, 106, 108. Ten diplom poukazuje i na to, že Kumáni boli u kráľa vo veľkej milosti, keď boli správcami (institores) kráľovských dôchodkov. Chvalisi ap. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 782.

[24]) Rex autem Stephanus diligebat Cunos tum temporis plus, quam decebat, quorum dux, nomine Tatar, qui a caede sui imperatoris cum paucis ad regem fugerat, cum rege morabatur. Turotzius II, c. 63. Petri Commentatio, pag. 55.

[25]) J. Turóczi II, 63. Muglen cap. 49. Petri Horváth Commentatio pag. 59. Bonfin. Hanoviae, 1606, pag. 252.

Tatárov, prišlými vopred tým cieľom, aby naučili sa reč Uhrov a prešpehovali krajinu. Následkom toho kráľ dal postaviť Kuthena pod stráž. V tom Tatári boli už vrútili sa do krajiny, a spozorovano, že pod čierno-bielou zástavou Tatárov bojujú i Kumáni, ktorých si boli podmanili za Karpatami[26]. Uhri považovali to za dôkaz, že Kuthen skutočne prišiel do krajiny, aby ju zradil Tatárom. Kuthen bol zavraždený. Tým boli jeho Kumáni rozpálení k pomste: jední pripojili sa k Tatárom, druhí počínali si jako nepriateľ na svoju ruku, iní vysťahovali sa za Dunaj do Bulharska k svojim súkmenovcom, ktorých sa ta bolo do 10.000 vysťahovalo (1239).

Keď Tatári, spustošivší krajinu, nenadále odtiahli (1242), hlavná starosť kráľova bola zaľudnatiť krajinu; prilákal i Kumánov, ktorí boli sa vysťahovali, aby opäť na Potisí sa osadili[27].

Že po Tatároch bol veľký počet Kumánov v Uhorsku, je istinou. Čím viac pod Tatármi umenšil sa počet Uhrov, tým viac vzrástol počet Kumánov; áno, ako národ neslovanský, vítaní boli k vedeniu válok proti Čechom[28]. No i sám kráľ Bela IV. r. 1254, keď prišly nové smutné chýry o Tatároch, písal pápežovi: že — bohužiaľ — skrze neveriacich Kumánov len ochraňuje krajinu a nivočí[29]. Dotvrdzuje to i list pápeža Urbana r. 1264 na arcibiskupov, ostrihomského a kaločského, v ktorom horekuje nad tým, že Kumáni, ktorí pod tou podmienkou boli od kráľa Belu prijatí do krajiny, že sa stanú kresťanmi, buď tak neučinili, alebo potom od kresťanstva od-

---

[26]) His (Tataris) adiuncti erant haeretici et falsi christiani, ut possent exercere malitiam suam in Christianos. Chron. Mellic. ad an. 1042. Sunt sub eorum exercitu pessimi christiani et Comani, quos theotonice Valwen appellamus. Fejér: Cod. dipl, IV, 1, 213 ud an. 1241.

[27]) Dejiny kráľovstva uhorského II, 167—195. Petri Horváth: Commentatio pag. 56—62. Horváth - Klein: Gesch. v. Ungarn. Leipzig, 1867. I, 360 - 377. Hunfalvy—Schwicker: Ethnographie von Ungarn. Budapest. 1877. S. 235. Intermissa est dictorum paganorum praedicatio, donec ipsi Cumani post praedictam Tartarorum persecutionem de diversis Graeciae, Bulgariae et Serviae, et aliorum vicinorum regnorum partibus, in quibus erant divisi, in regna Hungariae ad dominum regem pro majori parte convenerunt, et fratres (Praedicatores), salutis eorum zelatores, decem fratres . . . procurantibus domino rege et regina . . . quia sine eorum adiutorio inter eos stare non poterant, eis ordinaverunt. Guido in chronico ordinis Praedicatorum cap. 6., p. 50.

[28]) Multitudo Cumanorum de finibus Ungariae prorumpens. Cosmas ad an. 1252. Cum maximo exercitu Ungarorum et Gumanorum. Annal. Salisb. ad an. 1252. Innumeram multitudinem inhumanorum hominum Cumanorum, Ungarorum et diversorum Sclauorum, Siculorum et Vualaorum, Vezzerminorum et Ysmaelitarum. Fontes RR. Bohem. III, 569 ad an. 1260. Srov. Petri Horváth: Commentatio pag. 115 - 119.

[29]) Cumanos etiam in regno nostro recepimus et (proh dolor!) per paganos hodie regnum nostrum defendimus, et per paganos infideles Ecclesiae conculcamus. Bela IV. ap. Fejér: Cod. dipl. IV, 2, 221 ad 1254.

padli, z kňazov činia posmechy, kostoly obracajú v maštale, kresťanské ženy a panny poškvrňujú a kresťanov vraždia[30]). Keď kráľ Bela uvádzal Kumánov i na iné miesta, menovite do Csallóközu[31]), odbojný jeho syn, mladší kráľ a „pán Kumánov", Štefan, r. 1266 uzavrel mier s ním pod tou podmienkou: že ani Bela do Slovenska[32]), ani vojvodkyňa Anna do Bosny a Mačvy nebudú vábiť a príjmať kumánskych barónov a vojakov, ale len sedliakov a dedinčanov[33]). Za doby kráľa Štefana V., ktorý si pojal i Kumánku za manželku, tak zmocneli a skrze zajatých sa rozmnožili, že hrozili záhubou nielen krajine uhorskej, ale aj krajinám súsedným[34]). Za doby kráľa Vladislava IV., ktorý preto, že sa narodil z matky kumánskej a príliš obcoval s Kumánmi, nazvaný bol „kumánskym", moc Kumánov vystúpila na stupeň najvyšší. Natoľko sa svrhol, že zahnav od seba manželku, cudzoložil s Kumánkami; úradmi, hodnosťami a spravou kráľovských dôchodkov obdaroval Kumánov. Títo, tým posmelení, zmocnili sa statkov cirkevných a svetských, zotročili domácich a zajatých, zahnali kresťanských kňazov a nútili zotročený ľud k ich mluve a k mahomedánstvu. Konečne pápežským legátom, Filippom, biskupom firmanským, pohnutý, r. 1279 svolal pohlavárov uhorských a kumánskych na poradu, v ktorej uzavreno a i od kumánskych pohlavárov prisľúbeno bolo medziiným toto: Kumáni

---

[30]) B. advertens regnum Ungariae consuetum numerosa multitudine fidelium abundare, propter incursionem Tartarorum crudelinm fuisse in cultoribus catholicae fidei ... diminutum ... Cumanos, a cultu catholicae fidei alienos, in regnum ipsum ea ... conditione induxit, ut ... renasci fonte baptismatis ... deberent ... Sed dum pauci de Cumanorum ipsorum *maxima* multitudine ... ad baptismale lavacrum pervenerunt, fidem dampnabiliter respuunt ... christianos passim et indifferenter perimunt. Theiner I. 270, ad an. 264.

[31]) Petri Horváth: Commentatio pag. 53. Pray: Dissert. 6, p 114.

[32]) Fejér: Cod. dipl. IV, 3, 72.

[33]) Quod nec ipse (Bela IV.), nec domina regina, mater nostra, nec Bela dux, frater noster, praedilectus (?), nec etiam domina Anna, ducissa, soror nostra, allicient, solicitabunt aut recipient Cumanos, barones, servientes vel aliquos homines nostros, preter rusticos et villanos. Theiner I. 287.

[34]) In ipso regno Cumani manutenentur, qui non solum alienigenis, sed etiam ipsius regni incolis atrociter sunt infesti et modo, apud alios minus solito preliandi, infantibus et senibus non parcentes, iuvenes et iuvenculas captivatos in sui ritus malicie deducunt consuetudinem, ita, quod potentiam suam taliter iam multiplicaverint per eosdem, quod ipsi Ungarie certum ex hoc imminet periculum et iactura, et terris eciam vicinis. Item in eodem regno manifeste heretici et scismatici confoventur, terrarum profugi aliarum. Ecce ipsa regina Ungarie est Cumana, proximi parentes eius gentiles sunt et fuerunt. Due filie regis Ungarie (Belae IV.) Ruthenis, qui sunt scismatici, desponsate fuerunt. Soror iuvenis huius regis Vathacio est tradita, Ecclesie inimico. Theiner I. 306–310. Relatio episcopi Olomucensis ad Pontificem (Gregorium X.) an. 1271.

do svagorstva a príbuzenstva ...
slobodu, zahraničných len podržia v otroc
stvách kaločskom, varadínskom, čanádsko
biskupi postarajú sa o ich pokrstenie [36].
vystal bod predošlej listiny od 23. júna
sa všetkých kláštorov, kostolov a majetko
sťanov, ktorých sa bezprávne zmocnili a
Sľuby kráľa a Kumánov zostaly prázdnymi
zahrozil mu vylúčením z cirkve a on tým
poriadky s Kumánami: títo tiahli von z U
ešte tam Kumánami a Tatármi sa spojili a
slav r. 1287 dal sa na pochod proti nim
Kumánov nazpäť prihnal do krajiny a po
rov [38]. Títo, poneváč neboli z Uhorska, n

Pomery v Uhorsku sa nenapravily, al
mnohé naliehanie naňho so strany biskup
r. 1286 snem, aby uvedený bol nejaký
bez výsledku. Vladislav hodil sa úplne do
tárov; nielen sa pokumánčil, ale i pomo
Kumáni v tej nádeji, že pri bezdetnosti V

---

[35]) Petri Horváth: Commentatio pag. 6
[36]) Idem pag. 73—81. Listina od 10.
[37]) Idem pag. 70.
[38]) Pro reducendis Cumanis, qui clande
gerunt, de finibus et terminis Tartarorum. L
de anno 1288. Petri Horváth: Commentatio
Hung. lib. IV, pag. 351.
[39]) Wenzel: Cod. Arp. continuatus IV,
ad an. 1288. IV, 354—376 ad an. 1290.
[40]) Nicolaus I ... Latizlaus, rex Ungarie
nis adherens consiliis et a catholice fidei
maiestatis contemptum et totius christianitati

prípadne ich náčelníkovi, Arbusovi, ako príbuznému Vladislavovmu, v noci 12. júla 1290 zavraždili ho[41]).

Ačkoľvek z dosavádneho pojednania vysvitá, že Mazari, Madžgari, Maďari zostali nimi, bár potom nazvaní boli aj Uzami, Polovcami a Kumánmi, predsa medzi dejezpytcami pretriasa sa tá otázka: jaká bola mluva Kumánov? V otázke tejto je patrná tautologia; lebo je vlastne otázkou: či Maďari boli Maďarmi?

O mluve Kumánov sú dvojaké mienky: jedni hovoria, že ich pôvodná mluva nebola maďarská, ale pomaďarčili sa až v Uhorsku; druhí tvrdia, že ich mluva bola od pôvodu maďarská, že s ňou prišli do Uhorska, spojili sa tu s Maďarmi a rozmnožili živel maďarský. Príčinu tým mienkam zavdalo to, že takrečené „Rogerii Carmen miserabile“ naznačil: že nespokojenci, pokladajúci (1239) Kuthenových Kumánov za predvoj Tatárov, prišlý vopred do Uhorska, aby sa obznámili s mluvou v Uhorsku panujúcou. Tie slová Rogerove: „linguam facerent sibi notam“ priviedly do rozpaku dejezpytcov. Szabó Károly a Szilágyi Sándor krútili hlavou nad tým: Jakú nesvoju mluvu mali sa naučiť v Uhorsku? však „a kún és magyar közt a legrégibb időtől fogva külömbség nem létezett, külön kún nyelv soha sem volt, s a kúnok beszéde, mint máig is utódaiké, a székelyek és palóczoké, csak szójárásilag külömbözött a magyarokétól.“ Nuž, vystavovatelia tých mienok — tak bych povedal — hrajú sa na „slepú babu“. Zaviazali si oči a tak zaslepení nemôžu popadnúť pravdu. Páni dejezpytci, odložte so svojích očí ten obväzok, z nepravých domácich kroník sotkaný: že Arpád uviedol Maďarov do Uhorska a z tohoto urobil Maďáriu (Magyarország)! Pripustite k sebe to — v predošlých odsekoch dokázané — presvedčenie, že Uhorsko pred Arpádom bolo (vynímajúc Valachov na Zátisí) slovanské —; že Arpád uviedol slovanských Bulharov a Kozarov na Potisie, do Sriemu a Pannonie, rozmnožiac tak tam živel slovanský —; že príchodom prvších Kumánov Uhorsko neztratilo svoju tvárnosť slovanskú[42]) —; že maďarský živel zmohutnel až šiestym príchodom (1239) Kumánov do Uhorska: teda snadno rozlúštite tú záhadu, jakú mluvu mali sa učiť maďarskí Kumáni v Uhorsku, totižto mluvu slovanskú.

Obzrime si už tie dvojaké mienky o pôvodnej mluve Kumánov.

Hunfalvy potvrdzuje tú svoju mienku, že pôvodná mluva Kumánov nebola maďarská, nasledovne:

a) Julian vraví, že vyslanec Tatárov znal mluvu uhorskú, ruskú, kumánsku, saracenskú a tatársku. Poneváč Julian s tamnými Uhrami mohol hovoriť po uhorsky: teda musel byť v stave rozoznať kumánsku mluvu od uhorskej.

---

[41]) Dejiny kráľovstva uhorského I, 240—247. Árpád a Uhorsko, str. 36 a 37. Parlamentär, Wien, 1891, Nrt 7, S. 6.

[42]) Item de Hungaris, qui et ipsi Slavi sunt. Boguphal († 1252) ap. Sommersberg Siles. RR. SS. Lipsiae, 1730, pag. 20. Srovnaj moje historické práce: Slovenské Pohľady r. 1892, str. 221 atď. Slováci v Uhorsku. T. S. Martin, 1902, str. 29.

Tak je. Julian rozoznal mluvu uhorskú od kumánskej, ako mluvu od kumánskej mluvy odchodnú. Jakúže mluvu uhorskú slyšal v Bulharsku u Volgy? Podobnú tej, ktorú kedysi Arpádovi Bulhari so sebou boli priniesli do Uhorska na Dunaji, totižto bulharo-slovanskú [43]).

b) To upodozrievanie so strany Uhrov, že Kumáni prišli do Uhorska pred Tatármi, aby sa priučili mluve, v Uhorsku panujúcej: teda Rogerius a jeho uhorskí krajania vedeli, že Kumáni nehovoria uhorsky.

Dľa predpojatosti Hunfalvyho, že uhorská reč je maďarskou rečou, je tá uzavierka formálne-správnou, ale materiálne falošnou; lebo jako Rogerovi súčasný biskup Boguphal svedčí, toho času pôvodní Uhri boli Slovanmi [44]).

c) Hunfalvy odvoláva sa na to, že františkánom, ktorí mali obracať Kumánov na kresťanskú vieru, uloženo bolo, aby sa najprv naučili kumánčinu; teda mluvu nesvoju, nemaďarskú.

Jako mohol Hunfalvy prísť k tej uzavierke? Či každý františkán, bár v Uhorsku narodený, bol „magyar barát“? Či Uhorsko tej doby bolo až do koreňa maďarské? Ešte pred r. 1848 bolo na stá františkánov, ktorí neznali maďarsky. Čítame-li staré, o Kumánoch znejúce diplomy, nachádzame v nich topografické a vlastné mená maďarské [45]): teda, keď tým františkánom prikázané bolo, aby sa naučili kumánčinu k obracaniu Kumánov, tá kumánčina bola maďarskou mluvou Kumánov.

d) Je diplom, v ktorom je reč o darovaní, ktoré sa tlumačom Kumána Kelduch vysvetľuje — dľa Hunfalvyho ovšem — po maďarsky.

Nuž, bol-li diplom — jako obyčajne — latinský, vykladal sa kumánskym zástupcom (interpretibus sive negotiatoribus) kumánskeho Kelducha v kumánčine; z toho však nenasleduje, že tá kumánčina nebola ich mluvou maďarskou. Krem toho vykladanie a

---

[43]) Julianus ... factus est servus unius saraceni sacerdotis ..., qui in magnam Bulgariam (erat) profecturus, quo et pariter pervenerunt ... In una magna eiusdem provinciae civitate ... frater (Julianus) unam mulierem ungaricam invenit, quae ... docuit fratrem vias, per quas esset iturus, asserens, quod ad duas dietas ipsos posset Ungaros, quos quaerebat, procul dubio invenire. Quod et factum est. Invenit enim eos juxta fluvium magnum Ethil ... Pray: Annales veteres, pag. 316—318. Habebant hungaricum idioma, et intelligebant eum, et ipse eos ... Gens Tartarorum vicina est eis (ultra Ethil). Pray: Annales veteres, pag. 316–318.

[44]) Srov. poznámku predposlednú.

[45]) Petri Horváth: Commentatio, pag. 105—119. Berény-Szállás, Nagy-Szállás, Fény-Szaru, Árok-Szállás etc. Idem pag. 121 etc. Keörös, Kecskeméth. Fejér: Cod. dipl. X, 6, 540. Aglazlo (Ag-László), filius Teprez cumani. Wenzel: Cod. Arpad. cont. XII, 313 ad an. 1280. Šarkan: O výpravě Igorově. V Praze, 1870, str. 32.

objasňovanie obsahu nejakej listiny nemusí znamenať preklad listiny (latinskej) do mluvy národnej.

e) Aeneas Sylvius vypráva, že pri jednej príležitosti cisár a kráľ Sigmund kázal odstrániť sa tým, ktorí nerozumeli kumánčine: teda — dľa mienky Hunfalvyho — mali sa odstrániť snáď Maďari, ktorí nerozumeli nemaďarskej kumánčine.

O Sigmundovi (1387—1437) poznačil dejepisec, že hovoril latinsky, nemecky, česky, slovensky, italsky a francúzsky[46]; dľa Aeneáša Sylvia i kumánsky[47]. Nebola-li kumánčina mluvou maďarskou, museli by sme povedať, že neznal maďarsky. To ani Hunfalvy by netvrdil. Že mluva Kumánov tej doby bola maďarská, to dokazujú mená vlastné a topografické v diplomoch od neho Kumánom vystavených[48].

f) Kumánske mená v prvších diplomoch, ktoré jednajú o Kumánoch, nemajú na sebe rázu maďarského.

Je pravda, že mnohé mená nemajú na sebe patrnej tvárnosti maďarskej, poneváč buď povstaly len náhodou, alebo pisateľom boly spotvorené; sú však i také, ktoré buď majú na sebe patrný ráz maďarský, alebo snadno objasniť sa dajú; na pr. Aglazlo (1280) čili Ag László, Kolbaz (1293) čili Kolbász atď.

g) Konečne odvoláva sa na slovo *boza*, ktorým, dľa Mikuláša Oláha, (r. 1831) Kumáni označovali jakýsi, z prosa a vody hotovený, nápoj, a na kumánsky „Otčenáš", jaký sa až do polovice 18. stoletia niekde modlievali, bez toho, že by mu boli rozumeli.

Nuž slovo *boza* užíva sa dosavaď v Bulharsku[49]) a od Bulharov potisských mohlo sa dostať i do turčiny i do maďarčiny; čo sa ale týče toho „Otčenáša", je to nie jakýsi starokumánsky „Otčenáš", ale dľa Rösslera turecký, pozostalý po Turkoch, panovavších na Potisí[50].

Neboli-li Kumáni pôvodne maďarskej mluvy, teda sa až potom pomaďarčili? Skutočne a kedy? Nie a nikdy! Nepretržene podržali

---

[46]) Scivit multas linguas, ... Latinam et Teutonicam, Bohemicam, Slavicam, Italicam et Gallicam; quibus omnibus congrue loqui poterat. Magn. Chron. Belg. pag. 356. Cuspin. de caesaribus in Sigismundo. Paul. Lang Chron. Citiz ap. Pistorium: SS. RR. Germ. I, 1228.

[47]) Jubente aliquando Sigismundo Imperatore secedere paululum omnes, qui Comanum nescirent (nam cum Cumanis ei res erat, qui sunt Hungariae populi), non paruit imperio (Johannes Hammelburgensis). Interrogantique caesari: cur non exisset, Quia solos, inquit, abire iussisti, qui Comanum ignorant; quae iussio haudquaquam me comprehendit, nam mentri et furari, quod est Comanorum proprium, nemo aeque ignorat, atque ego calleo. Aen. Sylv. c. IV, n. 32.

[48]) Emericus, filius Pinkesd, et Michael Thege de Vizesgyan, et Thomas Cherekley, capitanei Cumanorum sedis Zenthelt. Fejér: Cod. dipl. X, 6, 666, an. 1424.

[49]) K. Jireček: Cesty po Bulharsku. V Praze, 1888, str. 25.

[50]) Začiatok toho „Otčenáša" je: Bezam Attamaz Kevezkikte atď. Petri Horváth: Commentatio pag. 119. Dr. Rössler: Rumänische Studien.

Je pravda, že prijímajúc kultúru kresťanskú
Slovanov, medzi ktorými osadení boli, lexikál
rodzenú mluvu svoju; slová prevzaté však gran
sobili duchu mluvy svojej maďarskej.

Kumáni, jako *a priori,* tak aj *a posteriori*
ďarmi. Terajší potisskí Kumáni bývajú tam, kd
osadení boli: teda sú potomkami týchže pôvod
jako terajší Kumáni sú mluvy maďarskej, tak
Kumáni boli mluvy maďarskej [51]). Keby toto nes
buď tí drievni Kumáni zahynuli alebo sa odnárc
to prvé, ani to druhé; lebo:

a) Zahynuli? Je pravda, že pod kráľom Vl
skym r. 1287 mnohí z nich zahynuli na bojišti,
nielen že ich kráľ uviedol nazpäť, ale sa im opä
Je pravda, že keď kumánski sprisahanci r. 1290,
ského zmocnili, kráľa úkladne zavraždili, sprisal
trestaní boli, ale len sami sprisahanci; ostatní z
a sú dosaváď.

Keby boli zahynuli, bolo by zahynulo aj ic
trvá dosaváď, a to nielen meno Kúnok, ale i P
časť Kumánov dostala meno, a to meno maďarsk
Ijászok, ponevač ozbrojení boli lukmi (íj, Schi
povstaly barbaro-latinské, spotvorené názvy: Jas

V dobe tatárskej a tureckej ovšem mnoho S
zahynulo alebo do zajatia odvlečeno bolo, kde
s Tatármi a Turkami, a tak zachránení boli. Bol
že Kumáni najvyššie hodnosti v krajine zastu
spojení ostatné národy jakoby ujarmené držali,
množovali: teda nehynuli. Konečne Kumáni pot
čiatku kompaktne a samosprávne bývali a býva
stavení nebezpečenstvu zahynutia.

b) Ani sa neodrodili; lebo keby sa boli o
národnosť na inú, nesvoju, premenili, boli by s
Bulharmi, Kozarmi a Slovanmi poslovančili, nie

Jako na Done (Uzu) ako Uzi boli Maďarmi [53]), tak aj na Dunaji ako Kumáni zostali Maďarmi a sú nimi dosavád.

Dejepis Uhorska svedčí, že Kumáni mnohých, i samých pohlavárov, ba i kráľov (Štefana V. a Vladislava IV.) pokumánčili, ba i pomohamedánčili, [54]), nie ale, že by oni sa boli odrodili.

Keď Filip, legát pápežský, doliehal na kráľa Vladislava, aby Kumánov potisských primal ku pokrsteniu a uviedol do poriadku, na tom sa dorozumeli, že sa dajú pokrstiť a bývať budú v dedinách a v pevných domoch; že si ale Kumáni vyhradili holenie brady, strihanie vlasov a podržanie kroju [55]). O tom, aby sa odriekli svojho jazyka, nikde ani stopy [56]). Záležalo-li im na holení brady, strihaní vlasov a zachovaní kroju, veru tým viac záležalo im na zachovaní jazyka, na neodnárodnení.

Keď ešte za doby kráľa Sigmunda († 1437) mali Kumáni svoju mluvu kumánsku [57]), teda ešte v 15. století neboli odnárodnení, a ich kumánčina nemohla byť iným jazykom, len maďarským; potom ale maďarským kalvínstvom zmohutnela, sa rozmnožila a od pádu zachránená bola [58]).

Ostatne možno, že niektorí Kumáni, ako osadníci (székelyek) a strážci (őrök), rozptýlení medzi nemaďarskými národami Uhorska, sa aj odnárodnili. Toho svedkom zdá sa byť spustlý hrad v Prešporskej stolici, ktorý Maďarom je Detrekő [59]), Nemcom Blasenstein [60]), Slovákom ale Plavecký hrad, bez pochyby preto, že Plavci (Polovci, Cumani) boli jeho posádkou. Není pochybnosti, že aj inde boli Kumáni maďarskí medzi Slovákmi a sa poslovenčili [61]).

---

[53]) Mazari (Maďari), qui Uzi nuncupantur. Const. Porph. c. 37.

[54]) Lit. Urbani papae de an. 1264. Theiner: Mon. Hung. I, 270. Lit. Nicolai papae. Theiner I, 371, an. 1291. Srov. poznámku 30. a 40.

[55]) Recedent a tabernaculis suis et domibus filtrinis, et habitabunt in villis more Christianorum, in aedificiis et domibus solo fixis; praeter abrasionem barbarum et abbreviationem capillorum, et habitum vestium. Dipl. Ladislai IV, de an. 1279.

[56]) Regiae sublimitati convenit, *omnium nationum*, pariter *et linguarum*, sibi devote adhaerentium, taliter providere, ut alii supervenientes earum exempla imitari ad fidelitatis opera ardentius et ferventius evocentur. Fejér: Cod. dipl. IV, 3, 13.

[57]) Srov. poznámku 47.

[58]) Magerones (hoc est Hungari) non permanebunt in Pannonia, sicut nec Turci in terris christianorum, quas violenter possiderunt. Bielowski: Mon. Pol. Hist. I, 490.

[59]) Detreh, castrum (Detrici?) in comitatu Poson. Fejér: Cod. dipl. VII, 2. 196, an. 1296. Detrekö. Ib. VII, 3, 129, an. 1366. Wenzel: Cod. Arp. cont. 1274. IV, 40. IX, 52, 59. Detryh 1274. IX, 64, 67. XII, 91.

[60]) Blasenstein preto, že ho Ferdinand I. kúpil od Fuggerovcov a daroval Melchiorovi Balassa (Balasenstein). Korabinský: Geogr. Lexikon. S. 116.

[61]) Bela IV. r. 1264 daroval Nemčice v Nitr. stol., ktorou bol

Konečne na maďarstvo Kumánov poukazujú pomery v Zagorii (Transsilvanii), kde sú dosavád Maďari, Sikuli, Valasi a Sasi. Čože sú to za Maďari? Sú to potomci Kumánov, ktorí sa ta zo Zatisia (asi za doby kráľa Kolomana) dostali; lebo staré diplomy tam vedľa Sikulov, Valachov a Sasov spomínajú Kumánov [62]). Až pozdejšie, keď meno Hungari bludne stotožnené bolo s menom Kumánov čili Maďarov, títo nosili meno Hungari.

Pieseň jasenná.

Pohaslým láskou okom slnko oblohy zpoza obŕv chmárnych
Žmúri a uspáva život ľúbo-ľúby na vyžitých prsiach zeme:
Pri zraku zoslabnutom jeho chlady sa rodia mrazu ostré;
Pod šedivým snijú briežky plášťom o horúcej láske vesny.
Kvietoček útly drsnou smrťou zoschnuté rozotvára pery;
Na ohradoch jabloni ukrutný víchor šklbe ožlknuté kaderie.
So šípa ružového padá ružička; schradlým ružiam víchor
Rozzúrený vyhráža sa hrobom večným, nadovšetky mrazy studenším.
Na nivách medzi klasom zlatým zúri zub kosy hladný, zhubný:
Shora, sdola ňádra holé belejú sa nív i rolí pustých.
Nad hrudou skladá pieseň škovrán pohrabnú, žiaľom ulomený;
V osamelej záhrade sa lúči stehlik od rodinky svojej hláskom prenikavým,
V hájiku zavitým hmlou čiža kvilby len ozvenu čuť trúchlu;
Púšťou chrasti chámenie tetrovca zamenilo vetra sychravého huhlanie,
Jarabej vtače húfy režú veslami krýdel oblač hustú:

vládol, ale bez potomka umrel Koncha, Cumanus, grófovi Ivankovi. Fejér IV, 3, 183. Nitr. kapitula r. 1284 na prosbu dvoch kresťanských Kumánov, Ivan a Kuchmeg, označuje hranice ich zeme Qusnicha (Voznica) pri Zlatých Moravciach v Tekovskej stol. Magyar Sion III, 545. Potom r. 1291 náležala trom kumánskym bratom: Joanovi, Kuchmegovi a Itukovi. Magy. Sion III, 769.

[62]) Theodoricus episcopus decanis Siculorum ... Quid vobis officit nominis (episcopatus Siculorum) mutatio (in episcopatum Cumanorum), eadem manente episcopatus erga vestram nationem ratione et virtute? Nonne in Ecclesia Christi D. lupum et agnum una pasci convenit? Quidni etiam Siculum cum Cumano et Olachoque? Fejér: Cod. dipl. III, 2, 151, an. 1228. Nos Thomas vayvoda Transsilvanus et comes de *Zonuk* ... quod cum universi Saxones terrae Transsilvanae contra domini nostri regis (Caroli) *provinciam* hostiliter insurrexissent ... comes Hennengus ... congregata multitudine Saxonum ... universos Cumanos ipsius domini nostri regis in adiutorium nostri per ipsum dominum regem nostrum transmissos investigasset (instigasset?) et dimicasset cum eisdem, et Domino permittente et *adiutorio sacrae Coronae* iidem Cumani victoriam contra ipsos Saxones obtinuissent. Fejér VIII, 2, 648, an. 1325. Krajner: Staatsverfassung Ungarns, S. 382.

Nemý zanechaly domov starý — v novú, teplú plujú vlasť ovzdušia morom.
Obloha potokami leje žalosti slzy mutné, horké:
Že sa nebudú môcť na zkvitnutom líčku zeme pásť jej očká modré.
Jaseni pošmúrnosti clivé nesmiernym plynú vzduchom valne:
Jednotvárnosť padla na údolie, na pahôrky milé, do lona hôr, na oblohy čelo.
Vševládny Správca svetov, Pane vesmíra velikého, z tvojej
Lásky sa to všetko prýšti. Dobrotivosť tvoju nielen červeň ruže jarnej
Hlása, lež milostivé oko tvoje aj z tmavých jasene chmár
Na nás pozerá a tvoja pravica aj v šľahoch vichra nesie sa!
Teraz sme naplnili chutným ovocím komory a humán
Záčiny priestranné požehnaním tvojím, ktoré si dal k rukám prijať!
I jak dáš noci sleteť, aby ustatý spočinul si človek,
Tak tiež časom pritomným mdlej zemi pripravuješ lúžko na spočin:
Aby, keď svitne ráno jara, v okriatu prijala hruď semä
A nás riasou ovislou a klasom obťažným i ovocinou obdarila znova sladkou!
— Bože môj! ja mžik oka tvojho milostný, pokyn prsta zrel som:
A aj! sladne srdce moje vrelou, nikdy necítenou radosťou!
A kým v jar, lahodu keď vesna dýchala, ja som, ako jaseň,
Trúchlil — v dobu túto v srdci mojom rozkoš jara rozohnala osuheľ jasennú.
Predobrý Hospodáru! vo vlasť posielaš teplú vtáctvo časom
Jasenným — a národu bys' môjmu nedal domov zaslúžený?
Národu, ktorý z tvojho pošiel slova a v tvojom žije slove
U koreňa Tatier, nežli na koreni svojom tieto, pevnejšie vo tvojom stojac slove!? —
Semeno, uložené v život roličiek, Hospodine dobrý,
Vyviedol si v steblo a v klas zlatý s plodom stonásobným!
Otče! a neobliekol by si národa roľu v úbor zlatý?
Keď my roľníci jej, tvoji synia, s celou dušou pracujeme na nej!
Oblečieš! oblečieš ju iste! — Aj! duch môj, ako orlica, sa
Nesie na mohutných krýdlach vzduchom doby budúcej:
Uzerám nivu národa v skvost, v bohatý odetú plod cenný —
Synia okršleku celého sa nasycujú všetci obživným jej ovocím —
Ponad ňu slýcham spevcov závod, snujúcich piesne neslýchanej
Pôvabnosti! pahorím ma vedy plápol ožiaruje ohňom prečudesným!
— Vďaka ti, Darče štedrý! ktorý upravils krýdla duše mojej,
Že som okom jej zrel slávu, ktorá národ čaká!
Videl som rozkvet, ktorý dneská nemožno uzreť, lebo hŕstka
Hmyri delníkov len. Hľaď! mlaď naša cudzej na oráčine vyrastá:
Strieborný lemeš svoj kde s črepom zamení planým! Ako potom
Skypriť poplužie to Božie, aké len nám dal Boh spravedlivý?
Ani to nezhubí ťa predsa, rode môj! Ako zrno v klasy
Vyvedie Boh, tak aj tebe určil dobu, v ktorej zaskvieješ sa!
Zjagáš sa ligotaním slnka, zardením zory zaplápoláš,
Zachveješ sa dúhy trblotom, môj rode! ó ty človečenstvu k sláve stvorený! —

Rode môj, a keď jaseň uzreš, milota zkapala by vesny?
A lúč leta plamenný, pri ktorom broniet bude osenie ti, zamrznul by?
— Vôkol mňa osuheľ sa vlečie; chmáry sa čiernokrýdle nesú —
Moja duša od rozkoše usmieva sa nebom vyjasneným!
Vôkol mňa zmrznutými šľahá krýdlami víchor prudko sem-tam —
Vo mne prudšie šľahá oheň povďačnosti smerom k tebe, Strážco môjho národa!
Hospodine, prehorúca vďaka ti a sláva na veky!

Hájomil.

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1902.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Markovičová Ľudmila. Hry našich detí. Čas. MSS. č. 1, 2. Naše deti. (Príspevok Drahotíny Kardossovej doplňujúci.) Sborník 59—71.

Marni J. Budúci. Sl. Nov. č. 260.

Maro J. Tajomná svieca v. Danilevský. Špatný čas v. Čechov. Vo Veľkom týždni v. Čechov. Poplach v. Čechov. Na úsvite v. Svetlov V. J. Rád v. Čechov. Umelecký výtvor v. Čechov. Vint v. Čechov. Za voľnou prírodou v. Petrenka A. To sú ľudia! v. Čechov. Na povrázku v. Nemirovič-Dančenko. V. Speváčka v. Čechov. Dráma v. Čechov. Klebietka v. Čechov. Kapitánov mundúr v. Čechov. Švédska zápalka v. Čechov. Železniční špekulanti v. Maiers. So zábradlia lóže v. Uaren D. Starej matkin millión v. Ščepina E. Sorokaťažinský farár v. Michailovský. I. P. Deéra Albiona v. Čechov. Idealista v. Čechov. Presolil v. Čechov. V cudzom kraji v. Čechov. Chameleon v. Čechov. Dvaja bratia. Z rusk. Záb. a poučné knižky II. Sv. 3. str. 143—146. Vydáva sa kuchárka v. Čechov. Noc pred súdobným pojednávaním v. Čechov. Album v. Čechov. Výkrikník v. Čechov. Sňatok s výpočtom v. Čechov.

Marriot Emil. Sirôtka. Slov. Nov. č. 254.

Maršall Petrovský Gustáv. *Jánošík, kapitán horských chlapcov.* Jeho búrlivý život a desná smrť. Román v dvoch dieloch. Druhé vydanie. New-York. N. Y. Nákladom a tlačou „Slováka v Amerike". V. 8° str. 235.

Martiš Albert (Dobrodružský). Stav chmeľníc tohoto roku v Banáte a Báčke a predaj chmeľu. Doln. Slovák č. 1. Nasledujme dobrý príklad. Kresťan č. 18. N. Hlásnik č. 8. Nár. Noviny č. 15. Torontálske pomery. N. Nov. č. 19. Demikát. Tamže č. 25, 54. Modlitba ako ochranca života. Skutočná udalosť. Tamže č. 31.

Mártonffy Imrich. Zelená ruža. Humoreska. Slov. Nov. č. 1.

Mátohy alebo: *Nočné strašidlá* v. Jesenský Ferd.

Matuнák M. *Érsekujvár a török uradalom alatt 1663—1685.* V. Nové Zámky. *Drégely, Szondy, Palánk.* Helyreigazító és pótló adatok a Szondy Albumhoz. Különlenyomat a Honti Lapok-ból. A Hontvármegyei Muzeum-Társulat kiadványai. II. Ipolyság, Neumann nyomd.; 8° str. 52. Véghles vára v. Víglaš. Ünnepi beszéd a Korponai új városháza felavatása alkalmából v. Krupina. A szent-korona Zólyom várában v. Zvolen. Adatok Korpona történetéhez v. Krupina. Ocsova helyőrsége 1593-ban v. Očová. Törökök a beszterczе-körmöczi hegyeken. Beszterczebánya és vidéke č. 12. Libetbánya drabantjai 1573-ban v. Ľubietová. Drégely és hőse. Budapesti Hirlap v č. od 3. júla. A palásti csata 1552. aug. 9—10. v. Plášťovce. Emlékbeszéd a palásti csatáról v. Plášťovce. Nagy-Surány utczáinak és tereinek elnevezése v. Surany Veľké. Hont a Wesselényi-összeesküvésben v. Hontanská stolica.

(*Matzenauer* Fr. Otto) † 22. dec. 1901. Nekrolog. Kat. Nov. č. 1. Lit. Listy č. 2. Ľud. Nov. č. 1.

Mauks Kornelia. Hostina Lotkina. Slov. Nov. č. 47. 48.

Maupassant, Guy de. Kráľovna Hortensia. Prel. J. H. ml. Slov. Nov. č. 98, 99. Menuet. Prel. D—ý. Tamže č. 109. Samotný. Prel. D—ý. Tamže č. 111, 112. Slečna Fidela. Prel. D—ý. Tamže č. 115. Kto zná? Prel. D—ý. Tamže č. 120, 121. Žart. Posl.—a. Tamže č. 164.

Medvecký Karol A. Niektoré ľudové obyčaje a spevy z Krupiny. Čas. MSS. č. 4. — Smeti v srdciach: hnev, pýcha, nečistota. Tretia nedeľa adventná. Kazateľňa 9. Ako nás Boh volá. Dľa českého slobodno. Slávnosť Zjavenia Pána. Tamže 38. O krádeži. Nedeľa štvrtá po Veľkej noci. Tamže 145. O výnahrade. Nedeľa štvrtá po sv. Duchu. Tamže 203. O úcte k rodičom. Nedeľa deviata po sv. Duchu. Tamže 230. O zneužívaní jazyka. Nedeľa jedenásta po sv. Duchu. Tamže 271. Slávnosť Blahoslavenej Panny Márie, patronky Uhorska. Nedeľa druhá v oktobri. Tamže 347. Dajme každému, čo mu patrí. Nedeľa dvaadvadsiata po sv. Duchu. Tamže 350. Súd posledný. Nedeľa posledná po sv. Duchu. Tamže 376. — Ľudová spisba. Lit. Listy č. 4. — Velšice, Mankovce a Zlatnô. Miestopisné črty. Sborník MSS. 109—115.

Medveď a víla v. Divadlo, Slovenské.

Medzihorský. Divadelné predstavenie Občianskej Besedy v Ružomberku. Lipt.-Oravské Nov. č. 3. Divadelné predstavenie „Kat. Kruhu“ v Ružomberku. Ľud. Nov. č. 22. — Maďarisace slovenského školství. Slov. Nár. Listy č. 11.

Meličko Ján. *Slovenské spevy* v. Spevy.

Mentor. Kotlín. Román od Svet. Hurbana Vajanského. (Rec.) Lit. Listy č. 2. Sobrané spisy básnické Hviezdoslava. Svázok III. (Rec.) Tamže č. 3, 4.

Mickiewicz A. Žoška kŕmi hydinu. Prel. Horal. Dennica č. 7. Litevské pralesy. Prel. Horal. N. Nov. č. 37. Mudrci. Preložil Hviezdoslav. Slov. Pohl. 1. Dievčina na rozcestí. Preložil Hviezdoslav. Tamže 2—3. Preč z mojich očí!... Prel. Hviezdoslav. Tamže 3—4.

Mičátek Ľud. A. Povesť o cárovi Saltánovi, o jeho synovi, slávnom a mohutnom bohatierovi Gvidónovi a o krásnej cárevne Labuti v. Puškin.

Mičátek Vladimír. (V. M.) Literárna vzájomnosť. N. Nov. č. 4. Spasojov hriech v. Djorović Svet. Dobrotiskovia v. Veselinović. Svetozár Hurban Vajanský v. Savić Milan. Danga v. Domanović Radoj M. Cestou. N. Nov. č. 29. Jeden deň v zátvore v. Djorović Svet. Moje biedy v. Protić Jovan. Šťastný učiteľ. Zo srbského „Branika". N. Nov. č. 80. Z Belehradu. (O pohrabe Pavla Šafárika.) Tamže č. 100. „Poesia". Humoreska v. Protić Jovan. Ostrý liek v. Savic Milan. Nadhrobná reč v. Nušić Branislav. Dohviezdna noc v. Djorovič Svet. — Deväťdesiat i deväť Radovanov v. Miličević M. Dj.

Mičátková E. Z prvých mučedlníkov v. Gialsky X. Š. — Trpiteľ v. Leskovar J.

Mičurová Fánka. Nár. piesne z Dlhého Poľa. Slov. Pohľ. 504.

Mienka, Verejná. Slovenská príloha seredského časopisu „Közvélemény". Zodpovedný redaktor: Karol Salgó. Hlavný pracovník: Ernest Loveczký. V Trnave. Tlačou Žigmunda Wintera. Prvé číslo vyšlo na fol. hárku 9. okt.

Michailovský I. P. Sorokaťažinský farár. Rozprávka. Prel. J. Maro. N. Nov. č. 116—118.

Mikszáth K. Dobrosrdečný Abdallah a nesvedomitý Hassán. Poslov. P. B. Vlasť a Sv. č. 6. Starý gróf. Tamže č. 49.

Miličević M. Dj. Deväťdesiat i deväť Radovanov. Prel. V. M. Obzor č. 8.

Milovník Hospodina. Prečo zanedbávaš sv. Bibliu? Stráž na S. č. 8. Ako čítať sv. Bibliu? Tamže č. 9. Krátky obsah sv. Biblie. Tamže č. 11.

Minárik Dr. J. Príspevok k miestopisu. Hlas 259—265.

Mirbeau Octave. Výjav na ulici. Slov. Nov. č. 290.

Mišík Štefan. *Katolícky ľudový katechišmus* v. Spirago Fr. Ladislav Zabojský. (S pod.) Pútnik svätovojt. 85—88. — Zredigoval Pútnika svätovojtešského".

Miškova smrť a iné články v. Knižky, Zábavné a poučné.

Mladý. Vliv svobodnomurársky. Kat. Nov. č. 5. Pod krížom. Tamže č. 6.

(*Mlynárových* Eliáš). V. Mockov čl. „Dvestoročná pamiatka modlitebnej knihy slovenskej".

Mocko Ján. *Eliáš Láni, prvý superintendent cirkve evanj. augš. vyzn. v Uhrách a jeho doba.* Nákladom „Tranoscia" vydavateľského a kníhkupeckého úč. spolku v Lipt. Sv. Mikuláši. Tlačou kníhtlačiarne Salva & Herle v Lipt. Ružomberku; 8° str. 118 a 2. (Cirk. Listy č. 11. N. Nov. č. 142. Slov. Pohľ. 774.) — Slovenský veršovník Ján Madáč. C. Listy č. 1. Peter Hrabovský z Hrabova, o cirkev, školu a spisbu evanj. slovenskú zaslúžilý. Tamže č. 3. Nemoc a smrť palatína krajiny, grófa Jura Thurzu. Tamže č. 4. —

Dvestoročná pamiatka modlitebnej knihy slovenskej. (El. Mlynárových „Života Studnice". Tranovský 71—84.

Mocsáry Ludvik. O národnostnej otázke. (Z jeho knihy „A közösügyi rendszer zárszámadása". N. Nov. č. 47—52.

O' Monroy Richard. Výstrel z pištole. Slov. Nov. č. 116.

Montečerigo. *Podivné a skutočné príhody baróna Bačkoroviča.* v. Knižnica Veselá.

Mordovcev D. L. Kmotor Ivan. Ruská národná povesť. Prel. M. V. Záb. a poúč. kn. III. Sv. 1. str. 3—56.

Morháč Martin. Bohoslužby starých kresťanov. C. Listy č. 1—4.

Mošovce. Pohľad na Mošovce. (S obr.) Jednota 75.

Moštenanová M. H. K výchove maličkých. Dennica č. 1, 2. Amerikánska Živena č. 9. Rozpomienka na prešporskú výstavu. Tamže č. 11, 12.

(*Moyses* Štefan.) Štefan Moyses. Život. s pod. od Sv. Hurbana Vajanského. Záb. a poúč. knižky. III. Sv. 2. str. 26—30.

Mrštík A. a V. *Mariša.* Dráma v 5. dejstvách. V. Ochotník.

Mudrák P. T. „Výlet Slovenského Spolku v Pešťbudíne". N. Nov. č. 66.

Mudroň Pavel. Kto je dedičom po zomrelej manželke? Nár. Hlásnik č. 6. Súd v službe politiky. N. Nov. č. 6, 7.

Mulabdič Edhem. Bajram. Z horv. prel. K. E. Hýl. N. Nov. č. 18.

Musil-Daňkovský E. Ján Kollár. K padesátiletému výročí jeho úmrtí. Bes. Malých č. 38.

Mužík A. E. Vianočná legenda. Prel. A. N—k. Ľud. Nov. č. 52.

M. (I.) Len zametač ulíc. Z nem. Stráž na S. č. 6.

M. (II.) Boj proti korheľstvu. So zreteľom hlavne na stolicu Trenčiansku. Ľud. Nov. č. 25.

M. (III.) Poučné prednášky pre náš ľud. O soli kuchyňskej. Rod. a Šk. č. 4.

M. B. Jaro v srdci. Evanj. Kal. 100. Vrúble. (S obr.) Tamže. 102, 103.

M. D. Na hostine. Prel. J. G. T. Nár. Nov. č. 44, 45.

M. Dr. Práca. Ľud. Nov. č. 4.

Nadányi Emil. Majiteľ bane. Prel. A. R. Slov. Nov. č. 114.

(*Nádaši* Anton) † 5. sept. Nekrolog. N. Nov. č. 117. Ľud. Nov. č. 42.

de **Nague** E. M. Spravodlivosť. Slov. Nov. č. 203, 204.

Náhlík Henrich († 10 febr. 1897). Obrazy z Kalvárie. Kázne pôstne. Kazateľňa 61—92.

Národoľub. Nos v. Žmurek Otakar.

Nebožiec. Dajte pozor! Ľud. Nov. č. 24.

Nečesalek K. *Prednášky o ovocinárstve.* V. Spisy, Ľudové. — O Ježiši Kristu spáse sveta. Dľa Toussainta. Štvrtá nedeľa adv. Kazateľňa 14. Vznešenosť a sila mena Ježiš. Dľa Toussainta. Najsladšie Meno Ježiš. Tamže 47. Povinnosti sluhov. Nedeľa štvrtá pôstna. Tamže 103. Dobrodenia cirkve katolíckej. Pondelok svätodušný. Tamže 171. Kniežatá apoštolské. Deň svätých apoštolov

Petra a Pavla. Tamže 211. O hlavnej chybe. Nedeľa desiata po sv. Duchu. Tamže 234. O láske k bližnému. Nedela dvanásta po sv. Duchu. Dľa nem. Tamže 276. Do cela máme sa venovať službe božej. Nedeľa štrnásta po sv. Duchu. Dľa nem. Tamže 293. Neodkladaj s pokáním. Dľa Toussainta. Nedeľa triadvadsiata po sv. Duchu. Tamže 355.

Nechtík v. Podjavorinská.

Neklan v. Kálal K.

Nemirovič-Dančenko Vas. Na povrázku. Prel. J. Maro. Nár. Nov. č. 65, 66. — V pravú chvíľu. Prelož. Emma Zemanová. Obzor č. 12.

Nemo. Motajom! Černokň. č. 8.

Neràd Jur (—d.). Obzor študentský. Hlas č. 119—122.

Nezabudov (Boh. Nosák † 5. apr. 1877). Julius Cäsar v. Shakespeare.

Niedźwiecki Žigm. Gregor. Prel. A. R. Slov. Nov. č. 110. Dostaveníčko. Tamže č. 126, 127.

Nitra. Adatok a nyitra-városi plebániának történetéhez. Irta: Vagner József. Nyitram. Szemle č. 35—52.

Nitrianska stolica. A sáfránytermesztés Nyitramegyében és a sáfrányosok. Irta: Czeisel Gábor. Nyitram. Szemle č. 32—34.

Nógrádi Lad. Šťastie Petra Bodáka. Voľne prel. Samo Czambel Danielovič. Vlasť a Sv. č. 46, 47.

Normand J. Pre česť. Slov. Nov. č. 197, 198.

Novák Anton. Niekoľko zdravotných rád. Ľud. Nov. č. 32—39. Nedorozumenie v. Jókai M. Traja červení v. Stern F. Vianočná legenda v. Mužík A. E. Keď som bol porotcom v. Vika K.

Novák Pavel S. Prednáška na Oravskom zámku z príležitosti slávnosti vnútornoj missie. Zpráva o IV. vnútorno-missiovej konfer. Str. 58—70.

Nové Zámky. Érsekujvár a török uralom alatt 1663—1685. Irta Matunák M. Különlenyomat a „Nyitramegyei Szemlé"-ből. Nyitra. Huszár István könyvnyomdája; m. 8° str. 132.

Noviny, Hospodárske. Časopis pre všetky odvetvia hospodárstva, domáci priemysel a národné hospodárstvo. S prílohou: Kupecký a priemyselný obzor. Ročník III. Zodpovedný redaktor Peter Kompiš. Vydáva Kníhtlačiarsko-účastinásky spolok v Turč. Sv. Martine. Vychodia mesačne každého 15. vo 4° na hárku.

Noviny, Katolícke. V Trnave. Ročník LIII. Zodpovedný redaktor a vydavateľ Martin Kollár. Vychádzajú vo v. 4° na hárku 5. a 20. každého mesiaca tlačou Adolfa Horovitza v Trnave.

Noviny, Liptovsko-Oravské Ročník I. Zodpovedný redaktor Aurel Styk. Vychodia každého 15. dňa v mesiaci vo v. 4° o 8—10. str. Tlačou kníhtlačiarne Salva & Herle v Lipt. Ružomberku. Prvé číslo vyšlo 15. júla.

Noviny, Ľudové pre kresťanský slovenský ľud. V Turčianskom Sv. Martine. Ročník VI. Majiteľ, vydavateľ a zodpovedný redaktor Anton Bielek. Vychádzajú každý piatok vo 4° na hárku, tlačou Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

Noviny Malých s mnohými obrázkami. V Senici. Rediguje:

Ján Bežo. Vychádzajú vo v. 8° o 8. stranách v obálke do roka osem ráz, počna od oktobra až do mája vždy 15. v kníhtlačiarni Jána Bežu a spol.

Noviny Národnie. V Turč. Sv. Martine. Ročník XXXIII. Zodpovedný redaktor Ambro Pietor. Majiteľ a vydavateľ: Consorcium Pavel Mudroň a spol. Tlačou Kníhtlač. účastin. spolku. Vychádzajú tri razy do týždňa: v utorok, štvrtok a sobotu vo fol. o 4 str., v sobotu o 6. str. Členmi redakcie sú: Svetozár Hurban Vajanský, Ďuro Čajda a Jozef Škultéty.

Noviny, Považské. Politicko-spoločenský mesačník. Ročník I. Zodpovedný redaktor: Igor Hrušovský. Vychádzajú každého 25 dňa v mesiaci v Novom Meste nad Váhom na hárku vo v. 4°. Tlačou kníhtlačiarne Šimona Roháčka v Modre. Prvé číslo vyšlo 25. marca.

Noviny, Slovenské. V Budapešti. Ročník XVII. Vydavateľ a zodpovedný redaktor Viktor Hornyánszky. Tlačou cis. a kráľ. dvornej kníhtlačiarne Viktora Hornyánszkeho. Vychodia mimo nedele a sviatkov každý deň na fol. hárku. Členovia redakcie: Dr. Adolf Pechány, Ludvik Janovec, Karol Čečotka a Dušan Porubský.

Nušić Branislav. Nadhrobná reč. Prel. V. M. N. Nov. č. 119.

Nüesch Alex. Nedeľa. Evanj. Kal. 125.

N. Pozde. Črta zo života. N. Nov. č. 87—89.

Obzor. Časopis pre hospodárstvo, remeslo a domáci život. V Ružomberku. Ročník XIV. (XXXVIII.) Zodpovedný redaktor a vydavateľ Jur Babka. Vychádza koncom každého mesiaca vo v. 8° o 16 stranách. Tlačou Kníhlačiarne Karla Salvu v Ružomberku.

Obzor, Kupecký a priemyselný. Príloha „Hospodárskych Novín." V Turč. Sv. Martine. Ročník II. Zodpovedný redaktor Peter Kompiš. Tlačou Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku. Vychádza vo v. 4° o 4 str.

Očová. Ocsova helyőrsége 1593-ban. Közli Matunák M. Zólyomvármegyei Hirlap č. 21, 22.

(Dokončenie.)

Literatúra a umenie.

Slováci a ich reč. O knihe dr. S. Czambela, takto nazvanej, v Českom Časopise Historickom prof. Lubor Niederle podáva vzácny rozbor. Vypíšuc vývody knihy, takto pokračuje:

„P. Czambel totiž soudí, že Slováci jsou částí bulharskoslovinské větve jižních Slovanů, jež se, přicházejíc ze Zakarpatí, usídlili nejdříve v Multanech a Valašsku, odkudž část odešla na Balkán (Bulhaři), část v druhé polovině VI. století do severozápadních Uher (Slováci), část k Alpám (Slovinci). S hlediska čistě historického musíme ovšem uznati, že theorie o jihoslovanském původu Slováků není nemožná. Historik, jenž se drží pramenných dat, nemá, co by proti možnosti její namítal, ba našly by se i doklady, které by mohly svědčiti pro ni, na př. to,

že jméno „Slovenů“ v staré době přikládané především jižním Slovanům, udrželo se u Slováků, nebo to, že Maďaři pro Slováky i Slovince měli společný výraz *Tót*.

Ale tyto historické doklady nesvědčí přímo, kategoricky — takového dokladu historie nezná — nýbrž daly by se pouze ve prospěch jihoslovanské theorie užiti, kdyby jiná nauka v otázce té rozhodující — totiž *jazykozpyt* — byla pro stejné řešení. Jazykozpyt je vždy a musí býti hlavní direktivou v sporných ethnologických otázkách starověké historie Evropy. Otázku tu historik positivně vůbec řešiti nemůže. Positivní odpověď vyplyne historikovi jedině, poněvadž prameny mlčí, z výsledků srovnávací filologie slovanské. Ta jedině může říci, čím byli staří Slováci... Ukáže-li p. Czambel v budoucnosti, že stará slovenština byla příbuzna bulharštině, pak se počneme všichni, bez ostychu, jinak dívati na počátky slovenské historie. Ale dokud se tak nestalo, dokud filologický důkaz předem chybí — do té doby odpadá i celý převrat v dosavadním nazírání historickém. Budu klidně i na dále míti následující představu o počátcích Slováků uherských, předpokladaje, že jsou a byli vždy částí západní slovanské oblasti jazykové a při tom v nejužším spojení s dialektickým centrem českým:

Slováci povstali v Zakarpatí, z řady dialektických středisk v oblasti západoslovanské, a to v těsném nejbližším sousedství s tvořící se skupinou kmenů českých. Při šíření a postupu větve západní směřovali Čechové od Odry a Visly přímo do Čech a na Moravu, jak svědčí úzké jazykové spojení se Srby lužickými, a nemáme žádné příčiny, abychom nepřipouštěli, že současně ve stálém styku pošinoval se na jih pod Karpaty i lid hovořící dialekty praslovenskými. Blíže chronologicky ovšem určiti to nelze, neboť archaeologické nálezy, jejichž pomoci jsem jednou k tomu užil, jsou do jisté míry ethnologicky sporné a na Slovensku málo probádány. Nicméně neváhám dosud na základě polí popelnicových z Povisli na jedné straně do Čech a Moravy (lužická a slezská kultura), na druhé přes Karpaty do Slovenska (dosud hlavně nálezy slezského rázu) připustiti, že obojí země byly z části Slovany, a sice patrně větve západní, československé, osazovány už dávno před nar. Kr. (Tu Niederle dokladá, že o tom bude viac v XI. kapitole 2. svázku jeho Slovanských Starožitností, ktorý vyjde počiatkom budúceho roku.) Jak daleko slovenské kmeny pronikly, zůstává dosud nevyjasněnou otázkou, jakož vůbec celá jižní hranice starého českého živlu oproti osídlení slovinskému. Podle vší pravděpodobnosti překročily Dunaj a stýkaly se se Slovinci teprve uvnitř Pannonie, kdesi při Blatnu, ale jisté to není. (Keď na samom konci IX. stoletia Maďari vtiahli za Dunaj, pred takými súsedmi, ako Maďari boli najmä prvých sto rokov, až po Štefana, Slováci tam podľa všetkého ustúpili k horám, k Pilišu a Vyšehradu, kde dosiaľ trvá ich zlomok. Roztratené obce slovenské od Dunaja dolu k Blatnu budú kolonie z novšej doby.) Ani termin obou Morav ani zprávy o Merehanech, Marhariech nepodávají pro to jistého svědectví. Také východní hranice Slovenska pro dobu na konci I. tisíciletí zůstává úplně nejista a bude záviseti předem od filologického rozboru starých pramenů z té doby (zejména důležité svrchu uvedené zakládací listiny krále Gejzy I.), aby se v té otázce mohlo pověděti něco určitějšího.

Ale najisto nemáme příčiny pochybovati, že slovenský živel, který se zde objevuje panujícím v dobách pozdějších, seděl už na Váhu, Nitře, Hronu, Iplu, ovšem místy proniknut živly cizími — v té věci Czambel má pravdu proti Križkovi — a celkem klidně se dále vyvíjel. Ani pohroma tatarská nezbavila zemi Slováků. Českých kolonistů bylo zprvu jisté málo, teprve od dob Jiskrových více, ale podle mého dojmu i po přečtení knihy p. Czambelovy nikdy tolik, aby slovenský živel na venkově byl jimi udolán a počeštěn. Totéž platí o kolonisaci a vlivu německém a maďarském. I tu p. Czambel zveličuje vývody. Pro mne lid slovenský byl před 500 lety týž jako dnes, jen stupeň vlivů sousedních byl o něco menší."

Dávnejšie nielen Maďari mali pre nás Slovákov a Slovincov spoločné meno: *tót* [1]), ale i Nemci. Pod menom *Winden* Nemci rozumeli len Slovákov a Slovincov. Naše *Slovenské* Pravno nazvali *Windisch*-Proben, *Slovinskú* Ves v Železnej stolici *Windisch*dorf. Iste pozoruhodná vec sú tieto naše spoločné mená u dvoch takých národov, s ktorými súsedíme. Ako to prišlo? Kde sa vzaly u Nemcov a Maďarov také spoločné mená Slovákov a Slovincov? Odpovedať dnes ešte nevieme. Podľa všetkého i my sami jednako sme sa volali v tom čase, keď Nemci i Maďari prišli s nami do potyku. Dnešné naše meno *Slovák* je len z novšieho času, ako ukazuje adjectivum *slovenský*, spoločné Slovákom a Slovencom.

Ale, aby som nebol zle rozumený, treba mi poznamenať, že spomínaním takýchto vecí nemám v úmysle pripojiť sa k stanovisku dr. Czambela. Proti jeho hypotése, že Slováci pôvodne prináležali k južným Slovanom, písal som i v *Slovenských Pohľadoch* (str. 517) i v *Národných Novinách* (1903, čísla 95, 100, 101, 103, 104). Nepripojujem sa k tomu stanovisku, chcel by som len pridať ešte nejaké zrnko k objasneniu otázky.

I v jazyku našom slovenskom našlo by sa všeličo na podopretie takej hypotésy. U Srbov je *Vid, Vidov dan*, a Slováci tiež nehovoria *Vít*, ako poznať z takýchto: „Na sv. Vida, čo nebude nikda", „... za starého Vida". Slovo *hrable* máme s nezápadno-slovanským l-epentheticum, tak, ako ho majú na juhu slovanskom (Česi hovoria hrá*bě*). V Turci Slováci hovoria sĺnce, hĺbočina, tĺsto, vĺk — a takú istú výslovnosť ukazujú i staré pamiatky srbsko-horvatského jazyka: slъnce, glъbočica, tlъsto, vlъk, z čoho časom povstalo terajšie s*u*nce, t*u*sto, v*u*k atď.

Aspoň toľkoto tak napochytre a bez prípravy zo stredu slovenčiny, znad Hrona a Horného Váhu. Ale elementov, sbližujúcich nás s južnými

[1]) Za Dunajom v stoliciach Železnej, Zaladskej a Šomoďskej v maďarských miestnych menách *Tót*-Keresztúr, *Tót*-Lak, *Tót*-Szt.-György, *Tót*falu, *Tót*-Szentmárton, *Tót*-Szerdahely atď. atď *tót* znamená *slovinský*. Vo Fényesovej štatistike z polovice minulého stoletia meno Slovincov je: *vindus-tót*, a v Železnej stolici dnešný muro-sobotský okres, v ktorom samí Slovinci bývajú, u Fényesa má meno: *tótsági* (járás). Slavonia v maďarskom jazyku od prvopočiatku je *Tót*ország, a i mala obyvateľov, podľa všetkého, pôvodne nie Horvatov, lež Slovincov; etnografické pomery medzi Savou, Dravou a Dolným Dunajom až do tureckých časov neboly také, ako sú dnes.

Slovanmi, koľko by sa nasbieralo medzi Rimavou a Šajavou, v gemerskej slovenčine! Miestne meno, ktoré v strednej slovenčine znelo by Kameňany, v Gemeri je: Kemenene (a to s tvrdým *n* v poslednej i v predposlednej slabike). Staroslovanské *ę* je tu = *e*: knez, vitez, meso, mesec, red, peta, pleme, me (zámeno), te, a *d, t, n, l* zostáva pred ním nezmäkčené, celkom ako v srbsko-horvatskom jazyku. V slovesách 1. osoba mn. č. je dámo, mámo; z deklinácie uvediem aspoň lokál: jele*nu*. Totožné slová: *vidný*, srb.-horv. vidni adj. hell, licht, vidna soba, lichtes Zimmer; *prípoviadka* — приповијетка. Ondreja gemerskí Slováci zovú: *Andro* — ako i na slovanskom juhu. Pôvodné mäkké *ti, di* v ich jazyku je *či, dži:* vráčič (inf.), ho*dž*iny. Z gemerskej slovenčiny a z južnoslovanských jazykov bolo by možno navyberať temer celé rady shodných zjavov. Nie div, že na konci XVIII. stoletia Slovák Juro Ribay, bývavší v dolnozemských koloniach slovenských, upozorňoval Dobrovského na blízkosť slovenčiny a srbo-horvatštiny. Ja, narodený v Gemeri, keď počujem hovoriť po srbsky z takej vzdialenosti, že slov nerozoznať dobre, zakaždým nazdávam sa, že to gemerská slovenčina — zvuky a hudba týchto jazykov sú také príbuzné.

A už len tomu 1000 rokov, ako nás Maďari odlučujú od južných Slovanov, klinom ťahnuvší medzi nami.

Ale — jednota Slovákov so západnými Slovanmi je taká pevná, že toto všetko nemení ničoho na veci a nemôže byť dôkazom nášho juho-slovanského pôvodu.

Niektoré miestne mená slovenského územia maďarčina zachovala tak, ako ony znely pred 800 i pred 1000 rokmi. Dnešná Krupá (Prešporská stolica) v maďarskom znení je Kor*om*pa a v latinskej listine soborského opátstva z roku 1113 píše sa Cr*um*ba; v tej istej listine sú i dve dediny Z*um*boc, z ktorých jedna stála ešte i v XVI. století a písavala sa Č*om*baj. Lebo nosovky boly pôvodne vo všetkých slovanských jazykoch. Ale z celého slovenského územia niet ani jediného miestneho mena, ktoré svojou fonetikou sbližovalo by Slovákov s južnými Slovanmi. Naopak, medzi najstaršími prichodia také, ako na pr. E*dl*itz (Jedlice), majúce pečať západno-slovanského jazyka *(dl)*.

Spomína sa i Grlica, na ktorú v otázke slovenských sídel raz ja bol som sa nie celkom primerane odvolával. Ale v mene tejto gemerskej dediny skrýva sa pravdepodobne nejaká zabudnutá etymologia. Meno vtáka v nominatíve (grъlica) že by sa bolo stalo menom dediny, na to nenajde sa príkladu v slovenskom miestopise; Orlov (v Šariši), Orlové (v Trenčianskej) — to je iné. Zpytovaním miestnych mien slovenského územia mohlo by sa len potvrdiť, že národ medzi Karpatmi a Dunajom bývajúci prináleží k západným Slovanom. Značná časť charakteristickejších miestnych mien slovenských prichodí ako v Čechách, tak i v poľských zemiach.

A to, čo v slovenčine srovnáva sa na jednej strane s ruským, na druhej s južno-slovanskými jazykami, to vyteká z položenia slovenských sídel. Bývame tak, že pokým Maďari neodrezali nás od juhu, súviseli sme — okrem lužických Srbov — s každým v Slovanstve. Stopy nášho súsedstva s južnými Slovanmi, zachované najmä v slovenčine medzi Rimavou a Šajavou žijúcou, sú pre slovenskú historiu a pre slovanský

jazykozpyt rovnako cenné. V Slovenských Pohľadoch (1902, str. 761) bola už nadštrknutá vlastnosť slovenčiny, potvrdzujúca Šafárikovo učenie o hranici medzi Bulharmi a Moravanmi (Slovákmi). Staroslovanské ѣ v bulharskom jazyku zneje i ako *ja*, a v gemerskej slovenčine hovorí sa: chl*ia*b, ml*ia*ko, tr*ia*m (трѣмъ, porticus, galleria v chráme, inde u Slovákov „chór", „na chóre"), *zja*vať (v strednej slovenčine: z*í*vať), *ja*m (1. osoba prítom. č. od *jesť*); na juho-východnom kraji gemerského územia je miestne meno *Á*blonca (charakteristická vlastnosť bulharského jazyka je, že na predku slova *j* často vypúšťa sa pred *a* — **абльва, агода**). Takto vychodí, že v slovanských jazykoch sú zjavy, ktoré vymykajú sa klassifikácii. Posledného času poľskí učení začali uvažovať svoj jazyk ako centrálny v kruhu slovanských nárečí, a vyslovujú, že „pomery naskrze nie sú tak jasné a jednoduché, nekomplikované, ako sme sa prvej nazdávali." Ale to ľutovať najmenej máme príčinu. Slovanská jednota je tým pevnejšia. Najnovšie, práve z príležitosti Niederlových Slovanských Starožitností, Jagić s dôrazom hovoril, že v slovanskej filologii klassifikačné pokusy sotva majú také značenie, ako systém Linnéa v botanike. „Ešte dnes, ako známo, nie sme ujednostajnení, kde prestáva nárečie alebo dialekt a kde začína sa jazyk." (Archiv f. slav. Philologie, XXV, 144.)

Dr. Czambel predstavuje vec, ako by za času veľko-moravského panstva Slováci na východ neboli ďalej siahali od Hrona; prof. Niederle tiež hovorí o východnej hranici Slovenska „pro dobu na konci I. tisíciletí", že „zůstává úplně nejista". Preskúmaním gemerského nárečia slovenského tu iste pribudne svetla. Už z toho mála, čo ja ukazujem, vychodí, že gemerskí Slováci v svojich dnešných sídlach bývali už v IX. století, do príchodu Maďarov. Kýmkoľvek Polovci-Kumáni nepoprichodili za Maďarmi, Slováci bývali i južnejšie. *Nikto nenajde do konca IX. stoletia druhého národa slovanského pre územie od* ***Jedľova*** *(blízko Vacova, dnešný Gödöllő) po* ***Jedlice*** *(Edlitz v Dolných Rakúsach), okrem nášho slovenského.* (Hranica na severo-východ historicky nie je taká zaujímavá.)

Zo starých prameňov, v ktorých slovenčina musí byť ešte skoro čiste zachovaná, Niederle odporúča listinu kráľa Gejzu I. z roku 1075, ktorou založený bol kláštor sv. Benedika nad Hronom v Tekove. V listine tejto je totiž mnoho mien. Ale čože! dôležitá listina zachovala sa len v prepise z roku 1217, urobenom tiež s prepisu z roku 1124; pritom fides diplomatica jedného i druhého prepisu je neuznávaná. O mnoho vzácnejšia je pre nás listina soborského opátstva z roku 1113: má viac sto miestnych mien z územia stolíc Nitrianskej, Prešporskej, Komárňanskej, Tekovskej, Turčianskej, a originál chráni sa v archíve nitrianskeho biskupstva.[1]) Lenže i tu veľká bieda, že najdôležitejšia stránka tých topografických mien slovenských, stránka fonetická, pisárom listiny nebola verne podaná, ale latinským písmom a, tak sa zdá, i cudzím uchom zkazená. Slovenské mená v latinských listinách sú v nominatíve — pre

[1]) Text i facsimile vytlačené: Fejérpataky László, Kálmán király oklevelei. Budapest, 1892.

tvaroslovie teda tiež nepodávajú poučenia. Z listín dosiaľ známych (diplomatáre sú tak mizerne povydávané, s toľkými chybami, že v tejto veci temer nemôžu byť upotrebené) hojná žatva teda sotva bude, no študovať ich treba.

Pavel Križko písaval (najmä v rozprave *Stredoveké národnostné pomery na Slovensku*, Sborník Mus. sl. sp. II, sv. 2), že na území Slovákmi obývanom až do polovice XIII. stoletia, do tatárskej pohromy, temer nebolo ani Maďarov, ani Nemcov, a národnostné pomery v celom Hornom Uhorsku že len od tej doby sa zmenily. Proti tomu Czambel v svojej knižke tvrdil, pravda bez náležitých dôkazov, že Maďari osádzali sa medzi Slovákmi hneď po páde Veľkej Moravy a „v severnom Uhorsku už pred tatárskou pohromou žilo hodne Maďarov . . .“ (Str. 104.) Keď Niederle dáva za pravdu Czambelovi proti Križkovi, nazdávame sa, že nie Maďarov rozumie pod „živly cizími“, ktorými „místy proniknut“ bol slovenský živel. Czambel svoju mienku zakladá na maďarských a pomaďarčených topografických menách v slovenských krajoch, na takých, ako sú v Turci Gyulafalva, Vendéghi, Újfalu; jemu imponuje, že na pr. v listine z roku 1256 Holič pri Skalici menuje sa Wjwar (Ujvár). Ale v tejto veci už dávnejšie máme svedectvo samého Hunfalvyho. Hunfalvy v svojej Etnografii (Magyarország Ethnographiája, 1876) napísal o Spiši: „Maďarské mená a slová dostaly sa do spišských listín tak, že . . . pisatelia listín (kráľovskí notári) miestne mená a iné podávali *v maďarskom preklade* . . .“ (Str. 438.) Ako na Spiši, tak bolo aj inde. Jestli Maďari osádzali sa v slovenských krajoch hneď po páde Veľkej Moravy, prečože niet v listine soborského opátstva z roku 1113, obsahujúcej so slovenského územia stolíc Dolnej Nitrianskej, Prešporskej, Komárňanskej, Dolnej Tekovskej a Turčianskej viac sto topografických mien, ani jedného mena maďarského?

J. Š.

Ako ťažko prekladajú sa národné piesne. Dosť dobrý maďarský veršovník Alexander Luby v svojej knižke *Vergődés* (Költemények. Budapest) na 43. strane umiestil i preklad dvoch slovenských pesničiek, vlastne zlomkov piesní, pod nápisom: Luby György kuruc-generális nótáiból. A tót kuruc-dalokból fordítva. (Z piesní kuruckého generála Jura Lubyho. Preloženo zo slovenských kuruckých piesní.)

I.

Nem ágyban halok meg,
meghalok nyeregben,
kardom ha lehullok,
harangként csereg jen.

II.

Voltak fiúk! voltak!
Hej, de elfogyának!
Nemsokára mi is
Elmulunk utánok.

Hogyha mi elmulunk,
Elmulik a világ,
Mintha lehullt vón' a
Piros rózsavirág.

Po slovensky je to:

Neumrem na slame,
umrem ja na koni,
keď s koňa poletím,
šabľa mi zazvoní.

Samo Chalupka (v básni *Kozák*, na 146. str. svojich *Spevov)* miesto „neumrem na slame —" má: Neumrem *na loži;* pravdepodobne i tak žije niekde v ľude, keď i Luby (Ľubovci, pôvodne Liptáci, sú dávno známi ako veľkí milovníci slovenského národného spevu i muziky) prekladá „ágyban" (v posteli, na loži). Škoda, že s veršom: „keď s koňa poletím —" už nevedel si rady. „Hüll" (ha lehullok) — po maďarsky padá listie so stromu, a nie človek s koňa. A nielen že nenašiel primeraného výrazu, ale vadilo mu i to futurum a durativum slovenského slovesa „poletím" a ním vyrazená plnosť, stručnosť. Potom zase nevedel tlumočiť: „šabľa mi zazvoní". „Harangként csereg jen" je celkom zle, lebo len o nejakom popukanom zvone mohlo by sa povedať: csereg.

Tak o kráse slovenskej strofy maďarský čitateľ z takého prekladu nemôže mať poňatia.

Druhá pesnička po slovensky znejе:

Boli chlapci, boli, ale sa minuli,
a po malej chvíli minieme sa i my.
Keď sa my minieme, minie sa krajina,
ako by odpadol vŕštek z rozmarína.
Keď sa my minieme, minie sa celý svet,
ako by odpadol červenej ruže kvet.

Keby sme začali rozberať maďarský preklad, prišlo by nám len ľúto, že tak málo vedel sa priblížiť slovenskému, pôvodine. A Alexander Luby má v maďarskej literatúre ako veršovník dobré meno; i záležalo mu iste na slovenských pesničkách, keď ich pripisuje svojmu príbuznému, kuruckému generálovi Jurovi Lubymu.

Druhá časť Jiráskovho Bratrstva, *Mária,* začala vychodiť teraz, v novom ročníku Zlatej Prahy, s dedikáciou: *„Památce Pavla Križka, šlechetného vlastence slovenského věnováno."* Prvá časť, *Bitva u Lučence,* v knižnom formáte vyšla roku 1900. (Bratrstvo. Tři rhapsodie. I. Bitva u Lučence. V Praze. Nakladatel J. Otto knihtiskárna. 1900. Al. Jiráska Sebrané Spisy. XXVIII. Str. 442.)

Jos. Zd. Raušar: **Na půdě sopečné.** Z potulek po Srbsku a Turecku. Matice Lidu ročník XXXVII, číslo 5. (Běžné číslo 221.) V Praze, 1903. 16°. 144.

Pôvodca chodil po mnohých zaujímavých miestach Srbska a Turecka, zkúsenosti svoje usiluje sa podávať v ľahkej forme. Knižka taká najmä teraz môže najsť hodne čitateľov.

Ale nebol by už svrchovaný čas rozlúčiť sa v českej literatúre so slovom *potulka?* Neuráža ono najmä v titule kníh? *Túlať, potulovať sa* predsa má nedobré značenie. Zdrobnelou formou svojou „potulka" zmierni sa trocha, no ešte vždy je ono také, že kto chodí po potulkách, je blízky tulákovi.

Či, reku, nemýlim sa strany značenia českého slova. Otvorím slovník Kotta. Ale čítam: potulování se = das Herumstreichen, potulka = das Herumstreichen; tulač, tulák, tulář = pobuda, běhoun, poběhlík, poběhlec, plahočil, potloučka, obejda, všudybyl (?). K tomu pridané je ešte i príslovie: „Tulačům a tulákům za práci se holí plativá". Teda celé tak, ako u nás Slovákov. A čo taký tulák napíše, na to veru nemali by sme byť zvedaví ani za času Maxima Gorkého.

Sotva dávnejšie, ako v druhej polovici sedemdesiatych rokov (v minulom století), niekto taký užil toho výrazu, kto nemal na pamäti, čo znamená základné slovo. Výraz zapáčil sa. (Stáva sa i v reči, pri slovách, že nepodarenci bývajú vychytení, prídu do módy.) Začali ho užívať na tituloch kníh. Ale nemá to mať hranicu? Nie je už čas nemilosrdne zabiť také slovo?

Slovenský divadelný ochotník. Sväzok XX.: *Macocha.* — *Medveď námluvčím.* — *A on nech je tvojím pánom!* Turčiansky Sv. Martin. Tlačou a nákladom Kníhtlač. účast. spolku. 1903. Cena 75 halierov. Str. 16°. 108.

Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział filologiczny. Serya II. Tom XXIII. Ogólnego zbioru tom trzydziesty ósmy. W Krakowie. Nakładem Akademii Umiejętności. 1904. Str. 8°. 397.

Treść: 1. Józef Tretiak: Julius Słowacki. Historya ducha poety i jej odbicie v poezyi. Część pierwsza. 1—151. Część druga. 152—291. — 2. Aleksander Brückner: Przyczynki do słownictwa polskiego. 292—397.

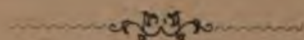
Spomínajme svojich. Andrej Krno, čerenčiansky farár na odpočinku, v Dennici (11. číslo) prostým, milým spôsobom opísal život svojej nebohej manželky Zuzany, rodenej Beniačovej. Príbehy nie nejaké neobyčajné: život mladého dievčaťa v rodičovskom, slovenskom meštianskom dome a v maďaronskom vychovávacom ústave, potom ako vydatej na dedinskej fare; ale s prostosrdečnosťou, verne a bez preveličovania opísané môžu budiť len dobré city. Ako nebohá nosila náramnicu, zhotovenú na pamiatku Memoranduma z roku 1861, ako robievala sbierky na slovenské školy a spolky, s akou oddanosťou opatrovala svoje deti, svojho muža, ako usilovala sa vychovať zo synov dobrých Slovákov a zaopatriť ich i materiálne — to všetko s takou bezprostrednosťou citu podané je pre nás milé čítanie.

Spomínajme svojich! Z tejto príležitosti prichodí mi na um, že málo píšeme i o takých Slovákoch, ktorí nevymazateľné stopy zanechali po sebe v našom živote. A to je nedobre. Píšme, spomínajme! O svojich, áno i o sebe samom môže sa písať. Príklad tohoto máme už dávnejšie na vlastnom životopise Jána Kalinčáka (Lipa, II, 1862). Vlastný životopis, i dosť krátky, a je výtečným prameňom známosti o pamätných 40-tych rokoch minulého stoletia. Bolo by hodno znovu ho vydať aspoň každých desať rokov.

Spomínajme!... Časy sú také, že veľmi treba budiť dobré city v mladom pokolení.

Rok 1903. Sošit 12.

Slovenské Pohľady.

Stesky.[1])

Od *Hviezdoslava.*

Som na vrcholi veku ľudského.

Ej, dlho trvalo, než dostal som sa
sem! dlho. Ale či div? Zajedno
už štít sám tak sa vypäl do výše,
tak z nížin žitia vzhúkol pokorných,
že čelo jeho, zpreryvané blesky
— údermi súdby, nehôd to — vše chmár
— dúm starostlivých — hajno obleti;
a temenom mu, ajhľa, posol z pásma,
kde zmŕza krv: sňah sviežo napadlý,
čo netaje, bo slnko odbočilo,
ach . . . Potom mnohý tmavý cez úval,
prez protivenstvi húšte drsnaté,
prekážok rigle, po úkladnom brhli,
hor' spurnou grapou hneď, hneď úžľabím
zas potuteľným, klzkých po úplazoch,
visuťach pýchy, srazoch závratných,
kol roklín tlamisk, pekiel priepasti
a inou divou, pustou maninou
mi prišlo k nemu rušať: prečo neraz
som musel zhačkať túžby prudký krok,
bych prekliesnil jej cestu, narovnal;
či so snahou sa vrátiť k nábehu
vše presadenia ponad rozsadlinu,
revúcu riavou rvavou, alebo
s opatrnosťou rúče zkľučkovať,
zajsť obratne, bych medzi nástrahami
smer obral, zistil postup bezpečný.
Tiež treba bolo mnohdy oddýchnuť
si po námahe toľkej, únave
i vyčerpaní: v mäkké prírody
tu lono či i na tvrdý len kameň

[1]) Str. 205, 457 a 645.

— nad sebou šiator stinnej zelene
s ochládom sladkým, spevnou útechou,
či hviezdnu povalu, z nejž prši pokoj,
dňa protiv hrany zahladzujúci —
tu na hruď ľudskej úprimnosti, ba
zarputilosti ľudskej trebárs na prah
uložiac svoju hlavu strápenú;
i bolo treba často sotreť pot,
nímž obrodilo čelo v hojných krôpkach,
sťa strukatý hrach, — vyňať z nohy tŕň,
v ňu vpáliviši ni lstivý zákerník,
a úraz poviť v kojný kolocier, —
prach otriasť s mysle, z kúdolu čo púte
pozemskej zhusta na ňu nasadá
jak škvrnitý by pel, brud zárazy, —
i šmúhy z duše, spolucestujúca
kam závisť frskla, pľuvla nenávisť
ich, horúcimi vymyť slzami...
A jako v mdlobách nepodpierala
ni palica už na dosť pútnická,
ni súcit sveta nevedel si rady;
jak neukájal hladu ranec viac,
nie žižne bárs aj blbotavý zdroj,
že sťaby kvetu zvädlé lupienky
sa zdaly pery, dychtením sa chvejúc;
jak smysly zjarmil sveta hluk i rmut,
na dušu ľahly pochýb mrákavy,
či ozaj možno kedy dôjsť sa cieľa,
čo ztrblietal vše z oka blankytu
i na dlho sa ztrácal opäť v hmlách?
a ona tiahla už len bludárkou,
za ruku pojmúc srdce bázlivé;
keď zo zásoby sebadôvery
i posledný sa minul okružtek,
až od slz preslaný i zhorklý chuťou,
a v nesnádzi tej zbýval iba chlieb,
čo miesi, váľa, pečie zvariakmi
pre svoju čeľaď — pre zúfalcov — priepasť:
tu bolo treba — či nie? — stanôviť
sa vrastením až v pôdu skalistú,
úžasom strnúť, temer skamenieť;
v najnižšej skruche, pokajaním tým
najhryzavejším prelomiť sa v poly,
sa na kolená vrhnúť v zničení:
a ruky vzpiaté sťaby parute
dve suchára tam na neschodnej hrobli,
vlas rozmetaný hrsťou vichrice,
po tvári cičkom krvou zbronelý
znoj, v blýskavici granáty jak v sprchu

za osrknutia celej bytosti,
šept leda na rtoch modlitby či vzdych:
tak čakať — čakať — až sa smiluje
ten, človeku čo už vymeral cestu
na zemi bludnej k prebehnutiu, než
z života matky na ňu vykročí,
Boh: — pošle vposled svojho anjela,
a tento, zajdúc do komory onej,
do neprebrania plnej bohatství,
z nejž vydržuje svety Hospodár,
v podolku zôrnom, — krýdly rozotnúc
polnoci mätný uzol, — hotovizne
časť snesie spasnej; i jak nachoval,
obživil, k svetlu prebral pútnika,
jak naplnil i jeho tanistierku
dobrými vecmi, darmi všelásky,
zo zdrtenosti v pokon priehlbne
ramenom silným zdvihnúc, upraviac ho,
mu rečie: hybaj!...
K tomu pribavil
(čo nepriznať by bolo nevďakou,
či ošemetným preceňovaním sa)
aj nejeden ma námet ligotný,
jas radovánok, vyrazení ples,
sa vpletajúcich v snáh-prác osenie mi
hneď smavým orešcom, zas nevädzou
nebeskou, roztomilým ľadníčkom,
čo slovo to kvet; neraz však i necudným
kúkoľom, makom planým, svetlonosom
to šalby, bujnou-pliennou stoklasou
a ôstim sverepým: — hja, mladosť radosť
i pochabosť! Beh rýchly — snadný pád;
rozkošník všehdy zaháľku má rád;
prút hybký ohne každý vetra prúd;
zo chvoje čerstvej vatry vzplan i čmud;
šíp sfuňal, kväcol motúz... Už jak chlapča
čo nenabzikal som sa s druhami
tam voľným úpätím! tu za motýľmi,
sťa kúskami by dúhy rozbitej,
tu za odkvetom ľahkým púpavy,
tým zeme perím, ulietajúcim
kams' — jak som hútal v mysli ľahkovernej —
kams' v nebo nežným lôžkom anjelov;
za vtáčky: krovín zvonky spevnými,
za maľovidly, blisky kratochvíľ,
hier bujarých: až sa mi zatočila
vše kolom hlava, na materinský
klín sklonila sa rozhorúčená,
v snách pokračovať v šantoch, v rozpuste,

polapenému krásou, pôvabom
za smysly, srdce, duše za peru
Ach, polety vy v revnivosti m
vy v horlivosti slávnej výlety,
zálety v šumnom lásky zánete
vy túžob vetry hruďou lomcujú
unášajúce myseľ záchvaty,
zápaly ducha, ohne pastierske
jak grúňmi za noci; ty prívale
nadšenia, svätých hnevov hrom
i výslnie hneď nehy, miloty;
pokoju dumy veľký, vznešený,
jak v duši by sa v tichej veleb
rozvila bola klenba hviezdnatá
s hmly riedkym závojom, z nej
mrholí rosa s šeptom ľúbezným
na obúdzané púčky myšlienok!
vy dostihy, vy závody, vy bor
o snietku palmy vzácnu; úmysl
vy veľkolepých kresby, nástiny,
presvitajúce stavby súmerom
i nádhernosťou; dlátko mohutné
čo vyludzuješ život z mramoru,
v ňom uvoľňujúc skrahlej krve
paleto žhavých farieb, prírody
čo opekňuješ lice pobľadlé;
varito, z jehož strún mi vyviera
cit rozspievaným, jasným klokot
ach! kde ste? kde ste!?... Do
tam v kvete stála poľaň nejedna
(dnes ošmrklá as mrazom podzi
a družina ňou (iste rozprchnutá

len prameň svedkom, ktorý hlboce
sic, netrkoce však —; tam zápač aj
(akiste slnka viacej nevidí),
marenia svätyňa, jejž snivý mier
ak zablúdený vtáčik preruší vše
piskotom clivým, najdúc ozvenu
preds' v duši básnika — a ranená
kam srnka utúli sa boľastiť,
u túžobného srdca najdúc sústrasť —
Tam police tie, valy, stupne, kde
utkvela noha jarých hrdinov,
dobývajúcich tvŕdze slávy (čajs' už
zatarasené lomom, vývraťou,
tým brlohom, v ňomž usínajú vichre);
i priesmyk tam, nímž v dračiu jaskyňu
odvážny vtrhol junák, vymôhol
z nej krásnu princeznu, tú z povesti,
a posadiac ju k sebe tamto v sedlo
na hrdom vrchu-tátošovi, hnal,
by uviedol ju na trón dedičný —
(včuľ medvedicu vyvábi ak strelec . . .);
tam svetlé pŕte, opínajúce
sťa prstene by hoľu belasú:
z nich ktorási, vraj, vedie na Parnass
(ach, že som vedel pomýliť ju práve!. . .).
I útesy tam bralisk vežaté,
jak kazateľne: — s nich vše kázaval
hôr veleknaz, mrak, hlasom hromovým,
kým na oltároch blkotaly blesky
(och, balvanmi hnul! ale ľudí sbor
len driemal, drichme posiaľ nebodaj. . .);
i bašty parkanec a výklenky
a pazuchy, jak o slávnostiach Turíc
by ovenčené kosodrevinou,
kde hniezďa orly — (Ó, to vodičia
sú najvernejší duchov, zahorených
za mladi tuhým, svätým žížnením
po obcovaní s krásou, výpravách
za vidinami v azur, k zdrojom svetla!)
A pavlač tiež tam, žuly podolok
čo podobratý ponad kotlinu,
len v bedrách pripnutý: zkaď otvára
sa na svet širý, čarokrásny výhľad: —
Tam, zarazený — jak sa pamätám —
som utkvel raz; i patrím na obraz
vo vytržení: práve oblaky
zodvihly boly tmavé viečok riasy,
preblesklo slnko s panny úsmevom,
čo zbudila sa zo sna rozkošného —

kol vidiek celý, jakby z kúpeľa
bol vyšiel, skvel sa rosou skropený —
po nivách v kvete hadila sa rieka
ni kovu žhavý roztok, nad ňou most
však z dúhy oblukov, sťa skvostný rám
by toho obrazu... až zvolal som:
ó, krásny, Bože! krásny je tvoj svet...
a tu, kde vzal sa kde nie, pokušiteľ
pozastal zrazu u mňa; úlisne
mi rečie: toto všetko tebe dám,
ak mojej modle pokloniš sa... Odíjď!
ho s hnevom zakríknem, a na nebo
pokážuc prstom pevným, k temenu
hmlou zhalenému svetlou uprúc zrak, —
kým prez zábradlie ďas sa prekotil
a s hurtom rútil kamsi v sitna bezdno, —
som stúpal vyšej...
Zdržal však i žiaľ
ma často, oči zavše slzami
mi zalejúc, že nevidel som kročiť;
nešťastie potkalo ma: citeľný
tu potrest, tu zas ztrata bolestná:
jak bol by kto mi srdca odkrušil
kus, polu urval z duše letnice,
rozhodil púšťou mojej mysle kytku:
i bolo treba dlho krvácať
mi, ťažko stonať, vzdychať zhlboka,
kol na kamenci zvädať žeravom
a zamierať... až vstal som temer z mŕtvych;
hej, osudu päsť na mňa dopadla
ogrgňom neraz, srazila ma s nôh,
len toľko že i nezakotúlila
mnou strmou spúštkou spolu s urviskom:
i červom musel som sa pod pätou
vše zvíjať, stačil ledva slimákom
liezť, odplaziť sa zašliapnutým hadom...
až som sa vzmôhol z prachu pokuty.
Tak octnul som sa zrazu potuchlej
u vatry, ktorá bola vzplápolala
tým najčistejším plamom, veselím
bez ujmy najmenšej: bo živlom jej
bol plný pocit radosti, jej vznetom
iskrený rozmar, rozkoš vzletom; no
v tom zármutku sa oblak pretrhnul,
i zalial ju. Zas cestu zaťalo
mi brvno priekom: hrdej nádeje
strom povalený, čo ma dosiaľ chládkom
ak občerstvoval, kvetom potešil,
však ošťastniť len mal raz ovocím —

Na sborenisku tobôž predsavzatia
som meškal tu-tam, budúnkov to, kam
ctižiadosť moja, moja krásochuť,
môj rozvitok mal vtiahnuť dôstojne;
lež skydly na hŕbu, než došly hálky:
var' spupný cieľ — a základ na piesku —
A u postieľ som predlel smrteľných,
jak smutná vŕba sronený: dych strážil
som najmilší, ho duše krielama
pred súžby víchra chrániac záduchom;
a keď, bár som ho nietil vzdychom vlastným,
i vlastným srdca kŕmil olejom,
kahanček preds' len zhasol, svetielko,
čo môjho neba bolo stálicou:
tu zavieral som oči, okienká tie,
cez ktoré jasno nazieral som v svet,
bo čisté boly, kryštáľ, blankyt sám;
a mrtvolám som lôžká ustielal,
sťa pozostatky v závristé ich skrine
ukladal, uzamkýňal naveky...
Ach, dobré srdcia, lásky úrodou
čo ste ma v ceste stále chovaly,
ma zahrievaly teplom slnečným,
mi vo zlatohlav odievaly vôľu...
kde ste!?... Tam dolu! — húkla ozvena —
Tak? tedy nie nám kopať poklady,
lež zakopávať? čo krok v živote,
to cúvot nazad v jeho hodnote?
keď stupeň vyššie, nižej pásmom, váhou
záujmov vrúcnych, zlatých svázkov? nahou
až vztýčime sa vozvýš ostrvou...
och, údel hrozný!... A tu na homole
som stĺpom stŕpol: zkaď sa roztvára
do bytia šíry, mračno-jasný náhľad:
v márnosti cintor, v rozklad prázdnoty;
veň patrím dlho, dlho nehybne,
jak do oblaku zahalený v dumu —
Ech! — precitnul som mužom striezlivým,
flór dumy čiernej náhle odhrnul;
i navaliac si do náručia žernov
hromadných trudov zemských, starostí,
i pre obra bár ťarchu nemalú:
jak Sisyf som ho teperil zas nahor — —

Nuž, napriek všetkým milým nástrahám
i nevraživým došiel konečne
som na vrchol, štít nebotýčny: tu som,
tu na Kriváni svojho života!
— I čo mám z toho? Ohliadam sa kol,

jak krvavý by jeho pozor, úsr
vie, minulosti patrí jeho beh,
vo vlastných skoná skoro červ
zem kameňom si hrobným pri
(môj symbol práve...). Temn
jak každá budúcnosť — a moj
bo kto zná, či je svitom tehot
a keď aj zrodí pre mňa ktorý
nebude silák jánsky ani jedľa,
lež nedochodča, bledáň, trpasli
Môj prítomnosti nádhlavník vš
je, neurčitý: mitor miňajúcich
sa okamžení — zhmyrí, uniká,
sťa mžitky pred okom; jak pa
by pazder s kužľa priadky-jase
či vločky sňahu? abo tône mrk
a či už tajné črty môjho to
životopisu, ktorý sľuboval
tak mnoho, a tak málo, málo
— Niet, kde bych utkvel vďačn
kam tykadly bych túhy, úfnost
sa úponkami pripil, ovinul;
tak nehostinne, nepohodlne
tu, clivo, teskno — ach, jak je
A mrazí ma — huch! Zfučal se
až plášť mi zlupkal, sťaby peru
keď sťehovavý vták ich rozpne
a, ľaľaď! — poštár — privial,
list, do lona mi složil — lístok
Je žltý, čiarka samá: písmo var
nebodaj písal mi ho — cintorín
Veď čas aj, čas; dosť pobudol
toť na končiari...

len krôčkom-kľučkom? tĭško, pomaly,
si drgúľajúc starcom, ako kmeť
i posadujúc, keďže veku noša
na pleciach beztak váži, dúri vdol...?
— Nu, jak bol postup, výstup na vrchol,
i sostup nech je poručený Bohu!

1899.

Čo je človek? Pred tou hádkou
vše mi stane mysli chod.
Čo je človek? vari plod,
plod len, jemuž Zem je matkou,
Slnce otcom,
jak každému vôkol dietku:
trebárs prášku, trebárs kvietku,
či je lev hen či tam myška,
plazom, vodo-vzducho-brodcom...?
A, hľa, koľký hrdopýška!
jak sa tvári, jak si dvorí:
pánom ponad všetky tvory
a ich vodcom!

Nač je tu? Tou pred otázkou
ešte skôr sa zarazím.
Nač je? snáď len, aby s ním
o jeden viac bolo svázkov,
rodov-kruhov, druhov-pruhov,
ktorými Zem — táto žena
márnivá — je otočená
sťaby páskou,
vencom pestrým, lesklou dúhou:
týmbôž, keď on, či to v strede
či pokrajom, nielen člen
onen je, čo červom prti,
o život boj dravcom vedie,
silným vyhnúc, slabších škrti,
by ukojil chtič si len;
abo ktorý k vôli chlebu
jarmo vláči po úhore,
či nedbajúc o potrebu,
liece v hore,
v chóry vplýva, svádza snemy,
a či pablesk honí zlatý,
na nive sa večne šati;
lež čo má i pahrab túh
vyšších v sebe, nad velebu,
ňouž sa pýši štít tam nemý
— sám si bláha, že to duch —:

i len závej — dych, vraj, svätý —
v ňu a uhlie ziskrí krásne,
a jak hviezdy svieťa zemi,
plápolom jej, nímž sa vznieti
všetkých vatier nad velebu,
práve takto i on svieti
zase nebu,
až tiež zhasne...?

Sfingo hroznej záhady!
prišero, preč zpred očí mi
s dumy tôňou, s dychom zimy!
Beda tomu, badám, kto sa
na teba raz zahľadí:
v duši zmrzne hneď mu rosa,
snet zamení na nej svit;
náhody ho zajme metla —
Ztrať sa! iď!
nezatôniš môjho svetla,
nezachladiš môj mi cit...

Na čelo, Choču, stužkou pripäl som
ti srdca svojho zaslzenú túhu,
a jak som jachal k tebe návratom,
na ligotnú sa menila mi dúhu;

môcť čímskôr zobjať tvojej jedlice
driek, na ňádrach si hovieť tvojej skaly!

A všetky z mladi šanty, výčiny
pred okom mojím zharcovaly razom:
jak uskočil som z rodnej doliny
ti na koleno — grúň — vše, hor' úplazom
— zas po pleci ti — liezol kamzíkom...
Tak tiahlo ma to tvoju na výšavu;
tys' bol mi mierou v svete velikom,
i Jakubovým vposled rebríkom,
keď na štít som ti vrelú oprel hlavu.

Čo mládencovi bol si stupňom zas
či strmeňom, zkaď unášal ma zápal,
ten tátoš, v kraje nesmrteľných krás.
Na tebe stanúc, našiel som sa, chápal: —
v ten čas sa pustil cit môj v samotok
ni med, a duša rozbreskla sa svitom;
ty svoju kvetnu skladals' vo vienok,
ja v pieseň lásky perly myšlienok...
a bol som šťastný, veľmi šťastný pritom!

Hej, pravdu hlása naše prislovie,
že ‚kde sa liahne, ta sa tiahne', áno:
tým viac ten, komu tamže ružové
i za kolísku pretiahlo sa ráno,
ba kde kto, v tvári úplň jasnoty,
i temer žitia strávil dopoludnie,
nie súdby štvancom, steblom siroty...
— Lež cvalmo ta! — Sem, vrchu! naproti;
jak idem rád, tak privítaj ma vľúdne!

... Však čo to? Jak ja sbehnul dúbravou,
ty bezmála zas celkom si sa sblížil:
vraz zhasla dúha! mutnou mrákavou
ti čelo zašlo, a v nej blesk sa skrížil;
hrom zaburácal v tvojich kotlinách,
po bralách leják spustil dlhé vlasy —
Chcem popchnúť: cesta v tvár mi mece prach,
a vichor vzoprel sa mi v odpor... Ach,
nuž takto vítaš svojho rodáka si?

A keď si búrky vášeň dovaril:
čo zriem? bŕv mrzutých sťah, brázdy-vrásky,
jak komu hosť sa v nečas nadaril...
Tak? Tedy lásky zhŕdzavejú pásky
tiež, hltané sú času žralokom? —

Mal sen som plný nehy.

Mal sen som plný nehy, krá
mal; zhasol však ni hviezdy
Nač zbudílas' ma takto v ča
ma nenechala ešte sniť?
Čo upiera mi skutočnosť,
v snách u blaha som dlel st
Zač prervalas' mi sen môj, n
Ó, Bože môj, môj Bože! nuž
o blaženosti, šťasti už
mne ani snívať nevoľno?

Vraj, neľúbiš ma, reklas'; vša
ja neznal veriť slovám tým.
Viac nerec ich! včuľ mimoďa
bár nepovieš aj, uverím.
A keď viem, moje meno že
ti v srdci utkvieť nemôže:
mám zostať, odísť?... Zdržia
a prečo?... chceš sa zabávať
na mojej duše trapiech snáď,
ichž strojcom tvoja samopaš!

Ó, devo, krutosť rohatá
to! Pusť ma, prepusť v bezcit
My musíme sa rozstať, a...
hej, rozlúčiť sa večite.
I od teba bych utekal
ni prach, čo smršť do hrsti vz
v diaľ neschodnú s ním zvirga
no leda len že kročiť znám,
bo žiaľ, čo ztadiaľ odnášam,
zaľahol na mňa balvanom.

Buď s Bohom... nie, to nemôž' byť!
Daj aspoň rúčku polapiť,
čo spásu moju zdrtila,
zaklala budúcnosť mi v hruď...
daj ju, nech steká na ňu prúd:
sĺz, bozkov mojich presila!

Slzy či bozky: ktorô je,
čo viac ťa páli na ruce?
Och, bozk a slza, oboje
byť musí veľmi horúce:
bo s láskou mojou rodinne
v najhlbšej srdca hlbine,
v tej sopke totu povstaly...
Jak zbožní vyšly pútnici,
i šťastní, na, toť, pravici
že stlieť ti môžu pomaly.

O jedno prosím... nemaj strach,
neprosím o ľúbosť ťa; lež
len o tú malú techu, ach,
že tu i tu ma spomenieš.
Pamäti priadzu pokiaľ až
do budúcnosti poťaháš?
Ak dotiaľ duše očima
ma zreš, až najdeš šuhaja,
čo ľúbiť bude ťa, sťa ja:
ver' nezabudneš nikdy ma!

No nežiadam, bys' nenašla
zas srdce, rovné mojemu.
Neľúbil bych ťa toľme, hľa,
nech takú túžbu cítim dnu.
Ja žičím ti: ži blažene,
kde aký strom, len zelené
si stŕhaj lístky k ostatku;
tak potom v slušnom zhrdnutí,
jak venec uschlý, zvädnutý
by, odhoď moju pamiatku!

Myšlienka trápi jedna ma...

Myšlienka trápi jedna ma:
mať zomrieť medzi duchnama
v posteli! tíško zvädnúť kvietkom, hmyz
do nehož tajmo zatína svoj hryz;
jak svieca strávit sa, stlieť pomaly,
už v pustej, prázdnej izbe nechali.

Nie takúto smrť daj mi, oj,
nie takú smrť daj, Bože môj!
Nech stromom som, nímž pára blesku sila,
či víchrica čo z gruntu vytrúštila;
nech skaliskom, čo s vrchu v údol krutý
hrom, zatriasovší nebom-zemou, srúti...
— Keď národy raz otrokov,
zunujúc jarmo, s túžbou vysokou
tak vyjdú v pole, v tvárach zábron sporý,
prápory v rukách — tiež sťa krýdla zory —,
a s tých to sväté heslo zahovorí:
‚svetosvoboda!'
a toto od východa
po západ zhučí vrava veliká,
a tyranstvo sa s nimi spotýka:
tam buď si môj pád,
kde zomrem tak rád,
tam junácke srdce mi z krvi nech stečie,
a peri ston doslov svoj plesný keď rečie,
nech polkne ho ocele štrngotný zvuk,
vresk trúby i hrmotný kanónov hluk,
a prez moju mŕtvolu
nech fučiace paripy hor'-dolu
si strečkujú, erdžajúc k víťazstva sláve,
a tam nech ma nechajú v rozšliaplom stave. —
Tam moje kosti nech sú sobrané,
keď pohrabu deň veľký nastane,
kde pri sviatočnej trúchlo-hudbe tichej,
v sprievode zástav, flórom ovitých, hej,
hrdinov v spolný dajú hrob, ichž čata
ti v obeť padla, všesvobodo svätá!

Moje piesne.

Rozmýšľajúc vše sa pozadumám,
ani neviem, čo za myšlienku mám;
preletím vlasť, jak je dlhá-šíra,
ba zem, celý okruh všehomíra! —
Piesne, ichž klik tu sa vo mne ruše,
luno-lúče snivej sú mi duše.

Namiesto že rojčím, zájmov prostý,
snáď mal bych žiť radšej budúcnosti
i sa starať... ech, reč predaromná!
dobrý je Boh, postarie sa o mňa. —
Piesne, ichž klik tu sa vo mne ruše,
motýle sú nedbalej mi duše.

Ak tak stretnem švárne dievča, v ume
ešte hlbší hrob vykopem dume;
zahľadím sa v devín zrak až k spodu,
ako hviezda v tichú plesa vodu. —
Piesne, ichž klík tu sa vo mne ruše,
divé ruže to ľúbostnej duše.

Ľúbi deva...? radosť javím pitím;
nie ma? musím piť, bo horkosť citím.
A kde pohár s vínkom vôkol chodí,
tam hneď rozmar jarabí sa zrodí.
Piesne, ichž klík tu sa vo mne ruše,
dúhy sú mi podnapilej duše

Och, však kým mám pohár v ruke, mnohý
národ v okovách má ruky-nohy:
i jak veselo znie cveng pohára,
tak pút štrk sa smutne prihovára. —
Piesne, ichž klík tu sa vo mne ruše,
mrákavy sú skormútenej duše.

Lež nač trpí v rabstve ľud? čo väzy
nevystre, by strhal si reťazy?
Na to čaká, z Božej milosti že
mu ich hŕdza s rúk-nôh shryzie-slíže?
Piesne, ichž klík tu sa vo mne ruše,
hromy-blesky hnevnej sú mi duše.

Povesti, báje, ballady.

Napísal *Martin Sládkovičov.* [1]

V.

Husári v Sitne.

»Oj, vy voly, moje voly,
keby ste mi len tu boly,
nedal by vás za ten svet,
ale niet vás, niet a niet.
So zorou som sa sem driapal,
tu ma piekol poludnia pal,
súmrak spúšťa sa na svet
a vás niet len, niet a niet.

Oj, vy voly, moje voly,
kdeže ste mi v širom poli?

[1]) Vidz str. 656.

Takto vám to bolo. Hľadajúc tie
prišiel Maťo — k čomu? tušim d
(možno, že len diera čímsi zastav
a náš Maťo hľadí: čože to zname
Zvedavosť ho trápi — tak mu je
»Čo, keby tam boly dakde moje

Inu, posbieral sa, pochlapil sa M
odhodlal sa zvedeť: čo tam, kam
Otvoril — zmeravel... Jaj, čo o
Závrat ho obchodil, div, že tam
Díva sa a díva — On bol myslel
vidí však jaskyňu svetlom pozalia
ohromnú; ešte však všetko to ne
kam len oko dozre, všade na ok
vidí plno koní: šimľov, pejkov, v
strunistých, ohnivých, vždycky p
do behu, erdžiacich, hádzajúcich
a s netrpelivou kousi túžbou živo
rypnú podkovou vše do žulistej
a kde ňou uhodí, hneď sa iskra
I ver by kôň každý hneď šiel v
keby nestál pri ňom, inu, husár s
ale ten ho kroti, tiši, zdŕža, háči
(oj, jako to všetko Maťovi sa páč
Driečni sú, ach, driečni všetci ti
zrastli jako jedle, silni, peknotvári
v dolmánoch sa pýšia, pekne prá
nohávky červené sťaby ulial na n
ozdobný tiež čákov každý má na
a na nohách čižmy strojné ligota

kto zná, dokiaľ bol by cenil, dumal, snival,
keby, inu, keby...: Najbližší z husárov
skoro zočil ho, i s vyjasnenou tvárou,
s okom zaplanuvším zvolal zvučným hlasom
na neho: »No, či už...?« — Maťo strnul žasom,
nepovedal Boží človek slova ani,
zapleskнul len dvermi a, sťa ďasom hnaný,
nohy vzal na plecia, sťa vetor sa ztratil —
I kto zná, či kedy po voly sa vrátil.

Oj, škoda, oj, Maťo, škoda,
bieda, ztrata, nepohoda!
Načože bol ten tvoj strach,
nač ten útek — škoda, ach!
Prečože si neodolal,
prečo smelo nezavolal:
»Už, junáci, veru už!
ta sa jako jeden muž!«
Bol bys' hľadel na divadlo,
že by ti až srdce sladlo,
bol bys' videl: Ajhľa ti,
husári tam zakliati
jak sa strelou v sedlá vrhnú,
popchnú kone, vo cval vtrhnú, —
letia šťastní, usmiati
von zo Sitna — odkliati,
a kdekoľvek objavia sa,
prchajú tmy, svetlo jasá;
kde ho predtým nebolo:
život rezký okolo;
kde bola len clivosť, stony,
počuť plesu živé tóny —
Oj, už konec nevoli:
spadlo puto, neboli,
krakoviak sa zadumený
v bohatierske spevy mení;
puto, oj, viac netlačí:
ujarmenej Slovačí
svitol kýžený deň spásy —
Oj, preslávne, blahé časy!
Bolože by, bolo nám! —
Ale takto — Boh zná sám...

VI.

Podivný zvon.

Neďaleko Levoče kláštorisko leží —
Kedys' — (nednes, nevčera, oj, veď ten čas beží!) —
na tom istom mieste tam, na temeni brda,
stával kláštor ctihodný, pri ňom veža hrdá.

Dnes už — rumy, hodné však rozpomienky, chvály,
bo keď vlasť nám psohlavci kedys' rabovali,
kláštor našim skytával útulku a schrany,
preto je i kameňom útočišťa zvaný.

Prečo bolo, prečo nie — ale pravda holá:
veža v boji s zubom čias mohutnejšia bola
nežli kláštor: tento už v rumoch tratil smysel:
veža stála, otobôž zvon v nej dobrý visel.

Či bol zvon? Nu, Boží snáď, nech tam visí stále,
nech si na ňom zazvoní pútnik k Božej chvále,
ale blízke obce dve, i jedna i druhá
mať ho chcela pre seba — Vznikla hádka tuhá.

»Náš je to zvon, bez sporu« — jedna obec riekla —
»užtoveru! popustiť? nie, čo krv by tiekla!« —
»Bysťubohu náš je zvon« — druhá obec na to —
»popustiť? oj, nikdy! Boh skáral by nás za to!« —

Inu, celá galiba. Ústup — nedajbože.
Priateľsky sa pokonať? Jakože sa môže?
priateľstvo veď vyšlo v dym, a, hľa, strany obe
ceria zuby na seba, gánia zrakmi v zlobe.

»Nie a nie, buď jako buď!« také tvrdé heslo
s oboch strán sa z úst do úst v oboch obciach nieslo —
»nech ide bárs za pasy, násilie nech zvíri,
ale zvon si nedáme, nie za svet ten širý!«

Jedna z obcí vo svojom uzavrela sneme:
»V ten a v ten deň zvon si náš domov dovezeme.«
No, keď dozvedela sa o tom stave diela,
druhá obec to isté v schôdzi uzavrela.

I sa razom vzchopily previesť uzavretie:
V určitý deň — pekný bol, pred žatvami v lete —
jedna obec od hora, druhá však od dola
sviatočne sa braly ta, kde tá veža bola.

Popredku šli poctivých obcí výbornici
s pán-rychtármi na čele, vážna duma v líci,

rôzny úrad, gazdovia potom prední v zboži,
potom iní, ženy tiež, mládež — sťa v chrám Boží.

Z oboch obcí ktorási skorej prišla k miestu —
(lepšie popchla, abo snáď mala kratšiu cestu) —
I zvon hneďky sosňali s veže rúče spolu, —
druhá obec dotiahnuc, našla ho už dolu.

Tejtož tedy pán rychtár vážne, ako svedči,
privravel sa (odkašľav) tamtým v tejto reči:
»Vrelý vďak vám, súsedia, srdce naše dýše,
že ste prišli, i že ste sniesli nám zvon s výše.«

Pohyb medzi tamtými, mrmot: »Čo to tára«...
a tak ďalej. No veď tiež mali pán-rychtára,
i sa zmohol k odvete: »Prišli sme, bo treba,
a zvon, inu, súsedia, sniesli sme pre seba.«

»Tak je!« prisviedčajúc mu jeho ľudia hlesli —
»Nenie tak — zvon patrí nám — Načo ste ho sniesli?« —
»Sebe sme ho sosňali — Na voz dvíhajte ho!«
»Nedáme si, nikdy nie! Nebude nič z toho!«

Prvší takoj prikročiac vztiahli ruky k dielu,
ale títo odbili rázne chuť ich smelú:
»Na bok! Pokoj! Nedáme!« — »Musíte! nám patrí!« —
Krik sa strhol, sácanie — v zrakoch, v lícach vatry.

I kto vie, čo bolo by — V tom sa v dave zjaví
človek v kraji neznámy — div až — bielohlavý:
»Neviete vy, ani ja, kto — vraj — zvonu gazda,
no zvon sám to iste vie, i vám zjaví azda.«

V zadivenie mení sa vášeň, potom v smiechot:
»Chachá! zhádol, našlo si šidlo z vreca priechod.«
No ten vážne: »Probujte pohnúť zvona s miesta:
komu on sám poddá sa — to tá pravá cesta.«

I sa dali nakriatnuť — »nech mu je po vôli« —
Jedna z oboch obcí hneď zapriahla dva voly —
Ťahajú zvon, ťahajú, čo len sila môže,
ale zázrak! — zvonom hnúť nikam, nedajbože...

»Prípinku nám treba, hej, volov dvoch je málo:
štyroch treba — Takoj, jak riekli, hneď sa stalo —
Ťahajú zvon, ťahajú, čo len sila môže,
ale zázrak!! — zvonom hnúť — nikam, nedajbože...

Krúťa hlavou — »Ešte dvoch: šiestim lepšie svedčí,
je aj ťažký« — Pripriahli, nik neprotirečí —

pohly ľahce, — viezly aj priamo smerom

»Váš je, váš je, berte si!« dotvŕdzali zľa
a všetci: »To div Boží!« vraviac, na zem
V zácti veľkej každý mal čudesný ten zv
Možno, i dnes zvonia naň — Akokoľvek

VII.

Čertova svadba.

Čo to myseľ moja shliadla
vyše Seliec, vyše Hiadla?
Sťaby zámok tam kýs' stál
na chrbtisku pevných skál.
Ano, stál. A v zámku knieža,
a s ním jeho dcéra svieža
a pod zámkom v okolí
sedliačkovia v nevoli:
tam na zámku huja-hoja!
a pod zámkom stoky znoja;
tam na zámku hopsahop!
a pod zámkom ťažko rob.

Mladá kňažna rastie, rastie —
Kde ste, svati? kde si, šťastie
Hej, časy sa míňajú,
už je tu čas vydaju.
»Nevydaj sa, dievča, ešte,
lepšie deve, než neveste« —
Ináč smýšľa kňahyňa,

Čosikamsi: zdakade
hostí plno na hrade,
sviatočný háv, fraček čierny,
všetci zdvorilí, manierni,
z čiel pár — rožkov vykvitá,
a v lakirkach — kopytá . . .

Jeden (krivý) rúče, vážne
dvorí vznetno mladej kňažne:
»Kňažna, ja vás milujem,
ja vás za manželku chcem,
nech sa ruky naše složia,
nech sa stane vôľa Bo . . .
(zchvel sa jaksi, obľadol)
Hm! (zkašľal) som prechladol« . . .

Kňažna slúcha, zájem javí,
dumá: »Ženich zanimavý,«
a ač chvie sa stesknilá,
predsa sa mu sľúbila. —

V parku hradnom ruža puči,
a na hrade svadba hučí.
Jedia, pijú svadobníci,
potom tančia, zánet v líci,
zvŕta ženich mladuchu,
(hopsa-hopsa: ichuchu!)
že až závrat na ňu siaha
a vše zcíti: plamom šľahá . . .
Výskajú a dubasia,
až sa zámok otriasa.

Tam na zámku huja-hoja!
a pod zámkom stoky znoja,
tam na zámku hopsahop!
a pod zámkom ťažko rob.
»Už ma ledva nesú nohy«
— lká sedliačik preúbohý —
»už mi od tej nevole
navrely, toť, mozole,
väz sa láme, trhá žila,
boky bolia — planá chvíľa!«
Za ním zalká druhý, tretí,
(a zlý pohľad k hradu letí)
štvrtý, piaty — prchá kľud,
stoná, repce celý ľud.

Veď kto to aj slýchal kedy!
Dosť je v poli práce, biedy,

neslýchané robia vresky,
škreky, piskot, plesky, tresky
Čo im pošly rozumy?
Veď sa zámok rozrumí...

Medzitým pod zámkom dolu
zlá nevoľa na nevoľu:
ani noci, ani dňa,
ani mieru, ani sna —
Svorne sťaby v dohovore
leti k hradu tatam hore
ťažkej kliatby desný hlas:
»Aby Parom pobil vás!«

Jajžebože, beda, beda!
Tak sa kliatba plni teda:
Polnoc padá s vysoka,
víchrica s ňou divoká,
v mračnách blysot stály — k
strašné rachotenie hromu,
Parom pere, pára, ach!
Svadobníkov zajal strach —
Už oni tak nedubasia,
už sa hrad tak neotriasa.

Hach! čože to? Hľaďže, hľaď:
v základoch sa pohnul hrad,
pošinul sa, kde stál, s miesta -
ide, kade ľahšia cesta —
To ti čerti — istá reč —
schytili ho, nesú preč, —
s nimi nevesta i noša

(ľahko prišlo, ľahko šlo)
naši svadobnici milí
cestou groše potratili,
a tie — skamenely vám,
i teraz ich vidí tam,
kto neželie robiť kroky
na hon zvaný »Peniažťoky«.

Rozmrzení nad ztratou
toliarov a dukátov,
čerti vzteklí, pošetilí,
Hradisko vám pochytili
a so všetkým činom ho
otrepali o Sitno.

A o pravde týchto reči
vrch »Čertova svadba« svedčí.

VIII.

Červená hora.

Oj, hľaďte, ľudia! Čože to byť môže?
Čože sa stalo, milý, mocný Bože!
Zem v hore rdie sa jako zora ranná,
jak keby bola krvou postriekaná —
Hej, krvou, i keď počuť chcete málo,
rozpoviem rúče, jako sa to stalo.

Kedy bolo, ktože ho vie, ale bolo, iste bolo:
Pokryla noc čiernym šatom všetky svety naokolo,
nie noc hviezdna, nie noc lunná, ale jak ten žúžoľ čierna,
v mračná úžasné sa halí oblasť neba prenesmierna,
víchor buráca až teskno, horou jako pierkom zhýňa,
meteľ šibkým sňahom šľahá, vyspevuje Meluzína,
a tá hora zalká zavše, z ňáder jej vzdych clivý vanie,
a vzdychom jej odpovedá hoľa, dolina i stráne.

V hore blízko vedľa seba dvoje brál sa vozvýš vypína,
na temení jedného zreť umučenie Bohosyna,
a pri ňom, hľa, Anjel Pána objavil sa nenadále,
a — Boh s nami! — Pekelník, toť zastal si na druhom brale...
Tamten z vyšších slietol svetov, dobrý, milý, krotký, biely,
vyšších svetov svetlom jasá obličaj mu zduchovnelý;
tento zo zeme čajs' zkrsol, či ho sama vyhodila,
divý, šerý, odporný, i tvár mu zryly vášni rylá.

S chviľku jeden na druhého hľadia: tamten krotko, vážne,
tento — zgániac na muku vše — drzo, pyšno, chválobažne —

Uškľabil sa Pekelník a riekol: »Ja zas na opa
k hriechu volám, rozkoš skytám — inu, ja so
a keď kto sa v priepasť skydne, čože na tom
tým lepšie, veď sám tam bývam.« Riekol, i s

»Blúdiš, blúdiš, obráťže sa, vráť sa bludom op
dobre činiť, k ctnosti viesť, to úkol slávny, po
Riekol Anjel; Pekelník však zamosúrený ho sl
»Blúdiš, obráť, vráť sa!« hlas ten jako mlat m
Vpokon uškľabiac sa ľstivo, k Anjelovi lživo v
»Na dno srdca mi až siahol ten tvoj hovor pl
dobre tedy, poslúchnem ťa, i ťa o to prosím v
zjasni cestu, ukáž spôsob: budem konať dobré

Uprel Anjel pohľad dlhý, skúmavý na Pekelní
potom prstom ukázal v diaľ, kde sa obzor s h
»Pozri, pocestní tam dvaja batkajú sa preúbohi
jeden z nich, ach, hladom hynie, krutou zimou
bez pomoci zhynú — pospeš: súrnej pomoci i
tu máš tieto dva balíčky: v tomto oheň, v ton
daj, čo treba, mrznúcemu: nech sa zhreje pri t
hladom mrúcemu daj takoj chleba — Inu, rušaj

Vzal a bežal — I už slietol k tomu, ktorý zim
— (srdce stydlo: k nemu už sa temer anjel sm
»Brate, tu máš« — Pekelník tak privráva sa *m*
»to ti Anjel Pánov poslal« — Balík s *chlebom*
Zrehotal sa. Potom podšiel k tomu, čo bol *hla*
— (bľadý, siný zmieral už) — I dal mu *oheň*
volajúc: »Toť, vezmi, brate, to ti Anjel pomoc
I, sa rehliac, nazpäť letí, spokojný, jak skončil

S úškľabkom už Pekelník, toť, stojí pred Anjel

Zvriesknul divo Pekelník a strmo jako jasná strela
(blysnúc modrým plamom oka) oboril sa na Anjela —
Zápasia .. No hneďky vidno, ktorá triumf slávi strana:
Pekelníka so zápole shodil víťaz, Anjel Pána.
Ratolesť si potom Anjel ulomil a — zázrak pravý! —
ratolesť sa v ruke jeho zmenila v meč plápolavý...
Prchá Pekelník a Anjel rúbe doňho, seká, bodá:
zrudol krvou Pekelníka sňah i všetka v hore pôda...

Oj, dávno sa to stalo, veľmi dávno,
no stopy toho i dnes vidať zjavno:
zem v hore rdie sa jako zora ranná:
to je tá hora krvou postriekaná,
to krvavá, či červená tá hora, —
a kto ta prijde sdola, lebo shora,
zo srdca každý vzdychne skrúšeného:
Nech prepadne sa — Zbav nás, Pane, *jeho!*

Pred oltárom.

Povesť.

Napísal *Ján Čajak.*

(Dokončenie.)

Boľo vyšiel na preddomie. Bol rozhnevaný na sám seba. Mrzelo ho veľmi, že pred Kohútkou tak sa prezradil. „Bude to teraz rečí," myslel si. Na Zuzku sa tiež hneval a v duchu jej výčitky robil, že čo ho svádzala. „Teraz by som mohol byť šťastný s Aničkou, keby nie ženy. A keby aspoň chlapec bol, aby sa mal o čo opreť, — ale takto — — A starý, či ten na človeka pomyslí? Uňho je človek hovädo, áno, hovädo," opakuje, ako keď najdeme príhodný výraz na vec, o ktorej sme už dávno rozmýšľali. „Ten by len vyžmíkal z poslednej kvapky . . . A tá," myslel na Aničku, „tá tiež skoro zabudla. Hľa, teraz sa už s druhým vodí, inému sa dá objať, bozkať. Eh! nemáš ty nič." A cítil žiaľ, hnev a závisť, že na Aničku teraz má právo iný. „Daj si mi Bože! mala si koho vybrať. Na trojnohe sedeť, dratvy súkať — a číriz — — Veď si si ty vina; čože si sa dal sviesť, prečo si sa bál života? Či ti strýc Tomáš dobre nevravel?" začalo mu svedomie hovoriť. „Eh, čo!" vyhováral sám seba, — „ako? Či som dosť nebojoval, keď som šiel i do hory? I po Hlaváňovej smrti . . . pravda, ma trocha mrzelo; ale by som bol ešte, keby nie tá bosorka. Ale tá prišla, natrúbila mi plnú hlavu. K tomu i mať mi vždy húdla . . . A keby sa bola vtedy aspoň obzrela; ale nie! Darmo je, ona ma nikda opravdove rada nevidela."

Ako tak rozmýšľal, počuje zďaleka hlas muziky, rozliehajúci

sa večierkom z krčmy. Vše zatíchla, zas zrejme bolo počuť tidlikanie husiel, a basa, ako by prisviedčala, hučala hrubým hlasom.

„Či im je len dobre! Ako si vyvádzajú. A ja, zaťko bohatého Gašpara, nemôžem ani len nazreť. Či dá do vrecka pár groší? Na, zabav sa, dosť si sa narobil, zaži — —"

„Dobrý večer, Boľo! Čože si taký samotný?" prihovára sa mu mimoidúci Kudro. „Či si hrdý? či čo ti je, že si taký — vyzeráš, ako čo by si mal umývať hrnec z prihorenej kaše."

„Daj pokoj, kamarát. Horká moja hrdoba. Každý to máme svoje —"

„No, to som si nemyslel. Ale takto, či by si nešiel medzi nás, na pol hodinku a na jednu sklenku? Sme všetko ani vyberaní. Vieš, dostali sme groše teraz za robotu. Tak, reku, nezaškodí vypiť si. A tu ti tá háveď cigánska, len keď ti začne brnkať. Nuž či by v človeku žilky nezahraly?" Oči sa mu ligocú, ako hovorí, i líca mu už horia a hlas smelý tiež prezrádza, že veru už nepočúval na prázdno.

„Veď by som šiel," vyhovára sa Boľo, „ale zajtra treba zavčasu vstať, i statok treba ešte opatriť a pripraviť, čo načim na zajtra."

„Ih, čo! Veď hádam nebudeš do rána? A čo len robota? tú môžeš ešte zvŕšiť. Ojej! dosť času. A naspať? Čo len to! Ja môžem i tri noci halaškovať a predsa mi je nič. Nie je to to; ale ťa mrzí, však ver, tých pár krajciarov? Chudák, hádam nemáš. Na, požičiam ti."

„Čože by si mi ty mal požičiavať; mám ja dosť, čo mi treba, ešte i tebe," chlapí sa Boľo.

„No, keď máš, tak poď. Či si vari takto k sukni prišitý? Čo? Ej, Boľo! nu si mi ty za chlapa!"

„Ale ja k sukni? k akej sukni? No keď je tak, poďme, aby si videl, že som nie taký, ako sa nazdávaš."

„Ale sa var' najprv budeš pýtať, čo? Choď, počkám ťa," žartuje Kudro.

„Poďme, a nehovor už viac a nedopaľuj ma, lebo si zlízneš, ak sa ešte budeš posmievať."

Boľa kompánia v krčme s jasotom prijala. On, už i tak rozličnými dojmami rozrušený, teraz aspoň na okamih chcel zabudnúť na všetko, a tak oddal sa s celou náruživosťou hulaniu.

„Bouprisám! predsa som sa zmýlil," hovorí Kudro, keď Boľo dal doniesť novú litru; „predsa si ty len chlap. Ja reku, že ty si už len na to stvorený, aby si kužel nosil za ženou a šupáky presúšal, aby nesplesnely; a tu aký chlap! Ej, škoda ťa, Boľo náš, že si nie medzi nami! Darmo je, hora je hora, čo niekedy i mrzneš i hladuješ, ale si slobodný. Nedudre ti ani žena, nevreštia ti poza uši deti, robíš, ako vieš — a žiješ

— — — — — — — — — — — — — —

Ráno vrátil sa Boľo mámorný, nevyspatý do Gašparov. Čo ako sa chlapil, bolo mu mrkotno, ba cítil i nepokoj, aký obyčajne pociťujeme pred očakávanou, nepríjemnou vecou.

Nešiel do izby, ale do staje, tam sa okúňal. V staji nebolo

nikoho, vôbec dom vyzeral ako by bol vymretý. Bolo mu otupno. „Eh, čo!“ pomyslel si. „Veď som nikomu nič neukradol, a keď som sa i zabavil, nik nebude za mňa platiť; dosť som sa tu narobil. Čo by som mal tu okolkovať?“ a šiel do izby.

Starý sedel za stolom, tvár mal prísnu. Boľo zbadal, že keď vchodil, on ho neobzrel. Zuzka upratovala niečo, oči mala vyplakané, stará tiež bola ustarostená; vôbec pocítil, že nastal okamih vážny. Vystrel sa. „Dobré ráno!“ riekol trochu zachrípnutým hlasom.

Nik neodpovedal ani slova.

Boľovi bolo otupne v tejto tichosti, obrátil sa a chcel výnsť z izby.

„Počkajže trocha, synak,“ vraví starý.

Boľom to trhlo, ale, ako by nič, obrátil sa. „Čo by ste chceli?“

„Kdeže si bol tej noci?“ opytuje sa starý tichým hlasom.

„Bol som v krčme s Kudrom a inými. A prečo? Či som niekomu prepil niečo, či čo?“

Starému na túto odpoveď zrudla tvár, no zdržal sa, len po chvení pravej ruky, ktorú mal vystretú na stole, bolo poznať, že v ňom búri hnev.

„Nech sa to viacej nestane, počuješ, lebo“ — a pravicou sa mu pohrozil, „zle bude. A to pekné veci počujem o tebe. Na Kohútku chyceš sekeru, že vraj pre Aničku. Pekná historia! To je vďaka, že sme ťa vzali k sebe, do poriadneho domu. Čože ti chybí, nemáš sa čoho najesť? Máš v niečom chybu?“

„Áno. Ja nebehal som za vami, vy ste posielali za mnou Kohútku. Vy ste sa starali do nás. Tá,“ ukázal rukou na Zuzku, „chcela mať muža, a vy chceli ste mať sluhu. A ja, nešťastník, dal som sa nahovoriť!“ kričal Boľo zrudlý od hnevu a od nápoja.

„Čo to hovoríš, Boľo?“ vykríkla Zuzka a slzy ju zalialy.

„Kto chodil za tebou?“ kričí starý. „Ako sa opovážiš v mojom dome to povedať, ty niktoš!“

„Ja som nie niktoš, a keď som niktoš, prečo ste ma brali?“

„Neodvrkuj, Boľo! a ty, starý, nevaď sa; čo sa stalo, stalo sa, a nech je už pokoj svätý!“ zamiešala sa mať.

„Ako by som sa nie, keď taký niktoš, čo môže byť rád, že sa k nám dostal — — a tu ti bude ešte on odvrkovať. A ešte aký ti je pán! Ide do krčmy, dá si cigáňom vyhúdať. Nazdáš sa, že s mojím majetkom budeš len tak frčky metať? Mýliš sa, synku, veľmi, keď vieme, aký si vtáčik . . . to ti hovorím.“

„Ja? s vaším majetkom frčky? Hahaha! S akým majetkom? Sluhom som vám bol, ničím iným, i to zadarmo.“

Starý skočil, ako by ho bol had uštipol. Triasol sa na celom tele. Vytiahol kľúč, otvoril kasňu, vyňal závitok bankoviek a hodil Boľovi.

„Na, tu máš, aby si nepovedal, že si darmo robil u mňa. A teraz sa mi prac! ale už!“ A ukázal rukou na dvere.

„Otec! Muž môj!“

„Ticho! ani slova! Keď sa mu nepáči, nech ide. Toho sa nedožije, aby som sa mu ja prosil.“

nízka osôbka, jemnено držania, ...
rok v Spiši a k tomu za onoho času pán ablegát,
mladým človekom, zatancoval si s ňou raz čardáš. V
stačovalo k tomu, aby istú duševnú vyvýšenosť cíti
Jemnosť jej, pravda, tiež mala svoje hranice, lebo k
hlások jej bolo počuť až na prostred dediny a páni
báli pani hostinskej, ako jej muža. I hovorilo sa,
je pod akkurátnou papučou. Stáva sa, pravda, že i
tvor niekedy chce sa sprostiť jarma; preto nemôž
Slaničkovi za zle mať, že chcel kedy-tedy (najmä k
„obťažený") strhnúť putá a dupnúť tak ozaj po chl
som pánom v dome!" Ale to málo bolo hodno, lebo
vedela ešte inak dupnúť, pri čom jej množstvo kľú
na drieku, zaštrkalo práve tak, ako retiazka. Môž
ešte väčšmi rozľútilo, tak že, bývalo, v taký čas
so pár nie práve najjemnejších pohladkaní. Pani ma
veru do týždňa nosila zrejmý znak manželskej lásky
manžel to zakaždým horko obanoval. Ona po takom
stupe trestávala ho mlčanlivosťou dvoj- i trojtýždňo
čas on utratil na váhe aspoň dve kilá, lebo jedlo b
nuté, zas nedovarené, chlieb zákalistý, kapusta neom
svedčilo, že veru „dom rozdvojený padá". Tak čo b
ako dať sa na pokánie a niesť jarmo i naďalej s p

„Veru, pani Vážska (nezeman zemana vždy os
menom), to je už tak. Štefan Struhár vezme si Ani
v našej dedine."

„Nuž a či by mu nebolo lepšie, keby bol osta
viac pánov, úradníkov, viac roboty," hovorila jedna

„Ja som tiež tak myslela. Včera, keď bol tu
som večerom na stanici. Dcéru som si vyprevadil
Nuž ta prišiel i s Aničkou a matkou — vyprevád
sme sa do reči s Ondráškou a medzi rečou som sa
s kým mám šťastie. On mi pekne odpovedal, že kt

dačo súci kupecký pomocník, ktorý by nenosil viedeňské alebo karlsbádske topánky. A len nedávno osadil sa dákysi Rosenstock a otvoril sklep na obuv. Dáva od poly zadarmo fabričnú robotu, preto takýto človek že nemôže vyžiť. On vraj zkúsi tu. Anička má domček, nebude mu treba platiť drahý byt. Život na dedine že je tiež lacnejší. Keď sa obznámi, ufá sa, že bude môcť robiť i na okolité dediny.

„Ale čo sa to len s tým Boľom stalo?" spytuje sa jedna zo žien. Vedela, pravda, už všeličo, ale chcela počuť i druhé. „Ja som počula, že sa dákosi premenil."

„Pravdaže. Hja, nebude zo psa slanina," vraví druhá, ktorá dakedy tiež držala dcéru svoju potajme za Boľa. „Vedela som ja to dobre, že tak bude. Ja neviem, čo ľudia len na ňom mali. Ale si len dali s ním Gašparovci."

„Božia spravedlnosť, ako vravím, Božia spravedlnosť!" vzdychá tretia. „To je za to, že opustil Aničku . . . Ešte i Kohútku len-len že nezabil. I sekeru hodil za ňou. A ak ju trafí, už by bola Božia. Vraj len na piaď jej letela od hlavy, tam sa zabodla na vrátnom stĺpe."

„Ja len toľko hovorím" — prevzala reč Slaničková — „ale nechcela by som, aby to išlo ďalej, lebo mne sú všetci rovnako dobrí, — že veru to nebude mať dobrý konec. Lebo ten Boľo sa mi vonkoncom nepáči. Celú noc bol u nás. Raz bol veselý, len tak hrmelo, druhý raz vzdychal, ba keď sa už podnapil, Kudrovi hodil sa okolo krku a plakal. Boh vie, čo sa mu stalo. Tak okolo polnoci i mať bola poňho. Ale či šiel s ňou? Len tak odvrkol, že kto ju poslal, že je on už nie chlapec, že prečo by si nevypil! ‚Nebude vraj za mňa nik platiť, ani tesť,' tak povedal. Zuzka stála vraj pod oblokom na ulici."

„Hja, vyšlo šidlo z vreca!" zase jedna zo žien, ale zasekla sa, lebo videla prichádzať svokru Zuzkinu, Martinovu mať. Zažmurkla a zakašľala.

„Prišla som si kúpiť pol kila mäsa," začala mať nebohého Martina, keď sa pozdravila. „Už neviem, čo mám variť. Tak, reku, kúsok toho mäsa postavím a k tomu pár zemiačikov nastrúham, nuž bude . . . O čomže bola reč? Len nie o tom mojom slávnom zaťovi?" a pozrela na ženy. „Hja, ja som to dobre vedela už vopred, že to dobrý konec nevezme. Chudák Martin!" a smrkla, oči i nos utierajúc. „Teraz vedia, kto bol. Prstom by ho zo zeme vyhrabali! Nazdali sa, že keď si vezmú chudobného, bude im ruky bozkávať, a tu hľa čo nevykoná. I starému nadal a nechal ich tam všetkých, — šiel k materi."

„Čo nepovieš?" zhíkne jedna zadivene. „Nuž ale naozaj?"

Starý Tomáš pod večer sedel v izbe na lavici a vnúčatá boly okolo neho a prosily ho, aby im rozprával nejakú rozprávku.

„Ale dajte mi už pokoj!" a nachmúril si tvár, ako by sa mrzel, ale pritom bokom žartovne pozrel na deti.

„Len nám rozprávajte, starý otec! Hľa, akí ste vy, onehda ste nám sľúbili, že nám budete, a teraz zase nechcete."

„No keď je už tak, nuž počúvajte. Ale si musím najprv fajku zapáliť."

Vytiahol mechúr. Žltým šparákom očistil si fajku náležite. Potom do ľavej dlane nabral z mechúra dohánu, priložil ústie fajky k nemu a ukazovákom pravej ruky napchával do nej. Potom potriasol a zakrútil mechúr a pichol do vrecka. Vytiahol z prusliaka plachovú švíbalníčku a zapálil si. Širokým nechtom palca popritláčal si horiaci dohán. Tak začal si bafkať bezstarostne.

Deti boly netrpezlivé, začaly sa hniezdiť, ukazovať nespokojnosť.

„Čože chcete?" spytuje sa ich, ako by nevedel o ničom.

„Nuž a či ste zabudli, starý otec? Veď ste nám sľúbili, že budete nám rozprávať."

„No, dobre, teda počúvajte."

Deti začúchly, mucha by sa bola počula, tak ostalo ticho.

Starý pozrel po všetkých dookola, jemný úsmev mu preletel okolo úst, a začal:

„Kde bolo, tam bolo, za drevenou skalou a za skleným vrchom, býval vám tam jeden bohatý mäsiar. Tento mäsiar mal veľa oviec, a tieto ovce vám on chcel čez jednu úzku lavicu —"

„Ach, neprekabátite nás. Tej nechceme; to je nie rozprávka. Len vy nám rozprávajte niečo pekného."

Starý videl, že sa už nevymoce a preto začal: „No, počúvajte, deti moje, budem vám rozprávať nie poviedku, ale ozajstný príbeh."

„Keď som bol malý chlapec, — to už dávno, veľmi dávno bolo, vtedy chodievali po horách, po salašoch hôrni chlapci, zbojníci. Na moje vlastné oči som videl, keď jedného na Hradišti stínali."

Deti zostrašené dovedna sa stúlily a dychtive pozeraly na starého.

„Ako šestnásťročného šuhaja poslal ma otec so soľou ovciam na hoľu, ktorá hraničila s Hronom, a mal som doniesť v cedile hrudu syra, ktorá nám mala sa dostať. Idem vám ja, idem hore dolinou, vtedy ešte všade sa hory černely a zveriny bolo dosť, tak že hockedy zachrapšťalo rážďie. Ja som sa vždy strhol a obrátil, či to už nevyskočí dáky chlap v zelenej košeli s pištoľami za opaskom a s valaškou v ruke, lebo vtedy na Hrone a v Gemeri chýrny zbojník šarapatil; volal sa Vdovčík.

Konečne som sa dostal do koliby. Bača ma prijal vďačne. Podal mi za črpák žinčice, syra tiež dal ani ovčí pysk. Ujedám si ja tam a upíjam a bača si pripeká z dohánu, čo mu otec poslal na zavďačenie, — pravda, nie trafiky, ešte vtedy nebolo financov — keď tu bolo počuť tri razy zahvizdnúť.

„Bouprisám, zle je!" hovorí bača. „To idú zbojníci, tí tak hvízdajú."

Ako som to počul, už som bol pod lavicou. Onedlho prídu štyria. Klobúky maly široké, na nich plno gombíkov a mušlí. Valašky im boly ani zo striebra vyleštené, poriská mosadzným drôtom

vybíjané, kapsy tiež samé mosadzné pliašky a gombíky. Za červeným opaskom černelo sa pár hlavieň pištolí.

„Daj Boh šťastia, bača!"

„Daj Boh i vám," odpovie bača.

„Čo nového u vás?"

„Nič takého sme nepočuli."

„Máš trocha kyslej?"

„Akože by som nemal." A už bral črpáky a načieral z neďalekého súdka, podávajúc im.

„No, bača, dnes budeme u teba na hostine. Zarežeš nám jednu tučnú jalovku na večeru. A či takto nemáš nejakej trculky, aby sme si vypili?"

„Voľačo ešte len jesto," odvetí bača.

„Hop! tisíc hrmených! koho to máš pod tou lavicou?" povie jeden nízky, územčistý chlap. „Poď von! lebo ťa hneď valaškou pošteklím!"

Vytiahol som sa. Môžete vedieť, že mi nebolo najľahšie okolo srdca. Zbojníci si ma obzerali.

„To je z Vážskej, jeho otec má tu pár oviec; doniesol soli pre ne a prišiel si po syr," vraví bača.

„Tak? Je on tedy zemiansky synak?"

„Sme chudobní a zaoberáme sa gazdovstvom."

„No, neboj sa nič," a pritom ma buchol po chrbte, len tak zduňalo, a mal som nosom zaryť do zeme. „Dnes ty počastuješ Vdovčíka . . . Bača! z urodzeného pánových jaloviek jednu. A ty neboj sa nič, nebudeš o hlade."

Bača voľky-nevoľky — pravda, neviem, psia mu mať! či i do jedného mecha nedul s nimi, — zarezal z našich jaloviak najtučnejšiu. Pekne-krásne ju i uvaril a ja musel som s nimi večerať."

Ešte ani dobre nedopovedal, keď tu dopálila Miklúška: „Jaj, strýčko Tomáš, zle je, poďte, prosím vás, k nám!"

„Čože sa stalo? Deti, choďte sa baviť von."

Deti voľky-nevoľky šly. „A teraz rozprávaj!"

„Ach! keby som vás len bola počúvla, bolo by dobre bývalo; ale som sa nazdala, že Boh vie ako dobre spravím, a tu hľa, Boľo je u mňa."

„Čože? Teda je už nie u Gašparov?"

„Veru nie. Dnes ráno len keď sa mi so všetkým činom dostaví. Mala som s nôh spadnúť."

„Nuž a prečo?"

„A Boh vie. Všetko dobre bolo, len keď sa Anička vydáva, tak už neviem, či mu je porobenô a či čo; zase tá stará láska skočila doňho."

„Hľa, vidíš, dievka moja, či som vám nevravel? Ale vy na to, že čo by starý — — Zkúseného nepočúvate, ale idete voslep. Čože ti ja teraz môžem? Už je pozde."

„Ach, už len poďte, prosím vás, a poraďte."

„A čože chce Boľo?"

„Chce ísť na pltnicu. Že on vraj na svetský posmech nebude

u mňa zahálať, že chce Gašparovi ukázať, že je on nie niktoš, že si on vie zaslúžiť groša."

„Nuž pošli ho."

„Veď . . . ale či by sa nemohlo tak spraviť nejako, aby zase bolo, ako bolo, aby sa vrátil ku žene. Poraďte, prosím vás, ak máte len trocha milosrdenstva nado mnou."

„Pošli ho, nech i to zkúsi. Veď on ochladne, neboj sa nič. A starý, ten tiež časom odmäkne. Príde mu všeličo na um, že bol dobrý, že pre jeden priestupok ho bolo škoda odpúdiť. Robota mu nepôjde, ako by chcel, ženy mu tiež nedajú pokoja. Teraz nech ide vo mene Božom, nech zkúsi. Darmo by si teraz človek prsty medzi nich pchal."

Miklúška sa poďakovala a odobrala, pravda nie uspokojená, lebo strýko jej po vôli neurobil, a ona sama ani neopovážila sa do Gašparov.

Boľo šiel na pltnicu v hrubých bielych súkenných nohavíciach a v halene. Sekeru a dosku z vesla mal pod pazuchou, húžvu prehodenú čez plece. Ľudia za ním zvedave pozerali a šepkali si. Vyšiel za dedinu, blížil sa ku studničke, zkade dedinci naberali vodu. I zazrel tam zohnutú ženskú načierať vody do krčiažka. „Eh! idem si pýtať trocha vody," pomyslel si, „i tak som smädný, a takej vody sa hocikde nenapijem."

Odbočil od cesty a blížil sa ku studničke. Zohnutá postava sa vzpriamila a obrátila sa — a tu len na pár krokov vzdialená Anička stála pred ním. On ju hneď poznal. Zarazil sa. Chcel sa vrátiť, ale pýcha mu nedovolila, aby pred ňou utekal, a tak len pokročil vopred.

Anička ho nepoznala v prvom okamihu, tak bol premenený, a k tomu veci, ktorými bol zaopatrený, ani najmieň neukazovaly na Boľa; až keď už cele blízko bol, poznala ho. Zbledla. Neočakávala, že sa s ním stretne. V prekvapení zohla sa po krčah a chcela odísť.

„Dobré ráno! Anička", prihovoril sa Boľo a pozrel na ňu.

Anička stála pred ním v celej vyvinutej kráse. Tá štíhla postava, tvár, všetko bolo to isté, čo predtým, a predsa nie. Boľo, ktorý si prvej dodával smelosti, stál pred ňou ako pred nejakou vznešenou osobou.

Ona pozrela naň a až ľúto jej prišlo, keď videla, aký je zúbožený, premenený. Bystrosť premenila sa najmä v tomto vystrojení na neforemnosť. Tvár, predtým taká čerstvá, bola mu schudnutá, áno i vrásky začaly sa mu ukazovať na tvári. Fúziky, niekedy pestované, teraz v neporiadku visely mu do úst.

„Smädný som, nedala by si mi trocha vody, Anička?" oslovil ju po zvyčajnom poklonení.

„Prečo nie? Tu máš," a podala mu krčah.

Boľo vzal ho z jej ruky, priložil k ústam a dlho ho držal pri nich. Zdalo sa, že chce všetku vypiť; konečne složil.

„A ty si už prišla?" spýtal sa len tak; len hlas mu trocha suchý bol.

„Prišla", odpovedala ona. „A ty kde ideš?"

„Idem na pltnicu. Teraz budú spúšťať plte, tak i ja idem.“ Hovoril, ako by to bola jeho každodenná robota.

„Ako?... Od Gašparov len nechodia na pltnicu?“ spytuje sa zadivene Anička, a ako by bola nepokoj pocítila.

„Od Gašparov nie, ale od Miklúšov áno.“

„Ja ťa nerozumiem“, vravela, ale tvár jej prezradzovala, že veru niečo šípi.

„Veď ty ľahko porozumieš, keď ti poviem, že ja som už nie u Gašparov.“

„A kde?“

„Pri materi.“

„A žena?“

„Tá je doma.“

„Tá-ák?! A prečo?“ spytuje sa v rozpakoch Anička a pritom cíti úzkosť, ba bázeň.

„Len tak“, odvetí Boľo. „A ty, počujem, že sa vydávaš. Je to pravda?“ Hlas sa mu trocha triasol. Oči uprel na ňu.

„Pravda.“

„Si šťastná?“ Tvár mal červenú od napnutia a oči mu boly navlhlé.

„Som“, odpovedala tichým hlasom. „Ale čo sa ma to spytuješ, veď — —“

„Len tak,“ skočil jej do reči Boľo.

Anička vzala krčah a pustila sa k dedine. Šla popri ňom. Striasol sa; len-len že sa zdržal objatia. Len raz ju objať, poľúbiť, len raz — tak sa mu žiadalo.

Anička, ako by bola zbadala, pozrela naň vážne. „S Bohom!“ povedala ticho a prešla popri ňom.

Boľo bol ako prikovaný, neodvážil sa priblížiť k nej. Už bola pár krokov vzdialená, keď ju oslovil: „Anička!“

„Čo chceš, Boľo?“

„S Bohom! Buď šťastná!“

„Ďakujem, a ty, Boľo,“ a hlas znel jej tak milo, tak vlnisto, ako ešte vtedy, keď k nej chodieval, „i ty buď šťastný a vráť sa k tvojej žene. Je dobrá a zaslúži, aby si ju miloval; i matka sa ti usužuje.“

„Nikdy, Anička, nikdy! Hej! zle oni so mnou porobili! S Bohom!“

Boľo odvrátil sa od nej a rýchlym krokom kráčal napred, ale hlavu mal sklonenú.

Čože je pltníčiť na celej plti! To je len radosť. Sú dvaja na nej. Plť je ako dlážka, voda čez ňu neprebije, máš si i kde hlavu skloniť. A potom jeden na predku, druhý na zadnej časti plti kermenuje. Len tak, kedy-tedy pohne veslom na širokej rieke, ako rybka chvostom, keď odpočíva na tichej vode slncom ohrievanej. Je pravda, že i tam treba opatrnosti, ba sa i kečka parí pri zákru-

Pltník stojí rozkročený na dvoch brvnách,
tečie voda, a nejedna vlnka preleje sa mu čez kr
aby šiel po hlbine, aby sa neudrel o breh, o n
krutách obrátil. To všetko potrebuje zručnosti
krupaj potu vystúpi pri takejto ceste, kým dop
Ak pochybil, že nevyhol na čas, už mu predok
alebo udre sa o breh a zadnú časť berie voda
potom robiť, už si len hračkou vody, ktorá ti
alebo zanesie na melčinu, kde musíš skočiť do
denej ani ľad, a dvíhať ju kolom niekedy hodi
podarí ďalej pošinúť, na hlbšiu vodu.

Boľo takto pltníčil. Kamaráti jeho, keď p
prijali, ba, na počesť Gašparovie zaťovi, dvan
(dvanásť siah dlhú). Boľo statne pracoval. Ke
bol ten starý Boľo. Oči sa mu zaleskly, tvár z
rozkročený stál a bystro pozeral na hladinu rie
junáckeho. A keď prišlo mu veslom narábať, ab
čez zákruty, vtedy zrudla mu tvár, žily mu na
a na drevenom kline napchnuté veslo bôľne z

Za ním asi na sto siah letel Kudro, za
kmitali sa pomedzi kvitnúcu vrbinu, ktorou
Všetko dobre išlo, len keď prichádzal ku mos
uhol tvoril so smerom doteraz tečúcej rieky, p
bolo veľmi ťažko utrafiť, lebo do rieky práve
Bystrá, — tu Boh vie ako, ako nie, najskôr
skalu, doska pribitá na konci vesla sa odlomil
ostal mu len drúk v ruke. Mohol už potom k
ostal bezvládnym oproti toku rieky. Predok p
a zastavil sa, zadok sa obrátil vpred — a už
Za ním letiaci Kudro nestačil pribiť si niekde
sa o Boľovu a už boly obe plte na jednej hŕb
znakoch daných im skôr, pristavili ktorí kde

Ostrý vietor dul. Boľo triasol sa ani osika, áno i zima ho vysekala, ale predsa zohnal plť na miesto. Potom tak, ako bol, vrátil sa domov pešo i s druhými.

Matka, keď ho videla takého preziableho, naľakala sa; no skoro nasháňala suchých šiat. Len čo sa preobliekol a niečo zjedol, cítil ustalosť i zimu. Začalo sa mu zívať, vyťahovalo ho; všetko ho bolelo. Ľahol si. V tú noc ešte upadol do veľkej horúčky.

Zuzka po odchode Boľovom bola veľmi zronená. Cítila sa byť hriešnou, veľmi hriešnou, že sa dala zviesť náruživosti i nahováraniu Kohútkinmu a pomáhala prekaziť pomer Boľov s Aničkou. Ona opravdove a vrúcne milovala Boľa, preto tým väčší žiaľ rozrýval jej srdce. Sedela obyčajne doma, nevychodiac ani na ulicu. Mrzelo ju ukázať sa na oči ľuďom. Počula, že je Boľo chorý, veľmi chorý. Tak by ho bola rada videť, opatriť, — neodvážila sa... „Ak ma nebude chceť, ak ma vyženie!"

Raz, ako tak sedela a rozmýšľala, prešiel ju podivný pocit, ako keď sa začína nový, tajomný život. „Bože môj! je to možné!" Ruky složila a ďakovala Bohu. Boľo bol jej, mala právo opatrovať ho, pri ňom stáť. Už viac sa nebála, že ju odpúdi.

Ešte v ten istý večer povedala svojim rodičom, že ide si muža opatriť, lebo že nemá dostatočnej opatery.

„Čo pôjdeš?" dudral starý. „Ty sa mu ešte budeš natískať? Ani na krok!"

„Ja som mu prisahala vernosť v dobrom i v zlom, som jeho ženou. Tam je moje miesto," odpovedala Zuzka rozhodne.

Starý Gašpar pozrel na ňu zadivene. Nebol navyknutý na taký odpor.

„Máš pravdu, dievka moja", hovorila jej mať; „choď! Ako Boh dá! Ty povinnosť svoju vykonáš, a aspoň ťa ľudia v reč nevezmú, že si si muža nedoopatrovala, ak by ho Pán Boh povolal. A ty nebuď už taký krutý," obrátila sa k mužovi. „Vidíš, že tvojou prílišnou prísnosťou sa len zle narobí."

Starý zašomral niečo a odišiel.

Zuzka ešte v ten večer presťahovala sa do Miklúšov.

Boľo ležal na posteli bez seba. Rudé fľaky na tvári prezrádzaly, že je vo veľkej horúčke. Ťažko dýchal, často sa strhával a nesúvisle hovoril.

Matka mu u nôh sedela; vychudlá, bľadá ani smrť. Oči mala vpadnuté hlboko od mnoho bdenia a plaču. Pri nej boly tri ženičky z rodiny, ktoré prišly videť chorého. Hútajú, radia. Miklúška len počúva, počúva. Vše prikývne. „Veď som už i to i onô probovala, čo ľudia poradili, a všetko nič neosoží."

Veru musíš byť pripravená i na najhoršie. Veľmi ľahko ti aj

umre. Pravda, nohy mu ešte nepuchnú, ale oči sú mu veľmi vpadnuté a ako zo skla. Nechty sa mi tiež dákosi nepáčia, ako čo by trocha osvetlievaly.“

„Poruč sa Pánu Bohu a priprav sa. Či máš, čo ti načim, do truhly? Aby si potom nemala starosti.“

Chuderka Miklúška. Každé slovo jej rezalo srdce, ako britva. Plakať už neplakala, ale z jej utrápenej tvári zračil sa zožierajúci bôľ.

„Čo som to vykonala? Čo som to vykonala! Ja hriešna stvora!“ vzdychala a kryla si tvár do dlaní.

„Už ako je, tak je, ale predsa je to len nie pekne, že ho žena nepríde navštíviť. Tam už nieto ani srdca, ani svedomia.“

„Móž' byť, je rada, že sa ho strasie. Veď si ona zase niekoho najde. Čože, bohatá je, zase ulakomí sa niekto.“

Vrzgly dvere. Ako tôňa bez hluku a kriku prišla Zuzka.

Všetky sa začudovaly nad jej príchodom. Ona, akoby nič, složila si veľký ručník. Pozdravila prítomné.

„Mama, prišla som si muža opatrovať,“ a pristúpila k posteli. Keď videla ho takého bezvládneho, vyhŕkly jej slzy. Rýchlo si ich utrela. Vankúše napravila. Rukou pohladkala mu tvár. Potom posadila sa na stoličku ku hlave.

Ženičky sa potratily.

„Teraz si vy ľahnite a oddýchnite; veď ste len ako tôňa. Ja budem pri ňom bdieť a opatrovať ho. Pán Boh dá, že sa uzdraví.“

Miklúška sa veľmi zaradovala, keď videla Zuzku. „Ako ho rada má,“ myslela si. „Nechal ju, a ona prišla k nemu.“ Cítila poľahobu, keď videla, že jesto ešte i druhá bytnosť okrem nej, ktorá spolucíti s ňou a trasie sa o jeho život ako ona. Začala dúfať. Poslúchla Zuzku ako malé dieťa.

Zuzka sedela celú noc pri chorom. Uprene pozerala naň. Počula jeho stony, nesúvislé slová, ktorým len ona zdala sa rozumeť a ktoré jej taký zármutok robily. Dlhá, ťažká, smutná to noc bola. Strachovala sa o jeho život, i nádej prechovávala. A nádej neutíchala, dodávala jej sily. Prečo práve teraz by mal umreť? Teraz, keď ona sladkú nádej prechováva, keď už na jazyku má tajnosť, ktorou by chcela oživiť, muža drahého, a ho k sebe pripútať, k životu novému, blaženému . . .

Ráno dala zavolať doktora.

Ešte mnoho dní a nocí bolo jej treba prebdieť, pretŕpnuť, keď život bojoval so smrťou a len na vlase visel. No ona vydržala.

Jedno popoludnie otvoril oči. Pozrel dookola, zadivene. Uprel zrak na matku, potom na Zuzku.

Stŕpala, že aký dojem urobí naň. Bolo ticho. Srdce jej tĺklo tuho, že sa nazdala, že ho počuje. Zažmúril oči. Vystrel ruku, ako by jej ruku hľadal. Chytila mu ju. A dávno tlumený žiaľ vybuchol v hojný prúd sĺz.

„Neplač,“ vravel jej tichým, mdlým hlasom.

Zdržala sa. Mať pristúpila k posteli a spytuje sa ho chvejúcim sa hlasom: „Syn môj drahý, poznáš ma?“

Pokýval hlavou.

Od týchto čias Boľo so dňa na deň lepšie sa cítil. Bol von z nebezpečenstva.

— — — — — — — — — — — — — —

O pár dní pozdejšie Boľo sedel na posteli, obložený vankúšmi. Zuzka sedela pri ňom. Niečo mu rozprávala. V tom bolo počuť zvuky diaľnej muziky. Zuzka sa trhla, bála sa, aký dojem urobí na Boľa. Počúval, nepovedal ani slova, len zrak uprel do okna. Nastala trápna neistota.

„Kde to hudú?"

„Ale, nuž, bez pochyby v hostinci. Môž' byť, tam sa niekto zabáva," skočila matka do reči.

Boľo sa usmial. „Čo ma klamete? Prečo mi nepoviete pravdu? Veď ja viem, že to na Aničkinej svadbe," a pozrel tichým, milým pohľadom na Zuzku.

Zuzka sa tiež usmiala a slzy radosti sperlily sa jej v očiach. Nadhla sa k nemu a niečo pošepla mu do ucha.

Boľo pozrel jej vďačne do očí, objal ju vychudlou rukou a bozkal.

Keď Boľo vyzdravel natoľko, že mohol prejsť do Gašparov, Zuzka odviedla si ho domov. Starý — asnáď posledné dojmy účinkovaly tak na neho — zostarel sa viditeľne a zmäknul. Utratil svoju ostrosť, ostal viac ľahostajným. Onedlho Boľo viedol celé gazdovstvo, nezabudnúc pri ničom poradiť sa s tesťom. Chuti ku gazdovstvu mu dodalo, že Zuzka na rukách držala malého Boľa, silného a buclatého chlapca. Teraz už mal komu pracovať. Cítil sa i on tu pánom a gazdom, bo veď začínal i on púšťať korene. Janka poslali do gymnásia; nech je „niečo" z neho. O Marku malá starosť, tá sa vydá. Paľko, ten už druhý šlabikár derie, ťažko mu dákosi ide do hlavy to literné umenie. Ale kto by si myslel, že už všetko išlo hladko, veľmi by sa mýlil, leba veru Boľo ešte mnoho ráz Zuzke narobil horkej chvíle, ale spojítko, ktoré viazalo jedného k druhému, vždy ich zase vymerilo a oni zase žili do vôle Božej. Matka Boľova ešte požila za pár róčkov a navarovala sa malého vnuka.

Štefanovi Struhárovi a jeho žene tiež šla dobre hodina. Skoro sa obznámili v dedine a okolí. Po farách, školách a druhých vidieckych domoch ešte nepachtili tak za módou, pritom, ako to už býva, o deti nebola núdza, nuž obuv sa drala, a keď sa drala, musela i nová byť. Pán majster počúval svoje stránky: „Pán majster, len čím mocnejšie!" preto mal roboty dosť a v ich dome bývala spokojnosť. Kohútke, ktorá tak bála sa reparácie domu, predali ho, lebo bez práce ani koláče.

A že kto chce spokojnú mať
tú svoju dušičku,
že si musí každý hľadať
svoju polovičku.

Omláda háj...

Omláda háj, vonia lieštie, —
nevydaj ma, mamka, ešte,
nevydaj ma, bo ja mladá,
podievčiť bych ešte rada.

Ach, opŕchn
pamätuj si,
a čo sa v č
márne slnca

Podievči si, keď ti ďaka;
srdce tvoje ešte čaká,
však nech sa len srdce dočká,
budeš náhliť, sivoočka.

Prehľad slovenskej literatúry :

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Dokončenie.)

Ochotník, Slovenský divadelný. Svázok XVI.
Obraz zo života v 4. dejstvách od Adolfa L. Arr
A. Halaša. — *Roztržití.* Veselohra v 1. dejstve od
Preložil A. Halaša. Turč. Sv. Martin. Tlačou a
tlačiarsko-účastin. spolku; 8° str. 101. — Svázol
Dráma v 5. dejstvách od Al. a V. Mrštika. Pre
Tamže, str. 72. — Svázok XVIII. *Radúz a Mah*

Olejček Jozef. Nehaňte ľud môj! Kat. Nov. č. 2, 3.

(*Onda* Juraj J.) Životopis s podobizňou a vyobrazením jeho domu. Jednota 76.

Orava. Hrad oravský. Kresba od Fr. Zvěřiny. Zlatá Praha č. 23. — Oravský zámek. (S vyobr.) Historické Rozhledy 33—37.

Országh Pavel v. Hviezdoslav.

Osekanec. Rozhovor korheľov počas svätých missií. Kresťan č. 23. Vysťahovanie našeho ľudu do Ameriky. Tamže č. 25.

Osip M. Kto klame. Prel. Gosztonyi. Slov. Nov. č. 38.

Osten Jan. Hrubými ťahmi. (I. Pohrab. II. Mačka. III. Had. IV. Mučedlnica.) Poslov. Kozák. Ľud. Nov. 36.

Osvald Fr. Richard (—d —d.) Veritas. *Priateľské slovo*. Velebnému kňazskému okresu sv.-krížskemu v bystrickom biskupstve posiela. V nádeji pokračovania č. I. Miesto rukopisu. Tlačou kníhtlačiarne Karla Salvu v Ružomberku; 8° str. 27. Nepotupuj svoj národ, ale maj sa k nemu. Dľa Jonáša Záborského. Jednota 33—37. Jozef Emmanuel. Životopis s podob. Tamže 41—43. Z rôznych kútov sveta. (S vyobrazeniami.) Tamže 65—71. Gazdina v dome. Tamže 190, 191. Pokoj so súsedmi v dome! Tamže 199, 201. — Lutheránska svedomitosť a či len dôkladnosť v poznaní katolíckej viery a cirkve. Kat. Nov. č. 7. Čo treba robiť? Tamže č. 8. Naša práca ťažká, protivníkova ľahká: kto zvíťazí? Tamže č. 9. Missie. Tamže č. 9. Náboženstvo je vraj súkromná záležitosť jednotlivca. Tamže č. 9. Z rozpomienok na dr. Jána Mallého. Tamže č. 22. Katolíckemu slovenskému obecenstvu. Tamže č. 23. O potrebe udržania „Kat. Novín.“ Tamže č. 24. Jako Boh chce, tak to býva. Nedeľa po Obrezaní Pána. Kazateľňa 35. Výklad prvej časti evanjelia. Slávny deň Očisťovania Panny Márie. Tamže 55. Vo spovedi tajiť hriech je veľká nemúdrosť. Nedeľa tretia v pôste. Tamže 100. Častejšie užívanie Večere Pánovej je nám veľmi užitočné a potrebné. Nedeľa druhá po sv. Duchu. Tamže 194. Vďaka sv. Štefafanovi za katolícku cirkev v našej vlasti. Sviatok sv. Štefana, krála uhorského. Tamže 289. Boj sv. Michala s diablom za dušu. Deň sv. Michala archanjela. Tamže 340. Pramene zlého u detí. Nedeľa päťadvadsiata po sv. Duchu. Tamže 366. Náboženstvo kresťanskokatolícke je božské. Nedeľa šesťadvadsiata po sv. Duchu. Tamže 369. Na kazateľňu patrí reč čistá a správna. Lit. L. č. 1—3. Slov. Obrázkový Kal. (Rec.) Tamže č. 1. Jako napísal Michal Chrástek životopis Štefana Moysesa, biskupa, uverejnený v Sokole I. 1862. Tamže č. 5. Z tohoročného riadneho valného shromaždenia Spolku sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave dňa 26. augusta vydržiavaného. Tamže č. 8. Pútnik svätovojtešský. Kalendár na r. 1903. (Rec.) Tamže č. 8. — Stopäťdesiatročné jubileum štiavnickej kalvárie. Veľký Obr. kr. sv. A. Paduánskeho. Tamže 88—91. — Rediguje „Kazateľňu“ s prílohou „Literárne Listy“.

O. A. Vyznanie. Prelož. B. Š. Slov. Pohl. 308—311.

Pamiatka sw. missij 1902. W Trnawe. Tlačou Žigmunda Wintera; m. 8° str. 4 n. l.

Pansziávizmus és ellenszerei v. R. Miticzi Béla.

Párička Ján. Poklad Jánošíkov. Čas. MSS. č. 1. Zvyky a obyčaje v Košťanoch. Sbor. MSS. 82—89, 126—128.

Pásztói. Vďaka. Nákres z minulých časov. Prel. Gosztonyi. Slov. Nov. č. 12. Jankov román. Prel. Gosztonyi. Tamže č. 50—53.

Patru S. Zradca. Sl. Nov. č. 207, 208.

Paulovič Augustín (Podlesák). *Humoristické prednášky* v. Knižnica, Veselá. — K novému roku. Dľa Pokorného. Pútnik svätovojt. 23. Ukradené barany. Dľa „Hlasu". Tamže 108—118. — Jano Šefran, malomestský kupec čili krajzler. Veselá Knižn. II., 7, 8, str. 189—192. Ruský špehún. Fraška v jednom jednaní. Tamže II., 9. str. 193—210. Mišo Búrka, prorok počasia. Tamže 211—216.

Pavčo A. Neplatná piatka. Jednota 204. 205.

Pazúrik Martin. Boj proti zlorečeniu. Kat. Nov. č. 5.

Pechány Dr. Adolf. K akcii trenčianskeho hospodárskeho spolku. Slov. Nov. č. 243. Denné otázky. Tamže č. 245. Zima č. 249. Je šéfredaktorom Horň. „Slov. Novín."

Peiter V. Dobré cesty. N. Hlásnik č. 15.

Pelikán Ján. O kolede. Stráž na S. č. 8—10.

Peřinka J. V. „Tovaryšstvo." Sborník liter. prác. Sv. III. (Rec.) Vlasť 73—76.

Petelei Štefan. Starý predavač biblií. Posl. Fr. Lepies. Slov. Nov. č. 26, 27.

Péterffy Tomáš. Starý dudrák. Prel. R. Slov. Nov. č. 104.

Petrenka A. Za voľnou prírodou. Veľkonočná črta. Prel J. Maro. N. Nov. č. 62.

Petrikovich Dr. Ján. Sto rokov z dejov uhorského umelectva 1800—1900. Sborník MSS. 72—81. Soznam živočíchov, darovaných Museálnej slovenskej spoločnosti predsedom Andrejom Kmeťom. Tamže 90—96. Katalog numismatickej sbierky Museálnej slov. spoločnosti v Turč. Sv. Martine. Tretí doplnok. Tamže 178—202.

Petrovič Ján v. Anzelm.

Pevný Adam. V jakej cene kedysi boly náb. knihy? Stráž na S. č. 6. Pokání čiňte a věrte Evanjelium. Tamže č. 6. Traja páni sa nemohli složiť na jeden Otčenáš. Tamže č. 7.

Pierre Marin. Priateľ jubilantov. Slov. Nov. č. 211.

Pietor Ambro. Je redaktorom „Nár. Novín" a „Nár. Hlásnika."

Pietor Miloš. Rediguje „Zábavné a poučné knižky."

Pikhard A. Adriana. Slov. Nov. č. 256. Zločin bez briechu v. Rodrigues J. F.

(Pilárik Štefan st.*)* v. Slávik Ján.

Pironcsák Štefan. Rediguje „Kráľovnu Sv. Ruženca."

Písek Ondrej. Ukázky ornamentiky moravské a uhersko-slovenské. Nakreslil a vydal nákladem vlastním za přispění zemského výboru. (Škola učit. a živnost. č. 1.)

Plášťovce. A palásti csata 1552. aug. 9—10. Közli Matunák Mihály. Budapesti Hirlap č. od 9. aug. Emlékbeszéd a palásti csatáról. Tartotta Matunák M. 1902. aug. 9. a templomban rendezett gyászünnepélyen. Hontvármegye č. od 10. aug.

Pltník. Bože náš, pošli nám svätých. Kat. Nov. č. 22. — Liberálom. Kresťan č. 9. — Smelý furman. Posol b. Srdca J. č. 7. Trest bohorúhača. Tamže č. 8. Netrpezlivý officier. Tamže č. 11.

Podbielsky A. Ohlas. Kresťan č. 31, 32.

Podhavranský. Z veršových prvotín. Černokň. č. 10.

Podhorský (I.) Dve posledné noci. Tranovský 114—117.

Podhorský (II.) Neunavná horlivosť. Posol b. Srdca J. č. 5.

Podhradský Jozef V čom leží národná a državná moc? N. Nov. č. 58, 59.

Podjavorinská Ľudmila (Nechtík.) Detské hry a „riekania." Č. Lid XI. 28—31. Cestou. Dennica č. 3. Upomienky. Tamže č. 7. — Baník. (S obr.) N. Malých č. 7. — Duma veľkonočná. N. Nov. č. 37. Letopis Živeny (Rec.) Tamže č. 99. — Daj Boh šťastia! Pov. Nov. č. 1. Slovo k matkám slovenským. Tamže č 9. Pomohlo! Tamže č. 10. — Ten sielnický hájik... (S podobizňou spisovateľkinou). Slov. Dom. Kal. 22. — Drobné kvety. (I-III.) Slov. Obr. Kal. 50. — Na záletoch. Fašiangová črta. Slov. Pohľ. 33—44. Pravda. Tamže 189. Reflexie. Tamže 251—252. V noci. Tamže 425.

Podjavorský. Príspevok k miestopisu Slovenska. (Novohradská st.) Hlas 54—58. Slovenskej študujúcej mládeži. Rod. a Šk. č. 3.

Podlesák v. P a u l o v i č A u g u s t í n.

Podmakovický. Naše krehkosti a nedostatky. S jasnejším doslovom o tých odmenách a okolnostiach. Rod. a Šk. č. 6—10.

Podsitniansky E. B. Traja pocestní v. G r o s s m a n n o v á - B r o d s k á.

Pohľady, Slovenské. Časopis zábavno-poučný. V Turč. Sv. Martine. Ročník XXII. Redaktor a vydavateľ: Jozef Škultéty. Vychádzajú každého mesiaca v sošitoch 4-hárkových v lex. 8°. Tlačou Kníhtlač. účastin. spolku.

Pohronský M. Napravený kalif. Veľký Obr. K. sv. A. Pad. 100.

Pokladnica, Nová domová, v. K a l e n d á r e.

Polerecká Elena. Národné piesne z Necpál. Sl. Pohľ. 504.

Poľský Dlhomír. Pax. Černokň. č. 7. (Srovn. N. Nov. č. 87.) — S Bohom! Kresťan č. 4. Effeta. Tamže č. 5. Schönbrunn. Tamže č. 7. Sklerósa. Tamže č. 8. Letí sniažik... Tamže č. 9. V cisárskej krypte. Tamže č. 10. Gertrúdke. Tamže č. 11. Rytierska óda. Tamže č. 12. Parnassus. Tamže č. 23. Do hôr. Tamže č. 24. Sama. Tamže č. 25. Povzdych k Márii. Tamže č. 27. Nárek matky. Tamže č. 28. Sem ten nektar... Tamže č. 38. — Pod krížom. Listy sv. Ant. č. 1. K Bohorodičke. Tamže č. 7. Povzdych k Márii. Tamže č. 7. Tajomstvo sv. Trojice. Tamže č. 7. Nanebovzatie Panny Márie. Tamže č. 8. — Noc. Ľud. Nov. č. 25. Zavraždená snúbenica. Tamže č. 26. Medzi hrobmi. Tamže č. 28. Hrdosť zámorskej Slovače. Tamže č. 29. Rodákom v Amerike. Tamže č. 32. Hluchomír. Tamže č. 45. Obetiam. Tamže č. 47. Ducha jaseň. Tamže č. 49. Zima. Tamže č. 51. Štedrý večer vdovy. Tamže č. 52. Pospech k Betlehemu. Tamže č. 52. — Žalm vianočný. Nár. Nov. č. 150.

Pomekács Michal. *Včelár, alebo počiatky zdarného včelárenia.* Sväzok prvý. V B. Bystrici, tlačou Filipa Macholda; 8°, str. ?

(*Porubský* Herakl.) Jeho podobizeň priniesla „Jednota" str. 138.

Porubský Ján. Na Dušičky. Slov. Nov. č. 248. Pri poháriku vína. Tamže č. 257. Vo Svätvečer. Tamže č. 291.

Poučenie, Základné, o metrických a iných mierach v. Kordoš Gustáv.

Powest o Krásnej Ilke, ktorá bola Wilou a cerou krála Helmasa. Budapesst. Tlačou a nákladom Kolomana Róžu a jeho manželky; 8° str. 45.

Poviedkár. Rozprávočky a bájky. (I. Pán Ježiš a sv. Peter. II. Prečo sa hnevá medveď na sedliaka? III. Havran a straka IV. Prečo nemá kukukča svojho stáleho bydliska? V. Tulipán a fialka. VI. Zajac a líška. VII. Hruška. VIII. Havran a líška. IX. Dobrí priatelia sa neopúšťajú. X. Dve kozy. XI. Líška a hrozno. XII. Vlk a líška. XIII. Drevená nádoba a hrnec. XIV. Čo je voľakomu na prospech, môže byť inému na škodu. XV. Pán Boh všetko dobre sriadil. XVI. Bohatstvo. XVII. Kto si neváži haliera, nenasbiera korún. XVIII. Nadutá žaba. XIX. Kohút a diamant. XX. Vlk a baránok. XXI. Pes a kus mäsa. XXII. Pád prvého človeka. XXIII. Myš a žaba. XXIV. Lev, vlk, koza a ovca. XXV. Pastiersky chlapec. XXVI. Statočný roľník. XXVII. Lev a myš. XXVIII. Zajaci a žaby. XXIX. Kozliatko. XXX. Kto dva razy sklame, tretí raz mu neveríme. XXXI. Človek mieni, Pán Boh mení. XXXII. Osol a pes. XXXIII. Líška a bocian. XXXIV. Straka perím pávovým ozdobená. XXXV. Mravec a mucha. XXXVI. Žalúdok a údy. XXXVII. Vrch, ktorý má porodiť. XXXVIII. Opica a líška. XXXIX. Divotvorná škatulka. XL. Hospodár a krahulec. XLI. Osol a kôň. XLII. Pomaly ďalej zájdeš. XLIII. Jeleň a poľovník. XLIV. Osol a lev. XV. Hospodár a bocian. XLVI. Dve sovy. XLVII. Včela a holub. XLVIII. Hospodár a jeho synovia. XLIX. Červík a baran.) Ľud. Nov. č. 28—33.

Potocký Andrej. Odviedli z dediny v. Stefanyk Vasil.

Pravdomil. Prevrátenosť. C. Listy č. 1.

Prednášky o ovocinárstve v. Spisy, Ľudové.

Prednášky, Poučné, pre náš ľud. O soli kuchyňskej. Napísal M. Tlačou Kníhtlač. účastinárskeho spolku. v Turč. Sv. Martine; v. 8° str. 4.

Prém Jozef. Statočná podlžnosť. Prel. Ľud. Bothár. Slov. Nov. č. 6.

Prievidza. Falusi tót lakodalom a privigyei völgyben. Közli: Sztancsek József. Nyitram. Szemle č. 27, 29, 30, 31.

Príchod Spasiteľa v. Okánik Dr. L.

Primoravský. Do práce! N. Hlásnik č. 23.

Prometheus. Dobrý večer... Slov. Nov. č. 281.

Protić Jovan. Moje biedy. Humoreska. Prel. V. M. Nár. Nov. č. 62, 63. „Poesia". Humoreska. Prel. V. M. Tamže č. 113.

Pšenička Jaroslav. Umenie trpeť v. Gausseron.

Ptáček V. O pozdravovaní. Ľud. Nov. č. 23.

Puškin. Prorok. Básnikovi. Sloky. Prel. Hviezdoslav. Let. Živeny III. 5—8. Chumelica. Slov. Nov. č. 3—5. Povesť o cárovi

Saltánovi, o jeho synovi, slávnom a mohutnom bohatierovi Gvidónovi a o krásnej cárevne Lubuti. Prel. Ľud. A. Mičátek. Záb. a a pouč. kn. III. Sv. 2., 31—64.

Pútnik svätovojtešský v. Kalendáre.

P. Pápežské jubileum. Ľud. Nov. č. 10.

P. J. Keď si Slovák, buď Slovákom! N. Hlásnik č. 17. Dobré slovo. Tamže č. 19. Čo si žiadame? Tamže č. 21.

P-vorský. J. Ako udržíme v škole poriadok a kázeň školskú. Rod. a Šk. č. 9.

Ph. E. Ako uvedomelý sedliak smýšľa o „vlastenectve". Dennica č. 10.

Radlinský Dr. A. *Jadro Nábožných Výlevov.* Kniha modlitebná pre každého katolíckeho-kresťana s katolíckym spevníkom. Nákladom Spolku sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. S odobrením duchovnej vrchnosti. Výhradné vlastníctvo Spolku sv. Adalberta (Vojtecha.) Osme vydanie. V Trnave. Tlačou Žigm. Wintera; 8° str. 426 — Z listov Radlinského Michalovi Chrástekovi písaných. II. Lit. L. č. 7.

Radúz a Mahuliena v. Ochotník, Slovenský divadelný.

Ragerson H. Dánska krv. Slov. Nov. č. 129.

Rakovnický. Rubači. (Preklad.) Ľud. Nov. č. 3. Chytrý dedič. Tamže č. 9. V ktorom roku objavil Kolumbus Ameriku? Humoreska. Tamže č. 10. Kapry. Humoreska. (Preklad.) Tamže č. 15. Naproti Ježiškovi. Vianočná poviedka. (Preklad.) Tamže č. 52.

Rakytinský. Slovenská... N. Hlásnik č. 18. Nepotupujme svoj kroj! K povšimnutiu našim Slovenkám. Tamže č. 19. Slováci, napred! Tamže č. 20. V podzim. Tamže č. 22. Výhodnosť komasácie. Tamže č. 24.

Rameau Jean. Včely. Poslov. A. Slov. Nov. č. 130, 131.

Rapoš P. Rozpomienka na mojich učiteľov. Rod. a Šk. č. 3. Metoda rečovej výučby. Tamže č. 8. ABCdár. Tamže č. 9.

Rath Dr. A. Cesta k bohatstvu. Ľud. Nov. č. 30.

Rauhenstein. Pán kandidát. Volebná rozprávka. N. Hlásnik č. 8.

Reger Frant. *Slovenský anekdotár čili sbierka anekdot, žartov a vtipov k obveseleniu mysle.* V Trnave. Tlačou a nákladom Adolfa Horovitza; m. 8° str. 40.

Rehák R. A. „Ajhľa, dievka Pána!" Kat. Nov. č. 5. K novému roku. Tamže č. 11. — Hriech je zlo najväčšie. Nedeľa piata pôstna. Kazateľňa 108. Zmrtvýchvstanie Ježišovo prinieslo stály pokoj. Nedeľa prvá po Veľkej noci. Tamže 132. K prvému prijímaniu prevel. sviatosti oltárnej. Tamže 134. Kríž najistejšou zárukou lásky Božej. Nedeľa šiesta po Veľkej noci. 162.

Reibrach Jean. Jeden nedeľný výlet. Prel. R. Slov. Nov. č. 113.

Rĕmer A. Naničhodný vták. Poslov. O. Chrobák. Slov. Nov. č. 283, 284.

Reuss Ľ. A. Rozvedenie etyma HVA. Sborník MSS. 3—17. Miestne báje a skazky. (Dokončenie z r. 1901.) 42. Jutrologov kováč. a) Báje a skazky o Sitne a okolí. 43. Husári a kone v Sitne. 44. Podivné jaskyne. Šarkan. Mlyn. Biezov potok. 45. Podvodom odstránení Tatári. 46. Zasypaná dedina. Prepadnuté Staré Sielce. 47.

honov pri Nadasi. 64. Skamenelý mních. 65. Z
na Skalke pri Trenčíne. 66. Verný Budiač Vršatsk
67. Vršatecký lev. 68. Počet tatranských končiaro
bora na Beckove. 70. Kozia Skala v Orave. Tamže 1
O štyroch záhadných Pythagorových číslach. Tamže

Revka. mladá vdovica v. Abukazem. Prvý
utiereň v. Lazarevič L. K. Prvý badnjak v. Dv

Richebourg Em. Detské topánky. Poviedka.

Richter Dr. Hugo. *Kollárova idea Slovanská*
Studie kulturně-politická. V Olomouci. Nákladem v
Kramáře a Procházky; v. 8° str. 64. (Slov. Pohl.

Rimavský. Ukážka z ev. cirkevného súdnictva.

Rizner Ľud. V. Prehľad slovenskej literatúry
Pohľ. 254—259, 374—385, 443—446, 499—503, 5
629, 675—686, 764—772.

Rodina a Škola. Časopis pre rodičov a učitel
Martine. Ročník III. Redaktor: Svetozár Hurb
Spolupracovníci: Ján Burian a P. P. Zgúth. V
raz vo v. 8° na hárku tlačou Kníhtlačiarsko-účastí

Rodrigues J. F. Zločin bez hriechu. Prel. A.
č. 10, 11.

Rojko Andrej. Židovstvo je náš nepriateľ. Kresť
žid byť tuhý vlastenec? Tamže č. 32. Talmud. Ta
thodoxní židia. Tamže č. 41. Čo chcú židozedniari?
O prenasledovaní katol. rehol vo Francii. Tamže
slov o voľbách. Veľký Obr. Kal. sv. A. Pad. 53—

Rosegger P. K. Milý Pán Boh ide lesom. Pr
č. 24. Snášanlivý súsedia. Obrázok z dediny. N. Hl
kážka manželstva. Zbytočná rozprávka. Tamže č. 1

Rosny J. H. Nepriateľ. Slov. Nov. č. 125. Z
č. 223. Zahynul v mori. Prel. A. R. Tamže č. 23

Rozprávky. Náboženské v. B. v B.

lenko. Nikdy! Tamže č. 241. Tajnosť. Z nem. Tamže č. 277. Obeta milujúceho srdca. Tamže č. 278—281.

Roztržití v. Ochotník, Slovenský divad.

Rudonický v. Škutil Franko.

Rukoväť spisovnej reči slovenskej v. Czambel dr. S.

Ruman. Dr. Adolf Kállay. Nekrolog. Hlas 125—126.

Ruppeldt Karol. *Slovenské Spevy* v. Spevy.

Ružiak Ján. Jeho podobizeň priniesla „Jednota" 212. — *Reč*, ktorú povedal dňa 17. apríla v sneme uhorskom pri všeobecnom rokovaní o rozpočte pre ministra osvety. N. Nov. č. 46. Ľud. Nov. č. 18.

R. Pán tajomník. Slov. Nov. č. 28, 29. Dva špendlíky. (Preklad.) Tamže č. 101. Starý dudrák v. Péterffy T. Jeden nedeľný výlet v. Reibrach Jean. Na ohľadoch v. Kincs Št.

R. M. G. Koňský jarmok. Vlasť a Sv. č. 26.

R. Micka. Odmenená poctivosť. Slov. Nov. č. 32—37.

R. Miticzi Béla. *Pánszlávizmus és ellenszerei* Nyitra. Huszár István könyvnyomdája; v 8⁰ str. 131.

R—ský J. J. Na Vianoce. N. Hlásnik č. 24.

Salerian. Tanečnica pred obrazom b. Srdca, alebo: Smie-li kresťan tancovať? Posol b. Sr. Jež. č. 2.

Salva Karol. (S. K. Č. — K. S. Čebratský.) *Jánošík.* Prvá rozprávka o Jánošíkovi a ešte iné rozprávky. Usporiadal K. S. Čebradský. Nákladom kníhtlačiarne Salva & Herle v Lipt. Ružomberku. (Obsah: O Jánošíkovi. Smrť Jánošíkova. Z básne Jána Bottu. — Nemilá žena. — Krstňa); 8⁰ str. 10 + 24 + 19. — *Evanjelický Kalendár.* v. Kalendáre. — *Slovenský Domový Kalendár* v. Kalendáre. — Na Turíce. Dennica č. 5. — Vzdych. Evanj. Kal. 3. Z božej vôle svitlo zase... Tamže 33. Sen stromových pukov v svojej zimnej izbietke. Tamže 51—53. Sláva Bohu na výsosti. Tamže 54. Núdza biednych v zime v. Hebel. Betlehem. (S vyobrazeniami.) Tamže 59—62. Prichádza kráľ. (S obr.) 80—82. Veľkým piatkom ku Vzkrieseniu. Tamže 84. Pane Bože, Otče môj... Tamže 99. Na Ducha v. Garve. Obnovenie krstnej smluvy. (S obrázkami.) Tamže 104. Príklad z jedneho generála na sv. katechisme. Tamže 107—111. Návšteva na Wartburgu. (S vyobr.) 112—117. Luther s Melanchtonom pred odchodom do Wormsu. (S obr.) Tamže 118. — Pieseň chvály. Slov. Dom. Kal. 3.

Sándorfi Edvard. *Veľký Obrázkový Kal. sv. Antona Paduanského* v. Kalendáre. — *Vybrané spisy humoristické Zaoska* v. Zaosek. — Niečo o novinách. Kresťan č. 1. Kňazi a liberáli. Tamže č. 2. Pomoc naša v mene Hospodina. Tamže č. 26. — Niečo o novinách. Listy sv. Ant. č. 1. Fašiangy a slovo Božie. Tamže č. 2. Mužov potrebujeme. Tamže č. 9. Vzdávajme vďaku Bohu. Tamže č. 10. Naše Kalendáre na r. 1903. Tamže č. 12. — Rany sv. Františka. (S obr.) Veľký Obr. Kal. sv. A. Pad. 61.

Sanchez Ramon A. Lož. Slov. Nov. č. 66.

Saracini-Belfortova Lujsa. Tri rozhovory. Slov. Nov. č. 258.

Sasinek Fr. V. *Slováci v Uhorsku.* Turč. Sv. Martin. Nákladom

vlastným. Tlačou Kníhtlač.-účastin. spolku; v. 8° str. 40. -- Svornosť. Jednota 40. Čo máme čítať? Tamže 128—136. — Nazpät k Bohu! Kat. Nov. č. 3, 19—22. *Leo DeCIMVstertIVs PontIfeX sVb IVbILarI Corona LaetVs ViVat*. Tamže č. 4. Slušné a neslušné. Tamže č. 4. Moderní blázni. Tamže č. 4—7. Vlny tíchnu. Tamže č. 10. P. Marielux. Obeť za spovednú mlčanlivosť. Tamže č. 23. — Jako pristupovať k Pánu Ježišovi? Slávnosť Narodenia Pána Ježiša Krista. Kazateľňa 18. Čo trpel Ježiš na duši svojej. Nedeľa Kvetná. Tamže 118. Dnešnia slávnosť je dobrým k potešeniu, zlým k polepšeniu. Slávnosť Vzkriesenia Pána. Tamže 124. Rodičia, majte strážne oko nad dietkami. Nedeľa druhá po Veľkej noci. Tamže 137. Krížové a prosebné dni. Nedeľa piata po Veľkej noci. Tamže 152. Tajomstvo najsvätejšej Trojice vzhľadom na našu vieru, nádej a lásku. Nedeľa najsvätejšej Trojice. Tamže 175. Výhovorky proti sv. spovedi. Nedeľa trinásta po sv. Duchu. Tamže 285. O trojakej smrti človeka. Nedeľa pätnásta po sv. Duchu. Tamže 298. Čo sme podlžni Anjelom strážcom? Sviatok Anjelov strážcov. Tamže 301. Čo nám pripomína meno Mária? Sviatok mena bl. P. Márie. Tamže 312. Neposudzujme blížnych svojich. Nedeľa osemnásta po sv. Duchu. Tamže 315. Ku komu a jako treba sa utiekať v nehode a v úzkosti. Nedeľa štyriadvadsiata po sv. Duchu. Tamže 363. — Svetlo naše Kristus. Listy sv. A. č. 4. Útočište hriešnikov. Tamže č. 5. — Nový rok. N. Hlásnik č. 1. — K čomu je náboženstvo? Pútnik sväto-vojt. 29—32. Svetlo naše Kristus. Tamže 43. Útočište hriešnikov. Tamže č. 59—60. Hlas dobrého Pastiera. Tamže 71. — Životopis s podobizňou. Slov. Obr. Kal. 42—45. Pytlák. Tamže 67—69. — Slováci. Na pamiatku svojho 50-ročného spisovateľstva. Slov. Pohľ. 25—33. Dejepisné záhady. (I. Byhorský Velehrad. II. Sv. Benedik nad Hronom. III. Turci a Maďari. IV. Jakými národami boli Turci Arpádovi?) Tamže 441—442, 484—487, 543—550, 686—692. J. L. Červinka: Děvín a Velehrad, dva hrady velkomoravské. (Rec.) Tamže 450—456. — K vlasti! Veľký Obr. Kal. sv. Ant. Pad. 82. — O ňom: Fr. V. Sasinek v. Š k u l t é t y J.

Savić Milan. Svetozár Hurban Vajanský. Črta. Prel. V. M. Nár. Nov. č. 101. Ostrý liek. Črta. Prel. V. M. Tamže č. 116.

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti. V Turč. Sv. Martine. Ročník VII. Rediguje: A. S o k o l í k. Vychádza vo v. 8° v 6-hárkových sväzkoch dva razy do roka. Tlačou Kníhtlačiarskeho účastin. spolku. Nákladom vlastným. (Slov. Pohl. 508—510.)

Securus. Assekurujme sa! Záb. a poučn. kn. II, sv. 4, 125—130.

Shakespeare Vil. Julius Cäsar. Smutnohra v piatich dejstvách. Z pôvodiny preložil N e z a b u d o v. Slov. Pohľ. 332—351, 406—424.

Scheyring Sebastian. Svätý Anton, veliteľ armády. Skutočná zázračná udalosť z roku 1732 na prímluvu sv. Antona Paduanského. Z nem. prel. V. Ch. Veľký Obr. Kal. sv. Ant. Pad. 27.

Schiller. Z básní. (Dievča z cudziny. Túžba. Delba zeme. Devina žaloba. Dityramb. Bohovia Grécka. Pegasus v jarme. Slová viery. Slová bludu. Zahalený obraz saisský. Nádej. Moc spevu.) Poslov. H v i e z d o s l a v. Slov. Pohľ. 265—272, 744—752.

Schlicht Osvald. Stávka. Slov. Nov. č. 222.

Scholl A. Hrob. Slov. Nov. č. 2. Záhadný dáždnik. Tamže č. 218.

Schvarz V. Čo je sviatosť oltárna? Slávnosť Božieho Tela. Kazateľňa 179.

Sienkiewicz Henryk. H. K. T. (Hakatismus.) Kat. nov. č. 10. Buď blahoslavená. Indická legenda. Prel. J. Buday. N. Nov. č. 21. Légy üdvöz! Indus legenda. Ford. Buday J. Nyitram. Szemle č. 8. Jankó a muzsikus. Ford. Buday J. Tamže č. 18, 19. Az angyalka. Ford. Buday J. Tamže č. 41, 42. — Buď požehnaná. Indická bájka. Slov. Nov. č. 108. Organista z Ponikly. Tamže č. 214, 215. — Miškova smrť. Prel. M. V. Zábavné a poučné kn. II. sv. 3., str. 3—36. Anjel. Prel. J. Buday. Tamže III. sv. 2., 95—106.

Silvestre Armand. Helena. Slov. Nov. č. 122.

Simonides Bohumil. „Tovaryšstvo" III. (Rec.) Obzor (brnenský) č. 6. 7.

Skalský Dr. G. A. Geschichte des Protestantismus in Österreich. In Umrissen. Von G. Lösche. (Rec.) Cirk. Listy č. 4.

Skladánsky Gažovič. „Všeličo". (Poznámky na „Všeličo" J. Škultétym v N. Novinách podané.) Hlas 249—255.

Sladký M. Okovy. Prel. Kysučan. Slov. Nov. č. 236.

Sládkovičov Martin v. Braxatoris M.

Sláva Božskému Srdcu v. Kubina Andrej.

Slávik Ján. Odveta Fábrymu. Cir. Listy č. 6. — Štefan Pilárik starší. Tranovský 86—93. — V záujme mliekární. Reč, ktorou dňa 26. febr. 1902 otvoril valné shromaždenie dobronivskej mliekárne. Záb. a poučné kn. II. sv. 3., 44—63.

Sláviková-Welsová K. Lidopisné záznamy ze Slovenska. Nár. Sborník VIII. sv. 1.

Slavinský. Návrat do domova. Ľud. Nov. č. 47, 48.

Sloboda Milan. Jednateľská zpráva spolku „Detvan" v Prahe za zimné obdolie 1901—2, Hlas 277—279.

Slováci v Uhorsku v. Sasinek Fr. V.

Słowacki. Hrob Agamemnona. Prel. Hviezdoslav. Slov. Pohľ. 71—74. Otec zachvátených morom v El-Arish. Prel. Hviezdoslav. Tamže 139—149.

Slovák, Dolnozemský Politicko-spoločenský mesačník. V Novom Sade. Ročník I. Zodpovedný redaktor a vydavateľ. Dr. Miloš Krno. Tlačou kníhtlačiarne Šimona Roháčka v Modre. Vychodí vo 4° na 8—12 str. Prvé číslo vyšlo 15. okt.

Smluva, Krstná, jej potvrdenie i zadržanie v. Fábry A. J.

Sochán P. Ctenému spolku „Detvan" v Prahe. Hlas 306—308.

Sokolík Andrej. *Robinson Crusoe* v. Gräbner G. A. — Museum v Stokholme. Čas. MSS. č. 2. — Rediguje „Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti" a „Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti."

Soltészová Elena. Úlohy ženy. (I. Žena v rodine. II. Žena v domácom hospodárstve. III. Žena v spoločnosti. IV. Žena v národe.) Dennica č. 1, 2, 6, 7. O ženskej otázke. Tamže č. 4. — Za letného večera. Let. Živeny III. 107—131. Zpráva „Živeny". Tamže 228—231.

Soderberg H. ...

Spadovský v. Bažík A.

Spevy, Slovenské. Vydávajú priatelia slovens[...] gujú: Karol Rupeldt a Ján Melička. Dielu [...] Sv. Martin. Tlačou Kníhtlač.-účastin. spolku; v[...]

Spiegel Žofia. Hlava alebo písmo. Slov. No[...]

Spirago Fr. *Katolícky ľudový katechismus.* Z [...] preložil Štefan Mišík. Vydal Spolok sv. Ad[...] v Trnave. Tretí diel: Učenie o prostriedkoch mi[...] cirkevnej vrchnosti. V Skalici. Tlačou Jozefa Tes[...] 22 + XXXIV.

Spisy, Ľudové. Číslo 3. *Prednášky o ovoci*[...] Karol Nečesálek roku 1901. V Uh. Skalici. [...] Jozefa Teslíka; 8° str. 81.

Srňan Štef. Niečo o našich remeslách. Ľud[...]

Stanček J. (Sztancsek). Podmienky zdravia. [...] A. Pad. 72—79. — Falusi tót lakodalom a pr[...] Prievidza.

Stankovič Bor. Stojanko, biela Vraňanko[...] Jozef Holúbek. N. Nov. č. 76, 77.

Stefanyk Vasil. Odviedli z dediny. Prel. A.[...] č. 86.

Stelczer Jozef. Ako mi zajac flintu vzal. Sk[...] Nov. č. 82. Ako sa môže človek polepšiť. Tamže [...] Z franc. Tamže č. 160.

Stern F. Traja červení. Rozprávka z výcho[...] N. Nov. č. 150.

Stodola Dr. Emil. Príspevok ku štatistike S[...] 399—405, 457—465, 533—542.

Straka J. Dva jubilárne dary údov bra[...] v Košiciach. Kat. Nov. č. 8. Kresťan č. 25. — [...] skej Matky Božskej. Kráľ. sv. R. č. 4. Marianská [...] Háčko". Kresťan č. 39. Marianská slávnosť na [...]

Styk Aurel (Sk.) Sikulský kongress a iný. Lipt.-Orav. Nov. č. 3. Orava. Ľud. Nov. č. 6. — Redigoval „Liptovsko-Oravské Noviny."

Suchý Fr. J. Hospodárske školy. Obzor č. 9. Vyliečený. Tamže č. 9. Ako zničím na poli ohnicu. Tamže č. 9.

Světlá Karolína. *Zo života švihľáka.* Poslovenčil P. L. Zábavná príloha „Považských Novín" k číslu 6. roč. I. Nové Mesto nad Váhom. Tlačou kníhtlačiarne Šimona Roháčka; m. 8⁰. Str. 28.

Svetlov V. J. Na úsvite. Veľkonočná rozprávka. Prel J. Maro. N. Nov. č. 42, 43.

Svetský. Tiež konvent — do zaľúbenia. Cirk. L. č. 8.

Svoboda A. (Vršatský). Kollárov večierok, hodonínska výstava. Ľud. Nov. č. 16. Umelecká výstavka v Hodoníne. Tamže č. 20. Po výstavke. Tamže č. 25. Karty. Tamže č. 45. — Umelecká výstava v Hodoníne. N. Nov. č. 40, 51. Móda a umenie. Tamže č. 56, 57. Hodonínsky sviatok. Tamže č. 57. — Biežin luh v. Turgenev. Kavkazský zajatec v. Tolstoj L. N.

Szendrey Ján. Prijali sme Ducha svätého a či panuje v nás? Slávnosť Ducha svätého čili Turíce. Kazateľňa 165.

Szivós Béla. Pravda. Prel. Gosztonyi. Slov. Nov. č. 25. Tri zvony. Prel. Gosztonyi. Tamže č. 40, 41. Ďurko Rohodi. Prel. Gosztonyi. Tamže č. 80, 81.

Szücs Rebeka. Janko bude kňazom. Preložil Gosztonyi. Slov. Nov. č. 243, 244.

S. A. Ako stal som sa juristom. Kresťan č. 18, 19.

S. Dr. Die Auswanderung der Slovaken nach Amerika. Politik (pražská) č. 166—169.

S—če. Slovenský večer v Čes. Budějovicích. Slov. Nár. Listy. č. 14.

Šafárik P. J. († 26. júna 1861). Životopis s podob. Nová dom. pokl. 75.

Ščepina E. Starej matkin million. Z albuma vychovateľky. Prel. J. Maro. N. Nov. č. 114. 115.

Šeho A. (A. Š. z B.) Drotári. Povesť. Slov. Nov. č. 14—17. Proroctvo. Tamže č. 143. Kvetina z rozvalenín v. Caballero. Záhadný cudzinec v. Lille Felix.

Šidlo. Halušky. Dennica č. 5, 6.

Šimková Mária. Ľudové povery a zvyky. ČMSS. č. 6.

Šimkovic Ján. „*Věřím těla z mrtvých vzkříšení.*" Výber pohrebných rečí, ktoré pri rozličných príležitostiach povedal. Nákladom vlastným. V Békeš-Čabe. Tlačou kníhtlačiarne „Corviny"; m. 8⁰ str. 108.

Šimonovič M. Konferencia ev. a. v. učiteľov seniorátu nitrianskeho, vydržiavaná v Senici dňa 28. mája. Rod. a Šk. č. 6. Zápisnica seniorálnou školskou stolicou vyslaného odboru, ktorý má podať návrh k sostaveniu nového seniorálneho šlabikára. Tamže č. 6.

Šišlík Fr. Metlárovie Janko. Rozprávka. N. Hlásnik č. 10, 11. Ako sa Eva polepšila. Obrázok z dediny. Tamže č. 17. Zkapaná tisícka. Príbeh zo života. Tamže č. 19, 20.

Sobolevského dôkaz o ą, ę. Tamže 119—121. I
spisovná slovenčina. Tamže 121—127. Štipendia
ského spolku. Tamže 135—136. Spisy básnické
Sv. II. Z kritiky Florinského. Tamže 198. Sbor
venskej spoločnosti. Roč. VI., sväzok II. (Rec.)
A. S. Budilovič o A. I. Dobrianskom. Tamže
o módnej literatúre. Tamže 264. Miškova smrť
a pouč. kn. II. sväzok 3. (Rec.) Tamže 325. Vy
stické Zaoska. (Rec.) Tamže 327. A keresztény
mai területén a magyarok letelepedéséig. Irta dr.
Tamže 328. Útok generála Skobeleva proti turec
11. sept. 1877. Zo spisu generála A. N. Kuropa
332. Sládkovičova báseň. Tamže 446—450. Ak
Antokolskému. Tamže 506—507. Sborník Museá
ločnosti. Roč. VII. sv. 1. Tamže 508—510. Cu
čine. Tamže 633—651, 755—764. Izviestija. (Re
— Slovanskí svätí apoštolovia Cyrill a Meto
II. sv. 4., 70—80. Karol Kuzmány. Životopis
sv. 2. 65—70. — P. J. Šafárik, Štefan Horvát
N. Nov. č. 151.

Škutil Fr. (Budonický). Pohľad na minulý
Novín". Kat. Nov. č. 1. Dieťa vodcom vojska. T
Tamže č. 2. Dejepisné drobničky. Tamže č. 4.
č. 6. Veľkonočná fialka. Poviedka z ľudu. Tam
výstavka v Prešporku. Tamže č. 18, 19. Na d
č. 21. Noc tajomná. Tamže č. 24. — Lieh a
Nov. č. 6. Pre tých, čo z hviezd čítajú.
17—19. Česi v Prešporku. Tamže č. 18. St
23. Velehrad. Črta z ciest. Tamže č. 32. H
v Prešporku. Tamže č. 37—40. Zakľúčenie
Tamže č. 42. — Kalendár pamätihodných udal
na každý deň celého roku. (Január—Apríl.) Nov

jomnosť československá. Tamže 289—292. „Prosím ponížene, nech ráča, pán veľkomožný...“ Oravsko-Lipt. Nov. č. 1. Či môžeme ľudský vek predlžiť? Tamže č. 1—4. — Vzájomnosť československá. Slov. N. Listy č. 13. — Zo Slovenska. (Voľby, príprava k nim a význam ich.) Slov. Přehled 72—75. Ze Slovenska. (Slovensko oživuje. Příčiny vnější a vnitřní. Hospodářská organisace. Činnost slovenských poslanců ve sněmovně. Nové časopisy pro lid.) Tamže 425—428.

Šťastný A. B. Nezapomínejme ubohých Slováků. Bes. malých č. 40.

Štefánek Anton. L. N. Tolstoj a Maxim Gorkij. Hlas 268—272. — Odnárodňovanie Poliakov v Prusku. Ľud. Nov. č. 39—41. — Naše výtvarné umenie. N. Nov. č. 63, 64. — Krátky nástin vzniku slovenských spolkov a slovenského národného hnutia vo Viedni. Slov. Nár. Listy č. 15.

Štefánik Igor B. U pomníka slova božieho kazateľa. C. Listy č. 8.

Štefanovič Dr. M. Miesto programmu. Pov. Nov. č. 1.

Štedrý večer a iné články v. Knižky, Zábavné a poučné.

Štěpánek Hynek. Ženská otázka a ženské hnutí. Dennica č. 1, 2. Ženské hnutí v některých představitelkách. Tamže č. 9.

Štiavnica. Kronika baňsko-štiavnická. Sborník MSS. 134—149.

Štúr Anton. *Pohřební kázaní* Jozefu Rydlovi z Hodslavic dne 5. února 1902 pověděno. Tiskem Aloisa Tůmy na Vsetíně. Nákladem vlastním; v. 8° str. 4.

Št. Marinka. Zväčšenie „Dennice“. Dennica č. 7. Potrestaná stávka. Tamže č. 7.

Šujanský A. Margit pred bolesť. Matkou oplakáva hriechy. Kresťan č. 7. — Nech žije Pán Ježiš! Listy sv. A. č. 1. — Bol spolupracovníkom „Kráľ. sv. Ruženca“.

Šulek Ján († 6. dec. 1837). *První začátkové učení kresťanského evanjelického.* V Modre. Tlačou a nákladom kníhtlačiarne Šimona Roháčka; m. 8° str. 20.

Šurany Veľké. Nagy-Surány utczáinak és tereinek elnevezése. Matunák Mihálytól. Érsekujvár és Vidéke č. 21.

Šustek Andrej. Výlety. N. Nov. č. 11, 12. Rozsobáš. Tamže č. 26. Spevavé vtáctvo. Tamže č. 37. Filosofia. Tamže č. 54. Obnovme si trochu staré veci. Tamže č. 92—96. Rozpomienky. Tamže č. 125, 146. Môj prvý bál. Tamže č. 136, 137. Vianočná rozpomienka. Tamže č. 150.

Š. A. Choroba L. N. Tolstého v júli 1901. Slov. Pohl. 48—52

Š. B. Zablúdilí v. Čechov A. Vyznanie v. O. A.

S—k. Hra na „slepú babu“. N. Nov. č. 56, 57.

Tajovský v. Gregor Jozef.

Tatranský Bl. Zo zápiskov amerického farára. Jednota 120—123. Anjel Pána. Tamže 208.

Tatry v. Karpaty.

Telegdy Lud. Zimné slnečné lúče. Slov. Nov. č. 289.

Theuriet André. Ornát. Slov. Nov. č. 8. Syn vdovy. Tamže č. 163. Hodiny. Tamže č. 138—140. Prvé cestovanie. Tamže č. 196.

Thévenet Gustav. Sporivá manželka. Slov. Nov. č. 103.

(*Thurzo* Jur.) Nemoc a smrť palatína krajiny, grófa Jura Thurzu. Cirk. Listy č. 4. — Životopis s podob. Stráž na Sione č. 11. — Juraj Thurzo a Gabriel Bethlen v. Botto Jul.

Thurzo Samuel. Úprimné slovo našim milým devám, ktoré ku vydaju náklonnosť majú. Dennica č. 1. — Rodičovský majetok. Hlásnik č. 5. — Pozor na výchovu detí! Ľud. Nov. č. 4.

Tichomír (Ján Donoval). Na Kvetnú nedeľu. Kat. Nov. č. 6. Či celý život nenie klam? Tamže č. 9. V jaseň. Tamže č. 20. — Prijď jaro krásné k nám... Kresťan č. 13. Slnce svieti, motýľ letí... Tamže č. 14. Márnivej žene. Tamže č. 17. Tá bystrá myseľ moja... Tamže č. 29. Jak vyjú lačné kopovy... Tamže č. 30. Puffi. Tamže č. 34. Proč blčí oko tvoje... Tamže č. 36. Nech spievajú si piesne tí... Tamže č. 40. — Blahoželania k nastávajúcemu storočiu. Listy sv. Ant. č. 3. MM. Tamže č. 3. Dieťaťu. Tamže č. 4. Pieseň. Tamže č. 7. V búrke. Tamže č. 8. Ja čujem v duši hlas. Tamže č. 10. Jak plevel dusí žitá... Tamže č. 10. — Na Nový rok. Posol b. Srdca J. č. 1. K sv. Jozefovi. Tamže č. 4. Spolková. Tamže č. 6. — Nad hrobom matkiným. Veľk. Obr. Kal. sv. Ant. Pad. 41. Na Vianoce. Tamže 52. V búrke. Tamže 58. Domáci krb. Tamže 62.

Timko A. E. Jako zajac vlka modliť sa učil. (S obr.) Noviny Malých č. 4.

Timrava. Zkúsenosť. Slov. Pohľ. 213—229, 311—323, 352—364, 428—432, 487—498.

de **Tinseau** Leon. Pejko. Slov. Nov. č. 262, 263.

Toller Imrich. Úprimné slovo k rodičom na konci školského roku. Kresťan č. 23.

Tolstoj L. N. Čižmár a čert. Poslov. Gosztonyi. Slov. Nov. č. 86, 87. Robotník Emilian a prázdny bubon. Poslov. Kysučan. Tamže č. 237, 238. Eliáš. Tamže č. 253. — Dostihy. Z „Anny Kareninovej". Slov. Pohľ. 550—555. — Kavkazský zajatec. Prel. Vršatský. Záb. a pouč. kn. II. sv. 4., 3—42. — O ňom: Hurban Vajanský Polstoleté literárne jubileum Ľva Nikolajeviča Tolstého. N. Nov. č. 108—110. L. N. Tolstoj a Maxim Gorkij v. Štefánek.

(*Tomala* Gustáv) († 18. mája 1902). Nekrolog. Čas. MSS. č. 3. Nár. Nov. č. 58.

Tovaryšstvo III. Úvahy: Obzor (brnenský) č. 6, 7. Vlasť str. 73—76.

Tölgyesy Michal. Vyhrážka. Humoreska. Preložil Gosztonyi. Slov. Nov. č. 273.

Tranovský v. Kalendáre.

Trenčianska st. A Klapka-légió Trencsénmegyében 1866. Nyitramegyei Szemle č. 13.

Tritinov. Obeť materinskej lásky. Z poľského Ľud. Nov. č. 5. Prekliaty zradca v. Čorović. „Spomni, abys' deň sviatočný svätil". Veselá historka zo života dedinského. Pov. Nov. č. 8. Štedrovečerný obrázok. Tamže č. 10.

Trnkócy Ján. Úfaj a nezúfaj. Ľud. Nov. č. 8. Ten ťažký život. (Preklad.) Tamže č. 11. Náhoda. (Preklad.) Tamže č. 13.

Trstenec. Milosrdenstvo Panny Márie. Sviatok Narodenia Panny Márie. Kazateľňa 308.

Tucić Sargjan. Stana. Crta zo slavonskej dediny. Prel. K. Hýl, Dennica č. 11, 12.

Turgenev I. S. Spokojný človek. (Vyňato z diela: „Básne v próse". Prel. J. Holúbok. Dennica č. 1. Bežin luh. Zo „Zápisiek ochotníka". Prel. Vršatský. Nár. Nov. č. 90—93. „Obeste ho!" Prel. H. Slov. Dom. Kal. 17—18. Účtovňa v. Knižnica „Hlasu".

Tüköry Falkenberg Paula. Karmelina. Slov. Nov. č. 101.

T. Nezloreč. Z poľského. Ľud. Nov. č. 35. „Kšo, kšo!" alebo: „Kto má škodu, má aj posmech". Záb. a pouč. kn. III. sv. 1., 98—106.

T. J. G. Na hostine v. M. D.

Th. J. Ctime, milujme, podporujme rodičov! Stráž na S. č. 4.

Uaren D. So zábradlia lóže. Rozprávka. Prel. J. Maro. Nár. Nov. č. 96, 97.

Účinky Bible Svaté. List z dějin církve ev. a. v. v H. D. Sestavil Frant. N. Otisk z časopisu „Stráž na Sioně". Modra. Tiskem knihtiskárny Šim. Roháčka; m. 8° str. 15.

Úprimný Ján. Úžera v ľude. Nová Dom. Pokl. 91—94.

Uram Rehor (Podtatranský). Malý Palček. Povesť pre dietky. Voľne preložil. Ružomberok. Tlačou kníhtlačiarne Karla Salvu. Nákladom vlastným; m. 8° str. 16. — Lúčenie. (S obr.) Besídka Malých č. 11. — Rozličné názvy. Čas. MSS. č. 3. Zrnko. Prednáška, zadržaná vo valnom shromaždení Museálnej slov. spoločnosti, vydržiavanom dňa 6. aug. Tamže č. 4. — Vysoko barometer. Černokňažník č. 3. Nový zvon. Tamže č. 3. Honelník a tekvica. Tamže č. 3. Nedávno áno. Tamže č. 3. Rozdiel. Tamže č. 3. Exnotár. Tamže č. 3. Zabudnul niečo. Tamže č. 5. Netýkaj sa! Tamže č. 8. Na pomník vetroplachovi. Tamže č. 8. Lacný obraz. Tamže č. 9. — Bez lúbosti. Dennica č. 1. Pri krosnách. Tamže č. 2. K meninám (p. V. S.) Tamže č. 6. Jej! Tamže č. 9. — Lúčenie. Ľud. Nov. č. 13. Konec. Tamže č. 14. — Rybársky syn. Povesť. Nár. Nov. č. 47, 48. Smutné skončenie úradníka v. Čechov A. Druhá žena v. Lőssel G. Bláznivá. Črta. N. Nov. č. 98—101. Na výlete. Tamže č. 102, 103. A na zemi pokoj! v. Andre Anton. — Škola je život a život je škola. Rod. a Šk. č. 7. — Hrob. Stráž na S. č. 4. Sídeme sa! Tamže č. 6. Na rove matkinom. Tamže č. 11. — Spokojnosť v chudobe. Tranovský 112—113. Šľachetný čin. Tamže č. 122—124.

Uram Ján. V jaseň. Dennica č. 12.

Urbánek Ferko. *Škriatok.* Obraz z ľudu slovenského v 3 dejstvách v. Ochotník Slov. Divadelný. — Viera, nádej, láska. Dennica č. 2. — Zaleťte, piesne... Jednota 136. Na priepadlisku. Úryvok zo života nášho ľudu. Tamže 139—155. — Vzkriesenie. Nár. Nov. č. 37. Za národ. Tamže č. 37. Bežia časy... Tamže č. 150. Koledníca. Úryvok zo života. Tamže č. 150. — Na hrobe matkinom. Slov. Pohľ. 622. Hoj, sadaj, slnko, za Tatry... Tamže 623.

U. F. G. Radostná zvesť. Vianočná črta z amerikánskeho slovenského života. N. Nov. č. 1, 2.

veci. Tamže č. 68. Jestvovanie Pána Boha a „...
Legerera. Pútnik sväto-v. 78—83. Úryvky z elekt...
129—142. Rok 1900—1901. Tamže 158—165. ...
na mesiaci. (S obr.) Slov. Dom. Kal. 61—64. ...
na r. 1902. Slov. Pohľ. 61—63. — Prírodné zá...
K. sv. A. P. 81—82.

Valdemar H. Grófka Vilka. Slov. Nov. č. 2...

Vanovič Dr. Ján. Reč, ktorú povedal pri ...
senior. dozorcu. C. Listy č. 8.

Vansa Ján (J. V.) Zvíťazil si, galilejský! ...
Dennica č. 3. V svetle vianočnom. Tamže č. 12.

Vansová Terezia. „Ženské hnutí." Dennica č...
č. 4. Vesna. Tamže č. 5, 6. Búrske ženy a deti ...
6. Podivné sny dvoch vznešených Rimaniek. Ta...
Krnová, rod. Beniačová. (Nekrolog.) Tamže č. 7. ...
rod. Križanová. (Nekrolog.) č. 8. Či „sport" nešk...
Maria Konopnická. Životopis. Tamže. č. 11. M...
Bachátová. (Nekrolog.) Tamže č. 12. Čo čítať! ...
konci roku. Tamže č. 12. — Vlčia tma. Novell...
9—73. — O vývine reči u dieťaťa. (S podob. spis...
Dom. K. 19—21.

Vazov Ivan. Nepohostinná dedina. Slov. Pol...
Joco prizerá sa... Tamže 617—620.

Včelár, alebo počiatky zdarného včelárenia ...

Včelár v. Čítanka, Mravná.

Vdovka J. Žiaci po zkúške. Kresťan č. ...
k Panne Márii. Tamže č. 21. Nášmu Zaoskovi. ...
dlitba dieťaťa. Tamže č. 31. Anjel strážca. Tam...
sklenárov. Tamže č. 34. Zarmútený nemocný. ...

Weber Sam. A Korona-hegyen v. Karpa...

Vécsei Jankovich Lujza. Návrat domov. ...
Samo Czambel-Danielovič. Vlasť a Sv. č...

M. Nár. Nov. č. 7, 8. Pop a Delija. Obrázok z minulosti. Zo srb. A. B. Tamže č. 19.

Veselovský Fr. *Reč* vyslanca senického okresu, povedaná na krajinskom sneme 3. febr. 1902. S podobizňou rečníka. Zvláštny odtisk z „Nár. Novín". Ružomberok. Tlačou a nákladom kníhtlačiarne K. Salvu; 8° str. 12. — Jeho podobizeň priniesla „Jednota" na str. 212.

Wetter P. O dochovávaní ovocných stromov. Vlasť a Sv. č. 44—49.

Vika K. Keď som bol porotcom. Z pamätí pána Harisona. Prel. A. Novák. Ľud. Nov. č. 50, 51.

Vilin. Čierna kronika. Ľud. Nov. č. 46. Ťaženie proti Slovákom. Tamže č. 47.

Vilský. Čo nového v Nitre? N. Nov. č. 129.

Vlasť a Svet. Poučno-zábavný a hospodársky časopis. V Budapešti. Ročník XVII. Zodpovedný redaktor: Štefan Gazda. Vlastnosť Uhorského kráľ. vzdel. spolku slovenského. Vychodí každú nedeľu vo 4° o 16. stranách. Tlačou spolku Franklin.

Vobornik Ján. Sobrané spisy básnické Hviezdoslava. Sv. III. (Rec.) N. Nov. č. 17. (Odtisk z „Nár. Listov".)

Vojtek Michal. Plač malého dieťaťa. Rozprávka v nárečí farchovskom. Čas. MSS. č. 6.

Volárikova Mária. Posviacka chrámu v Amerike. Dennica č. 2.

Vollay Neit. Pomahači smrti. Pútnik svätov. 60—63. Prvý a ostatný raz na poľovačke. Tamže 93—96. Návrat s prekážkami. Rozpomienka. Tamže 97—100. Nepravoť sa nič po nič. Obrázok zo života. Tamže 101—108.

Vraný V. Nezanedbávajme ovocinárstvo. Tranovský 94.

Vrbina Václav. Vojenská daň. Hlásnik č. 1, 2. — Kto je zakladateľom uhorskej krajiny? Ľud. Nov. č. 48. Presbyter Dioklejský. Tamže č. 50.

Vrchnich A. Československá korrespondenční kancelář. Slov. Nár. L. č. 3. Česká a protičeská strana na uh. Slovensku. Tamže č. 8. Česká a protičeská strana na uher. Slovensku. Tamže č. 10. O československé vzájemnosti. Tamže č. 10. Česká a protičeská strana na Uh. Slovensku. Tamže č. 11. Šlapání práv slovenského jazyka v Uhrách. Tamže č. 11. Odpoveď na článok Dr. Šrobárov: Vzájemnosť československá. Tamže č. 13. Politická situace. Tamže č. 15. Nutnosť vyjasnění. Tamže č. 18.

Vršatský v. Svoboda A.

Všadebol. Zamenení manželia. Slov. Nov. č. 43.

Víglaš. Véghles vára. Irta Matunák Mihály. A Garamvidéke. Vo všetkých číslach celého ročníku.

V. M. Miškova smrť v. Sienkiewicz H.

V. R. Voľby a kňazstvo. Hlas 58—61. Kongress katolíckej samosprávy. Tamže 196—199.

Vs. Jako sa stal Jánošík zbojníkom? Kat Nov. 5. Kniha. (Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia od A. P. Zátureckého.) Tamže

č. 22. Tiež nie nič. Tamže č. 23. — Dodatok k posudku o Pútniku sv.-vojtešskom. Lit. Listy č. 2.

V—ská E. Švagrina. Novella. (Preklad.) N. Nov. č. 104—107.

V. J. Objednejte si slovenské pohlednice. Slov. N. Listy č. 15.

V—v. Odrobinky. Kat. Nov. č. 16.

(*Zábojský* Ladislav). Životopis s podob. Pútnik svätov. 83—88.

Záhorec. Sliepkar v. Barle J.

Záhorský J. Pes a vlci. Kresťan č. 2. Na deň 11-ho apríla. Tamže č. 15. Francúzske udalosti. Tamže č. 33. Návštevy panovníkov. Tamže č. 37. Čo sa robí na sneme? Tamže č. 48.

Zajačkove dcéry v. Ochotník Slovenský div.

Zámboj Vojtech. Život za život. Historická hra v jednom dejstve, zo života pápeža Leva XIII. Kat. Nov. č. 19, 20. O jedine potrebnej veci. Dľa počutej kázne P. Pécsiho. Prvá nedeľa adventná. Kazateľňa 1. Výklad evanjelia. Nedeľa štvrtá po Veľkej noci. Tamže 149. Láska Ježiša. Nedeľa tretia po sv. Duchu. Tamže 200.

Zaosek. Vybrané spisy humoristické Zaoska. S podobizňou a životopisom pôvodcu. Pod tlač usporiadal Edvard Sándorfi. Vydal Koloman Rózsa s manželkou. V Budapešti; 8° str. 128. (Lit. Listy č. 5. Slov. Pohl. 327.) — Šťastlivý nový rok praje Zaosek starým ľuďom. Kresťan č. 1. Škaredá streda po fašiangoch. Tamže č. 6. Vrabec v sedliackom dvore čo svedok prozreteľnosti Otca nebeského. Tamže č. 7. Dva listy. Tamže č. 9. Jedna kapitola z prírodopisu o krajčíroch. Tamže č. 10, 11. O vodnačke duše. Tamže č. 12. Cibilná pohrabnia reč nad rakvou jedného lumpa. Tamže č. 13. Tri kapitole o biedach krčmára. Tamže č. 14, 15. Čudná pani. Tamže č. 17. Zaosek na porade obecného výboru jednej pominulej zemanskej dediny. Tamže č. 20. Vykladanie karát. Tamže č. 21. Političné mienky a náhľady p. Antoša Motovidlayho, pregazdovaného zemana, a poznámky sedliaka Zaoska. Tamže č. 26. Jedno-druhé o sedliackych a o panských citoch. Tamže č. 27, 28. Tri výtečné domy v našej zemanskej dedine. Tamže 28, 37. Domový duchovný lekár o chorobe takzvanej „Rachitis“ lakomej duše. Tamže č. 31. Prekazený výlet Zaoska na socialistické shromaždenie. Tamže č. 32, 33. Dva otvorené listy. Tamže č. 39. Jano Horenos. Tamže č. 40, 41. Pomýlená špekulácia jednej matky pri vydaji svojej dcéry. Tamže č. 42, 43. Zaoskov „secession-jubileum“ a čistý jeho výnos na kostol rovniansky. Tamže č. 51. — Poučná zkúsenosť pri návšteve jedného starobylého cintorína pred večerom dňa verných dušičiek. Veľký Obr. Kal. sv. Ant. Pad. 40, 41. Vianočný darček. Tamže 61—65.

(*Zápoľa* Ján.) Ján Zápoľa. Nákres dejepisný. V. Botto J.

Záturecký A. P. (A. P. Z.) Ešte raz o tých spisoch, ktoré by sa maly vydať. Cirk. Listy č. 4. List starého otca, písaný vnukovi a vnučke ku konfirmácii. Tamže č. 8.

Zaymus Romuald. († 19. júla). Nekrolog. Kat. Nov. č. 15. Lit. Listy č. 7. Ľud. Nov. č. 31. Nár. Hlásnik č. 15. Nár. Nov. č. 54. Slov. Nár. Listy č. 15. Nár. Listy č. 208. — Poznanie a pestovanie kvetáka. Pútnik svätovojt. 151—158. Saďme liesky! Záb. a

pouč. kn. II. sv. 3., 91—94. — Jeho životopis s podobiznou priniesol Slov. Obr. Kal. na str. 39—42.

Zboray Aladár. Neviditeľný kepeň. Z maď. voľne preložil Samo Czambel Danielovič. Vlasť a Svet č. 8. Kráľovnej bozk. Voľne preložil Samo Czambel Danielovič. Tamže č. 27.

Zeman Štefan. Ako sa Jožko odslúžil? Skutočná udalosť. Vlasť a Svet č. 3.

Zemanová Emma. V pravú chvíľu v. Nemirovič-Dančenko J. V.

Zempléni Árpád. Statočnosť. Poslov. Gosztonyi. Slov. Nov. č. 133, 134.

Zeyer Julius. *Radúz a Mahuliena.* Slovenská poviedka v 4 dejstvách. V. Ochotník, Slovenský divadelný.

Zgúth P. P. Prečo tá ľahostajnosť? Rod. a Šk. č. 2. Je spolupracovníkom „Rodiny a Školy."

Zibrin J. Chrám slovenských robotníkov v Bacúchu. Kat. Nov. č. 23. Ponosa matiek z Beňuše dňa 8. nov. Tamže č. 23.

Zoch Dr. Ivan. „V práci je spasenie, v borbe je život." Úvaha o roľníctve. Obzor č. 5, 6.

Zoch Pavel. Vianočný stromček. Stráž na S. č. 1. Nedele po Devitníku. Tamže č. 2. Priadka. (S obr.) Tamže č. 2. Láska u hrobu Spasitele. Tamže č. 4. Moc detinskej viery. Z nem. Tamže č. 5. Bez prístrešia. (S obr.) Tamže č. 7. Vyššia dievčenská škola dištr. preddunajského. (S obr.) Tamže č. 8. Žatva. Tamže č. 9. † Miloslav Krčméry. Tamže č. 12. O kolede. Tamže č. 12. Návrat. (S obr.) Tamže č. 12.

Zoch Stanislav. Bôľhoj na hospodárskej výstave v Prešporku. Obzor č. 10, 11. — Moja súkromná mienka, ako treba učiť čítať prvú triedu nerozdelenej školy. Rod. a Šk. č. 3. Do pozornosti pánom dekanom. Tamže č. 4.

Zola Emil. Bez práce. Poslovenčil K... Ľud. Nov. č. 37, 38.

Zombory. Rozpomienka na moju dedinu. Slov. Nov. č. 229.

Zorovit. Slepý spevec. N. Malých č. 7.

Zöldi Martin. Jožko Gerundium. Prel. Gosztonyi. Slov. Nov. č. 255.

Zvolen. A szent korona Zólyom várában. Irta Matunák M. Besztercebánya. Havi Szemle č. 1, 2.

Zpráva o IV. evanj. aug. vyzn. vnútorno-missiovej a pastorálnej konferencii, odbývanej dňa 16. sept. r. 1902 v cirkvi dolno-kubinskej spolu s kázňou a prednáškami pri tej príležitosti povedanými. Lipt. Sv. Mikuláš. Kníhtlač.-účastin. spolok v Turč. Sv. Martine; 8° str. 70.

Zpráva o seniorálnom konvente ev. a. v. seniorátu prešporsko-stoličného, vydržiavanom dňa 9. júna 1902 v cirkvi Pusta-Födémešskej pod predsedníctvom: Karla Holerung, seniora a Karla Lenhardt, sen. dozorcu v Modre. Tlačou kníhtlačiarne Šimona Roháčka; v. 8° str. 8.

Zumr Jozef. Zachádzanie s maštalným hnojom. Obzor č. 5. Pestovanie maku. Tamže č. 10, 11. O znamenkách. Tamže č. 10,

Preložil Kysučan. Slov. Nov. č. 201.

z. P. Sláva Bohu na výsostiach, pokoj ľuďom
Nov. č. 24.

Žavoran. Svätá Rodina. (S obr.) Pútnik svät

Žiak Izidor v. Somolický.

Žmurek Otakar. Nos. Fašiangová idylla. Pr
Nár. Nov. č. 16.

—a. Národnostný zákon v Liptove. N. Nov.
„Nepravda maďarských novín.“ Tamže č. 120.

—č— Chráňme si školy! Dolnoz. Slovák
v Uhorsku. Tamže č. 3. Národnostný zákon a
Národnostná otázka na uhorskom sneme. N. No
Tamže č. 17. Otvorenie srbského kongressu. Ta

—d. Večierky na dedinách. Ľud. Nov. č. 2

—f—ý. Ach, tak teda... N. Nov. č. 86.
Tamže č. 119. Veliký výstup. Tamže č. 123.
č. 150.

—n. (I.) Z denníka suplikanta. N. Nov. č.
130. Strážnik v. Danilevský G. P. Počarené
N. V. —

—n. (II.) Hasičské spolky. Nová dom. pok

—r— Z kňazských konferencií. C. Listy č.

...r... Tranovský ev. kalendár na r. 1903.

...r. Zdravie. Ľud. Nov. č. 26.

—ý. Ako odcudzujú sa cirkvi vzdelaní. O c
koch proti tomu. Cirk. Listy č. 9.

—zs— Děduška od Trenčína. Milý Budite

2 p. + z. Ako učím násobeniu a deleniu. I

△ Kollár — apoštol Komenského — vy
Pamětní lístek ke dni půlstoletého jeho úmrtí
Příloha „Nár. Listů“ k číslu 25.

II Šťastlivý nový rok! Kat. Nov. č. 1. O
... z Ríma. Tamže č. 1. Katakomby sv.

Číslo 84. a 85.

Od *E. Kumičića.*

V okolí dediny, kam len siahalo oko, nesmierna rovina, pokrytá snahom.

Bolo na Štedrý deň, popoludní.

Gazda Miklóš nemilosrdne šľahá malého Janka bičom, začiahne ho po tvári a chlapčekovi nabehne koža od ucha až po nos, zaleje ho krv a padá úbohý na zem. Miklóš, zamračený, počerný človek, vystre sa, zašvihne znova bičom a znova zašľahne malého, a úbohá sirota váľa sa v bôli po zmrznutom snahu na dvore.

Chlapček ten nemal ešte dvanásť rokov.

Gazda sa nazlobil, že ho chlapček nerozumel, keď mu rozkazoval čosi cudzím jazykom.

Janko bol ešte len osem dní u gazdu Miklóša v onej dedine na neprehľadnej rovine, kdesi medzi Malým Kérešom a Kečkemétom. Dohnali ho ta zďaleka, oh, zďaleka, tam zpod Tatier, kde je to modré nebo, kde sú tie zelené lúky a biele kostoly . . .

Keď vlak hýbal sa na juh, bolo v jednom vozni okolo päťdesiat chlapčekov a všetci asi vrstovníci Jankovi, všetci belaví a modrých očú. Niektorí ticho fikali, druhí hlasno plakali, a nebolo im zima, keď zaspali cestou, lebo ležali jeden na druhom vo vozni, kde nebolo ani jedinej lavice . . .

Každému decku visela na hrdle tabulka a na tabulke bolo číslo.

Náročky číslo, lebo ktože by popísal, ktože by si zapamätal tie slovenské mená . . .?

A načo by im aj boly mená, akými zvali sa dosiaľ?

Tie deti beztoho nemajú sa nikdy vrátiť do rodiska svojho, ich matky nemajú ich nikdy viacej vidم . . .

Janko mal na svojej tabulke číslo 84. a malý Miško, súsedov syn, číslo 85.

Keď došli v južné strany, kde býva maďarské plemä, kde rodí sa málo detí, rozdelili ich medzi sedliakov, aby tak slovenská krv dala novej sily rytierskemu národu.

Čísla 84. a 85. zostaly v jednej a tej istej dedine . . .

Jankovi stŕpla rana na líci, potom utúlil sa do kúta v stajni, tam na kraj dvora, kde plakal dlho a zuby drkotaly mu od zimy.

Keď sa zmrklo, pomodlil sa Bohu, vyšiel zo stajne pred dom, prikradol sa k obloku a pozerá do izby, aby videl, čo robí gazda.

V teplej izbe večeral gazda Miklóš so ženou a dcérkou Eržou, ktorá sedela mu na kolenách. Miklóš bol ženatý po druhý raz. S prvou ženou mal Borču, ktorá žila v hneve s macochou.

Jedného času došiel do dediny kupec, prevodzujúci otrokárstvo so ženskými, a shliadnuc krásnu Borču, prehovoril ju a potajmo odviedol do Pešti.

Borča zdržovala sa potom vo Viedni, Hamburgu, Miláne a v iných mestách, až po čase došla zvesť, že umrela v Kaire v nemocnici . . .

večerajú sedliaci

Prijdúc na kraj dediny, zastane pred plot
prikráda a ponáhľa sa do stajne.

Chlapček ide mu v ústrety a chytí ho za
85., menom Miško, majúci desať rokov.

— Janko?... utlumene ohlási sa číslo 85.

— Miško! Poďme!

— Poďme!

I vyjdú chytro zo dvora a berú sa rovnou

Keď vzdialili sa trochu od dediny, rečie Ja
Miško, poručme sa Bohu!

— Áno, pomodlime sa Bohu! Zima, zima
matky, ďaleko — zajaká sa Miško.

I pokľaknú na stred cesty na zmrznutý s
ticho modlia sa Bohu, aby ich chránil cestou a
rodičov.

Riedkou hmlou splň mesiaca osvietil trasú

Rovinou ďaleko bolo videť rysy rozličných

Splň sa výšil a dietky ponáhľaly sa ďalej.

Toho dňa ráno boli sa stretli kdesi v ded
že ujdú, kade sa zotmí.

Za osem dní, čo boli v cudzine, hovorili
sotva štvrť hodiny.

— Miško, ja myslím, že je dnes Štedrý d
keď sa boli pomodlili Bohu.

— I ja myslím, že sú zajtra Vianoce, le
učiteľov syn niesol dnes domov jedličku, vieš,
ček. Aj tam v našej dedine predošlého roku sy
pravoval stromček. A videl som, ako dal môj
kohúta a gazdiná včera večer napiekla mnoho k
v súsedstve kupoval dnes víno a pálené. Ja
ľudia sú kresťanmi. Uvidíš, že sú zajtra Viano

ide do Sv. Martina. A keď prídeme do Sv. Martina, vtedy sme už za dva dni v našej dedine. Ja som už bol v Sv. Martine.

— Janko, ďaleko je do našej dedinky! — vzdychne Miško a pritom ponosuje sa, že je hladný i že ho páli rana na temeni.

— Neboj sa, Miško, nezahynieme! Smiluje sa už len niekto nad nami! A mám vo vrecku kúsok chleba.

— Ja nemám ničoho.

— Chceš, Miško, chleba?

— Nie, nechcem. Odlož na zajtra.

Už boli dosť ďaleko od dediny na onej rovnej ceste a všade vôkol sňah, ľad, pustatina...

Rozhovorili sa o svojich rodičoch, o svojej rodnej dedinke a Janko zatým vyrozprával, ako ho akísi ľudia chytili v hore, neďaleko od rodičovskej chalupy.

— Či vieš, Miško, keď tí ľudia prišli do našej dediny, aby nás sobrali, môj otec riekol mne a bratovi môjmu, aby sme sa skryli do hory. Chytili ma, odviedli s tebou i s druhými, a vieš, ako naše mamky plakaly, keď nás tí ľudia strkali do veľkého železničného voza, s tabličkami na prsiach. Ty si mal číslo 85., ale mnohí mali ešte i vyššie čísla, ako ty.

— Ja som prišiel práve zo školy, keď ma chytili. Ani som viacej nehovoril s mamkou, len som ich videl z tých veľkých vozov, ako sa hodili na zem, keď vozy počaly sa hýbať. Ach, moja mamka...! — zaplakal Miško.

Tak si rozprávali a ponáhľali sa ďalej.

Už bolo okolo polnoci, keď razom začuli hlas zvona, zďaleka.

Miško ponosoval sa, že je zmorený a že bolia ho prsty od zimy.

I Janko bol zmorený.

— Janko, postoj, sadni, že si máličko oddýchneme. Potom pôjdeme rezkejšie. Ja vládzem ďaleko zajsť.

— Sadnime tuto, sadnime.

I sadli na kraj cesty, na kopu sňahu a pritúlili sa ku sebe, zakrútili sa — ako mohli najlepšie — do obšúchaných kabaníc.

Ich odev boly handry, obuv zodratá.

— Janko, už počujem zvon.

— I ja! Vidíš, že sú zajtra Vianoce; tak neskoro zvonia len na Štedrý večer.

— Ja som bol dva razy na utierni v našej dedine, vlani i pred lanským — ticho povie Miško.

— Nechceš chleba? — pýta sa ho po chvíľke Janko.

— Nechcem, nechcem. Nechaj na zajtra.

S onej pustej, nepriehľadnej roviny zdvihla sa hmla i nastalo pod bledým nebom trochu jasnoty. Hviezdy boly riedke a drobné, velmi drobné.

Za chvíľku zavial ľadový vietor znad zmrznutých močiarov, čo bledým leskom mrtvo odrážaly sa na mesiaci.

Všade sňah a ľad na onej hroznej rovine a v diaľke — tu i tam — akési čierne škvrny, akoby snivé obrazy...

Už nebolo počuť hlasu zvona z diaľky, ale — za malú chvíľku —

pojdeme ďalej. Ja nie som už taký ustatný, a

Tváričky osinuly im zimou; prsty červen vietor prebiehal im kosťami, razom triasli s nich veľká mdloba, akýsi spánok a olovený s na ich víčka...

Miško prvý zamĺkne a spustí hlavu na Ja

Málo zatým zamĺkne i Janko a spustí hlavu

A tak usnuli i snijú za čas o svojich mar o svojej rodnej dedinke, ktorá rozprestiera sa p kraji onej drahej dolinky...

Snijú, rozkošne, sladko snijú, i vidia s rodičov i bratov okolo domáceho stola, ako v svojej chudobe a hlas zvona rozlieha sa dedi kostol nad dedinou a vidia ľudí, ako ponáhľaj žieho rôznymi cestami.

Pomaly dýchajú Janko a Miško, ich srdc a tichšie...

Sedia ešte vždy, hlava pri hlave, len sa t skrehly im zimou...

Všetko je pusté vôkol nich, všade ľad a sn a drobné.

Mesiac vždy ešte oblieva ich svojou bledo

Ešte bijú im srdcia, ale už pomaly, potor

Janko a Miško vznášajú sa s onej pustej a lesknúcej sa siene, kde ich radostne obklúči odvedie k Tomu, ktorý najväčšmi miluje diet na svoje kolená a hladí im rany na tvári i rukami, ktoré sú preniknuté za vykúpenie c nevynímajúc ani slovenského národa...

Sediac na jeho kolenách, Janko a Miško vi rodnom mieste, videli svoje matky, ako kľačia plačú za nimi... Videli a poznali každú tvár v

Slovenský jazyk, živá starina.

Betlehemská hra.

Zo Zvolenskej Ľupče.[1]) Podáva *Samo Czambel-Danielovič.*

OSOBY (všetko odrastlejší chlapci):

Anjel (v bielom odeve ženskom, cez plece a cez prsia má modrú, asi 4—7 cm. širokú stužku, ktorej konce pripäté sú niže pása; niekedyi pás máva stužkou otočený; klobúk má alebo z farbistého papieru, alebo len obyčajný chlapský; na ramenách nosí betlehem, ktorý má podobu kostola, v jeho vežičke jest malý zvonček, so šnúrkou na poťahovanie čiže cenganie; vo spodku postavané sú vianočné obrázky, pred ktorými horí sviečka).

Kubo, bača, **Fedor,** **Stacho,** valasi (sú v odeve rovnakom: v krátkych košeliach, v opaskoch a v širokých gatách, na hlave majú »liptácke« širáky; Fedor a Stacho opatrení sú dlhými palicami, »bunkov«-ami zvanými, s ktorých u spodku visia dve kratšie retiazky, Kubo však má valašku; na mieste fúzov majú začiernené sadzou).

Ivan, ináče i **Pšocha, Kšo, Starý** (v dlhom prevrátenom kabáte alebo v kožuchu, opásaný povrieslom, na hlave má prevrátenú barančenú čapicu, v ruke nosí zodranú štetku, tvár i ruky začiernené má sadzou).

(Vchádzajúc do domu spievajú až po izbové dvere):

Hej, hej, pastíri,
Aké to chýry,
Aký hlas:
Ći sa nám sňíva?
Ći anjel spíva,
Volá nás?

Anjel (vníde do izby, položí betlehem na stôl a spieva):

Sem, sem, kresťané,
K jesličkám Páňe,
Sem pospíchejťe,
Krále vítejťe,
Krále nového,
Naroďeného:
Ňeb se naroďiu,
Který žádan byu,
V mesťe Betleme,
V tom tmavom chlieve
Mária Panna
Nám poroďila
Krásňiho Syna,
V jesle zložila. (Zacengá.)

---

[1]) Osnovu podávam celkom tak, ako ju počuť z úst hráčov.

Aj, moji mili páňi, keby sťe vy veďeli z
Nuž by sťe ma boli dávno invitovali ku t
Ja som z rodu královskýho,
Len takýho mena valaskýho.
Ja mám v Prešporku šťiroch bratou,
Šeci sa mi radňí páňi:
Jedon choďí za koziami,
Druhý choďí za oucťami,
A ťen treťí stojí pod múrom,
Pichá žaby, haďi, kocúrou,
Štvrťí stojí v takej velikej vážnosti,
Vyhadzuje mačke, psou z mesta za c
Mojí milí páňi, ňemám sa vám už s
Musím si na brata Stachuz avolaťi. (B
dverí.)
Dnu, bratre Stachu!
Lebo som vo velkom strachu.

(Anjel zacengá.)

Stacho (skočí ako Fedor). Daj Boh šťestia!
Fedor. Paňe Bože daj. (Pobere sa v pravo do vôkol
Stacho. Proč si v takom velkom strachu,
Ažda sa ťi ovce po hore roztraťeňie?
Fedor. Ňejsu. (Nie sú).
Stacho. Ňebuďem oučiarom, aňi koziarom,
Ale tvojím verňím a spravedlivým k
spievať, pričom klopú do taktu palicami):

Voly, voly, ouce pásli:
Ako by sme škopce trásli:
Oučiarom ja ňebuďem
A na zboj tiež ňepojďem.

(Pri vyslovení slova »oučiarom« buchnú palice jednu o d

Fedor. Hej, ak sa mi ňebuďe ponáhľať,
Ťento osekaňec [1]) sa mu buďe po chrbťe válať.
Dnu, bratre (buchne palicou blízo dvier; Kubo!
Ňeb si velkô čudo.

(Anjel zacengá.)

Kubo (vkročí, Fedor i Stacho pohnú sa v pravo. On ide za nimi). Daj Boh šťesťia!

Fedor i *Stacho.* Paňe Bože daj.

Kubo. Valaškovia mojí,
Čo sa zhováraťe,
A jakú radu o mňe máťe?

Stacho. Ej, bača náš, bača náš,
Ja som bou ňeská vo velikej úzkosťi:
Už som sa nazdau, že ňebuďem ouce pásť na našom salaši.

Kubo. Ja som bača z Rimauskej Soboťi,
Ňie naučeňí žiadňej roboťi;
Len búčke, pňíčke preskakovať,
Valašťičkou zvíjať (zakrúti valaškou ponad hlavu),
Páleňečku píjať
A šváriňe paneuke milovať. —
Ja som vám bou v takom lacnom kraji,
Kde je holba vína po grajciari,
Bočka páleňečky po toliari.
Tam som sa vám tak opiu,
Že by sa aj teraz skoro potočiu. (Potočí sa na Fedora.)

Fedor (búši palicou):
Ňetreba ťebe žrať, piťi,
A takýho trungu užívaťi;
Ale tu státi, kaďe Fedor ouce pasie.

(Všetci stanú do kola, poopierajúc sa bradou na bunkovy, ktoré držia v rukách na vrchnom konci.)

Fedor. Salamunďi.

Stacho. Vitaj, trunďi.

Kubo. Bodaj tá stará baba tri dňi, tri noci v pekle horela.

Fedor. Čo tú šťekanicu [2]) vymyslela.

Stacho. Keď hu vymyslela, sama rada pila.

Kubo. Keď sa napila, muža dobila.

Fedor. Chyťila ho za širicu: šmyk pod lavicu.

Stacho. A ťi, Kšo starô, ber tú praslicu!

(Anjel zacengá.)

Fedor. Egingere!

Ivan (vstrčí hlavu medzi dvere). Predo mňou sa šaďe otvoreňie dvere. (Smeje sa.)

Fedor. Ivan!

Ivan. Bradou kývau.

Fedor. Dnu, ťi pes starý!

Ivan (strmo otvorí dvere). Ak sa mi s kečky [3]) parí. —

[1]) Palica, ktorú drží.
[2]) Pálené.
[3]) Zo štice.

Kubo. A ja tiež tak. (Ľahne si vedľa neho, ...
tam, kde Ivan nohy.)

Fedor a *Stacho* (spievajúc preskakujú ich na paliciach
hému, pred každým prieskokom, ktorý spraví sa počas spevu
zahvizdnú na palcoch):

Hej, šťidridom fumfarom, na betlehemský
Hej, pokapaly ouce, poveduju na nás.
Hej, mohly vám neskapať, mohly sťe po
Hej, mali sťe Fedora švárňiho paholka.
Hej, na lupčianskom zámku tri reťiazke
Hej, varujme sa, chlapci, že nás neobesi

Kubo. Vešať nás ňebudú a sťínať nás ňesmú.
Fedor. Už som tri dňi, tri noci ňespau,
Musím sobe pospaťi
A na brata Stachu svoje ouce zanahaťi.

(Kľakne si ku ležiacim, schýli sa v ľavo ako by driemal a op
ktorý drží šikmo popred seba.)

Stacho. A ja tiež tak (celkom tak spraví na protivne
Anjel (spieva). Gloria!
Fedor. Mlč ťi suka stará:
Ešte na pounoc kohút ňespieva.
Anjel (spieva): Gloria, Gloria!
Stávejťe pastúškové,
Ovečkám pokrm dávajťe.
Ďuro, Matúši,
Kubo, pastúši,
I Ivan!
Fedor. Proč na nás voláš
A spať nám ňedáš,
Ťi klimo?
Anjel (spieva):
Proč tak tuho spíťe,

V sňe sa mi počalo ňečo zdať:
Že kukučke kukaly,
A ftáčatá spievaly
Pri salaši.

Kubo (spieva po ležiačky hajduchy):
Hop, hop! chlapci, do hory, do hory,
Obúvajťe bačkory, bačkory,
Kozy, ovce zajímajťe,
Do košiara zatvárajťe,
Aby boly zavrené, zavrené,
Ňie po hore traťené.

Fedor. Ňekrič, bača, ňekrič tak!
Ja som Ištván ako fták:
Ja s koliby vybehňem,
Dobrýho psa pojímem. —
Tu počujem nočňí hlas!
Gdo to volá zas na nás?
Kubo! bratre náš!
Už beží skokem,
Kýva klobúkem,
Už kleká! (Fedor a Stacho chytro vzpriama sa, v ktorý čas buchnú palicami, ktoré napozatým držia kolmo v pravici.)

Stacho. Staňťe hore, valasi!
Ochotňe staňťe!
Kyjak chytajťe:
Naš Dunko šťeká.
To je moc velká;
S koliby som vyzreu,
Anjela som zazreu:
Tak som sa zlakou,
Až som za košiar klakou.

Fedor. Ňelakajťe sa, pastúškovia,
To je posol boží.

Stacho. Čo mu darujeme?

Fedor. Krpce.

Stacho. To ňenosí.

Fedor. Bačkory.

Stacho. Aňi to.

Fedor. No, bysťubohu, ažda ňechodí bosý?!

(Vstanú, obrátia sa tak, ako tí ležia, t. j. Fedor obráti sa tvárou v ten smer, kde má bača hlavu, Stacho v opačný. Bunkovy naveky držia v praviciach.)

Fedor (ku Kubovi). Stávaj, bača náš,
Čak nás ťi dobre znáš.

Kubo. Či ňevieťe, že som ja váš pán bača?
Ja musím včas ráno stávať,
Žinčicu odvárať
A švárňim panenkám dávať.

Fedor a *Stacho* (hajduchujú popri nich, spievajúc):
Usnuu bača velice, velice;
Obsrebau sa žinčice, žinčice.

Napije sa Fedor nas. (Fedor napodobu

*

Pije, pije pes pomyje,
A sučka mu podvihuje.
Pije, pije pán,
Ale ňeňí sám.

Piju jeho služebňíci (všetci napodobuj
Čo ho vedú k šibeňici:
Tak mu zaspievam,
Tak mu zaspievam. (Vstanú a spievaj
kola.)

Dobre bolo Kubovi, Kubovi, počím
Preskakovau len búčky, len pňíčky
Len to (poskočia hajduchy) zle urobi
Že sa (tiež) ňeožeňiu
Ťento pes starý,
Počím bou mladí. (Zastanú.)

Kubo. Ťeraz, valaškovia moji,
Keď sme sa k tomuto b
Musíme dačo i Ježiškov
(Anjel cengá.)

Fedor (zaskočí k betlehemu). Daj
si širák.)

Anjel. Paňe Bože daj.

Fedor. Ježiško, ja Ti oferujem takú jaďer
Čo Ti sama skočí s peci na raňicu
Ak ňeveríš,
Sám sebe hryz. (Odíde na miesto.)
(Anjel cengá.)

Stacho (podobne skočí a sníme s hlavy širák).

Kubo (tiež tak). Daj Boh šťestia!
Anjel. Paňe Bože daj.
Kubo. Ježiško, ja sa ťeším nad príchodom tvojím
A odávam sa ti celým srdcom mojím.
Ja Ťi oferujem štiri najtučňejšie ouce s tohto košiara
(poukáže valaškou na obrázok v betleheme, ktorý predstavuje štyri ovce),
Čo ich ňezieš od večera do rana.
Ak neveríš,
Sám sebe hryz. (Ide na miesto.)
(Anjel cengá.)
Fedor (k Ivanovi, ktorý sa bol odtiahol od nich do kúta). Kšo staró [na oferu!
Ivan, Bojím sa (uchyľuje sa ešte ďalej).
Fedor. Proč sa bojíš?
Ivan. Vlk sa okoťiu.
Fedor. Ňeboj sa, Boh sa naroďiu.
Ivan (ide ťahavo k betlehemu, sníme si čiapku). Ježiško, ja Ťi oferujem za túto čiapočku (potriasa čiapkou) orechov,
Aby si ňepovedau, že som Ťi spau ťej noci pod strechou.
(Na miesto.)
Všetci spievajú:

Ej, poďmeže my, poďme, už nám čas prichoďí,
Ej, valaská zorňička za horu zachoďí.
(Po obdarovaní domácimi odchodia, spievajúc):
Medzi tím sa odberáme,
Kozy, ouce (kde majú dievčatá, spievajú »starie diouke«) za- [tvárame,
Aby boly zavrené, zavrené,
Ňie po horách traťené.

Literatúra a umenie.

Zvon. Ročník IV., číslo 10. Praha.
Prepisujeme z neho báseň Jozefa V. Sládka:

Za šlépějí.

Nedbej toho, jak co bude,
všechno beř jen, jak co jest:
úsměv, oči pláčem rudé,
cestu tmou i v záři hvězd.

Unavení, slabí, kvilní
leží vůkol cestou tvou —
ale také velcí, silní
kráčeli tu před tebou.